IVLII CAESARIS

SCALIGERI, VIRI CLARISSIMI,

Poetices libri ſeptem:

I, HISTORICVS
II, HYLE
III, IDEA
IIII, PARASCEVE
V, CRITICVS
VI, HYPERCRITICVS
VII, EPINOMIS,

AD SYLVIVM FILIVM.

APVD ANTONIVM VINCENTIVM.
M. D. LXI.

Extraict des Registres de Parlement.

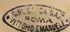
La Cour a permis & permet à Antoine Vincent, marchand libraire, bourgeois de Lyon, imprimer & faire exposer en vente les œuures de feu Scaliger, intitulées Iulii Cæsaris Scaligeri, Poetices libri septem : *Et faict defenses à tous Libraires & Imprimeurs de ce resort, d'iceluy liure imprimer ou exposer en vente iusques à quatre ans sans le vouloir & consentement dudict Vincent : Sur peine de confiscation de ceux qui autrement se trouueront auoir esté imprimez, & d'amende arbitraire. Faict en Parlement le sixieme de Septembre, l'an mille cinq cens soixante.*

CAMVS.

Francisci Beraldi.

ΚΑΛΑ᾽ γεωπονίης πέλει βιβλία, τοῖς ἀρούρας
Νίκανδρος χάψαι, καὶ πόλεων ὄρισμος·
Ἀπλανέας τ᾽ ἔπεσιν καὶ δινήμονας ἀστέρας ἦσε,
Καί σφ᾽ Ἄρατος ἐὼν ὁ σοφὸς ἀστρολόγος·
Οὐχ οὕτω πάντῃ ὅδ᾽ ὁ Καῖσαρ Ἰούλιος, ὃς μὲν
Ποιητῶν τέχνης ἐξεπόνησε βίβλον
Παντοδαπῶν μουσοπόλων γὰρ ἐδρέψατο κ᾽ αὐτὸς ἄωτον·
Ἄνθεσι Πιερίδων στέψατο καὶ πλοκάμους·
Οὔτι δίκην ἀκόνης ἀμβλὺ ὢν τὸν χαλκὸν ἀκάζει,
Ἥ τι τομῶν ἄδεις τὸ σῶμ᾽ ἄτμητον ἔχει·
Κριτὴς γοῦν ἄλλων μάλα δεξιός ἐστιν ἀοιδῶν,
Τεχνίτης δεινὸς καὶ χαρίτων πρόπολος.
Αὐτὰρ Κριτικῇ τῇ συνταξάσῃ μάλιστα
Καλχάεις, ὑμνείοις πολυτυχέεις τε πόνοις·
Δίδωσι δὲ Κριτικοῖς μόνοις κεφαλαίας ἀρχάς,
Ἀλλοτρίων σύμβλων χρείας μαστροφόρους.

IVLII CÆSARIS SCALIGERI PRÆFATIO, IN LIBROS POETICES, AD SYLVIVM FILIVM.

POSTQVAM nostra cura, Sylui, factum est, vt ad prima rudimēta literarum lectißimis præceptionibus vterere: nunc reliquū est, vt ad consequētia studia non vulgari via perducaris, tantò maiore opera, quò hæc sunt illis grauiora. Ac diligētia quidem prior illa nostra, propter & nouitates & difficultates, duorum ordinum (& quod mirum esse debet) contrariorum passa est obtrectationem. Nam tametsi id ægreferebant omnes, penes quos ad eam vsque diem literarum extitisset imperium, sese in ordinem ita cogi, vt quæ sibi didicissent, alios docuissent, sibi sic essent dediscenda, vt alios dedocere possent: tamen vulgus illud in duas factiones, id quod omnibus à veritate declinantibus ferè solet euenire, dißipatum est. Quidam enim sic arbitrabantur: operis tenuitatem non decere eum, qui ex Hippocrate penderet, cum Galeno laudem, cum Platone lucem quæreret nominis sui: in Aristotelis fastu conquiesceret. Contrà alij vehementer accusare animi turbidam elationem: qui rudia elementa rei literariæ miscuissem vestigationibus solidæ Philosophiæ. Id neque rei couenire, quæ propter humiles aditus suos auersa esset à tam profundis receßibus illarum disquisitionum: neque vsui esse posse ætati illi tuæ, quæ vix primam designabat adolescentiam. Quibus ego ineptis, atque è triuio calumnijs cùm aliâs respondi epistola quadam, tum hîc ita dicta velim pauca hæc. Vrere id eorum ignauiam atque supinitatem, quum ex naturæ penitißimis thesauris erutæ sunt caussæ linguæ latinæ, quæ omnibus antea sæculis ignotæ fuissent; non operam nostram, vel vt illi premebant, abiectam, vel vt hi ventilabant, luxuriantem. Nam qui putarunt, nescio qua fatali leuitate sua, Varronem quoque illa molitum es-

se: sciant, neque illum, neque illius temporis vllum vel solos conatus ad talem operam præstare potuisse. Sed ijs omißis, ac potius, vt meriti sunt, sibiipsis relictis, posterioribus istis respondeamus. Cuius orationis articulo momenta quoque prioris responsionis comprehenduntur: scripsimus adolescenti egresso è prima literatura, atque in aditu tum oratoriæ tum dialecticæ constituto, scripsimus autem desumptis à Philosopho principijs pro confeßis: quod in omni scientia fit inferiore. Philosophiæ verò sanctiones, quæ vniuersæ naturæ sunt administræ, huic aptauimus arti, quæ sine illius legibus atque præscriptionibus, ante nos quam parum fuerit vera ars, ex nostris disputationibus manifestum est. Et quæro de istis Palæmonibus, si definire audent, quo, cuius edicto, non audebimus nos mederi vomicis earum definitionum, quæ venenarunt animos adolescentum? Alexicaco Herculi fuit opus ad hos Antæos extinguendos: qui deiecti, vbi terram, cuius soboles sunt, tetigerunt, non robur pro victoria, sed pertinaciam resumunt pro factione. Quamobrem nostris complexibus arctatus, atque interclusus spiritus dominos suos vt extingueret, mei solius nixibus effectum est. Viderint igitur illi quoque alij, quãtum abest à philosopho exercere in Grammaticorum plebem dictaturam sine prouocatione: quantum à medico, non solum conseruare vitam, sed animam quoque dare mortuæ literaturæ. Quum igitur pro te omnia circunspiceremus, vt in omnibus, quantus est captus vtriusque nostrûm, scientijs quamplurimum tibi fieret, nostris tum auspicijs, tum exemplis, tum etiam præceptionibus: post cognitas Latinæ linguæ causas consequens fuit, vt ad dialecticam atque oratoriam teipsum accingeres: ne absque nitida mũdáque supellectile teipsum inferres in sacrosancta templa Iurisprudentiæ. quæ vt ad humani generis coniunctionem atque æquabilitatem instituta fuit: ita neutiquam sita est in nudis opinionibus aut in pertinacia potius, numeróue, quàm in pondere soliditatéque sententiarum. Profectò vera philosophiæ diuina soboles absque orbe illo scientiarum abortiua est. At enimuerò haudquaquam eum decet, qui bonos anteire vult, malos corrigere, non sequi bonos vt imitetur,

mitetur: abstinere à malis, ne ipse egeat correctione. Caeterùm hoc non solum fit haustis praeceptis ex eius philosophiae fontibus, cuius habenis ad beatitudinis cursum animi nostri tep[e]rantur: verumetiam tum historiarum, tum Poëtarum lectione. quam qui damnarunt, agresti atque aspero supercilio bruti homines, ne in hominum quidem censu reponendi sunt. Nam vt omittam omnium gentium consensum, regis Prophetae cantiones, hymnum in ore Seruatoris nostri: satis patet cum ipsius naturae primordijs cantum primùm extitisse. Id adeò vt etiam floribus assignent odas Pythagorei, quibus Solem celebrent, alias quibus Lunam caeteráque sidera: tantò magis laudes meditentur opificis primi sui. Videmus omnes aues plurimùm, multas totum annum exercere cantillando. Quod si aptis illis inter se atque mutuo responsu sonis aequantibus inaequalitatem suam vis addatur orationis: quid aliud est quàm imago quaedam illarum proportionum, quae solis notae sunt sapientibus? Quippe quum ad commensum illorum corporum atque motuum, qui cientur in coelesti mole, cognoscimus additas ineffabiles aeternarum illarum mentium consensiones: facilè intelligimus tam diuinae rei specimen esse poësim, quae materias ipsas animet numerosa concordia dissimilium momentorum, quae in leuissimae dictionis flexibus continentur. Nec tam diuinam facultatem, quae incenditur atque perficitur afflatu numinum superiorum, laudare potius instituas vulgaribus, vt alij fecerunt, argumentis hîc apud nos, quàm & in coelis admirari tu, & alijs ostendere maiorem quacunque humana praedicatione. Quocirca ne hac quoque parte quicquam desiderares, quod te Deo quamsimillimum efficere posset: permagnum sanè ac perdifficile opus aggressi sumus: in quo tametsi videbamur habere vel socios qui laborem leuarent, vel duces qui obiurgare possent, frustra nobis tentatum quod ipsi perfecissent: tamen ad excitandum nos verius, quàm ad iuuandum dixerim mihi fato comparatos. Nam & Horatius Artem quum inscripsit, adeò sine vlla docet arte, vt Satyrae propius totum opus illud esse videatur. Aristotelis Commentarij mutili sunt, nequid liberius excidat nobis.

Vida, prudens ille quidem multa bene monet, quibus cautior Poëta fiat: verùm factum iam instruit vt perficiat. Nos per viam rectam ad omnia diuerticula sub ipsum vsque duximus finem. Vt qui rerum naturam solam in scenam primus adduxerit, non sinistris auspicijs fortaßè, cæterùm inchoatam modò rem tentarit. Qui verò aut eam nostræ huic diligentiæ, aut illi hanc adiunxerit, non dubitamus quin & multa sibi licere nolit, & repudiet quædam antea recepta, & admittat quæ non animaduerterat: denique caueat à multis: in aliquibus deponat metum: spem damnet: mutet omnino consilia. Ordinem verò quem instituimus, ne hîc in mora sim, per teipsum deprehendes. At eum neglexit Aristoteles, Horatius vitiauit: accuratius Vida: sed vt optimus poëta in theatro, claudus magister in schola. Reliquum est vt & iam in hisce teipsum exerceas: & fratribus (vbi feret ætas) exemplo sis, quemadmodum nos fuimus tibi. Non enim sunt audiendi, qui hisce studijs clamant absumi tempus importunè, quod seuerioribus ac primarijs scientijs impendendum est. His enim si adhibeas modum, tantùm abest vt fatigent animum, vt etiam alacriorem te reddant ad exquisitiores contemplationes. Et memineris istas bonæ famæ hirudines ideo vociferari, vt ne quod eis deest adsit nobis. At enimuerò nobis tam non abest quod eis adest, quàm adest quod non adest illis. Quare porrò danda est opera nobis, vt dum illi ad aleam ætatem transmittunt, aut inhiant auro, aut captant magistratus, aut mensarum asseclæ de bellorum summa disputant inter patinas: nos neque illorum voluptates contempsisse, neque ambitiones carpsisse, sed studiorum nostrorum nobilitatem, animorum magnitudinem simul, & simplicitatem perstringi noluisse videamur.

Eorum quæ ſingulis libris per
CAPITA TRACTANTVR,
INDEX.

PRIMI LIBRI, qui & Hiſtoricus inſcribitur, Capita LVII.

SECVNDI LIbri, qui & Hyle inſcribitur, Capita XLII.

TERTII LIBRI, qui & Idea inscribitur, Capita CXXVII.

LXXXV Vltimum

QVARTI LIbri, qui & Parasceue, Capita . XLIX.

QVINTI LIbri, qui Criticus inscribitur, Capita XVII.

SEXTI LIBRI, qui Hypercriticus inscribitur, Capita VII.

SEPTIMI LIbri, qui Epinomis inscribitur,

Primæ partis Capita VIII.

Secundæ partis Capita III.

Habes, Lector, veluti in Tabella ob oculos positam eorum summam quæ hisce Poetices libris latius tractantur Locos autem insigniores authorum tam Græcorum quàm Latinorum qui hic passim aut explicantur aut emendantur si quis enumerare velit, magnum eorum Indicem conficiet. Tu verò eo Indice pro omnibus fruere, qui ad calcem huius operis reiectus est.

ROBERTVS CONSTANTINVS MEDICVS,

Joanni Crispino typographo.

IVLIVS Cæsar Scaliger (quem non modo ἐν ἰατρικῇ βελτιακώτατον extitisse, ὡς ἐν ἱστορίᾳ Varronem dixit Plutarchus, verumetiam sine exceptione literatissimum, omnisque antiquitatis, humanitatis, doctrinæque literarum scientissimum certè quidem fuisse satis sua scripta testantur: quorum iam pars edita, & pars altera melior tuam expectat diligentiam atque industriam:) hoc opus, quam Poeticen inscripsit, pumicatum, & perductum ad vmbilicos, meæ fidei commisit: non vt in eo Aristarchum agerem, erat enim non nonum in annum pressum solùm (vt suasit Horatius) sed multo longioris etiam temporis spatio, ac vsque ad affectam ætatē authoris sui lima perpolitum: Verùm quia mihi diligētiæ fiduciam habebat, vt crederet me id omni ratione facturum, ne tot suæ perirent vigiliæ. Iam enim plenus annis, velutque instantis mortis præscius diffidebat ætati. Nec verò sapientem senem sua fefellit diuinatio. nam non multò pòst, sed circiter mensem vnum, aut ad summum, alterum, quum illi vita suppeditasset, felix mors ipsum adhuc omnibus sensibus integrum, tunc & studentem & scribentem excepit. Is antea quàm diem suum obiret, fideicommisso, atque etiam testamento cæteros libros tanquam liberos meæ tutelæ reliquerat: imò verò mihi in adoptionem emancipauerat, si modò publicis tabulis hæc adoptio testata & consignata remaneret. Eam ob rem vt fidem liberem atque absoluam, fiduciam mihi commissam omnem in te transfero, téque oro atque obtestor, vt hoc opus authoris nominatissimi, ad vtramque lucernam toties euigilatum & elucubratum, omni cura, studio atque fidelitate excudas, ita vt ex officina tua celeberrima, correctum emendatumque maximē exeat: dum Syluius Scaliger bonorum quidem in primis ceris relictus hæres, & ex asse successor & possessor virtutis eruditionisque paternæ, cætera volumina εἰς τὸ κοινὸν exscribi curat, vt statim tuo prælo committantur, sintque tibi huius operis velut manupretium, si modò in ipso imprimendo, fide, solitâque diligentia tua te vsum esse cognouerit. Vale.

A. S. D.

Musarum soboles alij: non segnius ipse
Scaliger, & multò fortè priore prior.
At posthac erit (ecce nouos creat ille Poëtas)
Musarum soboles qui fuit antè, pater.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ.

ΤῊΝ ἈΝΑΚΆΜΠΤΟΥΣΑΝ ΓΈΝΕΣΙΝ ΣΟΦῸΣ ἘΞΑΓΟΡΕΎΕΙ:
ΟὖΤ' ἈΡΧῆΣ ἈΡΧῊΝ ΣΥΝΤΕΛΕΈΙΝ ΤῸ ΤΈΛΟΣ.
ΣΚΑΛΑΝῸΣ Δ' ὍΓΕ ΜΟΥΣΟΓΕΝῊΣ, ΚΑῚ ΜΟΥΣΟΔΊΔΑΚΤΟΣ,
ἨΔ' ἘΓΈΝΑ ΜΟΎΣΑΣ, ἨΔ' ἘΔΊΔΑΣΚΕ ΠΆΛΙΝ.

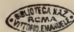
STEPHANI BOETII REGII
BVRDIGALÆ SENATORIS, DE
Iulio Cæsare Scaligero carmen,
ad Vidum Brassacum
Præsidem.

O, VIDE, versu si queam superstite
Fugacis æui prorogare limites,
Tacitisue laudem demereri posteram,
Hæc vna, Vide, cura iam restat mihi:
Omnia parato ferre, dum vitæ breui
Memores nepotes aliquid addant gloriæ.
Quis nanque certos mortis implacabilis
Tardare speret ictus? quando pharmacis
Fugitare mortem primus AEsculapius
Vetat peremptus: nunc & alter Iulius
Extinctus alget, atque acerbo funere
Victor fatetur artis impotentiam.
Non hunc fefellit vlla vis recondita
Salubris herbæ, saltibus seu quam aulis
Celat niuosus Caucasus, seu quam procul
Riphæa duro contegit rupes gelu.
Hic iámque spectantes ad Orcum non semel
Animas repressit victor, & membris suis
Hærere succis compulit felicibus,
Nigrìque auaras Ditis elusit manus.
Quid tandem? & ipse non minus videt modò
Visenda cunctis stagna liuidæ stygis:
Vnúmque restat, viuidum nomen viri,
Immune lethi non Charonta sentiet,
Latrantis ora nec timebit Cerberi.
Hoc ille doctis prouidus mandauerat
Seruare chartis, quas in hos, fati memor,
Pararat vsus: spes nec hunc fallet sua.
Nam longa gratis Cæsarem nepotibus
Sacrabit ætas: Cæsarem teret legens
Mirator orbis: lector & dicet frequens,
Hoc incola felix Agennum claruit,
Verona ciue. At interim nos Brassace,
Quos Cæsaris pertentat amissi dolor,
Extrema tristes exequemur munera.
Te, Vide, sacris deditum decet magis
Curare longi funeris solennia:
Me in veste pulla, frigidum iuuat pio
Rigare fletu Cæsarem: non illum ego
Lugere viuus desinam, forsan meis
Et ipse mox luctum relicturus parem.
AEuum omne flendo ducitur mortalibus:
Miserìque luct u continenter mutuo
Lugemus, aut lugemur omnes in vicem.

IVLII

IVLII CÆSARIS SCALIGERI
POETICES LIBER PRIMVS,
QVI ET
HISTORICVS.

CAPVT I.

Orationis necessitas, ortus, vsus, finis, cultus.

RES omnes nostræ aut necessarii, aut vtilis, aut delectabilis genere cōprehenduntur. Horum omnium natura quadā vel à principio constituta, vel procedente posteà tempore vis orationis affecta est. neque enim potuit Homo, cuius perfectio penderet è disciplinis, eo carere instrumento, quod ipsum deberet efficere participem sapientiæ. Est sanè portitor animi quasi quidam sermo noster, cuius communicationi ciuiles conuentus indicuntur, artes coluntur, sapientiæ necessitudines homini cum hominibus intercedunt. Necesse enim est ea petere ab aliis, quibus nos egeremus: iubere infecta fieri: prohibere, proponere, disponere, statuere, abolere. Hęc prima sermonis natura fuit. Mox amplificatus vsus atque commoditas, additis rudi atque inchoato corpori veluti dimensionibus, præscriptionibus, atque delineamentis: vnde dicendi certa lex orta est. Postremò ornatus tanquam mundus, ac vestitus quispiam est adinuentus: quo iam & formata & animata splendesceret materia. Vt quemadmodum indefinito corpori apponit metiendi scientia latera, & angulos, & directiones: concentus verò magistri etiam modulos adiungunt, quos Græci ῥυθμοὺς nominant: ita sermoni incondito primùm lex eas addidit, quas Regulas appellant, qui de ipsis scripsēre: Mox etiam flexus, depressiones, elationes, recessus, vmbras, lucem, melior atque elaboratior attribuit cura. Huius ergo naturæ cultus, aut quasi arma, texit militem pro necessitate: aut tanquam toga Senatorem pro vtilitate: aut ad voluptatem perinde atque amictus elegantior nitidiorem ciuem. Quare fines quoque haud dissimiles sui habuit. quippe ob veritatem indagandam inter philosophos expressit necessitas orationem: propter vtilitatem verò ciuili prudētia exculta est: ad theatra autem eam traxit delectatio. A Atque illam quidem sapientum, circunscriptam argumentorum contracto ambitu, breuem esse decuit, ac naturæ ipsius, quam explicat, parem. In foro autem, atque inter milites esse licuit fusiorem, pro re, loco, tempore, personis: cuius ars Oratoria dicta fuit. Tertius modus genera duo haud multò diuersa continet, quæ communem materiam habent res communi forma enarrationis, sdque multo cum ornatu. Differunt autem, quòd alterius fides certa verū & profitetur & prodit, simpliciore filo texens orationem: altera aut addit ficta veris, aut fictis vera imitatur, maiore sanè apparatu. At enimuerò vtraque, vti diximus, cum officio narrādi æquè fungeretur: factum est tamen vt illi soli nomen Historiæ fuerit attributum: B quippe cui satis esset solus ille tractus dictionis ad explicandum quæ gesta essent. Hanc autem Poesim appellarunt, propterea quòd non solùm redderet vocibus res ipsas quæ essent, verumetiam quæ non essent, quasi essent, & quo modo esse vel possent vel deberent, repræsentaret. Quamobrem tota in imitatione sita fuit. Hic enim finis est medius ad illum vltimum, qui est docendi cum delectatione. Nanque Poeta etiam docet, non solùm delectat, vt quidam arbitrabantur. Quippe omni commune hoc est orationi, vt audientem scire faciat vel rem, vel animum loquentis. Ac primùm quidem quod in cantu esset, oblectandi C causa tantùm videbatur institutum: suberat tamen illis modulis id, cuius gratia condimentum illud apparabatur. Postremò sapientiæ quoque accessio facta est ad rudem illam priscámque inuentionem. Adhæc vbi narrat Imperatorum consilia tum aperta, tum vafra, quæ Græci στρατηγήματα nominant: præterea tempestates, bella, fugas, artes varias, æquè omnia ad eundem finem: icirco imitatur, vt doceat. Quemadmodum rectè statuit Euripides apud Aristophanem in Ranis: interrogatus enim, Quænā potissimùm virtus excitare queat nos ad cuiuspiam Poetę admirationem: Si non fine

dexteritate, inquit, ciues commonefacere sciat, vt fiant meliores. Itaque minus bene Plato negabat in Ione, Rhapsodum non posse rectè de re militari, aut nauicularia disserere: propterea quòd artes hæ sint ab eo separatæ. Nihilo enim peius de his ille disputabit, quam de iisdem cōscripserit poeta. Nam si, vt ibidem optimè scribit, rerum est Poeta imitator, Rhapsodus autē actor imitationis: qua ratione ille effinxerit, eodē modo hic poterit exprimere. An verò omnibus his, Philosophicæ, Ciuili, Theatrali, vnus demum finis propositus sit? ita sanè est. vnus enim idémque omnium finis, persuasio. quippe, sicuti dicebamus, docet omnis oratio, vel rem, vel animum dicentis. Doctrinę autem finis, sci-
B entia. Scientia verò non vno modo. Aut enim verè, ac simpliciter scientia est: Habitus animi ex conclusione per necessaria: aut laxa notione: veluti cum dicimus, Scio Elisam Æneæ abitu sibi mortem consciuisse. Id tametsi falsum est: tamen pro vero acceptū eam admittit vulgò significationem. Est autem persuasio, animi coniunctio cum oratione. Forma persuasionis, veritas: siue certa, siue ambigua. Finis, opus vel intellectionis, vel actionis. Veritas aūt, orationis æquatio cū re. Ne sanè quod iactatū est, admittendum censeas, oratoris finem esse, bene dicere, non, persuadere. Non enim grāmaticorum argumenta sana sunt. Certè si non persuadet:
C nequaquam fit id artis vitio: sed aut euētu, qui profectò extra oratorem est: quare non desinit esse orator: aut propter eius culpam, quę duplex esse potest: vel in oratione, vel in causa quam fouet malam. Itaque aut non erit orator, quippe non eloquens: aut erit non orator, id est vir non bonus. Bene dicere autem nullo modo potest esse finis. Nempe est instrumentum, aut instrumenti modus. Finis autem nō est, quod alterius causa fit: sed cuius gratia omnia fiūt. Bene dicit autem, vt persuadeat. Adhæc non tuo sed iudicis arbitratu bene dicendum est: cui si non videare bene dicere: nō solùm nequicquā, sed etiam nequaquam bene dixeris. Igitur fine tuo frustratus abeas, etiamsi fueris consequu-
D tus. Præterea non potest, & reus, & actor æquè bene dicere: necesse enim est, vt alteruter vel cadat causa, vel cecidisse meritus sit: ergo non erit orator ille tuus, quem tu in bene dicendo constituisti. Postremò in eo commentario, qui εἰσαγωγικὸς titulo ascribitur Galeno, & in eo qui Galeni esse minimè dubitatur, de ratione artis Medicinę, quam rationē ipse vocat σύστασιν: duo esse artiū genera colligūtur: quæ si Quintilianus legisset apud Platonem, à quo sumpserat Galenus, mutasset sententiam de fine Oratoris. Duo sunt igitur: vnum quod per seipsum consequi possit finem suum: cuiusmodi est Fabrica, Sutrina, atque aliæ tales: Alterum quod nō semper fine suo potiatur: qualis est, Oratoria, Medicina, Nauigatoria. Quas artes appellant illi στοχαστικάς: quasi coniectura, nō certa ratione, quemadmodum dicitur in Philebo, cōplectantur. Quanquam equidem aliter censeo. Medicina enim curabiles morbos sēper curat: medicus nō semper. quia multis eū impedimētis præueniri contingat. Quare non tunc agit quà medicus est. Non enim incurabilem aggrediatur ægritudinem. ne sit negligens, ne amens, ne auarus, ne præceps. Errores quoque euenire consueuerunt ægrotis ab ægrotis ipsis, à famulis, ab euētu: veluti aere, sole, rore, ira, mœrore, metu, aliis. Hunc ad modum ea sunt, quæ Hippocrates atq; alii medici vocāt τὰ ἔξωθεν. Nam profectò ne ipsa natura quidem verus artifex videretur: quippe suo impedita fine nonnunquam aberrat: veluti cum aut monstra componit: aut defecta edit corpora. Orator igitur in foro agit, vt bono bene, malo malè sit: in concione & conciliis, vt rite respublica gubernetur: in laudationibus, vt bonorum imitatione à vitiis abstineamus: quod deinde honesti genere apponitur, sectemur, atque agamus. Ad quam classem reducuntur inuectiuæ quædam. Tametsi aliæ ab iudiciariis pendent, cuiusmodi eæ, quæ dicuntur aduersus testes: aliæ à deliberatoriis, quales in Antonium, & Catilinam, & quæ inscribuntur de prouinciis cōsularibus. Omnium enim finis idem. Qui verò dixêre in iudiciis finem esse iustitiam, in deliberationibus vtilitatem, in laudationibus honestatem, rectè reprehenduntur à Quintiliano. Reprehēsionis autem modus etiam acutius perscrutandus. Hi igitur cum minus bene, tum contra seipsos sentiunt. Vnum enim alibi faciunt vtile cum honesto. Præterea vtile finis est omnium virtutum: quare etiam iustitiæ. Et iustitia cùm sit virtus distribuens quantum cuique aut suū, aut satis: iccirco etiam in deliberationibus iustitia pro fine habebitur. Nam belli quoque ipsius finis iustitia est. Quæ igitur in bello (plurima vero ea sunt) deliberantur, ea omnia propter iustitiam fiunt. Postremo si finis hominis virtus est: honestas autem aut affectio, aut forma virtutis: cuiusque humani officii, actionis, cogitationis erit honestas finis. Consultius etiā quàm fecerit Quintilianus, partitionis huiusce causæ contemplandæ erunt. Ille enim vt hæc tria deducat genera, diuidit ad hunc modum. Quę agūtur, aut sunt in iudicio, aut extra. Quę causæ sunt extra iudicium, eæ aut præterita cōplectuntur, aut futura: illa ad laudationem, futura pertinere ad deliberationem. At enimuero quis non videt, etiam in iudiciis tractari præterita? Quare non potuit hæc differentia iudicialis constituere speciem ab iudiciali separatam. Potius conuertissem sic orationem. Res aut in præteritis est, aut in futuro. Hæc sola pars præscribit deliberationē: illa secabitur in iudicialem, & demonstratiuam. Quanquam acuto homini ac primæ alumno Philosophiæ, videantur

iudicialis partes, deliberatiua & demonstratiua. nunquã enim agitur aut defenditur reus sine laudatione ac vituperatione vel personæ, vel rei, vel facti, vel dicti, vel consilii: quemadmodũ ne sine deliberatione quidẽ. Deliberatur enim de supplicio rei, aut absolutione. Quamobrẽ neutiquam esse poterũt species, aut genera causarũ: propterea quòd nulla species alterius speciei pars esse quit. Postremò haud rectè deliberatiui generis orationes suasoriæ à quibusdã sunt appellatæ. est enim finis omnium suasio. quid enim aliud oratio, quàm fidem facit? hoc autem est suadere. Nihilò melius ἐπιδεικτικῇ vox à Quintiliano accepta pro ostẽtatione. quum fortasse hoc vocabulo carẽt Græci ad ostentationẽ significandã. Sanè ab ea tãtum abest, vt apud Philosophos pro simplicissima atque exactissima ostensione receptũ sit. Animi etiam gratia id apponendũ est: in deliberationibus & iudiciis oratorem pẽdere ab auditore. Fit enim auditoris arbitratu id, cuius gratia est oratio instituta. In genere demonstratiuo contrarius huic euentus est. siquidem pendet auditoris animus à dicẽte. est enim quasi iudex qui laudat, nõ autẽ sub iudice. Atq; hæc quidẽ præter vulgatã Rhetorũ sententiã, ex proposita quęstione, dicta sunt necessarió. quemadmodum à nobis alia multa longè accuratius. veluti si dicamus, Translatitium statũ ad Coniecturalem referri posse. In vtroque enim quum de facto constet, de facti authore disputatur. Cõmune autem inter se id habẽt omnia genera orationum. Disceptat orator in foro, de vita, vitiis, virtutibus: atque ea examinat in statu qualitatis: & in eo, quo quæritur, Quid sit. Item in conciliis quid sit eligendum. Quæ omnia eodẽ animo tractat Philosophus & Poeta: vterque vel ex sua vel alterius persona: quemadmodum Socrates introducit vel Diotimã vel Aspasiam: & ipsum Socratem Plato. sic etiam orator interponit prosopopœias. Laudat orator quempiam: non potest sine enarratione vitæ, familiæ, nationis. Hoc etiã Historico. is enim sæpenumero addit elogia: qualia legimus de Camillo, Scipione, Hannibale, Iugurtha, Cicerone: atque interponit quasi decreta sua. Sola poesis hæc omnia complexa est, tantò quàm artes illæ excellentius, quòd cæteræ (vt dicebamus) res ipsas, vti sunt, repręsentant, veluti aurium pictura quadã. at poeta & naturam alterã, & fortunas plures etiam: ac demũ sese isthoc ipso perinde ac Deum alterũ efficit. Nam quæ omnium opifex cõdidit, eorũ reliquæ scientiæ tãquam actores sunt. Poetica verò quũ & speciosius quę sunt, & quæ non sunt, eorũ speciem ponit: videtur sanè res ipsas, non vt aliæ, quasi Histrio, narrare, sed velut alter deus condere: vnde cum eo cõmune nomen ipsi non à consensu hominũ, sed à naturæ prouidentia inditum videatur. Quod nomen Græci sapientes vbi commodissimè ἀπὸ τοῦ ποιεῖν effinxissent: miror maiores nostros sibi tam iniquos fuisse: vt Factoris vocẽ, quę illã exprimeret, maluerint oleariorũ cancellis circũscribere. cum enim solũ qui oleum facit, quũ pro cõsuetudine castè, tũ pro significatione stultè appellare licet.

Suasio. *Poetica.* *Poetę nomen vnde.*

CAPVT SECVNDVM PROSEQVITVR POETAE nomẽ, POESEOS originẽ, CAVSAS, Efficientem, Formam, Materiam.

POetæ igitur nomen non à fingẽdo, vt putarunt, quia fictis vteretur: sed initiò à faciẽdo versu ductum est. simul enim cum ipsa natura humana extitit vis hæc numerosa, quibus versus claudũtur. Nullum sanè momentum vocis est, quod nõ habeat qualitatis modũ, & quãtitatis. Est in eo sita qualitas, quod acutum & grauem sonũ appellamus. Est in temporis tractu quantitas. Tẽpus, mensura motus. Vox autẽ, aer motus. Infans quoque prius canit, quàm loquatur. videmus enim plerosque haud aliter somnum captare. Postea quũ maiore spiritu res nouas veteribus inuentis addidissent: illi, qui hac gloria inferiores numerosè meditarẽtur simplices narrationes, Versificatores tantùm dicti sunt: hi autẽ Poetę. quare soli sibi Musarum tutelã vindicãt atque patrocinium, quarum spiritu, quæ alios lateant, ab ipsis inueniantur. Nam Musæ παρὰ τὸ μαιεύεσθαι à Platone deductę sunt: quibus scilicet inuẽtio attribuatur. Alii ἀπὸ τοῦ μύειν. vnde Mystæ & Mysteria: quo verbo iudiciũ designetur. Arcana enim selecta sunt: electio autẽ ab iudicio. nempe omnia quæ in opere posita sunt, ab intellectione, aut ab inuẽtione, aut ab iudicio proficiscuntur. Verùm nõ quemadmodũ Cicero censuit in Topicis: sed sicuti statuimus nos. non enim rectè putauit Inuentionẽ pertinere ad Topicam tãtùm: Iudicium autẽ ad Dialecticen. nihilò enim secius quæritur in demõstratione terminus medius necessarius, quàm in Topicis contingens. Et sanè Dialecticæ scientia est cõmunis omnibus generibus argumentandi. Inuestigãtur igitur quæ dicenda sunt. Occurrunt autem vel bona, vel mala, vel necessaria, vel contingentia: quapropter tum demũ iudicato opus est. Iccirco duæ tantùm Musæ per initia creditæ à priscis theologis, qui sese earũ discipulos cecinere: quarum altera dicta sit μελετή, quæ quidẽ meditando inueniret: altera ποιητή, quæ inuẽta certo disponeret iudicio. Propterea verò quòd eruerẽt ex ipsis exordiis rerum ignota vulgo monumẽta: tertiam quidam adiecere, quam à memoria μνήμην nominarent. Iidem quoque eam, quã ποιητὴν alii nuncuparent: non à faciendo, sed à cãtu ἀοιδὴν appellare maluerunt: priores tamen plus placent. nã & absq; cãtu res ipsa poetica nihilominus stat. Cæterùm qui diligẽtiores sibi visi essent, vt boc probarũt, ita etiam in tria diuisere, quæ huius tertiæ essent officia. Triplicem nanque Musicam vetustiorem statuère. In Harmonia, quam sola voce constare dicebant: in aere, quæ proficiscerentur ab instrumentis: & in aqua, cuius Ctesibium authorẽ tradit Vitruuius, atque Hydraulicam nominasse. Verùm hi quoque minus purè tantam rem prouidère. quippe etiam vox in aeris ictu cõstat. Est enim aeris percussio, aut quod è per-

Qualitas. *Quantitas.* *Versificatores. Poetæ.* *Musæ vnde dicantur.* *Cicero taxatur.* *μελετή.* *ποιητή.* *Musica triplex.*

cussione, aut ipse percussus aer. Præsertim quum in Tibia & Fistula eadem, quæ & vocis, materia sit: nempe flatus ipse. Quinetiã aqua neutiquam sonum edat vllum sine aere. Ad hæc Harmonia quum sit sonorum correspondens proportio, genus erit profectò ad omnia illa.

Harmonia quid

Subtilius autem contemplanti mihi videtur Musarum numerus à canentium numero per initia constitutus. Itaque eo crescẽte ad quartam personam vsque, additam à nõnullis & quartã Musam. Aucta deinde variis in organis arte concentionum, etiam septem proditæ. Postremò ad nouem vsque promota frequentia in eo stetit: idque non sine causa. est enim perfectissimus numerus: super quo multi multa ex Musicorum præceptionibus tradidere.

Musarum numerus.

Nouenarius numerus.

Verùm argutari sapientem virum minimè decet. Nam quemadmodum tonis nouenarium accommodabunt? octo enim tantùm sunt τὰ διαπασῶν, non nouem. Antiqui item errarunt, qui à cælorum numero eum numerum ductum voluerint. Nam octo tãtùm quum agnoscerent eo tempore, totidem faciebãt Musas: nonam autem mãtrem potius, aut nutricem arbitrabantur: aut ad Apollinis referebant potestatẽ. quare Mimermnus non malè Cæli filias cecinerit in Elegis. Nihilo prudentius Plutarchus, vbi multas versauit, ineptias elemẽtorum sequi veritus non est. ait enim tot esse Musas, quot in Matris nomine, Mnemosyne, recenserẽtur literæ. saltẽ Grȩculas nugas mendacio condidisset, atque ostendisset, elementa illa capita esse nominũ Musarũ. quod quia non potuit, ne illud quidem decuit voluisse.

Plutarchus taxatur.

Iouis autem filias iidem Theologi prodidere: propterea quòd simul cum vitæ nostræ, (cuius ille author est) exordiis protinus extitit, vti dicebamus, Harmonia. Matrem verò Mnemosynem autumant eadem ratione, qua vetustiores illi vnam è tribus, quemadmodum suprà dictum est, μνήμην. Id quod pudicè ac verecundè, vt semper, doctissimus innuit poeta diuino illo versu,

Virgilius.

Et meministis enim diuæ, & memorare potestis.

Est autem è philosophia sumptum. siquidem ex actibus frequentioribus habitus fit: ex habitibus memoria: ex memoriis propositiones: è propositionibus conclusiones. Itaq; artes per manus traditæ sunt. Quod adeò declararunt Græci loquendi modo illo, quum dicere cõsueuerunt, ὡς ἐκ χειρῶν. Neque enim scripta edebantur, sed certo sacramento per successiones ἄγραφα: quod & Pythagoreos fecisse aiũt, & Druidas ex historiis obseruatum est. & Chaldæos scimus ex eo, quod sonat Cabbalæ nomen.

Cabbala.

Non minore sanè ratione illarũ nutricem Euphemẽ professi sunt. Sapientum nánque præmium bona fama. Sic Plato in suis Legibus, malã famam pro supplicio statuit multis. Quod autẽ dicit idẽ in Ione, Poetæ hoc ipsum quod ipsi sunt, alios quoque esse faciunt. Quare quibus artibus sese reddunt immortales, iisdẽ illos quoque, quos celebrãt, consecrant immortalitati. Sic gloriatur Pindarus: sic canit Theocritus: sic cæteri sunt secuti. Hactenus quæ ad

A verã philosophiam pertinerent. nũc animi gratia etiam historiæ quædã de poetices vetustate sunt attingendæ. Ac more quidẽ suo nugantur Grammatici. nã quo argumento profiteãtur poeticen soluta oratione antiquiorẽ, videamus. aiũt enim in donariis aliísque monumentis omnia scripta numerosẽ. sanè. Nũ etiam quotidianã orationem illa præuenere? Pierus Macedo quòd primus & poema fecisse, & filias instituisse dictus est: creditus quoque fuit ab aliquibus Musarũ pater, quibus ipse Musarũ nomina imposuisset.

Pierus Macedo.

Idẽ malũt alii de Osiride Ægyptio: quẽ eundem & Apollinem quũ faciunt, à Græcis non aberrant.

Osiris.

À locis autem multa cognomina sunt eis attributa. Aut in quibus primùm vel orta, vel culta poemata: aut B vbi venerarentur. nam Thespiis primũ Pierũ cecinisse scribũt. In Helicone autem Musis Otum & Ephialtẽ primos Aloeo genitos rem diuinã fecisse. vnde & Thespiades, & Heliconides nuncupatæ. Camœnæ verò apud Opicos à cãtionibus. Alatæ autem effinguntur ob ingeniorũ præstantiam, atq; exprompeã mobilitatẽ. ait enim Arist. ἢ εὐφυὴς ὁ ποιητὴς, ἢ μανικός. Quã ob causam Homerus quoq; alata verba nominat. In fabulis autem memoriȩ proditũ est, Sirenas Iunonis suasu cum Musis cantu frustra contendisse: ipsis enim victis illas pro supplicio euulsis alarũ pennis coronas capitibus imposuisse. Gratiarum verò tũ perpetuas socias, tũ affines: propterea quòd elegãtioris lautiorísque vitæ authores esse videãtur: non si- C ne ea voluptate quæ in lætitiæ temperatione sita est: hoc enim χάρις sonat, quod & χαίρειν: quæ vox ad secundã valetudinem in epistolis atque salutationibus locum inuenit communi loquẽdi vsu.

χάρις.

χαίρειν.

Tametsi Plato mauult εὖ πράττειν. est enim lȩtitia affectio animi in corpore sano. Causa affectionis est, quod vocãt Philosophi, obiectũ adæquatum voluntati. Per Poesin autem reflectitur anima in seipsam, atque promit è cælesti suo penu quod diuinitatis inest, quȩ pars ne perpetuis quidẽ haustibus exhaur[…]i potest.

Lætitia.

quod autẽ & Charites, & lætitia, & Musæ, & bona valetudo affines sint, ex oraculi consilio colligi potest. quod Argiuæ Tele[…]ilæ datũ ait Plutarchus. Eã summo loco natam, fuisse affectã morbo: qui, vt puto, quũ me- D dicorum ope maior esset, à diis auxilium petere coactam: responsum est, ita demum sanitatem restitutum iri, si Musas coleret. ad quas quum frequenti opera animum appulisset, statim conualuisse, neque solùm valetudinem bonam, sed etiam robur, atque adeò imperatorium animum consecutam. vt musæ etiam arma ipsa non solùm canãt, sed etiam parent.

Argiua Telesilla.

Talem habes Tyrteum quoque. Quin Phrynichũ, quòd in fabula saltasset aptè Pyrrhicam, ducem sibi creauere Athenienses. simul enim cum armatura numeri ipsi coniuncti sunt. Eodem fati vsa beneficio Telesilla, victorem Cleomenem Lacedæmoniorum regem cum exercitu ad vrbẽ Argos aduentantem, disposita in munimentis mulierum corona, multis interfectis summouit. Demaratum

Regem

Poetarum modi tres.

Regem alterum, qui intus iam erat, armorum vi A expulit. Poetarum autẽ modi tres: secundum spiritum, secundum ætatem, secundũ subiectum. Spiritu diuersos esse ait tum Plato, tũ Aristoteles. Alios enim nasci tales, alios natos vel rudes, vel etiã feros atque auersos, furore rapi atque abstrahi à vulgari materia. deorum opera: qui dii ipsis tanquã ministris vtantur. Itaque idẽ Plato eos & ἑρμηνέας, & ὑποφήτας deorum vocat in Ione. Quò fit vt minus valeat eius authoritas in libris politicis: qua authoritate barbari quidã atque hispidi abuti velint ad Poetas è republica exigendos. Qui si eorum libellos aliquot damnat: non propterea caecendum est nobis cæteris partibus, quæ ab ipso quoque ad suorũ argumentorum cõfirmationem sæpenumero cecitantur. Respiciat ipse sese quot B ineptas, quot sputcas fabellas inserat: quas Græcanicũ scelus olentes sentẽtias identidẽ inculcet. Certè Symposiũ & Phædrum, atque alia mõstra operæprecium fuerit nunquã legisse. Iccirco igitur inuocãt Poetæ Musas, vt furore imbuti peragãt quod opus est. Horum autem ἐνθουσιῶν duo adhuc genera animaduerti. Vnũ, cui cælitùs aduenit illa diuina vis, aut vltro nec opinanti, aut simpliciter inuocãti. Quo in numero seipsum ponit Hesiodus: Homerus autẽ ponitur ab omnibus. Alterũ acuit meri exhalatio, educens animæ instrumenta, spiritus ipsos à partibus corporis materialibus. Talem ait Ennium Horatius: talem nos Horatium. De Alcæo atque Aristophane idẽ memoriæ proditũ est. Nec Alcman caruit ea calumnia. C Sophoclẽ quoque Æschylo id obiecisse: Vinum, non ipsum, esse illius authorẽ Tragœdiarum. Ab ætate autẽ tria genera. Vetus illud priscum, rude, incultum: quòd sui tantum suspicionẽ sine nominis memoria reliquit. nisi in eo tanquam principem, Apollinem censeamus. Alterum illud venerandum, à quo primùm Theologia & Mysteria. inter quos Orpheus, Musæus, Linus: Olympum quoque inter vetustos Plato nominat. Tertii sęculi Homerus author & parẽs: Hesiodus quoque & alii. Quanquam si historiæ non extarẽt, putare potueris Musæum Homero iuniorem: adeò ille cultior & politior est. Orœbãtium quoque Træzenium, itémque Phrygium Dareta ante Homerum floruisse scribit Ælianus: suísque temporibus D illius Iliadẽ in honore habitam. Ante Orpheum quoq; & Musæum idẽ author est fuisse Syagrum poetam, qui Troianum bellum primus scripserit. Tertiæ classis Poetæ à professione, quod Græci ὑποκείμενον: Barbari nostri Philosophi Subiectum rectissimè: Latini paulò supinius, Argumentum vocant. Horum tot sunt genera, quot res ipsæ, de quibus suo loco. Artis tamẽ gratia ad summa tria fastigia reducantur. Primum est Theologorum: Cuiusmodi Orpheus & Amphion: quorum opera tam diuina fuerit, vt brutis rebus etiam mentem addidisse credantur. Secundũ genus Philosophorum: ídque duplex, Naturale, quales Empedocles, Nicander, Aratus, Lucretius: Morale secundum suas partes, vt Politicum ab Solone & Tyrteo.

Platonis locus.

Ἐνθουσιαζόντων duo genera.

Aetates & classes Poetaru.

A Oeconomicum ab Hesiodo: Cõmune à Phocylide, Theognide, Pythagora. Tertio loco ponentur ii, de quibus omnibus mox. Quæ autẽ de nobis dicta sunt, si ad mulieres referantur, nihil mutant. Sua enim illis quoque laus. Inter quas Sappho, Corinna Pindari magistra, Hedyle mater Hedylogi poetæ: siue ille Samius fuit, siue Atheniensis. mater eadẽ Moschyles, quæ item Iamborum cãtu floruit. Megalostrata quoque, quam amauit Alcman. & aliæ. Ad cuiusmodi verò genera sint referenda Cn. Martii, & Sibyllarum carmina, suum cuique iudicium relinquo. mihi placet seiungi. non enim facta narrãt, sed prædicunt euentura. Theologiæ pars hæc, non simplex cognoscendi deos, sed tanquam diis cognita dicendi. B Quod autem ad nostratia attinet: Bello Punico secũdo Poeticã cœpisse Romæ primùm Gellius ex quorundam sententia scripsit. Versus, quia lepidi sunt, ascripsi.

Punico bello secundo Musa pennato gradu
Intulit se bellicosam Romuli in gentem feram.

Cæterùm constat Liuium Andronicum antè Fabulas dedisse, quàm Neuium: qui suas ad populum dedit anno quingẽtesimo decimo nono. His propositis atque digestis: aliquot solui possunt quæstiones. Quare dubitat Horatius, Comœdia sitne Poema? an quia humile, à Poeseos nomine iccirco amouenda? sanè iudicium ineptum. Tantum enim abest, vt Comœdia Poema non sit: vt penè omnium & primum, & verum existimem. In C eo enim ficta omnia, & materia quæsita tota. Altera: An Lucanus sit Poeta. Sanè est. Nugãtur enim more suo Grammatici, quũ obiiciunt, illum historiam conscripsisse. Principiò, fac historiam meram: oportet eum à Liuio differre. differet autẽ versu. Hoc verò Poetæ est. Deinde quis nescit omnibus Epicis Poetis historiam esse pro argumẽto, quam illi aut adumbratam, aut illustratam, certe alia facie quum ostẽdunt, ex historia conficiunt Poema. Nam quid aliud Homerus? Quid Tragicis ipsis faciemus? Sic multa Lucano ficta: Patriæ imago, quæ sese offerat Cæsari: excitã ab inferis animam, atque alia talia. Quin equidẽ Liuium potius Poetæ nomen meruisse, quàm Lucanũ amisisse censeo. Nam quemadmodum Tra- D gici rem ipsam denarrãt veram: personis actiones, ac dicta accommodãt. sic Liuius & Thucydides interserunt conciones, quæ nunquã ab iis quibus sunt attributæ, cognitæ fuerunt. Aristoteles quoque, qui hanc censuram acrius exercuit, vt versificatores à Poetæ nomine summoueret, inter loquẽdũ aliter vsus est. ὡς ἐποίησεν, inquit, ἐμπεδοκλῆς. quare Empedoclem quoque, qui nihil fingit, appellat ποιητήν. Poesin autem & Poema, quidam, inter quos etiam Plutarchus, ita distinxêre, vt Poesis iustum sit opus: Poema pusillum. Ilias Poesis, Margitis Poema. profectò malè. Námque Poema est opus ipsum: materia, inquam, quæ fit. Poesis autem, ratio ac forma Poematis. vt habeas à tribus verbi personis totidem nomina. Poema ποίημα: Poesis ποίησις: Poeta ποι-

Quæstiones aliquot.

Poesis & Poema quid differant.

b

ποίησιν. Quēmadmodū ῥῆμα, ῥῆσις, ῥητής. Est igitur Ilias, Poema: Homerus, Poeta. Ratio & Forma qua Margitis facta est, Poesis. Poetice verò sciētia, id est, Habitus ex dispositione præceptionū, quibus docemur ad conformationē hanc, quā Poesin appellamus. Ita habes causas tres. Materiā, Formam, Efficientē: & in superiori commentario Finem, id est, Imitationem, siue vlteriorem finem, doctionem. nam quare non mihi liceat; si Cicero dixit, Rectionē. Differunt autē Poemata modis tribus. Hi sunt. Quæ imitamur, quibus imitamur, & quomodo imitamur. Imitatur Medeā eandē Ouidius in Metamorphosi, quā Seneca in Tragœdia. Res igitur eadē, at versus quibus imitantur, diuersi: modus quo imitantur, diuersus. quippe aliter in scena per personas dramata, aliter in Epico mistū gen⁹ videtur. Idē versus in Æneide & in Tityro: Res & Mod⁹, alii. Idē modus in Tityro, & in Comœdiis: Res & versus nō idē.

POEMATVM PER MODOS DIUISIO, & EORUM ORDO.

CAPVT III.

Modi igitur sic diuiduntur. Alius in narratione simplici consistit. Quale est Lucretii Poema. Hoc Græci διηγηματικὸν, & ἐξηγηματικὸν, & ἀφηγηματικόν. Alius est in colloquutionibus positus: Cuiusmodi in Comœdiis: à Grçcis διαλογητικὸν prima, & sūma ratione. nam vsu factū est, vt traheretur ad significandū disputationes. Quippe διάλεκτος nihil præter sermonē designat. Sermo autem vti dicebamus, ad animi cōmunicationē. διὰ enim transmissionē notat. vt διαπερᾶν, διαπεμπεὶς. Quare

Dialogi. Dialogi appellatę sunt solutæ orationes, in quib⁹ sermo plurium, non autē duorum tātùm, vt peruersē Grāmatici, referretur. Diuerbia in Comœdiis vocat T. Liuius. Dialogi autē inuentor videtur Alexamenes Teius, queadmodum ait Aristoteles. Nobilitauit hoc dicēdi genus & argumentis illustrib⁹, & diuina oratione. Distorsit ad Mimieam, atque etiā Momicam lasciuiā Lucianus. Ac quemadmodum eam solutam dictionem, coluère postea metris inclusam, quibus ederēt Fabulas: ita primus Crates Atheniēsis illis exoluit vinculis: Fabulásque sine metro dedit. Hoc genus διαλογητικὸν, etiā ab gestu, & actione δραματικὸν appellatum fuit. δρᾶν enim Dorica lingua significat agere. Neq; illud obfuerit, quòd sedēdo partes quædam expediuntur: nā & à maiore parte nominādum fuit genus hoc dictionis. & in sessione quoque actio quædā est. Quare histrio, qui est imitator, cùm dicatur δρᾶν: Imitatiuum hoc item genus nō sunt veriti quidā nominare: tametsi iidem vniuersæ poeseos finem agnouerint, imitationem. Mistum autē est, in quo & narrat Poeta, & introducit collòcutiones. Græci μικτὸν rectè, κοινὸν minus rectè. Cōpositum enim è partibus est: at nemo dicat cōpositum esse partibus cōmune. Ipsæ nanque partes totum sunt. Alia quippe ratio, cùm dicimus, genus esse cōmune speciebus. Sanè genus pars est specierum: cōprehēdit enim eas prædicatione, non ambitu. Modos iccirco diximus, nō autē species. propterea quòd ii & simul cōueniunt, & miscentur: species autē nunquā. Dramatici autē genera cōplura: quæ mox suis locis digeremus. Antiquissimum, Pastorale. Proximū, Comicum. è quo natū Tragicum. Mistum autē Epicū, quod iccirco omnium est princeps: quia cōtinet materias vniuersas. Horū verò tractandorum ratio duplex: aut enim nobilitatē respiciemus, aut tēpora quibus quicque exortū est. Ac nobilissimi quidē Hymni, & Pæanes. Secundo loco Mele, & Odæ, & Scolia, quæ in virorum fortium laudibus versabantur. Tertio loco Epica: in quibus & Heroes sunt, & alii minutiores. Quem ordinē consequetur etiam Tragœdia simul cū Comœdia. Comœdia tamen seorsum quartā sedem obtinebit. Inde Satyræ. post Exodia, Lusus, Hymenæi, Elegia, Monodia, Cantiones, Epigrāmata. Quòd si tempora putemus ipsa: Antiquissimum idē, & mollissimum, & simplicissimū, & ineptissimum intelligemus. Præstat autē ab hoc auspicari naturā imitando, quæ ex simplicioribus cætera componit.

Dramatici genera.

PASTORALIA.

CAPVT IIII.

Vetustissimum igitur Poematis genus ex antiquissimo viuendi more ductū esse par est. Tria verò sęculorū genera: Pastoris, Venatoris, Aratoris. Ac venatores quidem, quia sunt in motu, minus ad verba propensi existunt. Quin neutiquā faustum putamus in venatu loqui: nedum vt cantus aptus iudicetur. Reliqua duo genera cantiones suas meditata sunt. Et sanè Pastores, quàm Aratores antiqui magis: quemadmodū & Varro probat: & ex Thucydide colligi potest. Ad hæc Arator in opere: Pastor otiosus. Videtur autē modulatio in pastionibus inuenta primùm, vel Naturæ impulsu, vel auicularū imitatione, vel arborum sibilis. Otium enim voluptatis, ac lasciuiæ pater. Natæ igitur duæ species Cantiuncularum. Altera cum singuli sub æstiuā reducti vmbram saturi canerent amores: Monoprosopos hæc. Altera quū aut fortè, aut consilio cōuenissent ii, quos inter vel amor vel odium excitatum fuisset: aut esset æmulatio, obtrectatióve, propter vel cantum, vel gregē, vel amicam. Huius cātus duo modi. Vnus quum sine numero certo, sine lege versus funderēt: cui non est iccirco nomen impositum: quia vulgaris esset, ac liber, & naturalis, neq; tā quæsitus arte, quàm oblat⁹ vltro. Alter in quo sentētias æmulas, versus & similes & pari numero reponerent. Quod iccirco appellarunt ἀμοιβαῖον: id est per vices responsus. Quod expressit Poeta.

ἀμοιβαῖον.

Alternis dicetis: amant alterna Camœnæ.

Tametsi ἀμοιβαδὶς verbum apud Homerum non coercet ea regula loquentē. vetus sanè significatio fuerat, mutandi. Quæ permutarentur, decuit esse æqualia. Hæc fuit causa vt ad fusiorē respondendi significatum admitteretur: quemadmodum in Originibus dictum est. Sicuti pecunia merci, & precium operæ par esse censetur. Propterea

A pterea verò quòd imitatione aliquid repræsentabāt. à specie, id est imagine, εἰδύλλια ἀπὸ τοῦ εἴδους, καὶ τὰς ἰδέας dixère diminutiuo flexu, vel propter breuitatem, vel ob modestiā ac rei humilitatem. Postea quū quædā (id quod sapiētissimo cuique euenire solet) etiā suis authoribus displicuissent: ex incōdita turba eorum, quæ meditati non essent satis, quæq; subito calore excidissēt, selecta quædā concinniora, ea de causa ἐκλογὰς appellare placuit. Horū materia multiplex. vetustissima tamē videtur Amatoria fuisse: ídque multis de causis. tum quia amoris vis à primordiis ipsis vltimis indita est omnibus animantibus à natura ob species perpetuandas, quæ in materia essent variabili corruptibiles. tū quòd promiscuè pa- B scebant vtriusque sexus mortales. Atque ij pecora quū viderēt coeuntia, illorū exemplo facilè inflammabantur Id quod & Theocritus lusit lepidissimis versibus:

Idyllia.

Ecloga.

ὠ'πόλος ὄκχ' ἐσορῇ τὰς μηκάδας οἷα βατεῦνται,
τάκεται ὀφθαλμώς, ὅτι οὐ τράγος αὐτὸς ἔγεντο.

Postremò gaudiorū atque amorū numen idē Venus. Gaudia autē cantu, quàm quiuis alio affectu facilius atq; cōmodius cōparantur. Omitto lacte & carnibus saturā iuuentutē anni tēpestate, locorū solitudine, mœroris metúsque atque odii expertē, inuitatā, in veneris officia facillimè illectā: præsertim quū nudi aut malè tecti magna ex parte agerēt. Nam & virgines ipsæ ta- C metsi amiciebantur, tamē erat eis eiusmodi vestiū vsus, quas à re ipsa φαινομηρίδας appellabant. Quales etiam nunc spectamus in picturis Nympharū, quibus brachia detecta, femora quoque apparent. Eius vestis originē inde ductam puto, quòd per initia caprinas pelles ad lumbos vtrinque cinxerint, ab humeris nodatas corio crurū anteriorū. quem amictū in Satyris itē suo loco expressimus. Quid igitur facerēt curis soluti, saturi, robusto vegetóque corpore atque exercitato? Primùm itaq; omniū μονοπρόσωπον Amatorium. Huic proximū Oaristyę: in quibus procus & puella de amore vel disputant mutuo, vel contendūt inæquali. Cuiusmodi est Idylliū mollissimū atq; candidissimū Theocriti. Post hæc famę ambitione, aut pręmiorū cupiditate, aut obtrectatione exorta contentio impulit eorū cantilenas in colloquia. A genere autem pastionum D sortita sunt nomina. ac quanquā ποιμὴν omnem cōprehendit custodiā, περὶ τὸ ἐν τοῖς ζώοις: tamen Opilionibus solis attributum maluère. vnde & ποιμενικὰ, ii cantus, quibus illi sese atq; alios oblectarent. αἰπόλικα verò à capellis, quasi αἰγοπόλικα. συβωτικὰ à suibus. βουκολικὰ à bobus: quę & nobilissima habita est. Libyes tamē & Scythæ, Parthíq; ac Mysi: itē Persæ, Arabes, Numidæ armentarios equitii primaria laude dignos censnère. Horū in Gręcia nomē nullū. quāquā & in Thessalia summus equis honos haberetur: & in ipsa Bucolici carminis parēte Sicilia id armēti genus adeò studiosè à natura datū, ab indigenis cultū est, vt aut nulli aut paucis nationib' secūdū esse cēseatur. Huius poeseos inuentū Persarū tēpo-

A re mētiuntur. Antiquius. n. est. excultū tamē an tunc fuisse iudices, fabulā subnectā. Persæ bello Græciā quū premerent: Dianæ Caryatidis, quæ sacra à virginibus fieri consueuerāt, sunt intermissa. Quocirca agrestiū aliquot in fanū officii ergò sese intulerunt: & peculiaribus cantiunculis Dianę laudes dixère. Quos cātus cū valde probari vel religio iussisset, vel numerorū lepos persuasisset: ex casu mos, deinde etiam lex facta est. Caryatidis autem cognomētum à Laconiæ vico, cui Caryę nomē erat. Ex quo verbum quoque saltationis καρυατίζειν. quē modū edocti fuissēt ab regionis illius principibus Castore ac Polluce. Nunc & modi & vici nomen interiit. B Quin etiā Spartæ ac Lacedæmonis vocabula ignota. Appellatur enim locus nūc à Turcis, *Misitrà*. verùm quemadmodū de tēpore non conuenit: ita de loco disceptant iidē Græci. quippe nonnulli in terra Sicilia eius carminis natalia profitētur. Orestē è Scythica Taurorū gēte Dianæ signū deferentē, oraculo monitū, elui debere septē fluuiorū, qui vno de fonte erumperent, aqua. Cuius rei gratia in Italiam quū venisset, prope Rhegiū inuentis amnibus, lotum. inde in Siciliā profectū, in pago quē Tyndaridē etiam Strabo nominat, Deæ signū statuisse: numinísque laudes vnà cū agrestibus, à quibus exceptus fuerat, non sine cātibus instituisse. Neque verò C mirū à Græcis eò deductū Orestē, qui eū in lucū quoque apud Aritiā, qui fuit ad Appiæ viæ dextrā, perpulère: vbi ritu Scythico solennē Tauricæ Dianæ morē faciēdi cōsecrarit. Aliam præterea afferunt fabulā. Syracusis orta seditione mutuis vtrinq; cladibus exercitā occidionē. ab iis qui reliqui bello fuissent, Dianæ placandæ consiliū initū: ad quā ciuitatis calamitatē, tanquā authorē referebant. Itaq; agrestiū frequentia Deę tēplum donis auctū. Numineq; & his, & cantionibus pacato, initiū factū anniuersariæ festiuitatis: ac propterea Dianā Lyā cognominatam. contrario sanè vsu atq; accipimus nos. Luē nanq; morbū dicimus, cuius vi corpora soluantur. Illi ita Deā nuncuparūt, propterea quòd intestinā discordiā sustulisset. Alii cognomen hoc vt & fatētur, & attribuūt: ita rationē causámq; assignāt aliā. Ante Hieronis regnū graui morbo D quū laboraret insula, ad auerruncandā numinis irā ludos passim per agros, in quos captādæ liberioris auræ gratia sese contulissent, institutos: Dianámque tum ea de causa Luā, quæ morbum luisset, appellatam. Apud quosdā non Luæ, sed Phaselidis nomen inuenias. quod nomen Antiphemus è Græcia in Siciliā importarit. namque huius frater Lacius Argiuus coloniam misit in montana Colophoniotum Mopso duce. Is ibi terram emit à Cylabra pastore indigena: in qua oppidum cōdidit nomine Φασηλίν. Antiphemus autem suis auspiciis cum sacris, & diis patriis in Siciliā coloniā duxit: vbi Gelam vrbē ædificauit, Dianæq; ludos celebrauit: quā in Mopsi memoriam ita cognominauit. Quare & Mopsi nomen in pastorali carmine frequēs est. Conuenit

Diana Lya.

Phaselis.

Mopsus.

ſanè inter maiorū authorum partem, in Sicilia inuentum carmen eiuſmodi, appellatúmque βουκολιασμὸν: cuius verbi deductiones aut flexiones etiā apud Theocritū inuenias. Propoſitis verò præmiis certare conſueuiſſe priſcos. cæterùm non vaſis, aut bucula, aut capro, aut eiuſmodi. Hoc enim poſterorū vel luxuriæ, vel opulentiæ fuit: ſed pane, in quo eſſent ferarū expreſſæ imagines: ipſi aut ſtantes, aut ſedentes, aut ducentes gregē, cum pera erant omniū ſeminum referta genere. quod Græci πανσπερμίαν nominant. Habebant etiā vinū in vtre caprino: & ad manum baculum paſtoralē, quod Latini Pedum, ab vſu conſiſtendi atque adhærendi, Græci καλαύροπα, & à venatione λαγωβόλον vocāt. etiam κορύνην dictū à clauæ ſpecie, quam præ ſe fert craſsitie capitata. Nodoſus erat pręterea, cuiuſmodi deſcripſit Maro, & nos nunc quoque videmus è ſpino arbore, aut corno, æneis circulis obeuntibus, atque vmbilicis adornatū. canebant autē coronati. Ceruorū quoque cornua propoſita illis certaminibus legimus. Victi victor panē, perā, vtrem auferebat: atque ex eo libabat Muſis. Victus abibat per ſuburbia ac viculos: neq; enim ei vrbē ingredi licebat. Panē quoque rogare ad veſcendū ex pręſcripta lege mos fuit: quippe qui ſuum iuſto in certamine amiſiſſet. Victor vrbē adibat Syracuſarum: in qua manendi, quoad ei liberet, ius fuit. Tantùm verò aberat vt panem rogādo victi conditione vteretur, vt vltrò ciuiū limina tum frugibus tum vino aſpergeret, porriciens libamenta cum cantu hoc:

Δέξαι τὰν ἀγαθὰν τύχαν, δέξαι ὑγίειαν,
ἃν φέρομεν παρὰ τᾶς θεοῦ, ἃν ἐκαλέσατο τήνα.

E quibus percipiamus carminis luſúſque originē à peſtilētiæ ſedatione: quū in iis ſanitatem quaſi verbis conceptis profitebantur. Tranſiit deinde in artē luſus, atque etiam in quęſtū abiit. Circumire igitur prouincias, & certare in Italia, qui ſe βουκολιαστὰς prędicarent, atque alio nomine λυδιαστάς. vnde & Ludionū vox perpetua manſit Latinitati. Inter quos ea tēpeſtate præſtitit Daphnis adeò vt heroū ritu, à paſtoribus certatim eius interitus fuerit celebratus. Sanè fratris quoq; tumulū ſub eius nomine auxit diuinis carminibus Poeta. Fuit ille Mercurij & Nymphę filius cui nomē dedēre natalia: in laureto enim editū ferunt. Vaccarū armentū habuit eodē è ſemine, cuius illę quoque, quas Homerus Soli ſacras eſſe canit in Sicilia. adamatū à Nympha perditiſsimè: quæ ei cæcitatis prædixit calamitatem, ſi amorē ſuum alterius pollueret conſuetudine. Aliquanto pòſt tēpore filia Regis eū, quòd eſſet omniū pulcherrimus, quum deperiret, neque alio commēto potiūdi ſpes eſſet, vino affectū corrupit. inde bucolicæ cantiones ex eius infelicitate. Aiunt à Steſichoro poeta Imeræo eiuſmodi argumentū tractatum primū. Vtebantur autē muſico inſtrumēto: quam Gręci à ſibilo σύριγγα, Latini ab hiatu Fiſtulā nominant: materia arundinacea, aut à cicutis petita. Singulares primùm tubuli, mox bini cohærentes lino & cera. Setas quoq; (vt ad manū eſſent, quàm linū magis præſtò) pro lino in vſu fuiſſe arbitror. Poſtremò ad ſeptenos vſq;. magnitudine omnes inter ſe impares, ſed proportione certa ad alæ figuram: in ſummo, quà inflabātur æquales, inæquales quà exit ſpiritus. Deſcripſit & materiam & modum & numerum Poeta illo verſu:

Eſt mihi diſparibus ſeptem compacta cicutis, Fiſtula.

Diſpar enim hîc nō ad numerū: numerū enim deſignat proxima voce, *ſeptem*: ſed ad quantitatem continuā. Materia aūt declaratur à cicuta. Neque enim verū eſt quod ait Seruius, cicutam eſſe anternodia calamorū. Sed frutex omnibus notus caule aut vacuo, aut ea medulla, vt facilè exenterari queat. Ita Poeta noſter modeſtè contētus fuit veteri numero. Græcus audaciā exercuit: vides enim apud Theocritū (Theocritúſne ille ſit an alius, alibi declaratū eſt) ingentem numerū. Eam verò pinxerunt Romæ recentiores admodū ineptè, tanquā in vtrē cānas omnes iniicientes: propterea quòd ignorabāt id, quod mihi quoque haud ſatis cōſtat, qua ratione, quáue celeritate poſſent diſtātia tubulorū ora percurrere non ineptè. Quæ nunc Organa vulgò vocant, & referunt priſcā Syringa re ipſa, & artificio ac ſuauitate ſuperāt. Fiſtulæ inuentorem Poeta deū Pana cecinit: cuius comites cōgeneres Satyri, cùm etiam Tityri dicerētur. iccirco qua canerēt, arundinē etiā Tityrinū Dores nominarūt. Tityros Ælianus (aliíq;) Liberi patris expeditionē & comites & ſocios ſcribit: atque ita docet appellatos, ἀπὸ τῶν τερετισμάτων, quibus id genus biforme gaudeat. Galli & accolæ inſulani ex calamis fiſtulā fecerūt olim, quū alii ex auena cōpegiſſent. Afri autē Nomades non fiſtula, ſed tibia canebāt in equarum paſcuis. Ea erat è lauro delibrata, atq; emedullata ſtridore peracuto, atq; hinnitū maximè referēte. Fuère autem agreſtiū carminum genera cōplura. nanque aliter pro frugibus, pro vindemiis alia meditabantur. Diuerſi quoq; aut moduli, aut materiæ, quū ſtarent, quū ſederēt, quū gregē (ſicuti dicebamus) agerēt. Sic legim⁹ apud Theocritū ἀπο-μέγυς: quod carmē προβατικὸν appellabāt, quo gregē aut in paſtū, aut ad ſtabula redeuntē proſequerentur. In eo pecora alloquebantur, canibus animos addebāt à luporum inſidiis vti cauerēt. Gregis principem arietē monebāt: pollicebantur ſequentis diei paſcua lætiora, eáque omnia condiebāt vel iocis, vel hilaritatibus. admiſcebant interdū amorū narrationes vel ſuorū, vel ſociorū, vel riualiū. Huius προβατικοῦ inuentum aiunt Diomi fuiſſe poetæ Siculi, cuius Epicharmus meminerit in fabula Halcyone, & in Vlyſſe naufrago. Tale carmen illud noſtrum eſt:

Ite meæ procul iſta ſecus prærupta capellæ
Ad virides cytiſos, & potum rore ſalictum, &c.

Huius generis illud extitit poema, quod compoſuit Eriphanis poetria Menalcæ venatoris amore capta. per varios enim ſequuta ſaltus, ca-

nens

Daphnis.

Cicuta.

Tityri.

nens ſemper atque ſæuitiam obiiciens, νόμιον inſcripſit. Eius paucula illa extant verba, μακραὶ δρύες ὦ Μενάλκα. Quum verò æſtiua in vmbra otioſe agerent, aut hyberno ſole apricarentur, narrabant anni tempeſtates, tum autem pericula noxióſque euentus deprecabantur. Exhortabantur ad initum mares, fœminas ad fœturam. amores ſuos vel votis, vel precibus, vel cõqueſtionibus, vel aſſenſionibus deſignabant. victorem in pugna taurum aut arietem collaudabant. Inter ſe certabant aut amici virtute, aut inimici odio, aut æmuli obtrectatione. Materia prorſus communis, laudes, vituperationes, conuicia, criminum obiectiones. Haud diſsimile ϖο-ρευτικῷ Hippolyti carmen apud Senecam in Tragœdia, quo canes hortatur ille ſuos. cæterùm dedit hoc poeta ſcenæ. Nam quemadmodum diximus, nos in venatu tanquam exlitus demiſſam legem, ſilentium veneramur. Theocritus etiam põpas deſcripſit: etiam alia alii. hymnos, Herculiſſum, & ſimilia. Virgilius præter vulgaria argumenta Silenum pinxit vniuerſa penè natura, ac ſerie fatorum. quod ne quis vituperet è Criticis, qui paucula de recentioribus diſcunt, de priſcis multa iudicant temere: ponam hic rationem, quam ex quindecim Commentariis nullus inuentus eſt qui agnouerit. Sanè veterum monumentorum præter cæteros mortales ſciẽtiſsimum vbiq; diuinum illum virũ prædicauimus, atque ita verum eſt. Quò enim quis doctior eſt, eò maiorem in eius ſcriptis deprehendit eruditionẽ. Itaque etiam in alia Ecloga,

Si canimus ſyluas, ſyluæ ſint conſule dignæ.

Nam etiam ſyluarum curam fuiſſe inter officia Conſulis memoriæ proditum eſt. quemadmodum apud Tranquillum in Cæſare legimus. id quod quum ab Senatu ad occupãdam extorti conſulatus authoritatem decretum eſſet: poſt ſyluarum mentionem, ait, *ſyluæ ſint conſule dignæ*: vt quantum depreſsiſſet Conſulis dignitatem Senatus ad ſyluarum vſque humilitatem, tantum ſuis verſibus, nouáque materiæ dignitate extollat ipſe ſyluas ad faſtigium conſulatus. De Sileni quoque cantu ſic ſcriptum eſt apud Ælianum ex Theopompi hiſtoriis. Apud Midã Phrygiæ regem multa ac præclara ex antiquorum opinionibus atque placitis enarrata. Alterum ab hoc mundo mundum exiſtere: ínque eo varia, quæ inde petenda ſint. Ea verò quum eſſent ἄνω homini ciuili, emolliuit Poeta fatali ſua illa dexteritate. Neq; verò ex Theopompo ſolùm agnoſcas Sileni numẽ naturę fatíq; peritum: ſed ex Athenienſium quoque atque aliorũ Græcorum perſuaſione. quemadmodum cãdidiſsimè docet nos in ſuo ſympoſio Plato. In vindemiis autem Bacchum venerabantur: ἐπιλήνια vocabant, tanquam ad torcularia feſtum celebrãtes. Extat elegantiſs. poematiũ Tibulli carmine elegiaco. In meſſe autẽ Cererẽ & Liberã plurimùm in ore habebant. Quod argumẽtum idem poeta paribus numeris ſimili expreſsit cãdore ſimul A ac cultu. quod genus carminis nominabãt ἴουλον. Extant verba concepta quædam, πλεῖστον οὖλον ἵει, ἴουλον ἵει. Spicam enim veteres ſic nominabant ab aceris tenuitate atque ariſtularũ. quare Lanam quoque eadem voce ob filorum frequentiam. Atque iccirco lanificarum beneominantiũ cantiones hoc item ipſo vocabulo dictas memoriæ prodidêre. Meſſorũ autem cantus λυτιέρσης fuit, quemadmodum apud Theocritum ſcriptũ eſt. Ferunt Midæ Phrygis Lytierſam Celænas habitaſſe. Eum agrorum cultui quum præter modum ſtuderet, viatores ad conuiuia inuitatos cogere ſolitũ, vt ſecum eſſent in opere meſſorio. pigriores etiam verberibus afficere. Alii B addunt defatigatione ſopitos etiã obtruncare: eorúmque capitibus abiectis, tum inter manipulos cõditis cadaueribus, canere. Nonnulli aiunt in meſſe nimio ſtudio captum atque delaſſatum labore interiiſſe. Quidam ab Hercule prætereunte, atque de more inuitato victum interfectúmque, ac in Mæandrum fluuium proiectum: redarguitur hoc temporum ſupputatione. Non enim Midæ atque Herculis ſæcula conueniunt. Quocunque fato vſus ſit, illud conſtat: colonos ad patris ſolatiũ lugubrem cantum condidiſſe, quem poſteri anniuerſario cultu ad aras meſſorias celebrarent. hæc apud Phrygas. Maryandeni autem, qui populi ſunt finitimi Bithynis ſimili more, alia fabula, eadem anni tempeſtate C facere conſueuere. Borcon, alii Borimon ſcribunt, puerũ à meſſoribus aquatum miſſum nuſquam comparuiſſe. Id quod veriſimilius eſt, ſi à meſſoribus memoria repetitur, quàm quod alii tradunt, ęſtatis tẽpore in venatione periiſſe. Pro his tamen facere videtur, quòd Vpii regis filius eſſet, qui Iollę quoq; & Maryandeni pater fuit. Quare mendacio propius exiſtimetur, cum meſſoribus lixæ officium præſtitiſſe. Nam quod obiici poſsit in hiſtoria ſuperiore de Lytierſa, qui item Midam regem patrem habuerit, id ita defenderim: ſpurium enim illum prodidêre. Cæterùm vetuſtiſsimã tenuiſſe conſuetudinem palàm eſt, qua priſcorũ Regum liberi armẽtorum cuſtodiis apponerẽtur. ſicuti de Paride atq; Ganymede ſcriptum eſt. Is cantus Borimos, ſeu D Borcos magis placet, à pueri nomine dicebatur. Haud ſanè huic abſimilis, quẽ Adonima, & Adoniaſmon, & Adoniacæden vocabãt apud Ægyptios in Adonidis memoriam. cuius fabula nota eſt, & conſuetudo, tum ex Theocriti poematiis, tum ex aliorũ monumẽtis. Sicuti cãtus ille gentis eiuſdẽ Maneros dictus ab eo, qui ipſis agriculturę author extitiſſet: quẽ etiam muſarũ diſcipulum autumant. ὑμνιέρσης in Pauſanię codice ſcriptũ eſt. In Sicilia verò poema Perſephate dicebatur, quod quotannis caneretur Cereri Liberã quæritãti. Tale apud Theocrit. Herculis in Hylę deſiderio. Fuit & in vſu illud, quod in Horarũ gratiã cõcinebatur: cui° authorẽ aiunt Theod.

Virgilius

Sylua

Sileni cantus

Spica

Lana

Lytierſa

Maryandeni.

Borcos

Adonimã

Maneros

A Colophonium. Eæ autem horæ, sint ne, quibus dimetimur diem, an ὧραι quæ distinguunt anni tempestates: non est laborandum. Hæc origo, genera, causæ agrestium cantionum: quæ suis locis quemadmodum sint conficiendę satis declaratum est. Hic enim historias tractamus tantùm.

Caput v. Comoedia et Tragoedia.

Ab his orta postea Comœdia est. Quare Theocritus cõmuni verbo vsus est & pastorali, & scenicę actioni. κωμάσδω ποτὶ τὰν Ἀμαρυλλίδα. Ac quemadmodum Siculi Bucolicum sibi vindicarunt:
B ita etiam se gerunt pro Comœdiæ authoribus. Quippe iactant se Magarensium colonos, suúmque ciuem Epicharmum profitẽtur, qui ante Chonnidam & Magneten vixit: vt falsò his attribuantur initia Comœdiæ. Neque verò solùm asserũt natalia, verumetiam & cultum, & nobilitatem: siquidem eius Poematis laus, atque gloria penes Phormin & Epicharmum stetit, qui primi rudem ab antiquis acceptam dicacitatem fabulis insertis, ei quasi animam addidere. Aliud afferunt argumentum. Nam quod Attici πράττειν dicũt, Dores δρᾶν: vnde Dramata. Quod illi δήμους, Dores κώμας: vnde κωμάζειν, quod est
C per vicos vagari animi gratia. Id à cœna faciebant, vt remitterent animum post negocia diurna. Ientatione enim præparca ac minima cõtenti (à quo etiam Ientare verbum, ὅτι δεῖ ἰεῖν, & vt Dores loquũtur ἴεν) haud multò largius merendabant: quod ab hora mediæ diei, in qua eũ cibum caperent, appellarunt. Prandium autem, quia iterum ad opus parati essent illico: qua ratione à Græcis δεῖπνον dictũ est, ὅτι δεῖ πονεῖν. suo igitur quisque in opere reficiebat eo cibo vires. quo perfecto in sero diei lautius largiúsve sese accipiebant, tum vberiore epularum apparatu, tum familiarium atque affinium societate. Iccirco cœna dicta, quia κοινῇ vescerentur: non priuato demenso diurno. Græci δόρπον παρὰ τὸ δόρυ
D παύειν: militaris sane vox: non enim curarent corpora, neque arma deponerent, nisi opera absoluta. Iuuentus ergo vacui temporis otio, atque licentia noctis abusa, secura imperiorum vel heri, vel patroni, vel parentum per pagos (nondum enim in vrbes conuenerant) discurrere. Qui mos cum ipso nomine simul ad nos deductus est. Legimus enim apud Liuium comessationes. Inde ii lusus, quos vicatim exercerent, περὶ τὴν ᾠδὴν καὶ τὰς κώμας, aptè Comœdiã dixêre: quoniã non in pascuis, aut in aruis, aut ad tumulos, aut ad aras canerẽt. Habes aũt huius significationis vestigia in mutilis versib⁹, qui extãt Epichar. Ἐκ μὲν θυσίας θοίνα· ἐκ θοίνας πόσις· ἐκ πόσιος κῶμος, ἐκ κώμου θυανία· ἐκ θυανίας δίκα· ἐκ καταδίκας πέδαι τε, καὶ σφάκελος, καὶ ζαμία. vbi κῶμον è potu, ex Como insaniam ortam scribit. Theopompi quoque verba subnectam ex libro LIII. historiarum, de Philippi Macedonis intempestiua incontinentia. καὶ πᾶσαν δὲ τὴν νύκτα πίνων, καὶ μεθυσθεὶς ἤδη πρὸς ἡμέραν ἐκώμαζεν. vt fuerit sub lucem vsque comessatio, tanquam Acerræ illius, quem facetè descripsit Martialis. Lucianus quoque in Discategorumeno, Lunam ait splendere τοῖς κωμάζουσι. Ἐπικωμάζειν autem verbum est, sicut apud Hippocratem, ἐπικωμαίνειν: cum repetitur Comessatio. alia sanè res à Repotiis: quemadmodum in Originibus declaratum est. Eius vocis notionem expressêre per aliud verbum, βαλλίζειν: quod rarius quidem est. Fortasse & lenones Balliones inde. Eo verbo & Alexis, & Sophron, & Epicharmus vsi sunt in suis comœdiis. Quemadmodum verò in cæteris quoque ita vsu venit: vt tempus artium sit & lima, & lex: politioribus deinde sæculis in artem redacta, certísq; præscripta limitib⁹. Itémq; cõstituta loca ac tempora, in quib⁹ ageretur. Nam quod aiunt Apollini Nomio, i. pastorali per cõpita & vicos cantatum carmen, à quibus appellata sit Comœdia: id postea contigisse arbitrandum est: neque tam tunc originem extitisse, quã ortæ rei cultum quendam. Ne erremus cum Idomeneo: qui ausus est affirmare, Pisistratidarum inuentum esse θαλίας & κώμους: id est hilaritates, & facetias. veteri enim licentia ab aliis inuentas & inchoatas acceperunt, atque excoluerunt. Par Varronis lapsus. neque enim vt arbitratur, iccirco dictam putes, quia iuuenes quæstus gratia vicos circumire soliti essent, in quibus fabulas recitarent. In vicis enim prius nota fuit, quàm circumlata. Et profectò lusus quoque quàm quęstus prior. Quemadmodum ne id quidem verum. Ab Epicharmo inditum nomen hoc: quum exul in Co insula scriberet id genus Poematis. Ab aliis enim cum re simul nomen acceperat: quam ingenio suo fecit ille cultiorem. Tragœdiam verò esse rem antiquam constat ex historia. Ad Thesei namque sepulchrum certasse Tragicos legimus. Non tamen, quod tradunt, Tragœdiam comœdia vetustiorem. Nam & res lætæ in cantionibus quesitæ prius: & prius nuptię, quàm interit⁹: & potationes, quàm sobrietates: & communis sermo, quàm ampullatus: & pastoralis vita, quàm Regia. Probatio quoque falsa. Aiũt enim Iliadem priorem Odyssea. Iliadẽ Tragœdię modulum, Comœdiæ Odysseam. Nam vt taceam, quod possit disceptari, vtra sit scripta prior: legendum prius Odysseam censeo. Est enim remissiore stylo. Adhæc, non omnia ad Homerum referenda, tãquam ad normam, censeo: sed & ipsum ad normam. Præterea quis nescit Odysseam esse verissimam Tragœdiam? In Iliade autem nullũ Tragœdiæ filũ: si totã simul consideres. vno enim tenore perpetuę mortes. Iam incipit à peste: quæ plus hominum absumpsit, quàm vniuersum bellum. Ea desinit in vnius tãtùm morte: à cuius nomine nulla inscriptio.

ptio. Et quum sit inscriptum opus Ilias, non interit in ea Ilium, sed in Odyssea. Contrà in Odysseæ tractu vnus tantùm moritur Elpenor, isque ebrius. Nam cæterorum sociorum interitus vnico penè verbo inuoluitur sine affectu vllo propemodum. Iam est imago nuptiarum, conuiuia, cantus, saltationes. In fine autem & proci interficiuntur: & interuenit θεὸς ἀπὸ μηχανῆς: quod Tragœdiæ proprium est. Postremò irridet eos Aristoteles, qui vnum corpus vtramuis esse putent, tanquã fabulã vnam. Sed multas ex vtraq; fabulas confieri posse censet: propterea quòd & multæ partes, & multa ἐπεισόδια. Icirco veteres excerpta toto ex corpore quasi quędã mẽbra recitabant. Pugnam ad naues: Catalogũ: Animarum euocationem: Quæ apud Circen acta sunt: Arma Achillis: Procorum cędes, atque eiusmodi: quæ sunt in Rhapsodia à nobis declarata. verùm nihil non audent iudicare Grammatici: postquam arti suæ tertiam partem κριτικὴν adiecère. Non enim tanquam Grammaticis iudicium illud esse potest attributum: sed existimandum est primi Philosophi officium: penes quem vnum ius est omnium scientiarum. Quare stultissimè nobis Grammatici nomen imponunt ex libro nostro De causis linguæ Latinæ. Omnia enim illa ad libellam Philosophiæ appensa sunt. Nam quemadmodum probare potest artifex principia sua? Atqui probamus ibi nos, quæcunque à Grammaticis pro notis accipiũtur. verùm ita meruère Aristotelis obtrectatores, vt nihil nisi loquantur. Neque verò Homerus ipse tam docuit vel Comœdiam vel Tragœdiam, quàm est edoctus ab agrestibus atque aniculis in Ithaca & Chio & alibi, fabellas, quas operibus intertextas accommodaret. Argumento Hesiodus est, qui & illo maior natu fuit, & in agro vixit, & in vicis cecinit. Itaque Aristoteles non dixit prius inuentam Tragœdiam, sed prius excultam. Serò enim Comœdiam expolitam. Trogœdiæ verò & Comœdiæ genus vnum cõmune, commune vnum nomen, Fabula. Certè hæc haud longè abest ab ea sententia, quam introduxit tantùm, non etiam definiuit Plato in Symposio. De Comœdia illa quoque falsa Grãmatici docuère: quia esset poema positum in imitatione, totum in gestu consistere atque pronunciatione. Profectò nihilominus Comœdia est, etiam quum legitur vel tacitis oculis. Quin gestus recitantium solus est: non omnes verò qui legunt, recitant. Præterea nimis iam sæpe dictum est, imitationem vniuersæ poeseos finem esse. Comœdiam igitur sic definiamus nos, poema dramaticum, negotiosum, exitu lætũ, stylo populari. Errarunt enim qui Latinis sic definiuère, priuatarũ personarum, ciuilium negotiorum comprehensio, sine periculo. Principiò aliis quoque fabulis conuenit non dramaticis, quæ simplici narratione recitari possunt. Deinde in Comœdia semper est periculum, alioquin exitus essent frigidissimi. Quid enim est A aliud periculum, quàm imminentis mali aditio siue tentatio? Præterea non solùm pericula, sed etiam damna lenonibus, & riualibus, & seruis, & heris. quemadmodũ in Asinaria, & in Mostellaria, ipsi quoq; heri malè mulctãtur. Adhęc Prætextatas comœdiæ nomine appellare nequeant ex ea definitione. nõ enim sunt priuatę personę. Postremò & Mimis est comunis definitio, & Satyrę dramaticæ. Primus Crates Athenis dempto metro Comœdiam in soluta ostẽdit oratione. Quum igitur vnum sint Comœdia, & Tragœdia, quod ad modum attinet: De Tragœdia, quoque hoc in loco scribendum est communi narratione: quoad suas cuique personas B atque actiones postea assignemus.

CAPVT VI. TRAGOEDIA.

TRAGOEDIA, sicut & Comœdia in exemplis humanæ vitæ conformata, tribus ab illa differt, Personarum conditione, fortunarum negotiorúmque qualitate, exitu. quare stylo quoque differat necesse est. In illa è pagis sumpti Chremetes, Daui, Thaides loco humili: Initia turbatiuscula: fines læti. Sermo de medio sumptus. In Tragœdia Reges, Principes, ex vrbibus, arcibus, castris. Principia sedatiora: exitus horribiles. Oratio grauis, culta, C à vulgi dictione auersa, tota facies anxia, metus, minæ, exilia, mortes. Memoriæ proditum est, Euripidem ab Archelao rege Macedoniæ cuius in fide, ac clientela esset, rogatum, vt de se Tragœdiam scriberet: Ne, inquit ille, Iupiter, ne tãtum mali. Nomen traxit ab hirco nullam aliam ob causam, nisi quia in eius numinis honorem ageretur eiusmodi fabula, cuius victima esset hircus. Eo igitur victores donati rem illi diuinam facere. Primùm sanè agi cœptam vindemiarum tempore scriptum est, vnde occasio data Grammaticis vti παρὰ τὸ τρύγημα nomen ducerẽt, quasi τρυγῳδίαν, quam vocem integram etiam apud Aristophanem habes, ἀχαρνεῦσι. Qui eam primus dederit, haud ita pro comperto habetur, satis constat illud, à Thespi poeta factam nitidiorem; qui primus pensiles scenas in plaustris circumegit, addidítque nudis oribus fæcem pro persona. à quibus fæcibus vinaceis alii Tragœdiæ D nomen deductũ maluère. id enim significat τρύξ, quemadmodum τρύγημα vindemiam. Falluntur tamen hi quoque, quũ ipso Thespi nomen hoc fuerit antiquius. Disceptant hîc Grammatici, vtrius fuerit fæx, vinśne an olei, & addunt fatali more suo nugas, fæcẽ esse aquaticum humorem vini. Sanè in vino nihil longius ab aquæ natura distat, quàm fæx, vsque adeò vt etiam lapidescat. Tartarum nostrates dicunt medici. Arabes quoque vini, & aceti, atque eiusmodi liquidorum, Durdi vocant: olei verò sicut nos, a-

A murcam, ita illi Thesal. Hoc nomen, hæc origo. Definitio autem apud Aristotelem hæc, μίμησις πράξεως σπουδαίας, καὶ τελείας, μέγεθος ἐχούσης, ἡδυσμένῳ λόγῳ, χωρὶς ἑκάστου τῶν εἰδῶν ἐν τοῖς μορίοις δρώντων, οὐ δι' ἐπαγγελίας, ἀλλὰ δι' ἐλέου, καὶ φόβου περαίνουσα τὴν τοιούτων παθημάτων κάθαρσιν. Quam nolo hic impugnare aliter, quàm nostram subnectendo. Imitatio per actiones illustris fortunæ, exitu infelici, oratione graui metrica. Nam quod harmoniam & melos addunt, non sunt ea, vt philosophi loquuntur, de essentia Tragœdiæ. Etenim Tragœdia in scena tantùm esset, eadem extra scenam non esset. Quod autem dixit, μέγεθος ἔχουσα: positum est, ad differentiam Epopœiæ, quæ aliquando prolixa est. Non tamen semper. cu- B iusmodi vides apud Musæum. Præterea ἡδυσμένῳ vox neutiquam cuiuis materiæ seruit. sicut μέγεθος, mediocritatem significat hic. Paucis enim versibus nequit satisfieri populi expectationi: qui eo conuenit, vt multorum dierum fastidia, cum aliquod horarum hilaritate cōmutet. Quēadmodum inepta quoque est prolixitas: adeò vt facetè dicas illud Plautinum,

Lumbi sedendo, oculi spectando dolent.

Thesal. Harmonia. Melos

CAP. VII. COMOEDIAE SPECIES.

HAE sunt origines tum comœdiæ, tum Tragœdiæ: deinceps vtriusque & species, & partes C videamus: à Comœdia verò incipiendum est. Eius ergo differentiæ aut à temporibus, aut ab argumentis. Itaque tres Comœdiæ narrantur ætates, vna vetus, quo tempore summum imperiū penes populum fuit. Iccirco licuit illius seculi Poetis risum aucupari ex quocunque genere iocorum, siue ù sale, siue acerbitate aspersi essent. non enim æquo solùm, sed etiam libenti animo audiebat populus, quæ in iudicum iniquitates, prætorum mala vel facinora, vel euenta, prauorum ciuium corruptos mores dicta iacerentur. Id tum impune fuit maledicis poetis: quasi malæ famæ metu deterriti D componerent animos auios à virtutibus atque appellerent ad frugem bonam. Grassabatur ergo ea licentia in omnes ordines, ætates, sexus, conditiones impunè: idque non in transcursu tantùm, sed integro fabularum tractu, ac primario studio. Quod in Ranis, & in Nubibus cōstat Aristophanis. Vexatio autem illa tametsi sparsim, atque vt sese res daret, exercebatur, ipsi tamen choro potissimum est attributa. Habuit autem hæc quoque vetus ætates duas. Quippe sub Sannyrione, cuius nomen primū inter priscos celebratur, inconditæ partes, ac personarum introductiones. neque lex erat earum numero posita. Primum ferunt Cratinum, & partes distinxisse, & actus disposuisse, & ad tres tantùm personas numerum astrinxisse. neque tamen ab

Aetates Comœdiæ. Vetus. Sannyrio

eo tam exactè hanc operam positam, quàm studiosè susceperat: perfectam postea ab Aristophane. At si quis accuratius huius quoque operam perpendat, inueniet partes dissitas, neque dispositas per actus ad eum modum, quem successores instituerunt. Quin alia quoque ratione inuenta est sibi dissimilis, scilicet pro cuiusque ingenio poetarum: quæ ad trium tantùm iudicia digesta sunt, Cratini, Aristophanis, Eupolidis. Omnium enim vnus cum esset scopus, taxandi nimirum atque irridendi, non vno modo sunt prosecuti. Cratinus acer, & aperto nudóque telo. Eupolis grauis, & confictarum nouitate personarum sustinens acerbitatis suæ venustaté. Aristophanes cum risu mordax, nihil sine facetiis impingens. vt & hinc discant Iuuenalis obtrectatores, non esse, quod iactant, verum. Aiunt enim illius affectatione illatam labem Satyricæ venustati. Quum lenem, ac placidè fluentem videas in Horatio, in Iuuenali asperam, ac temerariam. Non enim reprehensorem, aut obiurgatorem esse Satyrū, sed subsannatorem, & irrisorem. haud ita est, quemadmodum suo loco diximus. Videmus enim hic, veterū & vsū & iudicium quod ex veteri comœdia in Latinis Satyris pro lege habendū est. tales enim fuere & Eupolis & Cratinus. Aristophani verò propior Horatius. Attritis deinde populi opibus, reductáque illius insana & licētia & inconstantia ad Tyrannicam paucorum libidinem, continuit poetas metus potētiorum in officio benedicendi. Quocirca sublatus chorus fuit: cuius illæ videbantur esse præcipuè partes, vt potissimùm, quos libèret, læderent. Quare cùm cætera nihil mutata essent: mansit species quidem prior, parte tantùm desiderata. Vnde mediæ nomen ortum est: non tunc quidē, sed posteaquàm nouæ Comœdiæ appellatio fuit instituta: inter quam, & veterem illam quæ intercederet, μέση fuit nominata. Intercessit autem & tempore, & formæ: quando neque huius, neque illius faciem repræsentaret. tēpore quoque posterior fuit superiore, & postrema prior. Quippe noua sub Alexandro florere cœpit: cuius ætas oligarchiam subsecuta est. Chori autem loco παραβάσεις quædam fiebant, in quibus aliorum poetarum dicta, scriptáque sine maleficii crimine, aut pœnę suspicione irridebantur. Cratinus itaque vnam fecit eiusmodi, quam Ὀδυσσεῖς inscripsit, specioso sanè titulo plurium Vlysium. In ea aiūt Homeri Vlyssem vexatā maledicentissimis censuris. Talem quoque prodiderunt αἰολοσίκωνα Aristophanis. Etiam in eiusdem Pluto Chori desiderātur, quod & alibi monebamus: ita tamen, vt non omissus, sed exemptus videatur. Illud cōstat: Cratinum, ad pristinam licentiam cùm esset ausus reuerti, βάπτας fabulā edidisse: vnde illi contigit interitus. Ab illis enim, in quos fuerat inuectus, captum, ac vinctum, atque in mare proiectum, ea mersione imitatum esse nomen suæ fabulæ.

Cratinus. Eupolis. Aristophā. Chorus

florue-

Floruerunt in antiqua præter eos quos suprà memorauimus, Phrynicus, Theopompus, Archippus, Plato, Teleclides, Pherecrates, Stratis, Crates, alii. In media verò Philippides, Strato, Anaxilas, Mnesimachus, Epicrates Ambraciota, Nicostratus, Sotades, non illud monstrum nobile impuritate sua, sed alius, cuius extant versiculi de fabula, quæ inscribebatur ἐγκλειόμενα. In hoc Comœdiæ genere Alexis perillustris fuit. Quod Horatius ait: ab Accio versus Ennii rideri: an proximè accedit ad huiusmodi modum παρῳδίας, quam Comœdiæ huius mediæ propriam dicebamus? Nullus enim Grammaticorum quid illud rei fit, nos docet, ibi. Differt autem à veteri noua multis modis: potissimùm verò compositione. Astrictior enim certis legibus tam ad argumenta quàm ad dictionem. nõ enim ridicula dramata in noua, vt ex qualibet materia risum captet. Quinq; partitionibus secta, tibicinẽ interserit. Vocabula noua nõ fabricat ad risum, aut ad cauillũ. Et populari sermoni de medio sumpto propior noua fuit apud Græcos. Neque excurrit noua ad alios versus, solis iambicis, aut trochaicis contenta. In veteri multas carminum species videmus. Ortam tamen ex antiqua nouam satis apparet ex iis quæ veteres memoriæ prodidêre. Aiunt enim Aristophanem scripsisse fabulam Cocalum, cuius filum fuerit amussis & regula Menandro, atque Philemoni ad nouam Comœdiam comminiscendam. Hoc vnum genus nostri quanquam amplexi, atque imitati sunt: tamen secundum ætates Comœdiæ quoque modos à temporibus notauêre: quæ eis differentias non à specie sed à stylo constituerent. Itaque veteres fabulas Liuii Andronici dicimus, Pacuuii medias, Terentii nouas: quia hic postremo seculo, ille prisco, Pacuuius medio natus esset: Andronicus enim primus dedit fabulam, quam Græcorum more docuit histriones ita, vt esset in Scena ipse, atque eos castigaret. Quod per initia suorum studiorum quum Aristophanes non esset ausus facere, ludiones habuit duos, quorum opera pro se ad populum vteretur Callistratum & Philonidam. Castigatus tamen conuitiis Aristonymi & Amipsiæ deposuit timorẽ, ipséque in scenam prodiit. Chorum verò an introduxerit Liuius nondum legi. At Plinius Cæcilius veterem Comœdiam suo tempore Latinam recitatam scribit, non tamen actam. nec abstinuit tamen noua Romanorum à censura atque animaduersione vitiorum, vt est sæpe apud Plautum, semel Terentius, nec palàm. Ancilla enim in Eunucho ait, Chæreã esse in eo, vt patiatur, quod mœchis fieri solet: quod, inquit, nunquam vidi fieri, neque velim. Sustinet hîc suã personã. quæ meretricio quæstui daret operã, nolebat malè esse mœchis. Tectis verbis deinde oppugnat Romanorum negligentiam in vlciscẽdis mœchis, quum ait, se nunquam vidisse factum: perinde acsi dicat, non consuesse fieri. At Plautus tametsi ex Diphilo, Menandro, Epicharmo, Philemone, Apollodoro accipiebat, tamen addidit aliquando priscæ acerbitatem: neque in transcursu solùm, sed multis interdum versibus. In Gurgulione hæc:

Terentii locus.

Tum isti Græci palliati, capite operto qui ambulant,
Qui incedunt suffarcinati cum libris, cum sportulis:
Constant, conferunt sermones inter se tãquam drapetæ:
Obstant, obsistunt, incedunt cum suis sententiis:
Quos semper bibentes videas esse in œnopolio:
Vbi quid surripuere, operto capitulo caldum bibunt:
Tristes atque ebrioli incedunt.

Item multis aliis locis notat sua tempora, & nationes: neque solùm communes mores, sed etiam nominatim Pelionis ineptias histrionis, in Bacchidibus. Quinetiam interposuit *maledicum versiculum* in eadẽ: quod & suo monuim⁹ loco. in his Græca vestigia: postea Romanus ausus est emollire opicam seueritatem: ac nomina simul cum moribus inferre in scenam è Latio, & deducere in festos ludos. Itaque Marcellus & Brutus, & alii nobiles viri non solùm in cuneis spectarunt, sed etiam in scena spectati sunt. Vnde orta fuêre genera fabularum, ab ornatu vestitúve quem gererent, nominata. Nam quemadmodum Græcas Palliatas, à Gentis veste vocabant: ita à Romana toga Togatæ dictæ sunt. Latinarũ igitur species hæ: Nobiliores, quę à personis primariis Prętextatę appellabãtur. erat enim prętexta Magistratuũ toga, cui purpura prætexebatur, à Græcis ieeirco περιπόρφυρος. C. Melissus, qui fuit ab Augusto præfectus bibliothecæ in porticu Octauiæ, edidit nouũ genus Togatarũ, quas Trabeatas appellauit: quemadmodum legimus in libello de claris Grammaticis. Minus nobiles, in quibus Senatores priuati cum togis introducebantur. Vltimum genus capiebat humilem fortunam popularium negotiorum cum tunicis tantùm: quæ tamen haudquaquam Tunicatæ eadẽ ratione, sed ab habitaculis nomen adeptæ sunt. igitur Tabernariæ, quòd cum tabernis scenæ disponebantur. Fuit autem ab his diuersum genus Atellanæ, ab Atella Oscorum oppido natura omnium maximè & iocosa, & dicaci. Quare quum facetias suas in Theatra municipiũ intulissent: id gratiæ sunt assequuti, vt in vrbem quoque transferrentur. Nihil enim præter risum aucupabantur etiam in ipsa verborum acerbitate. Cuiusmodi fuit in versu illo quem recitat Suetonius in Tiberio: cui olido hirsutóque seni oris obscœnitas esset exprobrata. versus fuit:

Prætexta.

Hircum vetulum capris naturam ligurire.

Quibus verbis fortasse subest etiam stimulus. Vt capras nominaret: quòd ille in insula Capreis agebat. Romani igitur inter serias Reipublicę tractationes ad animorum refectionem, minimè turpe putarũt in vicinorum abire mores. Adeò verò placuerũt, vt tametsi omnia ob-

ſcœna erant, perſona, res, oratio: tamen occœptæ ſint ſententiæ dicaces à ciuibus agi per ioca verſibus incõditis iactata. Quod genus poematis, quia ei deerat multum ad iuſtam Atellanæ magnitudinem, tanquam pars toti conueniẽs inſertum fuit poſtea in Atellanas: atque ex eo facta exodia. quę cauſa fuit vt ii qui agerent Atellanas, neque hiſtrionum numero aſcriberentur, neque tribu amouerentur. quinetiam ius retinerent nomina dandi ad militiam. An verò hanc aut vnam è ſuperioribus veteres Italicam appellarint, haud ſatis conſtat: neque ſanè ita magni refert. In nono libro Diphnoſophiſtæ meminêre Sciræ cuiuſdam poetæ natione Tarẽtini, qui Italicæ comœdiæ author fuerit. Donatus his quare addiderit Rhyntonicas, reddit rationem. quippe ab actore. Verùm actor comœdiæ genus mutare aut cõſtituere qui poſsit, non video. *Rhynton* Athenæus in tertio Rhyntonis meminit tanquam poetæ, nõ quaſi actoris, atque eius fabulam Amphitryonem. Idem Donatus quemadmodum & nos Togatas à Tabernariis ſpecie diſtinguit, alii non: quos equidem errare puto. Atque hæc quidem ſunt ſeparata genera ex perſonis: quas tamẽ Pacuuium miſcuiſſe produnt, ita vt Prætextatæ argumentũ Palliatæ nomine circunferret. Siquidem inſcripſit Oreſtem atque Agamemnonem. Adeò placet nouitas rerum, etiam deprauatarũ. Feſtiuè (vt ſolet) Plautus Amphitruonem ſuam Tragicomœdiã appellauit: in qua perſonarum dignitas atque magnitudo Comœdiæ humilitati admiſtæ eſſent. Ab argumentis etiã poſſumus agnoſcere differentias. Amatoriæ totæ, vt Andria. Calumniatoriæ, vt Nubes, Ranæ. Ciuilis fortunæ, & morum, vt Theſaurus, Captiui, Aulularia. Euenta, vt Phaſma, Arcturus. Fallacioſæ, vt Miles, Pſeudolus. Alia quoque ratione: Turbulentas, negotioſas agnoſcimus, qualis Adelphi. *Motoria.* Has motorias dixêre. Alias ſedatiores: ſtatarias iccirco vocant: *Stataria.* in quibus non ita diſcurritur. Talis Hecyra, Aſinaria. Aliæ hilares & cõuiuiales, cuiuſmodi Bacchides. Nunc ad Tragœdiarum ſpecies tranſeamus.

TRAGOEDIARVM SPECIES.

CAPVT VIII.

TRagœdiarum ſpecies à loco duæ, Græca & Latina, quę fuit prætextata: qualis extat Nero, Senecæ. Ab argumentorũ verò generibus diuerſæ ſunt. Nam Callias Athenienſis, qui maior natu quàm Stratis fuit, Tragœdiã fecit, quam Grammaticam nominauit: propterea quòd è literis & ſonum ducebat, & argumentum. Nam Chorus nihil aliud quàm ſaltatio fuit ex nominibus, & ſonis, & temporibus, & rhytmis elementorum. Quod qui exactius noſſe volet, ex Athenæo petat. Haud enim multum facit ad rem: & Latinis eſt prorſus inutilis. quanquam eius numeros adeò ſunt veteres admirati, vt memoriæ proditum ſit, eorum imitatione compoſitos eſſe verſus aliquot in Medea Euripidæ, & OEdipo Sophoclis. Alia ſpecies continet Satyros miſtos Heroibus, ita vt etiam ſeueris hilariora miſceãtur, cuiuſmodi Polyphemus extat Euripidę. Menedemus philoſophus hoc in genere poematis primas tribuit Sophocli & Achæo. Erant autem quatuor feſtiuitates, in quibus tragœdiæ agebantur. Proinde τετραλογία σατυρικὴ dicta fuit. In tribus tragœdiæ feriæ dabantur: Dionyſiis, Lenæis, Panathenæis. Quarta, ſatyricæ tragœdiæ, ſcilicet Chytris.

COMOEDIAE ET TRAGOEdiæ partes.

CAPVT IX.

PArs non vno modo intelligitur. Eſt enim quam Philoſophi appellãt Eſſentialem. Ea duplex eſt, aut in rę, aut in intellectu. In re materia & forma: ab intellectu materiam referens genus: & differentia formam in definitione. Aliæ dicuntur partes vniuerſales, ſicuti ſpecies generis. Genus enim ſuas ſpecies tanquam partes continet. Ac de his quidem iam diximus. Sunt præterea partes quãtitatis, aut quaſi quantitatis. nihil enim diuiſibile, niſi quantum. Cubitus igitur eſt pars tricubiti. Quaſi quantitatis pars eſt, quum dicimus igneitatem, quæ in flamma exiſtit, partem eſſe eius quæ in maiore flamma ſit. non enim eſt per ſe diuiſibilis, ſed ratione illius quantitatis, quæ ei ſubſtat. Has nunc partes in fabulis conſiderabimus. Sunt autem enarratæ ſub communi fabulæ appellatione genera illa: Tragœdia & Comœdia. Comœdiarum ſpecies aliquot. Comœdiæ igitur partes aliæ primariæ, aliæ acceſſoriæ, aliæ attinentes. Veræ & primariæ ſunt quatuor, protaſis, epitaſis, cataſtaſis, cataſtrophe. Scio à nonnullis tres tantùm enumeratas, nos autem ad ſubtiliora ſemper animum appullimus. Harum partium communes portiones maiores, Actus dicuntur. *Actus.* verùm non penitus, neque ſemper. Actus enim quintus interdum non eſt pars cataſtrophes, ſed æqualis ei, ſimul cum ea ſortitur & initium & finem. Eodem modo & protaſis actum primum tam totum comprehẽdit quàm ab eo tota complectitur. Præterea protaſis non ſemper in primo: in ſecundo enim actu eſt apud Plautum in Milite glorioſo. Actuum autem portiones minores ſunt, quas Scenas vocant. *Scenæ.* Par ratio & in Tragœdiis. Hæ veræ & primariæ, & legitimæ. Acceſſorię autem, Argumẽtum, prologus, chorus, mimus. Attinẽtes verò, quas philoſophi circunſtantes nominãt, Titulus, modi, cantus, thymele ſiue ſaltatio, apparatus. Tragœdia neque argumentum habet, neque prologum ſeparatum,

ratum,sed in persona aliqua ad fabulã pertinentem. Nam prologi comici persona,quum lubet, extra fabulam tota est:non quia semel quum recitauit, nusquam præterea comparet: hoc enim etiam ad fabulam pertinens persona interdum patitur: quemadmodum Sosia in Andria: atque iccirco προτακτικὰ, vel vt alii προτατικὰ dicitur: verùm prologi personæ cum fabula nihil commune: nihilo magis inquam, cum fabulæ coniunctâ negotiis, quàm choragi, quum inter actus ad epirrhemata introducitur. qualis in Curgulione Plauti. Habet autem Tragœdia chorum, quem nunquã amisit. & loco Mimi, Satyrum. Cantum quoque cõmunem cum Comœdia partem habet, & Titulum, cum saltatione & Apparatu. Has igitur omnes sigillatim recenseamus.

Protasis. Partes legitimæ sunt, sine quibus nequit Fabula constare, quibúsque contentam esse oportet. Protasis est, in qua proponitur & narratur summa rei sine declaratione exitus. ita enim argutior est, animum semper auditoris suspensum habẽs ad expectationem. Si enim prædicitur exitus, frigidiuscula fit. Tametsi ex Argumento omnem rem tenes: tamen adeò expedita ac breuis est indicatio, vt non tam saturet animum, *Epitasis.* quàm incendat. Epitasis, in qua turbæ aut excitantur, aut intenduntur. *Catastasis.* Catastasis, est vigor, ac status Fabulæ, in qua res miscetur in ea fortunæ tempestate, in quam subducta est. Hanc partem multi non animaduertère. necessaria tamen est. *Catastrophe.* Catastrophe, cõuersio negotii exagitati in tranquillitatem non expectatam. His partibus additus, *Prologus.* vti dicebamus, Prologus: quem Latinis solis attribuunt quidam. Pars hæc monoprosopos est, quæ non potest explicari definitione, nisi colligatur ex diuisionibus. Vnus enim argumentum narrat. Alius Poetæ consilia in Fabulis, vt in Adelphis. Illum vocant ὑποθετικόν: quia sit idem ὑπόθεσις, ὑποκείμενον, ἀρχή. Talis in Aulularia. Mirum verò si Prologus tota res Latina est, quomodo inuenit nomen Græcum. Alterũ genus commẽdatitium. Quare συστατικὸν nominãt: quia exoret auditores pro authore, & Fabula. quoniam stare dicitur, aut stetisse Fabula quum perageretur. quasi igitur confirmaret animos spectatorũ. Huiusmodi habes in Hecyra. Tertium genus, quum refelluntur obiectiones aduersariorum: vt in Andria. Aut etiam teguntur crimina: cuiusmodi versus ille,

Idem ille phasma nuper nunc dedit:

Quod propterea dixère ἀναφορικόν. Alii sunt misti, vt in Casina. Trinummo autem δραστικὸν fecit Plautus Prologum, quem sanè queas ἠθικὸν appellare. accommodatis ad nequitiam adolescentis personis Luxuriæ, atque Inopiæ. Quemadmodum in Rudente Arcturi, in Aulularia Laris familiaris. pro quibus fiebant machinæ, quarum impulsione repentè apparerent. Arcturũ enim è sublimiori deuectũ, par est: quemadmodum ipse quoque ibi profitetur. Sicuti in Tragœdiarũ fine, & in fine Amphitruonis earundem genere machinarum opus fuit ad producenda Numina, quorũ ope summa pericula, summæ desperationes in meliorem spem reducerẽtur. Quales exitus in Sophoclis Philocteta, & apud Euripidem legimus. Quod autem suprà diximus, Prologi personam ad Fabulã non pertinere, id sanè verum fuit. At suo more Plautus nouas res molitus, Mercurium in Amphitruone fecit agere Prologum: qui tamen magnã deinde Fabulæ partem expedit.

Argumentum autem noua sanè res, neque necessaria, nisi iis in Fabulis quarũ Prologus aliud agit, neque in protasi continetur. Profectò neque in Prologo, neque in Protasi Andriæ ostenditur Fabulæ argumentum. Ita neque in Eunucho, neque aliis quibusdam. Donatus Argumẽtationem vocat, malè. Est in Originibus nostris declaratũ ex Ciceronis atque aliorum obseruatione: Argumentationem nunquam capi pro eo quod est ὑπόθεσις. sed aut pro inuento quopiam ad faciendam fidem: aut, quod frequentiore in vsu inuenitur, pro inuẽti illius expolitione. Id quod etiam in Topicis Seuerinus Boetius declarauit.

Titulus est inscriptio nominis, non à tutando, vt aiebat Varro: sed παρὰ τὸ τίειν. Honor enim & Titulus, idem. nomẽ dico tam authoris quam Fabulæ. Quod non pronuntiabatur tantùm ab eo qui modos faciebat: sed etiam proponebatur in proscenio. Aiunt, si esset vetus Græca fabula authoris noui opera edita Latinè, Fabulæ nomẽ præponi solitũ. Sin esset aliter, authoris nomini Fabulæ nomen postponi, quo attentior esset populus ad audientiam ex vetere opinione. Argumentum autem ipsum sub titulo etiam proponi solitum descriptum grandibus literis arbitror. Quare illud quoque argumẽti genus excogitarunt, ex cuius versuũ capitibus Fabulæ nomen legeretur.

Actus est dictus ab actionibus cõmunibus: quia totum genus δραματικόν. est enim pars fabulæ continens diuersas actiones pro diuersitate, quas diximus, partium. Denominati autem sunt ab ordine, qui numero quinario complectitur: neque enim plures pauciorésue quinis esse conuenit. Distinguebantur autem interuentu cuiuspiam personæ nouæ olim. Postea verò sæpe aliter factum inuenias. Personam eandem negat Donatus plus quinquies exire in proscenium; falsò. vel statim ipsa in Andria Dauus ostendit haud ita esse. tum alibi sæpe.

Scena est actus pars, in qua duæ pluresue personæ colloquuntur. eius initium est aliquando ab omnium ingressu, aliquando ab vnius tantùm, qui deinde alium quempiam inuenit è Scena superiore: finitur autem abitu interdum omnium, nonnunquam vnius tantùm. Adeò vt si tres fuerint, duo reliqui sequentem constituant scenam. aliquando vnus solus relinquitur ad fu

turam scenam. Nomen inuenit ex eo, quòd alia atque alia facies subinde appareret ex ædiculis, quæ olim quum è ramis ac frondibus cōficerentur, i. a sunt ab vmbris & tabernaculis appellatæ. Et sanè verbū militare σκηνοῦν. Et apud Timæum Locrum σκᾶνος, haud longe abest ab ea significatione.

Chorus. Chorus est pars inter actum & actum. In fine tamen Fabularum etiam Choros videmus. Quare tutior erit definitio quæ dicat: post actū, introducta cum concentu. Is tractus non fuit vniusmodi. Sanè aliquando totus cum cantu, & motu, & gestu, & saltationibus ad tibias. Miscebatur aliquādo, & versuum, & tractuum varietate: nonnunquam etiam singularibus personis. Choro autem de Comœdia noua sublato, explebat officium Tibicen. Id quod in Pseudolo Plauti satis patet. Erant autem cum Choro ii, qui saltabāt in Orchestra: vnde nomen λόγιον etiam dictum scribunt Grammatici quidam, malè. Erat enim λογεῖον Orchestræ pars. Cum quibus illi quoque aderant, qui modos faciebant, ad quorū leges voces temperarent. Aiunt primos Choros ab Arcadibus institutos ex Dionysiacis tibicinibus Timothei, ac Philoxeni legibus. Nobis tamen pro comperto est, Philoxeno Choros lōgè fuisse vetustiores. Atiidem Arcadibus etiam totius Musices attribuūt primordia. Chorus sanè res adeò vetusta fuit, vt tota olim actio Satyrica in Tragœdiis solo Choro constiterit. Primus autem Philammon Delphicus ad aram patriam Choros disposuit in Apollinis honorem. Romę verò, sicuti à Polybio in X X X. scriptum est, L. Anilius deuicto ac triumphato Gentio Rege Illyriorum, in Circo Scenam extemporaneam excitandam curauit: Ludósque edidit cum Thymelicis tum primùm, quos in Orchęstra constituit. In Proscenio autem Tibicines cum Choro. Primus Archontes in Scenam duxit comicum Chorum. Fuit autem per initia, Monoprosopos Chorus in Fabulis. Vnus enim quispiam prodibat Ciuium vitia recensens, idque sine cantu. Talis est apud Plautum Choragus in Gurgulione. Deinde alter additus, vt interrogationibus, atque responsionibus explerent animos varietate. Sūmma enim laus in Poetica, nouitas. Postea quaterni fiere, ita vt partirentur Chorum in paria duo, quæ iccirco Græci vocauere ζυγά. Qua in re ita euenit, quemadmodum in tribubus Romanis. Nam Romulus vniuersum populū tres in partes quum diuisisset, vnde & Tribus appellatę. tametsi maior deinde numerus additus est. mā sit tamē nomen. Sic τὸ ζυγὸν vox non est mutata, quanquā aucto numero. In Comicis enim Chori viceni quaterni distincti erāt in certa paria. Igitur ζυγὸν ex quaternis constitutum, nomine retento pristinam fefellit significationem. Alia quoque fuit partitio, siue complexio in versus, siue ordines: στίχους Græci vocāt. quorum singuli senis constabant. Ad eum modum

ζυγά.

Tribus vnde dicta.

στίχοι

A disponebantur in Orchestra quum staret Chorus. sicuti fit in acie. Id appellabatur χοροστασία. Idē ordo quum rectà ambularet, vel exiens, vel ingrediēs. Hi dicebātur quadrati Chori. Quum accedebant, πάροδος, vel παρόδια vocabatur: quo tempore canebant προσόδιον: quum ingrediebantur εἰσόδιον, causam dicebant cur adessent. Tum aut stantes canebāt, quod & στάσιμον nominarūt, & συνῴδιον, tum narrabāt rei euentum: aut statim reuertebantur & exibant: quæ erat μετάστασις. Quòd si rursus ingrediebantur, ἐπιπάροδος: in qua si saltarēt prolixius, erat κόρδαξ: si præcisius, κομμάτιον, ibi lugebant. Quum verò abibant postremò, ἄφοδος, & ἐξόδιος. ibi canebatur ἐξόδιον.

B Vtebantur Græci vnica tibia in cæteris. in synodio tantùm geminis. Timæus memoriæ prodidit Choros Laconicos tetragonos fuisse, Athenienses orbiculatos. Quos & διανυαχοὶ appellarint illi, Siculi autem ἰαμβισταί. Multū frequentémque eorū vsum vidimus in Illyrio, Græcia, Macedonia, Thracia: Paucis locis olim in Italia, nunc in Galliis plurimum. Veteres autem non semper consertis manibus, sed aliquando solutis quoque in orbem disponebantur. Concinentes mouebantur in læuam primùm. quo motu aiebant sese primum cælorum orbem imitari. De hoc scriptum satis est in exotericis. Sanè etiam nunc qui tripudiare sese dicunt læuum pedem primùm mouent, quasi artem profitentes à natu

C ra separatam. Quippe natura dextrum mouet primùm. Daci, vt iactant sese in aliis quoque multis ab opinione cōsuetudinéque cæterorum diuersos, non sinistrum, sed dextrū promouent. Chorus igitur motum illum læuorsum στροφὴν nominabant: quam quum explerant, totidem numeris eadem vestigia paribus temporibus relegebant. qua reuersione subterlabētium aduersum motum Planetarum referri profitebantur. ἀντίστροφος hæc. Eo spatio absoluto stantes Terræ quietē repræsentabāt. Quo in statu quū diuersa à superioribus accinerēt, ἐπῳδὸν nominarūt. Nūc vulgares Chori nostri progressiones concisas, & regressiones minutas conficiunt, vt ego ridere soleo, quasi in Epicyclis. Hæ Chori partes tū à materia, tum à forma. Mutatas tamen leges in-

D uenias aliter alibi. Nam στροφὴν solam in Tragicis sæpe videmus. Alii suo arbitratu sic disposuere. στροφὴν, ἐπῳδὸν, ἀντίστροφον, ἐπῳδόν: vt essent membra quatuor. Alii ab Epodo incipere maluerunt: ita quinque facta sunt tribus Epodis, Strophe, Antistrophe. Nomine sunt abusi: nāque ἐπᾴδειν & accinere. Illis autē erat, προᾴδειν. Quare nonnulli hæc, quæ præcinerentur προῳδικά. Sicuti quæ interea concinerēt, μεσῳδικά: quæ recinerēt, παλινῳδικά. vbi verò à proposita materia diuerrebantur, stantes ἀντιπαρεγουμενοι alloquebātur spectatores. ea παράβασις dicebatur: erātque Comicorum propria. Damnato à criticis Euripide, qui hoc frequentius: Sophocle non item, qui rarius. Habebat autem παράβασις partes septem.

στροφὴ.

ἀντίστροφος.

ἐπῳδός.

παράβασις.

κομμάτιον

κομμάτιον, quæ erat constitutio breuioris partis; A vnde & nomen à præcisione. Altera pars dicebatur Anapæstica: quia olim ex solis anapæstis conficiebatur: postea suppositis aliis pedibus nihilo secius nomen retinebat. Tertiam vocarunt μακρὸν, non propter tractum productiorem. erat enim breuissima: sed quia vnico impetu sine respiratione absoluendum esset: luserunt in nomine Ludiones ad laborem potius respicientes. Post eam erat Strophe, cui Antistrophos respondebat. huic Epodos succedebat, aut Epirrhema: cui antepirrhema respondebat. Quod xvi. non amplius versibus constare, lex fuit. Aristophanes numerum auxit. Partiebantur autem vtrunque in Semichorum: interdum versu anapæstico, siue commatio & strophe: veluti in Ranis apud Aristophanem. B Aliquando παράβασις quartæ personæ attribuebatur, quod tunc παραχορήγημα dicebatur, propterea quòd esset diuersio à materia scenica. erat enim illa persona scenica. Quòd si nō è scena, sed è choro vn⁹ loquebatur, παρασκήνιον hoc: quia extra chori & propositum & numerum id fieret. Quemadmodum fecit Æschylus in Agamemnone. Ita apud antiquos legi: quum tamen è choro παραχορήγημα, è scena παρασκήνιον esse ego & antea putarem, & nunc etiam censeo. Nomina enim ipsa hoc produnt. Semichorum voco, quod Græci ἡμιχόριον, alterum chori dimidium. nam totus chorus ita dimidiatus διχορία dicebatur. Quare chori responsus appellatus est ἀντιχορία. C Componebantur autem tunc pari habitu aduersi alteris alteri. Primus Tyrteus τριχορίαν cōstituit: verùm extra scenam, ex impuberibus, viris, senibus. Partiendi autem chori à locorum proportione alia fuit ratio. Qui ad dextram collocaretur, δεξιοστάτης: à læua, ἀριστεροστάτης: ab latere, λαυροστάτης: qui post hunc, τριτοστάτης. Fortasse λαυρίχαμμος eadem ratione ea sit, quā Galenus ἐν ἐγχειρήσεσι τοχάμμον lateralem ὤμον. Conficiebat chorus ex quauis ætate, officio, statu, sexu: pueris, puellis, viris, senibus, fœminis, aniculis, ciuibus, peregrinis, militibus, agrestibus, seruis, liberis, captiuis. Nubesquoq;, & ranæ, & vespæ, & alia quæ volueris: quemadmodum nos olim lusimus in comœdia nostra D Vidulo: cuius chorus constabat Alliis, & Cepis, & Vlpicis, & Ascalonius, & Bulbis. Etiam duplicem fecit Aristophanes in eadem fabula: vnum ex Ranis, alterum ex initiatis. Anteibat chorum dux: qui inde nomen inuenit χορηγόν. *Choragus.* Choragi apparatus χορήγιον: vnde χορηγεῖν suppeditare. Ille enim & omnia curabat facienda, & seruabat ornamenta, & producebat, & reducebat. Itaque Plautus quærenti vestem, iubet à chorago vtendam sumi. Chori princeps κορυφαῖον etiam apud Aristotelem. Actus dedita opera confusos ait Donatus interdum, vt ne liceret fastidioso spectatori exurgere, atque abire antequam tollerentur aulæa.

MIMVS.

CAPVT X.

SVblato choro, quemadmodum dicebamus, introducti qui modos facerent. Aliquando etiam actores extra argumentum, quorum vrbanitate adhuc magis animi laxarentur. quam introductionem etiam ἐπεισόδιον nominarunt, non solùm in choris. Hoc idem in Atellana dicebatur exodion: quia penitus extra fabulā esset. Introducti igitur quòd omnia gesticulatione imitarentur, Mimi nominati. atque alii plenius παντόμιμοι. Tantum potuit apertior, atque expressior actio: vt generis nomen, quod esset poeseos vniuersę, ipsi soli sibi vindicarent. Sic mortalis pro homine tantùm, quum omnia nata intereant. Ita ποιμὴν (vti diximus) opilio: quum tamen νομὴ omnibus pascuis communis haberetur. *Poeta.* Et ποιητὴς qui carmina faceret: non cuiusquę rei author. & sicut ostendimus, apud Latinos Factor, olei tantùm. Hoc in lusu quum postea quędam impensius populo placuissent, ausi sunt seorsum suis auspiciis quam commouerant expectationem sustinere, atque in eo laudem quærere, & artificis præterea nomen vindicare. Hos Latini Mimos vocant ex Publio & Laberio, qui eo in genere excelluêre, & Planipedes ob eā causam quòd cothurno Tragici, socco autem Comœdi pedes induebant. *Planipedes.* ipsi autem nudis pedibus agebant. Huius definitio proportionem habet cum Comœdia, quæ ipsius parens extitit. Hoc enim est mimus ex Comœdia, quod Fescennina carmina ex Atellana. Cui (sicuti dicebamus) inter actus apponi quum essent solita: ex ea extracta atque asserta seruitute iustum se sibi poema fecêre. Sic Satyra prodiit ex Tragœdia: sic è Rhapsodia Parodia: de quibus suis est dictum locis. Est igitur Mimus poema quoduis genus actionis imitans ita, vt ridiculū faciat. *Mimus.* Cicero tamen Ethologos quum vocat à moribus, quos exprimerent: ridiculi rationem non admiscuit. Sunto igitur duo genera, quæ etiam vicatim & oppidatim per vniuersam Galliam mirificis artificibus circumferuntur, *Morale & Ridiculum*. Falluntur qui Planipedes dictos autumant: quia sine ædificiis humi agerent. Nam æquè in proscenio recitabant. Quinetiam Philadelphum & Antiochum reges saltasse mimos, author est Athenæus. Lucianus in libro περὶ ὀρχήσεως, ὀρχεῖσιν, inquit, Itali Pantomimum vocant. Sanè de gestu, non de sermone loquutus est. Translata in Italiam argumenta adeò salibus ac dicacitate aucta sunt, vt vnus Publius vniuersam Græciā ea laude spoliarit. Laberius autem elegantia & sermonis puritate etiam omne Latium prouocarit. Tametsi Gellius aliquot vocabula vt sordida notat: Horatius autem negat esse pulchra poemata. nam & veri Mimi propriū est quędā sordida vt affectet: & vt ex vngue leonē metiamur, legātur carmina quę recitat Macrob. Iis enī meliores nō sunt Horatii versus illi,

quibus ipsum non vult mirari. Profectò & acriore iudicio, & puriore eloquentia Diuus Iulius, quàm Horatius, adeò probauit illius dictionem, vt & equestri donarit dignitate: & auditor eius fuerit, ac verò libens: & ei præ cæteris cupidè tum studuerit, tum etiam fauerit. denique iusserit iam equitem in scena prodire, acturum quæ scripsisset. Illos adeò versus, qui à Macrobio recitantur, semel atque iterum legendos censeo: vt eorum suauitas atque puritas de authore suo iudicet, non maleuoli. Erat autem apud Lacedæmonios Mimorum argumentum varium, ac ridiculum. veluti imitatio furantium poma quædam. In alio Medici peregrini. Actores appellabantur δικηλισταὶ apud Plutarchum. In apophthegmate Agesilai δεικηλίκτα scriptum est sono Dorico. Id verbum designat figulos, & imitatores. Alii vocabant eos αὐτοκαβδάλους. vetus Græcia in Italia φλύακας. etiam σοφιστὰς à quibusdã dicti. Thebani ἐθελονταὶ, Latine volones. Sicyonii φαλλοφόρους ab imitatione pompæ, quæ Priapo B faciebat. φαλλὸς enim palum significat. vnde & Latine phalanges ligna teretia, quæ subducendis nauibus, deducendísque subdebantur. Osiridis quoque pompæ his erant similes. itaque φαλλοφόροι Mimi non erant personati, sed fuligine obliti, & agninis amicti pellibus, quæ Pescia dicta legimus in carmine saliari: vnde pascua & pascere, non à pecore, vt putarunt, deduximus in Originibus. Ibàt autem cum canistris, & herbis, Serpyllo, Acantho, Violis, Hedera, corollis: saltabántque in numerum: atque in honorem Bacchi, cuius more victores hedera coronabantur, quemadmodum Semus Delius author est, ita concinebant:

Pascua vnde.

Σοὶ Βάκχε τάνδε μοῦσαν ἀγλαΐζομεν,
Ἁπλοῦν ῥυθμὸν χέοντες αἰόλῳ μέλει.
Καινὰν ἀπαρθένευτον. οὔ τι ταῖς πάρος
Κεχρημέναν ᾠδαῖσιν, ἀλλ' ἀκήρατον
Κατάρχομεν τὸν ὕμνον.

C

Inde procurrentes obuium quemque subsannabant. Hoc enim differebât ab Ithyphallis. eundo enim canebât: Ithyphalli stantes pronunciabant, ebriorum personâ, & coronati. Hoc enim ebriorum fuit: vt est tum alibi, tum in Menæchmis, & Symposio Platonis, & in vita Xenocratis, de Polemone. Manuum quoque tegumenta gerebant ex floribus confecta, & tunicas albo ad medium distinctas à cinctura, quam cogebat velum Tarentinum, ad talos demissas. Silentio per ostium ingressi vbi ad orchestræ me- D dium euaserant, conuertebant sese ad theatrũ, ac dicebant.

Ἀνάγετε· εὐρυχωρίαν ποιεῖτε τῷ θεῷ. ἐθέλει
Γὰρ ὁ θεὸς ὀρθὸς ἐσφυρωμένος διὰ μέσου
βαδίζειν. &c.

Baccho verò dicatum poema est simul & celebritas: propterea quòd ex oppido Bartiæ, cui nomen erat ἰκαδῆραι, Pegasus quidã A mysteria detulit Athenas vnà cum Liberi patris signo. quod populus cum segnius accepisset: eius cõtemptionis pœnas dedit. Correptæ námque sunt morbo pudoris partes. Multis ergo frustra tentatis remediis, ex oraculo φαλλοὺς, hoc est perticas, atque in earum fastigio coriaceum genitale tum publicè, tum priuatis in ędibus erexerunt. simile quiddam legimus in historia Palæstinorum. Habes cantionem apud Aristophanẽ ἀχαρνεῦσι. sed de his plus satis. Aristoteles ait τὰ φαλλικὰ esse Comœdiæ sobolem puto quia Mimorum simillima sint. Hæ sunt Comœdiæ partes, de quibus hic agendum fuit. Modi autem, & cãtus, & saltationes, & apparatus declarabũtur pòst, quàm de Tragœdiæ partibus dictum fuerit. communes enim vtrique sunt.

TRAGOEDIÆ PARTES.

De choro iterum.

CAPVT XI.

Tragœdiæ quoque distinguũtur per eadem penè membra, quibus & Comœdia. Protasin dico, & alias. item actus, ac scenas. Protasis autem B & Catastrophe non differunt genere, sed modo. Vtraque enim negotiosa. Catastrophe illis turbis addidit mortes, aut exilia. Vtrique tamen commune, interdum exitum commistum habere mœrore ac lætitia. Nam in Asinaria, & Phormione, & Casina, & Persa, lætos simul ac mœstos inuenias. Quin ipsum militem malè multatum: de quo tamen Comœdia est inscripta, nam si Comœdiæ est lætus exitus, & Comœdia est Miles: miles exitum lætum habeat, oportet. Sic in Antigona interficitur Mater, & Adulter: at C exultant gaudio virgines. Sic & apud Euripidẽ, solius Eurysthei mors lætitia multorum explet animos. In ea verò non semper actus noui à noua persona constituuntur: quemadmodum in multis videre est. Vnum Calliam Athenienses aiunt Tragœdiæ prologum addidisse iidem Grammatici, qui Prologum rem totam Latinam esse scribunt. Sanè Euripides eum protasi prologũ ferè miscet eodem in multis filo: propter quod & à Criticis damnatus est. Aristoteles aliter partes digerit. sex enim statuit. Fabulam, mores, dictionem, sententiam, apparatum, melodiam. Principio non est æqua diuisio. Námque Fabula totum ipsum est. Mores qua- D litas fabulæ. Dictio ornatus, aut imitatio rei, aut species. Sentẽtia pars dictionis. MELODIA extra rem penitus. Tantò longius etiam apparatus. Sanè cætera ad aures: apparatus ad oculos. Ille tamen quasi partem Tragœdiæ necessariam numerauit τὸν τῆς ὄψεως κόσμον. At enimverò ad Choragum pertinet id, non ad Poetam. igitur cùm quinque sint personæ, Poeta, Histrio, Saltator, Modulator, Chora-

Choragus: Huius erit apparatus, Modulatoris sonus, Saltatoris gesticulatio interdum cum cantu, Histrionis actio: Poetæ autem, inuentio materiæ, formæ, ornatus dictionis. Inuentionem dico rei: formam, modum repræsentandi: ornatum, versus ipsos cum suis figuris. Inuentio autem multiplex, de qua suo loco. ad ornatum aut ad formam pertinet digestio: quæ pro re variatur. exornatio quoque duplex, in re & oratione: vnde Schemata & Tropi. In re sunt ἤθη, & πάθη, & διάνοιαι: id est mores, affectus, sententiæ. verùm hæc ad inuentionem atque exornationẽ potius pertinent. Ibi igitur de his amplius. nam hic, quantum esset satis ad partes cognoscẽdas, positum est. Partes igitur Tragœdiæ ad hunc modum. Membra statuit aliter Aristoteles: Prologum, Episodium, Exodium, Choricum: cuius duas partes facit: alteram mobilem, alteram stabilem. Prologum ante Chori ingressum definit. Alio igitur modo atque in magna parte nostratium Comœdiatũ. idem enim est, vti suprà dicebamus, cũ Protasi. ἐπεισόδιον, Tragœdiæ iusta pars inter Choricos perpetuos cãtus. Exodus iusta pars, post quam nullus deinceps est chori cantus. Chori ingressus chori integri primus sermo. Stabilis est sine Anapæsto, & Trochæo. κόμμος autem siue planctus, & luctus chori communis cum iis qui in scena sunt. sic Aristoteles. De choro autem accuratius hæc. Vetustiorum chorũ ex quinquagenis constitisse. at postea quàm Æschylus Eumenides fabulam dedit, turba illa ad quindenos reducta est: ita vt essent paria, id est ζυγὰ quina, ex ternis versibus. vnde qui cantũ incipiebat, κορυφαῖος, proximus δεξιοστάτης, tertius τριτοστάτης dicebatur. Legimus apud Laertium: eum qui cantum inciperet, altiore sono vocis vsum: quò cæteri mediocri exciperent tono, atque subsequerẽtur. Cùm fiebat πάροδος, id est, accessio per paria, terni introducebantur: si autem fieret per versus, quini sese inferebant. Aliquando, sicuti in Comœdia dicebamus, euenit, vt singulatim fieret ingressus. Aliter quoque quàm Aristoteles de versibus. suos enim quæque pars cum haberet modos, in Parodis post decem anapæstica acatalecta, catalecticum apponi solitum. Tametsi quidam citius, quidam serius, quidam nusquam interieruere eiuscemodi μεσυμνικά: sic enim appellãt. Veluti Sapphicis, nullo certo numero Adonium: Anapæsticis verò vel illum, vel Iambicum. Talis vsus ea quoque sunt, quæ ἐφύμνια vocitarũt: qualia sunt ἰὴ παιάν: & ὦ διθύραμβε, & Hymen ô Hymenæe. Ponebatur autem id post Strophen. Si autem Strophæ insereretur, μεσύμνιον dicebatur. Similia ἐφυμνίοις ἐπιφθέγματα. vt ἰώ μοι μοι. & Nefas. & Heu. Aiũt tamen Critici Epiphthegmatica esse superuacua: ἐφύμνια, vel μεσύμνια non. Hæc de Tragœdiæ veris partibus. Non vera pars fuit ea, quæ ad eluendas allati mœroris maculas introducebatur cum risu, & iocis, & petulantia. Ac sicuti diximus de Fescenninis in Atellana: de Mimo in Comœdia ad augendam varietatem lusus: sic in Tragœdiam Satyri inducti ad atrocitatem leniendam. De quibus iam dicendum est.

SATYRA.

CAPVT XII.

SAtyri dicti sunt Bacchi comites, & Tityri, & Sileni. Satyros Ælianus ἀπὸ τοῦ σεσηρέναι, quia essent dicacissimi: sicuti σίλλος ἀπὸ τοῦ σιλλαίνειν. σίλλον enim ψόγον interpretantur, μετὰ παιδιᾶς διασυρμοῦ. contumeliam cum ioci acerbitate. Satyrorum id Etymon confutauimus in libris originum. σάθην salacitatem dixêre veteres. Nihil capra salacius. Capripedes Satyri: quos item Tityros dictos aiunt. Tityrus autem capellam significauit Priscis AEolensibus. Iccirco in Liberi patris festis, quibus Tragœdiæ recitarentur, nimirum numinis illius socii ac ministri cæteris ludis adiungebantur. Iccirco falluntur, qui putãt Satyram esse Latinam totã. A' Græcis enim & inchoata, & perfecta primúm.

A' Latinis deinde accepta, atque extra scenam exculta. Quamobrẽ non à Satyra vel lege, vel lance dicta est, vt frustra ac temerè satagunt Grãmatici. Quin has à Satyris dictas puto. cum lancibus enim prodibant, & canistellis pomorũ omni genere plenis, quibus Nymphas allicerent. Tribus modis Satyrarũ species agnoscuntur. A' generibus carminum, à characteribus, à ratione poematis. Nam cùm essent asperitatis tragicæ diuerticula, tragicorũ quoque versuum leges obtinuerũt. Iccirco Nicolaus in vicesimo septimo libro Historiarum ait, à Sylla Romano sermone Satyricas fuisse comœdias scriptas. Sic & Lucilium aliquot confecisse patet ex illis versibus Satyræ XXVII,

Salutem fictis versibus Lucilius
Quibus potest, impertit studiose, & sedulo.

Varronis quoque Satyræ ille Menippeæ constabãt Iambicis. Ex multis ergo ponam hos ex ea, quæ ab illo fuerat inscripta Hercules.

Tuam fidem:
Noctu Annibalis, qui fugaui exercitum
Tutanus: hoc Tutanus nomen nuncupor.
Hac propter omnes, qui laborant, inuocant.

Item ex eiusdem Marcipore.

Ventique ab axe frigido tum eruperant
Phrenetici Septentrionis filii,
Secum ferentes tegulas, ramos, syros.

Hos Lucilius numeros cum senariis dactylicis, catalecticis primus dicitur cõmutasse. Quò Latina tota excepto nomine facta est. Hæ à carminibus species. A ratione poematis tres sunt: simplex διηγηματικόν, & δραματικόν, & μικτόν. Narratio simplex ex persona authoris, vt prima Iuuenalis. Actiua ex personis constituta duplex: aut

enim personę sunt sine nomine, vt prima Persii: aut nominatæ, vt Catii & Damalippi. Mistæ verò sunt, vt illa pulcherrima, ac plenissima munditiarum, *Ibam forte via sacra*. A` characteribus verò, vt alibi diximus, species duæ. Altera sedatior, qualis Horatiana, ac sermoni propior. Altera cōcitatior, quæ magis placuit Iuuenali & Persio. Hi strictā habent cuspidem: illi veluti fronde contectum gerūnt Thyrsum Satyrorū more, quo feriāt imprudētes. Hedera námque obductus cōtus incautos vulnerabat. hederā, quam contēnerent, non metuebāt: cuspide, quam non viderent, trāsfigebantur. Est autem poema liberū, similéque satyricæ naturæ: omnia súsque déque habens, modò aliquid dicat. Itaque nec procemiū instituit, nec init epilogi rationem. Iccirco iambus aptior. Hoc enim fuit, ἰαμβίζειν, quod nos maledicere: sicut ait Aristoteles, & repetit Strabo. Inde nostrum iacere, παρὰ τὸ ἰὸν ἄχος. vnde iacere maledicta apud Liuium. Iacere cōtumeliam, atque etiam iniuriam apud Ciceronē. ex quo ad eādem notionē Obiicio compositum est.

Thyrsus. *ἰαμβίζειν* *Iacere.*

COMICAE PERSONAE.

CAPVT XIII.

HActenus partes cuiusque: nunc apparatū videamus. Is duplex est, aut in personis, aut in loco. Personæ tres, Agens, Saltans, Modulans. Locus est Theatrū. Atque Agens quidē potior quàm Saltans: est enim vice Poetæ scribentis loquēs. Saltans est quasi tacita locutio. quippe effictio rerū per corporis motus, status, figuras. Postrema persona, Modulās. Nec sanè persona: cùm sonus aliunde quoque quàm ab ore proficisci queat. vt in Hydraulis olim, & nunc in iis quæ dicuntur Organa. Est autē hæc canentis norma. Propterea verò quòd qui canit, verba canit: iccirco Agens duplex erit: loquens cum cantu, & sine cantu. De Agentibus ergo primùm dicendum est.

Persona non vno modo definita est: verùm ad hunc locum haud magis pertinet, quàm ad librum de inuētione. Impræsentia satis sic sit. Persona est res animata ficta in scena, veræ imitatrix. Veram suo loco descripsimus. Qualitas hominis posita in moribus & fortuna. Ita complectimur affectum, affectúsque rationem omnium sexuum & conditionum. Imitatur autem nomine, corpore, moribus, dictis, factis, affectibus, habitu. Dico Rem animatam, vt à locis fictis distinguatur: qui vera loca nihilominus imitātur. Rē inquam animatam, voce vniuersali: vt etiā Ranas comprehēdam. personæ enim init rationē. Sic nubes, aues, vespę, alia. quare enim pro personis nō accipiantur, quibus sermones, disputationes, consilia sint attributa. Idola tamen, siue formæ defunctorū, pro ipsis corporibus introductæ sunt, ab Euripide Pylodori, ab Æschylo Darei? an Idola hæc alia sint ab animabus, vidēdum in Græcis nugis, & apud Luciani Diogenem, & in Platonis Phædone. Personarum distinctiones in Comœdia sunt à conditione, à professione, ab officio, ab ætate, à sexu. Conditionem appello statum cuiusque fortunæ. est enim quasi quædam fabrica: faber autē Fortuna: Seruus, Libertus, Liber: Pater aut Filius familiâs: Virgo, Cælebs, Maritus. Professio est habitudo, qua quis præ se fert aliquid actionis ad viuēdi rationem. Miles, Cacula, Agricola, Leno, Trapezita, Meretrix, Mercator, Nauta. Officiū in Comœdia haud parū distat ab officio Philosophorū. Nam illi officium ab honesto non disiungunt: in Comœdia suū se officiū facere clamat Leno, cum iuuentutem perdit. Ad eundem modū scriptum est ab authore Rhetoricorum ad Herennium: Canes fungi officio Luporum. Est igitur officium hic, ius actionis ad quencūque statum pertinens. Aetas est dimensio vitæ variata secundum concretionis mutationem. Infantia, pueritia, pubertas, iuuentus, stata ætas, quam Græci ἀκμὴν vocāt: ambitiosi medici recentiores reformidarunt statum dicere, cùm Latinum verbum scitissimū sit: ac propterea quòd ii, quos vocant Barbaros, vsi fuerant, reiecere. Sequitur hāc Senectus. Post hanc Senium, siue decrepita ætas, quàm comici Capularē vocant. His nomen varium accommodatum, ex agris, aut ex oppidis sumptum. Dauus, Syrus, Sosia, serui cōmunes: Curiores, Dromo. Delitiosum nomen, Storax, Pægniū. Lorariorū, Sparax. Coqui, Anthrax, Cōgrio, Machęrio. Lenonis, Chrysophagus, Lycus. Trapezitæ, Chrysotocos. Meretricis, Thais, Lais, Glyceriū, Philænis. Sūt dein Chremetes, Simones, Critones, Pāphili, Charini, & alii. Corpus aliud militi, aliud colono, cursori, vmbratili, parasito. Corpus nūc intelligo non solùm corpulentiam & molem, sed etiam faciem, figuram, colorē. Mores, dicta, facta plurimùm pendēt à nationib⁹ & professionibus. Habitus est corporis tegumentū. Differētia in materia: pāni linei, lanei, serici: à forma, Arma, Clypeus, Machæra, Causia, Toga, Chlamys. Instrumenta, Corbes, Trullæ, Pēniculus, Cātharus & eiusmodi. neq; laboro siquis clypeum & machærā inter instrumenta, an instrumenta inter habitus appendices connumerarit. Sunt præterea ab euentu; Sarcinæ, Cunæ, Cistellæ, Situlę, Tabellę & eiusmodi. Duplex autem est tegumentum. aut cum ornatu: vt Spinther, Armilla, Annulus, Mitella, Stalagmus, Strophium, Capitium, Zona, Baltheus, Pinnulæ: aut simplex, quales Bardocuculli, Chlamydes, Pallia, Pilei. Quare non immeritò Persona dictus est habitus is fictus, qui veram imitaretur. Non quemadmodum refert Gellius, à personando: quia cætera tecta, ora tantùm aperta essent, vnde vox exaudiretur: sed quod erat περὶ ὦπα. Primus autem, sicuti dictū est, Thespis, quasi colorem induxit quendam, ore fæcibus perunctо. Puto ego Pastores pellibus opertos, personas induisse. Nihilò secius herba-

Persona.

rum

rum folia grandiora ob faciem obtenta: vnde à nobis Personata, quia à Græcis προσωπεῖον & προσωπίς. Mæsonem Megarensem aiunt primum personam excogitasse. quare Festus videtur in aliqua Comœdia legisse etiam aliquam personam eo nomine designatã. sic enim ait in xı, Mæson persona coqui aut nautæ, à Mæsone comœdo inuentore. tradítque eiusce rei authorem Aristophanem Grammaticum. idem Athenæus in quartodecimo. Apud Latinos excultam maximè personam ab Roscio Gallo histrione. Alii malunt Cincium & Faliscum longè illo antiquiores, personatos primos egisse Comœdiam. Tragœdiam verò, Minutium & Protonium. Additi postea Galericuli tum candidi, tum nigri. item virgæ in manus, non (vt aiunt) ex Homericis Poematibus, sed à baculis pastorũ: à quibus vniuersam poesim effluxisse ostendimus. Consultum hominem grauioris habitus amictu tegebãt. Seruum tunicula angusta, curta, expeditior vt esset: non vti putarũt, ob paupertatem. nam diuitum quoque serui ad eundem modum adornabantur. Nũcium, aut viatorem cum pennla. Nautam causia. Militem sago, aut Chlamyde, eáque ferè purpurea, & machera. Populus tunicatus, pullatus. Parasito palliũ obuolutum. sanè parasitari & adulari, Græca res. itaque Græcum nomen cum Latina voce nulla commutari potuit. Talem & amictum esse decuit. Sed & tunica pulla, aut nigra, aut alba à Latinis est introductus: alba sanè, si eius suasu aut technis nuptiæ tractabãtur. Strigilem, & ampullam dat Plautus in Sticho. color ater ex Athenæo & Cicerone. Lenoni versicolorem attribuêre. Adolescentibus pro euentu & statu. lætis candidam, mœstis obsoletam, diuiti purpuream, pauperi puniceã. eo nãmque colore tinctas tunicas seruitiis Gallicis è vaccinio ait Plinius. Afro tunicam manicatam, demissam: eidem inaures. Phrygibus mitellam, vittã cum redimiculis. Tunica huic, qualis & Afro. Quibusdam Exomides datæ, quibus vnica tantùm erat manica. Seruis interdũ albæ Exomides, vel tunicula, quàm Græci ἱματίδιον, & ἡμίδιπλωμα, aut διπλωμα. Pictæ, florenti adolescẽtiæ: atræ senibus. interdũ puniceæ genus quoddã, quàm καμπύλην vocabant à flexu. Priscis senibus cãdidæ, de more antiquitatis. Coqui vestis duplex & rudis. rudẽ dico fulloniæ operæ expertẽ. Eunuchi vestẽ non posuere: sed variã intelligas ex fabula Terẽtiana. Differẽtiã faciũt inter μαστρωποὺς & πορνοβοσκούς: illo nomine designari scortorũ matres: προμνηστρίας esse cõciliatores. Ego Lenones hac posteriore voce dictos scio: quid enĩ aliud est scortum alere? Fœminas ornant vitta purpurea circũ caput. Lenonibus Græcis versicolor, vt diximus, tunica, & amiculum pictum desuper, non sine baculo, quem ἀστεκον vocarũt. ὀρθόπηχυς vestis muliebris: cuius manicæ ad cubitum vsque. Altera Talaris, quàm dicebant σύμμικον: cuius i-

A
B
C
D

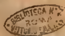
μαστρωποὶ πορνοβοσκοί.

ma ora erat ἁλουργίς. species hæc purpuræ, qua esset prætexta, non autem cæruleo colore sicuti putarunt recentiores: μήλινον colorem sæpe commemorant in vestibus. *Festucinum* vocãt Veneti viridiusculum palearem. eum vetulis dabant, & cęsium, id est, cinereum Puellis aũt habitus ferè peregrinus: propterea quòd tametsi erant aliquando ciues: maxima tamen ex parte pro exteris introductæ sunt vsque ad catastrophen. color illis byssinus, aut candidus. Meretrici luteus: auro enim, cuius maximè cupiens est, similis hic. Sacerdotibus, albus: item iuueni hæredi, sed additæ fimbriæ. Donatus author est, Vlyssẽ palliatum semper introductum. addit causam, propterea quod, inquit, Pallium sit Locrorum, & Ithacensiũ proprium. duo errores. commune enim fuit Græcis omnibus: quare Græcis Comœdiis nomen Palliatarum. & Vlysses alio habitu sæpe fuit: cùm exercet mercaturam in Scyro: cùm interuertit sagittis Philoctetam: cùm insaniam simulat. Armatũ quoque in Aiace fuisse par est, aut saltem Chlamydatum. Regibus & diadema & sceptrum: Regum filiis diadema sine sceptro. erat Diadema, vitta capiti obuoluta. Sceptrũ, virga ære ornata. Muliebris vestis Tragica Syrma, à cauda & tractu. item Peplum. inuenias etiam virorum amictum, peplum, apud alios quàm apud Euripidem: quam ob causam malè reprehẽsum à Criticis videmus. Parasitum sicuti dicebamus, cum strigili, aut quod aliũ malunt, pectine: vel cum olei vasculo. sicut agrestes cum pera, pedo & pellibus. Calciamẽta quoque vestitus veniunt appellatione: eius genera duo. Cothurnus in Tragœdiis, qui vtriuis pedi æquè accommodari poterat. crassum aiunt adeo, vt eius accessione Heroum magnitudinẽ æquatam prodãt. Heroas enim omnes mira fuisse proceritate apud Philostratum quoque legimus. vnum Tydeũ excipiunt. Si talis fuerit cothurnus, quomodo venatricẽ eo calciat Virgilius, quam decet esse expeditissimam? Soccus humilis est: Italas mulieres altissimis vsas vidimus: quãuis diminutiua dicant voce, *Socculos*. Patris mei perfacetum dictũ memini, Eiusmodi vxorum dimidio tãtùm in lectis frui maritos, altero dimidio cum soccis deposito. Ἐμβάδας cothurnos appellatos, soccos autem ἐμβάτας. Nauticũ vestitum pinxit Plautus in Milite his versibus *causiam Habeas ferrugineam, Palliolum ferrugineum*. Nam is color thalassicus. Idem & cum nexu in humero læuo expapillato brachio, Præcinctus. Ludiorum nomẽ in Pastoralibus, & Græcum & peruetustũ fuisse ostẽdimus. Quare aũt dicti sint Histriones, nondũ cõstat. non enim à gẽte barbara: quã equidẽ & domi & foris penè ad omnia exactiora munera ineptã scio. Picardos & Francos excellere præter cæteros arbitror. Athenis in Theatro saltare, aut agere fabulam peregrinis neutiquam licuit. qui contra fecisset, ei mille nummûm dicta mulcta fuit. Si anicula, di-

Vestium colores.

Diadema

Calciamenta.

A uina virum eloquentia Theophrastum & agnouit & appellauit peregrinum, qua spe ageret Thrax Athenis, aut Romæ Illyricus?

Hæc personarum insignia. Agebant autem neque omnes, neque eædē vna semper lege. nā in scena cum actione temperata: in diuerbiis actuosæ, sine saltatione tamen. id enim erat Satyrorum, ac Mimorum. In canticis autem cum iis qui modos faciebant. Diuidebantur agendi munera pro captu & viribus. Qui plurima recitabat, πρωταγωνιστὴς: qui proximi laboris munere fungebatur, δευτεραγωνιστὴς. illi primæ partes attribui dicebantur: hic vocabatur secundarius, sicuti panis secundarius. similis denominatio sed alia ratione illa, de qua suprà: Protactica, B siue prostatica: cùm quæpiam persona introducitur primo actu, neque amplius vsquā comparet, qualis Sosia in Andria. nam quod aiunt à Terentio sæpe, à Plauto nunquam factum: hoc quidem verum, illa mera calumnia. Alia sunt præterea genera personarum, quasi in ima cera: Puella enim cū parit, nō prodit, sed intus clamat,

Protactica persona.

Iuno Lucina fer opem, serua me obsecro.

Alia, quæ neque apparet, neque loquitur: qualis Storax seruulus in Adelphis. exiens enim Mitio non exeuntem alloquitur. Sunt & quæ apparent, sed nihil loquuntur: cuiusmodi satellites in Milite, & Baiuli in Andria, atque alibi. Lorarii quoque raró. In captiuis tamen eis attribuit orationem Plautus. In mutam personam am- C biguè lusit Martialis:

κωφὸν Paula πρόσωπον amat.

PERSONAE CERTAE.

Capvt XIIII.

HAE personæ in communi appellatione, & earum officia, actiones, ornatus, quemadmodum ab antiquis obseruatæ sunt. Creuit autē postea licentia: vt acceptas è variorum libidine Grammatici pro legibus statuerint: quas recitabimus non tam vt probemus, quàm ne quid omissum esse videatur. neque enim conueniunt Comœdiæ, quà Comœdia est, omnes: sed vt quæque introducendas suadet res. Ac veteris quidem Comœdiæ personæ tales erant, quales ii qui in- D cessebantur: sicuti etiam in Tragœdiis. In noua autem & media, ad hunc pleræque modum. Senum genera multa. primum & secundum dixère πάππων. Prior, vt pro auo haberi posset, fingebatur raso capite, leni supercilio, decora barba, maxillis modicis, subtristis, colore candido, facie nitida. Talis fortasse Crito Terentianus. Alter nō absimilis, verùm habitudine meliore, obtutu intentiore, tristis, subpallidus, barba composita, rufus, auribus flaccidis. Tertium quare appellarint ἡγεμόνα, non declarant: eum putassem adolescentum moderatorem, nisi ridicula facie finxissent, quippe sparsa, naso aquilino, dextro elato supercilio, capillo in coronæ modum. Quartò, promissa barba ac densa: quam e-A tiam menti agitatione succutiat. Capillorum habitus idem, supercilia immota, facies vieta. hunc πρεσβύτην nominarunt. Hermonium quoque cur aliam personam vocent, non scripsere. videtur fuisse Arrilator, quem postea Coctionem appellarunt, Galli *Machinonem*, quasi Machinatorem: eius enim interuentu & tractatu merces distrahūtur. Italia quibusdam locis *Sensalem*. Eius facies ad hūc erat modum. obtutus acer, protensa supercilia, barbatus, recaluaster. Alter eiusdē operæ, diuersa facie, tonsus, cuneata barba, sic enim σφηνοπώγων. At Galenus per σφήνωσιν vbique significat partium cohæsionem atque infarctionem. In terræ angustiis coactum spi- B ritum Aristoteles secundo Meteororum designauit hoc verbo, σφηνοῦσθαι. Plutarchus id declarans, τὴν σφήνωσιν dixit. Noua notio vocis apud Euthydemū Atheniensem, in libro de salsamentis: Mugilum genus, quòd esset τετράγωνον, σφηνία vocat: quippe qui non esset passus, vt Passer, sed coactus in quadratum: cuius latitudo altitudinē æquaret. Quod verò nomē fecere alii personæ, Lycomedius, à cura & astu videtur ductum. multa enim attingit, quorum satagit, negotia. huic barba crispa, mentum oblongum, alterum supercilium protēsum. Haud absimilem fecere huius faciem lenoniam. diduxere tamen buccas, atque etiam distorsere: contraxere præterea supercilia. ademère capillum ita vt aut caluus, aut recaluaster esset.

C Alia ætas Adolescentum: quorum species item multæ. Primo loco frugi ponēdus est: qualis in Trinummo. sic enim interpretor μέλαγχρουν: corpore exercitato, colore viuidiore. quippe non in vmbra, sed in aperto plurimùm agitat: ac rebus agendis præest. Itaque & rugas aliquot fronti addidere: quod indicium Physiognomones, optimi animi statuunt. nam distēta in fronte cutis, remissæ vitæ ac væcordis frequens indicium est. intenta quoque supercilia cōsideratum hominē designabant: quemadmodum corrugata diiudicanrē. huic quoque cæsaries in orbem composita. Erat alter iunior, atque atrior, densissis superciliis, corpore nihilominus exercito, & sciens literarum. Tertius, crispus, capillo- D rum cirris eleganti dispositione, rubore diluto, elatis superciliis, frontis tractus vnica distinctus ruga. Quarta facies, adolescentis mollioris, omnium natu minimi: coma qualis Frugi. Candor vitam vmbratilem indicabat. quos Galenus vocat σκιατραφεῖς. hoc differūt à Gymnasticis. educationis indulgentiam arguit: cuiusmodi Æschinum in Adelphis potes intelligere.

Adolescentū species.

Hæc ab ætatibus. nunc ab officio. Personis agrestibus, vtpote insolatis, ater color attributus, effícti in his Labeones: rectè sané. at Simi, non rectè: nasutiores enim ferè sunt. Attonsa in orbem coma. sic enim interpretor στεφάνην τριχῶν. non pro corona (qualis ridicula est in monachis) sed pro figura capillamenti. Duo præterea militum

Ab officio

tum genera. vtrique cæsaries, quàm in incessu A quateret. vnde & ἐπίσειστοι nominati: sic enim sonat vox Græca potius, quàm si dicas, effusam ventis comam, vt aliis placuit. Priori nigra, qui & asperior & gloriosior: alteri flaua, qui lenior. Totidem ad hæc hominum monstra introduxere Græci: alterum κόλακα, adulatorem: alterum Parasitum, qui caret Latina appellatione. nos in comœdia Ceparum posuimus nomen nouum Cœnaturionis: in qua Centurionem gloriosum & gulosum irridebamus. Mensarum asseclam legimus ad eam significationem in oratione contra Sallustium: quæ an sit Ciceronis, dubitaui diu. vtranque tamen personam in vna inuenias: ita vt Parasitus idem sit Colax. Artes sanè, ac plusquam artes: non enim B solùm docent agere, sed etiam pati. Parasitica sine assentatione profectò nulla. Gnathones quoque dicti à masillarum officio. Atrum colorem dant, atque in palæstris exercitant. sanè veró. Adólescentum enim cœnas cum captarét, eos sectabantur, non senes: quibus omnem operam præstarent in ludo, in palæstra, in balnea, ad venandum. quò non? Offa enim, vt ille ait, monet. Itaque discurso opus erat, ad portum, in arcem, ad lenam, ad templa, in theatrum, vnde colorem adipiscerentur: cuiusmodi & Alexis scribit. nitidum tamen illum, tum ob lautitiam ciborum, tum ob exercitationem. Cùm autem aduncum designant nasum: minus bene faciũt. illustris enim animi est. ita sentio, si ἐπίγρυπος id C significat: nam alii incuruum malunt. duo tamen genera docet Aristoteles: alterũ coruo, alterũ aquilæ similem: illum sanè ignobilem, qui statim à fronte curuatur. Addunt autem συμπαθεῖς, idest affectuosos. Aures verò scitissimè pẽdulas fecère: nõ ab ætate, aut inedia, aut morboso corporis habitu eas productas decuit: sed insolentia dominorum, quos etiam suos appellabant Reges. horũ enim manibus sæpe sunt conuulsi. Supercilia quoque aptissimè intendunt: sunt enim omniũ rerum, omnium orationum, omnium momentorum admiratores. Sermo, gestus, vultus, animus in aliorum vultu atque animo sita sunt. Horum genera tria animaduertimus: vnum commune, pro arbitrato Comœdodidascalorum: alia duo distincta, quorum D primum appellarunt εἰκονικὸν, alterum autem Siculum. quem arbitror nulla re alia à cæteris differre, quàm vestitu. nam εἰκονικὸς quoque erat peregrinus. Is sine barba erat, rasus, amictu nitido. Malas quoque ei pertusas faciebant: fuit autem nomen hoc, vt ait Polybius, apud veteres Gallos in honore. suos enim Poetas sic appellasse scribit, quemadmodum σύνοπτος & συσσίτια voces sunt minimè contumeliosæ. Prisci vero Græci eum ita vacabant, cui sacrarum epularum eligendarum cura publicè mandata erat. Quin ipsum quoque nomen sacrum fuisse ait Polemo Samius, καὶ τῷ συνθοίνῳ simile. Quòd si ita est: esto: quemadmodum apud Romanos collegium Epulonum. Sicut colligi potest ex columna quæ sita erat in Herculis fano, quod fuit in Cynosarge. In ea enim hæc legebantur, τὰ δ' ἐπιμήνια θυέτω ὁ ἱερεὺς μετὰ τῶν παρασίτων. & in Pallenidæ donariis: ἄρχοντες καὶ παράσιτοι ἀνέθεσαν. Locũ item in quem sacrarum frugum primitias componendas curabant, Parasition appellatum. Aristoteles in Methonensium repub. Principibus, inquit, bini erant Parasiti, ductoribus autẽ singuli. Illud quoque annotatum est: eos exigere solitos tum certas à quibusdam aliis portiones, tum à piscatoribus opsonium. Primum ferunt Epicharmum tam nobile nomen ad hoc opprobrium comicum transtulisse: quem secutus est Alexis. Homerus autem vocat εἰλαπιναστάς. Parasitorum genera duo quàm festiué describat Alexis, ἐν κυβερνήτῃ videre operæ preciũ arbitror. Ludens enim vera dicit:

Δύ' ἐστὶ Ναυσίνικε παρασίτων γένη.
Ἓν μὲν τὸ κοινὸν καὶ κεκωμῳδημένον,
Οἱ μέλανες ἡμεῖς. θάτερον ζητῶ γένος,
Σατράπας, παρασίτους καὶ στρατηγοὺς ἐμφανεῖς,
Σεμνοπαρασίτους ἐκ μέσου καλουμένους.

Et subdit elegantissimè,

Τούτω δ' ἑκατέρω τὴν γνώμην, ὁ μὲν τύπος
Τῆς ἐργασίας εἷς ἐστι, κολακείας ἐγώ.

Seruorũ autẽ personæ septẽ. vnus per caniciem referebat diuturna seruitute ac frugalitate sese adeptũ libertatem. talis Terentianus Sosia. C Hũc quoque πάππον appellabant, sicut alterum item ἡγεμόνα, quemadmodum & senes. eius officium arbitror fuisse, deducendorum ac reducendorum herilium liberorum in palæstram, in ludum, ad sacra: qualis fuit ille in Phormione Geta. Rufos huiuscemodi pædagogos fingebãt Græci. capillis in coronæ modum attonsis. Rufum tamen ibi Poeta Dauũ facit, non Getã, qui erat pædagogus. Facetè quoq; protensis dabant superciliis: nihil enim ineptius aut fucatius pædagogo. Hui⁹ natura, ingenio senis ducis, de quo suprà dictum est, respõdet. Huic similem faciebant eum, quem ἐπίσειστον cognominabant, nisi quod huic erat cæsaries iusta & plena. Tertiũ vocant, κάτω τριχίαν, siue κάτω τετριχωμένον, quod D aut nolo, aut nescio Latinè dicere, rufo capillo, recaluaster, elatis superciliis. Quartus, capillo & cute rufus item, sed crispus, qua caluitium nõ occupat, & strabo. Addunt vnum, quem μαῖσον vocabant, caluum item ac rufum. Acceperunt etiam ex alicuius Poetæ fabula, quẽ τέττιγα nominarunt, id est, cicadam, nigrum, peruersis oculis: eiusque in caluitio duos tresue capillorum tractus diduxere. Ad mentum barbæ ratio par. Puerum fortasse in Comœdiis fecere Græci aduorsitorem. quemadmodum verò eum appellarint, non prodidere.

Fœminarum personæ ad XIIII explent ordines. Duo matronarum genera. Primam dictam aiunt λεκτικὴν, ab eloquentia, opinor,

Parasitus.

Gnathones.

Parasitiõ.

Serui.

Fœminarũ personæ.

ne dicam ab ipsa loquacitate. nequaquam enim tales sunt fœminæ. Coma ei circumfusa, non discriminata: leniter applanata ac pexa recta supercilia, color candidus. Cui fecere alteram similem, præterquam capillo, qui esset crispus. Totidem puellarum species. discriminata coma, recta supercilia, nigra, candor subpallidus. Eam quæ non esset virgo, sed pro virgine sese gereret, ψευδοκόρην appellarunt. hæc summo in vertice nectebat comam: qualem modum, nodúmque, in Leda marmorea, Atauorũ nostrorum domi meminimus pueri. Faciem mulieris semel nuptæ affingunt. Altera similis, sine nodo comata atque discriminata. Duo genera meretricũ, ab ætate, ab ornatu. ab ætate duæ: Anus & iuuẽculæ. Anus duæ inter se similes: altera natu grãdior, & ad quæstũ iã inepta declarabatur ex capillo canicie asperso: vnde & σπαρτοπόλιος nominata. cui etiã eloquendi rationẽ attribuebãt. Alterã vocabãt παλλακὴν. pleniore coma circunfusa. Iuniorum quæ maior erat, τέλειον iccirco ἑταιρικὸν dicta: rubicundior fuit quàm altera quam ψευδοκόρην appellabant, à cuius auribus pendebant cincinni. Scortillum verò iuuenculum minus comptum est. tæniola tãtùm astringit caput. hæ ab ætate. Ab ornatu autem tres. Prima διάχρυσος, quæ multo luceret auro. Secunda διάμιτρος quoniam varia mitella redimiret caput. Tertia λαμπάδιον, à plexis crinibus in metæ, aut faculæ modum. Tria lenarum genera, Aniculæ omnes. vnam Lycænion à Lupa vocant. proceriuscula, rugæ tenues, frequentes, candida, subpallida, straba Altera pinguis, crassis rugis, vitta crines cohibens. Tertia domestica exuctis malis, vtrinque binos dentes aperit. Ancillularum personæ duæ. maturior etate περίκουρος dicta, tunicula candida succincta. Qui hunc locum sunt interpretati, αὔραν, Auram latine fecerunt. at Græcis famulam significat. Item περίκουρον, virginem: quasi περὶ τὴν κούρην agentem. non reprehendo. Cæterùm πεπραγμένην emptitiam dixere. Hoc autem idem est quod attonsam: vt etiam ἀκίκουρος nomen inde fortasse. Alteri ancillulæ discriminata coma: nasus simulus, tunicula coccina succincta, vt præstò esse queat meretriculis. παράψηστος à calculis, quasi παρὰ ψήφιον transtulere. magis placet mensa. ψηστὸς enim abacum significat. sic ad abacum & ad cyathum stare pueros dicimus. Obstetricẽ verò nutricémue nullam finxerunt isti spicileguli Græculi. Illã esse decet amictu vulgari, anum, vegetam, rubicundam, bibulam, tecto capite linteolo, suffarcinatam, maniculis ad cubitum reductis, aut sine manicis. Nutricem pinguem, rubicundam, hilarem, loquacem, iurgiosam, ætate integra. Matronarum nutrices iam emeritas, anus esse oportet: loquacissimas, quæque vel herarum interpellẽt orationes: exploratricem, suspiciosam, capite, & pectore, & brachiis tectis.

Meretrices. *Lenæ.* *Ancillæ.*

MIMICÆ PERSONÆ.

Capvt xv.

Mimicæ personæ è foro, & tabernis & angiportis, facies atque habitus afferunt. Cauponis, Coqui, Productoris, Sicophantæ, Militis, Meretriculæ, Conciliatricis, Cursoris, Ebrii, Stolidi, Insani, Pistoris, Pædagogi, Surdi, Cæci, Fartoris, Circulatoris, Impostoris, Arrilatoris & eiusmodi. Nunc Galli Monachos adulteros, aut clatrorum desertores tãta venere ostentãt: vt meritò existimẽ omnes eis cedere nationes. In libro De inuentione, materias aliquot posuimus, vt ex earum filo aliæ quoque texi possint.

TRAGICÆ PERSONÆ.

Capvt xvi.

Tragicas autem Regum, Ducum, Militum, Nunciorũ haud alia forma esse par est, quàm quæ à veris sustinetur. Ponunt tamen aliquas Græci adeò longè à tragica grauitate, vt ridiculæ videantur. verùm ne quid desideretur, ne has quidem omittendas duxi. Cõmunis omnibus grauitas & proceritas. Priuatim autem ab ætate, senes sex. Primus rasa barba: iccirco ξυρίας. Omnium natu maximus, canicie candida, capillos adiacentes habet summo frontis tumori, quem Græci ὄγκον vocant. figura trianguli sine basi, longis maxillis. Alter candidus canicie vniuersali: cincinni circum caput: Barba impexa, atque iccirco compacta: propendulo supercilio, albido colore, breui frontis tumore. Tertius σπαρτοπόλιος, vt supra dictũ est, pallore fusco. Quarto, ater color, crispa barba & coma, aspectu aspero, frontis prominentia magna. Quintus, coma flaua cincinnata, minore frontis tumore, colore nitido. Sextus, flauior priore, sed pallore ægrotos repræsentante.

Senes.

Adolescentium personæ octo. Frugi primus natu maximus, imberbis, nitido colore, subfuscus, denso capillo & nigro. Secundus flauus, fastuosus, capilli. summum ad frontem astricti. Supercilia passa. facies torua. Subcrispus huic similis, sed natu minor. Quartus mollis, flauis cincinnis, candida cute, hilaris: cuiusmodi facies deceat alicuius dei personam. Cui similis alter iunior, sed macilentior. Deinde recensent duos: vnum pallidum, alterum subpallidũ. Prioris formam attribuebant spectro in scenam introducto: aut ei qui è vulnere laboraret. cutis iccirco arida, color ægroti, coma subflaua. Subpallidus autem eadem, qua Frugi, forma: sed ad effingendum amantem, aut ægrotum.

Adolescentes.

Seruorum personæ tres. διφθερίας primus quare dictus sit, non ponunt. pellibus accinctos in scenis egisse certum est. vnde & hoc nomen. Huius frons plana, sine tumore. vitta aut mitella pexos crines candidos atcet. Facies pallorem albo dilutum ostendit. Nasus animi præ se fert asperitatem

Serui.

asperitatem. sublatis superciliis oculorum tetricus obtutus. barba ætatem grandiorem ostendit. Duo præterea, quibus Nuncios exprimebant. vnus dictus, vt in Comicis, σφηνοπώγων. vegeta ætate, frontis summitate lata & tumida, ambitu depresso, flauus, asper, ruber. Alter resimus, fronte tumido, flauus. è medio vertice pasi crines, imberbis, subruber.

Nuncii.

Mulieres. Mulierum personæ vndecim. Prima, in qua maxima dignitas & ætas grandissima. cana coma, frontis tumor modicus, subpallida. itaque σπαρτοπόλιος γραῦς dicebatur. Secundum hanc, anicula libera, qua calamitosam exprimebant. cutis subrufa, sufflaua canicies, frons modicè extans, crines pasi ad clauiculas vsque pectoris. Post hanc, famula anicula, quo loco cæteræ frontis tumorem expressum habent, ex agninis pellibus vittam gerit. cutis rugosa fuit. Altera famula μεσόκουρος, quia in medio rasa erat. Frontis summitas tumore castigato, cãdor subpallidus, mediocris canicies. Hac iunior est ea, quam διφθερῖτιν vocãt. frons tumore vacua. Duæ præterea, capillorum forma diuersa. Comatam κατάκομον nominant, coma nigra, pallidam, mœsto vultu. Altera, quæ non esset coma pleniore, sed μεσοκουρος. Similis tonsura ei quam dicunt κούριμον: quidam recens violatam, alii recens tõsam malunt. nonnulli iuuenculam admodum intelligunt: sicuti mox παρθένον ὡραῖον. ab hoc significatu esset nitida, succi plena. παρθ autem ὡραῖον est in primo flore: qualis Danae fuit repræsentata. Duæ adhuc: quarum vtraque κόριμος virgo dicitur, caret ea frõtis exporrectione quam toties in aliis expreßimus. Sed eius loco capillum applanatum, bipartitum, modicè circùm attonsum, & cincinnatum. vnde & nomẽ quidam attributum arbitrantur: nàmque alii κόριμον potius iuuenculam interpretantur. color subpallidus. Altera eodem nomine & facie. Cæterùm in capillo neque discriminatio, neque cincinnus.

Hæ personæ communes. seorsum autẽ pro statu cuique ac fortuna. Reges Latini cum trabea & lituo. Romani Imperatores paludati, cũ purpura, & laurea, & stipatoribus, & igni, qui præferebatur. Reginæ cum palla & croceo velo. Pallæ facies tractitia: vnde & Syrmata, & συρτὰ à Græcis, & πέπλα, & πέπλος. omnes demissæ. cuiusmodi Iberas vti solitas scribunt. nunc tota Asia & Europa vniuersa. purpureus his fuit color: albo ad cubitum distinctus lætis, infelicibus atra palla. Tametsi exules quoque aliquando prodibant albati: quibus tamen certa Poetarum lege fuscæ vestes, & atræ, & subuirides, & cærulex erãt attributæ. Præter velum etiam palliolum gerebant: quale etiam nunc Romanisçæ. Sberniam nonnulli vocant. Breuißimum est, cum fenestella, per quam brachium exerũnt. Gallicis matronis manicatum, atque ad talos vsque demissum. Græci ἐπίβλημα dicunt. Multa

Reges Latini.
Imperatores Romani.
Reginæ.

A verò nomina ἐπιβλήματα. ξυστίς, βατραχὶς, χλανίς, χλαμὺς, διάχρυσος, χρυσόπαστος, φοινικίς. Fuit & κάλυπτρα laxior amict⁹ sinuat⁹, quo Reges vtebãtur. Hoc quoque pictum erat, sicut & alia pleraque. Militare autem indumentum puniceũ aut purpureum: quod ad manum aduoluebãt tum bellatores, tum venatores: ἐφαπτὶς dicebatur. Capitis ornamenta Regia, Diadema, & Tiara, & Galericuli. Diadema erat fascia, qualis & nunc Aegyptiis & Mauris. non quod vulgus somniat, vmbraculum. Muliebria, κεκρύφαλος, κεκρύφαλον. conscisum vocabulum, & transposita elementa. fuit enim κρυπτοκέφαλον. Faciem autem quo tegerent, προκαλύμματα. Penelopes velum ad eum vsum, κρήδεμνον vocat Homerus. Gerebant etiã mitellas cum redimiculis. Haud multùm absimilis ornatus nũc fœminis Vasatensibus. Priuatus amictus ἄχροος. Reticulum erat implexum è lana, quo totum corpus suum obtegebat Tiresia. Monachorum cohors quædam tale quid superinduit. Philoctetes & Telephus pannosi. Primus AEschylus, non (vt putant) Euripides in scenam tragicam ebriorum intulit spectaculum. In Cabiris enim introducit Iasonis comites ebrios: ipse fortasse haud multo minus eùm illa scriberet. Liber pater cum thyrso & veste crocotula: ita Plautus κροκωτόν. & cũ μαχαιρίῳ picto. Erat hoc, quod Latini Capitium in virginibus, quia pectus caperet: non capitis tegmẽ, vt scribunt recentiores. Eo verbo Philippides comicus in fabula ἀνανεούσῃ vsus est. Eodem nomine μαχαιρίῳ, equi ornamentum aut munimentum, quod ab armis penderet. veteres ornatus tragici, pelles hinnulorum, leonum, caprarum, pãtherarum. Gladii, lanceæ, arcus, coryti, pharetræ, sceptra, currus, clauæ, caducei, armaturæ.

Hæ personæ certæ, pro libidine Poetarum, quæ vt noui quippiã afferat, semper mutat, vertit, inuertit, attributæ sunt personæ etiam mutis rebus. Sic in Phaethonte loquitur Terra & Eridanus. in Argonautis, Nauis. in Prometheo, Vultur & Mons. & Mare in Ariadna. Et nos in Græca nostra, quã Delũ inscripseramus, Insulã ipsam cum Latona colloquentem. Mors olim in Chirone & Hercule. in OEdip. Erinnyes. in Hecuba, Rabies. in Athamante, Insania. in Oreste, Pauor. in Io, OEstrus. Præterea Bellona, Cõtumelia, Obtrectatio, Eloquentia, Tempus, Occasio, Fraus, Fides, Ignauia, Liuor, Fas, Nefas, Pax, Iustitia. Quorum alia propria huius generis fabularum: alia cuiuis communia. Galli in Mimis vtuntur non rarò: & appellant *Moralia*.

SATYRICÆ PERSONAE, CAPVT XVII.

IN Satyra Græca veteri Satyricæ personæ, Satyrus canus, Satyrus barbatus, Satyriscus imberbis, Silenus, Pappus: & ex vtroque compositus, tanquam mulus, Papposilenus fero a-

Satyrus.

ſpectu,ac terribili. Eorum nomina, Autolycus, Burris,actus obſcœni, facies ridicula. Satyricus ornatus, Hinnuli pellis, quam iccirco ἰζάνην nominabant: quia ſine rugis tota aſsidebat corpori, atque adhæreſcebat. Pellis item capræ, quam propterea αἰγὴν & τραγὴν appellabant. Comptiores pantheram induebãt. Apud Verrium Flaccum ſcriptum fuit, veteres πόκους pelles appellaſſe. Lucilii verſum in libris Originum recitauimus, in quo Peſcia ſignificat tergus pecuinum, quo pro amiculo vſi eſſent. Eam vocem poſuimus in Satyris noſtris. idem enim eſt quod αἰγὸ. pecus enim noſtrum inde, & paſco. vnde & Græcis πόκος, lana. Quin aliquibus Italiæ locis, *pocam* vocant lanæ certum pondus. Satyri, quia putabantur cum contis & thyrſis in Liberi patris exercitu prælia iniiſſe, eius generis venabula gerebant. Iccirco θυρσία διονυσιακὰ dicta ſunt à Græcis. Eos quidam eadem de cauſa militari ſago tectos introduxere. alii tunicula punicea. Sileno craſſa tunica fœno contexta. & ἀμφίμαλλοι χιτῶνες, vtrinque villoſæ.

SALTATIO.

CAPVT XVIII.

Modos facientes. *Orcheſtra.*

CVm choro erãt in Orcheſtra & Thymelici, id eſt cantores: quiq; modos faciebant, & ſaltationes. Inter quæ Saltatio primũ hiſtoriæ locum debuit obtinere. Eſt enim vetuſtior ſermone motus. Præterea ab his tãtùm Orcheſtra nomẽ inuenit. otioſi, cantus, mollis, inertis. Saltatio, vegeti, acris, exercitati. maximo quoque in honore fuit, propterea quòd etiã ad militarẽ exercitationẽ plurimùm facere videretur. Quapropter, quẽadmodum ſuprà diximus, Phrynichum, quod in fabula Pyrrhicam aptè ſaltaſſet, Imperatorẽ ſibi delegere Athenienſes. *Ὄρχησις* ὄρχησιν Græci dixere Saltationem. παρὰ τὴν ὁρμὴν, καὶ τὸ ἔχειν, detracta aſpiratione, aut ἀπὸ τοῦ ὀρούειν. eſt autem motus compoſitus, numeroſus, cum geſtu effingens rẽ, aut perſonam, vel quam canit, vel quam tacet. Ita habes definitionem cum diuiſione & vocalis, & tacitæ ſaltationis. Latini nõ habuere propriam vocem, ſed communem huius legibus aſtrinxere. *Salire.* Nam ſalire eſt moueri in ſublime, vel tanquam medium, vel tanquam metam. eius frequentatiuum ſalitare. vnde conciſum ſaltare. Græca origo verbi ἅλλεσθαι. Eum motum rudem inter paſtores primum fuiſſe credere par eſt. quem cum certis legibus & variaſſent & cõpoſuiſſent, ὄρχησιν priuato nomine vocauere. Latini rudem illum veterem, Saltum: hunc, Saltationem cùm appellaſſent: nõ habuere verbum ſeparatum, ſicut Græci, ὀρχεῖσθαι, ab eo quod fuerat ἅλλεσθαι. Quare apud Salluſtium audiẽs, Pſallere & ſaltare quàm neceſſe eſt probæ mulieri, nequeas tam diſtinctè intelligere, atque ſi Græcè dicas ὀρχεῖσθαι. Saltationis meminere Plato, Homerus, Xenophon, Strabo, Herodotus, Plutarchus, Galenus, alii innumeri,

Quidã verò etiam eius genera deſcripſere: Lucianus, Pylades, Pollux, Athenæus.

Prima atque antiquiſsima videtur in pedibus fuiſſe. Nãmque agreſtes priſci multùm erãt in venationibus. Itaque amabant pedum exercitia. Et ſanè ingreſſus, cõmunior motus quàm manuum eſt. Quippe manus vni homini data eſt à natura, pedes etiam aliis. quanquam manuũ vſus nobis quàm pedum prior: quia facilior. Neque enim pedes ad motum tantùm, ſed etiã ad onus: manus autem non ita: & geſtantur à pedibus: ipſæ nihil geſtant corporis. Proxima fuit manuum motio, quam χειρονομίαν appellabant. Habes hanc vocem etiam apud Iuuenalem. Poſtea pro vitæ genere ac modo, acceſsiones factæ multæ, Calathi, Abaci, Rotæ, Gladii, Haſtæ, Thyrſi, Pilæ, atque eiuſmodi. Nam & apud Homerum duo genera ſunt obſeruata, vnũ τὴν κυβιστητήρων, quod erat ſimplex: alterum διὰ σφαίρας, quod erat cum pila. Cuius inuentum Nauſicaæ Alcinoi filiæ attribuit Agallis Corcyrenſis fœmina, quæ etiam Grammaticã olim docuit: hoc ſuæ genti gratificata. At Dicæarchus Sicyoniis. Hippaſus Lacedæmonios primos authores fuiſſe autumat. Ac de ſimplici quidem primùm ita, vt motus deſcribamus cõmunes prius: poſterius, certa in genera partiamur. Motum in animali Ariſtoteles confieri ἐξ ὤσεως, & ἕλξεως, diuinitus, vt omnia, docuit nos. neque enim ieiuna nobis, Grammaticorum more, hiſtoria texẽda eſt: ſed doctis apponenda quædam, quaſi ἐμβλήματα. Impulſu igitur, & tractu mouemur. Hæ ſunt ſummæ differẽtiæ. minores autem, flexus, procurſus, ſaltus, conquiniſcentia, diuaricatio, claudicatio, ingeniculatio, manuum connixio, conſertio, compectinatio, agitatio, commutatio, comploſio, elatio, iactatio: pedum permutatio, alternatio, ſupploſio, atque alia talia, quorum nõ pauca nomine carere arbitror. quis enim dicat, cõpernatio? atqui decuit, ſicuti diuaricatio. Aliquot meminit Galenus in ſecũdo de conſeruanda ſanitate, ὀρχηστῶν αἱ σὺν τόνῳ κινήσεις, ὅσαις ἄλλονται μέγιστα, καὶ περιδινοῦνται φερόμενοι τάχιστα, καὶ ὀκλάσαντες ἐξανίστανται, καὶ συγκάμπτοντες, καὶ διαμαχόμενοι ἐπὶ πλεῖστον τὰ σκέλη. appellabant hoſce modos corporis, σχηματισμούς: in quibus nõ ſoli motus, ſed & quietes numerabãtur. ſtãtis, dormientis, cogitãtis, ſedẽtis, feſſi, ignaui, metuẽtis, admirantis. etiam à partibus quibuſdam corporis. Nutus, nictus, oſcitatio, riſus, fletus, digitorum concrepatio. quæ omnia apud Græcos & Mauros etiam nunc vidimus: itémque eorum ſoboles Hiſpanos. Vaſcones crurum tantùm iactationem retinuerũt, cum tintinnabulis & crepitu digitorum. Itali ſaltum, procurſum, recurſum, & verſationem. Primùm aiunt ab AEſchylo σχηματισμοὺς in choros Tragicos tranſlatos: veteribúſque modis nouos additos à Teleſte illius ſaltatore, Chamæleo author eſt. Alios ab aliis: nominàque indita

dita è re ipsa. ξιφισμὸς cum ense. καλαθισμὸς cum canistro. Quæ figura fuerit, quam καλλαβίδας vocant, non posuere. ita sunt puri ac miseri recitatores nudíque: quorum princeps Pollux. Neque sanè multum laboro: haud enim magni refert. σκὼψ fuit facies speculatoris in digitos erecti: summam manum ad vmbellæ vsum superciliis admouentis. Eius meminit Æschylus in Theoris Fuit & θερμαυστρὶς: quasi vellet vociferari ore aperto, elatis superciliis, ceruicibus inflatis. Et θαυμασὶς, admirantis, contracto ore, & ceruice inflexa, passis manibus. Et μεθ᾽ἵππου λιγισμὸς pedum motus Medorum instituto. Et χεὶρ καταπρηνὴς χειρὶ, cum manui substernebatur manus. Et ξύλου παράληψις, cum tollere quippiam volebant. Et στρόβιλος cum in modum turbinis versarentur: quod etiam nunc faciunt. Et ἐπικανισμὸς, quasi dicas, incubitatio: cogitabundi fuit. Et ἐγγόνασιν ingeniculatio. Firmicus Ingeniculum ἐγγόνασιν signum vocauit. Sic in historiis monstri, non Imperatoris, quē nolo nomināre honoris causa. Et τραχηλισμὸς, Ceruicatio: Ceruicis iactatio. Ita & simplex, & compositæ aliquot dictæ sunt.

καλλαβί-δες.

Genera verò sic vestiganda. Assam vocem veteres dixisse cantum sine tibia, aut cithara, aut lyra, Varro author est. Ita saltatio quædam sine cantu fuit: eáque vetustissima. Deinde cantus additus, quam postea χορείαν appellarunt: τὴν μετ᾽ ᾠδῆς ὄρχησιν. Ita Chorus apud Aristophanem agebat, cum canebat ἢ βούλομαι χορεῦσαι: saltabat enim tunc, τὸν κύκλωπα μιμούμενος. Postremò adiuncta instrumenta. Saltationis autem differentiæ summæ duæ, stataria, & motoria: pro argumentis Fabulatum. non quòd non vtraque moueatur: sed quòd hæc magis. A quibus species illæ deductæ, Contentæ, remissæ, seriæ, molles, ridiculæ. Alia verò nomina vel ab regionibus, ἰωνικὴ: vel ab inuētoribus, πυῤῥίχη: vel ab argumento subiecto, Achilles: vel à corporis partibus, τραχηλισμός: vel à modo motionis, μεθ᾽ἵππου λιγισμός: vel ab imitatione, γέρανος: vel ab instrumentis, πινακίδες: ab habitu, ἐνόπλιον, γυμνικὴ, cum Thyrso, calatho, hasta, aratro, abaco, olla. Summa autem genera ab vsu, & loco duo. vulgaris, quæ coniugiis, ac sacrificiis adhibebatur, & Theatralis. Huius species tres pro modo, numero, genere Fabularum. Vna in Tragœdia, quam vocarunt ἐμμέλειαν: grauis ea, & composita: quemadmodum vox ipsa quoque declarat. Altera in Comœdia solutiore licentia, κόρδαξ dicta. Tertia lascitua inconstans in Satyris appellata σίκιννις, cuius etiam meminit Euripides. Emmelia igitur grauis, & modulata, oratorum gestu propior. Vnde Agamemnonem agens Hylas, cum sese fecisset grandiorem: correptus est à Pylade præceptore: ἀλλὰ σὺ μὲν, inquit, μακρὸν, οὐ μέγαν ποιεῖς. Tum ipse expressit meditantem. Huius simile quod de Caphesia tibicine memoriæ proditum est. Is enim discipulū cecīdit, qui contentius inflasset tibias: addiditque elogium sanè diuinum, ἐν τῷ εὖ τὸ μέγα-

Assa vox.

A λα δὲ, ἀλλ᾽ ἐν τῷ δὲ τὸ μέγα. Tragicæ autem saltationis figuras nominibus ferè veteres prodidere. Quarum multas præter nomen eos equidem suspicor ignorasse. Ea verò sunt, σιμὴ, χειροκαλαθίσκος, χεὶρ καταπρηνὴς, tametsi suprà scriptū erat, χεὶρ χειρὶ καταπρηνὴς, ξύλου παράληψις, διπλῆ, θερμαυστρὶς, κυβίστησις, παραβῆναι τέτταρα, ἐκ τρισὶ δὲ. E quib⁹ hanc, & θερμαυστρὶν magnum, ac laboriosum motum in manibus præ se tulisse scribunt. Quippe θερμαυστρὶς alia ab superiore, inter furiosas recēsebatur: simul cum duabus a liis Cernophoro, & Monga. in illa τὰ κέρνα ferebant, quæ interpretātur ἐσχαρίδας, hoc est foculos. quia κέρνος erat poculi quoque genus. Cordax Comica, sicuti dicebamus, lasciua: vnde κορδακίζειν de licentiosa saltatione. Species eius: ἡδύκωμος, & ἡδίων, iucundæ B ambæ, vnde & nomina. ὑπορχηματικὴ, quæ erat Cretensium propria, plena lusus. Ex Cordace Bathyllus Alexandræus confecit saltationem, quam Italicam nominauit. non enim frustra Iuuenalis posuit nomen hoc illo versu, *Chironomon Ledam molli saltante Bathyllo.*

Quidam etiā Emmeliam huius inuentum arbitrantur. Sicinnis autem dicta, vt aliqui voluere, à Sicinnio quodā Barbaro: alii Cretēsem nō barbarum prodidere. ea erat maxime motoria, gesticulatione creberrima & celerrima. potissimùm Satyrorum. quare Scamō dictā putabat παρὰ τὸ σείεσθαι. adde tu ἢ κινεῖσθαι. Iccirco Satyros saltantes dixit diuinus poeta. *Saltantes Satyros imitabitur Alphesibœus.* Apud Gellium in Lati- C nis monumentis. Sicinnistarum nomen legis eorum, qui ad tumulos modos facerēt. Galenus τυμβαύλους vocat.

Theatrales hæ. extra Theatrum haud absimiles multæ. Belli simulacra. Pax. Luctus. Nuptiæ. Vindemiæ. Messes. Acres & fortes, atque contētæ multæ: aliæ molles, vti dicebamus. Armatas ἐνοπλίους dicebāt. Variatus habitus pro more nationum. Pilum, phalanx, gesa, sarissa, acinaces, pelta, parma, scutum &c. Armata fuit illa, quam vocabāt Pyrrhicham. Non à Pyrrho Achillis filio: tametsi ab eo saltatam aiūt victo Eurypylo filio Telephi. quippe eius pater Achilles ante ipsum dicitur ab Aristotele ad Pa- D trocli rogum eam saltasse. Itaque πυρρίχην παρὰ τὴν πυράν: à Cypriis autem πρύλιν. Alii faciunt eius authores Castorem, & Pollucem: quibus saltantibus Pallada fecisse modos scripsit Epicharmus. Atque inde à Lacedæmoniis ad bellū cum tibia exire cœptum. Nonnulli originem quidem agnoscunt in eodem loco, sed inuentū aiūt Pyrrhichi Spartani fuisse: cuius sententiæ dicunt Aristoxenum extitisse. eámque saltationem apud cæteras olim nationes vnà cum reliquis belli artibus desitam, solis Lacedæmoniis perpetuam fuisse. Adeò nanque laboriosa erat, vt spem gloriæ labor extingueret. Iccirco posteri aliis rationibus mitiorem fecere, quippe, pro lanceis Thyrsos, pro iaculis ferulas, atq;

Pyrrhicha.

etiam lampadas gerebant. quamobrem Dionysiacam quoque appellarũt. In qua Liberi patris apud Indos gesta saltabant. Accinebãt simul & pulcherrima carmina: nec non ex tibiis ὄρθιοι νόμοι. In prisca illa seuera, atque aspera etiã pueli Lacones sese exercebant, tecti perfecta, integráque armatura, quam propterea ἐνοπλίαν alii, ipsi πυῤῥίχιαν nominabant. Hanc nos & sæpe & diu coram Diuo Maximiliano iussu Bonifacii patrui, nõ sine stupore totius Germaniæ repræsentauimus. Quo tempore aliquando vox illa Imperatoris, Hic puer aut Thoracem pro pelle, aut pro cunis habuit. Huius similem aliam ab inuẽtore Telesiadem dictam memoriæ prodidere. Κῶμος verò vt in Comœdiis iocosa, atque hilaris: ita extra Theatrum cum pugna, & ictibus. ξιφισμὸς, cum gladio. Talis est nostra Sciamachia. Et ποδισμὸς, à pedum motu. Τετράκωμος militaris, Herculi sacra. Sicuti Phallica Baccho: atque Ithymbi. Sic & Baryllica ab inuentore in Apollinis honorem ac Dianæ. à viris saltabatur & mulieribus simul mistis. Καλλίνικος quoque Herculi sacra fuit: hoc enim Herculis cognomen ex Pindaro, & Euripide. Tetracomon autẽ Atheniensibus peculiarem putant, ab eorum vicis, qui per initia quatuor numero iuncti sunt. Eorum nomina, Pyreenses, Phalerẽses, Oxypeteones, Thymætadæ. Thraces quoque & Cares armati saltabant: eúmque modum κολαβρισμὸν nominabant. Apud Lacones verò etiam ἐμβατήρια μέλη erant ἐνόπλια: quemadmodum prisci Lacedæmonii Tyrtei carmina concinuerant. Primos Curetas ἐνόπλιον saltasse autumant: vt eo strepitu Iouis obtegerent vagitum. Curetes autem iidem, qui & Corybantes. Eos Hesiodus nõ Cretẽses, sed Phrygas agnoscit, neque abest ab ea sententia Callimachus. Alii Bactrianos affirmant, atque in Idam Phrygiæ eius officii ergò accitos. Nonnulli è Colcho euocatos. Armatæ similis ὄκλασμα Persarum propria cum magna contentione. Iccirco à motionis crebritate, & flexu corporis ὑγρὰν vocabant. Talis etiam μόθων: admodum laboriosa, & nautica. Eiusdem modi Laconicæ pleræque acres, aut terribiles. Inter quas, quæ dicebatur Leo, aspectu, & impetu fero. Erat & διποδία. in qua iunctis pedibus labore plurimo, & conatu Picas imitabantur. Præter cæteras immanis erat illa, quam κόσμου ἐκπύρωσιν appellabant. Nero potuit ῥώμης ἐκπύρωσιν saltare: dignus cuius ἐκπύρωσιν saltaret mundus. Huius item generis & illa, quam Theseum instituisse aiũt deuicto Minotauro, ad Labyrinthi imitationem. Ac de Labyrintho quidem nulla fabula. extat enim etiamnunc in Creta, & visitur. Eam Saltationẽ Theseus cum sociis redux in patria lusit circum aram Deliam. Plures erant simul, verùm certis ordinibus: vtrinq; à capitibus lecti duces versus certos inter se subeuntes implicabant. Qualem ludum Troiam diuinus descripsit Poeta: non

A sine summa eruditione apposita Labyrinthi cõparatione. Allusit enim ad hanc Thesei saltationem, fatali illo pudore, sine fuco atque ostentatione. Pueri olim vidimus hanc saltari cum Thyrsis fornicatis, non sine arte atque venustate. Eam Theseus γέρανον appellauit, tum ob aciẽ, tum propter commutationem certis legibus seruatam. Neque enim satis sapiunt, qui stoliditatem Gruibus attribuũt prouerbio communi. Est sanè animal hilaritate ciuili, prudentia atque animo militari. Nam & seruat castra, & cauet pericula, & disponit aciem, & pugnat. Sine armis verò etiam aliquot è grauibus. Quin ipsam quoque ἐμμέλειαν exarmarunt. retinebat tamen prælii simulacrum. Nã tametsi nudi pueli, vnde γυμνοπαιδικὴ dicta fuit, sese numerosis moti-
B bus inferebant: tamẽ corporis flexionibus, brachiorúmque iactationibus Palæstræ facies erat. Eiusdem rationis duæ quoque in Liberi patris honorem ὑπορχηματικὸς, & βακχικός. Emmelia igitur caput quasi quoddã ac matrix. Proxima ei γυμνοπαιδικὴ: per quam ait Aristoxenus, cõtrà quàm suprà scriptum est, veteres sibi gradum ad Pyrrhicham fecisse. vtriúsque autem comes ἀναπάλη. Emmeliæ similis, quã Arcades Cidarin nominabant. similis & apud Sicyonios ἀλήτης. Quo nomine vnam exercebant Ithacenses: quam nõ sine Vlysis fortuna, atq; ærumnis cõstitisse arbitror. ἀλήτης enim mendicum significat, & erronem ex Homeri versib. Hippocratis vsu, atque Galeni interpretatione.

C Diuersa hisce genera leuium, & mollium, & muliebrium, & fractarum, & ridicularum, & fœdarũ. Muliebris erat ἐκλάκτισμα. In ea oportebat calce humerum superare: vnde & nomen. Ergo ὑπερεκλάκτισμα dixissem. Huic similis apud Laconas βίβασις: in qua cum pueris, tũ virginibus præmia proponebãtur. Saltu opus erat, sed eo vt attingerent calce nates. saltuum numerus recensebatur. Quare inscriptum aiunt in quadã saltatione: χίλια πόκα βιβᾶντι. Mollium vna βαυκισμὸς, ab authore: mollis valde, & corporis inclinationibus multis varia. Hanc quoque κῶμον nominarunt. Non fuisse has fœdas argumento est, quod τὸ ἰωνικὸν Dianæ virgini saltabãt
D Siculi. Et Syracusani priuatim Dianæ χιτωνέαν propriam ad tibiam. Item [illegible], de quibus suprà in Bucolicis. Anthema quoque molliuscula, à florib⁹ dicta, quos hisce numeris accinebãr. ποῦ μοι τὰ ῥόδα, ποῦ μοι τὰ ἴα, ποῦ μοι τὰ καλὰ σέλινα. Ridiculé autẽ Mimis, & Satyris peculiares. quarum nomina Igdis, Mactrismus. In hac cum alueolo prodibant, & libis, ac polentis. interdum etiam farinam effundebant, & dicebatur ἀλφίτων ἔκχυσις. Sic in alia cum Abaco, in quo carnes concidebant, κρεῶν ἀπονομή. Mactrismi autem duæ habebantur, noua, & vetus. Veterem ἀπόκινον vocabant. eius meminerat Cratinus. Hanc multas fœminas exercuisse, quas Martypias cognominarunt. Erat etiam Sobas ab impetu dicta.

inde

hoc enim σοβεῖν. Itē μορφασμὸς cum plurimis subinde figuris Prorei mutationes referebat. Ste alia omniū literarū facies repræsentabat: quāobrē στοιχεῖα vocarunt. tanta sanè solertia, vt etiam cōponerent dictiones. Morphasmi species fuit, σκὼψ: alia ab ea quā suprà describebamus: quæ etiā σκωπία dicta est. At hic auis est σκὼψ, quē Asionē Latini: ridicula & mirabūda circūactu capitis, & colli flexu. Imitabantur autē in hac etiā ætates. itaque senes exprimebāt cū scipionibus, ii tū saltatores ὑπογύπωνες nominabātur. Siquidē γύπωνες significarūt ligna teretia. quo nomine dicebantur ii qui in grallatoriis phallis saltabāt amicti pellucida Tarētina veste. Similis σκωπὶ est γλαῦξ, quēadmodum asioni noctua. Leonē quoque inter has cōnumerant. Cæterùm aliā esse oportet hanc ab ea quas inter graues recensebant. sicut & Pyrrhichicā inter ridiculas impru- B
denter nimis transtulerunt.

Ex fœdis erat ῥίκνωμα. nā ῥικνοῦσθαι est lumbis & femoribus fluctuare. Crissare Latini dicunt. Apud Hispanos adhuc exercetur abominādo spectaculo. Eiusdē modi Bactriasmus à regione. & δίνακος à motu: quod nomē, vt dicebamus, erat etiā veteris Mactrismi. & σόβησις à quassatione ac vibratione. στρόβιλος à versatione. Nihilo pudicius κνισμός. par aut maior impudicitia in ea quā λαμπτῆρες vocabant. nudi enim cum fœdo ac spurco cātu prodibāt. Talia Fescenina tripudia apud Romanos: & Lupercalia proxima fœditate.

Locorū autē vel tēporū ratione aliæ atque aliæ extitere. Loca appello, vt ad nuptias in Hy- C
menæis. Ad Cyathū in Tricliniis: quæ erat species Ionicarū, & παροίνιον dicebatur: cuius modus quidā fuit illa quā nominabant Angelicā. Erat ea extra triclinia, qua nunciū agebāt, prospectantes primū, tū autē suspēso gradu circūspectantes. In funeribus autē Gingra, quā edebant ad cognominē tibiā, de qua suo loco. Ad tibias námque saltasse suprà diximus aliquot: Sicut & παρακλίδας, & aliā nomine καλλινῖκον, & τυρβασίαν, quæ cōponebatur numeris dithyrambicis. Tēpora verò alias alia exigebant: in messe, peracta messe, vindemiis, ad focos noctes hybernas cùm excubarēt. itē festis diebus, vt non vnam cantionem, ita diuersas agitabant saltationes, quas arbitratu suo nominabant.

A' regionibus non paucæ. Italicam suprà memorauimus, & Tetracomon Atheniensium, & D
Embateriam Laconum. Legimus præterea Persicas, Lydias, Ponticas, Thracias, Bactrias, Molossieas, Thessalicas, Arcadicas. Quarū quæ in manibus plurimùm exercerent motum ab Aristoxeno Musico cæteris antelatæ. Laconicæ, Trœzeniæ, Ionicæ, Cretenses, Mātiniacæ, Epizephyriæ. Memphis autem, cuius (si diis placet) etiam Socratem studiosum fuisse autumant, an fuerit à cognomine vrbe dicta, non scribunt. erant Cretensium ὑπορχήματα, & αἱ κυβιστήσεις propriæ. ὑπορχηματικὰ multùm conueniebat Choris concinentibus. Numerant duo præterea Cretē- A
sium genera: Orsiten & Epicredion. Laconicarū meminit etiā Pindarus, in qua erant hæc verba: λάκαινα μὲν παρθένων ἀγέλα. Virginū enim fuit ea primùm. postea viri quoque additi. Canebāt in ea Liberum patrem, & Venerē, & Pæanas: verū frugalissimis modis: qui ex eo παρθένιοι appellati sunt. Distinguebantur in duos, σεμνολικοὶ καὶ ἁπαλικοί. Thessalæ autē mulieres nudæ saltabāt, verenda modò tectæ, quæ subligacula διαζώστρας nominabant. Quò miror apud Euripidē Peleus qua ratione potuerit Lacænarum virginum nudationes obiicere. Mira dexteritas Arcadū: quippe inermes prodibant ita salientes, vt mox in numerum sumptis armis perficerent saltationē. Macedones armati eā quam suprà diximus, Telesiaden, à cognomine inuentore. Tota hæc fuit militaris. eam Ptolemæi milites saltantes, Ale- B
xandrū Philippi fratrē interfecere quēadmodū memoriæ proditum est à Marsya. Omniū corruptissima Gaditana: vt hinc etiam intelligas epigrāma Valerii Martialis. Eius modos produnt tres. Chironomiam à manuum agitatione: Halma à saltu: Lactisma à calcitratione. Nunc quoque Hispani calce occiput aliásque contingunt partes. itē vestigio terrā feriunt: id quod appellant *Calceationem*. manus cōplodunt: cartim alterutra aut vtraq; in soni numerum pectus, femora, frontem, calcem, os, terram pulsant: digitorū crepitu, tibiarū aut tympanorū momenta assequūtur. Xenophō in cōuiuio Seuthæ Thracis multa huiuscemodi genera explicat. Thra- C
ces, inquit, ad tibiā saltabant armati: & in sublime facili ac leui saltu corpora subiiciebāt: ac gladiis ita vtebātur, vt alterum alter iceret. Nemo erat quin verū putaret vulnus, adeò cōpositè is qui percussus fuerat, cecidit. Tum clamor ab omnibus sublatus est. Ille igitur lectis spoliis egressus est canens Sitalcan. Is est illis cantus qui Græcis παιάν. Iacent em comites defuncti modò extulerūt. Post hos, inquit, Ænianes & Magnetes eā saltarunt armati saltationem, quam καρπαίαν vocant. Argumentum tale: Quidam positis armis arat & serit, crebrò respectans metuētis modo. Superuenit latro. quo viso raptim resumptis armis pugnat pro bobus: idque in numerū & ad tibiam. Latro aratore victo vinctóque boues abigit. Interdum latronem arator vincit. Persicum autem saltationis genus, cùm increpuissent pel- D
tis, conquiescebant per vices, pérque vices surgebant, æquè verò numerosè.

Quinetiam præter hæc tot támque varia, ad pilam saltabant: quemadmodum Corcyraei. vnum pilæ genus Harpastum, ludū ipsum Phænindam dixere maximè laboriosum. eam Antiphanes sic descripsit: σφαῖραν λαβὼν

τῷ μὲν διδοὺς ἔχαιρε, τὸν δ' ἔφευγ' ἅμα·
τοῦ δ' ἐξέκρουσε, τὸν δ' ἀνέστησε πάλιν
κλαγκτοῖσι φωναῖς.

φαινίνδα dixere ab inuentore Phænestio: vt scribit Iuba. itaque idem Antiphanes sic:

φαινίνδα παίζων ἦν ἐν Φαινεσίου.

Non enim ludebant inconditè, vt nunc: sed numerosè ac compositis interuallis: quemadmodum scripsit Demoxenus de quodam adolescente,

τό τ' εἶδος, ὥστε περιξεῖν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ὅσα
ἐν τῷ λέγειν τι, ἢ πρᾶξαί τι ῥυθμίζετο.

Non enim deducunt Grammatici παρὰ τὸ φαίνειν verbum, sed ab elegantia & efficacia illius saltationis. Aristonicus Carystius lusit optimè Sphæricam, i. pilarem saltationem. fuit enim Alexandri Magni σφαιριστής: id est à pila qua sese Rex ille exercebat.

Hæ sunt origines, genera, modi saltationum. Non vulgare studiũ, non obscœnũ: quippe quod à sua dignitate neutiquã alienũ Heroes arbitrati sunt. sanè saltarunt, vt diximus, & Theseus, & Achilles, & Pyrrhus, & Socrates ipse. Quinetiam Duris Samius in septimo historiarũ scriptũ reliquit: Persarum regẽ semel in anno saltare cõsueuisse, idque temulentũ: quo die sacra deo suo, quẽ Mithrũ vocabant, faceret. Rectè sanè & saltatio & ebrietas conueniebat Regi illi, eo potissimùm die. Vascones enim nostri *Mitruu* asinum appellant. Ea die tota præterea Asia nulli omnium idem facere fas erat.

MODI ET TIBIÆ.

CAPVT XIX.

Sequitur vt Thymelicam aggrediamur. cuius est forma & materia quasi. nanque materia tibia est. Nam tametsi & nomẽ & naturã obtinet instrumenti: tamen cùm gerit modos ipsos atque sustinet, pro materia capi potest. nã vera materia aer est. De tibia igitur postea, de modis nũc. Duæ fuere Græciæ primariæ nationes. Græcũ, nomen adeò priscum est, vt etiam Græcis ipsis iã desitum sit. Apud Aristotelẽ tamen & Lycophronẽ, & Athenæum atque alios extat. Recentior vox Ἕλλην ab Hellene: cuius fuere liberi duo Ἴων & Δῶρος. Accepto hi à patre imperio suam vterque partem ac nationem ab sese denominauit. Æolenses inde Doriẽsium coloni, quemadmodum diximus in rebus Grecis: Ionum autem Attici. Cæterùm Athenienses Ionũ appellationem abiecere: siue ob rerum gestarum gloriam, siue quòd Iones, qui in Asiam migrarant, atque ibi Panionium instituerant, in barbaros mores abiissent. At Æolenses in Siciliam atque Italiam delati, ita sunt à Doriensibus segregati, vt nihil de veterum morum grauitate remitterent. Integerrimi Doriẽsium Lacones. Æoleẽsium Thessali. Thessali nanque à Doriensibus, Aeoli auspiciis & ducti & dicti sunt. inde vt ingeniorum & morum, ita vestium & festiuitatum & exercitiorum & artium non vnus modus. Quare per initia tibiarum ac modorum duplex ratio: Dorica & Ionica. Dorica vetus, magnifica, sublimis, grauis, contenta, nihil habuit fusum, nihil solutum, nihil hilare, nihil molle: sed plenum, vehemens, paucis modicisque flexibus, bellicis conueniens numeris & motibus. Pannonum & & Getarum Scytharũmque nostris etiam temporibus talem audiuimus in Dalmatia ac Trãsyluania & Mysia superiore. Exultationem addiderunt AEoles, tumidámque fecerunt atque audacem: quanquam veterem simplicitatem retinuere, neque fregere sicut Iones. Talis est Germanorum, & bello apta, nec inepta conuiuiis, neque ab amoribus aliena. Itaque Lasus poeta vocauit eã ἁμαβαρύβρομον. vtriusq; affinis, & quasi media effecta ab ambitiosis, dictáque iccirco ὑποδώριος: quã falsò quidam cum AEolica eãdem existimarunt. Iones autem suis moribus similem effecere, mollem fluxámque numerorũ creberrimis concisiunculis. Iones intelligo posteriores: qui mollissimè atque, vt iocemur, nepotissimè vixerunt. Nam veteris Ioniæ mores haurias ex illis verbis. τῶν σωμάτων ὄγκον βρενθυόμενοι, θυμοῦ πλήρεις, δυσκατάλλακτοι, φιλόνεικοι, οὐδὲν φιλάνθρωπον, οὐδὲν ἱλαρὸν ἐνδιδόντες, ἀστοργίαν ἐν τοῖς ἤθεσι καὶ σκληρότητα ἐμφανίζοντες. Aiũt Pithermum Teium Ionicæ in genere harmoniæ inuenisse σκαιὰ μέλη. vt & hinc vestiges sinistratum tibiarum appellationem, quarum Ionica sit harmonia: quia Ionicus inuentor. Quartum genus extra Græciam, Phrygum. cuius meminit in Bacchis Euripides. Et sanè hi quum dicantur tibiarum authores primi, rem ipsam quoque instituisse videntur. Aiunt tamen Σειρίτην è Libyæ tibiis canendi primum authorem extitisse. Quare frustra simul ac temerè Græca garrulitas, atque superbia eam laudem sibi arrogat. quippe Heraclides, tametsi ille Ponticus, haud Græcus fuit, in tertio de Musica negauit harmoniam vllam vel Phrygiam vel Lydiã debere appellari. cùm tamen etiam ὑποφρύγιον, etiam μιξολύδιον, & ὑπομιξολύδιον inueniamus. Mixolydiou tragœdiæ profitentur aptiorem: affectus enim plurimùm mouere solitam. Dorica grauitas & incitatio simul in ea erat, quam admiscuisse primam Sappho, Aristoxenus author est. alii Pithoclidem malunt. Damon Atheniensis eius offensus grauitate, flexit adeò, vt illi contrariam fecerit: quã iccirco Lydiam remissam dici voluit. Tãto verò attentius historia ipsa consideranda est: cùm Dores ipsi Lydorum fuerint coloni. E' Phrygia nanque Pelopis socii in eam quæ postea Peloponesus appellata est, transtulere. E' Sypilo enim Lydiæ Lydi Phrygem Pelopem sunt sequuti. Itaque tum alibi in Peloponeso, tum Lacedæmonio in agro extabãt sepulchra sociorũ Pelopis, quos magnos tumulos nominabãt. Lydũ verò fuisse Pelopẽ etiã Pindarus docuit. tametsi Paphlagonẽ putauit Istrus. Anthesion autem etiã nugatur, cùm scribere ausus est, eum Olenium fuisse: Olenus enim Achaiæ oppidũ. Aiunt Lydios modos à Cario Lydo inuentos, qui

qui Iouis habitus est filius & Torebiæ. Quare A Torebum quoque legas horum modorum authorem. quanquam alii ad Antippum referunt. Carium igitur illum siue Torebum nactum puellas quasdam prope paludem, quã de matris nomine dixit postea, ab illis cantionum modos didicisse, quos & coleret & doceret. Quinta igitur hæc erit harmonia, haud multum à Phrygia distãs. minus enim incitata. Nam in Phrygiis excitabatur impetus ad insaniam vsque. Quod etiam Philosophus docet in octauo Politicorũ. τὴν μιξολυδιστὶ afficere ὀδυρτικωτέρως, καὶ συνεστηκότως μᾶλλον. τὴν δὲ δωριστὶ μέσως μᾶλλον καὶ καθεστηκότως. ἡ δὲ φρυγιστὶ ἐνθουσιαστικούς. In quinto sententiarum Hippocratis & Platonis scripsit Galenus verba B Posidonii philosophi, Damon, inquit, Milesius cùm ad tibicinam accessisset, quæ Phrygiis modis adolescentes quosdam temulentos ad furorem vsque incenderat: iussit ad Doricas leges tonum demittere: quo illi demulsi quieuere. Extãt Telestæ Selinũtii versus super harmonia Phrygia lepidissimi, quos icc irco adscripsi:

πρῶτοι παρὰ κρατῆρας ἑλλάνων ἐν αὐλοῖς
συνοπαδοὶ πέλοπος ματρὸς ὀρείας
φρύγιον ἄεισαν νόμον.
τοὶ δ' ὀξυφώνοις πηκτίδων ψαλμοῖς
κρέκον λύδιον ὕμνον.

Erat igitur Dorica animis componendis. icc irco idem Philosophus in eodem ita sancit. Pueros docendos esse τὴν δωριστὶ, quia media, καὶ πρὸς τὴν ἀνδρίαν μᾶλλον. Æolica exultationibus: Ionica C vetus aspera, noua mollis. Phrygia & Lydia proximæ, vtraq; acuta. icc irco luctibus adhibebãt. Primum ferunt Olympum cecinisse Lydiis modis Epicedia. alii id ascribunt Melanippidę. Cõtra Niobes nuptiis accommodauit Lydios modos Pindarus. negántque ab eo id primùm institutum, sed aliorum more factum.

Sunt autẽ Legum partes omnibus modis cõmunes hæ, θέσις in bissyllabis, ἄρσις in trissyllabis. διποδία in bissyllabis τρισήμοις, i. trium temporũ. συζυγία tam in his quàm in polysyllabis. βάσις in pæonibus. Nam qui aliter tradidere, vsum rationémque simul ignorarunt. συζυγία námque & διποδία reipsa idem. Sed in longis pedibus διποδία D non dicitur. breues enim bini vnico tãtùm metro comprehenduntur. συζυγία autem cõmune nomen ad vtranque coniunctionem & longorum & breuiorum. Erat autem θέσις soni demissio. ἄρσις elatio. βάσις æquabilitas eodem tenore procedens. Quare pæonibus & proceleumatibus adhibebatur. Ex quibus satis patet Thymelicos neutiquam fuisse accentuum sequutos rationem. neque enim caret ἄρσει vox hæc λόγος, tametsi & bissyllaba & δίσημος, i. duũm temporum tantùm, quemadmodum in causis linguæ Latinæ declaratum est. In tertio Rhetoricorum Aristoteles appellat προαύλιον, quod barbari præludium in tibiis.

TIBIÆ.

CAPVT XX.

Antiquissima tibia est: ac statim post fistulam inter pastores: nõ autem cithara, vt aiũt. Quippe Apollinis inuentum tibia. alii malunt Palladis, à qua ille sit edoctus. Maiores hi natu quàm Mercurius, qui citharam primus commentus est ex testudine. Quin alii putant Hyagnidem ante Apollinem tibia cecinisse: deinde eius filium Marsyan: tertium Olympum. Olympi & famulus & discipulus Hierax. qui etiam ab sese leges & dederit & nominarit. Post hos Terpander. à quo Clonas, hunc Tegeatem Arcades, Thebani suũ prædicabãt. Post illum Archilochus. alii præponũt Ardalum Trœzenium Clonæ. Qui hasce tẽperent discordias, dixerint Olympum in tibiis primùm leges instituisse, idque in Apollinis honorem. quã legem à numerorum frequentia nominauit πολυκέφαλον. alii Crateti eius discipulo ascribunt hoc. Olympi autem eam extitisse legẽ quã dixit ἁρμάτιον. vnde & alia κραδίας νόμος nominata, frequens Stesichoro Himeræo. Alii primum aiunt Pronomum Thebanũ tibia ad harmoniam cecinisse. Omnino verò in Phrygia primas tibias agnoscunt. Adducunt pro se Mysorũ gentem, quæ fuerit tibiæ peritissima. & Alcmana poetam, qui tibicines barbaro, nec alio nomine designarit. Sambas, Adon, Telus. Item Hipponactem, apud quem nomina eiusdem notæ, Cion, Codalus, Babus. vnde prouerbium, κίων, ἢ βάβυς αὐλεῖ.

Tibiarũ genera multa. ab inuentoribus, à sono, à regionibus, à materia, à numero, à figura, ab vsu. Inuẽtores iã diximus: nomina verò ab illis nulla. solus Sirites quidã, qui in Libya primus vt suprà dicebamus, tibicen fuit, Libyn cognomẽ fecit tibię. Nescio an Palladis ea fuerit quam ἀθηνᾶν vocabant. certè nomen conuenit. Illa vsum scribunt Nicophelan.

A regionibus historia locupletior est Syriacas audaciã atque impetum spirare prodiderũt. quare si vsum spectes, ad leges Entheas & Orthias referãtur. Syris similes Bõbyces, & aptæ ὀρθίοις νόμοις. Lacones, sicut & saltationes, ἐμβατηρίας appellabãt suas, quibus ad pugnas vtebãtur. Sonum autem illum Castorium à Castore Ledæ filio. Gingras, siue Gingris, Gingros etiã dicitur, Phœnicũ inuentũ: Phrygiæ similis, qua & Cares vsos prodidere, imprimis apta funeribus. Nã Phœnices Adonĩ vocabãt Gingrã: in cuius luctu illã ad cantum accõmodabant. sicut affini voce apud affines Ægyptios Ginglarus habita est, pusilla tibiola sono acuto, ad monodias. Eosdẽ quoque Cares lugubrẽ illã quã Phryges inuenerãt, funeribus adhibuisse. Tyrrheni non vno genere cõtẽti. Singulari quidẽ canebãt in sacris eáq; ęnea. tãto apud eos in honore: vt quẽadmodũ scripsit Aristoteles, nõ solùm ad eius sonum pugiles certarent: verumetiam quum in nexos

flagris animaduerteretur, tibiæ sonum adiungerent. Quinetiam, quod mirere magis, coqui ipsi ad eius sonum epulas appararent. Altera fuit nō singularis, sed composita ex duobus tubulis: quasi inuersa syrinx. Nãque infernè tubus minor inflabatur bucca: vnde spiritus in maiorem subibat, mouebãtque aquam quę intus erat: atque ex ea multisonã edebat harmoniã. Id quod de Ctesibii quoque Hydraulo coniicere possumus. Cornu tamen pro tibia Tyrrhenos vsos, & Cretas legimus. Etiam Romani olim ad prælia: etiam Heluetii. Nunc Germani cornua è buxo efficta multis foraminibus inflant magno spiritu, non sine gratia ac decore, præsertim nocturnis festiuitatibus. vocem námque humanam in primis imitantur, eámque vehementer contentam. Ad prælia verò tibias cum tympanis. Scythæ anthropophagi & Melanchlæni, item Arimaspi ex aquilarum ac vulturum ossibus. Eburneas memorat Trypho & Cicero atque Virgilius. Ex asininis ossibus Theatrales, atque argẽtó. Arũdineas ex Theophrasto & Plinio. Internodium radici proximum excidebant ad læuam tibiam, quod subesset caumini, ad dextram. Quò læuarum sonum grauẽ agnoscas, dextrarum acutum. Sic apud veteres scriptũ est. at Latini aiunt sinistras acutiores, aptásque rebus ludicris: item Serranas: quibus aiunt foramina fuisse æqualia, veluti Spondiacis. Non igitur constant sibi. Spondiacæ enim rerum grauium affines fuere. Hac de causa Phrygiis foramina erãt inæqualia, sicuti dactylicis, quæ ludicris adhibebantur. Dextras autem apud Romanos funeribus dicatas, quia essent graues. quum tamẽ in funeribus Barbari acutissimis vterentur. Dextras autem & sinistras appellarũt ab lateribus vnde inflarẽtur. Antiquissima è sambuco emedullata. Mox è crurum ossibus hinnuleorum & capreolorum, author est Iubas: vnde & tibiæ nomen apud Latinos. Hoc inuentum Thebanis assignant quidam, quam θηβαίων αὐλὸν dixerint à ferarum ossibus, atque ære texerint. Alii Palladis agnoscunt: inter quos & Callimachus: alii Pana ferũt authorem. E buxo primi Phryges excauarunt eam, quæ Berecynthia cognominata fuit: quum antea Elymos diceretur. Alexãdrini è loto exenterata. cuius meminit Euripides tum alibi tum in Bacchis,

ἐν φρυγίαις βοαῖς ἐνοπαῖσί τε
λωτὸς ὅταν εὐκέλαδος
ἱερὸς ἱερὰ
παίγματα βρέμῃ.

Hanc illi patria voce φώτιγξ nominarunt. Græci, vt est natio sibi arrogans omnia, non Alexandrinis, sed Thebanis attribuunt. Afri Seenitæ ex lauro, soni acutissimi in pascuis, vti diximus, equarum. Osiridem excogitasse tibiam ex hederaceis internodiis multiforẽ: quum ante id temporis quaterna tantùm haberet foramina. Nonnulli cætera à Diodoro Thebano addi

A ta prodidere. Hæ omnes ab summo inflabantur directo flatu. Afri primi inuenerũt eam cui Plagion & Plagialon fecere nomen. non quòd esset curua, vt quidam sunt arbitrati: sed quia ab latere inflabatur, quemadmodum & Germanica. Alii aiũt in Phrygia à Mida primùm excogitatam. Sic habes eius discrimina ex gẽtibus. Item materias. Numerum quoque. Geminas enim diximus apud Tyrrhenos: quem numerum à Marsya institutum prodidere, quũ antea essent singulares. Quare Monaulon cur Mercurii quidã alii Ægyptiorum inuentum fuisse dixerint, videndũ est. Monaulos enim singularis tibia. Singulares autem dictæ sunt impares: geminæ autem pares. Habes & figuram in magnitudine. nã Marsyæ tibias æquales fuisse puto: in Tyrrhenis altera maior. præterea vtre addito Ascaulon *Monaulos.*

B factam longè diuersa figura. apud Mysos ac Pãnonas tanta acritate, vt penè tubam superet. apud Gallos plenior, raucior, grauior, mollior, adeò vt in cubiculis quoque sine aurium offensione audiatur.

A sonis quoq; vidimus differentias, dextrarũ, sinistrarũ & aliarũ. sicut & eius quæ Magadis appellabatur. quanquã nomen hoc alius quoq; sit tabella instrumenti. Palæomagadis autem eodẽ foramine tum grauem tũ acutum sonum edere poterat. tales etiam nostrates sunt. Sic Dactylicæ dictæ, quibus vtebantur ad ὑπορχήματα: Spon *Tibiæ dextræ ac sinistræ.*

C diacis verò ad hymnos deorũ. His æquidistãtia erant foramina, vt suprà diximus: Dactylicis autem inæqualia interualla: qualia sunt in temporibus pedis dactyli. Scytalia verò pusilla fuit tibia, & exigui surculi similis, sono prætenui, ac rei ipsi respõdenti. Iduthum autem nomine tenus, vt pleraque alia sine vlla declaratione inter tibiarum species recensuere. *Scytalia*

Tibiarũ vsus multiplex, atq; ab eo nòmina. Choricæ in choris, quorũ gratia hæc omnia sũt à nobis enarrata. Prim⁹ Sacadas Argiuus docuit choros canere tribus modis, Dorio, Phrygio, Lydio, ita vt ne miscerentur. Iccirco ea lex νόμος, siue νομικὴ dicta. alii Clonæ attribuũt inuentum hoc. Dicebantur autẽ leges, quia nefas esset aliter facere. Horum tonorum quilibet habebat cõmunes tonos veteres διάτονον & χρωμα-

D τικόν. quibus Olympus addidit ἐναρμονικόν. Ab ætatibus & sexibus tres. Virginales, quibus virgines: pueriles, quib⁹ pueri: ἀνδρεῖοι, quibus perfectæ ætatis viri canerent. Qui modos faceret, Choraulus: cui etiam fabularum artifices succinuisse legim⁹. A seculis sic partiũtur. Apud Lacedæmonios primũ sub Terpandro factos modos in choris: in quibus saltata fuit Γυμνοπαιδία. Alterũ seculũ sub Thaleta Gortynio, quo tẽpore duos floruisse, Polymnestũ Colophonium, & Sacadam Argiuum, qui ad Terpãdri æmulationem non γυμνοπαιδίαν, sed contraria canerẽt. quippe ἐνδυμάτα nõ nudi, sed induti. sub Thaleta Pęanas, sub Polymnesto Orthia, sub Sacada *Choraulus.*

Elegias

Elegias exercebant. Aliæ dictæ Nuptiales. has monaulos fuisse scribunt: ad quas canerent Hymenæos: alii binas aiunt, iunctas impares: ac placet omen cõiugii specie. Attulere ad Monodias Græci eas quas ὀλοφύρσεις dicebant, acutum & infractum spirantes. Erant Funerales: erant Cõuiuiales. Quinetiam quasdam ad citharam quas compararent, excogitarunt: atque iccirco κιθαρισμείους cognominarunt. Conuiuiales erant pares & æquales, eæque pusillæ. ad significandũ æqualitatem conuiuiorũ. Iccirco rotunda olim mensa: ne quem sibi prælatũ quispiam cõquereretur. Ita δαὶς ἐίση ab Homero à partiẽdo. Et Ceres iccirco nõ solùm specifera, sed etiam legifera appellata, cui ob eã rẽ agerẽt θεσμοφόρεια: vt eadẽ sit & ciborum & iusticiæ inuentrix. Has epulonum tibias παροινίους appellabãt. propterea quod vinum esset anima conuiuiorum. Philoxenus autem in tibiis certos constituit modos primus: quos legẽ Locricam nominauit, à nouo Harmoniæ genere, quod receptũ Pindari, ac Simonidæ tempore legimus inter leges Lyricorum. Idque dicebatur agi λοκρισί. cecinerunt autem Tibicines etiã Elegiaca, quemadmodũ suprà diximus. Fuit enim vna ex legibus ea, quã Elegon appellabant. sicuti ἀπόθετον, quæ remitteret. sunt & alia nomina. κωμάρχιος, ᾆθιος, χοινίων, κηπίων ab authoribus modorũ vetustiorum. addita posterius quæ πολυμνάστεια dicebãtur. In castris quoq; Romanis tibiarũ vsus: vel cùm ad cocionẽ vocarent, vel cùm silentium indicerent. Argolici æstimo tempore in Anthesmophoriis faciebant tibiis eum modum, quem vocatunt ἱεράκιον. suum habuere Pastores βουκολιασμόν: in Bacchanalibus διθύραμβον: in choris χορεῖον: in Pæanibus καλλίνικον: in Orthiis πολεμικόν: in dicacitatibus & lusibus, ἡδύκωμον: in ridiculis σικιννοτύρβην. Amatores ante ostium moram cum deprecarentur, θυροκοπικόν. hic Elegiis cõueniebat. Idem conciatior quum desperata omnia: tum fores inuadebãt, & κρουσίθυρος nominabatur.

THEATRVM.

Capvt xxi.

Restat locus & apparatus, sine quibus multa quæ in fabularum narratione sunt, intelligi nequeunt. Maiores nostri facere, quàm dicere præclarius semper existimarunt. Quare operum gestarúmque rerum exercitationes prælatæ generibus meditationum. Iccirco roboris atque celeritatis quum ederent spectacula, locum in quo ea fierẽt, Theatrum potius à spectando, quàm ἀκροατήριον ab audiendo nominarunt. Olim in diem ac locum indictum conuenientes, qui specimen firmitatis, aut dexteritatis, aut pernicitatis edituri essent, in medio datis nominibus profitebantur. Circunfusa turba cum iudicibus ad spectandum, mox alia item affluente commodè spectare non poterant: quòd aliis alii obiectu corporum conspectũ adimebant. Iccirco aggestis cespitibus editiorem locum sibi pul-

A uillis auctis faciebant. Eam ob causam medius locus depressior fuit, ac propterea Cauea dictus. Habes hoc ex diuino Poeta, *Proximus vt viridante toro consederat herba.* igitur per initia stantes spectabant. Postea subsellia sibi quisque quum ferret, his etiam pro telo, dum pugnant de loco, rem agebant. M. Messala & Cassio Coss. id primùm videtur creuisse. Mox P. Scipione Nasica Censore sublatus & apparatus, & mos. S. C. cautum ne cui in vrbe propriúsve mille passuum subsellia posuisse, sedentísve ludos spectare licitum esset. Primus omnium Thespis tâquam ambulatoriũ Theatrum commentus est. Tectis enim vehiculis in ædicularum modum, in iis fabulas egit, atque agendas

B circumuexit. Postea est Athenis structum è lapide, quum antea sublicium fuisset: quo tempore inter eos quoque pro loco ad manus ventum est. Quare lex lata scitáque, vt de publico ærario viritim binos acciperent obolos, quibus locum sibi quisque compararet. Primùm descripta cauea, circúmque designati consessus per simplices gradus. Postea Poetarum delitiæ quum sese insinuassent, tam commoda, & species separatarum partium, & proiectorum, & recessuum, aut vmbraculorũ, aut ambulacrorũ excogitata sunt. Itaque commentorum suorum imagines exhibuerunt architectis Poetæ, vt illi quid esset faciendum docerent, hi quo esset modo fabricandum expedirent. Romæ M. Scaurus Ædilis M. Scauri, qui princeps Senatus fuit, & Metellæ,

C quæ postea Syllæ nupsit, filius, augustissimum Theatrum faciendũ curauit, scena triplici, alti alia imminente. Columnarum numerus CCC LX. Scenæ pars è marmore, vitro medio translucens. Signa ænea in intercolumniis MMM. Cauea cepit hominum milia octoginta. Theatri figura fuit semicirculi in cornua producti. Pompeii iussu & cura amphitheatrum, cuius vacuum expleretur hominum quadraginta milibus. C. Curio, is qui Cæsaris partes fouit, ligneũ amphitheatrum excitauit: quod subditis rotis pensile ex iisdem cardinibus diduceretur medium: atque vitandi Solis causa etiam auerteretur: coirétque rursus in circulum, vbi res posceret.

D Habes Amphitheatri laudes apud Martialem, quod ab Augusto destinatum Vespasianus extruxit, T. filius dedicauit. duo in vrbe nostra: quorum alterum admirabile. vnum Polæ vidimus non contemnendum. Nemausi vnum structura & mole nulli secundũ. Theatri partes veteres, vti dicebamus, cauea, & sedilia. Mox additis aliis sedilibus altioribus, scalarum quoque vsus quæsitus, & additus. Inter sedilia ad apicem scalatum, aditus ad sedentium pedes spatium, in quo inambularẽt locũ capturi. Sedilũ ordines, cunei à figura. Cùm enim excurrerẽt ab angusto spatio ad ambitum extimũ: strictiores erãt necessario quò propius accederent ad caueã. Porticus per quas essent inambulationes ad cuneorũ aditus. Hę partes necessarię. Nã ornamẽta & multa

& varia. Pro locis Actorum, & Thymelicorum excitata sunt per initia vmbracula pro casis, Scenas Græci, quemadmodũ supra dictum est, vocãt. Mansit nihilosecius nomen postea marmoreis quoque. Hæ erant personarum habitacula. Locus ante scenam, proscenium: in quo erant agentium discursiones. Pulpita dicta, quia fuerant ab imo solo primùm cespitibus elatiora. Ita puluilli in hortis. & pulpita in castris. Orchestra, sicuti diximus, saltantium, chori, Thymelicorũ. Nunc in Gallia ita agunt fabulas, vt omnia in conspectu sint, vniuersus apparatus dispositus sublimibus sedibus. Personæ ipsæ nunquam discedunt. qui silent, pro absentibus habentur. At enimuerò perridiculũ: ibi spectatorem videre te audire, & te videre teipsum non audire, quæ alius coram te de te loquatur: quasi ibi non sis, vbi es. Cùm tamen maxima Poetæ vis sit, suspẽdere animos, atque eos facere semper expectantes. At hic tibi nouum fit nihil: vt prius satietas subrepat, quàm obrepat fames. Itaque rectè obiecit Aeschylo Euripides apud Aristophanem in Ranis: quod Niobẽ & Achillem in scenam introduxisset capite cooperto: neq; vnquam vllũ verbũ qui sint loquuti. Quatuordecim primi ordines erant scenæ propiores: vnde clarius, atque expressius actores exaudiebantur. In primo ordine sedes erant Iudicũ. is locus προεδρία fuit appellatus: in qua qui sederet primus, eum appellauit Epicrates antiquus Comicus πρωτοβάθρον. In omnibus sedilibus sedendi Spartanis æquale ius fuit. Solis Regibus certa loca spectaculis proxima, & commodissima: secundum ea Ephoris. Athenis principi Ciuitatis, qui annuus erat Magistratus eodẽ modo præcipua sedes. Cæteri sine discrimine spectarũt diu: quoad Senatoribus suus est attributus locus: quem βουλευτικὸν appellarunt. Sic alia pars quæ adolescentibus designabatur, ἐφηβικόν. Romæ quoque edicto cautum ab Augusto, vt prætextatis, & pædagogis certorũ cuneorum vsus esset. seuerius Massiliẽses, qui vniuersæ iuuẽtuti suæ theatro interdixere ne eorũ animi otiosis auditionibus remollescerent. Primũ igitur Ædiles curules qui indignũ plebi æquale cũ melioribus esse ius sediũ arbitrarẽtur ludis Romanis P. Corn. Scipione, T. Sẽpronio Lõgo Coss. eam à Senatoribus separarunt. Cæterùm pristina siue libertas, siue licentia plus valuit. Abolito nouo imperio nihilosecius confusi spectare. Quam peruicaciam Sex. Ælius Petus quẽ catum Ennius Poeta dicit, & L. Cornelius Cethegus, quem idẽ cecinit eloquentissimum, Censores castigare instituerũt, veteri edicto instaurato. Paulatim verò per negligẽtiam magistratuum, ac plebis pertinaciam in veterem consuetudinem cum rediissent: Attilius Seranus, & L. Scribonius Libo Aediles Curules ludis Scenicis, & Romanis, fecere diuisa vt essẽt loca. Hoc quoque plebis insolentia, & indulgentia patrum corruptum in-

A tegrauit lex Iulia. Theatralis, & Roscia. Primiq; ordines XIIII Senatoribus, atque Equitibus restituti. C. autem Gracchus etiam ferocius exercuit potentiam. Quem, cùm obseruasset contra morẽ maiorum temere patritiis, ac plebeiis sedes occupari, accitis fabris eas demolitum esse memoriæ prodiderunt. Nec minus Syllæ dominatu populari superbia cõfusis per loca sexibus, ordinibus, ætatibus, renouata etiam Tribunitia potestate, sedendi ratio pro censu ac dignitate, repetita. verũ sub C. Cæsare alia sedendi fortuna fuit. Nam quum ille non tam ex opibus, aut natalibus, quàm ex virtute, ac meritis, & in Senatum, & in Equestrem ordinem multos legisset, tãtum multitudinis nequiuit XIIII. ordinibus capi. Cõtrà Otho Trib. pleb. potiorem censum, quàm virtutẽ duxit. pro cẽsu enim loca ciuibus B designauit: nõ honori, non dignitati, non ordini quicquã tribuit. exclusit nanque à primis XIIII. ordinibus eũ, cui ipsi, patrísque auóque quadragies Sestertiûm nõ fuisset. Item qui artem ludicrã exercuisset. Ridiculũ sanè, si quibus in scena esse licuisset, propius scenam esse nõ liceret: & qui alios fecisset spectatores, esse spectator nõ posset ipse. Certa quoq; loca Tribunitiis attribuit Viatoribus. Certa iis, qui non sua culpa decoxissẽt. Volũtarios decoctores, qui ganea, quíue alea, aut scorto, aut luxu rem fecissent deteriorẽ, quísque sese ære obligassent, Atheniẽsium C sequutus morem toto Theatro abstinere iussit. Idque vt seruaretur, per cuneos disposuit, quos præfectos ordinum appellabat, qui excitarẽt de sede, quam quis contra legem occupasset. quẽadmodũ ad seditiones, atque rixas cohibendas statio Cohortis erat in Theatro à principibus posita: quã Nero ad speciem libertatis sustulit. Ante principũ imperia, ei muneri propositi fuerãt Lictores, atque viatores: quos in eodẽ officio apud Græcos ῥαβδούχους nominatos legimus. Locus inter senatores sociarum gẽtium legatis datus. quo more Germanorum Legati cùm arcessiti non essent, vltro sese ad Senatorias sedes cõtulere, atque recepti consedere. Barbari fuit nõ arcessere: Germanum vti etiam inferiorum gẽtium prærogatiua: Romanũ agnoscere, quod & suum esset, & aliorum quoque esse vellent. Au- D gustus verò etiã milites à plebe discretos habuit Othonis lege temperata, Qui bello ciuili attrito patrimonio equestrem censum amisissent, si eũ à parentibus accepissent: vti ii XIIII, ordinum ius ne amitterent. Alexandri exemplo: qui emeritis veteranis primas sedes assignauit: eísq; vt spectarent coronati, licere voluit. Idem Augustus etiã fœminas segregauit: quibus superiora loca sunt designata omnibus in ludis, atque spectaculis, præter Athletica certamina. Vestalibus contrà Prætoris tribunal locum dedit. verum ea paruo quoque tum tempore seruata est: ita vt Claudius princeps illam restituere coactus sit. Etiã à Nerone plebi Equites antepositi:

sed eo

sed eo euentu vt pari cura Domitianus intermissum edictũ illud renouarit. Tanti fuêre populi illius spiritus, vt æquali cũ patribus animo, quam maiore vel labore, vel periculo peperissent, libertatẽ vindicarent. Quæ plebs secessionem facere non auderet in montem sacrum, in theatro communi, atque æquali iure ciuitatis, non secessione, sed coitione per honestam atque ciuilem vim frueretur. Post Cæsaris dictaturam, podium Imperatori & Coss. proscenia & pulpitum oratoribus prouinciarum atque sociorum. Quibus in locis Principes interdum cum illis, quàm è podio spectare maluerunt. Neronem etiam in proscenio sedisse legimus: Legatos in orchestra aliquãdo. Quem morem sustulit Augustus, quum eum locum à Libertini generis hominibus occupatum deprehendisset. Atque hæc quidem loca (vt solebat Plato & Aristoteles dicere) ὡς τύπῳ ad hunc modum enumerata sunt. Exactius verò etiam sic persequamur. Scenarum modus priscus sanè atque etiam militaris: quemadmodum est apud Xenophontem & Thucydidem, atque in oratione Demosthenis contra Midian. eæ casæ dictæ sunt olim in Romano exercitu: vnde castra: non quemadmodum nugantur Grammatici, sed sicut à nobis dictũ fuit in Originibus. Additæ postea partes aliquæ: eæque aut ab officio, aut à figura nominatæ. πυλὶς fuit ostiolum, per quod quasi è longinquo repentè apparerent peregrini. Fuit & locus quam ψαλίδα vocarunt. Verùm is cuiusmodi esset, neutiquam describunt, more suo sanè. Sic alia pars κερκίδες: & alia à præcisione certi spatii κατατομή. Cæterũ hæc omnia potius vt ne nesciamus, quàm vt necessaria sciamus. & puto non omnibus argumentis conuenisse, sicuti ne Aram quidem illam quæ appellaretur ἀγυιεύς. nam propriæ ac veræ Aræ, Dextra Baccho in Tragœdia, Apollini in Comœdia: Sinistra ei vel deo, vel diuo, vel heroi, vel ciui, cui fiebant ludi, aut iusta, aut parentalia. Vnde etiam Κωμαίου Appollinis faciunt mentionem, quem celebrabant Panegyri Naucratitæ omnes Prytaneum ingredientes candidis induti vestibus, quas iccirco Prytanicas appellabant. In iis aris verbenæ imponebantur Apollini, vt est in Andr. Terentiana, Baccho hederæ. Apud Græcos etiam πέμματα, etiam θυμελίδα nominant à sacrificiis: alii διοειδῆ legũt. ea erat in proscenii postremo cornu. Ludis funebribus ara illa ita inscribebatur, D.M. Abaci quoque cuiusdam faciunt mentionem: ἐλεὸν appellabant. quem in locum ascendens è choro aliquis respondebat: vbi canebatur, ᾠδεῖον. Ea vox apud Ciceronem & in historiis frequens: In Odeo Attici theatri Ægyptiorum regum statuas fuisse Pausanias scripsit. Extra theatrũ quoque loca dicata Musis eodem dicta nomine. Quale Athenis à Pericle destinatum Musicis certaminibus. Alexis quoque, & Plutarchus, & Demosthenes & Aristoteles in quarto diuinæ Philosophiæ ᾠδείου faciunt mentionem. Pausanias in Achaicis memoriæ prodidit, Herodæ Attici iussu, atque impensis constructum pulcherrimum ᾠδεῖον defunctæ vxoris monumentum. ᾠδείου columnarum mentio fit in libro De formis dicẽdi, qui Theophrasto attribuitur. Scenarum quoque facies auctæ. nam quum priscæ è ramis ac frondibus constitutæ fuissent cum racemis & corymbis: ac postea casæ cum cellis: postremò ad magnificentiam auctæ sunt proiectis & mœnianis in Comœdia: in Tragœdia verò etiam prætoria, & palatia, regiæ, turres. In regiis διστεγίαι, & δίστεγοι δωμάτων: quanquam priuatis quoque in ædibus inuenimus διστεγίας: è quibus προκύπτουσαι & aniculæ mulieres prospectabant captantes negotiorum suorũ occasiones. In Satyrica scena, fontes, speluncæ, ambulacra, viridaria, syluæ, recessus, topiaria. C. Antonius & Murena scenam argenteã fecêre. Scenæ partes aliis aliæ. In Comœdia tres. Media, potentiorum ædes insigniores. In Satyra medius locus erat speluncæ. In media scena habebat ὁ πρωταγωνιστής. In dextro diuersorio ὁ δευτεραγωνιστής. Sinistra humillimam quanque personã capiebat: aut fanum desertum: aut omnino vacua. In Tragœdia dextra porta peregrinum aut hospitem emittebat: in sinistra Carcer: media Regia. Factũ verò aliquãdo fuit, vt in Comœdia Græci tentorium quoque ponerent, κλισίον appellabant. Ibi nonnulli Poetæ iumentorum stationem designarunt. iccirco aditus ostio latiore: quæ ostia propterea dicta κλισιάδες. per ea transmittebãt carros & iumenta. alii eiusmodi partem ad officinæ vsum trãstulêre: sicut Antipho in Acestriis. Media vtrinque habebat alias interdum portas, quarum postibus essent affixæ machinæ. Eæ quia pro re ac tempore circumagebantur, περίακτοι sunt appellatæ. nam personarum aspectus quum esset tectus à spectatoribus, repentè ex occasione cõparebant nuncii, & peregrini, aut ciues peregrè, exulésve postliminio reuertentes. Itaque dextra machina afferebantur ea quæ extra vrbem acta factáve essent, aut agenda intus forent ex præscripto propter iura suburbiorum, oppidorum, ciuitatum, municipiorum, coloniarum, sociatarum, peregrinarum, pacatarum, hosticarum. A' læua machina, reddebãtur quæ in vrbe iussu permissúve populi aut Principum: eóve, iísve inuitis, gesta, acta, transacta fuissent, aut ex consilio futura viderentur. Id quod factum est ab Euripide in Oresta. Atque inter hæc eodem iure censebantur, siqua è portu afferrentur. cuiusmodi est in Plautina Amphitryone, in Mercatore, in Hecyra. Prisci Tragici etiam deos aquaticos per eam introduxêre, Acheloum, Thetin, Proteum, Arethusam. Si quæ personæ machinis non circumagebantur, sed pedibus accedebant, per alteram introducebantur. Duo hæc machinarum gene-

Castra. Scena. ᾠδεῖον.

ra. Tertium ἐγκύκλημα nominabant: alii ἐξώστραν. A Erat hæc ſedes ſublicis elata, ſtrata longuriis, ſuper quibus ſella. Deſtinabatur locus is ad ea recitanda, quæ ſecretò patrata eſſent in ædibus. qualia in OEdipode Sophoclis, Plauti Amphitryone, & Caſina & aliis. Quartum genus quod in ſumma trepidatione remedia arceſſebat humanis maiora. Demiſſa nanque deos oſtendebat ex improuiſo. id quod etiã ad prouerbium rerũ deſperatarũ traxêre, θεὸς ἀπὸ μηχανῆς. Plurima exẽpla Tragicis omnibus, & in Plauti Amphitryone. Alterum eiuſdẽ machinæ officium, quum veheret per aerem Heroas: veluti Tlepolemum, Medeam, Perſeum, Bellerophontem. Idem officium in Comœdia: nomen diuerſum, κράδη enim dicebatur: qualis Cantharus ſiue Scarabæus Ariſtophanis. Eſt præterea machinæ genus quintum quo rapiebantur perſonæ, γέρανος dictum. Hoc in fabulis Aurora Memnonem rapuit: Boreas Orithyam. Reſtes quibus per aerem ferebantur, αἰῶραι. Proxima huic alia verſa- B tilis, vnde nomen στροφεῖον: cuius opera Heroes in deos transformabantur. Eius vſus in Hercule œtæo, & in ea quam olim feceramus, Indigete. Fuit & alia circumductilis, quam κεραυνοσκοπεῖον vocabant Græci. Ea valde celſa poſt ſcenam, in qua vtres calculorum pleni cum æneis vaſis, vnde fulgura exibant, tonitrus exaudiebantur, fulmina mittebantur, vt in Aiace Oileo. quare etiam βροντεῖον dicta. Machinæ ſimilis, quæ nõ eſſet machina, Charoniæ ſcalæ: vnde ſimulachra emittebẽtur. quemadmodum in Hecuba Euripidæ. Priuatim, quibus è locis exiliebant Erinnyes ἀναβαθμοί, gradus imi: quales in OEdipo & Oreſte, & Athamante, & Amata noſtra. In ſcena ſpeculæ quoq; de turri aut de muro affingebantur: nec abſimili ſpecie locus, quem φρυκτώ- C ριον nominabãt: ex quo facibus dabatur ſignum præſidiis, vt aduentantibus hoſtibus expedirent arma: vnde & nomen quum alibi, tum in Rheſo. Propterea verò quòd multarum facies regionum explicabantur, neque locus aptus erat ad capiendum, diſponebant vela quædam cum abacis & picturis, non ſine nominibus: quæ certis penſilia machinis ſtatuebantur. In iis montium, marium, fluminum, oppidorum ſpecies, natura, ſitus, ſtatus efficta erant. Si quod numen introducebatur, erat locus extraordinarius, quẽ θεολογεῖον nominabant: qualis in Aiace Sophoclis, & in Hippolyto Euripidæ. erat autẽ ſubli- D mis ſine machina. Ante ſcenam quibuſdam in Theatris ambitioſioribus additæ porticus ornatus gratiâ cũ columnis, & periſtyliis ac faſtigiis. Ante quas proſcenium apertum videbatur, in quo agebant (vti diximus) è ſcena egreſsi. Item in magnificis Theatris ſub proſcenio, hypoſcenion aliquãto depreſsius, in quod per gradus deſcendebant. Sic Græci: noſtri verò podium inter pulpitum & proſcenium, depreſsius proſcenio, altius pulpito. Erat autem pulpitum

altum ad pedes quinque. Vitruuius ædes vocat Hoſpitalia, præter Regiam. At enim non omnes præter familiam regiam hoſpites ſunt. Orcheſtræ partes erant tres: planities, in qua chorus caneret ac ſaltaret: pulpitum, in quo nihil aliud quàm canebant aut pronuntiabant. Hemicyclium non in omnibus fabulis, ſed in quibus ad eum locum agebantur enantes è mari: vt in Rudente Plautina. Tametſi ibidem quoque fingebatur vrbs longinqua pro rei argumento. Sic paruo momento traduxit exercitum Athenienſium Theſeus ſub vrbem Thebas: quæ ſanè ibi in conſpectu ſtatuebantur. Id quàm rectè ſcriptum eſt in ſexto. Græca orcheſtra fuit amplior, & ſcenarum receſſus profundiores. Pulpitum verò haud ita latum, quod appellabant λογεῖον, propterea quòd in eo ῥήματα & alia actuum interualla recitabantur. Eum locum ab Odeo diſtinguit Vitruuius, vt ſit pulpiti pars in qua canerent ᾠδεῖον: altera autem in qua aut riſum mo- B uerent, aut cenſuram exercerent, aut vitæ noſtræ putarent rationes. Theatri partes præterea nullæ: niſi cellas connumeres ſubterraneas, in quibus vaſa ęnea diſponebantur ad reddendum acceptas voces pleniores. De iudicum ſedibus dictum eſt: hæc tamen animi gratia apponentur. Hiſtriones qui exciderent, aut ineptè agerent, aut perperam pronuntiarent, à populo non expectata iudicum ſententia exibilabantur. Hoc quoque eſt legere de Æſchine apud Demoſthenem: benè agentibus manuum plauſu fauebant. Olim quum eſſet ligneum Theatrum, calcibus pluteos tundebant: à qua pedum ſupploſione, explodere noſtrum, Græci πλαταγοῦσιν. Idem ſignificatus alio verbo κλώζειν: item συρίττειν, quod ſibilum notat. Alterum verbũ à Graeculorum C voce deductum eſt. Qui rectè agebãt, dicti ſunt δεξιάζοντες: qui malè, μωμούμενοι.

Partes autem acceſſoriæ atque extra ordinem hæ: Parapetaſmata, quæ à Latinis, vela. ea carbaſina poſuit Q. Catulus: byſsina Lentulus Spinther: Nero ſtellata. Hic luxus. Primùm excogitata defendẽdi æſtus cauſa. Quod officium auxit Pompeius etiam aqua deducta per ſedilia. Aulæis quoque ornauerũt. Græcum inuentum puto, quia vox item Græca eſt. ea vtitur Hyperides in oratione contra Patroclum. Præterea ſtatuebantur ſigna, & tabulæ in funeribus, & imagines. Primus Clodius Pulcher ſcenam ſignis D ac tabulis ornauit, auro Trebatius, ebore Pompeius. arenam auri ſcobe ſparſit Nero. Pegmata autem erant compacta ædificia editiora ad aliquid oſtendendum. C. Princeps in ſcenam produxit pegma ex argẽto. Claudius obiecit beſtiis aliquot, qui parum diligenter pegma in ſcenam produxiſſet. Etiã extra Theatrum excitabantur, vt eſt apud Valerium Martialem. A palis *Palcos*, Itali clauſtra, & pegmata nunc *Catafalcos* addita aſpiratione: ſicuti ſinum maris *Golfo*, pro κόλπος. Theatri amphitheatríque fa-

cies

cies atque ichnographias subiecissem: verùm eas petes ab optimo ciue nostro Saraina, & Vitruuii codicibus.

LVDI.

CAPVT XXII.

Actenus fabularum ortus, genera, partes, apparatus. Ludi autem ipsi tametsi videntur ab illis separati, tamen ad apparatum ipsum maximè pertinent. Sanè Ludi sunt tacitæ fabulæ: fabulæ verò Ludi loquentes. Omnino ludorum pars fabula est: quare ipsi quoque actores Ludiones dicti. De Ludis igitur quam breuissimè fieri poterit, dicendum est Ludi nomen à Græcis priscis, & Ludionū suprà ductum docuimus. Multa Ludorum genera ad summa duo reducuntur. Vtrunque positum est in motu naturali addita postea arte. verùm alterum simplex est, alterum cum æmulatione. Nam per B initia vbi coissēt temerè pastores, aliquid agebant saltu, aut cursu. Tandem verò rediit res ad obtrectationem, atque inde ad certamen, quum alius alio præstare videretur. Vetustissimi Ludi apud Romanos Consualia in honorem Neptuni: quem Consum vocabant sanè minus consideratè. Quis enim putet Neptunum esse numen consiliorum? Festus author est in Consualibus Quirites sese exernuos iactasse. fuit & ille peruetus, quum per vtres vncti saliebant. Haud parua quæstio poterit oriri: quódnam primum inter pastores fuerit certamen. Quinque enim sunt, cursus, lucta, saltus, iactus, pugilatus, in eo versu:

ἅλμα, ποδωκείην, δίσκον, ἄκοντα, πάλην.

Ac pro motus quidem ratione statuendum C est. Itaque luctā puto fuisse postremū omnium inuentū. est enim cōpositus: quippe situs in duobus, motus. Composita verò simplicibus posteriora. cursum autem primum: mox saltum. Pedum initiò iactum arbitror. mox lapidem crassum ac grauem. Qui motus fit quasi introrsum. contrarius autem huic iactus extrorsum, quem in disco iaciendo exercebant. Nam ad iaculi aut pili missionem brachium pandimus, mox prorsum impellimus. contrà fit in disco, manu ad pectus adducta atque extrorsum disclusa. Pugillatus ratio eadem quæ in lucta: non enim sine antagonista fieri quit. videtur autē subtilius contemplanti proportio quædā inter hæc quatuor. Nam cursus motus est aliquo modo continuus: D saltus discretus. Sic lucta motus quasi cōtinuus: cohærescunt enim. pugillatus autem discretus: sunt enim inter ictus ipsos interualla. Vter igitur vetustior, lucta an pugillatus? pugnis prius quàm complexu certasse par est. Is enim primus congressus solutus. Mox lucta iunctis compositísque atque etiam insertis brachiis ac manibus mutuò. Ex temeraria aut hostili contētione res acta est ad exercitationem atque æmulationem.

A Sic ergo digerenda sunt. Certamen tametsi est plurium: tamen aliquod videtur quodammodo vnius corporis, vt cursus: aliquod duorum, vt lucta. Ratio est, propterea quòd currere solus quis potest, pugnare non potest. Vtrunque erat aut nudorum, aut tectorum. A' nudis dicta Gymnasia: quod nomen haudquaquā conuenit literariis ludis. nusquā enim minus quàm in tam sanctis sodalitatibus nudos agere conuenit. Ita certarunt Athletæ, oleo vncti, & puluere aut arena consperst. Quapropter Augustus vetuit eiusmodi spectaculis fœminas interesse. Thucydides in primo historiarum Athletas olim fibulatis campestribus certasse memoriæ prodidit: nudos autem sua tempestate. Quo tamen tempore à barbaris in Asia veterem modestiam seruatam scribit. Tecti verò aut veste (vt est apud Hippocratem) vel etiam armis, quemadmodum dicebamus in saltationibus. vnde ἐνόπλιος δρόμος, quum in armis currerent. Aucta etiam exercitatio adiuncto instrumento, cōque multiplici, præter discum ac iaculum, de quibus suprà, etiam equo, aut curru, aut cestu. illis quasi sociis, hoc quasi telo. Nam pugnis nudis primùm factum est: itaque πὺξ Græci, & πύκτης pugil: nostra pugna inde, atque etiam pugnus: quoniam manus quæ erat antea passa, & μαλὴ, vnde vox nostra, contracta clausis digitis effecta est πυκνὸ, densa. Quemadmodū in Originibus dictum fuit. Pugnis, addita lora ad munimentum: propterea quòd nudi quum ferirent, sæpe plus damni accciperent quàm facerent. Ea lora Græco vocabulo Cestus dicti, κεστὸν enim cingulū. breuia initiò: mox ne excussa exuerentur in ictibus, tum cubito tum humero alligabātur. Postremò ferrum plumbúmque assutum est sæuissimo spectaculo. Cerebrum enim ac guttur facillimè elidebant. Iccireo aurium munimēta induebant, ἀμφώτιδας. Tota ars ictū vitare nō fuga, sed corporis inclinationibus & flexionibus. Tū autem excipere ictū ictu si sit fortior. Postremò ne inferre ictum frustra: concidebant enim plūbi onere præcipites acti, si impētius niterētur verberare. Id quod Cataphracteis præceptis docebamur iuuenes, cùm claua ferrea pugnādum esset. Me puero Grammatici nugabantur, Cestus lora ligno tereti alligata fuisse, quorum in summo appensæ essent pilæ plumbeæ. Cestu Erycem Siculum excelluisse, atque ab Hercule victum. Præter cæteros artem calluisse Pollucem, qua fortissimum virum Amycum superauit: Bebrycum Amycum, vt ait Theocritus & Argonautæ, atque innuit doctissimus Poeta in quinto Diuini operis. Luctam autem Græci πάλην à concussione, Latini à motu, vnde luxare. Haud vno modo luctamur: aliquando amplexu mutuo ab ilis & humeris, interdum consertis brachiis manu apprehēsis. In pugna solis pugnis pugili vti licebat: in lucta impulsu tantùm, & tractu, & pressione, & supplan-

Gymnasia.

tatione, vt non cæderetur concertator, sed prosterneretur. Pugilatui propior ἀκροχειρισμός: nam pugnorum & omnium aliorum membrorum vi experiebantur: etiam calcibus, etiam genubus, etiam dentibus abutebantur. Hinc nomen quod & à Propertio positum est: cursus à quantitate variatus. Minimus fuit stadii vnius, quod CCXXV. passus capiebat. Duplex stadium erat in longum δόλιχος: id quod vox ipsa declarat. Quum verò de cursum relegerent stadium sine intermissione recurrendo, δίαυλον nominabant. Apud Platonem in octauo de Legib. δόλιχον maioris esse laboris, quam δίαυλον scriptũ est. Quum igitur præter quinque certamina supradicta, esset Cestus, esset Pancratium, tamẽ quinque tantũ illis constabat πένταθλον: quod qui vicissent, à Latinis sunt Quinquertiones appellati: quoniam vox hæc Ars prima sua origine robur ac fortitudinem designauit. Græca enim omnia, ἆθλος, ἀρετὴ, ἐνάρετος. Sic Virtus à viribus apud maiores nostros, pro fortitudine tãtùm accipiebatur. Aristoteles in primo Rhetoricorum ita disponit. Quæ corporis virtus attributa est certaminibus constat magnitudine, robore, celeritate. Qui iactare certo modo crura, porróque mouere potest, cursor est, quippe celeritate valens. Qui tum premere, tum continere, is est luctator. qui percutiendo pellere, pugil. qui horum vtroque modo, pancratio idoneus. qui ad hæc cuncta aptus, quinquertio.

Hæc per se viri certamina agitabant. Opibus deinde obtinuit luxus: vt etiã equos alerent cursores. Qui priuis equis currerent κέλητες vocati: vnde & priscum Celeris nomen, Sic enim Equites sub Romulo dicti: qui postea Trossuli ab oppidi nomine, quod sua ipsi opera sine peditatu expugnassent. Romæ nunc & in patria olim nostra etiam asellorum certamẽ committitur, non sine risu. Iuncti deinde etiam bini ad currum, & biiugi dicti: quaterni, quadrigæ. ne fallantur adolescentes à priscis præceptoribus nostris: qui nobis dicere soliti erant, quadrigas & currum esse idem. à Græcis illi, συνωρὶς: hi τετράωροι, & τέθριππα. Iunctæ etiam mulæ carrucis, quas ἀπήνας Græci nominant.

Erant præter has priuatæ quædam aliæ exercitationes in publicis Gymnasiis: inter quas aliquot recenset Galenus in secundo ὑγιεινῶν. Harum nomina ἀγνώστων ὑφὴν: de quibus & Aristoteles, & Martialis. ἀκροχειρίζειν, πυτιλίζειν. vnde πυτίλισμα apud Iuuenalem exclusis iactabũdis nugis. Est autem ἀκροχειρίζειν luctæ pars, cum primoribus tantùm digitis insertis roboris faciunt periculum.

> Pytilismus.

LVDI GRÆCI. PYTHIA.

CAPVT XXIII.

Vdi igitur alii celebres, & quasi Panegyrici, ad quos penè vniuersum nomen Græcum confluebat. Alii certorum oppidorum quasi priuati. celeberrimi quatuor. veteres censuerunt eos omnes funebres. sanè Olympici in Iouis honorem ob mortem Pelopis. Nemei Neptuno propter Archemorum. Eidem Isthmia in honorem Melicertæ. Satis rectè hactenus fortasse. non enim Pelops moritur, sed OEnomaus. OEnomaus vincitur: vincit Pelops, qui statuit ludos. Etiã miror hosce quoque Olympicos Ioui, non Neptuno à Pelope nuncupatos fuisse: quem victorem fecissent equi Neptuni, non Iouis. Præterea Pythia Apollini dicata, quis dicat in honorẽ cæsi Draconis? profectò scelerato Draconi cum eius interfectore, eóque deo nobilissimo communem gloriam facere nefas arbitror. Ac tametsi Olympia præferebantur, propterea quòd supremo deorum numini essent attributa: Pythia tamen vetustate anteibant. quippe ab Hercule Olympia instituta Alii verius tradunt: Pelopẽ, à quo OEnomaus curru victus fuerit, anniuersarios ludos indixisse: eósque intermissos postea ab Hercule instauratos Augea malè mulctato. Hercule igitur & Pelope quum fuerit antiquior Apollo, quos ipse ludos dicarit, illorum æquè Ludis vetustiores arbitrari par est. nam Nemea & Isthmia longo pòst tempore inchoata: quare à Pythiis incipiendum. eorum originem ad hunc modum prodidit Clearchus Solensis Aristotelis discipulus in primo libro Prouerbiorum. Latona ex Eubœæ Chalcide Apollinem Dianámque reportabat Delphos. Ad Pythonis speluncam admotis vestigiis, ab eo improuiso penè oppressi, nisi puello Mater animós addidisset, vt sagittis quas habebat, pestem illam occuparet. Acclamatio fuit, ἰὴ παῖ, ἰὴ παῖ. vnde nomen ei factum aiunt certis syllabis additis, παιὰν, παιὼν, παιήων. Narrãt etiam lapidem à Latona intentatum: alii dicunt Apollini porrectum antè quàm animaduertisset illũ cum telis esse. Eum postea lapidem in Delphis repositum sub ænei Latonę signi pedibus. Strabo ex Ephori historia Pythonem latronem fuisse tetrum ac cruentum, qui insessis itineribus infestam faceret prouinciam. quapropter Draconis cognomen inditum à maleficio. Tanta peste soluti Delphi pro recepta libertate ludos quasi beneficiarios celebrandos curauêre. Quos ludos auctis postea rebus, auctos ab Amphictyonibus sub Eurylocho, addito equestri simulatque gymnico certamine. victori præmium corona. Introducti quoque tibicines cum citharœdis, item citharistæ sine cãtu: quorum modos appellarunt πυθικὸν νόμον. Argumenti ratio ac tractus totus in Apollinis pugna quinque partibus constabat. In prima fuit ἀνάκρουσις: erat hoc procemium. Secunda ἄμπειρα, in qua certaminis periculum Apollo faciebat, expediens ad prælium sese, attentans telorum aciem, suspẽso gradu circumspẽctans, captánsque pugnæ locum. In tertia seipsum ad prælium hortabatur: quare pars illa dicta κατακελευσμός. postrema erat δάκτυλος, à

temporum

temporum numero appellata. Quam ab imitatione sibilantis in termoriendum serpentis Syringa cognominarunt. hæc ab Cithara. At verò seorsum saltatio haud illi absimilis edebatur, in totidem actus æquè distributa. Primus erat πεῖρα: in qua deus cati militis præ se fert prudétiam omnia tum circumspiciens, tum designans. In secundo κατακελευσμὸς, quum hostem prouocat. Tertius est iambicus in pugna: lógè id sanè cómodius quàm apud Citharœdum. Iambus enim præliator pes est ac sanguinarius, quéadmodum alibi dictum est. Eo in actu tibia saltandi numeros edit bellicæ tubæ: & dentibus frendentem Pythona qui sagitta iá ictus est, exprimit. Quartus σπονδεῖος capiebat victoriæ celebrationem. quippe victis hostibus victimas cædebant, ac dijs libabant. hoc autem est λοιβὴ, & σπονδή. Postremus exultantis Dei, in quo tripudijs certis legibus terram quatiebat: iccirco dictus κατηχόρευσις. Quoniam verò Græca tractamus, hoc est mendacia, & poetica, id est fabulas, festiuitatis huius origo ex aliorum quoque authorum fide narranda est. In faciem versus cotburnicis Iupiter Latonæ vitium obtulit, in ea terræ Atticæ parte quam Ζωστῆρα nominabant. Parturiens Latona vndique ab Iunone exacta in Delum insulam recepta est, quam prisci Ortygiam vocabant. Ibi editis gemellis Apolline ac Diana substitit mater, Diana in Cretã trásmisit, Dictynnámque montem coluit. In Lyciam sese contulit Apollo. Inde à Pane diuinationem quum didicisset, in eum oraculi ingressus est locum, vbi Nox olim, deinde Themis responsa dederant. Quo tempore occiso Pythone tripodis custode, oraculum suum fecit. Cuius corio obductus eiusdem opera tripos inde etiam Cortina fuit appellatus. de hoc tripode quàm ægrè nobis satisfaciat Diodorus Siculus, alibi scripsimus. Ex eo certamen septimo quoque die constitutum, ille Pythicũ appellauit. Mirum sanè quum rem sagittis confecisset, non & sagittandi certamen, sed Cithara canendi posuisse. Quanquã non eodem modo ab omnibus describitur. sic enim alii digessere. Vt primum vocent πεῖραν, in quo tentet pugnam. Secundus ἴαμβον, conuicio eliciens serpentem: ἰαμβίζειν enim λοιδορεῖν. Tertius δάκτυλον in honorem Bacchi, cui pes ille sacer sit. Quisque eo in loco ante Apollinem responsa dedisse ferebatur. Quartus Creticus ab Iouis incunabulis, cuius ipse erat filius. Nomen eadem ratione qua Dactylus: pede enim Amphimacro conficiebatur. Quintũ appellarunt μητρῷον: quoniã Telluris auię suę ius oraculi priscũ fuit. Sextus σύριγγα. hęc certaminis causa, atq; instituta. haud paruo pòst tépore ad viarũ angustias, quæ in Delphos agũt Crissæi quũ infestum iter facerent, iis qui oraculum peterent: sociorum copiis adiuti Amphictyones Crissam aggressi expugnarunt; alterúmque certamen addiderunt, in quo tibicines canerent. Crissæorum exitus quo-

A minus facinora sequerentur, neutiquam deterruit Cirrhæos. neq; enim minora latrocinia exercere. Quare victi ab Eurylocho Thessalo, qui ob roboris præstantiã nouus Achilles dict⁹ fuit, ad montem qui Cirphis nomine contra Parnasum iacet, confugere. Eurylochus ad belli reliquias persequẽdas relicta exercitus ibi parte sub prætore Hippia, abiit ipse, constituítque Gymnica certamina. Hoc factum est Athenis præturam agente Simone, Delphis autem Gylida. Victori pecunia præmium. Annis autẽ sex postea debellatis reliquiis Cirrhæorum prætore Athenis Damasio, Delphis Diodoto, redintegratis ludis coronam victori tumprimùm propositam quidam prodidêre. verùm equidẽ alios, ab

B Apolline datam coronam, melius sentire arbitror: eámque è lauro, cuius ille vel termites, vel taleas è Thessalia tulisset. Etenim è Creta ad Tempe sese contulerat, quò de Draconis cæde à Chrysotomide expiaretur. Neque verò iis assentior, qui coronæ vsum apud veteres nullum fuisse autumant, imbecilli sanè argumẽto: propterea quòd, inquiunt, eius nullam mentionem fecerit Homerus: cui ne στεφάνου quidem vox nota fuerit. At enimuero à Promethei vsque temporibus coronæ vsum deducũt doctiores: quippe ab Ioue solutum vinclis, quem ille imminenti ex Thetidis cócubitu periculo soluisset: Supplicii tamen vestigiis manere iussus: quippe ad pristinæ catenæ memoriam annulum ferreum gestare, in quo lapis impactus rupem illam Cau-

C casi repræsentaret. At illum tam triste monumentum non solùm sapientia temperasse, verumetiam corona capiti imposita hilarasse. vnde simul & coronarum & annulorum origo ducta videatur. Ego verò etiam ante Prometheum puto eos qui extiterint mortales ad æstiua vmbracula coronas excogitasse: victóque in certaminibus ablatas, atque impositas victori, vt ea ignominia cæli incommoda pateretur. De celebrationis quoque tempore minus conuenit: minus enim per initia frequentatos legimus: quippe nono quoque anno. Argonautarũ tempestate vicit stadium Castor: pugilatu Pollux: Callais dolichon: armatum cursum Zetus, di-

D scum Peleus, luctam Telamon, Hercules pancratium: laurea corona victori data.

OLYMPIA.

CAPVT XXIIII.

Roxima Olympiorum origo si Pelopis tempora putes. Is Hippodamiæ OEnomai filiæ fama & amore captus, in Elide apud patrem ausus est proci nomen profiteri. Oraculo monitus ille exitium suum pendêre ex filiæ nuptiis, quibus artibus interitum effugere quærit, sibi molitus est. Virginem petentibus proposuit in bigarum certamine victori filiæ nuptias, victo mortem. Qua lege tredecim iuuenes interfecit: quemad-

admodum canit Pindarus, cuius interpretes etiam eorum nomina recensuêre. Pelops à Neptuno impetratis equis victum OEnomaum in mare præcipitauit: Hippodamiam vxorem duxit: certamen victoriæ monumentum instituit. Hæc ita gesta sunt ad Pisam Elidis: quæ à cognomine Endymionis filia sic fuit appellata. Victor Cotino, quę est agrestis olea, coronabatur. Hercules intermissum in Olympii Iouis honorē, victo Augea Elidis principe de pręda atque manubiis instaurauit. Is enim sterquilinia immania quum haberet, neque haberet quo pacto iniret purgandi rationem, cum Hercule de certa mercede egit, eiusmodi commodum pollicente. At postea mira sapientia fluminis appulsu fimum facilè deductum vbi vidisset, preciúmque maius opera illa ratus negasset, exutus est vita simul cum imperio. hæc sanè vulgatiora. Pausanias autem longè diligentius. nam & duos tradit Herculis appellatione, & altius repetit, & post Pelopem recenset alios. Saturno aurei seculi mortales deorum tum principi erexisse fanum. Editum Iouem ab Rhea aleodum datum viris, quos è Creta accitos Idæos Dactylos, alii Curetas nominarunt. Eorum nomina, Hercules, Pæonæus, Epimedes, Iasius, Idas. Herculem natu maximum commisisse fratres ad cursus certamen. victorémque oleastro coronasse, cuius ibi sylua frequens adeò, vt & virentes frondes substernerent ad somnum capiendum. Ramum ex Hyperboreis allatum ab eodem Hercule ad eam magnitudinem multitudinémque adoleuisse. Adeò more suo malæ fidei author est Græculus. Nam quo tēpore Hercules Idæus ad Hyperboreos sese contulit, qui è Creta tumprimùm in Elidem nauigauit? Aut vbi gentium inuenias oleastri arborem hyperborei gelu patientem. Primùm igitur hunc Idæum Herculē Olympia posuisse, quinto quoque anno celebranda: quot ipsi fratres extitissent. Quin Iouem tum adolescentem lucta certasse cum Saturno de imperio, atque vicisse. Cursu ab Apolline victum Mercurium, Martem verò pugilatu. Quinquagesimo autem pòst Deucalionis diluuium anno, Clymenum Cardis filium, vnum ex Herculis Idæi nepotibus è Creta venisse, atque Olympicum certamen quasi familiæ suæ prærogatiua instaurasse: arámque tum Curetibus, tum suæ gentis authori Herculi statuisse, quem Παραστάτην cognominari iussit. Hunc postea Clymenum Æthlio satus Endymion exactum regno priuauit, liberísque suis in cursus certamine regnum proposuit victori. Altero ab hoc seculo Pelopem quàm magnificentissimo apparatu eos ludos illustrasse. Pelopis filiis ex Elide per vniuersam dispersis Peloponesum, Amythaon Cretheo genitus, nepos Endymionis Olympia indixit. Post eum Pelias, & Neleus communi tum gloria tum authoritate. Postea Hercules Amphitryonis capta Elide.

A Iolaus curru vicit: Iasius Areas κέλητι, id est equo solo: Castor cursu: Pollux pugnis: Hercules lucta & pancratio. Secundum hosce Oxylus, qui in Elide regnum obtinuit, renouauit. Intermissum deinde vsque ad Iphiti tempora. Sub quo certaminum inita ratione, multa omissa fuisse propter inscitiam atque obliuionem. Cuius rei argumentum afferunt, quòd tum primùm solius cursus pręmia posita fuerint: aiúntque victorem Eliacum Corœbum. Aliquot annis pòst in mentem venisse δίαυλον: itaque additum pristino cursui. quem vicit Hypenus Pisæus. sequenti Olympiade Acanthus. Anno inde quintodecimo Pentathli, ac luctæ memoriam renouatam. Illo Lampidem, hac Eurybatum victores declaratos. Quinta pòst eam Olympiade quæ tertia & vicesima numerabatur, pugilatus redditus. quo vicit Onomastus Smyrnæus. Quinta & vicesima equorum cursus additus Pagondas Thebanus B curru cæteros anteiuit. Octaua ab hinc Olympiade, excitatum deintegro pancratium, & equus singularis. Hoc polluit Crauxidas Crannonius, illo Syracusanus Lygdamis. Cuius corporis magnitudinem Herculeæ parem memoriæ prodidère. quare & celebratum est eius sepulchrum ad Latomias. Neque verò solùm viris, sed pueris quoque certamina indicta sunt. Cursus quidem ac luctæ septima ac tricesima Olympiade. Lucta vicit Hipposthenes Lacedæmonius: Polynices Elæus cursu. Pugilatum prima & quadragesima. Superauit Philetas Sybaritanus. Quinta & sexagesima, cursus in armis cœptus simul cum scutis. Excelluit Demaratus Hereensis. Tertia & nonagesima bigis: quibus Elæus Euagoras victor fuit, idque equis perfe- C ctis: nam etiam pullos introducebant, quemadmodum vndecentesima Olympiade: quibus coronam tulit Sybariades Lacedæmonius. atque ibi quidem vnicus pullus currum trahebat. Postea verò etiam iuncti bini. Item ductus vnus sine curru, κέλης. Bigis palmam tulit mulier è Macedonia Belistiche nomine: singulari equo Lycius Tlepolemus. Centesima quadragesima quinta pueris constituto pancratio: victor fuit Phædimus Æolensis ex vrbe Troade. Quinetiam quibusdam aliquando institutis alio tempore abstinuêre. Tricesima enim octaua pueris Pentathlum propositum, postea desitum est. Qua tempestate Eutelidas Lacedæmonius precium operæ tulit. Quemadmodū ἀπήνης & κάλ- D πης cursum illum septuagesima, hunc sequenti Olympiade institutos abrogauerunt quintodecimo pòst anno. Victor ἀπήνῃ Thersius Thessalus fuit, κάλπῃ Achæus Dymensis. Erat autem ἀπήνη, quemadmodum diximus, iunctis mulabus. Equa verò Calpe fuit, de qua sessor sub ipsas metas desiliens appręhensis frænis simul cum illa decurrebat. Quemadmodum qui ἀναβάται dicebātur à Græcis, qui à Calpe hoc differebant quòd equo masculo, non fœmina vtebantur.

bantur. Alio more quàm desultores nostri, qui A equo insidentes alterum ad manum habent, in quem è priore insiliãt: κέλητας etiam Plutarchus meminit: quòd simul cũ gladiatorio antiquatũ scribit. Qui certamina ipsa ponerent ἀγωνοθέται dicti. Ac primùm quidem vnus erat author Hercules, Iphitus, Oxylus. Verùm quinquagesima Olympiade duobus ex Elide ciuibus datus sortitò is fuit magistratus. Iudices autem electi nouem Olympiade quinta & vicesima, quos ἑλλανοδίκας nominarunt. Tres e quorum curabant cursum, totidem curæ erat Pentathlũ. Reliquis certaminibus præerant reliqui. Altera deinde Olympiade additus & decimus. Quũ autẽ essent Eleensibus tribus duodecim, centesima tertia è singulis tribubus singuli Iudices electi sunt. Ab Arcadibus deinde bello petiti, victi, agrorum parte mulctati, quatuor ex eo numero detraxerunt. tot enim tribus in hostiũ venerãt potestatem quarta supra centesimam Olympiade. vicesimo B tandem pòst anno ad decem res rediit. Hi verò Iudices etiam ἀθλοθέται, etiam αἰσυμνῆται. A nonnullis verò ῥαβδοῦχοι quoq; dictos inuenias.

NEMEA. CAPVT XXV.

ARgiuorũ Nemea regio est, à cognomine Iouis & Lunæ filia Nympha. Alii à pascuis armentorum agri, quæ Iunoni sacra essent. Nonnulli à Danai liberis Ea in terra, Thebas Argiui quum peterent, siti fatigatus exercitus Hypsipylen habuit obuiam Lemni reginam gestantem Ophelthen puellum Eurydice & Lycurgo satũ, qui flamen Dialis erat. quanquam Ophelten alii Creusæ & Eupheti, prodidère. Hypsipyles ductu, atque indicio inuentis aquis, dum soluunt ad fontẽ sitim, relictum ab ea in pratis infantẽ Draco necat. C Illi reuersi belluam interficiũt: & certamen indicunt funebre triennale. Primùm soli certarunt milites: deinde etiam populus admissus. Quidam falsò negarunt vel curru, vel equo singulari celebratos eos ludos: curru inquã δίφρῳ: nã altero curru genere quod appellãt ἅρμα non negant: in illo sella erat, in hoc non erat. Pindarus meminit in Nemeis etiã pãcratii, & luctæ, & quinquertii, & stadii, & ἅρματος. Ophelten autẽ fatali nomine appellauit Archemorõ vates Amphiaraus: cõcepto ac designato tam infelicibus auspiciis exitio futuro. Alii euenisse hoc Talao Adrasti regis, qui exercitũ ductabar, fratri prodidère. Æschylus putauit Archemorũ fuisse Nemeæ filiũ: qui hũc ad modũ vita functus sit. Certaménq; D illud Thebano bello fuisse longè vetustius. Certamini præsidebãt Corinthii, Argiui & Cleonæi. Alii non Cleonæos, sed Deceleonæos primos præfuisse scribunt: atq; post illos, Corinthios. Per initia ex olea coronã factã, datámque ad Medici belli vsque tempora. Deinde oleam cum apio cõmutatam: quem fruticem infelicem putaret funeribus conuenire. Iccirco Iudices pullati sedebant. Postremò Hercules Nemæo Leone debellato & instaurauit, & correxit, Iouique Nemæo dicauit.

ISTHMIA. CAPVT XXVI.

INo & Athamas duos liberos habuère, Learchum ac Melicertam. Learchum Athamas Iunonis opera in furorem actus interfecit. Quẽ eadem authore pari morbo affecta mater in lebetẽ feruentis aquæ plenũ immersit. Tam atroci exemplo monitus Melicerta cum per Geranæan Megaræ montem regionis aufugiens ad rupem quę Molutis dicebatur, peruènisset: de ea sese in mare præcipitem dedit, quẽ secuta mater simili fato perfuncta est. Alii tradunt matrem surrepto ex illo periculo Melicerta, cum eo sese pręcipitasse. Exceptos Nereides matrẽ fecêre Diuã, Leucotheam Græci, Latini Matutam vocant: Melicertam diuum, Palæmonem illi, nos Portumnum. Eædem Nereides Sisyphum monuère, vt in honorem Melicertæ ludi statuerentur. Alii etiã fabulosius à Delphino delatum cadauer aiunt: atque ab Sisypho, qui tũ Corinthi regnũ obtinebat, inuẽntũ, tum propter affinitatẽ datũ sepulturæ. quippe Sisyphus, & Athamas Æolo geniti. Cæterùm verò propiora tradũt, qui Melicertæ cadauer fluctibus appulsum, scribũt ad Isthmi locũ, cui ab iuncis nomẽ erat σχοινοῦντα. Peste ex eo correptam Corinthum, oraculo monitam haud prius cessaturum malum, quàm Melicertæ iusta persoluerẽtur: ac præterea ludi fierent. Igitur Amphimachi, & Donacini opera cadauere translato cum celebritatis initiũ pestilẽtiæ fuisset finis, paucis annis festiuitate celebrata ac desita: rursus ab numine cessationis postulati, ac pestilentia oppressi, ex oraculi præceptis morẽ intermissum redintegrarunt. Pinu autẽ Isthmionicas fuisse narrant coronatos, propterea quòd Melicertæ cadauer pineis obuolutũ surculis inuentum est. Alii dicunt Neptuno sacrã pinum: vnde Phytalmii cognomẽ attributũ autumant: iccirco quia pinus, picea, abies maritimæ rei plurimùm cõueniant. Timæus scriptũ reliquit: Apio antea coronari solitos victores: ídque Corinthiorum iudicio. Eadẽ historiæ ratio ex Procle, Callimacho, Euphorione.

LVDI ALII MINVS NOBILES. CAPVT XXVII.

ALios quoque ludos minus illustres in Græcia factos legas: in quibus lebetes erãt præmia, in aliis Arnacides, id est agninę pelles. Certorũ quoque populorũ festiuitates, vt Panionia, & Panathenaica: in quib⁹ vtriusq; sexus flos per mutua nexis manibus saltabãt Pyrrhichicã. Quædã verò præter hos, potius festiuitates, & sacra, sine ludis, cum pompa: qualia Adonia Atheniensibus, & Thesmophoria, atque alia, quæ inter gẽtium ritus à nobis narrata sunt.

LVDI ROMANI. CAPVT XXVIII.

LVdi Romæ qui fierent, haud continuò Romani omnes vocabantur. quemadmodum ne sacra quidem. Eorum quidem ante vrbem condi-

tam in Latium, atque inde postea Romam aduecti: vt Troia, & Compitalitii: partim pòst: inter quos antiquissimi Consualia, de quibus suprà. Genera diuersa à fine. quippe alii in honorem deorũ: nonnulli exercitationis gratia, quibus belli simulacra cierentur: vt Troia, & Castrenses. Quidam funebres. Aliqui votiui, vel pro victoriis, vel pro bona valetudine. Quare euenit vt summæ essent eorum differẽtiæ duæ. Statorum, & non Statorum: quemadmodum de feriis quoque legimus. Nam Compitalia, & Paganalia non erant statæ: sed conceptis verbis indicebantur. Iccirco tametsi erant omnes publici, non tamen ære omnes publico fiebant: sed quidam priuata pecunia. Ex voto quoque publicæ personæ aliquando sua pecunia edidere: quemadmodum de M. Anilio proditum est. Aliqui etiam iussu librorũ Sibyllinorum: aut responsis Aruspicum: vatúmve monitis, cuiusmodi versus Cn. Martii fuere. in quibus numerati sunt ii, qui expiationis ergò indicebantur. Hi comprehendebantur illorum classe, qui diis essent attributi, veluti Theatrales quoque. Nam licet animi gratia conuenirent: nequaquam tamen sine deorum titulo fiebant. Nomina igitur interdum à diis: alia aliunde: vt Iuuenales, Seculares. Ante vrbem designatam, à vicorum compitis, in quibus agitabãt agrestes, ludi & facti & dicti Compitalitii. intermissi deinde ad Seruium vsque Regem, ac per vicorum magistros instaurati. quemadmodum à L. Pisone iterum curatum est, vt per eosdem magistros, qui tum præfecti nominati sunt, restituerentur. Tandem sublatis collegiis ipsi pariter aboliti. Troia verò quo primùm edita tempore, habes ex Virgilio in quinto diuini operis. Ex quo Trãquilli errorem animaduertas, qui Troiam ait pyrrhichicam fuisse saltationem. Designata verò vrbe Consualia Romulus indixit: quo tempore Sabinæ raptæ sunt. Inuenimus in vetustis monumentis inter cætera ludicra Consualibus pastores inuerso ac vibrato corpore cernuos salire solitos, quemadmodum alibi dictũ est. Coronatos quoque ea die ferunt equos: Neptuno enim sacrum id animal, quem Consum, vel suprà diximus, nominabant. Referri ad maris mobilitatem equi naturam. vnde ἵππος oculi ægritudo, cum sese continere nequit, apud Hippocratem. Alii etiam asellis eundem honorem habitum scribunt. Aliis quoque diis hi. Magalenses, Apollinares, Circenses, Saturnalia, diis inferis, Cereales, Liberalia, Martiales, Quirinales qui & Romani dicti, sicut & alii sub Regibus editi, qui nihil haberent peregrini. Item Augustales à Tiberio instituti. Hæc nomina à diis, & diuis. Alia à locis, in quibus numina colerentur. quales Capitolini in honorem Iouis, Iunonis Reginæ, ac Mineruæ. Postea priuis numinibus priui ludi, sicut & sacra separata. ne siquid erroris accidisset: cui deo expiandum foret, ignorarent. Quibusdam tamen fiebant simul, vt

A Cereri & Liberæ. Item geminis fratribus Græco ritu. Quos ædiles darẽt, in iis non licebat vti vel tuba, vel fistula, vel cãtu, sed tibia tantùm, vidẽtur autẽ funebres ab ipsis solis edi solitos: sicut & Circẽses, & Apollinares. Nã Megalenses quoque edebãt, sed non soli. præerant enim Prætores prætextati: vnde purpura Megalẽsis. Prætor mappam candidã mittebat in eũ qui aurigaret. In ludis primariæ partes quatuor. Pompa cum thensis pro deo cui fierent. Certamina curruum. fabulæ. pugnę in arena. Naumachia quoque aliquando edita. Bestiarũ genera multa ad spectacula tãtùm nõnulla, vt Camelopardalis, & Phœnix: alia etiã ad pugnandũ, Elephanti, Pantheræ, Leones, Vrsi, Rhinocerotes. Scęuola primus leonũ pugnas dedit. Pompeius CCCV. diuus B Iulius CCCC. Cautũ S.C. ne Africanos in vrbem portarent. Cõtra quod S. Consul. Cn. Aufidius fecit Circensiũ apparatu. Augustus tigrẽ dedit. Cn. Domitius centum vrsos Numidicos cum totidem venatoribus ex Æthiopia. alii negant vllum vrsum in Numidia.

MEGALENSES.

CAPVT XXIX.

MEgalenses magnæ matri deûm M. Iunius Brutus dicauit: vnde & Græca vox Romano flexu. Ei ex Pessinunte auectæ is honos habitus. Iuuenibus datum vt ætatum atq; ordinũ omnium mores, gestu atque oratione effingerẽt. Ab vmbraculis, in quibus hæc agerentur, Scenicorum C nomen communicatum. Nã certo nomine Scenici Libero patri peculiares erant. Ante deæ signum matronis spectatæ pudicitiæ psallere mos fuit. Seruis interesse nefas. quippe pro publica libertate Roma exuta Regũ seruitio primũ instituti. Præsidebãt, vel diximus, Prætores. Institutæ etiam, quas Idææ matris vocabãt familias: quibus stipẽ cogere mos fuit. Id quod Prætoris edicto cõstabat his verbis. Idęæ matris familias, eásque iustis diebus: nequis pręterea stipem cogito. Neque verum est quod ait Cato apud Ciceronem: Sodalitates ab se inuentas primùm. peruetus enim res fuit: quum in Megalensibus D per sodalitates conuiuia sunt agitata.

APOLLINARES, LIBERALES, SCENICI.

CAPVT XXX.

APollinares autem, & Liberales, qui verè Scenici dicti sunt à fabulis, quæ in frõdeis tabernaculis edebantur, cuiusmodi fuerint, Prætoris verba docent: Ludis publicis quòd sine curriculo, & sine corporis certamine fiat popularẽ lætitiã cantu, & fidibus, & tibiis moderato. eáque cum diuino honore iungunto. Hos actos à nudis Ludionibus aliquando constat. Quare & Martialis iocus de fibula, & aluta, & subligaribus. Itaque P. Nasica Cẽsor Ludiones amouit tribu propter sordidioris operæ contemptũ. Fortasse hoc rectè factum sit. Ne censeantur esse ciues Martii,

qui

qui famuli essent aurę gesticulatorię. at ærarios eosdem ab illo itē factos, potentiæ fuit non prudētię. Exigēda enim ex vrbe ars fuerat, cuius artifices damnaret. Ærariū faceret vniuersum Po. Rom. cuius cùm assensu, tum iussu atque etiam fauore id admittebatur. Author potius, quàm actor improbandus. verùm belluæ multorū capitum id semper fuit peculiare, vt caput haberet nullum. Fuêre autem primùm editi T. Sulpitio Pœno, C. Licinio Coss. acciris ex Hetruria Ludionibus, qui ad tibiæ sonos motus ederent cōpositos. Hos imitati è Romanis quidā Histriones Thusco vocabulo dicti sunt. Sic enim appellabant, quos Æolenses Ludiastas, nos suprà diximus Ludiones. Ludias quoque fœminas legimus. Addita deinde carmina Satyrica, quæ Liuius Andronicus primus comico argumēto interpolata, non solùm excoluerit, verumetiam recitarit ipse. Quem morē Græcorum fuisse ait Aristoteles in 3. Rhetoricorū. Postremò oblæsa frequentioribus operis voce, puerum, qui ad tibiam caneret præ se statuisse aiunt. Hi quū fuissent per incuriā intermissi, ac graui cælo Ciuitas laboraret, ex Sibyllinis versibus Punico bello secūdo redintegrati cum iocis, & salutationibus, ac missilibus. Olei quoque cōgios singulos vicatim distributos prodidêre. Peculiarē suffitu Styracem incensum hisce ludis memorant. Quærebamus nos inter hæc, iidémne essēt Scenici, & Theatrales. Ac sanè hoc differunt: quòd tametsi Græcorū imitatione, qui Athenis Dionysia celebrarent, in honorem Liberi patris, sicut & Scenici, conditi sunt: alius tamen erat habitus, alia facies. Propterea priuatis sumptibus fiebāt in populi gratiam ab iis, qui illius fauore Magistratū adepti essēt. In his fabulæ nullæ: sed lusus tantùm Heroum, ac Nympharū habitu ad tibiæ modulos. Saltantes Mænadas, & Sillones, Satyrósque ac Tityros effingebant, cum vāno, vino, ouo, & bellariis discurrentes more Lupercalium, ferulis obuiū quemque incessentes.

CIRCENSES. CAPVT XXXI.

Circenses autē cum curriculis in Circo, & equis ad certandū: vnde Prasini, & Veneti à colore viridi & cæruleo. Edebātur præterea venationes. quemadmodum & castrensibus. ludis in castris Prætoriis. Sicut quietiora omnia Saturno. quippe pro venabulis, & apris, cereoli, missilia, placentulæ, crustula, & alia.

CEREALES. CAPVT XXXII.

Cereales cum Circensibus quidam temerè confudêre. Nam tametsi fiebant in Circo; tamen hi Cereri, illi Neptuno designabantur. Ex Eleusine ducto à Græcis more, vt est apud Theocritum. Pompa producebatur cum deorum signis, & ouo. Isidis quoque sacra nocturnis vigiliis imitabantur, expressa Cereris peregrinatione Liberam cum face quæritantis. Nocturni verò ignis vsus multis in ludis extitit. A quippe in Vulcanalibus ob ignis numē. In Promethæis ob surreptum ignem. Ab solis matronis fiebant Cereales candidatis: qui color vetus in luctu matronis fuit, quemadmodum alibi diximus. Ante noctem in sacris epulari nefas: propterea quòd, vt ait Callimachus, extrema affectam fame, ac nihilosecius pertinacius ieiunium perpetuantem, solus vesper flexit, persuasitque vti cibum caperet. Quum Thensa procederet, si auriga equi lorum læua manu apprehendisset, pro pollutis ceremoniæ habebātur. Fuit autem, vt ait Seruius, Thensa currus, quo deorū simulachra portabātur, ἀπὸ τῶ θεῶν. Ad eundem vsum Thensarum meminit Cicero. *Thensa.*

TAVRII. CAPVT XXXIII.

B Diis inferis consecrati Taurii nominati sunt sub Tarquinio Superbo haud multò ante Megalenses. Cognominis causam referunt ad taurinæ carnis esum: quo grauidas morbis affectas, ac ludis factis liberatas aiunt. In his nihilosecius atque in Circensibus obibant cursu metas.

CAPITOLINI. CAPVT XXXIIII.

Domitianus Ioui Capitolino triplex ludicrum posuit: musicum, equestre, gymnicum. Item in Albano Mineruæ, in quo certabāt hymnis. In eo Papinius Statius ter victor. Falsò igitur produnt Publium Mimographum in eo certasse. quippe sub Cæsare dictatore iam grandis natu floruerat æmulus Laberii. At L. Mummius deuicta Corin- C tho eidē Ioui Capitolino quinquennales è Græcia ludos portauerat. quos omissos restituit Nero. Horum similes Caligula Lugduni, quos Miscellos nominauit. Vict⁹ victoris laudes scribere cogebatur. sunt qui addant: coactū eum scripta sua delere lingua.

FVNEBRES. CAPVT XXXV.

Proxima deorum honoribus, funerum atque exequiarum cum ludis celebritas. Funebrium origo longè vetustissima. quippe Æneas ad Pallantis, Achilles ante eum ad Patrocli rogū mactat inferias cum ludis. vnde etiam gladiatorum morem ortum iudicamus. Nam quum primùm D captos ex hostibus iugularent, vitantes fœdi spectaculi crudelitatem, captiuos inter se commiserunt: vt penes eosdem esset, & facinus & supplicium. Quibúsque sors & virtus dedisset, superessent: alii placarēt manes puris manibus parentantium. Scio gladiatorum originem à fratribus Hispanis, de quibus Liuius, sub Scipione, alios duxisse: verùm sanè apud Græcos longè vetustiorem esse comperimus. quippe retiarium & mirmillonem Pittaci Mitylenæi tradunt inuentum: quod petes ex historiis. Mirum igitur si gladiatoria res Græca est: quare nomen Græcum signatum non habeat. Quid enim est μονόμαχος? Nam μονομαχία est inter Romulū & Cōssum, inter Hectorem & Achillem: gladiatoria nequaquam. Primus Romanorum Iunius Bru-

tus dicitur in defunctis patris honorem dedisse A Romæ gladiatores. Alii Appium Claudium, & M. Fuluium Coss. an id verum sit, ambigo. Tũc enim primùm fuêre sontes obiecti feris in Arena, tanta immanitate, vt ab eo horrore matronę publico edicto summotæ sint. Contrà, Cretenses gladiatorum muneri spectãdo primarias fœminas interesse voluêre. Dabantur & à publicis magistratibus, & à priuatis personis, & cum certaminibus, & cum fabulis. In patrii funeris apparatu arenam inspersisse aiunt C. Cæsarem quum ædilis esset: qui postea dictator fuit. Claudius princeps ex arbitrariis statos fecit ludos funebres, quos ædiles ederent: ex pecunia publica de Quæstoribus, quos Gladiatorios appellauit.

Gladiatorii ludi Verùm postea illorum pertæsus immanitatem, sustulit. Priuatis tamen consuetudinis mansit ius. Cæterùm cùm ea profusione ad inopiam multi redacti essent: iam antea sub Tiberio S.C. factum fuerat, vt nemini id liceret qui minus B quadringentis millibus in censu haberet. nam & emptis opus erat, & educatis: productis quoque in arenam alii cadebant, alii petente populo manumittebantur. Gladiatorum quoque magistri non sine magno precio, qui docerent eos, conducebantur. hos Lanistas appellabant. Tandem à Theodorico Gotthorum rege vniuersus vsus sublatus est. Quid enim immanius quàm vitam dare hominibus, vt eam ipsi mutuis cædibus ab sese auferãt? Nefas erat cum gemitu vulnus accipere: iussos ferrum iugulo non accipere. sanguinem suum eodem, quo hostilem, animo inspectare. Proposita paria Lanista indicabat quãti: iugulatorum precia accipiebat. Cum hastis ac

Rudis gladiatorius. rudibus prodibat. erat Rudis baculus gladiatorius, quo prima pugnæ rudimenta meditabantur: C vnde & nomen. Ea manumissi propter fortitudinem simul cum libertate donabãtur: proptereà quòd sine cruore deinceps essent acturi vitam. Certaminis initio postquam inter se rudibus batuissent, ferro nudi transigebant. Fessis aut victis alia manus substituebatur: vt intelligas locum apud Quintilianum. declarat hoc Martialis eo versu, *Hermes supposititius sibi ipsi.* Cùm indefessus esset, atque inuictus sibi ipse succedebat. Ludibrium infelicitatis humanæ. Nero CCCC. Senatores, DC. Equites ad eam operam exhibuit. Alterum orbis monstrũ Domitianus etiam fœminarum pugnas noctu edidit. Qui fu-

Designatores. nebres curarent ludos, Designatores dictos autumant. Apud Horatium pro eo qui præest fu- D neri interpretantur.

VOTIVI.

CAPVT XXXVI.

VOtiui aut Sibyllinis, quemadmodum dicebamus, versibus, aut Augurum præceptionibus, aut promissis Imperatorũ introducebantur: vel ante bellum, vel confecto bello, atque hostibus deuictis. Ex iis illi fuêre quos magnos cognominarunt. M. Acilius in apparatu aduer- A sus Antiochum eos celebrauit diebus decem, missis muneribus per puluinaria. Non tum tamẽ primùm votos, sed postquam ad Thrasymenũ pugnatũ est. Facti sunt æris CCC.XXXIII. millibus, bob⁹ albis quadringẽtis, aliisq; hostiis multis procurati. Sic etiam bello Samnitico debellato. eos populum spectasse coronatum. M. Crassus sua ædilitate coronas frondeas aureis bracteolis imitatus populo dono dedit. Ludis magnis Græco ritu victoribus palmę datæ: utémque populo epulum ab ædilibus. *Palma.*

SCENICI PLEBEII.

CAPVT XXXVII.

HIs similes Scenici, de quibus diximus, pro bona populi valetudine, Sibyllæ iussu instaurati. Item Plebeii conditi post secessionẽ factam in montem Sacrum, redintegrata cum Patribus concordia. eos intermissos L. Sylla deuictis ho- B stibus restituit. In his quoque Ædiles epulũ populo dabant.

SECVLARES.

CAPVT XXXVIII.

SEculares quoque pro incolumitate populi Romani à P. Valerio Publicola primùm constituti. Trinoctio bobus atris Plutoni, & Liberæ indicta lectisternia, peruigilia, supplicationes. Fiebant enim ad instar Cereris initiorum, cum carmine & hymnis à pueris puellisque patrimis, & matrimis in Apollinis ac Dianæ laudem. quales estat hymnus Horatianus: & ille Catulli lõgè lepidissimus. Centesimo quoq; anno edebãtur: quod temporis spatium seculi nomine comprehendebatur: quo etiam hominis vitam constare C putabant. Horatius centũ-decem annorum circuitum attribuit. Augustus arbitratu suo, non suo tempore edidit. Claudius princeps non tam ludos ab Augusti tẽporibus quàm Augusti errorem iterauit. neque enim amplius LXIII. annos interfuisse constat. Quare præconis vocem irritam Tranquillus scribit, inuitantis populum ad eos ludos, quos nemo vidisset, neque visurus esset. quum multi adhuc viuerent eorum qui priores spectarant. aliquot etiam Histriones, qui in illis egerant, in his producerentur. Domitianus, inita melius temporis ratione, seculũ quod erat ab Vrbe condita septimũ celebrauit. Philippus Imperator suum seculum ludis magnifi- D centissimis adornauit. Elephãtos XXX, dedit: leones, tigres, alces, hyęnas: gladiatorum paria mille: hippopotamum, & rhinocerotem.

IVVENALES.

CAPVT XXXIX.

NEque solùm huiusmodi votis amissæ valetudinis habita ratio: verum etiam præuentæ morborum causæ. Quippe Iuuenes castè pudicéque sub moderatorum custodia quũ haberentur: datum est eis petentibus, vt per lusum ac iocum liceret

animum

animũ recreare. Postea natu grãdiores admisi, etiam vtriusq; sexus. Mansit tamẽ nomẽ à priorũ ætate, Iuuenales. Neque enim verũ est quod aiunt, eosdem hosce fuisse cum iis, quos Troiam superius appellabamus.

SATYRA LATINA.

CAPVT XL.

Hactenus fabularum origines, genera, vsus, apparatus. nunc quod reliquum est extra Scenã expediamus. Ac Satyræ quidem Latinæ locus hic esse videbatur: propterea quòd desumpta esset à Græca Satyra, quæ Tragœdiæ soboles erat. Cæterùm de ea quum sit satis dictum suprà, ad alia transeamus.

RHAPSODIA. EPOS.

CAPVT XLI.

Rhapsodia officii nomen fuit, atque operæ. Epos autem carminis. Nam quemadmodum oratio tametsi com petit omni hominum dictioni, tamen vni eloquentiæ attributa est: cuius author solus Orator appelletur. Ita dictio quanquam est communis omnium loquutioni, quia est εἰπεῖν, & ἔπος, tamen solis dactylicis senariis magniloquis attributa fuit. Vnde ab Horatio dictum est, forte Epos. & Epicus poeta nobilissimus Varius, illis versibus: — *Epicus.*

Diceris Vario fortis, & hostium
Victor Mæonij carminis alite:
Quam rem cunque ferox nauibus, aut equis
Miles te duce gesserit.

Epicorum materia declaratur, dux, miles, classis, equus, victoria. Verbum signatissimum, *Diceris*, quo ipsum ἔπος exprimitur. Idem alibi: *Prima dicte mihi, summa dicende camœna:* & Virgilius, *cui non dictus Hylas?* etiam ad alia genera carminum. At Homerus, Ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα: & ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι. Rhapsodiæ autem cognomentum Pisistrati opera inuentum putant. — *Rhapsodia vnde.* qui quum Homeri carmina sparsa ac diuulsa offendisset, atque digessisset: à cantu & sutura fecit vt ῥαψῳδία diceretur. Verùm si ante Pisistrati tempora & nomen hoc extitit, & opera diuersa fuit: neque illud ille inuenit: neque hoc aut primum, aut solùm significauit. Hesiodi profectò carmen extat,

Μέλπομεν ἐν νεαροῖς ὕμνοις ῥάψαντες ἀοιδήν.

Quo apertè videmus ῥαψῳδεῖν esse versuũ ipsam commentationem. Atque ita & Philochorus est interpretatus: & Nicocles ait primum omnium Hesiodum etiam ante Homerum ῥαψῳδῆσαι. Ælianus in XIII. variæ historiæ, Homeri carmina dissita ac penè discerpta fuisse scribit: quæ particulatim canerent prisci. Pugnam ad naues δολωνείαν, vbi Vlysses & Diomedes abeunt speculatum. ex qua Rhesi tragœdiam fecit Euripides, siue vt ego puto, Sophocles. ἀριστείας Diomedis. Nauium catalogum. πατρόκλειαν, in qua Patrocli gloria, & mors. λύτρα, qua Priamus redimit Hectoris cadauer. Parentalia ad Patrocli tumulum. Fœderis icti violationem, quam ὁρκίων ἀφάνισιν vocant. Hæc in Iliade. Illa in Odyssea. τὰ ἐν πύλῳ, id est, Thelemachi peregrinatio: sicut τὰ ἐν λακεδαίμονι. κύκλωπος antrum. Vlysis nauigatio in rate. Alcinoi ἀπόλογοι. κυκλωπεία. νεκυία. κίρκης νίπτρα. Procorum cædes. τὰ ἐν ἀγρῷ: & alia, vt suprà diximus. Lycurgũ Lacedæmonium vniuersa Homeri opera ex Ionia primum omnium in Græciam portasse. Quæ in duo corpora Iliadem atque Vlysseam composuerit Pisistratus. Hæc Ælianus in eo quo diximus libro, sui sanè oblitus, quippe in octauo iam scripserat non Pisistratum, sed Pisistrati filium Hipparchum primum Homeri versus Athenas importasse: & Rhapsodos Panathenaicis festiuitatibus eos canere instituisse. Sanè virum illum equidem arbitror optimum, atque sapiẽtissimum fuisse Athenienfium: ita de eo Plato & bene sentit, & magnificè scribit. Quare libẽtius accedam huic historiæ: præsertim quum lego illũ Anacreonti πεντηκόντορον misisse, qua & arcesseretur, & veheretur. Simonidẽ verò apud se maximo in honore habuisse. Quod verò pertinet ad sententiam superiorem, satis constat, non solùm eos qui Homericos versus, verumetiam qui & Sophoclis & aliorum recitarent, nominatos ῥαψῳδούς. At illi neque dispersi fuerant, neque dissuti, quos consuerent. Quare Homeri carmina ob excellentiam poetæ ita esse dicta existimaui: propterea quòd & aliis præferrẽtur, & frequentius recitarentur ab iis qui sunt ὁμηρίδαι appellati, siue ab officio, siue vt aliqui voluere, quod ex eius familia illius cantum tanquam hæredes circumferrent. Cinæthum verò appellatum produnt eum, qui primus Homeri carmina publicis conuentibus recitauit. Neque enim verum est quod aiunt, Demetrium Phalereum primùm dedisse eos, quos Homeristas cognominarunt. Nam Homeridarum appellationem etiam apud Pindarum legimus. Plato in Ione, ῥαψῳδοὺς non solos cãtores, aut recitatores τῶν ἐπῶν, sed & interpretes agnoscit. Hinc habes & illum Grammaticorum errorem, qui ἔπος senarium Iambicũ in Epigrãmate Martialis interpretãtur. Eosdẽ verò nõ modò ῥαψῳδοὺς, sed ῥαβδῳδοὺς quoque dictos legere est: itẽmque ῥαβδῳδούς, & ῥαβδωδούς: — *ῥαβδῳδοί.* quippe cum scipionibus prodibant rubris, qui Iliadem profitebantur. Signum illud cædium & cruoris. Croceis qui Vlysseam: quòd eiusmodi colore exules designarentur. Nam Menæchmi — *Rubri baculi. Crocei.* sententia ne digna quidem est quæ refellatur: quum ait ῥαψῳδοὺς iccirco dictos, quia versus ipsi à quibusdam ῥαβδὶ sint appellati. Illustrium autem Rhapsodorum nomina hæc, Mnasion, Cleomenes, Hegesias, Hermophantus: quorum aliqui non Homeri solius, sed Hesiodi quoque, atque Empedoclis pronuntiarent. Neque heroica tantùm, sed & Simonidæ, & Archilochi. Illud quoque memoria dignum, quod ex vnde-

cimo libro Valerii Martialis colligi potest. Heroicos poetas Romæ querna corona donari solitos. Eos baculos fuisse è lauro factos memoriæ prodidêre. A

PARODIA.

CAPVT XLII.

QVemadmodum Satyra ex Tragœdia, Mimus è Comœdia: sic Parodia de Rhapsodia nata est. Quum enim Rhapsodi intermitterent recitationem, lusus gratia prodibant qui ad animi remissionem omnia illa priora inuerterent. Hos iccirco παρῳδοὺς nominarunt: quia præter rem seriam propositam alia ridicula subinferrent. Est igitur Parodia Rhapsodia inuersa mutatis vocibus ad ridicula sensum retrahens. Erat enim veluti Epirrhema aut Parabasis, quasi auctariũ actus: vt sit παρὰ τὴν ῥαψῳδίαν ᾠδή, & πάρεργον, ipsa πάρεργον. Sic Alexander Ætolus & sensit & scripsit: B

ἔγραφε δ' ἠρώω

ἔν τινι ὁμαρτίαν ἀγλαΐην ἐπέων.

Suidas autem more suo, id est triuialiter (vt aiunt) interpretatur. Parodia, inquit, quum ex Tragœdia exit cantus in Comœdiam. At hoc expressit certo verbo Plautus in Pseudulo: *vt paratragœdiat carnifex*. Matrô poeta Græcus multa millia Homericorum versuũ ad culinam & macellum inuertit iusto poemate. Eubœus quoque Parius quatuor edidit libros Parodiarum, qui floruit sub Philippo. Primus autem Hegemon apud Athenienses certauit hoc genere carminis, & vicit tum aliis, tum eo quod vocauit Gigantomachiam. Aristoteles Hegemonem Thasium primum Parodias scripsisse prodidit. Alii Hipponactem inuentorem autumant: cuius reliquias, quas inueni, apponam: C

μοῦσά μοι εὐρυμέδοντ' ἀδίνε, τὴν ποντοχάρυβδιν,

τὴν ἐγγαστριμάχαιραν, ὃς ἐσθίει οὐ κατὰ κόσμον.

ἔννεφ' ὅπως ψηφῖδι κακῇ κακὸν οἶτον ὄληται

βουλῇ δημοσίῃ παρὰ θῖν' ἁλὸς ἀτρυγέτοιο.

Vbi vides quemadmodũ Homerica omnia ad hostis insectationem detorta: sicut & illa Eubœi in pugna balneorum:

βάλλοντ' ἀλλήλους χαλκήρεσιν ἐγχείῃσιν. D

Qui & pari filo, atque arte designauit tonsorem conuitia figulo facientem propter vxorem.

μηδέ σύ γε τόνδ' ἀγαθός περ ἐὼν ἀποαίρεο κούρην

μηδὲ σὺ πηλεΐδη.

Quia perpauci sunt qui hosce agnoscant sales, accipias interpretationem. Nam κούρη apud Homerum pro Briseide posita est: at hic tonsorem describit. Et πηλεΐδη Homero Achilles est: at hic figulus παρὰ τὸν πηλόν. Sic etiam ex Vlyssea Cratinus in Eunœdis: quę quia nimis multa sunt, non descripsi. Talem fecimus olim nos inter sodales nostros Carnalium diebus, ex diuinitate Maroniana:

Prela merumque cano: Creta quod nectar ab oris

Italiam cyathis profugum, potoria venit

Littora. & quæ sequuntur.

Similis est & illa Virgilii inuerso Catulli Epigrammate contra Aufidium Bassum:

Sabinus ille quem videtis, hospites,

Ait fuisse Mulio celerrimus, &c. Catullianum enim illud:

Phasellus ille, quem videtis, hospites,

Ait fuisse nauium celerrimus.

Cuius æmulatione nostrum quoque extat, tanto difficilius quòd neque Catulli ὁμαρτεῖν, neque Virgilii deprompta mihi ponere licuit: sed alia longè diuersa, quæ tamen ad rem facerent, quærenda.

Boletus ille qui necauit hospites,

Ait fuisse carnifex scelerrimus.

Neque vllius furentis impetum manus

Nequiuisse præterire: siue fiscula

Opus foret necare, siue linteo.

Et hoc negat minacior Druentiæ

Negare ripa, vel pigrè tumens Arar.

Vel vrbs negotiosa, vel lutosa, vel

Petita liberalis aula principis.

Vbi iste fur Boletus antea fuit,

Rapaxque leno Nam Genabio in iugo

Silente nocte sibilum edidit fuis.

Tolosa diues, & superba Fuxia

Tibi hæc fuisse, & esse perditissima

Ait Boletus impia ex origine.

Tuo stetisse dicit in statumine:

Tuum excausse clamat ille carcerem.

Et vnde tot per insequentium manus

Se hero abdidisse: læua siue dextra

Fugaret aura: siue vtrunque carnifex

Simul se inanes ac dedisset in pedem.

Neque vlla vota carceralibus dijs

Sibi esse facta, quum veniret ad mare

Tolosa abusque: nam nihil putat deos.

Sed hæc prius fuère: nunc recondita

Bibit quiete: seque deuouet tibi

Megara Alastor, & Megara Alastoris.

Fuisse autem Parodiam in honore apud Siculos, conijci potest ex eiusdem Alexandri Ætoli elegiaco eodem:

τοῖα συρακοσίοισιν ἔχων χάριν. εἰ δὲ βοιωτοὺς

ἔκλυεν, εὐβοίῳ τέρπεται ἐν ὀλίγῳ.

Personæ in Parodiis amantes fœminæ aut temulentæ. Item Ganeones, qui bona sua abligurierunt. Patres eorundem Nepotum & Gurgitum Alcumistarum imposturæ. Lusus in malos poetas ex persona cauponis, aut pistoris; Irrisio mali medici ex recitatione podagrici. Omne genus Bacelorum, & Bauciarum, & Batalorum, quos Galli *Badinos*, Itali *Balullos* vocant. Introducuntur hi cũ magistris qui præeunt aut prælegunt versum aliquem serium: at illi detorquent ridiculè ad cuiuspiam ignominiam. verùm hæc postea exactius.

CENTONES.

CENTONES.

Capvt xliii.

Aud absimiles Parodiis, quos Centones vocant. Deducitur enim sensus alius ab sensu pristino versuum: hoc parodiam refert. quorum versuum membra hinc inde collecta quum assuantur, Rapsodiæ nomen repræsentāt. atque iccirco Centones appellati sunt à centonibus, quibus fiunt stragula. Tale apud Ausonium poema valde ingeniosum & lepidum, ex frustis Virgilianis coagmentatum. Tale etiam Probæ poetriæ Christianæ: cui ab opere Centone cognomen factum est. *Centones.*

LYRICA.

Capvt xliiii.

Roxima Heroicæ maiestati Lyrica nobilitas. vt illa à cantu Rapsodia, & Epos: ita hæc Ode, & μέλος, & μολπή. Neque enim ea sine cantu atque Lyra pronuntiabant. vnde & Lyricorum appellatio. Odas quoque à canendo titulum suorum librorum fecit Horatius. Grammatici Pindaricas inscripsere cantiones, μέλη. alii verò maluerunt εἴδη. vnde diminutiuum Idyllion. quia poemata essent rerum quasi species quædam. Meliambos citat in vita Diogenis Cynici Laertius, qui sint à Cercida Megalopolita scripti. Quinque ibi leguntur versiculi, in quibus ne vnus quidem iambicus. Quanquam autem μέλος Lyricorum tantùm fuit: Melodia tamen est omnibus cantionum sonis attributa. Sic Chamæleon in libro quem de Stesichoro scripsit, μελῳδηθῆναι non solùm ait Lyrica, verumetiam & Archilochi, & Hesiodi, & Mimermni, & Phocylidæ, & Homeri. Quare harmoniam etiam inuenias Melodiam appellatam. Lyricorum genera multa. Melos, siue Ode, quibus curas amatorias decantant. Primum hoc excogitasse Alcmana tradunt. primúmque aiunt dedisse μέλος ἀκόλαστον, id est, lasciuum. Alii dicunt Ametorem Eleutherneum primum apud suos ciues amatorias cecinisse cantilenas: cuius propterea posteri Ametores item dicti sunt. In hoc genere plurima fuit Sappho. Anacreon autem non solùm dedit hæc μέλη, sed etiam in ipsis mella. Alia genera in laudibus Heroum, locorum laudationibus, rerum gestarum narrationibus. Hilaritates, conuiuia. His numeris etiam pæanes solis diis dicti: & hymni eodem argumento, sed stilo demissiore. Item ea quæ πολλὰ μέλη vocata sunt: in quibus virorum fortium laudationes cōtinebantur, nihil à pæanibus differentia, nisi materia siue argumento. Canebantur Scolia in cōuiuiis, sicut alibi diximus, in quibus poculum circumlatum ᾠδὸς appellabatur. quod non liceret absque cantu vel propinare vel excipere: eius meminit Tryphon grammaticus, ἐν ὀνομαστικοῖς. Præterea Dithyrambica, & quę ab authore Sotadica, & Ithyphallica, & Choriābica in Cybe-

Oda. *Εἴδη.* *Idyllion* *Melodia* *Scolia*

A len, Bacchum, Silenum, Pana, Faunum, Priapum. quale est Catulli venustissimum. Et Epipompeutica quæ in pompis accinebantur. cuiusmodi seculare carmen Horatianum. & Epinicia, haud absimilia Pæanibus. A' mēbris quoque variata. nam quædam erant simplicia, μονόκωλα iccirco dicta, & μονόστροφα, aut σύστημα. quippe in choris Bacchicis circularibus aut semper ad eundem modum conuertebantur, neque reuertebantur. hæc erant μονόστροφα. Aut stabant immobiles. ea σύστημα. talis prima Ode Horatiana. in aliis erant duo membra, aut tria, aut plura. Habes apud Pindarum δωδεκάκωλον, quæ etiam δωδεκας dicebatur. Quinetiam in Scoliis, Pæ- *Epipompeutica.*

B anibus, Dithyrambicis, numerus incertus pro libidine authoris. quamobrem eos lege solutos vocat Horatius. nulla enim fiebat conuersio. Quemadmodum Adonio post tres Sapphicos posito, ad Sapphicos reditur. de quibus conuersionibus satis in Choris dictum est. Memoriæ quoque proditum fuit, Alcmanem quum quatuordecim stropharum canticum fecisset, bariis septem certo metro composuisse: alteras septem alio. Sine discrimine verò & ᾠδὴν, & ᾠδὸν aliquando scriptum inuenias. ᾠδὸν verò pro eo quod est ἀοιδὸν. neque solùm pro Poeta, sed etiā pro vate. sicuti vsus fuit Dino in Persarum historia: cuius verba fuerunt hæc:

τὴν μὲν χρυσῆν κύλικα τῇ περσῶν αὐδρίας, καὶ τὸν μέλλοντα πόλεμον ἔσεσθαι περὶ Ἀστυάγην προῇδοντο οἱ ᾠδοί.

C Erant hi Persis peculiares. sic & subdit, ὀρχουμένου σὺν Ἀστυάγου μετὰ τῶν φίλων, τότε Ἀγγάρης ὄνομα (οὗτος δ' ἦν τῶν ᾠδῶν ὁ ἐνδοξότατος) ᾖδεν.

Heraclides quoque scribit, apud Lacedæmonios Lesbium ᾠδὸν in bonore habitum: ipsósque ab oraculo iussos vt eum audirent. Ad Cleomenis quoque statuam, eius qui Thebanis poeta fuit, ita scriptum legebatur: atque pro ἀοιδῷ ab historicis interpretatum. Horatianæ autem Odæ omnes sunt sine Epodo. Neque verò verum est quod Grammatici profitentur, quoties carmini carmen accinitur, Epodon esse. sic enim Elegia Epodos esset. item Dicola omnia. quod tamen ridiculum est. Neque minus falsum illud, quum altero versu finitur sententia,

D Epodon appellari: Ouidiana enim poemata pleraque Epodica essent. Quid, quod in Horatianis Epodis id minimè obseruatur. in his enim patet illorum error. *Epodi.*

Nox erat, & cælo fulgebat Luna sereno
Inter minora sidera:
Quum tu magnorum numen læsura deorum,
In verba iurabas mea
Arctius, &c.

Neque dissimilia propterea dicerentur alia Dicola, vt illa,

Non ebur neque aureum
Mea renidet in domo lacunar, & alia multa.

Ac de Epodi ratione in Choris satis dictum est. de Horatii autem inscriptione haud satis cō-

stat. Nanque duo postrema poematia de Canidia monocola sunt:quibus accinitur nihil. Quare animi gratia nobis aliquid est commentandum: Post cātiones aliquas ad aras deorum expletas, accedebat aliquis sacra certis versiculis clausurus. Hunc appellarunt Epodon: propterea quòd post alias cantiones & Hymnos pronūtiabant. Id ita scriptum est in decimoseptimo libro De officio partium humanarū apud Galenum. Itaque Horatius quum Odas scripsisset: quem illis librum addidit, rectè Epodon inscripsit. quemadmodum Plato quoque eum quem post leges statuebat, Ἐπινομίδα. Cuius exemplum secuti, hisce in Commentariis nos quoque fecimus. Nanque in secundo libro simplici narratione quædam quasi designata, in illo accuratiore opera, exactiore iudicio ita perpendimus, vt etiam causas afferamus. Quare librum illum vltimum Epinomidē quoque inscribi placuit.

Epinicia. Epinicia erant quæ in certaminibus victori canebantur. *Pæanes.* Pæanes quibus gratulabantur diis im- B mortalibus pro victoria in prælijs, non in certaminibus. *Hymni.* Hymni, qui ad aras diis dicebantur. Quamobrem omnia Pindarica, quæ extant, Epinicia sunt: id quod etiam tituli declarant, Olympionicæ, Nemeonicæ, Pythionicæ. Epipōpeutica, ad pompas, cuiusmodi carmen seculare. Non differebant Pæanes à Scolijs, nisi acclamatione, quæ Pæanibus erat peculiaris: ἰὴ παιάν. quod Græci Epiphthegma vocabant, & ἐπίῤῥημα. tametsi hoc quoque postea desitum est. Quò miror duo. primum quòd Athenienses iudicio persecuti sunt Aristotelē: quoniam in Hermiā qui esset mortalis, tanquā in deum Pæana condidisset: quum tamen etiam viris fortibus daretur id. Deinde quòd defendunt Aristotelem: quia non fuerit Pæan, quippe in eo acclamatio- C nem nullam: sed potius σκολιὸν μέλος. At profectò in Pæanibus plerisque & confessis & receptis, nullam inueniamus acclamationē. Ponam igitur Ariphronis Sicyonii Pæana, quem fecit in honorem bonæ valetudinis, iucundissimum & plenissimum gratiarum:

Ὑγίεια πρεσβίστα μακάρων
μετὰ σοῦ ναίοιμι
τὸ λειπόμενον βιοτᾶς.
σὺ δέ μοι πρόφρων σύνοικος εἴης.
εἰ γάρ τις ἢ πλούτου χάρις, ἢ τεκέων,
τᾶς εὐδαίμονός τ' ἀνθρώποις
βασιληΐδος ἀρχᾶς, ἢ πόθων
οὓς κρυφίοις ἀφροδίτης ἄρκυσι θηρεύομεν:
ἢ εἴ τις ἄλλα θεόθεν ἀνθρώποισι τέρψις
ἢ πόνων ἀμπνοὰ πέφανται:
μετὰ σεῖο μάκαιρα ὑγίεια
τέθαλε πάντα, καὶ λάμπει χαρίτων ἔαρ.
σέθεν δὲ χωρὶς οὔτις εὐδαίμων.

Vbi vides Pæana sine acclamatione. Tum autem duūm generum agnoscas. Alterum, quo in victoriis gratulabantur cum acclamatione: alterum, quo laudes celebrabant sine acclama- A tione. cuiusmodi & hic, & ille Aristotelis in Hermian Atarnensem.

Ἀρετὰ πολύμοχθε
γένει βροτείῳ:
θήραμα κάλλιστον βίῳ.
σᾶς πέρι παρθένε μορφᾶς
καὶ θανεῖν ζηλωτὸν, ἐλλάδι πότμος:
καὶ πόνους τλῆναι μαλερούς
ἀκάμαντας. τοῖον
ἐπὶ φρένα βάλλεις
καρπόντ' ἀθάνατον
χρυσοῦ τε κρέσσω, καὶ γονέων
μαλακαυγῆ, τοῦθ' ὕπνου.
σοῦ δ' ἕνεκεν ὁ δῖος ἡρακλῆς
λήδας τε κοῦροι πόλλ' ἀνέτλασαν.
ἔργοις σὰν ἀγρεύοντες δύναμιν.
σοῖς δὲ πόθοις ἀχιλλεὺς,
αἴας τ' ἀΐδαο δόμους ἦλθον.
σᾶς δ' ἕνεκα φιλίου μορφᾶς
καὶ ἀταρνέος ἔντροφος
B ἀελίου χήρωσεν αὐγάς.
τοιγὰρ ἀοίδιμον ἔργοις
ἀθανατόν τε μιν αὐξήσουσι μοῦσαι
μνημοσύνας θυγατέρες
Διὸς ξενίου σέβας αὔξουσαι
φιλίας τε γέρας βεβαίας.

Vt etiam perpendas quantus vir ille fuerit in poesi: neque ipso Pindaro minor. Scripsit autem & in Lysandrum Lacedæmonium vnum: qui ob dignitatem in Samo olim publicè canebatur. quemadmodum Delphis Pæan alter in Craterum Macedonem, admodulante Lyra puello impubere. Scolion autem etiam aliis adaptabatur argumentis. Quo genere carminis qui vicissent, poculo donabantur: quod poculum ob eam causam à cantu illo ᾠδῆς, vt suprà scripsi- C mus, dicebatur. quum cæteris in certaminibus acciperent Lyrici iuuencam, quam & immolabant. & hircum Tragici, quemadmodum suprà dicebamus. taurum Epici. Bucolici vel vini vel lactis libatione contenti erant: idque Apollini, Musis, Baccho, Inuo & Gratiis. nā cætera præmia à victo auferebant, non ea ab iudice donabantur: sicuti suo loco scriptum est. De Scolii nomine inter Grammaticos non conuenit. nugantur de Scolio pede: sic enim cognominant Amphimacrum, quem tamen nihilo frequentius in illis inuenias. Confessum enim est quod dicebamus: neutiquam pedibus aut numeris à Pæane differre. Alii ab obliquis tibiis. de qui- D bus tamen apud idoneos authores nulla mentio. Nonnulli putarunt carmen esse conuiuiale, quod à primo cœptum, nequaquam à proximo sed ordine flexuoso vltro citróque exciperetur. Neque hoc displicet: conuenit enim cum poculo, quod canenti præmium propositum dicebamus. Nam qui κατ' ἐπίφθεγμα nominatum aiunt, ludunt nos. In nuptiis cani solitum à discumbentibus lauro aut myrto coronatis, nemo dubitat. Quinetiam Timocreon Rhodius Scolium *Scolij nomen vnde*

lium scripsit in vituperationem Pluti.

ὤφελές σ᾽ ὦ τυφλὲ Πλοῦτε
μήτ᾽ ἐν γῇ, μήτ᾽ ἐν θαλάττῃ, μήτ᾽ ἐν ἠπείρῳ
φανῆμεν.
ἀλλὰ τάρταρόν τε ναίειν κἀχέροντα.
διὰ σὲ γὰρ πάντ᾽ ἐν ἀνθρώποις κακά.

Erat ergo Scoliorum recitatio in conuiuiis. tres enim modi: vnus, quum plures concinebant, vt in choris & nuptiis: alter, quum in conuiuiis aut festis sodalitatibus singuli per ordinem canebant: tertius, quum in conuiuiis non succedebant seriatim, sed vt cuique visum fuisset, à cantu myrti laurive ramus dabatur ei qui magis idoneus iudicaretur: alii malunt à primo lecto cœptum, altrinsecus primo lecto datum ramum simul cum cantionis iure, inde ab illo ei qui secundus erat in aduerso lecto: ab hoc ei qui exaduersum in altero secundo discumbebat. ita erat σκολιὸν, sicuti reptatio serpentum, & quasi serræ dentes. Carminis verò materia non solùm erat in laudibus virorum fortium, vt putarunt quidam? sed etiam in communibus sententiis, & adagiis, & quocunque genere adhortationis ad bene beatéque viuendum. quare præter illud Timocreontis, alia quædam adscribemus. in Vespis Aristophaneis vnius initium est,

χρήματα καὶ βίαν κλειταγόρᾳ τε κἀμοί.

Plato in Gorgia scribit, Scolio cani solitum: ὑγιαίνειν μὲν ἄριστον, τὸ δὲ δεύτερον, καλὸν φυὰν γενέσθαι· τρίτον δὲ, τὸ πλουτεῖν ἀδόλως. quam sententiam & expressit alia ratione Phocylides, & Aristoteles retulit è Delphico templo in Ethicorum suorum propylæa. Illud autem est de Aiacis virtute:

C παῖ Τελαμῶνος αἰχμητὰ,
λέγουσί σ᾽ ἐς Τροίαν ἄριστον
ἐλθεῖν Δαναῶν, μετ᾽ Ἀχιλλέα.

Aliud de Admeto,

Ἀδμήτου λόγον ὦ ἑταῖρε μαθὼν,
τοὺς ἀγαθοὺς φίλει·
τῶν δειλῶν δ᾽ ἀπέχου·
δειλοῖς ὀλίγα χάρις.

Etiam ab Eustathio refertur vnum super Iliados quarto, relatum ad eorum fortitudinem, qui in oppidi Lipsydrii fuerant obsidione.

αἰαῖ Λειψύδριον προδωσέταιρον,
οἵους ἄνδρας ἀπώλεσας,
μάχεσθαι τ᾽ ἀγαθούς, καὶ εὐπατρίδας.
οἳ τότ᾽ ἔδειξαν, οἵων πατέρων ἦσαν.

D Quod autem alia quoque argumenta detexta sint eo poematii genere: satis patet ex illo quod recitatur à Plutarcho in Amatorio: id quoniam Græcas olet fœditates, indignum putaui tam puris Commentariis. Lyricorum tamen vsus plurimus in Amoribus, & Lusibus, & Potationibus: in quibus exercuit sese imprimis Sappho. Quin Pindarus quoque scripsit ἐρωτικά. Anacreon verò excelluit adeò, vt eius dictio quouis Indicæ arundinis succo dulcior mihi videatur. Alcman autem amatoriarum cantionum inuentor creditus est: quemadmodum

A suprà memorauimus. cuius perpauxillæ reliquiæ hîc ponentur, quouis nectare suauiores:

ἔρως ἐμὲ δ᾽ αὖτε Κύπριδος ἕκατι γλυκὺς
κατείβων καρδίαν ἰαίνει.

Iccirco Architus, vt Chamæleon scribit, appellauit eum Principem ἐρωτικῶν μελῶν. Habes suauissimum apud Horatium illud, *Donec gratus eram tibi*, & alia. Erat & Odæ species apud Laconas, qua siquis in flagitio deprehensus fuisset, aram quandam obiens, canebat probra sua. Aliæ fuere, quas λοκρικὰς ᾠδὰς nominabant: quæ nihil aliud quàm adulteria & stupra côtinerêt.

HYMNI.

Capvt XLV.

Hymni Pæanibus simillimi: tametsi etiã alio carminis genere confici cõsueuerĩt. quales ab Orpheo, Musæo, Theocrito, Homero. nos quoque
B non parum laborauimus vt penes Latinos ea gloria minus obscura esset. Quidam negarunt Iambico versu confieri licere. Primus Anthes Anthedonius dicitur Hymnos cõdidisse. quod si ita esset, oportet eum Orpheo fuisse antiquiorem. Extat memoria tituli tantùm à Telesilla facto poemate in Apollinem: quod inter Hymnos referre par est. Φιλήλιας inscriptum fuisse aiunt.

DITHYRAMBI.

Capvt XLVI.

Dithyramborum quoque facies eadẽ,
C modi tantùm diuersi. In Liberi patris honorem Dithyrambum factitari solitum: quippe bis natus, bis exiuit è naturæ principiis, tanquam binas fores transmiserit. δὶς θύρας ἀμείβων, aut ἅμα λύων. Quare Archilochus sic:

Διωνύσου ἄνακτος καλὸν ἐξάρξαι μέλος
οἶδα διθύραμβον οἴνῳ συγκεραυνωθεὶς φρένας.

Vbi etiam ἐξάρξαι verbum notes animaduersum à veteribus apud Homerum & alios in versibus & cantionibus: quemadmodum amplius in Originibus scriptum est. Idẽ Archilochus alibi Dithyrambum Liberi patris famulũ vocat. Alii curiosius, à Nymphis excogitatam acclamationem parturiẽti coxæ Iouis, λῦθι ῥάμμα: mutata scilicet liquida, sicut μελετᾶν, meditari. Erat stilus tumidus, atque, vt ille ait, plenus
D deo, plenus numerorum, plenus compositarum vocum: quas ampullas & sesquipedalia Satyri nostri appellarunt. Horatius iccirco Dithyrambos audaces vocat. Libet ponere Epigramma quod scripsit in octauo Commentariorum Hegesander, refertum iocis & licentia aduersus nõ tam veteres suos Philosophos, quàm nostros nouos Philasophos:

ὀφρυανασπασίδαι, ῥινοσκεπτοπωγωνοτροφοι,
σακκοπηροφόροι, καὶ λοπαδαρπαγίδαι,
ἱματιοσειστολάρες, λιπεραγαλοποικιλόχρωτες,
νυκτιλαθραποφάγοι, νυκτιπετοπλανόχωροι,
μειρακιεξαπάται, καὶ συλλαβοπευσιλαβῖται,

δοξομαι τελέσφορε, ζευ παρεστοπαδων.

Icciréo Æſchylus appellauit *μιξοβόαν* Dithyrambum eo verſu:

μιξοβόαν πρέπει διθύραμβον ὁμαρτεῖν
σύγκωμον διονύσῳ.

Exultans igitur, & inconſtans, & tumidum: atque vt vno verbo abſoluam, totus Bacchus. Multum operæ in hoc genere poematis poſuit Ion Chius: cuius nomine ſcripſit dialogum Plato. Eius verſus vt ambitioſos lancinat Ariſtophanes. inter quos illos, *ἀοῖον ἀεροφοίταν ἀστέρα.* &, *ἀελίου λευκοπτέρυγα πρόδρομον.* quemadmodum & Philoxeni irridet *στρεπταίγλαν.*

Σωύδιτα & HYPORCHEMATA.

CAPVT XLVII.

AFfinia his poematũ genera duo. vnum cuius author fuit Andreas Lindius Cleobuli neceſſarius. (apud altos Antheas ſcriptũ eſt.) Dicebatur hoc poema *διὰ συνθέτων ὀνομάτων*: icẽirco Dithyrambo proximum. Quod imitatum aiunt poſtea Aſopodorum Phliaſium. Alterum fuit Hyporchema. laxius hoc atque remiſsius: geſtuoſum tamen, & affectuum plenum. vnum ponam Pratinæ poetæ Phliaſii pyrrhichiis refertum ob celeritatem:

Τίς ὁ θόρυβος ὅδε;
τίνα τάδε τὰ χορεύ-
ματα; τίς ὕβρις ἔμολεν
ἐπὶ Διονυσιάδα
πολυπάταγα θυμέλαν;
ἐμὸς ἐμὸς ὁ Βρόμιος. ἐμὲ δεῖ
κελαδεῖν:
ἐμὲ δεῖ
παταγεῖν,
ἀν' ὄρεα σύμενον
μετὰ ναΐδων:
οἷά τε κύκνον ἄγοντα
ποικιλόπτερον μέλος-
τᾶν ἀοιδᾶν·
ὅτ' αὐλὸς ὕστερον χορευέτω.
καὶ γὰρ ἔσθ' ὑπηρέτας κώμων μόνον.
πυγμάχοις τε πυγμαχίαισι
νέεσσιν ἔμμεναι στρατηλάτας.
παῖε τὸν φρυναίου ποικίλου πνοὰν ἔχοντα:
φλέγε τὸν ὀλεσιαλοκάλαμον
λαλοβαρυοπαραμελορυθμοβάταν,
θυπατρυπανοδέμας πεπλασμένον νεκυδόνα.
σὺ δὲ δεξιόπολι
θριαμβοδιθύραμβε κισσοχαῖτ' ἄναξ
ἄκουε τὰν ἐμὰν δώριον χορείαν.

LYRICORVM HARMONIÆ & inſtrumenta.

CAPVT XLVIII.

ERant autem ſuæ quoque Lyricis ſaltationes atque harmoniæ, numero tres. Pyrrhichica cum pyrrhichiis & trochæis Satyricæ ſimilis, velox, mobilis, geſtuoſa. cuiuſmodi Melos noſtrum in Cybelen & Silenum, totum ſolis pyrrhichiis conſtans. cuius initium,

Modo citus ego pede celere magis ago numeros:
Abeoque Venere duce ſuper alia loca volans.

Altera harmonia Gymnopædica dicta, Emmeliæ propior, plus habens Spondæorum & Anapæſtorum, cum interpoſitis choriãbis: qualis Ode prima Horatii. Tertia Hyporchematica, miſta ex vtraque: veluti in ſuperiore cantione. quam nõ ſine thyrſo aut face ſaltatam puto. Canebantur autem & ad Lyram, & ad Citharam, & ad Barbiton: vnde Pindaro dicti *ἀναξιφόρμιγγες ὕμνοι*. Lyræ inuentum Mercurio attribuunt: quum ad aridam teſtudinẽ offendiſſet pedem. Animaduerſo enim quem ex intentis neruis ediderat ſono, lineas chordas intendiſſe. deinde quum fratris Apollinis furto boues abegiſſet, iram atque ſupplicium nouo Chelys inuento redemiſſe: vicisſimque ab Apolline caduceũ accepiſſe. Acceptam Apollo Lyram ad fiſtulæ, cuius eſſet author Pan, modulos lineis exemptis chordis, atque nerueis intentis adaptaſſe. Neruos ſeptem numero eſſe inſtituit: quot ipſe mẽſes in vtero fuiſſet genitricis. Quam ob cauſam *ἑπτάτονον* vocat Lyram Pindarus: eius interpres *ἑπτάφθογγον*. Nam eadem chorda ſeptem alioqui ſonos edimus. Argiui mulctam dixere iis qui pluribus ſeptenis vterentur. Additam octauam ſcribit Ariſtoteles. neque propterea tamen eã, quæ media vocabatur antè, nomen amiſiſſe. Alii ab Apolline nouichordam Lyram ſcribunt editã, à Muſarum numero, vt ait interpres Arati. Tametſi cum decachordo etiam pingebatur: quippe qui cum Muſis eſſet ipſe decimus. Nonnulli vt Lyram Mercurio attribuunt inuentori, ita citharam Apollini. Quòd ſi ita eſt: quærendum præterea quare Apollinis ſignũ arcum dextra, læua Charitas habuerit: quarum vna lyram gereret, non citharam: altera tibias: tertia fiſtulam ori admoueret. Citharæ figura fuit apud Græcos primùm concinnata Cepionis tempore, qui Terpandri fuit diſcipulus: & appellata Aſias, propterea quòd à Lesbiis fuiſſet importata. Modos certos ante Archilochum primus Terpander inſtituit, & leges, quas ab ſe & à diſcipulo vocauit *κωλώνα* & *τερπάνδειον*. A` regionibus Doricis duos, *βοιώτιον* & *αἰόλιον*: iecirco quia in Bœotia extitiſſe creditus eſt primus citharœdus Amphion, Iouis & Antiopes filius. A` temporũ autem celeritate duos, *τροχαῖον* & *ὀξὺν*, qui multis conſtabat pyrrhichiis. & ſeptimum *τετραοίδιον*, qui erat ex horum quatuor cõpoſitus, Æolio, Terpandrio, Cepione, Bœotio. Idem Terpãder primus adiecit ad Heroicos verſus Lyricos modulos. Proxima his generibus inſtrumentorum alia. *σκινδαψὸς*, qui erat *τετράχορδος*, numerus Lyra inferior: vſus idem. vnde epitheton additum à Theopõpo: *σκινδαψὸν λυρόεντα μέγαν χείρεσσι τινάσσων*. Apud Laertium pro viliſsimo inſtrumẽto. *ἑλικὼν* alterum inſtrumentum à Muſarũ monte nomen ducens, chordarum numerũ à numero carun-

earundẽ: queadmodũ scriptũ reliquit Ptolemæus in libro de Musica. Barbitos tribus tẽdebatur chordis: quo est vsa multũ Sappho & Alcæus: quapropter Lesboũ appellat Horatius. Grauis ei sonus extitit, & apt᷒ Doriis: quo circa Pollux etiã βαρύμιτον dictũ prodit. Erat & πηκτὶς duubus tantùm neruis. Pulsabant autem radiolo altera manu, quod plectrum à percussione appellarũt: altera premebant neruos certis interuallis. Primus Demopœetus Sicyonius plectri officiũ ad solam manum transtulit. Sic vnguibus & digitorum summitate etiam nunc citharæ neruos temperant. Cuius autem chordæ ferreæ, aut ex orichalco sunt, penna modulantur. Etiam digitalia argentea induerunt, quorum extrema pennarum cuspidibus muniantur. Lyram non plectri percussione, sed setarum intentarum attritu tangunt. Auctus & chordarum numerus, pro cuiusque libidine. Nam citharæ Timotheus Milesius addidit. Alexãder quoque Citherius Psalterium referfit chordis. Aristoteles trigoni Psalterii meminit, cuius chordæ essent æquè intentæ omnes. Epigonus autem, quem Ambraciotam produnt à Sicyoniis donatum ciuitate, cõstruxit instrumentum, in quo essent chordæ quadraginta: quod Epigoneum ab se appellauit. Ab hoc quidem scribunt omissum plectri vsum, non à Demopœeto, sicuti dicebamus. Fuit & Simi commentum illud, quod ab eo Simicum appellatum, quinque & triginta constabat chordis: à quibus eorum origo, quos nunc monochordos vulg᷒ vocat. in quibus ordine digesta plectra subsilientia reddunt sonos. Additæ deinde plectris coruinarum pẽnarum cuspides: ex æreis filis expressiorem eliciunt harmoniam. me puero Clauicymbalum & Harpichordum nunc ab illis mucronibus *Spinetam* nominant. Vetus Monochordos vnico neruo contentus erat: Arabum inuentum. Trichordos autem Assyriorum, quod Panduran appellabant. Pentachordos Scytharum fuit: ex cruda pelle bubula confectas chordas pulsabant plectro, quod ex vngula caprina optimum habebatur. Durat etiam nunc plectri vsus in Hispania, & Psalterii: cuius sonum miscẽt cum sono tibiæ, loco tympani: quod iccirco Tympanum chordatum vocant: Itali me puero *Tabassum*. Fuit & aliud ad psallendum instrumentum, quod πῆλυξ dicebatur.

CHORI.

CAPVT XLIX.

QVemadmodum è Tragœdia Satyram, è Comœdia Mimum, è Rapsodia Parodiam enatas, atque eductas ostendimus: ita non tam è iustis fabulis exceptos Choros dicamus, ac seorsum apparatos, quàm è festiuitatibus translatos, atque inde in fabularum interstitos interuallis. vetustissimum nanque poema fuit ad aras deorum, simul cum ipsa natum religione. vbi consertis A manibus saturi victimarum carnibus, sacros obibant focos, precati numen, vt sibi litare liceret. cuiusmodi in Θεσμοφοριαζούσαις Aristophanis. Itaque aliis quoque seculis instituti chori sine fabulis. veluti qui dicerent Hymenæos, qui carmen seculare: qui ob reditum Principum vota soluerent. Et in ipsis Romanis supplicationibus frequentes. προσόδιον igitur eodem modo ac lege, qua in theatro, genus carminis iusto poemate, quo ibãt obuiam Imperatoribus aut Regibus ingredientibus vel oppida vel castra. Cuiusmodi Duris Samius scripsit in vicesimosecundo historiarum, dictum fuisse Demetrio ab Atheniensibus è Corcyra & Leucade reuer- B tenti.

THRENI, ET HYMENÆI, & Elegiæ, alia.

CAPVT L.

THreni duo diuersa genera, & Hymenæi. quippe Hymenæi carmina nuptialia: ea quo dicerentur versu, nihil referebat. Duos habes apud Catullum: alterum senariis dactylicis statariis: alterum pentastrophis choriambicis: tanta suauitate & puritate, vt quantum alliciat ad legendum, tantùm deterreat ad imitandum. Totidẽ apud Claudianum æquè diuerso genere carminum. Ausonius pulcherrimum atque operosissimum, ex portiunculis Virgilianis. Est Hymen in natura muliebri membranula, quæ scinditur *Hymen.* C virginibus primo quoque veneris tentamento atque aditu. Inde factum nomen numini ab stultis Græcis. Latini Talassum siue Talassionem quare vocent, in ambiguo est. Illud constat in raptu Sabinarum nomen inuentum. Hersiliam forma præstantissimam quum Romulo regi ferret vnus è pastoribus, ne ab obuiis interciperetur, interpellantibus respondisse dicitur, eam sese ferre Talassioni. Alii militem sic vocatum, qui primus rapere inceperit. cúmque vbi seipsum acclamasset, alios eadem quasi tessera sequutos. vnde mos deinceps ductus fuerit in nuptiarum festiuitatibus, peruulgatum hoc, ne quid deesset, noluimus omissum. Modus Hymenæi, vt fiat acclamatio carmine intercalari, quod sæ- D penumerò eo solo constat nomine. tametsi alia quoque interponuntur: cuiusmodi illa, *Concubinæ nuces da.* &, *Currite ducentes subtegmina, currite fusi.* Duo Hymenæorum genera: alterũ purius, alterum cum Fescenina licentia, impudicis vocibus insertis. Threni autem sonant Latinè luctus. qualis ille in libris diuinis, quo deflet vates sanctam ciuitatem. Aiunt primum Linum poetam Threnos fecisse. alii verò propius accedere videntur. Eum Herculi succẽsentem quòd esset ineptior ad discendum, ab irato ingratóque discipulo interemptum: ab reliquis discipulis defletum carmine, quod ab eius nomine & nota eiulationis Ælinum appellarunt. cuius vocis etiam in luctu meminit Theocritus. Nos

quoque virum tam fortem quàm infelicem patrem nostrum in agrestibus poematiis Ælinum appellauimus, ab eo Threno quem diuinæ genitrici nostræ fecimus. Primum & postremum omnium Euripidem aiunt abusum Lino: à tristibus enim ad læta transtulisse, tum sine vlla imitatione, tum sine vllo imitatore. Idem carmen etiam ἐλύμων vocarunt, id est extremum, & ἐλύμων eadem ratione. Quare non rectè per diphthongum scribunt penè omnes: quemadmodũ in Originibus animaduersum est. Sic tibiã quæ in funeribus adhibebatur, vocauit Pratinas Phliasius γλαύκινα, vt suprà vidimus. Iouianus Pontanus Neniæ vocem traduxit ad Nutricias cantilenas: propterea quòd vulgus nostras *Bellas* aliis locis in Italia nutrices *Nenas* dicunt: vt opinor, à cantiunculis, quæ sint similes cantibus præficarum. Cuius carminis angustiis diuinus ille vir ita clausit lasciuiam immensi sui ingenii, vt aliorum excluserit audaciam. At veteres nutricum cantiones καταβαυκαλήσεις nominarunt. Baucis enim nomen in re futili. Neniã verò inuentum aiunt Phrygum: cuius rei meminerit Hipponax. Olophyrmum quoque numerant inter poemata quæ ælugẽtibus aut alia qua fortuna mœstis canerentur. Quæ ad rogum dicerentur, erant Neniæ: quæ ad tumulum, Epitaphia: quæ in exequiis, quum iusta persoluerentur, Epicedia. κηδεύω enim fuit curare inferias. Etiam Monodia dictus cantus lugubris vsu potius quàm ratione. Nanque vox sanè latius patere debuit. In Monodiis solum affectum posuere, ἦθος δὲ verò nullã, prosopopœiã nullã. Elegiam quoque in funeribus primùm dictam par est. id quod innuit Ouidius in funere Tibulli. Eius inuentorem nescire sese cõfessus est Horatius. Theoclen tamen quendam, siue Naxius ille, siue Eretriensis fuerit, tradunt furentem effudisse primum Elegos. Neutiquam igitur quasi εὐλογίας, παρὰ τὸ εὖ λέγειν τοὺς τεθνεῶτας, vt ridiculè autumant Grammatici: sed à miseratione, ἒ ἒ λέγειν. Iccirco miserabiles appellauit Elegos Horatius. ἐλεὸς quoque ea est nocturna auis apud Aristotelem, quam nos Vlulam dicimus. Simplicius quoque etymon, ἒ ἒ λέγειν. idem enim quod αἶ αἶ in Ælino. nam vtraque interiectio frequens omnibus Tragicis. Didymus definiuit Elegiam θρῆνον ἁρμόζοντα πρὸς αὐλόν. esse enim tibiam lugubre instrumentum. ἐλεὸς etiam aliud significare ostẽdimus in Originibus, ex Equitibus Aristophanis. Translatus vsus postea ad longè diuersissima: scilicet ad amores, non tamen sine ratione. Nam & frequens conquestio in amoribus & verissima mors, quæ à nobis amentissimis amentissimo atque ingratissimo sexui viuitur. Diffusa deinde significatio ad eum quoque qui potius esset. veluti apud Ouidium,

Ite triumphales circum mea tempora lauri, &c.

Funebrium autem carminum rationes atque inscriptiones simul cum argumẽtis eductæ fuerũt ex historiis ac fabulis, ab Adoni, Daphni, Lino, Hyla. Trypho poeta carmen fecit, quod Erigonem vocauit: à virgine quæ se ipsa suspẽderat. Quo in poemate restis frequens mentio. Ita Ialemos lugubre. itẽ Idyllion ab Ialemi Calliopes filii infelicitate. Tale & Calyca Stesychori, à puella quæ Euathlum deperibat adolescentem: pro cuius coniugio vota facit Veneri, tandem despecta, de Leucadia rupe præcipitem sese dat. Virginis oratio pudica. nuptias optat, si liceat: si non liceat, mortem.

POEMATA IONICA.

CAPVT LI.

Svnt & alia poemata minus seuera: quædam etiam impudica, vt Ionica & Sotadica, & quæ Fescennina dicebamus, socia Hymenæorum. Ionicus cantus in poemate quidam turpis, omnes molles. iccirco ille etiam Cinædicus appellatus à nefanda turpitudine: & Sotadicus, propterea quòd Sotades Maronites in eo plurimum excelluit: mox etiam eius filius Apollonius. Verùm ante eos Alexander Ætolus, & Pyres Milesius, & Alexis. Apud Latinos Terentianus feliciſsimè vsus est. Sotadæ illud est in Ptolemæũ Philadelphum, cui impiis auspiciis incesta nupserat soror.

εἰς οὐχ ὁσίην τρυμαλιὴν τὸ κέντρον ὠθεῖς.

Quare iratum atque à sorore irritatũ Regem fugit. Fugientem in Cauno insula Patroclus Ptolemæi Prætor deprehensum, atque in vas plumbeum cõclusum, mari submersit. sunt & illa Sotadæ ridicula eodem genere carminis:

ἰδὼν ἀπεστράφης ῥῆμα τί ποιεῖν λαμπρὸν

ἐκ δυσφημίας φεύγειν ἐξεῖναι βούλει

ἀλίμαστον, ὅτι ἄρτι χέρι χαλᾷ βοῦς.

Extat de poematibus Ionicis vetus verbum χαλᾶν, quod interpretantur πάντα ποιεῖν ἐξὸν νόμον. agebãt enim adulteros, meretrices, productores, lenones, ebrios: ac de his quidem scribere suppudebat. Cæterùm verecundiam vicit operis authoritas: nequid enim quod in me esset, desideraretur, cautio fuit.

HILARODI.

CAPVT LII.

Minùs his fœdi Hilarodi. Inter quos Simus quum fuisset præstantissimus, Simodi sunt postea cognominati. Prodibant in veste cãdida, viri, auro coronati. Calceis primùm vsi, deinde crepidis. Similes his Aulodi, Magodi, Lysiodi. Erat Aulodus Hilarodo per omnia similis & par. Sed Hilarodus puero puellãve psallente canebat: Aulodus tibicine modos faciente. Aulodo & Hilarodo præmiũ corona. tibicini & psaltæ nulla. Ac quemadmodum hi duo similes: ita Magodo & Lysiodo argumentum idem, modus diuersus. Ille muliebribus personis virilia negotia: Lysiodus muliebria virilibus agere. Ille ad tympanum: hic ad cymbalum. Introducta hæc

hæc quoque inter fabulas à quibusdam: sicut & Mimi & Satyri. Hilarodus à Tragœdo, Magodus à Comico. Aiunt Magodos dictos ab argumento, quod primum propositum fuit, Mago producto. Mutata postea materia, nihilo secius mansit nomen.

Magodus vnde.

DIRÆ.

CAPVT LIII.

LOngè his diuersum carmen quod inscripserunt Diras. Latini veteres, Erinnyas, ita appellabant. tametsi Erinnyas Græci tres, geminas faciunt Latini Diras. eæ putabãtur vltrices deæ: quarum numina precibus euocabantur in hostium perniciem. Hac de causa quòd poematis genus imprecationes explicaret, eo nomine nũcupatum est. Itali vocant *Desperatum carmen.* cuiusmodi permulta grauia legimus atque illustria. Tale apud Virgilium ad Battarum. cuius votum omne in malis, monstris, morbis, suppliciis, exiliis, interitu. Duûm generum est. aut quum nobis, aut quum aliis imprecamur. Exornantur sententiis non vulgaribus, & inexpectatis: accumulatis fabulis atque historiis. qualia scripsit Ouidius in Ibin. In Horatii Epodo aliquid imaginis est. Expressior apud Catullum in Ariadnæ conquestione. etiam in quarto Æneidos: & quæ fundit Statianus OEdipus, sumpta de Græcis Tragicis. Item Senecæ Theseus ex Euripide. Hypsiphyle Iasoni in Medeam.

PALINODIA, Ἐγκωμιαστικὴ, ψεκτικὴ, Iambi, Silli.

CAPVT LIIII.

VBi fieret conuicium sine imprecationibus cum vituperatione, attinebat ad Iambica, de quibus suprà diximus. quod quis quum scripsisset, atque eum scriptionis pœnituisset, recantabat, appellatum id nomine Palinodiæ. Certum poema, atque aliud à Choris. Argumentum totum in laude pro congestis probris. Eius ferunt Stesichorum inuentorem: qui quum Helenam versibus lacerasset, captus iccirco oculis, reuocauit sententiam, editis contrario carmine laudibus. quapropter oculorum vsum ei aiunt restitutum. Negat in eo poematio verum esse quod & ipse & alii scripserint: Helenam cũ Paride Troiam adnauigasse. Talis Horatiana Ode, *O matre pulchra filia pulchrior.* Reducuntur ad genus τῶν ἐγκωμίων. sub quo etiam Hymni recensentur & Pæanes & Scolia. cuiusmodi est Heroicum Tibulli ad Messalam: Ouidii ad Pisonem: & nostra Sidera, iam per me clara quàm per se ingrata. Laudatoria poemata non solis Græcis nota fuere. nánq; Posidonius in XXIII. memoriæ prodidit, Gallos olim summo in honore secũ habuisse Poetas cõuictores, à quibus laudarẽtur. quorũ poemata *Bardos* appellata scribit, atq; ab illis cũ cãtu pronũtiata, vt ex Lucani versu. Cõ-

A trà, prisci Opici vocabant eos *Grassatores:* vt ex Catonis libro de Moribus. Sub eodem genere vituperationes, vt Silli Timonis. Varium ad id genus carminum: sed Iambicum potissimùm, vt alibi diximus, ἰαμβίζειν, impetere: παρὰ τὸ ἰέναι, & ἰαβαίνειν, quum insurgimus iaculationi. Non autem ab Iambe muliercula, à qua versus vsum sibi sumpserit Hipponax, & nominarit: vt ait Hephæstio. quia lauanti lanam sibi quum facesseret negotium Poeta, illo cum versiculo amouerit, quo postea delectatus est. ἀνδρῶν τ' ἀπῶσθε τὴν σκάφην ἀνατρέψαντες. nam ab Apollinis vsque cum Pythone pugna deduximus Iambum alibi. Contrà, mulier illa fortasse à mordacitate dicta: & quod facilè funderet versus eiusmodi.

ἰαμβίζειν

CANTIONES.

CAPVT LV.

B FVere præterea multæ cantiones, aliæ aliis artibus, temporibus, nationibus. Nam pistores habebant quod canerent ad molam: ἱμαῖον vocabant. vt est apud Aristophanem in Atticis, & Callimachum in Hecale. nam ἱμαλὶς Doriẽsibus fuit mensuræ genus: ἱμᾶν quoque significabat trahere, & haurire apud Athenæum & Aristotelẽ. In Æliani septimo De varia historia scriptum est, Pittacum admodum laudasse Μύλην. addidit & rationem, Propterea quòd, inquit, paruo in loco diuersis esset potestas ad exercitandum.

ἱμαῖον.

C Laertius in eius vita scribit, ipsum ad molas sese exercere solitum: nec mirum, fordidus enim fuit. Inde & Cantilena, ἐπιμύλιος. Nautæ quoque habebant suas. Itaque in Commentariis Aristophaniorum Acharnensium, νίγλαρον legimus esse μέλος quoddam musicum & nauticum κελευστικόν. In Thesmophoriis quoque eiusdem est, quod fœminæ quum pinserent, cantillarent. Alia texentium telas cantilena, αἴλινος, à lino, vt arbitror, appellata. ἴουλος autem ad lanificia. communi nomine cum messorum cantu. nánque ἴουλος quum tenuem ac frequentem rem significet, tum spicam, tum lanam potuit designare: quemadmodũ ad barbam quoque & ad centipedam eadem significandi proportione accommodari potuit. Ἀμάλλας igitur hordeaceos manipulos diuulsos, collectos autem

D Ἰούλους nominabat. Itaque Cereris quoque cognomẽtum fuit, in segete viridi χλόη, in matura ἰουλώ. Teleclides etiam in Amphictyonibus ponit poematium, quo laborem canendo fallerent, mercenariæ operæ in agro, quum opus facerent. Balneariis suum item erat: vt prodidit Crates in Tolmis. Quemadmodum nunc etiam *Dulciarij crustularij.* Præterea fullones & lignatores. Præficis quoque peculiare fuisse carmen commune omnibus funeribus, quod priuatũ facerent mutatis nominib9 defunctorũ atque familiarũ. id tamen inter Threnos cõuenit numerare. Festus in lib. XI, In vindemia, cũ primũ mustũ gustabant, ita canere mos fuit:

Cantilena Dulciariorum apud Gallos.

Omnis gratiæ vetus, nouum vinum bibo.

Veteri nouo morbo medeor. vnde & Meditrina dea cui libarent tunc, & Meditrinalia sacra, à medendo. Horum naturæ proxima, quæ à Scoliorum vsu, non loco aut tempore diuersa erant: in conuiuiis enim canebantur. Iccirco à Græcis παροίνια, id est ad cyathum. poema integrum ex his à Praxilla Sicyonia: cuius extant versiculi duo:

ἐκ ἴσον ἀλαπαίζων:
ἐκ δ' ἀμφοτέρων γίνεται φίλος.

MANIPVLVS POEMATVM.

CAPVT LVI.

Alia quoque multa extitere olim, & postea exorta sunt genera poematum. Epigrammatis nomen valde amplum, ad quanuis inscriptionem. vnde & Lemmata dicta, scilicet indicaturæ. Elogia in his. quoties adderetur laudatio aut vituperatio, aut vtriusuis ratio apponeretur. Præterea Triumphalia, & alia votiua, quæ Græci ἐκτικά. Et in festiuitatib', Daphnophorica, Canephorica, Tripodiphoria, Parthenia. Item Procemia pro Musicis aut Poetis. sicut & προσαύλια. In quibus plurimus fuit Claudianus, separato carmine à iusto poemate. Diuinus autem Poeta vnum corpus fecit. Illa enim fuerant Procemium, *Ille ego qui quondam*, & cætera. vt pessima temeritate prætulerint arbitrium suum ii qui exemerunt ea de iudicio tanti viri. Et nugacissimi literatores desinant rixari super eo Scazonte qui prælegitur Satyris Persianis: quasi Persii non sit. Tales sunt operum clausiones, quos Epilogos Græci nominant. vt apud Horatium,

Procemia & Proaulia.

Exegi monumentum ære perennius.

Et Ouidium,

Iamque opus exegi.

quæ sunt ab iusto opere separata. At non separauit idem Virgilius à Georgicis:

Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
Parthenope.

Nuda nomina præterea multa ponam fasceatim. nihilo enim clarius ab authoribus tradita sunt. Quorum plurima eatenus tantùm nota illis fuisse puto. In Dianam Οὐπίγγος: siue, vt alibi legetur, Οὐπίγγιος. Item ἱμαῖος. ad hæc ἀγροίκεια, & βάκχοι, & ἄσματα generis appellatione. Phrynichus quoque vnum vocat πτισσῶν, vt Nicophron σπερμὸν: opinor, erat pistorum. Aliáque etiam ignobiliora: quæ nullum operæprecium faciunt.

AENI, GRIPHI, ÆNIGMATA, APOLOGI.

CAP. LVII.

Epigrammatum species multæ. Summa genera digesta sunt certis præceptionibus in tertio. inter ea sunt Æni, quos aliqui Fabulas nominant, propter fictiones. nẽpe quasi picturę quędã sunt atque imagines rerum. Itaque rectè quidam nominarunt Allegorias: aliud enim apertè dicunt, aliud ex eo innuunt ac profitentur. Ergo etiam Apologos appellare nonnulli ausi sunt: quasi ἀπὸ λόγου λόγος. Antiquissimus omnium Hesiodus, αἶνον vocauit: Æsopus, μῦθον. habes apud Horatium, & Liuium, & Diodorum. horum duæ species: vna simplex, sumpta à rebus naturalibus, quasi ab historiis: introducunt enim perinde atque in Scenam non animalia solùm, sed muta quoque, veluti gladios, limas, serras, malleos, incudes loquentes. Altera species operosior. quippe operti sensus apertis notis. Harum duæ materiæ circunferuntur: partim enim in vocibus nudis versatur: quemadmodum quum excogitamus in eodem nomine multa significata: siue illud retrò legimus, siue dissipamus in syllabas, siue alio quo modo interpolamus. Ex his libellum factum inscripsimus Logogriphi: propterea quòd ambages eæ Griphi dictæ sunt ab antiquis. Alia materia est in rebus, Ænigmatis appellatione, ab innuendo. Multa refert Athenæus, plurima fecimus nos. In quinto Conuiuialium Plutarchus vnum ponit: quod videndum est Scoliónne appellatum sit ab obliquitate sententiarum, an quòd inter epulas vicem gesserit veri Scolii, de quo suprà satis.

Apologus vnde

Scolion ab obliquitate.

PRIMI LIBRI,

QVI HISTORICVS INSCRIBITVR,

FINIS.

HYLE

IVLII CÆSARIS SCALIGERI POETICES LIBER SECVNDVS, QVI ET HYLE.

MATERIA POESEOS.

CAPVT I.

Hactenus Poeseos origo, genera, modi. Quæ ex antiquis eruta narrationibus, in ordinem redacta, ad iudicium reuocata sunt. Nunc quum Poesis duabus constet partibus substātialibus, materia & forma: de vtraque nobis dicendum est. Igitur quod ab omnibus vulgò iactatum est, fortasse verū videatur: Rem ipsam quæ scribitur, Poematis ipsius esse materiam. Sic enim argumenta, & ἀρχὰς, & ὑποθέσεις, & materias vocāt, neque sine causa. quippe etiam ὑποκείμενα à Græcis dicta sunt. cæterùm à veritate longè absunt. nam quemadmodum statua Cæsaris, est Cæsaris imago: ita & poema quod ipsum describet. at statuæ materia æs est, aut marmor, non autē Cæsar. Cæsar autem obiectum, vt vocant Philosophi, & finis. Quin potius, si Platonē sequamur, è contrario iudicemus. Plato enim rerum ordinem ita digessit. Ideam incorruptibilem separatam. Rem ab ea depromptam corruptibilē, quæ ipsius Ideæ imago existat. tertio loco picturam aut orationem: eodem enim modo referuntur: & sunt imagines specierum. Quare sicuti Idea erit forma rei nostratis, ita res debuerit haberi pro forma picturæ, & statuæ, & orationis. à qua sententia neutiquam discedendum censeo. Est enim consentanea eo ipso Aristotelicæ demonstrationi: qua intelligimus balnei speciem esse in animo architecti, antequam balneum ædificet. vbi idē sit & forma & finis. Forma enim introducta in materiam cessat apud naturam motus generationis: apud artificem motus fabricationis. Iccirco nō rectè materiam dedisse nobis aiebant præceptores, propositis rebus quæ à nobis essent poemate designandæ. Erunt igitur res ipsæ finis noster: quatenus earum species imponuntur in materiam Poeticæ orationis. Orationis autē materia quid aliud sit quàm litera, syllaba & dictio? id est aer, aut membrana, aut mens, in quibus ea sint tanquam in subiecto. Quare in Cæsaris statua æs erit materia: in Poesi, dictio. In statua forma exprimens vigorem aut motum, aut statum, aut sessionem, aut eiusmodi: in Poesi eadem omnia in lineamentis ac dispositionibus dictionum. In statua, toga aut arma pro ornamentis atque accessionibus: in Poesi rhythmi, siue numeri, figuræ, pigmenta dictionū. Quocirca de Poeseos materia in hoc libro scribendū erit, in tertio de forma, in quarto de ornamentis. Ac quanquam à Grammaticis partes illæ sunt tractatæ, haud tamen exactè quod ad nostram operam pertinere possit. nam syllabarum quidem quantitates & obseruare & docere decuit: pedes verò, & numeros, & versuum genera quum tractant, egressi fines suos professionis mutare nomen debuere. Nos igitur de his exactius.

DE PEDE, METRO, Rhythmo.

CAPVT II.

Pes officii nomē est, dictioni attributum. non tamen omni: non enim monosyllabę. quippe syllaba pedis articulus: articulus pedis pars, vt totius. Pars verò & totum nusquam idem. igitur officium pedis motus est, vt laxè dicam. Nam videtur vos in dictione quadam celerius absolui, in alia tardius. quare ab Horatio quoque tum *sententiam*, tum *versum currere* dictum est. Ac quemadmodum non cuiuis voci competit, ita non cuiuis toti. Sunt enim voces quædam excedentes pedum præscriptiones, vt Iureconsultissimus. Quinetiam tametsi non excedit, tamen nō semper totus pes ex tota fit voce, sed ex parte. scinduntur enim plerunque voces ad pedes cōficiendos. quare non rectè definiere pedem per dictionem, tanquam per genus. Cùm neque omni, neque toti, neque semper competat. Sic autem definietur: Pes syllabarum dispositio certo numero numerosa. Cogimur enim æquiuocis verbis vti, quæ à veteribus accepimus: ne aut monstra fingere, aut recepta repudiare temerè videamur. Sanè numeri nomē de Mathematicis Numeri.

ita sumptum est: vt & ab Arithmeticis quanti- A tatem significet: & à Musicis earundem quantitatum mutuum responsum ex proportione. Opulētius Græci, qui Arithmeticum ἀριθμὸν, Musicum ῥυθμὸν nominãt. Est autem Rhythmus duplex: tum in syllabis, tanquam in partibus propter pedes: tum in pedibus propter versus. Quē sic definio: Commensus pedum inter se pro rei designatæ modo. alia nanque symmetria est, si ita sit: *Musa mihi causas memora*: & alia, si ita: *Musa mihi memora causas*. sic in pedibus, alius aliis est responsus syllabarum. vt in exemplis, pecus, pecu. Iccirco nonnullis visum est idem esse Metrū & Rhythmum. verùm equidem aliter censeo. Metron enim siue mensura laxior est: quippe est quantitatis in materia. Rhythmus autem compositior & astrictior: nempe qualitatis in dispositione. translatis enim verbis, mēsura versus nō mutata, Rhythmus mutabitur. Itaque nobis Latinè Rhythmum concinitatem appellare cū venia liceat: quam non à Cinno, vt vulgò omnes B vtuntur: sed à concinendo. Quare quemadmodum Varro audiendus sit, perspiciendum est: qui μέτρον & ῥυθμὸν hoc distare scripsit: quo regulam & materiam. Neutrū enim materia est, sed in materia. & μέτρον quidem regula est. ῥυθμὸν autē etiā modus regulæ. Sicuti apud Geometrā regula rectā lineam ducemus: at eam sumptā architectus præponet, apponet, trāsponet, eriget, deprimet, circulo, semicirculo, ouali accōmodabit. Erit igitur Mensura præscriptio tractus. Rhythmus autem præscriptionis temperamentum. Verbi gratia, Spondæi quatuor in re graui leni, eodem sunt tractu circunscripti: quo alteri totidem in re graui aspera. Rhythmi autem, id est præscriptionis, temperamēta diuersa. veluti si dicas, *Lenes adducentes leges*: mollis est versus. at ille, *Vltrices leges crudeles*: asperior. de vtroque C igitur numero, scilicet quantitate & dispositione, quæ in pedibus est, impræsentia dicemus. De altero, qui est in versu, exactissimè scriptum est in quarto libro. Secamus ergo dictionē interdū, vt posterior pars succedentis pedis initium sit: prior autē antecedentis finis. Ea iccirco Cæsura quasi sectio dicitur. cui addidere cognomina secundum loca. vt si post duos pedes integros secaretur dictio, diceretur quintus semipes: sanè rectè pro eo quòd quilibet pes duos semipedes continet. Itaque eo versu, *Arma virumque cano*: cæsuram agnoscimus in posteriore verbi syllaba. est enim ibi semipes spōdæus. Græci non ἡμιποδίας, D sed ἡμιμερὲς dixere, atque à loco πενθημιμερὲς. Eadem lege si post tres pedes esset, ἑφθημιμερὲς. quia septimus semipes voce clauderetur: vt eo versu, *Italiam fato profugus*. Erit igitur Pēthemimeris quasi sestertium: cōtinet enim duos pedes, & præterea tertio loco semipedē. quare autem non introduxerint obseruationē τριθημιμερίδος considerandum est. quippe nihilo secius eodem versu secatur post duos semipedes

Varronis error

Cæsura.

Penthemimeris

secunda dictio. *Arma virum*. Quam quæstionem etiā deducas ad eam cæsuram quæ in nono quoque semipede statuetur. At quamobrē hæc per semipedes metiti sunt: non autem per integros pedes? Quia sanè si pedibus singulis singulæ claudātur dictiones, nulla structura peior esse videatur. verùm de his suo loco. In quarto nánque causas reddidimus.

PEDVM GENERA.

CAPVT III.

PEs igitur cùm sit syllabarum dispositio, pro syllabarum numero pedes erunt. quos hic tractaturis alia via ac ratione agendū fuit, quàm quēadmodū Grāmatici consueuere. Ratio enim à nobis reb⁹ ipsis nudis addēda fuit. quāobrē igitur syllabas aliis atq; aliis tēporibus habemus? quid enim coegit nos non omnes eadē mensura pronūtiare? huiusce inæqualitatis quęnā extitit causa? Sanè in aliquibus haud ita obscura causa est. res enim ipsæ suapte natura in syllabarū quātitatē nos induxerunt. veluti quū dico, Celer, Citus: breuitate ac celeritate nos vti par est. At enimuerò idē quare lenta voce fuit significatū? quippe Velox neutiquā currit, sed bis tot tēporibus subsistit. Profectò tandē eò confugiendū fuerit, quò sese recepit Aristotelis diuinū iudiciū aduersus Platonē: Loquētis arbitratu facta pleraque: multa etiā temere orta. Alia quoq; ratio adduci potest: Animi notæ voces sunt. igitur iratus quū primū erupit in verba, inæqualiter pronuntiauit. Impetus enim non semper impellit: sed hoc ipso quod vrget, remoratur interdū linguā. Præterea quis nescit à pueris sermonē ortū, sui vsum agrestibus præbuisse? quē ad eū modū acceptū in alias distorquere leges etiā sapientibus religio fuit. Quare his ita positis, ad pedū naturā & genera accedendū est. Cōcurrūt syllabę aut duę aut plures. à minore numero incipiendum: Duæ aut breues aut lōgæ, aut altera breuis altera longa: idq; vel prior vel posterior. Breues ambæ, vt Deus. hunc Pyrrhichiū vocāt: vt ego arbitror, ab ignea celeritate. quanquā aliter postea scriptū sit aucto elementorū numero. Ambæ lōgæ. cui Spōdæo nomen est, vt aiūt, à sacrificiis, in quibus canētes eo pede vtebantur. σπένδειν enim est porricere libamenta. Ac ille quidē hoc esse videtur prior natura. simplicior nánq;. Itaq; is etiā cuius prima syllaba breuis, altera lōga: prior extitit quā qui è cōtrario primā longā breuē habet subeuntē. Ille dicitur Iābus: de cuius nomine satis superiore libro dictū est: Exemplum, Ferox. Alter Trochæus à volubilitate appellatur: quē iccirco Rotatilem aliquando nominauimus: vt Cæsar. Exemplum Spondæi, Velox. Quæro præterea, Quū in vtroque tā Iābo quàm Trochæo eadē sit quātitas tēporū, quamobrē solū Trochæū volubilē agnouerūt: æquè enim citò euadit è faucibus Iābus. Id euenit è syllabarū dispositione. Iābus enim ini-

Inæqualitatis causa in pedibus.

Pyrrhichius.

Iambus.

Trochæus.

tiò

tio celer impetum capit, mox subsistit. cõtrà stat primùm Trochæus, deinde vrget hoc ipso quasi pődere syllabæ syllabam in quam incumbit: atque ea videtur subterlabi sua celeritate. Itaque est rotæ motus cõpositus ex violento & naturali. nãque vbi primo quoque impulsu semel mota est: ab se ipsa motus tenorem perpetuat, propterea quòd semper partem inferiorem superioris orbis moles premit. Is etiã Choreus dicitur, quòd esset in choris frequens. Sic bisyllabi quatuor. Trisyllabi auté octo eadem ratione. nam aut omnes breues, aut omnes lõgæ, aut duæ breues vna longa, aut vna longa duæ breues, aut vna breuis duæ longæ, aut duæ lõgæ vna breuis, aut vna lõga inter duas breues, aut vna breuis inter duas longas. Collectio est ita, vt à præpositionibus dependeat: inter, cum, ante, post.

Tribrachus Vbi sunt omnes breues, appellatur Tribrachus: quod nomen præ se fert pedis simplicissimã quantitaté. Pyrrhichium continet, ac præterea semissem, vt *Tabula*.

Molossus. Qui omnes longas cõtinet, Molossum nominarunt, à natione quæ eo oblectabatur: non quidem, vt reor, solo, sed inter alios frequẽti. alioqui iterato Spondæo idem ius debebatur. Exemplum, *Venatrix*. Is est qui sesquispondæus.

Bacchius. Vnam breuem duas longas qui obtinet, Bacchius Dactylo cõtrarius, qui vnam longã duas breues. quibus enim in sedibus vnus longam, alter breuẽ habet. quibus ille breues, hic longas. Exẽplum Bacchii, *Renidens*: Dactyli, *Scaliger*. Alio modo Anapæstus Dactylo contrarius, quippe situ syllabarum. Duas enim breues lõga sequitur: vt *Pietas*. Cui cõtrarius natura Antibacchius siue Palimbacchius: sicuti erat Dactylo Bacchius. quippe duas longas vna breuis subit: vt *Saturnus*. Reliqui sunt duo inter se eodẽ modo cõtrarii. vnus, in quo breuis vtrinque à duabus longis obsidetur, vt *Diuites*.

Amphimacrus. Is Amphimacrus dicitur, & Creticus. alter, in quo media longa, prima & vltima breues: iccirco Amphibrachus, vt *Corinna*. Ratio nominũ vulgaris. Dactyli ab articulis digitorũ. primus enim maximus. quanquã cæteri duo non respondẽt. neque enim æquales sunt in digito: sicuti Dactyli syllabæ.

Anapæstus. Anapæstus ἀπὸ τοῦ παίειν. quia contra quã in Dactylo pede terram feriebant. Igitur nomina aut à quantitatibus, vt Tribrachus. Aut ab vsu, vt Spondæus. aut à motu, vt Trochæus. aut à natura, vt Iambus. à situ, Amphimacrus. à regione, Molossus, Creticus. à similitudine, Dactylus. à gestu, Anapæstus. Bacchius quoque ab vsu: quia in Bacchi saltationibus. & Chorius à choris, in quibus eius esset vsus multus.

AN ALII SINT PEDES.

CAPVT IIII.

AN verò præter hosce alii sint pedes? Rerum naturam si spectes, sanè neges. Nulla quippe dictio inueniri potest, quæ non horum coniunctione aut mistione cõprehendatur. Quare igitur quadrisyllabos pedes commenti sunt? quia nõnulla verba ex contrariis constant pedibus: veluti Choriambus ex Trochæo & Iambo.

Choriambus. iccirco ne hinc inde mendicaremus, sub vnius nomine naturam illam concipere libuit. Quã hunc ad modũ vestigabimus, quo & superiores. Omnes syllabæ breues. omnes longæ. tres breues vna lõga. duæ breues, duæ longæ. vna breuis tres longæ. vna longa tres breues. duæ longæ duæ breues. tres longæ vna breuis. duæ longæ in medio duarum breuium. duæ breues in medio duarũ lõgarum. alternatim breues duæ & longæ duæ. alternatim longæ duæ breues duæ. Ergo nontãquam diuersæ res à superioribus bisyllabis recẽsendi, sed tanquam recensiti non omittẽdi.

Proceleumaticus. Duo igitur Pyrrhichii cõficiunt Proceleumaticum. qui ab hortatu dictus est, siue militari, siue nautico: vt *Pelagius*. Duplex Spondæus, iccirco à Græcis Dispondæus: *Venatores*. Duo Trochæi eadem ratione Ditrochæus & Dichoreus: *Imperator*. duo Iambi, *Caniculas*. iccirco Græci ταυτοποδίας nominarũt: id est iteratos pedes: ἰαμβικὴν, τροχαϊκήν. sic potes & Pyrrhichicam & Spondiacã dicere. Pyrrhichius & Spondęus Ionicum à minori faciunt: *Metuentes*. à minori nánque incipit, id est à breuibus. Pyrrhichius & Trochæus, idem est quod Pæon tertius, *Sceleratus*. Pyrrhichius & Iãbus, quod Pæon quartus, *Celeritas*. E contrario Spondæus & Pyrrhichius, quod Ionicus à maiori, *Venaticus*. Trochæus & Pyrrhichius, Pæon primus, *Continuus*. Iambus & Pyrrhichius, Pæon secundus, *Iuuenculus*. Alii hosce ab ordine digessere, non quemadmodum nos à natura. Ionicus à maiore, quum duas breues totidem antecedunt longæ. à minore, quum lõgæ subsequuntur.

Pæones quatuor. Ad hæc quatuor Pæonas, quorũ vnusquisque à sede vnius longæ syllabæ sortitur appellationem, cum qua tres breues totum corpus conficiunt. Primus, in quo prima longa: secundus, in quo secunda. Atque eodem modo alii duo, tertius & quartus.

Epitritus. His cõtrarii sunt natura Epitriti. quippe vnam breuem, tres longas habent: appellantur ab illius breuis sede, sicut illi à longæ. Epitritus primus ex Iambo & Spondæo, *Senatores*: secundus ex Trochæo & Spondæo, *Conditores*. Qui cognominatus est à Caria regione, Caricus: tametsi βαρβαροφώνους eos Homerus vocat. Tertios ex Spondæo & Iãbo, *Prudentia*. hunc Rhodiũ etiã appellarunt. Quartus ex Spondæo & Trochæo, *Oratoris*. is à quibusdã dictus μονοφυής. quare verò Epitriti sint vocati, dicendum est. Si vocem hanc, *Senatores*, in sua tempora partiaris, septem inuenientur. quorum duabus syllabis prioribus tria quum attribueris, in duabus sequentibus præter tria item vnum reperietur. Est enim proportio Spondæi ad Iambum Epitritos. Causa autem proportionis est syllaba breuis, quæ deficitur vno tempore. Iccirco ab eius sede cognomen à proportione nomen nacti sunt. Eadem ratio

Tróchæi & Spondæi. quare etiam secundo Epitrito eadem conuenit appellatio. At verò de tertio & quarto quid dicemus? In quibus priores syllabæ duæ superant duas posteriores, non ab ipsis superantur. Itaque non erunt ἐπίτριτοι, sed πρότριτοι. Antecedit enim proportio, non subsequitur. Veteres autem nihil tale veriti, sequuti sunt temerè vniuersitatis rationem. propterea quòd æquè conueniret omnibus idem modus syllabarum. Quod autem Epitriti ea, qua diximus, de causa nomen hoc adepti fuerint, ea alio quoque cognomine manifestum est. Quippe à nonnullis ἑπτάσημοι dicti: quasi ἑπτάχρονοι. quoniam tempus in Musicis esset, quod apud Geometras σημεῖον, & Arithmeticis Vnitas. Duæ præterea supersunt coniugationes Iambi & Trochæi: ac Trochæi cum Iambo. Priore cõstituitur ille qui Antispastus vocatur. Amphibracho similis situ, non numero. Iccirco quia breues duæ in medio duarum longarum obsessæ sunt: vt, Senatoris. Ratio nominis, quum à breui ad longam processit, retrahitur inde per longam ad breuem. Altera huic contraria coniugatio nobilissimum constituit pedem Choriambicum. Exemplum, Scaligeri.

Ex his quæ suprà diximus, satis constat superflua Grammaticorum satagentia: qui sea atque etiam octo syllabarum pedes conflauere. quum ipsi quoque quadrisyllabi nihil aliud sint quàm bisyllaborum iuga. ac quemadmodum ostendebamus, nulla dictio dari queat, quæ bisyllabis aut trisyllabis vel solis vel iunctis explere nequeat.

VERSVS. CAPVT V.

Versus primùm nomen declarandum est: deinde definitio, tum genera: quarto loco generum enumeratio: quinto leges communes: sexto leges propriæ: postremo vitia. De nomine igitur sic: Verrere est idem quod sulcare aut scalpere: tollere aliquid è superficie, ita vt depressio relinquatur. In ceris igitur stilo quum ducerent notas, frequentatiuo vsi sunt, sicut & agricolæ. Vertunt enim terram, quia quod subtus erat, suprà vt sit faciunt. sic Cicero dicit Literas exarare. Ad eum modum Versus dicti sunt lineæ illæ siue sulci, quibus verba scribebantur: quemadmodum in Originibus exactius dictum est. Itaque in omni scriptura tractus singuli orationis Versus sunt appellati. Postea quum redegissent cantum ad numerum castigatiorem, antiquum Versus nomen sibi fecere peculiare. Ex his colligitur definitio: Versus est dispositorum pedum certo numero castigata connexio. Grammatici nugarius: Versus est partiũ legitima dispositio, & pedum culta copulatio consonanti specie metricam exhibens regulam. Principiò, voa hæc, Partiũ, superflua est. satis fuerat dicere, Pedum. Item illa verba, Culta copulatio, cõprehenduntur illis, Legitima dispositio: neque enim lex sine cultu, neque cultus sine lege. Quæ si non sint idem, ergo Enniani versus neutiquã versus sint: qui sunt inculti. Nihilo meliora illa, Consonanti specie. Ridicula verò illa, Metricam exhibens regulam. non enim regulam versus exhibet, sed versum regula: neque mensurã dat versus, sed mensura versum.

VERSVVM GENERA. CAP. VI.

Versus à numero, aut pedum, vt Senarii: aut mensurarum, vt Dimetri: qui tamen quaternos habent pedes, sed sub binis mensuris: aut syllabarum, vt Hendecasyllabi: aut à pedibus, vt Dactylici, Iambici: aut à quantitate cõtinua, vt Lógi: aut à qualitate, vt Quadrati: aut ab authore, vt Sapphici: aut à gente, vt Ionici: aut ab vsu, vt Elegiaci: aut à societate, vt Lyrici. Sic habes quatuor causas: A' fine Elegiaci. finis enim conquestio. Ab efficiente, Asclepiadæi. A' materia, Iambici. A' forma non deducas, nisi quæ cognoscatur in situ ac dispositione pedum, & in quantitate continua aut discreta. Dispositio pedum deprehẽditur in Mistis, de quibus moa. Nomen est in quantitate continua, quod dicebamus Lógi. In discreta, Senarii. sunt enim hæc quasi formæ, sicuti in quantitatis modo, ac quasi relatione, Dimetri. Et in qualitate eadem formæ proportio, Quadrati. est autem Mensura, quod μέτρον Græci vocant. Hanc certa lege sic præscripsere, vt μέτρον ne minus esset quatuor temporibus. Breuiores pedes, vt Iábus, Trochæus, Tribrach°, pro semimetris baberẽtur. tãto aptior huic calũniæ Pyrrhichius. Itaq; motum vnũ ex duobus breuibus pedibus statuere, atque διποδίαν appellauere: eúmque versũ Monometron dixere: quæ quaternis cõstarẽt, dimetra: quæ senis, trimetra: tetrametra ex octonis. Quare coacti fuere cõminisci certas appellationes, quibus signarẽt harũ variationẽ quantitatũ. Etenim dimetrũ Iábicum sit hoc: *Iactatio fortis, nihil.* quia deest verbũ, si addas sic: *Iactatio fortis nihil fit*: extat è natura Dimetri. Eodem modo si altera adhuc addatur syllaba: vt, *Iactatio fortis nihil mihi*. Itẽ si tertia sic: *Iactatio fortis nihil mihi fit*. Desit enim syllaba, quominus exeat in trimetrum. Iccirco quatuor eacogitarũt appellationes. vnam, quæ integrũ præscriberet carmen: quã vocarũt ἀκατάληκτον, quia nihil adiaceret. Cui vna deesset, καταληκτὸν, haud satis signatè. Cũ duæ desiderarẽtur, βραχυκατάληκτον. vbi vna superesset, ὑπερκατάληκτον. has autẽ nominarũt Græci ἀποθέσεις, i. depositiones, siue terminationes. Quòd autẽ abusi sint vocib°, videamus. omnis enim finitus tractus καταλήγει. nullus igitur ἀκατάληκτος. Veteres autem τὸν ὑπερκατάληκτον etiã ὑπέρμετρον dixere. Illud sanè tueri nequeã. nã quod excedit perfectũ non ὑπερκατάληκτον, sed ὑπερακατάληκτον dictũ oportuit. Est enĩ τὸ ἀκατάληκτον τὸ αὐτοτελές. hoc illud vna superat syllaba. Latinè Acatalectũ, perfectũ dicas: Hypercatalectũ, eauberãs. Brachycatalectũ,

Dispositio pedum

Monometer

Dimeter

Tetrameter.

talectū, mutilū: Catelectū, semimutilū. Prisci autē nostri simplicissimè atque cōmodissimè. Binarium, ternarium, quaternarium, quinarium, senarium, septenarium, octonariū. Quibus designationibus Brachycatalecti appellationem sustulère. Quòd si vna syllaba deesset, idem putarunt atque si alteri superesset. Exempli gratia, si senarium carmen vna syllaba deficeret: quinarium hypermetrum agnouerunt.

A genere partium.

Hæc à partibus differentia specierum, quæ illarum numero constarent. Alia partitio est à partium genere. versus enim aut puri sunt, aut misti. Puri, qui suum tantùm admittunt pedem. Misti autē non vno modo. Etenim vel similem recipiunt siue parē: vel dissimilem. Similem, vti suprà dicebam, intelligo vel situ, vel quātitate. similis est siue par temporū quantitate spōdæus dactylo: iccirco eum recipit dactylicus. An verò admittat dactylum spondiacus? & puto non admittere. segregatum enim arbitror id genus carminis ad diuina ministeria. Anapæstus non solùm temporibus, sed etiam syllabis dactylo par est, situ verò contrarius. nihilominus tamen dactylus in Anapæsticos subit. An verò in dactylicos Anapæstus? Raro quidem: vt apud Homerū, Βορέης, ζέφυρός τε. & diuinum Poetam, *Fluuiorum rex Eridanus*. Et Ennium, de quo citat M. Tullius, *Animum præpetibus sese pulchrisque locis dant*. Neque sanè ius esse videtur: vt contraria contrariorum in sedem admittantur. Iccirco in Iambicum trochæus nunquam surrepit: neque in hunc ille. Tametsi Choriābus pes ex vtroque conflatus sit. verùm hoc ad mistorum naturam reducitur. In quibus non solùm diuersi, verumetiam aduersi pedes committuntur. Grāmatici simplices versus ἀκαταστρόφους, mistos ἀπεριγράπτους, quasi imprescriptos nominarunt. Item simplices καταστικούς, quasi constantes: quorum partes legitimæ neutiquam spuriis cederent: neque ciues peregrinis. Hos bifariam veteres agnouêre. Primarios, qui verè puri essent, veluti Iambici, Dactylici, Trochaici, & alii. Alteros appellāt deriuatos, παραγωγούς: quale Pherecratiū: in quo tametsi non omnes dactyli, tamen haud multò diuersus ab iis spondæus. Quum enim dactylicus sit, vnico tamen dactylo constat singulis vtrinque spondæis obsesso. Quum igitur nequaquam verè puri sint, Græci eam compositionem mollissima voce temperarunt: μονοειδῆ enim vocauêre: alii κατ' ἀντιπάθειαν μίξιν. Compositos iidem σχηματισμένους nomināt: quasi fuerint prius ἀσχημάτιστοι. Postea verò figuram quampiam aliis additis lineis adepti sint. Horum quoque ratio duplex. In quibusdam enim certa est proportio, quos vocant συζυγουμένους, quasi coniugatos. qualis societas est in Ithyphallicis. Horum duo genera, vnum quoties cuiuscunque modi pedes concurrunt: quibus receptis nullam versus obtinet faciem, cui nomen vnum attribuatur. veluti in Melicis, Dithyrambicis, Hyporchematibus, Scoliis, Pæanibus. Modò enim respondeant Strophis Antistrophi, nihil præterea curāt. Hos iccirco appellarunt ἀσυναρτήτους. Aliud genus: vbi versus partes versibus diuersis partibus annectuntur. Quemadmodum ternariū Trochaicum vbi assuitur quaternario dactylico. exemplum ex Horatio:

Vitæ summa breuis spem nos vetat inchoare longam.

ἀσυναρτήτους vocant. Scio à Grāmaticis imprudēter multa: inter quæ & illud, vbi digesta sunt ab ipsis versuū genera pro poematū ratione ac nomine. Neque enim Comicum à Tragico distat carmen, neque à Satyrico Heroicum: vtrobique enim mensuræ eædem. Aggrediamur deinceps singulas species: quibus animi atq; exercitationis gratia tam Latina quàm Græca apponemus exempla dè nostris.

GENERVM ENVMERATIO.

Pyrrhichici.

CAPVT VII.

PYrrhichius pes quū sit simplicissimus, primo loco est à nobis positus. Quare qui ex eo solo puri constarent versus ante alios fuêre statuendi. Verùm tametsi in hyporchematibus aliquot versiculi inserti leguntur: tamen rei difficultate olim deterriti absistere maluêre. ac siquid, vti dicebamus, in scoliis atque eiusmodi molirentur, perpusillum fuit id: ac versus ipsi minuti, curtique: vt postremæ syllabæ indifferēti quantitate liceret eis lasare leges tot breuium syllabarum. Nos primi ausi sumus longissimis versibus, quippe nouenariis canere Silenum: cuius poematii initium posuimus superiore libro. Hic etiam animi gratia descripsimus epigrāma iisdem factum legibus:

Animula vagula misera loca subige fuga.
Quid alind aueo? lacryma pia vocat.
Perijt, & abijt animus: vt is obeat ibi
Lates vbi lapide gelida mea Rosa.

Laertius in vita Diogenis Cynici recitat distichon eiusmodi:

Διόγενες ἄγε λέγε, τίς ἔλαβέ σε μόρος;
Ε'ς ἀΐδος ἔλαβέ με κυνὸς ἄγριον ὀδάξ.

IAMBICI.

CAPVT VIII.

QVemadmodū in cæteris, sic in Iambicis minimum fuit Monometron Brachycatalecticum: vt ἰώ. Mox catalecticum, vt ἰώ μοι. Tertium Acatalecticum, vt ἰού, ἰού. Quartum Hypercatalecticum cognomento Aristophanium. Io Triumphe. Dubitabimus. Quónam modo dabitur ille primus pro versu, ἰώ. Idem erit pars & totum: si vnica vox versum integrum comprehendet. Sanè haudquaquam versus est: sed quia inter veros versus inseritur: nefas fuit aliter appellare. Itaque Demetrius Phalereus in libro de Phrasi

vocauit ἡμιμαδῶν. Etiam syllaba eadem licentia A vsa est, φαί. ponemus deinde species quasi per gradus.

Euripideum dimetrum brachycatalecticũ. ὁ ζαὶ θεῶν πατήρ. *Dæ nobiles opes.*

Anacreonticum dimetrum catalecticum. ἐν βότρυσι κυθέρη. *Vino Venus calescit.*

Archilochium. φυγὰ χαλοῖν ἢ φόβος. *Malis metus, tremor, fuga.*

Alcaicum, siue vt alii Alemanium. ὁ πῖνε πῖνε μοὶ μετ' οἶνω. *Refunde cymbia falerna.*

Alcmanium alterum. ὦ χρυσοειμον παρθένου χρέα. *O virgo, da quod non perit datum.*

Hipponacteum. χάρισι φεῦγε, ἢ χάρισι πὶ τί. *Cruenta vatum nemo dicta vitat.*

Archilochium alterum. κακοῖς ἴαμβος ἴει μάχην, δυμάν κακοῖς. *Malos iambus enecat, beat bonos.*

Hipponacteum alterum. αἷας ἐν οἴνῳ φλεγμονῇ, ὁ λόγοισι ἰαμβος. *Peior Megara læsi lingua fit poeta.*

Aristophanium alterum. γίλως πολλοίσι φθάνουσι μάχεσαι ἐν βίῳ. *Pauci sciunt quid mane, quid vesper vehat sibi.* B

Anacreonticum. πῖ χρυσοπτέρῳ μυῶν χρυσοῦ ὕμνοι τῷ δὲ κώμῳ. *Amor medullis incitus subasperascit acer.*

Aristophanium tertium. ἐλεγχε μαδὲν λοιδορῶν. πῶ δὲ πάλιν αὖ πάντα λιδες. *Audi, & vicissim dic. relinque sordidis conuitia.*

Anacreonticum alterum. ἴερος ἰαίνει χαρμαλίζων ἁπάλλαχα, δὲ δ' ἔχων γαλλινῶν. *Lenis procus pernicacem me manu quatit Cupido.*

Is poeta ausus est etiam excedere modum octonarii. Verùm neque priscis, neque nobis placuit. Quare de his satis. è quibus intelligas ab inuentoribus, aut ab iis qui frequentius vterentur à Grammaticis attributa nomina. Anacreon catalecto dimetro quum sæpe scripsisset, C hoc est consequutus, vt ab ipso cognomen adipisceretur. Extant apud Gellium suauissima. & sparsa per aliorum libros quædam plenissima mellitæ simplicitatis:

ὁ μὲν θέλων μάχεσθαι,
πάρεσι γὰρ μαχέσθω. Et acatalecta non minoris venustatis:
ἔρωτι δῦτε, κἀκεῖ ἐρῶ.
καὶ μαίνομαι, κοὐ μαίνομαι.

Trimetrum autem Archilochus reddidit illustrem. Cuius extat ille tam suauis, quàm operosus, quadratus:

Λέξαιμ κοινάζοντα λέξαι, λειτουργεῖ σι λέσιμαι.

Hipponactis autem vna syllaba minor: qui D frequens est Comicis nostris. qualis apud Terentium:

Si quippiam remiserint Philumenæ dolores.

Hipponactis verò,

οἱ μὴ χθόνιοι τὰ θεῖοι κρατῶν καὶ τί ρρινα. Nihil enim concinnius hoc genere carminis.

IAMBICI SCAZONTES.
CAPVT IX.

ATque hi quidem Iambi recti: qui scilicet suis sedibus pares atque æquales habent pedes. Primus Hipponax senarium addito vno tempore sexto pedi claudum fecit. Spondæo namque pro Iambo posito productiorem dedit, atque Scazonta nominauit. Icirco de Hipponacte diximus in nostra Nemesi:

Qui claudicante fortius currit pede.

Alii eadē ratione χωλίαμβον appellant. Nonnulli Ananiæ inuentum aiunt, non Hipponactis. In his illud animaduertendum. Quosdam relicta quintæ sedi Spondæi pristina libertate, lentiorem atque adhærescentem reddidisse versum. Nos id nobis neutiquam licere voluimus. quemadmodum neque Catullus, neque Martialis: at Boetius admisit. In quo viro diuino illud miratus sæpe sum. quum enim plus posset, minus voluit. Contrà Catullus in aliis laxissimè licentiæ. Boetii illa:

Quisquis profunda mente vestigat verum,
In se reuoluat intimi lucem visus.

Nec magis diligens Theocritus, qui in Hipponactis ipsius epitaphio sic scripsit:

ὁ μουσοποιὸς ἐνθάδ' ἱππῶναξ κεῖται
εἰ μὲν πονηρός, μὴ ποτ' ἔρχευ τῷ τάφῳ.

Nos qui plus triamillia dedimus, experti sumus quid in his fieri possit. Nullum enim carminis genus, quod facilius expeditiúsque sese quærenti offerret, inuenimus.

TROCHAICA.
CAPVT X.

SImilis modus & ratio Trochaicorum. Minimus eorum versus fuit apud antiquos monometrũ hypercatalecticum, quod Paneratium nominarunt. φρὶ χλοιδορῶν. *Nulla iam fides.* Syllabatim cæteri crescunt ad hunc modum:

Ithyphallicũ. βάκχε, βάκχε, βάκχε. *Huc ades Lyæe.*

Euripidium. σοὶ τύχε πάντων κρατεῖ. *Fors dat, & tollit datum.*

Alemanium. οἱ κακῶν βίος βίβαιος. *Impius spernit parentes.*

Bacchyllidium. οἱ κακῶν βίος κατθέατος. *Vita non est vita, si mala est.*

Sapphicũ. λάβεδε κῶρες δῆχεδ' μολπῶ. *Tende Barbiton puella Lesbis.*

Sotadicum. πολὺ ἀβρόσει κακὰ βούλομαι χόρει. *Nil mihi tecum impudica nil Venus.*

Archilochium. ὤ ἴαμβος, ἀλλὰ σὺ ἔγχος ἔρδει. *Ira forti forte telum mens quieta.*

Sapphicum. ὕλοι φλέγει πεδί, ἔρος δὲ καρδίας. *Vrit æstus prata: cor Cupido lancinat.*

Sotadicum. οὐχ' ἄλις πονεῖς λό: φρένδε αὖ σεαυτόν. *Dira concitata fata literas trucidant.*

Archilochium. δυσυχεῖ σοὶ σοφοὶ πονηρίας. οὐ τυχεῖς κακοί. *Nulla fortuna fides: solet fenere pessimos.*

Hipponactium. πῶς μιλεῖ μου τὶ κακόν. τὶ καλ' ἔχουσι οἱ κάκοι. *Esse prauum præstat: hos boni locis fame necantur.*

Anacreonticum.

Anacreonticum. *σοὶ γέλωτι, σοὶ ἔρωτι χάρις ὅλ-βον ἄξον αἰτήχων. Vltimos dies venustulis Cupido condiat iocis.*

Quemadmodum igitur in Iambicis, ita in Trochaicis quoque authores sibi placuerunt. Quare dimetrum catalecticum Euripidion cognominatum est. Alii *λεκύθιον* appellarunt. Euripidæ illud est:

νῦν δέ μοι πρὸ τύχαν τι θούσας μαλὸν ἄφοε.

Ab Archilocho autem trimetrum catalecticum. cuius illud est:

Ζεῦ πάτερ γάμον μὲν οὐκ ἐδαισάμην.

Tetrametron integrum Anacreon nobilitauit. extat eius illud nectareum:

κλῦθί μευ γέροντος εὐέθειρα χρυσόπεπλε κούρα.

Callimacho autem familiare tetrametrum hypercatalecticum. quale illud eiusdem:

ἔρχεται πολὺ μὲν αἰγαῖον διαπρήξ ἀπ' οἰνηρῆς χίου.

Dimetrum verò catalecticum, quod suprà Euripidium dicebamus, etiã Glyconium nonnulli appellarunt. Cuiusmodi Horatianũ illud:

Non ebur, neque aureum.

SPONDIACA, MOLOSSIca, Dactylica.

CAPVT XI.

SPondiacis, quemadmodum suprà memoratum est, ad aras vtebantur. Quia tamen æquabili sono adhærescunt, habiti sunt tum insuaues, tum rudes, atque sine artificio. non igitur admissi fuère ad poemata, quasi principes versuũ, sed quasi substituti aut Iambis, aut Trochæis, aut Dactylis, aut Anapæstis. Itaque versus ille, temetsi à Diomede recẽsitus est pro puro spondiaco:

Et leueis ocreas lento ducunt argento.

Tamen loco dactylici positus est. Eadem quoque ratio fuerit Molossicorum. Restat igitur vt Dactylica videamus. Ac primùm quidem idémque minimum iam demẽsi sumus in Trochaicis. Quippe Dimeter catalecticus Dactylũ constituit. In Lysistrata Arist.

Alterum monometrum hypercatalecticum: vt, *εὖ πάλαι οἶ. Viue, vale.* totus Choriãbo cõstans vnico. quę est vltima pars Pentametri Elegiaci.

Sequitur vsitatius dimetrum catalecticum, Adonium cognominatum. *ὀλβιος οὐδείς. Heu fugelites.*

Post hunc Hymeniacum. *χελλιδόνειρα νύξ. Alme Talassio.*

Hinc Archilochium. *πάξοντι ἄμβον ἔχει. Omnia victor habet.*

Alcmanium. *ἄμπελο νίκτειρος ὄζων. Vina acuunt Veneris vim.*

Simonidium. *ζώα μεγαστρῶν ἄλυμον. Ira tyrannica fulmen est.*

Alcmanium alterũ. *ἡδὺ τέλος ἀγίας ἀρετῆς. Nequitiam meditantur opes.*

Archilochium alterum. *Ζεῦ πάτερ οὐ γυγαιῆς νι-*

A *μονέοντος;* Virgo tuis oculis furit ignis.

Alcmanium tertium. *θευτόκε πάρθενε χαῖρε, δίδου βίον. Nulla quies hominis sapientia.*

Alcmanium quartum. *ὄμμασι μὲν μὲ ψύχης προφερεῖς φίλα. Ex oculis animus dabit indicium.*

Stesichorium. *ἄσπα, τύχη, μόρος, αὐτόματον βαπλάνει. Parce pias scelerare manus fate diuis.*

Simonidium alterum. *πάντοθεν ἐν πρίλαις χρήματα βίος. Fide Deo sapiens bone, non tibi: tu nihil.*

Simonidium tertium. *χαῖρε πάτερ βίοτοιο χρόνου παῖς ἠ Κόρου. Cuncta procax temere malè numina inrat amans.* Quod genus est suauissimum. habet enim exitum Elegiacum.

Heroicum. *οὐκ ἐγὼ αἴτιός εἰμι, θεός γε μοι αἴτιός ἐστι.* Quem quare pyrrhichiciũ appellarint, equidem

B nescio. nulla enim subest ratio. *Non tua vita mihi, tibi sed mea vita parata est.*

Ibicium. *οὔτι θεῶν οὐ θανάτου σοφὸς ἴσται, οὔτι θάλον βιωῦ. Aspice quàm miseros homines malesanus Amor quatit.*

Alcmanium quintum. *φειδωλοῦ χαείτων ἄτερ αἰδόος ἐρχομένων γλυκερῆς. Nulla decet rigidos reuerentia, nulla truces pietas.*

Stesichorium alterum. *μήτε ἐμοὶ μάλα, μήτε μάλιστα· βαρὺ βίος ὁ θανατώδης. Prælia dira placent stolidis, quibus effera mens stimulos dat.*

Ibicium alterum. *μοῖρα διὸς θυγάτηρ κακομηχάνους ἀνδρὸς ὑβριστὰς ἄχθεται. Parca ferox Iouis imperijs homini mala plurima condidit.*

Ibicium tertium. *μελπομένη χαέτωσι θεὸς πυθμὴν ἄρθιτον οὐρανίων μολίων. Nullus honor trepidis,*

C *gelidisque: patet polus acribus ingenijs.*

ANAPÆSTICA.

CAPVT XII.

QVi metiuntur Anapæstica, sicut Iambica, per *μονομετρίαν*, binos pedes comprehendendo, vehementer falluntur: errarunt enim errorem non ferendum. Idem nanque modus qui & in Dactylo.

Stesichorium primum faciunt monometron hypercatalecticum: vt, Anapæstus.

Hunc sequitur Simonidium dimetro catalectico. *σοφὸς ἀγαθός. Sapiens, bonus.*

D Post eum Itimium, quem vocãt, statuunt. cuius duo pedes integri. *βίος ἐν σοί. Ades alma salus.*

Choricum huic vnam addit syllabam. *θεὸς ἀνδρὸς αἴτιος πως. Pietas male habetur.*

Aristophanium. *οἶος τοῦ καλοῦ παιδείας. Quate stultitiam ioco.*

Aristophanium alterum. *ἄγε δῆτα θεὰ σὺ μέλε. Domat omnia sors rigida.*

Pindaricum. *πότνια καλλίστη φέρ' ἀοιδάν. Animus cupidus malesanus.*

Alcmanium. *καλὰ κίνδυνα πόντος ἔχει κακός. Stolidos quatit ambitio.*

Archilochium. *ὁ σοφὸς βιότου καλ' ἀεὶ μελετᾷ. Venerem & pelagus fuge, bella fuge.*

Partheniacum. *ἀυτὸς δ᾽ὸς αἰθερίων φίλε χαῖρε.* *Periit bona gloria Scaligerorum.* Hoc & à quibusdam *σμμίλειον* appellatum à Simmia Rhodio poeta.

Pindaricum alterum. *θαμὰ βοτρυόεντα Διόνυσον ἐλθὲ μοι.* *Hedera redimite virente veni Pater.*

Alcmanium alterum. *γλυκερῆς θαμά τοι φρενὸς ὄλβος ἄπο δ᾽ ἀρετᾶς.* *Nequit inter atrocia crimina stare fides.*

Stesichorium alterum. *εὐάπτισι χορῶν τέκος ἔλθε σὺ κυπρογένεια.* *Cytherea parens veni: adde modos: rosa spiret.*

Simonideum. *δότε πηκτίδας λυγυρῶν μελέων μαλακὸν ψόφον.* *Lyra suauiloquentibus ede sonos teneros modos.*

Alcmanicum tertium. *μετ᾽ ἀγῶνα πόντος: λυγείη γαλήνη δ᾽ὸς ὦ θύγατερ.* *Maris induciæ, tenerique malacia veris adest.*

Aristophanium alterum, quo ille plurimùm vsus est ob commoditatem. Nos item multa lusimus. *πολύμοχθ᾽ ἱερὰ φίλα ἀπολόεντε ἄμεμφε γῆρας.* *Veneranda, hilarisque, nec orba veni, viridisque senectus.*

CHORIAMBICA, ET Pæonica.

CAPVT XIII.

CHoriambica pura perquàm pauca inueni. iccirco inter composita reposui. sicut & Pæonica. Antispasticorum quoque ratio illis non absimilis. Lusimus tamen nos puris Antispasticis quædam non sine sale & aceto.

IONICA A' MAIORI.

CAPVT XIIII.

IOnicum à maiori monometrum hypercatalecticũ primo loco à veteribus recensitum est. *ζωὰ ἀρετά.* *Virtus mea lux.*

Hipponactium dimetrum brachycatalecticum. *κάμψον θεὸς ἄκρον.* *O respice finem.*

Post hunc dimetrum catalecticum. *τύραννίας καλή.* *Virtus melior regno.*

Sequitur illud dimetrũ acatalecticum. *καλὸς βασιλεὺς ἐντυχεῖ.* *Miles quate telum ferox.*

Hinc hypercatalecticum. *ἐυφροσύνη μάκαρ ζωὴ ὄλβος.* *Regina soue me pietas.*

Trimetrum brachycatalecticum. *ὦ δεῖ θανάτω φυγεῖν ἀπολέσθαι.* *Frustra est fuga, si fata trahunt te.* Hoc Praxileum etiam vocat Seruius.

Trimetrum catalecticum. *πολλοὶ μὲν αἰτίας θεράποντες τοι.* *Author generis Brenne vetus salue.*

Trimetrum acatalecticum. *οὗτος στρατιώτης παρὰ δειλὸν φυγᾶς.* *Quænam timidis præmia, si ille hac fugit?*

Trimetrum hypercatalecticum. *μᾶτερ τεβέων χαίρει μαλῶν, χαλλῶν.* *Fortuna tyrannis adimit, quod dederat.*

Sotadeum hoc vna syllaba maius. *ὁ ναυτὴς αἰὲν στυγεῖ ποτὶ δ᾽ ὑδάτων αἰὲν.* *Tuto maris iras videt è* A *litore Nauta.*

Tetrametrum catalecticum. *πᾶς φράζεο πῶς δῶρα βίου ζωᾶς διδοῦ λάβρου.* *O conditor alti Ætheris, atque incola placare.*

Tetrametrum acatalecticum. *ζημία μόρος τῆς ἀχαλίνου στομάτων ἀκρίβεις.* *Fecit satis, ægram rabiem qui domuit fœmina.*

IONICA A' MINORI.

CAPVT XV.

MOnometrum hypercatalecticum. *Ἔρατὼ δεῦρο.* *Ades o Clio.*

Dimetrum brachycatalecticum. *μάλος οὗτος γέλασον.* *Tibi ridet rosa.*

Quòd hoc vna superat syllaba Timocratiũ vocant. *γλυκερὸν ᾆδε θεράπαις.* *Cane Musis mel ique.*

B Anacreontium. *ὄχλος ἄκρον ποσὶν ἴζει.* *Timor addit pedibus vim.*

Dimetrum hypercatalecticum. *θανάτου σοι αἰὲν μνάσθητι.* *Memor esto benefactorum.*

Trimetrum brachycatalecticum. *κύπρι μᾶτερ μακρῶν φροντίδων.* *Penitus me trahe tecum Venus.*

Trimetrum catalecticũ, quod & Anacreonticum. *χέ μοι νίκης αὔανδρον μέλισσον.* *Aganippes soboles Virgilius*

Trimetrum acatalecticum, quod & Sapphicũ. *γλυκυφάρμακε γε ὕμνοι λοιβάδος αὔρας.* *Miserorum est mala vita dare ludo.*

Trimetrum hypercatalecticum. *σοφία φίλτρο διανοτα γεροντίῳ.* *Venus abiecta iacet decrepito vati.*

Tetrametrum brachycatalecticum. *τί λέγεις θυμέ σύγγον γ᾽ ἔδρα ἄλλον θεός.* *Lachesis cruda mea parce* C *triumphis lyra.*

Tetrametrum catalecticum, quod & Phalecium vocarunt. *θεράπων φυγὰς αὐλάν, φυγὰς τῶν δυνάστας.* *Mala mens magnanimos odit, & horret dominos.*

Alcmanium tetrametrum acatalecticum. *κεκοσμίμενος, κεκοσμημένος, κεκοσμημένος, κεκοσμίσμενος.* *Sator auguste deorum pietatem pater auge.*

COMPOSITA ÆOLICA.

CAPVT XVI.

HActenus de puris, nunc Composita aggrediamur. Ac primùm quidem intelligendum est, quemadmodum D à Compositorum appellatione, monometrorum nomen excludatur: quippe *μέτρον* vnum tantùm comprehendit vel dactylum, vel spondæum, vel choriambum, vel alios eiusmodi. Iambos verò binos, aut trochæos, aut pyrrhichios. quare si vnus Iambus coniungatur cum dactylo, aut choriambo, aut eiusmodi, non erit Monometria. nisi inter se illi coeant ita vt Iambus cum Trochæo aut Pyrrhichio. Qua in re parum considerate Grammatici loquuti sunt. Incipiamus igitur ab iis, quæ Æolica dicta inuenio fortasse à varietate. tametsi alibi scriptum est Eulogica. Dactylum vnum, pluresve in medio collocant. vtrinque statuunt è bisyllabis vnum pro arbitrio. Talem habes

Phere-

Pherecratium, in quo dactylus vnus duobus spondæis obsidetur.

Mentem spes alit ægram.

Sic etiam plures interpones, si velis, circumpositis pyrrhichio, trochæóue, aut Iambo, aut etiam spondæo. quorum exempla in his.

Phœbum constituentem mihi carmina,
Musa docta canet dulcisonis Calliope modis.
Nec est qui valeat doctiloquum scandere verticem,
Nisi illi faueat deus.

Item trochæum, aut alium ante duos dactylos, aut vnum dactylum, & vnum spondæum.

Hymen, o Hymenæe, Hymen
Hymen, o Hymenæe.

Suauissimum Sapphicum, in quo dactylus vnus singulis vtrinque dipodiis trochaicis clauditur. quemadmodum vsus est Catullus:

Seu Sacas sagittiferósque Parthos.

Quam qui licentiam vocarunt Grammatici paucæ fuerunt aut memoriæ, aut lectionis. Nam vetustus Sapphicus talis fuit, non autem è spondæo secunda sede. sic etiam vsus est Seneca: *Aut ferax varij lapidis Carystos.* neque enim dactylus est, sed trochæus. duæ nanque vocales in vnam coaluere. Sic priscum illud:

ἢ τίνες θεοὶ τίνες ἀνδρες ἦσαν;

Eam celeritatem spondæi mora castigarunt. quemadmodum penè omnes vtuntur.

Iam satis terris niuis, atque diræ
Grandinis misit pater, &c.

Perquàm concinnum & illud: quum antecedit duos dactylos Iambus, aut trochæus, aut spondæus, aut pyrrhichius. latæ enim licentiæ est.

κύπρογεν' ἠνίχ' ὁ μαινόλης
δεῦτε συλλοχεύσῳ
κώμαρδος θάλ©ον ἄντρον.

Sappho verò etiam plures. cuius ille extat versus:

ἠράμαν μὲν ἐγὼ σέθεν ἄτθι πάλαι πότα.

Scio aliter ab aliis secari per diuersos pedes. Verùm hoc tibi præ oculis habeas, facillimum quenque pedem proponendum, vt promptior sese offerat oratio. Iccirco etiam cæsuræ inuentæ sunt, vt dactylis contenti essemus: neque cogeremur abire ad choriambos. Pedes enim quadrisyllabi lentius subeunt animum scribentis. Itaque Asclepiadeum illud,

Mæcenas atauis edite Regibus. nequaquam in secunda sede metiti sunt choriambo: sed dactylo & cæsura. Tum autem duobus dactylis: non autem choriambo, & iambo. Quare & versum illum priscum, quem adducunt,

καὶ κλῶνα τινα θηρώμενος.

Illi secarunt per epitritum, iambos, & cæsuram: quæ dimensio quum sit diformis, neque hæret memoriæ, neque facilè sese dat meditanti. Nihil autem infelicius quàm quum animus poetæ distrahitur à sententiis numerorum difficultate. Quare nos commodissimè cum versum metiti sumus, spondæo, dactylo, dipodia trochaica.

ΛΟΓΑΟΙΔΙΚΑ' DACTYLICA, & Anapæstica.

CAPVT XVII.

HAud dissimilia hisce ea quæ λογαοιδικὰ nominarunt. In quibus post dactylos aliquot, aliquot item statuũt trochæos. Binis vtrísque Alcaicum constat, quo frequentissimè vsus est Horatius:

Prome sales sapidos Thalia.

Maius est vno dactylo illud, quod Praxilleũ vocant à Praxilla poetria: cuius habemus versus illos:

ὦ διὰ τῶν θυρίδων καλὸν ἐμβλέποισα
παρθένε τὴν κεφαλὰν τὰ δ' ἔνερθε νύμφα.

Quo genere aiunt vsum fuisse plurimum Anacreontem. Nos duos ex nostris satis operosos ponamus.

Pande sinus Cytherea, venit Cupido.
Pande Cupido sinus, Cytherea venit.

Cæsuram autem interposuit Alcæus longè lepidissimis numeris. cuius hi versus:

ἦρ' ἔπι διπροσώπῳ τῷ τυράννῳ
τ' ἄρμενα λαμπρὰ κέαται ἐν μυχῷ.

Quem modum ἐγκωμιολογικὸν nominarunt, potes & aliter secare. Post duos dactylos, spondæo, & bacchio: vel dactylo choriãbo, dipodia trochaica.

Anacreonticum autem illud ita inuerterunt. vt secti partes transponerent pusilla mutatione, atque Iambelegum appellarunt. sic:

Tempus docebit quæ facienda tibi.

Plato autem comicus non vnam vt Alcæus, sed plures interposuit cæsuras: duas dactylicas primam, & postremam: iambicámque vnam in medio.

χαῖρε παλαιογόνων ἀνδρῶν θεατῶν σύλλογε παντοσόφων. Qui sanè numerus valde est aptus auribus, & facetus.

Sine cæsuris verò etiam post quatuor dactylos tres trochæos. vt,

Threicius quondam vates fide creditur canora.

Quo in versu recentiores barbari quidam in quarta sede spondæum posuêre mala fide. nihilo sanè meliore, quàm quum Iambicos suos carcinomatum plenos edidêre. Ponam vnum versum Archilochi, propterea quòd vetustissimum est:

οὐδ' ὁμῶς θάλλεις ἁπαλὸν χρόα· κάρφεται γὰρ ἤδη.

Alii pro dactylis quatuor, iambos sex posuêre.

Fortuna flatu ventilat sortem truci Sylaij parentem. Eadem proportio & in illo Boetii:

Si quis arcturi sydera nescit.

Anapæsticorum autem λογαοιδικῶν ratio penitus eadem: si vbi erant dactyli, anapæsti supponantur. Inter quæ etiam illud numerarunt, quod Archebuleum dictum fuit à Thebano cognomine poeta. Cuius postremus pes esset bac-

chius. ἀγάπα θεός. οὐ γὰρ ἐγὼ δίχα τῶνδ᾽ ἀείσω. Archebuleum etiam Asclepiadeum illud de quo suprà diximus, cognominarunt. Aiunt autem Alcmanem in medio spondæos immiscuisse. A

Elegiacum quoque hisce iisdem legibus metiuntur. vt spondaicam trimetriam sequatur dimetria anapæstica: quam expressimus hîc totidem vocibus, quo res esset magis perspicua.

Scribas purè versus, numeri subeant.

Elegiacum enim integrum est. iccirco accuratiores Grammatici me puero negabant cæsuram elegiacam esse posse breuem. quia fit prior spondæi syllaba. Verùm omnis cæsura indifferens est: neque caret ratione. sistitur enim in ea dimensio. Et in saltationibus ad cæsuras pede terram feriebant.

COMPOSITA CHORIAMBICA.

Caput XVIII.

Choriãbica bacchio claudũtur suauissimè: vt B

ἁ μανία τυράννων. Ira necat superbos.

Aristophanium dixerunt hoc: quòd si duos ponas choriambos, Anacreonticum efficies.

Μουνοφυὲς μουνοπάτωρ ὅ γάμος. Si thalamum virgo fugis, senesces.

Et post tres, sic:

Οὐρανία σῶ δὲ μέλος πυκνὸν ἰαλγέλευσα.

Claude meos Parca dies dulcisona quiete.

Et post quatuor: quod vocant Callimachiũ.

τῇ δαμαρὶς μ᾽ ἆρι πόδας καλλιμάχου διερῶς τοιοῦ.

Omnipotens fulminis author pietatis genium tuere.

Dactylus verò etiam Bacchii loco elegantissimè ponitur.

φοῖβε πάτερ χαῖρε δίδου ἀγλαόφωνον βίον.

Flos Cytherea nitida lumina spirat rosa. C

Martianus Capella iambicã dipodiam addidit, sic:

Celsus equo Phœnicea veste nitens ibat Arcas.

Idem post dichoriambiam statuit trochaicam dipodiam catalecticam. Id quod nos quoque fecimus in lusibus nostris.

Sidera quæ noctivagis vertitis polum rotis.

Anacreon autem, & tribrachum dedit primo loco, & iambum secũdo, bacchium vltimo. interpositis duobus choriambis. Cuius ille versus, quem Horatius imitatus, vbi sese ait in Olorem transformatum.

ἀναπέτομαι δὴ πρὸς ὄλυμπον πτερύγεσσι κούφαις.

Asclepiadeo autem quod suprà posuimus, D Martianus in prima sede attribuit dactylum: sapit autem Heroicum, veluti si dicas,

Si tibi pro meritis sunt bona, bene est.

Nam sanè facilè efficias Elegiacum, sic:

Si tibi pro meritis sint bona, diues eris.

In Glyconio vnicus tantùm est choriambus: quod etiam Anacreonticum appellarunt quidam:

Acris mactat hyems rosam.

Quod si tres interpositos capiat choriambos, Archilochium nominant: A

Fronti nulla fides, nulla fides sceptrigero lupo.

Omnium autem suauissimum Anacreonticum alterum. Ex choriambo, duobus iambis, áltero choriambo, & bacchio,

ἐκ ποταμοῦ 'πανέρχομαι πάντα φέρουσα λαμπρά.

Quo Claudianus condiuit suum epithalamium, sine iambis interpositis, sed eorum loco choriambo.

Et Padus Electriferis admoduletur alnis. Addas iambos sic,

Scaligerorum inanium fata ruent superba.

Alii verò ab iambo cœpere, aut trochæo, aut spondæo, & choriambos continuarunt:

Ades fatidico Dia viro Calliope.

Callimachus autem integrum poema conscripsit eo versu, quo Claudianus epithalamiũ. Ipsúmque poema Bacchũ inscripsit: ex quo versus ille. B

δαίμονες ὦ σεμνότατοι φοῖβε τε καὶ Ζεῦ διδύμων γενήτορ.

At Philicus Corcyrensis sexto loco posuit bacchium: cuius ille versus,

τῇ χθονίῃ μυστικὰ δὴ μητέρι καὶ Φερσεφόνῃ κεκλυμένῃ τὰ δῶρα.

Quem morem tanquam & nouum, & suum iactat illo versu,

καινογράφου συνθέσεως τῆς φιλίκου γραμματικοὶ δῶρα φέρω πρὸς ὑμᾶς.

Tametsi aiunt Simmiam Rhodium poetam ante illum suis in poematis vsum esse. quippe ita obseruarunt in eo quod inscripsit, πέλεκυν: & in altero quod dixit, πτέρυγας. Neque enim Theocriti esse patet eo versu,

ἦρα ῥόδον γεραιὸν πολύβοτα μαῦρος μάτηρ μολπῆς. C

ANTISPASTICA.

Caput XIX.

Iisdem legibus poteris tibi condere genera, & totidem, & plura in Antispasticis. Quemadmodum erat eadem proportio in Anapæsticis & Dactylicis. Ac veluti trochaicos dempta syllaba poteris efficere iambicos, & contrà: ita antispasticos choriambis metiri. Multò verò pauciores inuenias puros Antispasticos, quàm puros choriambicos. Miscentur autẽ tum iambis, tum trochæis, tum cæsuris. sicut in eo quod Dochmaicum vocant, cæsura est in medio, & in fine. Extat autem Phocylidæ vnus versus, D

κλῦθι μαντι τὴν ἰγχέειν.

Quem tamen longè facilius metiare, iambo & dactylo iteratis: ne ambages ambiamus. talis erit Latinè, si voles,

Peregrine patere, atque abstine.

Constituunt Pæanicũ Epitrito quarto, Antispasto, & iambo:

Arcum tende citus: Spicula da.

Quem tamen cõmodius metiare spondæo,

&

& duobus choriambis. sic Græcum fecimus:

παιαὶ παιαὶ ἰὼ, ἰὼ παιαί.

Ad eundem quoque modum secabitur Pherecratium co in exemplo, quod veteres adduxêre. spondæis, & dactylis, & anapæstis. neque differt à dactylo nouenario:

ἄνδρες πρόσχετε τὸν νοῦν ἐξελευθέρας συνηθείας καινοῖς ἀναπαίστοις.

Miris etiam modis partiuntur Asclepiadeum choriambicum, quale dicebamus. statuũt enim geminas dipodias: in principio trochaicam, in fine Iambicam: in medio antispastum vnum:

ἦλθες ἐκ περάτων γᾶς ἐλεφαντίναν.

Horatius autem Epitritum quartum primo loco maluit. Quòd si ex primo trochæo facias iambum, fient duo antispasti primi, vt pro eo quod est:

Sublimi feriam vertice sidera: facias sic,

Acuto feriam vertice sidera:

B Sic Phalecium ex Antispasto fuit primùm, non ex Epitrito quarto. Non igitur abusus est Catullus, vt nugantur Grammatici: sed antiquam seruauit legem, quum dixit,

Meas esse aliquid putare nugas.

Alcaicum autem post spondæum Antispastos habet duos, sic:

ἀλκαῖον ὦ μοῦσα φίλα φρόσο.

Viuunt bene lilia sub Rege.

Fuit idem poeta aliis quoque modis vsus Antispasto. Claudit enim iambo, qui est semiantispastus antispastos tres. Ita fit tetrametrum brachycatalecticum,

φέρω δυσήχητον διδύμους ἅρμα φίλον

Fero o dulcisonam Scaligero Phœbe lyram.

C In quo si iambum transferas vltimum ad primam sedem: coniungas antispasti partes duas secti. sequentes erunt choriambi.

Catalecticum autem bacchio clauditur: cuius exemplum posuere:

τέθνακε κυθέρεια ἀβρὸς ἄδωνις, τί κε θεῖμεν, Nostrum sic:

Humi fusus Adonis Veneris corda fatigat.

Hoc autem multis modis variarunt. Priapeum nanque constituerunt alii aliter. Agnoscũt autem pro vero illud, in quo post Epitritũ quartum, aut Antispastum, duo ponuntur iambi loco vnius antispasti. Postea antispastum integrum. vltimo loco antispastum mutilum, qui est bacchius. qua lege fit catalecticus. Heroicæ caudæ speciem præ se ferens. Quare aliter sic metiare. Iambo, choriambo, duobus iambis, da D ctylo, spondæo,

ἄστυν λυκίου δίχου τευχέρπυσε φίλων.

Virentis decus hortuli sine poma Priape.

Catullus aliter formauit. Trochæo, choriãbo, antispasto, dactylo, spondæo:

O colonia quæ cupis ponte ludere longo.

Non defuere qui Angelicum cognominarint à nunciorum celeritate. Facilius partiare ad hũc modum. Trochæo, dactylo, altero trochæo

A & cæsura. post quam eandem penitus repetas mensuram sine cæsura. vel dipodia trochaica, dipodia iambica, trochæo, dactylo, spondæo.

Euphorion Cherrhonesius dactyli sedem etiam trochæo impleuit eo versu:

οὐ βίβλος ὦ πολυτρὶ τοῦ τῶν ἀντίνου. Item aliis aliter idem poeta.

χόρτος ἐξ ἐνεργητῶν ὀργυασμένος ἔχω.

ἐλεύθερον πολυτελὲς κηραῖος ἐπὶ τόλμα.

Alii ex Glyconio, & Pherecratio. ita tamen vt etiam spondæum recipere liceat in primam sedem. Quale nostrum,

Læta fronde tegas tibi tenta tela Priape.

Sapphûs autem recitant duo carmina huius generis alia tamen forma. habent enim duos iambos, antispastum, iambos duos, bacchium:

γλυκεῖα μᾶτερ οὔτοι δύναμαι κρέκην τὸν ἱστόν

πόθῳ δαμεῖσα παιδὸς βραδινὰν δι' ἀφροδίταν.

Ab eadem poetria modum alterum valde nobilitatum integro poemate. Alcæo quoque multum in vsu fuisse. Cuius structura fit ex tribus antispastis: verum ita, vt solita licentia pro primo esse queat Epitritus quartus, & quarto loco ποντοπόδα iambica:

μοῖσαι τοὶ χαρίεσσαι μελέων χαλίωσι ἀκμάν.

O Musæ in-numerum quæ choreas ducitis canentes.

Eiusdẽ fabricæ alterius modi, quo vsus fuit Alcman. Anapæstico simillimum admisso ad primam sedem Epitrito quarto,

ἀλκμᾶνος γλυκὺν μοῖσα μέλος βάλε ῥήσεσι σοῖς.

Si me fata trahunt, quo retraham? velle malum, visit.

Huic etiam syllabam additam à Simmia. Ab Alcæo verò vsque ad quinque productum pedes. Cæterùm insuauia sunt hæc, potiúsque recitanda, quàm imitanda.

IONICA A' MAIORI.

CAPVT XX.

Ouita à maiori trochæo apposito miscuere. Cuiusmodi Telesilla vsa est cum cæsura.

ἁ δ' ἄρτεμις ὦ κόραι φεύγοισα τὸν ἀλφειόν.

Sunt & pares attributi loci molossis, atque choriãbis in eo, quod Cleonarchium nominarunt: quorum vnum recitant:

τίς τὸν ὑψίπυρ ἄμμι ἱέρσα' ; ἐγὼ πόνον.

Et quæ dicta sunt praxillea post vnum Ionicum capiunt trochæos ternos:

πλάνης μὲν ἰφαινεῦ ἀ σελάνα.

Aeolensium quoque modi duo. vnus duobus ionicis, & totidem trochæis,

Ensem datenda mi clypeum furenti.

Alter modus, cum quaternos apponunt trochæos vnico ionico:

Vrge, rue, pelle, cæde, tunde, funde.

Et quo Sotades vsus fuit ex ionicis tribus, & trochæo.

Quemadmodum tribus ionicis trochaicã cõ-

iugationē, id eſt trochæos duos: quod Æolicum A item nominarunt. propterea quòd Sappho id valde frequentauit:

Interritus euincam animi robore pertinaces.

Quibus tamen licētia allatum vitium aiunt prima ſyllaba correpta. Quemadmodum è contrario Ionicos trochaicis ſubdidere:

O triumphe lauro viridi tempora circundato:

Sapphûs afferunt verſus, in quibus coniugatio trochaica ſequitur ionicum vnum. cuius tamen primæ demit vnum tempus, vbi libet,

Δέδυκε μὲν ἀ σελάνα
καὶ πλειάδες, μέσαι δὲ
νύκτες, παρὰ δ' ἔρχεθ' ὥρα
ἐγὼ δὲ μόνα καθεύδω.

IONICA A' MINORI miſta. B

Caput XXI.

Videntur iure conſanguinitatis trochæi miſceri potuiſſe cum ionicis à maiori. quippe eadem virſque proportio: vt te miſſem poſteriorē duplicet anterior. Ionicis autem à minore admiſcuerunt & Pæonem, & Moloſſum ſedibus imparibus. Ac præterea Epitritum, cum trochaicis coniugationibus. puris tamen Ionicis eiuſmodi à Sappho & Alcmane produnt integra poemata ſcripta. Horatius ſemel tantùm auſus. neque enim ſatis eſt numeros aut ſententias fundere: iucunda ſint oportet. Non ſolùm igitur ſemel ille, ſed etiam præparcè. Phrynichi ferunt te- C trametrum catalecticum.

τό γε μὴν ξένια δῶσαι, λόγος ὥσπερ λέγεται.

Et alter Phrynichus comicus, cuius etiā meminit Ariſtophanes:

ἃ δ' ἀνάσσεσθ' ἱερῶν χαδαρδίην φερόμενον.

Inuertunt autem ſubditis aliis pedibus multis, atque Galliambicum appellarunt: propterea quòd Gallis Cybeles ſacerdotibus multa ſcripſerint eo verſu poſteri: inter quos Catullus pulcherrimum edidit, ita vt & caſtigandi, & imitandi ſuſtulerit occaſionem. cuius initium eſt,

Super alta vectus Atys celeri rate maria.

Quod carmen ſtulti Choliambicum Gram- D matici è triuio quidam, alii nihilo conſultius Choriambicum ſomniarunt. Veteres autem & *μητρῳακὸν* à matre deûm, & *ἀνακλώμενον* à recitantis geſtuoſitate, & Gallos imitantis appellarunt. Pedes autem quos ingeſſere, fuerunt Pæones & Palimbacchius. Statuunt enim in prima ſede, tertia, & quarta pæonem tertium. in ſecunda Epitritum ſecundum. Recitant autē priſci aliam Ideam iucundam admodum:

γαλλαὶ μητρὸς ὀρείης φιλόθυρσοι δρομάδες
αἷς ἔντεα παταγεῖται, καὶ χάλκεα κρόταλα.

Anacreon integras cantiunculas hoc conſtruxit. cuius extant veſtigia in brachycatalecticis; quod circumfertur:

A *Μεγάλῳ δ' αὖτέ μ' ἔρως ἔκοψεν ὥστε χαλκεὺς πελέκει.*

Trimetri autem acatalectici exemplum eſt apud Sappho:

Πεπλεξάμην ὄναρ Κυπρογενεία.

Apud Anacreontem aliter formatum eſt, numeris longè omnium ſuauiſsimis:

Σύ μοι θεῶν φίλη· ὁ γὰρ αὖ ἄλλα
λύσεις ἐκ πόνων φίλης, ἀδ' ἅμα τῶνδε. Vbi ſolus Ionicus vltima in ſede: cætera vt voles.

Alias quoque non tam leges, quàm licentias inueniamus. Veluti quum trimetrum catalecticum vocant illud,

Διονύσου αὖραι βασσαρίδες.

Et apud Anacreontem alternis ionico & a- B napæſto, non ſine fatali viro illi venuſtate:

Σκαλὸς κομψὸς εἶναι ποτὶ τὴν μάτερ' ἔρα.

PÆONICI MISTI.

Caput XXII.

Pæonica miris modis miſta ſunt. In ipſis enim Pęonem rarum inuenias: ſed Bacchium, Palimbacchium, Creticum. Secundum quos pedes varia genera fecēre. Atque ea quidem quæ è duobus conſtarent prioribus nonnulli à lyricis legibus amouere. Mihi non placet eorum conſilium. quippe Priſci Pæonicos modos etiam Rhythmicos appellarunt. præterea ſubeſt ratio. nam ſi ea quæ conſtruuntur è Cretico in Lyricorum cenſum relata ſunt: etiam quę Bacchio compo- C nuntur eandem rationem cōſequi decet. quippe Creticis diſpoſitis neceſſario Palimbacchiū deprehendas: veluti hoc exemplo,

O Cretici frater acris lyram redde Bacchie.

Creticorum autem exempla petes è Cratini fabula, quam Trophonium inſcripſit. vbi iambos exhortatur ad excitandos Creticos,

ἔγειρε δὴ νῦν μοῦσα κρητικὸν μέλος. ita ſubdit,

χαῖρε μοῦσα· χορεία μὲν, ἵκετε ὅμως.

Per initia tamen Pæonica qui ſcriberent, Pæonas omnium ſedum fecēre poſſeſſores, præter quàm vltimæ, cui Creticum peculiarem aſſignarunt. vſus fuit eo genere Ariſtophanes ſæpe. Tetrametrum afferunt è fabula quàm dedit D nomine *γεωργοί*:

ὦ πόλι φίλη Κέκροπος αὐτοφυὲς Ἀττική,
χαῖρε λιπαρὸν δάπεδον, οὖθαρ ἀγαθῆς χθονός.

Tametſi quartum Pæonem primi loco poſitum animaduertis ab eodem in eadem comœdia, non tamen ſine primis totidem, altero catalectico:

ἐν ἀγορᾷ δὲ πλατείᾳ δὲ διαφυτεύσομεν,

& *ἐν θεσμοφοριαζούσαις*, Creticum poſuit in prima ſede,

μήτι μούσας ἀνακαλεῖν ἑλικοβοστρύχους. Mox autem in ſecunda,

μήτι χάριτας βοᾶν ἐς χορὸν Ὀλυμπίας.

Alii verò etiam tres Pæonas continuarunt, & in quarta ſede ſemipæonem. vt ſit tettametron

tron brachycatalecticum,

Σφαλλεται ἰδὲ μάκαρ φιλεραστὴς ἰεὺ.

Pentametrum verò catalecticũ edidit Theopompus comicus: quem iccirco Grammatici putarunt habere Creticum in vltima. Is versus Theopompeus ab eo dictus, quorum vnus ille,

Πάντ' ἀγαθὰ σὺ γίγνεσι αἰδ' ἀπὶ ἡμᾶς ἀπὸ σωμάτων

Alcmana verò aiunt Grammatici exametrũ fecisse è solis creticis: quod iccirco fuerit catalecticum necessario: ne, inquiũt, excederet tempora triginta. Hoc enim esse pro firma lege receptum à poetis. Versum ad ducunt,

Ἀφροδίτα μὲν οὐκ ἔστι· μάργος δ' ἔρως οἷα παῖς ἁ...

Vbi quem errorem primùm castigem, nescio. Principio non est verum quod aiunt XXX temporibus cohiberi longissimi versus tractum. Iã enim tum alios, tum Pherecratium suprà recitauimus, qui numerum illum multis excedit temporibus: *ἄνδρες πρόσεχετε τὸν νοῦν ἐξευρήματι καινῷ συμπτύκτοις ἀναπαίστοις*. Deinde nego exametrum creticum acatalecticum excedere tricena tempora. Quina enim singulis si attribuas, eum numerũ præcisè expleas. Tum autem quis non videt esse pentametrum hypermetrum: non autem exametrum catalecticum. Bacchyllidæ quoque vnum afferunt, sed nihil ad augendum eruditionem.

Nostrum est Pæonicum tetrametrum, ex duobus pæonibus quartis in prima sede, ac tertia, totidem subeuntibus alternis bacchiis. adeo compositũ ad saltationem vt nihil suauius. Eo sanè multum vsi sumus. duo ponam,

Rigida quid minaris muliebres furores?

μαγειρεῖον σοφίας παντοῖης ἄωτον.

Nostrum quoque inuentum ex tribus Pæonibus, & choriambo,

Misericorditer agenda capitis causa rei.

Item ex tribus trochæis & cæsura, pæone quarto, dipodia iambica.

Bacche Bacche Bacche mi deus eris modo bibam.

Præterea ex pæone primo, iambo, pæone quarto, hypermetrum,

Lumina Venus ignea coruscat.

EPICHORIAMBICVM, ET EPIonicum, & alia.

CAPVT XXIII.

ITa vides confusas mistiones. neque hanc ab ea, quam vocant *ἀντισπαστικὸν*, adeò diuersam esse: quin inter ionicos pæonem quoque insertum videamus. Quare hîc contra Grammaticorum superstitionem, alia continuabimus potius tanquam similia, quàm addemus quasi diuersa.

Repetenda quædam accuratius. Inter quæ Sapphicum Hendecasyllabum, bina dipodia trochaica obsesso vtrinque dactylo: quemadmodum à Catullo factum dicebamus,

Otium Catulle tibi molestum est.

A Quod non licentia, sed eruditione factum videmus exemplo inuentricis. Sapphus enim ille.

ποικιλόθρον' ἀθάνατ' Ἀφροδίτα.

Quinetiam doctiores aiunt ab Eupolide vitiatum supposito spondæo. verùm falluntur hi. Authorem nanque habemus eandem Sappho multis in locis. Qui autem Choriambicum ipsum vocant, ita metiuntur: vt addant tertii trochæi syllabam priorem dactylo præcedenti. & dant *ἐπὶ* præpositionem: quia bacchius additus sit præter leges choriambi, vt fit Epichoriambicum, sicut Epionicum.

Est autem Epionicum ionico à maiore constitutum, cui additus sit dactylus, tanquam impositus, sicuti bacchius choriambo in Sapphico. præcedunt autem ionicum duo iambi, sic:

B *Io triumphum duc age Scaliger.*

Is est versus ille, quo tam frequenter vsus est Horatius ab Alcæo mutuatus: à quo etiam cognominatum est. secare etiam potes aliter. Post pẽthemimerim iambicam si statuas choriambũ & iambum mox: aut duos dactylos. Iccirco nõnulli *πολυσχημάτιστον* appellarunt. admisit enim varios pedes, & Cæsuras Eupolidis arbitratu: cuius illum adducunt.

κυλλίκοι πάλι σεσιγ' ὅσοις κλινοφόροι.

Mihi non videtur cum hoc nostro conuenire, vehementérque deceptos esse eos qui eundem putarunt.

Fuit & Alcaicum alterum, quod in vltima sede habet coniugationem trochæorum. exemplum ab Horatio habes nullum. neque apud

C Boetium, neque Serenum, neque Terentianum. vnum è nostris ponam,

Polum obsequendo frange puer superbum.

Primam verò syllabam in hisce productam dare potes: veluti si ponas *Fatum*, vbi *Polum* dicebas,

Efficies autem Alcmanicum si loco maioris ionici statuas minorem: & serues iambis sedes suas. Exempli gratia,

Io triumphe veni; da te mihi. quod est plenum venustatis.

Sappho autem more suo promiscuum dedit,

D pro iambis duobus ionicum statuens à maiore. Tum autem pæonas, & epitritos adiunxit. Illius versus hi,

ἔχει μὲν ἀνδρομέδα καλὰν ἀμοιβάν.

σαπφοῖ τὶν πολύολβον Ἀφροδίταν.

Euripides ex iambicis & trochaicis, vt aiunt. Reclamat tamen *ταπίγνετε*,

δύμασσες ἀπὸ, καὶ χέρας τὴν ταπήγνεν σίδερ.

Et alterum vna syllaba minus.

ἴσος ἐπέχ' ἰπποίτας ὀξὺ λαμπὰς ἀνήρ.

Nostrum autem inuersum. Antecedunt trochæi tres quatuor iambos.

Nox micat serena, sublustris Æthra fulgida.

Sic Alcmanis habes suauissima carmina, quẽadmodum & nostrum.

ἔστι μοι καλὰ παῖς χρυσίοισιν αἰθόμενα

ἱμερτὸν ἔχεισι μαρμαρυγὰς καλῶς τεινουσαί ποτε,
αὐτὰ τὰς ἐγὼ ἐλυθείαν πᾶσαν, οὐδ' ὀφαιλῶ.
κυπρίαν λάβοιμι πᾶσαν καλῶς ἰδὼς κυθήρης.

Quorum primi tres mutili circunferebantur: nos quartum addidimus. Anacreon autem iambicis coniugationibus addidit bacchium: vt aiunt Grammatici.

τὸν λυεραισὸν ἠρόμαν ὁρατίνον οἱ νομίσαι.

Mihi videtur iambicus simplex septenarius hypermeter. Cratinus autem choriãbum; quale illud nostrum,

Placat tyrannos ciuium fusus humi cæde cruor.

ALIA.

CAPVT XXIIII.

QVòd inter Anapæstica recẽsuimus Elegiacum, rectius à nobis quàm à Grammaticis factum est, qui post Epionica posuêre. Ne quid prætereamus quod faciat ad eruditionem, illud monebimus præter ea quæ suprà dicta sunt: Elegiacum veteres non cæsura semper, sed perpetuò tractu duxisse ad anapæstos. Ita apud Catullum habes vnum, & alterum:

Troia virum, & virtutum omnium acerba cinis.

Quam modo qui me vnum atque vnicum amicum habuit.

Et nos in Heroibus, quum Fabritium loquentem faceremus, imitati sumus oratione hispida antiquitatem,

His dominarier ausim auri etiam dominis.

Talem habes apud Callimachum,

ἱερὸ τοῦδ' ὀσμείδω φυρὼ.

Ithyphallicum alterum mistum ex dactylis quatuor & iambo: quemadmodum lusimus nos in ortis Ingratæ ex tempore inter sodales. quorum vnum illud,

Carmina Terpsichore malè casta fugiet.

Fecimus tunc & SATVRNICVM, sic enim vocant: ex dimetro iambico, & Ithyphallico,

Saturnici.

Matuta quum vehis diem, tum stupescis agmen.

Cuiusmodi in Vespis Aristophanis. Sed & subiratæ tunc Amicæ ludens simul & scribens alterum poematium effudi simili genere carminis vno minus trochæo: cuius vltimus versus fuit,

Si Iuppiter fastidiat, restat Orcus. haud diuersum est ab Alcmanico, de quo iam. Archilochus huic pro iambico posuit, quod Partheniacum nominant. Ad hunc modum tu poteris,

Quate tympana tenta Cybeles ære tinniente.

ÆNITTOLOGIVM appellãt, quod capit dactylos duos, trochæos tres,

Ænittologij.

Prælia dira placent truci iuuentæ.

Illud quoque nostrum, dactylus, trochæus, dactylus, bacchius.

Si potes, in sinu dea quiescam.

Suauissimum & Alcæi illud, penthemimeri dactylica, & trochaica coniugatione,

Sæua puer Veneris conde tela.

Archilochus maluit iambicas coniugationes: veluti si dicas,

Astra micant facibus: sed me sopor liquit fugax.

Tale illud Horatii,

Scribere versiculos amore percussum graui.

Inuersum autem sic facies. vt iambos dactyli sequantur,

Tranquilla blanditur quies, sidera dum vigilant.

Sic Horatius,

Niuésq; deducunt Iouem. nunc mare, nunc syluæ.

Est & illud ab Archilocho. Dactylus choriãbos duos antecedens, sequẽtibus trochaicis cõiugationibus ad hunc modum,

Scaliger accipe versus Lyricos mistione molliores.

*Quod inter Antispastica etiam cõnumerare potuisti.

Est & alter Saturnius, quem & *μείουρον* vocarũt. Quo vsus fuit Liuius Andronicus in Hymno Dianæ, solo iambo distãs ab Heroico, qui in sexta sede spondæum habet. Tale nostrũ poematium, cuius initium:

Proditor, atq; rebellis arat sabulum Anglomedulusi
I ixque vmbram metit, atque famem spuit ore rabido. quanquam Saturnium Pedianus vocat senarium hypercatalecticum, qualis ille,

Malum dabunt Metelli Næuio Poetæ. etiam fatidicos eo genere Faunos fuisse scribit Festus, atque Saturnium versum dictum à numinis vetustate. formam non explicat.

Et illud ex Epitrito quarto, choriambis duobus, bacchio:

Te deos oro Sybarin cur properes amando.

Quem versum si acrius consideres, inuenias eundem cum sapphico, quem Epichoriambum dicebamus. grandiorem tamen interposito altero choriambo. sic enim facias

Te deos oro Sybarin *amando.* Exempto altero choriambo.

Haud absimilis apud Boetium. loco enim choriambi ponit ionicum à maiori.

Siquis Arcturi sidera nescit

Eiusdem Archilochi alia quoque ponunt. Anapæstica cæsura, & trochaica cõiugatione sesquialtera. Quem tamen adducunt, is Iambum initio habet, *ἐρασμονίδη χαρίλαο χρῆμα τοι γελοῖον.*

Dramatica igitur licẽtia factum est acephalum: vbi pro anapæsto iambus positus est. Quale nostrum olim sine cæsura suauissimum:

Comes tenera Veneris non tener Cupido.

Alii non cæsuram, sed integrum spondæum interposuere: inter quos Cratin⁹, & nostrũ illud:

Relinque tubæ strepitum vates: sic iubet Lyæus.

Alcmanicum. Dactylica vel spondiaca indifferens cæsura, & dimiter dactylicus catalecticus. Qualis apud Boetium,

Heu quàm præcipiti mersa profundo.

Quem potes dimetiri etiam spondæo primo & vltimo, inter quos duo sint choriambi. variatur autem ita, vt etiam pro choriambo Molossus ponatur apud eundem & pro spondæo dactylus:

Tendit in externas ire tenebras.

Venu-

Venustissimus apud eundem Seuerinum, vbi tribus dactylis subditur iambus: A

Falce rubos, filicémque resecat.

Iambico etiam quanto quanto libuerit, præpones Anapæstum, vt apud eundem,

Ferit icta corda morsu.

Nec minoris suauitatis idē author fecit carmen ex trochæo, dactylis duobus,

Et nihil manet integrum. Quod etiam vides ex aduersis constare dipodiis.

Aliæ quoque plurimæ non solùm sunt, verumetiam possunt esse connexiones: quas vbi moliri ausus fueris, attende imprimis concinnitatem. Sic Terētianus vir sanè doctus cum inter se versuum membra committit, ponit operam paulò accuratiorē. Simplicitas autem latissima, B planissimáque est disciplinarum via.

COMPOSITA PER COhortes.

CAPVT XXV.

VLtimus compositionis modus erat versuum diuersorū copulatio. Sunt autem diuersi aut genere, aut quantitate: Genere, quemadmodū in Elegia dactylico assuitur anapæsticus. Quantitate, veluti quum dimeter tetrametro subditur generis eiusdem. Nulla verò certa lex est. Tuo arbitratu poesin opulētiorem potes efficere hoc scribendi modo, iudicio tamen adhibito, nec venere neglecta. Quibus artibus temperamen- C ta non vulgaria quæsiuere & Horatius, & Seuerinus. Hic etiam multò plura coaptauit. Audendum tibi quoque est, quemadmodum nos quoque fecimus: qui integro ithyphallico, elegiaco ithyphallicum nostrum subdidimus:

O calumnia turbidos expetita tyrannis,
Cur seruilia barbari pectoris arma rogas?

Sic Capella solo Elegiaco monocolo quum sit vsus: contrà Virgilius vnico dactylo senario subdidit Elegiacos quatuor, diuino illo commento:

Hos ego versiculos feci, tulit alter honores.
Sic vos non vobis mellificatis apes:
Sic vos non vobis vellera fertis oues: D
Sic vos non vobis nidificatis aues:
Sic vos non vobis fertis aratra boues.

Quæ verò subduntur non vniusmodi sunt. nam aut eadem multa, aut nō multa: aut diuersa inter se. Horatius nūquam subdidit plura tribus. Catullus etiam quatuor. vides & apud Claudianū. Seuerinus non nisi vnum. Pindarus immanem numerū. De his in choris satis diximus primo libro. Nunc etiam sic possumus.

Recurrunt aut per certa interualla: vnde Distropha, Tristropha, Tetrastropha, Polystropha: aut per incerta. Quibus certa interualla præscripta sunt, ea dicta sunt ἀντίστροφα: & κατ' ἀντιπάραλλα-σιν. quæ sunt liberiora, vocarunt κατ' ἀπολυτικόν. quemadmodum Sapphicis multis cum subnectitur Adonium, aut iambicis anapæstis siue Sapphicum. quem ordinis contemptum præ se tulit Plautus per initia suæ Amphitruonis. Quæ verò penitus non recurrunt ἀπολελυμένα, ab aliis ἄτακτα dicta sunt. Cuiusmodi aiunt ab Homero factam Margiten: in qua miscuerit iābicis Heroica. Vbi verò diuisio per æqualia fieret, communi voce ἰσόστροφα appellata. Cùm verò in plura scinderentur, ἀνισόστροφα. Grammaticis etiam suo more satagere licuit. Monocola enim vocarunt κατὰ στίχον. quæ verò è diuersis constarent, συστηματικά. quæ ex hisce mista essent κατὰ σχέσιν: comprehendunt enim genus κατὰ στίχον, & adduut varietatem. iccirco etiam capiunt τὸ συστηματικόν. quæ diximus ἀπολελυμένα tum μονόστροφα, tum etiam ἄστροφα vocata sunt ab illis. Simonides in Epigrammate tria diuersa coniunxit.

Ἴσθμια δὶς, Πύθια δὶς, Ὀλύμπια ἐστεφανώθη
οὐ πλάτει νικῶν σώματος, ἀλλὰ τέχνῃ
Ἀριστόδημος θρασὺν ἀλέξιος πάλᾳ.

Theocritus autem etiam cum reuersione:

Ἀρχίλοχον καὶ στᾶθι καὶ εἴσιδε τὸν πάλαι ποιητὰν
τὸν τῶν ἰάμβων οὗ τὸ μυρίον κλέος
διῆλθε κἠπὶ νύκτα καὶ πρὸς ἀῶ.
ἐϛά μιν αἱ μοῦσαι καὶ ὁ δάλιος ἠγάπευν Ἀπόλλων
ὡς ἐμμελής τ' ἐγένετο, κἠπιδέξιος
ἔπεά τε ποιεῖν, πρός λύραν τ' ἀείδειν.

Neque verò cogeris ad primum redire versum, aut sequentibus, si nolis respondere. Nam Simmias Rhodius in Securi, secundo versu primum retulit, quarto tertium, sexto quintum, semper mutata rhythmi ratione. In Alis autem etiam aliter instituit. quippe primo vltimum consonare fecit, secundo penultimum, tertio tertium à fine: ac sic alios deinceps. Ouum quoque eiusdem memorant poema. Quod quia non extabat, nos duo dedimus animi gratia: alterum minusculum, quasi Philomelæ: alterū grandius, vt sit Cygni.

OVVM *pusillum.*	OVVM *grandius.*
σ-	*ἐρετοῦ*
μίας	*πεντοδίνου*
ῥόδος	*πλωτόμενος*
μ' ἐποίη-	*ἀργυρέου ὕδωρ*
σεν οὗ-	*ἰξεντίχων μεσόπυρ*
τος	*ἐμπέπτωρ ἀρχέτυπος*
	ἰδέ τε ἀρχαῖν διφυὴς
	ἐς τὸ πάλαι συμμίᾳ
	γενομένα κῦδος
	δῶκε. τόδ' αὐτῷ
	σαλοφόρος
	πεθραπεῖ.

Hoc igitur genus scribendi à vetustioribus αἰνιγματικόν dictū fuit. quo modo integram can-

tionem certis interuallis iuuenes edidimus Thusco sermone. Ac quanquam ad agnoscendas carminum, & Stropharum, & Epodon, & Epirrhematum, & ἀμοιβαίων, & στιχικῶν distinctiones antiqui Græci multas excogitarunt notas: tamen Grammaticis suas triuiales superstitiones relinquamus. quas siquis auidius appetat, ex Aristophanicis fabulis consequi poterit. Vnum id in more positũ apud Latinos fuit: vt in Strophis apices versuum plus marginis occuparent. Quæ accinerentur, aut succinerentur, subductiore linea coercerentur. Exempli gratia:

Ibis Liburnis inter alta nauium
Amice propugnacula. Et.
Vides, vt altum stet niue candidum
Soracte: nec iam sustineant onus
Syluæ laborantes: geluque
Flumina constiterint acuto?

Quare audaculi recentiores, pauci iudicii homines, in prima Horatii ode carmina ita pinxere, vt alia extarent, alia non: secundum apparatum sententiarum. Id in Heroicis, & Satyris, & Iambicis licet: in Lyricis non licebit.

PRAECEPTORVM QVORVNdam recognitio.

CAPVT XXVI.

EOrum quæ dicta sunt, partim non sine rationibus præscribebantur: partim dum sequeremur antiquorum vestigia, æqui bonique consuluimus. Antequam igitur accedimus ad ea, quæ reliqua sunt: quod supra leuiter attigimus, paulò accuratius retractem˚. Quærebam˚ quare ἡμιμερὲς dixerint potius, quàm ἡμιποδίας. Nunc verò venit in mentem alterius quæstionis. An verè sit, vt appellant ἡμιμερεῖς. Nam syllaba, quæ duobus superest dactylis, vna est: quonámmodo fuerit semidactylus? Ternarius quippe numerus secari nequit. Quòd si dicas bina tẽpora illa syllaba contineri, quibus possit esse par duabus breuibus: acquiescam. At iambica penthemimeris qua ratione totidem tempora continebit? Quare non iisdem legibus ἡμιμερὴς erit cæsura iambica, quibus dactylica. Præterea cõsiderandum: secundi pedis simul cum cæsura tractus, si priori pedi compararetur: an dici mereatur ea proportio sesquialtera. Continet enim sic secũdus pes quãtum primus, ac præterea cæsuram, quod est dimidium. Nam si numerum spectes syllabarum: verum sit in iambis, falsum in dactylis. si tempora perpendas: verum sit in dactylis, in iambis falsum. Ac viri quidem docti, quid esset, Sesqui, diligẽtissimè declararũt: vnde esset, non dixere. Nobis in Originibus ita visum fuit. Sesqui, fuisse per initia, semis æquũ. Idem enim est, quod ἡμιόλιον, Semis totum. Postea vsu extorquente coaluisse ad breuitatem. Inde Terentianus nouam posuit vocem, Sesquata. Quã vocẽ, Augustin˚ in libro de Musica malè fuit interpretatus. Quasi, inquit, se absq;

A Veluti dicas: præter se, idest suam quantitatem, etiam dimidio superat. Quód autem aiunt, rectè dici sesquitertium, quia Cicero ita loquutus sit: authoritate pugnant illi quidem. at eos ratio expugnat. Loquar equidem cum Cicerone, quẽadmodum ille cum populo est loquutus: At cũ illo sentiam, sicut ipsi sibi (sic enim dicit) rectè sentiendi rationem reseruauit. Quis enim dicat ἐπίτριτον idem esse, & ἡμιολιόντριτον. Atqui sesquitertium, istud ipsum monstrum est, personatum vsus authoritate apud Latinos, cuius faciẽ apertam deprehendis in Græca voce. Si est, Sesqui, idem, quod ἡμίσιον, semis supra æquum: quonam erit loco tertium?

AFFECTVS VERSVVM. COMmunes.

B CAPVT XXVII.

HÆ sunt leges versuum, in quibus etiam affectus nonnunquã designauimus. Veluti cum dicebamus, admitti pedes peregrinos. Vel vbi Acephalos quoque notauimus. Quare deinceps tum hosce, tum alios prosequamur. sunt autem affectus partim vitia, partim virtutes. iique aut probati lege, aut permissi vsu, aut vsurpati licẽtia. sunt verò vel communes, vel proprii. Cõstituuntúrque aut in partibus, aut in qualitatibus, aut in ordine siue dispositione. In partibus, vel tanquam in dictionibus, vel tanquam in pedibus. Non enim semper æquales sunt pedibus dictiones. Itaque in quantitate versabitur res, vel continua, veluti cum dictiones tractu metimur, C vel discreta, veluti cum eas numeramus. In qualititabus cõtemplabimur rhythmũ, siue cõcinnitatem. In ordine, cum disponentur aliter, atque aliter vel dictiones, vel pedes. Quæ à Grãmaticis confusè omnia, multa curiosè potius quàm doctè, quædam etiam superstitiosè tradita sunt. Appositæ falsæ definitiones. Nomina inepta indita. Quæ essent multis communia, facta quibusdam propria. Quibus pro ferula sæpe Philosophiæ regulam adhibuimus.

AFFECTVS A QVANTITATE.

CAPVT XXVIII.

A Virtutibus incipiendum. Rectum D enim est sui iudex, & obliqui. Perfectum igitur versum dixere Græci τέλειον, cui nihil deesset, neque oratio, neque concinnitas, qui nõ sit coactus, & numerosus tamen. sunt autem rarissimi cæteris, vni Maroni familiares: inter quos ille absolutissimus,

Infandum Regina iubes renouare dolorem.

Ineptè garruli Grãmatici illibatos vocant. Quin exemplum non bonum afferunt,

Depresso incipiat iamtum mihi taurus aratro.

Principiò, non claudit sententiam. Item patitur collisionem. Tum duo pedes totidem verba terminant. Præterea si qualitatem, aut ordinem intueare, Bucolicum reperies, cuius rhythmus

mus non ita conuenit perfectioni heroicæ. Atque illi nominare hunc ausi sunt, illibatum. quum tamen ita definiãt: Illibatus, qui nulla aucta, aut minuta, aut amputata syllaba formatur. Et vox ipsa Illibati, hoc loco sanè triuialis est. Nihilo verò felicius, qui perfectum potarunt eũ quo omnes partes orationis comprehenderentur. nam & ineptum esse oportet versum eiusmodi, & inutilem. Multas quoque Epistolas diuinas M. Tullii legimus, in quibus non omnes sunt partes orationis: nõ enim Interiectio. quas qui dixerit imperfectas, verè erit Grammaticus. Eiusmodi versui nomen nos posuimus, παμμερής. Exemplum hoc habe,

πρὸς δέ με τὸν δύστηνον ἔτι φρονέοντ᾽ ἐλέαιρε.

Ad me continuo, licet, ab fera verte precantem.

Simili fastidio affecere nos & altero, quod vocãt παγγράμματον: quippe omnes literas tanquã tomentum inculcarunt. etiam nos ineptiuimus:

Fix Phlegethon Zephyri quares modo flabra Mycalle.

Extremam verò dementiam professi sunt: quum etiam ad Dialecticam accedere ausi sunt. ἐμπερίζωδος, inquiunt, versus ille est, qui vnũ aut plura continet prædicamenta. Quisnam versus integrum comprehendit prædicamentum? aut quis non continet vnum? Quidnam dicas, non versu, sed verbo vnico, quod vnum prædicamentũ nõ referat? Omitto nomen, quod nõ intelligo: nisi si tanquam sepem quampiam, aut baltheum prædicamentis circundare voluerũt.

Pentimeres. Quare etiam πεντημερεῖς quosdam prodidere? neque enim potest aliquis versus capere pedes quinos, nisi quinarius. Sed fortasse fuerit is qui vocibus quinis pedes suos explet: sex in Heroico, in aliis alium numerum. Plurium exempla hic animi gratia posita sunt:

Iupiter omnipotens votis flectendus auaris?
Parebit eius nutibus Fatum piis
Mentem agram spes falsa serenat.

Ad partes id quoque pertinet: quum ab vna crescunt syllabatim voces. Homeri exemplum inpromptu est:

ὦ μάκαρ Ἀτρείδη μοιρηγενὲς ὀλβιόδαιμον.

Tale Virgilianum illud esse carmen potuisset, ad hunc modum:

Ex quibus insignis pulcherrima Deiopeia.

Hosce κλιμακίας, quasi scalares appellarunt: quòd per gradus ascenderẽt. Alii συριγγώδεις, hoc est fistulares, à pastorali musico instrumento: de quo satis suprà. Ita enim à minima canna ad maximam vsque subibat. Nõ desunt qui Euryalicum ei nomen fecerint.

Eiusdem rationis erit, si recurrent quantitates: vt quinque syllabis desinat in vnam. quos Tibicines nominarunt.

Vectigalibus armamenta referre iubet Rex.

Tibicinem alii versum illum vocauere, in quo aliquid poneretur ad solam metri sustentationem,

Aspectans syluam immensam: & sic forte profatur.

Nam *forte* est pro tibicine in versu: nõ autem ipse versus Tibicen. verùm hoc inter vitia quæ consistunt in quantitate.

AFFECTVS A' QVALITATE.

CAPVT XXIX.

QValitatis virtutes sunt, simplicitas, æquabilitas, maiestas, sonus, & eiusmodi.

Simplices ἀπλολόγους appellamus. quo nomine etiam perfectos aliqui agnouere. Cæterùm perfectionis pars est simplicitas. quã ita hic definio. tractus dictionis & Rhythmi sine anxio delectu aut dispositione. est enim delectus in verbis anxius, veluti illud notarunt Critici Virgilianum:

Summaque sciuna sanie infuscatur arena.

Ita habes etiam nimium figuratos. In dispositione etiam, quum malim anteponere Dactylũ Spondæo, quàm Spondæum Dactylo in Dactylico versu. quum tamen simplicitas orationis aliud postulet. Exempli gratia,

Consilii fortis neruos Fortuna retundit.

Sic enim simplicius agas:

Fortis consilii. Sunt igitur ἀπλολόγοι, quorum dictio, & dimẽsio, & concinnitas simplex, ac inelaboratæ similis. Iccirco ἀπραγμάτους etiam à nonnullis. Afferunt autem exemplum non malum,

Vrbe fuit media Laurentis regia Pici.

Simplicior tamen ille Ouidianus,

Regia Solis erat sublimibus alta columnis.

Incipit enim à recto casu. Permulta verò inuenias eiusmodi, vt & illud,

Dic mihi Damœta, cuium pecus? an Melibœi?

Hanc simplicitatem etiamsi æquabilitatem appelles, non errabis. Videtur tamen æquabilitas in sono tantùm. igitur erit pars simplicitatis. Nõ defuere qui simplices hosce nominarent πολιτικούς. Si à ciuilitate duxerunt, minus rectè. nam & pastoralia carmina, cuiusmodi vnum posui, talia esse queunt. Ad hæc, Politica, siue Ciuilia decet ornamentum, interdum etiam Pompa: quæ longè absunt à simplicitate. At si politos, non politicos intelligunt, ne id quidem semper cõuenit simplicitati. quippe si anxius versus sit, vocibus ac numeris nimium compositis aut dispositis aut disquisitis poliendus erit, vt subsidãt tumida, & reducatur ad illam æquabilitatem. sanè & politus fuerit, & erit simplex. at enim verò simplicitas illa quæ prima quaque inuestigatione sese offert nobis, nullo pacto polienda erit. Natiua enim est, neque torno indiget: hoc enim est Polire, quod πολεῖν. Itaque Horatius Græcorum os rotundum dixit: &, *Male tornatos incudi reddere versus*. Quare eam speciem quam πολιτικὸν dicunt, putem potius eandem cum politis. Exempla infinita apud poeseos patrem inuenias. Lege totum tractum pestilentiæ in tertio Georgicõn. Amplius verò errarunt Grammatici. malè nanque definiuerunt. Politi

inquiunt, qui cohærentem continuant orationem: hæc enim definitio omnibus conuenit illis, qui sunt contrarii ἀσυνδέτοις. Cohærens ergo rudis esse poterit, idem Politus esse qui possit? Exemplum Cohærentis siue subeuntis, impoliti tamen:

Prætextam in cista mures rosere Camilli.

Hosce κυκλοτελεῖς, teretes qui vocabit, non pessimè faciet. sunt autem contrarii inæqualibus: cuiusmodi sunt permulti Luciliani, & apud Lucretium non pauci impoliti. de Ennianis tantũdem. neque Horatius in Senariis dactylicis felicior. Hos ego voco familiares. modò enim Latinè & purè dicat, parum prospicit quid numeris futurum sit. Oratio pura, tractus scrupei,

Qui fit, Mæcenas, vt nemo quam sibi sortem.

Neque melius multo qui strepeteris teretes, atque confragosis contrarios arbitrati sunt. aduersantur enim streperis molles, quos μαλακοειδεῖς Græci. Exemplum ponitur à Quintiliano & aliis,

Mollia luteola pingens vaccinia calta

Et nostrum, *Luteola in viola caltula pallidula.*

Quo loco etiam malè adducunt exemplum illud,

Torua Mimalloneis inflatur tibia bombis.

Neque enim teres est, sed vitiosus: atque relatus ad censum tumidorum, sicut & illud Horatii,

Nec circumtonuit gaudens Bellona cruentis.

Præterea versus ille, quem adducunt, non respondet definitioni. Neutiquam enim cohærent dictiones: sed simul cũ quarto pede finitur tertia vox: simul cum voce quarta pes quintus. Alii verò Politicos, non vt illi, sed qui affectus includerent, appellarunt. At hæc differentia pertinet ad sensum: non ad dictionem aut numerum. Sicut & ille: ἀπηρτισμένον vocant: qui comprehendit integram sententiam. neque enim versus affectio erit, sed orationis. Apud quosdam ἀπηρτημένον scriptum inuenio, id est suspẽsum: quia sequentem non requirit, in hoc ipso sui est.

Haud procul ab horum natura, quos μονοσχηματικοὺς Græci, nos Æquiformes. non eosdem cũ iis in quibus æquabilitatem agnoscebamus. Hi enim sunt etiam alio nomine ἰσόχρονοι. Hoc autẽ pertinet ad qualitatem. non quod tantis aut tot pedibus constent, ne quis decipiatur: sed quòd similibus. idẽ nánque omnibus sedibus pes. quare sequitur τὸ ἴδιον, vt omnes sint ἀκατάληκτοι. mutaretur nánque figura dempta syllaba. Rari admodum hoc genere apud authores.

Suis & ipsa Roma viribus ruit.

Nam ille Virgilianus, tametsi pro Spondiaco ponitur à Diomede,

Et leueis ocreas lento ducunt argento.

Tamen tertius pes, vt sit Spondęus, passus est ad primam syllabam Synalœphen. Extat & ille Ennianus,

Olli respondit Rex Albai longai

Itaque nonnullis placuit eos etiam κεκλασμένους ap-

A pellare. Puri nánque sunt: neque quicquam admittunt peregrini.

Maiestas in carmine comparatur extra sententiam sono quodam non fluido, sed sibi ipsi constante: ἐπικὰ Græcè dicam. Maiestatem verò Græci quo vocent, non habẽt. Absint oportet à vulgari sono: neque tamen tollãtur in tumorem. qualia penè omnia diuini Maronis,

It nigrum campis agmen.

Sub mœnibus vrbis aquantur.

Et quorum pars magna fui.

Quis talia fando

Myrmidonum Dolopumve, aut duri miles Vlyssi

B *Temperet à lacrymis?*

Sonori sunt itaque hi: sed cum grauitate illa ἐπικῇ, non turgida: sonori nánque sine maiestate multi: neque tamen vitiosi. Cum maiestate illi:

Postquam res Asiæ Priamique euertere gentem

Immeritam visum est superis. & alia diuina.

Sine maiestate verò,

Ecce supercilio cliuosi tramitis vndam

Elicit: illa cadens raucum per leuia murmur

Saxa ciet: scatebrisque arentia temperat arua.

Quare minus commodè Grãmatici definiuerunt: qui crepitant fragosam pronuntiationem. tales enim sunt fragosi inter vitia connumerati. sonori autem pertinent ad magniloquẽtiam, quorum proprium est, implere aures sine offen-

C sa. Hæc nonnulli ausi sunt ἠχηρὰ nominare: minus apté. Est enim ἠχὼ apud Aristotelem affectus vocis repercussæ. Quare hi erunt, vt quidã maluerunt, ἠχώδεις. ἠχικοὶ autem, in quibus arte id elaborarunt, vt esset extremæ vocis responsio ac repetitio. Apud Græcos hoc tentatum primùm. verùm frigidè sanè, vt in Epigrammatibus, & apud Aristophanem Θεσμοφοριαζούσαις. Icciro dixit Martialis, *Echo sibi Graculam non recantare.* Acutius Latini, quum ponerent orationem, ab eius extremo eliciebant partẽ, quæ præter spem malum bonúmue significaret. veluti si dicas,

Fœmina dira viri nex est, & terribilis lis.

Aristophanes in Equitibus, ex μαχόμενοι, χόμενοι.

Itaque etiam præcedentia cola per interrogationem struxerunt ita, vt Echo ipsa acutissimè

D respõderet. quemadmodũ eo Epigrãmate quod laboratum multo ingenio, multa arte, multo lepore, nullo pudore. Icciro non posui:

Quisnam clamor? amor. quisnam furor? vror.

& quæ sequuntur.

Quod autem aiunt Grammatici vnam syllabã repræsentari, parum circunspectè loquuti sunt. quanto nánque plures, tanto acutius, *Fame, Aue. Magnus, Agnus. Plaustrum, Austrum. Fœmina, Mina.* & alia innumera. Quidam dixerunt esse vitiosa: quia in monosyllabam desinant. Is primus error. non enim omnia. illud enim nostrum inter lusus in mensa:

Quidnam significat Scaliger? Aliger.

Alatum

Alat non podagra mancipium est? pium est.

Præterea quot necessitas concinnitatis deduxit ad monosyllabum?

Moribunda procumbit humi bos. &

Inuenta sub ilicibus sus.

Sed de his in quarto.

In ea repercussione, vt esset locus accommodatior amplioti orationi, producta interdum est syllaba: aliâs correpta. Nonnunquam addita aspiratio, aut dempta. Aliquando mutatus sonus simul cum temporibus in diphthongo. etiã affines consonãtes suppositæ, vt *Clamor, Amor. Maximus, Imus.* Sospes, Hospes. *Hamo, Amo. Æris, Eris. Echo, Æquo.* Hi igitur arte quæsiti atque facti nequaquam erunt vitiosi. quòd si subeat casu, aut incuria relinquatur, fortasse à Criticis damnabitur: vt illud Horatii,

Esse pares res. At Ausonii,

Exercet mentes fraternas grata malis lis.

arte factum.

Leoninus. Similis his æquè vitiosus Leoninus. Nominis causam ignoro. nã tametsi Leoni cauda est, tamen ea ventri non est vel par vel similis. id quod talibus euenit versibus. nam quemadmodum in Echicis cauda caudæ respondet: ita in Leoninis cauda ventri. Quamobrem æquiuocos quidam appellauere. Exempla,

Æquiuoci. *Vir, precor vxori, frater succurre sorori.*

Semipriscis adeò probati, vt sine illis quicquid scriberent, ineptum putaretur. Recentiores illud commenti sunt: puto esse Monachi cuiuspiam,

Hic iacet Erasmus, fuerat qui ridiculus mus.

Sonoris proximi sunt Vocales: iidem cum illis, nisi sonus esset remissior. φωνήεντα Græci.

Quaque lacus late liquidos, quaque horrida dumis
Rura tenent. &c.

AFFECTVS A DISPOSITIONE
CAPVT XXX.

ORdo siue dispositio pedum alia alii antefertur. De quibus in quarto accuratius scriptum est. pudet autem exempla ponere. Vnus enim quisque sibi deligere potest: veluti quum primæ sedi vna aut plures respondeant eodem pede. Eos Græci ineptè ποδομερεῖς. nos ἀναλογομερεῖς, aut ἰσομερεῖς, aut ταυτόποδας, æquipedes.

Alia ratione disponũtur ἰσόλογοι. neque enim tam pedes respondent quàm numerus syllabarum. vt inter affectus quantitatis etiam numerare queas. Æquidicos Latini: nos Bipartitos. nã æquidici etiam tripartiti esse possint: vt

Multa quoque & bello passus dum conderet Vrbem.

Quindecim enim syllabis constitutum, in tres partes secare licet. bipartiti autem exemplum non bonum ponit Plutarchus ex Homero.

αἴδεσθεν μὲν ἀνήνασθαι, δεῖσαν δ' ὑποδέχθαι.

Redundant enim in priore commate syllabæ duæ, si cum sequenti comparetur. Illud potius afferendum,

A πρὸς τε θεῶν μακάρων, πρὸς τε θνητῶν ἀνθρώπων.

Grammatici falsò definiuere à sententiis, quoties per antitheta comparantur. veluti illo exemplo:

Alba ligustra cadunt, vaccinia nigra leguntur.

In hoc enim est orationis affectus, non dimensionis.

Tantùm autem valuit ordo, vt certo modo partibus dispositis, retrolegendo alii euadant, qui dicuntur Reciproci. idq; aut eodem genere carminis, aut diuerso. Ac diuerso quidẽ facilius. quare è senario dactylico catalectico Sotadeum fieri animaduertere. id quod irrisit eo versu Martialis,

Nec retro lego Sotadem Cinædum.

Exemplum autem habebis ex hoc,

Fata sibi Medulus fabricans est perfidus hostis.

B Eodem modo Elegiacum effici, de quo recurrat Iambicus.

Altera regressu metra recursa meant.

Quorundam tamen ingenio factum est, vt relegendo eadem species referretur. idque aut eodem sensu, aut etiam contrario. Idem sensus,

Præcipiti modo quod decurrit tramite flumen
Tempore consumptum iam cito deficiet.

Contrarius ex his,

Laus tua, non tua fraus: virtus, non copia rerum
Scandere te fecit hoc decus Omnipotens.

Quemadmodum circunferuntur & illa tam o-
C perosa: vt per eadem elementa fiat recursus, quẽ δίαυλον suo loco appellauimus.

Signa te signa temere me tangis & angis.
Roma tibi subito motibus ibit amor. & illud,
Si bene te tua laus taxat, sua laute tenebis.

Nos versum vnum commenti sumus, quem Proteum nominauimus: cuius verba toties sedes commutare queunt: vt innumeras penè facies ostendant:

Perfide sperasti diuos te fallere Proteu.

Illorum quoque natura pendet ab ordine, qui Correlatiui à Grammaticis dicti sunt. verùm ad pedes aut ad rhythmos nihil. verba ipsa modò regunt: vbi inter se respondent,

Pastor, Arator, Eques, Paui, Colui, Superaui
Capras, Rus, Hostes, Fronde, Ligone, Manu.

Quam speciem recentiores insuaui exemplo affectauere:

D *Instruit, inducit, iacit, ad mouet, extimet, vrget,*
Classica, tela, faces, tormenta, tonitrua, classes.

Insuaui, inquam. nam & Leoninus versus est secundus. & verba aliquot respondentibus nominibus sua quibusque sede, minus proprio vsu ea appellant.

Est & apud eosdem species altera sanè plebeia. Concordantes vocant. in quibus voces quædam ita sunt communes duobus versibus, vt seruiant contrariis:

Et canis	*in syluis*	*venatur*	*& omnia*	*seruat*
Et lupus.		*nutritur*		*vastat.*

Serpentini.

Addiderũt huic claſsi etiam SERPENTINVM. quum reuoluitur finis eôdem vnde venerat. Ex Martiali & Ouidio,

Rumpitur inuidia quidam chariſsime Iuli:
Quod me Roma legit, rumpitur inuidia.
Militat omnis amans, & habet ſua caſtra Cupido:
Attice crede mihi, militat omnis amans.

Verùm partium diſpoſitio pro toto efficit hoc. In quibuſdam verò affectum cognoſcas, tanquã totius ad totum: id eſt non tanquam pedum ad verſus, ſed tanquam verſuum ad poematium. veluti quum repetitur verſus in fine Epigrammatis, qui initiò fuerat cõſtitutus. vt apud Martialem, & Catullum, & nos:

Calue peſsime, Calue peſsimorum.

Intercalares.

Cuius naturæ atque inſtituti ſunt ii quos Intercalares dicimus. Apud Virgilium,

Incipe Mænalios mecum mea tibia verſus.

Apud Ouidium,

Impia quid dubitas Deianira mori?

Apud Catullum,

Concubine nuces da.

Eſt autem ſpecies eorum qui dicuntur interpoſiti. ſic enim hos definiunt. qui ſaluo ſenſu tolli poſſunt: cuiuſmodi ſunt omnia ἀποφωνήματα & προσφωνήματα. Græci παρεμβεβλημένους. quo nomine etiam Spurios recenſet Cicero in Epiſtolis. Sic enim appellat Auſonius quos expũxit, quaſi non γνησίους, id eſt genuinos, ſiue germanos, ſiue ſuos. eo verſu,

Quique notas ſpurijs verſibus appoſuit.

Mutantur igitur dictionum tranſlatione aut recurſu, quemadmodum dicebamus. Non minus verò etiam temporum tranſpoſitione. nánque Iambicum aiunt primum fuiſſe verſum ſenarium ex ore Latonæ, ſicuti ſuprà dicebamus.

ἰὴ παιὰν, ἰὴ παιὰν, ἰὴ παιάν.

Ex quo tranſpoſitis temporibus Trochaicum efficias: ad quem modum legimus apud Strabonem,

ἴη παιὰν, ἴη παιὰν, ἴη παιάν.

Quem exceptum in ſacris ad aras pro libamentis Spondiacum fecerunt, addito non tranſpoſito tempore.

VITIA A' QVANTITATE.

CAPVT XXXI.

QVæ ſuprà memorabamus aut pro virtutibus, aut pro ſimplicibus affectibus, quæ eueniunt quaſi quędam atque ἐνδεχόμενα ſunt, miſceri neceſſe fuit etiam vitiorum animaduerſionibus: propterea quòd Grammaticorum errores identidẽ fuerunt caſtigandi, quamobrem & ἠχοῦντας, & Leoninos deſcripſimus, qui huc fuerant differendi. Nunc ſuo loco deſignabimus qui reliqui ſint. A' quantitate igitur, quod & ſuprà fecimus, incipiendum: quàm proxima nánque ſubſtantiæ dici poteſt. nam vera ſubſtantia in carmine eſt ipſa dictio: in dictione quantitas. Eſt igitur vitiũ quantitatis aut in partibus principalibus, aut in partium partibus. In principalibus, veluti quum dictiones nimis longas aut nimis curtas infercimus. Illos vocarunt μακροκώλους:

Collacrymabantur Conſtantinopolitani
Innumerabilibus ſolicitudinibus.

Alios nõ animaduertere. iccirco ne nomen quidem impoſuere. Exemplum ponam,

Si mi lis nex eſt trux, pax quid fit ſub id, aut quo?

Eſt igitur in illis exceſſus, in his defectus. quemadmodum & in partium partibus: veluti quũm deſit aut abundat ſyllaba, vel ſyllabæ. Id quod fit in principio verſus: ἀκεφάλους vocant Græci, nos Mutilos. ſic enim Horatius eum cui cornu videbatur ob cicatricem à fronte euulſum. Aut in fine: μειούρους Græci, quaſi excaudatos aut cauda minutos. ſicut illi erãt capite minuti. Aut in medio: κολοβοὺς Græci, & κολοβώδεις: alii etiã λαγαροὺς, quaſi inanes aut laxos: etiã ſtrigoſos poſſis dicere.

Α'κέφαλοι quare dicti? quippe caput carminis vna nequit eſſe ſyllaba. Capiti igitur pars deeſt, non caput carmini. Adducunt exemplum,

Fluuiorum Rex Eridanus. & ex Homero,

βορέης ἠδὲ ζέφυρος.

Quàm verò bene, videndum eſt. Pes enim pedem repræſentat, Anapæſtus dactylum. Hoc dixere Græci ἀντιποδίαν & ἀντιπάθειαν. & Terentianus, vir ſummo iudicio & eruditione, ita cẽſuit. poni poſſe in Ionicis diuerſos pedes: Quod enim vnus amittet, inquit, acquiret alius. non igitur eſt ἀκεφαλία, ſed ἀντιμεία in Rhythmo. Iccirco προκελευσματικὸν quoque pro Dactylo poni videmus. Neque ſolùm illum, de quo alibi, quippe vocalis meritò fit commodior, vt *Genua*, *Ariete*. fit enim quaſi conſonans ſecunda vocalis in vtroque: quemadmodum etiam Spondæum facias ex illa voce, *Fluuiorum*. ſed etiam manifeſtum: veluti apud Ennium,

Capitibus nutantes platanos, rectaſque cupreſſos.

Βορέης quoque alibi βορρᾶς & βορρῆς ſcribitur. Α'κεφαλόστιχος ille apud Ciceronem, niſi ſit mendum. Recitat autem è ſuo Mario in primo De diuinatione,

Arboris è trunco ſerpentis ſaucia morſu
Subijt ipſa feris transfigens vnguibus anguem.

Ex vero ſyllabæ defectu ſequitur carminis mutatio. Iambicus ex Trochaico,

Tu dabis malum Metelle Næuio poetæ.
Dabis malum Metelle Næuio poetæ.

In medio autem ſtrigoſi illi deficiuntur ſyllaba, aut ſyllabæ parte, id eſt tempore. nam illi Maroniani, & ventre & cauda carent, caſu non conſilio: *Quem tibi iam Troia*. Aonius tamen poeta conſultò quoſdam tales fecit. id quod an laudem, ſuo loco dicam. A' Callimacho nánque commiſſum aiunt: cuius inter Senarios illud inſertum circunfertur:

τὴν οἱ φασὶ τυπέντες.

Multa exempla habes ſyllabarum aut tẽporum,

Omnia vincit Amor: & nos cedamus Amori.

Verè

Verè illud in medio,

Liminaque laurusque Dei.

Hoc ad principium carminis: versus finem ibi Ennius:

Hic vbi cęsa fere sunt millia militum octo.

Est enim in quinta sede trochæus, si legem seruemus. Ex Homero multa petere queas. fuit enim negligentissimus. In fine autem non penitus. vltima nanque syllaba nullum carminis corrupit genus, neque longa trochæũ aut dactylum: neque breuis iambum aut anapęstum. sed in vltimæ dictionis syllaba penultima: vt apud Homerum,

Τρῶες δ' ἐῤῥίγησαν ὅπως ἴδον αἰόλον ὄφιν.

Me *quam amo virgo ferox fugit auia, nulla redamans.*

Contraria ratione Hypermetra Miuris. iccirco appellata ὑπέρκωλα κατ' πλεονασμόν. quare autẽ προκεφάλους hosce appellarunt, quorum affectus esset in cauda? sane malim eos ita dictos, quorũ initia vna syllaba abundarent. Nam si coniunctio cogatur à versũ poni in fine, nihil est impedimento quin sequentis versus principio apponatur prælata orationis dignitate. Hoc fit sæpe à Comicis: velut,

Meum gnatum si comparatum ita video,
Vt malit quę volo, quàm quę nolo velit: feram.

Hoc, inquam, fit ad hunc modum, vt vides, nulla necessitate cogente, vt ea syllaba transferatur ad præcedentis finem, quia mutilus sit. nanque alibi est causa qua transferamus: quo supplemẽtum fiat in locum syllabæ deficientis: vt apud Horatium ex Adonio auferimus ad integrãdum Sapphicum antecedentem:

Grosphe non gemmis neque purpura-
Venale nec auro.

Ad priorem modum alio loco idem,

Labitur ripa Ioue non probante-
Vxorius amnis.

Contrà Hypermetris est quod demas atque induas in sequentis syllabam per concretionem. Apud diuinum Poetam non semel,

Et dulcem musti vulcano decoquit humorem.
Vinaque sulphura
Tecta Latinorum.

Quare δολιχούρους libenter appellarim, & μειούρους: vt illud, *Et naufragum Scyllacęum.* nisi Creticum mauis, *Naufragum Scyllacęum.* Concrescunt tamen interdum duæ in vnam. Ponam exempla principii, medii & finis:

Eosdem habuit secum, quibus est elata capillos.
Et leueis ocreas lento ducunt argento.
Atque hinc bullato spoliauit Amazona baltheo.

Contrarii ieiunis illis & strigosis dicuntur προκοίλιοι & προγάστορες, ventriosi. superiori exemplo, & illo,

Inter se coiisse viros & decernere ferro: si ita legas. Sed alii quoque sunt.

QVALITATIS VITIA.

CAPVT XXXII.

A Qualitatis vitia in sono aut figura. Soni vitia duritas, quam in nomine fragosi, & streperi collocarunt. Ac fragosi quidem sunt asperi hærentes: ab aquis sumpta metaphora, quæ obiectu scopulorum aut rupium quum detinẽtur, franguntur atque sonum edunt. Græcè τραχεῖς. quale illud Homeri,

τριχθά τε, τετραχθά τε διατρυφὲν ἔκπεσε χειρός.

Illud potes apponere,

Fraternas strages, perstrictaque strata cruore.

Streperos agnoscas in simili sono molliores: quos Rauolos à raucitate scitissima voce Latini dixere. Rauim nanq; τὸν βράγχον Plautus. Græci hosce μινυρούς. quasi querulos aut querqueros.

B *At tuba terribili sonitu procul ære canoro Increpuit.*

Contrarii sunt his hiulci. Græci χαλαρούς, nos inanes & laxos. Catulli illud,

Ebriosa acini ebriosioris. &
Vno in lectulo erudituli ambo. &
Insulæ Ionio in magno.

Hosce Græci κακοφώνους. ego potius ἀφώνους & πολυφώνους. nam κακόφωνοι sunt ridiculi, aut incompositi, aut insuaues: velut illi,

Numerum cum nauibus æquat.

Et Troica castra. Et qui est apud Ennium,

O Tite tute Tati tibi tanta Tyranne tulisti.

Atque hos quidem neutiquam definias per repetitionem eiusdem consonantis: quemadmodum minus consultò fecere Grammatici.

C Non sunt enim semper vitiosi. quinetiam pro virtute quæsitũ id aliquãdo: sicut in quarto dictum est,

Sale saxa sonabant.
Quęque lacus late liquidos.

Quare genus summum appellabo αὐτόφωνον, aut αὐτοσύμφωνον. Speciem verò vitiosam: veluti in superioribus, & in his,

Glauco, & Panopeę, & Inoo Melicertę,
Iactati quos cernis in Ionio immenso.

Quos tamen constat ab ipsis Poetis affectatos: tantum abest vt pro vitiosis admiserint, quos quæsitos videmus. verùm in quarto exactius. Illud nunc dispiciamus: vitiosum hiulcum, & eũ hiulcum quem Poetæ probum atque etiam expetendũ iudicarunt: an sub eodem genere quod

D ταυτοσύμφωνον diximus, statuere ius sit? Atque hoc pertinet ad Metaphysicum primò, deinde ad Moralem. nam largè dare, est pro genere tũ prodigis tum liberalibus. differentiæ verò additæ vel bonæ vel non bonæ, conficient species probas aut prauas.

Tumiditas quoque in sono est. vitium illud quidem, quod est contrarium sonoris. In id vitium assurgunt qui plus nimio conantur. à quo fortasse non abest Papinii,

Magnanimum Æacidem, formidatamque Tonanti.

exhaurit enim spiritum.

Contrarii hærentibus & fragosis, æquè nihilominus vitiosi, Fluidi. Sunt autem Fluxi, qui non consistunt, dum pronuntiantur: sed dila-

buntur, atque sese subtrahunt, quasi inertes opeti. A Hoc seculo vitium peculiare. ne moribus Epicureorum & solutorum animorum essent carmina dissimilia. Hi ecciderе ab ea virtute, quam in Terctibus agnoscebamus:

Qui modo Nasonis fueramus quinque libelli,
Tres sumus. Hoc illi prætulit author opus.

Figuræ vitium est in orationis modo, duplex: aut quum nimis sunt figurati, quasi cincinnati, & calamistrati, & spleniati, & stibiati: horum multos taxat Æschyli & Euripidæ Aristophanes. Alii contrà adeò plebeii, vt aliquando sordidi sint. illos κομψοὺς. hos βδελυροὺς appellato. Illud vitium tolerabilius: rapit enim ac tenet auditorem, dum iudicat. Hoc pessimum: aspellit enim ab sese auditorem, dum nihil quærit, nihil recipit noui. λογοειδεῖς appellatos inuenio: quasi similes solutæ orationi. Sæpe Catullus: vt in illis, B

Troia nefas commune sepulchrum Asiæ atque Europæ:
Troia virum & virtutum omnium acerba cinis.

Quod genus Horatius in sermonibus consecutus, habuit imitatores multos: Iuuenalem non habuit. Addidit enim facilitatem & amœnum sonum sermonis puritati. Cæterùm in quarto commodius & exactius de hoc.

Ἀσυνδέτους verò quónam ponemus loco? nã partium videtur defectus. Sunt enim quorum voces singulæ singulis pedibus inchoantur ac terminantur. Quare quemadmodum oratio ἀσύνδετος est, cuius dictiones nulla copulatione coniunguntur: ita versus, quorum pedes nullam vicini syllabam subeundo finiuntur. C Aliis placuit ponere inter qualitates. Sanè est qualitatis vitium ex partium carentia. Exemplum Homeri,

Τέρψιος εἵνεκα τοῖσδε, σὺ δ' ἴσχε, πίνειν δ' ἡμῖν.
Nobis dulcia carmina, nobis dulcia vina.

An verò possit esse vitium dispositionis? Non enim videtur. Transpositis enim, vti libitum fuerit, dictionibus, idem modos numeri. Euenire tamen queat, si monosyllaba intercedant. Exempli gratia,

Nobis Rex sit talis qualis iam fuit ante.

Si enim commutentur verba, subibunt inter se pedes. Grammatici more suo turbas dant. afferunt enim exemplum disiunctarum dictionum, D non pedum. Hoc autem est orationis, non versus,

Tectum augustum, ingens, centum sublime columnis.

Id quod nequaquam vitium est: sed figura laudabilis. quum enim multa habemus, fit quasi ἐπιμονὴ, vbi copula non additur. Sed de his in quarto.

Hanc speciem ὑπόρρυθμον quare appellarint, subobscurum est. videtur enim potius ἄρρυθμον. Haud tamen verum est, esse ἄρρυθμον: neque verò εὔρυθμον. quare ὑπόρρυθμον: quasi quum dicimus, subsalsum.

LEGES COMMVNES.

CAPVT XXXIII.

HActenus communes affectus. Nunc si quæ leges ad virtutes adducunt nos, aut à vitiis amouent: tanquam affectuum causæ more nostro subnectendæ. Est igitur prima lex ab antiquis sancita atque recepta: Versus à monosyllabo, qua scilicet ratione suprà docebamus, ad tricesimum vsque temporum tractum deduci posse. Iccirco maximum versum τριακοντάσημον vocauere. Et Demetrius Phalereus metri concinnitatem suo stomacho præscripsit. Consistere nánque potissimùm intra Hexametrum: idque addito elogio non infaceto,

Γελοῖον γὰρ, inquit, τὸ μεῖζον ἄμετρον εἶναι.

Postremæ syllabæ nulla ratio habetur. quare neque longa purum Trochaieum, neque breuis purum Iambicum vitiabit.

Vt Hypermetrorum vitentur incommoda, nulla pars à sequenti accipiatur, aut ab illo excipiatur. Hoc tamen Lyricis & Choris Græcis nequaquam obseruatum esse, vulgare iam est. suprà posuimus aliquot exempla. Catullus non solùm in Epithalamio, sed etiam in Hendecasyllabis licentia vsus est:

Quænam te mala mens, misselle Rauide,
Agit præcipitem in meos iambos?

Aut quum id quod in priore supererat, tanquam legitima pars inchoabit posteriorem: vt in illo de quo diximus, Horatii,

Grosphe non gemmis, neque purpura Venale nec auro.

Sic habes apud Simonidem in Epigrammate,

ἦ μέγ' ἀθηναίοισι φόως γένεθ' ἡνίκ' ἀριστο-
γείτων ἵππαρχον κτεῖνε καὶ ἁρμόδιος.

& Nichomachus in Elegiis,

ἔστι δέ σοι ὁ χαλεπὸς ἀτ' ἰλλάδα πᾶσιν ἀπολλό-
δωρος. γιγνώσκεις οὔνομα τοῦτο κλύων.

Atque in his quidem pudor ac venia ob nomina At Theocritus,

ἐν σιδάροις ἀρχηθέντι ὦ πότνια, καὶ δώρησι ἀ-
πὸ ἀθανάτων αὐτοὶ πλεῖον ἔχοιεν θεοί.

Mediocrior Cratini audacia, σάπλας,

ἀλλ' οὐχὶ δυνατὸν ἐστιν. οὐ γὰρ ἄλλο περι-
σύλωμα στίζεται.

Aristophanes quoque Ἀχαρνεῦσιν,

ἀλλὰ νῦν λέγ' εἴ σοι δοκεῖ, τόνδε λακε-
δαιμόνιον αὐτὸν, ὅτι ποθ' οὗτος σοι 'στὶ φίλος.

Ouidius autem in quarto de Ponto, dum non vult aures lancinare fœditate, lacessiuit versuũ tractu,

Lex pedis officio, fortunaque nominis obstat:
Quaque meos adeas, est via nulla modos.
Nam pudet in geminos ita nomen scindere versus:
Desinat vt prior hoc, incipiatque minor.

Deinde ab his lasciuè lusit in nomine Tuticani, quæ ibi legeris. Critias quoque quum scriberet Elegiacum, neque Alcibiadæ, quem celebra-

lebrabat, nomen dactylicis caperetur, iambicum intrusit. Ponam igitur exempli gratia potius quàm concinnitatis: est enim duriusculus.

Καὶ νῦν Κλεινίου υἱὸν Ἀθηναῖον στεφανώσω
Ἀλκιβιάδην νέοισιν ὑμνήσας τρόποις.
Οὐ γάρ πως ἦν τοὔνομ' ἐφαρμόζειν ἐλεγείῳ:
Νῦν δ' ἐν ἰαμβείῳ κείσεται οὐκ ἀμέτρως.

Illud item multi curiosè seruatum voluere: vt sententiæ simul cum strophis absoluerentur. sic etiam in Elegis. Verùm non ignobiles Poetæ id suo arbitratu neglexere. Etiam Ouidius ipse, qui legũ istarũ fuit obseruantissimus. Horatius quoque solutus ea cura fuit. Catullus vnicam periodum multis explicat Elegis, secutus Græcorum licentiam.

E' Grammaticorum minutis præceptionibus serò euadere possumus. *στίχον* esse voluere partem *μέτρου*. quæ tamen pars neque minor esset trinis coniugationibus, neque maior quaternis. Quod autem minus esset tribus, si plenũ erat, neque vlla syllaba deficiebatur, appellarunt Membrum, *κῶλον*. quod deficeretur, *κόμμα*. id est præcisionem, siue melius, præcisum. Verùm hæc atque eiusmodi, vt quisque volet.

AFFECTVS PROPRII Iambici.

CAPVT XXXIIII.

Iambicorum sedes puræ & propriæ fuere per initia, sicut & aliorum. verùm quum Poesis sit imitatio naturæ, natura verò ipsa rarò simplicia commentetur, eàque ad compositiones potius perfectorum: iccirco hæc vt exactius explicarētur, admisti necessariò sunt alii pedes, quorum notis res ipsæ, quæ essent variæ, designari possent. Insertus igitur spondæus sedibus imparibus. Eius siue consilii siue consuetudinis ratio declarata est à nobis in septimo horum librorum. Anapæstus quoque ingessit sese, non sine magno decore. est enim pes admodum nobilis. sique non solùm sedibus peregrinis, id est imparibus, sed etiam legitimis. Id quod apud omnes Græcos videre est. De dactylo quid dicendum? nam si spondæus interponitur, quare non & dactylus? fortasse quia trochæo similior: à longa nánque incipit. anapæstus iambi naturam imitatur: à breui enim capit initium. Nos tamen in Nemesi numeris ita consuluimus, vt metum & fugam de qua loquebamur, exprimeremus. Quum itaque posset sic, vel luculento carmine,

Illiberali excussa sunt metu omnia.

Maluimus ad hunc modum:

Illiberali excussa sunt omnia metu.

Verùm hæc potius ad quartum librum spectāt. Apud omnes passim in iambicis dactylus inuenitur. In septimo horum librorum posuimus exempla, quibus in vltima sede sit tribrachus. Illis etiam hunc addes ex Alexidis Hippisco fabula,

ἦν, οἶδε χεῖρα πρὸς τὸ πολέμιον ἀμότερον.

De Scazontibus alibi diximus. Tum Græci tum è Latinis Boetius in quinta sede spōdæum statuere (is enim in iambico recto ibi quoque collocatur) non dubitauit. Nos puriorũ authoritatem sequuti, negamus id ita factum oportere aut decere: sed iambum semper ei loco deberi: ne versus tactu ipso iam moroso lāguescat. Scazontes.

TROCHAICI.

CAPVT XXXV.

Trochaici ad Iābicorum leges quàm proximè accedunt. admittunt enim spondæum, dactylum, anapæstum, tribrachum, proceleumaticum. Eò differunt, quòd sedes impares seruantur intactæ: idque multo diligentius quàm in Iambicis pares.

Comici tamen nostri tam hosce quàm Iambicos adeò contaminarũt, vt omnibus locis hos omnes, atque etiam ipsum Crēticũ indiderint: quemadmodũ fusius in Epinomide scriptũ est.

ANAPÆSTICI.

CAPVT XXXVI.

Anapæstici longè laxiores. omnes enim sibi pares admittunt pedes, dactylum, spōdæum, proceleumaticũ, nulla sibi propria seruata sede: adeò vt toto in versu Anapæstico sæpe anapæstus nullus inueniatur. Atque ex Anapæstico Dactylicus plerunque fieri queat. quemadmodum noster ille:

Nulla fouet pietas pietatem.
Pietatem nulla fouet pietas.

Quinetiam fabularum authores Anapæsticum iambo contaminarunt: vt apud Archilochum eo versu,

Ἐρασμονίδη Χαρίλαε.

Nam quod aiunt etiam à Cratino factum, fortasse verum sit: neutiquam tamen eo versu quē adducunt ex eius fabula Vlysse,

Νίκος ἐκεῖνον τόδ' ἐφῦμαι.

Est enim trimetrum hypercatalecticum, quod ob quædam prouerbia, Prouerbiale cognominatum est.

Ποτὶ δ' ἄστυμος ἐξεχόρευσεν.
Καὶ κόγχους ἐν λαχάνοις.

Etsi multa prouerbia aliis versibus. Multi versus eiusmodi sine prouerbiis. Dactylus tamen contra leges videtur admissus. Nam tametsi est *ἰσοῤῥοπία*, id est æquipollentia: tamen est *ἀντιδιάθεσις*, contraria dispositio. Itaque in Trochaico iambus nullus, neque in Iambico trochæus vllus. Spondæus autem non iniuria mistus fuit. Est enim par *συλλήψει*: id est temporum comprehensione. Quòd si verum est, non est verum quod dixere, versum illum esse catalecticum,

ὅτ' ἐγὼ τὰ δίκαια λέγων ἡσσῶμαι.

Etenim in longa penultima duarum breuium comprehensio est. Eiusmodi tetrametra Archilochia suprà vocabamus: alii malunt Aristo-

phania. quod nomen nòn quit deduci tanquam ab inuentore, sed ab vsu. Nam Cratinus ante hunc, & ante illum Epicharmus eo versus genere vsi sunt. atque Epicharmum quidem eiusmodi mensura duas aiunt scripsisse fabulas. Quinetiam apud Aristoxenum Selinuntium, cuius ipse quoque meminerit Epicharmus, talẽ versum inueniri. Fuerũt autem huic similia carmina, quæ vocarunt Laconica, in spondæũ, non in anapæstum desinentia: è quibus illum circunferunt,

ἄγετ' ὦ πάτριαι ἴτωθεν κοῦροι.

Nihilo deteriore lege conditur proceleumaticos: est enim ἰσόχρονος. quo vsus est Aristophanes:

τίς ὄρνα βαθύκολπα τάδ' ἐπίσωπε βροτῶν.

Vt non immeritò nonnulli πυρριχιακὸν appellarint. & sanè sapit hyporchemata: de quibus libro superiore satis.

DACTYLICI.

Capvt xxxvii.

DActylicis castigatiores spondæum tantùm interponunt: rarò proceleũmaticũ. Siquis alius interuenit pes, licentia est. Nanque & iambum & anapęstum videmus apud Virgilium. Etiã Creticum putarunt Grammatici illum:

Insulæ Ionio in magno.

Ego nihil minus. nam Græcorum exemplo diphthongi amittũt tempus vnum sequente vocali. Proceleumaticus autem, quemadmodum alibi quoque diximus, aut expressus est, vt *Capitibus*: aut non, vt *Ariete*. in hac enim voce quasi trisyllabum sonum audis, vbi voles, facta tertia litera ex vocali consonante: sic & in illa, *Genua labant*. Potes enim audire, *Genva* tanquã disyllabum: Eadẽ ratio apud Horatium in nomine, *Nasidieni*: & in voce *Pituita*: sed de his alibi quoque, vt dicebamus.

Nobilissimus dactylicorum Senarius catalecticus, multas inuenit pro re appellationes. Heroicus dictus, qui bella caneret. Orpheus, Linus, Musæus, Homerus, & alii ad Hymnos trãstulere. Idem Musæus etiam ad amores, verùm tragicos. Hesiodus, Nicander, Aratus, Oppianus ad narrationes ac præceptiones. neutiquã tamen nomen illud illustre propterea mutauere. Dictus Heroicus etiam Pythius, quia inuentum Apollinis prædicarent. Tradũt enim Phæmonoen primam extitisse quæ eo carminis genere Delphis fuerit vaticinata.

Ab ipsis dimensionibus etiam consequutus est alias atque alias appellationes. κατενόπλιον nominarunt, cum binis dactylis singulos apponis spondæos. insurgit enim cum dactylo ad pugnã & pedem figit in spondæo, vt manum conserat: deinde duobus dactylis præliatur: tum quiescit in victoria cum spondæo: Rarum carmen est:

Eruerint Danai, quæque ipse miserrima vidi.

Periodicum verò est alternis, incipiens à da-
A ctylo:

Italiam fato profugus Lauinaque venit.

Bucolicum, vt quintæ vocis & dactyli idem sit finis: vel dactyli, inquam, vel spondæi. multis exemplis,

Tityre tu patulæ recubans sub tegmine fagi.

Sapphicum dactylos quatuor duobus claudit spondæis:

Claudere dactylicas acies geminis Spondæis.

Spondiacum integrum rarum inuenias. Lucretii ille est in sexto:

An tabum nobis naturam introcorruptam.

In trimetris autem dactylicis, vt spondæus
B primo sit loco: qualis apud Boetium.

Cum Phœbi radiis graue.

Inter quos alios eiusmodi & quæres & iudicabis.

HENDECASYLLABI.

Capvt xxxviii.

TAm Phaleeii quàm Sapphici Hendecasyllabi temporum variationes passi sunt. Diximus enim Sapphicũ genu inum obsidere dactylum binis vtrinque trochæis,

Seu Sacas, sagittiferosque Parthos.

Quem postea fecerunt stabiliorem, secundo trochæo in spondæum mutato. Phalecium autem verum iisdem tantùm constare pedibus, trochæis & dactylo. quare primũ esse trochæũ
C oportere. quem quum in spondęum mutatum videret Catullus, ausus est etiam iambum, alii etiam pyrrhichium substituere: neque id ineptè. Lasciui enim maximè omnium sunt. Quibus igitur omnia canere liceret, omnibus quoque modis & posse & decere iudicarunt.

IONICA A' MAIORI.

Capvt xxxix.

IOnicis à maiore non minor iniuria, quàm anapæsticis facta est. Ita enim profitetur Terẽtianus, vsum sequutus, non rationem. Pedes diuersos inseri posse: modò constẽt tempora, neque sedibus, neque cõiugationibus vllis seruatis. Quare eorum quempiam quũ legis aliquãdo, nihil minus agnoscas, atque Ionicum à ma-
D iore. Eo ille carmine & frequens est, & feliciter vtitur. quare qui volet inde petat. Summa tamen hæc est: Quum tres Ionicos à maiore pedes posueris, semipedem subdis, id est duas longas. Quare quum longas omnes in breues queas resoluere, colliges duas & viginti syllabas breues: quæ proceleumaticos quinque ac semissem conficiunt. Exẽplum non posuit Terentianus, sed curtum illud,

Perit, abit auipedis animula leporis.

Nos tamen, quemadmodum dicebamus, & longissimos & multos dedimus. Quòd si primã tantùm syllabam longam corripias, fiet primus pes anapæstus. exẽpli gratia. pono versum hunc integrum, non corruptum.

Hic

Hic integer & purus erit versus amœnus.
Sic mutato,
Hic & integer.
Quòd si manente prima longa, secunda dissoluatur in duas breues. fiet dactylus, sic:
Hic breuibus & impurus erit versus, &c.
Atque ita aliis quoque locis eueniet. quare post duos Ionicos, aut eorum totidem vicarias sylla bas tres trochæos inuenias: vt in illo,
Post Ionicum bis positum dabis trochæos.
In tertio tomo de Sapientia & Beatitudine, ex septem trochęis dedimus, & cum cauda Elegiaca, ad varietatem.

ELEGI.

CAPVT XL.

ELegi inter dactylicos aut anapæsticos erant statuêdi. Cæterùm ob varietatem distraximus. Negant quidam præcisionem siue cæsuram Elegiacam esse breuem posse. addunt rationem, propterea quòd si anapæstis metiare, nequeat consistere. necesse enim est tertium pedem esse spondæum. quòd si penthemimeris illa sit breuis, iambus fiat. Nos in nostris poematiis eam legem nequaquam seruauimus, maximorũ exemplo virorum. Catulli illud est,
Perfecta exigitur vnica amicitia.
Illud Propertii,
Vinceris aut vincis: hęc in amore rota est.
& ille,
Aut pudor ingenuus, aut retinendus amor.
Illud Tibulli,
Lacteus & mistus obriguisse liquor.
Hic Ouidii in quarto de Ponto,
Indigus effectus omnibus ipse magis.
Præterea apud Simonidem in disticho, quem modo posuimus, id neglectum est. Horatius quoque in alio versus genere æquè cæsuram illam breuem admisit. Quinetiam Virgilius toties, non in ea syllaba quæ sola relicta penè ignoratur qualis sit, vbi nô cohæreat: sed etiam in ea quæ subit facitque pedis initium.
Omnia vincit Amor, & nos cedamus Amori.
Poterat enim,
Sic nos cedamus.
Verũ Poetæ authoritas sese tuetur iudicio, ita

A vt temporis iacturam in syllaba numerorum elegantia redimat. Sed de his suprà quoque.
Nec, quemadmodum dicebamus, verum est quod aiebant: Elego semper finiri sententiam. nánque ab Elegiacorum nullo id seruatum inuenias.

GALLIAMBI.

CAPVT XLI.

GAlliambicus facetissimus ac venustatis plenissimus versus. In prima sede anapæstum recipit: quem mutat in spondæum aliquando. Præ-
B terea etiam Creticum & proceleumaticum. In secunda iambum: pro quo tamen etiam anapæstus ponitur interdum. & meliore iure tribrachus. Eadem verò licentia spondæus qua & anapæstus. quare dactylus quoque sese ingessit. Tertiam sedem haud alius ferè subit pes quàm iambus. Quartæ & quintæ dactylus debetur: sed ita vt à quinta nunquam dimoueatur. de quarta cedat, quod mirum est, etiam iambo. Sextus & vltimus locus semper habet anapæstum.

ALII AFFECTVS.

CAPVT XLII.

EST & ille affectus, quo versus in versũ mutatur. Nam & hoc in na-
C tura fieri & apud Theophrastum legimus De plantis, & apud Aristotelem De animalibus, vt aliqua ex quibusdam fiant. Terentianus multum operæ posuit, vt hæc doceret, additis aut interpositis verbis aliquot. Sed & suprà scripsimus quædam de recurrentibus, quos Anguineos aliqui vocarunt: eam quidem ob causam quia reflectuntur. Verùm vox minus ex analogia: tametsi reperirur apud Poetas. Et hic addemus exemplum vnum de transpositione. fit enim permutatis sedibus, nõ vocibus, vt ex trochaico iambicus effici possit, atque è contrario. *Anguinei.*
Optimum ius, lex amica, vox diserta.
Diserta vox, amica lex, ius optimum.
D Verùm iam modus esto. neque enim Grammatici sumus, sed Poetam creare instituimus.

LIBRI SECVNDI,

QVI ET HYLE INSCRIPTVS,

FINIS.

IVLII CÆSARIS SCALIGERI

POETICES LIBER TERTIVS, QVI ET IDEA.

RERVM DIVISIO.

Capvt I.

QVVM igitur Poema, quemadmodum dictũ eſt, imitatio quædam ſit: quatuor quærenda fuere: primum, quod imitemur: alterum, quare imitemur: tertium, quo imitemur: quartũ, quomodo imitemur. Sic enim etiam acutius quàm Ariſtoteles. Atque in primo quidem libro Poetices vſum oſtendimus, atque eius originem ſimul & finem: quare imitaremur. vt ſcilicet humana vita compoſitior fiat. Quomodo autem imitemur, dicemus libro ſequenti. Nam in ſuperiore digeſta ſunt verſuum genera, ac rationes quibus imitaremur. Nunc quid imitandum nobis ſit, videamus. Igitur vniuerſum negotiũ noſtrum in Res & Verba quum diuidatur, verba ipſa & partes ſunt & materia orationis, quæ iam à nobis explicata eſt: verborum autem diſpoſitio atque apparatus, quaſi forma quædam, de qua poſtea dicemus. Res autem ipſæ finis ſunt orationis, quarum verba notæ ſunt. Quãobrem ab ipſis rebus formam illam accipiunt, qua hoc ipſum ſunt, quod ſũt. Iccirco liber hic Idea eſt à nobis inſcriptus, nõ iccirco quia cum Platonicis eo verſer in errore, vt putem à rebus ipſis verba natura ſua concreata eſſe: ſed quia res ipſæ quales quantæque ſunt, talem tantámque non illæ, ſed nos efficimus orationem. Sicut igitur eſt Idea picturæ Socrates, ſic Troia Homericæ Iliados. Quare iam propoſitum perſequamur. Res omnis aut eſt perſona, aut extra perſonam. Perſonam deſcribimus, aut qua ſubſtantia eſt, aut quatenus afficitur accidentibus. Subſtantiam aut totam deſignamus, exempli gratia, quum in bello quis occiditur. Neque enim aut anima aut corpus deletur morte, ſed Mezentius. Anima æterna manet. Corporis verò moles an eadem ſit, quæ prius? hoc a-

A libi declaratum eſt. Sic igitur tota ſubſtantia cadere ſolet in materiam Poeſeos. vix enim aliter. quippe Æneam, aut Achillem, aut Cæſarem, quum referam, eorum potius virtutes, aut vitia, aut fortunam explicabo. Partes autem penè eodem modo conſiderantur. veluti quum animæ abitum deſcribimus,

Vitaque cum gemitu fugit indignata ſub vmbras.
& *Purpuream vomit ille animam.* &
Atque in ventos vita receſſit.

De corpore quoque haud diſsimilia.

Truncumque reliquit arena. &
Iacet ingens littore truncus.

B Accidẽtia verò, à Philoſophis diſputatum eſt, eſſéntne animæ, an compoſiti, puta Herculis vel Cæſaris. Nam Stoicorum vanitas ridicula, qui qualitates ipſas corpora eſſe profitebantur. Ac ſanè quæ corporis eſſe dicuntur: ea ſine cõtrouerſia illius ſunt: veluti proceritas, craſsities, atque eiuſmodi: quæ cõſtituta ſunt in quãtitate, qualitate, ſitu ac diſpoſitione partium & habitu. Quantitas eſt continua & diſcreta. diſcreta, veluti quum vnũ vni obiicimus in prælio, quum ducis vnius nutu rẽ agi declaramus:
C interdum plurium. Continua eſt in ea quæ magnitudo appellatur:

Præſtans corpore Turnus
Vertitur arma tenens, ac toto vertice ſuprà eſt.

Tum ea quæ de Pandaro & Bitia: quæ de Tydeo apud Homerum, ac de aliis ſcripta ſunt. Qualitatum ſpecies multæ. verùm maxima ex parte à figura & colore pſgimus perſonas. quẽadmodum Nireum & Terſiten Homerus. &

Excepto Laurentis corpore Turni.

D Partiũ verò ſitum ac diſpoſitionem in eodem genere conſtituimus: veluti quum capitis verticem faſtigiatum declaramus, & dorſum gibberum, aut ſtrumam in pectore. Etiam quæ ab euentu: ſicuti quum dixit,

Moribundum extendit arena.

Italiam metire iacens.

Et cernuus, & in caput, & supinus, & pronus, quemadmodum vbi dictum est,

Terram semel ore momordit. &

Semianimesq; micant digiti ferrumque retractant.

De ætate quæri posit, quod ad genus referenda sit. Nam temporis tractus in quantitate situs est. Signa verò ipsius, siue mauis dicere designationes atque accidêtia, sub qualitate sunt. Velox, vegetum, tardum, languidum, mareidû, canum, impube. quanquam hoc ad habitum potius. Sunt enim sub eo multa quæ tum corpori tum ipsi toti debeantur. Corpori, quale quod dicebamus, pubes, aut barba, aut coma, aut dentes. Toti, cuiusmodi vestis, equus, currus, arma, tuba, remus, aratrum, lorum, flagellum, calcaria, patera, & eiusdem rationis alia. atque etiam horum priuatio, quemadmodum vbi nudum quêpiam fingimus.

Atque hæc quidem corpori: alia verò cuinâ sunt attribuenda? Nam Hippocrates & alii prisci Philosophi animi morbos professi sunt. adeò vt ille delirium eius vitium putarit, cæterorum multi auaritiam, iracundiam: ac contrà, virtutes, prudentiam, magnanimitatem, & alia. Cæterùm huius rei iudicium ad seueriorem philosophiæ partem spectat. Hic autem pro negotii præsentis captu sic digeramus. Animi potestates duæ: Intellectus, voluntas. Intellectus affectiones tres: nobilissima omnium, Sapientia: cuius finis, Beatitudo. Huius habitus priuatio nullum habet nomen, si nominis vsum cum ratione compares. Insipiens enim dicitur is vulgò qui & stultus, quisque temerè rapitur ad actiones. tollit enim vniuersum hoc quod cadere potest in animum consideratum. Erit igitur ille qui nullam sapientiæ partem possidet. At enim-uerò qui possidet partem quampiam, non est icirco sapiens appellatus. quum tamen in aliis loquendi modis aliter res sese habeat: quippe ἀγράμματος est qui nullam nouit literam. Grammaticæ tamen summam omnem qui non tenet, haud continuò ἀγράμματος. Est enim alius alio γραμματικώτερος: alius autem alio sapientior, qui verè dici posit, inuenies neminem. Est enim sapientia omnium rerum cognitio ad summum bonum, id est ad fruitionem vltimi primique, qui est Deus, relatarum. Quarum sanè rerum notione qui caret, neque sapiens erit, neque insipiens agnosci debet. Proximus huic affectus nobilitate est is, quem primariam cognatámque nobis Rationê, sub Intellectus vocabulo nominât Philosophi. Minor, quàm ille prior, ambitu & côprehensione nobilisi notionû: maior tamê vi ipsa quadam quę hominis animo debetur ineunti rationem omnium considerationû. Nobiscum enim simul nascuntur cognitiones quædam, quæ omnibus æquè eædem, ab omnibus æquè item probantur. Cuiusmodi sunt propositiones illæ, quæ sunt quasi principia quædam côtemplationum. quarum è numero eæ quę cum ipso sensu coniungunt intellectum, ac tanquam vnum efficiunt. qualis: De quacunque re alterutrû verè dici potest: Est, Non est. & illa: Omne totum est maius sua parte. Horum Intellectuum finis est, Scientiam constituere. Contrarium autem in homine, quâ homo est, nullum habet: sed extra hominê in iis quæ non apprehêdunt. Tertius habitus est scientia, quemadmodum dicebamus, ab Intellectibus ortum ducens ad minores propositiones necessarias, à quibus côstituitur. Eius finis est apparare Intellectum materialem, ad superiores intellectiones, atque per illas ei quasi gradum facere ad sui coniunctionem, atque vnionem cum Intellectu agente. Huius côtrarium non vniusmodi. nânque priuatio dici potest ignorantia, vel ignoratio, vel ignaritas: verùm non vna ratione. Sanè aut tota penitus abest cognitio, quam ignorantiam priuationis vocabat Philosophus: aut cognitionis quædam inest facies, sed neutiquam suis picta coloribus. A' Peripateticis ἄγνοια κατὰ διάθεσιν dicta est. idque duobus euenire modis potest. vno, quòd sit falsa conclusio: non solùm è falsis, sed etiam è veris. veluti si dicas, Quadratura circuli non est in Natura: falsa est hæc. omne enim spacium definitum, alicui definito æquale esse oportet. adde rationem: Quia nescitur ab hominibus. Hæc ratio vera est: quæ tamen ex seipsa falsam peperit scientiam. Altero modo, quum vera sit aut è falsis, aut non necessariis. non enim est scientia, sed opinio. neque ille qui eo habitu præditus sit, dicere queat, Scio: sed, Ita mihi videtur. Quapropter ex Critone minus rectè Platonici quidam sunt arbitrati δόξαν, siue opinionem, esse contrariam scientiæ. Nânque opinio quoque ipsa vera esse potest, atque ex veris. At verum vero côtrarium nullum. verum, quod illi & nesciunt, & irrident stultè, contrariæ sunt forma quadam: scilicet quatenus necessarius & nô necessarius habitus contrarii sunt. Hæc sub intellectu tantùm, communi omnia fine contemplationis. Sub Voluntate verò duo sunt habitus item: quorum principia in animo & ab animo diriguntur ad finem, qui tam extra hominê quàm in homine esse quit. vnus est agendi, alter faciêdi. Agendi habitus morales dicimus. veris atque vniuocis speciebus. Faciendi habitus duo continent genera non vniuoca: quippe Prudentiam & Artem. Nam qui prudentiam inter morales nominarunt, mali fuere Metaphysici. Aristotelis enim libri De moribus, populares sunt. quinetiam potius supra vtrumque modum genúsque summum habituum statuendam arbitror. Nânque & iustitiæ & fortitudinis futuræ præuisas temperat actiones: & totas omnium artium dispositiones & digerit, & collocat. Est enim Habitus, præuidendi quo

Animi potestates.

quicque tempore, quoque modo agendum sit, vel faciendum. Et quum morales habitus nos bonos efficiant: neutiquam sola prudentia dicemur boni. neque verò quòd præuisio quædã prudẽtia sit, iccirco sub notione tantùm ac propterea inter intellectus habitus statuetur. non enim hôc distinguũtur Morales & Contẽplantes. vtrisque enim communis est cognitio. sed contemplantibus in seipsa stat: moralibus ad actum exit. Ita & prudentia, præuidet enim quæ agat. Hæc iccirco dixi, quia Philosophus lata satis diuisione intellectus habitus diuisit in hæc quinque. Neque enim eodem modo aut ratione intellectus nostri habitus est sapientia & prudentia. sed de his satis. Quod superest eliciamus è necessaria diuisione duos habitus morales, iustitiam & fortitudinem. Omnes enim res aut bonæ aut malæ. nam indifferentes semper in alterutrum vergunt. Bona igitur & appetuntur & parantur, & seruantur, & communicantur. Hoc est opus iustitiæ. nam & sibi & aliis habet quibus fruatur, & quibus alii vt fruantur facit. Administras aut socias fouet, industriã, parsimoniã, liberalitatem. Mala è contrario euitanda, fugienda, & repellenda tam ab se, quod habet proportionẽ cum eo quod est seruare bona: quàm ab aliis, quod est simile ei iustitiæ parti quæ cõmunicat. Hæc sunt officia Fortitudinis: cuius duas fecere partes: pati, quemadmodum de Achille scribit Homerus: aut nõ pati, sicuti de Aiace proditum est. Comitem aut sobolem habet magnanimitatem. Atque hæc hunc ad modum. De Temperantia verò quid dicemus? Sanè ea nullis rationibus à quapiam distincta est. sed est mater & norma cæterarum omnium. Nã si virtus est medius habitus inter extrema: nulla potest esse virtus sine Temperantia. Quinetiam ipsis in contemplationibus siquis, quemadmodum oportet, statuat modum, non sine temperantia efficere possit. Hoc ipso est Liberalitas id quod est, ne sit prodigalitas: Fortitudo, ne sit temeritas: Iustitia, ne sit rigiditas. Vitia verò his erunt contraria. ac sanè scio ab aliis aliter de his proditum esse: verùm siquis contrà sentiat, non laboro: magis ei laborandũ sit ne in ipso sapientia & iudicium requiratur. Ad faciendum autẽ artes comparatæ sunt. eæque duplices. Nánque aut materiale quippiã conficiunt, aut construũt immateriale. Immaterialium nobilissima, quæ fabricat instrumentum rationi: ea est Dialectica, artifex Syllogismi. Huic proxima Oratoria. nánque illa necessaria, hæc vtilis. Duæ prætereà, quæ voluptatem cum vtilitate coniunxere. Materialium artium illustrissima Medicina. cuius pedissequę omnes, quę ad vitam victúmque paratæ sunt. etiam Fabricæ genera omnia. nam quod aramus, quod ædificamus, ea omnia ad vitæ finem diriguntur: cuius magister est Medicus. Non igitur, quemadmodum dicebat Plato, sola coquinaria medecinæ serua est, sed & agricultura, & architectura, & alia omnia quæcunque seruant id quod semper corporis, sæpe etiam animi est in nobis. Iurisprudentia ex matrona facta est meretrix; ex regina tyranna, ex matre nouerca. Mercatura certis locis necessaria est: in quibus nõ nisi ex conuecto viuere queunt. Militaris, beluæ est, quũ infers bellum: quũ tueris fines tuos, hominis. Redeuntur autem omnia hæc artium genera ad summa duo. Quędam enim eiusmodi sunt, vt id quod faciunt tãtisper dum faciũt, sit: postquam factum est, non sit amplius. qualis est cantio, saltatio, luctatio. Aliæ è contrario, id quod faciunt, dum faciunt, non est, sed fit: postquam verò factum est, est. veluti Fabrica. Ædes nánque dum fiunt, nondũ sunt: sed postquam factæ sunt, sunt. Quare in his quoque id est considerandum: quod quædam faciunt, quædam factis vtuntur: vt sint artes ex artibus. Exempli gratia, Nauim fabricat nauicularius, nauta verò facta vtitur. Orationem fecit Isocrates, vsus ea est Archidamus. Fecit fabulã Terentius, egit histrio. Instituit Terpander modos, nos his vtimur. Has verò cunctas ita distribuas, vt ad duos diducas fines. ad vsum communem, aut priuatum. Communem intelligo, vt vico, oppido, vrbi: Politicum vocãt. Priuatum, vnius, aut sub vno paucorum, OEconomicum appellamus. Nam ista nostra monstra, quæ Monasticum addidere, non intelligunt Hominem esse animal sociale: Solitarium verò, quem Aristoteles μονώτην & μονήρη vocat, aut deum aut bestiam. Apud veteres vnicum exemplum habes, sed coacti ac deportati Philoctetæ. quem tamen ex ea quoque vita comunem ad vtilitatem reduxere. Chiron etiam, qui secretam à reliquis mortalibus vitam ageret, non tamen sine illis esse voluit, siue ipsi sese socios, siue etiam discipulos esse vellent. Hoc autem vniuersum viuendi genus ad veterem diuisionem accommodare poteris, vrbanum, rusticum, militarem: in quibus omnium personarum statum atque conditionem & agnoscere & describere conueniat.

Temperantia. *Artium diuisio.* *Iurisprudentia.* *Militaris.*

Extra personam habes cætera omnia: Corpora, vt ensem, equum, librum: non corpora, vt orationem, prælium, sacrificium. Locum, in cælo, terra, aqua, aere, igni. Tempus, & temporis partes atque occasiones. Euentus. Hæc autem aut sine persona sunt, vt ventus, fluuius: aut à persona proficiscuntur, vt pugna, pax: aut personæ sunt, vt clypeus: aut cum persona, vt tempestas, serenum, fulmen, pluuia.

A' duobus autem principiis manare atque pendere cuncta intelligendum est. Alterum est Natura, alterum Fatum. Natura est, quo quicque constat. Fatum quo quicque fit. Itaque omnibus in rebus per Naturam est, τὸ εἶναι. Priuatim autem in personis est τὸ ἦθος, καὶ ἡ βουλή. Nam qui voluntatem nostram Fati seruam aiunt, vehementer errant. In Fato autem est id, quod Fortunam, & quod Casum vocant.

vocant. Est autē ἦθος qualiscunq; affectio, à qua A ἦθος id est mos pēdet. est enim ἦθος iracundia, cōsuetudo autē irascēdi ἔθος. quare neq; in anima, neq; arbores tametsi sūt animantes, habēt ἦθος, sed πάθος: quemadmodū etiā docuit Theophrastus. differt autem ἦθος & πάθος nō solùm gradibus, vt aiunt, ita vt πάθος sit ἦθος vehemens: sed quia ἦθος est principium agendi, πάθος autem patiendi. Itaque qui perturbatur, πάθος habet: vt inuidus. qui perturbat, ἦθος: vt iracundus. Ac quanquam in omnibus est perturbatio, tam iis qui perturbant alios, quàm iis, qui ab aliis perturbantur: tamen qui propriè loquentur, ita dicent: vt ἦθος exeat ad actionem: πάθος comparet ad receptionem. & sit πάθος τοῦ ἤθους fundamentum. Cùm video miserum, patior. Ea est quidē misericordia, quæ creat munificentiam. erit hæc B ἦθος. Sic patior accepta iniuria. Hoc parit fortitudinem, ad depulsionem. ἦθος est fortitudo. Illud quoque animaduertendum est, σχέσιν & ἕξιν idem esse quod ἦθος. ἦθος tamen esse à natura σχέσιν autem à consuetudine potius. σχέσιν quoque non differre ab eo quod est ἕξις, nisi quod ἕξις est iam confirmata habitudo. σχέσις autem & parabilis, & delebilis. Ac fuere quidem nonnulli ex antiquis, quibus neque Fortuna, neque Casus quicquam essent præter Fatum. omnia enim ex causarum pendere connexione. Alii maluere talia esse quædam: quædam verò sine causa necessaria euenire: quæ si esse possent in consultatione posita, Fortunam fecerunt authorem: sin temere atque ab inanimis proficiscerentur. exempli gratia Montis ruina: Casum nominarunt. C

EXPRESSIO PERSONARVM cum exemplis.

CAPVT II.

HÆc quæ natura ita constant, in Naturæ sinu inuestiganda, atque inde eruta sub oculis hominū subiiciēda erunt. id quod vt quàm cōmodissime faciamus, petenda sunt exempla ab eo, qui solus Poetæ nomine dignus est. Virgilium intelligo: è cuius diuino Poemate statuemus varia genera personarum. Constituuntur autē vel D ex necessario, vel ex verisimili: in quibus eodē tenore seruandum quodcunque propositum fuerit ab initio. Est autem necessitas aut simpliciter, aut ex aliis pendens. Simplex necessitas rara est in rebus humanis. Proportionem tamē habet quādam in vitæ tuitione. Proxima huic, qua dignitatem vindicamus. Quæ verò aliunde pendet, est: veluti cum Æneas profugus à solo patrio nihil nō molitur, vt alieno potiatur. Cæterùm qui sit iustus, pius, fortis, nobilis, neutiquam malis artibus affectet id; sed iure aliquo consequatur. ita regni particeps, Chartagini. In Italia: quia inde Dardanus: & Latini gener. A' verisimili, nemo quæ deducenda sunt, ignorat.

Necessitas.

A Natura in his ante oculos habenda est. Sunt igitur aut simpliciter pictæ, aut cum iis quæ ad eas pertinent. Qualia sunt, Genus, patria, conditio fortunæ, animus, gesta, ars, habitus, & alia eiusmodi, quæ nonnulli græcorum περιστάσεις, nostri barbari idcirco circunstantias appellarunt, Aristoteles τὰ κύκλῳ. Narratio simplex,

Regina ad templum forma pulcherrima Dido
Incessit.

Adduntur, vt dicebam, mores, sexus, ætas, officium:

Huic coniunx Sichæus erat ditissimus agri
Phœnicum. Statum à coniugio habes, Fortunam à diuitiis, Genus à Phœnicia. addit affectum:

Et magno miseræ dilectus amore. Tum autem B fortuna & habitus vitiosi:

Sed regna Tyri germanus habebat
Pygmalion, scelere ante alios immanior omnes.

Contrà alibi virtutem cum fortunis, & euentu. *Cadit & Rhipheus ditissimus agri Qui fuit in Teucris & seruantissimus æqui.* In vii. lib. autem status, fortunæ, ætas cum facto viri studiosi, & euentu:

Seniorque Galesus
Dum paci medium se offert; iustissimus vnus
Qui fuit, Ausoniisque olim ditissimus aruis.

Item officium, & affectum consanguinitatis, atque pietatis:

Panthus Othryades Phœbi Troiæque sacerdos,
Sacra manu, victosque deos, paruumq; nepotem
Ipse trahit. Neque enim suorum oblitus, C neque sacrorum vir pius. nanque & deos fert, qui ambulare nequibant: & nepotem trahit, qui aui passus æquare non posset. summo in vitæ discrimine, sui & consilii & operæ participes alios fecit.

Personam verò cum habitu multis in locis habes, venatricis:

Namq; humeris de more habilem suspenderat arcum
Venatrix: dederatq; comam diffundere ventis.

Militaris verò in Mezentio, Turno, Ænea: atque aliter in Camilla, & Penthesilea. & in clypeo

Virgatis lucent sagulis. & in XI.

D *Procul Ornytus armis*
Ignotis, & equo venator Iapyge fertur.
Cui pellis latos humeros erepta iuuenci
Pugnatori operit: caput ingens oris hiatus,
Et malæ texere lupi cum dentibus albis. Chlorei quoque habitum sic:

Aureus ex humeris sonat arcus, & aurea vati
Cassida. tum croceam chlamydemque, sinusq; crepantes
Carbaseos fuluo in nodum collegerat auro,
Pictus acu tunicas, & barbara tegmina crurum.

Sic multa quoque ad eundum modum describuntur in Clypei historiis. quemadmodum contrà, nudos quosdam vt in pugilatu. Et de Herminio.

Nudo cui vertice fulua

Cæsaries, nudique humeri. A
& habitus ipsius corporis,
Aurea cæsaries ollis, atque aurea vestis. &
Olli ingens barba reluxit. &
Magna lossa acertosque Exuit. & de Pandaro,
Impubésque immani vulnere malas. &
Ipse caput viuens fultum Pallantis & ora
Ora modis pallentia miris. & Æneas,
Os humerosque deo similis. Nanque ipsa decoram
Cæsariem nato Genitrix, lumenque iuuentæ
Purpureum, & lætos oculis afflarat honores. &
de Cupidine,
Flagrantésque dei vultus, simulataque verba.

Animi verò habitus, & ab eo manans actus, vt de Cyclope,
Visceribus miserorum, & sanguine vescitur atro. B
& de Mezentio,
Mortua quinetiam iungebat corpora viuis, &c.

Ita aliter agrestes describuntur, vt in octauo diuinitus,
Gensque virûm truncis & duro robore nata,
Queis neq; mos, neq; cultus erat: nec iungere tauros,
Aut componere opes norant, aut parcere parto:
Sed rami, atque asper victu venatus alebat.

Contrà vmbratilem personam, & domi factiosam facito, ac sui confidentem. atque alienæ gloriæ obtrectatricem. Qualia de Drance scribit,
Largus opum, & lingua melior: sed frigida bello
Dextera: Consiliis habitus non futilis author:
Seditione potens.

Interdum verò non descriptione personæ, C sed apposito facto eam declarabis quemadmodum in primo cuiusmodi esset Bitias ex illo cognosces;
Ille impiger hausit
Spumantem pateram, & pleno se proluit auro.

Sic Iopam intelligis bonum poetam, bonúmque philosophum, ex iis quæ ibi describuntur.
Hic canit errantem lunam, solisq; labores, &c.

Maximè verò confert ad poematis condimentum, quod de genere, & patre, ac patria poni solet. Quorum exempla erues è catalogo vtriúsque exercitus tam Turni, quàm Æneæ. Sic Caci Vulcanum patrẽ facit, sic Cæculi. Dran- D cis genus condiuit varietate:
Genus huic materna à stirpe superbum
Nobilitas dabat, incertum de patre ferebat. Sic de Auentino.

Addimus autem quasdam quasi causas interdum: quare aut tales sint: aut sic faciant. vtque aut habituum, aut facti sint causæ. Itaque cum Daretis personam audacem, ac militarem: & pugilem describeret,
Continuò vastis cum viribus effert
Ora Dares, magnoq; virûm cum murmure tollit.

Addit igitur causam & susceptæ prouinciæ, & murmurantis vulgi. sic enim prædicabant,
Solus qui Paridem solitus contendere contra.

Deinde repetiuit primordia pugilatus: cuius gloriam Amycus, magnis eo in genere pugnæ rebus gestis sibi attribuerat. Itaque addidit & gentem, & nomen,
Victorem Buten, immani corpore qui se
Bebrycia veniens Amyci de gente ferebat,
Perculit, & fulua moribundum extendit arena.

Quinetiam fatum apponimus aliquando, vel nudis epithetis, vel longiore oratione. Epitheta nuda. *pius Æneas: miserrima Dido: pulcher Iulus.* oratio fusior de Mesapo,
Quem neque fas igni cuiquam nec sternere ferro.

Et de Vmbrone, qui serpentũ tollebat noxas,
At non Dardaniæ medicari cuspidis ictum Eualuit.

Euentũ quoque post fatum adiũgere solemus,
Te nemus Angitiæ, vitrea te Fucinus vnda,
Te liquidi fleuere lacus.

Ætatem verò sic distingues: vt tametsi cuiuis hominum statui eandem ascribis: non continuò tamen eiusdem modi statuas. Itaque agrestem duriorem, ac firmiorem dabis auditori senem: quique non tam in opere senuerit, quàm cum opere cõsenuerit. Cuiusmodi Charon pingitur. Quos versus subieci necessariò, propterea quòd in his, & ætas, & habitus, & habitudo, & officium, & instrumenta continebantur,
Cui plurima mento
Canicies: addidit, *inculta:* &, *iacet:* scilicet neglecta. *Stant lumina flammis,* id est rigida. σκληρόφθαλμον enim delineauit. Cuiusmodi homines vel crudeles, vel pertinaces, vel impũdentes iudicamus.
Sordidus ex humeris nodo dependet amictus.
non fibula: sicuti de Chloreo illo sacerdote suprà dicebamus. Deinde attribuit ex officio instrumenta
Ipse ratem conto subigit, velisq; ministrat,
Et ferruginea subuectat corpora cymba. vt ne remum quidem dederit in crassa ac lenta palude nauiganti. Ætatem quoque peculiarem, *Sed cruda deo, viridísque senectus.* Quales à veteribus Græcis dicti sunt ὠμογέροντες.

Quòd si ascribes officium quodpiam rarũ, atque inusitatum: licebit tibi subtilius atque accuratius scribere. Sin erit commune, ac vulgatum, simplicissima, ac breuissima narratione cõtentus eris. Itaque Magæ personam Poeta cũ vellet introducere, & artis tetigit capita, & ex historia vetere ortum repetiuit, summa sanè prudentia: quò rem faceret credibiliorẽ. Quinetiam vbi Magæ narrat scientiam, ipse nullam asserit: sed spem affert ex pollicitis personæ magna atque præclara de seipsa prædicantis. Qui mos horum est impostorum.
Hinc mihi Massylæ gentis monstrata sacerdos
Hesperidum templi custos, epulásque draconi
Quæ dabat: & sacros seruabat in arbore ramos,
Spargens humida mella, soporiferumq; papauer.
Hæc se carminibus promittit soluere mentes,
Quas velit: ast aliis duras inducere curas:

Sistere

Sistere aquam fluuijs: & vertere sidera retro:
Nocturnosque ciet manes. mugire videbis
Sub pedibus terram, & descendere montibus ornos.

At eiusmodi miracula quũ agnoscit in Mercurio, quia deus est, simpliciore signauit oratione. Sic & minoris operæ functionem in augure longè adhuc simplicius:

Rex idem, ac Regi Turno gratissimus augur:
Sed non augurio potuit depellere pestem.

Humilem quoque personam, atque eius officium nõ sine Ethopœia, & Oeconomia. Sic enim de fœmina paupere, & industria, in octauo,

– ceu fœmina primum,
Cui tolerare colo vitam, tenuique Minerua,
Impositum: cinerem, & sopitos suscitat ignes,
Noctem addens operi, famulásque ad lumina longo
Exercet penso: castum vt seruare cubile
Coniugis, & possit paruos educere natos.

Aliunde quoque alias excipies, quarum exemplo comparare tibi posis aliarum expresſionem. Nunc alia aggrediamur.

QVASI PERSONÆ.

CAPVT III.

DE personis igitur hæc. Sunt autem præterea quędam quasi personę. vt personæ fictæ. Qualis apud Maronem Fama: apud Ouidiũ Fames: operosæ æquè descriptę ab vtroq;. verùm Virgili' in quinto simplicissimè somnũ descripsit,

Quum leuis Ætherijs delapsus somnus ab oris. & de Iride:

Mille trahens varios aduerso sole colores.

Ouidius autem somnum ambitiosissimè. Item quæ ad personarum naturam propius accedunt. cuiusmodi Alecto. Lepidissimè verò diuinus Poeta, quum haud ignoraret Atlantem esse montem altissimum: eiusdémque nominis virum, qui ibi regnarit: vtrunque simul descripsit in vno: ita vt dum montem depingit, apponat humani corporis appellationes quasdam quibusdam partibus attributas. Nam latera ardua communi significatio vel de viro, vel de monte dicere licuit. sicut & verticem, atque etiam caput, quanquam duriusculè. At vbi ait,

Nix humeros infusa tegit: tum flumina mento
Præcipitant. &, *– Glacie riget horrida barba.*

Ea vocabula nominauit, quæ hominis interessent: Itaque audacter etiam Senem appellare potuerit. His similia sunt, Sirenes, Harpyiæ, Diræ. Sed & in fabulis aliæ. apud Plautum Inopia, Luxuria, Lar, Arcturus. apud Æschylum, Vis, Necessitas. apud Aristophanem, Fas, Nefásque. paulò remotiora, Cerberus, Equi Turni & Achilli. Ceruus in septimo, Equus Elisæ, Ascanii. Serpentes Laocoontis. In quibus enarrãdis animaduertes plus, minúsue operæ positum. Nam Elisæ,

Stat sonipes, ac fræna ferox spumantia mandit:

At Ascanii Acrem equum vocat. non Fe-

A rocem ex farragine, & hordeo, vt ille Elisæ. Elisæ, qui tametsi fræna mãdit, & spumas edit, tamen eodem in vestigio stat. Descriptio autem illa ex arte & rei cognitione.

– Quem Thracius albis
Portat equus bicolor maculis, vestigia primi
Alba pedis, frontémque ostentans arduus albam.

Intellige enim frontem stella candida spectabilem, non autem totam albam. deteriores enim sunt. Maiore affectu quàm cura designauit equum Mezentii:

– Hoc decus illi:
Hoc solamen erat: hoc bellis victor abibat Omnibus.

vt & felicem faceret equũ, non solùm fortem, quin etiam fidelem agnouit quum mœrentem dixit. Sic etiam Pallantis equum flentem. Turni verò equi describuntur, non sine hy-
B perbole:

Pilumno quos ipsa decus dedit Orithyia,
Qui candore niues anteirent cursibus auras.

At Æneæ equi attribuuntur etiam supra omnium naturam.

Geminosque iugales
Semine ab æthereo spirantes naribus ignem:
Illorum de gente, patri quos dædala Circe
Supposita de matre nothos furata creauit.

RERVM DIVISIO.

CAPVT IIII.

C RES, tametsi omne quod est, dici potest: ita vt etiam sub ea personæ cõprehendãtur: tamen disciplinæ causa, non solùm à personis, sed etiam à factis & ab operibus ipsis in præsentia separabimus. Facta igitur seu opera, sicuti dicebamus, aut sunt, dum fiunt: aut postquam facta sunt. Habent verò causam efficientem duplicem, naturam, & artem. Naturæ opus, quod est, dum fluit: generatio, corruptio, motus, augmentatio, diminutio, alteratio, dispositio. Alterius generis sunt, id quod iam generatum, aut corruptum, aut motum, aut auctum, aut diminutum, aut alteratum, aut dispositum: exempli gratia, homo genitus: homo corruptus ex quo cadauer factum est. Lapis, arbor, aqua, arena. Id tamen hìc est considerandum. Natura enim laxa nunc accipitur: significatione etiam pro natura prima, id est Deo. Iccirco & quæ ille fecit, effe-
D císque vti sint immutabilia: & quæ ordine naturæ fiunt, vtraque pro factis accipienda sunt. Quæ tamen libentius, & frequentius, & vulgatius rerum nomine appellãtur: quia posteaquam facta sunt, vidẽtur à vulgo: dum fiunt, ignorantur. quare & cælum, & elementa, & animæ in eum censum venient. Apertius autem quæcunque ab arte efficiuntur, putà, vel nauis, vel nauigatio. Igitur de his omnibus scribendum est.

Quæ naturæ sunt, ita describenda erunt: vt nihil non verisimile videatur. Quæ verò arte fiunt, etiam cultus plurimus iis adhiberi potest. vt.

Pictus acu tunicas.

Quæ autem supra fidem describuntur, ea cuipiam deo sunt attribuēda. Qualis Turni galea: Vulcani igitur esto opus. Sic Equi Æneę de genere eorum qui Solis vehunt currum. quippe Circes opera. Quod neutiquam sapienter Critici reprehendunt. Nam eadem ratione potuit Circe suffurari semen equorum, qua Solis esse filia. Illud quoque Callimachi damnant iidem, quòd Ceruæ cornua attribuerit. Cur enim non? cui etiam credas cantanti aurea fuisse illa: præterquàm quòd in Gallia Cerua item cum cornibus nostris temporibus & visa, & capta est, cuius etiam nunc seruatur caput. Sic quum loquitur Achillis equus: à Pallade datum sermonem. Quum mutantur in Nymphas naues, à Cybele opus fuit.

Naturæ factum, Tempestas illa in primo, quę adeò luculenta est, vt ne à natura quidem illustrius committi queat. Pestilentia in 3. Æneidos, & in 3 Georgicôn. Alterum genus operis naturalis est, Mons, Fluuius, Portus. cuiusmodi in primo: quo in loco tametsi nullus vnquam extitit, tamen satis est talem esse potuisse. Nam etiam nūc cum àquis dulcibus aliquot videmus.

Artis autem opera multa sunt, Ædes, Ara, Vrbs, Templum, Ensis, Iaculum, Aratrū, Nauis, & eiusmodi. vt agger, alue*, fossæ, pinnæ, propugnacula. Alterius generis, ædificatio, nauigatio, prælium, fœdus, altercatio, iudicia, mercaturæ, sacrificia, vota. Hæc omnia quæ imiteris, habes apud alteram naturam, id est Virgilium. In primo vrbem ædificat, in secundo diruit: in tertio naues molitur, in primo destruit, in octauo arma fabricat, in multis locis discindit. In septimo procurat munitiones: quas haud multò pòst oppugnat. Actiones quoque & negotia, vel ciuilia, vel sacra, vel militaria item multis in locis. Nauigationem, venationem; obsidionem, oppugnationem, exilium, fugam, impressionem, amores, ludos, vaticinia, sacrificia: auspicia vrbis in octauo. Concilium inter cælites, alterum inter mortales, legationem, societates militares, funeris pompam: fœdus ictum: fœdus turbatum. Mortes autem quas frequentes necesse erat describere, nunquam eiusdē modi. Fato suo fungitur Anchises. Misenus ab æmulo Tritone ob inuidiam & temeritatem. Palinurus ob fidem. Lausus ob pietatem. Mezentius ob vltionem. Pallas ob audaciā. Aruns ob perfidiam. Camilla ob fortitudinem. Turnus ob auaritiam, & gloriam spoliis detractis. videbis quoque in ipsis præliis tot diuersos modos, quot intereunt viri. Præterea aliter cædem ab insidiis, quum Sichæus obtruncatur in primo, & in tertio Pyrrhus. Hi igitur incauti, & ante aras necopinantes: at longè aliter in septimo:

Hic iuuenis primam ante aciem stridentē sagitta
Sternitur.

Est enim in prima acie, & iuuenis, id est au-

A dax. Addimus autem interdum causas nominatim: sunt enim tempestatis effectores,

Vnà Eurusque notusque ruunt, crebérque procellis Africus: Item causam finalem,

Hoc metuens arcebat longè Latio.

Interdum rem ipsam præcisè ponimus sine causa, vt in illis,

Olli cæruleus supra caput astitit imber
Noctem hyemémque ferens.

Illud verò cum causa, vbi Æolus ventos immittit. etiam causa ipsa prima: Iuno enim mouit Æolum. Quin & ipsa mota est tum ab iniuriis ibi enumeratis, tum ab officio, quod præstare volebat Carthagini. Interdum verò etiam τὸ ἀναίτιον. Nam in tertio Georgicôn pestilentiam sine causa posuit. in tertio Æneidos non tacuit:

B *Tum steriles exurere Sirius agros.*

Atque hæc quidem ita scribuntur, vt sunt: ea verò quæ oculis subiici nequeunt, arte quadam occupantur. Hectoris enim raptationē non poterat pingere pictor in primo Æneidos: nanque ter eum raptauit Achilles: itaque per tempus declarauit,

Ter circum Iliacos raptauerat Hectora muros.

Est etiam facti οἰκονομία, ordo. Quem interdum peruertimus ad tollendam satietatem. Nam quantum ineptiarum effudisset in aures auditorum: si dum fabricaret Æneas naues, interposuisset Cybeles concilium? At eius rei fabulam eousque distulit, vbi naues ipsæ vrendæ essēt. Sic & Camilla quum adducit turmas suas, eius natalia nō descripsit, quemadmodum Cæ-
C culi, & aliorū in Catalogo: sed ex Dianæ narratione. quàm aptè non est disputandū. Nam Critici hoc damnantes, nihil aliud quàm Grammatici sunt. Simul historiam texit: simul addit causam, propter quam velit de Arunte sumi supplicium. Aliquando autem seruatur ordo diligentissimè: quem velim contemplère in quarto. Dido primùm per se tentat Æneam auertere à sententia. vbi non procedit, per Annam. hæc preces: quas frustra esse quum videt, ad minas se conuertit. tum sperat flectere, vbi desperat, mortem orat. Quam quum haud impetrat, decernit à seipsa. Tempus eligit, & modum. postremò
D peragit. Quo in dramate habes omnia, personam, consilium, factum, causas, tempus, locum, modum, affectum, instrumentum, euentum.

LOCVS.

Capvt V.

LOci descriptio erit aut simplex, aut cum superficie. Est autem superficies non illa mathematicorum, id est extremitas lata corporis: sed quod à Iureconsultis vsurpatum est, murus, nemus, ara, meta. Interdum etiam adiungimus vsum, & commoda, atque incómmoda. Locus simplex:

Portus ab accessu ventorum immotus & ingens.

In

In eodem operosius:

Portus ab eoo fluctu curuatur in arcum.

Adhuc autem nitidius, in primo,

Est in secessu longo locus: insula portum Efficit.

& quæ sequuntur: cum superficie.

Lucus in Vrbe fuit media. Vsus autem & conditio, in quinto:

Est procul in pelago saxum spumantia contra
Littora, quod tumidis summersum tunditur olim
Fluctibus, hyberni condunt vbi sidera Cauri.
Tranquillo silet, immotáque attollitur vnda
Campus, & apricis statio gratissima mergis.

Interdum additur nomen,

Est in conspectu Tenedos, notissima fama
Diues opum. Admiscuit & fortunam,
Priami dum regna manebant.
Nunc tantùm sinus, & statio malefida carinis.

Sic Italiam describit, in primo: & nominis mutationem narrat. Sic Thraciam, in tertio: & nomen ponit non directa oratione. neque enim ait, Thracia dicitur, sed *Thraces arant*. Vsum quoque, in secundo,

Limen erat, cæcæque fores, & peruius vsus:
Tectorum inter se, & quæ sequuntur. Sic in XII, locus, vbi Turnus educit copias:

Est curuo anfractu nullis, accommoda fraudi,
Armorúmque dolis: quam densis frondibus atrum
Vrget vtrinque latus: tenuis qua semita ducit,
Angustæque ferunt fauces, aditúsque maligni
Hanc super in speculis, summoque in vertice montis
Planicies ignota iacet, tutique receptus.
C *Seu dextra, læuáque velis occurrere pugnæ:*
Siue instare iugis, & grandia voluere saxa.

Ætna quoque mons, & castra, & Carthago, & alia loca poterunt tibi esse exemplo: quo diuinitatem illius viri queas imitari: quemadmodum ex illis,

Est locus Italiæ in medio sub montibus altis
Nobilis, & fama multis memoratus in oris,
Amsancti valles: densis hunc frondibus atrum
Vrget vtrinque latus nemoris: medioque fragosus
Dat sonitum saxis, & toto vertice torrens.
Hîc specus horrendum, & sæui spiracula Ditis
Monstrantur, ruptoque ingens Acheronte vorago
Pestiferas aperit fauces.

TEMPVS. D

CAPVT VI.

TEmporum autem sic inibis rationem. Modò enim annorum seriem dispones: modò anni partes: alias habitudines, quas καταστάσεις Græci vocant. Quemadmodum in tertio & pestilentem, & sterilem pingit annum. Aliquando temporis articulos vel in die, vel in nocte. Idque aut simpliciter, aut cum [illegible] serenitatis, nubili, Lunæ, stellarum, tempestatum. Vsum quoque, & commoda, aut incommoda. veluti diem operi, serum quieti: noctem somno, consiliis, insidiis, furtis, somniis: Auroram lætam hilaris: mœ
A stis importunam. Quo tempore etiam euenta noua comminisceris. miscebis etiam, aut peruertes naturas. Exempli gratia, quum dabis vigilias nocti: quippe rebus perturbatis: aut attribues diei cessationē: idē quod desidib', an fessis designandum erit. Annorum series simplicissimè, in primo:

Hîc iam tercentum totos dominabitur annos. Sic,
Tertia dum latio regnantem viderit æstas,
Ternáque transierint Rutulis hyberna subactis.

Anni verò partes fusius. sic hyemē cum anno scripsit ille, in quarto: *Anni partes.*

Interea magnum Sol circumuoluitur annum:
Et glacialis hyems Aquilonibus asperat vndas.

& in primo Georgicôn,

B *Vere nouo gelidis canus cum montibus humor*
Soluitur, & putris Zephyro se gleba resoluit.

Noctis autem vsum pauperioribus etiam ad opus: vt in octauo, *Noctis vsus.*

Inde vbi prima quies medio iam noctis abactæ
Curriculo expulerat somnum. Ceu fœmina primum,
Cui tolerare colo vitam, tenuique Minerua,
Impositum cinerem, & sopitos suscitat ignes,
Noctem addens operi: famulásque ad lumina longo
Exercet penso: castum vt seruare cubile
Coniugis, & possit paruos educere natos. Alius finis in tertio Georgicôn,

Hîc noctem ludo ducunt: & pocula læti
Fermento, atque acidis imitantur vitea sorbis.

At Elisæ curas affert nox, quæ aliis somnū:

Nox erat, & placidum carpebant fessa soporem
C *Corpora.*
At non infelix animi Phœnissa nec vnquam
Soluitur in somnos: oculisue, aut pectore noctem
Accipit. Consiliis verò atque insidiis, in nono:

Cętera per terras omnes animalia somno
Leuibat curas, & corda oblita laborum:
Ductores Teucrûm primi, & delecta iuuentus
Consilium summis Regni de rebus habebant. Postea emittūt Nisum, & Euryalum. Somniis autem, in secundo,

Tempus erat, quo prima quies mortalibus ægris
Incipit, & dono diuum gratissima serpit:
In somnis ecce ante oculos mœstissimus Hector.

D Manè autem euentis, vt in tertio:

Postera iámque dies primo surgebat Eoo:
Humentemque Aurora polo dimouerat vmbram: *Matutinum tempus.*
Ignoti noua forma viri. Et in eodem:
Iámque rubescebat stellis Aurora fugatis:
Quum procul obscuros colles, humilémque videmus
Italiam. & in quarto,

Et iam prima nouo spargebat lumine terras *Serum diei.*
Tithoni croceum linquens Aurora cubile:
Regina è speculis vt primum albescere lucem
Vidit: & æquatis classem procedere velis.

Serum autem diei receptui, & quieti, vt in tertio,

Sol ruit interea, & montes vmbrantur opaci:
Sternimur optatę gremio telluris ad vndam

Sortiti remos: paßimque in littore sicco
Corpora curamus. fessos sopor occupat artus.

Temporis autem qualitates multum afferunt decoris: quemadmodum vbi lucidam, aut obscuram, aut sublustrem noctem canimus: vt in tertio:

Nam neq; erant astrorum ignes, nec lucidus æthra
Siderea polus: obscuro sed nubila cælo. &
-Manifesto lumine, quà se
Clara per insertas fundebat Luna fenestras. &
Et Lunam in nimbo nox intempesta tenebat.

Habes etiam temporis effectus quosdam, non solùm affectus: vt in sexto,

Quàm multę glomerantur aues, quas frigidus annus
Trans Pontum fugat, & terris immittit apricis.

INSTRVMENTVM.

Capvt VII.

INstrumentum inter causas numerat Plato: cuius sententiam non temerè sequi debemus. Sub efficiente enim continetur. neque pura causa est: non enim mouet, nisi moueatur. Habent quoque ordinem inter se. Nam quædam sunt naturalia, atque iccirco anteponuntur artificialibus. Exempli gratia, quum Indi lapide expoliunt, atque etiam faciunt sagittas. Arte etiam facta alia aliis priora: veluti Malleus antecedit Ensem. Diuiduntur etiam hoc, quòd quædam sunt instrumenta ad agendum, vt fistula, nauis, currus: quædam ad faciendum, vt malleus, incus. Item alia ratione. aliqua enim sunt ad perfectionem comparata, veluti acus, malleus: aliqua ad destruendum, sicut ensis, & alia telorum genera. Faciunt tamen aliquid hæc quoque, putà ex homine cadauer. Sunt & alia tanquam instrumenta, vt equus. quæ omnia aliter atque aliter tibi enarranda erunt. Habes instrumentum naturale illa descriptione, ex duodecimo,

-Saxum circumspicit ingens:
Saxum antiquum, ingens, campo qui fortè iacebat
Limes agro positus, litem vt discerneret aruis.

Vides enim quibus gratiis adornauit instrumentum, quod simplex, ac rude ab aliis commodis ciuilibus, seu potius rusticis ad vsum belli transferret. quare addidit & illa,

Vix illud lecti bis sex ceruice subirent,
Qualia nunc hominum producit corpora tellus.
Ille manu raptum trepida torquebat in hostem.

Ast longè aliter arte factum,

Iámque diu dum terga dabant palantia Teucri,
Sufficit. Postquam arma dei ad Vulcania ventum est.
Mortalis mucro, glacies ceu futilis ictu
Dissiluit. fulua resplendent fragmina arena. Sic de hasta,

Actoris Aurunci spolium, quassátque trementem.

Habes verò multa. arma Æneæ, clypeum: Turni galeam: ensem Dauni: talaria Mercurii, virgam, sceptrum, lituum: & Miseni *remúmque*

A *tubámque*, & multa alia: inter quæ etiam *fatalis ramus*, in sexto suum obtinet locum.

CAVSÆ.

Capvt VIII.

QVum res omnes causam habeant quampiam, adeò vt ne ipsæ quidem causæ careant causis: omnium enim rerum naturæ ad vnum Deum referuntur: causarum quoque genera & inspicienda, & digerenda erunt. Prima causa esse finis dicitur. Fine enim moueri efficientem ad opus ipsum. Nobilissimam esse itaque secundo loco efficientem. tertio formam. postremam censeri materiam. Ac finis quidem atque forma idem aliquãdo sunt. Natura enim quum molitur hominem, pro fine habere dicitur formam ipsam. B est sanè forma finis generationis. Finis igitur Æneæ nauigationis Italia. Habuit tamen principium ruinam Troiæ. Forma autem nauigandi potius intellectione comprehenditur, quàm externe. Est enim nauigatio actio. Actionis autem vera forma nulla: quemadmodum ne materia quidem. sunt autem formæ aliæ naturales, aliæ artificiales. Naturales illæ, *Geminique minantur in cælum scopuli.* Artificiales illæ, *Instar montis equum. Tres imbris torti radios.* Materia naturalis, *Viuoque sedilia saxo.* Artificialis, *Sectáque intexunt abiete costas.* Finis, *Votum pro reditu.* C Efficiens, *Et ipse doli fabricator Epeus.*

MODVS.

Capvt IX.

MOdus interdum significat, quod Gręci μέσον, id est mediocritatem. Sic enim dicimus, modicè, citra modũ, supra modum, intra modum. Aliquando latior ac fusior vis: quæ haud facilè definiri potest. Est enim in omnibus penè prædicamentis. Nam dicimus aliquo modo differre Circulũ ab Hecatontagono. quippe angulis. Et dicimus alio modo currere Leporem, alio Equũ, alio Cancrũ. Alio modo esse filiũ Cæsaris Augustũ, & alio Cæsarionẽ, alio modo, crescere spongiã in aquis antequã auellatur, alio in mensa post compresßionem. Sic igitur intelligemus D modi notionem: præscriptionem cuiusque rei, siue suam, veluti quum lapis sua natura tantus, & talis figuræ, talis situs, hoc in loco: siue ab alio impositam, veluti quum ex eo lapide factum est sigillum Mercurii, bipedale, pictum minio, stans, in templo. Ea præscriptio tam animæ in moribus, quàm corporis accidentibus, in rebus inanimis, in tempore, loco, factis, dictis, & aliis si qua sunt. Igitur quum ira sit animi perturbatio, modo alio plebeius, alio nobilis irascetur. aliter è vulgo quispiam, aliter sapiens. Itaque Æneas in secundo,

Exarsere ignes animo: subit ira, cadentem
Vlcisci patriam. Aliter idem irascitur ob

amici

amici atque hoſpitis mortem, in XII,

Furys accenſus, & ira Terribilis. Aliter furit Turnus:

Talibus exarſit dictis violentia Turni. Alia eſt Iunonis ira, in primo: alia in ſeptimo, poſtquam Troes potiuntur *Tibridis alueo:* alia in decimo, Veneris oratione ſtimulata. alia Eliſæ quum abitum Æneæ aut timet futurum, aut factum dolet. Quibus è locis id aſſequimur, modũ eſſe in accidentibus, quod differentiam in ſubſtantiis. Quare quô eſt Æneas alius à Turno, differentiam dicimus, eſt enim alia ſubſtantia. Hoc verò, quô ille differt à ſeipſo, quum ei nauiganti *ſoluuntur frigore membra*, & quum *furys accenſus & ira* Turnum interficit: id modum dicemus. cuius rei exẽpla facilè ſumes. Iam quod primo quoque loco ſeſe offeret, perſequemur.

Varietas. De varietate ſuo loco dictum eſt: quæ vniuerſa conſtituitur modis. neque ſolùm id, quod eſt totum, à toto altero diuerſum conſtituitur: ſed etiam partes. quemadmodum videmus AEneæ nauigationem, in primo, turbulentam, in aliis ſecundam. Semper autem id vnum expetere, vt naues incolumes curſum teneant, & in tuta ſe recipiant. At longè diuerſus animus Tarchontis: quippe in ſolis armis ſpem ac gloriam ponere: interitum nauium, ſi aliter euenire nequeat, ſimul cum ſalute ſociorum cõiungere: ait enim vir fortis,

Frangere nec puppim tali ſtatione recuſo.

Differre verò partes ſatis patet: quum naues quædam præter pauorem nihil mali paſſæ ſunt: nonnullę arenæ aggeribus circũſeptæ etiam deſperabant. alias *vicit Lycus*. vnam fluctibus in mediis obrutam vidêre. ſic cætera cõſiderabis. Dido enim deducitur in venationem ab Iunone, & Venere ob cõiugium. iccirco neque ferarum interitus, neque venationis exitus deſcribitur. At verò Aſcanius cùm in Latio venatur, ceruũ ſauciat. ex eo enim belli primi motus excitati ſunt. Alia ratio in primo, vbi dandum erat aliquid Teucris quod ederent. ſine canibus, aut conatibus, ſeptem cõfecit cõmodi atque vtilitatis, non voluptatis cauſa. Iã verò quot orationum genera? Ilionei in primo habes luculentam. Habes & Venuli, quæ mera narratio eſt. habes in cõcilio deorum, in cõcilio Latini deliberatiuas. Sunt & apud Latinũ & apud Euandrũ à Teucris: quas omnes inter ſe cõferes, vt earum modos, quibus differunt, obſeruatos habeas tibi pro exẽplis ad diuinitatem illius viri cõſequendam. Quũ verò tota illa pars, quę ſextũ ſequitur librum, in cædibus poſita ſit: videamus quibus condimẽtis eiuſdem cibi leuarit faſtidium. Omitto quæ in excidio Troiano dicuntur: videamus cætera. Almon ſic interficitur ſagitta,

-ſub gutture vulnus, & vda Vocis iter.

At Rhamnes dormiens. Ex duobus verò æquali in fortuna conſtitutis, alter fortior in hoſtes ruit *moriturus Helenor*: alter melior pedibus

A *fuga ſalutem Quæſiuit Lycus.* Lucetium ſaxo Ilioneus: at aliter Latagum, *ſaxo atque ingentis fragmine montis Occupat os.* Aliter,

Præcipitem ſcopulo, atque ingentis turbine ſaxi
Excutit, effuditque ſolo. Hunc lora, & iuga ſubter
Prouoluere rotæ. crebro ſuper vngula pulſu
Incita, nec domini memorum proculcat equorum.

Remulum Aſcanius ſagitta interficit: at Bitiam neq; ſagitta, neque iaculo ob corporis immanitatem, ſed phalarica. Enſe autem Pandarum, ſed à Turno:

Mediam ferro gemina inter tempora frontem
Diuidit. Haud diſsimile quàm diſsimili modo, *-ille ſecuri*
Aduerſi frontem mediam, mentúmque reducta
Diſiicit, & ſparſo laté rigat arma cruore.

Lynceo caput abſcindit Turnus cum ga-

B lea. nec minus alibi,

-currúque abſciſſa duorum
Suſpendit capita, & rorantia ſanguine portat.

Thoãtis oſſa diſpergit *cerebro permiſta cruento.* & alibi,

Tum validam pérque arma viro, pérq; oſſa ſecurim
Altior inſurgens. Oranti, & multa precanti
Congeminat vulnus. calido rigat ora cerebro. Illáque ſimilia diſsimili modo:

Siſtit equos biiugos, & curru deſilit, atque
Semianimi, lapſóq; ſuperuenit: & pede collo
Impreſſo, dextra mucronem extorquet, & alto
Fulgentem tinxit iugulo. Sic
-lapſumq; ſuperſtans

C *Immolat, ingentíque vmbra tegit. Arma Sereſtus*
Lecta refert humeris, tibi rex Gradiue trophæum.

& *Tum ſuper abiectum poſito pede nixus, & haſta.* Item illa ſimilia:

Haſtam intorſit equo: ferrumq; ſub aure reliquit.
Quo ſonipes ictu furit arduus: altáque iactat
Vulneris impatiens arrecto pectore crura,
Voluitur ille excuſſus humi. Parem caſum aliis ambiuit modis:

Iam tandem erumpit, & inter
Bellatoris equi caua tempora conicit haſtam.
Tollit ſe arrectum quadrupes, & calcibus auras
Verberat: effuſumque equitem ſuper ipſe ſequutus
Implicat, eiectoque incumbit cernuus armo.

Addidit alia ornamenta iis quæ dicebamus: quum faceret victorem victo imminere, & genu

D aut pede premere:

-venienti Ebuſo, plagámque ferenti
Occupat os flammis: illi ingens barba reluxit,
Nidorémque ambuſta dedit. ſuper ipſe ſequutus
Cæſariem læua turbati corripit hoſtis,
Impreſſoque genu nitens terra applicat ipſum.
Sic rigido latus enſe ferit. Haud ita multũ abeſt:
-galeam læua tenet, atque reflexa Ceruice orantis capulo ten⁹ abdidit enſem. Ab haſtis quoq; vulnera,
Olli per galeam fixo ſtetit haſta cerebro.
-Latos huic haſta per armos
Acta tremit: duplicatq; virum transfixa, dolorem.

Sic *Haſta ſub exertam donec perlata papillam*

Hæsit, virgineumq; altè bibit acta cruorem. Nec A minus illa:

Buten aduersum cuspide fixit
Loricam, galeámque inter quà colla sedentis
Lucent: & leuo dependet parma lacerto.

Item alia genera:

Dexteris ense sinistram,
Et totum clypei ferro deiecerat orbem. sicut illa,
Excipit in latus: & *quà fata celerrima, crudo*
Transadigit costas, & crates pectoris ense.

Atque hæc quidem in ipso prælio quasi æquali vel sorte, vel animo. vbi verò noui quippiam superuenit: acrius pugnant, aut ad pugnandum mouentur. Quemadmodum fusis Volscis, B interfecta Camilla, Turnus præceps fertur in præliũ, nisi nox dirimat acies. Sic mouetur Mezentius filio interempto. Sic ruit Æneas audita Pallantis cæde. Itaque diuinus Poeta, neque metitur, neque ponderat plagas: sed præsenti opera,

Proxima quæque metit ferro. ac tanto terrore complet, vt ei vacet etiam octo iuuenes viuos capere ad Pallantis inferias. Quemadmodum verò nobis laborandum sit ad varietatem, docuit ipse illis versibus,

Tres quoque Threicios Boreæ de gente supremæ,
Et tres quos Idas pater, & patria Ismara misit
Per varios sternit casus. Non enim vno modo strauit eos.

Mortis quoque ipsius varii modi sunt ani- C maduertendi. Nam quum mors sit vitæ priuatio, ea fit per separationem animæ à corpore. neque enim verum est quod aiunt Platonici: separationem esse duplicem. vnam quam dicunt esse animæ à corpore: aliam quæ sit corporis ab anima. à corpore animam separari per ecstasin. corpus ab anima per mortem. Verùm hæ meræ picturæ sunt garrientium. æquè enim alterum ab altero separari dicitur. non enim fit, quemadmodum quum abstrahimus intellectu accidentia à substantia. aut substantias ab eo quod appellant philosophi Hic, & Nunc. Sed corpus vbi semel sine anima est, fit cadauer. Ecstasis autem fit potestatis tantùm, non autem essentiæ. Hæc scripsi vt intelligeremus, mortem esse vnius tantùm modi: accessiones autem D non vnius. Itaque & quæ adduximus ostendunt, & quæ adducemus:

Mortis varij modi.

Olli dura quies oculos, ac ferreus vrget
Somnus: in æternam clauduntur lumina noctem.
&, *Terram semel ore momordit.* &
Purpuream vomit ille animam. &
Cedit semianimis Rutulorum calcibus arua. &
Vna eadémque via sanguísque animúsque sequuntur. &
calcibus arram
Tundit humum expirans, infractáque tela cruentat. &
Iuguloque haud inscius accipit ensem,
Vndantíque animam diffundit in arma cruore. &
Sanguinis ille vomens, riuos cadit, atq; cruentam
Mandit humum, moriensque suo se in sanguine versat. &
tum frigida toto
Paulatim exsoluit se corpore: lentaq; colla,
Et captum leto posuit caput, arma relinquens.
Vitaq; cum gemitu fugit indignata sub vmbras.

Aliarum quoque tum rerum, tum actionum modos obseruare nequaquam difficile est. sed de his satis. Nam de varietate quum loquemur, & hæc designabimus leuiter, & alia erunt declaranda.

EVENTVS.

CAPVT XI.

EST autem, quemadmodum dicebamus, præter ipsas res, prætérque actiones hasce quæ à nobis proficiscuntur, tertium quiddã quod Fatum appellarunt: seriem quandam connexionémque causarum, quibus tum res, tum actiones, & initium, & exitum sortiuntur. Hunc exitum, Euentum veteres nominarunt: quem vel fortuna, vel casu perfici voluêre. Quare si res ipsas putes, & veteris exitum, & initium nouæ Troiæ inuenies. Dardani quoque peregrinationem eiusmodi fuisse, vt eius nepotes easdem repeterent terras, quas ille reliquisset. Maximè verò nobis studendum est, vt rerum exitus aliter eadat, quàm res ipsæ interea pollicentur (aut si necesse est, ita futurum, quemadmodum à principio visum fuerit) efficiundum vt media ipsa tempora, spes, cogitationes, actiones in summas adducantur difficultates. Habes prioris formæ exempla multa. Nam & classis seruatur à tempestate, quam tamen deûm Regina concitarat. & eripitur ex incendio atque excidio Ilii AEneas, quum tamen & pugnasset, & reuersus esset. & Elisæ nuptiæ funere finiuntur. & amittit Pallantem Æneas, cuius armis, & societatibus, ac consiliis potuit vincere Latinos. nanque & suos Euãder dedit: & arma Hethrusca conciliauit. Alterius fortunæ exemplum est, quum mẽsas deuorarunt. Quantum metum quàm facilis exitus dissoluit. & illud, quum AEneas Italicarum rerum esset potiturus. potitus ille quidem est; at quanta iactura, quibus ærumnis, quot cladibus? omnia denique sint exquisita; nihil vulgare.

QVEMADMODVM EXActius omnia contemplemur.

CAPVT XII.

HActenus eorum omnium quæ in vita humana aut esse, aut euenire possunt, naturam contemplati sumus: cæterũ filo paulò crassiore. deducti nanque sumus per summam rerũ, quarum exẽpla ex diuino illo viro peteremus. Nũc verò quoniã perfectum

perfectum Poetam instituimus, magnoperè nobis conandum est, vt exactius omnia cognoscamus. Id quod vt commodius fiat, paulò altius nobis ordiendum puto. Est in omni rerum genere vnum primum ac rectum, ad cuius tum normam tum rationem cætera dirigenda sunt. Quare quò melius alia videamus: principis personæ mens, dicta, facta, sors contemplanda erunt: cuius dimensionibus reliquarum proportiones metiamur. Quum igitur facere Æneam instituerit perfectissimum: hominisque perfectio consummetur contẽplatione, atque actione: ipsáque actio sit aut in se, vt abstinentia, aut etiam foras sese det, vt aliæ virtutes. vtriusque autẽ tam contẽplationis, quàm actionis, siue finis, siue materia, siue (vt vocant) obiectum sit societas: eáque existat aut pars, vt œconomia, aut totum, vt politia: huiúsque partes exerceantur vel in pace, vel in bello: atque in vtroque semper diuinam rem pro duce habeamus: ostendam tibi omnia hæc vno in Ænea cognita fuisse. neque id temerè. dictus enim est fuisse omniũ sui temporis sapientissimus. Quare & bellum dissuasit, vt iustus: & in bello pugnauit, vt fortis: & superstes fuit fatis patriæ, vt felix: & reposuit patriam, vt gratus: & perpetuauit sacra, vt pius. Non est igitur Homerus audiendus, qui à Venere Æneam quasi *αἰνὸν* tristiore auspicio scribit appellatũ: sed quod ab omni, vt inquit ille, parte laudãdus erat. hoc enim est *αἰνεῖν*. Quod autem cum principem & agnoscat, & faciat: satis patet tum ex aliis, tum ex illis,

Æneas.

Rex erat Æneas nobis, quo iustior alter
Nec pietate fuit, nec bello maior & armis. &
Æneadásque meo nomen de nomine fingo.

Quare & ei attribuit auspicia,

Aspice bissenos lætantes agmine cygnos.

Boni præterea Principis totam curam pro republica esse oportet: quasi ille vnus è populo sit, non tanquam ei onus impositum, vt tyrannus: sed perinde quasi caput, non sarcina. Itaque appellat ipsos Socios. Ergo & scopulum conscendit ipsemet, quo sit laboris particeps, & suis oculis quæ sit fortuna rebus speculatur. Quamobrem etiam, in decimo, quum classem ducit, tum pernox & vigilat, & clauo assidet. Sic enim ait,

Ipse sedens clauúmque regit, velísque ministrat.

Id quod amisso quoque Palinuro facit. Solus enim sensit spoliatã magistro nauem fluitare. Sedentem autem maluit: quia sedendo euadit anima sapientior. quinetiam felicem adeò, atque cordatum designat, vt nunquam coactus sit de quoquam sumere supplicium, sicut Vlysses, qui è suis habuit à quo castigaretur. Sapiẽtis enim simul ac felicis prĩcipis est, prohibere maleficia quàm patrata potius punire. quod si memineris quàm ex æquo & bono fert iudiciũ in ludis, admirabere profectò diuini viri dexteritatem. Nam qui aduersa fortuna impediti non vicere, eos nihilominus afficit donis. vt maximus Poeta maximum virum etiam fortunæ dominum ostentet, aut saltem moderatorem. quinetiam quum in certaminibus laborent omnes, non videtur decere id sine præmio effici debere. Nam victoria vnius tantùm est, labor omniũ. Ergo præmium victori esto, victis solatium. quapropter & illa verba dixit magnanima, ac deo digna,

Nemo ex hoc numero mihi non donatus abibit.

Et victum Dareta luculentiore auget dono quàm victorem: vt ostendat virtutem sibiipsam & pretium & præmium esse. Idcirco in legibus proposita sunt criminibus supplicia: virtutibus nihil datur. Congruit etiam cum exemplis historiarum regis Æneæ sapientia. Cannensi clade quũ Paulus seipsum interfecisset: Senatus Varroni, qui alter erat consul, reuerso gratias egit, quòd de Repub. non desperasset. Ita Æneas Sergesto præmium dat, non tanquam victori, sed ob seruatam, reductámque triremem.

Hactenus inspiciendam tibi personam proposui, quæ ciuilibus actionibus seipsam præstare potuit accommodam. Altera tamen erat hæc pars felicitatis atque perfectionis. Prior autem illa quæ in contemplatione erat cõstituta. quam non potest Poeta sine ineptiis declarare, si velit quasi in scholis, ostentare sophistam de rerum natura disputantem. Cæterùm quoad fieri decuit, parcè ac sobriè suo more attigit. Nam & naturam AEneæ notam fuisse apud Virgilium declarabimus, & deum. Ac dei quidem vis atque imperium nequaquam ei potuit ignotum esse, qui & sacra procuraret, & religionem transferret etiam in terram hosticam. Cuius cultum vel patriis doceret ceremoniis volentes, vel etiam inuitos armis cogeret ad capessendum. Rerum autem naturam calluisse, id verò non iam vno ex loco planè constat. veluti in tertio quum diducit animum ad vtramque partem contemplationis. de Angue enim sic,

Incertus geniúmne loci, famulúmne parentis.

Sed & crinitus ille Iopas quámnam suis è carminibus attulisset AEneæ voluptatem, nisi illa calleret, *Errantem Lunam: Solis labores: Vnde hominum genus, & pecudes*, & reliqua. Præterea quum viderent Harpyias, atque vna ex ipsis sese diceret maximã furiarum, summa modestia, paríque scientia dixit,

Siue deæ, seu sint diræ, obscœnæq; volucres.

De Ætna verò, tantorúmque caussis incendiorum quum per multa sint à philosophis disputata, rémque ipsam graphicè designasset, addidit,

Fama est Enceladi semustum fulmine corpus
Vrgeri mole hac: & quæ sequuntur. Apertius verò fluuiorum originem, quum ait,

Nymphæ Laurentes Nymphæ, genus amnibus vnde est.

Sed & quis non videt difficillimam omnium

materiam, ac maximè controuersam fuisse Æ- A neæ liquidissimam? quippe de anima cum tot tantíque philosophi multa quæsierint: ille neque pauciora, neq; obscuriora sciuit, quàm quæ ab Ægyptiis, Chaldæis, Indis sapientibus prodita sunt. In sesto enim, quæ hic ignorabat, ita didicit, vt ea postea docere potuerit. Quare nulli esse dubium oportet, quin vtranque perfectionis partem ad summam sapientię contulerit Æneas. Reliquas igitur deinceps videamus.

Pietas.

Habes igitur politicam Principis personam. Nunc eiusdem ratio reddenda est tanquam ciuis. In quo aliæ virtutes esse quum debent, tum pietas & fortitudo primas sibi partes vindicare solent. Est autē pietas vox ambigua. nam erga deos bene affectus, dicitur pius: quibus diis bene neque velle, neque facere possumus. Hoc quoque non vno loco damnauit Plato, quod B quispiam Deum putet nostri nostrorúmve indigentem esse. Erga homines autem pietas est affectus, quo bene illis vel à nobis, vel nostra opera votóve fit. Iccirco temerè à multis eius definitio allata est. Existit autem pietas aut in affectu, aut in officio: ac distribuitur humanis animis aut erga deos, aut erga patriā, aut erga parentes, vxorē, liberos, affines, amicos. Ac quanquam nullum commune genus est sacris, & profanis: atque iccirco alia est propensio nostra ad benefaciendum hominibus, alia ad colendum Deum: tamen si acrius intueare, quandam inue- C nias latentem proportionem. Ita enim thus Deo damus, non quasi egeat, sed quasi si cuius indigeret rei quę penes nos est, eius nos illi copiā facturi simus. Ita laudes canimus, non perinde atque ipsarum egens sit, aut quibus possit augescere: sed vt ex eius cognitione meliores interea ac denique felices euadamus. Itaque pietas suiipsius modulus quidem ac norma est. Nam & quum homini benefacimus, quippe homines ipsimet tanquam nobisipsis facimus: quum erga Deum eodem modo animati sumus, in nos ipsos, beneficium illud ab infinito bono remeans ad authorem, redundat. Verùm hæc fortasse, more nostro subtilius. Planiore verò Minerua sic agamus. Pietas interdum misericordiam quandam significat: interdum propensionem certi cultus. Cultus igitur diuinus erit suo mo- D do. Necessitudinum autem obseruantia erit pietas per proportionem ad priorem. Hæc tria genera exequutus est Poeta in Heroe suo. Misericorditer in, primo, quum

Amissos socios vario sermone requirunt,

Præcipuè pius Æneas. vt & *pius* sit, quia *præcipuè*: & *pręcipuè*, quia *pius*. Idem Hectoris cadauer pictum, & Regem suum supplicem vbi vidit, dat ei gemitum, non solùm commouetur. Magnum verò affectum, qui etiam impediat orationem. Ad lamenta nanque Andromaches præ pietate vix respondet. Ait enim,

-vix pauca furenti

Subiicio, & raris turbatus vocibus hisco. Pertinet & illud ad pietatem debitam necessitudinibus. Neque enim solùm iusta facit patri, sed etiam nutricem sepelit; eiúsque tumulum oppido illustri auget. Præterea Miseni sepulchrum constituit. Pallanta etiam luget. de vxore verò,

Ausus quinetiam voces iactare per vmbram

Impleui clamore vias. Vt profectò me horror capiat, atque etiam quatiat: vbi videre atque audire videar, in nocte, inter hostes, fortem simul atque pium virum etiam clamore charissimam vxorem quærere. talis ille suis. Quinetiam hostibus fuit, & placidus, & lenis, & clemens, & pius. nanque & Lausum miseratur interemptum. Et oratoribus sepulturæ veniam petentibus, etiam pacem offert viuis, cælestibus illis versibus,

Pacémne exanimis, & martis sorte peremptis

Oratis? Equidem & viuis concedere vellem.

Diuinus igitur Poeta commotum facit illum miseriis alienis. is est primus limes pietatis. Addit etiam quasi gradus quosdam affectus: quum dicit, *Turbatus* Præterea *gemitum*, sed *ab imo pectore*. Postremò etiam *lacrymas* multis in locis. Flet enim & Palinurum, & Pallantem. & quum discedens è Sicilia ciues suos ibi relinquit. At idem siccis oculis Elisam flentem audit. neque enim consuetudine stupri moueri decuit pium virum: vbi verò apud inferum sui causa extinctam resciuit, lacrymas fundit, additis illis verbis,

Funeris heu tibi causa fui.

Quinetiam abeunte, atque auersante, non solùm lacrymatur, sed & prosequitur eam, & longè, & miseratur. Erga patrem verò qualis? nanque Priamum cæsum vbi vidit, *-subiit chari genitoris imago.* Inde actutum eo: at verò Anchise pertinace ad manēdum, mauult mori. omnia enim illius causa posthabuisse: *Rursus in arma feror.* Illam verò pietatem cuiusmodi? patrem enim filio prætulit. Sunt in nobis insita zopyra quædam, id est semina æternitatis: quam quum haud possimus per nos comparare, generis propagatione assequimur. Hæc est causa propter quā chariores nobis sunt liberi quàm parentes. in patre enim desinit, quod incipit in filio. At pius Æneas, qui à patre accepit vitam, patris vitam præfert vitę filii. cui nihil debet, & satis dedit. Quapropter humeris impositū patrem gerit: filium vix qui sequi possit, *pone trahit* verius, quàm *ducit*. de quo tamen alibi,

Omnis in Ascanio chari stat cura parentis.

Et cuius gratia certum sibi paratúmque regnum Carthaginis relinquit, vt incertum quærat armis. Itaque de illo, non de se in fœdere,

Cedet Iulus agris. Et in summis periculis præcepta fundit,

Disce puer virtutem ex me, verúmque laborem,

Fortunam ex aliis.

In deorum autem cultu quantus fuerit, multis locis

tis locis patet:

Sumptus Aeneas raptos qui ex hoste penates
Classe veho mecum. &
Sacra suósque tibi commendat Troia penates.

Et è cæde recenti,

Attrectare nefas, donec me flumine vivo
Abluero. &
Sic fatus meritos aris mactauit honores
Taurum Neptuno, &c. & in quinto,
Hæc memorans cinerē, & sopitos suscitat ignes,
Pergameúmque larē, & canæ penetralia Vestæ
Farre pio, & plena supplex veneratur acerra.

Quum autem sapientiæ duæ sint partes, facere, & docere: non solùm fecit Æneas quæ ad pietatem pertinebant, sed etiam & docuit, & professus est. Omnia enim euenta, & casus deo attribuit. Nam quum Italiam peteret, atque in Siciliam delatus esset, nullam passus perturbationem, ait,

Haud equidem sine mente reor, sine numine divûm. & illa monita,
Non vires alias, conuersáque numina sentis?
Cede deo. Quibus verbis ne Socrates quidem vnquam protulit meliora.

Hi igitur sunt affectus. Officia verò, siue ministeria, quæ ad deorum immortalium cultum pertinent deinceps cognoscemus. Pontifex enim simul ostenditur, atque augur. ait enim,

Auguriis agimur divûm. Capit etiam ab Harpyia augurium in tertio: & à fulmine tam in primo quàm in octauo. & à flamma Ascanii. Itaque etiam vaticinatus est:

Heu quantæ clades Laurentibus instant:
Quas pœnas mihi Turne dabis?

In primo quoque coniecturam facit: atque ex pictura quasi omen capit:

Solue metus: feret hæc aliquā tibi fama salutem.

Sic etiam in tertio prædicit imperium Romanum in Epiro, tum colonias ac municipia legibus communicatis. Ait enim, *Vnam faciemus vtramque.*

Pontificatus autem multis describitur locis: tum iis quos suprà diximus, tum aliis

Hos cape fatorum comites. & in duodecimo inter fœderis conuentiones, *Sacra deósque dabo.* Itaque ipsemet sacra facit, & Phœbo, & Neptuno, & Iunoni ipsi mactat suem: & bellum facturus litat illis versibus,

Et primùm Herculeis sopitas ignibus aras
Excitat, hesternúmque larē, paruósque penates.

Et in Italia quum primum posuit pedem, alia alii exequuntur, ac curant quæ ad œconomiam spectant: ipse Apollinis templum, ac Dianæ lucum adit. Quamobrem antiqua eruditione, more suo, modestè dissimulara, diuinus Poeta ad eum loquentem facit Cymodoceam certis verbis, quibus mos erat vestali affari Regem sa-

A crorum, *Vigilásne Rex? vigila.* Ita apud Poetam,
Vigilásne deûm gens Aeneæ? vigila.

Neque verò ita pontificis officio fungebatur: quemadmodum nostri nunc faciunt, qui aut ignorant diuinas præceptiones, aut si notas habēt, sese eas ignorare volūt. sed & rectè ac ritè quæ opus sunt, facit: & præ se fert illam integritatem, quæ tantæ dignitati debeatur. veluti illis versibus, quorum aliquot recitabamus,

Tu genitor cape sacra manu, patriósque penates,
Me bello è tanto digressum, ac cæde recenti
Attrectare nefas: donec me flumine viuo
Abluero. Modum quoque sacrorum indicit in quinto,

B *Ore fauete omnes, & cingite tempora ramis.*

Quare non est mirum si etiam attribuit ei Poeta diuinitatem, quippe qui & dea natus esset: & à Nympha appellaretur, *Gens deorum:* & esset dictus, *certissima proles Iouis:* & futurum Indigetem fata pollicerentur. Atque hæc omnia apertè: sub eruditione autem, quum etiam à diis ei somnia mittuntur. Sic enim in somniis apparet Hector: sic pater Anchises: sic ipsi dii in tertio penates. Id quod Xenophon non nisi diuinis viris cælitus euenire scriptum reliquit.

Fortitudo autem quum sit animi constantia in aduersis: duobus, quemadmodum dicebamus, contingere potest modis: aut contemnendo, & durando: aut obuiam eūdo, & expugnando. Ita fortis Achilles quū pertulit Agamem-

C nonis iniuriam: fortis Aiax, qui non est passus iudicii iniquitatem. vterque enim superat: maiórque est ipso incommodo. vtranque speciem exhausit Æneas. qui etiam doceat alios:

Durate. & *Superanda omnis fortuna ferendo est.*

Etiam vt se, vel parem obiiciat fortunæ, vel constituat superiorem. Quemadmodum verò & subeat pericula, & obeat quoque multis locis luculētissimè scriptum est. Siue in locorum sint difficultatibus. Quid enim tetrius Tartaro? & tamen adit. At quo animo? ducem Sibyllam *non timidis vadentem passibus æquat.* siue imminent à personis: idque vtroque sanè modo: vel iusto bello, vel certamine singulari. Et iubet,

D & ostendit, & facit:

Iámque adeò exierat portis equitatus apertis:
Æneas inter primos.

Neque enim, vt Pyrrhus, ipse ipsi cauit loco: quemadmodum iocatur Terentius. Intelligas verò eiusmodi fortitudinem, interdū simplicem, & rectam, interdum mistam cum iusta ira: aliquando cum pietate. Molliorem quoque factam secundiore fortuna. quippe in quarto paulò delicatiorē ostēdit. Nam tametsi vt Rex, nouabat tecta: vt Imperator, fundabat arces: tamen non erat aspernatus nitidiorem cultum: cui & ensis esset fulua stellatus iaspide, & chlamyde purpurea fulgeret. At vbi puluis, & cāpus vocat, disciplinæ militaris reuocato rigore hu-

mi cubat, humi cibũ capit: pomis aggreſtibus, ac ſimplici victu contentus eſt. Quinetiã media in tempeſtate deteſtatus ignobile mortis genus, mortem optat, nedum vt pertimeſcat. Ita non horret mortem, ſed ignominiam adeò, vt etiam exactæ vitæ partem cum morte iam commutatam eſſe conſtanter exoptet. In re item dubia, ac penè deſperata videbis quantum gerat animi. In duodecimo enim cum ſagitta ictus eſſet, neque euelli poſſet cuſpis,

Sæuit, & infracta luctatur arundine telum
Eripere. Ipſemet ſibi ſcilicet. & addit,
Auxilióque viam, quæ proxima, poſcit.
& illud magnanimum,
Enſe ſecent lato vulnus, telíque latebras
Reſcindant penitus.

B Hoc eſſe poterat, vt pro ſe tantùm faceret non quo aliis conſuleret. At enimuerò longè alia ratio: ait enim,

Seſéque in bella remittant.

Quo tempore non ſedit quidem ad quieſcendum. Ait enim,

Stabat acerba fremens, ingentẽ nixus in haſtam.
Idémque &,
Concurſu iuuenum, & multùm mœrentis Iuli
-lacrymis immobilis.

Sui igitur contemptor, gloriæ dominus, ciuium ſeruator ſæuit hic. At idem quum datur occaſio eadem fortitudine lenis & clemens, non factiunibus, ſed virtute victor. Rupto enim fœdere dextram tendebat, eámque inermem. Et C nudato capite, atque ſuos clamore vocabat, *O cohibite iras:* Sic vniuerſæ rei bellicæ vera vnicáque gloria C. Iulius Cæſar in prælio Pharſalico nuda manu & capite clamabat, Parcite ciuibus. Acuit eam fortitudinem in ſumma rerum trepidatione, atque deſperatione ita, vt etiam exeat in audaciam,

Arma amens capio, nec ſat rationis in armis.

Quippe ſolus. quo? quibus? neque dux, neque ſub duce. Sperat tamen, proponítque ſibi factum viri fortis: ſed *glomerare manum*, id eſt eiues cogere: apponit conſilium, *Et concurrere in arcem.* adiungit ferociã, quaſi ſtimulum viro- D rum fortiũ, *Furor iráque mentem Præcipitant.* Itaque concludit, *Pulchrúmque mori ſuccurrit in armis.* Præterea quum ſtratagema ſit, vafrũ commentum Imperatoris, vis belluarum, conſilium hominis: ita admiſit Corœbi ſententiam de clypeis mutandis, vt præſenti vtilitate non contaminaret perpetuam fortitudinem. Itaque magnanimitas prohibuit eum quominus eſſet illius conſilii author: rerum experientia perſuaſit, vt fortunæ melioris arriperet occaſionem. In aduerſa igitur firmus: in ſecunda nunquam temerarius. ſed ne illa quidem oblata continuò confidens animi. Euandro enim auxilia pollicente nequaquam ſoluitur à curis: ſed ipſe & Achates,

A *-multa ſuo triſti cum corde putabant,*
Ni ſignum cælo Cytherea dediſſet aperto.

Pietate verò tum condiuit fortitudinem: quum Lauſo, quia patrem texerat, noluit afferre mortem: ſed & monuit ipſum, atque etiam increpuit,

Quo moriture ruis? -Fallit te incautũ pietas tua.

Tandem verò non niſi irritatus eum morte affecit, & coactus, & inuitus. Dementi enim & inſultanti iuueni quid faceret? *-Sæuæ idmque altius ira,*
Dardanio ſurgunt ductori. paulatim ſcilicet, non temerè. Quapropter redit ad clementiam ſuam ſimul, atque moderationem,

At verò vt vultum vidit morientis, & ora,
Ingemuit. & addit, miſerans grauiter: *dextrámque tetendit.* Quin & mox eum ipſe terra ſubleuat: non ſolum donat cadauer patri, ſed ſimul etiam cum armis.

Eſt autem fortitudinis vel ſpecies, vel perfectio magnanimitas. Ea eſt virtus quæ nihil ſordidi vel probat, vel patitur. Magnũ ſanè factum illud, quum penè iam expugnatam vrbem, ipſámque victoriam è manibus amittit, vt quum fortiſſimo hoſte ancipiti ſanè prælio congrediatur, Magnanimita.

At pater Æneas audito nomine Turni,
Deſerit & muros, & ſummas deſerit arces.

Audito tantùm nomine, etiam ipſas arces, quas penè in manibus habebat, omittit: anteponítque certam virtutem non minus certæ fortunæ. Quare neque deprecantem Turnum interficit, donec alteram fortitudinis partem potiorem ducat: vltionẽ ſcilicet neceſsitudinum. Itaque ne ſe quidem authorem vult facere, vt alibi: *Æneæ magni dextra cadis.* Sed reiecit in neceſsitatem, pulcherrima nempe figura etiam à Rutilio deſcripta:

-Pallas te hoc vulnere Pallas, Immolat, tanquam inferias illi pro victima, non tãquam hoſtem qui bellum intulerit: non riualem qui vxorem petat: non fortunarum depopulatorem quĩ regno ſatali arceat.

Hæ ſunt certæ perſonæ virtutes, militis, imperatoris, pontificis. Quæ verò etiam cuiuis ciuium communes eſſent, nulla caruit: temperantia, prudẽtia, induſtria, ſolertia. Quid enim modeſtius quàm ea quæ Græci λύτρα, & ἄποινα, vulgus Italicum *Taliones*, Gallia paulò corruptiore vocabulo *redemptionem*, negligere. Nam & iure belli redẽptitiam pecuniam accipere poſſumus: & Æneas noluit. haud diſsimilis Pyrrhus, cuius vox illa regia, Rançon.

Non cauponantes bellum, ſed belligerantes.

Iccirco & Lauſum dono dedit ſine precio: & hoc, & cæteris omnibus virtutibus fero Achille maior, qui filium patri auro vendidit: & auri atque argenti talenta pollicenti, ait,

Auri

Auri atque argenti memoras quæ multa talenta,
Gnatis parce tuis.

Cæterùm diuitiarum contemptus etiam in multis fuit: quorum animum haud facilè perspectum habeas. quippe altis id persuasit sapientia: nonnullis stultitia. sunt & quos ignauia cohibet ab industria: sic enim diuinus Poeta,

—alitur vitium viuitque tegendo,
Dum medicas adhibere manus ad vulnera pastor
Abnegat: & meliora deos sedet omina poscens.

Mentis tamen altitudinem fuisse in Ænea ad eam perfectionem consequendam ostendũt cæteræ actiones. Quotus enim quisque sibi de gloria, aut victoriæ opinione demat? atqui ille quum de se ac Turno verba facit,

Si bellum finire manu, si pellere Teucros
Apparat, his mecum decuit concurrere telis.

Non addidit, Ego illum interfecissem: sed modestissimè,

Vixêt cui vitam Deus & Fortuna dedisset.

Cuiusmodi animi temperationem & retinet & præ sefert in legibus fœderis. Nam si sum victus, inquit, cedam: si vincam, haud peto vt cedant victi. neque volo imperare non cedentibus, id quod etiam minus est: crescit igitur semper modestia: sed socii vt sint volo. Imò, ait, *socer arma Latinus habeto: Imperium solenne socer.* Neq; iubeo vt laborẽt Latini: id quod Drãces pollicebatur: *saxáque subuectare humeris – iuuabit.* sed *mihi,* inquit, *mœnia Teucri Constituent.* Neque gloriã mihi posco ex nominis impositione: sed id quoq; ipsis cõcedo victis: *Vrbique dabit Lauinia nomen.* Gratissimo quoq; animo fuisse ostenditur, quũ tam luculentis verbis, in primo, gratias agit Reginę ob clementer auditam legationem, atque socios receptos. & quum, in quarto,

—ego te, quæ plurima fando
Enumerare vales, nunquam Regina negabo
Promeritam.

Pollicetur etiam æternam apud se memoriã beneficii:

Dum memor ipse mei, dũ spiritus hos reget artus.

Ne verò crudelem aut ingratum putes, vbi dicitur, *sed nullis ille mouetur Fletibus.* Reiectus enim est & effectus & causa in deos illis versibus:

Fata obstãt, placidasque viri deus obstruit aures.

Ita placidæ suapte natura erant aures, Fato autem factæ duræ.

Industriam verò homo vnquam nullus maiorem præ se tulit: siue œconomiam intuearis, tum in primo tum in octauo: siue artes alias. Nã & nauium structurę præfuit, & vrbem condidit, & nauigandi calluit rationem. Facundiam verò quis non miretur? quippe in omni genere orationis excelluit. Nam & demonstratiuo vtitur, in primo, ad Reginam, & suasorio multis in locis, & forensi quũ Reginæ refellit obiectiones.

Neque verò sunt audiendi Stoici, siue plumbeos siue illi ferreos sibi fingant homines. *Stoici.* Nam si eorũ Sapiens immobilis est animo, etiam corpore caudex erit. Neque enim quicquam officii à me proficisci potest, nisi mouear. Si pater excidit in voraginem, dabo manum. Quare? Si excindatur patria, non propugnabo. quomodo ero iustus aut liberalis? Sed illorum nugæ satis patent: qui quum peccata paria facerent omnia, pares quoque virtutes efficiant necesse est. paria igitur officia. Quónam igitur consilio diriment species officiorum, vt alia sint mediocria, alia summa? Hæc propterea scribo, ne obstrepant Æneæ aduersus Helenam irascenti. Nam & ipse ibi disputat: & ita mouetur, vt vicat melior sententia: quam diuinus Poeta meritò ascribit deæ. Neque enim aliud ratio est in mente humana, qua superantur affectus, quàm radius quidam, vt ita dicam, primæ illius Lucis, sinę qua omnia sanè meritò & dicuntur tenebræ, & existunt. Disputationem ecce qualem:

—námque etsi nullum memorabile nomen
Fœminea in pœna est, neq; habet victoria laudẽ,

Non quærit igitur aut nomen aut laudẽ, sed iustitiam, vt suorum deleat ignominiam. Quis enim patiatur affines suas fœminas primarias premi seruitio impudicæ mulieris? Igitur rectè interpretatur factum suum sic: *Extinxisse nefas.* Nulliûs enim non interest nefas tollere. vir enim iustus nullum malum superesse pati debet. Quare Grammaticuli, qui hosce luculentissimos operosissimósque versus sublatos voluere, vulgaribus moti affectibus, ignoratis rationibus iustitiam de Sapiente suo abstulere.

Habemus igitur vno in Ænea tanquam ideã illam Socraticam cuiuscunque personæ: cuius perfectio naturam ipsam in genere æmulari, in singularibus priusque indiuiduis etiam superare videatur. Verùm quia & sexu aliæ differunt, & statu nonnullæ, cuiusmodi eas item describere possis, videamus.

PERSONÆ ALIÆ.

CAPVT XIII.

ORdiamur à multitudine; quam in agrestem, vrbanam, militarem distingues. Agrestem stupidã, credulam, timidam, peruicacem, indocilem, sui confidentem, contemptus suspicacem simul atque detestatricem. *Agrestis.* Vrbanam supinam, pauidã, tumidam, mollem, ignauam, verbis quàm factis promptiorem, luxu atque otio feram, superbam non resistentibus, demissam instantibus, crocodili naturâ. *Vrbana* Militarem maleficam, intentã motibus, exprobratricem operum suorum, gloriosam, vanam. otium quærat, quæsitum rumpat. *Militaris.* In vniuersum verò, multitudinem omnem infidam, inuidam, indulgentem genio rebus secundis. fractam in aduersis, subitæ pœnitentiæ, ducis appetentem, appetiti recusantem. facit vt non faciat. satagit vt nihil agat. seruit vt ne pa-

reat. Est enim *δημοκρατία* tyrannis multorum capitum. Agrestis exempla excipies duræ, incõditæ, facilè excitabilis: in septimo,

Improuisi adsunt: hic torre armatus obusto,
Stipitis hic grauidi nodis.

Aduerte deinde asperitatem, eàmque præcipitem, *Rimanti telum ira facit*, *quod* scilicet *cuique repertum est.* & quæ sequuntur. Vrbanam autem vides ibi tumultuantem:

Ac veluti magno in populo quum sæpe coorta est
Seditio, sæuitque animis ignobile vulgus,
Iãq; faces & saxa volant, furor arma ministrat.

Inconsideratam verò, & corporis affectibus obnoxiam, in eodem:

Illi se prædæ accingunt, dapibúsque futuris.

Neque prius amissorum sociorum cura subit atque cogitatio, quàm

Postquã exempta fames epulis mẽsæque remotæ.

Improuiso autem euentu perterrentur: atque animum despondent, vt in tertio ad Harpyiæ vocem,

At sociis subita gelidus formidine sanguis
Diriguit, cecidere animi, nec iam amplius armis
Sed votis precibúsque iubent exposcere pacem.

Adeóque deiecto animo sunt, vt *Sine dea*, rectè hactenus ac piè: sed quid sequitur? *Seu sint diræ obscœnæque volucres.*

Factiosam verò ibi:

Scinditur incertum studia in contraria vulgus.

& in duodecimo,

Exoritur trepidos inter discordia ciues.
Vrbem alii reserare iubent, & pandere portas
Dardanidis: ipsúmque trahunt in mœnia Regem.
Arma ferunt alii, & pergunt defendere muros.

Inconstantem autem in tertio,

Ipsæ iam matres, ipsi quibus aspera quondam
Visa maris facies, & non tolerabile numen:
Ire volunt, omnémque fugæ perferre laborem.

Militarem quoque inconstantiam in XII,

Ipsi Laurentes mutati, ipsíque Latini:
Qui sibi iam requiem pugnæ, rebúsque salutem
Sperabant: nunc arma volunt, fœdúsque precantur
Infectum: & Turni sortem miserantur iniquam.

Vide pœnitentiam. nãnque in vndecimo,

Hîc matres, miseræque nurus, hîc chara nepotum
Pectora mœrentum. puerique parentibus orbi:
Dirum execrantur bellum, Turnique hymenæos.
Ipsum armis, ipsúmque iubent decernere ferro:
Qui regnum Italiæ, & primos sibi poscat honores.

A' SEXV.

CAPVT XIIII.

PRoxima huic naturæ fœmina est. infida, suspicax, inconstans, insidiosa, simulatrix, superstitiosa: cui si potentia adiuncta est, fit intolerabilis. Aspice Iunonem in primo seipsam commendantem,

Ast ego, quæ diuûm incedo Regina, Iouísque
A *Et soror & coniux.*

Et in septimo,

Stetit acri fixa dolore.

Talem etiam obseruabis Amatam, quæ postulabat sua vt consilia obuiam irent etiam Fatis ipsis. Itaque eædem audent omnia, non fortitudine atque animi præsentia, sed insânia atque væcordia, atque iudicii peruersitate. Quare etiam sese illa suspendit, serua facta mortis potius ignominiosæ, quàm vt præter libidinem suam aucti imperii florentes videret res. Vult autẽ fœmina semper, si queat, suo nutu res ferri. itaque sic describit eius amentiam:

B *Quã super aduentu Aeneæ, Turniq; hymenæis*
Ardentem curæque iræque coquebant.

Et Iuno,

Haud equidẽ metuam implorare quod vsquã est;
Flectere si nequeo superos, Acheronta mouebo.

Adeo vt etiam demittat se supplicem deterioribus, Æolo & Furiæ. Quin quum extremus supremúsque omnium affectuum in fœmina sit zelotypia, cæca Iuno ad Teucrorum odium acuitur obliuione pellicis. vt enim Æneæ noceat, cum Iuturna fœdus init.

Superstitiosam agnosces ex octauo,

Vota metu duplicant matres.

Affectum verò exuberantem, in eodem:

Stant pauidæ in muris matres, oculísque sequuntur
C *Pulueream nubem.*

Pœnitentiam verò in quinto, exusta classe:

Ast illæ diuersa metu per littora passim
Diffugiunt.

& addit, *Piget incœpti*: & quod maius est, *lucis.*

Omnino autem nihil mediocre in hoc sexu. Sẽper enim, vt est in nostro prouerbio, aut minus quàm canem, aut plus quàm senionem iacit. Ergo non solùm gemitus & lacrymæ, sed etiam planctus, & vestium scissio, & vlulatus attribuuntur. Ostentator sexus ille cuiuscunque fortunę affectibus maximè vehementissiméque expressis:

Amplexæque tenent postes, atque oscula figunt.

Sic etiam Andromache vbi Æneam vidit, *Impleuit clamore locum.* non enim mediocris vox, clamor: nec mediocris clamor, qui locum implet.

D Quòd autem ad earum virtutes pertinet, duplicem modum designare possis. quippe aut virilem, aut suauem ac lenem. Propria fœminæ virtus pudicitia est & pudor. Pudor est metus reprehensionis: Pudicitia, est constans abstinentia à venere prohibita. nam castitas est constans abstinentia à quacunque venere. Pudorem cognosces in Lauinia: *Mulierum virtutes,*

Accepit vocem lacrymis Lauinia matris,
Flagranteis perfusa genas: cui plurimus ignem
Subiecit rubor, & calefacta per ossa cucurrit.

& alibi,

Causa mali tanti, oculos deiecta decoros.

Pudicam verò finges ex Andromachæ specie.

quam

quam qum Æneas appellasset, ita vt Hectoris memoriam excitaret: addidissétque noui coniugii mentionem, sic:

Hectoris Andromache, Pyrrhin' connubia seruas?
Statim intelligis, *Deiecit vultum: & voce* quidem *loquuta est*, sed *demissa*. Quæ tamen antea clamore complesset locum. Luculentum exemplum tibi præbet Dido, quæ vt à castitatis proposito auellectur: opus fuit deo, sed ipsomet Cupidine, sed præsente, sed virus per oscula inspirante. Icirco etiam Iuno Venúsque conuenere ad illum animum expugnandum. Speluncã quoque obscuram, loco solo ac deserto, & cum signis Iunonis ac Nympharum vlulatu. Quin vocat coniugium. Sic scriptum oportuit de ea, quæ Sichæi memoriam Hiarbæ regno putarat potiorem. Quibus modis extorta est illius voluntas. neque enim satis erat quòd natus dea, quòd - *Os humerósque deo similis*. Quare nũquam aliter loquitur de Ænea, atque de marito.

Ne cui me vellem vinclo sociare iugali. &
-agnosco veteris vestigia flammæ.

vt aut in Ænea Sichæũ amet, aut Æneam in Sichæo. Postremò concludit non facturam, neque sanè fecisset: verùm non solùm Anna, sed etiam astra ipsa impulerunt.

In ædibus autem assignabis diligentiam, & sedulitatem, & curam anxiam, & parsimoniam attribues. in operibus verò solertiam. vt in Euryali matre, atq; Elisa. &, *Ilisdúmque labor vestes.* &, *Fert picturatas auro subtegmine vestes.* &, *Phrygiam Ascanio chlamydem.* &, *Textilibus onerat donis.*

Sedulitas ac frugalitas, in octauo: vbi comparat Vulcanum fœminæ diligenti & parcæ. qualem etiam habes in Andria & Heautõtimorumeno Terentianis.

Viriles porrò artes virtutésque, & affectus atque officia dabis mulieribus, aut ex institutione: quem in modum extruxit Metabus Camillam. Aut ex natura: qua freta elusit Pygmalionem Dido: factáque est princeps populi. Aut ex desperatione, qualis Euryali mater:

- Muros amens atque agmina cursu
Prima petit.

Neque enim ætas impediebat quominus curreret, etiam in primam aciem,

- non illa virûm, non illa pericli,
Telorúmque memor. Non igitur ob fortitudinem. nanque vir fortis & periculum agnoscit, & capessit. at imbellis audet, quia aut ignarus, aut immemor periculi. Ita in vndecimo,

Ipsæ de muris summo certamine matres
Tela manu iaciunt: sed trepidæ, vt intelligas naturam pugnare cum necessitate: quã adductæ,
- primæque mori pro mœnibus ardent.

Sextus muliebris.

Præcipites verò in fletum atque cõquestionem fœminæ. Sic enim τὸ θῆλυ appellat Aristoteles φιλόμεμψιν: insatiabilis enim est sexus ille rerum omnium: vt neque appetens pacari, neque plenus expleri possit. Nunquam sanè sorti suæ acquiescit. Hos tamen affectus temperabimus loco, tempore, casibus. aliter nanque flebit mater amisso filio, vt Euryali mater: aliter amissso amante Dido. Aliter ea cui ex præsenti re amissæ rei memoria renouatur. semper enim cõparationes facit muliebre genus: velut Andromache,

O mihi sola mei super Astyanactis imago,
Sic oculos, sic ille manus, sic ora ferebat.

Est nanque & fœmina & mater. Nec minus ipsa Venus tanquam mater, narrante Ænea miserias suas,

Ignotus, egens Libyæ deserta peragro,
Europa atque Asiâ pulsus: commota,
- nec plura querentem
Passa, - medio sic interfata dolore est.

Quod autem de fœmineis affectibus diximus, id in viris quoque cõsiderabis. Affinitatis enim & odii, aut amicitiæ affectus aliam quasi faciem imponunt dignitatibus personarum: quemadmodũ etiam casus, siqui sunt atrociores. Quãobrem in classis incendio scidit Æneas vestem. In extremo etiam periculo *sc scissa veste Latinus*: quod alioqui indecorum est. Fuit tamen veterũ mos ille, quemadmodum etiam in sacris libris legere est. Par affectus Euandro, quem in funere filii - *potis est vis nulla tenere*: sed & procumbit super, & procubans hæret: neque auelli vult: & lacrymans ac gemens vix fari potuit.

AETAS.

CAPVT XV.

AB ætate diuersa erues exẽpla. Nam prima pueritia lusibus intenta est. Quàm pudenter describes, ne ineptias. pauci nanque probant Homerum: nemo potest defendere, quum Phœnix exprobrat infantiam Achilli:

Πολλάκι μοι κατέδευσας ἐπὶ στήθεσσι χιτῶνα
οἴνου ἀποβλύζων ἐν νηπιέῃ ἀλεγεινῇ.

Parum enim differt ab iis quæ Aristophanes in Nubibus, βρῦν, μαμμᾶν, κακκᾶν. Verùm sanè nobis coluntur, vt ait Martialis, *Musæ seueriores*: Parcissimè Poeta in quarto, *- si quis mihi paruulus aula Luderet Æneas.* At ætas adultior in studia cuiuscunque generis impensius incumbit. soluta tamen studia illa esse oportet, & animi gratia potius quàm seueriore quæsita cultu:

At puer Ascanius medijs in vallibus acri
Gaudet equo: iámque hos cursu, iam præterit illos.
Spumantémque dari pecora inter inertia votis
Optat aprum, aut fuluum descendere monte leonem.

Maturior autem factus etiam venatur. Tum iã grandior Numanum interficit: postea etiam eum educit è castris Poeta.

Adolescentiæ perpauca exẽpla habes ex Poeta nostro, vt lacrymas Euryali: at effinges ex præceptis his: Fertur atque etiam impellitur ætas prima hæc tum facilè, tum vehementer, ad

ea quæ concupiscit. Concupiscit autem & statim, & multa potita contemnit. ad alia animum appellit. Præceps potius animus quàm magna voluens. Iram atque animum ipsum in fronte atque ore gerunt. Anteuertit impetus deliberationi, facta verbis, pœnitentia perfectioni. Honoris atque prælationis exactores importuni, potius quàm seduli vindicatores. Contemptus vltores: ipsi contemptores diuersorum à suis studiorum. Laudatoribus suis fauent: odêre monitores. Potentiæ studiosi, opum negligentes. spe enim alunt fiduciam sui. Liberalitatem exercent, ignari fortunæ deterioris. Omnino simplicitatem & à se profitentur, & ab aliis exigūt. Parum suspicaces: creduli multùm. Honesta vtilibus anteponunt. nondum enim acuit eos rerum experientia. Sibiipsis lex sunt. Sodalitatum atque societatum studiosi, sibi ita viuūt, vt credi velint aliis quoque viuere. Denique nihil mediocre. Alienarum miseriarum pii obseruatores, suarum securi. In iocos soluti. Verecundiæ obnoxii in erroribus: elati in benefactis.

Iuuenis autem frequentissimè ferox, atque etiam violentus. Ferox Turnus etiam Furiæ exprobrat senectutem: deinde ad arma vniuersum concitat Latium. Itaque eum ardentem appellat Poeta. & in duodecimo,

Ardentes oculorum orbes ad mœnia torsit.

Sic audax Lausus, atque etiam Æneæ insultans. Pallas verò nihil Turni vim metuit: cuius animum describit,

-audax quos rumpere Pallas
Sacra vetat: raptóque volat telo obuius ipse.

Cupidum quoque laudis, vbi Turni petit spolia. Euryalus quoque seipsum offert periculo: tantum abest vt pertimescat. Raró igitur modū statuit appetentiæ suæ iuuenis. Euander id de se ipso,

-mihi mens iuuenili ardebat amore
Compellare virum, & dextra coniungere dextram:
Accessi.

Facilis iræ: prompta vltio, ac parata. Gyas in quinto,

Tum verò exarsit iuueni dolor ossibus ingens.

Ira hactenus: vide quid sequatur:

Nec lacrymis caruere genę:

Indignatione enim citius quàm pietate iuueni excidunt lacrymæ. Addit illico factum & vltionem,

Oblitus decorísque sui, sociûmque salutis,
In mare pręcipitem puppi deturbat ab alta.

Omnino autem iuuenis natura inter adolescentiæ ac senectutis tēpora vt media est, ita & particeps tum vitiorum tum virtutum: scilicet affectuum atque propensionum. Itaque Euryalus ita adolescens, vt iam esset ætate firmiore, aliter afficitur ac lacrymatur quum in metu est, ne sibi victoriæ præmium præripiatur. Aliter Iulus in Euryali luctu. Ætatis autem huius penè cognatum, ac perpetuum vitium, inconsideratio.

A item præceps temerariáque occupatio iudiciorum. Id quod notat in Polo Quintilianus. Pudentiùs, in nono, Ascanius: vbi Niso atque Euryalo præmia polliceretur Alethes, vt bene institutus tacuit: tametsi & Regius filius, & is penes quem esset arbitrium dandorum præmiorum. Excepit itaque mox orationem: verùm nō sine nota spei iuuenilis,

Ille, vides, quo Turnus equo, quibus ibat in armis?

Senilis ætas maxima ex parte moribus est cōtraria adolescentiæ. Ergo quòd diu vixerint, parum sperant, pauca moliuntur: præteritis gaudent, quæ sola probant præ iis quæ præsentia sunt: quibus non acquiescunt. Nouarum rerum
B obtrectatores, semper habent quod obiiciant. Soliciti officiorum exactores. Ad rem attenti. Lenti ac difficiles ad persuasiones. Cauti, atque etiam suspiciosi. multa enim indignè aut se aut alios perpessos meminere. Ac quemadmodum adolescentes spe, ita senes memoria metiuntur omnia. Raró affirmant ea quorum non habeāt exemplum in memoria. rarius deiiciuntur de sententia. rarissimè sibi alias anteferri patiuntur ætates. Meticulosi, pertinaci vlterioris vitæ expectatione. queruli. Odia hostiliter exercent, atque etiam conuicia. Garruli, tristes, importuni interpellatores. semper etiā quippiam imminentis mali minitantur. Quamobrem exercet frequentissimas comparationes. sic Priamus,

At non ille, satum quo te mentiris, Achilles
Talis in hoste fuit Priamo.

C Entellus de cestibus,

His magnum Alcidem contra stetit.

Statim de seipso,

-his ego suetus,
Dum melior vires sanguis dabat.

Euander,

O mihi pręteritos referat si Iuppiter annos, &c.

Consilium quoque attribuas & sapientiam iuuenilium furorum tēperatricem, vt in Latino,

O præstans animi iuuenis, quantum ipse feroci
Virtute exuperas: tanto me impensius æquum est
Consulere.

Obseruabis & fortis viri excusationem à militiæ muneribus propter ætatem. sic Entellus,

-non laudis amor neque gloria cessit
D *Pulsa metu: sed enim gelidus tardante senecta*
Sanguis hebet.

Quin præmio non adduceretur, si esset iuuenis, sed laudis amore:

Haud equidem pretio inductus, pulchróq; iuuenco
Venissem. & addit, *-nec dona moror.*

Contrà Latinus in signum fœderis atque amicitiæ: *Munera nec sperno.* Satagunt etiam senes in præsagiis, & prudentiæ artes colunt. Sic Anchises interpretatur ex oraculo profectionē in Cretam: postea redintegrato consilio, ait,

Séque nouo veterum deceptum errore locorum.

Sic sæpe faciunt senes: vt ineptam orationem noua corrigant.

OFFICIA.

OFFICIA.

CAPVT XVI.

AB officiis autem & institutis aliam Æneas ratione. quippe ciuis vmbratilis Drances eloquio non contemnendus, eo solo vtebatur, & aduersus Turnum & erga Æneam. Qua de re tametsi diximus aliquid in personarum tractatione, tamen quia multum oportet esse attentum Poetam ad decorum, hic quoque aliquid considerabimus. Militiæ igitur officium tametsi vnum habet finem, patriam tuendi: tamen tot secum affert tum vitia tum incommoda, vix vt vno capite possint explicari. Mirum quod Virgilius vnum tantùm Mezentium deorum contemptorem facit. ἄθεος Nunc enim qui quàm maximè abest à cultu diuino, tam proximè vult videri accessisse ad viri fortis opinionem. Innatus sanè contẽptus & legum & rationis. Suarum consuetudinum, morum, stultitiarum commendatores, aliena iudicia pro ridiculis habent. Omnium rerum obliuiosi præterquam contumeliæ dicendæ, iniuriæ faciendæ, rapinæ exercendæ, debitũ negando, depositum abiurando, rem minis atque etiam plagis soluendo. Virtutes autem illæ: animi præsentia, motus initiò mediocris, qui simul cum ærumna crescat atque incendatur. Nunquam decoris sui immemor; gloriam suam præ oculis, Ducis imperium, Reipublicæ commoda ante oculos habeat. superetur, non vincatur. victus non fateatur. neque enim tam placet Turnus illis:

-vicisti, & victum tendere palmas
Ausonij videre.

& illud, *-tua est Lauinia coniux*: quàm Troilus, qui & puer & *-impar magno congressus Achilli*: & deiectus de curru, *Lora tamen tenet* adhuc. Iactabundus tamen semper miles, spe euentum præcipit fiducia sui. Dares

Ostentat latos humeros, alternáque iactat
Brachia.

Itaque alacer nõ tam adepta, quàm præcepta opinione victoria.

Ergo alacris, cunctósque putans excedere pugna,
Æneæ stetit ante pedes.

Item impatiens: *-nec plura moratus.* iam quasi victor *Laua cornu tenet.* &, *Ducere dona iube.* Solicitus verò in aduersa fortuna, quales in obsidione Troiani: solut⁹ in secũda, vt Rutuli:

-fusique per herbam
Indulgent vino, & vertunt crateras ahenos.

&, *-noctem custodia ducit*
Insomnem ludo. Mox autem, *Lumina rara micant.* Tandem, *-somno vinóque sepulti*
Procubuere. itaque *Silent latè loca.*

Hostilis autem frequens exprobratio: laudis diminutio aut contemptio: & probri attributio,

O veræ Phrygiæ: neque enim Phryges.

Quare non solùm milites, sed etiam alio quouis modo inimici & sentiunt & loquuntur. Hac cõ-

A suetudine Amata prædonem vocat Æneã: Teucris obiicit exilium. Latronem Æneam matres Laurentes. eundem Semiuirum Turnus. Adiungitur verò affectus acrior interdum adeò, vt audito solo nomine hostis, execremur. Horatius id ostendit, quum ait,

Parentibúsque abominatus Annibal.

Sic & patriam & gentem odio habemus, quemadmodum in tertio est apud Poetam,

Et terram altricem diri execramur Vlyssis.

Peculiaris militi ea exprobratio, quæ fit hoste interẽpto: de qua inter figuras: Sarcasmon enim Græci vocant. Ea nihilominus ante cædem fieri solet. frequens, vt suo loco. Neoptolemus,

-referes ergo hæc, & nuncius ibis
B *Pelidæ genitori, illi mea tristia facta,*
Degenerémque Neoptolemum narrare memento.

& post cædem Æneas,

Isthic nunc metuende iace. non te optima mater
Condet humo.

Idem Lucago, Camilla Liguri, Et Turnus,

-quam bello Troiane petisti
Italiam metire iacens.

Magna illusione atque acerba. quippe Italiæ possessionem dat ei. Haud tamen semper conuenit, vel propter personarum rationem, vel propter varietatem. quare Æneas ibi nihil ampliusquàm

Pallas, te hoc vulnere Pallas Immolat.

& Turnus occiso Pallãte quasi Epicediũ canit,

-qualem meruit Pallanta remitto.

C Remissus & Lausus eodem modo:

Arma quibus lætatus, habe.

At Turni quæ sequuntur paulò acerbiora, sed tamen sine Sarcasmo, contrà quàm Grammatici existimarunt:

-haud illi stabunt Æneia paruo Hospitia.

Priuatim verò qui exercitus curam gerunt, aut classis, aut vrbis, plus tribuunt consilio, diligentiæ, prudentiæ. Arte, non impetu volunt vincere. quemadmodum Turnus in summa ciuium trepidatione, neque se deserit, & alios confirmat. tum omnia prouidet, omnia disponit. nam & in campos equitatum effundit aptissimè: & Catili Coræque fratris ductu firmat vrbis adi-
D tum. In muris coronam propugnatorum disponit. ipse cum robore exercitus capit locum ad signa inferenda. Tum astu imperatorio, quod Stratagema vocant, fauces occupat ad insidias ipso in saltu confidens, vnde Æneam iuga summa superantem excipiat incautum.

Eiusdem imperatoris officium est, summa in desperatione animos addere, ac facere iacturam vilioris rei ad victoriam consequendam. Quare Tarchontem fortissimum Thuscorum ducem ita describit præfectum classi: vt & moneat socios quo impetu litus occupet, & subdat,

Frangere nec tali puppim statione recuso.

Alius animus classis gubernatori. Maturũ consilium dabis ei: & ipsum fortunæ obsequentem

A facies: quo cedendo vincat. Propterea, in quinto Palinurus, quum Italiam capere non potest, in Siciliam cursum tenet. Vigilem quoque oportet esse, & anxium vel à tempore, vel ab arte. Ideóque, in tertio,

Necdum orbem medium nox horis acta subibat:
Haud segnis strato surgit Palinurus, & omnes
Explorat ventos: atque auribus aera captat.

Mira diligentia, quum dicit *omnes*; quum *explorat*, solertia: quum *aerem* omnibus communem sibi proprium ascribit præceptorem, ars: quum notat *sidera*, peritia: quum addit *cuncta*, perfectio. vt intelligas non immeritò Poetarum regem à nobis vbique Maronem prædicari. Artis autem explicationem petes, ex quinto,

Virgilius poetarum rex.

Colligere arma iubet, validisq; incumbere remis:
Obliquátque sinus.

B Illud in nautis peculiare. duros vt facias, sæpe etiam pertinaces. Memineris Menœtem & appellatum & monitum à suo Principe, parere noluisse. haud iccirco facit iussa: sed *cæca saxa timens, proram pelagi detorquet ad vndas*. Pessimum omnium genus hominum experti sumus in ipsa nauigatione. Deum ipsum pro ludo in tranquillo cursu, in aduersô pro hoste aut pro pecude habent. Quas non audiuimus contumelias? quæ non execrabilia verba? haud multùm abest illud Palinuri,

Nautarum blasphemæ voces.

-non si mihi Iupiter author
Spondeat, hoc sperem Italiam contingere cælo.

C Itaque imperiosam personam nauticam in Charonte quoque notabis,

Quisquis es armatus, qui nostra ad limina tendis,
Fare age, quid venias. Satis erat: addidit,
Iámque istinc: & amplius, *Et comprime gressum.*

Nihil sanè præterea potuit: nisi diceret, *Abi.*

Sunt & alia ciuilia officia. Iudex, Sacerdos, Orator, Medicus, Faber. de quibus omnibus nonnihil dicendum, exempláque ponenda.

Iudicem efficies taciturnum, patientem auscultationum, moderatorem rerum propositarum. Talem legis Iouem in concilio deorum: talem Latinum in consilio. Eius virtus iustitia: æquitas, quam Græci ἐπιείκειαν vocant: rerum scientia: calliditas ad cautiones. Vitia, præceps D responsio, impatientia, auaritia, factio, fauor, dilatio & ampliatio in re liquida.

Sacerdotis nomen amplum ad Pontifices, Flamines, & eos qui Reges appellabantur. sub qua specie Vates Auguresque neutiquam comprehenduntur. Tamen quum videamus Augures ipsos sacra facere plerunque, hic compendii gratia Sacerdotibus adiungemus. Eorum ritus aliis alius tam in sacrificiis quàm in victimis, in vestibus quoque non vnus modus. Exemplum vnum habes, in duodecimo,

-puráque in veste sacerdos
Setigeræ fœtum suis, intonsámque bidentem
Attulit, admouítque pecus flagrantibus aris.
Illi ad surgentem conuersi lumina solem,
A *Dant fruges manibus salsas: & tempora ferro*
Summa notant pecudum, paterísque altaria libant

Vatis autem obseruationes continētur Auspiciis, Auguriis, Ominibus, Extispiciis, Astris, Punctis, Ignibus, Animarum euocationibus: de quibus in libris magicis multa præclarè, aliqua superstitiosè, non pauca ridiculè scripta sunt. Multi etiam somnia addiderunt. quidam solo Enthusiasmo implentur deo, futuráque prædicunt. Tales Sibyllæ, quarum & numeros & carmina prodidit Lactantius. Eo in numero Cassandra, Helenus, Bacis, Martius apud Latinos. præterea Phœbades omnes, quarum nomina, responsa, modos, eorúmque causas excipies ex Herodoto, Plutarcho, Cicerone & aliis. Heleni vaticinium pacatius, Sibyllæ operosius. Ille enim nullo actus furore futura explicat Æneæ. at B Sibyllæ

Vates atq; Augures.

-non vultus, non color vnus,
Non comptæ mansere comæ: sed pectus anhelum.
Et rabie fera corda tument, maiórque videri
Nec mortale sonans.

Videtur autem omnium antiquissimum Auspicium. facillimum enim & simplicissimum Auium genera, numerum, volatum notare. Eius faciem habes, in primo,

Auspicia.

Aspice bissenos lætantes aere cygnos, & quæ sequuntur. Item in duodecimo,

Námque volans rubra fuluus Iouis ales in Æthra,
Littoreas agitabat aueis, turbámque sonantem
C *Agminis aligeri: subitò quum lapsus ad vndas*
Cygnum excellentem pedibus rapit improbus vncus, &c.

Supersunt etiam Enniani versus de Romuli Remíque auspicio in condenda Vrbe: quos recitat M. Tullius. Miscentur autem simul, vt in auspicio sit etiam augurium: quemadmodum in primo: neque enim solùm obseruat alarum sonitum, sed etiam cantum. notabis etiam *cœtum*, non dispersos. & volandi modum, *cinxere*:

Vt reduces illi ludunt stridentibus alis:
Et cœtu cinxere polum, cantúsque dedere.

Omen autem est, quod ab hominis ore excipitur: Eiusmodi legis, in septimo,

Omen.

Heu, mensas etiam consumimus, inquit Iulus.

D Tum Aeneas, qui esset pontifex & sciens augurum

-ea vox audita laborum
Prima tulit finem: primámque loquentis ab ore
Eripuit pater.

Eripuit auiditatem notat imponendi finem tot expectationibus. nam Græci lenius, ἐξαρπάζειν τὸ ῥηθέν. Extispicinam, in quarto,

Aut ante ora deûm pingues spatiatur ad aras:
Instauratque diem donis, pecudúmque reclusis
Pectoribus inhians, spirantia consulit exta.

Astrologos verò si inducas, nequaquam explicabis status, aut progressiones, aut regressiones, aut coniunctiones, aut obiectiones siderum: id enim est ostentatoris & inepti. Sed si quid attigeris

geris, id ſanè parce. Rē verò ipſam oblines quaſi coloribus viuidioribus: veluti ſi ſic dicas, Iouē nolle aut velle: Venerem infenſam aut propitiam. Induces verò cauſas, cuiuſmodi apparent in tota Æneide acrius contemplanti. Iouis Æneas ne pos, eum ſanè fauiorem habet. Iam matrē Venerem. cuius ſuaſu ac ductu it Carthaginem, comiter excipitur, opibus iuuatur, Regina etiā fruitur, conſors imperii fit: iccirco ait illum, non Eliſam vrbem condere, *Pulchrámque vxorius vrbem Extruis*. Propterea quòd in medio cæli coniuncta fuit cum Ioue Venus: quæ erat partiū principalium in eius genitura domina. A fœmina igitur regnum: quemadmodum & à Lauinia. Iuno verò ea eſt quam Aſtrologi partem fortunæ vocant: ac propterea Iuno hera dicta fuit ab Hethruſcis diſciplinis. & ſimplici appellatione vocat herā Fortunā Ennius, in oratione Pyrrhi ad Romanos legatos, *Vóſne velit, an me regnare Hera*. Ea parte Fortunæ comprehenditur etiam regni ſors. Itaque in genitura Æneæ, quum eſſet à Marte infeſtata: & ſerus fuit euentus, & diu profugus quęſiuit terras alienas, propterea quòd in nona conſtituta eſſet, malo etiā exitu. Tandem enim Æneas in Aniene fluuio periit. Haud diſsimile fatum Romulo, & Cæſari, & Alexādro, & Annibali, & Scipioni, & Iugurthæ, & Mithridati, atque aliis innumeris. perquā enim pauci viri ex iis qui clari atque illuſtres tū virtutibus tum fortuna habiti ſunt: quos non infelix exitus tanquam pro exemplo Fors oſtētauerit poſteritati. Quin penè omnes aut extra ſolum patrium, aut violenta morte periere. hæc tu igitur tum narrabis parcè, tum diſpones aptè: omnia verò ſuauiter condies. Nudæ nánque res διδασκαλίαι, id eſt artium præceptiones potius olent: apparatus ſolius Poetæ eſt.

Eſt præterea quiddā, quod neque auſpiciis, neque ſuperiorū generū vllo alio ſtatim continetur. ſed, vt Philoſophi dicūt, quaſi per analogiam. quale eſt in primo, inuentū caput equi in arce condita Carthaginis. & in tertio, quū Italia ſeſe oſtēdiſſet, equi primi cōſpecti ſunt: id quod interpretatus eſt Anchiſes pro futuro bello, ſed ad futurum nihilominus imperium.

Ne ſomniorum quidem omiſit ille partem. ſed Latinus Rex oracula Fauni conſulit, pellibus inſtratis incubans.

Vmbrarum verò euocationē Homerus exequutus eſt, & Lucanus. His longè melius vir diuinus, qui Æneam ad inferos duxit & reduxit. neque enim ſi Orpheo id contigit, non etiā Æneæ potuit euenire: vt Herculē tacea, & Theſeū ac Pirithoū. Non tamen hanc ignorauit artem Poeta. nā & Mercurii potentiæ id attribuit. *Hac animas ille euocat Orco*. haud ſine magna rerū ſciētia. ſunt enim eiuſcemodi homines omnes Mercurii diſcipuli, non tamen abſque Saturni miniſterio. eiuſdē quoque artis profeſsionē aſsignat ſagæ illi, de qua Dido apud Annā verba facit.

A Sequitur Orator, de quo adeò multa veteres tum Græci tum Latini, vt hîc nobis pauca dicēda ſint. Duplicem tamen intelligas Oratorem: alterum virum bonum, prudentem, ſapientem: cuius conſilio atque oratione vniuerſus reipublicæ ſtatus temperetur. Talem intellexit diuinus Vates:

Tum pietate grauem ac meritis ſi fortè virum quem
Conſpexere, ſilent, arrectíſque auribus aſtant.

Tales celebrauit Ennius Lælium, Cethegum, & Ælium Sextum, tribus diuerſis locis. Cethegum enim appellauit Medullam perſuaſionis. de Lælio, *Mitis ſapientia Læli*. de Ælio mira illa: *Egregiè cordatus homo catus Ælius Sextus*. Duos ſibi finxit maximus Poeta: Ilioneum & Venulum: quorum ſapientiam atque facundiā ex vtriuſque orationibus intelligere poteris.

B Alterū genus Oratoris, nomine tantùm non re. neq; enim dignus eſt qui cū illo cōmune quicquā habere videatur. ſed fori tintinabula potiꝰ. Alienarum fortunarū, atque etiā capitis mercatores, ac potius māgones. Quæ monſtra generis humani apud nos alit natura, vt inter ſuperos oſtentet dirā ſpeciem Tartari inferni. Vulturii, Harpyiæque crumenimulgæ: qui ne ſanguine quidē miſerorū exaturari queant. Nā quonā pacto viri boni erunt duo, quorū alter, Eſt: alter, Non: de eadem re vociferatur? Ac Scholaſticis quidē ea verba frequentia: verùm ſine cuiuſquā diſpendio. At in foro, non niſi ſine pernicie diſ-
C putatur. eóque res adductæ ſunt, vt qui vincit, ei longinquitatis tædio victoria ſit inſuauis: & impenſarū onus opprimat rei controuerſæ vtilitatem. Hoſce in Comœdias introducere poteris: quemadmodū & impurorum alia hominum genera: quos Chryſalos, Chryſophagos, Labraces nomina, quales ſunt, oſtendunt.

Poſt Oratorem Medicus. Quorum vter vtri præferendus ſit, ambigunt. verùm iudicii modus ex rationibus accipiendus eſt. Neceſſarius enim magis Medicus. Nam ſanè Orator ſibi quiſque eſſe poteſt. actiones enim quæ legibus temperantur, à voluntate noſtra pendent. at valetudo nequaquam. Præterea in ciuitate regen-
D da, morali tantùm philoſophia opus eſt. in qua moderator ille populi, vt rempublicam ſapienter tractet, exercitatum eſſe ſatis eſt. In Medico verò nulla eſſe poteſt perfectio ſine illa encyclopædia: quæ homini viam munit ad felicitatem. Medicum effinges doctum, probum, lenem, diligentem, maturum, fortunatum, Deo fretū, non ſua vel ſciētia, vel opera, vel ſucceſſu tumidū. non cuiuſmodi vulgò turbā videmus à primis literarū rudimētis cōtinuò ſeipſā eo nomine venditantē, inuidam, maledicam, obtrectatricem, nouā ſpeciem Cynicorum, auarā, temulentā, ſupinam, ignauā ſimul atque ignarā. Virgilianus Iapis ideam boni viri præ ſe fert:

Pæonium in morem ſenior ſuccinctus amictu,
Multa manu medica, Phœbiq; potentibus herbis

Nequicquam trepidat.
Nanque receptum ac probatum agnoscit : quũ ei Pæoniũ tribuit amictum. neque enim omnibus licebat : & seniorem dicit, vt longa rerum experiẽtia munitum declararet. Herbas quoque potentes, easque non temerè quæsitas, sed quas Phœbus commendarit. Trepidatio autem illa diligentiæ signum est. De fortuna quoque subdit, *Nulla viam fortuna regit, nihil author Apollo Subuenit.* Dei enim opus est: opera autem nostra. Quare perfecta re & gratias agit diis, & eorum potestati beneficium ascribit:

Non hæc humanis opibus, non arte magistra
Proueniunt: neque te Ænea mea dextera seruat:
Maior agit deus.

B Fabros autem cuiuscunque generis præstabis sedulos in re sedata, in vrgente diligentes. Vulcani officinam consules, in octauo: vbi etiã vigilãdi morem inuenies. Laborem arti miscebis, materiam aptam dabis, opus materiæ impones. Aliter instaurant classem, in quarto: infabricata fugæ studio: aliter fabricauerant ad Antãdrũ. ad hæc exẽpla tuam operam accõmodabis.

NATIO SIVE GENS.

CAPVT XVII.

SPeciosissima pars restat: de qua pauca, sed quæ maximè signata sint. Vides haice faculas cælestes, quæ astra, ac sidera, stellãsque appellamus? in iis non tam luminis vis, aut rotationum indefessæ statæque vertigines admirationem in nobis facere debent, quàm temeraria illa quasi C dispersio. Nam quum in rebus priuis ita natura cõparatum sit, vt ordine quodam certo collocatarum partium prudens dispositio esse videatur. Quare non idem in opere tũ omnium pulcherrimo, tum cæterorum omnium operum authore? Cælum dico, cuius partes illæ splendidæ neque paribus molibus, neque paribus interuallis inter se distant. Vt si quis locus fortuitę occupationi Epicureorum detur in natura : hac maximè in parte totum hoc sibi vindicare posse appareat. At in cæteris rebus animaduertere est tũ natura tum arte constitutis iustas quasdam dimẽsiones, spatiorum responsus, partium loca ac magnitudines operibus debitas, atque obserua- D tas. Nam quòd nasus solus esset, in medio fuit constitutus: oculos, quòd gemini, item aures, vtrinque designatis distantium tractuum terminis, collocatos. Idem contemplere in curru, in naui, in ædibus scitè fabricatis. Quid igitur in causa? quum sapiens opifex terram cæteráque elementa animantum generi destinasset: noluit omnia similia facere, propterea quòd vnum omnia fuissent. icirco non summa solùm fastigia naturarum, quæ genera appellamus, dissimilia ac diuersa finxit: sed species quoque ipsas, atque etiam in illis ea quę indiuidua nominantur. Quare quũ substantiam, quæ vniuersæ cuipiã speciei vna esset, variare vellet: apposuit A ea quę Philosophi vocant Accidẽtia: quibus eidem materiæ, quæ subesset: eidẽ formæ, per quã illa hoc quod est, esset: aliam atque aliã imponeret faciem. Quòd ad opus moliendum, loca ipsa in quibus illa existerẽt, sic apparauit: vt à secũdis causis penderent omnia, suo vnius iussu tamen. quibus rationibus dissita illa spatus, diuersa magnitudinibus lumina, diuersos quoque locorum efficeret Genios: quibus animantes formis eædem, variis ac diuersis itẽ differrent accidentibus. Quamobrẽ fluuio aut monte distinctos populos adeò dissimiles inuenias, vt quantũ addere debeat vicinia ad charitatẽ: tãtùm sidera distrahant ad perniciem. Gentiũ itaque ac populorum ingenia tũ ex historiis tum ex prouerbiis atque ex ore vulgi excipienda censeo. Ne tamen tibi tantùm negotii exhibeat conquisitio, pauca subnectam. Asianorum luxus, Africanorum perfidia, Europæorum (hoc enim volo mihi dari) acritas. Hæ primæ maximæque diuisiones. Aliæ proximæ sic: Montani asperi: Campestres molliores, desides. Maritimi prædones, mistis tamen moribus. eadẽ ratione Insulani quoque. Deinde hæ: Indi mobiles, ingeniosi, magicæ studiosi, numero fidẽtes. Assyrii, Syri, superstitiosi. Persæ, Medi, Bactriani, Parthi, Scythæ, sibi: Phryges, Cares, Cappadoces, Armeni, Pãphylii, mercenarii atque aliis bellicosi. Ægyptii, ignaui, molles, stolidi, pauidi. Afri, acres, infidi, inquieti. Æthiopes, animosi, pertinaces, vitæ mortisque iuxtà contemptores. Thraces, Mysi, Arabes, Moschouitæ, Pæones, Hungari, prædones. Illyrii, Liburni, Dalmatæ, iactabundi. Germani fortes, simplices, animarum prodigi, veri amici, versique hostes. Suetii, Noruegii, Gruntlãdii, Gotti, belluæ. Scoti non minus. Angli, perfidi, inflati, feri, contemptores, stolidi, amentes, inertes, inhospitales, immanes. Itali, cunctatores, irrisores, factiosi, alieni sibiipsis, bellicosi coacti, serui vt ne seruiant, Dei contemptores. Galli ad rem attenti, mobiles, leues, humani, hospitales, prodigi, lauti, bellicosi, hostium contemptores, atque icirco sui negligentes, imparati, audaces, cedentes labori, equites omnium lõgè optimi. Hispanis victus asper domi, alienis mẽsis largi, alacres, bibaces, loquaces, iactabundi, fastus tartareus, supercilium cerbereum, auaritia immanis, paupertate fortes, fidei firmitas ex precio, omnibus nationibus & inuidentes & inuisi. Vna natio illos superat animi prauitate, magnitudine vincitur, Ligures.

Nationum diuersi mores.

FACTA. CAPVT XVIII.

POlitiam verò ipsam, vel quæ fit, vel in qua iam facta fit aliquid : ita instrues. In condendis vrbibus aut classibus, apparabis sacra, auspicia, ludos, ouationes, bene ominantium vota, spes bonas, studium, diligentiam, operam, artem:

Instant ardentes Tyrii: pars ducere muros,
Molirique arcem, & manibus subuoluere saxa:

Pars

Pars optare locum tecto, & concludere sulco.

Hactenus corpus ciuitatis: nunc ipsum quasi animum addit.

Iura magistratúsque legunt, sanctúmq; senatum.

Tom addit ornamenta, theatrum, & columnas, & scenas. Ita complexus est diuinus ille vir, Vtile, muris ac domibus. Necessarium, sine quo societas humana, quam Ciuitatis cõplectimur appellatione, stare non potest: legibus. Decorem ac delectabile, ludis. Eandem faciem pingit, in quinto, *Sortitúrque domos.* Vbi etiam æquitatem vides. Sorte enim quod cuique obtigit, leuat inuidia Principis animum. Secundo loco,

Indicítque forum, & patribus dat iura vocatis.

Neque verò quum in patres ac plebem partitus B
vrbem fueris, quam comprehendes sub profano: alteram partem meliorem Ciuitatis omiseris. Habes enim exemplum,

Hîc templum Iunoni ingens Sidonia Dido
Condebat donis opulentum, & numine diuæ.
Ærea cui gradibus surgebant limina.

Quo loco tria quoque illa complexus est: Materia est, æs, cementa, marmor, cum figura liminis, trabium, cardinum, valuarum, testudinis. hoc est corpus. Anima templi quid erit? Numen ipsum. iccirco dixit *opulentum numine.* Dona verò ad decorem: vt & hîc scias quàm leuiter Virgilium Grammatici excurrant. Haud dissimilis in quinto,

Tum vicina astris Erycino in vertice sedes
Fundatur Veneri Idaliæ. Et quum alterã pietatis partem absoluit, alteram exhaurit, C

-tumulóque sacerdos
Et lucus latè sacer additur Anchiseo.

Neque verò idem modus aut vbique aut semper. Illæ nanque vrbes per otium condebantur atque in pace. Carthago in solo empto: Acesta inter consanguineos: vtraque in sua terra. At in Italia, bello imminente, in gente ignota; etiam hostili, satis habuit deponere deos penates in tentoriorum penetralibus. ídque per Aposiopesin intelligas potius quàm audias. Quod autem acrius vrgebat, maturè peragit,

-ipse humili designat mœnia fossa:
Molitúrque locum, primásque in littore sedes
Castrorum in morem pinnis atque aggere cingit.

In vrbe autem iam constituta, potissimum statues consilium. Sic & in nono, in consilio sunt. D
& in vndecimo, Latinus de summa rerum consulit. & in decimo, de pace atque concordia Cælitũ agit Iuppiter. Ad idẽ genus disceptatio Turni atque Drancis refertur. Secũdo loco, vt apparatus sit militaris cũ munimentis. est enim bellũ pacis pater. Quare disciplina atque exercitatione opus est. Iccirco Principem vbique audis: Iouem in cælo, Laurenti Latinum, in castris Æneam, eo absente Iulum, sed cum mandatis & consiliariis propter ætatem. Nusqoam autem populi temeritatem Maro, quam δημοκρατίαν Græci, nos δημοπαιδίαν dicimus. Eo solo differunt à tyrannide: quòd tyrannus vnus. Exercitationes autem in nono, in oratione Numani. Quę quoniam necessaria est bene institutæ ciuitati, indicaui: quia esset prolixior, non posui. Veteris disciplinæ vestigia apud Germanos penè solos mansit In Occidente. Mysi quoque & Scythæ eodem modo degunt. nostratibus nihil præter luxum, & iactantiam, ludum, & Dei contemptũ reliqui factum est.

Bella verò quemadmodum indicantur aut fiant, toto penè opere deprehendes. In septimo,

Mos erat Hesperio in Latio, quem protinus vrbes
Albanæ coluere sacrum. nunc maxima rerum
Roma colit. Cùm prima mouent in prælia Martem,
Siue Getis inferre manu lacrymabile bellum,
Hyrcanísue, Arabísue parant, seu tendere in Indos
Aurorámque sequi: Parthósue reposcere signa.
Sunt geminæ belli portæ, sic nomine dicunt
Relligione sacræ, & sæui formidine Martis.
Centum ærei claudunt vectes, æternáque ferri
Robora: nec custos absistit limine Ianus.
Has, vbi certa sedet patribus sententia pugnæ:
Ipse Quirinali trabea cinctúque Gabino
Insignis, reserat stridentia limina Consul.
Ipse vocat pugnas: sequitur tum cætera pubes:
Æreáque assensu conspirant cornua rauco.

Modum præterea bellum indicẽdi, res repetendi accipies ex historia T. Liuii. In ipso autem bello instrumẽta cuiuscunque modi, apparatus, commeatus, consilia, astus Imperatorum, fors, virtúsque simul mistæ. Tum ex antiquis narra- C
tionibus, tum ex nouis annalibus aliis nominibus paululum deflexis modis, moribus, institotis, euentis, ad ea quæ proposueris, adducentur.

OECONOMIA.

CAPVT XIX.

OEconomia, vt pars est politiæ: sicut domus, vrbis: ita antiquior, vt pars toto. Nõ differt à politia nisi magnitudine, atque negotiorum proportione. Humiliore igitur opera eam transiges. Atque vt eius nescius ne sis modi: apponam loca aliquot. Ex primo,

Ac primùm silicis scintillam excudit Achates,
Suscepítque ignem foliis, atque arida circum
Nutrimenta dedit, rapuítque in fomite flammam.

Quæ Aristoteles vocat ὑπεκκαύματα. D

Tum cererem corruptam vndis, cerealiáque arma
Expediunt fessi rerum, frugésque receptas
Et torrere parant flammis & frangere saxo.

Neque putes quod fecere Grammatici, ordinem inuersum ibi. Cererem enim corruptam vndis prius siccatam oportuit quàm molitam. Quæ fuit causa vt opus inceperit ab igni excudendo. Officia verò ac ministeria partiere. Æneas ceroos dedit: sic penum paterfamilias. familia verò operas:

Tergora diripiunt costis. Pars in frusta secant.

Ad eundem modum & apud Elisam,

Dant famuli manibus lymphas. Cererẽ expediũt.

ferunt mantilia : penum struunt : ignem procurant: dapes ferunt: dant vina : Iopas canit: Dido libat: sancit fœdus : Bitias se proluit. Ibi vides Nautas, hîc luxum regium. At in septimo parsimonia militaris,

Corpora sub ramis deponunt arboris altæ,
Instituúntque dapes, & adorea liba per herbam
Subijciunt epulis,
Et cereale solum pomis agrestibus augent.

Otium autem vtique tolles. neque enim decet bene moratam familiam otiari. Non matronæ ipsæ operis sunt immunes. Andromachę vestes legis picturatas. Circe *arguto tenues percurrit pectine telas*. Dido sua manu factas chlamydes dat. Euryali mater excubat in opere. & in octauo, fœmina vitam colo tolerat, atque alit familiam.

Est autem œconomiæ pars agricultura & venatio : quarum vtraque mollissimè describi debet. Illa modicè attingi : venatio fusius dici, nisi tempus aut res aliæ sint impedimento. Agriculturam itaque perstrinxit in tertio. *& victum seges ægra negabat*. Ineptè enim deduxisset in agrum ciues cum aratro. Venationes tres cõsiderabis tribus diuersis admodum modis explicatas. In primo fortuita est : sagittis simplicissimè peragitur res. Neque enĩ decuit naufragũ, amissis nauibus ac socijs, maiore animo quã spe, aliter venari. In quarto, consultò, & cum apparatu. nulla tamen præda describitur. nusquam enim ineptientem vidimus Maronem, solum omnium poetarum. Sanè ad Elisæ, non ad ferarũ capturam instructa fuit illa venatio ab Iunonę & Venere. In septimo verò ex necessitate egrediuntur in syluas : carebant enim commeatu. quibus ex locis maximam præstantissimámque scribendi rationem ex illius diuini viri prudentia mutuabere.

MORES.

CAPVT XX.

Qvanquam de virtutibus, vt mihi videbatur, satis est dictum : tamen quo perfectionem illam assequamur, etiã motes ipsos contemplemur. Mores sunt affectus animalibus connati : ἕξεις, & ἤθη dices. At ἤθη à natura, videtur esse τῶν ἕξεων fundamenta. ἕξεις enim ex frequentatis actionibus. Affectus sunt qualitates quæ proficiscuntur à moribus, & antecedunt actiones : ita vt sint actus primi interiores : sic enim in libris de anima vocatur. Iracundia ἦθος est. Irascentia affectus, aut actus interior. Cædes autem, actus exterior. sunt autem duplices : à virtute & à vitio. Sic autem digeres :

Primum motum aut emendabis à virtute : veluti Æneas, quum de Helenę interitu cogitat, absistit dei cõsilio. Aut lenies : sicuti Pallas quũ nimiam præ se tulit audaciam : telo enim rapto solus obuiam multis exiit : audita tantùm hospitum oratione : summa ciuilitate, *Egredere*, inquit. & *O quicunque es*, magna sanè humanitate ignotum. Summam verò modestiam bene nato, bene instituto que adolescenti attribuit : qui patri respondẽdi munus reliquit. ait enim, *corámque parentem Alloquere*. Nihil simplicius. vbi verò procedit oratio, etiam Hospitem vocat. Quia se vltrò obtulerat, atque etiam nobilissimo animo dextram dedit. Nullis profectò Philosophorum præceptis aut melior aut ciuilior euadere potes, quàm ex Virgiliana lectione.

Cui optimo eiusmodi animum dabis, vt pro patria mori velit. Quapropter Anchises excisa Troia negat se velle esse superstitem. Habes & illa verba maximi momenti : *Pulchrúmque mori succurrit in armis*. Laocoontis verba audies, qui nihilo minore affectu inflammatus esse videbatur. & mulieres Laurẽtes *primæq; mori pro mœnibus ardent*. Iisdem legibus hero seruus, herus seruo prouisum curat. Rex pro populo, pro Rege populus audet extrema. Palinurus,

Non vllum pro me tantum cepisse timorem:
Quàm tua ne spoliata armis, excussa magistro,
Deficeret nauis, tantis surgentibus vndis.

Palinurus, inquam. at quo in loco? qui ipse medijs in fluctibus obiectus imminenti morte nulla spe euasionis tenebatur. Est igitur summa ac prima coniunctio necessitudinis inter Patriam & Ciues. huic proxima cognationum. Icirco liberos æquè metuentes facies parentum rebus. Sæpius verò & impensius parentes liberis : quemadmodũ suprà declaratũ est. Miscebis etiã affectus. aliter enim astat Ascani[us] saucio patri, summũ in discrimen adductis rebus : sic pingitur à Poeta vir fortis, *Et multum mœrentis Iuli*. nã neq; eiulatum intelligis, sed mœrorem tantùm. Aliter Lauinia flentem matrem audit, in XII,

Accepit vocem lacrymis Lauinia matris,
Flagrantes perfusa genas. cui plurimus ignem
Subiecit rubor.

Aliter Ascanio sperat Æneas,

Omnis in Ascanio chari stat cura parentis.

Aliter Amata Turno timet, quasi filio : eam enim appellat Matrem,

At Regina noua pugnæ conterrita sorte,
Flebat.

Priamus in Politæ cæde omnia obliuiscitur præter filium, Regiam dignitatem, vitam. Idem pro filij cadauere castra hostium transmittit securus periculi, inermis, supplex, ad hostis pedes abiectus, prostratus. Laocoon manifesto in discrimine auxilium natis fert : cõtemnens potius mortem certam, quàm sperans vltionem. Mezentius nato interfecto mori vult. Ecce quot exempla patrum. Nam vnum habes filii. Protexit enim Lausus patrem, quemadmodum & nos nostrum, quanquam alio & fato & facto. Amicitię igitur ius, aut inter equales, aut inter inæquales. & aut simplex, vt inter ignotos : aut deductũ, vt inter cognatos, affines, ciues. Simplex inter notos sine affinitate : qualis Nisi & Euryali.

Ille neque in periculo deseruit adolescentē:& deprecatus est sibi illius mortem. Talia exempla Pyladæ, & eius qui pro amico vadatus fuerat: nisi ille rediisset. Haud absimilem imaginem eliciamus ex congressu Heleni, atque Æneæ simul & Andromaches. neque enim auelli quibāt:

Iámque dies altérque dies processit:& auræ
Vela vocant.

Inde tot congerunt dona discedenti: tot interueniunt orationes: neque enim expleri possunt. Idem modus in populo, qui vltrò sese nouę vrbi ascribendum curarat: abeuntibus suis abire vult simul. Suprà posuimus hoc pro inconstantia, rectè: nunc pro inconstantiæ causa.

Paulò diuersior ab hac amicitiæ simplicitate Amor ille qui Veneris causa coniungit nos. quum tamen Amicitiæ veræ imaginem quampiam repræsentet: hîc apponamus præceptiones. Principio sine ratione fit. oculis aut auribus insinuat sese. Hi sunt aditus furoris huius. capimur enim aut visu aut fama. hæc postea illius ministra est. Suspicio comes, & metus amittendi, ζηλοτυπίαν Græci vocant. Cicero interpretatur obtrectationem, minus plenè. nam ζηλοτυπία est imago æmulationis: id est metus riualitatis: Obtrectatio autem laxa vox est. Iccirco Poeta doctissimus duas simul iunxit voces, ἀλλήλαις ἄνευ πάθεσιν. *Omnia tuta timens*. Non enim id significat: vt timeat omnia, ne minus tuta sint: sed illud, Etiam quæ tuta sunt, timens: imò verò omnia. Omnia igitur timere facies, omnia sperare, addictum cuicunque generi superstitionis. Quamobrem illa dixerat Poeta, *Quis fallere possit amantem?* & *At Regina dolos præsensit.* & *-Motúsque excepit prima futuros.* Iccirco vt excutiant metum hunc, certant frequētia obsequiorum: quibus sibi amatam deuinciant. Nihil autem mediocre. nánque & rem & affectum & conatum vel præ se ferunt, vel etiam ostentāt. vnde Dido,

ζηλοτυπία.

Nunc media Æneam secum per mœnia ducit:
Sidoniásque ostentat opes, vrbémque paratam.

Conuenit enim Æneam inopem ac profugum, & opibus & regno detineri. Ipse de se sanè dixerat, *Ipse eiectus, egens, Libyæ deserta peragro.* & *rerum omnium egenos, Vrbe, domo socias.* Item quærenti nouas terras, nouam vrbem condituro, vrbem ostentat paratam. Iam enim ille dixerat, *O fortunati quorum iam mœnia surgunt.*

& in tertio,

Viuite felices, quibus est fortuna peracta Iam sua.

& Iuno Veneri,

-causásque innecte morandi.

Superstitionem verò

Aut ante ora deûm pingues spatiatur ad aras. &
Instauratque diem donis, pecudúmque reclusis
Pectoribus inhians spirantia consulit exta.

Affectum autem contemplandi,

-pendétque iterum narrantis ab ore.

Quapropter aut similium aspectu capiuntur, aut seruāt pignora: annulos, vestes, epistolas, etiam ensem Dido. Similitudo autem: *saltem mihi paruulus aula Luderet Æneas, qui te tantùm ore referret.* &

Aut gremio Ascanium, genitoris imagine capta,
Detinet, infandum si fallere possit amorem.

Quinetiam si desint ea, fingimus ante oculos amatam rem. cuius species semper versetur intus. quod & ibi reperies:

Sola domo mæret vacua, stratísque relictis
Incubat, illum absens absentem auditque videtque.

Mirificus verò affectus ille,

Incipit effari, mediáque in voce resistit. Adeò enim perturbato sunt animo, vt etiam suiipsius obliuiscantur. Itaque etiam in amentiam quandam incidunt, qui morbus à Medicis ἔρως dicitur. Oritur ergo negligentia rerum maxima,

Non cœptæ assurgunt turres, non arma iuuentus
Exercet, portúsue aut propugnacula bello
Tuta parant. Hi sunt affectus primi: sequitur is, quo tentant amoris finem: aut quum primùm potiti, deinde exclusi sunt,

Ire iterum in lacrymas iterum tentare precando
Cogitur. Mirū verbum. Liber enim nullus amās est: neq; suus, sed sibi alienus. Iccirco addit odiosum verbū, *supplex.* Item quod minimè decet hominem sui compotem, *Animum summittere amori*: id est videre & commodum & decorum, vtrunque agnoscete, vtrunque negligere.

Tertio loco, aut victoria aut desperatio. In victoria exultant primò, mox languent. Hispanus tyrannidem exercet: Gallus contemnit, atque etiam vulgò iactat, non solùm obiicit: Italus amens fit. Desperatis rebus quidam agunt quod Dido,

Mortem orant, tædet cæli conuexa tueri.

Tandem verò fiunt audaces,

Ergo vbi concepit furias, euicta dolore,
Decreuítque mori. Vt amor dolorē pariat, qui fit maior quàm mortis metus. tandem nonnulli sibi manus violētas attulere. id quod in Elisa legis: & de multis narratur in fabulis Ouidianis.

De fortitudine quæ sentirem, in persona Æneæ declaraui. Nunc modos quosdam in aliorū moribus videamus. nam tametsi metus abest aliquādo, tamen ex immanitate rerū stupor occupat. id quod euenit Turno, in XII. Sed quo oris habitu, aut quibus moribus obseruandum est.

Obstupuit varia confusus imagine rerum
Turnus, & obtutu tacito stetit. æstuat ingens
Imo in corde pudor, mistoque insania luctu.
Et furiis agitatus amor, & conscia virtus.

Primus hic motus, qualis in illo prouerbio, Furor fit læsa sæpius patientia. Attende hinc consiliū viri fortis,

Vt primum discussæ vmbræ, & lux reddita menti est,
Ardentes oculorum orbes ad mœnia torsit
Turbidus.

Non deterruit animum rei difficultas, sed inflammauit. Est enim viri fortis proprium, nullū vel

fatum vel fortunam detrectare, etiam deteriorem. Iecireo idem Turnus,

Quò deus & quò dura vocat fortuna sequamur.

Qui etiam duram vult vltrò sequi, nō ab ea inuitus trahi.

Stat conferre manum Æneæ, stat quicquid acerbi est,
Morte pati

At quomodo *pati?* *Morte*, inquit. vt profectò quoties ea lego, horror animum occupet, et deinde impellat ad idem agendum, atque etiam quasi in ipsa statuat actione:

-nec me indecorem germana videbis.
Amplius.

Talia verba Alfōso Ferrariæ duci in cladis Rauennatis procinctu quum essemus, frater meus, vir fortissimus atque multis prœliis clarissimus, sempérque victor, Titus Scaliger, sese cohortāti atque patris Benedicti gesta in memoriam reuocanti, dixit, se aut morte maiorum suorum illustrem gloriam instauraturum, aut vita fortunam superaturum. Eodem animi apparatu deserit & mœstam Turnus, & sororem: idque rapido cursu. non fessus tot ærumnis, non cunctabundus in discrimine, non metuens in re deteriore, etiam *media agmina rumpit.*

Coniunges etiam in aliquo cum fortitudine modestiam, cuius forma componitur in Mnestheo Virgiliano. Is enim quum secundum Æneam sit in prima fortitudinis commendatione, vult vincere nauali certamine. Hic est fortitudinis finis. petit tamen id à sociis: hoc modesti est. Vox illa magni & cordati viri, *Extremos rediisse pudet.* & illis attribuit, *Hoc vincite.* nec defuit hisce virtutibus pietas: quum spem omnem in numine ponit: *Sed superent quibus hoc Neptune dedisti.* Eadem ratione statues eandem fortitudinem cum bona fortuna, cum aduersa, cum necessitate, opibus, inopia, gratia, inuidia, statu hominū: verbi gratia in Principe, aut sub Principe, indigena, inquilino, profugo. Item cum vitiis animi nonnunquam. Superbia nanque sæpenumerò fortem comitatur: præterea pertinacia, peruicacia, contumacia, contemptus. Sæpe egreditur è laudato illo medio, atque inficitur temeritate. quemadmodum Poeta Misenum quum Heroem fortissimum appellasset, superbum tamen agnoscit, ac dementem vocat. Ita Mezentiū non minus fortē virum facta ostendunt: immanem tamen atque impium notat. Messapum fortem simpliciter, & Tarchontem. Temperari quoque potest virtus hæc, non alterius virtutis aut vitii mistione, sed tāquam gradu quodam: veluti audentia, acritate, maturitate, cunctatione. Qua ratione vocat Audacem Rutulum Turnum, quia non accederet ad Æneæ fortitudinem. & Asilam Mnestheúmque Acres. Dementiam verò sine fortitudine, sed inani gloriæ adiūctam in Salmoneo, quid enim stultius aut insanius eo, qui

-nimbos, & non imitabile fulmen,
Ære, & cornipedum cursu simularat equorum.
idemque sibi diuûm poscebat honores.

Tales belluas irrideas sub corio Alexandri, Domitiani, Cambysæ, aliorum. Obtunditur ergo eius fortitudinis habitus interdum multis de caussis. quarum aliquot exempli gratia narratæ sunt: aliquot hinc etiam recenseamus. Sunt igitur cognata nobis semina quædam immortalitatis: cuius adeò appetētes sumus, vt & sepulturę prospiciamus: & nolimus cadauer nostrū malè haberi. Non quemadmodū vecordes quidā, quorū sententia illa stulta: animā nostrā à corpore solutā interire: atque ieirco nos esse solicitos eiuscemodi diuturnitatis. Sanè harū pecudū animi tam insipidi nunquam vixerunt ipsi cum suis sententiis. Humanum verò ingeniū, quod animæ nostræ vis est, quum se sciat immortale, optat illud quoque, vt corpus ipsum quoque & comes, & domicilium suum, quoad fieri possit, eadem felicitate perfruatur. Ædificat ieirco pyramides, easque ita condito imponit, vt si non vniuersa temporum spatia æquare possit, aliqua tamen quàm maximè longinqua superet. Mezentius itaque id procurat orans, qui mortem non deprecatur: *Nullum*, inquit, *in cæde nefas.* Id supplex, *Vnum oro,*

Corpus humo patiare tegi: scio acerba meorum
Circunstare odia: hunc oro defende furorem:
Et me consortem nati concede sepulchro.

Dicent hic Philosophi non omnes, sed naturæ oblatratores. Quid tum postea? iam cadauer neque sentit: neque tuum est amplius, at fuit. At nunc sensus est mihi viuenti earum incommoditatum, quas passurum sit cadauer meum. Ieirco veri ac sani Poetæ suas personas pingunt, euiusmodi expositæ sunt à natura: non quales ferrei quidam fingunt. Neque enim scio an verum sit quod tu ita iudicas: quum contrarium videam in naturæ ipsius penetralibus. Ergo ne Turnum quidem tanto robore, tali genere, tot rebus gestis clarum exemit Poeta ex eiusdem matris affectibus, id est naturæ. Tametsi enim fuit vir fortissimus, tamen ipso in aditu mortis homo visus est. verùm enimuerò nequaquā se prosternit ad Æneæ genua, quemadmodum Magus in decimo: sed negauit se deprecari. quinetiam non pro se, quippe magnanimus: sed pro patre, vt sit pius. At sanè sapiens fortitudo: quæ victoriam non in morte, sed in facto ponit. Ideo dicit, *Vicisti*: & *tua est Lauinia*, neque solùm tua, sed *coniunx*. Quid aliud vis? quid tibi ex interitu meo emolumenti euenire possit? hæc enim est belli causa: hic pugnæ nostræ finis: non autem mea mors. Addit etiam quod dicebamus, *Seu corpus spoliatum lumine mauis, Redde meis.* hoc enim meritus erat esse, quod ipse erga Pallantem fuisset. Patri enim corpus remiserat etiam cum armis. Dignus profectò qui aut vinceret, aut diuinis tantùm armis, neque aliis vinceretur.

A Proximum temeritatis vitium, Iracundia. Hoc enim vterque commune habent: sui compotes vt ne sint. Deos iuxta, atque homines contemptui habeant. Cuiusmodi barbarus Hiarbas etiam cum exprobratione:

Iuppiter omnipotens cui nunc Maurusia pictis
Gens epulata toris Lenæum libat honorem,
Aspicis hæc? & addit contemptum.

Non timeris, inquit, *cum fulmina torques.*

Exprobratio autem frequēs in amore est. sic Dido de Ænea. *- eiectum littore, egentem Excepi.* Animum enim ira impedit: vt non solùm non sentiat: sed etiam vt non loquatur. Sic Æneam Dido ex sententia non respondentem

Talia dicentem iampridem auersa tuetur
Huc illuc voluens oculos totúmque pererrat
Luminibus tacitis: donec collecti spiritus, B atque adeo infracti erumpant. Describes verò irati vultum: & colorem aut pallidum, aut igneum, celerem oculorum motum, aut contra intentos, fluctuantem animum, incertum consilii, certum vltionis. Etiam furorem admiscebis nōnunquam: sequerísque vestigia diuini Poetæ, qui Turni ferociam sic descripsit:

His agitur furiis: totóque ardentis ab ore
Scintillæ absistunt: oculis micat acribus ignis.

At versutiam, dolúmque mutuabere ex animo minus forti. Equidem comparare solitus sum Versutum artifici, Fortem naturæ. Apertè nánque agunt hi: Ars autem quæsitis argumentis. Mirificè verò Poeta cum & Achillis fortitudinem, & Vlyssis prudentiam in vno Ænea exprimere conaretur: C ac præterea augeret pietate: illius temeritatem ademit, huius sustulit versutiam transtulítque temeritatem in Turnum, versutiā in Sinonem: vtrúmque aut Græcum, aut Græcia oriundum. Vafriciem autem sic designabis:

-qui se ignotum venientibus vltrò
Obtulerat, fidens animi: atq; in vtrumque paratus
Seu versare dolos, seu certæ occumbere morti.

Vbi intelliges hoc hominum genere nihil esse formidolosius, si aperta virtute agendum sit. Nihil audacius, cū sperēt fraudibus suis sibi è sententia processurū. Igitur eum quoque qui esset futilis, ne mors quidem deterruit. Orationem illis attribues fictam quidem, sed veris mistā. D Quorū luce mendaciorū tenebræ colorentur. Palamedis igitur historiam prætexit vniuersam Troianis ipsis: vt inde & odia cum Vlysse queat exercere: & ab ipso vicissim accipere iniuriam. Is est orationis succus. Modus autem, quem ductū quidam rhetores vocant: cùm & miserationem mouet: & negat sibi apud Græcos vllum esse relictum locum, vel cùm interrumpit orationem ita, vt expectatione suspēsum iuguletauditoré. Post hæc exutus vinculis tanquam beneficio magno gratiam relaturus, pandit Græcorum consilia, quasi solutus sacramento: propterea quòd iam dixerat Priamus: *Noster eris.* Illud etiam animaduertes in mendaciis: ferè enim

A prætexunt obtestationes. Vt cùm Deum fefellerint primùm, tutius deinde sperent sese homines decepturos.

Auaritia. De Auaritia quoque aliquid est dicendum: Quæ est habendi cupido sine modo. versus ille est quouis auro preciosior:

Auaro tam deest quod habet, quàm quod non habet. Eius imaginem nullo ex authore commodius elicere potes, quàm ex Plautino Euclione. temperatius tamen tu. seruiuit enim ille scenæ. summa eorum ingeniorum, vt attentiores sint ad rem, quàm ad valetudinem, opes in oculis, in animo, in verbis: impietas inde sequitur, & furor, & væcordia. Impius Pygmaliō, qui & affinitatis ius contempserit, *securus amorum Germanæ*, & incautum, atque etiam ante aras B interfecerit. Mendacium quoque attribues. Sic enim ille:

-factúmque diu celauit & ægram
Multa malus simulans falsa spe lusit amantem.

Perfidia Perfidia. Polymnestor accisis rebus Troianis fas omne abrumpit: & hospitem necat, vt auro potiatur. Omnium exitus infelix. Pygmalion amisit & thesaurum, & sororé, & classem, & meliorem partem ciuitatis. Polymnestor ab Hecuba effossis oculis malè mulctatus est.

Ambitio. Neque tacenda ambitio. Honor enim tanquam beatitudo à multis existimatus. Cuius cupiditate nimia qui capiuntur, dicti sunt Ambitiosi: propterea quòd nihil relinquunt intentatum, mouent omnia, non solùm omnem lapidem, quemadmodum in prouerbio est, vt cæte- C ris antecellant. hoc vitiū est. Cuius contrarium multis vocibus declarari, nulla signata appellatione circunscribi potest. Nam socordia & ignauia, & inertia, & illud comprehēdit, & cum illo alia. Humilitas quoque non respondet. Sic ne virtus ea quidem quæ in medio est, vllo certo nomine, quod equidem sciam concipitur à Latinis. Appetitus honoris moderatus. Sic superstitio satisfacat ad notandum eum habitum quo *Superstitio.* metuimus aut Deum sine ratione, aut ei opera attribuimus ad nostrum incommodum, quæ opera ne cogitauit quidem vnquam ille. Exempla vtriusque insaniæ apponam. Deum formi- D do ad hunc modum, colo sacris, oro precibus, vt ne ante centesimum annum moriar. Hoc est exemplum primi. Alterius hoc. vereor ne iubeat terræ, vt hiatu me absorbeat. Eius vitii cōtrarium fortasse sit impietas: contemptus Dei. Non tamen per omnia respōdet superstitioni. Græci ἄθεον dicunt & ἀθεότητα, non malè penitus, non *ἀθεότης.* penitus rectè. nam ἄθεος sit is, qui deum negat esse: quod Latini vnico vocabulo exprimere nequeunt. At qui tum credit, tum profitetur, sed ita vt nostra curare neget: is neutiquā ἄθεος dici meretur, sed malesanus. virtus verò in horum medio constituta lectissimo nomine describitur in concreto, Religiosus: nam religiositas paulò duriusculum. Ambitioné in Numa- *Religiosus.*

no animaduertes: superstitionẽ in Heleno: haud eam quidem quæ Dei cultum excedit: sed illam qua patriam nimis veneramur. velut ille, in tertio, quum Troiam & Xanthi riuum, quanquam arentem effinxerit. Qui affectus nec ab ipsa ambitione admodum distat. Est enim affectus immoderatus, quantus in iis quoque qui defunctorum amicorum atque auorum circumferunt imagines.

CASVS.

CAPVT XXI.

SVbitis casibus illico adnectenda consternatio pusillanimis: stupor magnanimis ex admiratione, non ex perculsione, qualis in Ænea: *Obstupui steterúntque comæ.* videbat enim sanguinem è stipite manare. Aliter Pallas obstupescit audito nomine Troianorum. Repentino Æneæ aspectu obstupuit Elisa. At Æneas intellecta Polymnestoris immanitate etiam expauescit: *Postquam*, inquit, *pauor ossa reliquit.* Suis enim timebat in terra barbara atque impia. Euryali mater longè vehemẽtius percellitur: quippe mater, fœmina, anus,

Excussi manibus radij, reuolutáque pensa.

Non deposuit, sed, excussi: neque reposuit, sed, reuoluta.

FORTVNA.

CAPVT XXII.

AB vtraque fortuna rerum personarúmque perduces exitum. Qua ratione profugus ita describetur, vt multas capessat prouincias: nihil recuset laboris: speret, desperet, metuat, confidat. Circunferat in animo, atque in oratione præteritæ fortunæ imaginem: futuræ spem sibi fingat cõsilio, artibus, votis. Cuiusmodi videmus Æneam, Euandrum, Mezentium, Diomedem, vario animo, ac fortuna, eodem fine. Quietem nanque turba emunt: & vitam obiiciunt periculis, vt sine periculo viuant. Nam Mezentius bello persequitur ciues. Æneas illatum vlciscitur: Euandro supplex Græco. Græcus exul cum profugo Ænea Troiano socia arma iũgit. Diomedes parta terra potiri satis habet, nihil vltra petit, semel expertus fortunam. Affectus infelici extra ordinem dandi sunt, vt Cassandrę:

Ad cælum tendens ardentia lumina frustra:
Lumina: nam teneras arcebant vincula palmas.

Quos versus, vtpote diuinos, à seipso è sua Ciri poeta mutuatus est.

BONA CORPORIS, & habitus.

CAPVT XXIII.

EX his liceat explicare multa variáque, sed illustria omnia exempla, vel virtutum, vel vitiorum, vel fortunæ. Quibus adiunges bona corporis, & habitus vestium, aut armorum, quemadmodum in AEnea diximus, ita & ex aliis:

-namq; ipsa decoram
Cæsariem, & latos oculis afflarat honores. &
- quo pulchrior alter
Non fuit, excepto Laurentis corpore Turni. &
Ipse inter primos præstanti corpore Turnus
Vertitur arma tenens, & toto vertice suprà est.

Et cum affectibus ab ætate,

Tutatur fauor Euryalum, lacrymæq; decoræ.

Ita vestitus, ornatúsque alii alius. simplex Camillæ venatrici. in Venere venatrice paulò accuratior. Incomptior, atque agrestior Acestæ. Occurrit enim AEneæ

B *Horridus in iaculis, & pelle Lybistidis vrsa.*

Nautæ seni, eidémque apud inferos

Sordidus ex humeris nodo dependet amictus.

Pro loco autem Achæmenidis mirus amictus: *Consertum tegmen spinis.* Respondent enim inter se omnia hæc: *dira illuuies, promissáque barba.* Tum victus ex baccis agrestibus, & cornis lapidosis. Nitidior Gallis,

Virgatis lucent sagulis &
-scutis protecti corpora longis.

Alia quoque in catalogis: quæ in præceptionibus varietatis recensita sunt. Sacerdotis autem habitus insignis ille,

Nec procul AEmonides Phœbi, Triuiæq; sacerdos
Infula cui sacra dirimebat tempora vitta.
C *Totus collucens veste, atque insignibus armis.*

Maiore apparatu Chloreus Cybeles: Quippe Phryx Cuius descriptionem accipies ex XI. pulcherrimam, atque luculentissimam.

ORATIO

CAPVT XXIIII.

AFfinis maximè personę oratio est: quippe homini necessaria, qui sit animal sociale. Ea duplex est: vna quotidiana, quæ est animi interpres, & color quasi quidam morum: altera elaborata, ac picta, quæ non sequitur naturam dicentis: sed pro re dirigitur arbitrio vario, ac sæpè contrario ei, qui loquitur. Hæc ab oratoribus petenda est, venit tamen in poema sæpe, quemadmodũ & altera: habétque easdem
D differẽtias, quas persona: à statu, moribus, nationibus, casibus, fortuna. Quæ fuit causa, vt cùm hæc digererem suprà, nõnihil orationis interdũ intersertũ sit. Qualis igitur persona, talis ei debetur oratio. Princeps pro suis, se nõ neglecto. In secundis elatos castigabit: errantes corriget: peccãtes supplicio afficiet: si sint pertinaces, postquã ignouerit dolos detestabitur: in aduersis cõsolabitur: prostratos eriget: abiectos ęquabit sibi, *O socii*: sic enim eos appellat Æneas. Itaq; & participes futuri boni. Popularis populi commoda sibi anteponet: vt Tarchon, Paulus, Valerius, Cocles, Curtius, Scæuola. Tyrannus contrà. aut nõ alloquetur, aut minabitur, aut perterrefaciet

terrefaciet: sua tollet: populũ pro sordibus habebit, iratus minabitur, obiurgabit, indignabitur, exprobrabit, homines accusabit, deos incusabit. Fœmina lamentabitur, conqueretur se destitutam: petet auxilium: implorabit omnia, ad deos sua vota referet, vlciscendi consilium etiam nefarium inibit. Miles contemnet alios: sese extollet: & sibi & aliis pollicebitur. Perturbatus trepidabit: sibi contradicet: repetet, repudiabit. Amãs sperabit, desperabit, dissipabit cogitationes, nouas inducet, transmittet, peruertet, euertet: concludet prius quàm proponat. In iis autem orationibus, quæ sedato animo efferuntur: nisi res instent (tunc enim sunt simpliciores) statues propositionem: addes causam: idque cum prooemio, aut insinuatione: quæ ex oratorum præceptis comparabis. Narrationem appones simplicissimã: nisi rès, quasi in foro, disceptetur. Vt in armorum iudicio apud Ouid. diuinæ enim sunt orationes illæ duæ. Et in X. AEneid. inter Iunonem ac Venerem. Et in XI. inter Drancem ac Turnum. vbi & probationes, & elusiones, & refutationes & cõclusiones cũ affectibus indignantis, vel desperantis, vel cõtemnentis, vel miserantis, vel conquerentis disponentur. Quæ vt subtilius cognoscantur, paucis exemplis opus est.

Indignatur Iuno sine proœmio, in primo: sed ex abrupto, vt aiunt: idque per interrogationem, nihil proponit sed supponit,

-Méne incœpto desistere victam?

At non proposuit incœptum illud: tum quia irata est, tum quia secum loquitur. Mox tamen aliquid explicat, vt auditori satisfaciat,

Nec posse Italia Teucrorum auertere Regem.

Confirmat propositum per detractionem obiectionis, *Nam fata obstabant.* At exemplo apposito demonstrat aliàs id factitatum. idque à minore numine, prętereà minore in re, minore merito, fortioribus instrumentis. Iccirco dixit, *Pallas.* & subdit de se, per collationem efficientis,

Ast ego, quæ Diuûm incedo Regina, Iouísque

Et soror & coniunx.

Factum quoque exacerbat supplicii immanitãte. Duo enim extrema sunt, exurere igni, & aqua necare. immane enim est, Elementa purissima fieri noxia. At ipsa huic aut eiusmodi crudelitati ostendit sese non studere, satis sibi futurum fuisse, si auertere posset Teucrum non Italum, ab Italia non à Troia. Dixit autem Regem Teucrorum, non Teucros, vt vnius personæ appellatione rem ostenderet faciliorem. Præterea æquum videtur, vt si Teucrorũ Rex est, extra Teucrorum gentem ne quærat regnum. Posuit etiam classem Argiuorum, scilicet victorum. At Teucri victi. Adhæc totam gentem perdidit ob vnius noxam tantùm: eiúsque non sui compotis, sed furiosi. minus enim supplicii meretur. Et populus nihil pro re-

A ge. Adde quòd Aiax iste non fuit magnus ille Telamonius, sed ψιλὸς, Oilei. vt nequaquã populi meritus debuerit interuenire. Amplificat deinde factum Palladis: quæ fulmen non suum sed Iouis iaculata sit. Idque è nubibus, quæ in regno ac pôtestate Iunonis sunt. Addit etiam tempus. Nánque illicò de Aiace supplicium sumpsit.

Ast ego--tot annos bella gero &

-vna cum gente.

Conclusio autem est per indignationem.

-& quisquam numen Iunonis adoret?

Ad hanc formam orationis dirigendus erit animus irati. Talis eiusdem numinis in septimo quoque. Maiore in euentu etiam acerbior, atque adeò atrocior oratio. Quippe in superiore B pectus tantùm incensum habuit: &

Aeternum seruabat sub pectore vulnus.

Hìc verò, *-Stetit acri fixa dolore,*

Tum, *quassans caput.* vt & iter incœptum intermiserit, ac steterit: & dolorem acceperit, sed ab eo fixa; & acri. Et caput quassarit. Exacerbationis autẽ causam diuinus poeta posuit. Sanè Æneam incolumẽ à tempestatibus: pręterea lætum statuit. Quin molitur tecta: & classem, quam disiiciendam curauerat, in tuto videt. Quin eam à Troianis haud amplius tanti fieri: sed ipsos

-fidere terræ

Non igitur ab incœpto, vt suprà:

-Mé ne incœpto; neque mollitèr agit, vt C auertat Italia: sed à persona rei, per contemptũ atque exprobrationem: *Heu stirpem inuisam.*

Ostendit autem facinoris indignitatem: cùm Troiani etiam naturam ipsam superarint. Incensi sunt: non tamen cremati. Capti: non potuere capi. Neque ignis, neque aqua retinuit. Vires omnes terræ, ac cæli minores ipsis. Exemplum ponit Dianæ, vt in superiore Palladis. Tandem animi iniquitatem in conclusione.

Non rumpam fata? at differam. &

Sanguine Troiano, ac Rutulo dotabere virgo.

Elisæ autem oratio amantis quidem, sed tam varia, quàm varius Amoris circuitus. non enim dicam, status, in quo nihil, ne momento quidẽ stabile est. In principio apud Annam init animi sui, motúsque rationem. Sic enim desuetæ perD sonæ motus primus. Deinde obiurgantis, tum exprobrantis. Postrema desperantis. Hæc in irata. Vbi igitur obiurgat, ab ipso statim facto incipit: idque per interrogationem:

Dissimulare etiam sperasti perfide tantum

Posse nefas?

Vbi & suam prudentiam, siue attentionem designat: & obiicit dissimulationem. Et appellat, *nefas.* & addit, *tantum.* *Perfidum* etiam appellat, & confidentem, eo verbo: *Sperasti.* & ingratum, cum dixit: *Tacitus.* Quasi sit fuga, non discessio. Omnia illa augent. Terra mea, non tua. Post hæc probat proposita. primùm

perfidiam. *-nec te data dextera quondam.* Deinde nefas, *Noster amor.* Noster, inquit, ergo mutuus. quem ego non opprimo, nec tu debes opprimere. Tum ingratum, Omnia posthabui tibi. Moderatior tamen efficienda eiusmodi oratio est tantisper, dum amantem adhuc spes tenet persuasionis. In sequenti verò sublata spe, acerbior, & acrior, & amarulentior. Itaque hîc annumerat merita pareè, & cum modo.

Te propter Lybicæ gentes odêre.

Magnum illud Libyeæ in Libya habitanti, nouæ eum paucis, & numero plurali, *Gentes.* & *propter te*, vnum scilicet. *Qui* si me odêre, tu amare debes. Si instant periculis, tu defendere: quippe illis tu me ipse obiecisti. Addit etiam Numidas, & quidem tyrannos. odiosum nomen, & cuius cum potestate coniunctũ sit (vt ita dicam) ius maleficu. sed quod maximum. Tyrii ipsi infensi: quorum ceruicibus te dominum imposui. Pudicitiam verò vltimo posuit loco: tum vt cresceret oratio: tum quia faucibus hærebat: pudebàtque edere. Omnis autem suasoria cũ nitatur, vtili, facili, honesto, ac propterea multæ intersint pollicitationes: in hac nihil pollicetur, quia exprobrat data. Honestum verò prætendit, cum ait: *connubia*, & *Hymenaeos.* At facilè factu, quod orat, ostẽdit: qui in regno sit, ei nõ esse quærendũ regnũ. vtile: quia tutò teneret, quod habebat: non tutò quæreret, quod aberat. Partem etiam rerum petimus interdum, vbi totum ferre non possumus. Igitur hoc agit: ne saltem aduersis aquilonibus nauiget. espectet, dum cessent. veluti eum per Annam sororem orat,

Tempus inane peto.

Expectet facilémque fugam.

Nam sanè ex Africa in Italiam flante Aquilone cursus teneri nequit. Illud quoque ad petitionis portionem pertinet:

Saltem si qua mihi de te suscepta fuisset
Ante fugam soboles. vbi id etiam notabis. semper enim appellat *fugam* non abitũ. Multa verò sunt loca in quibus orantis sermo sedem capere valeat. Inter quæ, beneficiorum commemoratio, excitatio spei ad futura. Omnium autem princeps obtestatio. Igitur per lacrymas suas: sicut & Amata Turnum. Conuenit etiam vt, cum orat vti sese tueatur, per deatram obtestetur. nam nihil, inquit, mihi à me superest, præter lacrymas, nihil præsidii à prouincia, præter tuam deatram. Comparationem deinde meritorum facit: sed per cõditionalem vt modestiæ consulat:

Si benè quid de te merui,

Hoc dum vult persuadere: nam in altera oratione exprobrat: admiscet etiam amantis & verba, & affectum. *-fuit aut tibi quicquam*
Dulce meum. Talis oratio Pelopis ad Neptunum apud Pindarum. Postea ponit eaplicationem petitionis. *Miserere domus:* non pro se

A orat, sed pro domo: cuius ipsum non solùm participem, sed etiam principem fecerat. Addit causam miserãdi, *labentis.* Acuit deinde orationẽ: cùm mortẽ suã ob eius discessum prędicit. Mirificã verò (vt semper) artem, primo nanque loco dicit: *moritura.* hoc futurum est. Mox *moribundam.* Hoc & amplius, & præsentius, & iam in oculis. Sicut prius *decedere terra.* Tum autem: *deseris.* Obiicit enim desertoris nomẽ: à quo vehementer abhorret animus militaris. sic desertorem Asiæ vocat eum Turnus signato verbo. Item dixit *hospes*, quoniam scilicet nõ amplius es maritus. Ego enim te feci ex hospite maritum; tute ex marito hospitem. simile illud in Tragœdiis, vbi Iuno sese Tonantis sororem appellat: quod nomen solum sibi reliqui factũ sit: quia coniugis titulum pellices subripuerint. B Quibus verbis & crudelitas, & perfidia exprobratur. simul vbi eaoptat ex eo sobolem, quæ ore tãtùm referat: nõ etiã animo similis sit. Nã deserta quidem sic quoque essem: sed tamen nõ viderer.

Perpendamus alteram orationem longè concitatiorem. Negat enim illum Dea natum. imò verò ne Dardano quidem. Id quod faciliùs esse potuit, nec tamen est. Verùm ob duritiam, è cautibus ortum ait. Ob sæuitiam, nutrices agnoscit tigres. Exprobrat verò dissimiles affectus. Num ingemuit? at ego flebam. Quod superest, desperantium more iram omnem effundit in Deos. A quibus negat æquis oculis aspici mortalia. Esprobrationis semina commu- C nibus in locis posita sunt. *eiectum:* non satis. Addit *littore.* vnde nihil subsidii sperare poterat. Quemadmodum est in eaemplis rhetorum Græcorum. τὰ περὶ θάλασσαν φοβερὰ, ἐρημίας οὔσης. Auget: *egentem. excepi*, non expuli, Exceptum non dimisi, sed *locaui.* Vbi? *in parte regni*, cõtra omnem humanum morem. regnum enim duos nunquam cepit: ac ne fratres quidẽ. Ac propterea quod Æneas non erat priuata persona, non solum obiectat priuata beneficia, sed etiam ciuilia commoda, & suis communia:

Socios, inquit, *à morte reduxi.*

pro quorum salute reponi oportuit abs te gra- D tiam mihi. eorum enim Rea es. Id quod tibi semper laborandum est, mea vnius opera defunctum est. Excitat autem memoriam acerbissima recordatione. Amissam, inquit refeci classem. Hîc Ouid. aut alius quis laxasset habenas ingenio, ac dixisset, Classem refeci qua me desereres. Parcius diuinus poeta. maluit enim hoc relinquere cogitandum, quia dolor supprimebat. Quare etiam verbum subtieuit. Post hæc vtitur Ironia per reiectionem. vt apud Terentium *Id populus curat scilicet.* Sic irridet, quasi falsum, quod pro se adduaerat Æneas qui profectionis crimen in deos reiiciebat. Postremò quod reliquum est, desperat, contemnit, abiicit. Neque te teneo, abi. *Neque dicta refello*

lo: quia non merentur. Tandem verò minatur:& sibi ex hoc mortem, & ex ipsa illi Diras, quæ nequeunt vlla victima expiari:

Omnibus vmbra locis adero, dabis improbe pœnas.

Abrumpit tandem in minis orationem. Quare nequit Æneas respõdere, sicut ante. fecerat: cui⁹ tota oratio cõsistebat in dilutione exprobrationis,& trãslatione criminis in Fata. Interpretatur enim res ipsas subtilissimè. Is nãq; est causæ status celatus ad qualitatem. Itaque etiam cum insinuatione ingreditur: & appellat *Reginam*, non coniugem: & memorem se pollicetur beneficiorũ. vt aliusmodi relaturus sit olim gratiam, quàm nunc faceret manẽdo. hoc satis esse debet inter bene institutos ciues. Non enim datur beneficium spe tantundem recipiendi, sed simplici animo, non opera venali. Idcirco gratiæ & nudæ sunt,& tres. vt qui beneficio prior certat: vbi quippiam vicissim recipir, de integro itidem refundat. Ea de causa pei

Strena. sci Latini strenam quasi trenam sunt interpretati: à tertia officii repræseotatione. Diluit autem nomen coniugis, & coniugii: vt subtrahat se crimini impietatis. Quis enim coniugem sine impietate posit deserere? & appellat fœdus: quod tamen negãdo tollit. Dum hæc dicit, tẽperata vtitur oratione primùm: quam deinde excitat argumentis, atque interrogatiunculis. A maiori. si non fuit fas in pristina terra, quæ auita fuit mihi, vel regnum reparare, vel saltem consistere: magnum quiddã esse oportet, quod mihi certam destinet: eámque aliam à Carthagine immobilibus fatis designatam. Obserua verò efficacissimam collationem. Etenim tu, si non petis Italiam, sed fato tibi attributæ Carthagini acquiescis: quare vis nos deserere sortẽ nostram? verbis autem inuidioribus animat sẽtentiam:

Quæ tandem Ausonia Teucros considere terra
Inuidia est?

Non quasi hic nos velis: sed quasi ibi illos nolis. Renouat postremò abeundi necessitatẽ non iam per Fata: nam & incerta sunt aliquando nobis,& obscura ob vetustatem, & communia nimis: sed Iouem illico authorem præsentẽ facit, atque Anchisem. Quódque maius sit: horum nihil pro se studere: Ascanio hæc omnia laborari, quibus ambitionẽ à se aufert: quam nefas erat amicitia esse potiorem. Consensu verborum adauget sententiam: cum appellat puerum: & adiungit affectum: *Capitisque iniuria chari.*

Extruendi verò iisdem legibus, atque rationibus gradus illi quasi quidam, & animorum & orationum: Vides primam suasoriam, secundam exprobratoriam, tertiam tumultuantem in deliberatione ab animo spe spoliato, interceptæ sententiæ, concisæ, contortæ. Fertur, refertur, rapitur. Crebræ interrogationes, consiliorũ mutationes, petitio, repetitio, correctio. Incipit

A autem miserorum more per interrogationem: Quid agam? an sic manendum? non potest. Instant enim gentes Lybicæ. An illæ suppliciter adeundæ? Qui fiet? Contempti à me, fastus nici memores flecti nolent. An cum Troianis abeundum? At frustra tentabitur. ingrati enim sunt: obliti veterum beneficiorum, quũ me inuitam relinquũt. Me in regno meo contemptui habuere: ergo in suo quid facient? Quin, non recipient. Idcirco dixit superbas rates. Et se irrisam. Eósque Laomedontiades: periuros scilicet. An extrema audẽda mihi, ipsíq; bello persequẽdi? At hoc quid est consilii? Equidem ciues hos-

B ce vix è Sidonia reuelli. verbum odiosum. non dixit auexi: sed è Tyrãni manibus reuelli. quónam igitur animo obiectem rursus eos, vel belli, vel pelagi periculis? Igitur concludit, *Morere*, Induxit colorem desperationi, *vt merita es.* Causam verò à se reiicit in Annam sororem. Quippe suapte natura casta fœmina alienum crimen in se sua morte tolli vult. vbi artem viri incomparabilis præterire mihi religio est. Castę namque huiusce viraginis oratio, etiã de amantis fuga conquerens, nihilo secius in Sichæi mariti memoriam desinit: cuius manibus deuoueat corpus: quod morte luat supplicium fidei temeratæ. Nõ minor in illis ars. cùm mortem nominasset, multa verba interposuit, antequam causam redderet; tum ob mortis nomẽ

C quod est natura sua animantûm generi formidabile: tum quia memoria amissæ pudicitię vehemẽter obstabat. Postea verò quàm abeuntẽ videt classem: tũ verò tota fluctuat oratio. quã simul cum cæteris ex nostra diligentia metiri poteris. neque enim hîc omnia persequi vel volumus, vel licet: id enim interpretis est: sed formula quasi quædam perpendendæ Virgilianæ diuinitatis ad hunc sanè modum præscripta sit studiosis, quæ à nullo ante nos explicata fuit.

Longè alia & mens,& ratio,& oratio irati Hiarbæ. perturbata sanè. quippe prius ostendit rem quàm declaret. Cum dixit: *Aspicis hæc?*

D Et post duos versus narrat. Iratus enim omnia in oculis, atque in ore habet:

Fœmina quæ nostris, &c

Incipit autem ab exprobratione officiorũ. quasi ingratum bonis accuset Iouem:

cui nunc Maurusia pictis
Gens epulata toris Lenæum libat honorem.

Sequitur altera exprobratio negligentiæ, aut impotentiæ: *Cum fulmina torques, Nequicquam horremus.* Extenuat autem meritum personæ aduersarii, à sexu, *fœmina*: à fortuna, *errans.* Deinde cum posuit vrbem: extenuauit factum. quippe, *exiguam*: &, *precio*: &, *accepit*: &, *littus*: &, *arandum.* Non enim nisi summa inopia ad id cogimur. Item accepit loci leges: quo nihil plus sapit seruilem animum, aut infelicem. Suam verò personam commendat: *in nostris finibus*. Auget inuidiam à rei indigni-

tate, *Connubia nostra repulit:* quid? Maritum in-
digenam noluit: dominum recepit peregrinũ.
recepit verò regni & fortuiti & precarii domi-
num. At ego illam in regnum ſtabile, patrium,
& auitum ſociam elegeram. Ego illam augebã,
illa ſe attenuauit. Contemptus præterea perſo-
næ alterius aduerſarii, à natione. Iratus itaque
pendentem reliquit orationem. nihil enim cõ-
cluſit, ſed exprobrando dixit: *-nos tibi fruſtra*
munera ferimus.

Diuerſa ab hac Æneæ ira aduerſus Helenam.
Alia Turni aduerſus Drancem. Eſt autem ora-
tio illa Æneæ deliberatiua. Ponit igitur ſuaſio-
nes ad cædem, quam meditabatur: atque eas ma
gnas ſanè. *Occiderit Priamus.* Magnum eſt
B carere principe: Addit, *ferro.* Quid patriæ exci-
dium? Quid Dardanium toties ſudaſſe litus ſã-
guine. quid mirum ſi vna pereat: propter quam
tot interiere? Et cum illis duo rerum omnium
maxima: pudor, ac libertas. Matronæ, inquit
noſtræ ſeruæ erunt? Hæc earum erit domina?
Rationes in contrarium. Fœminæ mors nõ de-
cet virum fortem. Solutio obiectionum. *Ex-*
tinxiſſe nefas: non fœminam, ſed crimen: per-
tinet ad virum iuſtum: & ſupplicium ſumere
de facinoroſo, & pro ſuis, & pro patria, ad virũ
fortem. Hîc ſileant Grammatici.

Turni autem oratio tota eſt in recrimina-
tione. Magna autem in eo ars. Cùm enim obie-
cta à Drance nequiret inficiari: tot eius cauſa
cæſa millia ciuium: bello, belliſque meritis, ac na
C turæ, id attribuit. Eſt igitur tranſlatio criminis.
Duo ergo agit, vnum, vt rem leniat per indi-
gnitatem perſonæ obiicientis. Cùm enim oſtẽ-
dit eum imbellem: nõ mirum ſi miratur is, quẽ
piam in bello mori. Alterum eſt, cùm declarat,
idem quoque Troianis eueniſſe. Quare nõ o-
nerat Turnum is euentus: qui etiã hoſtibus cõ-
munis fuit. Totus autem ductus: ſic enim vo-
cant rhetores modum & colorem orationis: eſt
& iracundi, & ſuperbi. partim nánque contem
nit, partim irridet. ἀϑυλογία verò eſt viri fortis
ad imbellem, virtutis pro fortuna exprobrato-
rem. Icirco illa alti animi: Nunquam animam
iſtam talem amittes: non ſine geſtu: cum dixit,
dextra hac. Item illud abnuentis. *Abſiſte mo-*
D *ueri,* Contemptus verò tanquam rei nihili,
-habitet tecum & ſit pectore in iſto.
Scilicet futilis in imbelli.

Aliter Venus & Iuno inter ſe iraſcuntur.
Altercationi ſanè illa propior cauſa eſt. Tales
nánque iræ fœmineæ, & obtrectationes.

Sedati autem animi, ac maturi petendum
exemplum ex oratione Latini cum affectibus
ciuilibus & prudentibus.

O præſtans animi iuuenis, quantum ipſe feroci
Virtute exuperas: tanto me impenſius æquum eſt
Conſulere atque omnes metuentem expendere caſus.

At ferox ille reſpondet animo & militis, &
iuuenis: nihil enim dici poteſt confidentius.

A *Quam pro me curam geris, hanc pater optime pro me*
Deponas: letúmque ſinas pro laude paciſci.
Et nos tela pater, ferrúmque haud debile dextra
Spargimus. Non ſolùm gerimus. Et addit mi-
ra figura. *-& noſtro ſequitur de vulnere ſanguis.*
Par animus Æneam per nuntium prouocantis.
Nuntius hæc Idmon Phrygio mea dicta Tyranno
& addit *haud placitura* Sarcaſmi quoque de
quibus ſuprà diximus, huiuſce generis ſunt.

Eorum verò, qui in extremis periculis vel
animum deſponderunt, vel ſpe depoſita mortẽ
aut orant, aut optant, aut quærunt, aut contem
nunt, videbis varios affectus. Ecce in milite cõ-
que forti, ac bono: tamen acciſis rebus:
Dolus an virtus quis in hoſte requirat.
B Et illud *-pulchrúmque mori ſuccurrit in armis*
Alio modo deſperat Anchiſes euerſa patria. To
ta eius oratio eſt in contemptu mortis. Alio
Mezentius. *Hoſtis amare quid increpitas?* Alia
oratio Mneſthei trepidantis pro victoria. Eli-
ſæ verò ſuprema oratio & amantis, & infelicis
plena affectuum, & miſerationis: quouis arũdi-
nis Indicæ ſucco ſuauior.
Dulces exuuiæ, dum fata, deúſque ſinebant,
Accipite hanc animam, meque his exoluite curis.
Vixi: Et quæ ſequuntur omni nectare, om-
níſque ambroſia potiora.

Precatoriæ autem orationes non omnes ſub
eodem genere cenſentur. nam preces aut ad ho-
minẽ aut ad Deũ dirigũtur. Finis igitur diuer-
ſis formis. quare & ipſæ ſpecies. eſt enim motus
C principium, & finis, & medium, generis eiuſdẽ.
At Deus precibus meis nõ mouetur. ſed ab æ-
terno: vt loquuntur: ſciebat me precaturum.
omnia illi ſemper præſentia. reducuntur tamen
hæ orationes ad illas per Analogiam. Quemad
modum vſus imperatiui modi, cum refertur ad
eundem Deum. Suaſoria igitur eſt verum genus
ad petitoriam, ad precatorias autem non vna
ratione. Habes diuinas precationes, earúmque
genera in ſacris, in fœderib*, in votis: afferúnt-
que plurimum luminis poemati. In fœdere ho-
ſpitii inter Eliſam, & Æneam, in primo. in ſecũ-
do Anchiſes in portento Iouem precatur:
Iuppiter omnipotens precibus ſi flecteris vllis:
Aſpice nos.
D Vt propter preces aſpiceret benignus, ſed ap-
poſuit ea, quibus ob pietatem conſequi mere-
retur. In tertio ad Apollinem Exulis oratio ſe-
dem quærentis, & errandi finem. In quinto ad
Iouem pro incenſa claſſe. Peregrini autem in
tertio.
Dii maris & terræ, tempeſtatúmque potentes
Ferte viam vento facilem, & ſpirate ſecundi.
In ſexto verò Italia potitus gratias commemo
ratis beneficiis: atque expoſcit pacem futuris re
bus. At in metu illa ex vndecimo:
Armipotens belli præſes Tritonia virgo
Frange manu Phrygii telum prædonis & illum
Pronum ſterne ſolo. Animaduertes etiam
oratio-

orationes Pallantis,& aliorum in præliis. Item regum, in duodecimo. ad quarum modum cōponendi sunt animi: vt efficacem reddamus orationem, quæ in aliis poetis aut friget, aut exultat. Maroniani flores igitur nobis delibandi sunt, si cælestia mella conficere volemus. sed de orationibus, quæ aut personarum statibus, aut affectibus seruiūt hæc exempla sunt satis. nánque omnia exequi genera, rhetoris potius est officium. Nunc ad alia transeamus.

DE QVATVOR VIRTVtibus poetæ. CAPVT XXV

HActenus rerum ideæ quemadmodū ex ipsa natura exciperentur Virgilianis ostendimus exemplis. Ita enim eius poesi euenisse censeo, sicut & picturis. Nam plastæ, & ii qui coloribus vtuntur, ex ipsis rebus capessunt notiones, quibus lineamēta, lucem, vmbram, recessus imitētur. Quod in quibúsque præstantissimum inueniunt, è multis in vnum opus suum transferunt: ita vt non à natura didicisse, sed cum ea certasse, aut potius illi dare leges potuisse videantur. Quis enim putet vllam vnquam talem fuisse fœminæ cuiuspiam pulchritudinem, in qua aliquid non desideraretur ab iudice non vulgari? Nam tametsi in ipsis naturæ normis atque dimensionibus vniuersa perfectio est: tamen vtriusque parentis mistio, tempus, cęlum, locus multa affe runt impedimenta. Itaque non ex ipsius naturæ opere vno potuimus exempla capere, quæ ex vna Virgiliana idea mutuati sumus. Nunc reliquum est vt tam diuinas opes scitè, atque sapienter disponere conemur. Quod vt efficere possimus, inde nobis initium sumendum est.

Cùm prisci oratores id agerent modò vt mouerent: inconditè nánque suadebant. Poetæ verò vt oblectarent tantùm: cantiunculis enim solis otium transigebant. vtrique ab alteris postea id, quo carebant, mutuati sunt. Numeros enim primus addidisse Isoctates incōditę orationi dictus est. Quanquam qui accuratius rem ipsam ex literarum monumētis eruerunt: eam laudem attribuūt Thrasymacho: cuius diligentia aucta sit à Gorgia: postremò ab eo quem dicebamus, Isocrate perfecta. Poetarum autem numeris, ac sonis addita fuit anima postea, cùm ex agris in vrbem translati essent, appositis fabellis pro exemplo, sententiis pro pręceptione. Id quod Horatius rectissimè expressit eo versu:

Omne tulit punctum qui miscuit vtile dulci.

vt tota Poeseos vis duobus capitibus absoluatur, docēdo, & delectando. Quorum vtrunque consecuturi sunt ii, qui & res vero propiores, ac sibipsis semper conuenientes exequuti fuerint, & operam dederint vt omnia varietate condiantur. Nihil enim infelicius, quàm saturare auditorem antè, quàm explcatur. Quæ enim epulæ quibus fastidium pro voluptate pariatur?

Tertia res ea est, quam ego Efficaciam, Græci quo designent nomine suo loco dictum est. Eam paucis in Poetis reperies. Est autem vis quædam tum rerum, tum verborum, quæ etiam nolentem propellit ad audiendum. Quarta est suauitas, quæ efficaciæ illius vim vegetam deducit ex asperitate, cui sæpenumero est affinis, ad certam temperationem. Hæc igitur esto summa sic: Poetæ prudentia, varietas, efficacia, suauitas. *Efficacia.*

PRVDENTIA.

CAPVT XXVI.

PRudentia philosophis habitus est, quo futura ex factis prospicim'. verùm eius vocis significatio amplificata fuit: vt eum quoque comprehenderet habitum, qui deduceret omnia sua facta ac dicta è rationibus ad fines suos sine offensione. Dicimus enim prudenter factum ab Imperatore, vbi rectè exercitus partes disposuerit: tametsi similes ordines acierum nunquam antea notos habuerit. Est igitur prudentiæ pars qua futuræ victoriæ consultum curat ex disciplina militari, non ex antegressis actionibus. Quare is habitus omnibus artibus communis sit necesse est. Primus enim sutor calcearius nō solùm tegmē imposuit pedi, verùm etiam substrauit soleam, quam antea nunquam viderat: vt ab incommoditatibus illum faceret tutum. Hac ratione prudentem poetam esse volumus, cuius festiuitas, lasciuia, seueritas, humilitas, ciuilitas, magniloquentia, vel in re, vel in verbis, suo loco, tempore, modo dispositæ sint. Quod igitur monebam', id imprimis animaduertēdū est: vt imitatio rē sequatur: cōstātia imitationē comitetur. nisi cùm incōstantē quempiam finxeris: veluti Ligurem aut fœminam: illi enim polypi sunt: hæ chamæleontes. tunc enim licet abscedere ab hisce legibus. Quod tametsi ita fiet: nihilominus tamen manet constantia tua in illorum inconstantia semper describenda. Hæc igitur prudentia ad tria potissimùm capita reducēda est. rerum enim naturam cùm explicam', Physiologia dicitur: cùm Fati, Astrologia: cùm Dei, Theologia. Natura ergo tam lata est, vt etiam cælorum ipsorum motus comprehendat. tum tempora, loca, & quę in eis, vel mouentur, vel quiescunt: de quibus cùm sese obtulerit aliquid, sine ostentatione breuiter, ac parcè attinges. Quemadmodum fecit deus ille poetarum:

Principio cælum & terras camposque liquentes
Lucentémque globum Lunæ Titaniáque astra
Spiritus intus alit: totámque infusa per artus
Mens agitat molem: & magno se corpore miscet.

Et illa diuina,

Haud equidem credo quia sit diuinitus illis
Ingenium, & rerum fato prudentia maior. quæ antea ab Epicuro. Deinde,

Verùm vbi tempestas & cæli mobilis humor
Denset, eruntq; rara modo, & quæ densa relaxat:
Mutant se species animorum: & corpora motus
Nunc alios, alios dum nubila ventus agebat
Concipiunt. Hinc ille auium concentus in agris,
Et lætæ pecudes, & ouantes gutture corui. & illa
Vere magis quia vere calor redit ossibus:

Item quæ de anima disputat, & scitè dicuntur ex Platonicis, & aptè ibi collocata sunt. Nã & Æneæ interroganti, déque re difficillima, atque etiam nunc vel ignota, vel maximè cõtrouersa dubitanti, & inter animas, & in loco animis attributo, & ab vna animarum differuntur. Anni quoque partes, ac tempora, & cognoscenda, & describẽda. Mane, serum, creperum, concubium, intempestum, conticinium, diluculum, meridies: eorúmque tum naturæ, tum effectiones. Nec minus eæ, quas ὥρας Græci vocant, propterea quòd annum partiuntur, ciúsque partibus fines statuũt. Ver (dico) hyems, æstas, autumnus. Ventorum quoque numerus, nomina, naturæ, loca, nõ tam describere, quàm attingere. ne cum Hesiodo reprehendi merearis, qui aut tres tantùm nouisse videtur ventos, aut non rectè disposuisse. In quibus omnibus illud in primis cauẽdum est, ne ineptè discurras, nisi libros cõponas eam ad rem destinatos. Quemadmodum Ouid. fecit in lib. Transformationum: & Lucanus. Præter hæc particulares naturæ omnium, quoad fieri potest, rerum sunt cognoscẽdæ. Nam & in equo lethale vulnus agnouit, quod fit in temporibus Maro: & Dictamum describit. Et leoni attribuit magnanimitatem: Lupo animum prædatorem. Delphinorum lasciuum canit lusum: Harpyiã fœdam dicit: vagam Hirundinem: Equum alacrẽ. Humanã vitam nemo melius, ac prudẽtius. verùm pauci eam artem declararunt. Grammatici enim in cymbis quidem sunt, marísque trãsmittunt superficiem Maroniani: nihil tamẽ expiscantur. solus Donatus meritus est, qui poetarũ anima diceretur. Loca igitur ipsa aliquot, vt quæque in mentem venerint, adducemus. Principio Æneæ clypeum maiore opera describit, quàm Turni: propterea quòd maior Heros secutus imaginẽ Pythagoricæ disciplinæ, quæ minoris hominis minorem quoque Geniũ esse cẽset. Quid perpetuus ille diuini viri pudor, modus, castitas orationis: nonne summa prudentia est? Qualis & in secundo:

Nota in Hesiodum.

Tunc etiam fatis aperit Cassandra futuris
Ora Dei iussu, non vnquam credita Teucris

Hic Lucanus dedisset declamationem. quemadmodum de temporibus Syllanis. nam tametsi & senex ibi narrat, & licet poetæ coniungere tempora cum temporibus: tamen longus est, & tædij pater. etiam cùm vera fictis tegimus, aut adumbramus, aut illustramus. Amissa in tumultu, atque insolentia militari Creusa, fingit eam à Cybele retentam illis mirificis versibus. quin necesse erat eum, qui recipiendus esset à fœmina, quasi ab vxore, priorem amittere vxorem. Deinde propterea quòd alteris nuptiis nouum imperium erat comparãdum. Præterea ex sanguine altera saltem ex parte Italo, instituenda erat series regum Italorum. Ad hæc qui Sibyllæ adibant locum, atque ex Auerno responsa petebant, iis humana anima orcho litandum erat. Iccirco Misenum ab orcho raptum, à Tritone, eóque tanquam artis eiusdem æmulo exceptum dicit. Verum est ex historiis à Turno exustam classem: id adumbrauit transformatione. Cùm vellet Camillam fortissimam, atque congressu inuictam ostendere, nunquam obiicit Æneæ: & ex insidiis telo petitam missili, cadere facit. Eadem prudentia noluit Pallantem Lausúmque committere, ne cui detraheretur. sed vtrunq; à fortissimo hoste interfici. Turnum quoque nonnisi Vulcani præsidio, & immissis diris, & fatali priuatum ense, Æneæ manu interire. ita classi periculum solum ab igne in Sicilia, ea enim adhuc egebat: in Italia non egebat. non periculum modo ibi, sed etiã pernicies. Neque verò temerè bellum auspicatur Æneas: sed quasi Herculis auspiciis. idque non sine ratione. Principio Hercules peregrinus: id eóque ei templa extra vrbem dicantur. In Italia Hercules indigenam furem mactauit: ita Æneas Turnum tanquam prædonem. Respondere autem omnia inter se cùm alibi, tum illis locis. Camillæ cursu ait ne segetes quidem lædi: ergo ligurem in equo sedentem præuertit pedes ipsa: eíq; se opposuit, ac deinde morte affecit. Æneas vbique pius: Turnus vbique ferox, Tarchon fortis: Messapus acer. Mnestheus audax: Achates fidus. Illa verò cuiusmodi? nullis Æneas mouetur Elisæ fletibus, in quarto: ita vicissim in sexto, illo lacrymante atque etiam orãte nihilo melius mouetur ipsa. quare & Æneam quercui, & Dido silici comparauit. Æneæ quoque Vlyssis prudentiam cùm ascribat: animum tamen longè feliciorem dat. Ille apud Circem desidet sub adulterio, hic sub coniugio. Achillis item personam cùm attribuat: potuisset fugientem Turnum cursu apprehendere: at fecit non posse, quia vulnere tardior. Ne Turno quidem eam ademit gloriam: neque enim potuit dignosci. Illud maximè circunspectum Æneam vulnerari permisit. vix enim credi potest à bono milite: militem bonum tot in congressibus tot è prælijs sine vulnere abire. Condiuit tamẽ primùm nõ comminus: deinde incerto authore. quasi eam quoque gloriam formidaret hostis: nedum aut occuparet alienam, aut iactaret suam. Ita patitur fortunam præliorum vir fortis: & salua est personæ dignitas. Nequeo & id satis laudare. absentem enim & Turnum, & Æneam facit in XI, vt & Tarchontis, & Camillæ ostentet facinora. Sic & absente Ænea Turnũ castra inuadere: atque intra ipsa tam fortiter facere.

faeere. eo quoque & illud pertinet: Cùm aptat A historias sui temporis imagini veterum historiarum. Venulum ex equo detractum scribit à Tarchōte, atque cursu ablatum. Idem sibi euenisse ait Cæsar in Ephemeride, quemadmodū Seruius memoriæ prodidit. Æneas dextra nuda iubet à cæde abstinere: idem Cæsar Pharsalico in cōflictu, atque illis verbis: *parcite ciuibus*. sic & mores cùm repræsentat: veluti ad Fauni oracula: & bellis indicendis, *vina coronant*. *Nautæ puppibus imposuêre coronas*. Dido in conuiuio libat hospiti Ioui. libat, non bibit: mos Romanarum fœminarū. Mos operiendi caput in sacris. Aras tenēdi. sacrificādi Herculi extra muros: quia fuit penè semper peregrinus. Helenus vittas resoluit sacrati capitis, vaticinaturus. Præterea eruditio non affectata. Tacitæ Amyclæ. Camerina. Bebrycia gens. In cestu. Aclides. Saguli. Sparus. Pero. Vrbium origines, Petiliç, Salentinorum, & aliorum: & quemadmodum Coclesin Tyberim se immittit: sic & Turnus. Nudato capite Ascanius: sic aliquando in acie Cæsar. Deciorum personæ in Turno, *Turnus ego deuoueo*, & c. Summa & illa prudētia: Cùm do cere quippiam vult auditorem: neque licet per contextū argumenti: introducit aliquem alteri narrantem: tametsi hoc idem ille alter nō ignoret. Ita Neptunus Æneam sibi fuisse curæ bello Troiano: atque ab sese letho subtractū narrat Veneri. Id quod paulò morosiores si vitiū putent: sanè temerè audeant. Fit enim tanquam per commemorationem. vbique verò aliquid iacit seminum ad futuram messem: vt auditorē C quasi prægustatione alliciat ad epulas. sic, *Forsitan & Priami fuerint quæ fata requiras*. quia iam dixerat: *Multa super Priamo rogitans*: similis præparatio in primo: Cùm enim recipiendus esset Æneas: proponit hoc intelligendum ex pictura: in ea nanque ipse quoque pictus erat. Et de fortuna Elisæ, *Ille dies primus lethi, primúsque malorum Causa fuit*. prædicit enim de Baltheo in x. *Quo nunc Turnus ouat spolio*. Palinurum quoque inuenio tacitè prædicentem mortem suam quasi vaticinio: *non si mihi Iuppiter author Spondeat: hoc sperem Italiam contingere cælo*. Itaque ne cōtigit quidē, aut manib⁹ tātùm cōtigit, & ca- D dauere. Est hæc προοικονομία apparatus futuri argumenti: quem nonnisi d[...] animi vel comminiscūtur, vel intelligunt. Quasi igitur argumētum obtenditur toti fabulæ in Heleni vaticinio. In sexto, apud Anchisem, futuri quoque imperii tanquam imago quædam fuit. Romani enim dominatus species in Ænea Romæ fundatore: cùm est Carthaginis dominus. & cùm dixit: *Non cœpta assurgunt turres*: simulachrum futuri excidii. Æneæ nanque Genius vrbis illius Genio contrarius erat. Et conuersum imperii fatum in Græciam: cuius figuram ponit in Heleno. Nam & Troianus regnat in Græcia: & à fratre nominat Chaoniam. Tum autem concordia, consensióque historiarum in portentis Iuli, Lauiniæ, Tulli Hostilii, L. Martii de flamma. Item responsus, seriē que fatorum. Quippe vt ad Troiam Græci, ac Troiani pro fœmina, quam Græci repetunt raptam: ita ad Laurentū promissam repetit Æneas Troianus, ac tanquā à Turno raptam. Turnus Græcus defendit: vincit Troianus. Omē quoque futurorum triumphorum. egressos in Italiam Palladis templum excepit primùm. Ita neque otiosè, neque temerè dixit, *ouantes*. equos frænari solitos. ac iungi sub concordia: signum esse populi bellicosi: & δημοκρατίας sub legibus. Morituri quoq; vaticinantur. sicut Dido: *Littora litteribus contraria*. Orodes Mezentio.

Hæc de Physiologia. Astrologia verò, atque Theologia sunt affines adeò, vt pro vna B & capi & tractari mereantur. Igitur Astrorum cursus apertè ponere aut inepti est, aut Astrologiam profitentis: vt Arati, & aliorum. At eo in opere, quod primarium argumentum aliud habet, fabulis condire oportet. Siderum igitur cùm haberet notam potestatem: eorum coniūctiones, situs, stationes, aspectiones tàm pudēter scripsit, vt nemo melius. Quemadmodum igitur alibi demonstrauimus: hic quoque intelligas Iouem summum numen, beneficum: sed ita, vt Marti partes delegatas ne tollat. ergo permittit vt Lausus intereat in prælio. Habet autem Iupiter intellectionem, voluntatem, potestatē. Intellectio est Pallas: eius enim è cerebro natam autumant. Quamobrem sola deorum fulmina iaculatur: sicut & pater. Id quod habes ex poeta, in primo: ex Calimacho in hymno, & aliis. Volūtas est Iuno, eadem (vti dicebamus) quæ & Fortuna. Cōiunx, & soror summi numinis. Quòd si fingitur aliquando aliter vel agere, vel sentire, vel velle, quàm ab illo vel factum, vel iussum, vel præscriptum fit: hoc fit propterea, non quòd inter se dissident: ab se ipso enim nequit abscedere Iupiter in sententiis: quippe dicit: *nec me sententia vertit*: sed quia rerum euenta nequaquam ab illo solo dependent. sunt enim sidera duo quæ Infortunia dicuntur ab Astrologis. Horum asperitate corroborátur Fati vis ad impedimēta virtutum. huius Fati administra ea est, quam sub Iunonis nomine Fortunam nuncupamus: Astrologi verò partem Fortunæ vocant. Ac Martis quidē personam in bella non deduxit Poeta noster: noluit enim in hoc Homerum imitari: sed è cælo vim tantùm immittit. Non minoris dexteritatis, cùm in conquestionibus, ac maleficiis nominat Saturnum:

Aut Saturnius hæc oculis pater aspicit æquis. & Saturnia Iuno, cùm aliquid incōmodi, aut per se aut per Iridē molitur. est enim Saturnus maior fortuna mala. Lunæ quoque potestatem nō solùm in cultu, & sacrificiis, sed etiā in ipsa vi sub Dianæ nomine celebrauit. Luna enim in septima

Προοικονο-μία.

Astrologia.

Theologia.

& octaua domo interficit: ita Aruns occisus est. Habent autem hæc tria sidera suum quodque nuncium, Iupiter Mercurium, Iuno Irin, Luna Opin. Atque illorum hæ sunt potestates. Neque enim par est, descendere è cælo sidera: sed quod aiunt Astrologi, influere. Intermiscebis autem nõ nisi magnis negotiis, summísque necessitatibus. neque enim oportet sic temerè pati viros fortes, aut morte affici vulgari. Æneę igitur Genium quoque ascripsit, quem Achatem vocat: est enim ἄχος ἄτης. Non quò vir tantus mœreat: sed quòd inter tot ærumnas ad summam virtutem perpetuã dam excitetur. Legimus autem in libris Pythagoreorum quos Platonici (vt de Roma Augustus) è lateritiis aureos fecerunt:

B Genii Pythagorei

duos assistere nobis Genios, alterum boni, alterum malum. Boni ductu atque consiliis boni viri ac lecti, coniungunt sese deo, à quo illum ministrum, atque sequestrum acceperũt. Is Heroibus quibusdam sese ostendit. Aliis nunquã visus, sed auditus est. Id quod non vno in loco apud Platonẽ de suo Socrates profitetur: quibusdam diuinis ingeniis, neque videtur, neque auditur, sed seipsum ita offert, atque ingerit, vt sua luce retegat intellectiones rerum arcanarũ, quas describant. Quapropter euenit sæpenumero: vt cùm deferbuerit calor ille cælestis in nobis, nosmetipsi nostra illa vel admiremur, vel nõ agnoscamus: aliqua etiam non intelligamus ad eam rationem, ad quam directa dictatáque sunt ab illo. Neque aliter puto contigisse Platoni: cuius scriptis additum sit lumen ab interpretibus multò maius, quàm quantum plebeis iudiciis debeatur. Ego verò, qui ne cum minimis quidem me cõferẽdum censeo: si quid vnquam nobis excidit imprudentibus, tantundem postea non sperem à me præstari posse. Quæ causa est: vt ad scriptionem, aut commentationem nunquam accingamur, nisi ab ipso Genio inuitati: qui nobiscum intus loquitur, neque auditur, ostendens diuinitatis latè patentes cãpos in animis nostris: quos ab officiis corporis suspensos, atque abstractos aliis distinet functionibus: vt non penitus temerè dixerit, Qui Aristotelis intellectum agentem eũdem cum Platonico Genio existimauit. Vtriusque babemus exemplum in historiis. nánque malus Bruto apparuit, eíque infelicem prædixit exitum: Philipis, inquit, me videbis. Bonus Cæsari, cum traiecit Rubiconem: viam ei ostẽdẽs ad id, in quo summam statuerat beatitudinis. eum descripsit Nisus illis verbis: *An sua cuique deus fit dira cupido?* malus Genius fuit Dira missa Turno in auis faciem mutata. Veneris autem filius Æneas dictus, propterea quod eius Horoscopi erat domina. idque cum Ioue. Siue vterque eum Marte domini partium Solis, & Lunæ, & Horoscopi. quem Arabes sua lingua, Potentem vocant. Iccirco saluus abiit à Troia ex bello propter fœminam conflato. Itaque iamtum primùm fœmina nõ nocuit eius vitæ. Veneris beneficio eripitur è manibus Diomedis: quia eo anno erat Venus in octaua. Venus infortunata in excidio eripit quidem à morte, sed in patria nequit retinere. Postea meliore fato in Africa recipitur à fœmina. Sequẽti anno Venus min' bene collocata, non potest, quin amittat classem Æneas, & fœminæ auspiciis, & fœminarum manu. Meliori numine conciliato in Italia regno potitur ob fœminam. Ita etiam Venus cum Ioue in medio cæli coniuncta eripuit eum è naufragio. Tũ ex Pœnorum perfidia Mercurii interuentu: qui punicæ genti præest. Iccirco rectissimè illud, *ponuntque ferocia Pœni Corda volente deo.*

EFFICACIA. CAPVT XXVII.

B EFficaciam Græci ἐνέργειαν vocant. Ea est vis orationis repræsentantis rem excellenti modo. Intelligo nũc nõ verborum virtutem, sed Idæarum, quæ rerum species sunt. Nam tametsi in verbis esse videtur: tamen in rebus ipsis est primò. exẽpli gratia, facies, exterritæ, stupidæ, furibundæ simul matris Euryali. Eius vitia duo extrema. Alterum κακοζηλία quam affectationẽ voco. Est autem affectatio conatus supra vires, & supra rem. Alterum, languor. Græcè dicam πέπειρον. Quam vocem intelliget, qui in philosophia est exercitatus. Est enim contraria vegeto, sicut ἀτονία. In cacozelia igitur necesse est nos ineptire. Aut enim turgebimus, vt Statius: aut obscurabimus, vt Lucanus: aut atteremus, vt Silius.

κακοζηλία

πέπειρον

C Arrosit enim hic carmina sua, non limauit. Exultat autẽ Lucanus, neque scit absistere. Cõtrà, languida poesis, & fluxa ea est, quam nunc hoc sæculo instituère. elabitur enim ex auribus neque sui vestigium relinquit vllum. nusquam hæret palato, sine aceto, & sale tota. Media est, quam selegit Maro ex horrida vetustate tanquam auri nitellas ex arena. Quas ita composuit, vt si quid addas, aut mutes, id sanè arena fit. si demas, destruas. Lucani oratio superba, & minax, auditorem inuitum, atque alibi animo hærentem vbi vult tenere, aut trahere, abigit: Tyranno haud absimilis, qui mauult metui, quàm amari. Verùm de his, in quinto & sexto. De efficacia verò, cùm suprà posuerimus in quarto

D loco, hîc poti' scribere volum', quia cũ prudẽtia plus habet necessitudinis quàm varietas. suprà autem in diuisione varietatẽ anteponebamus ei, propterea quòd varietas omni generi poematum est necessaria: efficacia nõnisi operosioribus. Efficacia est, aut in facto, aut in dicto, aut in animo. Factũ, sicuti suprà, voco qualẽcunque rem. Itaque & πρᾶγμα & χρῆμα Græci dicunt. In Re est veluti: *Tectum, angustum, ingens, centum sublime columnis.* & *Monstrum horrendum, informe, ingens, cui lumen ademptum.* Famæ species. Caducei potestas. Inferorũ loca. Sagitta Acestæ ignita. Turnus inclusus in castris Troianorum. Ætnæ incẽdia. Euasio Æneæ.

Flamma

Flamma circum Ascanii tempora. Turni galea. ensis eius fractus. Imber ad nauium incendia. Manifestior autē atque illustrior in factis, *Succedoque oneri*. Equidem videor patrem meū virum fortissimum gestare.- *dextræ se paruus Iulus Implicuit, sequiturque patrem non passibus æquis*: Hic autem videor trahi. Nam quid est *Implicuit*, Certè me miseret. Ibi verò totus horreo: *Ausus quinetiam voces iactare per vmbram Impleui clamore vias.* Quid in illis?-*operúmque laborem Partibus æquabat iustis: Neque enim patrius consistere mentem Passus amor. Hic lacrymis vitam damus & miserescimus vltro.* Iam qui ēt pater illum versum quanti faciat videbit: Qui scit Sinonem excidium Troiæ allaturum, doleat malis benefieri: sicut & nos hoc tempore. Quis nō animo Æneā ibi comitetur? *Vadimus haud dubiam in mortem per tela, per hostes.* Quis nō mouetur illis? *Vrbs antiqua ruit multos dominata per annos:*

Plurima pérque vias sternuntur inertia passim
Corpora, pérque domos, & religiosa deorum
Limina. Certè & illa rapiunt me, ac torquēt,
At trepida, & cœptis immanibus effera Dido,
Sanguineam voluens aciem, maculísque trementes
Interfusa genas, & pallida morte futura
Interiora domus irrumpit limina, & altos
Conscendit furibunda rogos: ensémque recludit
Dardanium, non hos quæsitum munus in vsus.
Hîc postquam Iliacas vestes, notúmque cubile
Conspexit, paulum lacrymis & mente morata
Incubuítque toro, dixitque nouissima verba.

Satis profectò sola hæc ad excitandum animū poetarum, vt nihil vulgare sonēt. *trepidat*, quia cœpta immania sunt, *effera* quia audet. *acies sanguinea* homicidæ proprium. *tremunt genæ* ex sanguinis discursu. *maculæ* sunt, non continuus rubor. quia contrarium naturæ est vt idem sibi noceat: idem fit agens & patiēs. Iccirco in pugna animi pugna humorum. Pallor tamen validior ob mortem. *irrumpit. furibunda*. *ensem* fœmina? *munus* verò illud? *Iliaca vestes*, & notæ voluptates, neque illico lacrymatur, fluctuat enim animus amentia. *incubuit*, iam illa mihi nunc ante oculos est. Cùm verò non satis habent ignem inijcere classi, in qua & stuppa est, & pix: sed spoliant aras, frōdem, ac virgulta, facésque etiam addunt: nonne augetur factum vatis ingenio? Hoc igitur est efficacia. Aspice mihi iuuenem, & fortem, & religiosum, & acrem: *audax quos rumpere Pallas Sacra vetat, raptóque volat telo obuius ipse: vetat sacra rumpere. rapit telum*, non sumit. *volat*, ipse, non alius eius iussu. Adsum etiā Niso, quis enim recuset esse tali cum viro?

At Nisus ruit in medios, solúmque per omnes
Volscentem petit: in solo Volscente moratur.
Quem circum glomerati hostes hinc comminus atque hinc
Proturbant, instat non segnius, ac rotat ensem
Fulmineum, donec Rutuli clamantis in ore
Condidit aduerso: & moriens animam abstulit hosti.

A & animaduertes morientem interficere. In quibus pro se quisque rerum efficaciam contempletur. neque enim sumus interpretes: sed ostēdisse loca, satis sit. Etiam cum Venulum inter brachia Tarchontis audio, video quoque, *Volat igneus æquore Tarchon Arma viríumque ferens.* Expectes etiam Æneæ mortem inde:

Emicat hîc impune putans, & corpore toto
Altè sublatum consurgit Turnus in ensem:
Et ferit, exclamant Troes trepidíque Latini
Arrectæque amborum acies. Antequam dicat

ensem fractum, audis, *consurgit*, sed *altè*, *& corpore toto*. & audis plagam: *& ferit*, interrumpit narrationem clamor vtriusque exercitus. & tu pēdes. solus Maro verus poeta est. Illa in viro forti, -*non vlla iniecta mouebant Tela*: in viro pio, *Nunc omnes terrent auræ.* & addit, *sonus excitat omnis*. satis erat hoc: addidit, *suspensum*. Apponit causam aliā à se: *comitiq, onerique timentem*: & id *collectis omnibus vna Defuit*. vides, *omnibus*, vides, *vna*: &, *collectis*: &, *defuit*: Tum quæ sequuntur. *quem non incusaui*. ponit, *hominum*, ponit, *deorum*. adiungit, *amens*, postremò nihil acerbius sibi vidisse ait: *Aut quid in euersa vidi crudelius vrbe?* nihil marito funestius, quàm vxorem amittere: nihil turpius viro forti, quàm prodere hostib*: quare: *stat casus renouare omnes.* Hæc in facto, in verbis autem, & sententiis, & extra sententias. Maximam verò efficaciam præ se ferunt epi-

C phonemata, aut Prosphonemata: *Tantæ molis erat Romanam condere gentem.* in supplici cū pollicitis. *argenti aurique talenta.* Cum cessione victoriæ: *vicisti tua est Lauinia coniunx.* Cum miseratione: *fuit & tibi talis Anchises genitor.* Cū perturbatione, an consilio? nam talem dicimus, cū eū proposuimus, cuius simile dicere volumus. At ipse pōst ponit: *Dauni miserere senectæ*: estne igitur trepidatio: an consultò Anchisem priorē nominauit patrem, quàm Daunum hostis patrem? profectò cum Virgilio nullus arte, aut iudicio comparandus. Superbi, -*hostis amare, quid increpitas?* Labefactati animi: *solus hic inflexit sensus*. Resipiscētis: *Sed mihi vel tellus optem prius i-*

D *ma dehiscat, Ante pudor, quàm te violem*: Explorātis extremum fatum: *Iuppiter omnipotens precibus si flecteris vllis, Aspice nos* hoc tātum. *Iuppiter omnipotens si non exosus ad vnum es Teucros.* Moderati: *& si pietate meremur, Da deinde auxilium*, addita etiam illa voce *Pater*, suæ dignitatis memor. *Ipse manu mortem inueniam.* Pii filii: *Natum ante ora patris patrem qui obtruncat ad aras*, & patri narrat, & filium ante patris ora cæsum. In sentētiis autē, *Vsque adeóne mori miserum est.* &, *Vna salus victis nullam sperare salutem*: video enim corā desperatæ vitæ viros fortes esse animæ prodigos, vt animam ne amittant. Illud quoq; quasi sententia, *Non obtusa adeò, gestamus pectora pœni*: Excitatur verò etiam in apparatu epithetorum id quod nos Græcè volumus epithesin appellari. qui volet vtetur. Afferet enim tempus vel au

thoritatem, vel gratiam, vel veniã. Iam est ante nos animaduersum epitheta, aut distinguere, aut addere, aut minuere. verùm ii fallũtur, qui ad eloquutionem tantùm pertinere arbitrati sunt. Est enim in re, cùm dico, pium, iustum. In elocutione autem, si flexum addam, aut mutẽ, aut circũloquar, vt vir miræ fortitudinis, potius quàm fortem. Distinguit igitur epithetum ambigua: vt apud Poetam, *nigra* hirũdo, ad differentiam Ripariarum, quæ species est hirundinis non nigræ, neque ædibus assuetæ. Neque enim Grammatici rectè locum illum interpretantur, Auget, vt *pius Æneas*. Minuit, *Frigida bello dextera*. Interdum est æqualis, vt Homo risibilis. ad solum enim hominem ea pertinet natura. hanc quoque partem ignorauère Grammatici. Accipiuntur autem ab euentu non solùm præterito: id enim parum efficax est: sed etiam à futuro, quod rem ponit ob oculos. *miserrima Dido.* A spe: Turnus enim quòd volebat, Tolumnium felicem vocat, qui tamen haud multò pòst interfectus est: successum enim virtuti & moribus sperabat. Adiuuatur verò multùm figuris, præsertim Hyperbole, & Translatione: vt ferreum pectus. Interdum mediocribus appellationibus, vt placida pax: habet enim pax commoda longè maiora. talia *periuræ mœnia Troiæ*, per indignationem. Per contemptum, *semiuirum Æneam*. Sunt autem epithetorum modi duo: vnus hic, quem diximus, vulgaris: alter proprius quorundam, vt *Phœbus Apollo*: est enim Phœbi epithetum Apollo cùm est Vædeus: & Pæan cùm est bonum numen: illud à perdendo, hoc à sanando. Aliquando autem est simplex: vt in superioribus: aliquando in oratione per appositionẽ: vt apud Horatiũ:

Epithetorum modi.

-herba Lapathi prata amantis.

Est & alius modus, quasi epithetum: vt *pater Æneas*. Item alius in obliqua oratione:

Ipse inter primos præstanti corpore Turnus,

ergo primus. Hoc enim attributum aliis refertur ad ipsum. verùm hæc coniungemus cum figuris dictionis, quibus hæc quoque addes: Ex vsu cõtraria significãte: *horrentia Martis Arma*: imò horribilia. *penetrabile frigus*: imò penetrãs. Possumus etiam ex epithetis antithesia constituere: quæ item pertinent ad sententiam, non ad elocutionem: nisi sint ἰσόκωλα, & ὁμοιόπτωτα, aut ὁμοιοκατάληκτα: tunc enim sunt dictionis. Ad hanc rationem, cùm dixit *gracili modulatus auena*, opposuit illi: *cano*. est enim hoc verbum longè illo præstantius: iccirco Musarum Calliope regina: quia cæteræ modulantur, Illa canit: tametsi in Georgicis: *Tityre te patulæ cecini* &c. passim horum omnium exempla carpes: neque enim omnia nobis describenda sunt: quibus satis esse debent artis capita, atque præceptiones. verùm vno aut altero excitatus, in aliis teipsum exerceto. veluti illo, *primus ab oris Troiæ*. nouã igitur rem narrat. quare consequitur attentionem. Sic, *profugus* non meritò, sed *fato: est enim insignis pietate vir.* Sæui dolores. Flammatum cor irati. Placidũ os pacati. Quin etiam ἐπικλήσεις: Regina Deûm, Nate dea, Satus Anchisa, Troes, Laomedontiadæ, Dardanidæ, Æneadæ, nunquam temerè, sed ex moribus & affectibus. Non vt Homerus, qui etiam coquinam procurãtem Achillem vocat celerẽ. Sed Æneam aliquando pium audimus, aliquãdo patrem: item fortem, & Mauortium. Sunt autem & alia quædam epitheta, quæ ab eruditione ducuntur, ea multum luminis afferunt orationi. Vina Aruisia. Cautes Marpesia. Vates Amphrysia. Non est verum quod aiunt Grammatici, epithetum excludi in voce, intelligi in significato, illo exemplo:

-molémque & montes insuper altos Imposuit:

id est (aiunt) molestos montes: nugæ enim sunt somniáque delirantium: sed est expositio: *molem*, quam molem? *montes altos*, i. molem altorũ mõtiũ. sic *Italiam venit*, qua parte? *Lauina littora.* Epithetorum naturam etiam sic considerabis. Quædam enim sunt necessaria: vt pater patratus. quędam vsu tãtùm: vt Iupiter Opt. Max. Alia ad nitorẽ modò, vt *tempestatésque sonoras*. simile necessario illud, quod afferre causam, aut rationem videtur,

-sæuæ memorem Iunonis ob iram.

Nisi meminisset: non irasceretur. Iccirco

-manet alta mente repostum: & nisi fuisset *sæua* tametsi memor tamen non irasceretur. Illud in primis aduertendum est: epitheta quæ in oratione soluta creant κακοζηλίαν sæpe, sæpe illustrãt poetę splendorem, perinde atque fimbriæ vestem militarem. Si cui datum fuerit à natura, vt noua excogitet, is surripuerit gloriã priscis, gloriæ causam posteris præripuerit. verecunda tamen sunto, atque apta simul: & quæ vbi pepererint admirationem, etiam grata sint. Est & in Apostrophe, & in interrogatione tanta efficacia: vt subsilire faciat animum auditoris. quæ vbi coniunctæ sunt: nihil deest ad summam vim. Cùm enim lego illa ex secundo, cæteras omnes mihi excutiũt cogitationes, *Hoccine erat alma parens, quod me per tela per ignes, Eripis?*

Apostrophe similis, *Hîc me pater optime fessum deseris?* Interrogatio simplex, *Quid primùm deserta querar?* Per admirationem,

Quem primum, quem postremum aspera virgo
Deiicis? Per dubitationem plus mouet,

Quid faceret, quò bis rapta se coniuge ferret? De Niso, *Quid faciat? qua vi iuuenem, quibus audeat armis Eripere?* Acclamationes vt diximus, & exclamationes simplices. *Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus, O térque quatérque beati. O fortunati quorum iam mœnia surgunt.* ex persona poetæ. *O fortunati nimium sua si bona norint Agricolæ.* Cũ indignatione, *O nunquam dolituri.* Cũ cõtemptu, *O veræ Phrygiæ, neq; enim Phryges.* Cũ voto, *O si nunc nobis ille aureus arbore ramus Ostendat nemore in*

tanto

tanto. Cũ admiratione, *Tantane animis cælestibus iræ!* Succlamatio: *Ne mihi tum libeat sub dio carpere somnos?* Et cũ sentẽtia, *Quid non mortalia pectora cogis, Auri sacra fames?* Cum elogio, *Fortunati ambo, siquid mea carmina possunt.* Efficacia ex attrectatione, *Vidi egomet magna me voce vocantem Numanum.* Et Achemenides in tertio, de Cyclope. & ex persona Poetæ de seminibus, in primo Georgicorum, *Vidi ego lecta diu,* &c. Directio quoque orationis ad res brutas, mirũ quantum afficiat: *Rhœbe diu, res si qua diu mortalibus vlla est.* Et ad inanimas maiore motu, *O nunquam frustrata conatus Hasta meos.* Et in duodecimo, *Tuque optima ferrum Terra tene.* Sed illa cui ferreo lacrymas non excitent? *Dulces exuuiæ dum fata deúsque sinebant.* Ab hisce igitur duci poterit efficacia in re, in facto, in oratione. At in cogitatione, aut vultu, aut gestu, aut opinione eodem modo: Latinus cogitabundus, *defixa obtutu tenet ora Latinus.* Sibyllæ *non vultus, non color vnus, Non comptæ mansere comæ.* Pudor in Deiphobo, *Pænitantem ac dira tegentem Supplicia.* Ira in Turno, *Totóque loquentis ab ore Scintillæ absistunt, oculis micat acribus ignis.* Cuiusmodi faciem describes aut pinges ibi? *Collectam exilio pubem, & miserabile vulgus.* His adiunges scissam vestem vel Latini vel Æneæ. Tum autem comas, genásue laniatas, suspiria, gemitus, lacrymas, clamores, obtestationes, vlulatus.

VARIETAS.

CAPVT XXVIII.

SEquitur vt de varietate dicamus: cuius vsus atque præceptiones tam difficiles sunt, quàm non facilè sit, vt res eadem variis intellectionibus cõprehendatur. Cæterùm & scitè & acutè quoad fieri potest, ineunda est nobis ratio tractationis. Qua in parte eundem nobis eligemus ducem, qui tametsi aut suus, aut æquè omnium est: tamen nos eum toties meditando, admirando, transcribendo, nostrum faciemus. quemadmodum ausus fuit olim Chrysippus dicere, se Euripidę Medeam fecisse suam. Igitur quum semper sit ille sublimi spiritu, & generosa oratione: nusquam tamen est sui similis. Librorum quidẽ exitus omnes Tragici sunt, præter primum. Tã diuersa tamen rerum compositione, vt in animis ingeniisque diuinis mirificam excitet admirationem: tanta támque diuersa varietas est. In secundo Creusa eripitur, vt inter deas sit. In tertio, vulgari morte Anchises. In quarto, seipsam Dido interficit. In quinto, Palinurus in mare deturbatur. In sexto, Marcello tanquam mortuo canit epicedium. In septimo, eorum catalogus, qui ad interitum eunt. In octauo, ad clypei picturam, multas mortes, Cleopatræ exitium, & gentes victas. In nouo, Troianorũ stragem in suis castris. In decimo, Mezentius ab Ænea interficitur. In vndecimo, delentur Volscorum acies, Camillæ mors. In duodecimo

Virgilius.

Æneidos libri.

A Turnus ab Ænea morte afficitur. Vbi tot casuũ facies nulla alii similis, nisi Turni ac Mezontii interitus: verùm ipsius mortis modus non idem: pugna verò tam diuersa: vix vt eundem exitum expectandum putes. Quin posteriores libri quum præter prælia ac cædes vix contineant aliud: tanta eorum tamen est dissimilitudo, vt aliud argumentum esse videatur. Castra oppugnata, vrbs obsessa, prælia rustica, militaria, equitum, peditum auxilia, præsidia, subsidia. Duo cæsorum epicedia: verùm illud Euryali tã breue, quàm hoc Pallantis exornatum. Vulnera nusquam eadem: sed & tam variis instrumẽtis, vt mirum sit: saxo, torre, claua, bipenni, sude, B cratere, conto, sparo, iaculo, sagitta, phalarica, hasta, lancea, ense: iugulum, caput, femur, pectus, poples, manus, genu: aduersi, auersi, ab latere, stantis, iacentis, currentis, fugientis, congressi, dormientis, latitantis, taciti, clamantis, iactãtis, precantis, deprecantis, exprobrantis, minantis, timidi, audacis, vlciscentis: in equo, in curru, in muro, in campo, in tentoriis, in sacris, in vigiliis, die, noctu. Leuia prælia, iusta prælia, insidiæ. ex acie, ex turmis, singulari certamine. Tantum nauale prælium nullum potuit. nunquam enim naues habuit Latinus. Captiuos quoque nullos voluit. præterquam quos ad Pallantis rapit inferias. Vnum Venulum habes, quem viuum aufert Tarchon: cuius rei exitum quũ haud ponit, nonne vir est incomparabilis? Hæc est varietas quæ hiscentem perducit audi- C rorem ad finem vsque. Præterea quum alius à Poeta quàm ab historiis ordo instituatur, id omnino propter varietatem factum est. Etenim Homerus annos illos decem si esset exequutus, nihil aliud quàm præliis prælia, aliis alia accumulasset. quare in decimo omnia eiusmodi gesta complectitur. Quòd si quid antea euenit, repetitur per narrationem. sic diuinus Poeta per picturam primò quasi [illegible] eorum quæ iã facta essent: quæ autem futura, in clypeo, & in sexto. item quum Actios ludos celebrat. & quæ Veneri Iupiter pollicetur. Ita discerpta neque afferunt fastidium, & suspensum tenent auditorem. si enim partem nunc audio, quod reliquum est aueo intelligere. Sed mirificum afferũt D ornamentum inexpectatæ varietates, & elusiones portentorum. nam Helenus, *Auxilium, Quod minimé reris, Graia pandetur ab vrbe.* & Harpyiæ minæ. quid enim dirum magis quàm eò adduci, vt cogamur aridis lignis vesci? Ergo quis crederet Euandrum Græcum afferre auxiliũ Troiano? quemadmodum Diomedes Græcus negat aduersus Troianum: Itali aduersus Italos pro peregrino. Nam tametsi Thusci tunc non erant in Italia, tenuioribus tamen terminis dissepiuntur, quàm vt inter se alieno animo esse debeãt. Verùm hoc fatale fuit semper miserrimæ amẽtissimæque nationi nostræ, vt perpetuò mallemus dominos peregrinos.

Portentum verò & placido & faceto euentu, aut elusum aut solutum est: quòd crustæ aut farinaceæ placētæ pro mensis subiectæ fuissent. Illud quoque ad varietatem: Quum Romanos ita Pœnus excipit, vt etiam reficiat classem. At nauali prælio Duillii auspiciis primùm sunt accisæ res Carthaginēsium. Præterea Lausus cum patre in prælio. Pallas sine patre, sub Ænea pro patre. Pallas cū Lauso nō congreditur, ne alter alteri præferatur: sed maioris herois manu cadat vterque, sicuti dicebamus. Quid amœnius illa varietate, quum exclusere castris suos Troiani, Turnum autem inclusere? Rutuli quoque Euryalum occidunt: Nisus vult mori: victorem interficit moriturus: spolia receperunt Rutuli, quæ illi Messapo & Rhamneti abstulerant. Hāc tantam in Poesi virtutem consequi vt possimus, fugiēda est eiusdem rei facies iterata, quoad fieri potest. hoc primum caput est. Si enim res sunt diuersæ, ipsa quoque narratio non vna erit. Igitur pestilentiam, tempestatem, obsidionem, altercationem, legationem, ludos, singulare certamen: fœderis ceremonię: conuiuiū, concilium, funus, funebrem orationem, trophæum semel descripsit. Pugnas verò multas quū diuturna narratione suscepisset explicandas: quantum vel vnquam euenit, vel ab homine excogitari possit, quod modò cum decore atque maiestate canendum sit, suo quoque loco, tempore, modo, denique natura disposuit. Quæ nolo hîc recitare, propterea quòd in superioribus omnia recensita sunt: ad quæ varietatis præcepta dirigēda erunt. Cæterùm pars operosissima quæ reliqua est, nunc sese pertractandam nobis offert, natura scilicet figurarum: sine quibus neque efficax, neque varium, neque suaue potest esse quicquam. Ac tametsi videtur hæc cognitio atque vsus figurarum, tum prudentiam, tum efficaciam, tum suauitatem vel commendare vehementer, vel etiam maxima ex parte conficere atque iccirco post omnes describenda videbatur: ea tamen est eius cum varietate necessitudo, vt figuræ penè essentia varietas sit. Sic enim laxiore notione describi potest: Figura est varietas in re aut oratione, à communi vsu deflexa. verùm vt acutius atque elegantius intelligamus, sic nobis incipiendum est.

FIGVRA. Capvt xxix.

QVum re & verbo omnis constet oratio, & figura in vtroque reperiatur: ab vniuersali definitione iacienda fundamenta primùm, vt eius essentiam agnoscamus. Deinde quibus artibus figurarum sit vsus: sic enim in summa ac prima genera partiemur. Tertio loco minora genera distinguemus. Quarto, quæ ad Poesin pertinent, in suas ac certas species diuidemus. Quarū partes postremò suis nominibus ac finitionibus notas, luculentis exemplis notiores faciemus.

FIGVRÆ DEFINITIO: ET quæ quibus artibus genera vsui sint. Capvt xxx.

Figura est notionum quæ in mente sunt, tolerabilis delineatio, alia ab vsu communi. Notiones voco rerū species externarum, quæ per sensus delatæ, in animo repræsentantur. Harum specierum lineamenta cōmunia sunt, qualia in rebus ipsis. Igitur oculi cuiuspiam iracundi quum sint sanguinei, accipiam eos in meam cogitationem, atque à similitudine flammæ dicam Inflāmatos, & ignem ab ipsis micare. Ecce alia lineamenta, quàm quæ vulgò conspicimus. Intelligo autem lineamenta eadem licentia, qua & figurę vox recepta est. nánque in corporibus naturalibus est quantitas, quam gerit substantia. Ea quantitas est finita. is finis eiúsque modus atque præscriptio, figura est. Quum igitur dico delineationem, non intelligo lineam nudam, sed eius quoque sobolem circunscriptam superficiē. Præterea quum colores aliud sint à superficie: tamen quum superficiē per colores videamus, delineationem hanc & ad eos & ad alia accidentia referemus. Quinetiam quum substantia, qua substantia est, non habeat à superficie circunscriptionem: hoc enim est proprium quantitatis solius: tamen quia æquè atque res omnes aliæ præter Deum, finita est: necessariò admittit aliquam præscriptionem. Cuius terminus si non est linea, aut à linea: at est aliquid vel illi simile, vel cui similis illa sit: cuius nomen quia nōdum est excogitatū, patiamur appellari delineationē: per quandam quasi analogiam. Sanè illæ mentes æternæ atque immateriales, à quibus indefessis rotationibus cælestes voluuntur orbes: si neque insunt illis, neque vel per se, vel per accidens mouētur: sed assistunt nusquam mistæ: finitæ per se sunt, non per orbium molem, quemadmodum arboris anima ad eius materię finem finitur. Ergo aliquid & superficiei & figuræ simile sit necesse est. Quare animam quoque nostram, quæ ex illarum ordine ac censu item est, vbi cogitatione apprehendam: si aliis delineationibus quàm quæ vulgò concipiuntur, sese insinuet: figuratè à me dicetur contemplari. Et quoniam tam doctè hæc scribimus, ne quis mihi obiiciat illa verba, quum diximus notiones à nobis intelligi, quæ in animum ministerio ac delatione sensuum deferuntur: atque iccirco obiiciant, neque animam nostram, neque mentes illas iis viis subire in nos: respondemus, paulò laxius esse loquutos: ne rem per se difficilem obscuraremus. Species enim aut ipsæ absque medio imprimuntur: aut per discursum postea illa etiam quæ extra omnem sensum existunt, veluti vniuersalia. sed de his satis. Ergo figura in corporibus considerata, communicauit nomen suum in notionibus, sicut & naturam. Notiones autem quum sint & partes & causæ scientia-

Notiones.

Delineatio.

ſcientiarũ, formant enim concluſionẽ propoſitiones: quot erũt ſcientiæ, tot erunt genera ſumma figurarum. Scientias nunc eas hîc dico, quæ vtuntur notionibus ad enuntiationes, quarum princeps Dialectica figuras ſuas habet: quæ ſunt diſpoſitiones medii termini: ſic enim appellauit Ariſtoteles: quod nunc irrident quidam amentes. Grammatica ſuas agnoſcit ſeorſum: quæ ſunt Grammaticalium legũ deflexiones ad neceſſariam abuſionem. & inter haſce duas, vna ſumma ſcientia tertia, cui nomen inditum nondum eſt, ſuis vtuntur figuris. Sub qua ſcientia tres iſtæ notæ cõprehendũtur: oratoria, hiſtorica, poetica. in quarum ambitu cõmuni, cõmunium quoq; figurarũ, tanquam publicæ ſupellectilis vſus continetur. Sic habes definitionem, & genera ſumma.

FIGVRARVM MINORA genera. CAPVT XXXI.

Secunda ac minora genera ſunt, quæ apud omnes exiſtunt authores. Aliæ nanque ſunt figuræ rerum, aliæ verò verborum. exempli gratia: Senex libidinoſus. aliter accipitur ſenex quàm communi opinione. hæc figura eſt in re. In verbo autem ſiquis dicat, Magnanimus Cæſar. eſt enim figura compoſitionis. Poteſt autem aliqua eſſe vtriq; generi communis: vt Emphaſis. eſt enim in re ſi dicã, Pater orbus flet. In verbo, Ille ego ſũ Cæſar. in vtroque, Ille ego omnipotens Deus. An verò vna ſit figura communis, & rei & verbis? ſi ſunt vera hæc genera, figura ſcientiæ, figura dictionis: non poteſt vna eſſe. & ſanè pũto duas. Rei enim res eſt: verborum autem affectus ab rebus alii. Græci illas σχήματα διανοίας, haſce σχήματα λέξεως. alii illas ſimplici nomine σχήματα, has æquè ſimplici τρόπους. Non igitur rectè factum ſit à Quintiliano: qui in octauo τρόπους, quum per ſpecies recenſuit: in nono docet, quomodo ſpecies ſunt figuræ. nam & à Græcis, qui harum rerum inuentores extitere, diſſentit: & in octauo, quid eſſet figura deſcribere debuit: ibíque diuidere in Tropum & Schema. quanquam quid rei ſit hoc? ſi σχήματος facit ſpeciem τρόπον, quomodo tropum à ſchemate diſtinguet? vt idem ſit & genus & ſpecies ſuiipſius. Alexander quoque Rhetor, eadem negligentia vtitur. nam vtrunque appellat σχῆμα τὸ τῆς διανοίας, καὶ τὸ τῆς λέξεως. & tamen quum definit σχῆμα διανοίας ἐξάλλαξις, inquit, αὐτὸ τρόπου. Quòd autem ſic definit, ἐξάλλαξις εἰς τὸ κρεῖττον, nequaquam verum eſt: non enim conuenit omnibus tropis. Haud ſanè melior eſt oratio ἀσύνδετος quàm coniuncta. Neque figuris διανοίας omnibus: non enim melius eſt alloqui rem mutam, quàm ſilere: imò amentis eſt. ſed πρὸς τὸ αἰδὼ dictum oportuit. Ratio autem quare id addiderit, eſt: quia Solœciſmum & Barbariſmum ait itidẽ eſſe ἐξαλλάξεις, mutationes: verùm nequaquam εἰς τὸ κρεῖττον. illum quidem orationis: Barbariſmũ autem ſingulorum verborum. Ergo illud quoque ab eo animaduertendum eſt. nánque ea figura quæ in re eſt, non habet neceſſariam illam diſtinctionem: neque enim in re poteſt fieri vel Barbariſmus vel Solœciſmus. Nos, vt omnibus generibus figurarum communem afferremus definitionem: diximus tolerabilem delineationem, id eſt inoffenſam, quam vocem, ſi plus placet, pro illa ſubſtituas: etiam probam ponere poteramus, nec pœnitet. Nihilo felicius aut conſultius Trapezuntius: qui in libro quinto, quum de eloquutione doceret, figuras ſenſus admiſcuit: quarum tamen natura tota in re eſt, atque ad inuentionem pertinent. M. quoque Gallio malè diſpoſuit. in quarto nánque ad Herennium, priore tractatu, figuras eloquutionis recenſuit: eas quæ eſſent ſententiæ, poſteriore. Sunt enim res verbis, quæque in rebus ſunt, iis quæ verbis inſunt, omnia priora natura, tempore, cognitione, vſu. Nam & figuratæ exprimunt muti intellectiones ſuas ſine vllis verbis. Quid ipſæ ſaltationes, quas ſine verbis vllis ſaltãt Hiſpani? adeò enim figuris ſcatent, vt Poetam aut Hiſtoricum loqui putes. Per initia ſtudiorum meorum multi dati ſunt nobis præceptores à diuo Maximiliano Cæſare, quem honoris cauſa nomino, viri ſancti, ſed impoſitionibus nati ſeculis. ii nos docebãt rhetoricos colores, eoſdem eſſe quos etiam figuras vocarent. Idque Trapezuntius quoque ait in quinto, Colores vulgò exornationes dici: verùm in tertio, aliud intelligit χρῶμα ad cauſam & ſtatum coniecturalem, quem ſine illo conſiſtere poſſe negat. Quintilianus in quarto, Colorem vocat conatum Oratoris, quo turpe factum tegit aut tollit. ſic & Iuuenalis. aliter Cicero, Orationis colorẽ & ſuccũ dicit in libr. de Orat. & in libro de claris Oratoribus, Colorem venuſtatis: Nitorem enim hîc intelligit & ſplendorem, totúmque apparatum orationis. At Dionyſius Halicarnaſſeus, iudicialis orationis genera tria eſſe dicit, quæ σχήματα nominat: recentiores, ductus: vnum rectũ, quum dicimus id quod ſentimus: alterum obliquum, vbi dicimus aliter atque ſentimus: tertiũ contrarium, quo contrà dicimus quàm ſentiamus. Tertii generis exemplum habes apud Homerum, quum Agamemnon ſuadet fugam: ſecundi, à Sinone Virgiliano. Primi frequens ac vulgatus vſus. eiuſmodi orationem rectam, vocat ille ἐλευθεροπρόσωπον, quaſi facie liberali. aſtque à Rhetoribus χρῶμα appellatam: cæterùm quam ob cauſam, negat ſe ſanè ſcire. Memineris etiam ab eodem Gallione, characteres, figuræ nomine appellari. ſed de hoc in ſequenti libro. Nunc ad ſpecies tranſeamus.

SPECIES. CAPVT XXXII.

Figuras quidẽ ante nos ad certas ſpecies nemo deduxit: ſed vt quæque ſeſe offerebat, ita explicarunt. quippe ignari Philoſophię, vſum tãtùm accepere, earum cauſas ignotas habuere. Nos igi-

tur, quæ ad Poesim nostram faciunt, in species certas redigamus, redactásque digeramus. ad quas cęteras quoque suas Oratores ipsi reducere poterunt. Significatur aut id quod est, aut contrarium. Si id quod est, aut æquè, aut plus, aut minus, aut aliter. quippe aut vnam rem pluribus verbis, aut plures vno. Contrarium significatur, vt per Antiphrasim. Æquè significatur, vt per Tractationem. Plus, vt per Hyperbolem. Minus, vt per Detractionem. Aliter, vt per Allegoriam. Vnam rem pluribus, vt Periphrasi. Plures vno verbo, vt Collectione: eques pro equitatu. Cæteræ omnes ad has reducentur.

SIGNIFICATIO, ÆQVALIS Tractatio. CAPVT XXXIII.

IN quibus æquatur significatio rei significatę, sunt, Tractatio, Imago, Similitudo, Comparatio, & aliæ huiusmodi, quæ aut cum his ad genus, aut ad has sub genere referuntur. De quibus consequenter dicemus post has. Tractationem videtur Cicero appellare, quam Græci διατύπωσιν & ὑποτύπωσιν, si tenuior sit. Ad verbum potes dicere, Deformationem: ad hunc nánque significandi modum etiam Quintilianus vtitur. Est autē Tractatio, quum rem sub oculis ponimus, luculenta narratione persequentes eas partes, quæ ἠθολογίαν maximè comprehendunt in personis: in locis autem notabiles quasdam dispositiones. *τύπος.* τύπος enim faciem & formulam quandam significat: & id quod architecti modulum, vulgus Italicum adhuc magis diminutiua voce dicunt, *Modellum*. ad cuius lineaturas atque dimensiones totius operis ratio dirigitur. M. Gallio διατύπωσιν, personæ accuratam admodum ac festiuam posuit in quarto, quam appellauit Notationem. *Notatio.* Cæterùm vox hæc Notatio & Nota, in deteriorem partem frequentius. vt notæ Criticorum: *Quique notas spuriis versibus apposuit*, de Aristarcho Ausonius. & Notas censorias legimus, & Notatos ciues. Quare non rectè fecerūt Medici recentiores, qui quum in veteribus trāslationibus barbaris, Signi vocem legerent, minus idoneam existimauerunt: ac pro ea Notam appellare maluerunt. quum tamen omnes Rhetores ad argumenti indiciíque significatum passim vtantur illa. Alii etiam ἀπόδειξιν, id est demōstrationem, nominare maluerūt. Est autem minutior, dilutior ac simplicior ὑποτύπωσις, vt *ὑποτύπωσις.*

Olli cæruleus supra caput astitit imber,

Noctem hyemémque ferens, & inhorruit vnda tenebris. Subdelineationem potes dicere. at διατύπωσις accuratior: persequitur enim omnia, lecta tamen in graui genere dicendi: ân imo omnia penitus, vt in Hymno Cereris Callimach⁹. Virgilius tempestatem in primo per διατύπωσιν repræsentat. Icirco dicta etiam à Græcis est ἀκρίβεια: quum exactior atque expressior est oratio. Itaque eam χαρακτῆρι deductam iidem quoque *διατύπωσις.*

A aiunt. & designauit Plautus hoc verbo, quod hominem ad vnguem factum Horatius. Est enim ἀκριβὲς, τὸ ἐπὶ τὰ ἄκρα βαῖνον. Exactum Latini dicunt, id est absolutum. sicuti Terentius, Defunctum, quod opera nostra amplius non eget: sed est ei suprema manus imposita. ἀκριβῆ febrem tertianam puram nostri barbari rectißimè appellabant. Recentes nouatores ea voce purißima repudiata, Exquisitam dicere maluerunt, vocabulo satis infelici. equidem puto neminem tā fatuum, vt febrem exquirat. Est & illa ὑποτύπωσις valde simplex, *Ἀκρίβεια.*

Constitit in digitos extemplò arrectus vterque.

Illa autem διατύπωσις, vbi anguiū amplexu morsúque necatur Laocoon, ipse & liberi eius. Præ-
B terea, in quinto, raptus Ganymedis: *Longævi palmas nequicquam ad sidera tollunt Custodes.* Vides ἦθος: quia & senum interest amissa requirere, & custodum sarcire damna. & πάθος, *Tollunt palmas*: item amplius, *Nequicquam*. Illud verò exactißimū, *sæuitque canum latratus ad auras*. vbi & Physiologia est, à fide canis: & expreßio eius miro carmine. quis enim ex pictura visu percipiat latratum? Illa quoque ἀκριβολογία illustris, vbi & loricæ grauitatem circunscribit, & Demolei fortitudinem:

Vixillam famuli Phegeus Sagarísque ferebant,
Multiplicem connixi humeris. Indutus at olim
Demoleos cursu palantes Troas agebat.

Vnde & illô te conferas: Si Demoleo victor detraxit, quantum putes Æneam? Duces autem figuram
C hāc per mores, ætates, affectus, iis legibus quas præscripsimus in personarum ratione. fortunas, euētus, consilia. sicuti in duodecimo, de Turno;

Poscit equos, gaudétque tuens ante ora frementes.

Hac eadem figura explicantur dantúrque in lucem quædam, quæ ex cōtextu intelligi nequeūt. vt, *At ramum hunc, aperit ramum qui veste latebat.* seipsum in Ciri imitatus, vt & aliâs. Ita quia mos esset in sacris aras tenere: neque id explicuerat narratione. apponit per ὑποτύπωσιν ex persona Latini, *Tango aras*. Tale & illud (*Sceptrum nam fortè gerebat.*) neque enim id intellexisses apud Virgilium sicut apud Homerum. Sceptrum enim semper gerunt concionantes, Reges & ductores.

D

DEMONSTRATIO, DEscriptio, Effictio. CAPVT XXXIIII.

IN persona igitur vbi consistit, Tractationem dicere maluerunt. Quæ verò in re versaretur, Demonstrationem. veluti quum loca describimus ambitiosius, ita vt sub oculis subiiciantur. Diuersam quoque ab hisce specie, genere autem eandem dixere Descriptionem. quam M. Gallio definit, perspicuam rei expositionem. Quæ verò minutius circa personam versaretur, Effictionem. Non quòd sit ficta, id est falsa: sed quasi effigiationem. Effictio enim est

est pars fictionis in Prosopopœia. Effigiatio est in Thersite, & in Lauso, & Turno, & Darete.

SERMOCINATIO.
CAPVT XXXV.

HVic adiuncta est Sermocinatio, quũ certus attribuitur sermo personæ: qualis Numano,

Non pudet obsidione iterum valloque teneri,
Bis capti Phryges, & morti prætendere muros?
En qui nostra sibi bello connubia poscunt!

Quia nuper Turni germanam thalamo sociatus habebat. Orationes enim quodam modo picturæ sunt animorum. & qualis quisque est, ita loquitur. & in obliquo,

Murranum: hîc atauos & auorum antiqua sonantem Nomina.

ATTEMPERATIO.
CAPVT XXXVI.

TRactationis pars est Attemperatio: quæ fit quum ei, quod dictũ est, modus statuitur. Circunscriptionẽ quoque nonnunquam nos eam appellauimus. apponitur enim sententiæ linea ac meta: aut ex persona introducta, aut ex persona Poetæ. Et accedit, si spectes collocationem, ad vim Parenthesis. Sic Palinurus in quinto, quum sententiam suam delinearet, *Nec littora longè Fida fraterna Erycis:* interposuit, *reor*. Sic Iupiter in primo, *Fatebor*. Venus in eodem, *Haud credo*. & Dido, *Credo equidem, nec vana fides*. Ex persona Poetæ, *vt perhibent*. &, *fama est*: &, *mirabile visu*: &, *si credere dignum est*. Transferimus etiã in narrationes, eísque miscemus. veluti fecit Poeta de Cæculo. *Vulcano genitum, pecora inter agrestia Regem, Inuentúmque focis omnis quem credidit ætas*. Nec abhorret ab hac natura illa, *Eloquar? an sileam?* &, *Quem primum, quem postremum aspera virgo, Deijcis?* non enim attemperat quod dictũ est, sed quod dici potest.

MODERATIO ET CORRECTIO. CAPVT XXXVII.

SIc aut eædem cum superiori Moderatio & Correctio: aut ei⁹ modi quasi quidã sunt. Græcus μετάνοιαν, quasi pœnitentiam vocat. Corrigimus autem quòd dictum est: *sed prius ima dehiscat Terra mihi quàm te - pudor violem.* aut repetimus vt corrigamus: Parthus siue Cydon, per subdisiũctionem. Simplex autem illa Sinonis, *Sed quid ego?* Hanc etiam προδιόρθωσιν rectè nominant. nam Aquila Rhetor malè posuit pro hac exemplum διατυπώσεως.

ASSEVERATIO.
CAPVT XXXVIII.

HAud longè abest ab Attemperatione Asseueratio, sed ita: Attemperatio moderatur: at non abscedit tamẽ à proposito & prima significatione. Asseueratio autem eodem modo hæret: sed non mutat quicquam. In illo similis, in hoc contraria. Huius generis est, *Nanque potes*. Sic enim Æneas ad Sibyllam, Palinurus Æneæ, Horatius ad Canidiam. hãc etiam Obtestationem dicere possumus. In qua interuenit iurandi modus: non idem omnibus, sed pro arte, sexu, statu, ætate. Sic nauta Palinurus, *Maria aspera iuro*. At Ascanius bene institutus patrem imitatur, quippe etiamnum adolescens,

Per caput hoc iuro, per quod pater antè solebat.

Æneas autem põtifex maximus, de Ioue & Mercurio, *Testor vtrumque caput*. Amans autem Dido, & Amata regina genero metuens, *Per has lacrymas*. Interdum à persona ad quam sermo dirigitur: ad virum fortem, Per dextram tuam te oramus. Per Musas, per virtutes, genus, &c.

CONDITIO.
CAPVT XXXIX.

COrrectioni similior ea est, quam Cõditionem voco. *Si nunc se nobis ille aureus arbore ramus*. Subiicet positionẽ ex conditione. Alibi autem subiungit, *Heu miserande puer, si quà fata aspera rumpas, Tu Marcellus eris.*

EXCLAMATIO, ACCLAMATIO, Iudicatio, Elogium.
CAPVT XL.

AFfinis huic adeò est Exclamatio, vt cum ipsa sæpius ad hunc eundem finem coniungatur. *O mihi præteritos referat si Iuppiter annos.* par enim erat dolentis nota in superiori, *Heu miserande puer. Hei mihi, qualis erat, quantum mutatus ab illo Hectore.* & sine nota exclamationis, *Fortunate senex, ergo tua rura manebunt.* Est enim quasi Acclamatio: quum post rem aut factum, subditur sentẽtia cum admiratione: vt, *Tantæ molis erat Romanam condere gentem.* Et sine admiratione Expressio rei occultæ, *Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus.* Sũt sanè exclamationes in παθολογίᾳ. Acclamationes autem per εὐλογίας, *Dij talia Graijs Instaurate.* Interdum ex persona Poetæ, *Dij meliora pijs, errorémque hostibus illum.* ἐπιφωνήματα à Græcis. Coniuncta huic Iudicatio, quum Poetæ iudicium apponitur. *Heu vatum ignaræ mentes.* & *Ne mihi tum libeat sub dio carpere somnos.* Et cum sententia inclusa: *Non ignara mali miseris succurrere disco.* Est & illud iudicium,

Vix illud lecti bis sex ceruice subirent,
Qualia nunc hominum producit corpora tellus:

Cum exclamatione, *Quid non mortalia pectora cogis, Auri sacra fames?* Et cum admiratione, *At tu dictis Albane maneres.* Elogium autem nomine Latino caret: neque enim solùm laudem, sed etiam vituperationem potest continere: quæ ex opinione ac iudicio Poetæ proficiscitur. De Niso & Euryalo,

Fortunati ambo, si quid mea carmina possunt,

Nulla dies vnquam memori vos eximet æuo:
Dum domus Æneæ Capitoli immobile saxum
Accolet: imperiúmque pater Romanus habebit.

Est autem quasi epicedium, non solùm elogiũ. sicut & illud,

Te nemus Angitiæ, vitrea te Fucinus vnda,
Te liquidi fleuere lacus. Inueniemus etiam elogium extra personam Poetæ, implicitum aliis orationibus: vt in verbis Turni, *Qualem meruit Pallanta remitto.* In malam verò partem, ac per vituperationem, *Nequeunt expleri corda tuendo*
Terribiles oculos, vultum, villosáque setis
Pectora semiferi, atque extinctos faucibus ignes.

Mistum ex vtroque,

Filius huic iuxta Lausus, quo pulchrior alter
Non fuit, excepto Laurentis corpore Turni:
Lausus equũm domitor, debellatórque ferarum.

Mox, *-dignus patriis qui lætior esset*
Imperiis, & cui pater haud Mezentius esset.

Indifferens autem elogium super Priamo interempto, *-hic exitus illum*
Sorte tulit, Troiam incensam, & prolapsa videntem
Pergama, tot quondam populis terrísque superbum
Regnatorem Asiæ. Iacet ingens littore truncus,
Auulsúmque humeris caput, & sine nomine corpus.

REPETITIO.

CAPVT XLI.

Fit igitur Deformatio interdum simplex, aliquando cum superioribus, nonnunquam cum repetitione, aut C anticipatione, aut cõparatione. Est autem Repetitio, eiusdem rei geminatio: quæ interdum iisdem verbis, sæpe etiam aliis iterum ponitur, sæpe etiam & tertiò. Maxima ea efficacia, & quæ auditorum aures expugnet. Atque illa quidem vulgaris, *Me, me, adsum qui feci.* Quæ verò aliis fit verbis, ineptè nimis à Seneca irridetur. Is enim Montanum, Ouidium oratorum vocabat, propterea quòd sententias repetitas inculcaret. Nemo tamẽ est vel Oratorũ vel Poetarum, quin id committat. Quid castius iudicio Virgiliano? is tamen non semel,

Me pater Anchises, quoties humentibus vmbris
Nox operit terras, quoties astra ignea surgunt. & D
Quantum in connubio natæ, thalamóq; moratur.
& *-quum Iuppiter horridus Austris*
Torquet aquosam hyemem, & cælo caua nubila rumpit. &
Iam grauis æquabat luctus, & mutua Mauors
Funera: cedebant pariter, paritérque ruebant.

& alibi multa eiusmodi. Fit etiam repetitio per consequentiam: vt in septimo, *Iam fidere terræ, Deseruisse rates.* Qui terræ fidit, nauium parum curæ gerit. Etiam per contraria fit illud consequens nonnunquam: vt in secundo Georgicôn,

-qua parte calores
Austrinos tulerit, quæ terga obuerterit axi. Nam si Austrum altera spectat parte, altera Septentrionibus obuertere necesse est. Repetimus etiã

A per proportionem. Est autem Proportio, respõsus rei ad rem in simili dissimilitudine. Qualia enim sũt Quatuor & Decẽ, talia Duo & Quinque. Respondét igitur inter se Binarius & Quinarius: in quorum dissimilitudine est similitudo. quia ille Quaternarii dimidium est, hic Denarii. Hoc quoque reperietur in illa repetitione, *Propor-tio.*

-en ipse capellas
Protenus æger ago. hanc etiam vix Tityre duco.

E maiori minorem infert: nam dixerat *capellas*: subdit *hanc.* respondet etiam aduerbium *vix*: in quo repetitur sẽsus illius, *æger.* Maiorẽ à minori ibi, *Ille meas errare boues, vt cernis.* satis erat. repetit animi securitatem maiore sensu: *& ipsum*
Ludere quæ vellem calamo permisit agresti.

FREQVENTATIO.

B CAPVT XLII.

FRequentatio autem est multiplicata repetitio, quæ maximè datur iratis. Gallio mauult significare eorum collectionem, quæ sparsim dicta sunt. Ego persto in priore sententia. Neque displiceat si quis πύκνωσιν apud Græcos appellarit, quid enim sit πυκνὸν & ἀραιὸν, ex Philosophis alibi. at est in Equitibus Aristophanis, πυκνίτης & πύξ.

Me duce Dardanius Spartam expugnauit adulter?
Aut ego tela dedi, fouíve cupidine bella?

ACERVATIO.

CAPVT XLIII.

EAdem sit fortasse Aceruatio: sic enim interpretamur συναθροισμὸν, & quam iidem dicũt πολυσύνδετον, minus signata voce:

Vrbem Troianam primùm, dulcésque meorum
Relliquias colerem: & Priami tecta alta manerent:
Et recidiua manu posuissem pergama Teucris.

Non est autem eadem quæ πολυσύνδετος: ea enim est λέξεως. Quòd si mauis ab hac diuersam esse συναθροισμὸν, interpretabor πολυσύνδετον, coaceruationem: συναθροισμὸν autem, coagmentationẽ,

Amissam classem, socios à morte reduxi. & alia quę ibi dicũtur. Differet igitur ab Aceruatione: D quia illa sedatior & humilioris argumenti. Coagmentatio incitatior: sicut in duodecimo,

Verte omnes te te in facies: & contrahe quicquid
Siue animis, siue arte vales: opta ardua pennis
Astra sequi, clausúmque caua te condere terra.

Aceruatio quoque non semper ordinem præscribit, & σωρὸς dicitur à quibusdam: vnde σωρείτης aceruus Chrysippi dicitur à Persio. συνάψιν coagmentationem nonnullis placuit appellare. *Σωρείτης.*

CELERITAS.

CAPVT XLIIII.

HViusmodi faciem præ se fert quam Gręci γοργότητα, nos expeditionem & Celeritatem, & præcipitationem diximus aliquando. Cõmodissimè verò im-

rò Impresſionem. ἐπιτροχασμὸν nonnulli, i. procurſionem. Fit autem tã cum copulatiuis quàm ſine copula.

-fuit Ilium, & ingens
Gloria Dardaniæ. ferus omnia Iuppiter Argos
Transtulit. incenſa Danai dominantur in vrbe.

Cum copula cædes illa ab vno,

Alcandrumq; Haliumq; Noemonaq; Prytanimq;.

Effuſa ibi,

Non arma expedient? totáque ex vrbe ſequentur?
Diripiéntque rates alij nanalibus? ite,
Ferte citi flammas, date tela, impellite remos.

& mox,

Quem metui moritura? faces in caſtra tuliſſem,
Impleſſemque foros flammis, natúmque patrémq;
Cum genere extinxem, memet ſuper ipſa dediſſem.

Mira in decimo, ac diuina,

At Pallas magnis emittit viribus haſtam,
Vaginâque caua fulgentem diripit enſem:
Illa volat. Tanta præcipitatio, vt illico haſta emiſſa gladium diſtrinxerit.

EVASIO. CAPVT XLV.

HVic ſimilis ea eſt, quam ſimul cum aliis non paucis primi nos & agnouimus, & nominauimus Euaſionẽ. Fit autem quum delibamus res, neque inſiſtimus, *Vtere ſorte tua.* Noluit inſiſtere in illa permiſſione ſuæ cædis. ſed ſubaceruauit,

-fuit & tibi talis Anchiſes genitor.

COMMORATIO, AMPLIficatio, Exaggeratio, Accumulatio.

CAPVT XLVI.

MIrum quum Gorgoteta adiunximus repetitionibus, quo conſilio audeamus dicere eius ſimilem Euaſionem. contraria enim videtur. Nam γοργότης multa quaſi faſceatim: Euaſio vnum vix, atque abit. Acutius tamen contẽplanti videbitur eadẽ in vi quidẽ, non in verbis. Multa enim cõprehendit Euaſio, quæ non explicat. Coacervationis autem comes, aut affinis Cõmoratio. A' qua non longè abeſt Amplificatio, quæ & Exaggeratio & accumulatio eſt. ſed Accumulatio humilior, & ſimilis Aceruationi. Exaggeratio & Amplificatio pleniores. Eſt autem Cõmoratio, quum eandem materiam aut alia facie oſtendimus: aut per partes diſcurrimus. vbi poteſt animaduerti, harum omnium Tractationem quâdam quaſi matrem eſſe: cuius exemplum habes,

Vipereo generi, & grauiter ſpirantibus Hydris,
Spargere qui ſomnos cantúque manúque ſolebat
Mulcebátque iras, & morſus arte leuabat.

Neque enim rectè putat Gallio Commorationem figuram non eſſe, neque ab vlla cauſæ parte ſeparari: ſed tanquam ſanguinem perfuſum per totum corpus. Nam tametſi cauſæ quædam id poſtulent, vt à materia nunquam auellamur: tamen ſunt partes quædam, in quibus ſi fueris cõmoratus, aurem animúmque iudicis auertas. Idem Cõmorationis ſpeciem dixit, Expolitio-

A nem, quod nihilo melius probamus. nánque expolitio ad Charactérem pertinet: neque figura eſt, neque ductus orationis, ſed loquutionis facies, ac cutis quædam. Idem eiuſdem error, quũ ſcripſit Breuitatem eſſe figuram. Eſt enim eodẽ modo atque ratione Character, ſiue forma, ſiue modus dicendi. nam ſanè Amplificatio, quę figura eſt, neutiquam opponitur breuitati. Sed Breuis ſtilus eſt contrarius τῷ ἁδρῷ, id eſt pleno & opulento. Amplificatio autem aduerſam ſibi habet Perſtrictionem. quæ aut ſoror eſt Euaſionis, aut comes, omnino cognata. nam breuitas ſine figura eſt, Troia euerſa. Euaſio autem ſiue Perſtrictio eſt breuitas figurata, *Et campos vbi Troia fuit.* Verſus diuinus, in tertio: quem adeò probauit, vt ſeipſum in decimo ſit imitatus, *At-*

B *que ſolum quo Troia fuit.* Amplificatio autem fit, quum id quod pro toto poſitum eſt, aggeſtis partibus maiore mole oſtentamus: aut quum poſita parte, aliis appoſitis effundimus in amplitudinem. Quinetiã alio modo componitur, quum facto ante re poſita, addimus cauſas, conſilia, euenta. Denique ſimplicitati maximè oppoſita eſt. Ecce ſimplicitatem,

Multa tibi ante aras noſtra cadet hoſtia dextra.

Ecce parem materiam amplificatam,

Te quoq; magna manent regnis penetralia noſtris:
Hîc ego námque tuas ſortes arcanáque fata
Dicta meæ genti ponam, lectóſque ſacrabo
Alma viros. Etiam exempla factorum quum

C ſubduntur, fit Amplificatio,

Si potuit manes arceſſere coniugis Orpheus
Threicia fretus cithara fidibúſque canoris,
Si fratrem Pollux alterna morte redemit,
Itq; reditq; viam toties. quid Theſea magnum,
Quid memorem Alciden? ἐπαύξησιν à quibuſdam dicta fuit: verùm ἰσαύξησις plus placet. nã μείωσις diminutionem notat.

Exaggerationis autem finis & vſus pro affectibus. In laudem, *-heu quibus ille*
Iactatus fatis, quæ bella exhauſta canebat.

In inuidiam,

Amiſſam claſſem, ſocios à morte reduxi.

Indignatio, *Ferte citi flammas, &c.*

D Multæ enim figuræ ſimul coniungi poſſunt: ſicut in lamentatione matris Euryali: Metus,

Me, me, adſum qui feci, in me conuertite tela,
O Rutuli, mea fraus omnis. nihil iſte nec auſus,
Nec potuit. cælum hoc & ſidera conſcia teſtor:
Tantum infelicem nimium dilexit amicum.

CONIVNCTIO.

CAPVT XLVII.

NEC longè ab hiſce diuerſa Coniunctio diuerſarum rerum, quæ à Græcis συζεύξεως duto vocabulo, Commiſtio, Confuſio: molliuſculè, Cinnus. Aliquando cum diſtributione & oppoſitione contrariorum: veluti ſi dicas, Deprecatur timidus vt lædat: precatur fortis vt iuuet. Poeta pictius loquutus eſt, in vndecimo,

m.

-solum Æneas vocat, & voces oro.
Nec Drances potius, siue est hæc ira deorum,
Morte luat: siue est virtus vel gloria, tollat.

Quibus carminibus nihil simplicius simul atque elaboratius. Nata quidem talia videntur, sed nõ sine fabrica naturæ. Attribuit Dranei imbelli, & sibi forti vel fortunam ad moriendum, quam ille explere nequeat: vel virtutem ad superandum, quæ cum illo nihil habeat necessitudinis. ita duabus personis simul iũctis atque confusis, adhibet diuersos euentus ex distributione. Ibi autem simplicior & manifestior,

Hîc manus ob patriam pugnando vulnera passi,
Quique sacerdotes casti, dum vita manebat,
Quique pij vates, & Phœbo digna loquuti,
Quique sui memores alios fecere merendo.

Et in contrariam sententiam quæ dicuntur ibidem de sceleratis.

ATTRIBVTIO, PROSOPOPOEIA. CAPVT XLVIII.

DEformationis, siue διατυπώσεως pars Attributio quoque est. & fit quoties Rei aut Personæ attribuim' rẽ, aut personam, aut modum, aut orationem. Rei res, vt anno sterilitas, aeri tempestas, nocti silentium, saxo asperitas: idque non solis nudísue epithetis: sed de narratione. Exẽpli gratia, non dicam nox obscura, sed

Nam neque erant astrorum ignes, neque lucidus æthra
Siderea polus:
Sed lunam in nimbo nox intempesta tenebat.

Persona personæ,

Rex erat Æneas nobis, quo iustior alter
Nec pietate fuit, nec bello maior & armis.

Persona rei, vt loco, aut tempori, aut aliis,

Regina ad templum forma pulcherrima Dido
Incessit, magna iuuenum stipante caterua.

Personæ res, *-hîc illius arma,*
Hîc currus fuit, hoc regnum dea gentibus esse,
Si qua fata sinant, iam tum tenditque fouétque,

Sermo quoque attribuitur personæ tam nominatæ, quàm non nominatæ,

Hîc Dolopum manus, hîc sæuus tendebat Vlysses.

Est enim sermo vulgo attribut': atque hîc quidem in recto, in obliquo verò ibi,

Venisse Æneam Troiano à sanguine cretum,
Cui se pulchra viro dignetur iungere Dido.

Vbi Poetę obseruãda est dexteritas. Si enim recta esset oratio, oporteret famam introducere, quæ Hiarbam alloqueretur.

Prosopopoeia verò duplex est. Primus modus, vbi ficta persona introducitur, vt Fama à Virgilio, & Fames ab Ouidio. Hæc non est figura, sed pars argumenti poetici. hanc fictionẽ appellat Quintilianus εἰδώλων: vt Dirarum, & Iræ, & Furoris. quales multæ in Scenis à nobis in fine huius libri declaratæ sunt. Alterum genus Prosopopœiæ, vbi non persona fingitur eo modo, sed orationis attributione. quę adeò pertinet ad διατύπωσιν, vt suprà eius partem fecerimus Ser-
A mocinationem. Duæ tamen species agnoscendæ. nãque si attribuam Æneæ orationem, erit sermocinatio: propterea quòd vera persona est. quòd si extra argumentum introducatur: veluti quum Æneas ait sese à patre per somniũ obiurgari: sanè est Prosopopœia. introducit enim aliam personã, præter suam & Elisæ. præsertim si rei mutæ sermo attribuatur, vt Demosthenes ait, Negotiũ ipsum φωνὴν ἀφιέναι. Sic terrá loquitur in II. Metamorphoseôn. Est & alius modus, quo non oratio, sed sensus rei brutæ assignatur. ex re enim, quæ non est persona, fit persona: vt,

Te nemus Angitiæ, vitrea te Fucinus vnda,
Te liquidi fleuere lacus. Cui modo cohæret ille quoque quando alloquimur brutam rem,
B quæ non intelligit, quasi intelligat. veluti Mezentius equum, Turnus hastam. Quo loco illud acutius contemplandum. Primum enim membrum summæ diuisionis figurarum est. Quum dicitur quantum in re est, ita vt æquet rem oratio: nos tamen attributionis partem hanc, quæ plus dicit quàm in re sit, hîc admiscuimus: quod nobis fraudi esse non debet apud æquos rerum æstimatores. Huc enim traxit vis & natura διατυπώσεως, neque permisit tractationem hanc differre, ne res distraherentur. quare studiosi intererit hanc partem ita hîc legere, vt si malit esse alibi, cogitatione aptet sua. Quintilianus scribit, oportere eius personæ cui attribuitur oratio, habitum describi: alioqui non esse Prosopopœiam, sed διαλογισμόν. Mihi videtur omnis
C oratio esse διαλογισμός: Personæ verò habitum nequaquam pingi debere, sed orationem per se satis posse ad personam illam declarandam. Cicero tamen pro M. Cælio ita pingit Appium cẽsorem, vt ibi ille apparere videatur. quare si cui Quintiliani sententia magis placeat, ne mihi quidem displicet. Similes illis superioribus attributionibus sunt alloquutiones, quæ ad absentes diriguntur: qualis Æneæ ad Palinurum iam non exaudientem. & Apostrophæ quædam. Cuius figuræ modi duo: vnus, in quo cohæret oratio: vt, *Tuus ô clarissime frater, Pandare*. Connexus enim hic sensus est. Alter non cohærens & durius: qualis ille in laudibus Italiæ, *Hinc al-*
D *bi Clitumne greges*. dicendum enim fuerat, *Atque tui Clitumne greges*. verùm hæc etiam cum figura loquutionis conuenit.

ANTICIPATIO. CAPVT XLIX.

SVPRA diximus διατύπωσιν fieri per Anticipationem: quæ nunc est declarauda. Triplex eius species: Vna Grammaticorum, de qua in libris De causis satis. Altera Oratorum, quum præripimus id quod ab aduersario adduci potest. vnde appellata est à nobis Præuentio. Tertia, quæ impræsentia explicãda est. omnes à Græcis προλήψεις dicũtur. Fit autem à Poeta,

à Poeta, quoties suæ personæ circunstantias attribuit ei personæ aut loco, cui per se non competit. Circunstãtia personæ multiplex est: atque inter cæteras, tempus, & ea quæ ad seculum cuiusque pertinent. Idcirco si dicam expugnatum oppidum bombardis tempore Æneæ, πρόληψις erit, siue præsumptio: propterea quòd quæ tormenta bellica sic vocant, tunc non erant: nunc sunt. Vtuntur autem ea figura duobus modis: vnus est mollior, quum Poeta loquitur, *Italiam fato profugus, Lauinaque venit Littora.* etenim illò quum appulit Æneas, nõdum Lauina littora dicebantur. hoc tamen tolerabile est: subintelligas enim, quæ postea Lauina dicta sunt. Alter modus duriusculus, vbi Poeta personę attribuit orationem, quæ mentionem faciat cuiuspiam rei tunc non existentis: aut si erat, nequaquam eo nomine vocabatur, quo illam appellare facit. exempli gratia, Palinurus Æneã rogat, vti suum corpus afficiat sepultura. designat locum, *Portus*, inquit, *require Velinos*: portus quidem erãt, nomen autem aliud. Est igitur Anticipatio, quia Virgilii tempore sic nominabantur. Durior tamen, vt dicebamus, est. quippe loquitur Palinurus, cui oratio è reipsa, quæ suæ tempestati conueniret, attribui necesse est.

ASSIMILATIO, EXEMplum, Imago, Translatio, Collatio, Comparatio. CAPVT I.

NOmen quatuor speciebus commune veteres nõ posuere. nos Assimilationẽ vocamus: quæ continet Exẽplum. Imaginem, Collationem, Comparationem. Ac quanquam multis videtur Exemplũ non esse figura, est tamen acriùs intuẽti. Nihilo sanè minus quàm ipsa ὑποτύπωσις. Quare à Græcis παράδειγμα quoque dictum fuit, propterea quòd rem ipsam iam positam etiamnum sua specie indicaret:

Antenor potuit, mediis elapsus Achiuis,
Regna Liburnorum & fontem superare Timaui.
& *-Pallásne exurere classem*
Argiuûm, atque ipsos potuit summergere ponto?
& *-Mars perdere gentem*
Immanem Lapithûm valuit. Hæc enim sunt exempla, quoties historiæ aut fabulæ argumẽto simili declaramus materiã, aut iã positam, aut quę iam ponetur. Sanè omniũ illud cõmune est, vt cõponatur aut res rei, aut persona personæ: aut persona rei, aut personæ res. Ergo facta factis, loca locis, tẽpora temporibus. Interdũ verò simul omnia miscentur. Fit autẽ eiusmodi relatio aut per æqualitatẽ, aut per excessũ. Æqualitas, Talis, Qualis, Tãtus, Quãtus, Vt, Qualiter, Ceu. Sic, atque eiusmodi. Per excessum autem, vt in V, *Non sic præcipites biiugo certamine campum Corripuere.* Quod est in Collatione & in Imagine. *Præruptus aquæ mons.* Est enim Imago posita frequens in Trãslatione. hanc Græci μεταφορὰν, illã εἰκόνα vocant. Est autẽ Trãslatio, quoties è re in

A rẽ transferimus id quod est: vt, *Instar montis equum.* & in II. Georg. *vndam salutantûm.* Simplicior verò sine translatione, *Os, humerósque deo similis.* &, *O mihi sola mei super Astyanactis imago.* Talia sunt illa loca quæ per εἰκονισμοὺς in affectus flexa sunt: *Fuit & tibi talis Anchises genitor.* Item, *Subiit chari genitoris imago.* &, *Patriæ strinxit pietatis imago.* &, *Non ignara mali miseris succurrere disco.* & in XII, de Turni equis, *Qui candore niues anteirent, cursibus auras.* Illud quoque ex Imagine, *At medias inter cædes exultat Amazon.* & illud, *Et nunc ille Paris.* & illud, *Mitis vt in morem stagni placidæque paludis Sterneret æquor aquis, remo vt luctamen abesset.* Est & quidam modus Ima-
B ginis in contrariis, *Qui Bauium non odit, amet tua carmina Meui.* Differt autem ab Exẽplo, propterea quòd Exemplum ponitur vt aliquid tale fiat: Imago autem nullum talem finem habet: sed vt duæ res sub vna atque æquali intellectione cõprehendantur propter assimilationem, quæ dicitur ὁμοίωσις.

Collatio verò & Comparatio, vtraque ponit duas res separatas, alteram vnde, alterã quò. Illa vocatur à Græcis παραβολὴ, Comparatio σύγκρισις. Cæterùm vox παραβολῆς duriuscula est, & coniectionem significat. Nos eiusmodi impetũ molliore vocabulo reduximus ad æquabilitatẽ. sed illi vendibilem fecere vocem illã, παραβολὴ, συμβολὴ, ἀντιβολή. mihi nunquam placuit. Σύγκρισις autem aptius atque acrius: non enim comparatur tantùm, sed etiam comparata iudicantur. Diffe-
C runt autem inter se: quia Comparatio statuit rẽ notã, cui comparetur id quo de sermo est: isque transitus appellatur à Græcis ἐφάρμοσις, i. Adaptatio: vt, *Qualis in Eurotæ ripis, aut per iuga Cinthi Exercet Diana choros.* Postea reddit, *Talis erat Dido.* Collatio verò è contrario, rẽ ponit priore loco, quam conferat sequenti. quæ connexio dicitur ἀνταπόδοσις. Neque enim se cõparat Iuno Mineruæ, sed Mineruam sibi. itaque quum de Minerua dixit, de se subdit, *Ast ego quæ diuûm incedo Regina.* Habent verò aliam quoque differẽtiam: Cõparatio semper habet similitudinem, Collatio etiam dissimilitudinem. vt ibi: maiorem enim sese prędicat Iuno quàm Minerua sit. Ita cum Aiace cõfert Æneam ibi. Venus autem
D se cũ Diomede, in decimo, *Mortalia demoror arma.* & *Mortalin' decuit violari vulnere Diuam?* Simplicior in Miseno, Hectoris & Æneæ, *Non inferiora sequutus.* & in vndecimo, quum Diomedes Hectori confert Æneam,

Hectoris Æneæque manu victoria Graiûm
Hæsit. Est & illa Mezentii cum Orode,
Haud furto melior, sed fortibus armis. & illa, in XII,
Indignum est Italos Troiam circundare flammis
Nascentem: & patria Turnum consistere terra.

Est enim Collatio ab honesto: sicut illa ab vtili,

Si Turno extincto socios sum accire paratus:
Cur non incolumi potius certamina tollo?

Collatio loci,

Hîc segetes, illic veniunt felicius vuæ.

Temporis, *Luce palàm certum est.* Græcorum noctem in excidio Troiæ confert Turnus cum diurna sua oppugnatione. Euentus,

Longè illi dea mater erit. Nánque semota Veneris potentia, haud sic abiturum esse Æneæ, vt seruetur. Totáque pars illa confert & personas, & merita, & facta:

Cui Pilumnus auus, cui diua Venilia mater. &

Quid face Troianos atra vim ferre Latinos,
Arua aliena iugo premere, atq; auertere prædas.

Illa personarum,

Nec verò Alcides tantum telluris obiuit,
Fixerit æripedem ceruam licet. Sicut illa:
Excudent alij spirantia mollius æra.

Est & collationis modus in auguriis, quemadmodum in primo: non enim est comparatio:

B *Aspice bissenos lætantes agmine cygnos.*

& in augurio Aquilæ, quam Tolumnius obseruabat. refertur enim aquila ad Æneam: peregrina sanè auis, & alienis imminens fortunis: serpens Turno, quippe terrigena serpens est: Turnus item opicus. Tale est insomnium Penelopes. ita in his obscurior, in cygnis autem apertior. est enim ἀνταπόδοσις. *Aspice bissenos,* est prior pars: altera pars, quæ ἀνταπόδοσις, *Haud aliter puppésque tuæ.* Maximè verò pertinet ad Oratores Collationis modus is qui fit per antitheta, qualem & suprà diximus, & videmus in quarto,

- si te Carthaginis arces,
C *Phœnissam, Libycæque aspectus detinet vrbis,*
Quæ tandem Ausonia Teucros considere terra
Inuidia est?

Respondent enim partes inter se summa cum efficacia: vt sit, Phœnissam in Libya retineri atque delectari: cui respondet, Teucros in Ausonia. Icirco concludit,

- & me fas extera quærere regna.

RETRIBVTIO, CONCESSIO, Comparatio repetita. CAPVT LI.

Collationis speciem ἀνταπόδοσιν dixere Græci: nos Retributionem interpretati sumus. alii maluerũt Cõpensationem: quippe est enarratio criminis aut alterius facti, altero crimine aut facto
D aduersariorum, quoties nostrum diluere nõ possumus. Ita enim demum euadimus, vt opponamus tantundem,

Non ego te vidi Damonis, pessime, caprum
Excipere insidijs? Quia dixerat aduersarius,
- Quum tu Daphnidis arcum Fregisti.

Huius figuræ pars ea est, quam aliqui Permissionem, alii Concessionem vocant. Concedimus enim manifestè quæ sine pudoris dispendio negari nequeunt: tum meritis alterius causæ obruimus peccatum, vt Turnus non semel,

Sin' & Troianis cum multo gloria venit
Sanguine. &
Non erit auxilio nobis Ætolus & Arpi:
At Messapus erit, felixque Tolumnius.

Habet etiam occultam Antithesim, & adornatur exte-
A nuatione. gloria enim non est potior vita aut sanguine, præsertim quum dicit *multo:* & addit, *venit.* labor enim in motu. & agnouit Ætolum, non Italum. Quid mirum si nolit aduena mittere auxilia? & auxit ex altera parte, quum Tolumnium Felicem appellauit. Quæ & cuiusmodi cùm magno ingenio, summa arte à diuino viro elaborata, ne à Donato quidem, omnium interpretum diligentissimo, significata sint: magnum operæprecium futurum spero, siquis hæc nostra præcepta cõferat ad suas lucubrationes.

Comparatio verò aut simplex est, aut partes habet. Simplex est illa,

Qualis mugitus, fugit quum saucius aram
Taurus, & incertam excussit ceruice securim.

Interdum constat duabus partibus, Protasi & Antapodosi: vt, Qualis ad Eurotam Diana, talis
B Dido Carthagini. Fit autem & per affirmationem, & per negationem. illa vulgaris: huius exemplum, *- haud alia est Turni venientis imago.* Est igitur tota hæc orationis pars Antapodosis, quasi compensatio. Alii dicere maluerunt ἐφάρμοσιν: quemadmodum suprà monuimus, id est Adaptationem. Videtur tamen acutius contẽplanti ἀνταπόδοσις non ipsa pars, sed ratio quæ docet partem ipsam adaptare. vt Antapodosis sit corpus ipsum orationis additũ corpori priori: Epharmosis autem opera ipsa qua coniungimus Retributionem Propositioni. Aliquando autem tertiam quoque partem habet, quam vo
C camus Epiphonema, quasi Acclamationẽ: cuius naturam alibi etiam diximus, idque suo loco. Non enim Comparationis propria pars est, sed tanquam figura figuræ addita. vt Comparatio cum Epiphonemate sit figura figurata. talis in I,

Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus.

Non necesse tamen est Epiphonema omni ex parte cõuenire comparatæ rei: quemadmodum videmus in decimo, *Ille sedens victor, flammas despectat ouantes.* Hic enim sedẽti pastori non sedentem Pallantem comparauit. Quemadmodũ verò suprà diximus, hic quoque de cõparatione agendũ est. Personarum, Dido Dianæ, in primo: in quarto, Pentheo atque Orestæ. Eadem
D quasi personæ, vt ceruæ. In quarto, Æneas quercui immobili atque ventis inuictæ. alibi, Latius scopulo: Bitias pilæ saxeæ: comparantur personæ rebus. Res rei, Troiæ ruina orni ruinæ. Factum facto, Pacatio maris à Neptuno sedationi tumultus popularis ab Oratore. Tempus tẽpori, de Vulcano & fœmina sedula: *Hoc tunc ignipotens.* Locus loco, aliquando cum persona, aliquando sine. Cum persona, Tyburis colles cum Homole atque Othry montibus: è quibus illinc Catillus & Coras descendunt: *Hinc duo nubigenæ Centauri.* Sine persona rara fit locorum inter se comparatio. Loci tamen cum facto, in quinto, quum implicatam Troiæ decursionem cõparat cũ Labyrintho. Sæpe omnia mista sũt. Persona, res, virtus, factũ, euentus, tempus, locus, vt in x.

Ac veluti optato ventis æstate coortis,
Dispersa immittit syluis incendia pastor.
Correptis subitò medijs extenditur vna
Horrida per latos acies Vulcania campos.

Omnium hìc fit mentio. *Pastor* est persona : res, ignis : virtus, venti : factum, incendii : euentus, *correptis subitò* : tempus, æstatis: locus, syluæ. ac præter hæc omnia, fortuna: *optato.* Sic optabant auxilium Arcades: persona & virtus, Pallantis: factum, cædes: res, arma: euentus, timor, fuga hostium: tempus, prælii: locus, campi.

Atque hæc sanè Comparationis natura est: cuius vsum è iudicio ita pendere debet, vt modò æqualia, modò inæqualia comparentur. Æqualitatem nunc accipio laxo significatu, etiam in qualitate, etiam in substantia: sic & inæqualitatem. sic Turnum Marti: Troianos formicis. Sic habes Apes, Mergum, Ceruam, Taurũ, Delphinos. hæc omnia pro iis affectibus, quos homini cum cæteris animantibus natura communes fecit. Etiam rebus aliis quæ affectu careant: certis tamen præditæ sint qualitatibus, cuiusmodi mare est. & à priuatione. Elisam enim nihil respondẽtem comparat saxo, Latini pertinaciam scopulo, quæ motu & sensu carent. Quum autẽ sermonis castitas, & lux omnibus Poematum locis debetur, tum est maximè obseruanda procurandáque in comparationibus: ídque sine affectatione. Itaq; aut puræ sunt, aut plenæ, aut mediæ. Pura illa in primo,

Quale manus addunt ebori decus, aut vbi flauo
Argentum, Pariúsue lapis circundatur auro.

& illa in duodecimo,

Indum sanguineo veluti violauerit ostro
Si quis ebur: aut mista rubent vbi lilia multa
Alba rosa.

Plenæ verò ac magniloquæ, vt illa ex decimo,

Ac velut ille canum morsu de montibus altis
Actus aper, multos Vesulus quem pinifer annos
Defendit, multósque palus Laurentia, sylua
Pastus arundinea. Postq̃ inter retia ventum est,
Substitit, infremuítque ferox, & inhorruit armos.
Nec cuiquam irasci, propiúsue accedere virtus:
Sed iaculis, tutísque procul clamoribus instant.

Mediæ ac temperatæ exemplum est in primo, de Elisa & Diana. quare Lupum, Leonem, A- D
quilam nominabimus: Mergum nequaquam, ne candor ille castitásque defœdetur. Adeò enim plebeia vox est, vt qui hirundinem, apes, formicas suis vocabulis appellarit, illam refugerit: rẽ non sit aspernatus, quam verborum ambitu expresserit in quarto: cui Mercurium similem dicebat, in comparatione scilicet. nam seorsum in quinto nominauit. Quod verò de Comparatione præcipio, idem quoque sentio de Imagine & aliis, si qua sunt, generibus Assimilationis. Sunt enim adeò propinquæ, vt ambiguum multorum fecerint iudicium. adeò vt illi, *inde lupi ceu Raptores atra in nebula,* & quæ sequũtur: si Plutarchum consulas, accipienda sit tibi pro Ima-

A gine. verùm nos, vt opinor, aptius ac subtilius. Trãslationibus igitur, & attributionibus, & circumloquutionibus vtendum, ne sordescat oratio in re vili: à qua etiam consultius quàm Homerus, vt ferè semper, abstinuit noster: qui neq; muscam nominauit, neque asinum, sicut ille: neque earum sordiũ colluuiem dignã putauit sua maiestate. Maximè verò studendum est, vt aliquid proprii ac certi: sed neque vulgaris, neque tamẽ affectati aut abstrusi apponamus. Sic enim Raptores lupos vocat deus iste Poetarum, eósq; atra in nebula. tũc enim ad prædas potissimùm incitãtur. Sic de leone, *suadet vesana fames, manditq; trahitq;.* De apro, *& inhorruit armos.* & illud, *Caudámq; remulcens, Subiecit pauitantem vtero, syl-*
B *uásque petiuit.* Nihil enim lupo formidolosius, vbi libera fuga potest effugere vltores maleficiorum. & in superiore, *Quos improba ventris Exegit cæcos rabies:* neque enim saturi venantur. cõtrà, felles generosi, si famelici sint, languent, atque ad prædã sunt ignauiores: nitidiores, animi gratia venantur. Sic canes leporarii nobiles, dominis, non sibi capiunt feras. In affectibus autẽ Comparationes esse decet molles atque suaues, qualis illa diuina in quarto Georg.

Qualis populea mœrens Philomela sub vmbra
Amissos queritur fœtus. Et illa ex vndecimo,

quouis nectare dulcior,

Qualem virgineo demessum pollice florem.

& illa ex nono,

Purpureo veluti quum flos succisus aratro,
C *Languescit moriens: lassóue papauera collo,*
Demisere caput, pluuia quum fortè grauantur.

& illa,

Seu mollis violæ, seu languentis hyacinthi. & illa,
Argentum Pariúsue lapis circundatur auro.

& in sexto,

Quàm multa in syluis Autumni frigore primo,
Lapsa cadunt folia, aut ad terram gurgite ab alto,
Quàm multæ glomerãtur aues, quas frigidus annus
Trans pontum fugat, & terris immittit apricis.

Multæ quoque simul ponuntur aliquando: verùm rarius, Comparationes: Imagines aptiores sunt ob breuitatem: veluti in II. Georg. duæ,

Quem qui scire velit, Libyci velit æquoris idem
Discere, quàm multæ Zephyro turbantur arenæ:
Aut vbi nauigijs violentior incidit Eurus:
Nosse, quot Ionij veniant ad littora fluctus.

Sicuti comparationes siue collationes tres, in quarto Georg.

Frigidus vt quondam syluis immurmurat Auster:
Vt mare sollicitum stridet refluentibus vndis:
Æstuat vt clausis rapidus fornacibus ignis.

Ergo quemadmodum dicebamus, si pictiores magis placeant, temperentur ita, vt ne luxurient: ac necessaria, non addita videantur: cuiusmodi sunt ea, quæ de equo canit diuinus Poeta,

Qualis vbi abruptis fugit præsepia vinclis
Tandem liber equus.

Quod enim sequitur, ex Physiologia ductũ est, A

Aut ille in pastus, armentáque tendit equarum:
Aut assuetus aquæ perfundi flumine noto,

Emicat. Deinde exultantis illa, *-arrectísque fremit ceruicibus altè Luxurians.* Tum autem delectatio, *Luduntque iubæ per colla, per armos.* Turno igitur equum hîc: equum verò Aquiloni in tertio Georg. tanta támque accurata venustate, vt nihil suprá:

Qualis Hyperboreis Aquilo quum densus ab oris
Incubuit, Scythiæque hyemes atque arida differt
Nubila: tum segetes altæ campíque natantes
Lenibus horrescunt flabris, summæque sonorem
Dant syluæ, longíque vrgent ad littora fluctus.
Ille volat, simul arua fuga, simul æquora verrens. B

Vbi videatur ineptis fortasse tractus aliquis otiosus. Cæterùm nullo non loco natura ipsa loquitur. Principiò dixit eum *densum*: non quasi nubilum, vt ibi interpretantur triuiales. Boreas enim sudus est, iccirco, ex natura ipsa ducta verba illa, *atque arida differt Nubila.* Seruius quoque dissimulauit: Mancinellus recitando alienas inscitias, suam prodit: qui Hyperboreos populos dictos ait, quia humanæ vitæ excedant modum. Sed *densus* appellatur à Poeta mirabili ratione. quum enim est furibundus, inæqualiter flat: vbi verò *lenis*, æquabiliter adeò, vt in se totus coactus atque cõdensatus excurrat. Mirificam verò rem præteriere Critici. Omitto nugas veterum, qui montes Hyperboreos finxere supra Scythiam: quibus tamen partibus nihil planius. Totos tractus paludes passim occupant, vnde C Tanais & Borysthenes erumpunt. Cæterùm Aquilo, qui Boreas est, quomodo ab Hyperboreis spirat oris? neque enim ex iis locis flare potest, quæ supra ipsum esse dicuntur. Eadem negligẽtia, longos fluctus vnus dissimulauit: alter omisit reddere rationem: tertius ineptiuit: In longum, inquit, tracti. At nullus non fluctus in longum trahitur. sed ita illud erutum è Physicis est. Qui ab Aquilone sæuiente fluctus excitantur, curtiescunt, ac breues sunt: quos verò lenis Boreas impellit, verruntur, vt & hic dicit, atque longo tractu raduntur.

Epiphonematum quoque cohæsio fit, non quasi affixio: vt ex ipsa comparatione enata videantur. Quia Diana pulchra est, Latona lætatur. Quia equus currit, ludunt iubæ per colla. D Quia leo vorauit ceruum, *lauit improba teter Ora cruor*. In secundo autem, in recessu est Epiphonema. vbi dicit, *Lupi* ceu raptores, adiunxit, *catulique relicti Faucibus expectant siccis.* Rei quidem pars est, verùm obscurius cohæret. Voluit intelligi luparum sæuitiam augeri ob catulorum charitatem, quos sciant expectatione macerari. non omnia tamen Epiphonemata ad rem comparatam vtique referuntur. nánque Latonæ pectus tentant gaudia propter Dianam: cuius pectus gaudeat ob Elisam, nullum vides.

SVBSTITVTIO.

CAPVT LII.

QVo nomine alio quàm Substitutionis appellarem Græcorum παραβολὴν, nesciebam. Est autem quasi facies quædam vel Comparationis vel Collationis. Fit enim per ἀνταπόδοσιν, quoties propositis certis rebus, vel coniunctis, vel disiũctis, apponimus totidem vel coniuncta vel disiuncta, sed diuersa aut contraria: vt,

Pro molli viola, pro purpureo Narcisso,
Infelix lolium, & steriles dominantur auenæ.

ALLEGORIA, PARABOLA.

CAPVT LIII.

DIuisionis hoc primum erat membrum, sub quo figuræ illæ continebantur: quarum significatio esset æqualis rei significatæ. Nunc verò quũ videamus eam figuram, quæ Allegoria dicitur à Græcis, eandem esse quam παραβολὴν: Parabolam verò eandem item cum Comparatione: hoc enim nomẽ ipsum quoque sonat. quónam modo fiat: vt Allegoria sit figura qua aliud dicimus, aliud intelligimus? id quod sub alio mẽbro diuisionis recensebatur. Sanè ita accipiendum est: Comparationis, quemadmodum dicebamus, esse partes duas. puta quæ de Mezentio dicuntur, & quæ de leone. huic ille comparatur. Quòd si hæc sola ponitur, prior autẽ nulla, Allegoria est. ita vt Allegoriã alteram Cõparationis partem dicamus: non quæ ipsam componit Cõparationem, sed quæ per seipsam posita, alio modo rẽ digerit. Exemplũ declarabit, Si Mezẽtiũ non describam, eiusq; tum robur tum animos indicare velim: ad hũc potissimũ dicã modũ per Allegoriã, Leo impastus inter armẽta sæuit, omnia prosternit, totus fit cruentus suadẽte fame. Hęc figura non cõtinetur sub hoc genere, quod nũc tractam⁹: aliud enim dicit quàm Mezẽtium, quem tamen designat. Ambiguè igitur accipietur Allegoriæ nomen pro hac figura, & pro Comparationis parte. Eã figurã Latini nõdum nominarunt. nos ausi sumus dicere prætextũ: prætexit enim aliũ aliud. Continet autẽ μῦθον, siue fabulam, & χρείαν: de quibus Græci rhetores, vt habes apud M. Meneniũ in Liuii historiis exẽplum. Cõcipiuntur etiam sub Allegoria quædam genera Prouerbiorum: ea sanè quę ex vna significatione multis sententiis adaptãtur. Exempli gratia, Frons est occipitio prior: id significatur his verbis, quod apertè cognoscitur in capitibus animalium. quo ex loco educuntur quasi lineæ quædam à puncto circuli medio ad ambitum multarum sententiarum. veluti si petas penulam meam pluuio tempore: obiiciam eam parœmiã ita, vt ego sim quasi frõs, tu quasi occiput. Ad eundẽ modum, si roges vtrũ prius sit, cultus diuinus, an diuitiæ. & alia talia, quæ suis locis & ab aliis, quanquam loquacissimis, ieiunè, & à nobis plenè declarata sunt.

PRÆ-

PRÆSCRIPTIO. INTERpretatio. CAPVT LIIII.

TOt inter species quæ ad *διατύπωσιν* referebantur, Præscriptio quoque est connumeranda. Eam si quis adiunxerit Moderationi, mea quidẽ sententia non errabit. Eiusdem enim generis est & cum illa, & cum Emẽdatione. Quippe positis multis quædam secludit, alia admittit: idcirco Græci *ὁρισμὸν*, Quintilianus Finitionem vocat. *Non erit auxilio nobis Ætolus, & Arpi:*

At Messapus erit. Ita præscribit fortunam suã viris fortibus, & felicibus, & delectis. ait enim: *felixque Tolumnius*, & mox *delectos Latio & Laurentibus aruis*. Atque excludit Ætolos cum Diomede: quasi ad rem nihil pertineant, sed temerario consilio sint implorati. Interdum verò nõ multa ponit, quæ discernat: sed aliquid præsupponit, aut ab alio dictũ interpretatur. Quemadmodum vbi Dido coniugium dixit: *Coniugiũmq; vocat:* ait Æneas: *nec coniugis vnquam Prætendi tedas*. Quam orationem cum explicamus, dicitur Interpretatio. veluti Turnus nauium conuersionem:

Troianos hæc monstra petunt: his Iupiter ipsis

Auxilium eripuit. Id quod appositu aut lucidiorum vocabulorum, aut quę totum certis partibus præscribant, fit. Sicut ibi: *Italiam fato profugus*: explicat: *Lauináque venit Littora*. & *molémque & montes insuper altos Imposuit*.

DEFINITIO. ETYMOLOgia. CAPVT LV.

ARctior etiãnum Definitio est: quippe rem ipsam vel nudam, vel cum apparatu designat. ad quam diluẽdam vtimur in contrarium Interpretatione. Nam filiam Æneæ Latinus per oratores in septimo cùm obtulisset, generi nomen detulit simul cum definitione hac:

Est mihi nata, viro gentis quam iungere nostræ

Non patrio ex adyto sortes, non plurima cœlo

Monstra sinunt. Nuptiæ enim sunt hoc, quod ait. *Natam viro iungere*. vir igitur gener. Quam ad diluendam vtitur Amata interpretatione:

Exulibus ne datur ducenda Lauinia Teucris? nõ enim coniunx, sed

Perfidus alta petens abducta virgine prædo.

Cùm igitur definitio sit duplex, *χρήματος καὶ ὀνόματος*, rei definitio ea est quã diximus. Nominis autem definitio est, quam Etymologiam vocãt. hanc ego nominis rationem vbique sum interpretatus. nam Veriloquium quonammodo dicas? Veritas enim vnica in voce non consistit, sed integra, & perfecta oratione. Nisi intelligas quemadmodum in prima philosophia declaratum est: verum, & vnum, idem esse. Cæterum neque norant hoc Grãmatici, neque ad id aspexere: sed quòd nominis significatũ respõderet suis principiis, à quibus originem duxisset: verum esse non ineptè sunt arbitrati. Exem

A pli gratia. Princeps quòd esset primum caput: verum nomen officii dixêre, pro certo & apto. Hac figura Virgilius sæpenumero visus est: vt in quinto, vbi deducit nomina familiarũ, à Mnestheo, Sergesto, Cloãtho. Item de Carthagine, quare Byrsam nominarint. &

Iulius à magno demissum nomen Iulo. &

Latinum, - his quoniam latuisset in oris. & Aornon: quòd interuentu Æolicæ consonantis, Auernũ postea dixêre.

Associatur verò Præscriptio interdum sententiæ: veluti cùm Iupiter humanam vitam ex Fato circunscribit.

Stat sua cuique dies, breue & irreparabile tempus.

Aliquãdo iuncta *παῤῥησία*. vt in XI. *Dicam equidem, licet ille mihi mortemq; minetur*. Hac enim loquendi B libertate Turni animum, atque violẽtiam interpretatur. Quæ figura videtur à M. Tullio Effrenatio appellari, dura tamen sanè voce, atque indigna viro vel sapienti, vel etiã ciuili, à quo neutiquã auferas *παῤῥησίαν*. sat poeta interpretatur: *Det*, inquit *libertatem fandi*.

AGNOMINATIO, PAROnomasia, Allusio. CAPVT LVI.

AD Præscriptionem, Interpretationẽ Emendationem, siue scorsum positas, siue mistas pertinet Paronomasia, quam vocamus nos Agnominationem. Quæ tametsi est in re, tamen haud scio an sine figura dictionis statui posit. quippe est allusio rei à re deducta cum præscriptione, mutatis aut additis, aut detractis elementis. ea raro C conuenit grauioribus poematibus. Epigrãmati, & Satyræ, & Comœdiæ maior necessitudo. Mutamus elementa: vt non est Gallus, sed Callus: de homine duro. Galli enim leues ac faciles sunt. Additis, vt Dyspari, Demptis, vt Scaliger, Aliger. Deductionibus etiam vtimur: quemadmodum apud Martialem: *Non es vitiosus Zoile, sed vitium*. Nam apud eundem illa est interpretatio siue paronomasia: *Non es bonus sed optimus malorum*. Quæ verò est simplex allusio, inter figuras dictionis frequentius ponitur: tametsi ne ab hoc quidem rerum ordine diuelli queat: quale illud Ciceronis: Res inuisæ visæ D sunt nobis Brute: Et apud Poetam: *Lybicis teris otia terris*. Frequẽtes in ea prisci. Et Plautus interdum immodicus. Bisquæsitum vulgus Italicũ corrupta voce dicit *Beschirzo*. sic enim pronunciant, quod Galli scriberent, Bisquisitio: propterea quod quasi idem bis repetitur.

CONCESSIO, EPITROPE. CAPVT LVII.

PRÆscriptioni affinis est ea, quam Græci *ἐπιτροπὴν*, nobis placet Concessionem nominare: nõ vt verbum verbo, sed vt rem explicemus. fit cũ quippiam petimus, quòd si non possumus interpretari, partem concedimus, vt reliquum feramus. Eius exemplum petendum in deorum

tătur etiă poetæ. Est enim Metastasis nostra imago stat' eius, quă Trăslationě vocăt rhetores. Differt autem à statu illo, quatenus totius causæ is est fundaměntum. Metastasis autě partis tătùm modus. Iunoni dat poeta per interrogationem:

Æneam hominum quisquam diuûmque subegit,
Bella sequi? & num linquere castra Hortati sumus? Transmutationem interpretati sunt paulò duriusculè. quăquam transmouere verbum appositè id assequatur: vt apud Terěntiú, trăsmouere gloriam. Transmotio tamě minus arridet: neque Transmissio admodum ineptum.

NECESSITAS.

CAPVT LXVI.

HVius figuræ motus consistit in ea, quam Græci pro figura agnouere, atque ἀνάγκην nominarût. Cùm reiicimus factum in suas causas: Fatŭ, Naturam, Mores, Leges, Tempus, Locum, Ætatem, Conditionem: Habet enim maximam vim apud pleró sque: præsertim Platonicos, qui eam Deam deorum, aut potius Tyrannam sibi finxere. Ea vtitur poeta multis in locis: *Stat sua cuiq; dies.* & *-sic voluere parcas.* & *-fata viam inuenient.* & Æneas abeundi voluntatem in Iouis imperium. A natura: *varium & mutabile semper Fœmina.* ergo abeundum. A moribus, *pulchrúmque mors succurrit in armis.* Igitur mors appetenda viro forti: pulchra enim expetuntur. A legibus, *At tu dictis Albane maneres.* non igitur iniustus, C aut crudelis Romanus rex: Ab ætate, Pallas, *aut ego iam spoliis laudabor opimis, Aut letho insigni.* A loco, *In regnis hoc ausa tuis.* Necessariò igitur debuit resistere. A tempore, Necessariò manendŭ in Africa Æneæ ostendit Dido flantibus Aquilonibus aduersis. Hæc pro figura ab antiquis agnita est: mihi ea sententia non probatur. nullus enim color ibi, nulla mutatio orationis. Λύσεις potius: siue magis placet, Λύσεις, Argumenta enim sunt arma orationis, & nerui. Est autem eius vsus duplex: alter ab accusatore: quam iccirco dixere Græci κατηγορίαν, Accusationě: quěadmodum Iupiter in primo Vlyssea, humanarum rerum euentus ait ab hominŭ animis proficisci. Alter est ab eo qui defendit: Græci ἀπολογίαν, nos Excusationem vocare possumus: cu D ius exempla vides suprà.

DICÆOLOGIA, RATIOnabilitas.

CAPVT LXVII.

Est autem huic cognata δικαιολογία: eam enim sæpè consequitur. Fit autem cùm rem ipsam vel confessam, vel non controuersam petimus: sequitur enim factum hoc, aut quod fieri debet, necessitatem, sic,

Si sine pace tua, atque inuito numine Troes
Italiam petiere, luant peccata, neque illos
A *Iuueris auxilio, sin tot responsa sequuti,*
Quæ superi manésque dabant: cur nunc tua quisque
Flectere iussa potest?

Vbi ex contrariis sententiis positis altera destructa, alteram iure ipso stare necesse est. Iccirco δίκαιον λόγον Greci, nos interpretati sumus Rationabilitatem. Verùm equidem ne hăc quidem figuram puto: sed modum orationis ductŭ è statu qualitatis. Ac quanquam est moderatio quædam atque mediocritas τῆς παρρησίας, quam figuram cŏfessi sumus: tamen vt res plenius intelligatur, ad hunc modum distinguěda est. παρρησία duplex. vna Libertas, quam præ se fert orator tota oratione. Ea nulla figura est. Altera, est ostentatiò huiusce libertatis, & color ipsius, B atque hæc est figura. Consistit autem in aperta personæ simplicitate, vel vera, vel simulata, & causæ bonitate, aut iudicis clementia. Quamobrem vocauit eam Cornificius Licentiam, nŏ libertatem, laxè nimis tamen. non enim vniusmodi semper est. Aliquando enim valde prudĕs est, ac circunspecta. veluti cum cuipiam euěturam noxam ostendimus ex eius virtutibus. Tibi mortem afferet ista tua clementia Cæsar, & iis, quos amas, exitio erit. Cuius exemplum ex iis versibus, quos suprà posuimus:

Cur nunc tua quisquam Vertere iussa potest.

Videtur enim ibi iam nŏ Æneæ, aut Troianorum, sed Iouis agere causam, cuius potentia ab alia maiore minoris dei potentia subuertatur.

REIECTIO, DETREctatio, Communicatio.

CAPVT LXVIII.

PVlchrè cum Metastasi conuenit Reiectio, & Detrectatio, atq; Communicatio. ea duplex est. Vbi nŏ possumus aut inficiari, aut trăsferre: quare ne grauemur, participem facimus aut consilii, aut facti eiusdem aduersariŭ. Sic Tuberonem onerat M. Tullius. Quinetiam in eadem oratione cum Iudice communicauit crimen item diuinitus. Quid aliud voluimus nos, quàm quod tu voluisti Cæsar? Sic apud Poetă. Fatali iussu Iouis Æneas pugnat. Non igitur premi potest ab Iunone inuidia, nisi Iuno damnet Iouem quoque. Communicatio autem cum aduersario. Iuno quæ incědit bellum, communicat cŭ Venere accusante, quæ belli causam dedit. Aliud est genus Communicationis, quoties consilium nostrum cum auditoribus ita facimus commune, vt id ab ipsis quasi petamus: vt ibi *Quid facerem? neque ego Alcippen, neque Phyllida habebam.*

EXECRATIO, DETEstatio.

CAPVT LXIX.

AB Reiectione haud longè abest Execratio, ac Detestatio, adeò inter se similes, vt vel altera pro altera, vel vtraque pro vna capi posse videa-

tur. nã quemadmodum improbatur, quod reiicitur: ita id à quo abhorremus, vel execramur vel detestamur. sic

-Dij talem terris auertite pestem. &

Dij meliora pijs, erroremque hostibus illum.

Pro execrationibus accipere licet. Illud autem, *-quod dij prius omen in ipsum Conuertant*: Reiectio est cum detestatione.

DIGESTIO, DISSIPATIO.

CAPVT LX.

TOT habuit aut species, aut modos, aut affinitates, aut asseclas, ἐξηγήσεις, quæ suis terminis continerentur. Quòd si posita descriptio tota primùm, deinde resumitur ita vt non fiat repetitio, de qua dictum est: sed vt eius partes aut arctius, aut fusius exequamur, aut in ordinẽ redigamus, ea à Græcis ἀνάδοσις, & διάδοσις. dicitur, à nobis Digestio: sin autẽ ordo absit, & cõfusè vt quidque sese obtulit effundimus, Dissipatio vocatur à Latinis, à Græcis potest διασπορὰ, vel διασκόρπισμός. Est igitur Digestio distributio. nisi mauis Digestionem esse totam orationem figuratam, sic pius, fortis, sapiẽs Benedictus Scaliger pater. Deum enim coluit: Patriam tutatus est: vtramque fortunam magnanimitate temperauit. Distributionem autem alteram tantùm partem: Deum coluit, &c. Distribuit enim facta titulis. Cuius figuræ modus est, vt crescat semper oratio.

ARGVMENTATIO,

Epichirema, Enthymema, Exemplum, Inductio. CAPVT LXI.

EST igitur, vt videmus Distributio quasi facies quædam argumẽtationis eius quod vocant Enthymema, sic enim fit. Pius, fortis, sapiens, Deum coluit: hostes cõtudit, fortunam vtramque superauit. Idem est, atque si dicas. Deum coluit, ergo pius. Hostes fregit, ergo fortis. Fortunam vicit, ergo sapiens. Hoc planè Enthymema est. Quippe Syllogismus est oratio ex tribus propositionibus: colligit enim ex maiore, & minore conclusionem. Enthymema verò syllogismus mutilus. cùm altera ex duabus prioribus propositionibus in animo suppressa, altera cum conclusione enunciatur. Contrà Epichirema: cùm probationes tam maioris, quàm minoris apponuntur. Quod maxime pertinet ad efficaciam orationis. nos Latinè Aggressionem nominare ausi sumus. Atque ita scribimus vt in nostris Originibus docuimus: non quemadmodũ vulgò circumfertur etiam à doctis. nam ea diphthõgus sequente vocali pronunciatur sicut est in, καλλιόπεια Calliopea, σπονδεῖος Spondeus, sequẽte consonante verò, sicut est in, τυδείδης Tydides. sic ἐπιχείρημα. Has autem figuras esse multi negauere, quorum error ex eo deprehenditur, quòd ita definitur figura: delineatio proba orationis à vulgato vsu aliena. Quid autem magis remotum à familiari popularitate, quàm vniuersæ species argumentationis? Est enim argumentum corpus ipsum orationis: argumentatio autem forma ac vis, qua construitur argumentum. Quemadmodum Fundatio, & Fundamentum: & Excretio, & Excrementum. Qui aliter accipiunt abutuntur: pauci enim Latina purè loquuntur. An satisfecerit hac in re Boetius, videbis in Commẽtariis Topicorum. Argumentationis autem species omnes adeò figuræ sunt: vt à Philosophis ipsis, classes illæ in quibus quæque censerentur, figuræ sint appellatæ. Sunt autem, Syllogismus, Epichirema, Enthymema, Inductio, Exemplum. Ac de Exemplo quidem in comparationibus satis dictum esto. Est enim cùm ex ampla materia (inde enim videtur nomen ductum) adducimus in vnum duo similia. Inductio verò cum ad aliquid probandum plura superinducũtur. veluti Turnus facit: vbi victoriam se de Troianis relaturũ prædicat, postquam dicit eos bis victos. Sic Æneas Alcidem, & Theseum descendisse ad inferos: se quoque eodem iure posse. quanquam hic exempla cum inductione. Exemplo vtitur Venus.

Argumentum. Argumentatio.

Antenor potuit mediis elapsus Achiuis. &c.

Enthymema in illis habes Iunonis verbis, *Diuûm Regina, Iouis coniunx*, non possum debellare Troianos: ergo Numen meum non est adorãdum. Subticuit maiorem propositionem, Numen sine potestate quæ ei attribuitur, non est adorandum. syllogismum ibi. Pius est Æneas: Dii curant pios: ergo non fuit Æneas adigẽdus ad tot labores adeundos. Epichirema Pallantis pulcherrimum.

Quo fugitis socii? per vos & fortia facta,
Per ducis Euandri nomen, deuictaque bella,
Spémque meam, patriæ quæ nunc subit æmula laudis:
Fidite ne pedibus. ferro rumpenda per hostes
Est via: qua globus ille virûm densissimus vrget:
Hâc vos, & Pallanta ducem patria alta reposcit.
Numina nulla premunt: mortali vrgemur ab hoste:
Mortales totidem nobis animæque manusque.

Sic igitur explicandum. Conclusio hæc: nõ fugiendum, illis verbis: *Fidite ne pedibus.* maior propositio: Nullus vir generosus fugit, ideo dixit: *rumpenda per hostes Est via.* minor: vos generosi. Iccirco ait, *per vos & fortia facta.* Probatio maioris: *Mortali vrgemur ab hoste*. si enim essent numina inuicta, fugiendum fortasse fuerit. At, *Mortales totidem nobis tum animæ, tum manus.* probatio minoris, *vos patria alta reposcit.* Syllogismi autem species neutiquam poesim ingrediuntur nisi fortasse sit topicus. verùm parcius hoc agitandum, sobriam enim decet esse scientiam, eiúsque præcepta. nimium nánque acumen cùm admirationẽ, tum odium parit. Illud animaduertendum est. Consequentem ab oratoribus eam vocari orationem in argumento, quã no-

stratea

ſtrates vel minorem propoſitionẽ, vel aſſumptum nominãt. Eam verò quæ hanc antecedit primò loco, & maior à Dialecticis dicitur, ſub propoſitionis vocabulo agnoſcere: quippe quæ ante alias, quaſi pro aliis ponatur. Rectè ſanè hactenus. at verò eorum quidã cùm figuram putant eſſe Conſequentem illam, non rectè ſentiunt: Eſt enim figuræ totius pars nõ figura. Falluntur item qui exiſtimarũt, Enthymema propoſitionem eſſe cum adiuncta probatione, nulla concluſione appoſita, ſed in animo ſeruata: vnde nomen Enthymematis aſcribendum ſit. Cæterùm hæc eſt potius reticentia: de qua ſuo loco. cuiuſmodi eſt in oratione Hiarbæ: conuenit enim affectibus. Nam proponit iniuriam ſibi ab Eliſa factam: quã & probat à rei notitia. Hæc apud aras conqueritur Iouem alloquens. nihil tamen concludit. Nihil ſanè Iouẽ orat.

Enthymema.

PROECTHESIS, PRÆexpoſitio. CAPVT LXXII.

IN luce ac vi Enthymematis verſatur ea figura, quæ à Græcis προέκθεσις appellatur. quippe primo loco expoſitio eo quod fieri, vel non fieri debuit: Secundo loco quod cõtrà vel factũ ſit, vel extiterit ſubinferimus. Habet enim naturam concluſionis à contrario. vt pater fuit, & occidit: ſic

Pacem orare manu, præfigere puppibus arma.

Nam illatio recta fuerit, *pacem orare manu*, oblatam pacem admittere: quia qui petit pacem, appetit.

ADNARRATIO
CAPVT LXXIII.

PRæ ſe fert adnarratio nonnihil cõſanguinitatis cũ Proecthesi. differt autem quia ab eodem fit Præexpoſitio, & eius contrarium inducitur. At in Adnarratione non ab eodem. ſed cùm ab aduerſario narratum eſt, ſubtexitur à reo alia narratio cui⁹ facies priorẽ aut oppugnet, aut detorqueat, aut interpretetur, aut obſcuret, aut adumbret. Græci pleniſsimè παρεκδιήγησιν vt & ſubſtituta narratio indicetur, & contraria. Nobis non licet tot vno verbo, neque ſi liceat, velim. Non enim ſemper contraria eſt. ſed vti dicebamus, aliis coloribus picta. Cuiuſmodi apponit Iuno priori Veneris narrationi, in X.

ALTERVM genus figurarum, quæ plus dicunt, quàm in re ſit. Hyperbole.
CAPVT LXXIIII.

HActenus primum figurarum genus expeditum ſit: quòd eas comprehẽdit, quę quãtum in rè eſt, ſignificãt. Nũc alteram partem videamus earum, quibus pl⁹, quàm in re ſit, deſignatur. ὑπερβολὴν Ariſtoteles in Quæſtionibus accipit pro

A vtroque exceſſu: quiue ad exuberãtiam, quiue ad defectum tendat: quippe vtroque excedi medium, ſiue mediocritatẽ. Nos enim tantùm exceſſum dicimus, qui redundantiam denotat. Id figuræ nomen eſt: quoties rem rerum ambitu, aut maiore natura extollimus. Cicero ſuperlata, Græci ſuperiacta maiore vi vocis. Et multum conſiſtit in attributione: *It clamor cælo*, &, *ferit aurea ſidera clamor*, &, *præruptus aquæ mons*, ſanè maior natura attribuitur. rerum verò ambitu ſic excedimus rem, quemadmodum de equis:

Qui candore niues anteirent, curſibus auras.

Manifeſtius adhuc de Camilla

Illa vel intactæ ſegetis per ſumma volaret
Gramina: nec teneras curſu læſiſſet ariſtas:
B *Vel mare per medium fluctu ſuſpenſa tumenti*
Ferret iter: celeres nec tingeret æquore plantas.

EXCVRSIO. EGRESSIO, Ecbaſis. CAPVT LXXV.

ATque vnius quidem rei natura cùm augeſcit præter modũ, Hyperbole eſt: cùm verò additur aliquid pręter propoſitum, ita vt excedamus ab inſtituta oratione, Ecbaſis dicitur à Græcis Latinè Digreſsio, ſiue Egreſsio. Nonnulli Excurſionem dicere maluere. Multus in ea Herodotus. Multus Homerus inſertis alienis ab re
C narrationibus. Noſter adeo parcus, vt ſemel tãtùm: quippe vbi Diana Camillæ narrat ortũ, atque vitam.

METABASIS, TRANSitio, Traiectio. CAPVT LXXVI.

HAud penitus cohæret huic naturæ Metabaſis, haud penitus abhorret ab ea. Nam tametſi neque addit pl⁹ quàm par ſit: neque à propoſito excedit: tamen præter ea, quæ dicta ſunt, dicit alia ita, vt ab illis digreſſa, in alia tranſeat, quæ addat prioribus: itaque licet non dicat plusquàm in re eſt: tamen dicit præter rem propoſitam,
D aliud. Adeò verò frequens eſt, vix vt egeat exemplis: *Atque ea diuerſa penitus dum parte geruntur*. Connectit enim quæ ſequuntur etiam ſuperioribus. & illud:

Iunonem interea compellat Iupiter vltro.

Sunt & inuocationes, quas ſuprà memoraui, generis, atque vſus eiuſdem: *Pandite nunc Helicona deæ*. *Nunc age qui reges Erato*. Traiectionem ponit Cicero in 3, de Oratore. verùm quid ſit non declarat. Quintilianus ne nominat quidẽ. Trapezuntius putat eſſe Hyperbati ſpeciem: cũ verbis verba interponuntur. ſi ita ſit: tropus erit, non hæc, quæ hîc Trãſitio à nobis, Tranſitus dicitur à Fabio. Cuius modũ præter ſuperiorem, illum dicit: quoties quaſi nos ipſos excitamus ad aliquid inſerendum. vt *& quis fuit alter, Deſcripſit radio totum qui gentibus orbem?*

verùm ineptè vel ab eo vel ab aliis schema negatur esse. Nihil enim magis figuratum, quàm simulatio, aut dissimulatio: præsertim cùm id quod planè dici potest, delineatur per interrogationem.

TERTIVM genus figurarum, quæ minus dicunt quàm pro re, Eclipsis.

CAPVT LXXVII.

TErtium sequitur figurarum genus quę minus dicũt quàm pro re: quarũ princeps est Eclipsis apud Græcos. Defectũ nos dicimus, vt *Quos ego.* & in V. *Quanquam ô.* seruit igitur maxime affectibus. In priore exemplo, irę: in altero, ambitioni. In illo autem *Nouimus & qui te*: pudori. eandem vocare queas Suppressionem, vel eius facere speciem. Hic enim est verbi Suppressio: defectus autem rei totius est: veluti cùm Æneæ concubitus cum Elisa non refertur. Et alibi sæpe, quæ dicitur [illegible]. Nam quicunque in prælus obeunt, neque in catalogo recẽsiti sunt, per [illegible] numerati intelliguntur: & è cõtrario, qui in catalogo nominati, omnes in pręlius fuisse creduntur, tametsi nun omnium mẽtio facta est: vt garrire desinant Grãmatici qui super hoc litigant, & pro vitio obiiciunt diuino Poetæ, poeseωs ipsius decori, vt patet, ignari. sic & aduenıunt Carthaginem socii post naufragium. & Turni reuersio ex Ardea, postquam eò naui delatus fuisset. Aliquando igitur simplex est omissio: interdum ab ipso poeta recitatur: Quemadmodum in sexto: *ni iam prçmissus Achates Afforet.* Nèque enim dixerat præmissum: & nunc dicit *postquam venit.* Hæc autem qui voluerit acutius interpretari, distinguet Reticentiã à Subticentia. vt vbi nihil dicitur, Reticentia sit: quam ostendebamus in iis qui in catalogo positi, in pugnis non nominantur. Subticentia verò, quale est, quod de Achate præmisso monet poeta: ad id enim loci subticuerat. Sunt autem eodem modo species, Abscisio, & Suspẽsio, & Præcisio. Abscisio: vt

Reticentia. Subticentia.

-quem das finem Rex magne laborum?

Non enim addit, quod potuit: Nihil amplius sperandum, nisi iam constet quemadmodum animatus sis. Sic etiam Hiarbę obtestatio abscissa est: vti suprà dicebamus. Suspensio autem est in oratione Sinonis:

Sed quid ego hæc nequicquam ingrata reuoluo:
Quid ue moror? si omnes vno ordine habetis Achiuos?

Suspendit enim, quam resumeret postea orationem Præcisio autem est decurtatio. Sic enim loquitur Cicero. præcisè id est breuiter. Decurtata sanè oratio est, quales sine verbo suprà adduximus. Cæterùm per Conceptionem, quoque fit quam Græci dicunt σύλληψιν: quoties vel numerus singularis multitudinem significat, vel vnum genus etiam alterum comprehẽdit: quarum duarum vno verbo exempla ex Græcis historiis subnecti queunt. ponunt enim τὴν ἵππον, pro eo quod est, καὶ τοὺς καὶ τοὺς ἵππους: neque solos equos, sed equitem quoque. Sicut poeta sæpenumero ponitur hostis pro hostibus. etiam ille modus alius est: cùm verbum ambiguũ damus, quo plures vna res declarantur. Aliter nánque ab aliis exponitur versus ille: *-transuersa tuentibus hirquis.* Ad hoc, committitur eadem mutilatio per aliam speciem, cui nomen fecimus nos Cõsequentiam. cùm certis verbis positis, & illud quod ea significant, & aliud, quod consequitur, significatur. verbi gratia, si quæras de quopiam: est ne vir bonus, respõdebo, Ligur est. significat enim patriam: quam designationem statim nequitia, atque perfidia consequitur. Sic Turnus:

-& nostro sequitur de vulnere sanguis.

Vult præterea intelligi Æneam ab se quoque vinci posse. Addiderunt etiam superioribus speciebus Interruptionem, quam à Græcis vocatã aiunt [illegible]. cum interrupta oratione, aliquid subditur:

O fortunati quorum iam mœnia surgunt

Non continuauit, quæ dictabat animus: quippe alibi *- requies ea parta laborum.* & *- quibus est fortuna peracta Iam sua.* &,

Vobis parta quies: nullum maris æquor arandum.

Ad suspensionẽ quoq; illud referemus: cùm incert⁹ relinquitur auditor: an Æneas simul cũ aliis clypeũ mutauerit, in secũdo. postremò est illa species, quam παράλειψιν Græci, nos Omissionẽ appellamus: Cùm res omittitur, quę adeo necessaria est, vt etiam non relata intelligatur. Neq; enim Æneas reficit naues nisi in Africa post naufragium: & in Sicilia post incendium. At per ãnos decem quot partes, quot armamenta restituenda sunt? sic, nõ semper legimus quoties cibum capiant, aliàque naturę necessaria expediant. Id quod sanè figura est. nam plebeia oratio nihil omitteret.

PERIPHRASIS. CIRCVMlocutio, CAPVT LXXVIII.

EST & alia ratio subticendi: verùm quia eius nomen contrario significato etiam commune esse potest: seiunximus. sanè Periphrasis duobus modis contrariis fit. est enim Circumlocutio qua multis verbis ambimus rem designatã. Cæterùm aliquando vt obumbremus, ita tamẽ vt cerni atque intelligi posit: aliquãdo vt magis perspicuam faciamus. Atque hic quidẽ posterior modus ad Hyperbolem potius spectat. Nam tametsi nonnisi quod in re est, describitur: tamen additur aliquid ei, quod simpliciter intelligi potest. Etenim *Nate dea:* &, *satus Anchisa:* &, *Tros Anchisiade*, periphrasticè dicitur de eo, quod simpliciter, Eneas, intelligitur. Ita nescio quid maius concipi videtur. Tamen quia non penitus excessus statuitur: è capite de Hyperbole, cui non conueniebat, transtulimus ad hunc locum, vbi sub ambiguo nomine comprehen-

comprehenderetur. Quod si cui plus placet, vt ibi sit, non laboramus. Maximas enim passi sumus difficultates vt primi omnium certis quęque limitibus genera comprehenderemus. Prior autem modus Circũloquutionis mera reticentia est. Quemadmodum Dido cum dicere vellet, *amo*: multa verba facit, sed omnia minora, quàm quantum illud est apud pudicam mulierem. *solus hic inflexit sensus*. Nondũ *animum*. Mox à sensibus. *animúmque labantem Impulit*. nõ autem deiecit, aut euertit. euerterat tamen.

EMPHASIS, CAPVT LXXIX.

Ponitur à M. Tullio figura quędam neque nominatur: Cùm, inquit, plus intelligitur, quàm dicatur. Quintilianus Emphasin interpretatur. Cæterum Emphasis non vniusmodi est. Interdum nãnq; talis est, vt, *quos ego*. Emphasis est in pronomine: cuius significatio angusta in Ostẽsione est: sic enim Latinè Græca illa vox dabitur nobis: ex his porrò angustiis effusum erit significatum ad illa, Ego Neptunus: Maris deus: cuius potentia tanta est, vt etiam ventos castigare possim: præsertim ex Thaletis sententia, qui aquam omnium rerum, nedum vẽtorum elemẽtum profitebatur. Et sanè Ventus si vapor, aut à vapore est: & vapor siue exhalatio inter aquã, & aerem affinis vtrique natura quædam, nõ temerè aquarum numen explicat vim suam sub ostensione suæ personæ per pronomẽ, ego. nõnũquam verò fit multis appositis verbis ad efficaciam. Quid enim aliud est: *Hectorei socij*: nisi vt, quẽadmodũ hortatur, insurgunt remis: i. fortissimi. nec minoris est in 3. persona, tãquãde alio, apposito nomine, nõ pronomine. vt in 5. *quę munera Niso, Digna dabis, prima merui qui laude coronam.*

INNVITIO. CAPVT LXXX.

Præter veterum diligẽtiam nõ pauca nos aut inuestigauimus, aut commenti sumus. inter quæ, etiam illum Reticentiæ modum, qui non tam defectu, quàm veluti ex quadam circuitione, excitat vlteriorem pleniorémq; intellectionẽ. Quã figuram propterea nouo nomine diximus Innuitionem. Talis in 4. Dido: quãquam enim coniugii pœnitebat eam: tamen vt aliquo modo contexeret excusationem cũ accusatione, sic loquuta est: *Non licuit thalami expertem sine crimine vitam Degere more feræ.* Quid enim aptius ad excusandum, quàm ostendere vitam illam quã optabat esse ferarum, ac brutorum vitam? Hãc autem hominum: ac propterea non damnãdã. *ἔννοιαν* Græcè fortasse possis.

EXTENVATIO. CAPVT LXXXI.

Quum inertiã cùm detrahimus, vel odio vel inuidia, vel fastidio, vel contẽptu, pingitur eiusdem figuræ facies, appellatúrque Extenuatio. Fítque duobus modis. Aliquãdo enim vera dicũtur: atque rei ęqualis est significatio. sed pro re, loco, aut tempore minor est oratio, quàm proposito conueniat. Verùm sanè erat Troianos bis victos fuisse. Ergo gẽtem bis victam cũ vocat eos Turnus, nihil de re detrahit. Cæterùm importuna obiectio efficit, vt de præsenti laude bellica eis multum adimatur. Alio modo fit cùm ex natione, aut familia integra colligitur vnius aut plurĩũ crimẽ quod ad alterũ eiusdẽ vel familię, vel nationis probro adducatur. Sic Laomedontiadas vocat Troianos Dido à periurio Laomedontis, Æneam similis insimulãs criminis. & Semiuiri Phrygis: propter Cybeles Gallos. Fit etiam tertio modo: veluti Hiarbas: *cui littus arandum.* nõ dixit terram, aut agrũ, aut aruũ. sic Latronẽ, nõ regẽ vocãt Laurentes matres Æneam. Ratio ac lex huius est, vt quod in genere, aut specie vltimũ, ac deterrimũ est, attribuamus superiori, aut meliori. Nã quod pessimũ & ineptissimũ arationi est, litus est. hæc igitur simplex. cõposita verò ĩterdũ est per Collationẽ. *Non Diomedis equos, non currus cernis Achillis.* Ibi enim maiora atq; atrociora, ille polliceri. & Turnus: *- nec equi cæca condentur in aluo.* Pingirur etiã hæc eadẽ figura per expositionẽ: vt ibi *- dum Troia tentat Arma fugæ fidens, & cælum territat armis.* Rẽ enim ipsa iactantia maiorem ostẽdit. Ac sanè terrere cælum armis, permagnum quiddã est. Cæterùm quia vanus animi tumor ille: quòd declaratur illis verbis: fugæ fidens: minora sanè omnia in oratione, quàm in euentu belli. similis Extenuatio est in Elisæ oratione, vbi profectionis Æneæ causas eleuat: *scilicet is superis labor est, ea cura quietos Sollicitat.* Illã quoque extenuationẽ aiunt esse apud eãdem: *Saltem si qua mihi de te suscepta fuisset Ante fugam soboles, quæ te tantùm ore referret.* Mihi verò non videtur. quippe nihil extenuat. An verò cùm. hæc coniunctio, saltem, ponetur: erit Extenuatio? nequaquã. neque enim minus dicit, quàm in re sit. neq; in ea parte: *qui te tantùm ore referret.* nihilo nanque verius Extenuatio est, quàm si quis tibi debeat talẽtum: à quo exigas drachmam dũtaxat. verùm hæc est natura precationis, vt totum ferre si nequeamus, rogemus partem. Nescio an sit hæc figura, quã Optationẽ legimus apud M. T. Talẽ habes in Pallante cũ Turno cõgressuro. similis & Elisæ, *Felix heu nimium felix, si littora tantùm Nunquam Dardaniæ tetigissent nostra carinæ.* Idẽ enim repræsentat, quod ei fuerat optandum.

AVERSIO, Castigatio. CAPVT LXXXII.

Non est igitur Attenuatio rei: sed attenuatæ rei repræsentatio. Quemadmodum fit in alia figura, quam aliqui Auersionem, nos Amotionem appellamus. Amotio. Cùm reiicimus aliquid, vt aut simile meliore causa, aut cõtrariũ reponamus: *Non ego cum Danais Troianam excindere gentem Aulide iuraui.* Amouet enĩ hoc, quod negat, vt supermductorũ meritorũ pręmia petat. à cuius vi, atq; natura nõ abhorret illa cui nõdũ nomẽ indidere. quã ego Auersionẽ potius appellarĩ. Auersio. Cuiusmod in VI. *Ne pueri ne tanta animis assuescite bella.* etiãsi Castigationẽ velis dicere, haud displicet. Apertius alibi: *O quæ satis ima dehiscat Terra mihi. & Sed pater omnipotens adigat me fulmine ad vmbras Pallentes vmbras Erebi, noctémque profundam: Ante pudor q̃ te violem, aut tua iura resoluam.*

Et in oratione Turni ad Drancem:

Nunquam animam dextra hac: absiste moueri:
Amittes, habitet tecum & sit corpore in isto.

PROHIBITIO, APAGOreusis. CAPVT LXXXIII.

EIusdem fili ἀπαγόρευσις, id est Prohibitio. multis ea modis fit. interdum aperta: *Nec Drances potius, siue hæc est ira deorum:*
Morte luat, siue est virtus & gloria, tollat.
Aliquando per excusationem: *Quis talia fando Myrmidonum, Dolopúmue, aut duri miles Vlyssi, Temperet à lachrymis?* Vt excusaret se à memoria veterum calamitatum. Interdũ per deprecationem, etiam cum obsecratione, aut obtestatione. vt in oratione Elisæ ad Æneã, & Turni morituri. Nonnunquam cum voto. *Dij talem terris auertite pestem* Etiam per Interrogationem: *cur indecores in limine primo Deficimus?* Idem enim atque si dixisset, Ne deficiamus.

QVARTVM. figurarum genus, quæ aliter dicunt, quàm res sit. Allegoria, Allusio. CAPVT LXXXIIII.

IDem exemplum scio à nobis positũ plurib⁹ figuris: quod euenit propter specierum necessitudinem. quemadmodum in Lycisca & Lupi & Canis species duæ diuersæ factæ sub vna. sic eadẽ figura diuersis in generibus inuenitur, propterea quòd non verę sunt differentiæ in omnibus sed in plerisque modi tantùm. Hac ratione tractata est à nobis Allegoria in capite de Comparatione, cuius illa tunc erat pars: neq; aliud intelligi volebat præter id quod dicæretur. Etenĩ de equo, aut leone, aut quercu, aut scopulo cũ scribimus, Equũ, Leonem, Quercum, Scopulũ accipi volumus. Iccirco res ipsa est eadẽ quæ in Allegoria: modus alius. At hic vera est Allegoria, & cuius nomen cum definitione congruit. Figura aliud dicens, aliud intelligẽs simile: quã Allusionem Latinè libet appellare. Eius species sunt, ἀπόλογος, αἶνος, μῦθος, παροιμία. Videtur autẽ Apologus esse genus ad αἶνον & μῦθον. Est autẽ Apolog⁹ narratio ficta de re quapiã cũ attributione πάθους aut ἤθους, vel cũ oratione vel fine: vt ex ea aliquid ad humana commoda designetur. neque longa est definitio: quia includit in se diuisiones, atque differẽtias πάθους, ἤθους, cum oratione, & fine. Quatuor igitur sunt cõmunia tum Æno, tum Mytho. Sunt autem eæ species duæ, quas ita Grammatici definiere, atque inter se distinctas voluere. Mythos, oratio falsa repræsentãs veritatem. cúmque etiã Aphthonius sic definit. εἰκονίζων τὴν ἀλήθειαν. cum imagine veritatis. nostri Fabulam vocant: atque describunt orationem falsam vero similem: ab hac Ænon distinguũt iidem, Quòd Ænos nõ ad pueros sed ad viros dirigatur. Neque solùm habeat ψυχαγωγίαν, i. persuasionem: sed etiã παραίνεσιν, i. exhortationem, vnde nomẽ sit assecutus. Nos more nostro omnia discutiamus. ἀπολογεῖν

A est vero primóque significatu, refellere. vnde defensiones, ἀπολογίαι dictæ, non quòd id designet verbum: sed quia non potest defensio cõsistere sine refutatione. Non est igitur ἀπολογία sola, quæ etiam philosophorum competit disceptationibus, quoties contradicitur. Factũ tamen est alio vsu, vti ἀπόλογος diceretur ea oratio à qua primus & verus sensus alii sententiæ accõmodaretur: quòd ergo ab illo in hanc proficisceretur, iccirco ἀπὸ & λέγειν simul coniunxere: suprà rei rationem, quæ est definitio, dedimus: nunc nominis rationem subdidimus, quæ est Etymologia. Fabulæ autem definitio falsa est. nã si μῦθος est, cùm Lupus Agnúsque ineunt societatem, atque putant suæ vterque vitę rationes quonàmmodo aut verisimilis est, aut τὴν ἀλήθειαν εἰκονίζει? præterea quis est adeò tardus: vt Ænon à Mytho separet, propterea quòd μῦθος tantùm pueris sit præscriptus? Postremò cùm quid Ænos sit, à nobis declaratũ fuerit, satis cõstabit non esse verum præter ψυχαγωγίαν, afferre etiam παραίνεσιν. Est sanè αἶνος ignota multis vox, & à maxima authorum parte præterita, ac pro laude quidem vulgatissima est: at pro eo, quod hic statuimus, rara. Significauit igitur dictum non qualecunque, sed laude dignum, atq; admiratione: neque id quodcunque, sed id tãtũ quod propter obscuritatẽ solis sapiẽtibus notum esset. vnde apertius, ac vulgatius vocabulũ ænigma, à verbo inde ducto αἰνίζειν, siue αἰνίττειν. Iccirco αἰνὸν quoque graue significauit. Et aiũt autem idem esse aliquando αἶνος quod αἴνιγμα. Quare si ita est: neutiquam vel ψυχαγωγίαν, vel παραίνεσιν semper habebit. Quæ si aliquando nõ habeat: non erit differentia, qua à Mytho distĩguatur. Idem verò esse quod Ænigma, illo exẽplo patet apud eundem authorem Suidam: vir non vir, percussit auem non auem, lapide non lapide, sedentem super ligno non ligno. i. Eunuchus, vespertilionem, pumice, super ferula. Ego puto idem esse Ænon, & Mython, sed hãc vocem esse tritam magis: illam antiquiorem. Etenim apud Hesiodũ primùm legimus: apud alios, qui illum secuti sunt, rarius. Est autẽ Ænigma, oratio obscura, rem notam, quam significat ambagibus tegens. Idem etiam Griphus dictus est. Translatione sumpta à scirpeis piscatorum labyrinthis: distinxere tamẽ Grammatici. Pollux enim ait Ænigma esse vel ridiculũ, vel iocosum. Griphũ autẽ nõ sine eruditione. hoc enim est σπουδαῖόν τι. Circũferri ea cõsueuisse in priscorũ cõuiuiis. ꝓposita qui soluisset, donatũ carniũ certa portione. qui ignorasset poculũ muriæ haurire cogi solitum. Athenęuśq; iocularẽ Griphum agnoscit. Hoc enim est παίζειν. Igitur istorum definitio cùm sit haud proba: sic potius est. Narratio ficta relata ad veritatem erit Fabula. Est autem nomen ambiguum. Nam & hoc, quod dicimus hic, significat: & eas narrationes quæ sunt mera priscorũ figmẽta; qualia apud Hesiodum, & Ouidium, & Callimachum

Apologus.

μῦθος.

αἶνος.

Ænigma.

Griphus.

machum, & Lycophronem, & Homerum, atque etiam Herodotum scripta sunt. Veritatis nanque Græcis cura nulla. In eorum auté quibusdam quasi inuolucris contectæ sunt res aliquando naturales. de quibus & Palæphatus, & alii. Nec multũ ab hisce absunt Hieroglyphôn nugæ, & quę apud Orum veteres sunt commẽti. Fabulæ genera ab inuentoribus, aut ab vsu frequenti nationum à Cilicia, à Cypro, Æsopea, à materia, λογικὸς μῦθος, Rationalis: ἠθικὸς, ab affectu, μικτὸς, mista ex vtroque: vt Rationalis personas introducat. Ethica committat animalia. mista vtrumque. verùm sanè nõ probatur nobis ea diuisio. nánque etiam cùm homines introducũtur, assignãtur affectus: & cùm animalia, ascribitur & ratio, & oratio. Et præter animalia etiam arbores, etiam ollæ, etiam lima ab Æsopo adducitur. Olla fictilis æneum lebeté alloquitur. Quercus & fungus colloquũtur. Item Abies, & Arundo. Etiam dii, vt Iupiter, & Ranæ. Et Sol, & Luna, & mare, & terra. Partes autem tres. prima προμύθιον, postrema ἐπιμύθιον, quæ vna sunt: neque differunt nisi loco, sicut Lucifer & Noctifer. Est auté oratio in qua fabulæ vtilitas declaratur. Sũt igitur duæ tãtùm partes, μῦθος, & ἐπιμύθιον. sic enim libet appellare τοῦ μύθου explicationem, quę vel antè vel pòst
Paroemia. solita est poni. Paroemia verò est, quod Latini prouerbium. quare Grammatici, i. Donatus: & is Gracculus, qui Donati adducit definitioné, æquè inepiunt. Paroemia, inquit, est accõmodatum rebus, temporibúsque prouerbium. quæ tam bellè composita sunt, atque si quis dicat ἄνθρωπος est ratiòne vtens homo. Hi sunt qui sine alis in cælum euolarunt. qui irrident studia philosophorum, ignaui latratores omniũ scientiarum, quas tamẽ professi esse videri volũt. quorum errores multis in locis numerũ versuum penè superant. Cæterùm ignauis ac supinis hominibus vaporarii isti cõpilatores relinquẽdi sunt. quare verò non addiderunt etiam, Locis: nam si rebus & temporibus debet Prouerbium accõmodari: cur omissa sunt loca? an quia rerum nomine comprehendebantur? Quid tẽpora? nónne item res sunt? nihilo felicius cũ suo Diomede. Paroemia est prouerbii vulgaris vsurpatio: vt iam non sit idem paroemia, quod Prouerbium: sed Paroemia vsurpatio prouerbii: sicut ἵππος nõ sit equus, sed equi vsurpatio. præterea quomodo vulgaris? sunt enim quædã Paroemiæ adeò abstrusæ eruditionis, vt à nemine sint declaratæ, vsus tãtùm quasi promulgatus. Qualis de Delio natatore, tum aliæ multæ. Si igitur nõ omnibus competit: cuiusmodi ea fuerit definitio? An verò Græcas admittemus? Quibus ille, quemadmodum in omnibus suis scriptis solet, quasi alienæ fabulæ histrio, satagens coaceruator nullo apposito iudicio fœdauit animos eorum, qui sese eius fidei suáque studia committebant: λόγος ὠφέλιμος ἐν τῷ βίῳ ἐπι-

A κρύψει μετρίᾳ πολὺ ἔχων ὠφέλιμον ἐν αὐτῷ. Quis nescit, si est vtilis, vtilitatem cõtinere? Æquè prudenter ac si diceret, Homo est animal rationale, rationem habens. Præterea, non est verum, omnia prouerbia multam habere vtilitaté. quæ enim vtilitas in illo? χαῖρε φίλον φῶς. Ad hæc nõ omnia tegunt sentẽtiam mediocriter: sed quędam, vti dicebamus adeò reconditè, vt etiã ab illis ipsis, qui ea prodiderunt, ignorentur. quædam perinde controuersa. Alia difficillimæ cognitionis: vt ἀμαία τὴν ἄκανθαν μετῆλθεν. & alia innumera. Nonnulla verò tam aperta indicatione, vt neque interprete, ac ne designatore quidem vllo egeãt. vt Camelus saltat. Accedamus ad alteram: λόγος ἐπικαλύπτων τὸ σαφὲς ἀσαφείᾳ, iã hoc Ænigmatis proprium est: nõ autem omnibus Prouerbiis. Ab his cùm abscessit apponit
B suam: Celebre dictum scita quapiam nouitate insigne. Primùm hæc definitio æquè conuenit cuiuis sententiæ propter celebritatem. At quomodo nouum sit: quod idem tritum esse oportet. sic enim mox interpretatur παρὰ τὸν οἶμον, τουτέστιν ὁδόν· ὥσπερ ῥῆμα. Præterea Paroemia definet esse hoc quod est, cùm exuerit tempore nouitaté. Sed & illud imprimis prodit hominis miram philosophiam: cùm suæ definitionis recensens partes, ita explicat. vt, Dictum, generis: Celebre, differentiæ: Scita quapiam nouitate insigne, proprii vicem obtineat. quasi verò proprium definitionis pars sit. sed de hoc satis. Nostra autem talis esto definitio. Prouerbium est oratio vulgata allegoriea. sin mauis om
C nia Latinè, pro, allegoriea, ponetur, alludens, aut innuens. Neque enim verum est eas, quas sententias vocant, quarum significatio simplex atque aperta est, esse prouerbia. vt simile à simili appetitur. Alioqui omnes sententiæ perinde erunt paroemiæ: ita vt satis sit ad eam definitioné hoc tantùm. Sententia celebris: vt ab aliis sententiis, quæ minus vsitatæ sunt absoluatur. Verùm ita esse potius, vti dicebamus ex ipsis nominibus manifestum est. Nãnque Adagium à Varrone dictum ex vsu veterum interpretemur: quod è sua prima, ac propria significatioue agatur ad aliud iudicandum. Nõ auté qua-
D si circumagium, vt pote in ore hominum circũferatur: quemadmodum scripsere. sic & Prouerbium: quod ipsum verbum ex se sit, ac præterea pro alio verbo, id est, sensu supponatur. Nam neque παροιμίαν à via deduco: vt sit quasi παρόδιον, i. tritum, & vulgare: neque οἶμον, ibi viã dicit, sed id quod Latini interpretati sunt, Verbũ. Ita vt verbo verbum, i. sententia sententiæ sit apposita posterior ex priore. vt primo loco significet id quod præ se fert, secundo innuat id, cui applicari potest. hoc est, παρὰ τὸν οἶμον. præter primum verbum, & ab eius sensu, alterum & verbum & sensum. Sic προοίμιον, Prooemium.
qui à via interpretantur, praui sunt iudicii. Nam quemadmodum Prooemium quod

est oratio, erit ante orationem? si oratio via est, erit ante viam via, quo nihil ineptius excogitari potest. Quis enim ambulat ante, quàm ambulet? Sed est, vt alii prudentius profitentur, à citharœdis translatum. prius enim, quàm cantiones instituãt, modos quosdam faciunt, quibus introducant auditores. Hoc & Aristoteles docuit nos, sicut, inquit, *προαύλιον τὸ περὶ τὸ αὐλεῖν* vt alibi dicebamus. fit autem Allegoria per similitudines ac trãslationes: *ἄλλο γὰρ ἀγορεύει, ἄλλο δὲ νοεῖ.* Quemadmodum apud Poetam: *Argutos inter strepere anser olores:* Olor enim Cygnum dicit: Cinnam autem & Varium intelligit. anser autem streperam significat: designat autem Poetam nominis eiusdem. sic & illud, *Atque idem iungat vulpes, ac mulgeat hircos:* i, audeat facere, quod nequeat. Quod ad prouerbii naturam quãproximè accedit: cuiusmodi illud est, *laterem lauare.*

VLTIMVM figurarum genus, quæ contrarium dicunt rei. Ironia. CAPVT LXXXV.

Reliquum est, eas figuras percensere, quarum verbis sensus cõtrarius est. Quod longè alienum videtur à veritate. Verba enim notionum notæ sunt. Notio est apprehẽsio rei per speciẽ. Et accipitur non pro actu apprehẽdẽdi, sed pro specie ipsa apprehẽsa. Quonam igitur modo verbum quippiam ponetur, cuius significationi contraria significatio concipiatur? Sanè oportet è re nota falsam intelligere orationem. Sic Dauum pessimum, ac nequissimũ cum appellat herus, virum bonum: illico sentit auditor ad irrisionem dictum illud enunciatum. Quòd si res nota non sit, & tamẽ hac vtatur figura quispiam: gestu oportet eius vim aperiri. Hui' species Antiphrasin posuere, & Ironiã. Ironia verò à Græcis ita appellata fuit, quia nihil significet eius quod dicit: sed solùm ipsum dictum sit absque significatione, quæ debetur ei. *εἰρωνεία.* Hoc igitur habet cum Allegoria commune: vt aliud dicat, aliud significet vtraque. Differunt verò: quia non sentit Allegoria contrariũ, sed simile: cuius propterea vis sita est in coniunctione. Ironia contrarium indicat: & cõstituta est in disiunctione. Non enim cohærent cum sensu verba. Est autem simplex interdum, nonnunquam picta, atque exornata. simplex illa ad Drãcem- *quando tot stragis aceruos Teucrorum tua dextra dedit.* Pictæ autem illæ sunt, & artificiosæ, quas nos Dissimulationes, atque illusiones vocamus. Dissimulat enim Æneas ciues Laurentes ab se interfectos, idque petẽtibus inducias eorum legatis. Qui locus miro artificio & cõiunctus est cum Translatione causæ, & exornatus interpretatione. appellat siquidẽ inducias quas petebant. Pacem quam ipse exoptabat, *Pacémne exanimis: & belli sorte peremptis:* nõ à me, sed à bello: *Oratis? equidem & viuis concedere vellem.* Non igitur ego belli author. Icirco addit *Nec bellum cum gente gero.* Sed tum Latino; neque ego, sed ille mecum: *Rex nostra reliquit Hospitia.* Sic & oratores dissimulatione: *parceret hospitibus:* qui tamen hostes erant. Atque hęc pars poeseos adeò est admirabilis nobis, vt cẽties lecta relegatur. penè enĩ singula verba aut figuram prætexunt, aut artem produnt doctis tantùm sine ostentatione, vel quo animi impetu, atque acritate composita est illa comminatio? *Æquius huic Turno fuerat se opponere morti.* nã porrò quid mai' illi euenire potest, quàm mors? At instat atque aggrauat etiam magis. *Æquius,* inquit, peius quàm mors illi continget: quippe dedecus. vt etiam sibiipsi iniquũ ostẽdat Turnum. non dixit, vtilius, aut commodius: sed æquius. Æquiorem fortunam in manifesta ac pręsenti morte inuenisset. Et quantum valet apud eam, cui spiritus poeticus est, vox illa: *huic,* præsertim apposito nomine. poterat dicere, *illi.* Cæterùm ardorem indignationis cum contemptu mistę designãt illa verba. Sed non est is locus. Certæ enim vigiliæ debẽtur Maronianæ diuinitati explicãdæ, cuius monumẽti studiosis fundamẽta, vt quisq; sese offert loc' passim iacim'.

Illusio verò ad inuidiam apud eundẽ Drãcem aduersus Turnum: *Primus ego, en supplex venio: miserere tuorum.* nihil enĩ minus, quàm supplex erat. Neque sanè tàm supplex viro forti erat, quàm videri volebat, ne ille vir fortis videretur. Aliàs tamen, *εἰρωνείαν* latinè quod dicerẽ, cùm haud haberem, Illusionem non speciẽ solam, vt nũc, sed vniuersum genus appellare ausus sum. cui placebit, admittet: aut meliorem dabit. An verò, quod aliqui sensisse visi sunt, Simulatio dici possit? Quippe Socrates, qui *εἴρων* dictus est, simulat vbique sese imperitum. ac fuit tempus cùm sub præceptoribus non putarem *εἰρωνείαν* esse simulationem. Sinon enim oratione ficta, atque simulata vtitur. Nulla tamẽ Ironia ibi. Impræsentia tamẽ aliter videtur mihi. Nanque Sinonis oratio tota est in eo ductu, quam Fictionem ac Fallaciam appellabimus. Drances verò cùm metum simulat oratione, pectore fiduciam tegit: figura vtitur. Quæ neque Ironia est tota, neque ab illa procul. Atque in quibusdã verbis aperta. veluti cùm supplicem se profitetur. In aliis paulò pudẽtius tegitur. An verò differt simulatio à dissimulatione ita, vt vnum esse nequeant? nam dissimulamus quod est. Id quod penitus Ironiam vocamus: simulamus quod non est. Quónam igitur modo, hæc quoque erit Ironia. videntur enim cõtraria. sicut contrariæ orationes: est, non est. Dissimulo me esse Germanũ. simulo me nõ esse Germanũ. sanè duæ naturæ sunt diuersæ, sicut manifestũ est. sed nõ ita tamẽ vt vtriusque originẽ negemus esse vnã. nã in dissimulatione est negatio rei quæ est. in simulatione affirmatio rei quæ nõ est: itaq; idẽ erit mod', si dicã, bonũ virũ Catilinã: &, nõ bonum Aristidem.

Dissimulatio. Simulatio.

IRRI-

IRRISIO, Sarcaſmi ſpecies. CAPVT LXXXVI.

ORitur igitur ex hiſce Irriſio, quam ferè comitatur Tranſlatio criminis ea, quam nos Oppreſsionem appellare ſoliti ſumus. Cùm certiſsimæ dignitatis atque integritatis viris attribuimus falsò crimen, quod publicè ac ſine dubio agnoſcitur in aduerſario: *Me duce Dardanius Spartam expugnauit adulter?* Duce enim Venere, atq; authore aggreſſus eſt Paris adulterium committere. Haud abſimilis eſt ea, quā veteres Sarcaſmō vocarūt: *Iſtic nunc metuende iace.* Metuendum vocauit, & nō multò diuerſum- *quam bello Troiane petiſti Italiam metire iacens*, quia terram nō emimus, niſi prius metiamur. Eſt enim Sarcaſmos, hoſtilis irriſio ſuper mortuo: inter Elogia B quidem enumeranda, ſi ſpectes accommodationem. Sin autem vim ipſam conſideres orationis, frequētius ad Ironiam accedit, ſine qua etiam ſæpe fit, vt à Mezentio, *Nunc morere: aſt de me Diuûm pater atque hominum Rex Viderit.* Non eſt igitur verum, quod aiunt Grammatici, Sarcaſmum eſſe Ironiā. non enim ſemper. Nominis autē Etymologia alios aliter vexauit literatores. Nonnulli qui cum riſu amaro orationē definiuêre, aiunt à labiorum deductione quæ in riſu carnis illius motus eſt, Sarcaſmum dictum. παρὰ τὸ σεσυρέναι τὰς σάρκας. quo nihil mihi videtur χαμαιπετέστερον, id eſt ineptius. quin etiā σύρκας ab Æolenſibus dici σάρκας: propterea quòd C detracta cute, ἀποσεσυρμένου δέρματος caro extet. ſanè eruditionem non contemnimus: rem negamus ipſam. Nos in Originibus ita cōmenti ſumus. Carnis vocabulum vix, & rarò in viuēte niſi apud Philoſophos. at vulgus cadaueris carnem dicebat, quæ iam careret vita. Itaque Carnifex is à Latinis dictus eſt, qui carnem facit ex viuente. Igitur cùm Sarcaſmos nōniſi in hoſtem victum legatur, cúmque vel iam mortuū, vel mox certò moriturum, ab ea cauſa nomen accepiſſe crediderim. Poſt cædem frequentior: ante cædem ibi à Camilla:

Caro.

Carnifex.

> *Vane Ligur, fruſtráque animis elate ſuperbis,* D
> *Nequicquam patrias tentaſti perfidus artes,*
> *Nec fraus te incolumem fallaci perferet Auno.*

& ab Ænea ad Lauſum.

> *Quò moriture ruis? Fallit te incautum pietas tua.*

& ab Opi: *Cur diuerſus abis? huc dirige greſſum:*

Huc periture veni: addit Ironiam, *capias vt digna Camillæ Præmia.* Inde Indignatio cum contemptu: *tunc etiam telis moriere Dianæ?* cum ira, *-túne hinc ſpolijs indute meorum Eripiare mihi?* cū riſu ſine Ironia, *Ad quem ſubridens miſta Mezentius ira: Nunc morere.* ſine riſu & Ironia Aſcanius: pertinet enim ad eius ætatē, atq; nobilitatē ſimplicitas: *I, verbis virtutem illude ſuperbis:*

Bis capti Phryges hæc Rutulis reſponſa remittunt. Cum irriſione, *Morere: & fratrem ne deſere frater.* Sarcaſmus temperatus à viro magnanimo; *Æ-* A *neæ magni dextra cadis.* Irriſio cum inſultatione à fœmina: *Syluis te Tyrrhene feras agitare putaſti.* Quippe ipſa quoque venatrix, obiicit propter animi impotentiam. tale muliebre ingenium eſt. Alia inſolentia aggrauat: *Aduenit qui veſtra dies muliebribus armis Verba redargueret.* Adiungit iactantiam: *-nomen tamen haud leue patrum*

> *Manibus hoc referes, telo cecidiſſe Camillæ.*

VEXATIO, CAPVT LXXXVII.

SARcaſmi modus quidam potius, quàm ſpecies ἐξευτελισμὸς quā nos Vexationem interpretati ſumus. Per omnia Sarcaſmo ſimilis eſt, ſed extra cædem. Eludit, irridet, obiicit, inſultat, omnia facit vt eleuet aduerſarii authoritatē. Turnus ad Drancem:

> *Larga quidem ſemper Drance tibi copia fandi* B
> *Tunc, cùm bella manus poſcunt: patribúſq; vocatis*
> *Primus ades, ſed non replenda eſt curia verbis:*
> *Quæ tuto tibi magna volant: dum diſtinet hoſtem*
> *Agger murorum: nec inundant ſanguine foſſæ.*

Cùm facto opus eſt, loqueris: in Curia, non in campo. *Poſcunt res manus*: tu lingua abuteris. Curia defendenda, *non replenda verbis. tuto*, vt confidentem dicat. *magna*, vt tumidum, glorioſum. *volant*, inconſultò, ſine meditatione. *Agger hoſtem diſtinet*, non tu.

APOLOGIA. CAPVT LXXXVIII.

EX his patet nō rectè ſenſiſſe Quintilianum: cùm Simulationem putauit χῦμα, Diſsimulationem ῥῆμα. C Neque enim verba quicquam efficiunt aut ſono, aut ſitu, aut numero, ſed ſignificatione *- ſcilicet is ſuperis labor eſt.* Nam figura manebit, etiam ſi dicas. *Hic eſt deorum labor.* Et exempla quæ de Cicerone ſumit in Catilinam, contra eum faciunt. Vbi enim Metellum vocat virum optimum: in ſenſu vis eſt, non in verbis mutatio ab vſu communi. Si igitur non eſt mutatio verborum, non eſt in verbis figura. Quemadmodum ne illi quidem audiendi, qui Ironiæ ſpeciem putarunt Allegoriam. nam quo conuenirent, atque diſsiderent, ſuprà D diximus. Sed pro Ironiæ ſpecie accipienda eſt ea, quam Græci vocant Apologiam. non illa de qua ſuprà diximus, quamque appellauimus Refutationem: ſed hæc quā cum Tranſlationis vi Oppreſsionē vocabamus. Et cū Interrogatione vrget acrius: *Me duce Dardanius Spartam expugnauit adulter?* nec ſublata interrogatione mutatur.

APOPHASIS. CAPVT LXXXIX.

CVius naturā maximè Apophaſis æmulatur. Nā ad interrogationē illā reſpōſio eſt: Nō. In negatione igitur poſita eſt hæc: quaſi ſi Venus ſuaſura Paridi adulteriū dixiſſet: nō ſuadebo tibi, vt pulcherrimæ fœminę dominus ſis. eſt autē eadē quę Occupatio, aut eium ea miſta, aut ab ea orta aut eius parens: etenim nō dicēdo dicimus. ſic Dido: *Neque te teneo, neque dicta refello.*

ANTIPHRASIS, ANTIPHASIS.

CAPVT XC.

ANtiphrasis est forma deducẽdæ vocis: sicut & Analogia. nánque Etymologia est vocis ratio .i, vis qua vox à voce generatur. Fit igitur aut à recta, aut à contraria. à recta veluti quum locum παρὰ τὸν λόχον dicimus: quia proportio est inter locum & locatum. λόχος insidiæ dicũtur, quia veteres Græci locũ prisca, & abolita voce *Loquor vnde.* sic appellabãt. Loquor non à loco, vt ait Varro sed παρὰ τὸν λόγον. Quare? quia proportio est inter mediam & tenuem mutam. Locus autẽ cũ sermone nullam habet affinitatem proportionis, quam Analogiam Græci vocant. Deducta *Libitina* volunt Grammatici quædam à contrario: vt libitinam quæ nemini libeat. Quidam irridere visi sunt hoc consilium Grammaticorum. Nos tamen neque consilium improbamus: neque probamus rationes quibus, ad id sentiendum *Lucus.* adducti sunt. quippe Lucum aiunt, quòd non luceat: nos quia sacrificiorum frequentia luceat. *Bellum.* Bellum, quod minimè sit bellum. nos, quia fuit initio Duellum à duobus. nam licet multi sint *Duellum* milites: duæ tamen partes sunt. & inter duos tantùm primum bellum fuit. Ac, quemadmodum δὶς bis: duonum, donum, bonum: sic duellũ *Parcæ* bellum. Parcæ, quòd nemini parcant. Nos quia parcãt. vna enim tantùm dicitur filum incidere: duæ verò, altera vitam dare, altera vitæ tractum continuare. A pluribus igitur fit nominatio. quin illa quoque parcit: sustinet enim aliarum opus, quoad fatorum iussibus pareat. neq; Libitinam primùm dictam suspicor, sed Labitinam: quæ omnes mortales caperet tandem. à qua origine alia quoque Labor, Labrum. Vespillones autem rem duram ex officio suo me- *Furiæ* liore vocabulo fecisse molliorem. Hæc igitur, in quibus dissentio. Antiphrasim autem veram esse fateri cogimur, ex cognomento Furiarum. quas Græci Erinnyas cùm appellassent primũ, postea bene ominata voce Εὐμενίδας nominare maluerũt. Ita habes eorum quoque errores, qui bellum à belluis ducebant · imò belluæ à bello: cùm bestiæ prius dicerentur. Qui parcas à partu. vna enim parca esset non tres. Qui lucũ *Mons vnde.* à luce numinis. sanè arcessitum nimis. Qui mõtem à monendo, non à mouendo: quemadmodum illi, quibus contradicunt, sentiebant. quid enim moneat mons? sed à manendo μαίνω μένω, μέμονα, vnde μόνος, qui solus mãsisset, neque abiisset. Hæc est Antiphrasis in voce vna, non figura in oratione. Proinde quibus de causis Rhetores recentiores apud Quintil. qui Antiphrasin figurã inter Ironias enumeraret, hoc genus Antiphrasis quæ facit verbi priui deductionẽ, adduxerint in suos Cõmentarios, sanè nescio. Antiphrasis igitur figura est, quæ adeo meretur cum Ironia coniungi, vt eius quasi norma, aut anima sit. Ac si nomen ipsum consideres, longè

A prior quàm Ironia esse videatur. Quẽadmodũ enim ἀπόφασις erat negatio quædam cũ permissione: vt, *neque te teneo, neque dicta refello*: sic Antiphrasis cũ expressione affirmationis, aut imperii: *I, sequere Italiam ventis*, &, *Insere nunc Melibœe pyros*. Ac sicuti erat in apologia Occupatio, qua crimẽ aduersarii nobis ipsis attribueremus: ita è contrario in Antiphrasi: cùm laudes nostras ascribimus aduersario. qualis in oratione Turni aduersus Drancem: *-quando tot stragis aceruos Teucrorum tua dextra dedit.* In vtraque est occulta Collatio. Nonnunquam manifesta est magna cum eleuatione ac despectione, *scilicet is superis labor est.* Nec fortasse absurdum fuerit, si Antiphasin dicas: cõsistit enim in Affirmatione. sicut ἀπόφασις in negatione. nam sa- B nè φάσις esse etiã quit in negatione. Itaque si vim vocis propius cõtemplere, Antiphrasis significat contrariam locutionem: quòd nõ tam distinguit hanc ab aliis figuram: quàm ostendit esse omnium istarum genus. ἀντίφασις autem nõ nisi species hæc affirmatiua esse potest.

Huiusce figuræ modos tres docet Quintilianus. Vnum appellat Confessionem: vt pro Ligario: Habes igitur Tubero, &c. Hoc tamen verum non est. Nihil enim simulat ibi Cicero, sed vera narrat. Tubero enim in Africa fuerat contra Cæsarem. neque sentit contrarium Cicero. Est enim maximè optanda accusatori criminis confessio. Alterum genus, Concessionẽ vocat. Virgarũ metum Nauarchus precio redemit. humanum est. Hîc est manifestissima C Ironia: inhumanum enim est. Tertium nominat Consensionem. Cùm crimẽ aduersarũ laudamus, vt grauius premamus. Is modus est illi contrarius, quem dicebamus per Eleuationem. Nam hic est per Exaggerationẽ. Totus ille locus decimi Æneid. pro exemplo sit: si sine interrogatione legatur: *-num linquere castra Hortati sumus? aut vitam committere ventis.* Facit enim Venerem authorem tametsi de se loquitur.

Est præter figuram modus quidam orationis, de quo suprà dictũ est ex Demetrio Phalerensi: quoties suademus aliquid ita, vt dissuasionis finem consequamur. Aut ita laudamus, vt ve- D limus vituperari. Talis oratio Iunonis ad Venerem. suadet enim Veneri Æneę commoda in Africa, vt ab Italiæ commodis maximè auertat. Quod Poeta interpretatus est- *simulata mente loquutam, Quò regnum Italiæ Lybicas auerteret oras.* Hæc, vt dixi, figura nõ est: sed id, quod ex recẽtioribus toties orationis ductũ appellauimus. Quẽ Trapezunt. agnoscit in procemio M. T. pro Ligario: tametsi à Fabio pro figura Ironia designatur. Trapezuntium recentiores cùm reprehẽdere voluerunt: nihil aliud argumẽti afferre curarunt, nisi illud: Græcus homo Latinæ linguæ elegantiã non apprehẽdit. rectè sanè iudiciũ peracutum. At causa statuenda est, qua illius correctio corrigatur. Quæ profectò fuerit hæc.

hæc. Orationis ductus simulatus est cũ dicimus quod est, sed ad cõtrariũ finẽ trahimus: vt vera dicebat Iuno, sed vt auerteret. Ironia verò est oratio falsa: atq; ita falsa, vt ab omnib⁹ pro falsa accipiatur. ergo est Ironia in illo Procemio, Nouũ crimen C. Cæsar, atque ante hũc diẽ inauditum. nam & vetus erat, & quotidie iactatũ: penẽ infinitos contra Cæsarem in acie stetisse.

INTERPELLATIO, REMINISCENTIA, Memoratio, Admonitio.

CAPVT XCI.

SVi ipsi⁹ Interpellatio pertinet ad dissimulationẽ: vt illa, *-& quis fuit alter Descripsit radio totum qui gentibus orbem*? Fortasse pastor nesciebat. quare non ex illius, sed ex Poetæ persona erit dissimulatio. cui persimilis est ἀνάμνησις, quam Memorationem malo dicere, quàm Reminiscentiam. Est enim Memoratio, quum aut petimus ab aduocato vel à reo quippiam, quod nihilominus est notum nobis. sed iccirco facimus, vt videamur imparatiores. Qua ex simplicitate ficta exuamus Iudici suspicionem doli aut vafriciẹ. Fit etiam sine interrogatione nostra, quum instructus aliquis nostrũm fuggerit. ita habes exemplũ huius posterioris, Bene mones. Prioris verò multa, eáque vulgata: Poetæ non nisi in Dramatibus necessaria: vt in Hecyra, *Noli fodere iussus. Iusi.* Reminiscentia verò est, quum per ambages similes deducimur in memoriam rei quæ nobis exciderat. Talis apud Plautum sycophantam in reminiscẽdo Charmidæ nomine, in ea fabula quam Trinummum inscripsit. Nec absimilis Memorationi Admonitio, vel sui, vel Iudicis, vel Aduersarii. quę in Dramatibus solis ponitur à Poetis: quum id quod sciunt, quasi nesciant, studiosè repræsentamus. sic Dauos illudẽtes senibus introducemus. talis Syrus in Adelphis.

ERRORIS INDVCTIO.

CAPVT XCII.

ERroris inductionem inter figuras posuit M. Tullius, neque est interpretatus. ergo ne apud alios quidem inueni. Videtur autem spectare ad Ironiam: quasi fingamus nos ad id vsque temporis hoc latuisse. Id quod & in figuræ ratione, & in ductu orationis potest consistere: vt quum fatorum sese ignaram fingit Venus, deceptámque opinione suasisse Æneæ vt peteret Italiam. Errasse hoc apud Iouem operta oratione profitetur.

QVÆ NON SVNT FIGVRÆ, Ad hilaritatem impulsio, Conciliatio.

CAPVT XCIII.

EST inter figuras commemorata à Rhetoribus, Ad hilaritatem impulsio. id quod equidem reor potius fieri iocosis fieri, quàm esse figurã. Quippe existimo ductum orationis, sicut & impulsio ad iram & indigna tionem. Neque ioci, quâ ioci sunt, videntur figuræ mihi. Sanè idem iocus aut simpliciter enuntiatur, aut figuris pingitur. quippe figuratus ille ex Allegoria, A sacerdote malefactum, qui Verrem non interfecisset.

Qua ratione videatur ne Conciliatio quidẽ inter figuras enumeranda: figurari posse tamen. Etenim M. Aquilium quum laudat Cicero, ac primum nominat, figuratè facit. verùm medulla Conciliationis nulla figura est. Profectò si esset figura, semper esset: nuda ramen plerunque videtur. veluti si dicam, O Cæsar, tuus me pater moriens testamento commẽdauit tibi. simplex est: figuratè sic, Quis tibi magis hæreat in memoria, quàm fortissimus pater tuus? quid eius facta ac dicta? At enimuerò quid viuens de me fieri voluit, quum etiam mortuus loquitur in testamento, quo me apud te esse voluit in prima commendatione. ecquid hoc tibi excidit, qui nihil nisi iniurias soles obliuisci? Est Conciliatio igitur cũ figura, non autem ipsa figura.

PVRGATIO, SENTENTIA.

CAPVT XCIIII.

PVrgatio quoque à veteribus inter figuras numerata, à nobis videtur esse constitutionis pars aut modus: id quod etiam de Metastasi dicebamus. Etenim si dicam, Non feci, non hoc, non sic, nõ tunc: coactus, nesciens. qu ænam hæc tandem figura fuerit? qua ratione Sententia debet à figuris excludi. nihil sanè figuræ fit, si dicam, Mori miserum non est. Figuram tamen admittit, sicut & cæteræ species orationum: puta, per interrogationẽ, *Vsque adeo ne mori miserum est?* hoc quoque contra veterum opinionem.

EPILOGVS. CAPVT XCV.

MVltæ aliæ fortasse aut sunt aut esse existimantur figuræ præter has, quæ hic posse desiderari videantur. Verùm si ita contigerit vt à nobis positæ non sint, id adeò propterea factum iudicetur, quòd aut Poetis inutiles, aut eædem cum hisce nostris existant. Quòd autem figurarum genera, definitiones, præcepta, exempla describere aggressi simus, quæ à nonnullis putabantur ex Oratorum libris peti debere, multæ magnæque causæ intercesserunt. Principiò non omnes figuræ oratoriæ sunt: quædam enim solis sunt Poetis peculiares, vt Prolepsis species illa, *Pertusque require Velinos.* & Suspensio ex narrationum intermissione, & aliæ, quæ cum sint iis affines quibus vtuntur Oratores, necesse nobis fuit illas quoque attingere. Deinde Poesi quæ essent adhibendæ, eruendæ item ex Poetis erãt: vt ea similitudine facilior esset aditus ad inuentionẽ. Præterea qui eas tractauere, non omnes persequuti sunt. Quidã nominibus tantùm positis, rem non docuere. Definitiones atque naturas earum multi peruerso iudicio deprauarunt. denique confusas illi, atque omnes quidem, in-

digestásque dissipauere. Nos primi, quemadmodum alia multa, non sine magno discrimine iudicii ad certa capita reduximus.

PRÆCEPTA IN VNOQVOQVE genere Poematũ. Heroica. CAPVT XCVI.

Dicebamus suprà, omni in re vnum quippiã esse rectum ac primũ: quod aliorum norma sit, ita vt ad id cætera omnia referantur. Tota igitur in Poesi, Epica ratio illa, qua Heroum genus, vita, gesta describuntur, princeps esse videtur: ad cuius rationem reliquæ Poeseos partes dirigãtur. Quæ partes propterea quòd variæ, vt in primo libro indicauimus, existant: ita superiora præcepta vniuersalia ex Epica maiestate mutuabimur, vt secundum cuiusque aliarum idearum naturas, aptentur argumenta rerum. Post igitur communes leges, priuilegia specierum instituamus, ab ipsis Heroicis sumpto initio. Inuentis ergo rebus & personis, quas temporibus locísque accommodes, è quibus euenta deducas: reliqua est dispositio, cuius ratio sanè peruulgata est. Nequaquam ab ouo, vt monet Horatius, incipiendum. hoc primum præceptum esto. Id est sumẽdum principium ab illustri re, eáque tum cognata tum proxima. Quod à Lucano obseruatum fuit: qui bellum ciuile scripturus, statim apponit Cæsarem ad Rubiconis transitum: vnde hostis à Senatu iudicatus, bellum facere coactus fuerit. Altera lex: Non recto tramite ducendam narrationem, ne tædium pariatur. Res enim eadem sæpe iteranda, sæpe etiam inculcanda est necessariò. id quod communibus præceptionibus, quæ suprà positæ sunt, maximè aduersatur. Hoc ipsum igitur quod pro principio sumes, ne statuas in prĩcipio. ita enim auditoris animus est suspẽsus: quęrit enim quod nondum extat. Ea sanè vel vnica vel præcipua virtus, auditorem quasi captiuũ detinere. Quare summus Poeta ad eum modum digessit, vt Æneæ narrationis finis, fuerit operis initium,

Hinc me digressum vestris deus appulit oris.

Reliquus tractus æquabilis, sed interruptus rerum nouitate: quæ tamen aut partes sint argumenti, aut ad ipsum pertineant. Inserta enim historia de Camilla eò spectat, vt eius mors Aruntis luatur morte. Quo item loco non obseruata à Criticis varietas admirabilis est. nánque in catalogo, quum multorum patriam, parentes, genus, natalia scripsisset, pauca de celeritate Camillæ aspersit: cuius integram vitam ex narratione Dianæ declaraturus esset, pari sanè cum priori lege ratione. Hanc disponendi rationem splendidissimam habes in Æthiopica historia Heliodori. Quem librũ epico Poetæ censeo accuratissimè legendum, ac quasi pro optimo exemplari sibi proponendum. Diuides autẽ vniuersum librum in libellos, naturæ mutatione: quæ partium partes facit, quibus constat totius corporis constitutio. Verùm quod nemo

Æthiopica Heliodori.

præter diuinum Maronem seruauit, ita certas conijcias in materias: vt libri ipsi illos sibi terminos quæsisse videantur. Id quod in Æneide si contempleris, facilè inuenias. Nam in Georgicis res ipsæ sanè vel imprudentem coegissent. Totum verò argumentum petitur è vita ciuili. Partes tamen potiores inter personas dantur Regibus atque Heroibus. Dii miscentur, vt suprà docuimus. Inter negotia, prælijs agitur. Cætera attexuntur ad varietatem. Ambitiosè igitur fecisse videtur Sallustius quibusdam, quòd Poetarum more quum dicere orsus esset de Catilina, omissa ea narratione, repetit historiam ab ipsis vltimis Romæ rudimentis. Nos virum suo in genere præstantem atque incomparabilem, cùm rectè tum necessariò fecisse iudicamus: vt ostenderet corruptam ciuitatem, cuius & pars esset Catilina nequam ipse, & participes habere posset multos sceleris ac nequitiæ suæ. Neque Musæus in Leãdri historia lepidissima damnãdus est, quòd eiusmodi legem non seruauit. Est enim illa quasi Tragœdia, vt rei & principium & finis suo vtrunque loco rectè sit.

Sallustij Catilina.

Musæi Leander.

TRAGOEDIA, COMOEDIA, Mimus. CAPVT XCVII.

Tragœdia, quanquam huic Epicæ similis est, eò tamen differt, quòd rarò admittit personas viliores: cuiusmodi sunt nuncii, mercatores, nautæ, & eiusmodi. Contrà, in Comœdia nunquam Reges, nisi in paucis: quemadmodum lusit Plautus in Amphitryone. de Palliatis loquor: nam Togatarum & Trabeatarum dignitates pro suo arbitrio Romani confinxere. Satyrarum personæ ludicræ, bibaces, iocosæ, hilares, dicaces. Mimi, fullones, calcearii, lanii, fartores, salsamentarii, olitores. quos ne vetus quidẽ Comœdia excludit. Neque enim longè à Mimi idea abest Comœdiæ veteris argumentum. Actuum tantùm diuisione, & Chori interpositione auctior. Tragœdiæ ac Comœdiæ idem modus repræsentãdi: sed diuersæ res & ordo. Res Tragicæ grandes, atroces, iussa Regum, cædes, desperationes, suspendia, exilia, orbitates, parricidia, incestus, incendia, pugnæ, occæcationes, fletus, vlulatus, conquestiones, funera, epitaphia, epicedia. In Comœdia, lusus, comessationes, nuptiæ, repotia, seruorum astus, ebrietates, senes decepti, emuncti argento. Satyrarum materia, saltationes, conuiuia, potationes, dicacitates. Mimorũ mercaturæ plebeiæ, ignobiles, doli, astus rustici, productiones, lenocinia, ioci, lusus, imposturæ. Tam exitus quàm initium Satyrarũ, procaces, instabiles, incerti, varii, non cohærentes. Mimorum abrupti: adeò vt persona vna abeunte, cæteræ discedant re plerunque infecta. Fugę, insectationes, ignauiæ, væcordiæ. Parodiæ, quibus seria imitantur, imitando subuertunt. sententiæ inexpectatæ. Exempli gratia, Iusiurãdum si violandum est, bibendi causa: cæteris rebus

χρεὼν colas. Ex Euripide, cuius verba Cicero: Regnandi causa. & pietatem colas. Allusit enim simul & subuertit ex pietate χρεὼν. Tragœdia verò tota grauis, ea sanè quæ vera Tragœdia est. nam quædam fuerunt Satyricæ, in quibus præter quarundam personarum grauitatem, parum differunt à Comœdiis: qualis est Cyclops Euripidæ. tota enim vinum est, tota ioci. exitus tam lætus, vt omnes Vlyssis socii liberentur: solus Cyclops oculum amittat. Neque absimiles Mimorum exitus: quippe tota Scena Vlyssis abitu deserta fuit: solus Gigas cum saxo relictus. nam & Comœdiæ multæ infelices quibusdam fines habent. sic Miles Plauti, & Asinaria, & Persa, & aliæ. nec minus lætæ Tragœdiæ non paucæ. In Electra enim præter Ægisthi cædem lætitia multis apud Euripidē. In Ione felix exitus, & in Helena. Æschyli quoque Eumenides, res quidē cōtinet Tragicas: quippe cædes ac furias. ordo tamen Comœdiæ similior. Initia lęta [illegible]: Clytemnestræ turbida, ob mariti aduentum. inde cædes. læta Electra & Orestes. finis omnibus lætus, Apollini, Orestæ, populo, Palladi, Eumenidibus. vt nequaquam sit quod hactenus professi sunt, Tragœdiæ proprium, exitus infelix: modò intus sint res atroces. Quum igitur ex historiis argumenta petant, curandum est ne multùm ab ea deflectantur. At priscis nequaquam ea cura fuit. Æschylus enim Prometheū affixit rupi ex historia Gręca, fulmine tamen absumptum fingit, vt ex hoc perficeret Tragœdiā. Nihil enim dirum in fine esset: sed in principio tantùm, vbi affigitur caucaso. Tradunt tamen ab Hercule aquilam depulsam, alii etiam interfectam sagittis: eúmque ab Ioue solutum, pro eo quòd monuisset ne cū Thetide concumberet. Fore nánque vt pareret illa patre puerum præstātiorem. Etiam Euripides de Helena ea finxit, quæ vulgatæ historiæ maximè aduersentur. Obiecerunt autem Euripidæ, quòd scelestas atque impuras fœminas adduxerit in Scenam. Quid enim fœdius Phædra, & Iocasta, & Canace, & Pasiphae? quarum turpitudine populus fieret deterior. Ille cōtrà, ab sese non fictas: sed quales quales fuerint, ostendisse. quin historias ipsasquoque abolendas esse, si nequitiæ nullæ sint audiendæ: quadecausa etiam Comœdiæ in precio sint, quarum cognitione damnentur vitia quæ in eis recitantur: præsertim quum impurarum mulierum vitam mors infelix sit sequuta. Quum autem sententiarum duo sint modi, vtrisque tota Tragœdia est fulcienda. sunt enim quasi columnæ, aut pilæ quædam vniuersæ fabricæ illius. Sanè sententia simplex ac præcisa est, vt illa, Mors bonos beat. Alterum verò genus pictum ac fusum: veluti sic eandem si dicas, Nolite existimare bonos interire, quorum animus per se immortalis, ad eas sedes vnde profectus fuerat, euolat ex his miseriis. Minus etiam apertè in persona: veluti quum loquitur

Sententiarum duo modi

Socrates in Apologia, & in Phædone. Res autē ipsæ ita deducendæ disponendæque sunt, vt quamproximè accedant ad veritatem. neque enim eò tantùm spectandum est, vt spectatores vel admirentur vel percellātur: id quod Æschylum factitasse aiunt Critici: sed & docendi & mouendi, & delectandi. Delectamur autem vel iocis, quod est Comœdiæ: vel rebus seriis, si vero sint propiores. nam mendacia maxima pars hominum odit. Itaque nec prælia illa, aut oppugnationes, quæ ad Thebas duabus horis conficiuntur, placent mihi. nec prudentis Poetæ est, efficere vt Delphis Athenas, aut Athenis Thebas, momento temporis quispiam proficiscatur. Sic apud Æschylum interficitur Agamemnon, ac repentè tumulatur: adeóque citò, vix vt actor respirandi tempus habeat. Neque probatur illud, si Licham in mare iaciat Hercules. non enim sine veritatis flagitio repræsentari potest. Argumentum ergo breuissimum accipiendum est: ídque maximè varium multipléxque faciūdum. Exempli gratia, Hecuba in Thracia, prohibente reditum Achille Polydorus iam interfectus est. Cædes Polyxenæ. Exoculatio Polymestoris. Quoniam verò mortui quidam non possunt introduci, eorum phasmata, siue idola, siue spectra subueniunt: vt Polydori, vt Darii apud Æschylum, quod & suprà dicebamus. Sic Ceyx apud Ouidium apparet Halcyonę. Ex qua fabula si Tragœdiam contexes: neutiquam à digressu Ceycis incipito. Quum enim Scenicum negotium totum sex octóue horis peragatur, haud verisimile est, & ortam tempestatem, & obrutam nauem eo in maris tractu, vnde terræ conspectus nullus. Primus actus esto cōquestio. hinc Chorus detestans nauigationes. Secūdus actus, Sacerdos cum votis, colloquens cum Halcyone & nutrice: aræ, ignis, piæ sententiæ. hinc Chorus vota approbans. Tertius actus, Nuncius de orta tempestate cum rumoribus: hinc Chorus, exempla adducens naufragiorum: multa apostrophe ad Neptunum. Quartus actus, turbulentus, vera iam fama: Naufragia ex nautis, mercatoribus. hinc Chorus rem, quasi defunctum sit, deplorans. Quintus actus, Halcyone anxia mare spectans, cadauer procul videt. hinc mutatio vtriusque, quum ipsa sibi manus consciscere vellet. Quæ exempli gratia pro formula posita, augebis aliis personis. Illud verò maximè inspiciendum est: Cuiusmodi vtaris inscriptione. nāque ab eo facto, aut ab ea persona, quæ est celeberrima dignitate & infelicitate, aut quæ plurimùm versatur in toto argumēto, titulus est imponendus. Quare Hecuba dicitur illa Euripidæ, quia ab initio ad calcem vbique est. Verùm quum Tragœdiæ sit infelix exitus, & Tragœdia sit Hecuba, oportuit Hecubam in fine quàm in principio mœstiorem. Id autem nequaquam fit: vltione enim paulò minus tristis. Non igitur rectè Troas inscribi-

Inscriptio & titulus quales.

tur apud Senecam. Nihil enim de Troia. sic ne- A que à Choris bene inscribuntur. Quid enim Phœnissæ in tanta clade Thebanorum? præsertim tam longè repetita appellatione. Iam enim Thebanæ erant, non Phœnissæ. Sic neque Trachiniæ. quid enim à mulieribus rogus Herculis? nam Trachiniarum malus casus nullus. Melius igitur Euripides quàm Sophocles, Hercules Oetæus. Melius quàm Euripides Æschylus, ἑπτὰ ἐπὶ Θήβαις. sed neque Æschylus rectè Eumenides: nihil enim patiũtur. melius Euripides, Orestes. vt videãtur certatim eidem argumento alia indidisse nomina. Cæterùm omnes artes rudiores primùm, tractu deinde temporis excoluntur. Quare primùm Thespin egisse puto simplicis- B simè. Laertius ait solo Choro primùm actas Tragœdias. Post Thespin Phrynichus: cuius personas μικροὺς vocat Aristophanes. Post hũc Æschylus tumorem addidit: sed argumẽta minimè varia. nihil aut parum aut rarò noui. vnus modus, tenor, tractus. At ea Tragœdia quæ spectatorẽ explere ac saturum dimittere potest, vnum aut plures euentus habeat. περιπετείας vocat Aristoteles. eæ positæ sunt in fortuna aut hominũ consiliis. Ita sæpe ignotæ vel personæ vel loca agnoscuntur forruitò, aut signis, aut ominibus, vt fatale crustum Virgilii, aut oraculis. Itaque totum corpus fatale dicitur ab eo εἱμαρμένης: Turbatio negotiorum, δέσις: multa enim connectuntur. Exitus, λύσις. Articulus ille quo coniungitur vtrunque, μετάβασις. Est autem euentus aut infelix, aut cum infortunio coniunctus. Malorum C lætitia in luctum. Bonorum mœror in lætitiam, sed cum periculo aut damno exilii, iudicii, cædis, vltionis.

Chori quoque rationem ac modum si animaduertas, facilè deprehendes non in quinque, vt nunc, actus diuisas fuisse fabulas. Siquidem verum est quod aiunt, inter actus Choros insertos pro tibicine: quemadmodum in primo libro satis demonstratum est. Sanè in Æschyli Prometheo Chorus bis térve inseri videtur, nisi Iò & Oceanum pro Choro quoque accipias. Quàobrem quinquies ibi Chorus adduceretur: sicut in Agamemnone eiusdem, & in Hecuba Euripidæ, & in Sophoclis Philoctete, Electra, Oedipo, in Colono, & in Senecæ Oedipo. Igitur si quinque sunt Chori, sex erũt partes. suam enim D quisque sequitur. & post quintum adhuc sexta pars in ipsa Catastrophe. Non enim numeratur pro iusto Choro is qui fabulã claudit. qui semper apud Græcos, apud Senecam semel: sicut ille in tota Thebaide nullũ: in aliis sex fabulis quater tantùm, vt verè in iis sint actus quinque. Is autem quo clauditur fabula, semper quasi iudex ostendit quid factum sit, cum sententia. In Sophoclis Philocteta suauis admodum, ac potius Comœdiæ seruiens. totus enim exhortatorius est ad abitionem. Sophocles in Trachiniis sex posuit Choros: in Aiace quatuor tantùm iusti sunt. Euripides verò in Hippolyto coronato, Choros octo videtur adduxisse: atque eos adeò inæquales, vt primus ex nouem versiculis, secũdus ex octo, tertius ex multis, cum Phædræ oratione mistus: quartus ex multis sine interpellatione: quintus paucis: sextus multis: septimus nõ multis: octauus multis. Totidem in Alcesti, neque valde ab illis dissimilibus. In Iphigenia in Tauris, sex manifesti. In Troadibus haud facilè distingues. Est autem modus Choris apponendus. Primus Chorus Iphigeniæ in Aulide plus centum quinquaginta versibus constat. In Æschyli Agamemnone supra ducentos legas. Neque id negligendum, vt Chori materia semper ducatur ex idea argumenti vel totius fabulæ, vel præsentis fortunæ, loci, personæ, & eiusmodi. id quod optimè ab Euripide seruatum, à Sophocle neglectum est. Non semper canit Chorus: sed omnes interdum loquuntur, aliquando vnus. Videmus ergo & Iambicis loqui, & inter diuerbia versari. Sicuti contrà, personas colloqui & cum Choro & inter se eo genere versiculorum, quod Choris attribui consueuit. Constare autem potest quouis carminum genere. Sophocles anapæsticorum obseruantior. In iis enim quæ extant, rariorem trochaicum inuenias, vt in Oedipo tyranno, quibus claudit fabulã. quibus crebrius vtitur & Euripides & Æschylus. Vsus Chori præter eum quem dicebamus, ille quoque est: vt post longam cuiuspiam orationem, bini Iambici ab eo apponantur. In fa- C bulæ fine frequentius anapæstici tetrametri acatalectici, quorum vltimus trimeter hypercatalecticus magna ex parte. non enim semper: vt in Iphigenia in Aulide. In fine tamen Ionis trochaici sunt. Festiuus ille profectò, qui multas suas clausit eadem sententia iisdem versiculis,

Τῶν δ' ἀδυνάτων πόρον εὗρε θεὸς,
Τοιόνδ' ἀπέβη τόδε πρᾶγμα.

Quippe Alcestin, Andromachen, Bacchas, Helenam. Erat autem multiplex officium Chori. Interdum consolatur: aliquando luget simul: reprehendit, præsagit, admiratur, iudicat, admonet, discit vt doceat, eligit, sperat, dubitat. Denique Chori omnino est ἠθικὸν & πάθος. Negat Aristoteles ἀντιστρόφους habuisse Choros tragicos, quia non in narratione simplici, D sed in imitatione versarentur. Itaque etiam leges illas, quas νόμους dicebamus, ab eis sustulit: permisit cãtiones. neque hãc ob causam harmonias illas duas admisisse, τὴν ὑποδωριστὶ, καὶ τὴν ὑποφρυγιστί. Quia, inquit, eiusmodi harmoniæ non constant cantionũ formulis quę dicuntur μέλη, quæ potissimùm pertinent ad Choros. Sed propterea quòd Chori sint in primis, vti dicebamus, ἠθικοὶ, illam quæ vocabatur φρυγιστὶ, eis maximè cõpetere. ea nánque actiones aptissimè repręsentari. Abolet etiam ab vsu Chori τὴν ὑποδωριστὶ: quòd hæc, vt suo loco monebamus, magnifica esset ac stataria: quorum neutrum conueniat Choris.

Sed

ſed præter cæteras eam citharœdi ſibi vindicarint. Scenicis igitur negotiis aptari hypodoriô: quoniam ea interſint Regum atque Heroum. Phrygium decere perſonas humiliores: è quibus Chori conſtent. quæ fuit cauſa vt eorum animi demitterentur ad lamentabiles conqueſtiones in cāticis, quæ à turbulētis abhorrerent. Contrà Hypophrygion ad Bacchanales commotiones atque perculſiones. Quũ igitur Chorus ſit otioſus curator rerum atque euentorum quæ in fabulis exciperentur (ſic enim illius interpretor κηδευτὴς ἄπρακτος) non ei competebat harmonia πρακτικὴ, qualis hypodorion & hypophrygion, id eſt negotioſa: ſiue, vt opici ſolebant, exitioſa. Chorus nánque profitetur affectus ſolos beneuolentiæ erga illos quorum eſſet aſſecla. Ipſam enim cantionem, quæ ſuapte natura mollis ſit ac lenis, ne faceremus aſperam atque motibus concitatam, cautio fuit.

Quod autem de Prologo ſcriptum eſt in primo, nequaquam pro ea parte recipitur in Tragœdiis, quæ eſt apud Comicos ſeparata: ſed pro ea quæ Protaſis dicitur, qualis eſt in Andria Terentiana. Cuius quidem propoſitionis atque argumenti narrandi ſtudioſum fuiſſe dicunt Euripidem. Frequens enim apud illum. In Rheſo (ſi tamen eius Poetæ Rheſus eſt) nullus Prologus. Hæ rationes igitur ac partes, earúmque modi Tragœdiis, quas neque, ſicuti dicebamus, ſimplices oportet eſſe, neque verò monſtroſas. cuiuſmodi reprehendunt apud Æſchylum: qui in ſcena ſedere fecit Achillem, Niobem verò etiā opertam: quorum neutri vllam attribuerit orationem. Id quod eo conſilio commentum ferunt æmuli, quò ſpectatores animi penderent, atque expectarent, quorſum tandem, aut qualem in orationem eorum erumperet ſilentium. tum interea ſtaret fabula, etiam ſi minus placeret. Sed hic occurret aliquis, Poſitā eſſe in poeſews definitione delectationem. at in Tragœdia mœror, luctus, planctus, miſeriæ, qui poſsint oblectare? Quia enim non in lætitia ſola iucunditas ſita eſt, ſed ex quacunque diſciplinæ adeptione capi poteſt. Diſcit autē ſpectator. quem ad modum picturatum quoque facies horribiles nihilò ſecius ſpectantur & iuuant.

Comœdiæ autem ratio non vna fuit. quidā enim modò riſum captarent, nihil cætera curabant: qualis fortaſſe fuit Epicharmus. eius enim ad exemplum properare Plautum ſcribit Horatius. Quòd ſi Apollodorus aut Menander eiuſmodi exiſtunt, qualis eorum Terentius imitator: ſanè ſunt languidiores. vt non temerè ſcriptum ſit, à Philemone Menandrum ſæpenumerò populi iudicio ſuperatum. Erant enim Iudices, quorum ſententia palma deferebatur victori: quum in ludis publicis plures Poetæ certarēt. Ita ſe declarat Heſiodus viciſſe. ita ſæpe optat in Paraſaſi aut Epirrhemate victoriā Ariſtophanes. cuius Commentarii ea in fabula, quæ Pax

Epicharmus.

Menander.

A inſcribitur, aiūt illos ῥαβδούχους appellatos: quos etiam αἰσυμνήτας alibi diximus in certaminibus. Tametſi verius eſſe quod alii dicunt, exiſtimo: ῥαβδούχους fuiſſe magiſtratum ſimilem Ædilibus, aut Ædilium apparitores: qui darent operam ne quid noui fieret inter ſpectatores, vtque ſuo quiſque ſederet loco. inter quos Oceanum nominat Martialis. Ac veteris quidem Comœdiæ argumenta omnia ſalſa, feſtiua, mordacia, maledica: vt quocunque verbo pronuntiato, illico ea piatur occaſio ad aliquid ſubſannandum. Quid alii ea in parte valuerint, quia nihil extet, parū conſtat: quantus fuerit Ariſtophanes, ſatis ex eius ſcriptis patet. Nihil ferè à quoquam dicitur, quod non ad alicuius perniciem accommode-
B tur. Omnia oportet eſſe aut noua, aut repentina. Quid enim nouum magis, quàm vrbis ædificatæ reſpublica in aere? exitus omnis ad illius aduerſus quem ſcripta eſt fabula, probrum atque vituperationem, aut irriſionem. Qui riſus ex incendio Phrōtiſterii in Nubibus? Qualis fortunæ commutatio in iuuene & anu à lepidiſsimo Pluto? Cuiuſmodi traductio Cleonis & Lamachi. Quanta expectatio in iudicio Liberi de eligendo tragico Poeta? multi enim ex ſpectatoribus Euripidæ, alii Æſchylo fauebant. Quæ Poetæ prudentia, ne quem è populo offenderet, apud quem ſine controuerſia Sophocles plurimi fieret? Sententiæ verò ipſæ ancipites ſemper, quas ob riſum deīde aliquis in deteriorem ver-
C tat partem: aut in meliorem propter admirationem. Dixit Æſchylus cum Euripide ſimul mortuam Tragœdiam. quàm id eſt ambiguum? poteſt ſanè intelligi poſt Euripidem nullum relictum tragicum Poetam. at aliter ſeſe habet res, Sciuerat populus Athenienſis, vt ſolius Æſchyli fabulæ poſt eius mortem referrentur: quare eius poemata etiamnum viuebant. Riſus autem frequens etiam ex parodia. quum ſerium verſum deflectunt in ridiculum. Exempli gratia vnum ponam ex Acharnenſibus. in armorum iudicio apud Æſchylum ille fuit,

Δέσποινα πεντήκοντα νηρείδων χορῶν.

Ad anguillam à Thetide tranſtulit Poeta,

Πρέσβειρα πεντήκοντα κωπαίδων κορᾶν.

D Similis modus vbi Lamachus petit arma à puero: Dicæopolis, qui bellica & irrideret propter incommoda, & deteſtaretur propter atrocitatem: pacémque icciteo & procuraret & ſuaderet. contrà totidem verſibus ac penè verbis petit, inſtrumenta culinaria. Illud verò feſtiuiſsimum, quum detracturus è lancea thecam, iubet puero vt altrinſecus teneat, quoad educat ipſe. Verū Dicæopolis imperat puero vt teneat, quo ipſe turdos eximat. Vides enim facti ſimilitudinem ad vnguem: rerum tantam diſsimilitudinē, quanta videtur inter curam viuendi & ambitionem moriendi. Cætera per ſe quiſque aut ex illo petat ad imitationem, aut noua inueniat, quæ alii queant imitari. Qualem fabulam ſcri-

peramus nos, cui Senio nomen fecimus: in qua Batauo tintinnabulo sonum sustulimus. tanta rerum nouarum inuentione, vt septem Erasmis non vni potuerit esse satis. Ex hac veteri potissimùm Mimi orti sunt. Perpauxillum nanque differunt. Omne personarum genus introducere licet. Quatuor etiam in eàdem Scena loqui, nulla religio est. Vel animaduertas quum excitat in Ranis Aristophanes cadauer, & facit loqui. Quot personæ subinde in fine Pluti? quot in Auibus? etiam Mercurius ipse. item in aliis. Quin non sola Parabasis, aut Epirrhema, aut Antirrhema ad populum verba facit: sed etiam personæ ipsæ in diuerbiis. Quum igitur noua Comœdia castigatior sit, nihilò tamen secius & in Mercatore & in aliis. Plautinæ personæ cum spectatoribus sermonem serunt, nulla sanè populi offensione: quippe non ad discendam sermonis puritatem eò confluebant, sed ad animi risu ac iocis relaxandum. Quò factum est vt & lectissimam orationem, & artem summam Terentii multorum Comicorum facetiis postponerent. Nam qui Terentii studiosi aduersus Volcatium-Sedigitum, eum anteponunt iis quos ipse illi prætulisset, non pessimè faciunt, non rectè tamen sentiunt. Quid enim mea si Attilius, vt aiunt ex Ciceronis iudicio, ferrum aut lapides loquatur: sanè puto vnumquenque ipsorum suis temporibus, quod ad loquendi rationem pertinet, satisfecisse: at res putentur ipsæ: profectò languidiores erunt Terentianæ. Cur igitur nos pluris hûc quàm Plautũ, facimus? Propterea quòd summum nobis nunc studium est bene loquendi: rerum plurimarũ non solùm notitia scientiam, verùm etiam nobis inuẽtio gloriam attulit. Quamobrem M. quoque Tullius in prima est hodie commendatione: Seneca à paucis probatur. Quum tamen pauxillum sapiẽtiæ vel summa optimáq; dicẽdi ratione lõgè sit præstãtius. In noua igitur Nuptię, & Amores maxima ex parte: Riualitates multæ: Virgines emptæ à lenonibus, quæ sint liberæ, quæq; liberæ inueniantur, aut annulo, aut crepundiis, aut nutricibus, à patre, à matre, ab amatore, à fratre, semper cum lenonum infortunio. Cæterùm, vel ex Authoribus, vel ipsius vitæ nostræ exemplis sibi quisque quãtum volet, sumet. Differt autem à Tragœdia in eo quoque. Illa enim accipit ex historia & rem & nomina primaria: vt Agamemnonis, Herculis, Hecubę: aliqua affingit: at Comœdia fingit omnia, atque personis, maxima ex parte, pro re imponit nomina. ἐπεισόδια verò ne putes esse Tragœdiæ aut Comœdiæ tantùm. quodcunque enim introducitur præter propositum argumentum, eo nomine ab Aristotele significatur. Sic ergo vestis Ariadnæ apud Catullum, & apud Virgilium Camillę natalia, clypei cælatura: apud Sophoclem recensio procerũ in Philocteta. Io in Æschyli Prometheo. Fabula Europæ & Hypermestræ apud Horatium.

A Chori autem ratio ita est nobis ineunda. ac partes quidẽ ipsius in primo libro exactius sunt declaratæ. nunc earum vsum certis præscriptionibus instituamus. In Pluto Chorum introducit Aristophanes paucula concinens. Mox cum personis vnum aut alterum versum edit. duobus quoque versibus idem fabulam claudit. Reliqua in fabula nullus. satis tamen constat aut exemptum, aut nunquam interpositum: vt iam tũ eius sit vsus interdictus. nanque Aristophani dies est dictus, quòd corã legatis lacerasset mores ciuitatis. Interstitia sanè chori sine choro à Criticis notata sunt. In Commatio igitur alloquitur chorus aliquam è personis. subditur Parabasis, in qua mouetur chorus è loco vbi erat: & ad populum conuersus, aut ex sua, aut ex Po-
B etæ persona dicit aliquid de se, de suis studiis, de furtis ineptiisue aliorum Poetarũ. Taxat, tollit, deprimit pro arbitratu suo, vel ex fama, rumorcue aliquem è ciuibus, aut vniuersæ mores ciuitatis, aut aliud tale quid agit. Idque tũ Trochaicis, tum Anapęsticis. etiam Senariis dactylicis, vt apud Cratinum obseruatum est. Sequitur tertio loco ᾠδὴ, quæ interdum canitur cum cõuersione, id est cum strophe, interdum sine motu: ídque quocũque genere versiculorum solutorum: quales apud Melicos Poetas metimur, aliquando tetrametris Anapæsticis. Finita Strophe consistunt ad spectatores conuersi denuò: ibíque aliquid profitentur noui Trochaicis, aut
C Anapęsticis longis, aut etiam Dactylicis. hoc dicitur Epirrhema. Post Epirrhema relegunt vestigia Strophes motu contrario, totidem versiculis atque numeris, quot qualésue fuerant in Strophe. quare appellatur Antistrophe à motu, ἀντῳδὴ à cantu cantui respondente. Qua expleta consistunt vt respondeant Epirrhemati, tum quietis similitudine, tum numeris. Igitur hæc inter se respondent. Commation verò & Paracasis nulli. Quin ipsam Paracasin post longos versus multos claudunt aliquando versiculis aliquot. Plato verò comicus Strophen & Paracasin ita miscuit, vt vertẽdo loqueretur. in qua esset tum versio Strophes, tum sermo Paraca-
D sis, in fabula παιδάριον: cuius verba iccirco

Εἰ μὴ μὴ λίαν ἄνδρες
ἠναγκαζόμην στρέψαι δεῦρο:
οὐκ ἂν παρέβην εἰς λέξιν τοιάνδ' ἐγώ: sunt, στρέψαι ob στροφήν: & παρέβην propter παράβασιν. Nonnũquam introducta chori Strophe pauculis versibus, postea interponunt personam cum prolixa oratione. post quam Strophe respondet chorus per Antistrophen. Interdũ canit Strophe cum versiculis: post quam consistit: quare σύστημα vocatur. Tertio loco dãt Antistrophen: quarto alterum σύστημα priori respondens. Habere videtur ergo σύστημα naturam τοῦ ἐπῳδοῦ Lyricorum. Ne tamen putes eundem esse ἐπῳδὸν & ἐπῳδήν. Nam quemadmodum alibi dictum est, προῳδὴ erat ex aliquot versibus longis magna ex parte. Deinde

Strophe

Strophe. tertio loco μεσῳδὴ respondens τῇ προῳδῇ. quarto Antistrophe, respondens Strophæ. postremo ἐπῳδὴ par duabus odis superioribus. ἐπῳδὴν tamen etiam ἐπῳδὸν dictam lego, sicut & προῳδὴν προῳδόν: sed eam tantùm cui non responderet alia ode, neque in medio, neque in fine. Cui subdebatur Strophe cum Antistrophe: atque his in fine loco ἐπῳδὸν σύστημα. Aliquãdo Strophe ex versiculis aliquot, quibus subduntur longi versus. post quos Antistrophe per omnia par. Est etiam modus alius longè diuersus. ponunt enim χοροῦ μέλος in quo loquitur de re ipsa & personis. deinde Strophas alias super alias, vel sine systemate, vel systemate interposito. Quin etiã post Strophen statim προῳδήν. Sunt igitur omnes hi Chori compositi. sæpe tamen etiã simplices inuenias: vbi sine motu, sine Parabasi, aut Epirrhemate canit. Sophocles In Philoctete multos posuit versus ex personis Neoptolemi ac Philoctetæ, inter duos Choros: quorũ variis vterque numeris constituitur, nusquam similibus inter se. at ipsi integri alter alteri respondet. Atque hæc quidem præceptionis causa. nam siquis aliter nũc fecerit, puto ei licere posse, quemadmodum sibi licuisse voluerunt illi. Illud nequaquã negligendum est propterea quòd fabulæ scribũtur non solùm vt agantur, verùm etiã vt legantur: multa ponuntur à Poeta, facilius à lectoribus vt intelligantur. Exempli gratia quod est in Amphitruone Plauti: vbi Iupiter, & Amphitruo cicatricem detegit. Etenim cùm in Scena essent: satis erat si detegerent. scriptũ est tamen, *Deteximus: vide*. Eadem arte Mercurius Vulcano narrat se peruenisse in Scythiæ deserta, vt id intelligerẽt & tunc spectatores, & postea lectores apud Æschylum. neque enim id erat Vulcano ignotum, qui esset deus, quíque ab Ioue iussionem illam acceperat. De Mimo satis dictum puta, quum de veteri diximus Comœdia: nunc Satyræ præcepta aggrediamur.

SATYRA. CAPVT XCVIII.

SAtyram non esse Latinã rẽ, quemadmodũ professi sunt, suo loco monuimus. Impræsentia ponamus præcepta inuentionũ. Principiò id est cauendũ, ne quod fecit Persius, abstrusam ostentes eruditionẽ. quũ enim id vnũ studeamus, vt meliores fiãt boni, mali à nequitia deterreãtur: quónã cõsilio eã instituam orationẽ, quæ sb auditore non intelligatur? Alterũ est non minoris precii præceptũ: vt ne, dum vitia insectamur, eas ponamus voces, è quibus qui legũt, euadãt deteriores. nã sanè fœditates nemo bon⁹ nominare debet, nedũ vt literis mander. Quid enim cogitet adolescẽs, qui certarũ ignarus obscœnitatũ, audiat verba aut vocabula tã nefanda, quàm mõstroso sunt ingenio ii qui ea scriptis suis audent inserere? Malo igitur non reprehẽdere vitia detestãda, quàm in execrãda oratione mereri reprehẽsionẽ. Siquis igitur aliena peccata in-

A sectetur: ea modestia vtatur, ne suum librũ efficiat eo nequiorẽ, de quo verba facit. Quid enim tetrius quibusdam versibus Iuuenalis, propter quorum insolentiã vel iusserim vel optarim toto opere abstinere virũ bonum. Sunt tamen inculpata argumenta quædã, in quibus hoc Poematis genere oblectare possis etiã casta ingenia. quòd si aggrediare, intelligẽdũ tibi quot qualésue sint huiusce modi scriptionis species. Vnũ genus est quod diuiditur per Ideas. quippe graues personæ tractantur, grauésque res aliquando, aliquando verò tenues. Sic aut atroces aut ridiculæ. Atrox est res veneficiũ: tenuis Nasidieni cœna. Personæ varietas in Vlysse, Dauo, Messo, Sarmento. Alterũ genus quod diuiditur per modos. Narratio simplex in prima Iuuenalis: Dramatica, i. per diuerbia in Horatianis quibusdã, B sine Poetæ persona. Et tertia mista ex vtraque, qualis illa venustissima: *Egressum magna me cepit Aritia Roma*. Tertium genus, quod diuiditur per Characteres. nánq; Iuuenalis ardet, instat apertè, iugulat. Persius insultat. Horatius irridet. iccirco illi Satyras inscripsere: hic Sermonis titulo contentus fuit. Surrepit enim atque insinuat sese in eius gremium, quem mordere vult. Hoc differunt. cõmune autẽ omnibus est profiteri sese omnium penè hostẽ, paucissimorum parcissimum laudatorẽ. se quoque vulnerare, vt alios interficere liceat. nã ne amicis quidem parcunt. Ingratus Horatius, atque animo barbaro, atque C seruili: qui ne à Mœcenate quidem abstinere potuit: siquidẽ quod aiunt verum est, Malchinum ab eo appellatum, cuius demissas notaret tunicas. Ager enim Sabinus, quo cancula illa à diuino viro donata fuerat, tantus tantúsque erat, vt obiectu suo posset malefici oculi visum intercipere, quò minus tunicarum demissione offenderetur. Partes in Satyra nullæ: quarum legibus ad certũ numerum, certámue dispositionẽ deducaris. Nullum procœmium si non vis. abrupta omnia, non tamen non cohærentia. nánque aut eiusdẽ vitii multos damnas, aut multorum vnũ: aut misces. Verba vulgaria aut sordida, interdũ, éque macello petita, Latina tamen, aut Græca, D aut ei genti familiaria, quam incessis: quemadmodum Mastrucatos latrũculos vocat Cicero. tanto magis Satyro licebit. An verò liceat Græca Latinis interserere? sanè hoc irridet Horati⁹. Interposuit tamen Iuuenalis semel atque iterũ. verùm semel, vbi referebat amantiũ lenocinia: qui putidula ac Græcula vterẽtur oratione Ζωὴ καὶ ψυχή. Iterũ autem prudentissimè. nã rectè Ausonius. Dicere enĩ Latinè flagitia neutiquã decet. Stilus quoque tametsi pro re altior, aut depressior, aut lasciuior: tenuis tamẽ atq; humilis, atq; de medio sũptus. lõgè tamẽ melius arridet si cum Romana puritate iuncturæ sint molliusculæ. quales Iuuenalis felicissimè est consequutus. duriusculus Persius. Horatius modò sentẽtiæ lacertos expressos ostendat sermone vulga-

to, sed lecto tamen: parũ curat numeros. verùm A hoc in sequenti libro aptius atq; opportunius.

PASTORALIA. Capvt xcix.

Pastoralia continent, vti suo loco dictũ est, Bucolica, Arationes, Messes, Fœnisecia, Lignatoria, Viatoria, Capraria, Ouilia, Holitoria. quibus magnus vir Sanazarus ex Theocrito etiam addidit Piscatoria: nos etiã Villica. Quorum omniũ argumenta inter se sunt varia. Cõmune autẽ illud habent: vt cuiuscunque generis negotiũ semper retrahãt ad agrorum naturã. iccirco præter nemora & agros, siquid ex vrbe oblatum canant: ita tractẽt, vt quasi in agro ortum, aut inuentũ, aut actũ dicãt. ergo Altercationes, Gaudia, Gratulationes, Amores, Preces, Conquestiones, Cã B tus amatorii, Monodiæ, Vota, Euentorũ recitationes, Pompæ rusticæ, Laudationes, Oarystiæ, Proci & puellæ disputationes. Quẽadmodũ verò dicebamus, quodcunq; processerit, sub agresti persona comparandum est. quare diuinus Poeta quũ ad Pollionem Saloninum seculi vellet deducere trãquillitatẽ à libris vsque ipsis Sybillinis: hæc omnia Silenũ canentẽ finxit: haud sanè temerè: tametsi à Grãmaticis cõmẽtariis nihil sit animaduersũ. Est enim, vt videmus in Platonis conuiuio, Silenus recõditæ atque cõpositæ sapientiæ deus. (Silenus.) Ex Æliani quoque historia satis est de ei⁹ narratione ad Midã regẽ à nobis proditũ in 1. libro. Ita prudẽs Poeta neque syluas egress⁹ est, & magna potuit in syluis loqui ex ore C dei syluatici quidẽ, sed mystici. paulò grãdiuscula Bubulcis attribuũtur: minora Opilionibus & Caprariis: tenuior stilus Holitorib⁹. Frõdator, Vindemiator, Messor, Lignator, Fœnisecа nunquã in opere loquuntur: ne Arator quidẽ. Viatores aut colloquũtur aut concinunt. Per Hyemẽ verò ad focũ finximus nos nouo modo Aniculas, & puellas, quæ Villica inscripsimus. verũ quũ minus essẽt placita, meritò abdicata sũt.

SYLVÆ. Capvt c.

Materiam ὕλην dixerunt Græci, inde sylua nobis: innumeris enim penè vel operibus vel officiis suppeditatur à lignis materia. Grãmatici recẽtiores, quòd inuenissẽt in libris vetustioribus a- D lia vocali quàm Grǽca scriptũ, à silẽdo deductũ maluere, sanè ridiculé. Nusquã enim minus quã in syluis silentiũ. minima nanque aura maximi strepitus excitantur. Poematia ergo quædam, vt docet Quintilianus, subito excussa calore (Syluæ.) syluas nominarunt veteres, vel à multiplici materia, vel à frequentia rerum inculcatarum, vel ab ipsis rudimentis: rudia nanque Poemata, & sanè effusa, postea castigabant. Quũ igitur cuiuscunque rei argumento accepto afflari possis ad meditandã atque illico pronunciandã syluam: operæpreciũ erit nos hîc ponere sua cuiusque loci præcepta: quorũ delineationibus tot tãq; diuersæ facies figuras proprias adipiscẽtur.

A EPITHALAMION. Capvt ci.

Laudationum præcepta cuipiam fortasse videbũtur disponẽda: propterea quòd cuiuis syluarũ materiæ congruant, siue locum celebres, siue personam, siue factum, siue fortunã Item in consolationibus latè patet locus laudibus. verùm à diẽdi magistris atq; ex eorũ libris eiusmodi institutiones petendæ sunt. Vna tantùm lex esto: cui⁹ obseruatione numeros omnes explere possis vniuersæ laudationis. necessitas, vtilitas, delectatio. hęc capita cõspicienda, atque aut ex vero afferenda, aut ex verisimili confingenda. Eligendũ verò quod maximè sit illustre. nã si quæ sunt proxima, minus nobilia videntur: longinqua pe- B tenda sunt: cætera aut adumbranda, aut silẽtio inuoluenda. Denique pro Poematis argumentique dignitate caput hoc exequendũ: siue Epithalamio accõmodes, siue Genethliaco: siue aggrediare Propẽpticon, siue ineas consolandi rationem. Epithalamium carmen igitur est, quo nuptiæ celebrantur: à Thalamo dictum. est autem θάλαμος cubiculũ nuptiale primo suo significatu, παρὰ τὸ θάλλειν ἅμα. quod est simul genialẽ vitã agere. Hoc Poematis genus à Græcis est etiam γαμήλιον appellatum. Dicas enim γάμος nuptias, παρὰ τὸ γαμεῖν ἅμα. Idẽ igitur sonat quod & illud: nisi mauis παρὰ τὸ φρονεῖν ἅμα. Eius carminis argumentũ cõsistit è spõsi spõsęq; desideriis. Verùm illius apertè dices studia, curas, celebritates cãtionum, ludorum, armorum: virginis gratia fa- C cta omnia. huius autem animum tectis indiciis, conditis suspicionibus innues potius quàm profiteberis. Expugnatum castissimũ pectus pictate erga iuuenẽ tabescentem: cuius virtutes commemorando excitabis excusationẽ. Aliquando finges à Venere aut Cupidine vi coactã: quę pridẽ eorum regnum contemptui habuisset. Secũdo loco explicabuntur laudes vtriusq;: à Patria, Genere, animi studiis, corporis præstantia. Tertius beneominabatur. quarti lasciuia lusúsque est totius, alterutrũ aut vtrũque blandè appellãdo: modestius virginẽ, haud modestissimè tamẽ obiiciendo quædã: puta prælii futuri metũ, victoriã, è lacrymis risum, è spe lætitiam certam. D Quinto loco sobolem pollicetur, vota facit, vaticinatur. Postrema pars exhortationẽ continet ad somnũ: ac somnũ quidẽ aliis, illis verò vigiliã. Thalamus ipse interea laudatur, aut sine laude pingitur, aut nuptæ vestis, aut ἱστὸς, i. velum tori maritalis, cuius obtentu sacra illa pudẽtius peragũtur. Intermiscẽtur verò etiã ioci petulãtiores, quæ ab antiquis Fescennina carmina dicebãtur. Nominis morísque origo à Cãpaniæ oppido Fescenio, vel vt alii malũt, Sabinorum. sic deducit Fest⁹. nã quod addit à Fascino quoque dicta credi posse, minus probant verba ipsa, quæ nõ lasciua solũ, sed subturpicula quoq; sæpe audiũtur. in illis enĩ aliud quã fascinũ subĩtelligas: nisi iocari mauis, atq; nõ βασκαίνειν, sed Horatianũ agno-

agnoscere fascinũ. Cęterũ hoc fascinũ in nuptiis (A) & admittitur & vltrò arcessitur: necessariũ nãq; est. fascinũ autẽ illud cantib⁹, votis, medicamẽtis arcetur. Quare mariti ædes eius ergô ita muniebãt, vt postes vittis laneis adornati, oleo, aut adipe suillo lupinóue inungerentur. Quòd si in ipsa adhortatione laudare velis nuptias, tum exemplis ages ab historiis: tum naturalium rerum principia poteris aspergere. ergo Peleiae Thetidis felicem canes coniunctionem: quã præsentia sua dii omnes dignati sint: cuius celebritatẽ Parcæ ipsæ suo cantu fecerint auctiorem: è qua omnium mortalium fortissimus Achilles ortus sit. Liberi patris atque Ariadnæ torũ. Satyrorũ Silenorúmque lasciuia illustrẽ in medium afferes. (B) Herculis atque Hebes cõiugium licebit memorare: cui nihilo secius astiterit vniuersus deorum cœtus. In quo Pyrrhicam saltauerit Mars: Mercurius palæstricos ediderit motus: Apollo cecinerit Hymenæum: Venus pronuba fuerit: Gratię tulerint tedas: Musæ modos fecerĩt: Sol fuerit œconomus: Diana struxerit. E` ritibus etiam nuptiarum, laudibus aliquid addi poterit. Etenim Flamen Dialis apud Romanos mortua vxore sacerdotio se abdicabat. De rerũ verò natura educes Amorem atque amicitiã à primordiis ipsis atque rudimentis mundi. qua tẽpestate post digestum Chaos, Cæli terræq; sunt nuptiæ celebratæ. Quorum coniunctione & tunc species omnes productæ sunt: & ad eorum imitationem generando propagatæ: vt quod materia prohibebat, formarum ordinata successio a- (C) dipisceretur immortalitatem. Amoris præterea multa laus peti potest è Platonis Symposio: sed ita vt & quæ dicuntur ibi, & quæ à nobis hic allata sunt, à prudenti Poeta dissimulẽtur. Quid enim? si hinc hæc sibi quisque depromat præcepta, vnũ atque idẽ omnes sanè dicent. Alloquemur etiã per Epiphonemata Hymenæum: quẽ tanquã nuptiarum deũ per intercalares versus inuocant aliquando: nonnunquã in ipso statim carminis aditu. addimus eius laudes, miscemus ioca. Ab ea pellicula, quę in virginũ natura obtenditur, eius ducunt appellationẽ: Latinis Talassio dictus est. Causã afferunt è raptu Sabinarum. quæ historia est etiam à Plutarcho scripta. ambigit tamẽ indéne an à lanificio ducta sit ea (D) vox: τοὺς ταλάρους enim etiã ταλάσιους vocatos ait, in quibus lana contineretur. vnde & ταλασιουργοὶ lanarii opifices. haud sanè ineptè: Nouę enĩ nuptæ pelle cum yellere substerni, lana, quẽadmodum dicebamus, postes obnubi: colum in põpa, vti mox dicemus, ferri. quasi verò ad op⁹ faciendum, non ad deponendã virginitatem deduceretur: aut sanè quòd eiusmodi argumentis sedulitas futuræ matrisfamilias designaretur. sicut apud Græcos etiã cribrum præferebatur, & ante thalamũ pistillum alligabatur. Non id Romę. facta enim de raptu cum Sabinis pace, inter eos conuenit ne eorũ vxores molerẽt, néue coquinã facerent. A` lana igitur sic Talassionẽ dedu- (A) cũt. illud tamẽ secretioris fortasse fuerit eruditionis. τάλιν τὴν μελλονύμφην, i. despõsatã virginẽ dicebant veteres. quare eadẽ vocis vestigia cũ Talassio maximã habere videntur affinitatẽ. sed de hoc amplius in Originibus. Ea voce vsus est Sophocles in Antigona: atque hæc quidẽ ad hunc modũ. Cæterùm vt multis è locis argumenti varietas excipi queat, rẽ ipsam, quẽadmodũ apud Romanos apudque exteros fieret, indicabimus. Nuptiarũ dies erãt legitimi tres. Primus à Græcis dicebatur προαύλια, non pessimè Latinè à nobis Despõsalia: in eo enim despõdebatur virgo. Alter dies appellabatur ἀπαύλια, in quo nuptiæ fiebant. Latinè potes, Decubationẽ. sic enĩ erat (B) in legibus flaminis Dialis: De lecto suo trinoctiũ ne decubato. In soceri nãq; ædes transibat spõsus, vbi fiebãt nuptiæ. qui eũ illô deducebat, dicebatur Paranymphus. Diẽ tertium ἐπαύλια, Latini Repotia. In quo sponsi affines de suo faciebãt conuiuiũ. ita verò demũ in soceri spõso thalamus adornabatur, vbi fierent nuptiæ, si sponsa esset virgo. Quæ viro tunc dona dabat, iccirco eadẽ voce dicta ἐπαύλια. inter quæ dona vestis etiã eadẽ appellatione, ἐπαυλιστήρια. Si autẽ vidua esset, ad spõsũ ducebatur. qui deducebat Nymphagogus nominabatur. Apud Rhodios mos erat per præconem sponsas arcessiri. spõsus domi sedens aduenientẽ excipiebat. In prima verò die vbi desponsatio futura esset, nobiliores familiæ non nisi auspicatò cõueniebant. Optima auguria à turture & cornice: ita verò demũ, si par in- (C) tegrũ apparuisset. singulares autem vidisse, pro pessimo habebatur. iccirco in ritib⁹ antiquis, ait Orus Apollo, tenuisse consuetudinem, hæc vt verba in nuptiis accinerẽtur, ἐκκόρει κόρη κορώνην, quibus ex felici domo cornix singularis, i. vidua, vt exigeretur, ancillæ imperabatur. quãobrem in cõmentariis Pĩdaricis non rectè scriptum est in plurali κορώνας: cõiunctio enĩ auspicatissima. Sanè vtrunque animal adeò sui cõiugis studiosum, vt eo morte affecto, superstes nullius appetat præterea cõiunctionẽ. Cornix verò adeò casta, vt nullã coitus persequi fœditatẽ, ore concipere credita sit. tametsi opinio hæc in III. De generatione animaliũ reprehẽsa sit. Nõ parũ gratiæ ex hisce auibus Poemati adiũgetur. Post auspicia, sacra faciebant, porcúmq; Iunoni immo- (D) labãt: quam τελείαν fas erat nuncupare. Prætérque eã inuocabant Iouẽ τέλειον, Venerẽ, Dianam Cinxiã, Suadelã. ac Δία quidẽ τέλειον, & Ἥραν τελείαν vnus & alter Iouem adultum & Iunonẽ adultam sunt interpretati minus sanè bene. Vt quid? an quia nõ nisi adultis nubere, atq; vxorẽ ducere licet? Alii τὸ προτελεῖν, quod verbum attribuit Pollux sponsalibus sacrificiis, initiari Latinè dixerunt: προτέλεια enim sic dicebãtur. Verũ haud ita est. τέλος veteres aiunt idem fuisse quod & γάμος. propterea quòd humanæ vitæ perpetuatio nuptiarũ merito perficeretur. iccirco τέλειον nuptiale sacrificium & nuptiarum diẽ æquè dixerunt. atque etiã tum à nuptiis tum ab earum numine

Marginalia: προαύλια. ἀπαύλια ἐπαύλια

idē sacrificium προτέλεια, vt ait idem Pollux. προτέλεια verò sacrificium pridianum. Quā vocē etiā apud Lucianū habes καὶ τὰ πρὸ τοῦ γάμου προτέλεια. Igitur profectò erit ζεὺς τέλειος Iupiter nuptialis. quibus diis deabúsque comæ partem virginis tāquam primitias offerebant. Hostiæ verò exēptum fel circum aram proiici solitum. Cæteræ autem partes adoleri. quod expectationem faceret futuræ inter cōiuges tranquillitatis. Absoluto sacrificio diei nuptialis in soceri ædes deducebatur spōsus ab eo quem Græci παράνυμφον, quasi eius assectam nominarunt: aliqui etiā νυμφευτὴν, alii πάροχον vocabant, quēadmodum mulier quæ spōsæ aderat, νυμφεύτρια dicebatur illis, nobis Pronuba. Ad quos etiā carmen diuertere tuum poterit. Quum autē festiuitas sub vesperū, aut noctu potissimùm celebraretur: de illius temporis cōmoditate nonnihil dicere soliti sunt Poetæ. De mora noctis segnioris, Ad sidera, ad Luciferum, ad Lunam conuertetur oratio. quúque prisci putarent Aquam rerum omnium elemētum esse, Ignē verò fontem: vtrunque in limine positum ab vtroque manu tangebatur: ipsáque nupta eiusdē aquę aspersione lustrabatur. Tum ex eo igni faces accendebātur ab ædilibus quinque numero, quot & illos fuisse Varro autumat, vt scribit Plutarchus. quas faces Cereos appellarent. Sanè vnius tātùm cerei mentionē facit Plautus. eas faces aliæ gētes ex picea pineáue teda cædere. Romanos pastores raptis Sabinis ex spina arbore temere inuenta confecisse: quàm materiā posteri quoque expetiuerint. Alii malunt faculatum numerum à numero deorum coniugaliū. Ædiles enim tres tantùm fuisse, non quinque. accendes igitur hinc tuum spiritū ad Poeseos venustatē. Spinæ arboris naturā attinges. eius ignē neutiquam esse olidum fumiferúmque, vt ex teda. quanquā miseram admodū flammā è spina elici posse scio. Iā inde adornabatur atque comebatur virgo: cuius comā hastæ cuspide discriminabant. Plutarchus causas assignat. tum verò operiebatur virgini caput atque facies: vnde ab obnubēdo nuptiæ dictæ sunt. Id velum à Græcis κάλυμμα & καλύπτρα, à Latinis Flammeum, propterea quòd lutei coloris esset: vt ne pudor virginis ꝓderetur: aut siquid animaduerteretur in facie ruboris, is è velo color, non è genis emicare putaretur. Ferreum ibi annulum sine gēma dabat ei vir. Gēma aberat, vt rei describeret simplicitatē. Materia ad constantiam spectabat. Forma annuli ad perpetuā vinctionē. cōtrà, sponsa ex tribus assibus, quorum vnū in manu, alterum in pede, tertium in facciperio ferebat: primum sponso dabat, quasi eū sibi illo precio cōeptum esset habitura: alterū in foco diis Laribus deponebat: quē & igni luculento, & corollis sua manu (nánque alia non licebat) plexis, vt ait Plautus, augebat. Tertium in vicino cōpito fodiebat. Far quoque tostum præferebant, tametsi nō omnibus in nuptiis, sed in iis duntaxat, in quibus viro virgo dabatur vsui tantùm, non autē mancipio: atque iccirco appellabatur ius eiusmodi nuptiarū, Cōfarreatio. Alius verò modus quū sine farre dabatur à Pronuba virgo in manum viri. ea hoc iure trāsibat in mariti familiā, atque matrisfamiliæ nomen consequebatur. non enim vsui solùm, sed etiā mancipio dabatur. quos ritus & Lucretius innuit illo versu, *Vitáq; mancipio nulli datur, omnibus vsu.* Is nubēdi modus, Coēptio vocata est: de qua modò dicebamus. Reliquum erat vt conuiuii ratio iniretur. Parata ergo cœna nuptiali ex Hetbrusca disciplina porcum mactabant. qui etiā ad acuendā venerem bulbos, pineos, nucleos, erucas, piper, præter cæteras epulas apponebāt. ab Hethruria hęc: alii alia, vt dicemus. Inde dicebatur Hymenæus cū choreis. ita vt vnus quispiam caneret, quod Epiphonema subinferret: quo pronūciato vniuersa chorea Hymenęum totidē numeris recinebat: Interea tot quot diximus cum facibus Patrimi, & Matrimi astabant. vbi satis & cātus, & saltationum, iam pronuba manu apprehensa sponsæ ad Genialem ducebat lectum. sic enim appellabatur: sic à Catullo dictum puluinar est, vt reor, à generādo. à Græcis παστὸς ille torus, propterea quod velo esset obtectus: de quo suprà dicebamus. eū lectum duabus culcitris adornauerat iam fœmina, quā & νυμφεύτριαν, & θαλαμηπόλον Græci vocitarunt. Ad eum perducta à sponso detegebatur: à quo etiā eius detectionis causa dona accipiebat, quæ & iccirco ἀνακαλυπτήρια, & quia tunc ab eo quasi primùm videretur ὀπτήρια, quoque: & quod eā alloqueretur, προσφθεγκτήρια etiā dicta sunt. Nam sanè ὀπτήρια apud Callimachum dona sunt affinium & parentum, cùm primùm infantes vident. sicuti μαίωτρα, quæ darentur obstetricibus, & σῶστρα seruatoribus, & λύτρα siue ἄποινα liberatoribus, & δίδακτρα præceptoribus. Antecedebāt autem sponsam ad lectum vsque ἀδελφοὶ illi, siue faciferi: duóque præterea, qui colū, vt dicebamus, cum lana, & fusum ferrent cum stamine: tanquam operis, in quo futura esset, auspicia. De cribro quoque ac pistillo Græco ritu suprà satis dictum est. Ad hæc alii mundū muliebrem, aurum, spintheres, stalagmia: præterea pelues, pectines, speculum, sandalia, atque id genus alia, quę præter dotem dicūtur ab iureconsultis parapherna. Eam luxuriam ad trium tantùm vestium modum, ac modici precii vasa aliquot à Solone reductam, memoriæ proditum est. Ibi pronuba accepta vna ex facibus Lucernā coniugalem peruigilem, pernoctémque futuram accēdebat: atque illico faces extinguere mos erat: eas verò ne sub lecto conderent, ne ve seruatas ad rogum struendum deferrent, pro auspicatissima lege habebatur. Cunctabundæ virgini promnestria duobus digitis cingulum soluit, quod Dianæ ob eam causam λυσιζώνη, à Latinis Cinxiæ cognominatæ dicabat

Confarreatio.

Coemptio.

cabat. erat autem cingulum illud ex ouilla con-
textum lana, eóque nexum nodo, qui Hercula-
neus vocabatur: propterea quòd Heros ille fœ-
cundissimus ab antiquis creditus sit: quippe cui
septuaginta liberi superstites fuissent. quíque
septem diebus quinquagīta Thestiæ filias è vir-
ginibus mulieres fecisset. De virginum cinctu
ambigitur: quidam enim dixere, cingi solitā vir-
ginem in ipso sponsalium apparatu. quæ tamen
sententia Catulli authoritate deletur. quippe in
Hendecasyllabis Atalantam virginem non in
ipsis nuptiis à pronuba aut alio cinctam innuit:
sed tanquam mos is fuerit virginibus, nūquam
discinctam processisse: versus autem indicii ille
est, *Quæ zonam soluit diu ligatam.* Vbi omnes dis-
cessissent, sponsus clausa ianua disponebat cu- B
stodes foris. quorum opera muliercularum im-
portuna vel pietas vel simulatio à foribus arce-
retur: si qua commoueretur virginis clamore,
quum intus vim pateretur. interea iuuentus cū
Nuces in nuptijs. nucibus, quas cum strepitu, fremitu, cantu spar-
gerent quarum mentionem habes & apud Vir-
gilium, & in Epithalamio Catulli. Causam ali-
ter alii agnoscunt: vel quia (inquiunt) quasi tri-
pudium faciunt iactæ nuces: vel propterea quòd
illæ putamine, cute, testa, corio medullam te-
gunt: vti pari munimento à coniugibus prote-
gantur fœtus. Alii existimarunt earum strepitu
virginis gemitus in illa vi obrui posse: atque ie-
circo id veteres commentos esse. Nostra tamen
sententia minus vulgaris; Nucibus olim priscos
lusisse, tum nos quoque in pueritia nostra certū C
est. Proinde Persius per illa verba, *Nucibus faci-
mus quæcunque relictis*, ostendit è primori ætate
egressionem. Spargi nuces igitur: id est omittē-
das animi laxationes, nouáque œconomiæ stu-
dia auspicanda. Posterum diem, qui à nobis ἐ-
παύλια, quasi nuptiarum appendix Græca voce
dicebatur: à nouis atque iteratis epulis Latinè
Repotia. Repotia nominarunt. In eo nánque sponsi affi-
nes conuiuium instaurabant. is dies nouæ nup-
tæ initium erat iuris quod in familiam esset ha-
bitura. quam ob causam clauis dabatur illi, ad
dominium potius atque possessionem, quàm ad
designandam, vt aiunt partus facilitatem. Qui-
dam putarunt, id quod etiā vero similius est, nō D
quum in thalamum, sed Repotiorum die, quo è
patris ædibus in sponsi domū deduceretur: pō-
pam illam, de qua suprà diximus, explicari con-
sueuisse. Cū donis enim tunc procedere solitam
par est: quæ dona ipsa marito ferret. Ea sanè φέρ-
να vocabant Græci: quæ verò ei rependeret ma-
ritus, ἕδνα. Quinetiā simul cum illis vas quoque
à socero, opertum illud atque oppletū minuta
supellectili: in quo etiā virginis essent crepūdia.
Vasi nomē Camillus. ita enim ministros appel-
labant prisci. Posteaquàm verò in mariti iam
esset, ecce à patre dona iterū, quæ ἐπαύλια δῶρα
nominarunt. Iam illud nunc quoque aliquot I-
taliæ locis seruari vidimus, vt egrediens paterna

A domo nupta pedē tollat, néue attingat limen. Ei *Cur limen non*
rei diuersas causas assignarūt: mihi illa propior *tangat*
vero videtur. ne Magicis pharmacis lædi posset, *Sponsa.*
quæ sub limine ad destruendam coniugum vel
concordiā vel vim genialē, defodi solent à ve-
neficis. Hic vides quot quātaque loca tibi tri-
que carmini suppedi entur. Varia nánq; nec cō-
temnenda eruditione poteris aspergere. nūc sim
plici narratione, nūc per Apostrophen modò ad
hoc, modò ad illud numeros tuos aptans etiā de
tēpore aliquid apponere. Maio enim mense Plu
tarchus nō nupsisse priscos prodidit: Ouidi' ma
las tātùm eo mense nubere solitas. atque ex eo
etiā prouerbium iactatū scribit: illud quoq; fuis
se in more positū, vti viduæ festis publicis die-
B bus nuberēt, virgines nō. propterea quòd popu-
li publica celebritate occupati, nihil intererat
viduarū matrimonia spectare. at quia virginib'
adesse opus erat, nō fuit æquū aliis maioribus fe
stiuitatibus distineri. Malè ominatis etiā diebus
connubia interdicebātur: postridie Calendarū,
Nonarū, Iduū. Præterea quo die occiso Remo
parentabant, quod festū ab eo Remuria primū,
postea Lemuria dictū fuit. Cæterùm ex aliis an-
tiquorū ritibus, qui apud diuersas nationes ob-
seruarentur, multū luminis poemati afferetur.
quorū aliquot illustriores hic explicandos cura-
uimus. Persarū matrimonia non nisi vere ineū-
te legitima erant. Græcis, Macedonibus, Thra-
cibus, Triballis, Pæonibus mos fuit: ipsa in con-
C uētione sponsum sponsámq; panis gladio diuisi
gustare particulā. Græci nō pueris, sed spōsi spō
sæq; matrib' gestādas tradebāt faces. Galatæ nō
ex pane sumere, sed ex eodē poculo potare soli-
ti, quū in manū cōuenirēt. Apud Lacedæmonios
pronuba spōsam in veste virili, raso capite in cu
biculo solā sponso offerebat: atque ei sine vllis
facibus rē peragendā permittebat. cōtrà, in Coo
insula sponsus veste muliebri. Quin eorundē La
cedæmoniorū consuetudo lōge maioris licētię.
quippe liberi adolescentes cū totidē virginibus
in perobscuro inclusi loco, quā quisque nactus
esset, eā in matrimoniū, atque indotatā quidē, si-
bi abducebat domū quòd vel consiliū vel fortu
nā nemini vel culpare vel mutare licitū fuit: nul
D lus enim pœnitētiæ locus relinquebatur. Quācb
rē Lysandro quoque mulctā dixerunt Ephori,
propterea quòd eū ea quæ obtigisset, diuortiū
facere [illegible] ret pulchriorē. Carthaginēsium
te[illegible]etudo, ne prius matrimonio iūgeren
tur quam Thynni cōcisa gustassēt frusta. In cœ-
n[illegible]heniēsibus è Solonis præscripto malū Cy
donium esitandū apponebatur. Odores quoque
addebātur à Babyloniis: Persę mala cū medulla
Camelina. Scribit Athenęus in IIII, popularibus
suis Naucratitis lege cautū, ne in cœna nuptiali,
aut ouū, aut μελίπηκτον quippiā, i. è melle bellariū
inferretur. Athenis ingrediēti spōso in caput ex
editiore loco, fic', palmu'ę, legumina spargebā-
tur. nūc quibusdā locis etiā triticū demittūt. La

cedæmoniorum virgines nullo vtebātur flammeo: Viduæ quæ nuberent, facie velata, capite operto prodibant. Illud imprimis ad Coniugii faciet commendationem: quippe apud eosdem festo die quodam Cælibes à mulieribus circum Aram tracti, cædebantur flagris: qua ex ignominia ad dandam liberis operam excitarentur. Cecropis quoque meminisse conueniet: qui primus Athenis vagam atque incertam venerem ad vnius cum vna coniunctionem reductam castigauit. Nam quòd aiunt de Socrate, duas illi vxores fuisse, Xantippen & Myrto, falsum esse cùm alii tum Rhodius prodidit Panętius. Sunt

Lapones.

Lapones populi Septentrionales ad Sueciam: ii (vt olim Romani) ignem præferunt in nuptiis, ac præterea silicem. De igni constat: nihil enim magis necessarium illi regioni. quare ad eius quoque reparationem puto silicem comparari. In Bœotia sponsas aiunt asparago coronatas: quò deposita feritate, ad alterius voluntatem mansuescere discerent. quippe ex Corruda asparagus altilis atque esculentus fit. Nihil etiam te prohibebit quàm mollissimo carmine duos

Duo fontes Attici.

Atticos fontes appellare, Callirrhoen & Enneacrunon, è quibus hauriebatur aqua, vnde fierent virgini lauacra antequam in lectum reclinaretur. Neque prætereundum, quòd Græcorum sponsæ nobiliores rheda vehebantur ad sponsum (si qua pedibus incederet, χαμάπους appellabatur) cuius rhedæ axis pro foribus combureretur. argumento constantiæ atque moderationis: ne coniunctionis alienæ, nêue noui cōiugii fluctuātem animum occuparet cogitatio. nêue hac illac euagandi: quod vitium maximè est fœminis familiare, caperet impet⁹. Postridie nuptiarum, in oppido Leptæ mos fuit vt ad socrum sponsa mitteret ollam petitum. roganti responderent familiares: neque habere sese: & si haberent, non daturos. Quo iam inde ferendis socrus (difficiles enim magna ex parte sunt) moribus assuefieret. Sed de his satis.

Carmen multiplex in nuptiis.

Est autem carmen multiplex: nā ipso in cōuiuio Scolia canebantur: de quibus inter Pæanes iam dictum est. Post cœnam Epithalamiū, quum in cubiculum deducebatur. Tertium genus apud Poetas, quo res ipsa describitur: cuiusmodi est apud Musæum de Leandro. Apud Ouidium in nuptiis Orphei, apud Stati[illegible]ellæ. Tale fecit Claudianus de Honori[illegible]arra. Tale est operosum illud Ausonii. [illegible]um genus mistum est, & ex narratione & ex cantione. quale pulcherrimum illud Catulli, [illegible]od malè inscripsit Argonautica. Est enim Pelei Epithalamium mistū. Quiu extat & Claudiani Epithalamium suauissimum, eius generis quod canebatur. Quare vt iam te expediam, exempla aliquot ponam ex Catullo: quorum in vestigiis ita pedem ponere possis, vt gloriæ illius metam facilius contingere liceat. Tria diuersa initia; Ad Hymenæum statim:

A *Collis ô Heliconij*
Cultor, Vraniæ decus,
Qui rapis teneram ad virum
Virginem, ô Hymenæe? Alterum autem initiū à tempore, ad iuuenes,
Vesper adest, iuuenes consurgite, vesper Olympo
Expectata diu vix tandem lumina tollit.
Tertium ad ipsum Peleum,
O decus eximium, & magnis virtutibus augens
Æmathiæ columen Peleu. Flammei mentionem illis verbis, *Flammeum cape.* Claudianus, quia Heroico pedi hoc numero seruire non poterat, dixit alio,
Flammea virgineis accommodat ipsa capillis.
B De curru quæ diximus suprà, idem quoque ita scripsit, *-polentáque sacra Præradiant ductura Nurum.* verùm sanè ibi in fortuna Imperatoria. Catullus tedam Hymenæo attribuit: vnā quidem, quia vnus:
-manu pineam quate tedam: non tamen solam: ait enim, *Viden' vt faces splendidas quatiunt comas?* Carmen autem Amœbæū, non solùm cum Hymenæi nomine, sed etiam aliud, vt
Currite ducentes subtegmina, currite fusi. Neque verò vnum, sed diuersa in eodem Poemate: vt apud eundem,
Quis huic deo compararier ausit? &
Abit dies: prodeas noua nupta. &
Concubine nuces da. Quos versus virgines à cantore auditos recinebant. ait enim,
Vos item simul integræ
C *Virgines, quibus aduenit*
Par dies: agite in modum
Dicite, ô Hymenæe Hymen,
Hymen, ô Hymenæe. & in altero Epithalamio,
Aspicite innuptæ secum vt meditata requirunt.
& *Dicere iam incipient, iam respondere decebit,*
Hymen ô Hymenæe, Hymen ades ô Hymenæe.
Verbum quoque ἀπονυμφίζειν, quod suprà posuimus, atque ex libris Pontificiis priscis, decubare interpretabamur: ipse, secubare,
A tuis teneris volet
Secubare papillis. Fesceninæ autem licentiæ imaginem quandam expressit: quam vt cognoscas, apposui: non vt imitere,
Ne diu taceat procax:
D Fescenina loquutio, & quæ sequuntur. malo nánque abstineas me præceptore, aut condias pudore liberali. Magno enim in periculo tum famæ, tum vitæ versatur, qui impudicè loquitur: vtque cuiusmodi est oratio, talis quoque mens esse videatur. De eo quoq; quod recitabamus, ne nupta pede limen attingeret,
Transfer omine cum bono
Limen aureolos pedes. Vbi non videtur in paterna domo transigi: si verum est quod aiunt, Transmitti à noua nupta limen: vt quasi inuitam à patriis ædibus eam discedere appareat. Vota autem pro liberis,
Torquatus, volo, paruulus

Matris

Matris è gremio suæ
Porrigens teneras manus
Dulce rideat ad patrem.

In Argonautico autem penè totum carmē pro ea materia est. Claudianus quoque,

Sic natus in ostro
Paruus Honoriades genibus considat auitis.

Aristophanes autem fabulam, quam inscripsit Pax, clausit choro: cui præter vota quædã, atque precationes attribuit ludicrum quendã Hymenæum. quemadmodum & in alia cui nomen fecit Aues. Catulli verò carmen Glyconiũ dicolon est ex Glyconiis quatuor & quinto Pherecratio, pentastrophon. Quod autem aliquando, Trochæi loco Spondæum ponit in prima, id veterum facit exemplo: quemadmodum & in secunda sede pro Dactylo. velut in illo B *Nutriunt humore*. similem nanque oden habes apud Aristophanem in fabula, Equitibus. In qua etiam maiorem licentiam animaduertas. Etenim pro dactylo amphibrachion posuit in illo τοῖς ἀρχικορυφαίων. Nec minus in alio amphimacrum, ὡς οἱ μὲ γένοιθ᾽ ἄπαξ ἔτ. & ibi -των αὐτὰ δύο χεροῖμ.

OARISTYS, Genethliacum.
CAPVT CII.

AEquum fuit post Nuptias primo quoque tempore tractare natalia heroũ: nisi cupiã plus libeat effingere cõfabulationes quæ inter virũ, atque vxorẽ fieri consueuere. quas oaristyas veteres appellarunt. Cuiusmodi habes apud Homerum Hectoris & Andromaches. verùm id vnum exemplum memini: idq; in opere iusto, non autem in Poematio separato. Quòd si quis ea perstet in sententia vt is ei locus debeatur: non laboro. Verùm idem sciat, æquali ratione præponendas Epithalamio susurrationes inter procum & puellam. Quale genus poematis habes apud Theocritũ. Nos quoque aliquid conati sumus in Nymphis nostris indigenis. vtriusque præcepta adeò varia sunt, vt penè omni ex vita duci possint. Argumentum ac materia penè eadem. vita quemadmodum suo loco descripsimus in personarum tractatione, aut ciuilis, aut militaris, aut rustica. pro quibus tibi in diuersa opera stadum est. Genethliaci verò natura atque ratio, & multorum habet imitationes, & vias penè innumeras vnde ducantur. Duo tamen primaria capita: alterum à maioribus: alterum à spe ipsius infantis. Multæ vtriusque ἀφορμαί. Neque enim stemmata, aut res gestæ sine locis: in quibus amœnissima Poeseos diuerticula sæpè reperiũtur. neque spes sine cõparatione virtutum præteritarum cum futuris. sic enim potuissent prisci poetæ canere Genethliacum Q. F. Maximi. Sic potuit Statius Lucanum celebrare. Etiam ab oraculis, & auguriis & somniis parentum. Etiamsi hæc non adsint argumentis nostris: tamẽ aliqua attingere, atque

A adducere ad exornationem. Ad hæc considerationem pertinẽt Cyri, ac Romuli natalia: quorum vterque expositus, à feris nutritus, maximorum regnorum iecerunt fundamenta. Diuinus poeta eruit è Sibyllinis vaticinationibus laudes Salonini. Communes loci: dies, tempus, temporis partes. Diem intelligo, vt festa aliquot, Saturnalia, Liberalia, Floralia, qua die Mecœnas nisi fallor. Licet Auroram, Solẽ, Noctẽ, Astra alloqui, Temporis partes, Ver genitale, Hyemem genialem, Æstatem opulentam, Autumnum frugiferum: cuius numen Pomona afferet versibus iucunditatem. Plurima in ore Lucina, & Parcę in carmine heroico. Silyricum pangis, ad amœniuscula potes te, demittere: atque etiam ad inferiora si Hendecasyllabos canis. Ex Varrone, & Gellio educere potes minora numina. qualis Morta, Edusa, Potina. Omnino verò Genium celebrabis: quippe nascentibus nobis suus cuique datur. Vnde & dies Natalitius idem & Genialis dicitur. Vocabis eũ igitur ad sacrificiũ, cui offeres & merum, & corollas. Neque enim hostiã licet cędere. vt quid enim? Qui tum vitam primùm adeptus es, alii suum adimas? Ideirco ad aram Deliam vllam cædere hostiã nefas erat: propterea quòd nuncupata erat Apollini Genitori. Prisca quoque monumẽta ab illo repetes: cuius natalia ex Callimachi hymno in Delum excipere poteris. A quo non minus Iouis incunabula cum Rhea & Corybantibus, ac Dactylis Idæis. Quinetiam si C reconditæ studes eruditioni: præter Amalthęã capellam, cuius lacte imbutum illum prædicãt: habes etiam suem, cuius grũnitu produnt Cretẽses infantis vagitum occultatum. Quamobrem Præsiis eius insulæ popularibus animal illud nõ solùm summa in veneratione, verumetiam diuino cultu obseruatum. Ei enim ab illis solennia sacra facta Athenæus author est. De Liberi verò patris natalibus quid dicam tibi? quot inde illecebras. ad permulcendos auditorum animos mutuare licebit tibi? Adsunt Nymphæ, Bacchæ, Sileni, Satyri, Pantheræ, Currus. etiam Cupido exhibere quit carmi D nibus tuis sui ortus initia: quo tempore cùm è Chao exiluit primus, omnia cõparibus suis cohæserunt. Generatio parit immortalitatem, accepta parentum semina perficit: in quibus illos suap[illegible]ura deficiẽtes, rediuiuos repræsentat. Qu[illegible]tidiana indiuidua poscenti depẽdũt Fato, in aliorum subeũtium instauratione species restituit. Quid aliud est æternitas, quàm cõtinuata generatio? quodcũque mutat, generat. Augmentatio quantitatis, alteratio qualitatis, generatio est. nihilò secius loci mutatio. Sermo verborum: cogitatio notionum: prudentia cõsiliorum, bellum pacis, diligentia opulẽtiæ, virtus beatitudinis genitrix est. quid quòd Deo cũ deesset nihil, ipse sibi esset omnia, ex nihilo voluit esse aliqua, quæ hoc ipsum quod ipse est, &

Mecœnas Floralibus festis natus.

essent, & non essent: idque per generationem. Quanquam ambiguè dicitur γενητὸς, apud Platonem, de mundo cùm à Deo ille ait genitum: & de iis, quæ in mundo à nobis dicuntur generari. In hæc rapuit me calor poeticus: vt quemadmodum cætera omnia, quæ nostris commẽtationibus continentur: ita hæc quoque pars quàm maximè à vulgo abhorreret. Quare iam sit satis.

Προσευκτικὸν, Ἀπευκτικὸν, Soteria, CAPVT CIII.

NAtum hominẽ multa variàque sequuntur euenta conditio, status, negotia, valetudo, mors. quæ omnia Syluarum materia esse solẽt. Itaque laudantur Consulatus, victoriæ, triumphi, statuæ, festa, ludi, togæ puræ, bullæ, prætextæ, prędia, naues. laudantur inquam pro conditione, statúue personarum. In negotiis sunt Exhortationes, prosecutiones, consolationes, votorum susceptiones. Quare & in bellum profecturos prosequimur benominata oratione: neque eos solos, sed etiam quomodocúnque peregrè futuros. Pro quibus vota quoque suscipere ius, fásque est. Quemadmodum pro ægrotis. quod carmen suis Lyricis inseruit Horatius. Aliis titulos fecêre, Propempticon, Protrepticon, paramytheticon: huic προσευκτικὸν, Latinè Votiuum. Nauiganti idem Horatius: *Sic te diua potens Cypri.* ad bellum eunti Messallæ,

Ibis Liburnis inter alta nauium
Amice propugnacula. Ægrotãti Mecœnati
Quid me querelis exanimas tuis.

Et pro seipso Tibullus. Recepto verò duce atque exercitu incolumi sacrificabãt Soteria. sicut & amico aut patre, aut filio, aut marito restituta sanitate. cuiusmòdi cecinit Stati⁹. quod ab Orpheo primùm factum memoriæ prodidere. est autẽ in genere τῶν εὐχαριστικῶν, id est, eorũ quibus agimus gratias, scilicet Diis immortalibus. Proseuctico autem cognatum ἀπευκτικὸν. idem nánque filũ orationis, idem modus, tenor: finis diuersus. Nã Proseuctico petimus aliquid fieri, aut esse. Apeuctico aliquid non fieri, aut non esse. Sunt igitur cõgeneres orationes. vtraque petit sanè fieri quod non est. sed Proseuctica fieri bonũ simpliciter: Apeuctica fieri bonum sublato malo. Prioris modi multa diximus: & illud Virgilii est:

Armipotens belli præses Tritonia virgo
Frange manu Phrygij telum prædonis.

Alterius generis apud Catullum de re præterita: *Iupiter omnipotens, vtinam ne tempore primo*
Gnosia Cecropiæ tetigissent littora puppes.

Et illud, in VI. Æneidos simile. differt enim sola breuitate – *ne sæui magna sacerdos.* Et apertius, in tertio:

Dij prohibete minas, Dij talem auertite casum
Et placidi seruate pios.

Vocantur autem etiam ἐπιβατήρια carmina: quæ ad auertẽdam auerruncandámue infensorum numinum iram comparantur. Supplex est Proseucticon: petit enim. omnis autem qui petit, eget: minor igitur est hoc ipso, quã is à quo petit. suauis igitur oratio petitioni accommodanda. Ipsa argumenta condita humilitate, ne videaris velle vim facere, atq; extorquere. Insinuatione opus est, & occulta surreptione. Decet etiam Poetam profiteri se esse beneficiariũ illi⁹ quẽ appellat. Vita, dignitas, opes, tria sunt primaria. horũ vnũ, aut omnia ei abs te deberi. In Apeuctico assurgere licet altius, atque instare. Miseratio nánque maior mouetur in periculis, aut alia qua re atroci. In Soteriis liber animus à malo, aut à metu, seruus eius cuius opera tam bene affectus est. exultans lætitia: narrans commoda: omnia studiosè amplificans. figuris comptis, acribus, frequentibus.

Petitio qualis esse debeat.

PROPEMPTICON, Apopempticon, Hodœporicon. CAPVT CIIII.

PRopempticõ quoq; in genere Proseuctici continetur. Est enim Poema quo prosequimur abeuntes, vel votis, vel bonis ominibus. Sumem⁹ autem argumentum à tẽpore, loco, officio, comitatu. Suppeditabitur enim à tempore canẽdi materia: etiam initia poematis aliquando, quibus affamur ventos, diem, noctem, ver & alia. hyemis incommoda deprecabimur. Loci ratio duplex, quò, & quà. Exemplum tibi ad carmen tuum variis pingendum coloribus ex Æschyli Prometheo sumes. à quo Io vaticinium audit fugæ suæ. Iisdem vestigiis deduces argumentũ. veluti si discedens Roma Veronam petat. Huiusce vrbis diuinitatem collaudabis, situm incõparabilem, Athesis amœnitatem, Vetera monumenta, Aquæ-ductus, Põtes, Theatra. Alterius loci ratio, qua illi est iter faciundum. Apenninus, quem tot fluuiorum patrẽ appellare poteris, imprimis sese offeret. Deinde Florentia omnium penè vrbium elegantissima. Tum Padus fluuiorum rex: postremò Ferraria, qua nihil mundius, nihil illustrius videt Sol. vniuersa quoque natura locorum alias, atque alias admittunt dicendi occasiones. Etenim ei si est nauigandum: quot, quanta è mari? votum aduersus pericula: sacrificia tempestatibus. Neptun⁹, Nereides, Delphin, Pompilus, Aquilones, Cauri, Aurę tibi pręsto sunt. ab officio, veluti si Legatus, si cum imperio, aut exercitu: si pro pace. ilico sese tibi dabunt Viri laudes: electũ è multis genus, virtus, fortuna. Diuertes deinde ad socios, comites, collegas: quorum è virtutibus illius agnosces commoda. Est igitur laudandi occasio cum ea parte coniuncta. nam qui Propemptici speciem fecere vnã, ἐγκωμιαστικὸν, nihilo melius iudicarũt, quàm ii, qui nobis eloquẽtiæ cãdidatis affirmabant orationem pro lege Manilia esse in genere demonstratiuo. Quid? admittemus

temúsne illam quoque diuisionem? Partiuntur enim προπεμπτικὸν in duo: in ἐρωτικὸν, & συμβουλευτικόν. Aiunt Amatorium Propempticum esse, cùm amicus amico dat hoc, vt eiusmodi carmine eius celebret abitionem. Quòd si maior prosequitur minorem abeuntem: illud esse συμβουλευτικόν: propterea quòd ad præstantioris dignitatem pertineat dare consiliũ inferiori. quã Sophistarum superstitionẽ vides omnino carere iudicio. Si enim ita sit: minimè dubiũ est, quin etiam à quocũque vitæ vel genere, vel officio, ducẽdæ penè innumeræ sint species. summa poematis hui⁹ est ἀφορμία. Cui vel ἦθος, vel πάθος possint adhærere tum multa, tũ varia. Si enĩ Comicum abeuntem appelles qui paruulos relinquat liberos, etiam consolatione vtendũ fuerit, etiam promissis eius expectatio de tua fide oneranda. si amicam propemptico alloquère: quales tibi affectus vel mouendi, vel declarandi? Quas attinges tum fabulas, tum historias. Qui flores ex intima rerum natura delibandi? Ab animalibus, à plãtis, ab elemẽtis ipsis: quorum cõditio vniuersa spectat ad vnionẽ. quare tibi illũ dederit Fatũ, vt auferret? Quid amplius tibi sperandum: quo viuendum modo, qui sine te ipso sis futurus? Esto igitur hoc ἐρωτικόν. Qui si in exilium misso amico, vel filio, vel patri eiusemodi pares Poema? nónne meritò hęc item pars speciei certæ nomen sibi vindicabit? Quis igitur dicat προπεμπτικὸν φυγαδικόν: Acuti⁹ agnoscas ab hoc genere genus illud diuersum, quod non ei qui manet attribuitur, tanquam προπέμποντι τὸν ἀπερχόμενον: sed ei qui abit: qui amicos, quos relinquit alloquitur. Eiusmodi felicissimum simul atq; miserrimum Ouidii fecit ingenium. Abiens enim in exilium, cuius erat is dignior, qui illũ relegabat: diuina illa excussit, quorum initium est:

Cùm subit illius tristissima mortis imago.

Etenim hanc elegiam si cum superiore, in qua describitur nobilis illa tẽpestas, quispiam coniungat: ex vtraque abeuntis Nasonis cõdet ἀποπεμπτικὸν singulare. Quod hunc ad modum nominare libuit nobis, quia vicissim Propemptico respõdet. E Statio multa poteris cõtemplari: nec tua facere minora. apopempticon non est nisi nomine diuersum: res eadem.

Συμβουλευτικὸν, Προτρεπτικὸν, Παραινετικὸν, Νουθετικὸν, Παραμυθητικόν.

CAPVT CV.

CVm omne genus orationis ad deliberatiuum reduxerimus: finis enim iudicii est Iustitia. Iustitia ab electione. Electio à deliberatione. Itẽ Laudationis finis, imitatio: tum superiora, tum hęc ipsa, quæ deinceps recẽsebimus sub deliberandi genere continebũtur. Quippe nuptiale carmen facilè sub illo collocatur. Non minus Geniale. Est enim sub Eucharistico. Gratias Deo Opt. Max. cuius beneficio liberis aucti simus.

A Tanto magis προτρεπτικὸν, quod Adhortatiuum Latini. sub quo statuetur παραινετικὸν, νουθετικὸν, παραμυθητικόν. Est enim Paræneticõ quod præcepta continet Sapientiæ. Nutheticũ, quod cuiuscunque modi complectitur admonitiones. Paramytheticon, quo aliquem cõsolamur. adhortamur enim ad animi compositionem, atque tranquillitatem. Neque differt Adhortatio à Dehortatione, nisi quemadmodum Suasio, & Dissuasio. Hæc verò ita sunt diuersa, vt Affirmatio à negatione. Nã qui negat, hoc ipso, quo

B negat, affirmat negationem. Et qui dissuadet, suadet non esse faciendum. Omnibus autẽ his tum laus, tum vituperatio adiunctæ sunt. quæ sunt quasi calcaria quædam ad electionem. Id quod in Parænetico tam perspicuè patet, vt etiam in ipsa voce laudis vocabulum constituatur. Protrepticon igitur tot modos aut species cõtinet, quot habet fines. Iam verò à nobis sæpe declaratum est, vnum esse finem nostrũ extra nos, Deum. Vnum in nobis vltimum, Beatitudinem, quæ appetiti boni fruitio est. Sunt autem bona, Animi, Corporis, Fortunæ. ad quę cùm animum appulerimus, inchoatæ cuiusdã beatitudinis affectio est. Ad quam consequendam mouemur aut ea, quæ in mente nostra est, ratione: aut extrinsecus aliorum impulsu. Is verò dicitur Hortatio, quia Græci sic loquuti sunt. Est enim ὁρμὴ impetus. Aut igitur est ad-

C hortatio ad rem vel actionem quampiam sine comparatione atque deliberatione electionis: eiusmodi Idea est τοῦ προτρεπτικοῦ. Exempli gratia, si tibi dem consilium vt ineas militandi rationem ita, vt neque cum otio, neque cum studiis literarũ, neque cum questu mercaturæ cõparem. Aut est admonitio simplex qua instruaris ad aliquam prouinciam capessendam. Cuiusmodi est oratio Q. Fratris ad M. Tullium de petitione consulatus, hoc est τοῦ νουθετικοῦ. aut est cum præceptionibus. Hoc est τοῦ παραινετικοῦ, siue παραγγελματικοῦ. qualis est Isocratis ad Demonicum: & Plutarchi παραγγέλματα. Cùm igitur bellum suscipiendum est, dubitatúrque faciendúmne sit: ea oratio est planè deliberatiua, à Græcis συμβουλευτική. Cuiusmodi in XI. Agit enim Latinus de consilio belli continuandi: quod idem est, atque in suscipiendo:

Antè quidem summa de re statuisse Latini

D *Et vellem, & fuerat melius: non tempore tali*

Cogere concilium, cùm muros obsidet hostis.

Hoc Poematis genus non cadit in syluas. Conflato autem bello, protrepticis carminibus locus est. Neque enim amplius est electio, sed iter ad finem. Hoc carmine syluam componere licebit. quò vel Imperator, vel vniuersus exercitus ad victoriam excitetur. Gerit autem quẽdam, vt ita dicam, vultum Propemptici. Simul addit impetum sumptis argumentis à patriæ charitate: Focis, Aris, Penatibus. Rebus gestis. periculis impẽdẽtibus, seruitii, ignominię. pro-

posita spe quietis, opulentiæ, honoris. Beneominata verba hnic conueniunt. Votis quoque claudere poteris, cum appellatione numinum, quorum in tutela gens est. Excutiēda loca suasoriarum, à necessario, vtili, honesto. Hoc est Protrepticon. πυθητικὸν verò si addas ad Protrepticon, rationes aggrediendi hostes, cauendi ab illis, debellandi. παραινετικὸν autem si adiūgas Nuthetetico, præceptiones. Est autem Protrepticon generis nomen ad multas actiones, neq; propterea nomen mutauit nisi in re maritima. Id enim ἐπικέλευσιν Græcis libuit appellare. Talis apud Poetam in V.

-nunc nunc insurgite remis
Hectorei socij, Troiæ quos sorte suprema
Delegi comites: nunc illas promite vires,
Nunc animos: quibus in Getulis Syrtibus vsi,
Ionióque mari, Maleaq; sequacibus vndis.
Non iam prima peto Mnestheus, neque vincere certo.
Quanq̃ ô. Sed superent, quibus hoc Neptune dedisti,
Extremos pudeat rediisse. Hoc vincite ciues,
Et prohibete nefas.

EPIBATERION.

Caput CVI.

Cum quis longam post peregrinationem, aut diuturno postliminio in patriam reuersus esset, certa die ciuibus conuocatis aut habebat orationem: aut canebat carmen: de illustribus viris dico. Id poematis genus ἐπιβατήριον dicebatur, ὅτι ἐπιβέβηκεν εἰς τὴν πατρίδα. Ea in ciuitate aut erat princeps, aut Præfectus à principe impositus, aut Respublica. Ergo & principem, & præfectum celebrabant: sanè post lætum procemium: quódque ostenderet omnium desideriorū finem. Is enim est huius Poematis modus, vt diis agat gratias, quorū beneficio bis natus sibi videatur is, qui illa canit Epibateria: & ciues benignè appellet: quorum animos ex frequētia, ex vultu, ex plausibus deprehendat, atque agnoscat. Quòd si postliminio reuersus hoc agere aggrediatur, maiores addet affectus. Patrios primùm lares salutabit: quorum ante aras focósq; primùm hauserit cælū. Eúmque diē quasi natalem suum colet. Tum verò conuersus ad ciuitatem, ordietur laudes tanquam parentis, tanquam altricis. Ab ipso cōditore sumet initium. à matrice vrbe, si colonia sit. A' beneficio & magnitudine vrbis Imperatoriæ, prætoriæue si sit municipium. Cùm autem hominū cōuentus propterea sint instituti: vt & tutius, & commodius viuerent: à situ maximum capiet argumentum. Situs verò etiam loci naturā demonstrat. Locum intelligo Regionem: situm regionis partem. regio commendatur à seipsa ob fertilitatem: & si non sit fertilis, ab iis commoditatibus, quibus vtimur ad ea, quæ sunt necessaria importāda. vt à mari, fluminibus, camporum planicie. Altera commendationis ratio ab asperitate, quia inuia atq; inaccessa, tutiores incolas faciat. Hæc à seipsa habet. Cæterùm & à vicinis, siquidem boni sint: sic laudis patet aditus. Sin mali: illorum vituperatione magis etiámnum laudatur ipsa: quorum nequitiæ neutiquam particeps sit. Vrbis autē situs tribus potissimùm probatur causis: sanitate, munimento, voluptate. Sana vrbs creditur alia aliis. Illud sine controuersia, in aere perflabili. Id sanè disputant: editane loca, an latè patētes campi aptiores existant ad tuendam sanitatem. suas vtrique afferunt rationes. Quòd si in plano sita cedat aeris præstantia ei, quæ in monte posita est: at enimuerò facilitate cōmoditatéque cōmeatuum, atq; subuectionum superior esse videbitur. Quòd ad munitiones attinet, id vel in natura, vel in opere positū est. Priscis celsa loca munita ostendit natura, quibus ars adderet pauca. In planis constitutæ, fossis atque muris suam debent securitatem. Nunc hæ probantur magis in re militari. Quæ sunt in collibus, difficilius emittunt milites ad obsidiones impediēdas: Facilius è superiore loco detectos hostes petunt missilibus. Quæ in planis, faciliores habēt exitus: minus cōmodè tectos aggeribus inimicos incessere queunt. Ita in vtramque partem diducere poteris orationem. Quinetiam si muris cinctus non sit vicus natalis tuus: nam ex iis maximi quoque viri prodiere: & sanitatē laudabis, quæ à murorum claustris malè sæpe afficitur. Et libertatem celebrabis: quæ non cohibeatur, tanquam pecora præsepibus. Aurea ætate sic habitasse mortales. Ad eum modum & vixisse, & regnasse Lacedæmonios. Apud Scythas nihil commendari magis, quàm carere mœnibus. In fide audacia, robore ciuium perpetuū esse imperium. Intra murum delitescere, fugæ perquàm esse simillimū. à voluptate locus dabitur argumētis, si vicinæ sint syluę, colles frugiferi, fontes, prata rigua, horti. Templa, ædes, portus, porticus, magnificè structa omnia. Igitur vetustatis finis Nobilitas. Nouitatis necessitas. Neque enim sine maxima prudentia, maxima vsus spe, adduci potuisse accolas: vt relictis suis certis sedibus eò commigrarent. Sanitatis finis, vita. Munitionis Libertas, Imperium. Ornatus atque magnificentiæ, Voluptas. sine qua nullius rei possesio vera dicitur. Est enim voluptas fruitio boni expetiti. Quam qui damnarunt: nesciuere quid esset rerum finis. Hæc igitur ab ipsa quasi materia vrbis. Forma verò ipsius ipsi ciues existūt. à quorum corporibus, animis, fortunis excitabis ad laudes auditores. si corpore delicati sunt: venustas hic habebit partes primas. Sin asperiores fuerint: robur prædicabitur. Si absit à fœminis pulchritudo, ea prætermissa ad animorum laudationem aduolabis: Sedulitatem, sobrietatem castitatem. Pæonum fœminæ ex Herodoto in memoria habēdæ: ex aliis Patauinæ, Romanæ, Spartanæ, Cimbræ. Præterea virorum studia in armis,

Voluptas.

armis, in literis, in artibus, in mercaturis. Leges, mores, consuetudines, res gestæ: si quæ sunt illustriores, ac maximè dignæ memoratu. Parcè omnia, ac breuiter: ne in *μῆκος* excrescat oratio. Quinque imprimis commemoranda sunt. Erga Deum pietas, Inter ciues concordia. Peregrinis hospitalitas. Subditis humanitas. Contra hostes fortitudo. in fine Poematis, bene precari patriæ. sese illi deuouere.

APOBATERION.

Caput cvii.

COntrà, Apobaterion carmē erit: quo discedentes vtūtur. Discedimus autem aut à patria, aut ab aliena. Si à patria, aut officii, aut peregrinationis, aut exilii causa. Si ab aliena, aut ad alienam, aut ad patriam. Atque ita vt ea in terra aut sedem fixerimus, aut non, sed quasi in diem vixerimus. Varia sanè materia, varióque tractandā modo: verùm cuius summa sit affectus, omnibus sanè communis, ita tamen vt in quibusdā sit verus, in aliis fictus. Nam qui à patria discedit sanè habet multa, quæ eum commoueant. qui redit in patriam, quid ei potest tunc vlla in terra relinqui, quod præsenti voluptate desiderii faces queat extinguere? Cætera, quæ inter hæc sunt, vt media natura eorum est, ita partē capere debent eius tractationis, in quam magis vergunt. Exēpli gratia si apud Gallos, quæ gēs est & opulentissima & humanissima, legatum agens Romam sit rediturus: non eodem afficietur modo, quo nos in Vasconia profugi, si fortunæ imperio in veterem patriam reuocemur. Huius generis est Æneæ oratio ad Helenum, atque Andromachen. Qui iturus est in exiliū cōmiseratione interdum etiam lapides ipsos mouet. Qui ab Senatu, aut rege, vel legatus, vel cū exercitu mittitur, temperatiore vtitur oratione. Hæc à syluis & cantu musico valde sunt aliena. verùm si grande Poema pangis, ad hunc maximè modum introducendæ sunt personæ. Quòd si quis Poeta & sit, & à patria habeatur: ei sanè carminibus pro oratione vti licet. Proponitur populi fides, clementia, pietas: quibus familia, vxor, liberi commendētur. Oratio quę Ciceroni ascripta est, ad Equites priusquàm iret in exilium, tametsi illius non est, tamen eam talem censeo, ex qua multum fructus ad tuum Apobateriō capere possis. Decedēs aliena terra, in qua diu vixeris, eā patriæ nomine appellabis, salutabis. Beneficiorum memoriam æternam fore pollicéberis. quanquam veterem verámque petas patriam: tamen te bis natum existimare. Hic meliora natalia iam adulto, atque intelligenti ibi vulgatiora. Hìc te semper futurum, vbi inueneris id, quod vbi fueras denegabatur. Cælum ipsum, inquam, quod ibi ablatū, hic recuperaui. Claudes poema beneominatis verbis, faustísque precationibus. Gen⁹ hoc poematis siue orationis, quare à Græcis dicēdi magistris *ἀποπεμπτικὸν* sit appellatū, sanè nescio. quid enim in hoc potius, quàm in aliis mihi sit componendum. Nobis ita libuit *ἀποβατήριον* vocare, quomodo *ἐπιβατήριον* id, quo reditus in patriam celebratur.

Παιδευτήρια. Caput cviii.

INter *χαριστήρια* nihil prius, nihil sanctius eo poemate, quod à nobis Græcè dicitur *παιδευτήριον*: quo præceptoribus nostris gratias agimus, déque cælesti ac diuina semēte ab illis iacta vberē messem grati reddimus. quid enim optabilius à Deo opt. max. huic brutæ atq; incompositæ materiæ tribui potest, quàm forma illa, quam sui similem fecit ipse, vt nos eius similes euaderemus? Quid ergo conducibilius homo homini præstare queat: quàm illum ipsum animum, qui nos aptos facit atq; procliues ad beatitudinem, ita colere, vt eam & cognoscere, & expetere, & cōsequi valeamus? Hoc igitur quod esse debemus, Dei benignitati: hoc, quod sumus præceptorum nostrorum beneficio acceptum ferre oportet. Ergo cùm tyrociniorum nostrorum tam in armis, quàm in studiis literarū tot tantáque rudimenta multis viris tum sanctis, tū fortibus debeamus: primis adolescentiæ nostræ auspiciis commemoratis, in laudes continuò institutorum abeundum est. Quorum & fides, & probitas, & solertia, & sapientia, & æquanimitas, & sedulitas frequentes illustrésque sententias suppeditabunt. Imprimis verò liberalitas, qualis Socratis erga discipulos suos: quorum opibus ne nummo quidem ditior factus fuit. Nō quemadmodū Gorgias, aut Hippias, aut Protagoras. Chironem quoque adduces, & Phœnicem, Achillis vtrunque moderatorem. Aristotelem Alexandri. aliorum alios. Neque solùm artifices, sed & artes ipsæ locos tibi communes dabūt. Quarum laudibus, multum refert si addas inuentores: quicunque vel ex Plinio, vel ex aliorum narrationibus erui poterunt. Eorum nanque splendore multum sæpenumero lucis adducitur Poemati. Cæterùm propterea quòd penè in omnibus cum cætero argumento laudationum quoque rationes coniunctæ sunt: videamus tandem quibus legibus Panegyricum Poema confici consueuerit.

PANEGYRICON.

Caput cix.

VEteres Græcos tenuit consuetudo, certis vt celebritatibus vnum in locum vniuersi conuenirent: vt eorum animi vel præceptionibus sapiētum, vel fortium æmulatione, componerentur, atque colerētur: vel ludorum festiuitatibus laxarentur. Nanque tum Poetæ, tum oratores, tum Aretalogi, tum historici suas recitabant lucubrationes. Legimus enim suas musas proprio ore Herodotum pronuntiasse. Hesiodus verò etiam se victorem fuisse prædicat.

Præterea currus, athletæ, equi: cæteráque id genus, quæ in primo libro à nobis narrata sunt. Ad hæc fabulæ multæ dabantur vel à Tragicis, vel à Comicis. Quorum iocis, & præteritorum laborũ lassitudo, & præsentis moræ tædiũ tolleretur. Nomen igitur generis πανήγυρις ὅτι πάντας ἤγειρε, i. omnes cõgregabat. eiusdẽ enim originis est, ἄγυρις, ἀγείρειν, ἀγορά. Fuit autẽ mos Græcis addere vocẽ illã παν multis verbis vbi vniuersitatẽ consignificare vellent: quemadmodum fusius in Originibus dictum est. sic παμβασιλεῖς, πανδημὶς, παμμήτορες, πανέλληνες, quo vocabulo vsum esse Archilochum author est Strabo in octauo. Itaque & Athenienses cum ex omnibus vicis ad ludos conuenirent, παναθηναῖα celebrabant: & ad Heliconium Neptunum Iones Panionia: sicut idem prodidit. Ab ipso igitur Deo eiú'que potẽtia tibi carmẽ auspicari licet: parcè tamen: vulgata nánque res est admodum. nisi ex abdita quapiam eruditione aliquid erutũ promas. verùm sine ostentatione, atque arrogantia: itémque ne anxios habeas auditorum animos in ipsa historiæ quæstione. quod vltimũ quorundam poetarum vel maximũ existit: qui dum malunt admirationi esse, quàm intelligi, pro attentione quam captant, odium consequãtur. Deinde ad Gentis laudes: quarum leges in superiore commentatione positæ sunt. Hic res gestas mos est oratoribus liberius explicare: nõ solùm quòd ea res faciat ad laudationem, sed etiam vt incitentur animi ciuium ad similes & exercitationes & glorias. quo loco nõ historias modò veras, sed fabellas quoq; inserere plurimum cõfert auriũ voluptati. Atq; ex his excitari potest modus comparationum. Plurimum sanè splẽdoris affert rebus nostris alienæ lux laudis. Tertius locus cõtinet celebritatis ipsius cõmendationem. quam pro cuiusque rei studio deduces in tuos numeros. Sunt enim Gymnica certamina ad robur augẽdum exercitationib⁹: Sunt Musica ad robur redintegrandum ex remissione. Sunt incondita quædam alia, quæ simul cum feriis ludum connectunt. Cuiusmodi legimus Consualia, in quibus cernui pastores saliebant. Et illa quæ à Varrone tradita, à poetis repetita: *vnctos saliêre per vtres*. Et quæ nostris temporibus fiunt: cùm quis in scrobe, aut circulo ponit vnum pedem, alterum suspẽsum habet. Colluctator vno item stans pede, atque eo saliẽs aggreditur expectãtem. Vter eo, qui suspensus est, pede terram attigerit, pro victo habetur. Si aggressor, abit: alius succedit: ille adhuc manet. Si is qui in circulo stat, vincatur: abit: qui eũ aggressus est, in eam subit stationẽ. vetus profectò exercitandi genus: & quod legimus de Milone Crotoniata. Stans enim in pelle vncta oleo, aggrediẽtes propulsabat. Ipse de vestigio ne tantillum quidem. Alia quoque leges apud Pollucem, quæ in conuentibus festis fieri consueuerant. Eorum iucunditate carmina tua poteris aspergere. Addes iis post hæc certatorũ præmia. Præconis voce declarationes primùm quibus tum Athleta, tum patria, atque parentes beati pronuntiabantur. Dona deinde alii alia. Lebetes, pelles, coronæ: quemadmodum è Pindaro colligi potest. Coronarũ materia varia. E quercu. Eius laus multa. Victus priscus. Olea nõ minore prædicatione. Ex ea enim veteres Trophea erigere soliti. Ea sese coronauit Pallas Neptuno superato. Quid? sterilis arbor est, vnde coronæ fiant: veluti Picea, Apiũ, Cypressus: ex his enim nullus vsus ad vescendum nobis. Tum verò vis orationis, quo se intẽdat, habet. Pro se satis præstare virtutẽ sibi. Nõ esse precium coronam, sed præmium. Quin ne præmium quidem, si ab emẽdo dicatur: sed indicium tantùm, ac testimonium. Secundũ hæc præsidem certaminis atq; celebritatis appellabis: siue is sit Rex, siue præfectus, siue plures, vt apud Græcos olim αἰσυμνῆται) tum alii, tum Amphictyones. Legimus etiã multos priuatos viros, edidisse ludos publicos, vel ad augendam nominis magnificentiam: vel ad eluẽdam auaritiæ maculam. Quemadmodum iis facere mos fuit, qui Decumam Herculi pollucebant. neque enim epulum sine aliquo ludorum genere dabatur. Tum autem qui parentibus aut patronis ludos funebres faciendos curabant. Postrema Poematis pars in votis, atque exhortationibus sita est. Discedant bonis ominibus, memores tã felicis diei, cuius tractum breuem longinquæ vitæ inerti anteponendum putent. Si quid spectarint gloriosi, ad idem sese cõparẽt: sin quippiam sese obtulerit, cuius offensione sit animus alienatus: eo relicto tanto acrius ad virtutẽ accingãtur. Panegyricus igitur est oratio laudatoria quæ dici consueuit apud multitudinem congregatam. Differtque ab aliis orationibus demonstratiuis: propterea quòd multæ scribi possunt de cuiuspiam laudibus, quæ nunquam recitatæ, sola lectione contentæ sunt. Quales Euagoras Isocratis, & de laudibus Helenæ, atq; Busiridis. quin etiã si pronuncientur apud aliquot auditores: ne tum quidem Panegyrici nomen obtinebunt. Plinius quoque Traianum laudaturus, illustri titulo auxit orationem suã. Neque enim vniuerso populo conuocato, sed Patribus tantùm conscriptis in Senatu dixit de principis laudibus. Præsertim cùm totius argumenti vis posita sit in genere τῶν εὐχαριστικῶν. Eũ enim finem spectat, vt pro Consulatu gratias agat Traiano: ac propterea in laudes eius adducatur. Quod vt melius intelligatur, de generibus laudatoriarum aliis agendum est.

LAVS, Laudatio.

CAPVT CX.

Ἔπαινον igitur aliud dicunt Græci, aliud ἐγκώμιον. Falluntur enim, qui idem putant. quod vt clarius pateat à Nominis ratione, rationẽ rei, quod vocat

vocat Aristoteles τὸ τί ἦν εἶναι venari oportet. Est igitur αἶνος, quemadmodum suprà dicebamus, idem quod μῦθος. Μῦθος autem idẽ, quod dictũ, aut sermo: vt veteres loquebantur. Nam postea vtriusque significatio ad fabellarum angustias redacta est. Ergo cùm de re quapiam αἶνος esset propositus: auditorum consensus expressus oratione ἔπαινος appellabatur. quasi prioris narrationis additamentum. Nullum enim pulchrius auctarium orationis, quàm comprobatio dictorum. Inde tractum est: vt hoc testimonium, vel bonæ rei, vel bene cuiuspiam facti, dictíue ἔπαινος vocaretur. Satis igitur erat & breuitas orationis, & paucitas comprobantium: cõprehendebat autem veritatem, atque ab ea comprehendebatur. Hoc à Latinis laus dicta fuit vetere voce Æolica: cuius cõposita durãt adhuc. ἀπολαύω. fuit enim λαύω fruor. Nullus sanè maior fructus ex virtute, aut actione illius, quàm laus. sicitaque definiere ἔπαινος μαρτυρία πρὸς ἀρετῆς: atque eodem filo alii. λόγος ἐμφανίζων μέγεθος ἀρετῆς. quanquã mihi videtur vox illa, μέγεθος, esse superuacanea. Satis enim est vt sit, vel testimoniũ, vel iudiciũ virtutis. nã virtutis magnitudo, siue alius quis modus nequaquã ingreditur definitionẽ. Sed magnæ virtutis magna quoque laus esse potest. Erit igitur laus & simplicis rei, & simplici nudáque oratione, & semper vera, vt volũt. Tametsi nobis aliter iudicatur. Euenit enim vt etiam testes mentiãtur: aut fallãtur saltẽ ii, qui vel amici, vel possessionis suæ laudem proferunt. Sed mea quidẽ sentẽtia, tum vera, tum falsa oratio de cuiuspiam perfectione: modò sit sine ornatu, simplex ac breuis, ἔπαινος erit. Dico autem perfectionem, nõ virtutem, vt illi, propterea quòd etiã ab arte quapiam, quæ à virtutis natura alia est, laus proficisci potest. Quemadmodum ne iis quidem assentior, qui vnius tãtum virtutis ἔπαινον esse autumant. Quippe si quis hunc αἶνον mihi narret: Benedictus Scaliger cũ Matthia Coruino Rege Turcarum exercitus multos fudit: Equitem ẽ suis nullum stipendiis, vt alii faciebãt, defraudauit: Dei opt. max. cultum, prẹter morem militarem, prima summáque habuit in commendatione: subditorũ multis, quos Bonifacius frater supplicio dignos iudicabat, ignouit: hũc ego ἔπαινον appendam. Benedictus igitur Scaliger Fortis, Iustus, Pius, Clemens fuit. Sanè hæc laus & de multis tamen. At ἐγκώμιον pusilla quædam quasi παίγνιον est. Quippe ἐν ταῖς κώμαις tribulibus audientibus cùm laudes alicuius ita recensebantur, vt lõgiusculè procederet oratio: ἐγκώμιον appellarũt. quæ neq; breuis, neque simplex esset: sed figuris ac numeris ornata, certis diuisa partibus, locis digesta suis esset. quare eadẽ sanè res: modus nõ idẽ. Omnisque ἐγκωμιάζων ἐπαινεῖ: nõ autẽ è conuerso. Ac sanè ἔπαινος videtur ἐγκωμίου pars, & ἐγκώμιον multi ἔπαινοι. atque ἔπαινος quidẽ persuadere potest, nõ quẹrit tamẽ. ἐγκώμιον semper vult: affert enim rationes, quibus credas ita esse, vti dicitur. quare vel exercitationis, vel officii causa multa ἐγκώμια scripta sunt: quibus ἄπορα, i. res damnati argumẽti, quæque nullũ artis admitterẽt locũ, etiam nefaria quædã cõmẽdarẽtur. cuiusmodi est oratio de Busiride, de febre quartana, de pestilentia. Quædã etiam ridiculæ, de caluitio, de ventris crepitu, de musca, de culice, de ansere. Ex officio verò vt si filius Phalarin aut legatus laudet. Aristot. ἔπαινον virtutum esse ait: ἐγκώμιον verò factorũ. μακαρισμὸν hominum beatorũ, i. diuitũ. εὐδαιμονισμὸν, deorum. Facit etiam in Eth. τὸ τιμητὸν pluris quàm τὸ ἐπαινετόν. Quemadmodum verò Latinè dicas ἐγκώμιον haud sanè in mentem venit, nisi sit, Laudatio. Inscribuntur tamẽ sæpiꝰ de laudibus. quæ igitur vel ἔπαινον vel ἐγκώμιον, consequantur, Græci κλέος, & δόξαν, si à virtute proficiscantur: si ab alia causa, puta à pulchritudine, à cursura, à cantu, à fabrica & eiusmodi τὸ ἐπίσημον, appellarũt. κλέος sanè esse τὴν ἀπὸ ἀρετῆς ἐμφαίνεσθαι καὶ εἰ παρ' ὀλίγοις: δόξαν autem τὴν παρὰ πολλοῖς. Quare κλέος gloriam potes dicere: δόξαν dignitatẽ, vnde ἄδοξοι, & ἔνδοξοι: de quibus etiam apud Gellium ex Enniano carmine: ἐπίσημον autem nobilitatẽ ad amussim designat. Ita dicimus nobilem citharœdũ. Nobilitas ex laude, laus ex artis perfectione. Fecerũt autem εὐλογίαν speciem ἐπαίνου: quã nos aptissimè prædicationem appellamus. Sic enim vtitur Cic. Nam verbo benedicendi barbari in sacris libris sæpe sunt abusi. Quinetiam cùm quis de seipso prædicaret aliud finxere verbum felicissimum περιαυτολογεῖν: quod eidem suum cõsulatum toties ventilanti, maximè potuit conuenire. Ex his patet non esse verum, quod aiunt. ἔπαινον esse περὶ τὸ μέγεθος τῆς ἀρετῆς. ἐγκώμιον autẽ, τὰ πράξεις τῶν σπουδαίων. nam actionum sua simplex, breuísque laus est. Et rerum legimus Laudationes: vt Herculis, Helenes, Romæ. Illud præterea quàm isti diligentius. Nánque cùm τῷ ἐπαίνῳ aliud quàm τῷ ἐγκωμίῳ contrarium agnoscerent, vna tamen voce vtrunque appellarunt, ψόγον. Nos verò ψόγον τῷ ἐπαίνῳ, & τῷ ἐγκωμίῳ τὴν κακηγορίαν. Qua voce vtitur ad hũc sensum in Phædro Plato. Aristoteles autem τὸ ψόγον, etiam κακολογεῖν & τὸ ἐπαινεῖν etiam εὐλογεῖν. Hęc igitur de laudationibus. Nunc earum genera secundum rerum partitiones explicãda sunt.

QVÆ quisque laudare possit.

CAPVT CXI.

QVæcũque sunt, Dei opt. max. beneficio sunt. Cælum, Elementa, quæque ab iis, quæque ex iis, quæque in iis existunt. A' Cæli nánque vi, vis hæc inferior vniuersa pendet, à motu motus, à

quiete quies. Ab elementorum formis per certas qualitates multæ ſunt actiones, calefactio, infrigidatio, humectatio, deſiccatio, elatio, depreſsio. Ex Cælo nihil fit, ex elementis omnia materialia. In Cælo aſtra ſunt: Cælum ipſum diuinum animal continet & globum hunc, quem videmus, & Mentem illã, qua rotatur gyris ſempiternis. In elementis omnibus aliquid ineſt Animalium, plantarum, gemmarum, lapidũ, metallorũ. Cætera omnia vulgò etiam nota. In igne verò animantes aliquas viuere tum ex aliorum hiſtoriis, tum ex Ariſtotelis fide perſuaſum eſt. Ac quemadmodum elementorum actiones agnoſcebamus, ita etiam eorum, quæ ex elementis facta ab ipſo Cælo diuina principia ad agendum conſequuta ſunt. Neque enim formæ vllæ vel à materia ſunt, quemadmodum quidam Philoſophi exiſtimarunt: vel ab elemẽtorum miſtione. Si enim auri forma ab elementorum miſtione eſſet, nihil eſſet aliud aurum, quàm elementa. igitur homo quoque nihil ſanè aliud. Quod ſi fateri coguntur in homine formam eſſe præter elementa: ad eandem rationem in auro quoque. Formæ igitur omnes ab eodem opifice, à quo & materia. Quare Animantium actiones nihilò ſecius celebrabuntur: Equi vigor, Canis fides, Pſittaci cantus, Paſſeris nequitia, Cicurati leonis lenitas atque manſuetudo, Præcipuè verò hominis opera, officia, conſilia, actiones. De quibus omnibus via ac ratio præſcribenda eſt.

HYMNI.

CAPVT CXII.

HYMNI AC Dei quidem laus ſemper in toto animo, vniuerſáque cogitatione noſtra verſari debet. Quicquid ſine eius communione facias, id verò factum ne putes. quantò magis appellendus animus ad eas modulationes, quæ quantum illius complectuntur, tantum eius concipiunt diuinitatis: ſiúntque illorum affines concentuum, qui cæleſtibus anfractibus atque rotationibus ſunt ab opifice attributi. Dicitur autem Dei laudatio à Græcis ὕμνος à Latinis celebratio. Vnus igitur ille cùm ſit, idémque trinus, vel vt ſolum canere, vel perſonas ſeorſim celebrare ius eſt homini Chriſtiano: additis verecundè proprietatibus. Nõ vt diſputatores moroſi: ſed ὕμνος vt pii Poetæ facere conſueuere. Id quod poſt alios multos nos quoque conati ſumus, Nanque in Deum patrem Hymnum eùm ſcriberemus: tanquam rerum omnium conditorem ab orbis ipſius creatione, ad nos noſtráque vſque duximus. Deum verò filium Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum tanquam humani generis Seruatorem. In quo abduximus animum noſtrum à corporis carcere ad liberos campos contemplationis, quæ me in illum transformaret. Tum autem ſanctiſsimi Spiritus ineffabilis vigor ille tanto ardore celebratus eſt, vt cùm leniſsimis numeris eſſet inchoatus hymnus, repẽtino diuini ignis impetu conflagrarit. In Deo quicquid eſt, ipſemet eſt Deus: cognitionis autem noſtræ imbecillitate, horum inferiorum exemplo atque imagine quaſi multa diſtinguũtur. Intellectus, à quo voluntas, poſt quam potentia. verùm neque antè, neque pòſt quicquam. Sed non ſolum ſimul, verumetiam vnum. A quo duo duxerũt veteres maxima rerũ actionúmque omnium principia: Naturã, & Fortunã. Natura enim eſt, Potẽtia Dei: Fortuna verò Volũtas.

Veteres igitur Theologi Orpheus, Linus, Muſæus, non ſolùm hæc quæ maxima, & prima ſunt, ſed etiam alias minutiores poteſtates itá diuiſere, vt varia ac diuerſa numina, quos item deos appellarent, conſtituerent. quare Iouem ſummum deum cùm agnoſcerent, cæterorum finxerunt patrem: è quo ſcilicet omnia profecta eſſent. Ita Palladem, Martem, Vulcanum, Proſerpinam, Venerẽ, Bacchũ, pro iis officiis, quæ vnum in vno ſunt à nobis cognita. Quamobrem nequaquam mirum videatur: ſi Hymnorũ naturam varia in genera ſunt partiti, in κλητικοὺς, ἀποπεμπτικοὺς, φυσικοὺς, μυθικοὺς, γενεαλογικοὺς, πεπλασμένους, εὐκτικοὺς, ἀπευκτικοὺς, μικτούς. Ad quæ genera ſi παιᾶνες & προσῴδια non reducuntur, diuerſarum rationum ſpecies cum illis connumerabũtur. Didymus enim author eſt hymnos cum Cithara, προσῴδια cum tibia ad aras ab Athenienſibus cani ſolitos.

EVOCATORII, SIVE Inuocatorii.

CAPVT CXIII.

EVocatorii, ſiue κλητικοὶ, dicuntur à Græcis ii, quib⁹ deos vel inuocam⁹, vel etiam euocamus. Non quemadmodum priſci Romani cùm eorum oppidorum, vrbiúmue, quæ obſiderent, numina euocabant. ſed quo modo Orpheus in Hippan liberi patris nutricem. vbi nõ vnius loci facit mentionem:

Κλῦθί μου εὐχομένου χθονία μῆτερ βασίλεια
Ἥ τε σύ γ' ἐν Φρυγίῃ κατέχεις Ἴδης ὄρος ἁγνόν,
Εἰ Τμῶλος τέρπει σε, καλὸν Λυδοῖσι θόασμα
Ἔρχεο πρὸς τελετάς. Sũt autem omnes Euocatorii votiui. Quemadmodũ primus ſtatim, in quo idem omnes deos ſuos inuocat. Apponunt enĩ preces in fine. tales omnes Procli hymni. In prĩcipio igitur: κικλήσκω, κλείω, ἐπικέκλομαι, κληΐζω. Clauduntur autem petitione, περῆσαι τελετῆς ὁσίας. ſicut ad Lucinam, δίδου γονὰς καὶ σῷζε. Sic cùm dixit, ἐκπροκαλοῦμαι, cõcludit, βαῖνε γεγηθὼς εἰς τελετὴν ἁγίαν. &, ἡδὺν δὲ βίον μύσταισι προσφαίνοις, &, ἀγαθὴν ὄπασον βιότοιο τελευτήν. & αἰτοῦμαι θυσίαις καὶ εὐχωλαῖς λιτανεύων.

Ἀποπεμπτικοί.

CAPVT CXIIII.

LAtinè satis commodè dici nequit τὸ ἀποπεμπτικόν. amittere, emittere, allegare, amandare verba satis id significant; vocis flexus insuauis est. Proinde veteres Poetæ ne προπεμπτικὸν quidem Latinè potius, quàm Græcè dicere voluerunt. Rarissimus horum hymnorum vsus: Quippe ex Homeri hymno in Appollinē multas inuenias eius dei peregrinationes. Quamobrem cùm ex iis locis abiret, in quæ venisset, ἀποπεμπτικοῖς ὕμνοις eum populi prosequebantur. Præterea certi dies fasti apud Priscos fuere, in quibus quidam dii quasi anrea aduenissent, cōpositis carminibus ad suam quisque patriam, dimittebantur. Cùm enim multorum locorum patrocininm suscepissent: partiri tempora æquum fuit: vt alibi aliâs præessent sedibus suis. B Itaq; apud Delios, & Milesios Apollinis, apud Argiuos Dianæ festa quædam celebrata sunt, quæ ἐπιδημίαι dicebantur. Quasi eo potissimū tempore inter eos numina illa versarentur. Igitur postremo festorum die, quasi abeuntes deos suos ad aras certis hymnis prosequebantur, qui ea de causa dicti sunt ἀποπεμπτικοί: quemadmodum suprà diximus discedētibus amicis προπεμπτικοί. Aiunt à Bacchylide Lyrico Poeta huiusce generis hymnos esse conscripros. Statuunt autem differentiam inter κλητικοὺς & ἀποπεμπτικοὺς, quòd illos breues esse cōueniat, hos autem prolixiores. Quasi mora desiderium abeuntis condiat. Cùm enim inuocamus, volum° quàm celerrimè eos aduenire: cùm decedunt, tardissimè amoueri.

C

Φυσικοί, Μυθικοί, Γενεαλογικοί, Πεπλασμένοι. Caput CXV.

QVemadmodum κλητικοὶ sunt partes τῶν κλητικῶν: neque enim, vti dicebamus, inuocantur dii, nisi vt opem ferant, ita φυσικῶν partes sunt οἱ πεπλασμένοι. Ficti nanque sunt: quemadmodum, Dies, Nox, Tempestas, Iustitia, Lex, Virtus, Honor, Fama. Orphe° autem mortem quoque celebrat pro numine. Hæc itaque omnia naturalia sunt. Sic & Marullus Cælum, Elementáque Hymnis canit. sic Apollinem Solem dicis: Dianam Lunam: Iunonem aerem: Iouemætherē: Saturnū D tempus: Venerem calorem genitalem: Martem sanguinis efferuescentiam: Mercurium ingenii dexteritatem. Horum duo genera. Alterum, quod celebrat tantùm, neque exponit. Alterum quod rei naturam explicat. vt illud Poetæ,

-vos ô clarissima mundi
Sidera, labentem Cælo, quæ ducitis annum,
Liber & alma Ceres. Hactenus inuocatio. nūc expositio, *-vestro si munere tellus*
Chaoniam pingui glandem mutauit arista.
Poculáque inuentis Acheloia miscuit vuis.

Qui Sol, & Luna ducunt annum: formántque sata sua vi. Lucretius quoque multa interpretatur. Hoc genus complectitur, & μυθικοὺς & γενεαλογικούς. Ex Genealogicis educitur aut origo, aut causa cuiusque potestatis. Exempli gratia Bacchi ortus. Iouis filius, qui Iupiter æther est. Semele arsit. Vtrunque vim igneam vini ostēdit. Præterea immaturum fœtū, nisi succo abundet. Vritur enim vitis sine humore. Iccirco exemptum, in coxa insutum, perficit Iupiter. Iupiter, inquam, aut, quemadmodum mauult Orpheus, Saturni filius Sabazius. Sic enim scribit,

Κλῦθι πάτερ κρόνου υἱὲ Σαβάζιε, κύδιμε δαῖμον,
Ὃς Βάκχον Διόνυσον ἐρίβρομον, εἰραφιώτην
Μηρῷ ἐγκατέρραψας, ὅπως τετελεσμένος ἔλθῃ
Τμῶλον ἐς ἠγάθεον παρ' Ἵππαν καλλιπάρῃον.

Eodem modo etiam μυθικοὶ, siue vt ego solitus sum appellare μυστικοί. Officia nánque & opera numinibus attributa multa tegunt arcana manifestis inuolucris. Pugna deorum aduersus Titanas. Sunt enim Titanes exhalationes, vapores, fumi: quas, quósque discutiunt astra. Cōiugium Iouis, & Iunonis: idest, ætheris, & aeris. Discordiæ inter eos, ob alterius humiditatem, alterius siccitatem. & alia talia. In quibus raræ fiunt petitiones. Cognomina verò multa: quot apud Orpheum videre est. Sunt itaque γενεαλογικοὶ fabulosorum, siue historicorum partes: nō enim semper fabula cum natalibus: natalia verò cum fabula semper. Fictorum verò numinū ratio mollis fit, non coacta, non insuauis, neque enim delectat me fictio illa: cùm Iouis caput scindit securi Vulcanus, vt pariat Palladem. ac ne antiquis illud quidem probatū. Apud quos damnatur in primis illa, quam περιεργίαν vocāt. Nam πρόεργον, quod pro opere est; πάρεργον, quod extra opus: ὑπέρεργον quod supra opus. Prohibent igitur ineptam affectationem. Quemadmodū aiunt à quibusdam factum esse: qui Zelotypiæ numen cùm fingerent: velum ei attribuerunt, Inuidiam: Pro cingulo autem litem. Sunt autē duo genera eiusmodi numinum. alterum, quod cum diis habet coniunctionem: Alterum, quod ad naturam nostram maximè pertinet. Primæ classis sunt, venti, horæ, tempestates, fortuna & eiusmodi. In his & res & stilos grauiores esse oportet. Secūdi modi sunt, somnus, vigilia, paupertas, sanitas, rumor, obtrectatio, luxuria. quibus humiliores tum fictiones, tum numeri sunt attribuendi. Qui verò ἀπευκτικοὶ, vel προσευκτικοὶ dicti sunt Hymni: eorum præcepta tum in κλητικοῖς, tum in superioribus syluis posita sunt. Misti autem cuiusmodi sint, satis patet ex his. Inuocant enim, narrant natalia, gesta, aras, vota cōcipiunt. Qualis Callimachi in Delū. In Cererem inuocatio, & preces post fabulam. Homeri hymni nulli inuocant: partim narrāt natalia & gesta: vt Apollinis: partim gesta tātùm, vt Bacchi. Alii solùm laudāt etiam sine inuocatione: vt maxima eorūdē pars. quare hęc quoque species separata à cæteris statuenda est. in qua illud solum verbū ἀείδω, aut κλείζω. Theocritus verò verbo vsus est in Castoris, & Pollucis, ὑμνεῖν.

HEROICI, Pæanes, Scolia.

CAPVT CXVI.

A Modo igitur eę species diuersę circa materiam vnam tantùm: quippe deos. A' materia verò alia species, qua Heroes celebrantur. Quemadmodum Hercules, Cabiri, Corybantes siue Dactyli Idæi, Semele, Helena. Quam Stesichorus cùm ode quadam vituperasset, atque vt mentiuntur more suo Græci, oculis propterea captus esset: recantauit carmen, quod iccirco inscripsit Palinodiam: cuius initium est apud Platonē B in Phædro:

οὐκ ἔστ' ἔτυμος ὁ λόγος οὗτος.

οὐδ' ἔβας ἐν νηυσὶν ἐϋσσέλμοις:

οὐδ' ἵκεο πέργαμα Τροίας.

Est autem Latinè παλινῳδία, Recãtatio, veluti ex Horatiana ode colligi potest. In sua nãnque Palinodia dicit:

Fias recantatis amica opprobrijs.

In Heroicis hymnis eadem ratio Genealogiæ. Qualis in Theocriti Heraclisco. Frequentior tamen gestorum narratio, vt in Hesiodi aspide, & in Hercule Leonicida ex facto etiã Hippan celebrat Orpheus. Igitur cùm Heroes ab antiquis ἡμίθεοι καὶ ἡμίθεοι crediti sint: sanè iocandum nobis est, vt non verè hymnos dicam° eorum celebrationes, sed ὑμνίους. Quibus autem modis Pæanes, quibúsque Scolia canerentur, suo loco dictum est. Nam quòd ad materiã attinet, ab hymnis differunt nihil.

DITHYRAMBI. CAPVT CXVII.

AB his haud longè absunt Dithyrãbi. Horum argumenta duxerunt originē à Baccho. Ideo Philosophus in 8. Politicorum, ὁ διθύραμβος ὁμολογουμένως δοκεῖ φρύγιον. Et frustra Philoxenum tentasse τῇ δωριστὶ harmoniæ aptare dithyrãbum, raptũque ab eius natura in φρυγιστὶ. itaque ταύτην τὴν ἁρμονίαν εἰς φρυγιστὶ μᾶλλον λαμβάνειν τὸ πρέπον. In vndeuigesima sectione, negat suo tempore διθυράμβους habuisse ἀντιστρόφους. sed olim habuisse: quo tempore οἱ ἐλεύθεροι ἐχόρευον αὐτοὶ καὶ ἐν ἁρμονία μᾶλλον ᾖδον. vt postea videãtur conductitias operas ad chorum serui præstitisse. Rationem reddit quare desita sit ἀντίστροφος, quia facti essent μιμητικοί. Quoniam in choris essent ἀντίστροφα ἐν τοῖς ἀπὸ σκηνῆς non essent, id est, in diuerbiis, & allocutionibus. Itaque Tragica non habere ἀντίστροφα: neque eis aptam esse τὴν ὑποδωριστὶ, neque τὴν ὑποφρυγιστί.

LAVDATIONES.

CAPVT CXVIII.

HVnc igitur ad modum & dii, & Semidei celebrantur. Cæteræ commēdationes orationibus comprehensæ dicuntur laudationes. quarum naturam communem suprà declarauimus. Nunc materiarum modos sic diuidamus. quæ laudãtur, sunt, aut ἔνδοξα, aut ἄδοξα, aut ἀμφίδοξα, aut

A παράδοξα. Endoxa voco Latinè nobilia. id est, quorum laus nota est. ἄδοξα autē ignobilia. Illaudatum Busiridem ἄδοξον dixit Virgilius. Ennius ex Hecuba Euripidæ, τὸν ἀδοξοῦντα ignobilem, opulentum τὸν δοκοῦντα transtulit. Id reprehendit Gellius: negat enim omnes ignobiles ἀδόξους: & omnes opulentos δοκοῦντας. Sanè dimidio eius sententiæ accedo. non enim omnes opulenti δοκοῦντες. sũt enim multi opibus differti ignobiles. At verò ἄδοξον siue ἀδοξοῦντα sanè ignobilem interpretor. Sunt igitur ἄδοξα argu- B menta quædam, quæ nullam admittunt laudationem. ἔνδοξα igitur, cùm per se clara, atq; nobilia sint, quare laudãtur? quippe dii immortales nullius egent nostræ laudis. Non enim Sol aut Luna, cęteræue sidera maiora, auctiora, notioráue euadunt nostris laudationibus. tantò minus verus ille vnus Deus. Sanè non omnibus omnino omnia nota sunt. Ille sanè nõ eget, auditores eius indigent cognitionis, qua illius similes fiant. quin ille ipsemet, qui condit, componitque illas Dei laudes, eundem capit, quem auditor, fructum. Neque enim ex animo quicquã in orationem exire potest, quod ipsius mentis prius non extiterit forma quasi quædã, tametsi accidentalis. ἔνδοξα igitur sunt, & suapte natura ignobilia, & quæ ab arte prædicationis cultũ quàm difficillimè queunt accipere. Cuiusmodi C genus causarum in duas partimur species. Vna est vilis & ἄχρηστος. puta si ventris crepitum, aut ructum, stercúsue laudare institueris. altera est, quã ἄπορον Rhetores: idē Gellius parũ consistentem causam videtur interpretari. quã Græcè ἄπορον vocat, id est, vt ipse dicit, inexplicabilē. Verùm tertiam adhuc speciem intelligemus. Est enim hæc secunda in duas diuisa. Altera est ἄπορος vera, i. quę nulla subministrat argumēta. Inopem appellare potes: exempli gratia, Parricidium. Quod tamen, si per verecundiam liceret, nefaria illa quidem, non inepta tamen oratione laudarem, nedum defenderem. Altera est ἀπεράντωτος, id est, vt ille ait inextricabilis. exēpli gratia illa, quam ipse affert. Septem iudices de homicidio cognoscant. Rata sententia esto, quæ à pluribus. Duo censent pecunia, duo exilio multandum. Tres morte afficiendũ. Difficultas est: quia accusator dicat tres simul hic esse. in aliis sententiis binos. Reus contrà quatuor à morte absoluere: Tres tãtùm mortis dã- D nare. ἀμφίδοξα autem quę dubitationē, & disceptationem vtrinque capiunt. Veluti Monarchiæ laudatio, belli, nauigationis. παράδοξα verò quæ præter vulgi opinionē. vt mortē si quis laudet, & paupertatem anteferat Tyrannidi. Cęterùm oratori tribus hisce postremis relictis ἔνδοξα tãtùm, hoc est laude digna, in Syluis nostris excepta poeticis numeris ornãda sunt. Sũt autem hæc. Persona, actio, locus, tempus. Sub Persona comprehenditur etiam quasi persona, equus, canis, leo, turdus, psittacus. laurus, platanus,

nus, rosa. Actionis autem non solùm fluxus ille, vt cursus, scriptio: sed etiam finis ipsius, i. opus. vt statua, pictura, ensis, currus & eiusmodi.

PERSONA. Capvt cxix.

HAC personæ quidem laus tametsi ab iis, quæ suprà dicta sunt, argumentis duci potest: tamen breuissimis, maximéque necessariis locis hic eã cõstituemus. Natura, Fortuna, Institutio, Actiones, Circunstantiæ. Natura comprehendit Genus, Corpus, Animum. Fortuna Opes. Institutio & fidem facit naturæ, & addit. Actiones naturam perficiunt, & institutionem. Circunstãtiæ continentur loco, tẽpore, modo, causa. quæ & si scio à Rhetoribus aliter explicata: mihi tamen nostra potius acutè prodere, quàm aliena supinè sequi, semper in animo fuit. Genus intelligo parentes, auos, affines. Corporis bona quatuor, Sanitas, Robur, Agilitas, Pulchritudo. Animum commendant habitus duo, perfecta cõtemplatio, cuius finis cognitio: & perfecta voluntas, cuius finis actio. Opes sunt aut cum imperio, aut priuatæ. Imperium aut singulare, aut cum aliis commune. Singulare aut iustũ, vt regnum: aut violentum, vt Tyrannis. commune aut cũ optimatibus, vt in Aristocratia: aut cũ omnibus, vt in popularitate, quæ à Græcis dicitur Democratia. Institutio naturæ bona auget: vt Chiron, & Phœnix. Actiones aut publicæ, aut priuatæ, vt bellum, legatio, agricultura, nauigatio: quæ omnia laudantur à fine. Priuatarum actionum quarundam manet finis, aliarũ aboletur. Manere nunc dicimus eum, qui sensui subiectus est, quales sunt fines artium multarum, quæ opera dicuntur, vt naues, ædificia, statuæ. Circunstantiæ sunt quibus laus, aut vituperatio augetur. Quarum numerum non rectè scripserunt antiqui. Sex enim recenset cum aliis Hermogenes, locum, tempus, modũ, personam, causam, rem. Quem numerum etiam Trapezũtius est sequutus. sic enim περίστασιν nouo nomine interpretatur, rectè sanè. Nam quo iure dicimus cõstantiam, eodem etiam circunstantiam. Quintilianus in tertio Negotium Latinè appellat περίστασιν: verùm laxa voce nimis. M. Gallio verbo vsus est in participio, nomine abstinuit: dixit enim res circunstantes. Fabius multò plures cõmemorat circunstãtias. Cõtrà subtilius Trapez. omnes ad duas reducit, Rem, Personam. Cæterùm cùm Hermogenes dicat, περίστασιν esse τὸ πᾶν ἐν ἡμῖν, καὶ λόγους, καὶ πράγματα, καὶ θέσεις, καὶ ὑποθέσεις, καὶ βίον, profectò & multa cõfudit, & à seipso alienus est. nam quomodo distinguit τὸν βίον ἀπὸ τῶν λόγων, καὶ πράξεων? quid enim aliud est in vita nostra, quàm facta & dicta? Præterea si circunstantia est in rebus: quomodo res erit circunstantia? Quòd verò alii quoq; vt idem ait, Materiam addunt: sanè sub re continetur. Sanè actionis cuiuspiam circũstãtia res est, id est, materia, puta instrumentum, vt ensis

A in vulneratione. Ad hæc circunstantia facti est persona: sic etiam personæ circunstantia, factum est. Nam quemadmodum detrahetur testi fides, nisi ex aliis falsis testificationibus? sic loci quoque sunt circunstantiæ, frequentia, solitudo. Quare circũstantiæ circunstãtia erit. porrò frequentiæ quoque ipsius erit circunstantia. Puta nobilum personarum, aut ignobilium. Ciuium, aut peregrinorum. Postremò vel illustrẽ quandam circunstantiam videntur omisisse τὸ ἀκόλουθον. vt nõ solùm actionis causam inuestigemus: sed illud etiam: an ipsa actio melioris, aut atrocioris rei causa fuerit. Quare Latinè

B Euentum appellabo. Exempli gratia. Si ex Milonis cæde melius, deteriúsue fuerit Reipub. Sic Cæsarem laudaturus: non ab iis quæ fecit solùm, sed ex illis quoque vtilitatibus, quæ eius res gestas sunt consequutæ. vt extinctio Tribunitiorum tumultuum, & si qua sunt alia. Erit igitur περίστασις cohæsio, siue cohærentia causarũ ad faciendam fidem. Quæ causæ cùm sint quatuor, efficiens personam comprehendet: materia instrumentum: finis animũ personę: in quo & coniectura esse poterit, & status qualitatis, & interpretatio scripti ac sententiæ: veluti cùm Milo in rheda est, ostendit animum sum aliorsum inclinatum, atque ad cædem faciẽdam.

C Forma verò complectetur modum apertè, locum autem & tempus consequenter. A loco igitur accepta laus ostendit patriam: quæ maxima affert momenta ad commendationem. Patrię autẽ ius duplex. Altera est natale solum: altera vnde oriundi sumus. addere quoque tertiam licebit: quippe vbi bene accepti commodè viuimus. Tales sunt coloniæ, vel iure deductæ, vel vi occupatæ. Talia loca vacua, quorum in possessionem vẽtum fuerit. A tempore quoque si instituatur laudatio: seculorum fient cõparationes. Ex otio & pace, opulentiam, securitatem, seculum illud aureũ proferemus. A stu-

D diis populorũ, religione, armis, literis, agricultura, mercatura. Vegetum Romuli, religiosum Pompilii, reformatum sub Tarquinio, iustum sub consulibus, fortunatum sub Cæsare, opulentum sub Augusto. Modus autem nequaquã personæ circunstantia est: vt hac quoque parte Rhetorum incuria animaduertatur. sicuti ne causa quidem. Neque enim personæ vlla causa est, sed effectionum tantùm. Quare si iudicium de persona fiat: nulla ipsius erit causa pro circũstantia, veluti pro Archia Cicero dicit.

LOCVS. Capvt cxx.

CVm igitur à loco sumãtur argumẽta laudationum: tum propter hoc, tum etiam quia locorum laudes per se frequenter celebrantur: videamus quid ad Poesim nostram conferri queat. Superius loci situm, naturámque eandem negabamus aduersus Græcorum sententiam, quę id asserebat. Natura enim est loci vis ad procre

andum, alendum, tuendum. Hæc verò omnia ab situ pendent. Situs est locus, nō quilibet, sed certis affectus conditionibus. Conditio duplex, Cæli, Terrę. Cęli partes appellamus segmenta, & inclinationes: Græci parallelos, & climata.

Segmenta. Segmenta sunt præscriptiones æquales inter se factæ à circulis æquè distantibus: quorum punctum medium est in vtroque vertice, quē Græci Polum vocant. πολεῖν enim vertere est. Inclinationes sunt segmentorum certi tractus à vertice ad medium circulum: ita appellatæ, quia medio circulo subiecti populi rectum cælum supra se habere dicuntur: propterea quòd linea ab eo circulo ad axis medium punctū demissa, qui axis est à vertice ad verticem ducta linea, rectum vtrinque angulum constituit. Cæteræ quæ ab aliis descendunt segmentis ad idē punctum axis medium non item. His itaque omnibus inclinatum esse cælum par est. Est & alia ratio qua Cælum veteres sapientes partiti sunt. Quippe medium circulum cùm in tot secuissent spatia, quot fecerant segmenta: à vertice ad verticem ducta linea per illa puncta, quibus spatia distinguuntur, circulos constituerunt omnes inter se in verticum puncto consecantes. Eos circulos non ineptè recentiores meridianos appellarunt: propterea quod per soles meridianos dignouerunt in terris locorum interualla ea, quæ nō à vertice ad verticē, sed per aliam directò transuersam lineam sita essent. quā differentiam qui ita designarunt, vt alia aliam regionem Orienti Occidentisue dicerent propiorem: non meminerant, nusquam esse vel Orientem vel Occidentem, vel Meridiem. Alteram quidem altera citius à Sole illustrari verū est. Orienti autem esse propinquiorem, non est verum. Vbique enim oriens est Sol, & semper idémque ibidem occidens. qui enim certis populis oritur, idem eodem tum loco, tum tempore aliis occidit. Quinetiam acrius more nostro, intuenti patebit illud: Nullam altera prius vnquam videre Solem. Nā si Cataio prius apparet Sol, quàm Olysiponæ in diei principio, qui dies Cataio illucescit: subeunte nocte Cataiensibus, Olysipona prius accipiet diem quàm Cataium. Cæterùm vt ciuilius agamus & leni⁹: ita instituamus. Quæ regiones putantur pri⁹ excipere Solem, inde laudabuntur: quòd videātur lucis habere vel auspicia, vel etiam semina. Quæ autem posterius, recenti munere ditari, quod aliis marcescat. Quæ Arcto propiores, abesse ab æstibus. Æthiopas maledicere orienti Soli: id quod apud Herodotum legere est. nam quod aiunt quidam terræ partē quæ Vrsæ subdita est, esse cæteris terris altiorem, atque iccirco laudari pro eo posse, quòd arx quasi quædā terrarum sit: sanè & puerile & falsum est. Nanque à Lunæ mōtibus & Nilus ad nos, & in Antarcticum oceanum indidem, aut è proximis alia flumina, quæ ab Hispanis nominata sunt. Præterea quot fluuii in Arcticum oceanum euadūt? Inter quos Pezcera nobilissimus, & maximus, ac sanè immanis. Par illorum error, qui cum Septemtriones nominarunt regiones eas, quæ ab illis recedunt æquatorem versus, Meridionales vocant. At enimuerò eiusdem ad modum meridiani sunt Lubeca, Roma, Tripolis. Quare alio modo loquendum est. Quæ igitur ad æquatorem propius pertinent, carere iis incommodis, quę vitalium instrumentorum hostis frigus affert. Hæ sunt Cæli dispositiones. Terræ autem natura suam quæque laudem ex Poetæ ingenio parabit sibi. nihil enim poeticis afflatibus difficile. Montana igitur à celsitudine, ab aeris puritate, quòd Cælo sit affinis. quòd salubriores, vt aiunt, herbas ferat. Nanque hęc sententia suo loco à nobis explosa est. Cāpi faciles, plani, peruii, & quasi humani. Hæc à partiū cōstitutione. Pinguis verò, aut tenuis: fertilis, aut sterilis ab officio, & quasi forma quadā. Illarum quidem laudes communes: tenuis verò & sterilis, quænam excogitari poterit? Salubritas aeris, vt quod de cibo demat, de vita cibi minus egēte addat. Strenui, seduli, gnaui incolæ tantum ab se ponant operæ ad opes, quātum à natura denegarū sit. ipsi sibi natura sunt. Addes alias circunstantias. Si mari vicina, opes ex commoditate. Si procul à mari, procul à periculis, procul à vitiis. Rarò enim fit, quin propter conuenarum colluuiem boni mores emporiorum deprauentur. Tum autem laudis partem sibi vindicent fontes, lacus, flumina, portus quemadmodum hæ vel describi, vel laudari queant, videndum est. Fontes ex rupibus puriores aquas habēt, è sabulo commodiores atque faciliores. *Fontes.* Qui in Austrum decurrunt salubriores. Qui è paludibus, pinguiores. Illæ ad potādum, hæ ad rigādū. flumina eodem modo turbida, quales apud nos riui, quos *Grognes* vocant *Flumina* multum aduehunt in arua commeatum. Itaq; quod è supernis detergunt, reponunt subiacētibus. Vbi nudi campi, mox prata & salicta. Brixianus mella & alii eiusdem Præturæ maximo sunt emolumento. Talia quoque plurima fluenta in Taurinis neutiquam Nilo inferiora, si glebæ vber, quod inuehunt, spectes: Grana, & Duria, & alii. Profunda flumina ad subuehēdū idonea. Vadosa aucupiis apta, & facillimus apparatus piscatoribus. Pontibus, quæ nō nisi immani precio poni queunt, nō indigent. Nō pilis, nō molibus, nō aggeribus. vbi port⁹ sit naturalis, naturæ gratias ages, vbi manufactus, quos Cothonas ait Seruius appellatos, arte cōmēdabis. lac⁹ verò vel inuitū te rapiēt ad suas laudes.

VRBS. CAPVT CXXI.

Rbis Encomion, & ex iis quæ diximus, explebis, & paucis, quę exēpli gratia dabimus. Veronā matrem si contemplatus fueris, non solùm laudabilem, sed etiam admirabilem fatearis.

Regio

Regio delectabilis, vtilis, Italiæ clauis. Situs qualis toto terrarum orbe alii nulli. Quem amnem inuenias, qui cum Athesi comparatus, tãtam vrbem mediam diuidat. Pontes cum Romanis pontibus comparentur. In planicie est, in monte est: sed ita vt montis domina, non mons dominus sit. Arces tres. Si ciuitatellam adnumeres, quatuor. Fontes intus aquæductibus antiquis. Theatrum, Amphitheatrũ, Arcus, alia nobilissima monumẽta. Quid ciues? Genuẽsiúmne sordes atque imposturas, quæstus gratia deuota Orco pectora, cum literatissimis, bellicosissimis, omnibus in artibus solertissimis Veronensium ingeniis conferenda putes? Quod de Ligure dico, de aliis quoque eiusmodi volo in- B telligi. Ita aliarum loca excuties. A' cõditore etiam non parua argumenta. Si Princeps, si colonia, si Heros, si is qui olim pro deo habitus, aut in deos relatus est. A' tempore, vt à vetustate, σπαρτοὶ Thebani. Arcades προσέληνοι. Athenienses αὐτόχθονες. iactant enim se simul cum Sole ortos. & aliæ Græcæ nugæ. Disputant etiam Scythæ ne antiquiores fuerint, an Ægyptii. mihi vtrique insanire videntur. Rationes in libris De semine genitali deductę sunt. Si noua vrbs fuit, aut ex aliarum condita ruinis, vt Venetiæ à vicinæ insulæ: quibus ea debetur laus quæ proximè accedit ad immortalitatem. sic Roma & Patauium cum Troianis parem nobilitatem, fortunam meliorem. Aut cæteris stantibus, tanquã vel interfita vel inserta. qualis Roma florentibus eo tempore Volscis, Equis, Veiis, Samnitibus, Thuscis. siue illis inuitis & posita fuerit & creuerit, maxima profectò laus: siue volẽtibus, non minor. quippe sese haud satis futuros ad Regionis gloriam obtinendã existimarint: quibus deesset nouum robur, noua auspicia, noua fata. Ibi quoque extant indicia laudum. Si eodẽ semper loco fuit, & virtuti, & felicitati attribuendum. Si mutata sedes, vt Salapiæ, vt Patauii, quis dubitet optioni datum & à natura & à fortuna locum? Mansit locus, corpus ipsum euersũ, iisdẽ aut maioribus finibus denuò restitutum: ibi verò satis patet optimam illam fuisse sedẽ, quam cum alia nulla mutare voluerint. Atque hæc quidem rei mutatio est. Nominũ verò mutationes rarò ad laudem, sæpius ad delectandum pertinent auditorem. Pascitur enim animus oc- D culta eruditione: ac tandiu attentus est, quandiu discit. Veluti si dicas vel vrbem vel regionem, non Athenas solùm & Atticam: id quod sanè vulgare est: sed & Cecropiam, & Erechthida, & Actin, & Carthmiam appellatam. Quas nominationes si ad laudem conferre libuerit, ita deducas, vt qui postremum indiderint, virtute & fortuna prioribus fuerint superiores. Itaque *Franci.* Francos laudaturus, ab ea quasi nuncupatione augeas gloriam, quòd fortissimæ gentis domitores, sedem occuparint, leges ac nomen dederint simul. *Latini.* Quòd si de Latinis verba facies, tã- A to magis commendes, quòd Troianis agro dato, nomen retinuerint. Fit & alio modo mutatio aut imperii, aut pomœriorum. quæ si sunt promota, exhibebunt argumenta multa: sin angustiora, silentio prætereunda. A' causa etiam propter quã conditæ sunt. Aiunt enim de Rhodo: *Rhodus.* Quum lateret ea insula sub aquis, emersisse, enatámque Solis & vi & iussu: qui eam sibi terram elegerit, quum illo absente atque auriganṫe, vniuersum orbem inter se essent omnes partiti dii. hanc habes fabulam apud Pindarum. Ex Callimacho nihilo minora mendacia: Delum è *Delus.* Cælo cecidisse quum Iouis fugeret nuptias: ac propterea Asterien olim appellatã, quòd labẽtis *Asterie.* more sideris sese demisisset. Inter causas, oracula, exilia, victoriæ, casus. Oraculo, vt Thera à Batto. Exilio, vt Massilia. Victoria, vt Nicæa. Casu, vt Venetiæ. auguratò quoque capta loca, vt Romæ. A' memoria defunctorũ, Caieta, Bucephala. Reducuntur autem causarum capita aut ad necessitatẽ, aut ad animi libidinem, aut ad casum. Necessitas complectitur oracula, exilia, eremẽta ciuiũ, famẽ, sterilitates, incursiones, ignes, terræmotus, hostiles euersiones, inundationes. Voluptatem comitatur electio. A' ciuibus verò. quippe aut frequẽtia, aut excellentia, quæ constituitur studiis, factis, operibus. Studia sunt, sciẽtiæ & artes. Facta diuina, humana. Domi, foris. Publica, priuata. Opera, templa, ædes, muri, porticus, pontes, gymnasia, thermæ, theatra, viæ, aquæductus, turres, arces, statuę. Regũ- *Politiarum species.* C tur autẽ regno, optimatibus, popularitate. Regni imago falsa, tyrannis. Illud βασιλεία: Hæc eadem voce Græcis, à quibus nostra. Optimatum status ἀριστοκρατία. huius vmbra ὀλιγαρχία. Popularitas Græcè δημοκρατία, quum vniuersi ciues æqua inter se ratione ius partiti sunt commune. Huius facies quasi quædam λαοκρατία: quũ plebs plus potest. Latinum nomen non habet. Extitere tamen gentes quædam, penes quas hæc omnia simul fuere: vt veteres Lacones, & Romani sub Imperatorib'. Ibi Rex, Ephori, Populus. hîc Imperator, Senatus, Plebs. appellata est autem ὀλιγαρχία, etiam πλουταρχία quibusdam. Reducuntur autem ad capita duo, μοναρχίαν & πολυαρχίαν. quorum vtrunque sub πολιτείας nomine continetur. Quod nomen Latinè Rempublicam dicere nequeas. est enim idem publicum quod populi: at hæc species est, non genus. Quanquam populi appellatio apud Romanos interdum pro vniuersis ciuibus, aliâs pro plebe capi consueuit. Est enim in carminibus tam Fecialium, quàm iis quibus sese deuouebant Imperatores, Populi nomine Ciuitas vniuersa. Alibi verò pro plebe tantùm. quippe quum dicebant, Senatus Populúsque Romanus.

EPITAPHIVM, EPICEDIVM, Monodia, Inferiæ, Parentalia, Threni, Neniæ. CAPVT CXXII.

Quemadmodum defunctorum imagines domi, in foro atque alibi statuę habebantur, quibus non solùm virorum fœminarúmque erga patriã beneficia sempiterna memoria celebrarentur: sed etiam vt ad æqualia facinora ciuium animi incenderentur: ita quorum facta nulla possent arte exprimi, publica oratione declarabantur. Quæ quod ad tumulos eorũ quos celebrabant, haberetur: ἐπιτάφιος λόγος dicebatur. Etiam ἐπιτύμβιον dicere poterant: verùm vsus non admisit. quemadmodum ἐπιτυμβία Venus: cuius signũ colebatur apud Delphos, vt ait Plutarchus. Est igitur ἐπιτάφιος idem quod ἐπικήδειος. Solus Seruius docuit nos differentiã. Epicediũ enim dici corpori nondum affecto sepulturæ. Epitaphium ad tumulum ipsum. Epicedium est Pallantis & Euryali. Funebris oratio Latinè dicitur, que ipso in funere habetur. quare Epitaphium etiã Elogium ipsum dictum est, quod tumulo inscribitur. de quo inter Epigrãmata. Itaque rectè Epitaphiũ vel oratio, vel carmen quod ad Mausoli viri sepulchrum quotannis Artemisia recitari instituit. In historiis antiquis nomen Tragœdiæ positum est Mausolus, qua Theodecten vicisse illo in certamine prodidere. Epicedium igitur semel tãtùm dicitur. Epitaphia etiam anniuersaria esse possunt: quemadmodum Athenis. nam & Pericles dixit. extat apud Thucydidem. Plato quoque idem effecit. Item Aristidæ tres scripti sunt. Inferiarum carmen idem, & Parentalia. Threni autẽ laxiore vsu, atque amplio re. In ciuitatum nãnque euersionibus is luctus quem lugerent, θρῆνος dictus est. Monodia verò longè aliter quàm ab eruditis accipitur, intelligenda. neque enim est idem, quemadmodũ existimarunt. Fuit enim quoties è Choro prodibat vnus, qui defuncti memoriam lugubri carmine celebraret. Ad tibiam fiebat id Lydiis modis. Quod primum fecisse Pythoni tibicinem Olympum scripsit Aristoxenus. Est igitur Epitaphium, aut recens, aut anniuersarium. In recenti partes hæ: Laudes, Iacturæ demonstratio, Luctus, Consolatio, Exhortatio. In Anniuersario hæc eadem omnia præter luctum. Nemo enim iam annum bienniũmue defunctum deflet. Multo verò minus si tantum temporis exactum sit, vt neque patres, neque liberi illi* illorúmue sint superstites. Materia quoque diuersa: pro Imperatore, pro exercitu, pro vrbano Magistratu, pro priuato, viro, fœmina, adulto, puero. quorum vnumquodque peculiari ratione tractandum est. Poematis ingressus interdum cum procemio eóque leni, & mœstis atque etiam attonitis conuenienti. aliquando ab exclamatione aut interrogatione, ita vt nosmetipsos interrogemus, quasi putantes rationes consilii nostri. Quomodo nobis dicendum simul & silendum. Hoc dolor, illud officium, vtrúque defuncti virtus persuadet. Explicatio personæ vel nostræ, vel iubẽtis nobis: quòd excusari non potuit. Laudes non solùm mortui, sed etiã mortis. quemadmodũ fecimus nos in eorum Epitaphio, qui ad Viẽnam bello Turcico occubuere. Iactura demonstratur suaui primùm, mox incitatiore narratione. in qua immoratio & amplificatio auget amissæ rei desideriũ. à qua parte statim luctus. Illa enim propter hoc: vt nos in Epicedio regio,

Quid mihi mentis erit, tam desolata videnti
Regna tuo lacrymosa obitu: felicis quondam
Auspiciis seruata tuis, & reddita nobis.

Amisso nãnque tam gloriæ claro pignore, nihil aliud quàm lugendũ. Post hæc est Cõsolatio aggredienda. Tam graue damnum sarciri posse, puta amisso Rege, successoris virtutibus. Cuius laudes acerrima, sed breui explicatione excitabis. Amissis militibus, cõmilitonum superstitum felicitate. ad quos si habeatur oratio, tãto impensius prolixiúsque laudãdi. Claudendũ Poema Exhortationibus: tantùm abesse vt illi sint lugendi, vt eorum præsens felicitas, quæ superstitibus obtigit, non contemnenda: illorum virtus, animus, exitus sit exoptãdus. ita enim viuendum in bello, vt vitam nostram virtute cõparemus: aliorum vitam, si opus sit, morte nostra tueamur.

CONSOLATIO.

CAPVT CXXIII.

Consolatio, est oratio reducens mœrentis animum ad tranquillitatem. nequit autẽ proficisci nisi ab amico. quamobrem veterum præceptum fuit: Consolatori quoque dolorem præ se ferendum. augendámque rei attrocitatem: atque huius quidem rei nullam afferunt rationem. Credo, apud Oratorem quempiam factum legerãt: consilium ignorabant. causam equidẽ illam existimarim. Melius auditori persuaderi posse, acquiescendum sibi esse, si videat nos item æquo animo ferre: quũ ex eo doloris quoque participes intelligat, qui rem ipsam tanti faciamus. Sanè detestatur amãs eorũ sermones, qui amissam rem personámue paruipendere videantur. Cæterùm vt hoc vehementer placet, ita non semper ad hunc modum agendum censeo. Meliore igitur iudicio sic exequamur. Consolator aut est maior, aut minor, aut æqualis. Magnitudinem intelligo, aut imperio, aut dignitate, aut opibus, aut sapientia, aut ætate. Aliter enim consolabitur Nasonem Liuia, aliter Liuiam Naso. hoc spectat ad imperiũ. Dignitas autẽ etiã sine imperio esse potest. Veluti si pater filium, Ciceronem Pompeius. Opibus, vt si è plebe quempiam clientem suum Crassus. Sapientia, quemadmodum Polybium aut matrem Seneca. De Ætate non opus est exemplis. Maior interponet authoritatem, etiam obiurgabit. Sapiens apponet etiam disputationem. Sententiæ huic crebriores. Minor ostendet affectum: sese id ã sapientioribus accepisse. Æqualis testabitur amicitiam

citiam: Ius commune beneuolétiæ. Hæc à personis. A' reipsa quoq; diuersa excipiéda sunt argumenta: parétes, liberos, amicos, patriá, imperiú, libertatem, Regé, alia possumus amittere. quorum varietate varia quoque Poematis genera exorientur. Affectus ergo aliquando intendendi, aliquando tollendi. Vulgi imprimis opiniones, metus, spes, superstitio extirpanda: Id quod non solùm exaggerationibus augenda, vt volebant: verùm etiam diminutionibus atteréndæ erunt interdùm. Atque hæc quidem est consolatio ob amissa. Quòd si cuiuspiam rei amittendæ in metu sis: velut is qui apud Tyrannum venit in suspicionem cóiurationis: duas in partes erit Poema diuidendum. In prima pones spé, qua vel opinio deleri, vel ira placari possit: in secunda addes animos, euentum contemnes, carissima quæque ostendes esse vilissima. denique à Philosophis mundi vitæque contemptoribus omnia mutuanda. Quæ si vulgata sint præcepta, sentétiæ, prouerbia, aliis omnino verbis, numeris, figuris expriméda sunt. nihil enim minus mouet quàm familiaria, nota, atque quotidiana. Sin à vulgi opinionibus vsúque maximè abhorrent, ac propterea ęgrè animum subire valentitum verò non tam rationibus atque argumentis fides extorquenda, quàm exemplorum frequentia persuasio insinuáda. Atque hæc quidem habui quæ in Syluas conferrem nostras, nunc aliorum Poematum inuentiones exequamur.

LYRICA. Caput CXXIIII.

LYricorum materiam planè demonstrauit Horatius. Mihi ita videtur. Quæcunque in breue Poema cadere possunt, ea Lyricis numeris colligere ius esse. Laudes, amores, iurgia, insectationes, comessatoria, obiurgatoria, vota, ad indulgendú genio exhortationes. Cótrà, Sobrietatis cómendationes. Gestorú summarias explicationes, desideria, conquestiones, locorú, téporum explicationes, noua cósilia, deliberationes, negotiorú susceptiones, susceptorú repudiationes, inuitationes, repulsiones, dehortationes, detestationes, & alia siqua sunt. Amat autem poema hoc animi libertaté, nihilominus quàm vel Satyræ, vel epigrámata. Poscit verò frequentiam sententiarum. quas esse duorum generum habes à Rhetoribus. vnum est apertum, vt illud,

Nec generant aquilæ columbas.

Alterum tectum circuitu verborum, quale

Tu ne quæsieris scire (nefas) quem mihi, quem tibi
Finem dij dederint. Aperta enim ac simplex esset sic: Ne sciscitare mortis diem. Tota quoque prima Ode talis est. & illud,

Terruit gentes graue ne rediret
Seculum Pyrrhæ. Plana enim sententia ad húc potissimùm esset modum: Deus magni terroris supplicio afficit minutiora scelera, vt deterreat à maioribus. Breuitate delectatus est Horatius,

A quod cósilium nosquoque maximè probamus. nihil enim suauius quàm posse plures epulas degustare. atq; hoc præceptú in aliis quoq; multis puto esse obseruandú. Qualia sunt quæ in coronis, in cóuiuiis, in foro, inter deábulandum vel canuntur, vel recitantur. Quæ verò conuocatis ciuibus in eorum conuentu pronunciantur: ea neque longa esse opus est, ne tædio afficiátur: & sunt fortasse qui habeát negotia, neq; breuia: vt quasi asparagi, aut apuæ vix nunc admissos conuiuas, statim dimittant. Comœdias ac Tragœdias otiosis damus. nemo enim in theatrum venit, qui non libens velit id temporis amittere.

ELEGIA. Caput CXXV.

B QVid esset Elegia, suo loco dictum est. eius materiam primùm aiunt fuisse lugubrem, quod & diximus in primo. Nobis non placet. sed ab amantium commiserationibus dictam puto: vox est Tragica ἐλελεῦ: qua ad amicarum fores vsos fuisse priscos arbitror. voti deinde compotes, quasi eiusmodi carmini gratiam referrent, etiam secundiorem illam fortunam celebrarút. Est autem carmen aptum conquestionibus. In tres enim syllabas abit, duas breues: tertiam, quæ nullo in versu efficere potest, vt sui ratio habeatur. Subditur ergo constánti Heroico fluxus pentameter. Quanquam Pythiam scribit Athenæus inuerso ordine respondisse Charitoni & Melanippo,

C *Ἀδελφῶν χαίρετον, ἃς μαλαθρεπτοῖς ἐρω,*
Θείας ἀγκτῆρες ἐφημερίων φιλότητος.

Eius authorem incertum scribit Horatius. Quidam ad Theoclem Naxium referunt. Candidá oportet esse, mollem, tersam, perspicuam, atque vt ita dicam, ingenuam. Affectibus anxiam, non sententiis exquisitis. Non conquisitis fabulis offuscatam. Cultus nitidus potiùs quàm pexus. Argumenta: commemoratio diei, à quo initium amandi factum fuit. Eiusdem laudatio aut execratio. Querelæ, Expostulatio, Preces, Vota, Gratulatio, Exultatio, Furti narratio, Fletus, Conuicium, Vitii aut flagitii obiectio, Recantatio, Propriæ vitæ explicatio, Sui cum riuali comparatio, Comminatio, Amicæ alterius propositio.
D Ianuæ, Ianitori, Ancillæ, Matri, Marito, Tépestatibus, Cęlo ipsi conuitium. Conuitiú Cupidini, Veneri, sibi ipsi. Mortis exoptatio, exilii. Amicæ absentis detestatio. Præterea desperatio cum imprecationibus: cuiusmodi sunt in Ibin. etsi alia causa. Epicedia quoque, & Epitaphia, & Epistolæ hoc genere Poematis rectè conficiuntur.

EPIGRAMMATA. Caput CXXVI.

CVM omnium non solùm Poematum, sed etiam librorum extent inscriptiones: quam ob causam Epigrammatis vox breuibus tátùm Poematis propria facta est? An propter ipsam breuitaté, quasi nihil esset pręter ipsa inscriptioné?

A n quę statuis, trophęis, imaginibus, pro elogiis inscribebantur, ea primo verôque significatu Epigrammata sunt appellata? ac sanè ita est. vt ipsum Poema sit statuæ inscriptio. Vbi verò in librum transfertur, è cõtrario fit. Ipsa enim statua inscriptio est Epigrammatis. Haud sanè statua ipsa, sed statuę siue imaginis imago. Quęnam ea est? inquis. Titulus, quem Lemma vocat Martialis. Exempli gratia, Rufi rhetoris statuæ inscripsit lepidum illud poematium Ausonius. Hic ipsum poematium inscriptum, Epigramma est. quum verò illud in libro descripsit, statuæ imaginem, id est Rufi nomen inscripsit sic: In Rufi statuam verùm hæc ingeniis emũctioribus. Epigramma igitur est poema breue cum simplici cuiuspiam rei, vel personæ, vel facti indicatione: aut ex propositis aliquid deducens. Quæ definitio simul complectitur etiam diuisionem: ne quis damnet prolixitatem. Est simplex indicatio rei, vt anathematis. Donaria nãque non sine inscriptione. Multa extant apud Pausaniam. sic illud,

Æneas hæc de Danais victoribus arma.

sic locus,

τοῦτ᾽ ἔστι πελοπόννησος, ἐκ ἰωνία. sic signi,

ῥώμη παμβασίλεια τεὸν κλέος οὔποτ᾽ ὀλεῖται·

νίκη γὰρ σὺ φυγῶν ἄπτερος οὐ δύναται.

sic dicti, ἢ τῶν δημοσίων. Alia verò cõposita sunt quæ deducunt ex propositis aliud quiddam. Idque aut maius, aut minus, aut æquale, aut diuersum aut contrarium. Breuitas proprium quiddam est. Argutia anima, ac quasi forma. Quare non est verum, Epigramma esse maioris Poematis partem. Breuitatem verò intelligemus, non definitam. nam & monostichon est apud Martialem, & aliquot satis longa, si alia spectes. Recipit autem omne genus Poeseos, διαλογικὸν, siue δραματικὸν, & διηγηματικὸν, & μικτόν. Epigrammatum autem genera tot sunt, quot rerum. tot versuum generibus explicantur, quot sunt versuum genera. tot verbis verborúmque generibus, speciebus, formis, figuris, modis componũtur, quot sunt in quocunque linguæ, nationis, populi, gentis ambitu genera, species, formæ, figuræ, modi verborum. Quinetiam non solùm noua licet fingere, verùm etiam Solœcismos aliquando, aut Barbarismos admittere. Nouitas illa vel inoffensa, vel interdum distorta, excitat vel risum vel admirationem. Talia apud argutissimum Poetam: Domicœnium. *Non es vitiosus Zoile, sed vitium.* Neque enim abstractum prędicatur. Est hîc in Dialectica & Metaphysica Solœcismus. Quid argutius simul atque distortius in lingua Latina? *Non es bonus, sed optimus malorum.* Sic nos multa, inter quę verbum vnum mirificum, Depecuatus: pro eo quod vulgò depeculatus. Quod verbum impressor nostrorum Hendecasyllaborum, quum argutiam non comprehenderet, putauit mendosum, substituítque vulgatũ depeculatus, flagitium ratus in scriptu-

A ra? Sic eius temeritas, aut ignauia, aut notularũ nostrarũ ignorãtia plerisque locis aliis vitiũ attulit. Epigrãmatis duæ virtutes peculiares: breuitas & argutia. hãc Catullus nõ semper est assecutus: Martialis nusquã amisit. Argutia nõ vno modo comparatur: inexpectata aut contraria expectationi conclusione. Epigrammatum tot sunt genera, quot causarum. Iudicialis speciem præ se fert Apologeticum. vt illud Catulli,

Lesbia mi semper dicit malè. & illud,

Irascere iterum meis Iambis. Suasoria sunt in secundo genere: in quo Amatoria, & quibus aliquid petimus. vt illud,

Viuamus mea Lesbia, atque amemus. & quæ

B sequuntur tribus versibus diuinis,

Soles occidere & redire possunt:

Nobis quum semel occidit breuis lux

Nox est perpetua vna dormienda.

Est enim Epichirrhema, qualia & apud illum, & apud Martialẽ plurima. Tertium genus est laudis & vituperationis in genere demonstratiuo: sub quo continentur Epitaphia & Elogia. Ac taxandi quidem morem illiberalis animi semper existimaui. Iccirco in Amatoriis eò vsque exercitati sumus, vt nouorum Epigrammatum inscriptione gloriari fortasse licuerit. Hæc esse decet candida, culta, tersa, mollia, affectuum plena. Interdum arguta in fine, interdum deficientia & mutila. Maxima enim amantis sapientia, amentia est. quam depictam dabis in defectibus sententiarum, aut in repetitionibus. Multa desi-

C derii, multa cogitationum expressio. Cauebis omnino à languidis & insulsis. cuiusmodi recentiorum vides multa. nam quæ vel vmbram solam præ se ferũt obscœnitatis, neque abs te scribi, neque ab aliis scripta legi iubeo. Quid enim sis aliud quàm id cuius lectione delectaris? Stolidi quidam triuiales ad nominum allusionem infelicissimos numeros contulerunt. Nihil ineptius ad laudationem. verbi gratia, si Minutum Munitum dicas: habes enim illustrissimas corporis animique virtutes Gabrielis filii, quibus integros explere queas libros. Ad vituperandum tamen aliquando non ineptè vti poteris. veluti si Doletum Oletum interpreteris: aut à dolo deducas: sicuti fecisse legimus Ouidium: cuius extat ille versiculus,

D *At cur non dicam Furia te Gurium?*

Est & facetum genus illud, quod frigidè Græci, Latini acutius exercuere: de quo alibi diximus. Echo enim in fine versuum ponunt, non sine magna auditorum attentione. Verùm vt res aliæ ex aliis suboriuntur, hilariora fiunt omnia vbi literæ syllabæve mutantur. quemadmodum nos,

Non temerè antiquas mutat Vasconia voces:

Cui nihil est aliud viuere, quàm bibere.

Sic in Echo mutare poteris: vt quum auditor similem verbi caudam expectet, ludas diuersa. Non enim post ἰαμβοὺς dices ἴαμβος: vulgatum

nanque

nanque iam est nimis: sed πόκος. Significat enim A vellus pecuinum: vnde pecus quoque dictum, non autem à pascẽdo, vt dixere. ídque non tam ea ratione, vt Echo imiteris, quàm vt Epigramma concludas. verùm inuentori nouitas afferre posit aliquam ingenii laudem, imitatoribus rariorem.

APPENDIX PRO EPIGRAMMATE.

Vt speramus haud ingratam futuram sedulitatem nostram: addidimus iis quæ iam præscripta sunt, hæc quoque, perinde atque embamma quodpiam. Non enim decuit argutissimi poematis præcepta sine argutia tradere. Genera igitur Epigrammatum indefinita, propter materiæ diuersitates, tentauimus ad pauca reducere: vt præter altiloquum, humile, medium, ha B beat etiam proprias Ideas. Quędam igitur sunt mollia, tenera, laxa, affectus in se amatorios continentia. quorum efficacia est, non esse efficacia, sed nequam. Igitur totus tractus sese in languorem dat. Huiuscemodi pleraque sunt Catulliana. In hoc genere, vrbanè vt loquamur, mel statuimus. Alia cõtrà, viuida, vegeta, acria, qualia Martialis. horum Ideæ quatuor. Vna, in qua fœditas est. hanc non solùm à republica Platonis, sed toto orbe terrarum, & ipsam & eius authores exulare iubeo. Vna in qua fel. amarulenta species hæc, obiurgatoria, obtrectatrix, maledica, virus olẽs: quã tamẽ exercere licet bono viro: modò fiat sine opprobriis, & conuicia sint ciuilia, ad malos mores detestandos. Vna in qua C est acetũ. mordax genus hoc carpit sine maledictis: vt illud, *Quem Græcia & Pontus in Liguria genuere: hic bonus esse potest?* vna in qua est sal ex iis captatur risus sine vlla vituperatione, atq; haud multa mordacitate. vt fecit Martialis, quærens per omne vitæ genus quid faceret Canius, nihil aliud agentem expresit tandem, quàm ridere. Præter hæc est forma quædam, quam sibi instantẽ appellare consueuimus, confertam, densam, multiplicem. Quoties singulis quibusque momentis tam acutè conficit, vt ibi sisti queat sententia. at illa semper crescit. hoc nõnisi multæ artis, multíque ingenii. Est etiã species quædam nobilis ac generosa, scita quadam æquabilitate plena: quam apud paucos, ac raram inue- D nias. vt sit venustas cum grauitate, & acumen cum lenitate: numerus quasi natus ibi, non illatus aliunde, aut affectatus ambitiose: suspensus animus vsque ad extremum. Qua recepta sententia satur sit: nec audeat in eo quicquam prętereà quærere. Ad hanc formulam spectauimus nos in iis quæ noua inscripsimus Epigrammata, & in Thaumantia. Sunt & in Heroibus & in Heroinis non pauca: vbi exquisitæ argutiæ numeroso dicendi genere conditæ compositæque sunt. Exemplum illius differti hoc vnum esto, in quo continentur quatuor Epigrammata,

Heus vtrum eligimus? Si non nisi dente podagra,
Dente famis diræ discruciata perit.
Ah nequeam, nisi sic, finire dolore dolorem?
Atque ferum finem tollere fine truci?
Heu macie informi, larvata heu tabe furorem,
Et funus plusquam funere præueniens.
O vitam inuitam: ô incommoda commoda: lux nox.
Si, ne aliquid fias, cogeris esse nihil.

Quoniam verò signorum, statuarum, trophæorum, donariorum inscriptiones (vti dicebamus) antiquissimæ fuere: in iis omnino vetustatis leges, quæ in historiis explicantur, obseruandæ sunt. earum summa est: vt quam simplicissimo filo deducatur rei gestæ, victoriæ, dedicantium nominum, familiæ, patriæ, narratio: quale est elogium super imagine Ennii Poetæ:

Aspicite, ô ciues, senis Ennij imaginis formam:
Hic cecinit vestrûm maxima facta patrum.

Vbi etiam vides professionis circunloquutionem. ea explicatius in Græcis inuenias. quamobrem id quoque ex eorum historiis obseruauimus. quum Æschylus, ac Simonides inter se certassent pro eorum elogio, qui ceciderant ad Marathonem, victum fuisse Æschylum elegiaca illius tenuitate.

INSCRIPTIO. CAPVT CXXIII.

HActenus de Inuentione, haud sine maximis laboribus, multísque difficultatibus à nobis ea præcepta conscripta sunt: quę aut à nullo ante nos explicabantur: aut sine arte dispersa, indigestáque iacebant penitus: aut etiam vel inepta, vel ineptè prodita. Multa quoque falsa plus interdum faciebant negotii, quàm commoditatis afferebant. Reliquum est, vt qua quidque inscriptione indicetur poema, videamus. Inscriptio est vno, aut non multo pluribus verbis comprehensio eius partis operis, cuius partis gratia cæteræ partes omnes veniunt ad totius constitutionem. *Descriptio Inscriptionis.* Quæ definitio paulò ampliore circunscriptione à nobis tradita est: vt minore negotio perciperetur. Est igitur comprehensio quemadmodũ id, quod Græci περιοχὴν, Latini argumentum vocant. nam quod quidam Grammaticorum etiam ὑπόθεσιν appellarunt: id contrà quàm verbi ratio monet, ausi sunt. Ab Oratoribus enim, siue declamatoribus sumpta est vox illa: qui propositis argumentis, tanquam super subiecto fundamento, futuram orationem superædificabãt. Itaq; θέσιν nominabãt materiæ propositionem sine persona. ὑπόθεσιν cum persona. Non quòd id adderet præpositio, sed quòd primi illi garrulitatis huius inuentores, tanquam leges discipulis posuere. Ergo Poetæ fusum opus (qui angustiore ambitu comprehenderet) hanc ipsam comprehendentem orationem vel prosa vel numeris, nequaquam ὑπόθεσιν dicere potuit: quæ postea facta esset. Communem igitur habet inscriptio cum Periocha comprehensionẽ. differunt autem inter se, quia vnico verbo perficitur inscriptio, aut nõ multo pluribus. Exempli gratia, Historia: De historia: De scri-

benda historia. Periocha multis: in quibus etiā narratio quædam est. vt quāquam singularibus versibus paucisq; verbis Iliados libri, quid quisque contineat, indicatur: tamen est in omnibus, vti dixi, narratio breuis, quemadmodū ipso in opere explicata. Præterea totum ipsum semper comprehendit Periocha: veluti si dicam, Libri posteriorum resolutoriorum docent quid sit Demonstratio, quot genera Demonstrationis, quibus partibus constet, quem ad vsum comparetur. Inscriptio autem satis habet si dicat, De demonstratione. quippe eam operis partem, quę totius obtinet rationem, ita vt ad ipsam cæteræ omnes reducantur. Ita multis in locis de Ilio nihil in Iliade: ad Ilium tamen omnia. Est etiam ab Iureconsultis aliisque Tituli appellatione dicta inscriptio: quemadmodum legis cuiuspiā Periocha, Summa: Latinis vtrunque vocibus. Cæterùm non quemadmodum Varroni placuit, Titulus à tutando: sed antiqui moris ratio est. Etenim quum quid proscriberent quāti indicabāt. Is erat Titulus, ἐφ᾽ ᾧ τὸ πίειν καὶ τίνι πωλῶ. Cuius significatio ad alias postea inscriptiones translata est. Iidem Græci consuluius ὑποκείμενον. quum enim Inscriptio sit dictio indicans materiam, rectè ea materia à recentioribus Subiectū dicta fuit. Differt etiam ab Elencho, propterea quòd Elēchus est quasi multi Tituli. siquidem nuda sint rerum vocabula: cuiusmodi eæ sunt, quas Tabulas appellabat vulgus. Si autem sententias breues contineant, qualis est Plinii Elenchus: id potius vel Periocha, vel Summa nominabitur. Indicem Elenchum nudum Latini vocant. nam is qui sententias comprehendit, sanè idem est quod Argumentum. Rubricam verò à colore Barbari. Hæc est igitur Inscriptionis natura, atque vt vocant, essentia. Reliquum est vt vnde & quo modo fiat, videamus. Multis in locis ab Aristotele dictum, à nobis repetitum est. Omni in natura vnum existere primarium, ad quod cætera omnia reducantur. Totæ enim ædes tecti causa fiunt. Ita etiam in Poematis. Id igitur cuius ergò reliqua omnia scribentur, erit hoc quod quærimus: super quo partes aliæ construentur ad totius constitutionem: à quo vniuersum opus inscribetur. Ergo ab Vlysse, Vlyssea: ab Achille, Statii Achilleis: Homerica verò non, sed Ilias. propter Ilium enim Achilles, non propter Achillem Ilium. neque enim rectè fecit Lucanus: cui Pharsaliæ titulus adeò placuit. Nam neque ibi omnia gesta: neque maior pars, neque propter illam: quippe rerum gestarum Pharsalia neutro modo finis fuit. Est enim duplex finis. Alter, qui postremus terminus rerum est, vt Mors: Alter, propter quem fit id quod fit. Proinde Argumentum, quum sit cōplexio rei gestæ, vel quasi gestæ: & in eo quinq; inueniantur, persona, res, actio, locus, tempus: ab his appellationem institui oportet. A' persona, Vlyssea, Æneis, Agamemnon, Amphitruo,

Elēch°

A Olympionicæ. A' re, Phænomena, Meteora, Thesaurus. Ab actione, Bucolica, Theriaca, ἔργα, Halieutica. Fasti quoque ad hāc partem pertinebunt, nisi eos ad sese retrahat Tempus: non enim valde laboro. Metamorphosis quoque voce ipsa testatur actionem. sic enim dixit, *Nam vos mutastis & illas Formas*. Sic de Tristibus: fletum enim profitetur. sic Amores, Lacrymæ, Lusus, Ioci, Basia: sunt sanè actionum effectus. A' loco, Ilias, Thebais, Andria, Pharsalia, de Ponto. A' tempore, quemadmodum de Fastis dicebamus. Dies nánque sunt cum actionibus. Explicatius Hesiodus, ἔργα καὶ ἡμέραι. Hæc igitur ab argumento. Est & alterum genus Inscriptionis à genere Poematum. Epigrammata, Lyrica, Galliambi, Dithyrambica: & à modo eorum, Cantus, Ode, Melos: & ab Inuentoribus, aut iis qui

B eo genere carminis excelluerunt. Anacreontica nostra, Hipponactes nostri, Archilochus noster, Manes Catulliani nostri. nam Pindarica nō ausi sumus scribere: sed humilitatem nostram professi, Excessus inscripsimus: propterea quòd & vires nostras, & Latinitatis facultates superarēt. Atque hîc habes secundum caput: vnde inscribendi ratio sumenda sit. Tertio loco quærebamus qualis fieri deberet. est enim non vno modo: quippe aut vno verbo aut multis. Multa sūt illa, ἔργα καὶ ἡμέραι. ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας. Plura etiam apud Iurisconsultos, idque non vno modo. Etenim quum sumpsissent partem aliquam legis interpretandam, suis eam libris præfixere. Vti possi-

C detis. Interdum verò vt fusius explicarent. De iis qui ante sententiam mortem sibi consciuerunt, aut accusatores corruperunt. Contrà, multa vno verbo: De tigno iniuncto. Aliam enim materiam tigni appellatione interpretati sunt, vt calcem & arenam. Similis modus quum verbo quopiam posito, id quod ad illud pertinet, simul intelligim°. Fasti, scilicet dies. Metamorphosis: quippe corporum. [illegible]: sanè orbis. Phænomena: id est Astra. alia enim corpora item φαίνεται. Is igitur modus est in quantitate vocis. in qualitate verò valde varius. In recto, Hecuba. In obliquo duobus flexibus: placuit enim quibusdā sic, Fastorū libri duodecim. & Le-

D ctionum antiquarum. &, ἀπομνημονευμάτων. &, Locati & Furti, Rerum amotarum. Verùm hęc eadem ratio est cum priore. Appositio nánque vel numeri, vel ordinis librorum deflexit rectū in secundum casum. Frequens sextus casus cum præpositione. De plantis. De fortitudine. De edendo. De natura. nam quemadmodum materia vera est in manibus fabri, vt imponat ei formam: sic quasi materia in animo Poetæ, vt imponat ei quasi formam. Nempe Vlyssis naugatio talis est, qualem effecit Poeta. Ergo sicuti dixit Ouidius, *-de duro est vltima ferro*: hoc est ætas ferrea. ita De natura, id est naturalia. Neque verò caret vsus ratione. De, enim locum significat, τὸ ὅθεν. quare eodem iure dicemus De plebe homi-

hominem, de auro annulum (sic enim etiam Cato loquitur) quo, de terra saxum tollere. neque enim totum aurum in annulo est, sed de auro aliquid, sicuti de ima plebe homo. Cęterùm hęc aliáque præclara monumēta, quibus causæ necessitudinésque Latinarum eloquutionum explicantur, acutius ac fusius in libris Originum scripta sunt. Hæc quum ita sint, animaduertenda est varia desumptio appellationis. aliquando enim sic narratur res, quasi repræsentetur: non quasi de ea agatur. Quo tempore in recto facienda est denominatio: vt Andria, Adelphi. dantur siquidem spectatoribus contemplanda. Interdum tē narramus ita vt circa ipsam versari videamur. atque ibi per sextum casum cum præpositione enunciamus. sic dicimus De rerū natura, De vi, De legatis. docemus enim quid sit, & quale, & vnde, & quem ad finem. Qua ex præceptione haud paucos errores à multis animaduertas. neque enim rectè scribat Plinius De naturali historia: quoniam non docet quēadmodum de natura texenda historia sit. Sed in recto sic: Historia de natura, siue naturalis: id est narratio rerum naturalium. quippe nō est narratio materia, sed natura: narratio autem, modus materiam ipsam referendi. Iccirco non bene Ouidius, De tristibus: nempe non definit tristia: non apponit affectus à definitione, sed agit ipsa tristia. Sic nos Lacrymæ: & Simonides θρῆνοι. Neque multo commodius, De Ponto: sed à vel in Ponto, aut Ponticæ Elegiæ, aut exilium. Illud obseruandum, Didascalica Poemata declarari aptius per sextum casum: vt, De animalibus, potius quàm Animalia. De plantis, De agricultura, De re militari. Hāc igitur rationem subtilius interpretamur. nánque aut res ipsa, aut ars de re docetur. Res, vt Natura animaliū: tunc sextus commodior. Ars de re: tunc vtrunque conuenit. æquè enim & Vitruuius De architectura: & Vitruuii Architectura. sic ἀναλυτικὰ idem quod περὶ τοῦ ἀναλύειν. Is ergo vocis flexus vno capite. Alterum flexus caput est in numero. nánque vbi subauditur vox hæc, Præcepta, aut Opera: in plurali posuere, vt Georgica, Theriaca. nam Phænomena ab siderum frequentia suum sibi numerum necessarium secū attulere: sicut etiam κατηγορίαι. Qui verò putarunt non rectè dici potuisse περὶ κατηγοριῶν, longè falluntur. Cæterùm vt omnia, ita huius quoque consilii rationem ex Aristotele potes discere. Iis nánque commentariis, quibus multarum ciuitatum status ac mores declarauit, hanc apposuit inscriptionem: πολιτείαι. potuit etiā περὶ πολιτειῶν. Libros verò, in quibus illa suo iudicio constituit: inscripsit πολιτικά: præcepta scilicet πολιτείας. Quare longè melius dixisset Cicero, De officio, quàm De officiis at sequi maluit Posidonium, qui περὶ καθηκόντων. Est tamen vnum, quodcunque tractatur: quia vnum item, quodcunque est. quippe non est ibi narratio simplex multorum officiorum in exemplis: sed officii natura in definitione ac diuisione. Itaque Aristoteles quoque si definiuisset κατηγορίαν in Prædicamentorum libro: neutiquam rectè inscripsisset, κατηγορίαι, aut περὶ κατηγοριῶν. sed in singulari. Qui aliter sentiunt, vt Ciceronē defendant: factiosi Rhetores esse malunt, quàm sinceri Philosophi. Sic dicimus περὶ τοῦ ὄντος καὶ οὐσίας: non autem ὄντων καὶ οὐσιῶν. Plauti quoque licentia tibi notanda est. neque enim ille quicquā veritus est, modò auditorem excitaret vel risu, vel nouitate tum rerum tum verborum. Nam sanè quid est Rudens, in tota fabula? profectò penè nihil. penè enim nusquam. Tanto minus, aut non multo plus Trinummus. Rectè Philemon, Thesaurus. & verò Thesaurus. Truculentus quoque sonum tantùm crepat: Rusticus enim ibi, non truculentus est. Reliqua ad hanc normam omnia examinabis. Tertium flectendę voci caput est, Denominatio. nam quædam primigenia voce vtūtur: vt Smyrna, Orestes, Oedipus. alii denominatiuo: vt Vlyssea, Æneis. Duo igitur primaria genera inscriptionis, à re, à vocis flexu triplici. Tertiū quoque genus est: quod aliunde titulum capit: quippe à circunstantiis. videlicet loco, tempore, & eiusmodi. Festiuiores sanè multi. Dies geniales Alexandri: Gellii noctes Atticæ: M. Tullii Tusculanæ. sic habes Centurias à numero. etiam à similitudine materierum, Philippicæ, Academicæ. Omnium doctissimus præceptor noster, Antiquarum lectionum, Verrii exemplo. Præterea ab alia similitudine, quippe rerum naturaliū: Epiphyllides, Racemationes, Nugæ, Farrago. Item ab opere: Annotationes, Glossemata, Commentarii, Lucubrationes. Plato semper duplicem inscriptionem: vnam à Materia, de Iusto, de Pulchro, de Ente: alteram à Persona, quemadmodum in Comœdiis (idem enim genus est, dramaticum. Protagoras, Alcibiades, Theæterus) Phædrus. Habes quæ de inscribendo sentiam: pauca quidem ex pleniore nostro Cōmentario: sed ad Poetica præcepta, vt opinor, satis.

Plinii inscriptio.

Ouidii libri tristiū.

Sextus casus.

Cælius Rodiginus præceptor Scaligeri.

LIBRI TERTII,

QVI ET IDEA INSCRIPTVS,

FINIS.

IVLII CÆSARIS SCALIGERI POETICES LIBER QVARTVS, QVI ET PARASCEVE.

CHARACTER. CAPVT I.

Ornatus Verborum duplex.

RES quidem ad hunc se habent modum. Verba verò duplicē consequũtur ornatũ: vnũ ex figuris, alterum à numeris. quorũ ex vtroq; Character constituitur. Est autē Character, dictio similis eius rei, cuius nota est, substãtia, quãtitate, qualitate. Est in Fama substãtia sua, *Monstrũ*. est quãtitas, *Ingens*. est qualitas, *Horrendum*. Rei dictio similis. nánque in voce hac, *Monstrum*, asperitas est. In hac, *Ingens*, magnitudo. In hac, *Horrendum*, sanè horror. quare aptissimè Græci Characterem appellarunt. etenim quo modo ceræ, luto, metallo, par similisque imprimitur facies eius rei, cuius nota esse debet: id quod illi χαράττειν dicunt: oratio tanquam cera plũbúmue: facies character: res pro eo habebitur, quem cuneum ad metalla, annuli gemmam dicunt ad signandam ceram. Latinè qua voce notaretur, multi quæsiuere. Cicero in Oratore, & Formã, & Genus dicendi vocat: propterea quòd etiam Ideam Græci nominarũt. sic enim Plutarchus, ἡ τῆς φράσεως ἰδέα. sic & Hermogenes & alii. Atque hoc quidem ad verbum. Forma verò non ad verbum. nánque Idea Genus dici potest: speciem quum significet. est enim species, quasi facies quædam orationis. Genus autem, quia sub se species minutiores habet. itaque Idea sanè etiam Forma dicatur. At χαρακτὴρ non id sonat: sed figuram potius aut notam. quæ voces, quia essent ambiguæ, ad hunc priuatum significatũ minus aptæ visæ sunt. An verò quum stilũ Ciceronis, aut Sallustii dicimus vel Plinii stilo, vel Curtii grãdiorem, Characterem intelligamus? sanè verò id nemo negare possit. neque enim idē reor esse Stilum atque Phrasin: sed Phrasin eloquutionem, puta mundam, elegantem, Atticam: vel contrà, peregrinam, impuram, lutulẽtam. Dicendi ergo genera siue formas tres esse A dixere Græci. ἁδρὸν, ἰσχνὸν, μέσον. Gelli' ἁδρὸν Vber, alii Magniloquum, vel magnificum, vel altiloquum: alii magnum: nonnulli plenum. ego etiam Generosum voco. ἰσχνὸν Gellius gracile, subtile: alii tenue. μέσον Gellius medium. sic autē definit Plutarch': ἁδρὸν δεῖ λέξιν καὶ νοημάτων κατασκευὴν μεγάλας ἔχειν ἐμφάσεις. Iccirco in eo esse τὸ σφοδρὸν καὶ καταφορητὸν dixit Hermogenes, i. vehementiam & incitationem. Gellius dignitatem atque amplitudinem. quare amplum quoque & summum à nonnullis appellatum est. ἰσχνὸν Plu B tarchus τῇ ὕλῃ τῶν πραγμάτων μικρὸν, καὶ τῇ λέξει κατεσχνώμενον. propterea Gellius attribuit ei subtilitatem. & Hermogenes appellat ἀφελὲς, καὶ εὔζωνον haud semel: atq; ait, τὸ λεπτὸν οὐκ ἔχει διάρμα, οὐδὲ μέγεθος. εὔζωνον igitur leue atque expeditum. quod tamen aliud est ab eo quod succinctũ dicitur. ἀφελὲς autem non quòd perfectum finem sit consequutum: sed quemadmodum Aristoteles ἀφελῶτα animalia, non quæ bene viuerent: sed quæ facili ac parabili victu æuum transigerẽt. ita ἀφελὲς, quòd paruo negotio finem suũ C adipisceretur. qui modus ambiguitatis in altera quoque voce illa esplicandus est: διάρμα dico, quod veteres Grãmatici κούφισμα interpretãtur. Igitur si genus humile dicendi est contrariũ alto, quod & graue quibusdã dicitur: erit profectò humile etiã leue, quare habebit διάρμα. Dubitationis solutio sita est in vi interpretationis. Nam leue quidem est τὸ ἀφελὲς: quia tenuia corpora leuia quoque sunt. At enimuerò quòd D ad precium attinet atque existimationem, Graue nunc & leue accipitur. Quare vir grauis habetur, cuius sententia valida est. at is alta semper sapit. διάρμα igitur elationem, & illam quam sublimitatem dicunt Philosophi, μετεώρισιν, significat: quam alia quoque voce διάραν appellarunt. Polybius διάρμα pro transmissione non semel in Nauigationibus vsus est, non sine ratione. Tolli nánque vectores à nautis dicuntur. μέσον autem τὸ μεταξὺ τούτων. Mediocre

διάρμα

diocre, inquit Gellius, & vtriusque particeps. Verùm idem cum certis personis suum cuique attribueret, alias quoque attribuit appellationes, non sine designatione τῶν ἰδίων. ἁδρὸν igitur quum agnoscit in Vlysse & Pacuuio, magnificum vocat. Atque eadem ratione Carneadę orationem rapidam, violentam. quasi hæc sint illius propria. ἰσχνὸν Menelao, & Lucilio, subtile dicit. idcirco sciram ac teretem Critolai loquutionem. μέσον Nestori & Terentio, cohibitũ nominat, & mistum, & moderatũ. Propterea Diogenis sermonem modestum ac sobrium. Plutarch⁹ ἁδρὸν Thucydidæ, ἰσχνὸν Lysiæ, μέσον Demostheni assignat. Exaduersum verò vitia totidem. Pro elato ac magnifico, sufflatum ac tumidum Gellius substituit. pro subtili, squalidũ ac ieiunũ. pro mediocri, incertum & ambiguũ.

Atque hæc quidẽ sunt quæ ad hunc ordinẽ digessimus: vt non contemnenda, ita acutius examinanda. Principiò quod ait Plutarchus, τὸ ἁδρὸν λέξεων καὶ νοημάτων κατασκευῇ μεγάλας ἔχειν ἐμφάσεις: non vsquequaque probatur illi. Idẽ enim eodem loco quum dicat χαρακτῆρας εἶναι τῶν λόγων τὰ καλούμενα πλάσματα: non potuit νοήματα, hoc est sententias, i. res subiectas coniungere cum effigie orationis. Si χαρακτὴρ est πλάσμα λόγου, i. effigies orationis, quomodo νοήματα sub hac effigie comprehendentur? Neque enim de Deo si velim dicere, nequeam & alta, & humili, & media oratione vti: contrà de formicis, *It nigrum campis agmen*. Quid formica humili⁹? quid verbis hisce sublimius? quare vt illa definitio vera sit quæ περὶ ἁδροῦ ab illo adducitur: hæc quæ est περὶ χαρακτήρων, nequaquam cum illa conuenire poterit. Ego igitur ita censeo: Quod ad Characteris attinet naturam, non necesse esse res ipsas in magno magnas, in tenui tenues esse. sed ipsũ satis habere, si verbis lectis, sonoris, pictis, verborúmque cõpositione numerosa Sublimis illius dignitatem tueatur. Tenuẽ verò angustiis suis contentum, præter orationem puram, pressam, de medio sumptam, nihil extrà quærere. Proinde ne id quidẽ probatur mihi: neque pro vero admiserit Hermogenes, quum Plutarchus ἁδρὸν Thucydidæ, μέσον Demostheni assignat. Existimauit enim ille nullum vnquã scriptorũ ad illius maiestatem ac plenitudinem accedere potuisse. Nos quoque nihil esse in alterutro iudicamus, quod in vtroque non inueniatur. quare aliã sanè rationẽ nobis ineundam arbitror. Aliquos esse authores qui nunquam assurgant, adeò vel materia, vel ingenium, vel etiã voluntas eos cohibet. Veluti Phocyllides, aut Theognides, aut etiam Hesiodus ipse in ἔργοις. semper enim humi serpit. Sic Nicander à mediocri nũquam abscedit. ergo à materia Character educi potest. est enim (sicuti dicebamus) rei effigies atq; imago. Omnis enim oratio εἶδος, ἰδέα, μίμησις, quemadmodum & pictura: id quod & ab Aristotele & à Platone declaratũ est. Igitur de

A capellis qui loquetur, humilẽ Ideam proponet sibi. Qui arationes, armenta, non purè humilia, sed cum arte ipsa coniuncta dicenda suscipiet, ad mediocrem surget dicendi formam. Cui arma canenda erunt, ei opus est sublimi illo spiritu. Cæterùm ita eueniet, vt & in Bucolicis, & in Georgicis, & in Æneide, quos vir ille gradus fecerit, nos quoque agnoscamus. Imũ genus in illa, *Quo te Mœri pedes?* Mediocre in Gallo: summũ in Sileno. par ratio in Georgicis. Imũ Aratio & Satio: summũ in pestilentia: mediocre in fabula Aristæi. Simile iudiciũ in Æneide: summũ genus in secũdo, in sexto: imum in ludis: mediũ in primo. In Thucydide quoque & Demosthe-

B ne, quis nescit esse simplicissimas, cõmunibúsq; cõpositas verbis narrationes? Differunt tamen Virgilianæ humilitates in sublimi, ab humilitatib⁹ in humili specie. Sublimitas verò ab humilitate in Æneide, non specie, sed modo tãtùm ac gradu distãt. Denique in hisce formis idẽ nobis considerãdum est, quod in animalibus. Diuinũ enim homo: mulus brutum: simia mediũ. In iis autẽ partes nobiles, ignobiles, mediocres. Præterea quum ἁδρὸν interpretatur Vberẽ Gellius, constare nequit. est enim Vber idem quod Amplum, quo etiam nomine minus rectè vsi sunt pro Magniloquo: vtrumque enim significat spatiosum, opulentum, plenum: qui affectus omnes esse queunt omnium. In Cererem Callimachi hymnus imo genere dicendi continetur. nihil vberius. ad Fellẽ enim vsque percenset omnia.

C Quid vberius arte amandi Ouidiana? nihil humilius. Illud quoque non supino animo accipiendum est. Quum inter tumidum ac ieiunum duo vitia, vnum vitium statuunt medium. Nihil enim medium inter duo vitia, quod non sit virtus. Verùm Grammaticorum iudicia curta sunt.

Ex his etiam patet non esse ab illis rectè factum, quum dicendi genera in quatuor diuisere. Breue, Longum, Medium, Floridum. Primus error: Diuisionis partes nimis multæ. Alter: Florido nihil respondet. non ergo separatur per contrarias differentias. Tertius: Tam longum quàm medium Floridum esse potest. Quis neget? Humilis illud exemplum esto:

Dum iuga montis aper, fluuios dum piscis amabit,

D & cætera. Quam eandem sententiam iisdem floribus ornauit in altiloqua Æneidę,

–conuexa polus dum sidera pascet.

In mediocri illa floridissima,

Non vmbræ altorum nemorum. & illa,

Ecce supercilio cliuosi tramitis vndam

Elicit, & quę sequuntur. Plutarchus sic definit ἀνθηρὸν. κάλλος ἔχον, καὶ χάριν εἰς τὸ τέρπειν, καὶ ἥδον, ὥσπερ ἄνθος. At Gellius τῷ ἰσχνῷ attribuebat Venustatem. Verùm equidem censeo floridum esse affectum, non autem speciem, sicut & plenum, & incitatum, & præceps, & instans, & molle, & remissum, & suaue, & asperũ, & bre-

ue, & longum: cósque affectus omnibus æquè generibus competere posse: quorum exempla in altiloquētissima Æneide vniuersa producentur. Breue, *Et campos vbi Troia fuit*. Longum, *ferus omnia Iuppiter Argos Transtulit*. Plenum, *Infandum Regina iubes*, &c. Incitatum, *Hæc vbi dicta cauum conuersa cuspide montem Impulit*. Præceps, tota oratio Elisæ minacis. Instās, vbi Troiani classem expediunt abituri. Molle, *Quaque lacus latè liquidos*. Remissum, oratio Æneæ in ludorū apparatu. Cōparatio Fœminę & Vulcani. Suaue, *Haud equidem tali me dignor honore*, & reliqua. Asperum, de tuba, de cornu Furiæ, & alia. Quinetiam Plutarchus in grandiloquo non potest Homeri versus recensere, qui dicēdi genus illud ascribit Thucydidæ: nihil enim diuersum magis. Thucydides pressus, cohærēs, sibi & instans, & subiens, breuis. Homeri oratio ampla, plena, fusa, proxima Ciceronianæ,

ὣς εἰπὼν συνάγαγε νεφέλας, ἐτάραξε δὲ πόντον.
χερσὶ τρίαιναν ἔχων, πάσας δ' ὀρόθυνεν ἀέλλας
παντοίων ἀνέμων: σὺν δὲ νεφέεσσι κάλυψε
γαῖαν ὁμοῦ καὶ πόντον. ὀρώρει δ' οὐρανόθεν νύξ.

Quam Ideam, vt ad Thucydidæ accedat eloquutionem, ita demum efficies, si quæ exundant, demas. *χερσὶ τρίαιναν ἔχων*, & *πάσας*, & *παντοίων*. Præterea si Thucydidæ narrationes cum Demosthenicis compares, sanè sint ampliores. quippe historicę narrationes Panegyricis similes sunt. Oratoriæ Demosthenis, quæ in iudiciis, aut suasionibus versantur, breuiores. Carent enim succo illo & colore, qui expetitur in historiis. Illius verò *διηγήσεις* cum Demosthenis Olynthiis atque Philippicis collatæ: in eodem quidem genere, atque eiusdem affines magnitudinis sint: dicendi tamen modus ille qui in *ἁδρῷ* charactere summus esse potest, Demostheni potius attribuatur.

Quum hæc igitur ita sint, videamus quàm paruo iudicio de Formis Ideísue Græci, Græcósue sequuti scripserint Latini. Dictionis Ideas Hermogenes septem ponit, *σαφήνειαν, μέγεθος, κάλλος, γοργότητα, ἦθος, ἀλήθειαν, δεινότητα*. quæ quum Latinè explicauerimus, ita vt quid sint, intelligantur: facilius quem in vsum adducta sint, cognosci poterunt. *σαφήνειαν* Trapezuntius Claritatem vocat, non malé. Perspicuitatem Quintilianus, sicut & Cicero *ἐνάργειαν* atque Euidētiam. sanè quemadmodum in Originibus dictum est: Clarus, in celebritatibus orta vox, quum victores per præconem calabantur. exēpta vocali Clarus, vnde & verbum Horatianum, *Clarabit pugilem*. Perspicuum autem non est idem quod lucidum. nánque lux est actus superficiei visilis, hoc est *φανερόν*. At Perspicuum idem quod pellucidum: vulgus transparens vocat: Græci *διαφανές*: quod superiori cōtrarium est: transmittit enim speciem visilem. Talis esse debet oratio. etenim in obscura hæret animus, neque transmittit se ad rem quam significat:

A in perspicua nihil obstat menti nostræ, quin aciem suam ad rem vsque ipsam appellat. Quare ita quidem mihi videtur: quod & aliis multis in locis testatus sum. Non omnibus Latinæ linguæ probum ac verum vsum, paucis eius vim ac rationem notam esse. Itaque in oratione quum dicis esse Nitorem Splendorémue, de verbis verborúmque compositione clara atque illustri intelligas: quæ lecta collocatáque lucem quandam emittant ad eundem modum, quo & arma ipsa detersa vel situ vel rubigine. Perspicuitas verò illa, quam dicebamus. Quare & nitor esse queat in oratione, claritásque sine perspicuitate: qualis est dictio Thucydidæ: & perspicuitas sine claritate: quippe humilis, plebeia de medio sumpta: cuiusmodi sunt sermones Horatiani. Ergo non rectè Hermogenis imita-
B tor, qui contempta aut neglecta Quintiliani ac Ciceronis voce, suam attulit: dum se melius dicere posse sperat. Definitio quoque nihilo melior. Claritas est, quæ puram & perspicuam facit orationem. Aristoteles dixit qualitatem esse qua quales dicimur: quia nullum genus eius summi generis, quod afferret, habebat. At nos nullum genus inueniemus, quod ad perspicuitatis definitionem accommodari posit? Perspicuitas est facilitas orationis ad rem intelligendam. Ita obscurum, contrarium perspicuo: non autem nitido aut splendido. Est enim obscurus aer, qui visum non transadigit ad rem visilem: vt voluit Plato. vt nos cense-
C mus, qui visilem speciem ad visum non transmittit. Præterea non est verum, à Claritate puram effici orationem: sed è contrario potius à pura perspicuam. Est enim pura oratio duplex: aut in qua nihil peregrinū, aut in qua nihil sordidum. Impura Laberii oratio, in qua multa verba sordida, quæ Gellius recenset. Peregrinū verò duplex: aut in verbis, aut in verborū cōtextione. Verba peregrina, veluti si Latinè gręcisset. quod Cōciliator facit: Eti, Palin. Cōtextus verò cuiusmodi vides quotidie prodire ex claustris Monachorū: neq; ex his solùm, sed illis quoq; penes quos sūma rei literariæ diu stetit iudicio imperitorū pædagogorum: inter
D quos Erasm' est. cuius mirificā animaduertas Latinitatē, vel quū dicit sese calculū suū recātare. Terētius autē suā dictionē purā dixit, i. lectam. Horatius Luciliū lutulentū: propterea quòd esset quod tollere velles. Erit igitur & pura obscura: qualis illa Phormionis apud Terentium,

Imò enim nemo satis pro merito gratiam Regi refert.
Tène asymbolum venire vnctum, atq; lautum è balneis
Otiosum ab animo: cùm ille cura & sumptu absumitur,
Dum tibi fit quod placeat: ille ringitur, tu rideas:
Prior bibas, prior decumbas: cœna dubia apponitur.

Et impura clara: veluti si ausim sic, *Dico tibi conuicium*. Ex puritate tamē sępius fit perspicuitas: nunquā ex perspicuitate puritas. *μέγεθος* idē nō in abstracto Magnitudinē dixit, sed in cōcreto

ita

ita definiuit: Magna & grãdis oratio est, quę puri sermonis contritã consuetudinẽ põdere suo excedit. Quũ dixit, Magna: quare Grãdis apposuerit, nescio. quod verò ad rẽ pertinet, si verũ sit quod ait, nunquam grauis oratio (hæc enim est Magna illi cui pondus attribuit) esse poterit perspicua. Etenim Claritas, si efficit purã: & puræ naturã excedit grãdis: à perspicuæ natura vtiq; grãdis exibit. κάλλος duobus verbis itẽ expressit: Venustas & pulchritudo est, omniũ quibus oratio cõficitur, conueniẽtia quædã & modus, quacũ succus quidã & qualitas, tanquã color orationis elucet. Venustas tamen alia est à pulchritudine: tametsi absq; illa esse nõ potest. est enim Venustas, quã Græci χάριτα vocãt: pulchritudinis perfectio. quare Venustatẽ mulieribus attribuit Cicero. Pulcher athleta erit, venustus non erit. proinde qui ambas poneret, genus debuit anteponere. Præterea quũ pulchritudo sit sua cuiusq; partis primùm, deinde partiũ cõmissarum tẽperamento oriens qualitas: mutilè Conuenientiã appellauit. Ad hęc conuenientia illa est, quã Græci συμμετρίαν vocant, Vitruuius cõmensum. at ea nequaquã pulchritudo est, sed qualitas ex illa. quemadmodum aptitudo nauis ad portandũ & vehendũ, ex cõmensu partiũ, nõ autẽ ipsa conueniẽtia. etenim quia conueniunt partes, corpus pulchrũ est: igitur pulchritudinis causa conuenientia. Postremò quũ è Cicerone succũ & nitorẽ legisset orationis, neutiquã succũ ad pulchritudinẽ, potius quàm ad magnitudinẽ debuit afferre. & sanè durũ illud, succũ elucere. sic igitur dicemus nos, Pulchritudo partiũ est ex modo, figura, colore cõflata species delectabilis. Pulchritudo totius, est species excitata ex partiũ modo, figura, situ, numero, colore. Modũ partiũ appello debitã quantitatẽ. Figuram vel eã, quã sic vocant Rhetores in oratione figurata: vel eã quæ in oratione simplici nulla est. est enim figura quædã carere figuris illis. nihilo minus quàm albũ corpus coloratũ dicimus, quũ tamẽ albedo visa sit quibusdã coloris priuatio. vel si minus placet hoc, illud de nocte dicas. Tenebræ nánq; quũ sint lucis priuatio, sanè coloris itẽ priuatio sunt. & quodãmodo videri dicuntur: quũ tamen sine luce visio nulla. Sitũ etiã locũ capit: non autẽ locus omnis situm. Colorẽ in oratione per metaphorã intelliges nitorẽ illum verborũ. est enim nitidius verbũ & quasi coloratius, Crispare quàm quassare: si id apud Virgiliũ significat: Seruius enim negligẽter pæteriit: quũ tamen raro esset vsu, & nullũ alium apud authorẽ. Crispum enim est non rectũ. Quassatu hasta curuatur ac crispatur. Crispari etiam dici potest id quod manu colligitur: sic enim crispatur vestis limbus, quũ colligendo digitis corrugatur. sic duo hastilia, veluti duę rugæ. Ex his autẽ omnibus confit proportio, ex proportione cõueniẽtia, ex conuenientia pulchritudo: cuius latitudo quũ multa sit, sicut & sanitatis, summa il-

A la perfectio & gratia, Venustas erit acutis iudiciis, non è triuio quæsitis. γοργότης ab eodem sic: Velocitas est cõpositionis acceleratio, qua viua & mobilis oratio videtur. Sanè res ipsa ita est: verba autem minus probo. Quid enim est compositionis acceleratio? nam compositio, aut est actio ipsa componendi. sanè hoc non intelligit: aut est partium cohærentium situs. hoc multo minus satisfacit. & plus significat γοργότης quàm Velocitas. Liceat igitur nobis hũc ad modum: Celeritas est aliarum aliis subeuntium partium exprompta inculcatio: qua oratio mobilis videatur. sanè Latinè Gorgon fulmineum quiddam dicit. Toruum interdum. neque æquatur eius significatio Latina vel celeritate, vel velocitate.
B Diximus inculcationẽ partium sibiipsis instantium ac subeuntium: qua intelligeremus à nobis partes illas inculcari. Nã si dicas partium accelerationem, nunquam conueniant. Neque enim ipse sese, neq; eas nos acceleramus. absolutè enim verbum ponitur hoc, nunquam trãsitiuè. Volubilitatem non sum ausus γοργότητα. est enim Volubilitas facilitas continuationis, etiã sine celeritate. ἦθος affectionem transtulit rectè, rectéq; moratũ vocauit id genus orationis. ἀλήθειαν sic definiuit, Veritas, quę facit vt nõ fictè, nec dedita opera, sed vt sentimus, dicere videamur. quo modo dedita opera. neque enim aut aduersatur, aut officit veritati id quod opera dedita vel dicimus vel facimus. Idẽ nánq; significat opera dedita, quod studiosè. Itaque &
C dedita opera dicimus quod sentimus: quũ damus operam vt intelligamur. δεινότητα Grauitatem dixit, quum tamen sciret & à Quintiliano & aliis vel vim vel acrimoniam appellatã. Præterea Hermogenem ipsum, quem sequitur, in Magnitudinis idea quærere σεμνότητα, id est grauitatem. Tum autem eũdem authorem δεινότητα ita definire: οὐδὲν ἄλλο ἢ χρῆσις ὀρθὴ πάντων τῶν προειρημένων εἰδῶν τοῦ λόγου, καὶ τῶν ἐναντίων αὐτοῖς. Ipse autem sic: Grauitas est congrua omnibus circunstantiis oratio, vel quædam orationis elatio. Ambiguum igitur nomen definit: quódve & toti & parti conueniat: nunc enim orationem, nunc orationis elationem. est enim acci-
D dens totius quasi quædam pars. Præterea quonammodo erit grauitas oratio, si est vsus rectus omnium Idearum? quanquam ne id quidem assentior Hermogeni. non enim δεινότης est χρῆσις sed vis orationis quæ oritur ex illa prudentia, qua partes suæ cuique rei attribuuntur. Itaque in præcedente commentario quam efficaciam vocauimus, Græcè δεινότητα intelligi volebamus. Illud postremò dicendum, non esse Ideas istas, sed Idearũ affectus, cõtrà quàm dixerunt. Ergo quũ demonstrauimus quid essent genera hæc, videamus an rectè tradita sint.

Perspicuitatẽ primo loco ab aliis distĩguebamus. verùm imprudẽter ita instituerũt. quippe Formæ hę si sunt species vni generi subditę,

appositis differentiis disitas esse oportet. Exēpli gratia, Ideæ septem. Perspicuitas, Magnitudo, & aliæ. At verò aliter sese habent. nanque Perspicuitas omni orationi necessaria, itē Pulchritudo: Magnitudo non omni, neque celeritas, neque affectus. Præterea sub eo quod est ἦθος, ἀλήθεια comprehenditur. ad hæc δεινότης omnium aliarum Idearum rectus est vsus. Quare erit aliorum habitus. cæterarum verò quædam vnum sunt ἦθος, & ἀλήθεια: quædam omni orationi competunt, quædam non omni. Iccirco aliam viam insistendum erat nobis. Cæterùm ne nominis authoritas obsit posteris, id quoque explicandum est: quemadmodum eorum docuerit generum rationem.

Hermogenes igitur harum Idearū quasi partes quasdā constituit nouē, ἔννοιαν, μέθοδον, λέξιν, σχῆμα, κῶλα, συνθήκην, σύνθεσιν, ἀνάπαυσιν, ῥυθμόν. quæ more nostro quid sint primùm, deinde eorū vsum cōsideremus. Sententiā ἔννοιαν interpretamur. est enim ἔννοια, quod ἐν νῷ. Mentē autē interiorem sensum Latini appellarunt. Trapezuntius sic definit. Res inuēta verbis expolienda: sine qua verba in numerū ornatè cōstruere furiosum est. Haud sanè satisfacit. Res enim largissimæ est significationis. Res inuēta fuit Equi caput. ea res à Poeta luculentissimis numerosissimísq; verbis ornata est: num igitur est sententia? Præterea nō semper erit furiosi inania verba connectere: stolidi etiā potest esse. Saltē dixisset, inepti. Sententia igitur non est argumentū: i. subiecta res qua de agitur, sed argumenti appendix. Sanè igitur res est & inuenta & excogitata: omne enim quod est, res est. Cæterùm sentētia non est res illa quæ extra animū existit: sed rei species in animo. est ergo rei imago: cuius imaginis verba itē ipsa imago sunt. Neque verò cuiuscunque rei species est, sed illius tātùm quæ ad exornandū, aut explanandū, aut alio quouis modo interpolandū argumentū pertinent. Res est Æneæ nauigatio, Troiæ excidiū. earum rerū tēperationes, quæ in Poetæ animo erunt, Sententiæ vocabuntur. Methodū, Artificiū Trapezuntius interpretatur, atque ita definit: Via & modus quo sentētia verbis explicatur. Sanè μέθοδος ad hunc modū semper Latinè dicitur à Cicerone, Via & ratio. quare igitur Artificiū maluerit appellare, non inuenio. est enim Artificiū artis officium. Ars habitus animi deducens præcepta vniuersalia ad vnū quippiā faciendū. Nō tā igitur artificiū solā methodum significabit, quàm vniuersam præceptorū omnium rationē, puta non solùm modū explicationis sententiarū, vt est positū in definitione: verùm etiā syllabarū ipsarū collationē. Methodum verò qui etiā Instructionē appellarit, non erit ineptus. Est præterea συνθήκη & σύνθεσις: quarū vtraque ad verbū cōpositionem significat. Verùm sola συνθήκη hoc nomine dicitur à Trapezūtio, atq; ad hūc modū definitur: Cōpositio est, quæ elemētorum, syllabarū, dictionum, dictionísque consequentiū inter se positione conficitur. σύνθεσις autē dictionum numerosa cōpositio, quā Collocationem vocat. Certè Hermogenes ἐκ συνθέσεως καὶ ἀναπαύσεως numerū confieri prodidit. Cæterùm quid sit illud, Dictionísque consequentiū, haud sanè intelligo. sic nos: Cōpositio est aptus ordo partiū inter se cohærentiū. partes autē tres: Elemēta, Syllabæ, Dictiones. Collocationē verò rectè σύνθεσιν dictā existimo. quam quum definit per cōpositionem, videtur aut confundere quæ separabat, aut ambiguè accipere vocē hanc, Cōpositionem, aut facere vt sit genus ad Collocationē: numerositatem autem differentiā. Nec profectò displicet vt συνθήκη sit elemētorum vocúmque qualiscunque dispositio: σύνθεσις autem non qualiscunque, sed numerosa tantúm. σχῆμα verò dixit Exornationē, non malè, non optimè tamen. fit enim exornatio nostrà figuris tantùm, sed à numeris quoque. Definitio eius hæc: Exornationes sunt verborum expolitiones & modi: quibus tanquā colorato amictu rem & & vestimus & decoramus. Cæterùm figuras loquutionis tantùm descripsit hîc. iccirco appellauit Modos. Sunt tamen exornationes etiam rerum ipsarum: quemadmodum priore libro declaratum est. Neque rectè dixit, Exornationibus rem vestiri: verbis enim quibuslibet vestitur res. Decoramus autem figurarum flexu & colore. κῶλον ab omnibus membrū dicitur. Trapezuntius hoc definit modo: Vno spiritu prolata oratio, quæ totam sententiam, vel partem eius breuiter absque interuallo absoluit. Iam verò non nisi eam quæ pronuntiatur, designat orationē. Deinde quare dixit Breuiter? hoc enim ineptū & falsum est. nā breue est τῶν αγαν π. Si breuiter absoluit sententiā mēbrum: Membrū igitur erit breue. hoc sanè falsum: quippe mox diuidit in breue & longū. Ineptū verò quis nō intelligit, quòd velit me rem longā dicere breuiter? nónne erit oratio minor ipsa re? Non ergo eius erit imago. Quare opportunè huc afferam diuini viri verba ex tertio artis Rhetorices, quibus ille vulgatum de narrationis breuitate præceptum, damnat: νῦν δὲ γελοίως τὴν διήγησιν φασὶ δεῖν εἶναι ταχεῖαν. καίτοι ὥσπερ ὁ τῷ μάττοντι ἐρομένῳ, σκληρὰν δὲ μαλακὴν μάξη. τί δ᾽; εὖ; ἀδύνατον. καὶ ἐνταῦθα ὁμοίως. δεῖ γὰρ μὴ μακρῶς διηγεῖσθαι, ὥσπερ οὐδὲ προοιμιάζεσθαι μακρῶς, οὐδὲ τὰς πίστεις λέγειν. οὐδὲ γὰρ ἐνταῦθα ἐστι τὸ εὖ, ἢ τὸ ταχὺ, ἢ τὸ συντόμως, ἀλλὰ τὸ μετρίως. τοῦτο δ᾽ ἐστι τὸ λέγειν ὅσα δηλώσει τὸ πρᾶγμα. Non enim in celeritate, aut breuitate vel narrationis vel membrorum orationis sita est aut virtus aut natura: sed quāta res est, tantùm esse membrum oportet. Vel quot Ciceronis loca tibi recensere possum? Cęterū quia hoc ab eius calumniatoribus pro vitio illi obiectū est: non ex Isocrate, qui nimis picta vsus est dicēdi ratione, sed ex ipsa Oratorū norma, hoc est Demosthene, vnū adducā ad LX. cōplectens

plectens voces. est enim in Olynthiaca 1. scriptũ, ἀλλὰ μὴν εἰ τοῦτο γνώσεσθε, δέδοικα, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, μὴ τὸν αὐτὸν τρόπον, ὥσπερ οἱ δανειζόμενοι ῥᾳδίως ἐπὶ τοῖς μεγάλοις τόκοις, μικρὸν εὐπορήσαντες χρόνον, ὕστερον καὶ τῶν ἀρχαίων ἀπέστησαν: οὕτω καὶ ἡμεῖς, ἂν ἐπὶ πολλῷ φανῶμεν ἐρρᾳθυμηκότες, καὶ ἅπαντα πρὸς ἡδονὴν ζητοῦντες, πολλὰ καὶ χαλεπά, ὧν οὐκ ἐβουλόμεθα, ὕστερον εἰς ἀνάγκην ἔλθωμεν ποιεῖν, καὶ κινδυνεύσωμεν περὶ τῶν ἐν αὐτῇ τῇ χώρᾳ. Non minorem ambitum orationis in deliberatione περὶ ἀλεξάνδρου συνθηκῶν, quinquagenariorum sanè ingẽtem numerum. In oratione verò contra Neæram etiam plusquam sexaginta voces numerabis: multas verò longas admodum. ὅτε γὰρ Λακεδαιμονίους ὑμεῖς ἐνικήσατε, πεισθέντες ὑπὸ Καλλιστράτου, τότε αὐτεῖπεν ἐν τῷ δήμῳ τῇ δὲ τῇ βοηθείᾳ, ἐννενομένῳ πλεῖον πεντακοσίων τοῦ σίτου ἐν εἰρήνῃ, καὶ δεῖν αὐτὸν καταβάλλειν τὰς καταβολὰς εἰς τὸ βουλευτήριον κατὰ πρυτανείαν, καὶ εἶναι αὐτῷ ἀτελείας ἐκ τῶν νόμων, ἐν ἔχει δὴν βασιλέα τὴν στρατιὰν χειρὶς ὑπὸ στρατοῦ τοῦ ἐπρατίας, καὶ διαβληθεὶς τῷ λόγῳ, ἐν τῷ δικαστηρίῳ, ὅλα καὶ ἐπιμελῶν. Quid? Thucydides enĩ cuius adeò admirantur breuitatem ipso statim operis initio haud multò minorem obtulit periodum: atque mox etiam maiorẽ. Quanta verò sit illa eodem in procemio vbi posita fuerit, iudicabitur. Neque enim minutis vocibus ipsã refersit, sed multisyllabis multis, Μίνως γὰρ παλαίτατος ὧν ἀκοῇ ἴσμεν, ναυτικὸν ἐκτήσατο: καὶ τῆς νῦν Ἑλληνικῆς θαλάσσης ἐπὶ πλεῖστον ἐκράτησε, καὶ τῶν Κυκλάδων νήσων ἦρξέ τε καὶ οἰκιστὴς πρῶτος τῶν πλείστων ἐγένετο, Κᾶρας ἐξελάσας καὶ τοὺς ἑαυτοῦ παῖδας ἡγεμόνας ἐγκαταστήσας: τό, τε λῃστικόν, ὡς εἰκὸς, καθῄρει ἐκ τῆς θαλάσσης ἐφ' ὅσον ἠδύνατο, τοῦ τὰς προσόδους μᾶλλον ἰέναι αὐτῷ. Neque lex illa vitica Poetarum Maro, non putauit absurdum ad centum vsque inculcare. Ponam igitur ex IIII Georg.

Si verò (quoniam casus apibus quoque nostros
Vita tulit) tristi languebunt corpora morbo:
Quod iam non dubijs poteris cognoscere signis:
Continuò est ægris alius color: horrida vultum
Deformat macies: tum corpora luce carentum
Exportant tectis, & tristia funera ducunt:
Aut illæ pedibus connexæ ad limina pendent,
Aut intus clausis cunctantur in ædibus omnes,
Ignauæque fame, & contracto frigore pigræ:
Tum sonus auditur grauior, tractimque susurrant:
Frigidus vt quondam syluis immurmurat Auster:
Vt mare sollicitum stridet refluentibus vndis:
Æstuat vt clausis rapidus fornacibus ignis.
Hic iam Galbaneos suadebo incendere odores,
Melláque arundineis inferre canalibus vltro
Hortantem, & fessas ad pabula nota vocantem.

Quo ex loco, quid agendum mihi, quid aliis à me præscribendum sit, libentius feliciúsque intelligam, quàm ex formidolosis Græculi vllius præceptionibus. ἀνάπαυσιν verò Clausulã vocat hísque definit verbis. Clausula est vniuscuiusque orationis, aut etiam membri numerosa dispositio. Nomen quidem expressit Grecam vocem. At definitio nequam. Neque enim clausula membrum disponit: sed claudit membrum vno duobúsue numerosis verbis. ad hunc enim & significatum & naturam vtitur Cicer. Quare verò cùm dixisset: vniuscuiusque orationis: addiderit, aut etiam membri: me quidẽ latet. Orationis enim tum natura, tum appellatione comprehenditur etiam membrum: præsertim cùm apposuit, vniuscuiusque: ῥυθμὸν rectè numerum appellauit. Definitio verò obtũdit clausulæ definitionem. Est enim hæc. Numerus est, quæ ex obseruatione collocationis, atq; clausulæ pedum cõficitur orationis sonoritas, atque modulatio. Etenim si clausula est numerosa orationis dispositio: non tam numerus fiet ex clausula vt vult Hermogenes, quàm clausula ex numero. At hic numerus est sonoritas ex collocatione. Nos verò sic. Numerus est conueniens sententiæ sonus ex compositione & dispositione partium, compositionem appello verborum ex elemẽtis & syllabis, ac mẽbrorum ex verbis. Dispositionem rationem modúmque compositionis. oportet enim verba & esse talia, & tali ordine collocata.

Horum igitur natura censetur hæc. Reliquũ est vt Hermogenis, qui hæc ita digerit, cõsilium videamus. Oratio omnis sentẽtia, & verbis constat. Igitur vtrumque Idæis etiam conuenit, si Ideæ orationis sunt formæ, quæ formæ cùm sint rerum imagines, rebus erunt similes. Ergo etiam illarum partes, id est, sententiæ, & verba. Quare & sententiarum figuræ, id quod μέθοδον vocari ab Hermog. manifestũ est: & verborũ qualitates: quas partĩ Græci λέξεις, partĩ ῥυθμοὺς, nominãt, necessariç sunt. Verborũ præterea quantitates tam continuæ quàm discretç. Horũ summa sic se habet. Quãtitates continuç sunt in longitudine, ac breuitate verborum, & incisorum, & membrorum. Sic enim intelligo partes orationis voce generis: cuius duo modi, τὰ κόμματα, i. incisa: quæ sunt partes minores, ac μέρη à nobis dicuntur: & τὰ κῶλα membra, quæ Aristotelico more μέλη nominabuntur. Harum igitur longitudinem ac breuitatem curat συνθήκη, sicut & numerum. Ordinem verò & qualitatem in sonis σύνθεσις. Non igitur rectè numerum Hermogenes ἐκ συνθέσεως καὶ ἀναπαύσεως cõfici putauit. Neque enim ἀνάπαυσις facit numerum, sed numerus potest esse non solùm in clausula, sed etiam in prĩcipio periodi: id quod à M. Tullio satis est disputatum. Potest & esse clausula & numerosa, & sine numero. Præterea σύνθεσις etiam ipsam ἀνάπαυσιν comprehendit: comprehendit etiam initia, etiã media. Ex συνθέσει potius ac συνθήκῃ numerus confieri videtur. Est & alius eiusdem error. Postquam enim σύνθεσιν cum cæteris numerauit, nusquam postea cum aliis eius posuit præcepta. Illud verò vehementer agitare queat acutiorum iudiciũ. Quippe μέθοδον cùm à sentẽtia, figura, dictione, membris, numeris, compositione separauit, nõ

A satis mihi facit. Quid enim μέθοδος est? Nónne viæ ratio, quam insistas ad componendam orationem? Quamobrẽ ea compositio cùm egeat verbis, verborum ordine & sono: erit profectò methodus ratio eligendi, atque disponẽdi verba, quibus sententia exprimatur. Nõ autẽ sententiæ explicandæ modus, quemadmodum putauit ille. Non est igitur μέθοδος pars ab aliis separata, sed omnium quasi forma quædam. quæ fuit fortasse ratio, propter quam à Trapezuntio artificium diceretur. Verum cùm ille in definitione sententię soli attribuit, hoc falsus fuit. Est autem συνθήκη, quam σύνταξιν quoque vocare liceat. his ita cognitis ad eas formulas, quæ primores Ideas illas explent, accedẽdum est. in quibus perpendendis pari iudicio vtendum est.

Σαφήνειαν, inquit Hermogenes, ποιεῖ τὸ καθαρὸν καὶ τὸ εὐκρινές. Trapezuntius claritatẽ tractaturus nequaquam hoc explicauit. Sed posito claritatis nomine statim puri sermonis instituit inuestigationem, duplici sanè peccato. nánq; & negligenter omisit σαφηνείας diuisionem in καθαρότητα & εὐκρινείας: & pingui nimis Minerua puritatis exempla sine definitione posuit. Tertius error, cum εὐκρινείας elegantiam interpretatur. Veteres enim Grammatici τὸ εὐκρινὲς εὐχερὲς dicunt esse. Igitur εὐχέρεια Facilitas potius. Hermogenes quoque τὴν εὐκρίνειαν docet esse prudẽtiam disponẽdi partes, τὸ τάξαι τι καὶ πῶς. In nostris lucubrationibus obseruatum à nobis inueni εὐκρίνειαν distinctionem appellatam. Valdè sanè bene. Est enim σύγκειτον implicatum. præsertim cùm idem faciat τῇ εὐκρινείᾳ σύγχυσιν contrariam. elegantia verò longè aliud est: quod & nomen ipsum ostendit. Verborum electorum non vulgaris coaptatio. Quare citius obscurabit aliquando audienti populo orationem, tantum abest, vt perspicuam faciat. Quartus error, vbi elegantiam claritatis appellat partem. neque enim elegantia est perspicuitas aut perspicuitatis tanquam totius pars: neque tanquam generis species: sed causa quasi formalis. etenĩ ex forma ipsius εὐκρινείας fit perspicuitas in oratione. Puritatem autem dicit idem Hermogenes in simplicitate sitam esse, ἐν τῷ ἀφελεῖ: atque definit καθαρὰν λέξιν τὴν μὴ σκληράν. Ego verò aliter sentio. Aliud enim est purum, aliud molle. Purum, cui nihil admissum alieni. Molle, quod aures nõ offendit. Potest esse mollis impura, vt in Aulularia:

Pici diuitijs qui aureos montes colunt
Ego solus supero.

Est enim σολοικοφανής. & pura aspera, vt τετραχθάτη τετραχθάτη. Præterea non est verum, puritatem sitam esse in simplicitate: est enim simplicitas duplex: aut ἀφελὴς, aut ἰδιωτισμός. Idiotismus est vitium electæ orationis. Quippe vulgaris dicendi modus, frequens Plauto. ἀφελὴς, est virtus quotidianæ loquutionis, nõ apud plebem solùm, sed lectorum ciuiũ: qualem Græchorũ matri M. Tullius attribuit. At enimuerò vt non negamus τὴν ἀφέλειαν facere perspicuitem: ita asserimus eam pro magnifica oratione quoque. Quis enim tam amens sit, vt Ciceronis orationem perspicuam neget? ad hæc puritatis χρῶμα dicit idem esse τὴν ὀρθότητα. Esse autem rectitudinem hanc, loquutionem factam per rectũ vt *Vrbs antiqua fuit*. cuius contrarium sit πλαγιασμὸς, id est Obliquatio. veluti cũ per obliquos casus fit oratio. Qualis apud Sallustium: vrbẽ Romam, &c. In quibus exemplis quis audeat dicere sese figuram agnouisse? Siquidem Figura est flexus orationis tolerabilis præter vulgatã

B consuetudinem. Omitto, quod χρῶμα posuit pro Tropo. Est igitur ὀρθότης & πλαγιασμὸς vtrũque puritatis formula, sed ὀρθότης est Simplicitatis, Plagiasmus non. vtraque inquã est Puritati aut simplicitati hoc, quod perspicuitati puritas, & simplicitas. non minore iudicii periculo dicit, in perspicuitate κῶλα esse oportere breuia. nõ enim solius perspicuitatis, sed neque sola. Non solius perspicuitatis esse κῶλα breuia satis ostẽdit Thucydides. Cuius breuitas etiam obscurã reddit orationem. Non sola breuia κῶλα deberi perspicuæ dictioni videbit: qui meminerit principii orationis pro L. Murena. Primum enĩ statim membrum vt longissimum est, ita lucidissimum.

C Præterea quid lucidius iis Maronis versibus, quos posui suprà. At in illis quæ quãtáque κῶλα contineantur, satis, opinor, patet. nihil verò ineptius ea sententia, qua ait, τῷ σαφεῖ ἀναγκαῖον δεῖ προσεῖναι τὸ μέγεθος, καὶ ὄγκον, καὶ ἀξίωμα. ἐκλύεται γὰρ τῷ σφόδρα σαφεῖ τὸ ἀτελές. Nã & falsa est, vt ostendimus. Lucidissima nánque est illa,

Arma virúmque cano. &
-tantæ ne animis cælestibus iræ, &
Tantæ molis erat Romanam condere gentem.

Neque placet τὸν ὄγκον, inter virtutes recẽseri, sed μέγεθος, & ἀξίωμα, magnitudinẽ, ac dignitatem.

D Et malè loquutus est, quæ bene sentiebat. Ambigua quippe oratio. τῷ σαφεῖ ἀναγκαῖον προσεῖναι τὸ μέγεθος. Dubites enim sit ne præceptũ ita, vt iubeat perspicuitatem augere, apposita magnitudine, an naturæ declaratio: vt intelligatur perspicuitati suapte natura magnitudinẽ cohærere. quare meli⁹ dixisset προσθεῖναι quàm προσεῖναι. Nihilo melius illa profitetur. μέγεθος ποιοῦσι σεμνότης, τραχύτης, περιβολή, λαμπρότης, ἀκμή, σφοδρότης, βραχύ τι διαλλάττουσα τῆς τραχύτητος. grauitas inquit magnitudinem efficit rectè. esse autem grauem orationem, quæ de diis, vt de diis sentit. Nam sanè Homerus de diis suis, quasi de suibus loquitur. Secundo loco, Res diuinæ grauitatem afferunt, de Cælo, de Natura. Tertia ratio grauitatis à rebus diuinis itẽ, sed quarum homines compotes sunt: cuiusmodi, Anima, Mẽs, Ratio, Virtus. In quarta, grauitatis recensiones, hominum studia, officia, acta, gesta præclarè. Neque assentior ei, quãdo negare ausus est,

fus est, Apostrophas aptas figuras grauitati orationis. vnum locum ex Adherbatis oratione Sallustiana designabo, cuius authoritate Græculo illi ne credatur. Iamiam animo meo charissime frater, &c. Pari leuitate κῶλα breuiora grauitatem afferre dixit. Illud quoque animaduertendum, cùm tanquam partes grauitatem constituendam nominauit ita vt distingueret, ἀκμὴν, λαμπρότητα, τραχύτητα: mox tamen τραχύτητα & λαμπρότητα effectrices ait τῆς ἀκμῆς. Quòd autẽ τραχύτης siue asperitas grauem faciat orationẽ, non est necessarium. Nam si, vt ait, τραχύτης γλυκύτητι contraria est, sanè dulcedo in verbis grauibus, graui sententia esse cùm possit: possit item & asperitas in humilibus: vtriusque exempla subnectam. Nectarea illa in graui,

O præstans animi iuuenis, quantùm ipse feroci
Virtute me exuperas, tantò me impensius æquum est
Consulere: atque omnes metuentem expendere casus.

Illa aspera à pastore,

Pars Scythiam, aut rapidum Cretę veniemus Oaxem.

Attribuit autem asperitatem sententiarum maioribus personis, σφοδρότητα minoribus, Tamen, inquit, si quis idem putet, non laboro. Vehementiam verò ab asperitate in figuris valde differre. Ego in omnibus differentes puto, neq; prudenter cum magnitudine personarum asperitatem coniunxisse arbitror. Quin asperitatẽ esse animi vitium, neque bene instituto ciui cõuenire. Item esse aspera quædam siue vehemẽtia: qualis dictio Catonis in prooemio de agricultura. Furem dupli, fœneratorem quadrupli: aspera sententia sed languida. Et vehementia sine asperitate,

Vos & Scyllæam rabiem, penitùsque sonantes
Accestis scopulos. & illa:
Extremos redisse pudet, hoc vincite ciues.

Præterea non est æquè, quod ait, verum, λαμπρότητα facere ἀκμὴν. Facit quidem magnitudinem illustris sententia semper: ἀκμὴν verò i. vim non semper, vt ibi,

-facilis descensus Auerni,
Sed reuocare gradum, superásque euadere ad auras
Hoc opus, hîc labor est. Pauci quos æquus amauit
Iuppiter aut ardens euexit ad æthera virtus.

Quòd si vt facit, se excuset: sententias illustres nõ efficere vegetam orationem, sed figuras, & κῶλα, nihilo maiore merito audiatur. λαμπρότης enim in membris, qua mẽbra sunt, quænam esse deprehendetur? Et sunt enim aut longa, aut breuia, aut mediocria. Omnia vel illustria, vel non illustria: qua cola sunt. numeros ac figuras illustres non dubitarim parere vim dictioni, vt Repetitio & Reduplicatio est: nõ omnes tamen. Quid enim illustrius Epiphonemate? Non tamen omnia vim intẽtãt: sed quædam τὸ ἄχαρι tantùm habent. in illo vis,

Tantæ molis erat Romanam condere gentem.

& in illo,

-lauit improba teter, Ora cruor.

A At non in illo,

Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus.

Quod verò addit, λαμπρότητι contrarium τὸ κομματικόν, æquè falsum est. Nihil enĩ illustrius Sallustiana dictione: cuius κῶλα penè omnia κομματικά, id est præcisa. λαμπρὸν etiam luculentum dices. & λαμπρότητα splendorem. Post hæc λαμπρότητα πρὸς τὴν φαιδρότητα, distinguit: φαιδρότης, inquit, ὁ ἀφορισμὸς ἐκ τῆς λαμπρότητος, ἀλλὰ γλυκύτητος καὶ ἀφελείας. τὴν δὲ φαιδρότητα τὴν ἀξιωματικὴν ποιεῖ ἡ λαμπρότης, & contrarium, τῇ λαμ-

B πρότητι τὸ κομματικὸν, καὶ διαλεκτικὸν, καὶ ὄντως ἀγωνιστικὸν εἶδος τοῦ λόγου. Deinde dicit, ὁ καλλωπισμὸς ἐναντίον τῷ λαμπρῷ. quæ omnia sunt perpendenda. Hilaritatẽ ait esse suauitatis siue dulcedinis nõ splẽdoris: suauitatis, inquã, & simplicitatis. A' splẽdore verò eam fieri hilaritatem, quæ cum dignitate coniuncta est. Duo igitur facit genera hilaritatis in oratione, alteram ἐν ὡραϊσμῷ, id est καλλωπισμῷ: qui est affectati decoris cultus nitidus: cum qua statuit suauitatẽ, & simplicitatẽ. Alteram ἐν ἀξιώματι, ideſt dignitate, cuius parens splendor est. Proba diuisio, sed quę desiderat definitionem. Splendorem dico in oratione non solùm lucem ad perspicuitatem, sed maiorem quandam lucem, quæ animum ex auditione percellat, sicut Sol per visionem. Hilaritas à

C Græcis ex eodem fonte hausta est. Quippe φαιδρὸν est τὸ φανερὸν ἀπ' ἔρως. Nos hilarem vocabimus dictionem, quæ inter vulgarem lucem perspicuitatis, & magnam illam splẽdoris posita est. cuiusmodi est Herodoti stilus, & Catulli. quorũ hilaritas est tota in cultu. Isocratis non minus hilare dicendi genus: magis tamen pertinet ad ἀξιωματικόν. nullum enim authorem inuenias, tanto cultu, tam graui dignitate. Potes autem φαιδρότητα scitissimè dicere Elegantiam. Alia verò Græca voce γλαφυρότητα. Tum vtràmque iã ὡραϊστικὴν quàm ἀξιωματικὴν esse in cultu positam memineris: tametsi prior potius videtur. Deinde ait contraria esse τὸ λαμπρὸν, καὶ τὸ κομματικὸν, καὶ τὸ διαλεκτικὸν, καὶ τὸ ἀγωνιστικόν. Omnino igitur excludit à splendore cultum illum nimium quem κομμωτικὸν vocat. A' fœminarũ opera, quã nimiam ponũt in exornando, metaphora sumpta est: vnde κομμώτριαι, qualem Cypassin Corinnæ canit Ouidius. Gellius monet nos, ab antiquis Elegantiã dictum illum καλλωπισμόν. Perire igitur splendorem nimia illa trepidatione non satis benedicendi. Ita verò ne recipi quidẽ

D in disputatoriam dictionem: spinosa enim oratio disputantium, in summa concludit: Panegyrico potius stilo deberi splendorem illũ, quàm forẽsi, si ἀγωνιστικὸν, sic interpretère. Ille tamẽ aliud: quippe, γοργὸν καὶ ἁπλοῦς idem facit. Quod quàm sit verum, intelliget is, qui humilem Ideam ab incitata sæpe cognoscet alienam. Satis hoc patiemur: illud non ferẽdum, quod aiebat postremum: Puritatem splẽdori esse contrariã. Aliud est humile, hoc splendido aduersatur, a-

liud purum dicendi genus: hoc cum splendore licet coniungere. Quinetiam puritatem, propterea quòd nonnisi lectis verbis, scitáque eorum coaptatione fit, gradum quendam ipsum ad splendorem puto. Reliqua est ex causis magnitudinis περιβολὴ, quam Trapezuntius an rectè dixerit Circũductionem, ex definitione patere poterit. Ait igitur περιβολὴν καθαρότητι contrariam. Crasso nimis iudicio existimauit purã orationem eam tantùm, quam nos nudã dicimus: cùm quid nulla re adiecta narratur. Cùm verò additur aut genus, aut species, aut præscriptio, aut totum, aut pars, aut persona, aut loc⁹, aut tempus, aut modus, aut instrumentum, aut causa, περιβολὴ ab eo appellatur. Non igitur circunducitur res, sed circum ipsam res aliæ. quẽadmodum etiam eadem augetur ἐπιμονῇ: quoties scilicet interponitur horum aliquid orationis continuatis partibus: quales sunt Parenthesis modi omnes. Iccirco περιβολὴν quoque addam ego: quando narrationi puræ (vt ille vocat) vel nudæ (vt nos dicimus) apponetur, quod ne illum quidẽ latuit cùm dixit, περιέλαβεν. hãc vocabimus nos accessionem, aut adiectionem. περιβολὴν autem amictum nimis durè: satis cõmodè complexionem: propterea quòd simul cũ re nuda cõplectitur ea, quæ diximus suprà. addit igitur aliquando id, quod auget, & obscurat haud ita quidem, vt ne intelligatur: sed ne tam facilè Animus enim ad plura attẽtus distrahitur. Aliquãdo verò id addit, quod explanat. Itaque περιβολὴ interdum est τὸ μεστοῦν, implet enim loca vacua, & admittentia circũstãtias: id quod maximè pertinet ad συμπληρῶσαι: tantum abest, vt sit cõtraria puritati. quòd autẽ sit τὸ μεστοῦν, etiã Hermo. testatur ἡ μεστότης οὐδὲν ἄλλο ἢ περιβολή. quã quã nõ ita est. Implet sanè περιβολὴ: at plenitudinẽ esse περιβολὴν idẽ est, atq; si quis dicat: omnis plenitudo est cõplexio. hoc enĩ verò falsum est. Plena enim est narratio, cui nihil deest. in qua tamẽ neque tempus, neque causa, neque cæteræ aderunt circunstantiæ. quales multæ apud Ciceronem in Verrem. Itaque plenam illam existimauerim, in qua succum Cicero agnoscit. Neque verum est quod aiunt Plenũ esse Ideã, solíque magnitudini conuenire. Nam neque Idea est, sed affectus: neque vni peculiare magnitudini, sed humili quoque generi familiare. cuius sententiæ exemplum habes in Bucolicis.

Hîc inter densas corylos modo námque gemellos
Spem gregis, ah silice in nuda connixa reliquit:

Est enim personæ Idea in capella, actio, tẽpus, locus, finis actionis, ipsum opus, gemelli: finis operis, spes gregis. Procedit deinde ad pulchritudinem. κάλλος autem etiam decorem potes interpretari. eius effectricem Curam statuit siue diligentiam: sic enim dices ἐπιμέλειαν. propterea quòd accuratam quoque dicimus orationem. Quia verò μέλλω & μέλος eandem habẽt originem, τὸ ἀμελὲς & τὸ ἄρρυθμον idem censebitur. Ergo τὸ κάλλος ἀρυθμία efficiet, & τὸ ἀσύμμετρον & τὸ σύμμετρον: vt in quantitate, qualitatibus, proportione, ordine, situ constituatur. optimè hæc ille, nisi addidisset, κάλλος acquiri per δριμύτητα, id est acrimoniam: nihil enim min⁹ venustatem frequenter fœdat acrimonia: contrà potius suauitas & dulcedo erit comes atque adiutrix pulchritudinis. Post hæc περὶ γοργότητος quædam scribit. Nos genus hoc dicendi vel incitatũ, vel concitatũ, atq; etiã interdũ præceps appellabimus. Quod quoniam fit aliquãdo per multarum rerum complicationem, κατὰ πλοκὴν Græci vocant: aliquando per cõcisionem, τμητικὸν quoque ab Hermogene appellatũ est. cõplicatio autem fit aut subeuntium frequentia sententiarum sine copulatione, aut interiectionibus, quas παρενθέσεις nominant. Adcò nánq; præceps oratio est, vt nequeat expectare instantem orationem, neque differre post illam, quæ in manibus est: sed ingruentem admittat: exempli gratia ex III diuini operis.

Talibus attonitus visis, ac voce deorum:
(Nec sopor illud erat, sed coràm agnoscere vultus
Velatásque comas, præsentiáque ora videbar:
Tum gelidus toto manabat corpore sudor)
Corripio è stratis corpus.

Cęterùm multi Gorgoteta figuram putãt, non Ideam orationis. conuenire autem omnibus characteribus manifestum est authoritate Poetæ.

Insere nunc Melibœe pyros, pone ordine vites.

Transit hinc ad eam quam vocat ἠθικὴν cuius lex est, attribuere suam cuíque naturam. Iccirco ἐνδιάθετον quoq; nominat, ꝓpterea quòd mores affectus quidam sunt. & vniuersalior est ἐνδιάθετος. Neque enĩ solùm personæ nobis sunt describendę, quarum proprii mores sunt, sed etiam res, in quibus affectus designantur. Quare omne genus affectuum, ab ea comprehendetur. Quæ fuit causa vt βαρύτητα diceret Hermogenes esse ὑπὸ τὸν ἠθικὸν λόγον. Sanè rectè, si etiã stoliditatem, & alia id genus itẽ adscribas. Intelligit enim βαρύτητα cuius species sunt, ὀνειδιστικὰ, exprobratio, & ἐπιτιμητικὰ obiurgatio: quam & verbo succensendi explicamus. Ne hîc βαρύτητα stili putes grauitatem. Etenim in humili quoque τὸ ἠθικὸν ἐστι. Id quod initio primi statim Poematii videbis apud Theocritum. Neque ei subscribendum cùm dicit:

γλυκύτης ἀφελείας κάλλος.

Suauitas enim ac dulcedo maior in picta, quàm in simplici dictione.

Quaque lacus latè liquidos, quaque horrida dumis
Rura tenent, somno positæ sub nocte silenti
Lenibant curas & corda oblita laborum.

Neque cùm dicit, ὀξύτης καὶ δριμύτης, ἀπὸ κάλλους βαθύτης εἰσί. quis enim acutam acrémque orationem profundam neget esse? Aut quis admittat, quod addit? δριμύτης καὶ ὀξύτης σεμνότητος τοῦ ἀφελοῦς. Nihil enim minus aptum est ad statuendam

endam orationis simplicitatem, quàm acutè di- A ctum, quanque ea sententia, numerúsue, qui præ se fert acrimoniam. Acutum autem à iocoso, vrbano, faceto, dicaci, separamus. Acutum

Acutum. intelligo quod sententiā lāguidam per se penetrare faciat in animos auditorum, tantò magis acre. Acuti metaphora est à mucronibus. Acris à gustu & sapore. Acuti exemplum,

Non ea vis animo, nec tanta superbia victis. &.
Omnis in Ascanio cari stat cura parentis. &
Dolus an virtus quis in hoste requirat?

Acrimonia verò in omnibus Sarcasmis, de quibus suo loco dictum est. Possis etiam acutū diligentius inteligere: quodcunque est aut di- B uersum à populari opinione: vel alio modo, quàm vulgari dictum, si re ipsa vulgatum sit. Quid enim illo acutius Euripideo?

τίς οἶδεν, εἰ μὲν τὸ ζῆν ἐστὶ κατθανεῖν,
τὸ ζῆν δὲ κατθανεῖν.

Illud verò quanquam est vulgare, non esse gratiæ pecuniæq; similes debitiones: tamē noua dicēdi rotunditate Cicero fecit, vt esset argutum. Hinc aggreditur ἐπιείκειαν, quam Latinè dicas æquanimitatem simul cum Terētio: modestiam mauult Trapezuntius. est diuersa tamen συγγενικῶς ab ea, quæ est ἐπιείκεια, tanquam totū à parte, aut genus à specie. verùm hoc fusius in Ethicis. Addit autem non solùm ab hac C æquanimitate, sed etiam à veritate fieri orationem ἐνδιάθετον καὶ ἔμψυχον. vt ex professione veritatis ipsa dictio non solùm prę se ferat affectū, verumetiam quasi animetur. Exprimitur autē eiuscemodi professio per obtestationes ab oratoribus: apud Poetas per numinum inuocationem Illa sane vera, meráque, ἐπιείκεια.

Ad nos vix tenuis famæ perlabitur aura.

Et cùm addimus, reor, opinor, credo, si ere dere dignum est, vt aiunt, vt perhibent.

Haud equidem credo quia sit diuinitus illis
Ingenium.

Quod autem ἐπιείκεια non sit modestia, sed cū D ea aliud quiddam strictius, ex eo mihi videtur: quod ad iudicia frequenter applicatur. vt eorū sit virtus, qui ex æquo & bono iudicant, quiq; boni consulunt: quos æquos rerum æstimatores Latinè dicimus. quam Poeta diuinis adeò tum verbis, tum modis descripsit in XII.

Si Turno extincto, socios sum accire paratus:
Cur non incolumi potius certamina tollo?

Trapezuntius autem qui ἀκμὴν vehementiam transtulit (nos enim vim, ac vigorem) quo modo dicet σφοδρότητα? grauitatem? Nihil minus respondet. Nam olim equidem putabā Gręcos carere voce, qua plenè ac circunscriptò exprimant id, quod in viro nomināt grauitatem, donec diuinus præceptor sic me docuit: σεμνότης ἐστὶ μετεία βαρύτης. σφοδρὸν autem non esse grauem, sed vehementem, etiam ex Demosthene intelligas, qui contra Aristogitonem, σφοδρὸν καὶ μεγάλην ὕβριν nunquam grauem agnouisset, cū suadebat χρεῖον αὐτῷ. Nemo enim dicat graui beneuolentia cuiuspiam nobis vtendum esse. Duo tamen cauendum esse ei, qui aspirat ad illud σφοδρὸν, ἰσχυρὸν καὶ εὔνουν & insuauitatem. quod vitium qui obtulit suæ orationi, eum vocat Hermogenes ἀγλυκῆ: qua appellatione minimè veritus est ipsum notare Thucydidem, quasi sine musto, id est carentem dulcedine. ἰσχὺν vero quam damnat, ne illam intelligas, quæ optimo cuique scriptori debetur: ex qua nomē accurati consequi possit: sed anxiam quādam diligentiam: cuiusmodi Silius Italicus nimis probauit. Ea enim vt rectè ille ait ἐκλύει τὴν σφοδρότητα. Elumbem sanè facit orationem: quemadmodum ipse dicit de Isocrate. Verùm de his hactenus: nunc ad ipsorum Characterū tractationem transeundum est.

GRANDILOQVVS.

CAPVT II.

CVm Hermogenes Ideas & partiretur, & exequeretur aliter, atque alii prodidissent: coacti sumus quædam animaduertere, quę Poetę nostri institutioni vel obesse, vel prodesse potuissent. Nunc ad ipsa dicendi genera ita accedamus, vt appositis ad præceptiones exemplis perfecti stili rationem familiarem faciamus. Sunt igitur formæ tres: Altiloqua, Infima, Media, quam æquabilem vocare liceat nobis. Harum omnium quidam affectus communes, quidam proprii. Communes: Perspicuitas, Cultus, Proprietas, Venustas, Numerositas. Hos omnes tū omniū, tum perpetuos esse oportet. Aliorum communium quidam sunt non perpetui, sed vt res tulit: Mollitia, Suauitas, Incitatio, Puritas, Acutū, Acre, Plenum, Floridum. Propriis quoque ratio eadem. quidam enim perpetui, quidam nō. Grādis generis perpetui sunt, Dignitas, Sonus. Vicissitudinarii, Grauitas, Vehementia. Infimi generis propria perpetuò Tenuitas, Vicissitudinaria, Simplicitas. Securitas, æquabilis characteris propria perpetuò Rotūditas, Volubilitas. Quibus capitibus omnium formarum vniuersa natura exactissimè absoluetur. Est igitur Altiloquum Poeseos genus, quod personas graues, Res excellentes continet. E quibus lectę sententiæ oriuntur: quæ lectis item verbis, verbórumque numerosa collocatione explicātur. Personæ graues sunt, Dii, Heroes, Reges, Duces, Ciuitates. Quòd si aliæ quoque inferiores admiscētur, vt Nautæ, Fabri, Mercatores, Aurigæ: id propterea fit, quòd hominum conuentu societas instituta quoddam quasi corpus est: cuius membra pro natura fineque officiorum & naturam sortiuntur, & conditionem. Regii officii natura est, præstare cæteris: finis gubernare. Rex itaque naturam sortietur eam, quę & robur præstat, & sapientiam. Naturæ conditio applicatio roboris ad tuēdum, sapiētiæ ad gu-

bernandum. Res excellentes sunt, Bella propter paeem, & quietem: Coneilia ad deliberandum: Iudicia ad eligendum: Virtus ad exequendum: & alia quæ eohærent his. Lectæ sententiæ sunt, quæ à vulgo abhorrent. lecta verba, quæ non sunt trita. numerosa eolloeatio, quæ quasi rem ipsam sono suo pingit. De quibus omnibus suo loco dieendum est, posteaquam de affectibus dictum fuerit: quorum exempla iam ponemus.

Lecta verba.

AFFECTVS COMMVNES.

CAPVT III.

Perspicuitas.

Erspicuitas quid esset, suprà demõstratum est. Eam nunc in omnibus generibus videamus, in Infimo ibi,

O Melibœe, deus nobis hæc otia fecit,
Namque erit ille mihi semper deus: illius aram
Sæpe tener nostris ab ouilibus imbuet agnus.

In mediocri.

Ipse caput tonsæ folijs ornatus oliuæ
Dona feram: iam nunc solennes ducere pompas
Ad delubra iuuat: cæsosque videre iuuencos.

In summo.

Principiò delubra adeunt, pacémque per aras
Exquirunt: mactant lectas de more bidentes
Legiferæ Cereri, Phœbóque patríque Lyæo.

Vides enim tribus eandem materiam locis dispari magnitudine dictionis, pari perspicuitate. C

CVLTVS.

CAPVT IIII.

Vltus est amputatio abstersione sordium, ex quo fit nitor. Is euenit in sẽtentiis, vbi non omnia, quæcunque dicere potes, dicis. Itémque in verbis. Vnde tersus stilus à quibusdam dictus est. Exemplum in humili.

Cùm complexa sui corpus miserabile nati
Atque deos, atque astra vocat crudelia mater.

In mediocri.

Ipse caua solans ægrum testudine amorem
Te dulcis coniux, te solo in littore secum,
Te veniente die, te decedente canebat.

In grandi,

At non Euandrum potis est vis vlla tenere,
Sed venit in medios, pheretro Pallanta reposto
Procubuit super, atque hæret lachrymánsq; gemensq;.
Et via vix tandem voci laxata dolore est.

PROPRIETAS.

CAPVT V.

Roprietatem appello, non quæ excludit metaphoras: hæe enim nequaquam perpetua est orationi: sed natiuam vim significãdi ex vsu doctorum: quem partitus est Hermogenes in partes tres, præter eum vsum qui cõmunis populo est: Verbũ, inquit, obscurum est tribus modis: Gẽtis, Artis, Legis. Gentis, exemplum ponit, Parasangam, mensuræ genus apud Persas, apud nos erit Mastruca Ciceronis: Mapalia, Magalia, Pe-

A ro, Gaza Virgilii: Carbatinæ Catulli. Artis exemplum. ζεύξαντες τὰ παλαιὰ ναῦ. Ait enim esse nauale verbũ: puto quo vetera nauigia reficiuntur. Apud nos, Carehesium, Scalmus, Factor, Fistuca, Facere pedem, Legis exemplum, πομπεύειν: id est, accusare, & conuitiari. apud Latinos mutitare. etenim vtebantur Athenis in festis Liberi patris tum eonuitiis, tum verbo hoc ipsa significante. Cæterùm multis aliis de causis verba obscura sunt. Quædã nimia nouitate, alia vetustate, alia translatione, alia ex eruditi-
B one, puta historiis, aut fabulis. Nouitate, vt eũ verbum hoc nouissimum, pro vltimo posuerũt primum, &, citra, pro, sine. & interim, pro interdum. Vetustare, vt Fauissæ, Clunadum, Sagmina, Toper. Translatione, vt Merones, Lilia in castris C. Cæsaris. Eruditione, qualia multa sũt in Prouerbiis, & in Problematis Plutarchi. Igitur verborum proprietatem vel populariũ, vel aliusmodi omne dicendi genus obseruabit. siue artis euiuspiam sint verba illa, siue consuetudinis, vt in gregibus, pascere, admittere, summittere, depellere. In agricultura, pastinare, ablaqueare. in Nautica re, Fabrica, Medicina, Forensi elamore, Militia alia, atque alia. atque alia quæ non egent exemplis.

VENVSTAS.

CAPVT VI.

Enustas quoque stilis omnibus communis est. Sua est pressa & astricta humilis narrationis. Comptior æquabili Ideæ: valde elaborata Summæ. Est quasi natiua infimo, artificiosa altiloquo, temperata ex arte modica natiuáque mediocri eharacteri. Hanc quoque oportet esse perpetuam. ne absit penè semper, vt Silio Italico, sæpe verò Statio, sæpius Lucano. apud Poetam nunquam desideratur. siue mollia & lenia canit, facilè subsequitur: siue aspera, dexteritate eondiuntur. Sic enim appello prudentiam quãdam electionis, atque collocationis Δεξιότητα. Exemplum mollioris venustatis in Imo.

-tibi lilia plenis
Ecce ferunt Nymphæ calathis: tibi candida Nais
Pallentes violas, & summa papauera carpens
Narcissum, & florem iungit beneolentis anethi.
Tum casia, atque aliis intexens suauibus herbis
Mollia luteola pingit vacinia caltha.

In mediocri.

D *Ecce supercilio cliuosi tramitis vndam*
Elicit: illa cadens raucum per leuia murmur
Saxa ciet, scatebrísque arentia temperat arua.

In supremo.

Qualis spelunca subitò delapsa columba
Cui domus, & dulces latebroso in pumice nidi
Fertur in arua volans, plausúmque exterrita pennis
Dat tecto ingentem, mox aere lapsa quieto
Radit iter liquidum, celeres neque commouet alas.

Venustatẽ verò quemadmodum possimus asperis addere, docebunt exempla. In tenui,

Qui

Qui te Pollio amat, veniat quò te quoque gaudet.
Mella fluant illi: ferat & rubus asper amomum.

In MEDIOCRI.

Quid labor, aut benefacta iuuant? quid vomere terras
Inuertisse graues? atqui non Massica Bacchi
Munera, non illis epulæ nocuere repostæ.
Pocula sunt fontes liquidi, atque exercita cursu
Flumina: nec somnos abrumpit cura salubres.

In MAGNILOQVO.

Qualis vbi in lucem coluber mala gramina pastus,
Frigida sub terra tumidum quem bruma tegebat:
Nunc positis nouus exuuijs, nitidusque iuuenta,
Lubrica conuoluit sublato pectore terga.

NVMEROSITAS.

CAPVT VII.

Anima poeseωs.

NVmerus est anima poeseωs, de cuius natura atq; ratione dicetur suo loco. Nullum sanè dicendi genus sine numero est. mollior, facilior, simplicior in tenui: coarctior in mediocri: operosior in grandi. Exemplum PRIMI,

Daphni tuum Pœnos etiam ingemuisse Leones
Interitum, montesque feri, syluæq; loquuntur.

Exemplum SECVNDI,

Sustulerus fragiles calamos, syluámque sonantem.

Exemplum TERTII,

Inuadunt vrbem somno, vinóque sepultam.

PLENITVDO.

CAPVT VIII.

PLenum est dicendi genus omne, cùm nihil desit quod desideres, nihil redũdat, quo sit exultans. plenũ illud in Tityro, qui cùm dixit, *-deus nobis hæc otia fecit,* declarat pleno carmine otia,

Ille meas errare boues, vt cernis, & ipsum
Ludere, quæ vellem, calamo permisit agresti:

Est enim opum securitas, vbi errant boues sine metu: & animus trãquillus, ac solutus cura qui ludit. Illud de apibus valde plenum,

Principio sedes apibus, statióque petenda,
Quo neque sit ventis aditus (nam pabula venti
Ferre domum prohibent) neque oues, hœdique petulci
Floribus insultent, aut errans bucula campo
Decutiat rorem, & surgentes atterat herbas.

Et quę sequuntur. Plenissimum illud,

Quæ nos relliquias Danaûm, terræque marísque,
Omnibus exhaustos iam casibus, omnium egenos
Vrbe, domo socias. Tot hic tam paucis verbis cõplexus est, vt nihil possit excuti, quin de rei magnitudine detrahatur.

FLORIDVM.

CAPVT IX.

FLoridum à pleno differt non essentia, sed accidente. Est enim & ipsum plenum: sed cui addat aliquid, quod sine iactura deduci queat. Hoc autẽ

A quod addit amœnũ sit, & faciat ad delectationem. Pinxit igitur illa eadem, quæ suprà dixerat otia, *Amœnum ad delectationem.*

Fortunate senex, ergo tua rura manebunt:
Et tibi magna satis: quamuis lapis omnia nudus,
Limosóque palus obducat pascua iunco.
Non insueta graueis tentabunt pabula fœtas:
Nec mala vicini pecoris contagia lædent.
Fortunate senex, hic inter flumina nota,
B *Et fontes sacros frigus captabis opacum.*
Hinc tibi quæ semper vicino ab limite sepes,
Hyblæis apibus florem depasta salicti,
Sæpe leui somnum suadebit inire susurro.
Hinc alta sub rupe canet frondator ad auras.
Nec tamen interea raucæ, tua cura, palumbes,
Nec gemere aeria cessabit turtur ab vlmo.

Ambitionem Auaritiámque & inania mortalium studia sic pingit in II. Georgicôn,

Solicitant alij remis freta cæca, ruúntque
In ferrum: penetrant aulas, & limina regum.
Hic petit excidijs vrbem, miserósque penates:
Vt gemmâ bibat, & Sarrano dormiat ostro.
Condit opes alius, defossóq; incubat auro.
Hic stupet attonitus rostris: hunc plausus hiantem
Per cuneos (geminatus enim plebísque patrúmque)
C *Corripuit. gaudent perfusi sanguine fratrum,*
Exilióque domos, & dulcia limina mutant:
Atque alio patriam quærunt sub sole iacentem.

Ibi autem somnum incomparabiliũ florũ manipulis aspergit, *Somni descriptio.*

Nox erat, & placidum carpebant fessa soporem
Corpora per terras: syluæque & sæua quierant
Æquora, cùm medio voluuntur sidera lapsu.
Cùm tacet omnis ager, pecudes, pictæque volucres:
Quæque lacus latè liquidos, quæque horrida dumis
Rura tenent, somno positæ sub nocte silenti
Lenibant curas, & corda oblita laborum.

MOLLE. CAPVT X.

MOlle est, quod tam cedit auribus, quàm quęrit aures cedere sibi. Itaq; facilè hæret anim⁹, & facilè admittit: vt in Pollione,

At tibi prima puer nullo munuscula cultu
Errantes hederas passim cum baccare tellus,
Mistáque ridenti colocasia fundet acantho.

In secundo autem Georgicôn,

Necnon Ausonij Troia gens missa coloni
Versibus incomptis ludunt, risúque soluto:
D *Oráque corticibus sumunt horrenda cauatis:*
Et te Bacche vocant per carmina læta: tibíque
Oscilla ex alta suspendunt mollia pinu.

In quinto autem diuini operis mollissima illa descriptio anguis, longéque alia, atque illa quæ in secundo: cuius asperitatem non vitiosam hic quoque posuimus ob sonum qui debetur Heroico: vnde vtriusque speciem contemplaremur. *Anguis descriptio.*

Dixerat hæc: adytis cùm lubricus anguis ab imis
Septem ingens gyros, septena volumina traxit,

Amplexus placidè tumulum, lapsúsque per aras:
Cærulea cui terga notæ, maculosus & auro
Squamam incendebat fulgor, ceu nubibus Arcus
Mille trahit varios aduerso Sole colores.

In secundo autem sine mollitia sonus:

Ecce autem gemini à Tenedo tranquilla per alta
(Horresco referens) immensis orbibus angues
Incumbunt pelago, pariterque ad littora tendunt.
Pectora quorum inter fluctus arrecta, iubæq́;
Sanguineæ exuperant vndas, pars cætera pontum
Ponè legit, sinuátque immensa volumine terga.
Fit sonitus spumante salo: iámque arua tenebant
Ardentesq́; oculos suffecti sanguine, & igni
Sibila lambebant linguis vibrantibus ora.

SVAVITAS. Capvt XI.

SVauitas alia est à venustate. Addit enim decori ac pulchritudini Suauitas: quoties venustum vultũ delicata omnia commendant. Est igitur suauis oratio, quæ allicit auditorẽ ad legẽdum vel inuitũ. qualis illa Herodo. cuius libros mihi difficilius est deponere, quàm cyathũ. Venustas igitur est decor ipsius cõpositionis, quẽadmodum suprà dicebamus. Suauitas autẽ Venustatis species delicata. tota Æneis venusta est: suauis nõ tota. venustati aduersatur turpitudo: Suauitati Asperitas. Differt autem à mollitia: quòd molle carmen etiam parum venustum esse potest: vt illud Ouidii,

Qui modo Nasonis fueramus quinque libelli,
Tres sumus: hoc illi prętulit author opus.

Sunt igitur suauia hæc in Bucol. *Non vlli pastos illis egêre diebus Frigida Daphni boues ad flumina: nulla neq; amnem Libauit quadrupes, nec graminis attigit herbam.* Illa in Georg. *Ecce supercilio cliuosi tramitis vndam Elicit: illa cadens raucum per læuia murmur Saxa ciet, scatebrísque arentia temperat arua.*

Nihil illis suauius in diuino opere:

-si tanta, inquit, sunt præmia victis,
Et te lapsorum miseret, quę munera Niso
Digna dabis? primam merui qui laude coronam,
Ni me, quæ Salium, fortuna inimica tulisset.

INCITATIO Capvt XII.

INcitatio est, quam γοργότητα, & inculcationem diccbamus. ea fit rebus, & sententiis aliis super alias adiunctis. Neque verò figura est, quòd quidã censuêre, sed à figuris cõficitur: veluti asyndeto, & ea quã suo loco dicem' πολυσύνδετον. In tenui, *Insere nunc Melibœe pyros, pone ordine vites.* In Georgic. *Nudus ara, sere nudus, hyems ignaua colono.* In IIII. diuini operis. *-ite,*

Ferte citi flammas, date tela, impellite remos,

PVRITAS. Capvt XIII.

DIuersa est Puritas à proprietate. Proprietas enim illius causa. ac proprietas vbique esse debet: Puritas non vbique. Est enim Puritas nuditas, cùm nihil ornamenti admiscetur. Frequens tenui Characteri, non perpetua tamẽ. elaboratus

A enim aliquando est. Differt autem à simplicitate quæ propria est infimi: propterea quòd simplex oratio est, quæ rẽ ponit sine causa, sine circunstantiis: pura autem etiam hæc ponet, sine ornamentis tamen. Pura est illa tenuis.

Tityre tu patulæ recubans sub tegmine fagi,
Syluestrem tenui musam meditaris auena.

Illa verò mox, non pura, est enim figurata:

Formosam resonare doces Amaryllida syluas.

In Georgicis illa mediocris pura est,

Centum quadriiugos agitabo ad flumina currus.

In altiloquo dicendi genere hæc,

Vrbs antiqua fuit, Tyrij tenuêre coloni,
Carthago, Italiam contrà, Tyberináque longè Ostia.

ACVMEN. Capvt XIIII.

B ACumẽ in Bucolic. multis locis. quid enim acutius? *Qui Bauium non odit, amet tua carmina Meui.* &, *Quid domini faciant, audent cùm talia fures?* In Georgic. non vnum: *Nec tibi regnandi veniat tam dira cupido.* Salsum sanè dictum est, & *In tenui labor, at tenuis non gloria: si quem Numina læua sinunt.* &, *Multa forent, quæ mox cælo properanda sereno, Maturare datur.* Eodem modo in diuino opere, *Maturate fugam.* &, *Si sine pace tua, atq; inuito numine Troes Italiam petiêre, luant peccata, neque illos*

Iuueris auxilio, sin tot responsa sequuti,
Quæ superi manésque dabant, cur nunc tua quisquam
Vertere iussa potest? &
C *Si Turno extincto socios sum accire paratus:*
Cur non incolumi potius certamina tollo?

ACRE. Capvt XV.

ACre est, quod acutum. verùm nõ solùm mouet, vt acutum: sed etiam vellicat, vt in Bucol. *Cantando tu illum? aut vnquam tibi fistula cera Iuncta fuit? non tu in triuiis indocte solebas Stridenti miserum stipula disperdere carmen?* In Georgicis: *-alitur vitium, viuitque tegendo,*

Dum medicas adhibere manus ad vulnera pastor
Abnegat: & meliora deos sedet omnia poscens.

In Æneide verò acres sunt omnes Sarcasmi. tum permulta acerrima in oratione Iunonis aduersus Venerem: Turni aduersus Drancem. & pleræque sententiæ, vt *tantæne animis cælestibus iræ?* neque enim videtur quicquã Deo magis conuenire, quàm lenitas ac misericordia. sic & illa multam præ se ferunt acrimoniam.

-namq́; etsi nullum memorabile nomen
Fœminea in pœna est, nec habet victoria laudem:
Extinxisse nefas tamen, & sumpsisse merentis
Laudabor pœnas, animúmque explesse iuuabit
Vltricis flammæ, & cineres satiasse meorum,

ac præterea tota illa indignatio.

PROPRII Affectus Grauis Dignitas. Capvt XVI.

HI communes affectus generum dicendi. nũc de propriis scribendum est, ac de eo primùm, qui principi Idearũ peculiaris ac perpetuus est.

Dignitatem

Dignus.

Dignitatem dico, quæ ab ipſo grandiloquo nūquam diſcedere poteſt. Primùm autem ipſius vocis vis perpendenda eſt. Dignus Græca vox eſt [illegible]. Propterea dixit Satyricus, *Quàm pulchrum eſt digito monſtrari, & dicier hic eſt.* Græci ἄξιον vocāt. vnde ἀξιώματα ſentētiæ, quæ omnium cōſenſu dignæ ſunt, vt ſuapte natura ſine vlla probatione veræ credantur. Erit igitur Dignitas conditio perſonæ, qua putatur ab omnibus, aut à pluribus, aut à melioribus digna vel laude, vel præmio. Conditionem intelligo ſtatum Animi, Corporis, Fortunæ. Ex quibus bonis dignitatis & opinionem cōſequimur & appellationem. Hac ratione tranſlata eſt ſignificatio ad eam orationem, quæ ex eiuſmodi perſonæ ore, atque animo proficiſceretur. Eam tamen non dixere dignam, ſicut neque hominē dignum abſolutè, ſed hominis, orationiſque dignitatem, ἀξίωμα Græci vocant. neque id genus ſolùm orationis, ſed illam quoque, quæ de talibus vel viris, vel rebus loqueretur: dum & ſplēdor verborum, & tractus, & numeri ſimul ad illius ornamentum conſpirarent. poteſt igitur eſſe dignitas carminis & cum figuris & ſimplex, ſine numeris non poteſt. Non figuratæ exēplū hoc eſt, *Tu quoque littoribus noſtris, Æneia nutrix, Æternam moriens famam Caieta dediſti. Et nunc ſeruat honos ſedem tuus.* Hactenus ſimplex eſt, mox addit figuram: *oſſáque nomen, Heſperia in magna (ſi qua eſt ea gloria) ſignat.* parēthesis enim fecit [illegible]. addidit nanque dubitationē. Cùm autem dignitas ſit in ſententiarum grauitate, & in verborum granditate: de ſentētiis ſuperiore ſatis libro dictum eſt. Verba verò grandia, ac ſplendida quæ ſint, facilè intelliges: ſi, quæ dixerit Virgilius in diuino opere: ſi, quibus abſtinuit, conſiderabis: ſi, quæ dixit in dicendi genere infimo, aut mediocri, cum iis, quibus in ſummo vſus eſt, comparabis. Ac Grammatici quidē inter cætera duo notarūt verba, quorum alterum circumſcriptione, alterum alia voce texerit, atque diſſimularit. Seruius enim negat Heroicæ maieſtati *Mergi* nomen conuenire, atque icirco à Poeta contemptum, illiſque verbis deſignatum: *-aui ſimilis quæ circum littora, circum Piſcoſos ſcopulos, humilis volat æquora iuxta.* At enimuero memoria exciderat tanto viro verſus ex eiuſdem Æneidos, v. *- & apricis ſtatio gratiſſima Mergis.* Præterea non video quare potius in Heroicum vel formica, vel hirundo, quàm Mergus admittatur. Altera vox eſt, *Mulier*, quā negant toto opere inueniri. Sanè nuſquam ipſam memini. at ab ea deductā poſuit ille in XI. *Aduenit qui veſtra dies, muliebribus armis Verba redargueret.* Alia tamen complura ſunt, quæ vel ſordida, vel humilia, refugit caſta grandiloqui generis magnitudo. veluti cùm dicit *& corpora curant.* ſordidum enim quiddam ſubintelligitur. Ad hæc in menſa ponit Heroes: culinæ nullam facit mentionem. In primo enim quàm verecundè, qua maieſtate *illi ſe prædæ accingunt*: Iā *prædæ* vox militaris eſt. Ne tamen audeas præterea cum Grammaticis ineptire: vt putes ſubieciſſe, *dapibúſque futuris*, propterea quòd, vt aiunt, *dapes*, nonniſi regia vox ſit. Cyclopis enim dapes vocat, in III. quæ tamen eſſent immanes.

Dapes.

Neque illis fauet origo vocis. quippe de feris, dicunt Græci [illegible], & [illegible]. Poſt hæc lectiſſimis vtitur verbis in re nihili. *Tergora diripiunt coſtis.* non dixit, pellem, aut corium: ſicut in Georgic. *nam neque erat coriis vſus.* & verbū lectum, *diripiunt*, non dixit, deglubunt, vt Catul. *glubit magnanimos Remi nepotes.* non dixit concidunt, ſed, *in fruſta ſecant.* Et cùm operam illam explicaret torrēdi, addidit aliquid ad efficaciā, *trementia*, inquit, neque elixationem, niſi circūſcriptione, & omiſſione, quam [illegible] partem diximus, *Littore ahena locant alij, flammáſque miniſtrant.* Comparatis autem locis, excutietur differentia. exempli gratia, in paſtore poſuit, *da*, pro dic: & *modulari*, de paſtorali, de Æneide *canere*. Imprimis verò tibi obſeruandi ſunt flexus orationis, modíque loquendi. Horū bonam partem collegimus huc: quorum afflatu ad grandiloquētiam ſtilus tuus animaretur. *venturum excidio Lybiæ*, Loquutio non vulgaris eodem filo, quo dicimus: venire ſubſidio, aut auxilio. neque rectè Seruius interpretatur, ad excidium: hoc enim languidum eſt: neque *venturum*, ſignificat motum: ſed tempus tantùm: æque atque ſi dixiſſet, futurum excidio, i. exitio. ſed grandius ſonat *excidium*, quia opus operámque ipſam deſignat excindendi. ‖ Maluit, *euertítque æquora ventis*, quàm ſubuertit. quaſi extra alueum ſuum verterit: grandius eſt. ‖ Verbo ſignato, *Incedo Regina* non ſatis habuit, ſum. ſicut, *& vera inceſſu patuit Dea.* ‖ Illud animaduertes, voce hac, *honorem*, frequenter vſum fuiſſe ad augendam dictionis maieſtatem: ſic, *- aut ſupplex aris imponat honorem. - Diuûm templis indicit honorem.* &, in menſa, *laticum libauit honorem.* eſt enim [illegible], quod proprium in ſacrificiis, in quibus bene ominatis verbis vtebantur: [illegible]. ‖ *& lætos oculis afflarat honores*, ſcilicet iuuentæ. Et in III. *meritos aris mactauit honores*, & *- meritóſque indicit honores*, & *, Iunoni Argiuæ iuſſos adolemus honores*, ‖ *flammato*, quoque vox grandis eſt, & apud Catullum *Flammati Phaetontis*, ‖ *- Nimborum loca*, patriam appellauit: ſic *fœta loca* pro plena, quēadmodum, in VI. *loca ſenta ſitu*, antiqua voce. ‖ *- omnes annos tecum exigat*, pro viuat. &, quāto melius illa: *pulchra faciat te prole parentem*: quàm ſi dicat pariat tibi liberos. Eſt etiam coniunctio, *Ac*, magniloquētiæ accommodata. Verbum incūbere à Græcis oriundum eſt, [illegible] enim ſignificat cernuum: qua voce in decimo vſus eſt. Verbum igitur hoc ſonorum ac grande eſt, & ſæpe à Poeta vſurpatum. ‖ *Incubuère mari. - nunc*

nunc incumbite remis. - *eiectoq́, incumbit cernuus armo.* vbi & cernuum poſuit, quod verbum explicaret. ‖Ruere, verbo tranſitiuo. -*totum mare à ſedibus imis Ruunt.* ſignatiſsima voce. vt ῥύμη. Quod acceperat à Catullo: ‖- *oſtentant omnia lethum*, grãdius fecit: -*intentant omnia mortem*: ‖*oppetere*, pro occidere, in primo & in nono -*telis impunè Numanum Oppetiiſſe tuis*, ‖-*ſæu*°, epithetũ Sæui dolores: ſæua Iuno: ſæuus Hector, ſæuus tridens: ſæuus nuntius. ‖ Mare ſubit in laxatas compages, vide qua oratione dicat, -*accipiunt inimicum imbrem.* ‖*coortum*, & *collucent*, grandiora verba eſſe etiam à Quintiliano proditum eſt. ‖Quod ſuprà dixerat, -*& temperat iras* poſtea, *& pectora mulcet.* ‖verbo hoc, *cunctus*, ſæpe vtitur Cicero. Poeta maluit, *Sic cunctus pelagi cecidit fragor*: quàm omnis: tum quia plenior ſonus: tũ quòd omnis populus poteſt mihi ire obuiam, etiam ſi ſigillatim exeant: cunctus autem & omnem ſignificat, & ſimul. Tametſi puto iniuriá factam alteri: eſt enim omnis ἀπὸ τοῦ ὁμοῦ ortum, ſicut & Homo, quippe qui ſit animal ſociale. ἀϑρόον cunctum Græci dicunt. ‖ *Succepit*, potius, quàm ſuſcepit. vt in ſexto. ‖*nutrimenta*, videtur vox humilis: ſonus tamen grauis: vt alibi, *Rudimenta*, & *Tentamenta*. intelligit autem nutrimẽta, quæ Ariſtoteles vocat, ὑπεκκαύματα. ‖*feſſi rerum*, multum habet momenti ad orationis magnitudinem, ſicut in XII. ‖-*trepida rerum.* Æneas *ſcopulum conſcendit*, vocabulum ſignatiſsimum, ἀπὸ τοῦ σκοπεῖν. ‖*exempta fames*, potius quàm extincta. ‖*mare velivolum*, ‖*iactare voces*, ſcilicet: & -*iactantem pectore curas* ‖*fulmine terres*, fulmina torques. ‖dederat in matrimonium virginem: *Cui pater intactam dederat, primiſque iugarat Ominibus.* ‖*ferro incautum ſuperat*: pro interimit. & hoc ſanè poterat poni, ſed iudicio excluſum eſt. ‖-*ſecurus amorum*, id eſt, cõtemptor, ſolutus metu ne pro amore odium conſequeretur. ſic *ſecuri pelagi, atque mei*, Iuno dicit in ſeptimo, & in decimo *ſecurus amorum*, priuatus: ſecretus ab amorum cura. ‖. Nox erit: *diem clauſo componet veſper Olympo.* componi dicebantur defuncti, cùm in Libitina aut eorum ſtrato brachia cruráque certum in modum ſtatuebantur. ‖Verbum IT, & ITE, mirum quantum placuit Poetę. *it ſciſſa veſte Latinus*, -*it clamor cælo*, - *per tempus vtrumque it haſta Tago*, - *it nigrum campis agmen.* -*veſtras ſi fortè per aures Troię nomen iit*, ‖*interfata*, multum habet põderis: ‖viuere, *auras vitales carpis.* ‖Cecinere, *cantúſque dedêre*‖. Quà ire potes: *qua te ducit via*, ſic in Mœri. ‖*Sertiſque recentibus halant*, ſpirant. ‖*collem qui plurimus vrbi imminet.* ſic, *eſt lucos ſilari circum, ilicibúſque virentem Plurimus Alburnum volitans.* eſt enim plena vox. ‖*ſtrata viarum*: vias, ‖-*moliri arcem, fugam, moram.* alio modo, *molitur habenas* in XII. ‖ *pars optare locum tecto.* Legũr aptare ex antiquis exẽplaribus, ſed ineptè. eſt enim verbum militare optio. cùm locus peteretur à principe, dicebatur optari. Sic in tertio, *optauit-*

Homo vnde

A *que locum regno.* ‖Labor exercet apes. *Feruet opus apum*, quibus comparat Tyrios: de his enim dicebat: *inſtant ardentes Tyrii.* ‖*Reginam opperiens* ſimile erat, Expectans. ‖*Sunt lachrymæ rerum.* Solamen miſerorum eſt mœror commiſerantium. Belus *vaſtabat Cyprum*. Tydides vaſtabat Rheſi tentoria; ideſt, hominibus exhauriebat: vacua faciebat. Sic Niſus. *hæc ego vaſta dabo.* ‖*Verſa pulvis inſcribitur haſta.* Seruius *inſcribitur*, ideſt, laceratur. quis vnquam audiuit puluerem lacerari: ſed ſcribere fuit quòd ſcalpere, vel ſulcare. ferreo nánque ſtilo ceratas tabulas elementorum notis ſulcabant. hoc patet in Nubibus Ariſtophanis ‖Quod de verbo, IT, dicebamus, de cõ-
B iunctione, VT, quoque intellige. *Vt vidi vt perii, vt me malus abſtulit error.* *Vt ſpolia, vt currus, vtq; ipſum corpus amici.* *Vt belli ſignum Laurenti Turnus ab arce Extulit.* *Vtq; acres concuſſit equos, vtque impulit arma.* ‖ ibat, *ſe læta ferebat.* & alibi, Ingreſsi: eſt ſicut dicebamus, interfata. Vox hæc, Fas, Fandi, Fando frequens, & grauis, ac plena. ‖*procacibus Auſtris*, impudentibus atque immiſericordibus, peraces enim auferunt ſua importunitate ‖Verbum *ciere* graue: vt de, *moliri* dicebamus, *bella ciere. Ære ciere viros.* ‖*veſcitur aura ætherea.* quod ſuprà dicebar, Carpere vitales auras. Veſci verbũ vetus: ſic Cicero ve-
C ſci voluptatib'. Vę eſca. ‖Mori. *crudelibus occubat vmbris.* verbum occubat hîc: *ponto nox incubat atra.* Georgicôn *ſaxea procubat vmbra.* ‖Incẽdia belli, ſic in ſeptimo. *quibus auferit armis Italis.* ‖*Quis te per tanta pericula caſus inſequitur*, noua loquutio. Circuntextum. ſic *Phrygia agmina circumſpexit.* & in nono, *Diuerſi circumſpiciunt.* explet enim geſtum ſpectantis. ‖ -*Oſſibus implicet ignem.* multa alia verba ſunt: ingerat, induat: illud plenius. ‖ *recurſat*, & frequentiam recurrendi notat, & ſonum dat. ‖*Hunc Phœniſſa tenet Dido.* verbum *tenet*, clarius ac minus plebeiũ hoc loco, quàm ſi, vt in Bucolicis dixiſſet, *Poſtquam nos Amaryllis habet* ‖ Noua & illa locutio, *Haud tanto ceſſabit cardine rerum*, ideſt, nõ acquieſceret
D tantis momentis. ‖ſicuti dixit, *oſſibus implicet ignem*: ſic & cingere flamma. ‖ Flammis reſtantia Troiæ, quod alibi, *reliquias Danaûm, terræq; marîque*: ‖*Tu faciem illius falle*, id eſt, falſam habeas, pręte feras, inuſitatus dicendi modus. Dicimus enim Cupido *fallit Eliſam*, σφάλλειν. Fallit autem falſa facie, ideſt, non ſua: ergo non vera. Quare ſi facies falſa eſt, ergo aliquis illã fefellit, ἔσφηλεν: quod eſt dimouit è natura ſua. Non quòd Aſcanii facies immutata ſit, ſed quòd ab alio repræſentata. Etiam apud Heſychium ſcriptum eſt, σφάλλειν, κολάκευειν. igitur etiã ſimulare ſignificauit. Hoc non animaduerterũt grãmatici: & Seruius malè interpretatus eſt: faciẽ, pro vultu: Nemo, inquit, alienam faciem poteſt accipere. profectò nemo homo: at Poetarũ dii poſsunt. ‖-*Interna in faciem mutata Metiſci.* &: *Fit Beroe Iſmarii coniunx longæua Dorycli.*

Niſi

Nisi Ascanii faciẽ sumpsisset sibi Cupido, fru-
stra vultu illius se suósq; texisset dolos. | Ama-
racus aspirans, quòd suprà. *sertísque recentibus ha
lant.* | *Implenit* magnum amorem *Genitoris*, sati-
auit amorem Æneæ complexu suo. non (quod a-
it Seruius) magnum amorem, qui esset Cupidi-
nis, ac propterea magnus, quia difficilis ad simu
lãdum. | *resides animos desuetáque corda:* sic in v i.
*-residesque mouebit Rursus in arma viros, & iam de-
sueta triumphis, Agmina.* Alio modo, in secundo,
arma desueta | Quies epulis: alio modo quàm su-
Prima quies. prà: *exempta fames epulis.* Non declarant hic Grã
matici quare primam dixerit quietem. quia re-
petebant potationes: vt in quarto, *instauratque
diem donis*: sic hoc in loco, *epulis.* Secundas men
sas dijs statuebant: vt apud Horatium. *Hausit spu
mantem pateram*, pro eo quod est, vinum. Et ea-
dem figura, *pleno se proluit auro.* | *- Lamentabile re-
gnum*, Dictio suspendens aurem. | *Argolicas ferro
fœdare latebras.* noluit, lacerare: vt aliter quàm
vulgus loqueretur. Seruius notauit fœdum nõ
turpe, sed crudele apud Poetam, & Sallustium
significare. Cæterùm nullam attulit eiusmodi
vsus rationem Ratio est à fœderibus, quæ nun-
Fœdus. quam sine sanguine fierent. sic in tertio, *obscœ-
nas ferro fœdare volucres.* Præterea non rectè ne-
gat turpe significari. ibidem nánque de immũ-
do, *vestigia fœda relinquunt.* | *demisere neci.* pro, de-
dere. | cassum lumine: in xi, *æthere cassis.* | pellacis
Vlyssi. ex Lucretio, *Subdola cùm ridet penitus pel
lacia Ponti*, | Trahebant vitam, sicut in primo,
trahebat noctem: in Georg. *ludo noctem ducunt.*
| *opponere morti*: vt obiicere. | Rũpit vocem: alibi
rumpit silentia. in Georgicis, dum amnes rumpũ
tur fontibus. in quarto. *rumpebat pectore questus.*
| Effugia, pro fuga. | *miserescimus*: verbũ tragicũ.
| *Quo molem hanc immanis equi statuêre?* id est, Cur.
| *ductus sorte sacerdos*: in sexto, *stat ductis sortibus
vrna* | *arrectis auribus.* arrecta pectora serpentum.
His dictis arrecti animi, potius quàm erecti. tan-
tum valet tum vocalis illa, tum geminatio con-
sonantis. *Arrectæque horrore comæ. - tollit se arre-
ctum quadrupes.* | Ardẽtes oculos *suffecti sanguine.*
maluit, quàm infecti: neque per versum lice-
bat. | *circum* terga *dati*, frequens decor ex Tmesi
| *illos patefact⁹ ad auras Reddit equus*, quos scilicet
acceperat. sic mox, *fundit equus.* | *compellare virum*:
melius quàm appellare: vt dicebamus collucẽt,
cõgemuit, collustrans, coorta, sic obtecta. | *da-
rescunt sonitus*, vt alibi, *crebrescunt*: sic patescunt
silescunt. | *ineluctabile temp⁹.* | *portis bipatentibus*
in secundo, & in decimo. | acies ferri stricta, *pa-
rata neci*, actiuè: ad necem aliis parãdã. | *lupi ra-
ptores.* nõ tamen dices in recto singulari, *raptor.*
| *visu tremefactus. tremefecit Olympum.* | Arcebant
vincula palmas. significatus non vulgaris, Arcere
enim primùm fuit, continere: Vnde arx, & arca.
Quæ autem continent, eos qui accedunt, sepa-
rant ab iis, quæ continentur. Ex quo secundus
significatus arcendi, i. amouendi. Origo Græca

A *ἀρκεῖν.* | *hanc speciem*: sicuti prælii facies apud Sal-
lustium. | *ora discordia*, non potuit melius: alia e-
nim arma, alia corda gerebant. | *armipotentis*, si-
cut & alibi, sic omnipotentis & ignipotens. | *vi-
tauisse vices Danaûm.* Seru. dicit *pugnas*: quia per
vicissitudinem pugnabatur. Non ita est. *vices*,
vulnera significant, & cædes, vt quemadmodũ
vel percusserat, vel interfecerat, idem pateretur.
Vbi igitur ab Argiuis tantundem fiebat operis
ad pugnandum, eo Æneas sese induebat. | *linguis
trisulcis, rostris tridentibus.* tales enim rostratas
B naues longas videmus in veteribus nummis. |
Apparet domus intus. verbum gestuosum, ita-
que iterum posuit. *Apparent atria Priami*, sicut
suprà, *apparent rari nantes.* | *Apparent diræ facies.*
| verbũ item, misceo, *miscet agens turbam.* & *do-
mus interior gemitu, miseroque tumultu Miscetur.* &
magno misceri murmure pontum. & *victorq; Sinon in
cendia miscet.* & *Diuerso interea miscentur mœnia lu
ctu.* & in x i i, *Ingruit Æneas Italis, & prælia miscet.*
Accius Atreo, *maior mihi moles, maius miscendum
est malum.* | *Hic exitus illum Sorte tulit*, vides non
vulgatum loquendi modum. | permetuẽi: quòd
Ciceroni frequẽs, pertimesco. | *Troiæ & Patriæ
communis Erynnis*: magna emphasis. | *- ani-
múmque explesse iuuabit Vltricis flammæ*, id est, a-
nimum inflammatum ad vltionem. | circumer-
C rant acies. quod in tertio Georgic. humili ver-
bo dixit de Lupo, *nec stabulis* nocturnus obam-
bulat. | *inimicus & hauserit ensis*, nõ dixit, Hosti-
cus sic, *atque hosticus hauserit ensis.* vox enim for-
tasse minus valida ad Heroici robur. | voces lõ-
gæ, defensoribus, inclementia, illætabile, & aliæ
eadem sede. | *obducta tuenti Mortales hebetat visus*
non dixit obiecta. | *Eripe nate fugam.* aliàs, fuga
eripimur, & in sexto, *eripe me his inuicte malis.* | *ac
cisam ferro.* magnus in ea voce sonus. sicut, attre
ctare, & adseruare, & accincta, *Ferro accincta vo-
cat*, non dixit, cincta, maluit elisionẽ. sic mox,
euicta, potius quàm victa. | Verbum, *pasci*, nota-
bis, de flamma, & *circum tempora pasci.* & *conuexa
Polus dum sidera pascet*, | tabo potius, quàm tabe,
quo contentus fuit Ouid. | Pacatũ mare, quo-
modo dixit? *inde vbi prima fides pelago.* | *Et patrio
insontes Harpyias pellere regno*, non dixit, terra. ef
ficacius enim, & magniloquentius sic. | Come-
dere: *Ambesas subigat malis absumere mensas.* & , su-
bigat, non, cogat, neque, adigat. | Pẽnis ablata,
auolans, | *Excipit incautum*, quod in i. dixerat
D *incautum superat.* | Aduerbia, Incassũ, & Nequic
quam, sunt Poetæ valde familiaria. | *Tumidoque
inflatur carbasus Austro*, pro tumifico. | Via inuia,
superatu difficilis. | Nauigãdum: *Antè & Trina-
cria tentandus remus in vnda.* | *- Iunoni cane vota*,
nõ vulgatum. | *hanc arripe velis.* i. pete Italiã na-
uigatione. | *nec cedit honori*: si non superat, saltem
æquat. | *Maris æquor arandum*, sic etiã sulcare. | *Cæli
spirabile lumen.* aërem quem spiramus | *immotúm-
que sederet.* id est, esset in animo. sic in quinto,
idq; pio sedet Æneæ. | Primus amor *deceptam mor-*

te fefellit: ſpe perpetui amoris fruſtrata ſum. ‖ -*nec famam obſtare furori*, ideſt, aduerſa fama æquè atque amore laborare. ‖ *Sic contrà eſt ingreſſa Venus*. quia dixerat. -*aggreditur Venerem Saturnia dictis*. ‖ *Confieri*, confici. ‖ *Segnior*, puchrior, vt bene notat Seruius. ‖ *Amens animi*. ‖ Pro ſua laude nititur: *Nec ſuper ipſe ſua molitur laude laborem*. ‖ -*Reginam ambire furentem Affatu*. Quibus verbis circũuenire. ‖ -*obnixus curam ſub corde premebat*. obſtinatus. ‖ - *abſcondere furto Speraui fugam*. clam fugere. ‖ - *ſponte mea componere curas*. meo arbitratu deliberare. ‖ -*capitiſq; iniuria chari*. nota ſublimem dicendi modum. ‖ -*Libycaque aſpectus detinet vrbis*. iuuat vrbẽ videre. ‖ *vocem hauſi*, audiui. ‖ - *hauriat oculis*. videat. ‖ *Et cùm frigida mors anima ſeduxerit artus*. poſt mortẽ. ‖ *infabricata*: vox ipſa ſanè fabricata. ‖ *caſtigant moras*: accelerant. ‖ *Cur mea dicta negat duras demittere in aures*? audire, atque auſcultare. ‖ *horrificant*, horrificis, horrendis. ‖ *Spem fronte ſerenat*. Quod in primo. *Spem vultu ſimulat*. ‖ -*prætexere funera ſacris* prætegere. nam potius prætexebat ſacra funeri futuro. ‖ *Mutati tranſuerſa fremunt venti*, ideſt nullam fidem ſeruant. ‖ tempore nubilo, *Lyberni condunt vbi ſidera Cori*. ‖ -*exultantiáque haurit Corda pauor pulſans*. Seruius, *haurit*, id eſt, ferit, vt *latus haurit apertum*. nõ placet, ſed exhaurit corda, hoc eſt emouet: ſubſiliunt enim pauore, aut ſpe: aut exhaurit ſpiritibus. ſic enim decet philoſophum. Nam latus haurit, quia ſanguis exit. metaphora à vtribus & doliis, è quibus vinum extrahitur facto foramine. ‖ *vitámque volunt pro laude paciſci*. mutare ex pacto vitam cum laude. in XII ‖ - *letúmque ſinas pro laude paciſci*, eligere mortẽ pro laude. ‖ -*viridique iuuenta*: ἀκμῇ. ſicut in VI *viridiſque ſenectus*. ‖ -*animíſque in pectore præſens Adſit*. afficat. ‖ *magnoque virûm ſe murmure tollit*, effert ſe ſecundo rumore. ‖ -*Quibus acer Erix in prælia ſuetus Ferre manum*. -*exortem ducere honorem*: id eſt, præmium extra ordinẽ ‖ Genitori in magno munere Ciſſeus ferre ſui dederat monimentum. nota loquutionem. ‖ *ſignatis lucent in equis*. ſic -*virgatis lucent ſagulis*, minus vſitatum, quàm fulgent. & -*lucent genialibus altis Aurea fulcra toris*. ‖ -*fortuna fidem mutata nouauit*. alia fortuna euenit. ‖ *pœnam traxiſſe per omnem Relliquias Troia*. nouus dicendi modus. Parcius quoque in altiloquo Poemate, quàm vel Homerus, vel ipſe in mediocri: quippe Homerus nominum nudorum ſtrepitu. Virgilius in IIII. Georg.

Drymoque, Xanthóque, Ligeáque, Phyllodocéque
Cæſariem effuſæ nitidam per candida colla
Niſéque, Spioque, Thaliáque Cymodocéque
Cydippèque, & flaua Lycorias, altera virgo,
Altera tum primos Lucinæ experta labores,
Clioque & Beroe ſoror Oceanitides ambæ:
Atque Ephyre, atque Opis, atque Aſia Deiopea,
Et tandem poſitis velox Arethuſa ſagittis.

In quinto autem caſtius.

Et ſenior Glauci chorus, Inoúſque Palæmon,
Tritonéſque citi, Phorcíque exercitus omnis.
Læua tenent Thetis, & Melite, Panopeaque virgo,
Niſæ, Spioque, Thaliáq; Cymodocéque.

In primo, *pertentant gaudia pectus*: in quinto, -*gaudia pertentant mentem*. ‖ -*natantia lumina ſoluit* ſomnus Palinuro: fluitãtia, nunc enim aperiuntur, nunc clauduntur. ‖ *Anchora fundabat naues*: ſiſtebat. Quia quod in fundo eſt, nõ mouetur. Anchora autẽ fundo committit naues. ‖ De Labyrintho. -*indeprenſus & irremeabilis error*. Rurſus in ſexto de eodem, *inextricabilis error*. ‖ *Teucris addita Iuno*: Seruius antiquo ſignificatu verbum dicit: atque ita eſſe vſos Luciliũ, & Plautum. Cæterùm non poſuit rationem. ſanè ita eſt. Quod additur, plus iuſto eſt ἀκμῇ. in bonam partẽ in octauo, - *decus addite diuis*. ‖ *Multa inter ſeſe vario ſermone ſerebant*. quippe ſermo à ſerendo. ‖ -*Aſpectans ſyluam immenſam*. lõgè nobilior vox, quàm aſpiciens. ‖ *diues opacat Ramus humum*. opacare verbum rarũ. ‖ -*veſtigia preſſit*, ſubſtitit. ‖ *auri aura refulſit*. Inde aurum à fulgore, vetus vox Græca, vnde διαυγής. Hinc & aurora, ‖ *forma tricorporis vmbræ*, ſicut, *tridentibus roſtris*, & *triſauci latratu*. ‖ *Stant lumina flamma*, vt *ſtat puluere Calum*. ‖ *ubi frigidus annus Trans pontum fugat*, fugiunt frigus. ‖ Tranſmittere curſũ, Tranſmittere campum. *Famulam Heleno tranſmiſit habendam* ‖ Creatrix, vt nutrix. ‖ *Laxatq; foros*. id eſt, capaces facit, expulſis vmbris. ‖ *Quæſitor Minos vrnam mouet*, nõ dixit, *quærit*, & vſus eſt integro. Nam quæſtor eliſum eſt. - ‖ *inamabilis vnda*. ϛυγερὴ: idcirco addit, *Styx interfuſa coercet*. ‖ Marpeſia ab eruditione, vt Aruiſia, Amphryſia ‖ *belloq; caduci*: vnde Cadauera, & caduca oliua. ‖ *Populatáque tempora raptis Auribus*, ſic, *populans ingentem farris aceruum*. Puto vocem hãc, Triticum, non eſſe Heroici carminis: ſicuti neque hanc, Panis, vbique enim Cererem dicit, & in ſeptimo Cruſtum, non Cruſtam. ‖ *propria hæc ſi dona fuiſſent*, i, perpetua. ſic, -*da propriam Tymbrææ domum*. proprium enim nunquam auellitur ab eſſentia. & eſt contrarium communi. ‖ *Venti poſuere*, ceſſauère. ‖ *tonſæ*, pro remis. eſt enim remus à radendo. ‖ *Actoſque animis in funera Reges*. impulſos ‖ *domitántq; in littore currus*: ſicut in XII. -*Infrænant alij currus*. i. equos ‖ *fama eſt obſcurior annis*. ‖ haud ita multi ſunt anni, ſed fama peruagata nõ eſt ‖ *per Idæos campos effuſa Mycenis tempeſtas ierit*. quæ loquutio ſicut illa mox, *diluuio ex illo*, de bello & excidio Troiano. Sanè arduũ dicẽdi genꝰ, ‖ *Si quem tellus extrema refuſo Submouet Oceano*, ſi quis procul habitat, alibi, *toto diuiſos orbe Britannos*, ſic ſtatim: *& ſi quem extenta plagarum Quatuor in medio dirimit plaga Solis iniqui*. ‖ -*tantique aboleſcet gratia facti*, verbũ aboleo hoc flexu. ſic alia multa. horreſco, crebreſco, miſereſco, igneſco, ſileſco, pateſco, rubeſco, fremiſco. madeſco, Euaneſco: Æolica additio κύω κυίσκω, ‖ Alipedes equi: ſicut æripedem ceruam. Cornipedes

pedes equi. ‖ *-odijs haud exaturata quieui*. Sic in quinto, *Iunonis grauis ira & inexaturabile pectus*: ‖ *patria excussos*, non dixit, exactos, vt Liuius & Cicero. frequens vox Poetæ. *- excussáq; pectore Iuno*, & alibi sæpe. In nono, *- Excutiat Teucros vallo*. ‖ *- memet*: multum efficax: sic Catullus, *Coniugis in fido consoler memet amore*. ‖ *- infractáue cedat Fama loco*. cadat fama. sic, *infractos aduerso marte Latinos*. ‖ *Exin*, sonora vox, in septimo, & in duodecimo: de Alecto & hasta Turni. & in octauo, *Exin se cuncti diuinis rebus ad vrbem Perfectis referunt*. ‖ Dido, *sanguineam voluens aciem*. Amata. *sanguineam torquens aciem* ‖ *fortuna fuit*, ita euenit: sic in nono. ‖ Transcribere colonos dicebāt veteres. in quinto, *Transcribunt vrbi matres*. in septimo, *- Dardanijs transcribi sceptra colonis*. ‖ *- orsa vicissim Ore refert*. orsa dicta. ‖ *Veríque effœta senectus*: quæ cessauit vera dicere. ‖ *Verberáque insonuit*: nouè dictum. ‖ *- viridante toro consederat*, in quīto. in septimo, *- ripáque æstus viridante leuaret*. ‖ *- terrorum & fraudis abunde est*, id est satis ‖ *- Mortémque fatigant*: exercent. vt, *Olli remigio noctémque diémque fatigant*: fatigare diē, est vincere, superare. ‖ *- Lacrymabile bellum*. nota sonum: Ferale carmen, Trabale telum, *-lamentabile regnum*, *-illetabile murmur*, *-ineluctabile fatum*: &, *- enarrabile textum*: &, *-volatile ferrum*. ‖ *-d. bellatórque ferarum*: maiestas in tractu verbi. ‖ *medicari cuspidis ictum Eualuit*: efficacius quàm valuit ‖ *-florentes ære cateruas*: potius quàm fulgentes. ‖ *-& latè Latio increbrescere nomen*: audis mirum verbum, etiam addita præpositione. ‖ *Ne absiste*, ne cessa, ne deseras inceptū: sic in VI, *-absiste moueri*: i. desine perturbari. sic in XI. in VIII, rursus, *-absiste precando*, &c. ‖ *regnator aquarum*: sic, *Regnatorem Asiæ*: vulgò alius, est Rex. ‖ *Tybris et fluuium quàm longa nocte tumentem Leniit*. ita in quarto, *Nunc hyemem inter se luxu quàm longa fouere*. ‖ Antiquitatem probè ac pudicè veneratus est, cuius maiestatem imitaretur. *-cui me fortuna precari*. sic ex Lucretio, *-dicita fama*: &, *Diditur hic subitò Troiana per agmina murmur*. ‖ *Tentamenta tui pepigi*. tentaui. ‖ *-prima genas vestibat flore iuuenta*. sic, *Aurea cæsaries ollis, atque aurea vestis*. ‖ *-amor compressus edendi*: alibi, *-mensæque remotæ*. ‖ *-attulit ætas Auxilium*: tandem aliquando nobis subuentum est. ‖ *ne quid inausum, Aut intentatum sceleri'sue doliue fuisset* ‖ *Alcidæ furijs exarserat atro Felle dolor*. sic alibi, *-exarsit ossibus ignis*. ‖ Ilicet. *-fugit ilicet ocyor Euro*: &, *Ilicet obruimur numero*. Non abest à significatione Illico: diuersa tamen origo. ‖ *Viribus indubitare tuis*. Non est verum quod ait Seruius: in vacare. Auget enim, vt infractum ‖ *- Æneas se matutinus agebat*: mane. ‖ *-fors inopina salutem Ostentat*: præter opinionem. ‖ *-seclisque effœta senectus*: annis debilitata. ‖ Generi fato indulget, fortuna fauet ætati & familiæ. ‖ Ducunt exortem Æneæ equum, id est eximium. ‖ *-propiúsque periclo It timor*: timet propinquū periculum. ‖ Inexpletum

A lacrymans: frequens vox Poetæ, *expleti*. ‖ *-viduasset ciuibus orbem*: vt suprà, *-vastant cultoribus agros*, vacuos faciūt. ‖ *Grauior nuntius aures Impleuerit*: alibi, *-sæuissimus implet Nuntius*. ‖ *-arua noua Neptunia cæde Rubescunt*: maria. ‖ Bicornis, Bifrōs, Biforē, Bilicem, Biuias, Bidens, Bimēbres. ‖ *-onerauítq; æthera votis*: multis votis orauit deos. ‖ *Antevolans*. in qua voce audis motum. ‖ *Non æquo dare se campo*: non facere pugnandi potestatem. ‖ *Solue metus*, in primo, & in nono: ne timeas. ‖ *Ignescunt iræ, & duris dolor ossibus ardet*. ‖ *-certúsque incerta pericula lustret*: id est securus euentorum ac periculorum. quia potius qui nauigat, incertus certa adit pericula. ‖ *totum nutu*

B *tremefecit Olympum*. sic, *- Lernam tremefecerit arcu*. ‖ Turni iniuria: actiuè ‖ *scindere vallum Apparat*: plus quàm parat. sicut corpora procurare: quod alibi, *-corpora curant*. *-fusique per herbam*, non semel dixit. ‖ *Exercétque vices*: per vices excubare iubet. suprà, agni balatum exercent, cōtinuant, mouent. in decimo, *Exercere diem*, exercere se in die. &, *-vomere duros Exercent colles*. ‖ *-quæ Rutulos habeat fiducia rerum*: quàm sint cōfidentes. ‖ *quæ nunc animo sententia surgat*. sic & alibi. ‖ *magno laudum perculsus amore*: laudis cupidus. ‖ *-animalia somno Laxabant curas*. *& corda oblita laborum*. sic, *Pomáque degenerant succos oblita priores*. ‖ *si fortuna permittitis vti*. sequi fortunā, arripere occasionem. *-quæcunque mihi fortuna fidésque est, In vestris pono gremijs*: me commendo vestræ virtuti. ‖ *Hanc sine me spem ferre tui*: fac

C me posse sperare te non defuturum precibus meis. ‖ *-perculsa mente dederunt Dardanidæ lacrymas*: collacrymabantur ‖ *-animum patriæ strinxit pietatis imago*. repræsentauit Euryalus charitatem erga parentes. ‖ *-ipsa vocat res*: occasio suadet. ‖ *-multóque iacebat Membra deo victus*. nobilius quàm mero. ‖ *persurit*: plusquam furit. ‖ *multa morte recepit*. sicut dicimus accipere cōuiuio. ‖ *Tum galeam Messapi habilem*: aptam & cōuenientem. sic, *-de more habilem suspenderat arcum*. ‖ *-sublustri noctis in vmbra*: quod luce maligna, in sexto: non penitus illustri. ‖ *-animam abstulit hosti*: interfecit. ‖ *Iam sole infuso, iam rebus luce retectis*. sic, *-orbémque retexit*. &, *-rebus nox abstulit atra colorem*. ‖ *-nec te tua funera mater Curaui*: Seruius ait, Funera pro funerea, id est funesta. Nō

D placet: nullum enim authorem designat. sed est, produxi te, tua funera: id est ad funera. perturbatio mutilam facit orationem. ‖ Incendentem luctus: augentem, incitantem animos ad lugendum. ‖ Indulgent vino, Indulgere dolori, Indulgere choreis. ‖ *-cedite ferro*: omittite bellum. ‖ *-clypeum superintonat ingens*: ex casu corporis immanis, atque armis grauis. ‖ *-quænam sententia vobis Versa retro*. sic, *Heu quianam tanti cinxerunt æquora nimbi*. quod Grammatici temerè corrumpunt. ‖ Ferrum lacessere: bellum exercere. ‖ Romanis arcibus *Exitium magnum atque Alpes immittet apertas*: nouum & figuratum.

liora: malim profectò cũ hisce minus Romanè loqui, quàm cum illo eum ad modum, quem legimus ex fragmentis. Verùm ad ipsum grandiloqui sonum accedamus. Non impræsentia sonũ eum appellamus, qui ex pedũ, numerorúmq; legib9 excitatur. non ὄγκον recitátis implentem buccas, ὥσπερ (queadmodũ loquũtur illi) στομφάζειν. sic enim censet Hermogenes. Ego verò vitium vel maximum arbitror τὸν στόμφακα Poetam: vel quum in Nubibus id obiectum Æschylo animaduerto, vel quum in malam æquè partem in Vespis accipi video. est enim compositum ex ore, & omphace: quo sapore non pauci admodũ lõgius abscedũt à suauitate. Ergo sonus quũ sit cuiuscunq; & vocis, & non vocis genus: quippe aeris percussio, aut quod ex ea fit percussione: cõmunis erit omnibus formis dicendi. Quare quum in altiloquo sonum quæro, id intelligo, quod intẽditur in illo communi. Cæterùm quia non inanem strepitum petimus: de eo, qui certis legibus constituitur, dicendum est. Quæ fuit causa, vt quanquam sine numeris sæpe inueniatur, in tractatione tamen numerorum explicandus sit. Ad illum igitur locum differatur.

GRAVITAS, VEHEMENTIA. CAPVT. XVIII.

GRandiloquæ formæ affectus hi perpetui. non perpetui verò, Grauitas, vt dicebamus, & Vehementia. neque enim vbique grauis est. non enim quũ floret: neque vehemens, sanè vbi simplices sunt narrationes, topothesiæ, typographiæ, hypotyposes, aliæ. De vtroque igitur iam dicendum. Grauitas præter sententias est in dictione, cùm verba, verborúmque structura grauis est. Grauia verba voco ea, quæ non vulgati excidunt consuetudine: atque ad eum modum, structuram. De vtroque suprà quũ satis loquuti sumus: nequaquam illa sunt repetenda. Vehementia verò non in sententiis tantùm, sed in dictione, mẽbris, numeris, & figuris. Ac dictiones quidẽ illæ sunt, quæ vbi paulùm tardarunt pronuntiationem, quasi erumpunt. Earum vis tota in temporibus posita est: vt, *conticuere*, *continuo*, & eiusmodi. Interdum verò citæ, & monosyllabæ, siue in principio siue in fine. *vt belli signum*. *Mene incœpto*. *Heu stirpem inuisam*. Itaq; interrogationes ferè sunt eiusmodi. *Quis? quid? Cur? Tu? Hunc ego te Euryale*. In fine. *En hæc promissa fides est*. Verùm inter numeros hæc commodius. Membra quoque curta, & κομματικὰ, quasi pugiones: vt punctim non cæsim ferire, vt ait Cicero, videantur. videtur enim longiore tractu languescere oratio. De numeris verò, ac figuris suo loco.

GENVS INFIMVM. CAPVT. XIX.

GEneris infimi materia nota est. Humiles personę, pastores & alii, quales in Comœdiis. Quòd si de regibus aut de diis loquũtur, eorum officia

A operáve quantò sunt tenuiora, tãtò huic generi propiora. Itaque de suo semper deo quum loquitur Tityrus, non attribuit ei fulminum, aut bellorum potestatem: sed

Ille meas errare boues, vt cernis, & ipsum
Ludere quæ vellem, calamo permisit agresti.

Satyrus quoque deos insectatur Ægyptios, non tanquam deos, sed id quod erãt, Cepas, Ibides, Canes. Huius igitur affectus proprios, ac perpetuos dicebamus, Tenuitatẽ, & Simplicitatem. de quibus iam.

TENVITAS, SIMPLICITAS, Securitas. CAPVT. XX.

B TEnuitas orationis est puritas ex cõmuni consuetudine loquendi. Puritatem nánque etiam in sublimi reperiri suprà demonstratum est. Tenuis igitur exemplum est,

Vrbem quam dicunt Romam Melibœe putaui
Stultus ego huic nostræ similem:

Hactenus tenuis puritas, & simplicitas simul. est enim Simplicitas puritas non figurata. Mox igitur desit simplicitas, quũ ait: *quò sæpe solemus*
Pastores ouium teneros depellere fœtus.

Dixit enim, Quo, pro, ad quam. quare Simplicitas tenuitatis propria, non perpetua tamen: sed, quemadmodum dicebamus, vicissitudinaria. Securitas autem est firmitas propositi ad tenuitatem. Neque enim vllo modo curat aliC quid figurarum, sed communi via deducitur oratio. Quapropter deductum carmen Virgilius, tenue appellauit. translata à filis exilitate. Interdum verò est etiam Simplicitas sine puritate: vt ibi, *Formosum pastor Corydon ardebat*. Simplicissimus sermo, sed ἀκατάσκευον: sicut & illud. *Et certamen erat Corydon cum Thyrside magnum.*

AEQVABILE DICENDI genus. CAPVT. XXI.

AEquabile dicendi genus est, quod mediocres sentẽtias lectiore sermone designat. neque respuit figuras, quibus tenuem formam superet, neq; multùm figuratum est, quò citra sublime subsidat. Huius affectus proprii, Rotunditas, ac Volubilitas.

D ROTVNDITAS, VOLVBILITAS. CAPVT XXII.

ROtundam appello orationem, quæ neque plana est, vt exilis illa: neque tumida quasi tuberosa, atque angulosa, qualis altiloqua. nam tenuis astricta est, ac subsidit. Grandis exit certis interuallis, vt illam riuulis, hanc Pado rectè cõparare queas. At medioeris character inter vtrunque procedit. Quam ob causam Frugalem quoque aliquando non sum veritus appellare. Quod genus cum studio cuiuspiam diuini viri perfectum est, explet animum sanè: tenue vix mouet: sublime vellicat. Acquirit autem ex dissimulato cultu certam virtutem, quam Volubilitatem nominare libet. Quippe tenue fluit propter hu

militarem, atque exilitatem: Sublime hæret, atque cunctatur in ore, in auribus, in animo: æquabile euoluitur leni lapsu permulcens auditoris expectationem. Talis stilus in Catullo, atq; adeò talis, vt eum pauci consequi valuerint. Argonautica dico eiusmodi esse cõfecta oratione, vt sine ineptiis rarò quispiam posit imitari. Id quod summus Poeta facere aggressus, elusit primùm spem suam in CIRI, deinde maiore opera posita, diligentiáq; adhibita in diuinis Georgicis superauit. Quod vt manifestius pateat, & ad imitãdum hæc subiiciemus. Sunt igitur Catulli hæc:

Non prius ex illo flagrantia declinauit
Lumina, quàm toto cõcepit pectore flammam.
Funditus, atque imis exarsit tota medullis.
Heu miserè exagitans immiti corde furores.

IN CIRI hæc eadem sic.

Nisi Scylla nouo correpta furore
Scylla patris miseri, patriæq; inuẽta sepulcrum,
O nimium cupidis si non inhiasset ocellis.

Tum sequuntur apud CATVLLVM.

Sãcte puer, curis hominum qui gaudia misces,
Quæq; regis Golgon, quæq; Idaliũ frõdosum,
Qualibus incensam iactastis mente puellam
Fluctibus, in flauo sæpe hospite suspirantem?
Quantos illa tulit languenti corde timores?

IN CIRI hæc,

Sed malus ille puer, quẽ nec sua flectere mater,
Iratum potuit: quem nec pater, atq; auus idem
Iuppiter ille etiam pœnos domitare Leones,
Et validas docuit vires mansuescere Tigris:

ET MOX,

Quæ simulac venis hausit sitientibus ignem,
Et validum penitus concepit in ossa furorem.

Apud CATVLLVM,

Non flauo retinens subtilem vertice mitram,
Non contecta leui velatum corpus amictu,
Non tereti strophio lactantes vincta papillas:
Omnia quæ toto delapsa è corpore passim
Ipsius ante pedes fluctus satis allidebant.

CIRIS sic,

Non storace ideo fragrantes picta capillos,
Cognita non teneris pedibus sicyonia seruans,
Non niueo retinens baccata monilia collo.

CATVLLVS sic,

Emersere feri candenti è gurgite vultus
Aequoreæ monstrum Nereides admirantes.
Illaque atque alia viderunt luce marinas
Mortales oculi nudato corpore Nymphas,
Nutricum tenus extantes è gurgite cano.

CIRIS hæc,

Complures illam nymphæ mirantur in vndis:
Miratur pater Oceanus, & candida Tethys,
Et cupidas secum rapiens Galatea sorores.

CATVLLI illa,

Si tibi non fuerant cordi connubia nostra,
Sæua quod horrebas prisci præcepta parentis:
Attamen in vestras potuisti ducere sedes
Quæ tibi iucundo famularer serua labore,
A Candida permulcẽs liquidis vestigia lymphis.
Purpureave tuum consternes veste cubile.

CIRIS hæc,

Méne inter matres, ancillarúmque cateruas
Mænalias inter, famularum munere fungi:
Coniugis atque tuæ (quæcũque erit illa) beatæ
Non licuit grauidos penso deuoluere fusos?

CATVLLVS, -Alitibúsque

Præda, nec iniecta tumulabor mortua terra.

CIRIS, *-nec & illa quidem communis alumna*
Omnibus iniecta tellus tumulabit arena.

In Georgicis autẽ Amoris vim maiore cultioréque spiritu declarauit:

Omne adeò genus in terris hominũq; ferarũq;
B Et genus æquoreũ, pecudes, pictæque volucres
In furias, ignémque ruũt: amor omnibus idem.

ET MOX,

Quid iuuenis, magnũ cui versat in ossibus ignẽ
Durus amor? nempe abruptis turbata procellis
Cæca nocte natat serus freta: quem super ingens
Porta tonat cæli: & scopulis illisa reclamant
Æquora: nec miseri possunt reuocare parentes,
Nec moritura super crudeli funere virgo.

Cæterùm in sequenti libro fusius Poetarum versus comparabuntur. Quod hîc ea de causa fecimus, vt ignoti plerisque stili mediocris ratio, atque natura declararetur.

GRADVS IN CHARACTERIBUS. CAPVT. XXIII.

C QVæ de Characterum natura, affectibus, vsu, à nobis dici potuerunt, explicata sunt. reliquum est, vt acutius illorum species consideremus. Neque enim semper Sublimis, elatus est: cogitur nánque ad ea descendere quæ in rerum censu sunt humiliora. nec Exile dicendi genus perpetuò vel iacet, vel serpit: sed attollitur interdũ. Quare hinc quoque petenda ponendáque sunt exempla, quę à paucis sunt animaduersa. Si qua igitur materia in tribus Poematibus expedita est, ea nos huiusce obseruationis commonefacere poterit. prius tamen mutuas illorum quasi insitiones videamus. Tenue est in grandiloquo ibi, *Virginibus Tyriis mos est gestare pharetram.* Magnum in paruo, ibi,

Hinc lapides Pyrrhæ iactos, Saturnia regna,
Caucaseásq; refert volucres, furtúmq; Promethei.

D Et illud,

Aspice conuexo nutantem pondere mundum,
Terrásque tractúsque maris, cælumq; profundum.

Quam tamen rem altius, in alto

Principio cælum, ac terras, campósque liquenteis,
Lucentémque globum Lunæ, Titaniaque astra
Spiritus intus alit: totámque infusa per artus
Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.

Pestilẽtiam in tertio Georgicon larga vena, sed casta: in tertio Aeneidos breuiore ambitu concludit, sed sublimi versu. quas, qui volet, ad harum præceptionum iudicium inter se comparare poterit. Quin etiam ad hanc formarum

dispicien-

dispiciendam varietatem ea quoque conferre licebit, quæ in eodem poemate alia atque alia facie picta sunt. Quod iudiciũ imprimis iuuare poterit illorum carminum lectio, quæ sub experientiæ Virgilianæ titulo circunferuntur, de anni tempestatibus, de Solis ortu, de signis cælestibus, de glacie, de speculo, de Iride: Quę nõ dubito ab ipso Virgilio elaborata, quũ mihi in mentem venit, quanta cura ea pauca delegerit è multis, quæ in sua poemata conferret. Sæpe enim discõtinuatos versus legimus: quos iccirco præcisis sensibus videmus, quòd ille morosissimo iudicio alios de medio sustulit, quibus illi cohærebant, quoad excogitaret atque insereret meliores:

Iungimus hospitio dextras, & tecta subimus.
Templa Dei saxo venerabar structa vetusto.
Da propriam Thymbræe domum.

Hi versus disiti sunt, sicut ne illi quidem cum cæteris colligantur:

Sed fugite ô miseri, fugite, atque ab littore funem
Rumpite. Quare?
Nam qualis quantúsq; cavo Polyphemus in antro
Lanigeras claudit pecudes, atque vbera pressat.

At ibi illo occupato nõ est fugiendũ. Certè alii versus intercedebant. Quæ verò sententiæ eædem diuersis tum verbis, tum numeris expressę sint, vnicuique attentius perlegenti patêre potest: vel vbi noctem, vel quum diem quot modis quoties describit. De Atlante in VIIII

cæli qui sidera torquet. & -*Atlas*
Edidit, æthereos humero qui sustinet orbes.

In IIII. & in VI,

Axem humero torquet stellis ardentibus aptum.

Quæq; in sexto Aeneidos de vmbris, locísque inferis: nec multo minus grauiter in quarto Georgicon. Iussa Iouis ad Mercurium, quibus verbis reddat Mercurius ipse. Fulminatio in primo,

Ilia Iouis rapidum iaculata in nubibus ignem
Turbine corripuit, scopulóque infixit acuto.

In sexto de Salmoneo,

At pater omnipotens densa inter nubila telum
Contorsit: non ille faces neque fumea tedis
Lumina, præcipitémque immani turbine adegit.

De fulmine autem in IIII,

Vel pater omnipotens adigat me fulmine ad vmbras,
Pallenteis vmbras Erebi, noctémque profundam.

In quinto,

Vel tu, quod superest, infesto fulmine morti,
Si mereor, demitte, tuáque hic obrue dextra.

In nono,

At tu magne pater Diuûm miserere, tuoque
Inuisum hoc detrude caput sub tartara telo.

Tempestas in primo, in tertio, in nono, aliter atque aliter. duo funera, Miseni & Pallantis. duo tumuli, Caietæ & Miseni. epicedium Euryali, Pallantis, Eurydices, Daphnidis. epicedium siue inferiæ militum. (*Ite*, ait, *egregias animas*) eorumdémque tumulus. Quæ despera-

A ret se melius dicturum, integra reposuit: alia aliquo flexu interpolata repræsentauit,

Vrbem orant, tedet pelagi perferre laborem.
Mortem orat, tedet cæli conuexa tueri.

In VI, -*habitát que sub alto Pectore.*
In XI, -*habitétque sub isto Pectore.*

Quæ loca non ad percipiendas dicendi formas solùm, sed ad imitationis quoque rationem multum momenti habere possunt: de qua suo loco. nunc de vitiosis formis scribendum est.

VITIOSÆ FORMÆ, SICCVM, PINGVE, TREPIDVM.

CAPVT. XXIIII.

Qvibusdam virtutibus aliqua vitia esse affinia, multis locis scriptum est. Quare illud è Philosophorum B præceptis pręclarè dictum: *Decipimur specie recti.* Est igitur puræ illius, pressæ, subtilis, simplicis, hostis, Sicca: in sententia, in verbis tum priuis, tum compositis. Sicca sententia, quæ rem minuit: vt si Romam dicas, Latii caput. Verbum priuum: si Xerxem appelles ductorem. Dictio siue oratio sicca, qualis Hippocratis multis in locis. Quo in genere etiam ξηροκακοζηλίαν appellamus: quum affectatur mutilum præcisúmque scribẽdi genus: cuiusmodi aliquãdo Cornelii Taciti. Est autem Siccum non solùm breuitatis, sed etiam prolixitatis vitium: quoties in longa oratione nullum extabit epithetum, nulla figura, nulla sententia, nulla efficacia, nullus affectus. Quinetiam Siccum ausim appellare etiam fusum, quod nõ cohæret: sed mẽbris, C & incisis inculcatis argutiam quandam affectat, quale Plinii Secundi sæpe: neque minus frequens vel Senecæ, vel eius seculi declamatoribus fuit peculiare. Si igitur Siccum vitium est, etiã pingue erit. sunt enim cõtraria, quemadmodum defectus & exuberantia. Ac multi quidẽ pingue illud sectari sunt: propterea quòd virtutem includeret, sicuti prodigalitas liberalitatem. Aliis ingeniis placuit magis Siccitas. nihil enim infelicius arbitrati sunt loquẽdi licẽtia. Ita quũ ab omnibus iudiciis damnetur vtrũq;, à deprauatis animis sub inoffẽsæ formæ specie aliud aliis acceptũ fuit. Mihi vehemen- D ter displicet loquacitas: atque adeò istos Asiaticos excursores, aurĩu carnifices appellare solitus sum. Quod Siccum dixi, etiam ieiunum, etiam aridum à multis vocitatur, veluti pingue, & exultans, & elatum, & tumidum: quod dum plus vult quàm potest, minꝰ efficit quàm debet: propterea quòd plus potest quàm decet. Ac quanquam suprà diximus aduersus veterum sententiam, inter tumidum & abiectum quod esset, quasi quod inter duo esset vitia, virtutẽ censeri debere, nõ autẽ vitium, quemadmodum dicebant illi: tamen mediocre illud atque æquabile, vitium nihilominus patitur. deprauatur enim Trepidatione: dum neque

vult demitti, ne sit gracile: neque audet sese attollere, ne tumescat. Quale genus orationis est in multis locis Virgilianæ Ciris. Non est igitur medium duorum vitiorum, quia illis careat vt virtus: sed quorum particeps sit, vt item vitium. Horum autem vitiorum, quod est sublimis, parens est κακοζηλία: quod est infimi, negligentia: atque, vt ita dicam, supinitas. κακοζηλίαν voco ego Ambitionem, qua plus, vel plura, vel elatiora quàm par est, admittimus. Contrà, negligētia pessum dat orationem, permittítque non solùm serpere, sed etiam iacere. vtriusque verò mater licentia est. Qua ille sibi multa arrogat: hic hoc arrogat etiam, vt nihil arrogare, virtutis loco habeat. Itaq; ex illo expectes dictionem strepera, confragosam, resilientem: ex hoc intermortuam. Illud genus M. Gallio suffultū vocat exemplo eo posito: Depultus in Neptunias lacunas: ego hoc ineptum dico: suffultum autem plenum: quale est Ouidianum.

κακοζηλία. *Licentia.*

Hinc aliquot errores à scriptoribus animaduertēdum est. Fuere nánque Grammatici quidam, qui quum à Quintiliano accepissent, Narrationes esse in humili dicendi genere: Æneidem sub eo genere posuere. Narratio enim tota est. quæ amentia potius quàm sententia (nam cuiusmodi sensum his esse intelligas?) ne digna quidem est, quæ refellatur. Omnes enim orationes, omnésque scriptiones narrationes quædam sunt. Oratoria verò narratio pars orationis.

Phalereum quoque Demetrium castigatione dignum cognosces ex iis quæ suprà dicta sunt. Miscet enim affectū cum speciebus: quum partitur genera in μεγαλοπρεπῆ, ἰσχνόν, γλαφυρόν, δεινόν. Satis enim suprà ostendimus τὸ δεινὸν esse partem τῆς μεγαλοπρεποῦς, sed partem, vt affectum. Etiam ex Hermogene aliter sentiebamus. Præterea γλαφυρὸν politū omnibus generibus competere. Neque rectè definit γλαφυρὸν, τὸν ἔχοντα μικρότητά τι καὶ κομψείαν μεμιγμένας: non enim constare simul queunt hæc: vt & paruitas, & elatio inter se conueniant ad vnam eandémque orationem conficiendam. Sed γλαφυρότης elegantia, expolitura tam ἰσχνοῦ, quàm μεγαλοπρεποῦς. κομψεία verò affectus est, μικρότης non, sed idem quod ἰσχνότης.

Fuit & illud Grammaticorum longè admodum aberrantium à veritate: cùm secarunt genera in longum, & breue. Neminem enim latet, relationes esse cuiuscunque quantitatis. Quare omnis oratio cùm sit quantitas: omnis orationis intererit esse & longam, & breuem. Est autem breuitas etiam in longissima narratione, cui nihil adsit alienum. Igitur Sallustio præter cæteros quamobrem attributa sit ab omnibus breuitas, nondum mihi compertum est. Nam qui conciones inferat, quas nullus habuerit imperator: eásque prælongas non tarò: qui apud Aras fratrū quasi in amœno diuerticulo spatietur: qui præter historiæ argumentū Catonis Cæsarísque collatione plurimos versus occupet: qui ad Catilinæ bellum narrandum principia vrbis Romæ arcessat: non video quo cōsilio breuem potius, quàm vel prolixum, vel etiam nimium, superuacaneúmque existimemus. Ac fuere quidam Barbari recentiores supercilio non ferēdo, iudicio verò corruptissimo, qui Sallustii dictionē idcirco breuem censuere, quia rem personámque narret, consilia atque deliberationes omittat: factum ipsum nudum illico ponat. quasi verò commētarium scripserit ille, non historiam pleniorem: qui sit historiæ pater appellatus. Ego verò contra hosce circulatores longè aliter sentio. Non solùm quod negant, facere: verumetiam apparatum addere: spem, metum, modum, euētum atque alia pleraque eiusmodi adiungere: etiam excurrere interdum. Tribus verbis Catilinæ coniurationem expediri posse arbitror: at quot ille? præterea nunquam quicquam sine circunstantiis: Milites, inquit, Romani perculsi tumultu insolito arma capere: alii sese abdere: pars territos confirmare, trepidare omnibus locis: vis magna hostium, cælum nocte & nubibus obscuratum: periculum anceps: postremò fugere, an manere tutius foret in incerto erat. Hæc dictio adeò ampla, adeò fusa est, vt nihil addi possit. quam breuem, sic effeceris: Paucorū corruptione ausum noctu castra aggredi, in iis trepidatum. Quàm verò tum leuiter, tum insolenter (vt omnia solent) professi sunt eum in historiis consilia omisisse, ex vniuersa historia manifestum est. Nam quare Iugurtha appulsis legatis Cirtham oppugnet, ratio ponitur. Habes præterea belli apparatum à consule Metello institutum multis verbis. vel quum imbellem exercitum accipit ab Albinio, quid moliatur. Quam partem si artētius legamus, inuenias Sallustii orationē nō solùm non breuē, sed etiā opulentā. Quæ verò in Catilinæ bello geruntur, perpaucis versibus composita sunt: cætera omnia in consiliis declarādis producuntur. Breuitas igitur Sallustiana propterea vulgò iactata videtur mihi, quia tribus vocibus integras explet sententias. non circumducit, non interponit: asyndetis vtitur, omittit verba: quemadmodum à viris doctis obseruatum est.

Grammaticorum error. *Nota in Sallustium.* *Breuitas Sallustiana que.*

FIGVRÆ, PERIODVS, COLA, COMMA.

CAPVT XXV.

HActenus de Characteribus: restat vt de figuris disseramus: quas eadē qua superiore libro ratione ad certa capita reduci operæprecium est. Aut igitur à rei ipsius natura partiemur genera, aut ab vsu. Figurarum natura tota in exornatione consistit. quare pro modo exornationum secari possunt.

ti possunt. Ab vsu verò facilius: quum enim omnibus in omnia dicendi genera venire liceat. tametsi quibusdam quædam sunt frequentiores, sparsim, vt quæque sese offeret, tractari queunt. Nos igitur ex ipsis philosophiæ, vt semper, fontibus haustam illarum naturam digeramus: si prius quid sit περίοδος, quid κῶλον, quid κόμμα declarauerimus. Nam tametsi hæc vulgata videntur: tamen quia huiusce artis partes sunt, non sine reprehensione omitti potuere. Tum autem non pauca scripta sunt ab antiquis: quorum authoritate veritas passa est cõuulsionem. Alexander igitur Rhetor περίοδον sic definiuit. λόγος αὐτοτελὴς περιγραφὴν καὶ κῶλον συνθέσει αὐτοτελῆ διάνοιαν ἐκφέρων. Quonam verò modo fieri possit hoc, vt Periodus talem habeat definitionem, in qua excludatur κῶλον, quod eius pars est? Nam tametsi quædam plantæ nullum fructum ferũt, plantarum tamen genus ipsum nunquam definias per sterilitatem. Igitur qua ratione diuidas periodum in simplicem & compositã? Est enim simplex, quæ nullis constat colis: Cõposita, quæ ex ipsis conficitur. Neque enim verum est quod mox ait idem, κόμματα esse hæc. Μάχην ἀεισον. Γνῶθι σεαυτόν. Continent enim sententiam perfectam: neque cuiusquã orationis partes sunt. Sunt igitur periodi. Neque enim, quòd breues sunt, periodi naturam exuere. Idem enim est homo pusillus, & Gigas, quod ad τὸ τί ἦν εἶναι pertinet. Præterea quomodo potest ille definire αὐτὸ κῶλον: qui tamen exemplum subdat, cuius partes appellat κῶλα? ἀνὴρ γὰρ ἰδιώτης ἐν πόλει δημοκρατουμένῃ νόμῳ καὶ ψήφῳ βασιλεύει. ait siquidem periodum hanc esse τρίκωλον. Quanquam alium quoque pudendum cõmittit errorem. Quippe primum κῶλον dicit illud: ἀνὴρ γὰρ ἰδιώτης: secundum, ἐν πόλει δημοκρατουμένῃ: tertium, νόμῳ καὶ ψήφῳ βασιλεύει. quod falsũ esse ex eius definitione deprehẽditur. κῶλον, inquit, περιόδου μέρος, ὃ μὲν λέγεται καθ' αὑτό. At ἀνὴρ γὰρ ἰδιώτης per se nihil dicit. Miserè quoque definit κόμμα, τὸ περιόδου καὶ κώλου ἔλαττον. nihil enim declarat definitio hæc. quare sic definio: Periodus, est oratio sibi perficiens sententiam. κῶλον, siue membrum, est oratio periodo perficiens sententiam. κόμμα, siue incisio, pars composita sine verbo, sententiæ illius partem significans. Periodus igitur hæc,

Arma virumq; cano: Troiæ qui primus ab oris
Italiam fato profugus, Lauinaq; venit
Littora.

Sententiam nánque sibi quam instituit, percipit. Cola autem duo: primum, *Arma virumq; cano.* sententiam enim complet, sed non sibi: pars enim est. Alterum, *Troiæ qui primus ab oris Italiam fato profugus, Lauinaq; venit Littora.* Primum autem membrum commata duo habet: *Arma, & virumq; cano.* duo enim esse declarat coniunctio: non enim coniungit nisi separata. Sic etiam secundum membrum totidem continet incisa: *Italiam fato profugus:* &, *Lauinaq; venit Littora.* In hac periodo verba duo sunt: quæ duo efficiunt membra. factura duas periodos, nisi per Relatiuum alterum ab altero penderet. Est igitur Colon pars periodi suo verbo fulta. quòd si multæ sint periodi partes ad vnum relatæ verbum: non equidem illa κῶλα, sed κόμματα appellabo. Non enim sunt membra, nisi proprium habeant motum. non mouetur autem oratio nisi per verbum. Quæ membra quum secantur, κόμματα dicta sunt, ita à nobis definita. Partes compositæ, vt hoc differrent à partibus simplicibus, nomine, verbo, aliis: sine verbo totius sententiæ partem significantes: vt hoc differret à mẽbris. Quare ne illud quidẽ eiusdem authoris probo, quum ait Isocraticæ illius periodi partes membra esse. Nos enim incisa dicimus, πῶς γὰρ ἂν οὐ δίκαιος μετάσχοι στρατείας, τῶν μὲν ὑπ' Ἀθηναίων τε καὶ Λακεδαιμονίων στρατηγουμένων, ὑπὸ δὲ τῶν συμμάχων τῇ ἀδικίᾳ ἀδικουμένων, ὑπὸ δὲ τῆς Ἑλλάδος ἁπάσης ἐπιτιμωμένων. Quod enim mẽbrum dicas, cui deest substantiuum ipsum? Nihilo melius à Trapezuntio, Circuitus est totius orationis rotunda, & coacta, densa cum frequentatione verborum cõprehensio. Vult enim lõgam esse orationem: quo nihil ineptius. Quum enim tota oratio constet periodis, colis, commatibus? & colon esse periodi partem, coli cõma definierint: quid erit quartum illud, si non est periodus: Γνῶθι σεαυτόν? Quare scitè, vt omnia semper Aristoteles, Periodum dixit, orationem habentem principium & finem. Non igitur attribuit necessariò longitudinem. sicuti ne κῶλα quidem longiora, aut commata ipsa propterea desinent hoc esse quod sunt. Quid autem appellat rotundam comprehensionem? An verò vult in se recurrere, vt illi versus?

Vltrò animum dictis attollit, & increpat vltrò.
Ante etiam sceptrum Dictæi regis & ante.

Quæ nugæ, coacta, aut decisa? num vlla oratio reperitur, quæ intra certos limites non cogatur. Aut vlla est oratio, cuius partes sint alterius partibus orationis densiores? Falsos autem nomine ipsos puto, quum περιοδεύειν non in motu, sed in spatio posuere. Nobis verò sat est agnoscere motum ipsum atque vim, sententiam concludẽdi: vnde etiã rectissimè à Fabio Cõclusio est appellata: alia sanè ἀπὸ τοῦ συμπεράσματος Philosophorum. Sic & Comprehensionem dixit Cicero, & Orbem, & Circunductionem, quia clauderet sententiam, ita vt extra eam nihil quæreretur significandum. Nam κῶλα non totum concludunt: multo verò minus κόμματα. Quapropter idem etiam Ambitum, etiam Circuitum, & Continuationẽ, & Circunscriptionẽ nominauit. Quũ igitur dixit Trapezuntius Cõprehensionẽ, superfluò addidit, Rotundam. Nã quòd Orbis aut Ambitus dicatur, comprehẽsio tantũ intelligitur. proinde nõ minus ineptè in illa Ciceroniana narratione incisa pro mẽbris recẽ-

f.

fuit. Sopater quidã Aliciensis, homo domi suæ imprimis locuples atque honestus, ab inimicis suis apud C. sacerdotem prætorem rei capitalis accusatus, facilè eo iudicio est liberatus. κῶλα enim membra ea sunt, quæ alio vocabulo ab iisdem Philosophis μέλη appellãtur. quorum officiis actiones suæ cuique perficiuntur. at quæ actio fit in illis verbis, Sopater quidam Aliciensis: quid tum postea? Quòd si istorum authoritas plus moueat aliquos, quàm nostra diligentia: nihil laboro. doctis enim atque acribus ingeniis tantùm scribimus. Est igitur Periodus, vtì dicebamus, aut simplex, aut composita. & composita aut ex incisis, aut ex colis. Colorum numerum à duobus ad quatuor vsque producere licet. quod excedit, vitio apponi, appellarique à Græcis λόγον διεξοδικὸν: vt quemadmodum Periodus est comprehensio, ita quod extra illius præscriptiones euagatur, non iam περίοδον, sed διέξοδον appellari debeat, quasi deuiatio.

FIGVRA, FIGVRÆ.

CAPVT XXVI.

FIgura loquutionis, quam superiore libro Tropon agnoscebamus, est decora facies orationis à vulgari diuersa. Eius autem genera ad hunc potissimùm modum partiemur. Verba accipiunt figuram ab arte, aut ex sua natura, aut secundum situm, aut ratione quantitatis, aut propter qualitatem. Naturam dico, quod Philosophi Essentiam. Secundum essentiam igitur aut subticentur, aut ponuntur. si subticentur, fit figura ἔλλειψις & ἀσύνδετον. Si ponuntur, aut eadem, aut similia, aut diuersa, aut contraria. si eadem, aut voce & significatione, aut significatione tantùm. Si voce & significatione, oritur ἀναδίπλωσις, ἐπανάληψις, ἐπαναφορὰ, παλιλογία, ταυτότης, ἀντιστροφὴ, συμπλοκὴ, κλίμαξ. Si significatione tantùm, efficitur συνωνυμία. Si ponuntur similia, pariunt Allusionem, Inuersionem, παρονομασίαν. Si diuersa, nascitur πλεονασμὸς, διέφεσις, συνδιαίρεσις, ὑμοίωσις, ἀλλοίωσις, ἀλλαγὴ, μεταβολή. Si cõtraria, constituitur ἀντίθεσις, ἀντιμετάθεσις, ἀντιμεταβολὴ, σύγκρισις, πλοκὴ, ἀντιπαράθεσις. Si secundum situm, aut differuntur, & conflatur ὑπέρβατον: aut in medio, & creatur περιβολὴ, παρένθεσις: aut certa temperatione disponuntur, & gignunt συναπτόμενον: aut ad ea quæ proposita sunt, redduntur, & producunt ζεῦγμα. Si secundum quantitatem, creabitur μείωσις, quæ & μειότης dicitur. Patitur autem quantitas, quum secatur vox: & fit figura quæ vocatur τμῆσις. cuius contraria est σύνθεσις. Si secundum qualitatem, educetur ὁμοιοτέλευτον & ὁμοιόπτωτον. quæ antea dispersæ, temerè docebantur. nunc maiore opera quàm gloria à nobis digestæ sunt. Nemo enim est paulò in Rhetoricis exercitatior, qui non putet ab se quoque nullo negotio excogitari potuisse. Nunc sigillatim de his atque similibus agamus.

QVÆ EX SVBTICENTIA.

CAPVT XXVII.

Ἔλλειψις.

DEfectus verborum, πάθος maximè significat: admirationem, amorem, odium, iram. Fit etiam aliis de causis: putà ob pudorem, quum res est turpis,

Nouimus & qui te. & quo. quum veremur ne auditores offendantur. Hoc ad Oratores pertinet. etenim si quo in vitio, vel corporis, vel animi, vel fortunæ communem habeant Iudices cum reo reprehensionem: id verò tametsi multum posset causæ prodesse, tamen est omnino prætereundum: quum dicentem piget. Hoc quoque poetæ rarum: Comici tamen vtuntur. vt, *Scin' quo modo?* Illa verò quæ subticentur, in quarto,

Dixerat: atque illam media inter talia ferro
Collapsam aspiciunt. Sunt tacita per ἀποσιώπησιν, non autem per ἔλλειψιν. Omisit enim dicere quemadmodum se interfecit. Per admirationem verò aut indignationem: *O ingentem confidentiam! Heu stirpem inuisam!* Quartus enim casus sine verbo ineptus est ad sententiam. Tale & illud Iuuenalis,

Tune duos vna sæuissima vipera cœna
Tune duos? Ab amore:
Me, me: adsum qui feci. Ex ira, *Quos ego.*

Ἀσύνδετον.

CAPVT XXVIII.

SOluta oratio dici potest ἀσύνδετος; dissita, diuulsa: inconiuncta melius signat. Paratur hæc figura ad amplificationem, ad celeritatem, ad impetum animi. Denique quum magnum quippiam molimur,

Tectum augustum, ingens, cẽtum sublime columnis.
Monstrum horrendum, informe, ingens. Hæc est in priuis vocibus: in orationibus ad γοργότητα,
Ferte citi flammas, date tela, impellite remos.
Longioribus periodis in otio soluti,
Illos porticibus Rex accipiebat in amplis.
Aulai in medio libabant pocula Bacchi.
Illa autem in celeritate,
Nauticus exoritur vario certamine clamor.
Hortantur socij, Cretam proauósque petamus.
Prosequitur surgens à puppi ventus euntes.

QVÆ EX POSITIONE eiusdem vocis.

CAPVT XXIX.

Ἀναδίπλωσις, Ἐπανάληψις, Ἐπαναφορὰ, Παλιλογία, Ταυτότης.

ALexander rhetor harum aliquas confudit, nullam definiuit. Ἀναδίπλωσις, id est Duplicatio: est iteratio vocis statim subiens priorem: familiaris Tragicis. In magnis affectibus ea vtimur. Significat enim perpetuitatem repræsentationis,
O *Mysis, Mysis. Ah Corydon, Corydon.* hoc ex natura

ra tractum est. Etenim animalibus datus est motus ad fugiendum & ad consequendum. Igitur quæ vnico motu, putà saltu, appetitum locum nequeunt adipisci: cursu, qui est motus frequẽs, supplent. ἐπανάληψις autem, hoc est, Resumptio, est iteratio nõ statim, sed aliquibus vocibus interpositis. resumit enim quod reliquerat, *Sed fugite, ô miseri, fugite.* ἐπαναφορὰ verò, id est, Repetitio, ab hac non differt, nisi situ. quia in resumptione verbum quocunque loco iterum ac tertiò poni potest: in Repetitione nõ nisi in principio, *Te nemus Angitiæ, vitrea te Fucinus vnda, Te liquidi flevere lacus.* Quam exornationem auget sanè alia, quum mutatur sensus apposita alia voce ei, quæ secundo loco fuerit repetita. quod alibi quoque monuimus: *-direxit spicula Parthus, Parthus siue Cydon.* παλιλογίας verò Alexander idem malè cum hisce confudit. neque enim est eiusdem vocis repositio, sed sententiæ. Quod ex Æschylo adducit in Ranis Aristophanes, atque castigat: quódque agnoscere conati sunt Critici aliquot locis, vt, *Molémque & montes.* verùm expositio est prioris. quam molem? *Montes.* quem Italiæ locum? *Laninia littora.* Sic, *-dixítque, & prælia voce diremit.* Idem est atque, Dixitq; & dicendo prælia diremit. neque enim vitiũ hoc in maximo Poeta. nam quod Seneca in Montano oratore & Ouidio reprehendit, non bene facit. Nunquam enim idem repetitur penitus, sed semper aliquid diuersum est. Differt autem à Palilogia ταυτότης, quoniam illa est figura sententiæ, hæc dictionis. Pertinet autem maximè ad simplicitatem, quum idem verbum reponitur quasi temerè & neglecto cultu. quod quum faceret Aristoteles in historia animaliũ, Theodorúsque suo more Latinè ita redderet, vt inureret calamistris: quidam barbari agrestes elegantiæ illius ignari, ausi sunt dicere à Theodoro melius repræsentatum, quàm à Philosopho descriptum fuerit. Ille enim cùm alibi tũ in secundo, τῶν ἐχόντων τὰ βράγχια, τὰ μὲν ἔχει. καὶ τὰ μὲν ἔχοντα καλύμματα, ταῦτα οὐ πλαγίου ἔχει. nec multò pòst, ἔχει δὲ ὁ ἐλάχιστα ἔχων. quibus nihil dulcius auribus Atticis, adeò vt eo verbo etiã vsi sunt sub Pleonasmo, πνίζειν ἔχων. Et in libro De sensu & sensili, οὐ γὰρ ὥσπερ φασί τινες, ἐν ἔστιν εἶδος τοῦ ἀφανεροῦ: ἀλλ' ἔστι. διαφέρειν δὲ καὶ τοῦτο δεῖ, καὶ πῶς ἔστι. Suauis ταυτότης in quinto Æneidos, mutato sensu, *-intentáque brachia remis Intenti expectant.* Quod si Morino aut Tongro absurdum videtur, nihil mirum: Sui enim simiæ simioli. quam suauitatem neque ignorauit Cicero, neque neglexit: quinetiam curauit inter cæteras, vt suã orationem efficeret commendatiorem. Ad Atticum, Feci atque effeci, vt neuter quenquã horum pluris quàm me faceret. De Oratore, Fecísque hoc, quod ne adolescens quidem fecerã, vt his de rebus disputarẽ. Sed & aliis multis in locis. In Verrem, Glabrionem id quod fecit, facere lætatus sum. Quãtum verò afferat orationi venustatis simulata illa negligentia, ex ipsius Homeri iudicio videndum est,

Ὡς δὲ χιὼν κατατήκετ' ἐν ἀκροπόλοισιν ὄρεσσιν,
Ἥν τ' Εὖρος κατέτηξεν, ἐπὴν Ζέφυρος καταχεύῃ:
Τηκομένης δ' ἄρα τῆς ποταμοὶ πλήθουσι ῥέοντες:
Ὣς τῆς τήκετο καλὰ παρήϊα δάκρυ χεούσης.

Pro quo verbo toties repetito, si aliud subiicias, rem omnẽ funditus euerteris. nec minor gratia Terentianæ Bacchidi, *-quod si is nunc Me deceperit, sæpe obsecrans me vt veniam, frustra veniet: Aut quum venturam dixero & constituero, quum is certè Renunciarit, Clitipho cum spe pendebit animi, Decipiam, ac non veniam.* Profectò hac oratione nullum nectar dulcius. sed & Poeta ea simplicitate vsus est non semel. In quinto,

At procul in sola secretæ Troades acta
Amissum Anchisen flebant: cunctæq; profundum
Pontum aspectabant flentes.

& in Ecloga vltima verbum hoc *venit* plus quinquies, posuit magna simplicitate ac iucunditate. & in septimo,

Aurea pectoribus demissa monilia pendent:
Tecti auro, fuluum mandunt sub dentibus aurum.

Quòd si quo in loco Palilogia λέξεως Virgilio obiici potest, sanè illa fuerit,

Tum se ad Caietæ recto fert littore portum.
Anchora de prora iacitur: stant littore puppes.
Tu quoque littoribus nostris Æneia nutrix.

Alii Palilogiã genus cõstituere, sub quo essent IIII. species, ἀναφορὰ, ἐπαναφορὰ, ἐπάνοδος, ἐπαναστροφή.

Ἀναφορὰ, Ἐπάνοδος, Ἐπαναστροφὴ, Ἀντιστροφὴ, Συμπλοκή. CAPVT XXX.

EST autem ἀναφορὰ Relatio, quũ eadem vox reponitur. vt *-nec te miseret natæq; tuiq; Nec matris miseret.* Bis tãtùm ponitur, atq; hoc distat ab Epanaphora, quia hæc quum semel posuit, semel atque iterum reddit. quemadmodum Virgiliano, quod suprà scripsimus, exẽplo patet. Ἐπάνοδος verò est Reditus, quũ per eadẽ recurrimus verba ordine inuerso relegentes. quæ figura maximè poetarum parti inutilis est. fingere tamen licet exemplum è nostris Satyris,

Si tibi diuitiarum & honoris Iuppiter author,
Author Iuppiter est etiam vitæq; necisq;.

Epanastrophe autem est Reuersio, quum recto ordine restituimus sententiam. Magnis profectò deliberationibus accommodata figura. cuiusmodi apud Homerum diuinitus institutã legimus,

Τῷ δ' ἐγὼ ἀντίος εἶμι, καὶ εἰ πυρὶ χεῖρας ἔοικεν,
Εἰ πυρὶ χεῖρας ἔοικε, μένος δ' αἴθωνι σιδήρῳ.

Et apud Poetam, *-tibi nostra vicissim*

Dicemus: Daphnimq; tuum tollemus ad astra:
Daphnin ad astra feremus, amauit nos quoq; Daphnis.

Theocritũ imitatus ille est, *-τὺ δ' ἁδὺς ἄρχεο πρᾶτος. Ὣ δῦς ἄρχεο πρᾶτος, ἐφ' ἄδω τὶ μελάκες.* Alio modo ad principiũ reuersus est Ouidius,

-Militat omnis amans, & habet sua castra Cupido:
Attice crede mihi, militat omnis amans.

Consueuerũt etiã Epigrãmatographi claudere poematiũ eodẽ versu quo inchoarũt. vt Martialis,

A *Apollinarem conueni meum Scazon.*

Antistrophe autem est repetitio finis: nõ vt ponatur in principio sequentis, sed æquè in fine. hoc ab Epanastrophe differens: quam conficies, si Martialis epigramma de Hermete conuertas: vt sit conuersa ἀναφορά. Circunfertur ignobilis cuiusdam tale, quod non ponam: sed hoc,

Quisnam hic est asinarius Poeta? Caluus.
Isne edentulus? is Cotyttio ore Caluus?
Extremúsue hominum inter atra monstra Calu⁹?

συμπλοκὴ autem ex vtraque: ambas enim complectitur, Anaphoram & Antistrophen, vnde & nomen, vt

Si Caluus est Grammaticus, sic asinus quoque.
Si Caluus est Paonius, sic asinus quoque.
Inter fuit nanque asinos, sic asinus quoque.

B Fit autem genus omne Repetitionum, siue in principio fiat, siue in fine, siue vtrobique: siue vnius verbi, siue multorum: aliquando simpliciter, ac sine mutatione: aliquando partibus mutatis, vt,

Impulit, impulsu quo maximus intonat æther. Vulgatus nanq; modus fuisset, *Labitur impulsu quo maximus,* &c. Fit etiam per mutuam transmutationẽ: qualis illa Ouidii artificiosissima, quã Critici cur tollere voluerint, non intelligo:

Semibouémque virum, semiuirúmque bouem.

Est enim & ingeniosa, & arguta, & veneris plena. nec minus illa eiusdem,

Cedere iussit aquam, iussa recessit aqua.

C Repetita enim sunt, verbum in participio, participium in verbo. neque solùm sic transmutatis, sed aliis suppositis: nam quum dixisset,

Pastorum... musam Damonis & Alphesibœi,

subiecit verbum pro nomine,

Damonis musam dicemus & Alphesibœi.

Et quum appositione epitheti maximo ornamento, *-Nymphæ,*

Laurentes Nymphæ.

Et in alio casu summa suauitate apud Catullũ,

Gemelle Castor, & gemelle Castoris.

Sicut illud Ouidianum longè excellentissimũ,

-genitórque Quirine
Vrbis, & inuicti genitor Gradiue Quirini. Etiã in

D principio mutatis casib⁹ & in fine, vt sit συμπλοκή. Cæterùm non nisi Epigrãmatis conuenit,

Quisnam asellos quum fricasset, in toga it nitore? Caluus.
Cuius est os impudicum, Ploxemi gingiua? Calui.
Cui parantur in latrinis virulento regna? Caluo.
Quē fugauimus diserto doctiorum ex orbe? Caluũ.
Quonam olēte caprimulgo soluitur corona? Caluo.

Nulla tamen æquè venusta, aut æquè operosa Repetitio, atque illa Poetæ,

Quacunque illa leuem fugiens secat æthera pēnis,
Ecce inimicus atrox, magno stridore per auras
Insequitur Nisus, quà se fert Nisus ad auras:
-Illa leuem fugiens raptim secat æthera pennis.

A Κλῖμαξ.

CAPVT XXXI.

SCala dicitur figura, quum idẽ verbum connectit inferiora superioribus. quare nos aliàs appellauimus non ineptè Concatenationem. quẽadmodum medius annulus annulos vtrinque singulum continet. Ex Demosthene afferunt exemplum. apud Poetam nullum est. sanè haud multum præ se fert grauitatis. In Epigrammate potest admitti: *Concatenatio*

Insaniam, & furoris inuidi tabem
Dira Megara tradidit ferus Pluton:
At Cerbero Megara, Cerberus Caluo.

Sic fit per eandem vocem, interdum autem per synonymum, vt apud Homerum de sceptro,

B *Ἥφαιστος μὲν δῶκε Διὶ Κρονίωνι ἄνακτι,*
Αὐτὰρ ἄρα Ζεὺς δῶκε διακτόρῳ ἀργειφόντῃ·
Ἑρμείας δὲ ἄναξ δῶκεν Πέλοπι πληξίππῳ.

Non enim dixit, ἀλλὰ κρονίων, sed id quod hoc significabat Ζεύς. sic idem ἀργειφόντης & ἑρμῆς. In nono breuem posuit Poeta, sic:

Ortygium Ceneus, victorem Cenea Turnus.

Et in vndecimo,

-Atronium Salius, Saliumque Mealces.

QVÆ EX POSITIONE significati. CAPVT XXXII.

Synonymia, Πολυωνυμία

POnitur itaque vox eadem in figuris supradictis. Quum verò eiusmodi ponitur dictio, cuius alia mate-

C ria, sonus alius, significatio eadem: creatur figura, quam vocant Græci συνωνυμίαν. quippe vni rei multa sunt cõmunia nomina, sicuti modò dicebamus. Multa possumus exẽpla dare. sic in vltima Ecloga Virgilius quum dixisset, *Omnes vnde amor iste rogant*: statim subnectit, *Galle quid insanis?* Est enim amor insania. sic haud paulò pòst,

Certè siue mihi Phyllis, siue esset Amyntas,
Seu quicunque furor; id est, alia puella quam amarem. Hac sanè figura fit ποικιλία, Varietas, quæ contraria est ταυτότητι, siue ταυτολογίᾳ. sicut etiam quum vel diuersa vel contraria apponuntur.

D QVÆ EX POSITIONE Similium. CAPVT XXXIII.

Allusio, Inuersio, Παρονομασία.

ALlusionem Græcè quo diceremus modo, quærebamus. παρονομάζομαι dicunt illi, quod nos præ me fero. Verba igitur similis soni quæ sunt, mutuò se præferunt. παρονόμιον igitur fingam. Non placet hanc figuram locis grauibus adiungere. Gallis frequenti in vsu est: quam vocant ipsi Æquiuocationẽ: conficiũtq; aut ex diuisione, aut ex cõpositione. ex diuisione ludent in eo verbo, Osculũ. ex cõpositione, ludẽt in illis, *Achaica castra.* Ibi meli⁹, *Perdita mens, Perdit amens.*

Itali

Ita li corrupta voce dicunt bisquisitum, *Bisquizzo*: tametsi vt deserant signa Latinitatis, dixerunt Sacramentum: quò quàm maximè possint, alienent scripturam à Latinix. Fit autem mutatione elemētorum: sic, Orator pāgit carmina: Arator pungit crimina. Conueniunt Epigrāmati, Satyro, & Comœdiæ. præsertim inuersio, vt si seruus oret peculium & libertatem, atque aiat, Cedo hæc munera: Herus respōdeat, Doce hæc: numera: ostendēs pecuniam. per transpositionem fiunt hæc. item per ablationem, aut appositionem. Bolus, olus. Plautus, cæterique prisci illi etiam inuitas voces sub hasce leges coegere,

Quanta fumini absumedo, quanta labes larido. Venustior est illa Allusio quæ elicitur è cōtrario: quemadmodm apud eundem poetam Saturio parasitus cùm suo nomine appellaretur: Mētiris, inquit, neque enim Saturio veni, sed Esurio. Et sanè faceta vox cùm audis quempiam appellari, Esurionē. Inuersionem Græcè dixerim ἀντιστροφὴν. quæ non solùm fiat, vt diximus, per elementorū aut syllabarum transmutationem: sed etiam per corruptionē: vt Plautinus seruus, qui se ex Chrysalo Crucisalum futurū metuit. Sic ad genus nominum allusit in Amphitruone alius. cùm Mercurius quatuor homines sese cecidisse iactaret: Metuo, inquit, ne ille mihi commutet nomen: &, Quintus fiant ex Sosia. Hoc Græci gen⁹ vniuersum παρονομασίαν nominarunt: quòd præter primam verámque dictionem, aliam subdamus.

QVÆ EX DIVERSIS.

CAPVT XXXIIII.

Πλεονασμὸς, Προσδιασάφησις, Ἔμφασις.

REdūdantiā voco πλεονασμόν. quippe cùm plus est verborum, quàm quātum exigat sententia. Atque hoc quidem vitium est in diuersis vocibus: sicut erat παλιλογία in iisdem. Fit autem apud Grammaticos, quod ab illis nondum est declaratū: vbi additur pars, sine qua oratio est tolerabilior. Etenim instrumētum in sexto casu sine præpositione ritè ponitur: quare in illo versu Ouidiano pleonasmus est,

Hac modò verrebat raro cum pectine terram.

Tametsi alii legunt, *Verrebat fultam tibicine villam*: sed non placet. Eodem modo atque iisdem D legibus, Roma, potius quàm è Roma venio. quare illa præpositio redundabit. sic in sexto redundat pronomen,

At pater omnipotens media inter nubila telum
Contorsit: non ille faces, neque fumea tedis
Lumina. Elegantiæ tamen causa toleratur, & fit figura: qualis apud Comicos frequens, apud quos inuenias sępe pronomen Is & Id, sine vlla necessitate. Quædam tamen adduntur ad explanationem: atque ita euadit figura, quam

A Græci προσδιασάφησιν icciro nominarūt: quasi dicas appositā explicationē. Talia sunt Epitheta multa, quæ videntur superflua: itē instrumenta. Epithetorū exēpla longè plurima, *Nigra hirundo*: Omnis enim, aiunt, hirundo nigra. haud tamen ita est. ripariæ nánque hirundines non sunt nigræ. *Ferreus ensis.* Quis enim alia ex materia vidit vllum? at ponitur ad efficaciam. Sic, *Vastum æquor*, *Gelidum Boream*, & eiusmodi. Instrumenta quoque aut B loca pro instrumentis, vt Pectore suspirare, ire pedibus, ore loqui. Est & alia ratio appositionum: veluti quum dicit, *Ast ego quæ diuûm incedo Regina. Vos ô miserescite venti.* Hanc ἔμφασιν, id est ostensionem dixere Græci. Sic, *Vidi egomet*: &, *Hisce auribus hausi.* Interdum Expletionis causa: vt in quarto Georgic.

Epitheta ad efficaciam

Septem illum totos perhibent ex ordine menses.

Et in Menæchmis, *Aliquot viginti dies.* ἔμφασιν Democritus dicebat esse, causam visionis: Expressionem potes dicere, ex libro Aristotelis De sensu & sensili.

Περίφρασις, Μετωνυμία.

CAPVT XXXV.

MVltum affert ornamenti περίφρασις, quum rem vnam multix designamus verbis. Valde nánque abhorret à communi vsu loquendi. Equus fortis, *Fortis equi vis*. Canes sagaces, *Odora canum vis*. Cuius quoque naturæ μετωνυμία est. vt -*Cererémque canistris Expediunt*. &, *Implentur veteris Bacchi*: Bacchi enim nomen cum vini nomine communicamus. -*laticémque Lyæum*, Laticum bonorem. Eiusdē modi ea quoque quam Appositionem vocant Grammatici: Periphrasis enim quædam est, *Troas, relliquias Danaum*. Africa terra, pro Afri: aut est Metonymia, aut Periphrasis: vt sit illa, plus placet.

Ἀλλοίωσις, Ἀλλαγὴ, Μεταβολὴ, Ὑπαλλαγή.

CAPVT XXXVI.

DIuersitas aut est totius, aut partiū. quare vt est verbum à verbo diuersum, sic est idem propter alium flexum diuersum à seipso. Atque hoc quidem caput ad qualitatem debuit referri. quod satis sit monuisse. Non enim est aliud verbum, Sum, quàm Fui: sed aliusmodi. Cæterùm non temerè hîc posuimus, potius quàm in capite Qualitatix. Fit enim mutatio substantialis quoties posito nomine, aut verbo, participium apponitur. aut pro nomine supponitur aduerbium. Mutationum igitur modos, siue species videamux. Fit ἀντιμερεία, quum pars pro parte: cuiusmodi multa obseruauit apud Thucydidem Halicarnasseus. Vnum exemplum satis erit: propterea quòd in libris, De causis, dictum est satis. Aduerbium pro præpositione.

-*Factóque hîc fine quieuit.* *hîc* pro in his. aut imposito bis fine. nullus enim in narratione locus, nisi per metaphorã. Fiunt & aliæ mutationes atque suppositiones. Sic enim cõmodius explicatur vsus ille. Subiiciuntur enim alia pro aliis: quare esto ὑποβολή. veluti quum verbale ponimus pro primigenio, *Regnatorem Asiæ*, pro Rege. Est enim Rex prima vox: inde verbum Rego, vnde Rector: & Regno, vnde Regnator. Hîc nulla est ἀλλοίωσις: Non enim vox ipsa, *Rex*, est alterata: sed pro illa alia supposita. Fit autem ἀλλοίωσις, quum genus verbi mutatur. *Fabricor*, pro fabrico. *Populantur*, populant. Et coniugatio. *Ferueo*, feruo: *Lauo lauas*, lauis: *Densare*, densere. Sic declinationes: *Orphei* enim est tertius casus, sicut *Lino*: non secundus, *Orphei Calliopea*, *Lino formosus Apollo*. Sicut contrà: *Vlyssi*, secundus non tertius, pro Vlyssis, ab *Vlysseus*, *Vlyssei*: quo & Horatius vsus est. Hoc latinum ab alio recto, sicut Vlyssis ab Vlysses. At illud Græcũ Ὀρφεῖ. Græcis etiam alibi, *Androgeo* pro Androgei: *Diomede* pro Diomedem. *Duo*, pro duos, δύω. Eodem modo casum pro casu, Græca item non, vt aiunt, figura: sed consuetudine. *Mirérne laborum*: id est, labores. &, -*cui me Fortuna precari*: pro quem. hîc est μεταλλαγή, Permutatio. Illa verò μεταβολή quæ fit quũ posito verbo, aliud in alio membro dicitur: est διανοίας potius. *Quis furor ô ciues? quæ tanta insania? qualis Est animus? quanta scelerata ad prælia vires?* Adumbrat aliquo modo vim τῆς συνωνυμίας. Proprium autem Historicorum Græcorum vti μετωνυμίᾳ. ἵππον, *equum*, pro equitatu. Et in eo mutare genus, τὴν ἵππον: quoniam equæ patientiores laborum: quibus iccirco ad prælia barbari vterentur. etiã de quibus cibum capiunt ac potum Scythæ. Præterea tum illorum, tum nostrorum consuetudo mutare tempora, atque præsenti tempore deducere narrationes. sic & Poeta: -*quem dat Sidonia Dido*: quod alibi, *Dido Esse sui dederat monumentum & pignus amoris.* Sexus: *Nec dextra erranti deus abfuit*: id est, Furia.

QVÆ EX CONTRARIOrum positione. CAPVT XXXVII.

Ἀντίθεσις, Ἀντιμετάθεσις, Ἀντιμεταβολή, Σύγκρισις, Πλοκή, Ἀντεναντίωσις.

Contrapositionem posuere inter figuras dictionis: mihi videtur ad sentẽtiam potius pertinere. Fit autem duobus modis: aut nuda, aut opulẽta. Nuda est apud Demosthenẽ aduersus Æschinem, σὺ μὲν ἐξέπιπτες, ἐγὼ δ᾽ ἐσύριττον. Quæ itẽ duplex. Aut enim est sensu nõ penitus contrario, vt hîc: Excidere enĩ memoria in scena: & Exibilare, nõ sunt contraria. Quin alterũ ex altero oritur: atq; simul sunt. Aut est verè contrarius sensus. vt apud eundem: ἐδίδασκες γράμματα, ἐγὼ δ᾽ ἐφοίτων. & clarius, ἐτέλεις, ἐγὼ δ᾽ ἐτελούμην. Opulẽta est quoties rem quampiam fa-

A ctúmve ponimus, cui obiicimus tantundẽ multis oneratum verbis. Id quod fit in omni aduersatiua. vbi est, *sed*, aut *tamen*.

Nec tibi Diua parens generis, nec Dardanus auctor
Perfide: sed duris genuit te Caucasus horrens
Rupibus: Hyrcanæque admorunt vbera Tigres.

Etiam sine nota aduersationis. veluti quum in vna conquestione dixisset Dido,

-*eiectum littore, egentem*
Excepi: & regni demens in parte locaui:
Amissam classem, sociósque à morte reduxi.

In alia dicit, -*en dextra, fidésque,*
Quem secum patrios aiunt portare Penates:
Quem subiisse humeris confectum ætate parentem.

B An verò putemus esse ἀντίθεσιν quãpiam in verbis? Sanè nullam censeo, nisi aliquã præ se ferat illa figura, quam dicebamus Allusionẽ, veluti si dicam: tu honoratus, ego oneratus. Cæterum cùm verba sint quantitates quædam: & quantitati nihil sit contrarium: non erit ἀντίθεσις in verbis, sed in sensu: contrà, quàm dixere. Elegãtissimam verò orationem, quæ posita similitudine subinfert contrarium, per quod nihilominus concludit simile. quale nostrũ illud. ἐλεεῖτ᾽ ἐλεοῦντι, δότε διδόντι, ἄρχετε ἄρχοντι, καὶ πένητι πλουτοῦντες. Tria priora similia sunt: misereri misericordis, dare liberali, principẽ principi: quartũ posterius duo mẽbra inter se contraria habet: quorũ tamen sensus refert priora. pauperi nánque æquũ est dare diuitẽ. Eiusdem naturæ est ἀντιμετάθεσις: verùm non sine
C verborum affectione: quã etiam ad situm trãsferre liceat. est enim contrarietas sensus cum verborum trãspositione, vt in nostro illo Iambico, *Tibi imperare me decet, non te mihi*. Huic similis, sed operosior est ἀντιμεταβολή, quum positum quippiam retorquemus in contrarium. Qualis illa rotundissima sententia Demosthenis: cuius elegantia, atque argutia merita est, vt hîc quoque inter Poetica referatur: σὺ δὲ μὴ λέγε, ὡς γέγονεν οὕτω πολλάκις: ἀλλ᾽ ὡς αὐτὸ προσήκει γενέσθαι. οὐ γὰρ εἴ τι πώποτε μὴ κατὰ τοὺς νόμους ἐπράχθη: σὺ δὲ τοῦτο ἐμιμήσω: διὰ τοῦτο ἀποφύγοις ἂν δικαίως, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον ἁλίσκοιο. ὥσπερ γὰρ εἴ τις ἑάλω, σὺ ταῦτ᾽ ἂν οὐκ ἔγραψας· οὕτως ἂν σὺ νῦν ἁλῷς, ἄλλος οὐ γράψει. Quam sententiam & acutiorem, & suaui fecit verborum dispositione, quum eam la-
D xiorem à præceptore Isocrate accepisset. εἰ γὰρ τῶν ἀδικημάτων οὐ ῥᾴδιόν ἐστιν εὑρεῖν, ὃ μήπω τυγχάνει γεγενημένον. τοὺς δ᾽ ἐφ᾽ ἑκάστοις αὐτῶν ἁλισκομένους μηδὲν ἡγοίμεθα δεῖν ποιεῖν, ὅταν ἕτεροι ταὐτὰ φαίνωνται διαπεπραγμένοι· πῶς οὐκ ἂν καὶ τὰς ἀπολογίας ἁπάσας ῥᾳδίας ποιήσαιμεν, καὶ τοῖς βουλομένοις ἐξουσίαν πονηρεῖν &c. Similis respõsio Romuli, quũ in cõuiuio perparum bibisset: eique dixisset quidam: Romule, si isthuc omnes homines faciant: vinum vilius sit: Imò verò, inquit, carum: si quantum quisque volet, bibat: nam ego bibi, quãtum volui. Nec absimilia ἀντιφέροντα: quæ vel reciproca, vel altera ex parte respondentia latinè dicimus. posita

sita enim διλήμματα sic soluimus, Si bonus, pauper: si malus, miser: semper ergo miser. ἀντιμεταβολὴ mutat in cõtrarium, Si malus, non pauper: si bonus non miser: nunquam ergo miser. Has vtrasq; ἀντιμετάθεσιν, καὶ ἀντιμεταβολὴν quare συγχύσεις appellarint Rhetores, sanè non declararunt. Fortasse, quia vtriusque partis tam proponentis, quàm refellentis æquè communis vsus est. Non temerè verò πλοκὴν etiam dixère. Plexus enim sententiarum quidam est. ἀντιπαράθεσις, autem est contrarii intellectio per negationem. *non inferiora sequutus*, id est, parem Hectori Æneam, non contemnenda belli pars: i. vir fortis: Aduersatio Latinè figura hęc dici potest.

QVÆ SECVNDVM SItum. CAPVT XXXVIII.

Ὑπέρβατον, Παρεμβολὴ, Παρένθεσις, Συνάντησις, Ζεῦγμα. Χιασμός.

DIstrahitur oratio cùm differuntur verba post verborum tractum. Itaque ὑπέρβατον libenter dixerim distractionem. duo maxima sunt apud Virgilium: vnũ quod suprà posuimus ex IIII. Georgic. alterũ quod est in XII. diuini operis,

Interea Reges,
Procedunt castris, Illa verò omnia inter hæc,
-Ingenti mole Latinus
Quadriiugo inuehitur curru: cui tempora circum
Aurati bis sex radii fulgentia cingunt,
Solis aui specimen: bigis it Turnus in albis,
Bina manu lato crispans hastilia ferro:
Hinc pater Æneas Romanæ stirpis origo,
Sidereo flagrans clypeo, & cælestibus armis,
Et iuxta Ascanius magnæ spes altera Romæ.

Græci itaque nomine eo affecerunt hanc figuram quòd significaret Transilitionem: propterea quòd verbum, sicuti dicebamus ad calcem vsque trãsferretur. Quòd si qua oratio in orationis medio interponitur: Interiectio, & Interpositio dici potest à nobis: quam παρεμβολὴν & παρένθεσιν Græci vocauere. vtriusque natura vna est, modi non vnus. Quæ enim simplex est, totáque materia aliena, Parenthesis dicitur: vt *Fatebor enim*. Reor, Opinor. Aiunt. *Mirabile dictu*. *Si credere dignum est*. *Fama est obscurior annis*. & eiusmodi: quæ omnibus materiis, atque argumentis conuenire possunt. Alia est παρεμβολὴ socia, atque affinis τῆς περιβολῆς, tum nomine tum natura. quoties aliquam ex circunstãtiis, quæ post orationem afferenda fuit, rei ipsi inserimus, quale illud,

Tum Bitiam ardentem oculis, animísque frementem.
Non iaculo: neque enim iaculo vitam ille dedisset:
Sed magnum stridens contorta phalarica venit
Fulminis acta modo.

Debebat enim coniungere instrumentum cum vulnere, ac postea dicere, quæ interposuit, sic,

Tum Meropem, atq; Erymam iaculo, iaculoq; & A-
At Bitiam stridens contorta phalarica, diri (phidnũ.
Fulminis acta modo, clypei per taurea terga
A *Loricámque horrentem hamis, ferroque trilicem.*
Non iaculo, neque enim iaculo vitam ille dedisset.

Sic & paulò antè,

Et primum Antiphaten, is enim se primus agebat,
Thebana de matre nothum Sarpedonis alti.

Postposita oportuit, ad hunc modum:

Et primum Antiphaten, sobolem Sarpedonis alti
Matre nothum Thebana: is enim se primus agebat.

Quæ equidem ita discerpsi, non vt meliora facerem: sed vt ostenderem figuram. Nam quanto venustius?

Et primum Antiphaten: statim, primum quia primus: quàm si distulisset. Vbi verò partes orationis certo ordine disponuntur, ita vt aliquibus aliquæ reddantur, vt aliam formam, ita aliud nomen inuenere. Duobus autem modis
B consueuere: aut enim fit recursus in ipsa redditione, qualis erat in Epanodo: aut à prima incipit redditio ac desinit in posteriorem. Ponam orationes duas simplices, quas deinde figurabo. Vna erit hæc: Ego nobilis, & probus: caluus caprimulgus, & nequam. Disiungam, atque retribuam suum cuique, sed recurrendo, sic: Ego nobilis, caluus caprimulgus. caluus nequam, ego probus. Hanc appellauerunt συνάντησιν: id est occursionem. cùm enim videretur oratio processura: quasi cõsistere eam fecimus, atque occurrimus, à fine incipientes. Quod si positis fiat ordine, quo cœptũ est, retributio, Zeugma dixerunt, id est coniunctionem: veluti si sic dicas: Cæsar, & Caluus eadem in vrbe agũt: Cæsar Philosophus, Caluus Asinarius. Coniun-
C xisti cum Cæsare Philosophiam, cum Caluo fœtorem. Iugationem hanc nomino. vtriusque exemplum dabo ex diuino Poeta. Occursionis illud,

Vos etiam gemini Rutilis cecidistis in aruis
Daucia Laride, Thymberque simillima proles
Indiscreta suis, gratúsque parentibus error.
At nunc dira dedit vobis discrimina Pallas.
Nam tibi Thymbre caput Euãdri° abstulit ensis:
Te decisa suum Laride dextera quærit.

Priorem posuerat Laridem, posteriorem nominat. Alterum exemplum in Bucolicis, (vnum,

Compulerantque greges Corydon, & Thyrsis in
Thyrsis oues, Corydon distentas lacte capellas.

D Iugationis autem decorem auxit in eodem libro, geminatione,

Non me carminib° vincat, nec Thracius Orpheus,
Nec Linus: huic mater quamuis, atque huic pater
Orphei Calliopea, Lino formosus Apollo. (adsit,

Nam & matrem reddidit secundo versu Orpheo, in tertio matris nomen, Lino patrem in secundo, patris nomen in tertio. Quod verò in vndecimo legitur,

Munera portantes, eborísque, aurique talenta:

Quidam à vulgata expositione ad hãcce figuras traducere voluerunt. Vulgata sanè lectio est hæc. *Munera portantes*. quænam? talenta auri, & eboris, & sellam, & sceptrum. Illi autem

malunt sic: *Munera portantes aurique eborisque talenta: Et sedem*. id est, auri talenta, & eboris sellam. Iccirco transposuêre voces. Verùm vt sit, quod volunt, nulla transpositione opus est. Erit enim ἀπίθανος. Cæterùm quũ etiam tertium sit munus, Trabea: non placet ista κακοτομία. præsertim Latini orationem oportuit esse perspicuã. tum autẽ minus cõuenit loquutio, sellam eboris, talenta auri. Postremò etiam nunc, vt olim, tum ebur, tum ebenum pondo æstimabatur. Quòd verò non sit opus transpositione, etiam ex Hermogene manifestum est: qui nostrã ἀντίθετον vocat χιασμόν: propterea quòd cùm primo quartum, secũdo tertiũ redditur, excitatur forma decussationis ad hunc modum, Eboris Auri Talenta Sellam

B

QVÆ EX QVANTITATE.

Πάρισον. Capvt. XXXIX.

Πάρισον, siue παρισώσις, Latinè Exæquatio. quoties totidem vocibus, iisque æqualibus complentur partes orationis. Haud sanè magna virtus: aliquãdo etiam vitium. Isocrates & Gorgias in hac multus. de Homeri versu diximus. In Elegis sæpe inueniũtur membra paria. vt in illo, quem adducebamus, *Cedere iussit aquam: iussa recessit aqua*. Accuratiꝰ quoq; in altero, cuiꝰ imaginẽ expressit vir bonus, *Semideúmque virum, semiuirúmque deum*.

Σύνθεσις, Τμῆσις. Capvt. XL.

C

Patitur quantitas vel cum ex duobus verbis vnum conflatur: qualia multa dithyrambica. Compositio appellatur hæc, non minus figura, quàm cæteræ. Est enim dictionis facies præter morem vulgi. *Antemalorum. Semperflorentis*, apud Lucretium. Contraria huic, sectio: τμῆσιν Græci nominant, *Quæ me cunque vocant terræ*: nam vulgo dicimus: Quæcunque.

QVÆ EX QVALITATE.

Ὁμοιόπτωτον, Ὁμοιοτέλευτον. Capvt XLI.

D

Latini duas Græcorũ figuras ὁμοιόπτωτον, ὁμοιοτέλευτον ita sunt interpretati, Similiter cadens, Similiter desinens. Verùm neque Græcorum admiror superuacuam sedulitatẽ: neq; Latinorũ probo securitatẽ. Græci sanè cùm haberent excogitatam vocem ὁμοιοτέλευτον: cuius finis in pluribus membris eundem sonum ederet: quid noui in eo, quod ὁμοιόπτωτον nominant, quæsiuere? nonne est in hoc ὁμοιοτέλευτον? Idem nánque est in dictione & πτῶσις, & τελευτή. Quòd si πτῶσιν aliud intellexere: id scilicet, quod nominum tantùm esset, atque participiorum proprium: sanè aliarum quoque partium nomen certum ad illarum desinentiam inuentum oportuit. Igitur in verbis ὁμοιόχρονον statuẽdum: In aduerbiis verò quid? etiam personæ & numeri non negligendi. ὁμοιοτέλευτον enim dicũt

A

illud: καὶ τὰς δίκας κατέστησε, καὶ τὴν ἀδικίαν ἀπέστησε. hoc autem ὁμοιόπτωτον: ὦ πάντων πολιτῶν ἀρχεστάτοι, καὶ πάντων ἀνθρώπων δυσφημότατοι. Quòd si iccirco fecerunt, quia aliud sit desinere eodẽ sono, aliud eodem casu: quia non semper iisdem casibus idem sonus fit, iam illa non erit figura. Exempli gratia, δεινὸς περὶ λόγους, καὶ ἀγαθὸς τὰ πρακτικά. quãobrem ne Latini quidẽ, vti dicebamus, rectè. Vox enim illa, similiter cadẽs, neutiquam nominũ tantùm desinentiam significat. Æquè enim cadere dicemꝰ Latinè, Fugit, & dicit: hodie, & postridie. quare vna tantũ nobis esto figura, ὁμοιοτέλευτον omnem comprehẽdens desinentiam. cuius exempla frequentia apud Poetã: verùm vnius tãtùm modi. videlicet in participio actiuo, eóque casu quarto tãtúm. in eodem versu, *Tollentémq; minas, & sibila colla tumentem*. In pluribus, *Sed neque currentem, neque se cognoscit euntem, Tollentémue manu, saxúmq; immane mouentem*. Alia ὁμοιοτέλευτα rariora: vt in XI, *Ad terram misere, aut ignibus ægra dedere*. &, *Vincla recusantum & sera sub nocte rudentum*. Stultè verò irridet in Thucydide ὁμοιόπτωτον Dionys. Halicarnasseꝰ: haud enim ferè quisquam est vel Oratorũ, vel Historicorum, vel Poetarum, apud quem non inuenias. Quin ipse quoque Demosthenes cùm alibi, tũ hisce verbis non esse vituperandũ demonstrauit: τῇ τε πόλει βοηθεῖν οὕτως δεῖν, καὶ δίκην ὑπὲρ αὐτῶν λαβεῖν· τοῦτο κἀγὼ πειράσομαι ποιεῖν. Quid Aristoteles? cuius orationis castitatem potius quàm licentiã carpis. omitto prooemiũ in Rhetoricis ad Alexandrum: at in III. de Anima, & πάρισον, & ὁμοιοτέλευτον edidit. ἀκολουθεῖ δ' ὅπως σημαίνει τι αὐτῷ: γλῶτταν δ' ὅπως σημαίνει τι ἑτέρῳ. In libro verò De sensu & sensili adeò probauit, vt non solùm eandem desinentiam, sed in eodem casu idẽ nomen reposuerit. οἱ μὲν τελευτῶσιν εἰς τὰ περὶ ἰατρικῆς, οἱ δ' ἐκ τῶν περὶ φύσεως ἄρχονται περὶ ἰατρικῆς. sic & in eodem, εἰ οὐδὲ μὴ δι' ἐκεῖνο καλῶς, μηδ' αὐτὸ καλῶς. Cæterùm est & alius modus eius similitudinis, quæ est in sono. non enim est in diuersis mẽbris orationis, sed in fine eiusdẽ membri, quũ syllaba vel dictio syllabæ vel dictionis antecedentis, eundẽ sonum reddit. neque verò in fine solùm, sed etiam in quacunque parte.

D

Quod quũ quasi vitiũ obiiceret Erasmus Ciceroni, meritus est vt à nobis in priore aduersus eum oratione doceretur. Ibi igitur & Terẽtii dixisse sese, & Horatii pares res, & Homeri ἰσόθεον ἔσαν, afferebamus: quibꝰ Ciceronis Fortunatã natã toleraremus. & nunc ex Aristotele addimus φθαρτικὸν ὄν, idque non semel. & ex Thucydide, σημεῖα μιᾶς ναῦς, quorum authoritate figura illa commendari possit.

INTERROGATIO, PERcontatio. Capvt XLII.

Quærebamus, essétne figura Interrogatio. quibusdã enim non videtur. ac ne nobis quidẽ, si eius natura cõsideretur. Nemo enim non etiã sine

ne arte interrogat. at omnis figura ab arte. Non igitur natura sua figura est, sed vsu. quædam enim recta oratione quæ dici solent, si flectantur ad interrogationem, figuram committent: quemadmodũ & exclamatio. quod igitur ad genus, ex iis quę suprà posita sunt, referetur? Ad genus id, quod adiungit diuersam vocem. Esto enim oratio hæc, *-ego te vidi Damonis, pessime, caprum Excipere.* addita negatione, *Nónne ego?* efficitur interrogatio. Sẽper autem exercetur affectibus, admiratione,

Nonne fuit satius tristes Amaryllidis iras
Atque superba pati fastidia? Indignatione,

-& quisquam numen Iunonis adoret? Desperatione, *Sed quid ego hæc autem nequicquam ingrata reuoluo?* Aliquando ad sciscitandum, *Quóne tenetis iter?* cuiusmodi maxima pars est. Interrogatio enim est à dubitatione: nemo enim quod aut habet aut scit (scire enim habere quoddam est) rogat: nisi per simulationem, aut quũ quod scimus, ab aliis vel negatur vel dissimulatur,

Nonne ego sum magni Therameda filius Alcon?

Interrogationem à percontatione qui distinguunt, subtilitati student. Interrogatio enim genus est: Percõtatio species. Percontatio illa est,

Sed vos, qui tandem, quibus aut venistis ab oris?

quũ petimus quod nescimus, aut fingimus nescire. Interrogatio verò & hæc & alia, etiã quũ scimus: sed interrogamus, vt à negante exprimamus confessionem,

Nósue tibi Phrygiæ fluxas res vertere fundo
Conamur? Etiã alio modo, quum quærimus causam quam tamen reddi nolumus:

-quid me alta silentia cogis
Rumpere, & obductum verbis vulgare dolorem?

Interrogatio, ἐρώτησις, Percontatio, ἐξέτασις, Exquisitio.

FIGVRARVM VSVS.
CAPVT XLIII.

QVid esset figura, quótque earum genera possent statui: itémque generũ species, quoad fieri potuit, breuiter dictum est. nunc quæ cuique generi dicendi conueniat, declarandum. Quanquam igitur ex ipsis exemplis, vnde sumpta sunt, intelligere potes quibus quæq; formis aptari queãt: tamen strictim de his aliquid dicendũ est. Figuras omnes infimus Character admittere solitus est. non omnes sublimis. aut verecundè, veluti [illegible]. semel enim & parcè,

O verè Phrygiæ, neque enim Phryges. Sic neque παρῳδίαν, neque inuersionem, neque ἀντιμεταβολὴν, neque ἀντιμετάθεσιν. Hæ nánque Epigrammati, & Satyro ac humilibus Scenis sunt familiares. Altiloqui autem maximè peculiaris Periphrasis, & Metonymia, & μεταβολὴ: cæteræ omnes, vt res tulit. Mediocris autem Character, quòd ad figuras attinet, ad Magniloquum frequentius ac propius accedit, quemadmodum & numeris: de quibus iam scribendum est.

A

NVMERVS. CAPVT XLIIII.

Ριθμὸς, sicut alibi quoque declaratum est, id significat quod designat discretam quantitatem. Numerum Latini dixerũt à distributione: hoc est enim τὸ νέμειν, vnde & νόμος. Huic Numero Musicus quũ addidit sonũ: suũ fecit, atq; ῥυθμὸν appellauit. Maiores nostri, qui in armis nati, serò Græcas artes excoluere, quum aliam cõmodiorem non inuenirent, communi cũ priori voce appellauere. tum postea translatum ad Poesim, sic definiemus: Numerus est concinnitas orationis, apta rei quæ significatur. Intelligo rem, aut quæ est, aut quæ esse fingitur. Nam Poeta ex persona sua ita loquetur, vt est: vbi verò duas introducet inter se altercantes, non

B necessariò dabit orationem secundum rem: sed ex animo loquentis. Magna erat res, *Nuncius ab Ioue*: paruam eam facit Dido. icirco vtitur humili oratione, *Scilicet is superis labor est, ea cura quietos Sollicitat.* nam & dactylis vsa est, & vocabulis exilibus. Quin ne ex Poetæ quidem persona: sed ex stili natura. Tenues enim res grandiore oratione describet altiloquus: vt in mediocri fecit Poeta. Quum *apum gentem* dixit: & *sub mœnibus vrbis aquantur*: & *paruósque Quirites.* In septimo verò diuini operis, vide quibus verbis humilem pingat comparationem, *-magno veluti quum flamma sonore Virgea suggeritur costis*

C *undantis aheni.* Oritur autem ex partium quantitate, qualitate, dispositione. Quãtitas duplex, in corpore & in tempore. Corpus appello, dictionis extensionem: Tempus, tractum pronunciationis. Qualitas in tenore & in sono. Tenorem intelligo elationem vocis, aut depressionẽ. Sonum, aeris verberationem qualencunque. Concinnitatẽ, quemadmodũ alibi dicebamus, non à cinno, sed à canendo nsic ducimus. adeò vt quod ambigua voce dixerunt Numerũ veteres (nobis liceat) Canorem appellemus. Quid ni? veluti à rubendo rubor, à sapiendo sapor, ab ardendo ardor, à sudando sudor: sic à canendo canor. Est quippe Numerus in oratione cõcentus quidã. Dispositio cõprehendit locũ, sitũ, ordinẽ: de quibus omnibus iã dicendũ est.

EX DICTIONVM
Quantitate. CAPVT XLV.

D NVmerum efficit Quantitas duplex, continua & discreta. Continua, quũ dictio prolixa spiritũ exhaurit. hic totum solidum est. Discreta, quum solidorum breuitatem compensat frequentia interuallorum. exempli gratia,

Nimborum dominum tempestatúmque potentem.

Hic sunt verba quatuor, quæ Solida appello. quatuor, inquam, si Donato credimus, qui encliticas particulas vnam esse facit dictionem cum antecedente. sic enim apud Terentium in Adelphis ait esse vocem illã, *Immisericorditérq,*, octo syllabarũ. quatuor ergo hoc in versu plo-

na sunt, tria vacua, quæ *διαστήματα*, siue interualla voco. sic enim & Musici. Vnúquodque continuum discernatur siue discriminetur in minutiores voces, túc interualla defectui tractuű pro supplemento erunt: exempli gratia, *Imperat & nimbis & densis turbinis auris.* Totidem in vtroque syllabæ, in hoc plura interualla, quæ plenitudinem explent superioris. eodé modo numerorum auspicia Pythagoras ex fabrilium malleorum ictibus deprehendisse. nec id ignorauit Virgilius: quid enim antiquitatis ignorauit ille? Sed pudenter, vt semper, adũbrauit illo aduerbio, Innumerum: VIII. libr. diuini operis, *Illi inter sese multa vi brachia tollunt Innumerum.* i. per vices non sine ordine. Quod Callimachus quoque dixit in Dianæ hymno, *ἀμβολάδις τετυπόντες*. quare numerus non solùm consistet in B plenis, sed etiam cõflabitur è vacuis. Operosius enim dicitur in hoc carmine, *multa vi*, quàm si dixisset, *mutantes*, vno verbo. Vtriusq; igitur legis tam pleni quàm vacui obseruationes ab exemplis petendæ sunt.

PLENI, ET VACVI obseruationes. CAPVT XLVI.

PLenitudinem non vna ratione fieri animaduerto, vel quum verborũ tractus longi sunt, vt *Tempestatum, contemplator, armentarius, lamentabile, fligtabile, irremeabilis, intractabile, ignipotens, aripedem, componere, conticuere, saturnia, versicoloribus, Ionio, circumspexit, pernicibus, inexorabile, Phlegethontis, propugnacula, antemalorum, centumgeminus, tricorporis*, & alia eiusmodi, quorũ tra- C ctus rei ipsius, cuius notæ sunt, aut dilationem, aut difficultatem, aut moram, aut vim pingũt. hæc est prima pleni ratio. Altera quum verba carpuntur à verbis, vt ex ipsis partibus pes fiat. cuiusmodi versus ille est in XI,

Extulerat lucem, referens opera atque labores. &

Sic fatur lacrymans, classiq; immittit habenas. &

Romanoq; foro & lautis mugire carinis. Vacui autem lex obseruatur, aut ex natura ipsius, aut ex frequentia & raritate. Naturam intelligo formam modúmue, quo verbum à verbo absistit. veluti differt interuallum horum duorum, *qui primus*, ab interuallo illorum duorum, *Littora multum.* Itaq; aut vocalis excipit vocalé, vt *Insu-* D *læ Ionio.* aut consonans consonantem, vt *sub pectore.* aut consonantem vocalis, *Ibant obscuri.* aut è cõtrario, consonans vocalé, *numine læso.* quorũ omniũ multa variáq; ad constituendũ numerũ vis est. Quinetiam ipsa vacua modo alio considerantur: non quo pedé, sed quo verbum claudunt. quorum frequentia interuallorum hoc in genere affectum auget in sententia. Nánque vt plus soni reddit tractus prolixioris, ita plus exhauritur spirit⁹ in vocis resumptione. ergo interdum prætulit Poeta cõpositum simplici, vt rei tractum vocis prolixitate referret. interdum minutioribus conferfit versum vocibus. Exem- A plum prioris consilii, *-lato quam circumamplectitur auro.* non, circumplectitur. Hoc enim est illo simplicius. neque veritus est elisionem, sed potius affectauit ob sonum. In illa igitur mora (auditur enim aliquid, quo intelligimus ibi fuisse illam præpositioné, sicut scripsit Quintilianus) designatur ambitus illius amplexionis. sic & attollere potius quàm tollere,

Hortor amare focos arcémque attollere tectis.

Opera enim multa eget arcis ædificatio. Iccirco plus etiã operæ positum est in *Attollere* quàm in tollere posuisset. De his autem etiã inter Soni obseruationes dictum est. Breuiorum autem verborum laus atque vtilitas ad comparandam maiestaté vel ex vno illo versu constare potest,

Arma virumq; cano Troiæ qui primus ab oris.

& illo, B

Inde toro pater Æneas sic orsus ab alto.

Cum quibus si comparentur ii qui ex prolixis constituuntur, facilè intelligentur vtrum genus ad altiloquam dicendi formam sit accommodatius,

Iasius Imbracides Icetaoniusq; Thymœtes. &

Phyllirides Chiron Amithaoniusq; Melampus.

Ledæam Hermionem Lacedæmoniosq; Hymenæos.

Cęterùm vocabulorum breuitate etiam ad celeritatem vtimur. dum molitur consilium, miscuit prolixiora. dum exequitur, expedit minutioribus verbis,

Ergo age chare pater ceruici imponere nostræ:
Ipse subibo humeris: nec me labor iste grauabit.
Quo res cunq; cadent, vnum & cõmune periclum,
C *Vna salus ambobus erit: mihi paruus Iulus*
Sit comes, & longè seruet vestigia coniunx. Sic

mox, *Tu genitor cape sacra manu.* Cõtinua porrò bissyllaba, *-dextræ se paruus Iulus Implicuit.* Verbum hoc lõgius implicationé designat ipsam,

Poné subit coniunx: expedita.

Adhuc verò expeditiora,

Et me quem dudum non vlla iniecta mouebant
Tela, neque aduerso glomerati ex agmine Graij,
Nunc omnes terrent auræ, sonus excitat omnis.

Nec minore arte, *-subitò quum creber ad aures*
Visus adesse pedum sonitus. &

Ilicet ignis edax summa ad fastigia vento
Voluitur. Tum subiecit verbum *exuperans*,

D alia, propterea quod flamma quoque exuperabat, *Exuperant flammæ, furit æstus ad auras.*

Quid illis verbis celerius?

Ferte citi flammas, date tela, impellite remos.

Aut illis?

Nec iam se capit vnda, volat vapor ater ad auras.

Quid illis lentius atque adhærescens magis?

Ante & Trinacria lentandus remus in vnda.

Cunctabundus rem quam exhorrescebat Æneas, dicit illo versu,

Nec tu mensarum morsus horresce futuros.

Vbi quum hactenus de mole ac corpore dictionum præceptum est: obseruetur etiam temporis tractus, quod erat secundum membrum quanti-

quantitatis. Spondęis enim vtitur in ipsis commorationibus: Dactylis autem in expeditionibus. nam quod professi sunt, Trochæos seruorum diligentiæ conuenire in Scenis, satis est in Epinomide à nobis refutatum. Id quod ex Tragicorum quoque iudicio clarius constat: qui choros suos etiam in stataria materia è puris Trochæis sæpenumero edidere. Poeta igitur quum Æneam à Troianis oris in Italiam deduceret, dactylis vsus est: iter enim facit. quum verò ipso in itinere multis cunctabundum iactationibus canit, detinet spondæis:

Arma virúmque cano, Troiæ qui primus ab oris
Italiam fato profugus Lauinaq; venit
Littora. Hactenus processus. nunc obiectio impedimentorum: *multum ille & terris iactatus & alto.* Sic discessum recentem Troianorum, qui penè etiam in ipso essent conspectu,

Vix è conspectu Siculæ telluris. Cunctatur enim oratio, & in spondæo & in monosyllabis. sanè vix illud fit. Audis etiam in illo id quod in re atque opere est,

Et leues ocreas lento ducunt argento.

Motus igitur ipsos, ac motuum variationem pingit. nam ob pondus subsistit: deinde impetum dat, quum dicit; C

-versantque tenaci forcipe ferrum. Talis vis est in ipso dactylo, vt post collectas vires faciat impressionem. Id quod subiicitur oculis, non solùm auribus in verbo *Impulit, impetus, incita, obnixus, igneus.* Contrà, Anapęstus aptior ad luctam. Mouetur enim celeritate sua in hostem: deinde conserto prælio perstat. Neque verò temerè proceleumaticus admissus est ab eodem. Nonne vides ictuum crebritatem atque celeritatem? *-labat ariete crebro*

Ianua. Item aliam celeritatem,

Hærent parietibus scalæ. Sunt etenim verba quædam quæ secum connatos habent pedes ad eas quantitates quæ sunt in re manifestæ: vt Statim, Citò. nam & curta sunt ipsa tota, & earum partes minimum habent temporis. Illico etiam, & Protinus, & Ocyus, cum promisso motu præ se ferunt per initia moram quandam: qua continuatio fiat cum superioribus: sic Velociter & Pernieiter, primarum syllabarum tractum totidem celeribus rependunt. Celeriter, longè fidelius. nam tametsi multimembris est D vox, persoluit tamen quod debet in significato celeritatem. Non sic in *extemplò*, & in *actutum*: in *continuò* mediocrius. Ne adducaris in eam sententiam, quæ censet nomina verbáque naturalia esse, sicut est res. Quod quum Plato senserit à Pythagoricis, repudiauerit Aristoteles: huius odio potius, quàm quod quæ diceba intelligeret, Erasmus, vt alia multa, stolidissimè profiteri ausus est. Cæterùm & in libris *de ięculaneis*, & in nostris De causis, acutissimè contra eos est disputatum. Nec minus hoc loco illorum vel tarditas, vel pertinacia, vel impudentia deprehendi potest, quum & longæ & breues dictiones sint notæ celeritatis, vt, citus, celer, velox, pernix, quæ tibi eligendæ erunt.

Ad vtrámque verò consequendam quantitatem aliquando additur, vt dicebamus: interdum eximitur elementum. Certè in hac dictione, *Compositus*, motus est: quare Poeta cùm quietem demonstrare vellet: elisit vnam è vocalibus, quæ motoriam vocem faciebat, atque vt esset stataria, effecit, B

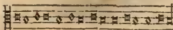
Nunc placida compostus pace quiescit. Poterat enim sine carminis iactura sic, *compositus placida nūc pace quiescit.* Sic propiᵘˢ accedit *accestis*, quàm accessistis. Potuit enim, *vitastis* aut tale quid. Et celerius est *iusso*: quàm iussero. Et in *extinxti* est extinctio quædam decurtata voce. Sed de quātitate satis dictum est. horum enim vestigiis cętera omnia poteris indagare: nunc ad qualitatē ipsam transeamus.

EX DICTIONVM QVALITATE. CAPVT XLVII.

AC quantitas quidem ad materiæ rationē propiᵘˢ accedere videtur. qualitas formæ naturam magis sapit. videtur enim Numeri anima, sonus: Corpus autem, dictio. Est autem sonus, quemadmodū dicebamus, duplex. Alter sanè qualiscunque vel in vocalibus, vel in consonantibus, vel singulis, vel cohærentibus, vel coniunctis, vel commistis. Alter est soni potius modus, de quo in libris de causis acutissimè disputatū est. Accentum dixere veteres soni moderationem in tollenda, premendáque voce. ita enim loquebātur, vt canere viderētur. id quod multis etiámnum peculiare nationibus est. Taurini Ligures soli Italorum accinunt loqutionibus. In Gallia Aruerni. Non temerè factum puto, quod ab iis, qui Latinè loquuntur, desitum sit. Quid enim risum maiorem mouere queat, quàm si ita pronuncies.

Ar— virum— ca— Tro— pri—
ma que no ia qui mus ab ris.

Quod quoniam à nullo accepimus præceptore: voluimus hic explicari, ne alios quoque vel lateret, vel falleret: sicuti diu nos quoq; fefellit. Cæterùm, cùm tenorē: (is enim tenor est) à quantitate non distinguant: atque barbarè penè omnia pronuntient: omnia enim producunt Itali: omnia corripiunt ita Vascones, vt deuorare videātur: quibus temporibus quoque antiqui pronuntiarent, pictum dedimus,

Arma virumq; cano Troiæ qui primus ab oris.

A Cùm igitur huiusmodi qualitas iam vsu abolita sit: ad aliam, quæ luculentissimam constituit speciem orationis transeundum est. Eam sic agnoscebamus, in vocalibus, in consonantibus, singulis, cohærentibus, coniunctis, commistis.

Igitur Vocales grandisonæ sunt, A, & O. Obscurum, V. obscurius Y. Exile I. Mediocre, E. In A, latitudo. In I, longitudo. In E, profunditas. In O, coartatio. In V, & Y, natura quædam affinis ipsi I. In verbo igitur, *cano*, vtraque illustris: plus enim ibi audis, quàm si dicas: Canus. Sic, *alto*, quàm Altus: *Lato*, quàm Latus: aut, Canis, Latis, Altis: Mediocrem autem aut fusum sonum in, Cane, Late, Alte. I, multum potest ad animi suspensionem, quæ in Voto, in Religione: præsertim cùm producitur: vt dii: etiam cùm corri-
B pitur: Pii. Et ad tractum omnem denique designãdum, Litora, Lites, Lituus, It, Ira, Mitis, Diues, Ciere, Dicere, Diripiũt. Status enim in prĩcipio, motus deinde. Hæ per se singulæ vocales. Cohærentes autem similibus similes augent sonum. Græci geminant A, & O, λααῦ, βοῶμεν. Latini O. Coorta, Coopertum, Cohortatus. Item alias, in quibus eiusdem efficaciæ sonus exultat. Deæ, Deprehendo, Vehemens, Decro, Deerro. Dii, Pii, It: nõ sine manifestissima spiritus profectione. Lituus, non sine soni, quem significat, similitudine. Ex vocalium commistione diphtongi fiunt. quorum sonus cùm & desierit, & si restituatur, distortus sit: in eorũ præceptionibus non laborabo. Non coniunguntur autẽ vocales, quemadmodum consonantes in eadem
C syllaba nisi commistione, vt diximus: aut mutatione: quod facit I, & V. de quibus alibi. Exempla verò aliquot huc adducenda sunt. Granditatis illa: *Arma virumq; cano.* Mista illa. In itinere quod appetit: *Italiam*. Necessitas itineris in vasta voce, *Fato*. Vastitas in vasta voce, *Vastos voluunt*. obscurum in ipsa voce hoc significante. Quid enim illis obscurius? *Ibant obscuri. Inuadunt vrbem. Tuq; inuade viam*. Illa verò proposita, explicata, diffusa, quæ egent consultatione,

Consulere atq; omnes metuentem exponere casus.

Est enim decies, E, positum. sic,

D *Et petiêre sibi, & voluere adiungere gentes.*

Manifesta verò dat exempla humilitatis, & grandiloquentiæ initio diuini operis. Tenuissimum enim,

Ille ego qui. Deinde cùm dicit: *& egressus syluis vicina*. latiore sono vtitur, atque sanè egreditur, ac vestigia ponit in grandiore.

Vt quamuis auido parerent arua colono:
Gratum opus agricolis. tandem persistit,
At nunc horrentia Martis, Arma cano.

Sic, *olli*, potius, quàm illi. *Coorta, Collucent, Apparent, Illætabile murmur*. Sanè obscurum. Etiam illud,

Cristaq; tegit galea aurea rubra.

A Quod potuit, *cristis rubris*. At Seruius ausus est recensere inter pessimos versus. Similis ille,

Cui triplici crinita iuba galea alta chimæram
Sustinet. Tantum interest inter Grammaticum & Poetam. Eiusdem maiestatis: *Verbena tempora vincti*, non, verbenis. & *Latera ardua tinxit*. &, *capita alta ferentes*. &,

Accipite Æneam, & tandem arcete periclis.

Exemplum de O.

Ionio in magno. Neptuno Ægæo. Inoo Melicertæ. Apud Senecam, *Arctoo gelu, Bootes, Oriona*. Apud Catullum, *Oarion*,

Hiatus autem sæpe quæsitus,

Et succus pecori, & lac subducitur agnis.

Sub Ilio alto, præsertim cùm repræsentandus est,
B vel conatus, vel difficultas. Ter sunt conati imponere *Pelion Ossæ*. Equidem etiam alio auxissem *Pelio Ossam*. Sicut & illud Ouidianum,

Iactari quos cernis in Ionio immenso:

Fecissem, *Quos cernis iactari in Ionio*. Admirantis superciliosus hiatus ibi:

Vt vidi, vt perii, vt me malus abstulit error!

Aliquando variationis, ac decoris tantùm gratia, *Dardanio Anchisæ. Neptuno Ægæo*.

Consonantibus autem sonus vt non integer sine vocalibus, ita cum ipsis talis, vt eas faciat pleniores. Inter quarum naturam natura media est ipsius aspirationis. Cuius pronuntiationem tametsi viro graui indignam semper existimaui: est enim corui gutture canere: & quasi vomere videntur, qui ita loquuntur: tamen quia
C veteres eam admisere: vsus prisens tenuit, nou' recuperauit. de ea tantùm dicemus: multum posse in animi affectibus. Quare Interiectionibus addita est. Adiuuat rem sanè. *Paucis turbatus vocibus hisco. clamor frustratur hiantes*: Ahena. quod cùm sine aspiratione scriptum esset in Codice Virgiliano, superinductam noua manu vidisse se scribit Gellius.

In Consonantibus est, Sonus, & Spiritus. Spiritus continet stridorem: sonus, vibrationẽ, asperitatem, tinnitum, mugitum. Spirituosum F, tãtum abest vt, quemadmodum dixere, sit muta. per se enim flatũ habet. magis etiámnum S. Stridor in, Z. Vibratio & asperitas in R. Tinni-
D tus in N, & L. Obscuræ pressísque soni, B, P, T, C, G. paulò hilarior, D. Arabes verò ipsum etiã aspirant. Contrà, Galli in fine attenuant ac pro T, pronunciãt. M, seipsum, quid velit, prodit. est igitur F, affine adeo aspirationi, vt Fistula, & Fiscus, ab hiatu deducta sint. Neque abest ab ea vi digãma Æolicũ. Quare, & in voce hac, Flatus, spiritus est ex ore exiens: & in Fluo, ac Fluctus, additum est robur aspirationis: cùm esset, Pluo, Græcum vetus: quod addita consonante, φλύω, dicunt. Est enim &, Flatus, Græcum æquè, φλαῦ & παφλάζειν. Ritè igitur rem ipsam pinxit Poeta cùm dicebat,

Ferunt sua flamina classem. &, *freta feruida*. &, *fracta*

fractis remurmurat vnda. &, *fractasq́; ferunt ad littora voces.* Eadem proportione digamma Æolicum, *-vastos voluunt ad littora fluctus.* S, autem sibilum edidit clariorem: *-sale saxa sonabant.* vtrunque coniunxit in ventis, *-loca fœta furentibus austris.* poterat enim dicere, Plena: sed quæsiuit F. Stridorem in Z, etiam Quintilianus notauit. apud Græcos quærenda: nam Latini cum ea suam vocem habent nullam. Asperitas in R, repræsentatur ex ipsa voce statim, præsertim quũ geminatur. solum,

Asper acerba tuens. Geminatum,

-studijsq́; asperrima belli. *-acerrimus armis.* *-miserrima Dido.* Ære, ferrum, robur, fortis, rũpo: sunt tamen, quemadmodum dieebamus, etiam voces aliæ mollissimæ per eam literam demonstratæ. Quid enim lenius Risu? quid æquabilius Ratione? quid minus aspernabile quàm Res? Illa autem nieritò: Ira, rictus, ringor, horreo, terreo, & eiusmodi. Festiuissimo verò Epigrãmate ciuis noster Nicolaus Arci comes perstrinxit Quintianum. is enim heroicam literam vocabat R. quare ea differciebat versus suos. Ille igitur post aliquot versus Quintianicos plenissimos illius elementi, tandem,

Quintianus. *Errat si quid vult dicere Quintianus.* Audis autem in *Ætna ruinam, Erigit eructans.* Sibilum ibi, *cum sonitu:* Flatum ibi, *-fundoq́; exæstuat.* N, tremula est litera: ne pronunties more nostrorũ popularium, ex quorum prolatione minimè agnoscas eiusmodi elementum, quum est in fine dictionis. Illius concinitatem audis in hac ipsa voce, Concinitas. reneritudinẽ in Tenero: & in Flamina, leuamen. est tinnitus in Nomen. Mollior L, quod & audis in ipso Molli. Semper quęritur in facilitate & volubilitate: quarũ vtranque audis in vtraque harum vocum. Itaque locum abhorrentem à Tartaro rectissimè illis verbis indicauit, *Concilia Elysiumq́; colo.* Illud verò mollissimum, quod etiam à Quintiliano animaduersum est,

Mollia luteola pingit vacinia caltha.

Vdum carmen Vdũ ipsum carmen est, ex ea litera quam vdam & liquidam appellarunt. Non ineptè illam in lingua ad palatum expressit Persius,

Phyllidas, Hypsipylas, vatum & plorabile si quid
Eliquat, & tenero supplantat verba palato.

Talia sunt, Illætabile, lamentabile, vlulare, *-vocemq́; per ampla volutant Atria.* Vtranque miscuit, & asperam & mollem liquidam in motu & ruina. *-ruere omnia visa repente, Liminaq́; laurusq́;.* M, sicuti dicebamus, quem ad vsum eligendum sit, ipsummet ostendit. sonum enim & crassum & plenum edit: quem non est oblitus Poeta, *Immugit Ætna cauernis.* *Mussant patres.* & ibi maximè, *Muta metu primo.* B, C, G, P, haud valde mutant orationem sola: coniuncta verò multùm, vt videbimus. D, aliquid vult: etenim audio nonnihil in Deorum, dii, dea. Aliter enim afficit me illud, *Nate dea*, quàm *Nate mea vires.* & Dominus quàm Cominus. P, tamen quandam quærit firmitatem. Agnosco enim in Piget, pudet, pœnitet, pax, pugna, pes, paruus, pono, pauor, piger, aliquam fictionem. *Parce metu*, constantiam quandam insinuat. & Pastor, plenius quàm Castor. sic Plenum ipsum, & Purũ, Posco, & alia eiusmodi. T, verò plurimùm sese ostentat. Est enim litera sonitus explicatrix: fit nánque sonus aut per S, aut per R, aut per T. Tuba, tonitru, tundo: sed in fine, tametsi maximam verborum claudit apud Latinos partem: tamen in iis quæ sonum afferunt, affert ipsum quoque soni non minus. Rupit, enim plus rumpit, quàm Rumpo.

Atque hæc quidem natura vsusque consonantium est singularium: quæ quum inter se cohærent, aut coniunguntur, aut commiscentur, rem ipsam longè faciunt expresiorem. Cohærent igitur aut eędem, aut diuersæ: ac geminantur quidem in eodem verbo, vt Flamma. In diuersis autem non cohærent per geminationem, sed dicuntur subire. Neque tantum edunr soni, vt, *Ore reiectantem, mistosque in sanguine,* &c. Cohęrent autem diuersæ, quum in diuersis syllabis aliam alia subit: vt *Italiam fato.* & in eadem voce, Imber. Coniunguntur autem quum in eadem syllaba sunt: vt Crepo, clamor, scopulus, statio, sponte, Mnassylus, macto, apto, & eiusmodi: Quarum coniugationes efficaciores sunt, CT, & TR, & SC. In cohæsione autem R, præcedens C, multum edit soni: Parco, arcus, Orcus: maiorem quum antecedit T, Artus, partus, Martis. Ante P, non frequenter inuenias, Arpi, Harpyiæ Ante B, sæpius: & validum sonat: Vrbem, orbem, absorbet. Ante V, consonantem nobilis est, Curuus. Ante M, valida est: Arma, firmus. Ante alias non tantùm valet. Arbor, arduus. M, & N, ante B, Vmbo: P, Impia: F, Infandum: D, Vnda: T, Pontus, plenissimæ sunt. præsertim quum verbum claudunt: Terrent, ducunt. Ante G, maximi soni sunt, Plangunt. Ante C, non tanti, Anchora. L, ante M. mollis, Alma, palma. ante T. plenior, Alta, caltha. qui sonus non displicuit summo Poetæ, *Alta mente. Ilio alto. Domus alta. Decora alta. Mœnibus altis. Alta tellure. Alta nobila. Altum mare.* G, ante M, concinnum, Agmen, fragmine. Cætera siqua sunt, per te considerabis: vt B, ante N, Obnixus: multum moræ trahit, & vim notat. Quare vides exempla varia ipsius Poetæ, Incendit, Incensa. Humentem, non Humidam: Intentant, non Intendunt: Prensant, non Prendunt. Coniunctarum autem soni molles, CL, Vinclis: PL, Placidus. FL, propter F, plusculum requirit, Flatus, Fluctus, Flictus. GL, est vt CL. F, cum R, acrior, Fremitus, fragor, frigus. MN, mollis coniugatio, Omnis. ST, figit ac cohibet, Stare. Itaque ST, apud Comicos Plautum & Terentium silentii nota est. Stupor quoque satis id ostendit, & Stipes. præ-

t.

sertim quũ subnectitur R. Equestris: *Strata virarum*, stragula, astra, transtra. Tres iugationes, quas supra statuebamus, ponendæ sunt in exemplis. TR, violentiam: traho, contra, trans: præsertim si N, antecedat: Antrum. tanto magis si sit sibilus, Transtrum. Castra quoque eiusdem erit obseruationis. CT, penitus sonum ponit ante oculos, Mactò, ictus, flictus. haud lõgè ab ea, PT, Aptum, captum. Cæterùm SC, valde expetita est à diuino Poeta, Coruscus, Hethrusci, crebresco, madescunt, patescit, silescit, rubescebat, compescere, poscũt, albescere, miserescite, clarescũt, tremisco, crudescere, cuanescere, & si qua alia. Commiscentur apud Græcos consonãtes tres, C, P, T, aliquando cum aspiratione, aliquando cum sibilo. Apud Latinos F, officium facit ipsius P, aspirati: cuius vices gerit. de qua diximus satis. Cum sibilo vnam tãtùm coniunximus, C: ex quibus facta est nostra duplex, X. Cum P, noluimus. cum T, neque nos omnino, neque illi penitus: sed eius loco D, posuerunt: vnde Z, conflata sit, vt sit SD. cuius qui probarunt duplicationem, vt ita scriberent, Mezentius: fanè nusquam fuerunt Grammaticiores, id est ineptiores. Verùm de hoc in Exercitationibus nostris. Ipsum ergo X, multum ponit moræ, tum propter duplicitatem, tum propter naturam tum C, tum S. Igitur vixi, & vixet: & dixit, & tinxit, multum attollunt orationem. Monosyllabum quoque ipsum, Vix, admodum firmum est, *Vix è conspectu. Sidonia vix vrbe reuelli. Vix Tityre ducо. Vix illam Phegeus Sagarisq́ ferebant.* Hæ atque similes sunt consonantium coniunctiones: quæ pro suis qualitatibus si affines sibi vocales nactæ sint, non est dubitandum quin admirabilem efficiant orationem. Illud præceptum non in postremis habendum, Consonantes additas interdum addere sonum, interdum adimere. Est enim sonorum magis ac grandius, Pecu, quàm Pecus. quare etiam producit vltimã, quam corripit pecus. Addit autem, quia Pluton plenius est quàm Pluto: & plus sonat A quàm Ab. Iccirco præter Grammaticorum leges dixit,

-regnumq́ à sede Latini: non ab. Contrà in vndecimo, *-pacem Troiane ab rege petendam*. Verùm satis de qualitate, nunc de dispositione agendum est.

EX DISPOSITIONE.
CAPVT XLVIII.

Dispositio verborum, est collocatio apta ad efficiendum concinnitatem æqualem rei. Quare quum iidem pedes eodem in versu constare possint: aliam sæpenumero inimus collocandi rationem: quam existimamus accommodatiorem ad sententiam explicandã. neque enim satis est hoc id rei verbo significari: neque sic eas cõiungi dictiones, vt ipsa rei conditio expleatur: sed vt is vocum ordo instituatur, vt ex earum sono res ipsa quasi elidatur, atque eliciatur. Iccirco & in principio sententiarum legimus paucisyllabas dictiones, à quibus ad productiores fiat gradus: quo simul cum re ipsa crescat oratio.

Fluctus vti primo cœpit quum albescere.

Ecce quomodo primores motus breuibus dictionibus sensim deduxit ad habitum ipsum, quem longiore designauit, *Albescere*. sic, quum etiamnum essent in principio nauigationis: monosyllabis egit,

Vix è conspectu. Sic minutis voculis primùm,
Vt belli signum Laurenti Turnus ab arce
Extulit, & rauco strepuerunt cornua cantu:
Vtq́ acres concussit equos, vtq́ impulit arma.

Tum in ipso tumultu voces explicat productiores,

Extemplo turbati animi: simul omne tumultu
Coniurat trepido Latium, sæuitq́ iuuentus
Effera. Ductores primi Messapus, & Vfens,
Contemptórque deûm Mezentius: Itaque codé iure arcessimus μονοσυλλαβοτελεύτα, non sine tumultu Grammaticorum. qui quum paucæ lectionis, pauciorum artium, paucissimi sint iudicii, præscribere audent diuina ingenia febriculosis trepidísque angustiis suarum præceptionum. Ergo maximus Poetarum, in quinto, quum incomparabilem versum illum fecisset, *Grammaticorũ angustia.*

Sternitur, exanimisq́ tremens procumbit humi bos:

impudentissimè Seruius, Pessimus, inquit, versus in monosyllabam desinens. Vtrum enim malis? húncne, an

Sternitur, exanimisq́ tremens bos corruit ictu.

Quis igitur illum quoque Grammaticorum interpolabit nobis, ne sit monosyllabum?

Dat latus, insequitur cumulo præruptus aque mõs.

Quem versum quare non appellauit pessimum, sicut & congenerem illum alterum? aut quare distulit iudicium monosyllaborum à primo ad quintum librum? Atqui potuerat sic,

Insequitur tumidis mons inciitus vndis.

Verùm vt corruit Taurus, vt cõfluxit in vnum montem mare: ita corruit versus in monosyllabum, copia multarum syllabarum in vnam syllabam coacta est. sicut & in illo,

-ruit Oceano nox. Quid illo acrius?

-en hæc promissa fides est? Nihil enim aptius indignationi, quàm oratio desinens in monosyllabũ. Vel euolue Demosthenis orationes: quótnam eius modi periodos inuenies? Inuerte modò, nihil frigidius. Horatius quoque quũ è magnis cœptis futile poema exiturum stomacharetur, ex prolixis vocibus eduxit finem monosyllabum,

Parturient montes, nascetur ridiculus mus.

Sic Poeta valido monosyllabo sustentauit procedentem ac mobilem versum;

Massyliq́ ruunt equites, & odora canum vis.

Quam vocem si transmittas aliò, totus pereat decor. in illo quoque auertit deæ mentẽ, vt postea figat in pertinacia, *-auersa dea mens:* Hanc dispositi-

dispositionem cùm apud Ennium, atque Lucretium inuenisset: dixerant enim, *& fortis equi vis.* nô putauit amittendâ occasionē, qua illā in suos numeros trāsferre posset. Pauci enim in alijs Poeseos legibus, nullus hac in parte cum Virgilio comparari dignus est. Itaque omnibus locis adeò studiosus fuit collocationis, vt si quid tātillum mutes, deterius facias. ergo illud quoque quod à præceptoribus nostris animaduersum est, videamus. Aiebant enim melius sic esse,

moremq́, imponere paci, quàm, *paciq́, imponere morem.* Hoc vt, meo iudicio, rectè: ita nô rectè, quādo causam non docerent, præsertim cùm in hac voce, *morem,* grauior, & (ita dicam) corpulentior sonus sit. Sanè vocales in causa fuere, qua vox huic illa præferretur. Tum autem ne vltima dictio percedentis sonum sono suo imitaretur. nô enim multum distant, *mere, orem.* Quare verò ille bis positus?

Quot prius æratæ steterant ad littora proræ.

Enimuerò insuauior versus est. quia Naues, noluit, Puppes, non potuit, neque enim puppes æratæ sunt. Potuit & illum sic,

-truncumq́, reliquit Singultantem animam,

At maluit, *Sanguine singultantem.* vides enim dactylum quo vna sanguinis eiectio facta est, mox moram exitus alterius in spôdæo, & in sono cohærētium consonantium, & in tractu reliquarum dictionis,

Hortor amare focos, arcemq́, attollere tectis:

Minore opere licebat, *atque arcem tollere,* Efficacia conatus in attollendo periisset, vti suprà monebamus.

Vada dura lego, saxis Lilybeia cæcis:

Maluit, quàm, *cæcis Lilybeia saxis,* propterea quòd haud ita pridem versum clauserat eadem voce, *vino præteruehor ostia saxo.* Vbi nos doceat quantum operæ ponendum sit in varietate. quam præferamus aliquando vel sono vel elegantię. Par consilium in illo, *-& vinclis innaret Chlœlia ruptis.* côsilium, inquam, quia posuit adiectiuum in fine. Ratio dispar, nimis enim frequēter, L, impingeretur, *chlœlia vinclis,* & vox illa, *ruptis,* cùm versum clauiit, sanè rumpit vincula. Sed & illud obseruatū postea inuenimus à Pontano, quod nos quoque pridem mouerat ad iudicandum. est enim eius versus facies à vulgari diuersa, *Curru iungit Halesus equos,* potius quàm, *Iungit Halesus equos curru.* Id quod plebeius quispiam Poeta fecisset. Spondæus enim disiunctus à subsequente dictione, quæ Dactylum instituit facere, moram iugandi equos nondum iunctos connotat, *& fatis Regem se dicere posci,* potius quàm *posci se dicere Regem,* quia & elegantius, & numerosius. Côcurreret enim syllaba eadem. *dicere Regem,* & *posci,* habet coniunctas côsonantes ad sonum.

Nunc nunc ô liceat, crudelem abrumpere vitam,

Maluit, quàm, *nunc ô nunc,* ob celeritatem. Affectus maior in, *Nunc ô nunc.* In illo impetus

A manifestior. Mirum verò quantum afferat vel affectus, vel ornamenti vox, quæ in principio carminis ponitur post expletam sententiam, quæ vox illi tamen apposita apponit & sensum, *crudelis -*

Tune illa senecta

Sera mea requies, potuisti linquere solam?

Crudelis. Neque enim post, crudelis, punctum, siue notā interrogationis libet apponere, sed post sententiam, quæ finitur illo nomine, solam. Enimuerò plus placuit additamentum illud illius vocis, Crudelis, gestu sustineri. Idem in IIII,

Et medijs properas Aquilonibus ire per altum:

Crudelis. sic in secundo, *infelix,*

Et gener auxilium Priamo, Phrygibusq́, ferebat,

Infelix. Est enim tanquam elogium, quemad-

B modum: Bellatrix, Venatrix, & alia.

Dederatq́, comam diffundere ventis,

Venatrix, & in XI, æquè, *Captiuo sine vi se ferret in auro: Venatrix,* Et in I.

Aurea subnectens, exertæ cingula mammæ:

Bellatrix. Ne à Græcis quidem ignoratus dicendi modus, χέτλι@-, νήπι@-. Quam equidem figuram si velis dicere, appellare ausim expressionem,

Inimicus & hauserit ensis, Hoc magis probauit, quàm, *inimicusq́, hauserit,* vt expediret rem simul cum dactylo: non est veritus postponere coniūctionem, cuius natura est præponi. Licet enim

C Poetæ contrà, tum leges, tum consuetudinē loqui. Arcessere pręterea voces alias ab his, quę in communi vsu sunt. Nihil enim maiorem comparat gratiam, quàm nouitas. Quare cùm Plautus, authore Festo, patulos dixerit boues, quibus supra vulgarem modum cornua panderentur, maluit Poeta dicere, patulam fagum: cornua verò nouo epitheto insignire.

Camuris sub cornibus aures. In quinto autem Æneidos, & nauis moram spondęis æquauit, & rupis extensionem, cum dactylo simul extendit,

Infelix saxis in procurrentibus hæsit:

Alia sanè ratione atque cùm adhærescit in vallium depressione, & depressas conualles. quēadmodum illius flexione,

Et longos vbi circumflectere cursus.

Probauit etiam quosdam numeros, eadē forma, eadémque quantitate,

D *Posthabita coluisse Samo. Hîc illius arma.*

Concilia, Elysiumq́, colo. Hîc casta Sibylla.

Et vera incessu patuit dea. Ille vbi matrem.

Amat etiam, coiunctionem illam, ac, pro, &. Sic, atque. Et haud pro non: grandiores enim sunt,

Filius ardentes haud secius æquore campi

Exercebat equos.

Postponere etiam præpositiones Attici consueuere: Plato enī ferè postponit, τὸ ἀεί. sic noster, *Transtra per, & remos.* &, *quos inter medius venit furor?* Quare non dixit, Phrygiæ, sed *Troiæ qui primus ab oris,* nec, *Italiam profugus fato.*

Abruptis etiam, & Abrumpit: pro simplicibus.

Interdum quoque elegantiæ causa præponitur adiectiuum substantiuo: quòd si postponitur, fit ad efficaciam, *Atque apibus quanta experientia parcis*. nouum enim est, ac propterea mirum, in tam bruto animaliculo inesse parsimoniæ virtutem. Sic, *Inde toro pater Æneas sic orsus ab alto*. quia refert cuiusmodi toro sederet. Sed & continuare duas, aut plures voces ab eodem elemēto incipientes, mos veterum fuit: sæpe enim in Plauto, atque Ennio deprehendas. etiam Ouidius non neglexit: Virgilius verò non sine ratione vnquam posuit, *Arma amens capio*: est enim anhelitus in iterata vocalis vastitate. sic, *sale saxa sonabant*, *Saua sedens super arma*. ‖ Quare, *Ni faciat: maria, ac terras*. potius quàm &, aut, Mare cum terris. Illa quoque sunt exempla quibus res ipsa verbis exprimitur. Seiunctis enim verbis & pedibus simul, multa quoque similia indicantur. ibi enim desinunt verba, *-sed tu desine velle*. Et ibi labor impenditur: fit enim aggressio ad opus faciundum, *-Scilicet omnibus est labor impendendus*. Præsertim cùm post accelerationem fit mora in ipso opere, cùm impenditur, per spondæum. ‖ *Moriamur*, iam expeditū est: tum autem breuisyllabis, ac paucisyllabis: *& in media arma ruamus*. ‖ In illo autē est expeditio primùm: mox applicatio ad vsum, *Experiuntur & in medio quæsita reponunt*. ‖ Poterat sic, *Numina magna deûm iussi veneramur*: maluit, *Iussi numina magna deûm*, vt Iussionis atque obtēperationis antecessionē ostenderet. Cùm autem pedes sese ingerant temerè: magnoperè studendū est, ne tres versus eadē pedū collocatione cōtinuētur. putāt esse generosum ex primo & quinto dactylo, cæteris Spondæis. Alternatis molliusculum fieri. Spondiacū temerè veteres præsertim Græci: etiam Catullus paulo frequentior. Virgilius suo more, i. prudēter, in re quippe fixa, vt in secundo, *Phrygia agmina circumspexit*. fixis quippe vestigiis oculos circuntulit. Et in nixu,

Cornua velatarum obuertimus antennarum

Turrium quoque firmitatem, & Apœnini, & Hellesponti tractum eadem clausione metiti sunt,

Turrigeræ Antemnæ.

Sic *Costam longo subduxeris Apœnino,*

Producitur Hellespontus

Rariores disiunctis vocibus,

Quod fieri ferro, liquidoue potest electro.

Multo durius si monosyllaba sit in fine, vt apud Homerum non semel. Rarissimi Latinis terni in fine, vt apud Catullum,

Phasidos ad fluctus, & fines Æeteos.

Ex omnibus spondæis fortasse apud Græcos inuenias Nunc nullius nobis in mentem venit, Ennii & Lucretii vnum & alterū descripsimus alibi. Aristophanes in Auib. septem spondiacos tetrametros continuauit.

Illud de dispositione animaduertēdum est Græcos Heroicos, atque Elegiacos abusos esse

A licentia hiatuum. vt vbi libitum esset, diphthōgos, vocalésq; longas ante alias vocales vel producerent, vel corriperent. Tragicos Comicósq; vel nunquam vel raró. Apud Aristophanem enim vix alium reperias vocaliū occursum, quàm τί ἐστι; Apud omnes idem inuenias. neque enim elidi potest, sine formæ interitu. Omnibus quoque commune est, cùm dicunt, ὦ ἐπ᾽ οἶκον, nō numerare notam interrogationis inter syllabas, quibus pedes constituuntur. In Prometheo Æschylus hiatum admisit & alibi,

Ἀλλ᾽ οὐ γὰρ τ᾽ ἴσχω, οὐδὲ θεὸν τὸ καρτερὸν

χρὴ, ἢ ἄλλῳ ποῦ ὑπερέχοντας κρατεῖν.

Pindaro quoque rarissimus hiatus: veluti in Olympionica Epharmosto,

[illegible]

Sed licuit ob aspirationem. Isocrates nusquam,

B Aristoteles raró & Demosthenes. Ille etiam in præcepta retulit cautionē hanc tertio Rhetoricorum. Hesiodus contrà omnem & legē & morem excussit, ι, ex fine III casus, βασιλῶε pro βασιλῶϊ. quod diximᵘˢ de ὦ ἐπ, eodē modo de μὴ ἐ. Vocum autem multiplicationem etiam ex illo potes animaduertere. Nam cùm posset, nec ineptè quidem *Multa etiam bello passus.*

Arrisit clarius, *Multa quoque & bello.* ne à geminatione quidem coniunctionis deterritus.

Vis etiam in aliis videre tractum ipsum moræ sub oculis?

Stabant orantes primi transmittere cursum.

Cum illis enim versus quoque stat: longè di-

C uersus ab illius leuitate, qui cum igni stipulam peruadit,

Atq; leuem stipulam crepitantibus vrere flammis.

Aut legumina legit,

Sustulerit fragiles calamos, syluamq; sonantem.

Sed parem lentitudinem & stuporem in periculo,

Extemplò Æneæ soluuntur frigore membra.

In eadem quoque oratione pro rei natura numeri diuersi,

Et molerre dedit fluctus:

Hic est liquida iterata: vocales autem vel mediocres, vel exiles, vel obscuræ omnes. Tum verò vbi contrarium introducit, contrariis vtitur nu-

D meris, *& tollere vento*. Varietas verò, quod toties monuimus, poeticarum omnium virtutum maxima est. Quamobrem incompta illa (dissita enim sunt) condimenti atque intinctus loco habenda erunt,

-Omnium egenos. -Sicnam fore bello. -Ille vbi matrem. - Hector vbi ingens. -Iunonis ob iram. Ille autem expirans, non me quicunque es inulto Victor nec longum lætabere. Te quoque fata.

Ac de his quidem satis. Non enim tanquā præco aut scriba censoris, nomina sunt nobis omnia describenda, sed præcepta modò stabiliēda, quæ proponebamus ad animos excitandos: quos ad hæc studia natura deduxit: qua duce leges ex his non tam accipiant, quàm emendent,

si opus sit.

DE PEDVM CONSTITUTIONE EX IUNCTURIS VERBORUM & EORUM QUANTITATIBUS. CAPVT XLIX.

ET si superiore opera satis multa scripta videntur de collocatione, qua numerorum concinnitas cõficiatur: tamen vt nequid hic desideretur, quod explere iudicium poetæ possit, adiungemus iis hanc quoque diligentiam, quæ spectat ad iuncturas quantitatésque verborum, quibus numeri conficiantur. Nam quod monebamus ita disponenda esse epitheta, ne ad supplementum pedum addita viderentur, alia res est. nõ enim hinc oritur numerus, at hoc loco structura nostra, quemadmodũ in parietibus ipsis, cõsideranda. Nam sicuti maiore firmitate opus est in muris, vbi alterna serie saxa, aut lateres ita constituuntur, vt vnius ordinis iuncta capita, & substituantur mediis superioribus, & imponantur mediis inferioribus: ita quorum pedum pars prioris vocis finem cum posterioris initio coniunxerit, aptiorem auribus excitabit cõnexionem: vt in illo,

Vrbs antiqua fuit: Tyrij tenuêre coloni.

Quanquam vt lex hæc perpetuò debet esse, nõ tamen esse decet perpetuam, id est, vt minimè abolendam, ita minimè in omnibus obseruandã: tum quia discluderetur hac tam rigida necessitate poeta à nobilissimis sententiis: tũ quia varietas, tot à nobis nominibus, tot locis decãtata verissimus intinctus est poeticorum obsoniorum. Dissitas igitur esse partes, & licet interdũ, & confert, & necesse est. Primùm enim sententiæ: secundaria opera concinnitati consulendum. Non est autem in quouis genere versuum ratio eadem. Quare in aliis Lyricis laxior lex, in Adonio parcius committẽdum, vt vnica voce constet: aut duabus, quarum prima sit monosyllaba, aut vt monosyllabà finiatur. Exempla, *Belligerantes, Pax repetita, Arcadiæ lux.* In Sapphico minus sæpe illa. Si prima trisyllaba, secunda quoq; vt, *Otium Catulle tibi molestum est.* Siue omnino tres primæ syllabæ pluribus vocibus constẽt, vt, *Priscus, & neglecta redire virtus.* siue sit prima dissyllaba, sequente quadrisyllaba, vt, *Lenis Ilithyia tuêre matres.*

In senario dactylico, nũquã aut rarò secũda voce secundus pes finiatur, si priore prim°, aut prioribus, vt, *Da mihi fallere: daq; sanctum iustùmque videri.* Etiam si sint duæ voces in secundo: vt,

Vestrum prætor, is intestabilis, & sacer esto.

Item si pedis initium sit in prioribus, vt,

Et Tyrias dare circum illota toralia vestes.

Quòd si monosyllaba vox consequatur, emolliet, quia sistet, vt ibi,

Iam satis est, at tu quantumuis tolle benignè. &,

Est opus hac, ait: & valeas, me sylua, canúsque.

Manifestò in illo, *Scilicet vt tibi se laudare, & tra-* A *dere coner.* Si enim substituas sic, *Scilicet vndique se laudare, & tradere coner,* insuauior fiet: & adhuc magis sic, *Scilicet vt tibi collaudare.* Quòd si etiam cum his tertius pes tertia voce claudatur, iam non est ferendus. Alia ratio est, si duo primi pedes vnica voce cohibeantur, vt, *Armentarius Afer agit, tectúmq; laremq;.* Est enim vetustissimus næuus. Illius autem trisyllabi proportionem, quam in Sapphico indicabamus, obtinet senarius, vt, *Sulcos, & vineta crepat mera, præparat vlmos.* Præcedente verò Dactylo melior, an insuauior? vt in hoc, *Hac ego si compellor imagine: cuncta resigno.* & translato dactylo, vt ibi, *Multa mole docendus, aprico parcere campo.* Atque hæc B quidem sic, propterea quòd sequuntur multisyllabæ dictiones illæ, *imagine, aprico.* quòd si ita situas, concinnius sonabit, *His ego si compellor aquis potare venenum.* de aquis Tolosanis. &, *Multa mole docendus erit iam parcere prato.* Huiusce modi aptationes, atque disiunctiones verborũ in Hendecasyllabis minus periculosæ, in Iambicis religiosius obseruandæ. Optimus enim ille, *Tecum ludere, sicut ipsa possem.* nihilo deterior eo, qui vbique connexus est, *Cui dono lepidum, nouum libellum.* Iambici verò dissiti, pessimi, quales apud Augurellum haud pauci, & Æschylum, nisi complectantur distributionem, quæ partibus debeatur, sicuti fecimus nos in Scazonte. Cùm enim negaremus ambire nos xenia plebeia, cõstituimus in tribus distributionem, in orexi, in siti, in somno: quippe in oliuis, in perna, in cru- C stulo papauerato, quæ missilia olim erant Saturnalibus, *Non Lusitanis turgidam cadis Orchin, Non Cantabrorum vini sorbulam pernam: Nolo Torundam quam papauer aspergit.* Complexi sunt rationem trium, tribus commatibus, *Sat est famis, sat est sitis, sat est somni.* Quod etiam in actiore incitatione fiet, propter asyndeta, vt si cum vocum seiunctione, sit etiam pedum asyndesis: vehemẽtior fiat impressio, *Abi, mane: veni, late: clama, tace.* In Elego pẽtametro libertas cuiuscunque modi: cuius exempla comperies omnis generis.

Hæc de collocatione. Nunc videndum de monosyllabis & polysyllabis. In Heroici fine rarius castigatiores duos pedes vna voce coercuerunt, *Deiopeam.* Græci, & prisci Latini sine modo, vt sese ingessere. lepidior si sit Spon- D diacus versus, Catullo frequens: apud Græcos vsque ad fastidium. Ionicus à minore haud multo frequentior, *Adhibenda Elephanto.* in Pentametris affectauit primùm Propertius, mox consilium mutauit ex populi studio. Ouid. infrequentior in polysyllabis. molliusculi tamẽ sunt. Sic & Iambici. Trisyllabis finiti teneriores: quadrisyllabis fluxi: bisyllabis torosiores. Polysyllaba in Phalecis multò sunt ob eandẽ rationem iucundissima. mollitudinis enim sunt alumni.

Cùm igitur inuenta, his adornauerimus præceptionibus, erit opus omne absolutum.

LIBRI QVARTI FINIS.

IVLII CÆSARIS SCALIGERI POETICES LIBER QVINTVS, QVI ET CRITICVS.

DE IMITATIONE ET IVDICIO.

CAPVT PRIMVM.

OETICÆ partes omnes rectè, vt spero, atque exactè satis exequuti sumus. Reliquum est, vt ex his præceptis Poetã perficiamus: idq; duplici via ac ratione: imitatione scilicet, ac iudicio. Quæ duo suapte natura diuisa, necesse est in ipso coniungi. Neque enim aut imitandũ sibi proponet quempiam, aut imitationis inibit rationẽ: nisi & Poetam elegerit, & imitandi speciem probarit. Ac tametsi non est imitatio necessaria: non enim primi quem sequerentur, habuère: nostrum tamen maximæ parti expetenda videtur: qui tẽpestatum iniuria in lingua patria peregrini sumus. Barbari verò cùm Ciceronis imitationẽ odiosè sustulissent: paria sanè fecère, vt qui nos ab illius imitatione dehortarentur: effecerint, vt ne se dignos quidẽ putauerit quispiam, quos imitaretur. Alii verò, inter quos Horat. cùm vniuersam irriderent imitationem: sine illa non multũ videntur potuisse. Ipse enim, qui seruum pecus imitatores appellasset: in iis pedẽ locis posuit, è quibus vestigia sustulerat Lucilius. Epistolas quoque Græcorum more, Phocyllidæ, atque Theognidis scripsit: præceptis philosophiæ diuulsis, miniméque inter se cohærentibus. In Lyricis verò quot ab illis suffuratus sit loca: haud facilè dicere possumus, cùm illa interière. Extant tamen non pauca, quorũ nonnulla suo loco recitabuntur. Iudicium igitur duplex adhibendum est: Primum, quo optima quæque seligamus ad imitandum: alterum quo ea, quæ à nobis confecta fuerint, quasi peregrina perpendamus, atque etiam exagitem'. Hoc enim præstat nostra fieri opera, vt perfectionem inuictam consequantur: quàm pati, vt cùm à morosis insectatoribus id effectum fue-
A rit: ex eorum iudiciis nostri nosmet ipsos desertores fuisse videamus. Horum igitur iudiciorũ vt & vsum habere, & ex eo fructum cõsequi possimus, duo maxima atque ingentia facinora in re literaria aggressi sumus: vnum hoc libro, vt Poetarum loca, qui eadẽ de re scripserint, cõferamus: alterum in sequẽti, desperato penè periculo, vt quod ab antiquis dictũ, an melius dici queat, dispiciamus.

GRÆCI cum Latinis. CAPVT II.

PRimùm igitur Græcos Latinósque inter se cõferemus. ac primùm quidem primos, Homerum, atque Virgilium: ex quorum comparatione cuiusmodi iudicium de aliis faciendum sit, cõstabit facilius. Duo igitur cùm sint, quibus cõ-
B stat Poesis, Res, & Verba, de rebus primùm videamus. Homeri ingenium maximum: ars eiusmodi, vt eam potius inuenisse, quàm excoluisse videatur. Quare neque mirãdum est, si in eo naturæ Idea quædam, non ars extare dicatur. Neque censura hæc pro calumnia accipienda. Virgilius verò artem ab eo rudem acceptam lectioris naturæ studiis, atque iudicio ad summũ extulit fastigium perfectionis. Quódque perpaucis datum est, multa detrahendo fecit auctiorem. Neque enim in mole, frequentiáue orationis, sed in castitate, atq; frugalitate magnitudo constituta est. Rerum quoque delectum eiusmodi habuit, è quarum splendore luculentus ille nitor suis Poematibus adiungeretur. nã
C quẽadmodũ in ambitu ipso vitæ nostræ multa sunt, pauca delectant, pauciora pariunt admirationem: ita in Poetę pectus multa sese insinuãt: non omnia sunt admittenda. Ille verò qui cum Marone faciat, malit profectò etiã boni quippiam tollere, quod placere possit, quàm aliquid relinquere, quod vel solam suspicionem afferre queat offensionis. Equidem vnum illum censeo sciuisse, quid esset, non ineptire. Vnum esse in-

ter

ter omnes vnicum, singulis autẽ instar omniũ. Fudit Homerus, hic collègit, ille sparsit, hic cõposuit. Homerus ergo cùm vitæ nostræ duas instituerit rationes, ciuilem prudentiam in Vlyssea, militarem in Iliade, easque tanquam duas species in duobus viris ostendisset, in vno vtranque Ænea composuit Maro, cui etiam sicut alibi diximus, addiderit pietatem. quòd si, vt solent iactabundi propterea prætulerint Homerum, quia fuerit inuentor argumenti, quid aliud faciant, quàm vt didicisse, nos fateamur? illi præceptorem à nobis superatum confiteãtur. Neque verò obtrectandum nobis, cùm ab illo acceperim*, quod ille ab aniculis didicisset. quæ enim vel in Iliade, vel in Vlyssea fabulæ narrãtur, eaue putes ab ipso excogitata, sed per ora vulgi sanè multò antea ab ipso circumlata. Quòd si ei datur id laudi, quòd rectè concinnéque disposuit, non id illi inuidemus, sed inuidentibus barbaris extorquendam esse nostram gloriæ partem curamus, hac ipsa in parte, qua nos cõpositiores sumus. Deniq; quãtũ à plebeia ineptáq; muliercula matrona distat, tantum summus ille vir à diuino viro nostro superatur. Quòd si antiquiorum extarent monumẽta Poetarum, fortasse aliquis inueniretur, qui vt argumenti magnitudine cederet, ita cultu, atque prudentia orationis priorem sibi locum vindicare conaretur. Arbitror enim ego Musæi stilũ longè esse Homerico politiorem atque comptiorem, quod vt clarius pateat, aliquot versus adducere coactus sum. Nam quemadmodũ omnes sunt incomparabiles, sic neque è Græcanicis Virgilio digni, ita nonnulli adeò compositi vt ab eius gentis nullo alio quàm à Musæo dici potuisse videantur. quare neque Homerum, neque Orpheum, sed Musæum fecit ille principẽ Elysiacarum cantionũ. illo igitur versu quid rotundius, elegantius, ornatius, numerosius?

Αὐτὸς ἐὼν ἐρέτης, αὐτόστολος, αὐτόματος νηῦς.

Neque putes hunc solum esse, multi enim alii sunt,

Ἡ μὲν φάος τανύει, ὁ δὲ κύματα μακρὰ περήσει.

quid illis suauius?

Λύχνον Ἔρωτος ἄγαλμα. τὸν ὤφελεν αἰθέριος Ζεὺς
Ἐννύχιον μετ' ἄεθλον ἄγειν ἐς ὁμήγυριν ἄστρων.

Et illud,

Μαρμαρυγὴν χαρίεντος ἀπαστράπτουσα προσώπου.

Vide & id,

— ἀπ' ὀφθαλμοῖο βολάων
Ἕλκος ὀλισθαίνει, καὶ ἐπὶ φρένας ἀνδρὸς ὁδεύει.

Et illud,

Κυπριδίων ὀάρων αὐτάγγελοί εἰσιν ὀπωπαί.

Nequeo verò satis admirari,

Κύπρι φίλη μετὰ κύπριν, ἀθηναίη μετ' ἀθήνην.

Et illud audiri meretur ob sententiam,

— παρθενικῆς δὲ
Πειθομένης ποτὶ λέκτρον ὑπόσχεσίς ἐστι σιωπή.

Gratius id, & memoria cõmendandum,

Γλῶσσα γὰρ ἀνθρώπων φιλοκέρτομος. ἐν δὲ σιωπῇ
Ἔργον, ὅπερ τελέει τις, ἐοῖ τοκέεσσιν ἀκούει.

Illorum autem numeris atque sententia nihil plenius,

Ἄνδρα γὰρ αἰολόμητιν Ἔρως βελέεσσι δαμάσσας
Καὶ πάλιν ἀνέρος ἕλκος ἀκέσσεται. οἷσι δ' ἀνάσσει
Αὐτὸς ὁ πανδαμάτωρ βουληφόρος ἐστὶ βροτοῖσι.

Cum illorum verò gratia, atque numeris nulla alia carmina sunt comparanda,

Δεινὸς Ἔρως, καὶ πόντος ἀμείλιχος. ἀλλὰ θαλάσσης
Ἐστὶν ὕδωρ. τὸ δ' Ἔρωτος ἐμὲ φλέγει ἐνδόμυχον πῦρ.
Λάζεο πῦρ κραδίη. μὴ δείδιθι νήχυτον ὕδωρ.
Δεῦρο μοι εἰς φιλότητα. τί δὴ ῥοθίων ἀλεγίζεις.
Ἀγνώσσεις, ὅτι κύπρις ἀπόσπορός ἐστι θαλάσσης:
Καὶ κρατέει πόντοιο, καὶ ἡμετέρων ὀδυνάων.

In quibus nullam vides licentiam, omnia castigata. Nam & rarissimum admittit hiatum

B & lectis vtitur verbis, & versus claudit bisyllabis trisyllabísue maxima ex parte, vt si & hi versus Homeri sint, in Vlysea discere incepisse, in Iliade profecisse, in hisce seipsum perfecisse dicam. Quòd si Musæus ea, quæ Homerus scripsit, scripsisset: longè melius eum scripturum fuisse iudicemus. Nam cùm à Musæo accepisset illa, munda simul & acuta,

Κύπρι φίλη μετὰ Κύπριν, ἀθηναίη μετ' ἀθήνην,
Οὐ γὰρ ἐπιχθονίῃσιν ἴσην καλέω σε γυναιξίν:
Ἀλλά σε θυγατέρεσσι Διὸς κρονίωνος ἐίσκω.
Ὄλβιος ὅς σ' ἐφύτευσε, καὶ ὀλβίη ἣ τέκε μήτηρ.
Γαστὴρ ἥ σ' ἐλόχευσε μακαρτάτη. ἀλλὰ λιτάων

C Ἡμετέρων ἐπάκουε. —

Hæc cùm accepisset, multo leuiore sono, abiectioribus, laxioribúsque numeris ita reddidit,

Γουνοῦμαί σε ἄνασσα. θεός νύ τις, ἦ βροτός ἐσσι.
Εἰ μέν τοι θεός ἐσσι, οἱ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν,
Ἀρτέμιδί σε ἔγωγε Διὸς κούρῃ μεγάλοιο
Εἶδός τε, μέγεθός τε, φυήν τ' ἄγχιστα ἐίσκω.
Εἰ δέ τις ἐσσὶ βροτῶν, τοὶ ἐπὶ χθονὶ ναιετάουσι,
Τρισμάκαρες μὲν σοί γε πατὴρ, καὶ πότνια μήτηρ.

Iratum autem mare, atque fluctuabundũ, quibus vterque scripserit versibus, videamus. Homeri illa non contemnenda,

Ὣς εἰπὼν σύναγε νεφέλας, ἐτάραξε δὲ πόντον
Χερσὶ τρίαιναν ἑλών, πάσας δ' ὀρόθυνεν ἀέλλας
Παντοίων ἀνέμων, σὺν δὲ νεφέεσσι κάλυψε
Γαῖαν ὁμοῦ, καὶ πόντον. ὀρώρει δ' οὐρανόθεν νύξ.

Omnia pulchra, plena, gratia: verùm è qui-

D bus maris motum nullum videam. Sed in quinto motum ipsum frigidè admodum,

Ὦρσε δ' ἐπὶ μέγα κῦμα ποσειδάων ἐνοσίχθων
Δεινόν τ' ἀργαλέον τε κατηρεφές. —

At Musæus quibus gratiis, quibus Musis?

Ἀλλ' ὅτε παχνήεντος ἐπήλυθε χείματος ὥρη,
Φρικαλέας δονέουσα πολὺ στροφάλιγγας ἀέλλας,
Βένθεα δ' ἀστήρικτα, καὶ ὑγρὰ θέμεθλα θαλάσσης
Χειμέριοι πνείοντες ἀεὶ στυφέλιζον ἀῆται,
Λαίλαπι μαστίζοντες ὅλην ἅλα. τυπτομένης δὲ
Ἤδη νῆα μέλαιναν ἀπέκλυσε διχθάδι χέρσῳ
Χειμερίην, καὶ ἄπιστον ἀλυσκάζων ἅλα ναύτης.

Præter hæc verò etiam illa, ne prioribus Ho-

mericis illis inferior sit,

Ἤδη κύματι κῦμα κυλίνδετο, σύγχυτο δ' ὕδωρ.
Αἴθρει μίσγετο πόντος, ἐσύγχυτο παντόθεν ἠχὴ
Μαρμαιρόντων ἀνέμων, ζέφυρος δ' αἰτέοντο Εὖρος,
Καὶ Νότος ἐς Βορέην, μεγάλας ἐρέπτεν ἀπειλάς,
Καὶ κτύπος ἦν ἁλίοισιν ἱεισμένης ἀγρίοθαλάσσης.

Vtinam igitur alia quoque extarent monumēta priscorum: non enim dubito quin iudicium meum præferretur. Neque verò temerè multi docti, sanæque eruditionis viri extitêre, qui meritò notarint quædam, à quibus nos iuberent abstinere. Nam quæ ille de suis diis infamia, infandáque prodidit? Adulteria, incestus odia inter se. Quòd si allegorias trahūt ad Physica: nunquam quicquam comminisci queant, quo Venus atq; Mercurius à Vulcano in natura rerum comprehendantur. Quæ sit Leucothea, quæ inuito Neptuno rege suo Vlyssem seruare audeat? Quis putet non esse puerile illud? Solis boues interficiunt Vlysis socii, ac vorant: hoc Sol ipse nonnisi per nuntium rescis cit. & nisi dixisset Lampetie, etiam nunc ignoraret ille: miséllæ boues inultæ errarent in Elysiis. Ast alibi sanè rectè dictum est,

Ἠέλιος, ὃς πάντ' ἐφορᾷ, καὶ πάντ' ἐπακούει.

Saltem cùm torrerent eas, nidore Solem oportuit expergefactum, si in Oriente noctu dormiebat. De portu verò in Ithaca, quot nugas Porphyrius? nam si ibi res aut physicæ, aut cælestes sunt: quid erit ipsa Ithaca, quæ fatum ipsum cōtineat? Minatur Iupiter in Solis vltionem sese Vlysis naues fulmine combusturum: eas obiectis mox obruit tempestatibus. Venus à mortali manu vulnerata. Esto. at Martem, quis ferat? etiam gementem, atque vociferātem facit. hoc turpius, ac fœdius, quàm vapulare. orationes in prælus adeò longæ, vt dies deficiat nugā tes. Hector plusquàm dormit, Diomede plusquā bene rē gerente. Loquax Achilles in concione minas perfert deterioris. flet etiam apud matrē. atq; hic est, à quo virum fortissimum Hectorem interfectum credi vult? Putidum præterea mendacium illud,

Πάντες δ' ἠπίαντο κελαινεφέϊ Κρονίωνι
Οὕνεκ' ἄρα Τρώεσσιν ἐβούλετο κῦδος ὀρέξαι.

Partiebātur enim inter se operas factionū, partim pro Græcis, partim pro Troianis. quare nō potuere omnes Ioui Troianas opes sustinenti succensere, qui aliis versibus se ad sese omnia tracturum minitatur. Nihil putidius Hectoris morte: nihil illis ineptis epicediis. Priamus, qui iam annos decem de muris prælia spectarat, iā tum demùm quærit quisnam sit hic, aut ille. milites inter se colloquuntur, atque nomine appellant, quasi fuerint familiares. Vlysses interficit arcu procos, inter quos & ipsum tātillum esset interualli: quare omnes simul in eum impetum non fecerunt? Achillis equi loquuntur, quid præterea expectamus? Vlysis nauis in saxum mutatur à Neptuno: vt immorta-

A lem faciat, quam odio habere debuit. Queritur Antilochum filium Nestor ad Troiam interēptum, at is in certamine curruli viuit, ac vincit Menelaum. Porrò Hectore occiso, nihil præterea præliorum commissum est. Iterum flet Achilles non sine maxima causa. queritur enim apud matrem, quòd Patrocli vulnera muscę vorent. Non habuit seruulum trinumo conductū qui illi ventulum faceret, quo vulnilingæ illæ ganeicolę abigerentur.

Etiam in x, Iliados Iouem fulgurare facit vbi ningit. nunquam hoc vidimus. Tripodas fabricat Vulcanus sponte sua mobiles. quare non & lebetes fecit sponte coquentes obsonia? Iam sine arte vlla vmbrarum euocatio. Alioenim apparatu vtitur Lucanus ad vnam tantùm eli-

B ciendam. Risum verò cui non moueat? cùm ait ensem illas, & vulnera metuisse. Quanto sapiētius noster,

-frustra ferro diuerberet vmbras.

In xi, Iliadis tum primùm Agamemnonis describit thoracem. At in secundo debuit: vbi enim exercitus catalogus, ibi & armorum. Demodocus deorum fœditates in Alcinoi canit conuiuio. noster Iopas res Rege dignas: Sirenum verba ne posuisset. Sententiæ, molles, vulgares, futiles: quæ ne cocum quidem meum, opinor, mouerent ad choreas: nedum vt Vlyssem traherēt ad manifesta pericula. Id quoque scire peruelim vbinam esset ambrosia illa in quinto Iliad. qua Iunonis equi vescerentur. Hæc, atq; alia quàm plurima sunt, quibus Homeri res, re Virgiliana

C longè minor est. Nunc quæ ad Phrasin, numerósque pertinent, videamus.

HOMERI ET VIRGILII LOCA.

Capvt III.

HOmeri epitheta sæpè frigida, aut puerilia, aut locis inepta. Quid enim cō uenit Achilli flenti, πόδας ὠκύς. quòd si noster Poeta patrem vocat Ænea multis in locis: id eo modo facit, quo dictum est eognomen Ioui: quippe Iouem patrem sunt venerati: propterea quòd (vt ait Porphyrius) ad eum omnes familiæ referrentur, sic Æneam pa-

D trem vocat: qui Romanorum principium esset: quod & manifestius:

At pater Æneas Romanæ stirpis origo.

Præterea cùm in Augusti gratiam conderet illud opus: voluit eius quoque acta attingere. Icirco in clypeo multa: & in I, & in V, & in III, illud,

Actiáque Iliacis celebramus littora ludis.

At eum scimus eiusmodi cognomen asciuisse sibi. Legimus enim etiam in Numismate quod habemus. AVGVSTVS PATER. verùm ad certa loca, quorum aliqua à Macrobio obseruata, pessimóque iudicio lancinata sunt. Ex Vlyssę V, illa sunt, quæ & suprà, scripsimus,

Γουνοῦμαι σε ἄνασσα· θεός νύ τις, ἦ θεός ἐσσι·

οἱ

Εἰ μέν τις θεός ἐσσι, οἱ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσι,
Ἀρτέμιδί σε ἐγώγε Διὸς κούρῃ μεγάλοιο
Εἶδός τε, μέγεθός τε, φυήν τ' ἄγχιστα ἐΐσκω.

Quanto cum maiore decore noster? cum ea primùm dubitatione, deinde assertione,
O quam te memorem virgo? -est etiam ἀδινὰ oratio. Etiam dubitationis causam affert, *namque haud tibi vultus Mortalis*. hoc ex aspectu. Illud efficacius, *nec vox hominem sonat*. Tum assertio per repetitionem, *ô dea certè*. Adiungit etiam religionem, ne offendat numina, & cum modestia distribuendo dubitationem,
An Phœbi soror, an Nympharum sanguinis vna.
Nefas enim erat deũ deámue alio, quàm suo nomine appellare, neque obtinebant vota. Itaque euocata legas numina apud Liu. Et ea de causa numinis illius, cuiꝰ in tutela Roma esset, nomẽ tacitum & arcanum. Postremò Dianæ similem dixit ille, hîc expressè sororem Phœbi.

Dij nomine proprio appellandi.

In XIIII, Iliadis Iuno Somnum orat, vt Iouem sopitum reddat. Quod vt faciat, promittit ei sedem, in qua quiescat comessabũdus. Miserum somnum, quem ad illud vsque tempus oportuit stantem cibum capere more militum:
Ὕπνε ἄναξ πάντων τε θεῶν, πάντων τ' ἀνθρώπων.

Iam hîc nullam φύσιν Physici isti commentabuntur. Quis enim dicat primum motorem dormite? at enim, inquit, πάντων θεῶν. & sanè cũ somnus datus sit rebus materiatis ad virium reparationem: dii Homerici si dormiunt, etiam pereunt. Verùm de illis ipse, quod aiunt Græci ἐδὲν ὑγιές. Subdit autem,
Ἀλλ' ἴθ' ἐγὼ κέν τοι χαρίτων μίαν ὁπλοτεράων
Δώσω ὀπυιέμεναι, καὶ σὴν κεκλῆσθαι ἄκοιτιν,
Πασιθέην, ἧς αἰὲν ἱμείρεαι ἤματα πάντα.
Neque placet, Gratias Somno in matrimoniũ dari. nunquam enim oportet gratiam dormire. Et vsus est impudica voce in ore Iunonis, ὀπυιέμεναι. ὀπυίειν sanè actum ipsum venereum aliquãdo significat. vt in VIII, Iliadis de matre Gorgythionis. Quod melius noster,

ὀπυίειν

Omnes vt tecum meritis pro talibus annos
Exigat, & pulchra faciat te prole parentem.

Non solùm pollicetur oblectationem, quod bestiarum est: sed & prolem, cuius gratia matrimonium est institutum. Præterea cùm ille nuda & plebeia proposuerit,
Ἦ μέν τοι ποτ' ἐμὸν ἔπος ἔκλυες, ἀλλ' ἔτι καὶ νῦν
Πείθευ, ἐγὼ δέ τοι εἰδέω χάριν ἤματα πάντα;
Longè excellentius elicuit animum Æoli nostra Iuno, cùm eius captat beneuolentiam, & ostendit potestatem,
Namque tibi diuûm pater, atque hominum Rex,
Et mulcere dedit fluctus, & tollere vento.

Respondet Somnus Homericæ Iunoni, Æolus Virgilianæ:
Ἥρη πρέσβα θεὰ θύγατερ μεγάλοιο Κρόνοιο,
Αὔδα, ὅ τι φρονέεις, τελέσαι δέ με θυμὸς ἄνωγεν,
Εἰ δύναμαι τελέσαι γε, καὶ εἰ τετελεσμένον ἐστί.
Plebeia sanè omnia, atque quouis ingenio parabilia: at non nostra:
-tuus ô Regina, quid optes,
Explorare labor, mihi iussa capessere fas est.

Quia vis est hominum, fas deorum, quorum numen fata condit. Tua enim iussa sunt fata. quanta elegantia, qua maiestate, illa simplicia: Tuum iubere est, parere meum.

Vis & Fas.

Tempestas in V, Vlyssex, cuius versus suprà quoque posuimus, luculentis sanè verbis descripta est. Cæterùm nihil ad nostram,

Tempestatis collatio.

Ὣς εἰπὼν σύναγεν νεφέλας, ἐτάραξε δὲ πόντον
Χερσὶ τρίαιναν ἑλών, πάσας δ' ὀρόθυνεν ἀέλλας
Παντοίων ἀνέμων, σὺν δὲ νεφέεσσι κάλυψε
Γαῖαν ὁμοῦ καὶ πόντον. ὀρώρει δ' οὐρανόθεν νύξ.
Σὺν δ', Εὖρός τε, Νότος τ' ἔπεσον, Ζέφυρός τε δυσαὴς,
Καὶ βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων.
Diuina, inquam, oratio, sed ad tempestatem declarãdam inchoata tantúm. Illa verò, & hæc, & eorum perfectionem,
-ac venti velut agmine facto,
Quà data porta- (audis portam in tot vocalibus)
--ruunt, & terras turbine perflant.
Incubuêre mari, totumque à sedibus imis,
Vnà Eurusque, Notusque, ruunt, creberque procellis
Africus, & vastos voluunt ad littora fluctus.
Insequitur clamorque virûm, stridorque rudentum:
Eripiunt subito nubes cælumque, diemque,
Teucrorum ex oculis, ponto nox incubat atra.

Ibi ἔπεσον tantùm motum significat. hic etiam occupationem, quod ille ἐτάραξε: hic *totumque à sedibus imis* subruunt. Ibi νεφέεσσι κάλυψε γαῖαν ὁμοῦ καὶ πόντον. *Eripiũt subito nubes, cælumque, diemque, Teucrorum ex oculis.* Præterea Zephyrus non est violentus, vt mereatur δυσαὴς appellari, præsertim apud Græcos. adhæc malè positum epithetum, αἰθρηγενέτης eodem in loco vbi, νεφέεσσι κάλυψε. quod vt defendas, multa interpolatione opus est. Tametsi est sudus Aquilo, tamen tunc in Vlysis perniciem nubiferum fuisse. sanè minus placet. quod verò addidit, cõsummat opus; *Intonuêre poli*, nõ dixit, *intonuit cælum*. deinde nõ ne vides fulgura in ipsis verbis simul cum crepitu, *crebris micat ignibus æther?* Vocalis enim repetita exilitas illa hiatum aeris ostendit. Postremò quod πάθος, quæ efficacia (*omnis*) & *præsentem?* & frequentatiuum, *intentant*, & qui sonus: Poterant Homero satis hæc esse: cui pauciora, quóque fuerant satis: at nõ illi diuino viro, qui hanc quasi quandam vniuersitatem particularibus casibus discriminauit. Addit ventũ, quem omiserat, *-Stridens Aquilone procella*
Velum aduersa ferit, fluctusque ad sydera tollit.
Franguntur remi, tum prora auertit, & vndis
Dat latus, insequitur cumulo præruptus aquæ mons.

Zephyrus.

Habes velum, remos, proram, latus, fluctum decumanum: quem circumscripsit Poeta montis appellatione, non nominauit, vt alii nostri latini palàm profitẽtes eruditionem. Cætera adhuc varius picturis.
Hi summo in fluctu pendent, his vnda dehiscens

Aqua mons

Terram inter fluctus aperit. quare in eundem locum reuerti conatur, Iccirco, *furit æstus arenis.* Non ponam totam tempestatem hic, sed in proxima opera, vbi eius partes cum aliarum partib⁹ comparantur. Habuit quoque loci rationem. agitur enim res in Syrtibus.

Sequitur tempestatem Vlysſis conqueſtio,

Καὶ τότ' Ὀδυσσῆος λύτο γούνατα καὶ φίλον ἦτορ,
Ὀχθήσας δ' ἄρα εἶπε πρὸς ὃν μεγαλήτορα θυμόν.

Quanto melius expreſsit orationem, quę ad deos conuerteretur, & affectum addidit, & geſtu appoſito animatam, viuámque effecit orationē,

Ingemit, & duplices tendens ad ſidera palmas.

Sic illa quoque magnificentiora,

O *terq́; quaterq́; beati*, &c. quàm illa,

Τρὶς μάκαρες Δαναοὶ, καὶ τετράκις οἳ τότ' ὄλοντο
Τροίῃ ἐν εὐρείῃ χάριν Ἀτρείδῃσι φέροντες·
Ὡς δὴ ἐγώ γ' ὄφελον θανέειν, καὶ πότμον ἐπισπεῖν
Ἤματι τῷ, ὅτε μοι πλεῖστοι χαλκήρεα δοῦρα
Τρῶες ἐπέρριψαν περὶ Πηλείωνι θανόντι·
Τῷ κ' ἔλαχον κτερέων, καί μευ κλέος ἦγον Ἀχαιοί.
Νῦν δέ με λευγαλέῳ θανάτῳ εἵμαρτο ἁλῶναι.

Mollia omnia. At noſtri affectus? *Ante ora patrū & contigit*, ponit igitur etiam mihi. Et Apoſtrophe cum Elogio ad Tydidem. & amplificatio cum maieſtate,

Sæuus vbi Æacidæ telo iacet Hector. tum qui verſus? *vbi ingens,*
Sarpedon, vbi tot Simois correpta ſub vndis
Scuta virûm, galeasq́, & fortia corpora voluit.

Nam quæ ſequuntur, non mirum eſt, in his à Virgilio fuiſſe ſuperatum. Eſt enim Vlyſſes hîc & ſolus & in rate. ſed in aliis quoque tempeſtatibus pari obſeruatione opus eſt. Tenuiter enim in nono,

Αἱ μὲν ἔπειτ' ἐφέροντ' ἐπικάρσιαι, ἱστία δέ σφι
Τριχθά τε καὶ τετραχθὰ διέσχισεν ἲς ἀνέμοιο.

Et in XII, vbi leuiſsima, tenuiſsimáque vtitur narratione,

Ἡ δ' ἔθει οὐ μάλα πολλὸν ἐπὶ χρόνον. αἶψα γὰρ ἦλθε
Κεκληγὼς Ζέφυρος μεγάλῃ σὺν λαίλαπι θύων.
Ἱστοῦ δὲ προτόνους ἔρρηξ' ἀνέμοιο θύελλα,
Ἀμφοτέρους· ἱστὸς δ' ὀπίσω πέσεν. ὅπλα τε πάντα
Εἰς ἄντλον κατέχυνθ'. ὁ δ' ἄρα πρύμνῃ ἐνὶ νηὶ
Πλῆξε κυβερνήτεω κεφαλὴν, σὺν δ' ὀστέ' ἄραξε
Πάντ' ἄμυδις κεφαλῆς. ὁ δ' ἄρ' ἀρνευτῆρι ἐοικὼς
Κάππεσ' ἀπ' ἰκριόφιν, λίπε δ' ὀστέα θυμὸς ἀγήνωρ.

& mox poſt fulmen.

-Πέσον δ' ἐκ νηὸς ἑταῖροι
Οἱ δὲ κορώνῃσιν ἴκελοι περὶ νῆα μέλαιναν
Κύμασιν ἐμφορέοντο.

Qualia verò illa, quibus numeris,

Ipſius ante oculos, ingens à vertice pontus
In puppim ferit, excutitur, pronusq́, magiſter,
Voluitur in caput. quam autem facit cōmorationem in oſsibus gubernatoris: Poeta noſter aliter, *Aſt illum ter fluctus ibidem,*
Torquet agens circum, & rapidus vorat æquore vortex.

Tum illam corniculariam comparationem omiſit, tanquam ineptam. Ieiuna verò illa, *κύμασιν ἐμφορέοντο.*

Apparent rari nantes in gurgite vaſto.

Dixit raros, & contrà, *in vaſto gurgite*: qua voce indicauit maris impetum. Neque enim verū eſt, quod ait Seruius hîc eſſe Tapinoſim: id eſt rei ingentis humilem deſcriptionem. Atque iccirco addidiſſe: *vaſto*, qui gurges aquam puſillam ſignificet, non ita eſt: ſed gurges quancunque aquæ cuiuſcunque celeritatem deſignat, *γοργός.* Numerus verò Spondiacus pingit ipſam natandi difficultatem.

Sunt in VI. Vlyſſeæ illa, quæ etiam in XIII, repetuntur.

Ὤ μοι ἐγὼ, τέων αὖτε βροτῶν ἐς γαῖαν ἱκάνω,
Ἦ ῥ' οἵγ' ὑβρισταί τε, καὶ ἄγριοι, οὐδὲ δίκαιοι,
Ἦε φιλόξεινοι, καί σφι νόος ἐστὶ θεουδής.
Ὥστε με κουράων ἀμφήλυθε θῆλυς ἀϋτὴ
Νυμφάων.

Hæc parcius. diuerſa nánque occaſio. ſuauiſsimè tamen,

Vt primùm lux alma data eſt, exire, locosq́,
Explorare nouos, quas vento acceſſerit oras.
Qui teneant, nam inculta videt, hominésne, feræne,
Quærere conſtituit, ſociisq́, exacta referre.

Atque hæc, atque ea, quæ in decimo ſunt, cōferre licet. Capit enim arcum Æneas, Vlyſſes autem,

Καὶ τότ' ἐγὼν ἐμὸν ἔγχος ἑλὼν, καὶ φάσγανον ὀξὺ,
Καρπαλίμως παρὰ νηὸς ἀνήϊον ἐς περιωπὴν
Εἴ πως ἔργα ἴδοιμι βροτῶν ἐνοπήν τε πυθοίμην.

Atque ibi ceruum interficit. Æneas ceruos. tam illa nitore ſuperans Homerica, quàm numero prædæ. & illud,

O ſocii, neque enim ignari ſumus ante malorum.

In eodem nánque,

Ὦ φίλοι, οὐ γάρ πω καταδυσόμεθ' ἀχνύμενοί περ
Εἰς Ἀΐδαο δόμους, πρὶν μόρσιμον ἦμαρ ἐπέλθῃ·
Ἀλλ' ἄγετ' ὄφρ' ἐν νηῒ θοῇ βρῶσίς τε πόσις τε
Μνησόμεθα βρώμης μηδὲ τρυχώμεθα λιμῷ.

Sed in XII, aptiora ſunt ſententiæ Virgilianæ:

Ὦ φίλοι, οὐ γάρ τι κακῶν ἀδαήμονές εἰμεν,
Οὐ μὲν δὴ τόδε μεῖζον ἔπι κακὸν, ἢ ὅτε Κύκλωψ
Εἴλει ἐνὶ σπῆϊ γλαφυρῷ κρατερῆφι βίηφι.

Maiore noſter & mole, & ornatu. Multo plura enumerat. Sed illa pulcherrima, *Reuocate animos*, & ſpem,

Durate, & voſmet rebus ſeruate ſecundis.
Forſan & hæc olim meminiſſe iuuabit.

Vt etiam ex periculis proponat voluptatem. Nihil enim iucundius ea memoria, quæ periculorum euaſionem, victoriámque recordatione repræſentat. Epulantium quoque modus noſter & hic, & in III, & in VII, cum iis quæ in X, atque in XII, Vlyſſeæ poſita ſunt. Itémque in I, Iliados, & in nono, ſi comparentur, fuſior, & laxior Homerus inuenietur. Pictior noſter, atque numeris aſtrictior, *καὶ ἀμφ' ὀβελοῖσιν ἔπειραν*, *Verubusq́, trementia figunt.* quinetiā diuino iudicio, in inter illa minuta, *Tergora diripiunt coſtis*: vrbanā interſerit orationem illam, *tum victu reuocant vires.* Nec minore aſſurgit laude, in illorum imitatione,

tione, quæ in nono est Vlyssex,

Εἴμ' Ὀδυσεὺς Λαερτιάδης, ὃ πᾶσι δόλοισιν
Ἀνθρώποισι μέλω: καί μευ κλέος οὐρανὸν ἵκει.

Sum pius Æneas: monet statim. hæc est πρότασις. illa autem παρασκευή: *raptos qui ex hoste penates Classe veho mecum*. non temerè suas laudes effutit. est enim & pietas, & fortitudo. Ex hoste rapuisse, virtutis est: vehere, constantiæ: classe, prudentiæ militaris. Putidi verò Grammatici cùm accusãt Virgilium illius laudis: *Fama super æthera notus*: damnare prius Homerum debuere: καί μευ κλέος οὐρανὸν ἵκει. præsertim cum ambiguum sit: an doli quempiam ad cælum vsque euehere fama possint. At nostri, qui deos penates à seruitute vindicasset, seruaret, fatalia ad loca deorum iussu atque oraculis transferret, meritò fama inter deorum sedes nota esset.

Virgilius

Illa quoque vix sustinent comparationem. Non enim dici potest, quàm Virgilio sit peculiare, semper augustum esse. Homeri superficies est in VII. Vlyssex,

Ἀργαλέον βασίλεια διηνεκέως ἀγορεῦσαι
Κήδε' ἐπεί μοι πολλὰ δόσαν θεοὶ οὐρανίωνες

Super quam noster illam fabricauit,

O dea si prima repetens ab origine pergam,
Et vacet annales nostrorum audire laborum,
Ante diem clauso componet vesper Olympo.

διηνεκέως: prima ab origine. & addidit: *vacet*. & πολλὰ κήδεα, quibus verbis *annales nostrorum audire laborum*. Et verbum illud, ἀργαλέον, luculẽtissimo versu circunscripsit, *Ante diem*, &c. Difficultas propter tractum rerum. In illis quoque eundem longè post se reliquit. In nono sunt Vlyssex,

Σοὶ δ' ἐμὰ κήδεα θυμὸς ἐπετράπετο στονόεντα
Εἴρεσθ' ὄφρ' ἔτι μᾶλλον ὀδυρόμενος στεναχίζω.
Τί πρῶτον, τί ἔπειτα, τί ὑστάτιον καταλέξω;
Κήδε' ἐπεί μοι πολλὰ δόσαν θεοὶ οὐρανίωνες.

Ille autem diuina, & immutabilia,

Infandum Regina iubes renouare dolorem:
Troianas vt opes, & lamentabile regnum
Eruerint Danai, Ita semina ponit in procemio eorum, quæ dicturus erat in narratione. κήδεα igitur non sua solùm: sed cùm præposuit vniuersa, subdidit & sua. Proposita igitur miseria præ oculis: addit rationes. *regnum lamẽtabile: eruerunt*, neque statim, vt ille, confugit ad aram communẽ: Deos malorum autores. sed: *quæ vidi*: & quidem *miserrima*. Non solùm autẽ vidi, sed & fui pars, & passus sum. Et quidem magna pars. Deinde per interrogationem πάθος explicat. Quando ne hostes quidem sine miseratione denarrare posse profiteatur. A temporis quoque incommoditate auget difficultatem narrationis. Omnia sanè non sine illa sua diuinitate. vt non tam imitatus Homerum, quàm nos docuisse, quomodo ille ea dicere debuisset, videatur.

Sunt in VII. Vlyssex illa,

Καὶ τότ' Ὀδυσσεὺς ὦρτο πόλινδ' ἴμεν. αὐτὰρ Ἀθήνη
Πολλὴν ἠέρα χεῦε φίλα φρονέουσ' Ὀδυσῆϊ,

A *Μήτις Φαιήκων μεγαθύμων ἀντιβολήσας*
Κερτομέοιτ' ἐπέεσσι, καὶ ἐξερέοιτο, τίς εἴη;

Longè maiore sono Virgilius,

At Venus obscuro gradientes aere sepsit:

Semel contentus à Punica perfidia Æneam tegere hoc commento. Neque enim ineptit repetendo, vt ille,

Τὸν δ' ἄρα Φαίηκες ναυσίκλυτοι οὐκ ἐνόησαν
Ἐρχόμενον κατ' ἄστυ διὰ σφέας. οὐ γὰρ Ἀθήνη
Εἴα ἐϋπλόκαμος, δεινὴ θεός: ἥ ῥά οἱ ἀχλὺν
Θεσπεσίην κατέχευε φίλα φρονέουσ' ἐνὶ θυμῷ:

Sed continuauit circunseptionem simul, & materiam,

Et multum nebulæ circum dea fudit amictu,

Qui solus versus deterreat Græcos ab ea sententia, qua suum contendunt præferendum. Cõmodus sanè, atque vt ita dicam, rasilis versus ille
B -κερτομέοιτ' ἐπέεσσι, &c. Verùm cum hoc nostro nõ est conferendus,

Moliriue moram, & veniendi quærere causas.

Sicut neque ille,

Καὶ τότε δή ῥ' αὐτοῖο πάλιν χύτο θέσφατος ἀήρ:

cum hoc -*cum circumfusa repente*
Scindit se nubes. Diuinum verò illud additamentum, -*& in aera purgat apertum*.

Sic longè excellentiore suauitate:

Quale manus addunt ebori decus, aut vbi flauo
Argentum, Pariusue lapis circundatur auro.

Quòd ille dixerat in sexto Vlyssex, & repetierat in penultimo,
C

Ὡς δ' ὅτε τις χρυσὸν περιχεύεται ἀργύρῳ ἀνὴρ
Ἴδρις. Quanto enim elegantius, *manus*, quã vir, & *addunt ebori decus*.

In eodem libro versus sunt illi, qui lancinãtur à critico Gelliano. quos equidem ostendam à Magistro: Homericos verò à discipulo confectos,

Οἵη Ἄρτεμις εἶσι κατ' οὔρεα ἰοχέαιρα
Ἢ κατὰ Τηΰγετον περιμήκετον, ἢ Ἐρύμανθον
Τερπομένη κάπροισι, καὶ ὠκείαις ἐλάφοισιν:
Τῇ δέ θ' ἅμα κοῦραι νύμφαι Διὸς αἰγιόχοιο
Ἀγρόνομοι παίζουσι: γέγηθε δέ τε φρένα Λητώ.
Πασάων δ' ὑπὲρ ἥγε κάρη ἔχει, ἠδὲ μέτωπα.
Ῥεῖα δ' ἀρίγνωτος πέλεται, καλαὶ δέ τε πᾶσαι.

Hunc locum sic exagitant Grammatici, Aptius comparasse Homerum Dianæ Nausicaan in locis solis. deinde, Elisæ non conuenire, media in
D vrbe incessu serio instanti operis, venatricis Dianæ similitudinem. Tertio, Homerum studia venationis expressisse. Virgilium *pharetram* tantùm, tanquam onus ac sarcinam nominasse: Præterea Probo authore Homericam Latonã genuinum gaudere gaudium: Virgilianæ verò pectora pertentari tantùm gaudio, quasi leui, & pigro, & in superficie natanti, sic enim loquũtur. Huiuscemodi iudicatio tametsi est à doctis explosa, atque ab omnibus excussa: nobis tamen, quæ dicerem*, nõ pauca, eáq; optima reliquêre. Principiò cùm personæ comparantur: earũ status, mores, studia exprimenda, non loca, vel

ipsius Homeri doceamur authoritate. Idomeneum in campo comparat apro, qui sit in montibus. Igni, qui est in montis vertice, armorũ fulgorem in campo. Humanæ cogitationi, quæ in cerebro, aut in corde est, Iunonis motum. Leoni in stabulis, Diomedem in acie. Muscis in stabulis circum mulctras, Græcos & Troianos circũ Sarpedonis cadauer. & Aiacẽ cedentem fortissimè, asino obstinatæ lentitudinis. Pantheræ, quæ in syluis esset, extra syluas Agenorem. Postremò Penelopen quoque comparat Dianæ: quam tametsi non statuit in venatione: nunquam tamẽ alibi intelligitur à poetis. Præterea quanquam est Nausicaa in agro: non tamen in montibus, nõ tamẽ cum arcu, aut pharetra. Quod aiunt serium Elisæ incessum esse longè diuersum ab incessu Dianę: finxerunt Dianã Bacchanal quodpiam. quasi Nausicaa non moderatè incederet. Neque enim cursum vllum ibi exprimit Homerus: nullam venandi actionẽ, sed τερπωλήν. Quare ne tertia quidem obiectio quicquam est. nam neque Homerus posuit, neque Virgilius addidit venationem. sed insignia tantùm, sed chori tantùm exercitationem. Cuiusmodi verò sit illud gaudium genuinum sanè nescio: nisi putarint, φρένα aliud esse à Latona. Multo verò efficacius est, percurri pectus gaudio (metaphora sumpta à citharœdis) quàm simpliciter gaudere: omnes enim partes occupantur. Longè etiam valentius est, detineri: idque in frequentatiuo: & addita, per: nam & omnes, vt dicebam, designat partes: & perfectionem vltimam. Quemadmodum igitur illa in montibus. ita hæc in vrbe. Illa inter Nymphas: hæc inter matronas. Illa instans venatibus, hæc operi. Quæ isti Argotyphli scire noluerunt. Pharetræ futiles calumniatores. est enim ibi Epitheti loco. Qualia multa apud Homerum. nam etiam inter epulas Apollo ἀργυρότοξος. Achilles vel dormiens, πόδας ὠκύς. Et quod isti ignorarunt, ex diuini Poetæ verbis ediscant. Neque enim temerè appendit humeris Pharetram. Soli enim Dianæ & Apollini id licebat. Nymphæ ad latus gerebant. sicuti soli dii ἀμφηρεφέα: alii verò non, sed detectã. Quod si omnia vngue tentare licet: quæram ego quoque vicissim: an Latona ibi sit. neque enim sequitur Dianam. Tum autem quomodo ludant Nymphæ, si sunt in venatu. Nihil enim venatori detestabilius, quàm fabulę, & lusus inter venandũ. putatur enim à nobis infelix futura venatio. Præterea si extat capite, qua ratione frõtem addidit? Postremò longè consultius dilatum gaudium illud in Epiphonema. Est enim Latona tota extra totam materiam: eúmque ordinem magis equidem probarem.

Πᾶσαι μὲν καλαὶ, αὐτὴ δὲ ῥέα ἀρίγνωτος, γεγήθει
φρένα δὲ Λητὼ γέγηθε.

Ex VI, Vlyssеæ, & penultimo illa sunt,

Τὸν μὲν Ἀθηναίη θῆκε Διὸς ἐκγεγαυῖα
Μείζονά τ' εἰσιδέειν καὶ πάσσονα. κὰδ δὲ κάρητος
Οὔλας ἧκε κόμας ὑακινθίνῳ ἄνθει ὁμοίας.

Superat enim multis modis Virgilius illum. *Os, humerosq́, deo similis*, longè luculentius est, quàm maiorem, & crassiorem efficere. Hoc enim boum est. Et, Cæsaries: est verbum militare. Quo non contentus addidit: decoram. Homerus autem, οὔλας, pessimè. Crispitudo nanque pusilli animi nota est, aut leuitatis. Iccirco leones crispi, minus animosi existimãtur. Illa verò penè supra humanum captum *-lumenq́, iuuentæ Purpureum.* Et illa non minus, *Lætos oculis afflarat honores.*

Versibus, qui de equo scripti sunt in VIII, Vlyssеæ longè sunt ciuiliores nostri,

Ὣς ὁ μὲν ἑστήκει, τοὶ δ' ἄκριτα πόλλ' ἀγόρευον
Ἥμενοι ἀμφ' αὐτόν. τρίχα δέ σφισιν ἥνδανε βουλή:
Ἠὲ διατμῆξαι κοῖλον δόρυ νηλέϊ χαλκῷ:
Ἢ κατὰ πετράων βαλέειν ἐρύσαντας ἐπ' ἄκρης:
Ἢ ἐάαν μέγ' ἄγαλμα θεῶν θελκτήριον εἶναι.

Noluit nugari in diuisione consiliorũ: sed pars stupet: & mirantur: & *iussa Thymœta*. Alii in pelagus præcipitẽ dari. Nam quorsum, aut quibus viribus subuectio in summas rupes montiũ? Præterea, quod facile factu fuerat, vrere. Postremò explorare, quid intus tegeretur. solus ille versus palmam poscit,

Scinditur incertum studia in contraria vulgus.

At cætera quibus verbis? vel eùm dixit: *tentare latebras*, signatissimo verbo vsus est in tenebris, & re dubia.

Quænam verò differẽtia inter illa ex II. Vlyssеę,

Δύσετό τ' ἠέλιος, σκιόωντό τε πᾶσαι ἀγυιαί.

Et nostra hæc,

Vertitur interea cælum, & ruit Oceano nox
Inuoluens vmbra magna, terramq́, polumq́.

Qui locus ne eruditionis quidem indigens est. sed pudicæ illius, atque Virgilianæ. Illius enĩ viri profunda rerum sciẽtia, cum eius versibus declaranda est, pari cum verecundia ita certat, vt neque ipsi cedat illa, & ab ea simul cõdiatur. Est enim terræ vmbra nox, atque ita magna: vt etiam Cæli conuexa prohibeat Sole illustrari.

Necessario verò addito affectu facta est oratio grandior in illis,

Hei mihi qualis erat, quantum mutatus ab illo
Hectore, qui redit exuuias indutus Achillis,
Vel Danaûm Phrygios iaculatus puppibus ignes.

quàm in XXII, Iliadis,

Ὢ πόποι, ἦ μάλα δὴ μαλακώτερος ἀμφαφάασθαι
Ἕκτωρ, ἢ ὅτε νῆας ἐνέπρησεν πυρὶ κηλέῳ.

Ex XIII, verò simplicissimè transtulit,

-iuuenisq́, Corœbus,
Mygdonides, illis qui ad Troiam fortè diebus
Venerat, insano Cassandræ incensus amore.
Et gener auxilium Priamo, Phrygibusq́, ferebat.

Quæ sic Homerus,

Ὅς ῥα νέον πολέμοιο μετὰ κλέος εἰληλούθει.
ᾔτεε δὲ Πριάμοιο θυγατρῶν εἶδος ἀρίστην
Κασσάνδρην ἀνάεδνον. ὑπέσχετο δὲ μέγα ἔργον.
Ἐκ Τροίης ἀέκοντας ἀπωσέμεν υἷας Ἀχαιῶν.

Noluit enim in suũ Corœbum transferre: indo-

tatam. Minuitur enim viri vehemẽter dignitas. A Satis fuit, *incensum amore*, neque voluit illum stolidum facere: qui sese vniuersæ Priami potentiæ anteferret. nam quos per nouem annos nõ potuerant illi: quomodo solus, nisi stultè profiteretur. E tertio quoque Iliad. vidẽda illa comparatio,

Ὡ'ς δ' ὅτε τὶς δράκοντα ἰδὼν παλίνορσος ἀπέστη
Οὔρεος ἐν βήσσης, ὑπό τε τρόμος ἔλλαβε γυῖα,
Α'ψ δ' ἀνεχώρησεν, ὠχρός τε μιν εἷλε παρειάς·

Simplex sanè & munda. nostra verò magnifica, *Improuisum aspris veluti qui sentibus anguẽ Pressit humi nitens*, Multa magni momenti: *Pressisse*, est pl⁹ quàm videre. & *improuisum* pon⁹. &, *trepidus*, æquat illud *ἔλλαβε*. &, cũ addit, *repente*, sanè resiliẽtẽ animũ designat. Tertius autẽ versus mira pictura splendet: vbi non solùm nitet eloquutio & numerus, sed etiam pauoris redditur ratio, *Attollentem iras, & sibila colla tumentem.* Equidẽ B ex anguis visu non abscedam: sed si *improuisum* pede presserim. *παλίνορσος* autem, & *ἀνεχώρησεν*, idem est.

Draconis comparatio. In XXII, Iliados, alia draconis comparatio.

Ὡ'ς δὲ δράκων ἐπὶ χειῇ ὀρέστερος ἄνδρα μένῃσι
Βεβρωκὼς κακὰ φάρμακ' ἔδυ δέ τε μιν χόλος αἰνὸς
Σμερδαλέον δὲ δέδορκεν ἑλισσόμενος περὶ χειῇ.

Noster autem *φυσικώτερος*, pascitur enim, vt aiunt, malas herbas serpens, vbi delituit. iccirco,

Qualis vbi in lucem coluber mala gramina pastus
Frigida sub terra tumidum quem bruma tegebat:
Nunc positis nouus exuuiis, nitidusq́; iuuenta
Lubrica conuoluit sublato pectore terga.

Solis appetentem, atque apricantem, etiam *arduus ad Solem*. Erigit enim se, ac vibrantem linguã exerit. Proinde ait, *linguis micat ore trisulcis*. Ob- C tutum tantùm toruum Homerus, optimè. Nihil enim illo aerius. Præterea cubilis sui propugnationem, à quo nõ discedit. iccirco dixit, *ἑλισσόμενος περὶ χειῇ*, quò etiam propius tutum habeat receptum. Perpendes, *tumidum*.

Fluminum comparatio. Fluminum multas fecit Homerus comparationes: noster semel tantùm, illis omnibus vnã anteponendam,

Non sic aggeribus ruptis cùm spumeus amnis
Exijt: oppositasq́; euicit gurgite moles,
Fertur in arua furens cumulo: camposq́; per omnes
Cum stabulis armenta trahit.

Huic tamen illa similior in V, Iliados,

Θῦνε γὰρ ἀμπεδίον ποταμῷ πλήθοντι ἐοικὼς
Χειμάῤῥῳ, ὅς τ' ὦκα ῥέων ἐκέδασσε γεφύρας
Τὸν δ' οὔτ' ἄρ τε γέφυραι ἐεργμέναι ἰσχανόωσιν
Οὔτ' ἄρα ἕρκεα ἴσχει ἀλωάων ἐριθηλέων.
Ἐλθόντ' ἐξαπίνης ὅτ' ἐπιβρίσῃ Διὸς ὄμβρος
Πολλὰ δ' ὑπ' αὐτοῦ ἔργα κατήριπε καλ' αἰζηῶν.

Alia verò in IIII, Iliados,

Ὡ'ς δ' ὅτε χείμαῤῥοι ποταμοὶ κατ' ὄρεσφι ῥέοντες
Εἰς μισγάγκειαν συμβάλλετον ὄμβριμον ὕδωρ
Κρουνῶν ἐκ μεγάλων κοίλης ἔντοσθε χαράδρης
Τῶν δέ τε τηλόσε δοῦπον ἐν οὔρεσιν ἔκλυε ποιμήν.

Et in XIII, *-ὡς ἀπὸ πέτρης*

Ὅν τε κατὰ στεφάνης ποταμὸς χειμάῤῥοος ὤσῃ
A *Ῥήξας ἀσπέτῳ ὄμβρῳ ἀναιδέος ἔχματα πέτρης,*
Ὕψι τ' ἀναθρώσκων πέτεται, κτυπέει δέ θ' ὑπ' αὐτοῦ
Ὕλη, ὁ δ' ἀσφαλέως θέει ἔμπεδον ὄφρ' ἂν ἵκηται
Ἰσόπεδον, τότε δ' οὔτι κυλίνδεται ἐσσύμενός περ.

Vbi est vis fluuii & saxi. aptissimè ei comparans Hectoris impetum repressum legionibus. Est & in XI,

Ὡ'ς δ' ὁπότε πλήθων ποταμὸς πεδίον δὲ κάτεισι
Χειμάῤῥους κατ' ὄρεσφιν ὀπαζόμενος Διὸς ὄμβρῳ,
Πολλὰς δὲ δρῦς ἀζαλέας, πολλὰς δέ τε πεύκας
Ἐσφέρεται, πολλὸν δέ τ' ἀφυσγετὸν εἰς ἅλα βάλλει.

In nostra igitur impetus: quippe ruptis aggeribus, & euictis molibus oppositis. & verbum *fertur*. &, *furens*. &, *cumulo*. Sic enim vidimus. Est autẽ vox ignota Grammaticis. vnde enim proprium *κῦμα*.

Illam verò IIII, Iliados, Virgilius in XII, sic expressit vt duplicarit,

B *Ac veluti immissi diuersis partibus ignes*
Arentem in syluam, & virgulta sonantia lauro:
Aut vbi decursu rapido de montibus altis
Dant sonitum spumosi amnes: & in æquora currunt
Quisque suum populatus iter. Longè feliciore cantu hisce Turnum atque Æneam comparauit, quàm duobus messoribus Homerus in XI, Iliados. non enim est in illis impetus,

-οἳ δ' ὥς τ' ἀμητῆρες ἐναντίοι ἀλλήλοισιν,
Ὄγμον ἐλαύνωσιν ἀνδρὸς μάκαρος κατ' ἄρουραν
Πυρῶν, ἢ κριθῶν, τὰ δὲ δράγματα ταρφέα πίπτει.

Præter casum enĩ segetis nulla vis est in re ipsa. Quæ verò est in XIII, Virgilius in suo XII, hisce illustrauit,

Ac veluti montis saxum de vertice præceps
Cum ruit auulsum vento: seu turbidus imber
C *Proluit, aut annis soluit sublata vetustas.* vides enĩ quot causas, quãtam varietatem. & quæ sequũtur,

Fertur in abruptum magno mons improbus ictu.

Improbum, quod erat *ἀναιδέος*, longè melius. Duriuscula enim metaphora est, si lapidem appelles impudentem: improbum tamen potes. etenim malefacit. Sic in eodem, *perfidus ensis*. &, melius est, *in abruptum*, quàm *ὄφρ' ἂν ἵκηται ἰσόπεδον*. Expressior quoq; est imago maleficii ex hisce,

-syluas, armenta, virosq́; Inuoluens secum, quàm *κτυπέει δ' ὑπ' αὐτοῦ ὕλη*. Ibi enim sonum tantùm audis: hîc autem & impetum, & opus.

D Quas verò duas dedit Maro de amnibus, & de igni: cõiunxit ex duabus Homeri separatis: quarum altera suprà scripta est ex IIII, Iliad. *ὡς δ' ὅτε χειμάῤῥοι*, &c. Altera

Ἠΰτε πῦρ ἀΐδηλον ἐπιφλέγει ἄσπετον ὕλην
Οὔρεος ἐν κορυφῇς, ἕκαθεν δέ τε φαίνεται αὐγή.

Sed & alibi quanto magnificentiore apparatu?

In segetem veluti cùm flamma furentibus austris
Incidit: aut rapidus montano vertice torrens
Sternit agros, sternit sata læta, boumq́; labores:
Præcipitesq́; trahit syluas. stupet inscius alto
Accipiens sonitum saxi de vertice pastor.

Et in XI, Iliad.

Ὡ'ς δ' ὅτε πῦρ ἀΐδηλον ἐν ἀξύλῳ ἐμπέσῃ ὕλῃ,

Πάντῃ τ' εἰλυφόων ἄνεμος φέρει εἰ δέ τε θάμνοι
Πρόρριζοι πίπτουσιν ἐπειγόμενοι πυρὸς ὁρμῇ.

Duas itaque noster etiam Poeta fecit,

Ac velut optato ventis æstate coortis,
Dispersa immittit syluis incendia pastor:
Correptis subito mediis extenditur vna
Horrida per latos acies Vulcania campos:
Ille sedens victor flammas despectat ouantes.

Sed & alia in xx,

Ὡς δ' ἀναμαιμάει βαθέ' ἄγκεα θεσπιδαὲς πῦρ
Οὔρεος ἀζαλέοιο, βαθεῖα δὲ καίεται ὕλη.
Πάντῃ δὲ κλονέων ἄνεμος φλόγα εἰλυφάζει.

Conclusit etiam rotundius ex libr. xi, Vlyssex,

Τρὶς μὲν ἐφωρμήθην, ἑλέειν δέ με θυμὸς ἀνώγει,
τρὶς δέ μοι ἐκ χειρῶν σκιῇ εἴκελον, ἢ καὶ ὀνείρῳ
Ἔπτατο. Tribus enim versibus comprehendit commodissimis,

Ter conatus ibi collo dare brachia circum:
Ter frustra comprensa manus effugit imago
Par leuibus ventis, volucriq; simillima somno.

Neque præcidit sententiam in mutilo versu. ad hæc Homerus impetum tantùm dicit: hic autē conatum, & *brachia*. Et apposuit: *frustra*. Vmbram verò vertit in ventos: non vt addictus interpres, sed vt liber iudex. Eadem dexteritate ex libr. Vlyssex.

Ψυχὴ δὲ κατὰ χθονὸς ἠΰτε καπνὸς ᾤχετο τετριγυῖα.
& tenues fugit, seu fumus in auras. Efficacior est oratio: *fugit*. Quòd autem stridorem dat Homerus: eodem iure potest, quo & vocem. quare clamorē eùm ademerit vmbris Virgilius: ex philosophię veritate loquutus est in vi, *clamor frustratur hiantes*. Castigatior autem penè vbique est: iccirco ex iiii. Vlyssex quæ accepit,

-δώσω δέ τοι ἀγλαὰ δῶρα,
Τρεῖς ἵππους, καὶ δίφρον ἐΰξοον, αὐτὰρ ἔπειτα
Δώσω καλὸν ἄλεισον, ἵνα σπένδῃσθα θεοῖσιν
Ἀθανάτοις, ἐμέθεν μεμνημένος ἤματα πάντα:

ita moderatus est,

Accipe & hæc, manuum tibi quę monumēta mearum.
Sint puer, & longum Andromaches testentur amorem.

Et addit *παιδός*,

Cōiugis Hectoreæ, & auxit, *cape dona extrema tuorū.*

Diffluentia quoque coercuit duobus mirificis versibus,

Tendunt vela noti, fugimus spumantibus vndis,
Qua cursum ventusq; gubernatorq; vocabant:

quæ in primo Iliadis, & secundo Vlyssex,

Ἔμπρησεν δ' ἄνεμος μέσον ἱστίον. ἀμφὶ δὲ κῦμα
Στείρῃ πορφύρεον μεγάλ' ἴαχε νηὸς ἰούσης.
Ἡ δ' ἔθεεν κατὰ κῦμα διαπρήσσουσα κέλευθον.

Melius *spumantibus*, quàm clamantibus. præsertim cùm nauicula parua esset Homerica. Et diuinus versus ille, qui dat classem & vēto & gubernatori. Iste verò totus in fluctibus, adeò vt etiam iteret. Elpenoris quoque tumulus Græcus cum Miseni Latino, ne est quidem conferēdus. in xi, Vlyssex ita scriptum est,

Φιτροὺς δ' αἶψα ταμόντες, ὅθ' ἀκροτάτη πρόεχ' ἀκτή:
Θάπτομεν ἀχνύμενοι θαλερὸν κατὰ δάκρυ χέοντες
Αὐτὰρ ἐπεὶ νεκρός τ' ἐκάη καὶ τεύχεα νεκροῦ
A *Τύμβον χεύαντες καὶ ἐπὶ στήλην ἐρύσαντες*
Πήξαμεν ἀκροτάτῳ τύμβῳ εὐῆρες ἐρετμόν.

At diuinus vir quantus hoc loco?

Ergo omnes magno circum clamore fremebant,
Præcipuè pius Æneas. Fremebant indigna peremptum morte. *-Tum iussa Sibyllæ,*
Haud mora festinant flentes: aramq; sepulcri
Congerere arboribus, cæloq; educere certant.

Non humilibus *φιτροῖς*, non nudum tumulum sine ara. Deinde quæ distributio illius vocis *arboribus*, & qui ingressus ad distributionem. Tū autem quæ varietas,

Itur in antiquam syluam, stabula alta ferarum.
Procumbunt piceæ: sonat icta securibus ilex,
Fraxineæq; trabes: cuneis & fissile robur
Scinditur: aduoluunt ingentes montibus ornos.

Pręterea quod dixit: præcipuè pium Æneam fre-
B mere: non vocem tantùm & promissa, sed & operam attribuit,

Nec non Æneas opera inter talia primus
Hortatur socios, nec satis, *paribusq; accingitur armis.* deinde quò iucundior esset narratio, neque occuparet Æneam maiora animo agitantem: interponit quæ sequūtur. Tū concludit, *-& cineri ingrato suprema ferebant:* & quæ sequūtur ad tumulum vsque: qui erigitur minimè vulgaris, sed dignus socio Æneæ, *-ingenti mole sepulchro*
Imponit, suaq; arma viro, remumq; tubamq; Monte sub aerio. Iusta verò quę facit ille Patroclo, hic Pallanti, si collata cōsideres: videas in illo materiam, in hoc formam: in illo congeriem, in hoc
C dispositionem. illum satis habere, si narret: hunc rem ipsam formare verbis: neque tam verba ex rebus, quàm res ipsas excutere è verbis. expressit etiam longè exactius Scyllam & Charibdin ex xii, Vly. *Ἔνθεν μὲν γὰρ Σκύλλ', ἑτέρωθι δὲ δῖα Χάρυβδις*
Δεινὸν ἀνερρύβδησε θαλάσσης ἁλμυρὸν ὕδωρ.
Ἤτοι ὅτ' ἐξεμέσειε λέβης ὣς ἐν πυρὶ πολλῷ
Πᾶσ' ἀναμορμύρεσκε κυκωμένη: ὑψόσε δ' ἄχνη
Ἄκροισι σκοπέλοισιν ἐπ' ἀμφοτέροισιν ἔπιπτεν
Ἀλλ' ὅτ' ἀναβρόξειε θαλάσσης ἁλμυρὸν ὕδωρ
Πᾶσ' ἔντοσθε φάνεσκε κυκωμένη, ἀμφὶ δὲ πέτρη
Δεινὸν ἐβεβρύχει· ὑπένερθε δὲ γαῖα φάνεσκε
Ψάμμῳ κυανέῃ.-

Principiò exactius, vt dicebam. nam hic *ἔνθεν, ἑτέρωθι*, at noster designauit: *Dextrum Scylla latus, lęuum impacata Charybdis.* quāto verò melius *im-*
D *pacata*: quàm *δῖα*? quid enim diuinū in mōstro? & verbum obsidet: scilicet spatiū nauigationis. &, *sorbet in abruptum.* &, *erigit alternos.* Scyllæ verò fabulosum raptum, atque ridiculum summa verecundia dissimulauit. Illud verò impudens, ne deum quidem sine animi iactura occurrere posse. Verùm Homerici dii tales sūt: inter quos cit, nec ipse Neptun' ex vorticib' Charybdis Vlyssē seruare posset. sed illa multo decoro affe-

Τρὶς μὲν γάρ τ' ἀνίησιν ἐπ' ἤματι, τρὶς δ' ἀναροιβδεῖ
Δεινόν, Subiicit enim oculis, atque aurium nostrarum dominus est,

Ter scopuli clamorem inter caua saxa dedere
Ter spumam elisam, & rorantia vidimus astra.

Quæ

Quæ de Telemacho dicuntur ab Homero, lõgè maiore efficacia ab Ascanio.

Κείνου γὰρ τοῖοι δὲ πόδες, τοῖαι δέ τε χεῖρες
Ὀφθαλμῶν δὲ βολαί, κεφαλῆς δ' ἐφύπερθεν χαῖται.
O mihi sola mei super Astyanactis imago?

Mater enim loquitur orba filio: id quod Helena non poterat. Excusandus ille, laudandus hic. & diuina illa,

Sic oculos, sic ille manus, sic ora ferebat.

Quanquam Græcus ὀφθαλμῶν βολαί, mirificè dixit. Non potuit Latinè noster. At alio verbo alibi compensauit. Gestum enim apposuit: cùm dixit, *ferebat*. Et mirum quod addit,

Et nunc æquali tecum pubesceret æuo.

Vt augeat affectum memoriæ: ex repræsentatione rei, quæ non est, & esset.

In x I, Iliad. est illa comparatio,

-ὡσεί τε δαφοινοὶ θῶες ὄρεσφιν
Ἀμφ' ἔλαφον κεραὸν βεβλημένον, ὅν τ' ἔβαλ' ἀνὴρ
Ἰῷ ἀπὸ νευρῆς, τὸν μέν τ' ἤλυξε πόδεσσι,
Φεύγων, ὄφρ' αἷμα λιαρὸν, καὶ γούνατ' ὀρώρῃ.
Αὐτὰρ ἐπειδὴ τόν γε δαμάσσεται ὠκὺς ὀϊστός.
Ὠμοφάγοι μιν θῶες ἐν οὔρεσι δαρδάπτουσι
Ἐν νέμεϊ σκιερῷ. ἐπὶ δὲ λῖν ἤγαγε δαίμων
Σίντην, θῶες μέν τε διέτρεσαν. αὐτὰρ ὁ δάπτει.

Hunc locum non esse sequutũ Virgilium, quẽadmodum quidam dixerunt, ex ipsis versibus cõstabit: qui ceruam tantùm continent,

-qualis coniecta cerua sagitta
Quam procul incautam nemora inter Cresia fixit
Pastor agens telis: liquitq; volatile ferrum
Nescius. illa fuga saltus syluasq; peragrat
Dictæos. Hæret lateri lethalis arundo.

Nihil hìc simile nisi cerua & sagitta. omnia sua. At Homerus pessimè. Vlyssem vulneratum ceruæ percussæ, sanè. Thoas cum Troianis, bene. at Aiacem superuenientem, vt non malè leoni quem Thoes, id est, Troiani formidarent: ita nõ bene, cùm Vlyssi venit auxilio. Leo autẽ in perniciem ceruæ. Ait enim αὐτὰρ ὁ δάπτει,

Certaminum verò loca conferenda quidẽ, non apponenda tamen censeo ob prolixitatem. Tanto verò noster prior est suauitate, grauitate, varietate, quanto tempore posterior. Nã qui locus à Grammaticis de cursoribus examinat* est, hìc discutietur. Est in penultimo Iliad. versus ille cum hemistichio,

-αὐτὰρ ὄπισθεν
Ἴχνια τύπτε πόδεσσι, πάρος κόνιν ἀμφιχυθῆναι.
Κὰδ δ' ἄρα οἱ κεφαλῆς χέ' ἀϋτμένα δῖος Ὀδυσσεὺς

Hoc Virgilium negant assecutum,

Ecce volat, calcemq; terit iam calce Diores.

At Vlysses, inquiunt, tanta subsequitur celeritate: vt in Antilochi vestigiis ante ponat pedes, quàm puluere obducãtur. Sanè felicitas orationis non vulgaris: quam in suam maiestatem flectere qui non posset, more suo modum commẽtus est, quo vel idem, vel etiam potiora diceret. Id quod istos congelatos Criticos latuit. Ait enim Poeta, *calce calcem terere*. Hoc qui fieri potuit, si subsequatur? In cursu igitur pari, æquata linea vtriusq; calcibus ita dirigebatur, vt calces inter se attererẽt. Ac sanè cùm currimus certatim, nunquam quenquam sequimur: neque enim vllum antecedentem præcurrere aut superare possemus, si in eius vestigia pedes poneremus: sed à latere cursum continuamus: quemadmodum ipsis in carceribus cõstiteramus. neq; si par sit in duobus celeritas, alter alterius occupare cursus lineam audeat. sic enim ex curua linea plus spatii faciendum sumeret, non sine periculo suo magno. Quamobrem Homerus quoque dixit στὰν δὲ μεταστοιχί. In x I I, aliter, *-trepidiq; pedem pede feruidus vrget*. Grandior etiam in oratione Palinuri, quam exceperat ex x I, Vlyss.

Νῦν δέ σε τῶν ὄπιθεν γουνάζομαι οὐ παρεόντων
Πρός τ' ἀλόχου, καὶ πατρός, ὅς ἔτρεφε τυτθὸν ἐόντα
Τηλέμαχόν, τὸν μοῦνον ἐνὶ μεγάροισιν ἔλειπες:
Οἶδα γὰρ ὡς ἐνθένδε κιὼν δόμον εἰς ἀΐδαο
Νῆσον ἐς αἰαίην σχήσεις εὐεργέα νῆα,
Ἔνθα σ' ἔπειτα ἄναξ κέλομαι μνήσασθαι ἐμεῖο.
Μή μ' ἄκλαυστον, ἄθαπτον ἰὼν ὄπιθεν καταλείπειν
Νοσφισθείς, μή τοί τι θεῶν μήνιμα γένωμαι.
Ἀλλά με κακκῆαι σὺν τεύχεσιν ἅσσα μοι ἐστί.
Σῆμά τ' ἐμοὶ χεῦαι πολιῆς ἐπὶ θινὶ θαλάσσης.
Ἀνδρὸς δυστήνοιο καὶ ἐσσομένοισι πυθέσθαι.
Ταῦτά τέ μοι τελέσαι, πῆξαι τ' ἐπὶ τύμβῳ ἐρετμόν.
Τῷ καὶ ζωὸς ἔρεσσον ἐὼν μετ' ἐμοῖς ἑτάροισιν.

Fatalis Græcorũ nugacitas. quę diuino viro nobísq; ęquè inuisa. Itaq; sine loquacitate, sine ambitione. *Eripe me his inuicte malis*. neque minatur μή τοί τι θεῶν μήνιμα γένωμαι. & illa malorum suauissima deprecatio: cum à mortuo excitatur apud viuum vitæ memoria: *quod te per cęli lumen*: & addidit *iucundum*. neque ambitiosam petiit sepulturam: *sed aut tu mihi terram Iniice*: & *, nanq; potes*. Omnia precantis excussit loca. Ex v. autem attexuit, quæ Vlyssis erant, Palinuri narrationi,

Ἔνθα δύο νύκτας, δύο τ' ἤματα κύματι πηγῷ
Πλάζετο. πολλὰ δέ οἱ κραδίη προτιόσσετ' ὄλεθρον.
Ἀλλ' ὅτε δὴ τρίτον ἦμαρ ἐϋπλόκαμος τέλεσ' ἠώς.
Καὶ τότ' ἔπειτ' ἄνεμος μὲν ἐπαύσατο. ὁ δὲ γαλήνη
Ἔπλετο νηνεμίη. ὁ δ' ἄρα σχεδὸν εἴσιδε γαῖαν
Ὀξὺ μάλα προϊδὼν μεγάλου ὑπὸ κύματος ἀρθείς.

Quanto simplicius,

Tres Notus hybernas immensa per æquora noctes
Vexit me violentus aqua. vix lumine quarto
Prospexi Italiam summa sublimis ab vnda.

Quanto autem barbara Polyphemi persona inferior est Regia maiestate, tanto versus nostri Græcis compositiores. In I x Vlyss. sic sunt,

Ὦ ξεῖνοι τίνες ἐστέ; πόθεν πλεῖθ' ὑγρὰ κέλευθα;
Ἦ τι κατὰ πρῆξιν, ἢ μαψιδίως ἀλάλησθε;
Οἷά τε ληϊστῆρες ὑπεὶρ ἅλα, τοί τ' ἀλόωνται
Ψυχὰς παρθέμενοι, κακὸν ἀλλοδαποῖσι φέροντες.

Videamus nostros, *Quid petitis? quæ causa rates, aut cuius egentes Littus ad Ausonium tot per vada cęrula vexit? Siue errore viæ seu tempestatibus acti:*

Qualia multa mari nautæ patiuntur in alto.

Sic rectè primùm: quare venerint, hoc est, *Quid*

petitio? Deinde ipsemet venatur causas: Necessarium, vtile, foris tutum. Signatè omnia illa: *moles*, & *patiuntur*, &: *alto*. Nulla enim spes ibi, nisi à Fortuna.

Admiscet etiā ornatui eruditionem: sicut in illis,

Vescitur Æneas, simul & Troiana iuuentus
Perpetui tergo bouis, & lustralibus extis.

Duplex enim modus erat sacrificiorum. aut enim concidebant: vt μίστυλλόν τ' ἄρα τ' ἄλλα. Aut integra victima apponebatur, quod erat holocaustum. Icciroo dixit, *perpetui tergo bouis*. Ex libris autem pontificum dixit, *lustralibus*. Bidentes enim erant oues in bimatu. Tauri autē perfecti, quinquennes. Iccirco pontificale quoque verbum addidit: *extis*. Hanc igitur maiestatem cum illis compara quæ sunt in VII, Iliad.

Τοῖσι δὲ βοῦν ἱέρευσεν ἄναξ ἀνδρῶν Ἀγαμέμνων
Ἄρσενα πενταέτηρον ὑπερμενέϊ Κρονίωνι,
Νώτοισιν δ' Αἴαντα διηνεκέεσσι γέραιρε.

Quanto item post se reliquit in Tityi historia: quæ illi est in XI, Vlyssex:

Καὶ Τιτυὸν εἶδον γαίης ἐρικυδέος υἱόν,
Κείμενον ἐν δαπέδῳ, ὁ δ' ἐπ' ἐννέα κεῖτο πέλεθρα,
Γῦπε δέ μιν ἑκάτερθε παρημένω ἧπαρ ἔκειρον
Δέρτρον ἔσω δύνοντες, ὁ δ' οὐκ ἀπαμύνετο χερσί:
Λητὼ γὰρ ἥλκυσε Διὸς κυδρὴν παράκοιτιν.
Necnon & Tityon terræ omniparentis alumnum
Cernere erat, per tota nouem cui iugera corpus
Porrigitur, rostroq; immanis vultur adunco
Immortale iecur tondens.

Iam hinc apparet victoria. quid enim ἔσω δύνοντες δέρτρον, cum illis: *immortale*, &, *tondens*, &. *fœcundaq; pœnis viscera*: &, *Rimaturq; epulis, habitatq; sub alto Pectore*. Illa verò quæ? *nec fibris requies datur vlla renatis*.

Non minore successu illa,

Hinc exaudiri gemitus, iræq; Leonum
Vincla recusantum, & sera sub nocte rudentum.
Setigeriq; sues, atq; in præsepibus vrsi
Sæuire, ac formæ magnorum vlulare luporum.
Quos hominum è facie dea sæua potentibus herbis
Induerat Circe in vultus, ac terga ferarum.

Quæ sunt in X. Vlyssex valdè exilia.

Εὗρον δ' ἐν βήσσῃσι τετυγμένα δώματα Κίρκης
Ξεστοῖσι λάεσσι περισκέπτῳ ἐνὶ χώρῳ.
Ἀμφὶ δέ μιν λύκοι ἦσαν ὀρέστεροι, ἠδὲ λέοντες,
Τοὺς αὐτὴ κατέθελξεν, ἐπεὶ κακὰ φάρμακ' ἔδωκε.

Omitto circunscriptiones: quibus nihil accommodatius ad Heroicam maiestatem, vt, *ira leonum*, & naturam, *vincla recusantum*. At versus illi duo diuini vltimi. homines enim adhuc erant, facie tantùm mutata. Iccirco non lupos, sed *formas*, hoc est figuras luporum dixit vir incomparabilis. Similis ornatus, & in pictura Mercurii, quæ accepta est ex V, Vlyssex.

Ὣς ἔφατ' οὐδ' ἀπίθησε διάκτορος Ἀργειφόντης
Αὐτίκ' ἔπειθ' ὑπὸ ποσσὶν ἐδήσατο καλὰ πέδιλα
Ἀμβρόσια, χρύσεια, τά μιν φέρον ἠμὲν ἐφ' ὑγρὴν,
Ἠδ' ἐπ' ἀπείρονα γαῖαν ἅμα πνοιῇς ἀνέμοιο.

A Εἵλετο δὲ ῥάβδον, τῇ τ' ἀνδρῶν ὄμματα θέλγει
Ὧν ἐθέλει, τοὺς δ' αὖτε καὶ ὑπνώοντας ἐγείρει.
Τὴν μετὰ χερσὶν ἔχων πέτετο κρατὺς Ἀργειφόντης.

Nos sic,

Dixerat ille patris magni parere parabat
Imperio: Parabat igitur cùm apparatum inducbat ad mandata exequenda,

& primùm pedibus talaria nectit,
Aurea, quæ sublimem alis siue æquora supra
Seu terram rapido pariter cum flamine portant.
B *Tum virgam capit. hac animas ille euocat Orco*
Pallentes. Hoc omisit Homerus, sicut & illa, *alias sub tristia tartara mittit*. Nec solùm euocat animas. sed etiam reducit in corpora. *& lumina morte resignat*. & simpliciter ille, τὴν μετὰ χερσὶν ἔχων πέτετο. At Virgilius, *illa fretus agit ventos*. Sanè scitè. nam si non adsint venti: quomodo ἅμα πνοιῇς ἀνέμοιο? Iccirco *Vade age, nate, voca Zephyros.* Quod autem non animaduerterunt, hic quoque dicendum est. Cùm dixit, *sublimem*, & nō sublimem, sed supra terram: indicare Mercurii motum in eccentrico, qui oualē ambitū designat. Nusquā verò, vbi tempora, dies, nox, describitur: dignus est Homerus, qui cum Marone conferatur. Neque solùm vbi ipse de suo dicit diuina enim ex humilibus facit: veluti quod, sumpsit ex XI, Iliadis,

Ἠὼς δ' ἐκ λεχέων παρ' ἀγαυοῦ Τιθωνοῖο
Ὤρνυτ' ἵν' ἀθανάτοισι φόως φέροι ἠδὲ βροτοῖσι:

C Attollit enim sic,

Et iam prima nouo spargebat lumine terras
Tithoni croceum linquens aurora cubile.

Neque voluit dicere fatua illa: Auroram diis immortalibus afferre lucem. miseri illi nisi semper luceant.

Fateor illa in II, Iliad. esse plenissima nectaris,

Τῶν δ' ὥς τ' ὀρνίθων πετεηνῶν ἔθνεα πολλὰ
Χηνῶν, ἢ γεράνων, ἢ κύκνων δουλιχοδείρων
Ἀσίῳ ἐν λειμῶνι Καϋστρίου ἀμφὶ ῥέεθρα
Ἔνθα, καὶ ἔνθα ποτῶνται ἀγαλλόμεναι πτερύγεσσι
Κλαγγηδὸν προκαθιζόντων, σμαραγεῖ δέ τε λειμών.

Haud omnino tamen probo comparationem, ludentium auium sine ordinibus: & exercitus, cùm sua quisque in acie atque in procinctu est. Circunspectius igitur diuinus Poeta, tum ordinem, tum cantum,

Ibant æquati numero, Regemq; canebant.
D *Ceu quondam niuei liquida inter nubila cycni,*
Cùm sese è pastu referunt: & longa canoros
Dant per colla modos: sonat amnis & Asia longè
Pulsa palus. Non enim ludunt inconditis motibus, sed è pastu redeunt in ea loca, in quibus somnum capere consueuere. Quo tempore ordinem non rumpunt. Felicius quoque *canoros Dant per colla modos*, quàm κλαγγηδόν.

In X, Iliad. disparem facit similitudinem,

Λευκότεροι χιόνος, θείειν δ' ἀνέμοισιν ὁμοῖοι.

Niuem superant, ventos æquant. nostri verò vtrobique præstantiores,

Qui candore niues anteirent cursibus auras.

Et cum

Et cùm metaphora sit in candoris excessu: A primum significatum erit in cursu, cùm dicis, *anteirent.*

Par felicitas super illis ex libr. xx, Iliados,

Αἱ δ' ὅτε μὲν σκιρτῷεν ἐπὶ ζείδωρον ἄρουραν·
Ἄκρον ἐπ' ἀνθερίκων καρπὸν θέον, οὐδὲ κατέκλων.
Ἀλλ' ὅτε δὴ σκιρτῷεν ἐπ' εὐρέα νῶτα θαλάσσης
Ἄκρον ἐπὶ ῥηγμῖνος ἁλὸς πολιοῖο θέεσκον.

Quod hic deest, suppleuit noster,

Illa vel intactæ segetis per summa volaret
Gramina, nec teneras cursu læsisset aristas:
Vel mare per medium fluctu suspensa tumenti Ferret iter: celeres nec tingeret aequore plantas. cùm dixisset, οὐδὲ κατέκλων in primo cursu super Anthericis: in secundo qui erat super dorso maris, non addidit similem euasionem. Id quod fecit nôster, *nec tingeret aequore plantas.* Et quod ille, curreret: noster, volaret. Vero nánque similius est volantem non incuruare aristas, quàm currentem. Praeterea Asphodelus, cuius Anthericus flos est, non exit adeò frequens atque consertus, vt super ipsum posset exerceri cursus: at in segete potest. Ad hæc familiarior res, quàm Anthericus. Tum autem leuior, quæ super re teneriore. Et auxit: *intactas.* & quæ adhuc essent, *gramina*: id est teneræ. Nec parum adiungit gratiæ: *suspensa*: cuius cursu ne tumor quidē deprimatur. quippe, *nec tingeret*: quod respondet priori cursui: in quo essent segetes intactæ.

Anthericus flos Asphodeli.

Sunt in xvi, Iliad. illi versus de Antilocho,

Ἀλλ' ὅγ' ἄρ' ἔτρεσε θηρὶ κακὸν ῥέξαντι ἐοικὼς,
Ὅς τε κύνα κτείνας ἢ βουκόλον ἀμφὶ βόεσσι,
Φεύγει, πρίν περ ὅμιλον ἀολλισθήμεναι ἀνδρῶν.

Virgilius autem,

Ac velut ille prius, quàm tela inimica sequantur
Continuò in montes sese auius abdidit altos
Occiso pastore lupus, magnóue iuuenco,
Conscius audacis facti, caudamq́; remulcens
Subiecit pauitantem vtero: syluasq́; petiuit:

In quibus tanta est differentia, quanta inter discipulum meditantem, & præceptorē suū consilium atque operam apponentem. Nā quid dicam tibi de verbis illis? *Conscius audacis facti?* Tum autem bestiæ ἴδιον. est enim pauoris signū caudam demittere. Et verbum signatum, *remulcens*; id est, retrahens. Quod Grammatici partim D dissimularunt, partim dixerunt præ gaudio gestum eo verbo indicari. Vbi notabis etiam loquendi modum. Nam cùm lupus pauitaret: & versus ferret, vt diceret: *pauitans*, vsus est felici attributione: propterea quod videretur pauitare cauda: quippe quæ se occultaret. Ac præterea numerum auxit: cùm accentus è prima illius: pauitans: in tertiam illius pauitantē translatus est.

Lupi pauitantis expressio

Neque de sceptro disputandum: vter numerosius aut elegantius sit loquutus. In I, Iliad.

De sceptro.

Ναὶ μὰ τόδε σκῆπτρον, τὸ μὲν οὔποτε φύλλα, καὶ ὄζους
φύσει, ἐπειδὴ πρῶτα τομὴν ἐν ὄρεσσι λέλοιπεν,
Οὐδ' ἀναθηλήσει, περὶ γάρ ῥά ἑ χαλκὸς ἔλεψε
φύλλα τε, καὶ φλοιόν. νῦν δ' αὖτέ μιν υἷες Ἀχαιῶν

Ἐν παλάμαις φορέουσι δικασπόλοι, οἵ τε θέμιστας
Πρὸς Διὸς εἰρύαται.

Vt sceptrum hoc (sceptrum dextra nam forte gerebat)
Nunquam fronde leui fundet virgulta neq́; vmbram.

A loco, & ab officio. A loco: quia de commissura virgultum exit. Ab officio: quia frondes vmbram efficiunt:

Cùm semel in syluis imo de stirpe recisum
Matre caret: Quid potuit suauius? cùm dixit Matrem. At ille, τομὴν ἐν ὄρεσσι λέλοιπεν. Quemadmodum verbum quoque, ἔλεψε: longè elegantius: *posuitq́; comas, & brachia ferro.* perstat in metaphora, postquam dixit, *matre.* Mirifica verò illa repetitio, & verè Virgiliana. *olim arbos*, tota narratio duabus voculis comprehensa est. Artē B deinde addit, quam ille subticuit,

-nunc artificis manus ære decoro Inclusit.

Et circunscriptio, *manus artificis*, pro artifex, & Antonymia: non enim dixit, faber. Illam quoque ταυτολογίαν, δικασπόλοι, οἵ τε θέμιστας εἰρύαται: non ęre, vt ille delibrauit: sed auro hoc inclusit,

-patribusq́; dedit gestare Latinis.

Quod verò iactant Græculi: vno comprehensū versu, quod apud nos indigeat circúlocutionē, sanè idē est, atque in saltatione si quis edat motum simplicem: eundem alter compositum veris certisque flexibus. In IIII, igitur Iliados versus ille est,

Νευρὴν μὲν μαζῷ πέλασεν, τόξῳ δὲ σίδηρον.

C Diuinus verò vir, totum arcus tractum, curuationem, coniunctionem extremorum. Ad hæc manuum æquale officium simul, & diuersum. Simul cum læua ferrum solùm, cū dextra & nerno papillam. Hæc sunt crimina huiusce circunductionis. quam si ab Homero potius caperet, quàm promeret de suo: non sic dixisset, sed quasi pædagogi supercilium, metuens puer, ineptè sic, *Arcu coniunxit ferrum, neruoq́; papillam*, vel sic,

Arcus curuatio

Et læua ferrum applicuit, dextraq́; papilla, vel *Adduxit neruum ad mammam ferrum appulit arcu.* Plebeia hæc omnia, quæ tantùm à Virgilianis superantur, quantùm pastorum dapes regiis ferculis. Vtrobique ceruus est, & capreolus, & hœdus. at hic, aurum, pompa, intinctus, condimēta. denique Homerus moles quidem, sed vt ait, Ouid. *rudis indigestaq́;* Virgilius autē eiusdē poetæ, *deus, & melior natura.* Valeant igitur febriculosi grammatici cum Græculis suis: qui putant diuinū Poetā: imò verò poetarū vnicum non iudicio elegisse, quæ dixerit, sed necessitate, atque ingenii angustiis abductū ab iis, quæ nō dixerit. quasi non potuerit quod volebat: imò verò qui noluerit, quod potuit. Quam verò idē aliter meliore breuioréque orationis gyro coercuerit, apparet in IX, eo versu, *neruoq́; obuersus equino Contendit telum, diuersaq́; brachia ducens.* Illud ex v. Vlyssex diuersa ratione multo expressit efficacius,

Τὸν δ' ἐφόρει μέγα κῦμα κατὰ ῥόον ἔνθα καὶ ἔνθα

Nã ῥόος fluxus directus est. quonam igitur modo ἔνθα καὶ ἔνθα? Igitur noster aliter,

Curuata in molis faciem circumflectit vnda.

Illud enim, ἔνθα καὶ ἔνθα, expressit per, circum: & μέγα per, molis:

Quid de portu? Videamus ex XIII, Vlyssea particulatim,

Φόρκυνος δέ τίς ἐστι λιμὴν ἁλίοιο γέροντος
Ἐν δήμῳ Ἰθάκης, δύο δὲ προβλῆτες ἐν' αὐτῷ
Ἀκταὶ ἀπορρῶγες λιμένος ποτιπεπτηυῖαι:
Αἵ τ' ἀνέμων σκεπόωσι δυσαήων μέγα κῦμα

Ἔκτοθεν. Principio portus tũ natura, tum cõmoditas longè melius explicatur,

Est in secessu longo locus. Iam est secessus: iam longus. *Insula portum Efficit*. Rationem reddit quomodo efficiat. *obiectu laterum: quibus omnis ab alto Frangitur, inq; sinus scindit sese vnda reductos*. Necesse est, trãquillũ intus esse mare: quod iam fractum, iam tectum atq; abductum ab instantibus fluctibus: qui item franguntur antè, quàm impetum faciant. Nam tametsi Homericum circunstant rupes: aditus tamẽ nihilo secius vento expositus fluctus excipit integros. aditum propterea muniuit noster insulæ obiectu. Nunc autem latera, sicut ille,

Hinc, atq; hinc vastæ rupes, geminiq; minantur
In cælum scopuli. Necesse est altas esse, non solùm præruptas, vt ille dicebat. Nam prærupta nõ omnia excelsa. ex alto igitur ingruentes ventos arcent nostræ. Et cùm ille diceret.

Ἔνθα δ' ἄνευ δεσμοῖο μένουσι
Νῆες ἐΰσσελμοι. Non apposuit causam. At apposuit noster, *Æquora tuta silent*. Mira verba. Deinceps ornatus vtrique,

Αὐτὰρ ἐπὶ κρατὸς λιμένος τανύφυλλος ἐλαίη.
Ἀγχόθι δ' αὐτῆς ἄντρον ἐπήρατον ἠεροειδὲς
Ἱρὸν νυμφάων, αἳ νηϊάδες καλέονται.
Ἐν δὲ κρητῆρες, καὶ ἀμφιφορῆες ἔασι
Λάϊνοι ἔνθα δ' ἔπειτα τιθαιβώσσουσι μέλισσαι.

Humilia, & humiliter. Noster verò grandiora, & magnificè,

-tum syluis scena coruscis,
Desuper horrentiq; atrum nemus imminet vmbra.

Quid enim sola oliua: quam etiam falsò τανύφυλλον vocauit. folia nánque gerit breuia, tametsi non rotunda. Sed Palma est τανύφυλλος & Hemionitis, & Arundo. Tum autem descriptio antri figura necessaria: *scopulis pendentibus*. Deinde versus ipsis aquis dulcior,

Palma τανύφυλλος.

Intus aquæ dulces, viuoq; sedilia saxo.

Postea cùm dixit: *Nympharum domus*: non egit Grammaticum, vt ille, *αἳ νηϊάδες καλέονται*. Quanquam potius Nereides esse oportuit. non enim posuit intus dulces aquas, quemadmodũ noster. cùm tamen & Crateres, & Amphoras nominaret. Quanquam earum vsum ad apum thesauros, non ad potum deduxit. Maro autem post integram descriprionem, vsum docuit. non autẽ eo narrationẽ interrumpit, sicut ille, ἔνθα δ' ἄνευ, &c. ornatũ verò adauxit: *fessas*, ergo, *non*

A *vincula naues, Vlla tenent*. scilicet ad litus aut ad saxa, πρυμνήσια intelligit: quæ à prora nominant Adriatici, non à puppi. Alterum deinde retinẽdi nauigia modum-*vllo non alligat anchora morsu*: Omitto Periphrasin, *morsus anchoræ*. sicut & alibi, dentem appellat. Splendor quoq; ex geminatione, vlla, vllo.

Neque vnum ex hisce commutarim;

Armipotens belli præses Tritonia virgo
Frange manu Phrygij telum prædonis: & ipsum
Pronum sterne solo, portisq; effunde sub altis:

cum illis omnibus, qui sunt in VI, Iliad.

Πότνι' Ἀθηναίη, ἐρυσίπτολι, δῖα θεάων.

Nihil noui: vulgaria omnia,

B *Ἆξον δὴ ἔγχος Διομήδεος: ἠδὲ καὶ αὐτὸν*
Πρηνέα δὸς πεσέειν Σκαιῶν προπάροιθε πυλάων.

Nuda hæc quoq;. At ibi *telum Phrygij prædonis*.

Explicatiora quoque ea, quæ de ventis ac de quercu noster ait,

Ac veluti annosam valido cum robore quercum
Alpini Boreæ, nunc hinc, nunc flatibus illinc
Eruere inter se certant. It stridor, & altè
Consternunt terram concusso stipite frondes.

Hactenus pares. sic enim in XVI, Iliados,

Ὡς δ' Εὖρός τε, Νότος τ' ἐριδαίνετον ἀλλήλοιιν
Οὔρεος ἐν βήσσῃς βαθέην πελεμιζέμεν ὕλην,
Φηγόν τε, Μελίην τε, τανύφλοιόν τε κράνειαν:
Αἵ τε πρὸς ἀλλήλας ἔβαλον τανυήκεας ὄζους
Ἠχῇ θεσπεσίῃ, πάταγος δέ τε ἀγνυμενάων.

Verùm comparatio minus apta videtur hîc. nã de sylua pugnant venti, vt sternant. At Græci
C & Troiani, vt Cebrione potiantur. nam quæ erit sylua: si Græci sint Eurus, Troiani Notus? Ridiculum verò ad meridiem vsque totis vtrinque viribus pugnari: Hectorem verò capite, Patroclum pede prehensum, Cebriona trahere nec pugnare. Verùm puerilia multa huiusce generis apud Homerũ, qui prælia ad cyathum formabat: quæ ipse vidisset nulla. Lõgè meliore iudicio Poeta: qui Æneæ constantiam ab Elisa, & Anna oppugnari declarabat. Proĩde hæc addit,

Ipsa hæret scopulis, & quantùm vertice ad auras
Æthereas, tantùm radice in Tartara tendit.

In eandem sententiam duas eodem filo fecit comparationes: vnam de Mezentii fortitudine,

Ille velut rupes, vastum quæ prodit in æquor
D *Obuia ventorum furijs, expostaq; ponto*
Vim cunctam, atq; minas perfert, cælíq;, marisq;,
Ipsa immota manet. Alteram de constantia Latini, *ille velut rupes immota resistit:*
Vt pelagi rupes magno veniente fragore
Quæ sese multis circumlatrantibus vndis
Mole tenet scopuli: nequicquam spumea circum
Saxa fremunt: laterique illisa refunditur alga.

Sic & Homerus duas: vnam in mari, in XV. Ilia.

-ἠΰτε πέτρη
Ἠλίβατος, μεγάλη, πολιῆς ἁλὸς ἐγγὺς ἐοῦσα:
Ἥ τε μένει λιγέων ἀνέμων λαιψηρὰ κέλευθα,
Κύματά τε τροφόεντα, τά τε προσερεύγεται αὐτῷ.

Pessimo

Pessimo tamen consilio Græcos saxo compa- A rat, qui sunt multi. Hectorem verò fluctibus, qui est vnus. In decimoseptimo autem in flumine,

— ὥστε πρὼν ἰσχάνει ὕδωρ
Ὑλήεις πεδίοιο διαπρύσιον τετυχηκὼς
Ὅς τε καὶ ἰφθίμων ποταμῶν ἀλεγεινὰ ῥέεθρα
Ἴσχει, ἄφαρ δέ τε πᾶσι ῥόον πεδίονδε τίθησι
Πλάζων· οὐδέ τι μιν σθένεϊ ῥήγνυσι ῥέοντες.

Quæ verò apud Gellium nugantur Grammatici de Eride Homerica, & Fama Virgiliana, valde ridicula sunt. De Contentione ille in quarto Iliadis,

Ἥ τ' ὀλίγη μὲν πρῶτα κορύσσεται· αὐτὰρ ἔπειτα
Οὐρανῷ ἐστήριξε κάρη, καὶ ἐπὶ χθονὶ βαίνει.

Clamant quòd Maro de Fama dixit, eam inter nubila caput condere: quum tamen Homerus, vnde ipse accepit, in cælo caput Eridis consti- B tuat. Iam tibi pro me respondeo: Non sum imitatus. Nolo imitari. Non placet. Nō est verum, Contentionem ponere caput in cælo. Ridiculū est. Fatuum est. Homericum est. Græculum est. Virgilianum non est. Romanum non est. Præterea latet eos vis iudicii Maroniani. Abscondit enim Famæ caput nubibus: propterea quòd Famæ caput, id est author rumorum ferè incertus est. & dixit Nubila, non cælum: quia ad nubes vsque peruenire à terra clamor potest.

Vicit etiam illa in vndeuicesimo Iliadis,

Τέρπετο δ' ἐν χείρεσσιν ἔχων θεοῦ ἀγλαὰ δῶρα.
Ille deæ donis, & tanto lætus honore,
Expleri nequit, atque oculos per singula voluit:
Miraturq́; interq́; manus & brachia versat.

Si perpendas omnia, Quòd nō expleatur, quòd C oculos in cuncta intendat, quòd miretur & verset: magnum opus, magnum Æneam, magnum Virgilium intelliges.

Sunt & hęc è mediis tracta castris in poesim,

Quod superest, læti bene gestis corpora rebus
Procurate viri, & pugnam sperate parari.

Ille autem quasi præco,

Νῦν δ' ἔρχεσθ' ἐπὶ δεῖπνον, ἵνα ξυνάγωμεν ἄρηα.

Nec minus ex vicesimosecundo Iliadis,

Οἷος δ' ἀστὴρ εἶσι μετ' ἀστράσι νυκτὸς ἀμολγῷ
Ἕσπερος, ὃς κάλλιστος ἐν οὐρανῷ ἵσταται ἀστήρ.

Vincuntur à nostris,

Qualis vbi Oceani perfusus Lucifer vnda,
Quem Venus ante alios astrorum diligit ignes, D
Extulit os sacrum cælo, tenebrasq́; resoluit.

Profectò ne ambrosia quidem dulcior est. Neque si superioribus addas ea quæ in quinto canuntur ab Homero, possis æquare Virgilianorum suauitatem,

Ἀστέρ' ὀπωρινῷ ἐναλίγκιον, ὅς τε μάλιστα
Λαμπρὸν παμφαίνῃσι λελουμένος ὠκεανοῖο.

Tetigit autem antiquorum opinionem, qui dicebant humore ali siderum splendorem. Iccirco Luciferum perfundit vnda. Quanquam equidē arbitror horum versuum fulgore clariorem illum futurum, quàm quauis vnda etiam ipsius Hippocrenes. vel quum ait, *os sacrum. &c, astrorum ignes. &c, Venus* amat Luciferum: quæ eadem cū illo existimatur. Verùm optimus Philosophus, Luciferum intellexit globum, & corpus ipsum: Venerem autem numen illud, quam Intelligentiam vocant Metaphysici: cuius sola ac simplici intellectione orbis ipsius rotatio perpetuatur. Resoluit autem tenebras iccirco, quia siderum omnium Lucifer solus tantum iacit luminis, vt obiecta corpora vmbram reddant: quemadmodum & ad Solem, & ad Lunam. Talis tantúsque Poeta noster est supra omnem captum Grammaticorum.

Efficacissima quoque in illis ἀδόκητα atque politia,

Protinus armati incedunt: quos omnis euntes
Primorum manus ad portas, iuuenumq́; senumq́;
Prosequitur votis. nec non & pulcher Iulus: & B quæ sequuntur. Apud Homerum in decimo Iliadis nuda omnia,

Τὼ δ' ἐπεὶ οὖν ὅπλοισιν ἔνι δεινοῖσιν ἐδύτην
Βάν ῥ' ἰέναι, λιπέτην δὲ κατ' αὐτόθι πάντας ἀρίστους.

Quid enim est: liquerunt optimos? omnino languet: neque πάντας placet. quasi non essent ipsi ἄριστοι. Sic quæ mox sequuntur multo etiam meliora. Quippe illis iter tantùm, & percontatio primùm. Mox de Rheso pauca, nuda, rudia, infelicia. Nostrá diuina omnia, numerosa, varia, inexpectata: quæ sibi quisque eligat pro excellentissimis.

Neque audeant illa comparare: quæque ex vndecimo Iliados,

Ζώγρει ἀτρέος υἱὲ, σὺ δ' ἄξια δέξαι ἄποινα
Πολλὰ δ' ἐν ἀφνειοῦ πατρὸς κειμήλια κεῖται C
Χαλκός τε χρυσός τε, πολύκμητός τε σίδηρος.

quæque ex decimo,

Ζωγρεῖτ' αὐτὰρ ἐγὼν ἐμὲ λύσομαι. ἔστι γὰρ ἔνδον
Χαλκός τε, χρυσός τε, πολύκμητός τε, σίδηρος
Τῶν κ' ὔμμιν χαρίσαιτο πατὴρ ἀπερείσι' ἄποινα,
Εἴ κεν ἐμὲ ζωὸν πεπύθοιτ' ἐπὶ νηυσὶν ἀχαιῶν.

Quæ ille, vt fuit castigatæ verecūdiç atque prudentiæ, in vnum collegit. nam tametsi in præliis id sæpe contigit: tamen historici id narrare: non repetere, veri poetæ est. In vnum itaque redegit, & quidem cum obsecratione. Hoc enim modo citius quàm donorum oblatione virum fortem flectimus,

D *Per patrios manes, & spes surgentis Iuli*
Te precor, hanc animam serues natoq́; patriq́;.

Mirabilis contextus: Obtestatur per Anchisem, quia ipse haberet etiamnum patrem. Per Iulum, quia esset vterque pater. tum deo simile est, seruare. Est enim Iouis cognomentum, σωτήρ. deinde promissa: eáque non sine specie atque argumentis veritatis: *Est domus alta*. Nisi esset alta, putaret Æneas non esse diuitem. Reliqua verba simul cum puritate veteri Romana, nouam atque excogitatam maiestatem coniunxere,

— iacent penitus defossa talenta
Calati argenti: sunt auri pondera facti
Infectiq́; mihi. Neque hic sistit orationem

ſed impetum addit à fine,

-non hîc victoria Teucrûm

Vertitur: aut anima vna dabit diſcrimina tanta.

Sic audias vulgares Homeri obſeruationes, ſine arte, ſine affectu. Vnam pro illis cunctis nobilem Virgilii. Iam vt quæ dicit Agamemnon, cũ illis conferantur,

-iampridem belli commercia Turnus Suſtulit, & quę ſequuntur.

Luporum comparatio. Non ſemel luporum comparationem adducit. In quarto Iliados per collationem ſimplicẽ, λύκοι ὣς, nulla addita narratione. In vndecimo autem eodem modo, verbum tantùm addidit, λύκοι ὣς θῦνον. Hanc εἰκασίαν locupletauit comparatione in decimoſexto,

-οἱ δὲ λύκοι ὣς
Ὠμοφάγοι, τοῖσι τε περὶ φρένας ἄσπετος ἀλκὴ
Οἵ τ' ἔλαφον κεραὸν μέγαν οὔρεσι δηώσαντες
Δάπτουσιν. πᾶσιν δὲ παρήϊον αἵματι φοινὸν
Καί τ' ἀγεληδὸν ἴασιν ἀπὸ κρήνης μελανύδρου
Λάψοντες γλώσσῃσιν ἀραιῇσιν μέλαν ὕδωρ
Ἄκρον ἐρευγόμενοι φόνον αἵματος. ἐν δέ τε θυμὸς
Στήθεσιν ἄτρομός ἐστι περιστένεται δέ τε γαστήρ.

Inter hanc vbertatem & illam breuitatem, media eſt diuini Poetæ comparatio,

-lupi ceu
Raptores, atra in nebula, quos improba ventris
Exegit cæcos rabies.

Efficacius eſt *Raptores*, quàm ὠμοφάγοι. Sunt genera canum, ὠμοφάγα: non tamen raptores canes Melitæi. Et locus, *atra in nebula*: & modus dicendi, *rabies improba ventris*, plus quàm fames. &, *exegit*. &, *cæcos*, id eſt ſecuros cuiuſcunque periculi. Pulchrum verò Epiphonema, *-catuliq́ relicti Faucibus expectant ſiccis.* quorum recordatione parentum rabies acuatur. Quod verò ait Homerus, Linguis bibere: falſum eſt. morſu enim bibunt lupi: non autem λάπτουσι. neque lingua imbuta cruore potuit rectè dici, ἀραιῇ.

Sed & alia hac non inferior,

Ac veluti pleno lupus inſidiatus ouili,
Cùm fremit ad caulas, ventos perpeſſus & imbres,
Nocte ſuper media: tuti ſub matribus agni
Balatum exercent: ille aſper & improbus ira,
Sæuit in abſentes. collecta fatigat edendi
Ex longo rabies, & ſiccæ ſanguine fauces.

Siderum comparationes. De Sirio & aliis ſideribus multas fecit Homerus comparationes. In vndecimo Iliados,

Οἷος δ' ἐκ νεφέων ἀναφαίνεται οὔλιος ἀστὴρ
Παμφαίνων· ὅτε δ' αὖτις ἔδυ νέφεα σκιόεντα.

Et eam quã ſuprà poſuimus ex quinto Iliados,

Δαῖέ οἱ ἐκ κόρυθός τε καὶ ἀσπίδος ἀκάματον πῦρ
Ἀστέρ' ὀπωρινῷ ἐναλίγκιον· ὅς τε μάλιστα
Λαμπρὸν παμφαίνῃσι λελουμένος ὠκεανοῖο.

Et in viceſimoſecundo,

Παμφαίνονθ' ὡς ἀστέρ' ἐπεσσύμενον πεδίοιο
Ὅς ῥά τ' ὀπώρης εἶσιν· ἀρίζηλοι δέ οἱ αὐγαὶ
Φαίνονται, πολλοῖσι μετ' ἀστράσι νυκτὸς ἀμολγῷ.
Ὅν τε κύν' ὠρίωνος ἐπίκλησιν καλέουσι.

Quartam non omittam his ſimillimam. compa-

A rat enim igni clypei fulgorem in vndeviceſimo,

Ὡς δ' ὅταν ἐκ πόντοιο σέλας ναύτῃσι φανήῃ
Καιομένοιο πυρός. τὸ δὲ καίεται ὑψόθ' ὄρεσφι
Σταθμῷ ἐν οἰοπόλῳ. τοὺς δ' οὐκ ἐθέλοντας ἄελλαι
Πόντον ἐπ' ἰχθυόεντα φίλων ἀπάνευθε φέρουσιν.

Quæ omnia noſter ſparſa verecundè compoſuit illo gyro,

Ardet apex capiti, criſtisq́ à vertice flamma
Funditur, & vaſtos vmbo vomit aureus ignes.

Sanè fulgor è nitido tumidóque loco videtur euomi. inde duplicauit comparationem,

Non ſecus ac liquida ſiquando in nocte Cometæ
Sanguinei lugubre rubent.

Nuſquam toto in Homero tantam verborum inuenies efficaciã. Aut *Sirius ardor*, quanto grandius quàm ὀπωρινὸς ἀστήρ? Ad hæc, natura & ἐνδεχόμενα cætera,

B *Ille ſitim morbosq́ ferens mortalibus ægris*
Naſcitur, & læuo contriſtat lumine cælum.

Quod & ille,

Λαμπρότατος μὲν ὅ γ' ἐστί, κακὸν δέ τε σῆμα τέτυκται
Καί τε φέρει πολλὸν πυρετὸν δειλοῖσι βροτοῖσιν.

Talis Æneas deſignabat tunc, & ex igne illo, & ex fatis perniciem.

Haud longè ab his eſt quod habetur in nono: cuius minima laus maximã Homeri ſuperat,

Continuò noua lux oculis effulſit, & arma
Horrendum ſonuere: tremunt in vertice criſtæ
Sanguineæ, clypeoq́ micantia fulgura mittit.

Cum quibus collata, plebeia illa ſint ex duodeuiceſimo Iliadis,

Ἡνίοχοι δ' ἔκπληγεν, ἐπεὶ ἴδον ὀφθαλμοῖσι
C Δεινὸν ὑπὲρ κεφαλῆς μεγαθύμου Πηλείωνος
Δαιόμενον. τὸ δ' ἔδαιε θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη.

Sic de Chimeræ in vertice galeæ Turni. quod Grammatici damnãt: primùm, quia vtrique attributus ignis, Turno & Æneæ. deinde quòd Æneas nondum in prælio, ſed è naui. Cæterùm illorum ſtoliditas maior eſt quauis reprehenſione. Semper enim in eorum ſtupida arrogantia ſupereſt, quod caſtiges. nánque hoc ſanè horrendum, quum vel ex nauibus perterrefaceret. vtrique autem dat fulgorem: quia vtrique arma. Quid ais ad hoc? Turnum tollit, vt vincentem extollat. Quid? nonne & Diomedis & Achillis galeæ imponit Homerus ignem? Quantò pru- *Chimeræ comparatio.*
D dentius noſter duos hoſtes aliis inuictos, multis virtutibus pares fecit, quàm Homerus duos eiuſdem exercitus?

Longè illuſtrior eſt atque accuratior effictio Euandri, quàm Agamemnonis in 11. Iliados,

Euandrum ex humili tecto lux ſuſcitat alma.

Nonne hoc melius quàm Ἕζετο δ' ὀρθωθείς? Illã verò ſuauitatem,

Et matutini volucrum ſub culmine cantus.

& illa (vt ego ſolitus ſum iocari) εὐθυμεστέρα,

Conſurgit ſenior, tunicaq́ inducitur artus:
Et Tyrrhena pedum circundat vincula plantis.
Tum lateri atq́ humeris Tegeæum ſubligat enſem.
Demiſſa ab læua panthera terga retorquens.

quibus illa non ſunt paria,

-μάλ᾽ αν-

—μαλακὸν δ' ἔνδυνε χιτῶνα
Καλὸν νηγάτεον· περὶ δ' αὖ μέγα βάλλετο φᾶρος.
Ποσσὶ δ' ὑπὸ λιπαροῖσιν ἐδήσατο καλὰ πέδιλα.

& illa inferiora,

Ἀμφὶ δ' ἄρ' ὤμοισιν βάλετο ξίφος ἀργυρόηλον.

Illis quoque superatus est,

Necnon & gemini custodes limine ab alto
Procedunt, gressumq́ canes comitantur herilem.

Quid enim?

Ἅμ' αὐτῷ δὲ δύο κύνες ἀργοὶ ἕποντο.

Nec minore felicitate Turnum armat,

Cingitur ipse furens certatim in prælia Turnus.
Iamq́ adeo Rutulum thoraca indutus, ahenis
Horrebat squammis: surasq́ incluserat auro.
Tempora nudus adhuc, laterique accinxerat ensem:
Fulgebatq́ alta decurrens aureus arce:
Exultatq́ animis, & spe iam præcipit hostem.

Rudiora illa in vndecimo Iliados,

Κνημῖδας μὲν πρῶτα περὶ κνήμῃσιν ἔθηκε
Καλὰς ἀργυρέοισιν ἐπισφυρίοις ἀραρυίας.
Δεύτερον αὖ θώρηκα περὶ στήθεσσιν ἔδυνεν.
Ἀμφὶ δ' ἄρ' ὤμοισιν βάλετο ξίφος ἀργυρόηλον
Χάλκεον, αὐτὰρ ἔπειτα σάκος μέγα τε στιβαρόν τε
Εἵλετο. τοῦ δ' ἀπάνευθε σέλας γένετ' ἠΰτε μήνης.

Castigandus quoque in decimo Iliados propter illa,

Τυδεΐδῃ μὲν δῶκε μενεπτόλεμος Θρασυμήδης
Φάσγανον ἀμφῆκες. τὸ δ' ἑὸν παρὰ νηῒ λέλειπτο.

Diomedes ergo si reuiuiscat, animaduertat ab Homero hanc iniuriam, qui se sine ense exire secit è tentoriis. Contrà Virgilius etiam habenti donat,

—humero simul exuit ensem
Auratum, mira quem fecerat arte Lycaon
Cnosius, atque habilem vagina aptarat eburna.

Vbi etiam Grammaticum agit idem: ait enim,

Ἀμφὶ δέ οἱ κυνέην κεφαλῆφιν ἔθηκε
Ταυρείην, ἄφαλόν τε, καὶ ἄλλοφον, ἥ τε καταῖτυξ
Κέκληται. Positũ enim oportuit galeæ nomen sine verbo *κέκληται*. quod & suprà emendabamus in expositione portus Ithacensis.

Nestor verò in primo Iliados loquax, in septimo non minus: in quarto odiosus: in vndecimo obtundit: in penultimo etiam nugatur. Vndecimi sanè locum non apposui: libri nánque integri instar est. Audent tamen Grammatici D conferre illum cum Euandri oratione. Numerat ille boum & caprarum capita: hic regem Herilum, & fortem & fatali vita:

Ter, inquit, *letho sternendus erat.* Ad hæc,

—primam aciem Præneste sub ipsa
Straui, scutorumq́ incendi victor aceruos.

Leonis comparationes

Leonis comparationes non pauciores, quàm astrorum aut fluuiorum. In decimo breuis,

Βὰν ῥ' ἴμεν ὥστε λέοντε δύω διὰ νύκτα μέλαιναν.

Similis in vndecimo, *λέων ὥς*. Paulò amplior in decimooctauo,

Ὡς δ' ἀπὸ σώματος οὔ τι λέοντ' αἴθωνα δύνανται
Ποιμένες ἄγραυλοι μέγα πεινάοντα δίεσθαι.

& in vndecimo locupletior,

Βῆ ῥ' ὥς:

A *Ἅς τε λέων ἐφόβησε μολὼν ἐν νυκτὸς ἀμολγῷ*
Πάσας· τῇ δέ τ' ἰῇ ἀναφαίνεται αἰπὺς ὄλεθρος·
Τῆς δέ τ' αὐχέν' ἔαξε λαβὼν κρατεροῖσιν ὀδοῦσι
Πρῶτον· ἔπειτα δέ θ' αἷμα, καὶ ἔγκατα πάντα λαφύσσει.

In eodem fusior adhuc,

Ὡς δ' αἴθωνα λέοντα βοῶν ἀπὸ μεσσαύλοιο
Ἐσσεύοντο κύνες τε, καὶ ἀνέρες ἀγροιῶται:
Οἵ τέ μιν οὐκ εἰῶσι βοῶν ἐκ πῖαρ ἑλέσθαι
Πάννυχοι ἐγρήσσοντες· ὁ δὲ κρειῶν ἐρατίζων
Ἰθύει: ἀλλ' οὔ τι πρήσσει: θαμέες γὰρ ἄκοντες
Ἀντίον ἀΐσσουσι θρασειάων ἀπὸ χειρῶν:
Καιόμεναί τε δεταί: τάς τε τρεῖ ἐσσύμενός περ:
Ἠῶθεν δ' ἀπονόσφιν ἔβη τετιηότι θυμῷ.

& in eodem alia non minor,

Ὡς δὲ λέων ἐλάφοιο ταχείης νήπια τέκνα
Ῥηϊδίως συνέαξε λαβὼν κρατεροῖσιν ὀδοῦσιν
Ἐλθὼν εἰς εὐνήν. ἁπαλόν τέ σφ' ἦτορ ἀπηύρα.

B *Ἡ δ' εἴπερ τε τύχῃσι μάλα σχεδόν, οὐ δύναταί σφι*
Χραισμεῖν: αὐτὴν γάρ μιν ὑπὸ τρόμος αἰνὸς ἱκάνει.
Καρπαλίμως δ' ἤϊξε διὰ δρυμὰ πυκνά, καὶ ὕλην,
Σπεύδουσ' ἱδρώουσα κραταιοῦ θηρὸς ὑφ' ὁρμῆς.

Alia luculenta in decimoseptimo,

Ὡς δ' ὅτε τίς τε λέων ὀρεσίτροφος ἀλκὶ πεποιθὼς
Βοσκομένης ἀγέλης βοῦν ἁρπάσῃ ἥ τις ἀρίστη.
Τῆς δ' ἐξ αὐχέν' ἔαξε λαβὼν κρατεροῖσιν ὀδοῦσι
Πρῶτον: ἔπειτα δέ θ' αἷμα, καὶ ἔγκατα πάντα λαφύσσει
Δῃῶν. ἀμφὶ δὲ τόν γε κύνες τ' ἄνδρές τε νομῆες
Πολλὰ μάλ' ἰύζουσιν ἀπόπροθεν: οὐδ' ἐθέλουσιν
Ἀντίον ἐλθέμεναι: μάλα γὰρ χλωρὸν δέος αἱρεῖ.

Illa quoque in sextodecimo,

Ἠΰτε ταῦρον ἔπεφνε λέων ἀγέληφι μετελθὼν
C *Αἴθωνα μεγάθυμον ἐν εἰλιπόδεσσι βόεσσιν,*
Ὤλετό τε στενάχων ὑπὸ γαμφηλῇσι λέοντος.

& in tertio vna,

Ὥς τε λέων ἐχάρη μεγάλῳ ἐπὶ σώματι κύρσας
Νεβρὸν, ἢ ἔλαφον κεραὸν, ἢ ἄγριον αἶγα
Πεινάων· μάλα γάρ τ' ἐσθίει, εἴπερ ἂν αὐτὸν
Σεύωνται ταχέες τε κύνες, θαλεροί τ' αἰζηοί.

Tot congeries verborum, tot iterationes congessit Poeta noster: atque hanc quidem vltimã sic expleuit,

Impastus stabula alta leo ceu sæpe peragrans
(Suadet enim vesana fames) si fortè fugacem
Conspexit capreã, aut surgentem in cornua ceruum:
Gaudet hians immane, comasq́ erexit, & hæret
Visceribus superaccumbens. lauit improba teter
Ora cruor. Ecce quomodo dixit, *πεινάων*. *Impastus*. In vtroque verbo moles est. Cæterùm ornamenta sunt maxima: *fugacem capream ceruum in cornua surgentem*: *κεραόν*. & *πεινάων*: *vesana fames*. amentes enim famelici fiunt etiam homines, atque efferantur. vnde Lucanus, *—nescit plebs ieiuna timere*. Notabis etiam verbum, *Suadet*. facetum est: non dixit, Cogit. Superauit hisce: superauit illis, *Gaudet hians immane*. &, *comas arrexit*. Illud autem, *μάλα γὰρ ἐσθίει*: impensius, *hæret Visceribus superaccumbens*. In cauea enim hoc vidimus: quanto magis vrgebatur pertica, tanto acriꝰ premebat vitulũ. Nõne est generosior oratio, quã *μάλα κατεσθίει*? Epiphonema pulcherrimũ: sic enim lauat os sanguine, vt diu pòst lãbat.

Est & altera in decimoseptimo, quum leoni comparat Menelaum inuitum relinquentẽ Patrocli cadauer, A

Αὐτὰρ ὅγ' ἐξοπίσω ἀνεχάζετο, λεῖπε δὲ νεκρὸν
Ἐντροπαλιζόμενος, ὥστε λὶς ἠϋγένειος,
Ὅν ῥα κύνες, καὶ ἄνδρες ἀπὸ σταθμοῖο δίωνται
Ἔγχεσι, καὶ φωνῇ. τοῦ δ' ἐν φρεσὶν ἄλκιμον ἦτορ
Παχνοῦται, ἀέκων δ' ἀπέβη ἀπὸ μεσσαύλοιο.

quam in Turni maiore facinore superauit,

-ceu sæuum turba leonem
Cum telis premit infestis: at territus ille
Asper, acerba tuens retrò redit, & neque terga
Ira dare, aut virtus patitur: nec tendere contra:
Ille quidem hoc cupiẽs, potis est per tela, per hostes.

Nudis illis adiecit amictum incomparabilem, *Asper, acerba tuens.* & quum miscet virtutem cũ periculo: & timorem cum auiditate. Tertia quoque illam è sextodecimo sic delet, B

-vtque leo specula quum vidit ab alta
Stare procul campis meditantem prælia taurum,
Aduolat. Excitat magis animum hæc aggressio, quàm illa pugna impar, *ταῦρον ἔπεφνε λέων.* &, *ὤλετο στενάχων.* Quartæ multus decor, multus affectus, multus impetus. referens illam quæ simili materia est in decimo Iliadis,

Ὡς δὲ λέων μήλοισιν ἀσημάντοισιν ἐπελθὼν
Αἴγεσιν ἢ ὀΐεσσι κακὰ φρονέων ἐνορούσῃ.
Impastus ceu plena leo per ouilia turbans:
(Suadet enim vesana fames) manditque, trahitque
Molle pecus, mutumque metu. fremit ore cruento.

vt præterquam quod vorat, etiam trahit. Sanè quum iratus est, quod ore apprehendit, succutit, atque inter mandendum fremit. Quæ plus pingunt quàm *αἷμα καὶ ἔγκατα λαφύσσει.* Quod autem ait *αὐχέν' ἔαξε*: sanè non repugno: sed nares, rictúmque potius comprehendit ore leo. Credo anima sua graui illius animam vt suffocet aut hauriat. Sæpe enim hoc vidimus. C

Quinta quoque magnifica est, & tota sua,

-Pœnorum qualis in aruis
Saucius ille graui venantum vulnere pectus,
Tum demum mouet arma leo, gaudetque comantes
Excutiens ceruice toros: fixumque latronis
Impauidus frangit telum, & fremit ore cruento.

Apud Homerum verò multas præterea videbis: duas valde vicinas in quinto. & in eodem libro tertiam, duorum leonum: & in sextodecimo duas: in quarum altera est hemistichium, *ἐή τέ μιν ὤλεσεν ἀλκή.* Simile illi, *ἀλυσκάζει δὲ ἕ ἴκτις*, in simili comparatione. & tertia haud multo pòst. & in decimoseptimo alia ab ea quam descripsimus. & in vicesimo vna magnifica admodum. & duorum capram ferentium in tertiodecimo. D

Illa quoque à Criticis & comparata, & perpensa sunt,

Haud segnis strato surgit Palinurus, & omnes
Explorat ventos, atque auribus aera captat.
Sidera cuncta notat tacito labentia cælo:
Arcturum, pluuiasque Hyadas, geminosque triones:
Armatumque auro circumspicit Oriona. Artem atque intentum animum simul notauit per verbum, *Circumspicit*. Altè Arcturum ad dextram, alia ex parte Orionem. sed & aerem, id est, auras ipsas ventum præuenientes, miro modo dixit, *Auribus* captare. Homerus autem sine vllo apparatu more suo fluit,

Αὐτὰρ ὁ πηδαλίῳ ἰθύνετο τεχνηέντως
Ἥμενος: οὐδέ οἱ ὕπνος ἐπὶ βλεφάροισιν ἔπιπτε
Πληϊάδας τ' ἐσορῶντι, καὶ ὀψὲ δύοντα βοώτην
Ἄρκτον θ' ἣν καὶ ἄμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν:
Ἥ τ' αὐτοῦ στρέφεται, καί τ' Ὠρίωνα δοκεύει.

Similes in decimoseptimo Iliadis.

Nuda item illa ex Iliados secundo,

Ἠΰτε ἔθνεα εἶσι μελισσάων ἁδινάων
Πέτρης ἐκ γλαφυρῆς αἰεὶ νέον ἐρχομενάων.
Βοτρυδὸν δὲ πέτονται ἐπ' ἄνθεσιν εἰαρινοῖσιν.
Αἱ μέν τ' ἔνθα ἅλις πεποτήαται, αἱ δέ τε ἔνθα.

B Quæ diuinus vir ita descripsit, vt oppresserit,

Qualis apes æstate noua per florea rura
Exercet sub sole labor: quum gentis adultos
Educunt fœtus, aut quum liquentia mella
Stipant, & dulci distendunt nectare cellas.
Aut onera accipiunt venientum: aut agmine facto
Ignauum fucos pecus à præsepibus arcent.
Feruet opus, redolentque thymo fragrantia mella.

Eius partes si velim recensere, opera me deficiat, Rei naturam, varietatem, figuras, carminis rotũditatem, neruos suauiloquentiæ.

Simillimam huic hîc ponere suadet par materia, æqualis victoria,

ὄρνιθες ὥς.
Ἠΰτε περ κλαγγὴ γεράνων πέλει οὐρανόθι πρό.
Αἵ τ' ἐπεὶ οὖν χειμῶνα φύγον, καὶ ἀθέσφατον ὄμβρον
C *Κλαγγῇ ταίγε πέτονται ἐπ' ὠκεανοῖο ῥοάων.*
Ἀνδράσι πυγμαίοισι φόνον, καὶ κῆρα φέρουσαι.
Ἠέριαι δ' ἄρα ταίγε κακὴν ἔριδα προφέρονται.

Omissa fabula Pygmæorum, quæ sanè Græcula est: rem ipsam breui, plena, mira narratione complexus est,

-aut ad terram gurgite ab alto
Quam multæ glomerantur aues: vbi frigidus annus
Trans pontum fugat, & terris immittit apricis.

Quantò elegantius, *frigidus annus Trans pontum fugat aues*, quàm, Aues hyemem fugiunt?

Sed & expressius,

-quales sub nubibus atris
Strymoniæ dant signa grues, atque æthera tranant
D *Cum sonitu, fugiuntque notos clamore secundo.*

Tantum verò præstitit in illa Mnesthei increpatione: vt non videatur desumpsisse ex Iliados tertiodecimo. vbi res maximi momenti languidissimè scripta est,

Νῦν δ' ἑκάθεν πόλιος κοίλῃς ἐπὶ νηυσὶ μάχονται
Ἡγεμόνος κακότητι, μεθημοσύνῃσί τε λαῶν.
Οἳ κείνῳ ἐρίσαντες ἀμυνέμεν οὐκ ἐθέλουσι
Νηῶν ὠκυπόρων, ἀλλὰ κτείνονται ἀν' αὐτάς.

Alius quippe sonus, alius ardor,

Quos alios muros, quæ iam vltrà mœnia habetis?
Vnus homo, & vestris, ô ciues, vndique septus
Aggeribus, tantas strages impunè per vrbem
Ediderit? iuuenum primos tot miserit Orco?
Non infelicis patriæ, veterumque deorum,

Et

Et magni Ænea, segnes, miseri étque pudétque?

Increpatio altera Agamemnonis, qua Troianos acuit in quarto Iliadis,

Ἀργεῖοι ἰόμωροι, ἐλεγχέες, οὔ νυ σέβεσθε;
Τίφθ' οὕτως ἔστητε τεθηπότες, ἠΰτε νεβροί;
Αἵ τ' ἐπεὶ οὖν ἔκαμον πολέος πεδίοιο θέουσαι
Ἑστᾶσ', οὐδ' ἄρα τίς σφι μετὰ φρεσὶ γίγνεται ἀλκή.

Pudet his subiicere quę pari affectu dicit Pallas,

Quo fugitis socij? per vos & fortia facta,
Per ducis Euandri nomen: & quæ sequuntur.

Et tertia in eodem libro, qua Mnesthea & Vlyssem carpit,

Τίπτε καταπτώσσοντες ἀφέστατε, μίμνετε δ' ἄλλους;
Σφῶϊν μέν τ' ἐπέοικε μετὰ πρώτοισιν ἐόντας
Ἑστάμεν, ἠδὲ μάχης καυστείρης ἀντιβολῆσαι.
Πρώτω γὰρ καὶ δαιτὸς ἀκουάζεσθον ἐμεῖο,
Ὁππότε δαῖτα γέρουσιν ἐφοπλίζωμεν Ἀχαιοί.
Ἔνθα φίλ' ὀπταλέα κρέα ἔδμεναι, ἠδὲ κύπελλα
Οἴνου πινέμεναι μελιηδέος, ὄφρ' ἐθέλητον.

Haud absimilia quæ in octauo,

Αἰδὼς Ἀργεῖοι, κάκ' ἐλέγχεα, εἶδος ἀγητοί.
Πῇ ἔβαν εὐχωλαὶ ὅτε δὴ φάμεν εἶναι ἄριστοι.
Ἃς ὁπότ' ἐν Λήμνῳ κενεαυχέες ἠγοράασθε·
Ἔσθοντες κρέα πολλὰ βοῶν ὀρθοκραιράων·
Πίνοντες κρητῆρας ἐπιστεφέας οἴνοιο
Τρώων ἀνθ' ἑκατὸν διηκοσίων τε ἕκαστος
Στήσεσθ' ἐν πολέμῳ· νῦν δ' οὐδ' ἑνὸς ἄξιοί εἰμεν.
Ἕκτορος, ὃς τάχα νῆας ἐνιπρήσει πυρὶ κηλέῳ.

Tarchontis autem oratio non minorem præ se fert animum, quàm pugna,

Quis metus ô nunquam dolituri! ô semper inertes
Tyrrheni! quæ tanta animis ignauia venit?
Fœmina pallantes agit? atque hæc agmina vertit?
Quo ferrū? quidve hæc gerimus tela irrita dextris?
At non in Venerem segnes, nocturnáque bella:
Aut vbi curua choros indixit tibia Bacchi
Expectate dapes, & plenæ pocula mensæ.
Hic amor, hoc studium: dū sacra secundus aruspex
Nunciet, ac lucos vocet hostia pinguis in altos.

Arboris quoque casum haud facilem operoso carmine descripsit Maro: Tantóque ornatu rerum naturam ambiuit, atque euenta ipsa: vt illa Homeri proposita, quæpiam hypothesis videatur. sunt autem in quarto Iliadis: sicut de fraxino in XII: de quercu fulminata in XIIII,

Ὁ δ' ἐν κονίῃσι χαμαὶ πέσεν αἴγειρος ὥς,
Ἥ ῥά τ' ἐν εἱαμενῇ ἕλεος μεγάλοιο πεφύκει
Λείη: ἀτάρ τέ οἱ ὄζοι ἐπ' ἀκροτάτῃ πεφύασι,
Τὴν μέν θ' ἁρματοπηγὸς ἀνὴρ αἴθωνι σιδήρῳ
Ἐξέταμ' ὄφρ' ἴτυν κάμψῃ περικαλλέϊ δίφρῳ.

Non multò maior opera posita est in hac narratione, quàm in e[illegible]denda populo fecerit Carpentarius. At in nostro musa loquitur,

Ac veluti summis antiquam montibus ornum
Quam ferro accisam, crebrísque bipennibus instant
Eruere agricolæ certatim. Illa vsque minatur,
Et tremefacta comam concusso vertice nutat:
Vulneribus donec paulatim euicta supremum
Ingemuit: traxítque iugis auulsa ruinam.

Non si ipse Iupiter poeta fiat, melius loquatur. In sextodecimo Iliadis huic similis est: alia à su-

A periore, quam ex quartodecimo recitabamus,

Ἤριπε δ' ὡς ὅτε τις δρῦς ἤριπεν ἢ ἀχερωΐς,
Ἠὲ πίτυς βλωθρή: τήν τ' οὔρεσι τέκτονες ἄνδρες
Ἐξέταμον πελέκεσσι νεήκεσι νήϊον εἶναι.

Quam diuinus vir obruit sua imitatione,

Concidit: vt quondam caua concidit, aut Erimantho,
Aut Ida in magna radicibus eruta pinus.

Versus quoque præcedens hosce, par est illi Homerico in XVI Iliados, de Cebrione,

Κεῖτο μέγας μεγαλωστὶ λελασμένος ἱπποσυνάων.

Sic ille,

Ipse grauis grauitérque ad terram pondere vasto.

Nisi velis illum huic apponere,

Flebant ingentem, atque ingenti vulnere victum.

In hoc est sententia par, in illo numerus. *Antiquam* igitur *ornum* cum antiqua Troia. *Ac-*
B *cisam ferro* illam, hanc longinquo bello attenuatam. *Agricolæ*, Græci sunt. Naturam verò specta ipsius arboris. *Illa minatur*: sed *vsque*, & *vsque*. &, *tremefacta*: &, *nutat*. *Paulatim euicta*. Addidit & attributionem, *Congemuit*. Nam ictibus sanè respondet arbor sonitu. Et, *traxit ruinam* secum: sicut Ilii euersio traxit secum Æneæ opes, & Antenoris, & Heleni, & aliorum. Quòd autem populi ramos non fecerit etiam imæ partis participes: falsus est. *Ἴτυς* verò si est, vt interpretantur, rotæ curuatura: pessima quidem fiat è populo. nam & facillimè atteritur: & minus fideliter tenet ferrum, si eo incrustetur.

In vndecimo Vlyssex,

Ἁψαμένη βρόχον αἰπὺν ἀφ' ὑψηλοῖο μελάθρου.

C Quod noster tanto maiore cultu,

Informis lethi nodum trabe nectit ab alta.

Etenim tam atrox res aliquo verborum ambitu studiosius comprehendenda fuit.

Milites quoque repræsentat Virgilius animosos, non vulgares. Quippe Pandarus & Bitias vltro etiam portas recludunt. Rectè igitur turribus assimilat, quæ sanè ad mœniorum defensionem constituuntur. Comparat autem roboribus versibus diuinis,

Portam, quæ imperio ducis est cōmissa, recludunt
Freti armis. quid potuit generosius? Deinde addit quod perterreat animos plebeios,

-vltróque inuitant mœnibus hostem.
D *Ipsi intus dextra, ac læua pro turribus astant,*
Armati ferro, & cristis capita alta coruscis.
Quales aeriæ liquentia flumina circum
Siue Padi ripis Athesim, seu propter amœnum
Consurgunt geminæ quercus: intonsáque cælo
Attollunt capita, & sublimi vertice nutant.

Homerus autem minore opera,

Ἐν δὲ πύλῃσι δύω ἀνέρε εὗρον ἀρίστω
Υἷας ὑπερθύμους Λαπιθάων αἰχμητάων.
Ἕστασαν, ὡς ὅτε δρύες οὔρεσιν ὑψικάρηνοι,
Αἵ τ' ἄνεμον μίμνουσι καὶ ὑετὸν ἤματα πάντα,
Ῥίζῃσι μεγάλῃσι διηνεκέεσσ' ἀραρυῖαι.
Ὣς ἄρα τὼ χείρεσσι πεποιθότες, ἠδὲ βίηφι
Μίμνον ἐπερχόμενον μέγαν Ἄσιον, οὐδ' ἐφέβοντο.

Quæ in decimonono scribuntur, longè post se reliquit,

Τύνη δ' ἡφαίστοιο πάρα κλυτὰ τεύχεα δέξο
Καλὰ μάλα, οἷ' οὔπω τις ἀνὴρ ὤμοισι φόρησεν.

Ille autem,

En perfecta mei promissa coniugis arte
Munera: ne mox aut Laurentes nate superbos,
Aut acrem dubites in prælia poscere Turnum.

Tota quoque clypei descriptio multò est apud nos aptior vniuerso argumento. Homeri autem clypeus, friuola & puerilia cõtinet. Quinetiam sigillorum quæ in eo sculpta sunt, motum quomodo repræsentare queat, nescio. nisi quòd ille ait, *Stultitiam patiuntur opes*: ad Homeri poemata accomodari posit. In illa enim verborum opulentia, licuit ei ineptire. Ait ibi,

Οἱ δ' ἴσαν, ἦρχε δ' ἄρα σφιν Ἄρης, καὶ Παλλὰς Ἀθήνη.

Esto, gestus euntium effingi potest. at subdit,

Οἱ δ' ὅτε δή ῥ' ἵκανον, ὅθι σφίσιν εἶκε λοχῆσαι
Ἐν ποταμῷ, ὅθι τ' ἀρδμὸς ἔην πάντεσσι βοτοῖσιν.
Ἔνθ' ἄρα τοί γ' ἵζοντ' εἰλυμένοι αἴθοπι χαλκῷ.

Quomodo eunt, vt perueniant, ac deinde considant? alia quoque eiusmodi. Sed & ridiculum illud, Citharœdũ statuit: sané. & κιθάριζεν: bene. manus enim ad Citharam sunt. At quum ait,

λίνον δ' ὑπὸ καλὸν ἄειδε: procedat. os enim apertum dabit Vulcanus. illud verò λεπταλέῃ φωνῇ quis ferat? dicet parum apertum. At mugitus etiam ore clauso. & parum aperto grauissimus sonus cantoribus. Præterea in cælo facit Vulcani officinam, quo nihil stultius esse potest. At prudentissimus vir,

Insula Sicanium iuxta latus, Æoliámque
Erigitur Liparen. fumantibus ardua saxis:
Quam subter specus, & Cyclopum exesa caminis
Antra Ætnæa tonant: validique incudibus ictus
Auditi referunt gemitum: striduntque cauernis
Strictura chalybum, & fornacibus ignis anhelat.
Vulcani domus, & Vulcania nomine tellus.

Vbi & rerũ naturam sequutus, & verbis signatis loquutus est. Cæterùm Virgiliana officina cælestis potius: diuinis enim verbis descripta est. Homerica autem plebeiis,

Ferrum exercebant vasto Cyclopes in antro,
Brontésque, Steropesq́; , & nudus membra Pyracmon.
His informatum manibus iam parte polita
Fulmen erat: toto genitor quæ plurima cælo
Deiicit in terras: pars imperfecta manebat.
Tres imbris torti radios, tres nubis aquosæ
Addiderant, rutili tres ignis, & alitis Austri.
Fulgores nunc terrificos, sonitúmque metúmque
Miscebant operi, flammísque sequacibus iras.
Parte alia Marti currumq́; rotasq́; volucres
Instabant: quibus ille viros, quibus excitat vrbes:
Ægidaq́; horrificam, turbatæ Palladis arma
Certatim squamis serpentum, auroq́; polibant:
Contexosq́; angues, ipsamq́; in pectore diuæ
Gorgona desecto vertentem lumina collo.

Homericam domum Vulcani videamus in decimooctauo Iliadis,

Ἥφαιστου δ' ἵκανε δόμον Θέτις ἀργυρόπεζα
Ἄφθιτον, ἀστερόεντα, μεταπρεπ' ἀθανάτοισι,

A *Χάλκεον: ὅν ῥ' αὐτὸς ποιήσατο κυλλοποδίων.*

Nunc autem officinam & opera,

Τρίποδας γὰρ ἐείκοσι πάντας ἔτευχεν
Ἑστάμεναι περὶ τοῖχον ἐϋσταθέος μεγάροιο.
Χρύσεα δέ σφ' ὑπὸ κύκλα ἑκάστῳ πυθμένι θῆκεν.
Ὄφρα οἱ αὐτόματοι θεῖον δύσονται ἀγῶνα,
Ἠδ' αὖτις πρὸς δῶμα νεοίατο θαῦμα ἰδέσθαι.
Οἱ δ' ἤτοι τόσσον μὲν ἔχον τέλος, οὔατα δ' οὔπω
Δαιδάλεα προσέκειτο, τά ῥ' ἤρτυε, κόπτε δὲ δεσμούς.

Nugæ hæ anicularum. Ille autem eum poesi adiunxit philosophiam. Tria nánque attribuit fulmini pro substantia: imbrem, nubem, ignem, id est aquam, aerem, ignem. Non enim excuti potest nisi à frigido & humido fulmen, quod calidum & siccum est. Neque sine impetu erit & loco. iccirco aerem dedit. Addit præterea, τὰ ἴδια, Fulgores, id est ἀστραπάς: eósque terrificos. &
B quæ sequuntur. Instrumentorum quoque & materiarum narratio alterius aurea, alterius verò plumbea,

Φῦσαι δ' ἐν χοάνοισιν ἐείκοσι πᾶσαι ἐφύσων,
Παντοίην εὔπρηστον ἀϋτμὴν ἐξανιεῖσαι
Ἄλλοτε μὲν σπεύδοντι παρέμμεναι, ἄλλοτε δ' αὖτε
Ὅππως ἥφαιστός γ' ἐθέλοι, καὶ ἔργον ἄνοιτο.
Χαλκὸν δ' ἐν πυρὶ βάλλεν ἀτειρέα, κασσίτερόν τε
Καὶ χρυσὸν τιμῆντα, καὶ ἄργυρον. αὐτὰρ ἔπειτα
Θῆκεν ἐν ἀκμοθέτῳ μέγαν ἄκμονα. γέντο δὲ χειρὶ
Ῥαιστῆρα κρατερὴν, ἑτέρηφι δὲ γέντο πυράγρην.

Audi nunc verum poetam; non autẽ foraneum narratorem. Etenim quum ad arma faciẽda κασσίτερον miscet: equidem videre videor nostrorũ
C medicorum scripturas: in quibus vt multa scire videantur, tota prata, integras impinsunt officinas. *at illi*

Ocyus incubuere omnes: pariterq́; laborem
Sortiti. fluit æs riuis, auriq́; metallum:
Vulnificusq́; chalybs vasta fornace liquescit.
Ingentem clypeum informant, vnum omnia contra
Tela Latinorum: septenosq́; orbibus orbes
Impediunt. alii ventosis follibus auras
Accipiunt, redduntq́;: alij stridentia tingunt
Æra lacu. gemit impositis incudibus antrum.
Illi inter sese multa vi brachia tollunt
In numerum: versantq́; tenaci forcipe massam.

Atque hic quidem præcedit narrationem. Non
D autem quemadmodum fecit ille, prosequutus est opus: sed distulit tanquam in Theatrum, ad narrationem. Quid illa? quibus est verbis Virgilius exequutus,

Τεῦξ' ἄρα οἱ θώρηκα φαεινότερον πυρὸς αὐγῆς.
Τεῦξε δέ οἱ κόρυθα βριαρὴν κροτάφοις ἀραρυῖαν
Καλὴν, δαιδαλέην: ἐπὶ δὲ χρύσεον λόφον ἧκε.
Τεῦξε δέ οἱ κνημῖδας ἑανοῦ κασσιτέροιο.
Terribilem cristis galeam, flammasq́; vomentem,
Fatiferumq́; ensem, loricam ex ære rigentem,
Sanguineam, ingentem: qualis quum cærula nubes
Solis inardescit radijs, longeq́; refulget.
Tum leues ocreas electro auroq́; recocto.

Profectò nihil potuit aptius, quum cæruleam nubem impleuit splẽdore. Idem nánque in ferro polito est.

Sic etiam in militari prudentia fuit excellentior Maro. Hector nánque multò citius ac facilius armatum Patrocli cadauer auferre poterat, cuius exuuiis postea potiretur, quàm otiosè medio in prælio exuere, atque relinquere cadauer, pro quo etiamnum Troiani essent pugnaturi. Eo, inquam, in loco spoliare otiosè, quo ex loco cadauer ipsũ auferre nequiuerit: sanè pauca vel opera vel tempore indigebat ad cadauer ipsum tollendum. Non sine labore verò mortuum exarmare possumus. Et Iuno ibi clam Ioue demittit Irim ad Achillem: cui etiam profitetur sese Ioue inscio ab Iunone missam. Pulchrum verò Iouem, si deus omnium, Irim non videat: quum Thetis è profundo maris audit flentem in tentoriis Achillē. harũ ineptiarũ apud nostrũ nihil inuenias. Aristæũ nánq; ad caput Penei fluuii, qui perexiguus est, flentē audire potuit Cyrene.

Apud Gellium quoq; illud animaduersum est, à Virgilio additam vim nutritionis: id quod ab Homero sit omissum in sextodecimo Iliados,

-οὐκ ἄρα σοί γε πατὴρ ἦν ἱππότα Πηλεύς,
Οὐδὲ Θέτις μήτηρ, γλαυκὴ δέ σε τίκτε θάλασσα,
Πέτραι τ' ἠλίβατοι: ὅτι τοι νόος ἐστὶν ἀπηνής.

Virgilius autem postquam dixit,

Nec tibi diua parens, generis nec Dardan⁹ author,
Perfide: sed duris genuit te cautibus horrens
Caucasus: addidit, *Hyrcanaq́; admorunt vbera Tigres*. Neque enim satis est, bonis prognatum esse: sed primis alimentis augeri, aut immutari infantium naturam. Propterea quòd & ætas est propè prĩcipia, atq; in ipsis prĩcipiis: & lac haud ita multùm abest à seminis natura. est enim sanguis discoct⁹, alter in mãmillis, alter in testiculis.

Conferatur Andromachæ fletus ab interitu mariti, cum Euryali matre. In vicesimo secundo ita scriptum est,

Τῆς δ' ἐλελίχθη γυῖα, χαμαὶ δέ οἱ ἔκπεσε κέρκις.

Virgilius, *-miseræ calor ossa reliquit.*
Excussi manibus radii, reuolutaq́; pensa. Videor videre illa exurgente pẽsa reuoluta. Cætera quæ sequuntur, vtrobique optima. nánque Andromache, -διέσσυτο μαινάδι ἴση Παλλομένη κραδίην. Et mox, maritum vbi trahi vidit,

Τὴν δὲ κατ' ὀφθαλμῶν ἐρεβεννὴ νὺξ ἐκάλυψεν.
Ἤριπε δ' ἐξοπίσω, ἀπὸ δὲ ψυχὴν ἐκάπυσσεν.

Euryali verò mater non cecidit, neq; animo defecta est, sicuti neque Hecuba. fatis igitur si

-eiulat infelix, & femineo vlulatu
Scissa comam, muros amens, atque agmina cursu
Prima petit: non illa virûm, non illa pericli
Telorumq́; memor. Ecce animum amentis, qui non concidit. Homerus autem in re atroci temerè lasciuit. velum quod Andromachæ deciderit, Veneris fuisse munus: déque nuptiis ibi primis, sanè intempestiuè & ineptè. Quæ verò sequuntur, sapiunt Græcæ luxuriam orationis. quæ tota quidem cõiugis sit: sed non tota Andromaches. olet enim plebeiam muliereulã magis quàm primariã fœminã. Et illud ridiculum, Ἀστυάναξ, ὃν Τρῶες ἐπίκλησιν καλέουσι. Quid enim ad rem? quem nunc vult docere? sicut è Theologis nostris vnus, qui in oratione ad Dominum Iesum disputat, quot sunt genera charitatis: quasi eum docturus, quem exoratum velit tanquam omniscientē omnipotentémque. Anus: iutè nostræ Virgilianę cõquestio adeò sublimis est, adeò rara, vt sapientibus sustulerit audaciam imitãdi,

Hunc ego te Euryale aspicio? & quæ sequuntur. Affectus tot, tanti, tam frequentes, vt excutiat animum potius quàm lacrymas mihi. *Potuisti linquere solam? Crudelis, qua sum terraq́; mariq́; sequuta.* Nec id dedisti mihi, vt te extremum alloquerer. Hęc, postquã dixit senectæ requies, & sera: Iaces prӕda canib⁹. in terra ignota. Quod vulgò datur parẽtibus, saltem funera curassem. Pro patria extinctus est: gaudeo. at, *vulnera non laui.* Cui posui ergo operam in veste? cui festina fui? Hac tela solata sum curas meas, quæ illas auctura fuerit? vbinam es? vbi te quærar? Quo te sequar? integer ne saltem es? an discurrendum mihi vt discerpta membra colligam? At verò nullum esse hostium telũ quod me tibi possit adiungere? Et si cessant illi, tu qui pius es veræ vitę pater Iupiter, abstinebis ab eius teli iactu, quo me potes efficere beatam? Ita nihil omissum cælesti viro illi: nihil addendum, nisi ab ineptis: nihil immutandum, nisi ab impudentibus. Omnia signatè, ex natura, ex arte, ex eruditione: sententiæ, numeri, figuræ, simplicitas, candor, ornatus, incõparabilia: atque vno vt absoluam, Virgilii.

Pulcherrima Homeri in eodẽ libro duo carmina, & spectatæ simplicitatis,

Ὡς δ' ἐν ὀνείρῳ οὐ δύναται φεύγοντα διώκειν:
Οὔτ' ἄρ' ὁ τὸν δύναται ὑποφεύγειν οὔθ' ὁ διώκειν.

Virgilius grandior, cultior,

Ac velut in somnis oculos vbi languida pressit
Nocte quies: nequicquam auidos extendere cursus
Velle videmur: & in mediis conatibus ægri
Succidimus non lingua valet, non corpore notæ
Sufficiunt vires: nec vox, nec verba sequuntur.

Vbi etiam numerus nobis notandus est. Extendit enim, aut extẽdere conatur cursum accẽtus medius in verbo illo, *videmur*. In aliis enĩ versib⁹ ferè est cæsura. hìc autẽ superest adhuc vna syllaba. Perpẽde verò amplificationẽ. Haud multò procul his illa ex eadẽ cura, & studio, & felicitate, *Purpureus veluti quum flos succisus aratro*
Languescit moriens. lassòve papauera collo
Demisere caput, pluuia quum fortè grauantur.

Illi autem verbula nuda & sicca, in VIII. Iliad.

Μήκων δ' ὡς ἑτέρωσε κάρη βάλεν, ἥ τ' ἐνὶ κήπῳ
Καρπῷ βριθομένη νοτίῃσί τε εἰαρινῇσι.

Ineptum faciũt Phidiam garruli Græci. Etenim dixisse se, Iouem olympium quum fingeret, ex tribus Homeri versibus maiestatem collegisse. quippe de superciliis, & crinibus in I. Iliadis,

Ἦ καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων.
Ἀμβρόσιαι δ' ἄρα χαῖται ἐπερρώσαντο ἄνακτος
Κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο. μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὄλυμπον.

Sanè aut ludũt Phidiam, aut nos ludit Phidias. Etiam sine Homero puto illum fecisse Iouẽ non

x.

carere superciliis & cæsarie. Fortasse verò etiam A ridicula facies illa nobis esset, si extaret. Itaque Virgilius quum parum rutam in hisce minutulis rebus sui carminis esse crederet maiestatem: dixit simplicissimè,

Annuit: & totum nutu tremefecit olympum.

Poterat enim non sine periculo grandiloquentiæ, ponere crinium defluxionem.

Ex vicesimo tertio Iliadis transtulit versus illos in comparationem,

Μάστιγι δ' αἰὲν ἔλαυνε κατωμαδόν· αἱ δέ οἱ ἵπποι
Ὑψόσ' ἀειρέσθην ῥίμφα πρήσσοντε κέλευθον.

ἰσχνολογία multa. at in nostro animata oratio,

Non tam præcipites biiugo certamine campum
Corripuere, ruuntq́ effusi carcere currus:
Nec sic immissis auriga vndantia lora
Concussere iugis, proniq́ in verbera pendent.

B Cum virtutibus horum carminum nõ est conferenda ieiuna illa humilitas. audent præferre tamen Grammatici temerarii. Principiò, nihil infelicius quàm *μάστιγι αἰὲν ἔλαυνε*. Nam cõtinuatio & equorum diminuit opinionem, & cõtemptum facit verberum. Frequentibus interuallis stimuli plus proficiunt. Quod verò admirantur Græculi, pessimum est, *ὑψόσ' ἀειρέσθην*. Extento nanque, &, vt milites loquuntur, clauso cursu non subsiliente opus est. Quare diuinus vir, *vndantia lora*: hoc enim pro flagro. &, *præcipites*. &, *Corripuere campum*. idq; in præterito, ad celeritatem. Et, *ruunt*, quasi in deuexa, adeò celeres sunt. Illa verò supra omnem Homerum, *proni in verbera pendent*.

C At verò ne illa quidem ex XV. cum his conferre audeas,

Ὡς δ' ὅτ' ἀνὴρ ἵπποισι κελητίζειν εὖ εἰδώς,
Ὅς τ' ἐπεὶ ἐκ πολέων πίσυρας συναγείρεται ἵππους,
Σεύας ἐκ πεδίοιο μέγα προτὶ ἄστυ διώκει·
Λαοφόρον καθ' ὁδόν· πολέες τε ἰθηήσαντο
Ἀνέρες, ἠδὲ γυναῖκες· ὁ δ' ἔμπεδον ἀσφαλὲς αἰεὶ
Θρώσκων ἄλλοτ' ἐπ' ἄλλον ἀμείβεται, οἱ δὲ πέτονται.

Vbi etiã desultorios equos videas apud Homer.

Locus ille valde ambiguus est, vtrũ faciat superiorẽ. sic enim legimus in duodecimo Iliadis,

Ὡς δ' ὅτ' ἂν ἔν τε κύνεσσι, καὶ ἀνδράσι θηρητῆρσι
Κάπριος ἠὲ λέων στρέφεται σθένεϊ βλεμεαίνων.
Οἱ δέ τε πυργηδὸν σφέας αὐτοὺς ἀρτύναντες
Ἀντίοι ἱστᾶσι, καὶ ἀκοντίζουσι θαμειὰς
Αἰχμὰς ἐκ χειρῶν, τοῦ δ' οὔποτε κυδάλιμον κῆρ
Ταρβεῖ, οὐδὲ φοβεῖται: ἀγηνορίη δέ μιν ἔκτα.
Ταρφέα τε στρέφεται στίχας ἀνδρῶν πειρητίζων
Ὅππῃ τ' ἰθύσῃ, τῇ τ' εἴκουσι στίχες ἀνδρῶν.

Cæterùm antequam ponamus Virgilianam, altera quoque illa ex vndecimo videnda est,

Ὡς δ' ὅτε κάπριον ἀμφὶ κύνες, θαλεροί τ' αἰζηοὶ
Σεύονται, ὁ δέ τ' εἶσι βαθείης ἐκ ξυλόχοιο,
Θήγων λευκὸν ὀδόντα μετὰ γναμπτῇσι γένυσσι.
Ἀμφὶ δέ τ' ἀΐσσονται, ὑπαὶ δέ τε κόμπος ὀδόντων
Γίνεται: οἱ δὲ μένουσιν ἄφαρ δεινόν περ ἐόντα.

Priori autem potius respondet hæc,

Ac velut ille canum morsu de montibus altis
Actus aper: multos Vesulus quem pinifer annos
Defendit, multosq́ palus Laurentia, sylua
Pastus arundinea: postquam intra retia ventum est:
Substitit, infremuitq́ ferox, & inhorruit armos:
Nec cuiquam irasci, propiusq́ accedere virtus:
Sed iaculis, tutisq́ procul clamoribus instant.

Principiò illum in medio collocat Homerus: noster adducit, *canum morsu actus*. Neque *πυργηδὸν* cõuenit: sed *τειχηδόν*. coronã venatorũ alibi dixit Poeta. Turritim igitur non possunt circũsistere. Illa verò omnia sunt potiora Græcis, *Vesulus defendit*: &, *Laurẽtia palus*: &, cùm *multos annos*: ergo ingens aper est. Præterea natura, *sylua Pastus arundinea*: quales in paludibus Adriæ. Et illa, *οὐ ταρβεῖ*: *substitit*. certè pictura verissima. Hoc enim agit, & quasi quid sit acturus meditatur. deinde infremit, tũ inhorrescit. Quod autem ait, *τῇ τ' εἴκουσι στίχες ἀνδρῶν*, non est verum. Imò verò vnusquisque optat vt ad se accedat, atque in venabulum sese induat. Nimis nos ignauos faciũt isti Critici. Aliud est esse Homerum aut Grammaticum, qui fugiat aprum impressionem facere tentantem. Ergo si cedunt, quare non abit? Etenim si tentat frequẽter, non cedũt: si cedunt, ea qua cedunt parte abit, non tentat. Quare huic illam quoque & cõferre & præferre audebimus, contra Græculorũ opinionem, qui Homericam putant meliorem,

Vt fera, quæ densa venantum septa corona
Contra tela furit: seseq́, haud nescia, morti
Inijcit, & saltu supra venabula fertur.

Iam enim hoc est aliud quàm *στίχας πειρητίζειν*. & plus est, *haud nescia se morti* dat. Sicut Helenor. Homerus autem ineptè ibi cõparat Hectorem Leoni, Græcos venatoribus. nã venatores vrgẽt leonem in comparatione: in prælio verò contrà, Græcos Hector. Iccirco leo *στρέφεται* impetum reprimit. at miseri Græci ibi ne mouentur quidem, pauore torpentes,

Νηυσὶν ἔπι γλαφυρῇσιν ἐελμένοι ἰσχανόωντο
Ἕκτορα δειδιότες κρατερὸν μήστωρα φόβοιο.

Secundã verò cõparationem nõ tã imitatus est, quàm de natura ipsa expressam superauit lectissimis illis tum verbis, tũ numeris, in III. Georg.

Ipse ruit, dentesq́ Sabellicus exacuit sus:
Et pede prosubigit terram, fricat arbore costas:
Atque hinc atq́ illinc humeros ad vulnera durat.

D Orat in sextodecimo Iliadis Iouẽ Achilles pro Patroclo: eius vota sic diuidit Homerus,

Τῷ δ' ἕτερον μὲν ἔδωκε πατήρ, ἕτερον δ' ἀνένευσε.
Νηῶν μέν οἱ ἀπώσασθαι πόλεμόν τε, μάχην τε
Δῶκε, σόον δ' ἀνένευσε μάχης ἐξαπονέεσθαι.

De Aruntis voto ille,

Audijt: & voti Phœbus succedere partem
Mente dedit: partem volucres dispersit in auras,
Sterneret vt subita turbatam morte Camillam
Annuit oranti: reducem vt patria alta videret
Non dedit, inq́ Notos vocem vertêre procellæ.

Hic litigant iidem. nam vbi quippiam est fusè dictũ, à nostro breui gyro collectũ dolent. Accisam aiũt orationẽ. vbi cõtrà, in Latinã maiestatẽ quæ non possunt collecta venire, hilariore ambitu

bitu explicat: rursus fremunt. At ô boni, quod alibi diximus, hîc quoque vobis æquo animo audiendum est: Acceptam materiam semper facere volumus meliorem: Nego tibi Grammatice, tam rotūdam esse Homericam illam dictionem, quàm nobis videatur: nempe verbum δῶκε, est extra orbem illorum mēbrorum: & in alio quidem versu. In primo versu, membra duo sunt optimè proposita. Vbi igitur vox illa superflua atque otiosa, μάχην: verbum δῶκε positum oportuit. nam secundum membrum distributum in tertio versu, curtum est: primum membrum in secundo versu, vastum. Nostra verò membra paria sunt. Et repetitum verbum, *dedit*, atque affectum negatione, est elegantissimæ loquutionis author. Quòd autem crepant verba illa vltima, *-in notos vocem vertêre procellæ*, esse περίεργον & affectatum: non vident pene iisdem verbis superiorem sensum instaurari. Idem nanque est *-partem volucres dispersit in auras:* &, *in notos vocem vertêre procellæ*. Sic verò describi vota irrita à Latinis, iam & triuiis notum est: quemadmodum & omnia verba,

Demophoon ventis & verba & vela dedisti. &c.
Iuppiter ex alto periuria ridet amantum,
Et iubet Æolios illa referre notos.

Quòd grauatè ferēti Sarpedonis interitum Ioui, Iuno ridiculè dicit: quid enim sapientiorem Iunonem, quàm Iouem facit vecors ille? sanè admittimus,

Ἄνδρα θνητὸν ἐόντα πάλαι πεπρωμένον αἴσῃ
Ἂψ ἐθέλεις θανάτοιο δυσηχέος ἐξαναλῦσαι:

Longè maiore maiestate nostra,

Stat sua cuique dies: breue & irreparabile tempus
Omnibus est vitæ: sed famam extendere factis
Hoc virtutis opus. Neque conuersus est ad illas nugas,

Ἀλλ' εἴ τοι φίλος ἐστί, τεὸν δ' ὀλοφύρεται ἦτορ,
Ἤτοι μέν μιν ἔασον ἐνὶ κρατερῇ ὑσμίνῃ
Χερσ' ὑπὸ Πατρόκλοιο μενοιτιάδαο δαμῆναι.

Si eum tantopere amas, permitte ipsum interfici. Pulchrū. sed consolatur mox sepulchro. quasi verò non & id πεπρωμένον. At noster, mortem ait non esse finem hominis, sed vitæ terminum: πέρας, non τέλος. finem autem esse virtutem. Legerat enim Aristotelem vir doctissimus hæc eadem dicentem. Deinde exemplis agit,

-Troia sub mœnibus altis
Tot nati cecidere deûm. quin occidit vnà
Sarpedon mea progenies. Et quod manet etiam interfectorem, *-etiam sua Turnum*
Fata manent metasq́; dati peruenit ad æui.

In eodem libro moriens Sarpedon, Glaucū monet ne se permittat mortuum spoliari: néve patiatur Græcos suo cadauere potiri. Longè præstantiore animo Camilla Accæ iubet, det operam vt Turnus prælium redintegret: de suo cadauere nihil. Qualem vocem excellentiorem attribuas Paulo aut Marcello? & illa quanti est?

Hactenus Acca soror potui. &c. *Iamq́; vale.*

Sarcasmos est Æneæ,

A *Isthic nunc metuende iace. Non te optima mater*
Condet humo: patrióve onerabit membra sepulchro.
Alitibus linquêre feris: aut gurgite mersum
Vnda feret: piscesq́; impasti vulnera lambent.

Quorum similia sunt in vndecimo Iliados. Cæterùm longè aridissima,

Φθῆ σε τέλος θανάτοιο κιχήμενον, οὐδ' ὑπάλυξας.
Ἆ δείλ', οὐ μὲν σοί γε πατὴρ, καὶ πότνια μήτηρ
Ὄσσε καθαιρήσουσι θανόντι περ. ἀλλ' οἰωνοὶ
Ὠμησταὶ ἐρύουσι περὶ πτερὰ πυκνὰ βαλόντες.

Cogit autem in vnum & aues & pisces Virgilius. nam in XXI. de piscibus, in alia huic simili oratione, -Σκάμανδρος

Οἴσει δινήεις εἴσω ἁλὸς εὐρέα κόλπον
Θρῴσκων τις κατὰ κῦμα μέλαιναν φρῖχ' ὑπαΐξει
Ἰχθὺς ὅς κε φάγῃσι Λυκάονος ἀργέτα δημόν.

B Obiiciunt & illud: Homericus Iupiter in primo statim Iliados nutu cōcutit Olympum. id quod aliis quoque locis vbi nutat, intelligi debeat sine repetitione. At Virgilianus annuit in primo & in quarto, neque concutit. In decimo tandem eius nutus & concussio describitur: quasi alius sit. Primùm huic obiectioni alteram obiiciam. deinde quod sentio, dicam. Videamus quoties armatus prodierit in aciem Agamemnon, antequam venerit in vndecimum Iliados librum: in quo solo tandem armatur, non sine prolixa armaturæ descriptione. Hoc habet. deinde non animaduertunt isti, nunquam antea in concilio esse loquutum Iouem. in quo solo cælum nutatione concutiebatur. Quanquam quum legerent illa carmina isti solifugæ: eos oportebat admiratione mutos esse, potius quàm Poetam in-

C cusare, quòd non semper repetierit perpetua repetitione digna, quàm quòd distulerit. Ascribam igitur tanquam Gorgona illis,

Infit: eo dicente deûm domus alta silescit:
Et tremefacta solo tellus: silet arduus æther:
Tū Zephyri posuere: premit placida æquora pont⁹.

Videant Iouem alibi sæpe loquutum: nunquam tamen sua maiestate vsum in conciliis, quapropter hæc quæ hîc dicuntur, euenirent. sic de nutu quoque dicendum est, r

-vbi tot Simois correpta sub vndis
Scuta virûm, galeasq́; & fortia corpora voluit. b

Et melius dixit, & aptiùs collocauit quàm Ho-

D merus in duodecimo Iliados. Ibi enim quum enumerat fluuios, quorum impetu vsi sint Neptunus & Apollo ad diruendum Græcorū murum, annumerat & Simoenta his versibus,

Καὶ Σιμόεις, ὅθι πολλὰ βοάγρια, καὶ τρυφάλειαι
Κάππεσον ἐν κονίῃσι, καὶ ἡμιθέων γένος ἀνδρῶν.

Quid enim ad fluuios, si in puluerem illa cecidere? At noster ait, à Simoentis flumine volui.

Nihilo feliciore iudicio vexant illa quæ Virgilius accepit ex vicesimosecundo Iliadis,

Καὶ τότε δὴ χρύσεια πατὴρ ἐτίταινε τάλαντα
Ἐν δ' ἐτίθει δύο κῆρε τανηλεγέος θανάτοιο,
Τὴν μὲν Ἀχιλλῆος, τὴν δ' Ἕκτορος ἱπποδάμοιο.
Ἕλκε δὲ μέσσα λαβών: ῥέπε δ' Ἕκτορος αἴσιμον ἦμαρ
Ὤχετο δ' εἰς ἀΐδαο, λίπεν δέ ἑ Φοῖβος Ἀπόλλων.

vituperant verò, propterea quòd, inquiũt, Homericus Iupiter Achillis atque Hectoris fatum perpendit, quod nondum constabat: Turni verò fatum iam prædixerat Iuno, quũ apud Virgilium explorat lancibus illéne an Æneas victoriam consequatur. Iunonis verba,

Nunc iuuenem imparibus video concurrere fatis:
Parcarumq́ dies, & lux inimica propinquat.

Quibus sic satagentibus respondemus, Poetarũ deos, Homero primo omnium insaniẽte, omnes simul omnia & scire & posse: futura verò solas Parcas in suis libris arcana habere. Quinetiam Platonici diis præesse imperio ac vi dixere Necessitatem. Iuno igitur ex Parcis quod dicebat, didicerat iam: Iupiter nondum habebat notum. An verò si id sciuisset Iupiter, è lancibus præscientiam illam elicere conatus fuisset? Sanè lances illas ipsa fuisse Fata intelligas: quæ tunc Iupiter consuleret. Neque Ioui dixerat id Iuno, sed Iuturnæ. Sic Hectoris quoque interitum Patroclus prædixit: quod quum è summo cælo Iupiter audisset, pensione illa explorauit an verum esset. Vides quemadmodum Homeri impiæ ineptiæ nos cogãt ineptire. Cæterùm quod nostra interest, loquutionem & numeros ipsos videamus,

Iuppiter ipse duas æquato examine lances
Sustinet: & fata imponit diuersa duorum:
Quem damnet labor: & quo vergat põdere lethum.

Vbi præter dictionis ac numerorum nobilitatem, illa quoque vsus est prudentia poetica: qui nõ addidit quod præceps Homerus fecit, euentum rei. Maxima enim virtus hæc est Poetæ, vt auditorem ad vltimum vsque verbum suspensum teneat. Particula autem illa, *Quem damnet labor*, omnibus illis Homericis anteponenda est. A quo, scilicet, labor frustra suscipiatur. Lancium verò harum nugas exceptas arbitror ex Ægyptiorũ superstitionibus, quæ attributæ sunt Necepso ac Petosiri. Circulum faciunt, quem in quadrantes diuidunt: in iis vacuis victorias & mortes ex nominibus pugnantium venantur.

Non sunt autem ferẽdi, quum augurium ex duodecimo Iliados, negant rectè translatum ad comparationem. Est autem hoc,

Ὄρνις γάρ σφιν ἐπῆλθε περησέμεναι μεμαῶσιν,
Αἰετὸς ὑψιπέτης ἐπ' ἀριστερὰ λαὸν ἐέργων,
Φοινήεντα δράκοντα φέρων ὀνύχεσσι πέλωρον
Ζωὸν ἔτ' ἀσπαίροντα, καὶ οὔπω λήθετο χάρμης.
Κόψε γὰρ αὐτὸν ἔχοντα κατὰ στῆθος παρὰ δειρὴν
Ἰδνωθεὶς ὀπίσω· ὁ δ' ἀπὸ ἕθεν ἧκε χαμᾶζε
Ἀλγήσας ὀδύνῃσι, μέσῳ δ' ἐνὶ κάββαλ' ὁμίλῳ.
Αὐτὸς δὲ κλάγξας πέτετο πνοιῇς ἀνέμοιο.

Comparatio autem hæc,

Vtq́ volans altè raptum quem fulua draconem
Fert aquila: implicuitq́ pedes, atque vnguib' hæsit.
Saucius at serpens sinuosa volumina versat:
Arrectisq́ horret squammis, & sibilat ore,
Arduus insurgens. illa haud minus vrget obunco
Luctantem rostro: simul æthera verberat alis.

A Ponam Barbarorum verba: vt maiorem ex illis fidem eorum iudicium cõsequatur, A Virgilio solam aquilæ prædam referri. cum minimè aduertisse omen Homericæ aquilæ: quæ sinistrà veniens, vincẽtium prohibebat accessum. & accepto à captiuo serpente morsu, prædam dolore deiecit. Hæc est diuina oratio nostrorũ Grãmaticorum Latinè balbutientiũ. qui ne omen quidem sciũt quid differat ab augurio. Et pulcherrimum argumentum: Noluit transferre in auguria sua: ergo ignorauit cuiusmodi esset omen. quum tamen etiam primæ literaturæ adolescentes, augurii vim explicantem Polydamanta intelligant. Adde mira illorum verba: Ab aquila aiunt factum tripudium solistimum, cum clamore præteruolante. Quid? in aere fieri potest
B terræ pauium? nonne hoc fuit ita in libris augurum? At quomodo audiuit quispiam vel ab vncunguibus alitibus, vel sine offa tripudium fieri solistumũ? Proinde non mirũ si ita clauserũt iudicium suum. his prętermissis, quæ animam parabolæ dabãt, velut exanime in Latinis versibus corpus remansit. At comparationis anima est æquatio rerum comparatarum: quæ vt constet, iam ponemus res ipsas. Venulum corripit Tarchon hisce illius versibus,

Direptumq́ ab equo dextra complectitur hostem:
Et gremium ante suum multa vi concitus aufert.

Nonne illis paria sunt?

—raptum quem fulua draconem
Fert aquila: implicuitq́ pedes, atque vnguib' hæsit.

C Deinde sicut hic,

—simul æthera verberat alis: sic ibi, *—volat igneus æquore Tarchon Arma virumq́ ferens*. & sicut ibi, *—tum summa ipsius ab hasta Defringit ferrum, & partes rimatur apertas, Qua vulnus lethale ferat*: sic in his, *—illa haud minus vrget obunco Luctantem rostro.* ac quemadmodum ille, *Saucius serpens sinuosa volumina versat: Arrectisq́ horret squammis, Arduus insurgens*: ita & Venulus contrà repugnãs sustinet à iugulo dextram. Quid hîc augurii quæris Græcule? vísne draconem ab aquila proiici, si Venulus non est proiectus? vis à dracone illam nostrã percuti, si Tarchõ à Venulo non est vul-
D neratus? Quanta verò argutia simul & grauitas in illis? *—& vim viribus exit.* Cętera quoq; phrasis Regia est, & ipsius Apollinis ore digna. Efficacia quoque, vt in aliis item semper, longè maior est. neque enim solùm fert, vt illa Græca: sed *implicuit pedes*, vt implicatio significet vnguium vncitatem: præpositio autem, ingressum illorum aut in spiras, aut etiã in corpus ipsum. Animaduertes etiam serpentis conatus: Vides in sinuosis voluminibus euasionẽ: vertit enim ea, vt sese nexu soluat. Quid? quanto expressius est, *Luctantem*, quàm palpitantẽ? hoc enim est ἀσπαίροντα. quod conueniret ei qui κόψα. Illud quoque media è natura sumptum est, *Arduus insurgens*: sic enim pugnant dracones. Ne verò putes nobis ignota esse auguria: & illius memineris in primo diuini operis,

Aspice

Aspice bissenos lætantes agmine Cycnos: Et quæ A
sequuntur. Tum lege in duodecimo alterum, vtrumque verò de nostro penu,

Nanque volans rubra fuluus Iouis ales in Æthra
Littoreas agitabat aues, turbamq́; sonantem
Agminis aligeri: subitò quum lapsus ad vndas
Cycnum excellentē pedibus rapit improbus vncis.

Vt igitur augurium transtulit in comparationem: ita in hoc augurium comparationem illam ex quintodecimo,

Ἀλλ᾽ ὥς τ᾽ ὀρνίθων πετεηνῶν αἰετὸς αἴθων
Ἔθνος ἐφορμᾶται ποταμὸν πάρα βοσκομενάων
Χηνῶν, ἢ γεράνων, ἢ κύκνων δουλιχοδείρων.

Vt iam taceant ignaui isti, qui diuini viri liberum ingenium atque iudicium intra Homericæ inuentionis cancellos seruire voluerunt. Haud ita fit, sed à natura proposita Homero argumenta, quasi dictata discipulo emendat Virgilius B
tanquam magister.

Falluntur enim Græci, si alio animo putent nos ab illis accepisse sua, quàm vt meliora faceremus. Nam quæ illi à natura, quæ ante ipsos erat, mutuati sunt: ab ipsis nos eadem de causa mutuatos esse par est. Quippe si illi non dixissent, ea nos dicturos fuisse. nunc quum dixerint: nos quoque dicendi rationem iniisse.

Aquilarum comparationes.

· Igitur cùm aptissimè augurii imaginē transtulerimus in nostrā comparationem: videamus an alias aquilarum comparationes æquali felicitate assequuti simus. Est in vicesimosecundo Iliados illa, cui non solùm sonum & maiestatem, sed etiam animam addidit,

Οἴμησεν δὲ ἀλεὶς, ὥς τ᾽ αἰετὸς ὑψιπετήεις,
Ὅς τ᾽ εἶσιν πεδίονδε διὰ νεφέων ἐρεβεννῶν
Ἁρπάξων, ἢ ἄρν᾽ ἀμαλὴν, ἢ πτῶκα λαγωόν.

Qualis vbi leporem, aut candenti corpore cycnum
Sustulit, alta petens pedibus Iouis armiger vncis.

Hactenus fortasse pares: neque enim assentiri me patitur diuinorum sonus numerorum. tum autem quia non probo comparationem. Neque enim similitudo est inter Hectorem aduersus Achillem, & aquilam aduersus leporem. Quod verò addidit, nulli Græcorum imitabile est,

Quæsitum aut matri multis balatibus agnum
Martius à stabulis rapuit lupus. Est & in nono D
alia aquilæ comparatio.

Sed est alia quoque in XVI. Iliados,

-ὥς τ᾽ αἰετὸς, ὅν ῥά τέ φασιν
Ὀξύτατον δέρκεσθαι ὑπουρανίων πετεηνῶν,
Ὅν τε καὶ ὑψόθ᾽ ἐόντα πόδας ταχὺς οὐκ ἔλαθε πτὼξ,
Θάμνῳ ὑπ᾽ ἀμφικόμῳ κατακείμενος· ἀλλά τ᾽ ἐπ᾽ αὐτῷ
Ἔσσυτο· καί τέ μιν ὦκα λαβὼν ἐξείλετο θυμόν.

Si calumniatorū ineptiis assentiamur: qui Virgilianæ Dianæ damnabāt comparationem, quicum in syluis Dido otiosa conferretur: laceretur suorum patronorum iudicio hic Homerus: qui aquilæ despectanti ac rapienti leporem, comparauit Menelaum circunspicientem an videret Antilochum: cuius opem & consilium quæreret. Illud magis vrget. nemo enim paulò in natura exercitatior nescit, Aquilam quæ leporem in fruticeto viderit, nunquam irruituram: leporem qui in fruticeto sit, imminēte aquila nunquam exiturum.

Illa quoque in secundo Iliados, tametsi sunt magnifica, tamen ad nostrorum magnitudinem non attingunt,

Ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι ὀλύμπια δώματ᾽ ἔχουσαι·
Ὑμεῖς γὰρ θεαί ἐστε, πάρεστέ τε, ἴστε τε πάντα,
Ἡμεῖς δὲ κλέος οἶον ἀκούομεν· οὐδέ τι ἴδμεν,
Οἵτινες ἡγεμόνες Δαναῶν, καὶ κοίρανοι ἦσαν.
Πληθὺν δ᾽ οὐκ ἂν ἐγὼ μυθήσομαι, οὐδ᾽ ὀνομήνω·
Οὐδ᾽ εἴ μοι δέκα μὲν γλῶσσαι, δέκα δὲ στόματ᾽ εἶεν,
Φωνὴ δ᾽ ἄρρηκτος, χάλκεον δέ μοι ἦτορ ἐνείη·
Εἰ μὴ ὀλυμπιάδες μοῦσαι Διὸς αἰγιόχοιο
Θυγατέρες μνησαίαθ᾽ ὅσοι ὑπὸ Ἴλιον ἦλθον.

Pandite nunc Helicona deæ, cantusq́; monete:
Qui bello exciti Reges: quæ quemque sequutæ
Complerint campos acies: quibus Itala iam tum
Floruerit terra alma viris: quibus arserit armis.
Et meministis enim diuæ, & memorare potestis:
Ad nos vix tenuis famæ perlabitur aura.

Quo in loco ferream vocem illam noluit optare, sed ad rem potius atrocem trāstulit in sexto, de tartareis suppliciis,

Non mihi si linguæ centum sint, oraq́; centum,
Ferrea vox: omnes scelerum comprendere formas,
Omnia pœnarum percurrere nomina possem.

Cætera verò quantò magnificentius? nam illud quantum, *bello exciti Reges*? Maius & illud, -*quæ quémque sequutæ Complerint campos acies*. &
C quàm iucundum? *Et meministis enim diuæ, & memorare potestis.* Illud verò trepidum atque humile: ἡμεῖς δὲ κλέος οἶον ἀκούομεν, quibus asperserit floribus: *Ad nos vix tenuis famæ perlabitur aura*. vbi tum singula seorsum, tum simul verba omnia sunt cōsideranda. Id quod toto in Catalogo tibi faciendum est atque vtroque quidem. Quibus in locis tanto excedit Homeri tumultuariam illam narrationē: quantò excedit meam orationem omnium hominum cogitatio. Verùm ne nos egere putes imitatione: animaduertas etiam in sua illa grandiorem,

Nunc age, qui Reges Erato, quæ tempora rerum,
Quis Latio antiquo fuerit status: aduena classem
Cum primùm Ausoniis exercitus appulit oris,
Expediam, & primæ reuocabo exordia pugnæ.
Tu vatem, tu diua mone. Dicam horrida bella,
Dicam acies, actosq́; animis in funera Reges.
Tyrrhenamq́; manum, totamq́; sub arma coactam
Hesperiam. Maior rerum mihi nascitur ordo:
Maius opus moueo.

Icti fœderis comparationes.

Icti quoque fœderis versus vtrique sunt describendi. quorum Homerici in terra, Virgiliani inter musas à Phœbo facti videri queant. Primùm igitur apparatus: qui sanè est apud Homerum sine apparatu,

-ἐκέλευσε δ᾽ ἑταίροις
Ἵππους ζευγνύμεναι· τοὶ δ᾽ ὀτραλέως ἐπίθοντο.
Ἂν δ᾽ ἄρ᾽ ἔβη Πρίαμος, κατὰ δ᾽ ἡνία τεῖνεν ὀπίσσω.
Πὰρ δέ οἱ Ἀντήνωρ περικαλλέα βήσετο δίφρον,

Τὼ δὲ διὰ σκαιῶν πεδίονδ' ἔχον ὠκέας ἵππους.
Ἀλλ' ὅτε δή ῥ' ἵκοντο μετὰ τρῶας, καὶ ἀχαιοὺς,
Ἐξ ἵππων ἀποβάντες ἐπὶ χθόνα πουλυβότειραν,
Ἐς μέσσον τρώων, καὶ ἀχαιῶν ἐστιχόωντο.
Ὤρνυτο δ' αὐτὰρ ἔπειτα ἄναξ ἀνδρῶν ἀγαμέμνων.
Ἂν δ' ὀδυσσεὺς πολύμητις.

Videtur aniculæ cuiusdam narratio: at illa,

Interea Reges: ingenti mole Latinus
Quadriiugo inuehitur curru: cui tẽpora circũ
Aurati bisſex radii fulgentia cingunt
Solis aui ſpecimen: bigis it Turnus in albis
Bina manu lato criſpans haſtilia ferro.
Hinc pater Æneas Romanæ ſtirpis origo,
Sidereo flagrans clypeo, & cæleſtibus armis:
Et iuxta Aſcanius, magnæ ſpes altera Romæ,
Procedunt caſtris. Nunc sacrificia,
puráque in veſte ſacerdos
Setigeræ fœtum ſuis, intonſámque bidentem
Attulit: admouítque pecus flagrantibus aris.
Illi ad ſurgentem conuerſi lumina ſolem
Dant fruges manibus ſalſas: & tempora ferro
Súma notant pecudũ: paterſſque altaria libant.

Haec Romano ritu: ille ſuo,

-αὐτὰρ κήρυκες ἀγαυοὶ
Ὅρκια πιστὰ θεῶν σύναγον· κρητῆρι δὲ οἶνον
Μίσγον· ἀτὰρ βασιλεῦσιν ὕδωρ ἐπὶ χεῖρας ἔχευαν.
Ἀτρείδης δὲ ἐρυσσάμενος χείρεσσι μάχαιραν
Ἥ οἱ πὰρ ξίφεος μέγα κουλεὸν αἰὲν ἄωρτο,
Ἀρνῶν ἐκ κεφαλέων τάμνε τρίχας. αὐτὰρ ἔπειτα
Κήρυκες τρώων, καὶ ἀχαιῶν νεῖμαν ἀρίστοις.

Orationes deinceps nullo modo pares,

Τοῖσιν δ' ἀτρείδης μεγάλ' εὔχετο χεῖρας ἀνασχών.
Ζεῦ πάτερ, ἴδηθεν μεδέων, κύδιστε, μέγιστε,
Ἠέλιός θ' ὃς πάντ' ἐφορᾷς, καὶ πάντ' ἐπακούεις,
Καὶ ποταμοὶ, καὶ γαῖα, καὶ οἳ ὑπένερθε καμόντας
Ἀνθρώπους τίνυσθον, ὅτις κ' ἐπίορκον ὀμόσσῃ:
Ὑμεῖς μάρτυροί ἐστε: φυλάσσετε δ' ὅρκια πιστά.
Εἰ μέν κεν μενέλαον ἀλέξανδρος καταπέφνῃ,
Αὐτὸς ἔπειθ' ἑλένην ἐχέτω, καὶ κτήματα πάντα.
Ἡμεῖς δ' ἐν νήεσσι νεώμεθα ποντοπόροισιν.
Εἰ δέ κ' ἀλέξανδρον κτείνῃ ξανθὸς μενέλαος,
Τρῶας ἔπειθ' ἑλένην, καὶ κτήματα πάντ' ἀποδοῦναι,
Τιμὴν δ' ἀργείοις ἀποτινέμεν ἥντιν' ἔοικεν·
Ἥ τε καὶ ἐσσομένοισι μετ' ἀνθρώποισι πέληται.
Εἰ δ' ἂν ἐμοὶ τιμὴν πρίαμος, πριάμοιό τε παῖδες
Τίνειν οὐκ ἐθέλωσιν ἀλεξάνδροιο πεσόντος:
Αὐτὰρ ἐγὼ καὶ ἔπειτα μαχήσομαι εἵνεκα ποινῆς
Αὖθι μένων, εἵως κε τέλος πολέμοιο κιχείω.

Solum facit Agamemnonem promittentem. At enimuerò Græcorum ille ritus qualis, ſi non vtrinque ſtipulentur? Nos igitur ſic,

Tum pius Æneas ſtricto ſic enſe precatur,
Eſto nunc Sol teſtis, & hæc mihi terra precanti:
Quam propter tantos potui perferre labores.
Et pater omnipotens, & tu Saturnia Iuno
Iã melior, iã diua precor: tuq; inclyte Mauors,
Cũcta tuo qui bella pater ſub numine torques:
Fontéſq; fluuióſque voco: quæque ætheris alti
Relligio: & quæ cæruleo ſunt numina ponto:
Ceſſerit Auſonio ſi fors victoria Turno,
Conuenit Euandri victos diſcedere ad vrbem.
A Cedet Iulus agris: nec pòſt arma vlla rebelles
Æneadæ referent, ferróve hæc regna laceſſent.
Sin noſtrum annuerit noſtrũ victoria Martem:
Vt potius reor: & potius dii numine firment:
Non ego nec Teucris Italos parere iubebo:
Nec mihi regna peto: paribus ſe legibus ambæ
Inuictæ gentes æterna in fœdera mittant.
Sacra, deóſq; dabo: ſocer arma Latinus habeto:
Imperium ſolenne ſocer. mihi mœnia Teucri
Conſtituent: vrbíque dabit Lauinia nomen.

Nam quòd omiſit, *καὶ ὑπένερθε καμόντας ἀνθρώπους τίνυσθον*: rectè quidẽ. Agamemnon enim vult vlciſci Paridis iniurias: Æneas nihil niſi Lauiniam petit. Terrã quoque aptius inuocat, quàm Agamemnon. addítque rationẽ: propter quam, inquit, tot ærumnas executus ſum. Præterea Iu-
B nonem, vt mala deprecetur. Martem belli numen: quod non ſine reprehenſione reliquit Agamemnon. Tum addit omnes cælites illa diuina periphraſi, *-quæque ætheris alti Relligio*, id eſt, dii qui in æthere colũtur. Præterea neque *κτή-μα*, neque *καταπέφνῃ*: ſed, *Ceſſerit victoria Turno.* & addidit, *fors*: vt ſit fortuna, non virtus. Mox, *annuerit noſtrum victoria Martem*. ſic puto loqui deorum proceres in conciliis cæleſtibus. Cæterorum carminum virtutes à nobis alibi ſunt explicatæ. quæ verò dixerit Latinus, ſunt quauis imitatione potiora,

Sic prior Æneas: ſequitur ſic deinde Latinus,
Suſpiciens cælum, tendítque ad ſidera dextram,
Hæc eadem Ænea cælum, mare, ſidera iuro,
Latonæque genus duplex, Ianúmque bifrõtem,
C Vímque deũm infernam, & diri ſacraria Ditis:
Audiat hæc genitor, qui fœdera fulmine ſancit:
Tango aras, medióſque ignes, & numina teſtor,
Nulla dies pacem hanc Italis, nec fœdera rũpet,
Quo res cunque cadet: nec me vis vlla volentem
Auertet: non ſi tellurem effundat in vndas,
Diluuio miſcens, cælúmve in Tartara ſoluat.

Vbi animaduertas eadem aliis verbis, alióque orationis ambitu collecta. *Cælum, mare*, cælites. quæ auxit addita patria religione, *Iani & Ditis*, propter Auernum. Deinde ritus, *Tango aras*: ſicut in quarto, *-araſq; tenebat*. Anſulas enim habebant aræ: quod etiam in antiquis videmus monumentis. Quinque verſus, quibus vter-
D que pugnæ declarabatur euentus, tribus colligit verbulis, *Quo res cunque cadet*. Nota: *vis vlla volentem Auertet*. Neque ipſe volens faciam: neque me vis vlla velle faciet: ne Iupiter ipſe quidem. Quinetiam nullis terroribus, nullis rerũ monſtris mutabor.

Iliados primo, verſus eſt in quo aiunt epitheta ditare ventum, quæ in noſtro nulla ſint,

Τοῖσιν δ' ἴκμενον οὖρον ἵει ἑκάεργος ἀπόλλων.

Noſter autem ille,

Proſequitur ſurgens à puppi ventus euntes.

Primùm, quæ epitheta? equidem vnum tantùm video, ídq; languidũ. quid enim aliud eſt *ἴκμενον*, quàm veniens? At omnis ventus veniens eſt, vnde & Latinis vox. In Virgiliano verſu verò

qui

qui negat epithetum: ipse quid sit epitheti nescit. Neque enim vnico tantùm verbo clauditur omne epithetum, sed interdum pluribus. Plurima apud Horatium exempla, *Verris obliquum meditantis ictum*. Et grandiores sunt loquutiones periphrasticæ. Igitur quod οὖρον Græcis, quasi ad caudam: Maroni fuit, *in puppi*, & *surgens*: sanè signatè, qui antea non esset. Est in v. Iliad. & alibi non semel versus ille,

Ἔνθα τίνα πρῶτον, τίνα δ' ὕστατον ἐξενάριξεν

Ἕκτωρ. Quod semel tantùm Virgilius, additáque apostrophe ad interrogationē: quo nihil esse potest suauius,

Quem telo primum, quem postremum aspera virgo
Deiicis? aut quot humi morientia corpora fundis?

Verba quoque Hectoris moribundi, prædicantis Achilli mortem, longè sunt languidiora illis quæ dicit Orodes Mezentio,

-non me quicunque es inulto,
Victor, nec longum lætabere. Te quoque fata
Prospectant paria, atq; eadem mox arua tenebis.

Ille autem sic in XXII. Iliad.

Φράζεο νῦν μή τοί τι θεῶν μήνιμα γένωμαι,
Ἤματι τῷ, ὅτε κέν σε Πάρις, καὶ Φοῖβος Ἀπόλλων
Ἐσθλὸν ἐόντ' ὀλέσωσιν ἐνὶ Σκαιῇσι πύλῃσι.

Item responsio,

Τὸν καὶ τεθνηῶτα προσηύδα δῖος Ἀχιλλεύς.
Τέθναθι. κῆρα δ' ἐγὼ τότε δέξομαι, ὁππότε κεν δὴ
Ζεὺς ἐθέλῃ τελέσαι, ἠδ' ἀθάνατοι θεοὶ ἄλλοι.

Quanto plus spirat militis ille,

Ad quem subridens, mista Mezentius ira,
Nunc morere, ast de me diuûm pater atq; hominum Rex

C *Viderit.* Vbi sui poematis indignum putasse Homericum verbum animaduertas. quod enim ille σαρδόνιον γέλασσε dixit: hic *subridens ira mista*. Et cùm Orodes nondum esset mortuus: rectè, & quidem cū aduerbio, *Nunc morere*. quare cùm expirasset Hector, non decuit Achillem verbū τέθναθι. Id quoque memineris à Virgilio semel positam, ab Homero bis huiuscemodi diuinationem, quippe in XVII. tantundem prædicit Patroclus,

Οὔ θην οὐδ' αὐτὸς δηρὸν βέῃ, ἀλλά τοι ἤδη
Ἄγχι παρέστηκεν θάνατος καὶ μοῖρα κραταιή,
Χερσὶ δαμέντ' Ἀχιλῆος ἀμύμονος Αἰακίδαο.

Vbi simpliciter Homerus, βέῃ: Maro autem amplius, *inulto*. & elegantius, *-te quoq; fata Prospectant paria*.

Profectò pulcherrima sunt loca, quæ videas in vtroque authore: vbi duo confligunt exercitus. in IIII. Iliados,

Οἱ δ' ὅτε δή ῥ' ἐς χῶρον ἕνα ξυνιόντες ἵκοντο,
Σύν ῥ' ἔβαλον ῥινούς, σὺν δ' ἔγχεα, καὶ μένε' ἀνδρῶν
Χαλκεοθωρήκων, ἀτὰρ ἀσπίδες ὀμφαλόεσσαι
Ἔπληντ' ἀλλήλῃσι, πολὺς δ' ὀρυμαγδὸς ὀρώρει.
Ἔνθα δ' ἅμ' οἰμωγή τε, καὶ εὐχωλὴ πέλεν ἀνδρῶν,
Ὀλλύντων τε, καὶ ὀλλυμένων. ῥέε δ' αἵματι γαῖα.

Quæ iisdem verbis etiam in VIII. reposuit: noster autem tāto impetu, vt videar non inter poeticas delicias, sed in medio Marte versari,

A *At manus interea muris Troiana propinquat:*
Hetruscíque duces, equitúmque exercitus omnis,
Compositi numero in turmas. Fremit æquore toto
Insultans sonipes, & pressis pugnat habenis,
Huc obuersus & huc. tum latè ferreus hastis
Horret ager, campique armis sublimibus ardēt.
Nec non Messapus contrà, celeresque Latini,
Et cum fratre Coras, & virginis ala Camillæ,
Aduersi campo apparent: hastásque reductis
Protendunt longè dextris, & spicula vibrant:
Aduentúsque virûm, fremitúsque ardescit equorum.

IS progressus. Vide congressum,

B *Iámque intra iactum teli progressus vterque*
Substiterat. subitò erumpunt clamore, fremētésque
Exhortantur equos: fundunt simul vndiq; tela
Crebra, niuis ritu, cælúmque obtexitur vmbra.
Continuò aduersis Tyrrhenus, & acer Acōteus
Connixi incurrunt hastis, primique ruinam
Dant sonitu ingenti, perfractáque quadrupedantum
Pectora pectoribus rumpunt.

DEINDE interponit varias vicissitudines impressionum: tandem verò insurgit,

Tertia sed postquā congressi in prælia, totas
Implicuere inter se acies, legítque virum vir:
Tum verò & gemitus morientum, & sanguine in alto
Armáque, corporáque, & permisti cæde virorū
C *Semianimes voluūtur equi, pugna aspera surgit.*

QVI versus à Lucillio irridebatur:

-Hastis horret ager: eum fecerat Ennius ex Homeri XIII. Iliadis,

Ἔφριξεν δὲ μάχη φθισίμβροτος ἐγχείῃσι

Qui verò duo versus in XIII. sunt Iliados, fatemur ex Græcæ linguæ commoditate nobis esse aptiores ad laudandum, quàm ad imitādum,

Φράξαντες δόρυ δουρί, σάκος σάκεϊ προθελύμνῳ
Ἀσπὶς ἄρ' ἀσπίδ' ἔρειδε, κόρυς κόρυν, ἀνέρα δ' ἀνήρ.

Cæterùm qui sunt in agminibus exercitati (vtinam id ignotum esset nobis) verborū tum successionem, tum cohæsionem probent: rem quæ indicatur, rideant. Fac hastæ hastam hærere posse: quod nisi cancellatim fiat, esse nequit: hoc autem neque ab Homero declaratum est: neq; per
D verbum φράξαντες explicari quit. Item, clypeum clypeo cōferri: hoc enim est testudo priscorum. quonam modo galea galeæ cohærebit? Præterea cùm dixit σάκος σάκεϊ: quid erit ἀσπὶς δ' ἀσπίς? quare diuinus vir cùm ἄτοπον animaduerteret, contentus fuit illis quæ fieri solent, *Hæret pede pes, densúsque viro vir*. Quàm verò inepta futura fuerit ea imitatio, si expleretur: ex his patebit,

Conferta hasta hastis, tum pes pede, scutaq; scutis,
Atq; humeris humeri, galeæ galea, atq; viro vir.

Quos sanè versus propino etiā Lucillio irridēdos: tametsi sunt illis Homericis φαλαγγικώτεροι. Verùm græculi grammatici quid sit Virgilium esse, nesciunt.

Illa minoris controuersiæ, facilioris assen-

sionis quæ sunt ex Iliados I X,

Ὡς δ' ἄνεμοι δύο πόντον ὀρίνετον ἰχθυόεντα
Βορέης καὶ Ζέφυρος, τώ τε Θρῄκηθεν ἄητον,
Ἐλθόντ' ἐξαπίνης, ἄμυδις δέ τε κῦμα κελαινὸν
Κορθύεται, πολλὸν δὲ παρὲξ ἅλα φῦκος ἔχευαν.

Magnificẽtiꝰ & signatiꝰ, vt omnia sẽper, noster,

Aduersi rupto ceu quondam turbine venti
Confligunt, Zephyrusq́; Notusq́;, & lætus Eois
Eurus equis, stridunt syluæ, sæuitq́; tridente
Spumeus, atq; imo Nereus ciet æquora fundo.

Aduersos fecit: quibus esset vnda cumulatior, ac non sine causa *κορθυόμενον*. Addit violentiam, Ruptus turbo. Et illius simplicitas vehementer opprimitur iucundissima illa circunscriptione, *-& lætus Eois Eurus equis*. In cæteris quis non videt hîc magistrum qui didicerit, illic discipulũ qui docuerit? Vt omittamus Zephyrum Thracium. Quis enim hoc defendat? Porphyrius opinor: qui ait Zephyrum è Thracia flare in Græciam, turpi sanè aut inscitia aut impudentia. est enim Græciæ Thracia Septẽtrionalis, non Occidentalis. Quòd si dicat Homerum Iliadẽ scribere: cuius loci situs ventorum quoque sitũ doceat: ac propterea Zephyrum Occidẽtalem vẽtum per Thraciam flare in eam partem Asiæ, vbi fuit Ilium. hoc quoque falsum est. Argestes enim potius is est quàm Zephyrus. Zephyrus autem per Græciam in Troianos cãpos transmittit, quanquam ne sic quidem. non enim obliquè spirat, sed rectà *ἰσημερινὸς* sub circulo æquatore. Præterea non potest absolui, cùm Zephyrum & Boream ex iisdem cæli segmentis fecerit proficisci. Si Troianis igitur mittet Zephyrũ Thracia, iis nullo modo Boreas indidem mitti conuenit. Ne verò sine iudiciis semper iudicemus: quod fecimus modò in Græcis, vt Latina faceremus: in Latinis quoque censuimus faciundũ, vt facta Græca demonstrent cuiusmodi Homerica illa fieri potuerint. quæ tamen non gloriæ gratia nunc à nobis posita arroganter putes: sed animi causa potius: vt imitationis viam hac quoque in parte muniamus. Sũto igitur sic, sanè extempore: & in mediæ noctis fusa vigiliis, fesso iã animo, ac cœnaturienti,

Ἠΰτε μιγνυμένοισι τυφάονος αἰπέα κορυφῇ
Κύματα ἐς ἀνέμων, Ζεφύροιό τε, καὶ Βορέαο
Ἴ δ' εὔροιο μάχοντο ἑῴου ἱπποσυνάων
Τῶν δή γ' ὀρινομένων ἀΐζουσ' ἐπισμήχεται ὕλη
Ψαμμοχύτῃ ποθέουσι πόντου τ' ἀπορεύγεται ἅλμη.

Apponemus huic & hanc propter affinitatem: quæ sanè est magnifica, & Virgilio digna. Posita verò est in lib. Iliad.

Ὡς δ' ὅτ' ἐν αἰγιαλῷ πολυηχέϊ κῦμα θαλάσσης
Ὄρνυτ' ἐπασσύτερον Ζεφύρου ὕπο κινήσαντος
Πόντῳ μέν τε πρῶτα κορύσσεται, αὐτὰρ ἔπειτα
Χέρσῳ ῥηγνύμενον μεγάλα βρέμει· ἀμφὶ δέ τ' ἄκρας
Κυρτὸν ἐὸν κορυφοῦται, ἀποπτύει δ' ἁλὸς ἄχνην.

Magnifica inquam, & plena, & nobilis. Aiunt igitur diuite narratione expolitum maris motũ, motúsque incrementa. Virgilium verò (sic enim loquuntur) peruolasse tantùm,

A *Fluctus vbi primo cœpit cùm albescere ponto,*
Paulatim sese tollit mare, & altius vndas
Erigit: inde imo consurgit ad æthera fundo.

Sanè exuperat Græcos potius, quàm superat. Sonum enim audis: prudentiam desidero. nánque ait incipere attolli in litore. & statim ait in pôto cumulari primùm, deinde frangi in litore. tũ autem postquam fregit ipsum fluctum in litore, quid redit ad curuationem? postremò non est verum tunc sordes expui, sed postea id fit. Quæ vidẽs Poeta, nihil repetiuit: sed vno tractu processum fluctuationis aptissimè descripsit. Ante igitur motum, qui animaduersione dignus sit, albescit maris superficies, crispata enim fulget. deinde paulatim sese tollit. tum altiores vndæ contumescunt. Postremò subuertitur à fundo B ipso. Illud etiam addas animaduersionibus: non esse maiores fluctus in alto mari eùm quatitur tempestate, quàm vbi minus est profundũ. Quẽadmodum in hoc nostro Britannico videmus. Potes &, *primo ponto*, interpretari in litore. Verũ ibi semper albescit: semper enim frangitur.

Quàm verò generosè dixerit illa ex X I, Vlyssez,

Ὥρη μὲν πολέων μύθων, ὥρη δὲ τε ὕπνου:

-suadentq́; cadentia sidera somnos. nonnisi nobilia ingenia possunt comprehendere.

In X I Vlyss. metitur Homerus Oti & Ephialtæ corpora,

C *Τοὺς δὴ μηκίστους θρέψε ζείδωρος ἄρουρα*
Καὶ πολὺ καλλίστους μετά γε κλυτὸν Ὠρίωνα·
Ἐννέωροι γὰρ τοίγε, καὶ ἐννεαπήχεες ἦσαν
Εὖρος, ἀτὰρ μῆκός γε γενέσθην ἐννεόργυιοι.
Οἵ καὶ ἀθανάτοισιν ἀπειλήτην ἐν Ὀλύμπῳ
Φυλόπιδα στήσειν πολυάϊκος πολέμοιο·
Ὄσσαν ἐπ' Οὐλύμπῳ μέμασαν θέμεν, αὐτὰρ ἐπ' Ὄσσῃ
Πήλιον εἰνοσίφυλλον, ἵν' οὐρανὸς ἄμβατος εἴη.

Admirãtur Græculi pueriles mensuras. aiúntque esse *θαυμάτων ἀκρίβειαν*: ignauéque esse omissum à Virgilio. Nimis sæpe cogor exclamare, aliud esse Græculum circulatorẽ, aliud regiæ orationis authorẽ. Indigna censuit sua maiestate Virgilius hanc minutam superstitionem. Nã quod ad montium congestionem attinet, nemo Græcorum ad illorum numerorũ artem acces-
D sit: de qua suo loco,

-ter sunt conati imponere Pelio Ossam.
Scilicet, atq; Ossæ frondosum inuoluere Olympum.

Satis igitur habuit dicere: *immania corpora*. & plus dixit quàm Homerus. Ille enim *ἀπειλήτην*: nos autem,

-manibus magnum rescindere cælum
Aggressi, superisq́; Iouem detrudere regnis.

Admirabilẽ verò proportionem hanc dimetiamur. Quadruplam deberi aiunt proceritatem crassitudini. Homerus dixit latos *ἐννεαπήχεας* longos *ἐννεόργυιους*. Passus quartam partem esse cubitum. Sanè cùm sui quisque passus æquet longitudinem: quartam partem sui, cubitum habet. Itaque etiam plicatis ad pectus brachiis, summitatibus suis medii digiti sese contingunt. Cæte-

rùm

rùm neutiquam verum est, eiusmodi esse hominis symmetriā. Cùm enim iustæ homo magnitudinis, octonûm sit palmorum, pectus esset palmorum duûm. qua constitutione nihil esse potest deformi⁹. In viro forti tres octauas ferè partes suæ lōgitudinis à pectore capi cōuenit: ab humeris tantundem cum semisse.

Parthenias noster pari vsus est verecundia, cùm Polyphemi ingluuiem narraret, atque crudelitatem,

Vidi egomet duo de numero cùm corpora nostro
Prensa manu magna, medio resupinus in antro
Frangeret ad saxum. Quæ Homerus, quasi diceret apud iudicem causam, atrocissimis atque immundissimus verbis vsus est,

Σὺν δὲ δύο μάρψας, ὥστε σκύλακας ποτὶ γαίῃ
Κόπτ', ἐκ δ' ἐγκέφαλος χαμάδις ῥέε. δεῦε δὲ γαῖαν
Τοὺς δὲ διαμελεϊστὶ ταμὼν ὡπλίσσατο δόρπον.
Ἤσθιε δ' ὥστε λέων ὀρεσίτροφος, οὐδ' ἀπέλειπεν
Ἔγκατά τε, σάρκας τε καὶ ὀστέα μυελόεντα

Quæ ille paucis, atque insignibus,

Visceribus miserorum, & sanguine vescitur atro.

Neque enim repræsentare voluit teterrimā carnificinam, quę non deceret heroicam maiestatē, sed oleret potius satyricam licentiam,

Quæ ex v, Vlyssеæ transtulit ad suam Circen, longè sunt excellentiora,

—ᾧ ἔνι νύμφη
Ναῖεν ἐϋπλόκαμος. τὴν δ' ἔνδοθι τέτμεν ἐοῦσαν.
Πῦρ μὲν ἐπ' ἐσχαρόφιν μέγα καίετο. τηλόσε δ' ὀδμὴ
Κέδρου τ' εὐκεάτοιο, θύου τ' ἀνὰ νῆσον ὀδώδει
Δαιομένων. ἡ δ' ἔνδον ἀοιδιάουσ' ὀπὶ καλῇ
Ἱστὸν ἐποιχομένη χρυσείῃ κερκίδ' ὕφαινεν.
Diues inaccessos vbi Solis filia lucos
Assiduo resonat cantu, tectisq́; superbis
Vrit odoratam nocturna in lumina cedrum,
Arguto tenues percurrens pectine telas,

Vides enim Heroicam phrasin, *resonat lucos cantu*. & *arguto pectine* melius, quàm aureo.

Cùm Elisæ diris, diræ Polyphemi nullam habent proportionem maiestatis,

Δὸς, μὴ Ὀδυσσῆα πτολιπόρθιον οἴκαδ' ἱκέσθαι.
Ἀλλ' εἰ μοῖρ' ἐστὶ φίλους τ' ἰδέειν καὶ ἱκέσθαι,
Οἶκον ἐϋκτίμενον, καὶ ἑὴν ἐς πατρίδα γαῖαν
Ὀψὲ κακῶς ἔλθοι ὀλέσας ἄπο πάντας ἑταίρους
Νηὸς ἐπ' ἀλλοτρίης, εὕροι δ' ἐν πήματα οἴκῳ.

Omitto coactam & insuauem dictionem, *ἐν πήματα οἴκῳ*: nam penitus est barbara hæc figura: si euenit quod precatur, id quoque in fatis fuit. quomodo si est *μοῖρα ἱκέσθαι*: nō sit *μοῖρα* sic quoq; *ἱκέσθαι*. quare noluerim plerisq; in locis, hic & alibi Homerum tam placuisse Poetæ nostro. sed loquutiones atque sententiæ comparentur,

—si tangere portus
Infandum caput, ac terris adnare necesse est:
Et sic fata Iouis poscunt: hic terminus hæret.
At bello audacis populi vexatus & armis
Finibus extorris, complexu auulsus Iuli
Auxilium imploret, videatq; indigna suorum
Funera: nec quum se legis sub pacis iniquæ
Tradiderit, regno aut optata luce fruatur:

A *Sed cadat ante diem, mediaq́; inhumatus arena.*

Vbi etiam historiam tetigit Virgilius. Etenim memoriæ proditum est, Æneam cum Mezentio pugnantem in Numici fluminis ripa nusquam comparuisse.

Simulem immiscuit illis eruditionem,

Mæonio regi, quem serua Lycimnia furtim
Sustulerat, vetitisq́; ad Troiam miserat armis.

Quos cùm confecisset ad illorum normam, quæ in 11, Iliados scripta sunt,

Οὓς τέκεν Ἀστυόχη δόμῳ Ἄκτορος Ἀζείδαο
Παρθένος αἰδοίη ὑπερώϊον εἰσαναβᾶσα
Ἄρηϊ κρατερῷ, ὁ δέ οἱ παρελέξατο λάθρῃ:

Condiuit legum militarium scientia. Neque enim licebat seruis militare: icCirco vetita dixit arma.

Exanguia illa quoque ex Iliados x x 1,

Ὡς δὲ λέβης ζεῖ ἔνδοθ' ἐπειγόμενος πυρὶ πολλῷ
B *Κνίσην μελδόμενος ἁπαλοτρεφέος σιάλοιο*
Πάντοθεν ἀμβολάδην, ὑπὸ δὲ ξύλα κάγκανα κεῖται:

ita animauit,

—magno veluti cùm flamma sonore
Virgea suggeritur costis vndantis aheni,
Exultantq́; æstu latices, furit intus aquaï
Fumidus, atque alè spumis exuberat amnis.
Nec iam se capit vnda: volat vapor ater ad auras.

Nam quid attinebat, porcinas intus carnes ponere? & *κεῖται*, emortua vox est: illa viua, *suggeritur*, vt ne ignis deficiat. Subinde nánq; materia fouēdus ignis qui è virgis fit. adeò pingit omnia diuinus vir. Et sanè sonitus maior ex eo igni, quàm ex ligno maiore aut crassiore. Neque verò aut deest, aut latet nos causa. Multum enim aeris diuulsi in ipsis ramalibus. Ahenū quo
C que grandior vox, quàm lebes. Itaque alibi adornauit epitheto, *Dodonæosq́; lebetes*. Omitto quod videre videor, ignem ipsum, aquam bullantem, fumi globum, qui à diuino viro *χαπνός* dictus est: *vapor ater*. Diuina sanè illa, *Nec iam se capit vnda*. fit enim seipsa maior. Nihil verò puerilius quàm quod ibi ab Homero dictum est, Xanthi aquas vri igni. Sanè Xanthum Vulcanus fortasse posit vrere: sicut Martem vulnerare Diomedes. at aquas igni vri in fluuio, quis credat? Potius ac citius, si qua vrūtur, ea aquis ab incendio vindicari. Est & altera sententia contra naturam,

D *ζεῖ δ' ὕδωρ οὐδ' ἔθελε προρέειν:*

Nihil futilius. tunc enim maximè mouetur aqua vbi feruet. Quin liquores ignem perinde atque vastatorem fugiunt. Si olei aliquātum super tabulam mittatur, atque in medio eius carbo accensus imponatur: videbis illico diffugere oleum, diffunderéque sese, atque dilatare.

Quæ verò qualiáque addidit ornamenta illi ex x 1, Iliados?

Ὡς ὁ μὲν αὖθι πεσὼν κοιμήσατο χάλκεον ὕπνον.
Olli dura quies oculos, & ferreus vrget
Somnus, in æternam clauduntur lumina noctem.

In eodem posuit versus luculentissimos, quos etiam repetiuit in x x,

—αἵματι δ' ἄξων
Νέρθεν ἅπας πεπάλακτο, καὶ ἄντυγες αἱ περὶ δίφρον,
Ἃς ἄρ' ἀφ' ἱππείων ὁπλέων ῥαθάμιγγες ἔβαλλον
Αἵ τ' ἀπ' ἐπισσώτρων.

Huic splendorem addidit grandiloquentiæ,
—spargit rapida vngula rores
Sanguineos, mistaq; cruor calcatur arena.

Par rotunditas & in illis,
Tum caput orantis nequicquam ac multa parantis
Dicere, deturbat terra: truncumq; repente
Prouoluens. Astricto nanq; ambitu numerorum expediuit facti celeritatem: atq; aures præuenit, sicut ille anteuerterat preces. Homerica verò sunt longa & laxa,
Ἦ, καὶ ὁ μὲν μιν ἔμελλε γενείου χειρὶ παχείῃ
Ἁψάμενος λίσσεσθαι, ὁ δ' αὐχένα μέσσον ἔλασσε
Φασγάνῳ ἀΐξας, ἀπὸ δ' ἄμφω κέρσε τένοντε,
Φθεγγομένου δ' ἄρα τοῦ γε κάρη κονίῃσιν ἐμίχθη.

Falsum præterea est, à pulmone caput auulsum loqui posse. & durum est, Caput mistum puluere. non enim miscetur quod apparet & extat.

Similem & probauit & exercuit celeritatẽ in prælio, vbi copiam & frequentiam ingruentium telorũ sic descripsit: *crebra niuis ritu*: neq; admittere voluit Homeri prolixitatem, quæ est in XII, Iliados,
Τῶν δ' ὥστε νιφάδες χιόνος πίπτωσι θαμειαὶ
Ἤματι χειμερίῳ, ὅτε τ' ὤρετο μητίετα Ζεὺς
Νιφέμεν ἀνθρώποισι πιφαυσκόμενος τὰ ἃ κῆλα,
Κοιμήσας δ' ἀνέμους χέει ἔμπεδον, ὄφρα καλύψῃ
Ὑψηλῶν ὀρέων κορυφὰς, καὶ πρώονας ἄκρους,
Καὶ πεδία λωτοῦντα, καὶ ἀνδρῶν πίονα ἔργα,
Καί τ' ἐφ' ἁλὸς πολιῆς κέχυται λιμέσιν τε καὶ ἀκταῖς
Κῦμα δέ μιν προσπλάζον ἐρύκεται, ἄλλα τε πάντα
Εἰλύαται καθύπερθ', ὅτ' ἐπιβρίσῃ Διὸς ὄμβρος.

Detestatus est Poeta noster more suo loquacitatem, & quid est, τὰ ἃ κῆλα? Tempestatem intelligit. Sanè nix non vastat, vt fulmen, aut grando, aut imber. & ταυτολογία, κορυφὰς, ἄκρους. In mari verò quis vidit niuẽ? sanè id præter modum. Neque scio quorsum κῦμα ἐρύκεται, id est, κατέχει χιόνα, vt interpretantur: sed arcet. Neque ὄμβρος, rectè. & haud ita multò antè eiusdem niuis similis comparatio non sine reprehensione,
Οἱ δ' ἄρα χερμαδίοισιν ἐϋδμήτων ἀπὸ πύργων
Βάλλον ἀμυνόμενοι σφῶν τ' αὐτῶν, καὶ κλισιάων,
Νηῶν δ' ὠκυπόρων, νιφάδες δ' ὡς πῖπτον ἔραζε
Ἅς τ' ἄνεμος ζαὴς νέφεα σκιόεντα δονήσας
Ταρφειὰς κατέχευεν ἐπὶ χθονὶ πουλυβοτείρῃ.

Quãto aptius missilia grãdini assimilasset, quẽadmodum Poeta verus,
Ac velut effusa si quando grandine nimbi
Præcipitant: omnis campis diffugit arator,
Omnis & agricola, & tuta latet arce viator,
Aut amnis ripis, aut alti fornice saxi
Dum pluit in terris: vt possint Sole reducto
Exercere diem. Aliam verò strigosiorem ponit in XV, Ὡς δ' ὅτ' ἂν ἐκ νεφέων πτῆται νιφὰς, ἠὲ χάλαζα
Ψυχρὴ ὑπὸ ῥιπῆς αἰθρηγενέος Βορέαο.

Vbi non puduit cadenti grandini descendentẽ de cælo Irim comparare. nihil enim infelicius.

A Hæ igitur comparationes oppressionum. Res autem ipsa, vt hic Æneæ: ita in nono describitur super Turno, & super Aiace in XVI, Iliados,
Ergo nec clypeo iuuenis subsistere tantum
Nec dextra valet. iniectis sic vndique telis
Obruitur. strepit assiduo caua tempora circum
Tinnitu galea: & saxis solida æra fatiscunt:
Discussaq; iubæ capiti: nec sufficit vmbo
Ictibus, ingeminant hastis & Troes, & ipse
Fulmineus Mnestheus. Tum toto corpore sudor
Liquitur, & piceum (nec respirare potestas)
Flumen agit. fessos quatit æger anhelitus artus.
Αἴας δ' οὐκ ἔτ' ἔμιμνε, βιάζετο γὰρ βελέεσσι.
B Δάμνα μιν Ζηνός τε νόος, καὶ Τρῶες ἀγαυοὶ,
Βάλλοντες, δεινὴν δὲ περὶ κροτάφοισι φαεινὴ
Πήληξ βαλλομένη καναχὴν ἔχε, βάλλετο δ' αἰεὶ
Κάπφαλα ρ' εὐποίηθ', ὁ δ' ἀριστερὸν ὦμον ἔκαμνεν
Ἔμπεδον αἰὲν ἔχων σάκος αἰόλον, οὐδὲ δύναντο
Ἀμφ' αὐτῷ πελεμίξαι, ἐρείδοντες βελέεσσι.
Αἰεὶ δ' ἀργαλέῳ ἔχετ' ἄσθματι, κὰδ δέ οἱ ἱδρὼς
Πάντοθεν ἐκ μελέων πολὺς ἔρρεεν, οὐδέ πῃ εἶχεν
Ἀμπνεῦσαι, πάντῃ δὲ κακὸν κακῷ ἐστήρικτο.

Pulcherrima est equi comparatio in XV, Iliad:
Ὡς δ' ὅτε τις στατὸς ἵππος ἀκοστήσας ἐπὶ φάτνῃ,
Δεσμὸν ἀπορρήξας θείῃ πεδίοιο κροαίνων,
Εἰωθὼς λούεσθαι ἐϋρρεῖος ποταμοῖο
Κυδιόων, ὑψοῦ δὲ κάρη ἔχει, ἀμφὶ δὲ χαῖται
Ὤμοις ἀΐσσονται, ὁ δ' ἀγλαΐηφι πεποιθὼς
C Ῥίμφα ἑ γοῦνα φέρει μετά τ' ἤθεα, καὶ νομὸν ἵππων.

Non pauca hic animaduertẽda. Primùm, an omnia excusserit Poeta noster. nam quod verbũ habuit Latinũ, quo diceret illud στατὸς, *Stabulatitium* dicunt Itali voce felicissima, longéque euidentiore, quàm Græci. στατὸν etiam alibi quã in stabulo intelligam. Sanè Poeta illo aduerbio designauit, *Tandem liber equus*, id est, multo pòst tempore, quàm non est solutus. ἀκοστήσας prætereit noster. nos in hymno Rochi sic expressimus Saturum ad præsepe. Alterum quod perpendamus, est: longè melius à nostro partes collocatas. Nam otiosus ille versus,
Εἰωθὼς λούεσθαι ἐϋρρεῖος ποταμοῖο,
Si non it ad fluuium. vadit enim ἐς ἤθεα καὶ νομὸν ἵππων. Quare multo melius diuisit ac distribuit Maro, aut in pastus, aut ad fluuium. Tertio loco non est prætereundum: pessimos esse equos, qui aquis gaudent, vt abluantur. neque sitis, neque laboris esse patientes. Qui se puluerant libenter, ærumnarum tolerãtiores sunt, & dominis fideliores. Quartò meminerimus in sexto Iliados, huic item equo Paridem totidem, iisdémque verbis comparatum. quo nihil esse potest turpius. Dantur enim comparationes duabus de causis: ob efficaciam, & ob decorem. quorũ vtrumque si repetantur, amittitur. postremò σολοικον: πεποιθὼς, sine verbo, rectus est, & subdit ῥίμφα ἑ γοῦνα φέρει.
Qualis vbi abruptis fugit præsepia vinclis
Tandem liber equus campoq; potitus aperto,
Aut ille in pastus, armentaq; tendit equarum,
Aut assuetus aquæ perfundi flumine noto
Emicat,

Emicat, arrectisq́; fremit ceruicibus altè
Luxurians, luduntq́; iubæ per colla, per armos.

Est etiam plus, *fremit*, quàm κυδιόων. & *luxurians* quàm ἀγλαΐηφι πεποιθώς. & *ludunt*, felicius quàm ἀΐσσονται: modò huc scilicet, modò illuc. & verius *per colla, per armos*, quàm ὤμοις tantùm.

Nec verò coarctat semper effusam Homeri dictionem. interdũ enim ditat: vt illud in XXI, Iliados,

-λίθον εἵλετο χειρὶ παχείῃ
Κείμενον ἐν πεδίῳ, μέλανα, τρηχύν τε, μέγαν τε:
Τόν ῥ' ἄνδρες πρότεροι θέσαν ἔμμεναι οὖρον ἀρούρης.

-*saxum circumspicit ingens,*
Saxum antiquum, ingens, campo quòd fortè iacebat
Limes agro positus, litem vt discerneret aruis.

Plus ad rem facit, *antiquum*, quàm nigrum: declarat enim magnitudinem: qua à nullo emotum est, & verosimilius est, non esse asperum: si pro termino positum fuerat. Hæc melius. Illa ampliora, Campus, ager, aruum. Campus planiciem dicit. Ager tractum terræ. Aruum agri partem. etiam οὖρον intendit summa illa eruditione. Lis enim à limitibus, Limes à diuisione, qui solueret dominium, & possessionem, mutata Græca vocali in Latinam tenuiorem. sed hæc opulentius in libris Originum. Etiam illud notare possumus, *Saxum antiquum* aptè designare verba illa: ἄνδρες πρότεροι.

Etiam illis vicit: quæ sunt ex eodem libro,

-φύγεν ὥστε πέλεια
Η' ῥά θ' ὑπ' ἴρηκος κοίλην εἰσέπτατο πέτρην
Χηραμόν: οὐδ' ἄρα τῇ γε ἁλώμεναι αἴσιμον ἦεν.

In hac salua est columba. Cuius etiam, si dijs placet, Fatum curam gerit, οὐ γὰρ αἴσιμον, inquit. in altera verò, quæ est in sequenti libro fuga,

Η'ΰτε κίρκος ὄρεσφιν ἐλαφρότατος πετεηνῶν
Ρ'ηϊδίως οἴμησε μετὰ τρήρωνα πέλειαν
Η' δέ θ' ὕπαιθα φοβεῖται, ὁ δ' ἐγγύθεν ὀξὺ λεληκὼς
Ταρφέ' ἐπαΐσσει, ἑλέειν δέ ἑ θυμὸς ἀνώγει.

In nostra, præda,

Quàm facilè accipiter saxo sacer ales ab alto
Consequitur pennis sublimem in nube columbam:
Comprensamq́; tenet, pedibusq́; euiscerat vncis:
Tum cruor, & vulsæ labuntur ab æthere plumę.

Haud dici potest, quàm sit tabernaria illa oratio in II, Iliados, quam etiam tædet posuisse,

Εἴπερ γάρ γ' ἐθέλοιμεν ἀχαιοί τε τρῶές τε
Ο'ρκια πιστὰ ταμόντες ἀριθμηθήμεναι ἄμφω,
Τρῶας μὲν λέξασθαι ἐφέστιοι ὅσσοι ἔασιν,
Η'μεῖς δ' ἐς δεκάδας διακοσμηθεῖμεν ἀχαιοὶ,
Τρώων δ' ἄνδρα ἕκαστοι ἑλοίμεθα οἰνοχοεύειν,
Πολλαί κεν δεκάδες δευοίατο οἰνοχόοιο.

Sanè bellum orationis ductum, vel militarem, vel etiam Imperatorium, magno Atrida dignũ. at nostra Iuturna verè Virgiliano ore loquitur,

-*en omnes, & Troes, & Arcades hîc sunt,*
Fatalisq́; manus, infensa Hetruria Turno.
Vix hostem alterni, si congrediamur, habemus.

Aiacis sunt verba modica in XIII, Iliadis,

Α'φαρ δέ τε χεῖρες ἀμύνειν εἰσὶ καὶ ἡμῖν.

Quæ noster Pallas melius,

Mortales totidem nobis animæq́; manusq́;

Fugit Hector in XXII, Iliad. fugit & Turnus: quæ loca, qui voluerit, poterit comparare: duo tamen hic ponam,

-ἐπεὶ οὐχ ἱερήϊον οὐδὲ βοείην
Α'ρνύσθην, ἅ τε ποσσὶν ἀέθλια γίγνεται ἀνδρῶν,
Α'λλὰ περὶ ψυχῆς θέον Ε'κτορος ἱπποδάμοιο.

Quod castigatissimè noster,

-*neq́; enim leuia, aut ludicra petuntur*
Præmia, sed Turni de vita & sanguine certant.

Alter locus est eiusdem modi, sed disparis sententiæ: Achilles nutu vetat suis, nequis telo missili impetat Hectorẽ: sanè loqui eum quis prohibebat? Currens quomodo abnuere intelligebatur?

Λαοῖσιν δ' ἀνένευε καρήατι δῖος ἀχιλλεὺς,
Οὐδ' ἔα ἱέμεναι ἐπὶ Ε'κτορι πικρὰ βέλεμνα,
Μήτις κῦδος ἄροιτο βαλών, ὁ δὲ δεύτερος ἔλθοι.

Æneas autem hostibus, qui præsentes erant: non enim Troiani illic circum Hectorem,

Æneas mortem contrà, præsensq́; minatur
Exitium, si quisquam adeat: terretq́; trementes,
Excisurum vrbem minitans.

In secundo Iliad.

Γαῖα δ' ὑπεστενάχιζε, Διὶ ὣς τερπικεραύνῳ
Χωομένῳ, ὅτε τ' ἀμφὶ τυφωῒ γαῖαν ἱμάσσῃ
Εἰν ἀρίμοις, ὅθι φασὶ τυφωέος ἔμμεναι εὐνάς.

Grandiores numeri nostri,

Tum sonitu Prochyta alta tremit, durumq́; cubile
Inarime Iouis imperijs imposta Typhoeo.

Vbi cùm disputant vnicúmne tantùm sit verbum εἰν ἀρίμοις apud Homerum, an duo: nihil ad nos. Inepti enim sint, qui putent à Virgilio ignoratum quemadmodum appellaretur locus ille: à quo cùm ea scriberet tantum distabat, quantum Neapolis vel Roma, à Baiano sinu.

In XVII, Iliad. est Tauri comparatio,

Ω'ς δ' ὅταν ὀξὺν ἔχων πέλεκυν αἰζήϊος ἀνὴρ
Κόψας ἐξόπιθεν κεράων βοὸς ἀγραύλοιο,
Ι'να τάμῃ διὰ πᾶσαν, ὁ δὲ προθορὼν ἐρίπῃσιν.

Tãtum abest vt nostræ æquet magnitudinem, vt etiam vituperari possit. nam quid est, διὰ πᾶσαν? interpretantur, πᾶσαν φλέβα, & si percussit: hoc enim est κόψας: quomodo προθορὼν, præuenit ictum saltu? nisi dicas, τὸ πρὸ, significare progressionem, non autem prægressionem. Longè est nostra excellentior,

Quales mugitus fugit cùm saucius aram
Taurus, & incertam excussit ceruice securim.

Vel illa vrbanitas, cùm ad aram statuit. & quæ verba, *incertam excussit securim.*

Ob Pallantis interitum Æneæ iram non lacrymis, aut obtutu furioso, aut dentium concussione declarauit Poeta noster, sed verborum suppressione, & animi impetu. nam statim accepto nuncio sine verbis,

Proxima quæque metit gladio, latumq́; per agmen
Ardens limitem agit ferro: & quæ sequuntur diuina: *Pallas, Euander in ipsis Omnia sunt oculi.* Mox oranti Mago, quæ dixit,

-belli commercia Turnus
Sustulit ista prior, iam tum Pallante perempto.

Dixit *commercia*, quia vitam auro atque argento mercabatur. Achilles autem simpliciter,

Πεὶν μὲν γὰρ Πάτροκλον ἐπισπεῖν μόρσιμον ἦμαρ
Τόφρα τί μοι πεφιδέσθαι ἐνὶ φρεσὶ φίλτερον ἦεν
Τρώων, καὶ πολλοὺς ζωοὺς ἕλον, ἠδ' ἐπέρασσα.
Νῦν δ' οὐκ ἔσθ' ὅστις θάνατον φύγῃ.

Ex Iliad. I, & XX, ponamus hic comparationem,

Ὡς δ' ὅτ' ἀνὴρ ὀχετηγὸς ἀπὸ κρήνης μελανύδρου
Ἄμ φυτὰ καὶ κήπους ὕδατι ῥόον ἡγεμονεύει
Χερσὶ μάκελλαν ἔχων, ἀμάρης δ' ἐξ ἔχματα βάλλων
Τοῦ μέν τε προρέοντος ὑπὸ ψηφῖδες ἅπασαι
Ὀχλεῦνται, τὸ δέ τ' ὦκα κατειβόμενον κελαρύζει
Χώρῳ ἐνὶ προαλεῖ, φθάνει δέ τε καὶ τὸν ἄγοντα.

Quorum optima quæque eo spatio inclusit Poeta, vt omnes sanos deterruerit ab eiusdem rei descriptione,

Ecce supercilio cliuosi tramitis vndam
Elicit, illa cadens raucum per leuia murmur
Saxa ciet, scatebrisque arentia temperat arua.

Vbi neque olitoris, neque fœnisecæ ligonē aut marram habes. & προαλεῖ respondet cliuositas: & ἡγεμονεύει, *elicit*, Rectè tamen pingit Homerus rusticum præpurgantem viam aquæ, sublatis glebis aut cespitibus ex alueolo. quem signatissimo verbo atque à Grammaticis prætermisso Poeta declarauit, *Elicit*. Illices enim appellantur fossiculæ in aruis.

Fugit Dolon in X, Iliad. fugientem insequuntur Diomedes & Vlysses: quos duobus comparat canibus feram sequentibus,

Ὡς δ' ὅτε καρχαρόδοντε δύω κύνε εἰδότε θήρης,
Ἢ κεμάδ' ἠὲ λαγωὸν ἐπείγετον ἐμμενὲς αἰεί,
Χῶρον ἀν' ὑλήενθ', ὁ δέ τε προθέῃσι μεμηκώς.

Longè excellentius describitur Æneas Turno instans,

Inclusum veluti si quando in flumine pastor
Ceruum, aut punicea septum formidine pennæ,
Venator cursu canis, & latratibus instat:
Ille autem insidiis, & ripa territus alta
Mille fugit, refugitque vias, at viuidus Vmber
Hæret hians, iam iamque tenet, similisque tenenti
Increpuit malis, morsuque elusus inanis est.

Cuius exacta, venusta, grandis, efficax, numerosa, florida loquutio cuiuscunque theatri expectationem superat.

Æneæ impetum nimbo cōparat Poeta verbis ac numeris eiusmodi, vt multis Homeris opus sit ad assequendam illius magnitudinem. Igitur vnam ponemus ex Iliad. XIII,

Qualis vbi ad terras abrupto sidere nimbus
It mare per medium, miseris heu præscia longè
Horrescunt corda agricolis, dabit ille ruinas
Arboribus, stragemque satis: ruet omnia latè:
Antevolant, sonitumque ferunt ad littora venti.

Quomodo nimbum *antevolant venti*, si illum impellunt? quia nimbus crassior aer est. Itaque ventus, & post, & antè, & cum illo. Homerica autem admodum misera est,

Ὡς δ' ὅθ' ὑπὸ λιγέων ἀνέμων σπέρχωσιν ἄελλαι,

A Ἤματι τῷ, ὅτε τε πλείστη κόνις ἀμφὶ κελεύθους,
Οἵ τ' ἄμυδις κονίης μεγάλην ἱστᾶσιν ὁμίχλην.

Et in subsidiis alteram ex eodem libro. Ceterū ne sic quidem vincemur. Est autem hæc vehemens, & magnifica,

Οἳ δ' ἴσαν ἀργαλέων ἀνέμων ἀτάλαντοι ἀέλλῃ
Ἥ ῥά θ' ὑπὸ βροντῆς πατρὸς Διὸς εἶσι πέδονδε,
Θεσπεσίῳ δ' ὁμάδῳ ἁλὶ μίσγεται, ἐν δέ τε πολλὰ
Κύματα παφλάζοντα πολυφλοίσβοιο θαλάσσης
Κυρτὰ φαληριόωντα, πρὸ μέν τ' ἄλλ' αὐτὰρ ἐπ' ἄλλα.

Veniat suppetias ex XVI,

Ὡς δ' ὅτ' ἀφ' ὑψηλῆς κορυφῆς ὄρεος μεγάλοιο
Κινήσῃ πυκινὴν νεφέλην στεροπηγερέτα Ζεύς,
Ἔκ τ' ἔφανεν πᾶσαι σκοπιαί, καὶ πρώονες ἄκροι
Καὶ νάπαι, οὐρανόθεν δ' ἄρ' ὑπερράγη ἄσπετος αἰθήρ.

Astrictior in eodem,

Ὡς δ' ὅτ' ἀπ' Οὐλύμπου νέφος ἔρχεται οὐρανὸν εἴσω
Αἰθέρος ἐκ δίης, ὅτε τε Ζεὺς λαίλαπα τείνει.

B Sanè paruo negotio sic magnus liber, vt ait Martialis, fieri potest,

Quod verò vix summis attigit labris de Marte in XV, Iliadis,

-μαίνετο δ' ὡς ὅτ' Ἄρης ἐγχέσπαλος:

Longè alio apparatu videas apud nostrum,

Qualis apud gelidi cùm flumina concitus Hebri,
Sanguineus Mauors clypeo increpat, atque furentes
Bella mouens immittit equos: illi æquore aperto
Ante Notos, Zephyrumque volant, gemit vltima pulsu
Thraca pedum, circumque atræ formidinis ora,
Iræque, insidiæque dei comitatus aguntur.

Toties in rebus argumentisque similibus maxi-
C mos hosce duos viros comparauimus: libet verò tum animi, tum etiam eruditionis gratia contraria loca adducere. Sunt in quadrantibus Lunæ singulis bini dies, in quibus mare nō mouetur. Calma, dicitur ab Adriaticis languida quies illa: à veteribus Romanis Græca voce, Malacia. Eius descriptionem traxit Homerus in XIIII, ad comparationem. Quòd si quis putat non eā immobilitatem, sed otium à ventis tantùm esse, quod scribit, non laboro:

Ὡς δ' ὅτε πορφύρῃ πέλαγος μέγα κύματι κωφῷ,
Ὀσσόμενον λιγέων ἀνέμων λαιψηρὰ κέλευθα
Αὔτως, οὐδ' ἄρα τε προκυλίνδεται, οὐδετέρωσε,
Πρίν τινα κεκριμένον καταβήμεναι ἐκ Διὸς οὖρον.

D Contrarium huic, inquam, locum illum censeo, in quo æstum maris describit Maro. Non quod hoc motu careat in ipsa Malacia: sed quia ibi quies, hic motus pingitur. Videamus igitur vter melius. sunt enim diuina,

Qualis vbi alterno procurrens gurgite pontus,
Nunc ruit ad terras, scopulosque superiacit vndam:
Spumeus, extremamque sinu perfundit arenam:
Nunc rapidus retro, atque æstu reuoluta resorbens,
Saxa fugit, littusque vado labente relinquit.

Mirificè sanè Homerus surdum fluctum dicit. & colorem tantùm assignat mari purpureum: Non autem μορμυρυγὰς, aut φλοῖσβον, aut σφαραγμὸν, vt alibi. & dixit, αὔτως: Latinè dicas eleganter, Tantùm. i. nihil præterea. Hic autem far-

cit

cit oculos tā exacta descriptione, vt in hisce versibus plus videā illius motus, quàm ipso in mari.

Hæc sunt quæ multo labore descripta, maiore iudicii periculo in medium adducta sunt: alia quoque inueniantur, quæ hisce addi possunt. Verùm satis hæc putauimus esse ad imitantium vtilitatem. cuius exemplum, regula, principiū, finis esse debet nobis Maro. Nam quemadmodum Antonius apud Ciceronem de Poetis, Vidētur enim ipsi alia lingua, quàm Latina loquuti: ita à nobis de Virgilio dici solet: cæteri alia lingua quàm poetica mihi vsi videntur. vnum tibi vt excellens sis, proponendum est: electionē summam esse in poeta virtutem, & sui fastidiū. Mulierem Aristoteles suapte natura μεμψίμοιρον vocat. talem te esse oportet, vt etiā expetas plus quàm possis. Homericam fuge licentiam, & laxū dicendi genus. nihil non probat ille, quod semel meditatus est. Excutere potes aliquot etiānum loca, vt teipsum acuas, atque adeò incendas ad iudicandum.

Electio summa virtus in poeta.

Totus aditus fabulæ Aristæi sumptus est ex Iliad. XVIII: vbi & moderatio, & numeri, & rerum prudentia maior Virgilio. nimius est in recensendis Nereidibus Homerus: perinde atque caneret Genealogiam. Prudētiæ fuit illud, quod alibi quoque diximus: Aristæum in Penei ripis statuere, vt à matre exaudiretur. nam de profūdo maris Achilles flens in tentoriis, qui possit? præsertim cùm dii Homerici nihil audiant aut sciāt, nisi per nuncios, aut quæ sub oculis habeant. Agamemnon Achilli se purgaturus, inepta detinet aures oratione: Atęque fabulam attexit. Sed & Æneam cum Achille, nō solum irato, sed etiam insano nugantem facit de suis maioribus, déque suis equabus, maximis mendaciis. Itaque non est mirum si pleráque murauit Maro, plurima omisit. Neque muscarum probauit comparationes neq; fabarum, quam ille ponit in decimotertio, satis humilem, atque Heroica indignā maiestate. A deorum verò præliis canendis Deus ipse optimus maximus auertat nos. nusquam enim fuit ille Ὁμηρέτερος. Antequam verò partem hanc absoluamus: describendum est ex V, Iliad. εἴδωλον illud Æneæ, cum quo Virgiliana vmbra conferatur.

> Αὐτὰρ ὁ εἴδωλον τεῦξ' ἀργυρότοξος Ἀπόλλων
> Αὐτῷ τ' Αἰνείᾳ ἴκελον, καὶ τεύχεσι τοῖον.

Quod nudum subtegmen (dii immortales) qua diuina trama pinxerit Poeta noster, facilius intelligere atq; admirari quàm vel imitari, vel explicare possimus,

> *Tum dea nube caua tenuem sine viribus vmbram*
> *In faciem Æneæ (visu mirabile monstrum)*
> *Dardaniis ornat telis, clypeumq́, iubasq́,*
> *Diuini assimulat capitis, dat inania verba:*
> *Dat sine mente sonum, gressusq́, effingit euntis.*

Neque verò contentus hac opulētia, addidit etiam è medio naturę, cui cōpararet. idq; nō vnū.

> *Morte obita quales fama est volitare figuras,*
> *Aut quæ sopitos deludunt somnia sensus.*

Quo in loco etiam philosophię penum excussit vir admirabilis. nánque & rem cōtrouersam penes authorū fidē statuit: quippe de idolis rerū anima atque vita functarum: *Fama*, inquit, *est*. & signatè, *figuras* quippe sine corpore, tametsi figura corporis extremitas definitur. &, *volitare*: non enim mole consistunt. Par eruditio è somniis. sunt enim species sine materia, à materiatis fluentes speciebus. Nec sine maxima scientia dixit, *sopitos sensus eludi*: non enim eluduntur non sopiti. Hoc disces apud Aristotelem, sensus non falli. Sed de his alibi profundius. Possumus & id ad Poetæ gloriam facere accessionis: Commodius ab Iunone aeris numine, concreatum idolū quàm ab Apolline: nisi addideris ipsum esse Solem. voces omnes singulatim per teipsum poteris perpendere. Iam verò quid præterea? nam Homericū idolum nihil: nostra verò vmbra quid?

Sensus non falli.

> *At primas læta ante acies exultat imago,*
> *Irritatq́, virum telis, & voce lacessit.*

Vbi nō pictam rem, aut mortuam poesim vides: sed rem ipsam, vt ita dicam, vegetam atque etiā viuam. Quo exemplo, quemadmodum & cæteris omnibus, non tam imitatio, quàm exploratio magnitudinis Homericæ cognominari mereatur opera Maroniana. tantique viri studiū atque diligentiam impolitæ illi simplicitati nō tātum afferre laudis, quòd sit sequuta, quàm exprobationis, quòd posterior tēpore, prior sit nobilitate. Atq; hæc quidem satis esse poterant etiam curiosis, nisi Macrobius alieni iudicii mācipium, supina quadā temeritate interpellaret. negat enim in V. Saturnal. vsquā ab Homero de Paridis iudicio factam mentionem, sed à Virgilio temerè occupatā. Iam tum primùm quid nobis aut dicendū aut suspicādū est? Macrobium excerpsisse potius ex aliis calūnias, quàm Homerum legisse. An Græco popularis lectionis memoriam intercidisse? an verò si Homerus aut ignorauit aut dissimulauit illius iudicii fabulā, non licuit viro omnium doctissimo ex aliorum eruditione depromptam posteritati profiteri? At enimuerò in vltimo Iliad. sic scriptum est,

Macrobius expensum iudicium.

> Ἔνθ' ἄλλοις μὲν πᾶσιν ἑήνδανεν, οὐδέ ποθ' Ἥρῃ
> Οὐδὲ Ποσειδάων' οὐδὲ γλαυκώπιδι κούρῃ·
> Ἀλλ' ἔχον, ὥς σφιν πρῶτον ἀπήχθετο Ἴλιος ἱρὴ
> Καὶ Πρίαμος, καὶ λαός, Ἀλεξάνδρου ἕνεκ' ἄτης,
> Ὃς νείκεσσε θεάς, ὅτε οἱ μέσσαυλον ἵκοντο
> Τὴν δ' ᾔνησ' ἥ οἱ πόρε μαχλοσύνην ἀλεγεινήν.

Comparatio locorū VIRGILII & aliorum Græcorum quàm Homeri, CAPVT IIII.

Placuit Homeri locis in vnū cōgestis caput, seorsū alio iudicio cū reliquis quoq; poetis Virgilianā excellentiā cōparare: nequid ad summā huiusce operis perfectionē desideretur. Ac primū luculētissima Ætnæ descriptionē ex Pindaro perpēdamus. à Phauorino enim apud Gelliū Maro feruidè exagitat', à Pōtano fortasse non parū frigidè cùm sit defēsus, à nobis hoc loco quoad fieri poterit, ostēdetur naturę par: Pindaro lōgé maior. Σικελία τ' αὐτοῦ πιέζει Στέρνα λαχνάεντα. κίων Δ' οὐρανία συνέχει

νιφόεσσ' αἴτνα, πάνετες χιόνος ὀξείας τιθήνα.
τᾶς ἐρεύγονται μὲν ἀπλά-του πυρὸς ἁγνόταται
ἐκ μυχῶν παγαί. ποταμοὶ
δ' ἁμέραισιν μὲν προχέοντι ῥόον καπνοῦ
αἴθων'. ἀλλ' ἐν ὄρφναισι πέτρας
φοίνισσα κυλινδομένα φλὸξ, ἐς βαθεῖ-
αν φέρει πόντου πλάκας σὺν πατάγῳ.
κεῖνο δ' ἁφαίστοιο κρουνοὺς ἑρπετὸν
δεινοτάτους ἀναπέμ-
πει. τέρας μὲν θαυμάσιον προσιδέ-
σθαι, θαῦμα δὲ παρεόν-των ἀκοῦσαι.

Calumniæ capita quatuor. Primum à Pindaro rē, vt eſt, deſcriptā: fumare interdiu, noctē flāmas edere: à Virgilio tēpora hæc cōfuſa. Cui reſpōdem⁹ ad hūc modū: Rectius à Marone fumū ac flammam ſimul altera in parte poſita orationis: in altera verò, ſaxa liquefacta. Nam ſanè & fu B mum & flammam fundit ſimul, non ex diei ac noctis natura ſeparata, aut fumū ſolùm incertis temporibus, etiam noctu, quemadmodū corām nos vidimus. Quod verò in quarto loco criminationis poſitum eſt, à Pindaro non dictum, ſaxa eructari: quid tum poſtea? Quaſi verò Græculorum famuli ſimus, ac non emendatores. Nā quod addunt: haud ita eſſe, verùm pro monſtro habendum: ſanè pro monſtris habendos ipſos oſtendit: qui non viderunt pumices ipſo in litore ab Ætna eiectos. ſanè verò quid aliud eſt fauilla quàm diſcretus ignis vi pumex? aut quid aliud pumex, quàm futuræ fauillæ maſſa? Quid quod C πλάκα, lapidum cruſtam, videntur interpretari commentarii? ſic enim verba illa, φλὸξ ἐς βαθεῖαν φέρει πόντου πλάκα, exponunt. ἡ ξανθὴ τοῦ πυρὸς φλὸξ ἀναφέρουσα τοῦ ὄρους τὰς πέτρας ἐς βαθεῖαν, τοῦτ' ἔστιν, εἰς τὸ βαθύ. Nam alioqui φλὸξ, quid ferat? etenim, φέρει pro φέρεται non feramus nos, quibus notum eſt flammam in profundum ferri non poſſe. Quanquam ne ſaxa quidem profundum ipſum petūt illa, excocta ſanè, quippe igni facta leuiſsima: ſed ſupernatant, vt videmus. neque patiatur Philoſophus, qui pro comperto habet ignita omnia, etiam metalla, ab aquis, ſi eò iniiciantur, reſilire, niſi ſint inſigni grauitate. Alterum caput obtrectationis eſt hoc, ῥόον καπνοῦ, & ποταμοὶ, non rectè interpretatum voce illa, *Globos*. Quin, inquam, noluit ille interpretari. poterat enim dicere, flu D men, aut fluxum, aut eiuſmodi: ſed noluit. Certè ſi flāmarum volumina intueare, nō fluuio prolabenti compares, ſed implicatarum rerum globis. Cuius profectò rei ſubeſt ratio naturalis duplex. nánque & impetus erumpentis flāmæ non poteſt perpetuo tenore oppoſitū aerem, in quē ſubit, ſcindere: conuoluitur ergo per repreſsionem: & diuerſarum inter ſe partium cùm ſit flāma: quippe ex igni & fumo, aliam alia impedit. Itaque non quemadmodum Pontanus fecit, ad philoſophos à poetis eſt amittendus Phauorinus, ſed ab his arcendus: ab illis relegandus. Tertia impudentia eſt, cùm aiunt, *piceam nubem* non cohærere cum fauilla candenti. quem Pontanus locum figura quadam loquutionis defen A dere inſtituit: ſanè vti dicebamus alibi, frigida. vt intelligatur id quod alibi: – *quirinali lituo, paruaq; ſedebat Succinctus trabea*. Eadem ratione, *fumantem piceo turbine*, non autem fauilla. Ego aliter cenſeo, Fumum miſtum fauilla. illæ nánque meræ ſunt ineptiæ quas effutiunt. non proprio, ſed peruulgato ſignificatu dici, *candens*, pro feruenti, & relucenti. Nam, candens, inquiunt, à cādore, non à calore dictū eſt. Principiò qui putāt, αἴθωνα, non rectè à Latinis exprimi per candēs, vtriuſque linguæ ſunt ignari. Imprimū ſibiipſi contradicunt *candens* peruulgata ſignificatione pro feruēti accipi, nō autē propria. Sanè quod vſu peruulgatū eſt, impropriū non eſt. quanquā apud Ciceronem in vtroque ſignificato poſitū inuenias. Ad hęc (quemadmodum in Originib⁹ B dictum eſt) candens, non ab albedine, ſed à luce tractum eſt. nam quæ opaca & obſcura ſunt, per meatus lumen non admittunt: vbi feneſtra aut oſtium patulum eſt, χαίνει: vnde ἀναχαίνειν. Itaque illuſtrantur intus luce, ac candida efficiūtur. Lucem autem & ignem cognata eſſe, multis in locis à nobis diſputatum eſt. Quid? de fauilla ipſa ſi nolis illud intelligi ſignificatum, nonne alba eſt? at (inquiunt) quonam igitur modo exit cum fumo ardens fauilla? Hoc exit modo illa, quo fumus ille Pindaricus αἴθων. Quippe miſta hic fauilla fumo, hic flammæ fumus. Hæc de his ſatis. temerarias tranſlationes acutius intuea- C mur. Quis enim ſine riſū (ſapientem intelligo) cæli columnam montem dicat? nihilo ſanè melius, quàm in Alcorano Mahumeth Montes, palos vocat. Acutam verò niuem nemo ſanus vocet. id quod neque antè auſus, neque pòſt imitatus eſt quiſquam. Humanè excuſent: Quòd ita manum afficiat nix, quaſi pungat. Præterea falſiſsimum eſt, ignem fundi puriſsimum. non igitur ἁγνόταται. Neque inuerecundè eò confugiāt. ἁγνότατον eſſe, quia luſtremur eo. Sanè verò bellū ignē luſtratorium, qui ab inferis efflatur. Illud quoque reprehenſione non caret: quod cū ignem ſcripſit eructari, poſtea diuiſit in ignem & fumum. quódque rurſum repetit κεῖνο δ' ἁφαίστοιο κρουνοὺς ἑρπετὸν δεινοτάτους ἀναπέμπει. Vbi etiam fontem poſuit poſt fluuium. Neque cum D modeſtia dicat quiſquā, ἑρπετὸν, erumpentem ignem. eſt enim vox illa rebus accommodata minimè ſeſe à terra attollentibus. Et quis admittat illud, Fontes emitti? Fons enim fundit, & emittit riuos: ipſe manet. Si quis verò eruditiorū more, vocabulorum cauſas atque origines contempletur, neutiquam vſui nominum Pindaricorum acquieſcat. Nam θαῦμα, non eſt propriū τοῦ ἀκοῦσαι, quippe primo ſuo ortu fuit, θέαμα. & minus accuratum illud: τέρας θαυμάσιον μὲν, θαῦμα δὲ: non enim diſiungi oportuit θαῦμα & θαυμάσιον. Magis etiam patitur auditus, quàm viſus. qui fulgure non expaueſcunt, tonitru perterrentur. Quanto ergo luculentius *horrificum* Maronianum, quàm θαῦμα Pindaricum? Certè nihil differt à ſono tonitrui Ætnæ tonitru.

Candes vnde dicatur.

ἑρπετόν.

Fons.

Itaque

Itaque illa quoque meliora, *Turbine*, & *Piceo*: & *sidera lambit*. Linguæ enim vibrationi flammæ motus persimilis. quod cùm isti circulatores adlatrant, non eis in mentem venit, si Pindaro Ætna columna cæli est, necesse esse flammam inde erumpentem non solùm lambere, sed etiam penetrare sidera. Quanto etiam elegantius *viscera montis*, quàm simpliciter, πλάκα. &, *liquefacta saxa*: quæ definitio pumicis est. Allusit autẽ bonus Philosophus ad rerum naturam: sunt enim Platoni, & Theophrasto, & aliis lapides χυμοί. &, *cum gemitu*, maluit, quàm cum sonitu: vt ille, σὺν πάταγῳ: quia dixit, viscera. & peritus linguæ Latinæ plusquam quiuis alius, nedum vt Gellium nominem. (nam Macrobius ad Latii cloacas hausit:) signatum posuit verbum. gemitus enim ex repleto pectore: hoc nánque γέμειν. & perstitit sibi naturæque constans diuinus vir in iisdem vestigiis: vt cùm dixit, *globos*, apposuerit *glomerare*. Pontanus verò non rectè adducit pro defensione illud: Æneæ narrationi non conuenisse Pindaricas metaphoras. Hyperbole nánque illa, *sidera lambit*: quauis translatione maior est. Rectè illud, Longè felicius à nostro Poeta quàm à Græco, subiectum fuisse Ætnæ Enceladum. Hac etenim parte cum hoc nostro ille ne est quidem conferendus.

Ad hunc itaque modum cum Pindaro: nũc agamus cum Claudiano. quanuis enim Latinos inter se postea comparabimus: tamen hic locus illa exigit, ne hæc Virgiliana rursus repetantur,

Ætna giganteos nunquam tacitura triumphos,
Enceladi bustum: qui saucia membra reuinctus
Spirat inexhaustum flagranti pectore sulphur:
Et quoties detrectat onus ceruice rebelli
In dextrum læuumque latus, tunc insula fundo
Vellitur: & dubiæ nutant cum mœnibus vrbes.
Nunc mouet indigenas nimbos, piceaque grauatum
Fœdat nube diem: nunc motibus astra lacessit
Terrificis: damnisque suis incendia nutrit.
Sed quanuis nimio feruens exuberet æstu,
Scit niuibus seruare fidem: pariterque fauillis
Durescit glacies tanti secura vaporis,
Arcano defensa gelu: fumoque fideli
Lambit contiguas innoxia flamma pruinas.

Quæ carmina tametsi bona sunt: tamen explorandum est nobis, quantum absint ab eo quem sequuntur. Duo in primis contemplanda sunt. quæ vterque dixerit, & quæ hic illi addiderit. Principiò admonitum te velim: poetas hosce qui post Virgilium fuere, declamatoribus similiores videri mihi: qui dum argutè dicãt aliquid nihil pensi habent, quid cuique parti maiestatis vel incommodet, vel obsecundetur. quare & numeros lædi necesse est. & perire gratiam ex affectatione. De Encelado igitur Maro,

Fama est, Enceladi semiustum fulmine corpus
Vrgeri mole hac: ingentemque insuper Ætnam
Impositam, ruptis flammam expirare caminis.
Et fessum quoties motat latus, intremere omnem
Murmure Trinacriam, & cælum subtexere fumo.

Dixit igitur, *semiustum fulmine corpus*: bustũ: sine vlla venere. sequentia verba valdè olent Grammaticum,

—qui saucia membra reuinctus
Spirat inexhaustum flagranti pectore sulfur.

Illorum quoque lucem, *—fessum quoties motat latus*: vmbra ignaua ac languida operuit, *& quoties detrectat onus*. ac sanè melius: *latus*, quàm *ceruix*. & *motat*: perpetuatio nánque oneris, frequẽtiam motionis excitat. Audis deinde tremorem Poetæ verbis. postremò, *Cælum subtexere fumo*, deprauauit illis, *& motibus astra lacessit*. neque enim distinguas: motúne obscuretur cælum, an moueantur astra. omnino verò insuaue est. Quę imitatus est, hæc: quæ addidit, videamus. *—nunquam tacitura triumphos*. Verborum sonitus huc eum inuitauit. non tamen dixerim Ætnam nõ tacere, sicut nec loqui. Frigidum illud est, *damnis suis incendia nutrit*. si dixisset, gloriam, aut regnum, aut eiusmodi: acutum fuisset. nunc non excitat: vulgare enim est, incendia damnosa esse. Illud autem nimis acutum, *Ignem seruare fidem niuibus*: non enim hoc promisere ignes niui. quare & putidè repetit: *fumo fideli*: vbi etiam cõtra rerum naturam dixit, *Flammam lambere pruinas fumo*. Flamma enim fumo prior. leuior nánque est. Quòd si aliter vides in igne nostro: hoc fit propterea quòd flamma alitur humore ligni, à quo vbi abest, extinguitur illico. at in oris cauernarum Ætnæ, flamma viua est, & sine fumo & falsum est, in *Mongibello* niues esse qua incũbunt flammæ, tanto minus pruinæ seruantur, vbi radit eas fumus.

Quid quod omnia penè ad verbum sumpsit è Silii, XIIII, quæ vt potuit interpolauit,

Ast Ætna eructat tremefactis cautibus ignes,
Inclusi gemitus, pelagique imitata furorem,
Murmure per cæcos tonat irrequieta fragores
Nocte dieque, simul fonte è Phlegethontis: vt atro
Flammarum exundat torrens, piceaque procella
Semiambusta rotat liquefactis saxa cauernis.
Sed quanquam largo flammarum exæstuat intus
Turbine, & assiduè subnascens profluit ignis:
Summo cana iugo cohibet (mirabile dictu)
Vicinam flammis glaciem, æternoque rigore
Ardentes horrent scopuli. Stat vertice celsi
Collis hyems, calidaque niuem tegit atra fauilla.

Verùm hæc etiam infrà comparabuntur.

COMPARATVR CVM THEOCRITO VIRGILIVS, CAPVT V,

Misso Hesiodo, cuius vniuersa opera ne cum vno quidem versu Georgicôn sunt comparanda: videamus, quæ loca Theocriti adeò Græca sũt, vt Latinam, quemadmodum aiunt, respuant venustatem. At Gellius quidem rectè iudicauit, nõ omnia omnibus respõdere posse: aliqua enĩ

Graiis lucem, Latinitati tenebras afferre. Interire igitur audacia suauitatem. Iccirco illud τὸ καλὸν πεφιλημένε, neque dixit, neque attigit prudētissimus poetarum, linguæ culpam dissimulās, suam vitans. Haud tamē illa minus suauia, *dum redeo*: &, *breuis est via*. in his,

Tityre, dum redeo, breuis est via, pasce capellas:
Et potum pastas age Tityre: & inter agendum
Occursare capro, cornu ferit ille, caueto.

Ex illis,

Τίτυρ' ἐμὶν τὸ καλὸν πεφιλημένε, βόσκε τὰς αἶγας
Καὶ ποτὶ τὰν κράναν ἄγε Τίτυρε· καὶ τὸν ἐνόρχαν
Τὸν λιβυκὸν κνάκωνα φυλάσσεο, μή τυ κορύψῃ.

Non defuit igitur linguæ, sed ab ea defectus est. At quod suppleuit, quanta cum gratia? Nam sanè hoc ipsum: τὸ καλὸν: ne cæteræ quidem eiusdē Græciæ nationes sua lingua queant explicare. sed & *pastas* dixit, lōgè quàm ille efficacius: quas potū ducat. est enim pecus minimè siticulosum. Subest præterea ex figura gratia. Est enim repetitio tecta figura altera cognata, quam Scalam dicebamus, *pasce, pastas*. Nam quod aiunt pro hirco malè positum caprum, à doctissimo Poeta: sanè ipsi sese non doctissimos ostendunt. quippe, Capra, vetus est vox. Sic mas, Caper, antequàm castrandi vsus inuentus esset. Hircus verò, peregrina, & Osca: sicut &, Hirpus, pro lupo. Quid, quod apud Gellium, κνάκων, rufus interpretatur nescio quis. at Græci commentarii, candidū malunt, nempe à grano Cartami, quod sanè album est, & à Græcis κνῆκον appellatur.

Illis quoque nihil vrbanius. nam cùm à Theocrito dictum esset,

Βάλλει καὶ μάλοισι τὸν αἰπόλον ἁ κλεαρίστα
Τὰς αἶγας παρελάντα, καὶ ἁδύ τι ποππυλιάσδει.

Argutius & suauius adeò noster, vt nihil suprà,

Malo me Galatea petit lasciua puella
Et fugit ad salices, & se cupit antè videri.

Expressit enim lasciuiam, cùm petit malis: virginem, cùm fugit: muliebre ingenium, cùm vult resciri factum. Inepta apud illum Cissybii descriptio, & quæ in sexto libro à nobis acrius iudicatur. Noster, vt semper, sobriè. Qua licentia abusus est Græcus: qui eodem argumēto multa: Epitaphia, Amores, Contentiones: vbique & laxus, & prolixus. Noster parcus, pressus, politus, rotundus, solidus: in his nusquam non sibi similis, in argumentis nunquam non dissimilis. Itaque & illa rotundius,

Necdum illis labra admoui, sed condita seruo.

Laxius ille,

Οὐδέ τί πω ποτὶ χεῖλος ἐμὶν θίγεν, ἀλλ' ἔτι κεῖται
Ἄχραντον.

Rectius quoque cùm intercalare carmen non rumpit sententiam apud nos: quod audet Græcus in 1, Idyllio,

ὦ πὰν πάν & reliqua: interponit, λήγετε βωκολικᾶς, quod est intercalare: post quod subdit verbum, ἴθ' ἄναξ. Idem committit in Bionis Epitaphio.

A Quanquam autem libauit leuissimè argumentum, auspicatúsque est non dissimili interrogatione in vltima Ecloga diuinus Poeta, sicut Theocritus in prima: longè tamen post se reliquit illum. Nudum & simplex hoc, & sine affectu, ὅκα Δάφνις ἐτάκετο. Apud nos vegetior oratio,

-indigno cùm Gallus amore periret. Ille,

Τῆνον μὰν θῶες, τῆνον λύκοι ὠρύσαντο,
Τῆνον χὠκ δρυμοῖο λέων ἀνέκλαυσε θανόντα:

Noster hæc in suū Daphnin cùm retulisset, addita hyperbole superauit,

Daphni tuum Pœnos etiam ingemuisse Leones
Interitum, montesq; feri, syluæq; loquuntur.

B Sed & mirificis auxit numeris,

Illum etiam lauri, etiam fleuere myricæ:
Pinifer illum etiam sola sub rupe iacentem
Mænalus, & gelidi fleuerunt saxa Lycæi.

In illis sanè decrescit oratio,

Πολλαί οἱ πὰρ ποσσὶ βόες, πολλοὶ δέ τε ταῦροι,
Πολλαὶ δ' αὖ δαμάλαι, καὶ πόρτιες ὠδύραντο.

Nam quem Thoes lugeant, & lupi, & leones pastorum hostes: quid apponit mirum oratio, quæ addit domestici pecoris mœrorem? Quare eandem sententiam longè concinniore verborum flexu, atque etiam interpositis sententiis, quasi clauis in toga, vehementer illustrauit,

Stant & oues circum: nostri nec pœnitet illas:
Nec te pœniteat pecoris diuine Poeta:
Et formosus oues ad flumina pauit Adonis.

Posthæc autem nudam atque rudem enumerationem superaduēientium Mercurii, bubulcorum, & aliorum qualibus condimentis suam fecit, hoc est diuinam?

C *Ἦνθ' Ἑρμᾶς πράτιστος ἀπ' ὤρεος. εἶπε δέ· Δάφνι*
Τίς τυ κατατρύχει, τίνος ὠγαθὲ τόσσον ἔρασαι;
Ἦνθον τοὶ βοῦται, τοὶ ποιμένες, ᾡπόλοι ἦνθον:
Πάντες ἀνηρώτευν τί πάθοι κακόν. ἦνθ' ὁ Πρίηπος
Κἤφα, Δάφνι τάλαν τί τυ τάκεαι; ἁ δέ τυ κώρα
Πάσας ἀνὰ κράνας, πάντ' ἄλσεα ποσσὶ φορεῖται,
Ζατεῦσα. δύσερώς τις ἄγαν, καὶ ἀμήχανος ἐσσί.

Audiamus nunc Apollinem ipsum loquentem. neque enim ille cùm pastor esset, iucundioribus, aut teretioribus cecinit numeris, quàm Maro noster,

Venit & opilio, tardi venere bubulci,
Vuidus hyberna venit de glande Menalcas:
Omnes, vnde amor iste, rogant. Tibi venit Apollo:
Galle, quid insanis? inquit. Tua cura Lycoris
Perq; niues alium, perq; horrida castra sequuta est.

D Spurca autem illa monstra Græca, potius quàm carmina,

Ὡ'πόλος ὅκκ' ἐσορῇ τὰς μηκάδας οἷα βατεῦνται,
Τάκεται ὀφθαλμὼς, ὅτι οὐ τράγος αὐτὸς ἔγεντο.

Penitus omisit Parthenias. nihil enim liberalibus auribus horribile magis. Vertit igitur ad illa suauissima,

Venit & agresti capitis Syluanus honore,
Florentes ferulas, & grandia lilia quassans.
Pan deus Arcadiæ venit: quem vidimus ipsi
Sanguineis ebuli bacis, minioq; rubentem.

At

At quæ verba deinde?

Et quis erit modus, inquit, Amor non talia curat.
Nec lacrymis crudelis amor, nec gramina riuis,
Nec cytiso saturantur apes, nec fronde capellæ.

Sic Galli conquestio tantum superat Daphnidis responsionem, quantum humani ingenii captus fert. In quo auro illæ etiam gemmæ resplẽdescunt. Ad Arcadas oratio. votum, quo pastor optat fieri, & illa diuina, *-hic ipso tecum consumerer æuo.- nec sit mihi credere. -ah te ne frigora lædant.*

Ah tibi ne teneras glacies secet aspera plantas.

-tenerisq́; meos incidere amores Arboribus: crescent illæ, crescetis amores.-tanquam hæc sit nostri medicina furoris. & mutatio consilii in amante, & conclusio per sentẽtiam, *Omnia vincit amor, & nos cedamus amori.* Ad quæ nemo Græcorum vnquã aspirauit,

Quæ verò Theocritus,

Νῦν ἴα μὲν φορέοιτε βάτοι, φορέοιτε δ᾽ ἄκανθαι,
Ἁ δὲ καλὰ νάρκισσος ἐπ᾽ ἀρκεύθοισι κομάσαι.
Πάντα δ᾽ ἔναλλα γένοιτο, καὶ ἁ πίτυς ὄχνας ἐνείκαι,
Δάφνις ἐπεὶ θνάσκει, καὶ τὰς κύνας ὤλαφος ἕλκοι:
Κ᾽ ἐξ ὀρέων δὴ σκῶπες ἀηδόσι γαρύσαιντο.

Transtulit ad Damonis Musam lõgè elegantius,

Mopso Nisa datur: quid non speremus amantes?
Iungentur iam gryphes equis: æuoq́; sequenti
Cum canibus timidi venient ad pocula damæ.
Nunc & oues vltro fugiat lupus, aurea duræ
Mala ferant quercus, narcisso floreat alnus:
C *Pinguia corticibus sudent electra myricæ.*
Certent & cycnis vlulæ. Sit Tityrus Orpheus,
Orpheus in syluis, inter delphinas Arion.
Omnia vel medium fiat mare.

De amore verò quos versus ibi ponit, nullus mortalium ęquare valeat,

Nunc scio quid sit amor. duris in cotibus illum
Ismarus, aut Rhodope, aut extremi Garamantes
Nec nostri generis puerum, nec sanguinis edunt.

Sanè accedant illa,

Νῦν ἔγνων τὸν ἔρωτα: βαρὺς θεός. ἦ ῥα λεαίνας
Μαζὸν ἐθήλαζε, δρυμῷ τέ μιν ἔτρεφε μάτηρ,
Ὅς με κατασμύχων, καὶ ἐς ὀστέον ἄχρις ἰάπτει.

At illa inaccessa,

Sæuus amor docuit natorum sanguine matrem
Commaculare manus: crudelis tu quoq́; mater:
Crudelis mater magis, an puer improbus ille?
Improbus ille puer, crudelis tu quoq́; mater.

Pharmaceutria quoque valde illustris Theocriti poematium, longè castigatior apud nostrum. longè item prudentior. Incipit enim à cognitione efficaciæ carminum, quam subticuit ille. *Nihil*, inquit, *nisi carmina desunt.* Illius autem nationi fatalem multiloquentiam elegantissimo gyro collegit. cùm illa posset nihilominus, quæ repudiasse constat. Quanquam totam vertisse libet suspicari, quam postea Latinam ex Græca, i. ex nugaci puram fecerit. quare de Lauro nec illa quidem probauit,

-κοὐδ᾽ ἀνδὴν οἶδ᾽ ἐμὲ αὐτᾶς,

cùm aut sic aut melius posset,

A *Quin oculos, mentemq́; fugit cinis.*

Anaphora quoque illa rotundior,

Daphnis me malus vrit, ego hanc in Daphnide laurum:

Non neglecta occasione duplicis significati verbi huius, Vro. quod ex Terentio & Theocrito non semel obseruare potes. Theocritus simpliciter nimis, *αἰσαιν.* Amoris quoque enarrationẽ omisit noster: satísque habuit mellita illa componere, *Talis amor Daphnin*: & quæ sequuntur. Quibus autem præterea superauit illũ, hæc sũt, *-nec sit mihi cura mederi.* Repetitio, *-ponto lecta venena: -nascuntur plurima ponto.* Tum autem quæ pertinent ad incãtationes, *ne respexeris.-nihil ille deos, nil carmina curat.* bonum sit. & illa, *Credimus? an qui amant, ipsi sibi somnia fingunt?* Theocritus
B verò cùm ait, Hippomanem herbam equas agere in furorem: idem quod Hesiodus professus est. nam hoc frustra quæras ex Theophrasto, Plinio, Dioscoride.

Pari cura è pluribus vnam confecit: quippe Corydonem ex Amaryllide, Cyclope, & Bubulcis: quarum aliquot loca lepidissima videamus,

Ἦ μάν τοι λευκὰν διδυματόκον αἶγα φυλάσσω,
Τάν με καὶ ἁ Μέρμνωνος ἐριθακὶς ἁ μελανόχρως
Αἰτεῖ, καὶ δωσῶ οἱ, ἐπεὶ τύ μοι ἐνδιαθρύπτῃ.

Quanto efficacius, lepidius, comptius, cultius,

Præterea duo, nec tuta mihi valle reperti
Capreoli, sparsis etiam nunc pellibus albo,
C *Bina die siccant ouis vbera: quos tibi seruo.*
Iampridem à me illos abducere Thestylis orat:
Et faciet: quoniam sordent tibi munera nostra.

Nam quæ in Cyclope dixit similia, longè quoque inferiora sunt, .

-Τρέφω δέ τοι ἕνδεκα νεβρὼς
Πάσας ἀμνοφόρως.

Ex eadem verò versus illos bonos quidem, sed immodicos, (sunt enim vndecim, quorum primus, *ὠρχαῖος πολύφαμος*) conclusit ille lactea simplicitate quinque illorum, *Formosum pastor*, &c. contrà, illud,

-τὶν δ᾽ οὐ μέλει, οὐ μὰ δί᾽ οὐδέν:

Suauissimo lepore diffudit,

-nihil mea carmina curas:
Nil nostri miserere, mori me deniq́; cogis. Quod

D in alia dicebat Theocritus,

-ἀπάγξασθαί με ποιήσεις, & illa, *γεγόνευ χαρίεσσα.* ita composuit,

Despectus tibi sum, nec qui sim quæris Alexi.

Cætera verò sic expressit, vt vinceret,

-βοτὰ χίλια βόσκω
Κἠκ τούτων τὸ κράτιστον ἀμελγόμενος γάλα πίνω.
Τυρὸς δ᾽ οὐ λείπει μ᾽ οὔτ᾽ ἐν θέρει, οὔτ᾽ ἐν ὀπώρᾳ,
Οὐ χειμῶνος ἄκρῳ, ταρσοὶ δ᾽ ὑπεραχθέες αἰεί.
Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ.
Lac mihi non æstate nouum, non frigore desit.

Et illud quomodo adornauit?

Συρίσδεν δ᾽ ὡς οὔτις ἐπίσταμαι ὧδε Κυκλώπων.
Canto quæ solitus, siquando armenta vocabat
Amphion Dircæus in Actæo Aracyntho. Vbi etiã suam eruditionem prudenter professus est. sero

Pastorum cantiones. enim appetente diei, quasi receptui cùm canebant pastores, vt è pastu greges euocarēt suauissimis numeris. experiebantur emereri gloriam diurnarum cantionum. Tum illa, quanto splēdidiora?

Ὦ κύκλωψ, κύκλωψ, πᾶ τὰς φρένας ἐκπεπότασαι;
Αἴκ' ἐνθὼν ταλάρως τε πλέκοις, καὶ θαλλὸν ἀμάσας
Τοῖς ἄρνεσσι φέροις, τάχα καν πολὺ μᾶλλον ἔχοις νοῦν.
Τὰν παρεοῖσαν ἄμελγε, τί τὸν φεύγοντα διώκεις;
Εὑρήσεις γαλάτειαν ἴσως καὶ καλλίον' ἄλλαν.
Ah Corydon, Corydon, quæ te dementia cepit?
Semiputata tibi frondosa vitis in vlmo est.
Quin tu aliquid saltē potius, quorum indiget vsus,
Viminibus, mollíq; paras detexere iunco?
Inuenies alium, si te hic fastidit Alexis.

E bubulcis autem illa,

Καὶ γάρ θην οὐδ' εἶδος ἔχω κακὸν, ὥς με λέγοντι.
Ἦ γὰρ πρᾶν ἐς πόντον ἐσέβλεπον, ἦς δὲ γαλάνα.
Nec sum adeò informis: nuper me in littore vidi,
Cùm placidum ventis staret mare: æquauit his. his vicit, *-non ego Daphnin*
Iudice te metuam, si nunquam fallit imago.

Quanquam equidem in pastore non probarim potius è mari, quàm è fonte speculum. Nectarea verò illa sua tota,

Huc ades, & quæ sequuntur. At illa diuina,

Rusticus es Corydon: nec munera curat Alexis:
Nec si muneribus certes, concedat Iolas.

& illa,

-Pallas quas condidit arces
Ipsa colat: nobis placeant ante omnia syluæ.

Item illa,

Ἁ αἲξ τὸν κύτισον, ὁ λύκος τὰν αἶγα διώκει
Ἐγὼν δ' ἐπὶ τιν μεμάνημαι.-
Torua leæna lupum sequitur, lupus ipse capellam,
Florentem cytisum sequitur lasciua capella:
Te Corydon, ô Alexi, trahit sua quenque voluptas.

Quo loco in tertia persona nominatim, *Corydon* plus habet efficaciæ, quàm pronomē Ego. Sententia verò illa non solùm vellicauit criticorum calumniam, sed etiam nutantem victoriā adepta est. *trahit sua quenque voluptas.* Concludit enim vagas similitudines vulgata certáque hominum opinione. Illi verò ridiculi, qui pastoribus nolunt esse prouerbia. quid enim tritum magis quàm illud, Alia aliis placēt? Theocritus autē prouerbia tum multa inculcat, tum adeò obscura nonnulla, vt diu sit eorum quæsita interpretatio. Sanè verò quid illo lepidius? *Prouerbia rusticorum.*

Me tamen vrit amor: quis enim modus adsit amori?

Item ex eadem Amaryllide,

Ἠνὶ δέ τοι δέκα μᾶλα φέρω τηνῶθε καθεῖλον
Ὧ μ' ἐκέλευ καθελεῖν τυ, καὶ αὔριον ἄλλα τοι οἰσῶ.

Posuit difficultatē *τηνῶθε*, vnde iussisti: Noster autem sic: quod potui,

Quod potui puero syluestri ex arbore lecta
Aurea mala decem misi, cras altera mittam:

Venus Latinæ munditiæ: *Altera decem*. Si plus potuisset, non esset ab eo donum in diem crastini dilatum.

Ex Idyllio, quod Pastores inscribitur, eduxit

A eclogam suam Palæmonem: in qua & tractauit eadem felicius, & supposuit meliora: vt illis,

Ἦ πά ψε κρύβδαν τὰ ποθέσπερα πάσας ἀμέλγες
Infelix ô semper oues pecus, ipse Neæram
Dum fouet: ac ne me sibi præferat illa, veretur.
Hic alienus oues custos bis mulget in hora:
Et succus pecori, & lac subducitur agnis.

Græcè nanque orationi tot addidit venustates quot verba,

Et ille cùm dilueret obiectum *ἀπὸ τοῦ ἀδυνάτου*, quia senex obseruaret,

Ἀλλ' ὁ γέρων ὑφίητι τὰ μόσχια κἠμὲ φυλάσσει

Iste obiectione deterret ab obiiciendo,

B *Parcius ista viris tamen obiicienda memento,*

Sequutus tamen aliunde: quippe ex octaua,

Οὐ θησῶ πόκα ἀμνόν. ἐπεὶ χαλεπός θ' ὁ πατήρ μευ
Χ' ἁ μάτηρ, τὰ δὲ μᾶλα. ποθέσπερα πάντ' ἀριθμεῦντι.

Verùm lōgè felicius, cùm pro matre *nouercam* posuit. & variauit rem nudam: vt *alter & hædos*, quippe modicum gregem: vterque verò *pecus*, cuius iacturam magno in numero quia deprehēdi posset, maiore indigeret cura atque obseruatione.

Composuit autem cum huiusce argumenti initio modum ex Idyllio v, quod inscribitur Viatores, ex quo illa,

Τὰν ποίαν σύριγγα; τὺ γὰρ πόκα δῶλε Σιβύρτα
Ἐκτάσω σύριγγα; τί δ' οὐκέτι σὺν Κορύδωνι
C *Ἀρκεῖ τοι καλάμας αὐλὸν ποππύσδεν ἔχοντι;*

Quæ ille sic longè melius,

Cantando tu illum? aut vnquam tibi fistula cera
Iuncta fuit? num tu in triuijs indocte solebas,
Stridenti miserum stipula disperdere carmen?

Sanè aptius *indocte*, quàm *δῶλε*. Multi enim serui doctissimi fuere: inter quos & sapientes, Æsopus, Epictetus, & alii: præsertim pastores, quibus otium vel maximum ad eiuscemodi artes suppetit. Ac sanè tertio versu nequaquam dubium est, quin ad vnguem perfecerit quod ille rudius inchoauerat.

Illa verò longè elegantissima, neque cū quibus Græca conferas,

-τὺ δ' ὦ κακὲ, καὶ τόκ' ἴτακες
Βασκαίνων. καὶ νῦν με τὰ λοίσθια γυμνὸν ἔθηκας.
D *Et cùm vidisti puero donata dolebas,*
Et si non aliquā nocuisses mortuus esses.

In ipsa verò pignoris depositione, Laconis altercatio de lana caprina satis inepta est. nam in contentione quæ supposuerit, satis constat esse meliora.

Ταὶ μῶσαι με φιλεῦντι πολὺ πλέον, ἢ τὸν ἀοιδὸν
Δάφνιν. ἐγὼ δ' αὐταῖς χιμάρως δύο πρᾶν ποκ' ἔθυσα.

Noster, *Ab Ioue principium Musæ, Iouis omnia plena. Ille colit terras, illi mea carmina curæ.* & alia,

Κἠγὼ μὲν δωσῶ τᾷ παρθένῳ αὐτίκα φάσσαν
Ἐκ τᾶς ἀρκεύθου καθελών, τηνεῖ γὰρ ἐφίσδει.
Parta meæ Veneri sunt munera: namq; notaui
Ipse locum, aeriæ quò congessere palumbes.

In cæteris autem & ipse suus author est, & multò lepidiora profert, atq; venustiora. Illud verò diuinū, *O quoties, & quæ nobis Galatea locuta est.*

A *Partem aliquam venti diuûm referatis ad aures.*

Prudentius quoque Maro, qui indiscussam litem relinquit, quàm Theocritus, qui Caprario palmam dat. suspensus enim etiamnum est auditor. Fortasse etiam multò melius dixisse videtur victus, quàm victor.

Neque audeat quispiam sanæ mentis æquiparare illis illa,

Δαμοίτας καὶ Δάφνις ὁ βουκόλος εἰς ἕνα χῶρον
Τὰν ἀγέλαν ποκ' Ἄρατε συνάγαγον. ἦς δ' ὁ μὲν αὐτῶν
Πυῤῥὸς, ὁ δ' ἡμιγένειος. ἐπὶ κράναν δέ τιν' ἄμφω
Ἑσδόμενοι θέρεος μέσῳ ἄματι τοιάδ' ἄειδον.
Fortè sub arguta consederat ilice Daphnis (num:
Compulerant'que greges Corydon & Thyrsis in v-
Thyrsis oues, Corydon distentas lacte capellas:
Ambo florentes ætatibus, Arcades ambo:
Et cantare pares, & respondere parati.

B Multò sunt omnia rotundiora. Et melius *greges* quàm gregem duo, vt ille, ἀγέλαν. Et Daphnim bubulcũ declarat: Damœtas, quid sit, non dicit. Quod noster distributione lepidissima castigauit. & sanè lepidius, *florentes ætatibus*, quàm πυῤῥὸς καὶ ἡμιγένειος. quæ ne eo quidem probes. potest enim vtrumque vterque esse. Quòd si adducas illa,

Ἄμφω τώγ' ἤστην πυῤῥοτρίχω, ἄμφω ἀνάβω
Ἄμφω συρίσδεν δεδαημένω, ἄμφω ἀείδειν.

Orationis filum sanè probamus. illud verò nimis superstitiosè dictum arbitramur, Fuisse eos impuberes. quid enim cultum ab inculta illa ætate aut excitari, aut prouenire potest? Et perfectioris artis est tum seorsum cantare, tum paria prouocanti respondere, quam vel canere, vel fistula modulari.

Alia quædam sunt haud ita magno iudicio perpendenda. quæ aliis periculum sui facere volentibus, relinquenda censuimus: vt illa,

Τὰν γλαυκὰν δὲ θάλασσαν ἔα ποτὶ χέρσον ὀρεχθεῖν.
Huc ades: insani feriant, sine, littora fluctus.

Signatius enim, *insani feriant*, quàm γλαυκὰν hoc enim languidum epitheton ad verbũ illud. præsertim quum vbi alliditur mari litus, aqua illa glauca siue cærulea neutiquam est. Et,

Ἠράσθην μὲν ἔγωγε τεοῦς κόρα, ἁνίκα πρᾶτον
Ἦνθες ἐμᾷ σὺν ματρὶ θέλοισ' ὑακίνθινα φύλλα
Ἐξ ὄρεος δρέψασθαι· ἐγὼ δ' ὁδὸν ἁγεμόνευον.
Sepibus in nostris paruam te roscida mala, D
Dux ego vester eram, vidi cum matre legentem.
Alter ab vndecimo iam tum me ceperat annus:
Iam fragiles poteram à terra contingere ramos.

Nam & quæ exprimit, lautè dicit: & quæ mutat, sapidiora sunt: & quæ addit, faceta ac mollicula. nonne melius, *mala*, quam folia Hyachinti? vt omittã calũniæ faciẽ. petuntur enim magis Hyachinti flores, quàm folia: & in montibus infrequentior Hyachintus. Descriptio verò ętatis, & non vulgaris neque affectata tamen, maximèque conueniens pastori. Postremo quoque versu semel contentus fuit ibi,

Vt vidi, vt perij, vt me malus abstulit error.

At ille non semel, ὡς ἴδον, ὡς ἐμάνην.

Silenum verò, & Tityrum, & Pollionem, & Mœrim, totas illius esse constat, ita vt nullis locis ad eum Theocritus aspirare posse videatur. Quare pauci, corruptíque iudicii, infelicissimæ eruditionis Grammatici exuant perditam illam temeritatẽ, qua professi sunt à Theocrito Maronem superatum. *Theocritus à Virgilio superatus.*

VIRGILII LOCA EX APOLLONIO CAPVT VI.

Similis impudentia eorundem, cùm audẽt agnoscere quartum diuini operis, ex Apollonii Argonauticis deductum. Tantum enim abest vt hoc verum sit, vt penè pudeat nos illius apponere vnum aut alterum locum procomparatione libri incomparabilis. Nam neque conuenit argumentum, nisi hoc solo, quòd amauit hospitem Medea: & vniuersæ orationis contextus longè alius est. Quæ tamen lux in nostris ex illius fumo effulgere videtur, in his extat,

Προπρὸ δ' ἄρ' ὀφθαλμῶν ἔτι οἱ ἰνδάλλετο πάντα:
Αὐτός θ' οἷος ἔην, οἵοισί τε φάρεσιν ἕστο,
Οἷά τ' ἔειφ', ὥς θ' ἕζετ' ἐπὶ θρόνου, ὥς τε θύραζε
Ἤιεν· οὐδέ τιν' ἄλλον ὀΐσσατο πορφύρουσα
Ἔμμεναι ἀνέρα τοῖον· ἐν οὔασι δ' αἰὲν ὀρώρει
Αὐδή τε μῦθοί τε μελίφρονες, οὓς ἀγόρευσεν.

Sanè non contemnendi versus: verùm haud ita admirandi, si isti audiantur,

At Regina grauis iamdudum saucia cura
Vulnus alit venis, & cæco carpitur igni.
Multa viri virtus animo, multusque recursat
Gentis honos: hærent infixi pectore vultus,
Verbaque: nec placidam membris dat cura quietem.

C Et illa nequaquam digna quæ legantur, vbi adsunt Maroniana,

Δειλὴ ἐγὼν, οἷόν με βαρεῖς ἐφόβησαν ὄνειροι.
Δείδια μὴ μέγα δή τι φέρῃ κακὸν ἥδε κέλευθος
Ἡρώων. & pauca quæ sequuntur,
Anna soror, quæ me suspensam insomnia terrent?
Quis nouus hic nostris successit sedibus hospes?

Et cætera diuina. Ille autem rursus,

Τοῖα κατατρυχόμενοι μινυνθαδίῳ νέον ὕπνῳ
Λείου ὄνειρατα λυγρά.

Descriptio quoque noctis Græco vulgaris,

Νὺξ μὲν ἔπειτ' ἐπὶ γαῖαν ἄγεν κνέφας· οἱ δ' ἐνὶ πόντῳ
Ναῦται εἰς Ἑλίκην τε, καὶ ἀστέρας Ὠρίωνος
D *Ἔδρακον ἐκ νηῶν· ὕπνοιο δὲ καί τις ὁδίτης*
Καὶ πυλαωρὸς ἐέλδετο· καί τινα παίδων
Μητέρα τεθνεώτων ἀδινὸν περὶ κῶμα κάλυπτεν.
Οὐδὲ κυνῶν ὑλακὴ ἔτ' ἀνὰ πτόλιν, οὐ θρόος ἦεν
Ἠχήεις· σιγὴ δὲ μελαινομένην ἔχεν ὄρφνην.
Ἀλλὰ μάλ' οὐ Μήδειαν ἐπὶ γλυκερὸς λάβεν ὕπνος.

Vulgaria inquam hæc, & plebeia oratione: illa planè Heroica,

Nox erat: & placidum carpebant fessa soporem
Corpora per terras: syluæque & sæua quierant
Æquora: quum medio voluuntur sidera lapsu:
Cum tacet omnis ager: pecudes, pictæque volucres,
Quæque lacus latè liquidos, quæque horrida dumis
Rura tenent, somno positæ sub nocte silenti
Leuibant curas, & corda oblita laborum.

At non infelix animi Phœnissa, nec vnquam
Soluitur in somnos, oculisve, aut pectore noctem
Accipit: ingeminant curæ, rursusq́; resurgit
Sæuus amor. Æneæ quoque & Iasonis trepidatio si comparentur, quantum distent?

-οἱ δ' ἰάχοντες
Θεσπέσιον μαιμῶντες. ὁ δὲ ξίφος ἐκ κολεοῖο
Σπασσάμενος, πρυμναῖα νεὼς ἀπὸ πείσματ' ἔκοψεν.

-vaginaq́; eripit ensem
Fulmineum, strictoq́; ferit retinacula ferro.
Idem omnes simul ardor habet: rapiuntq́; ruuntq́;
Littora deseruere: latet sub classibus æquor.

Hæc igitur potuerat Seruius, aliisque adducere potius aduersus se, quàm pro sua causa. Verùm quę illi ex eodem ne animaduertêre quidem, operæprecium erit ad præsentem adducere exercitationem.

B Est Iopæ cantus apud Poetam in primo diuini operis: est in primo Argonauticôn apud Apollonium Orphei cantus lōgè alius, & quem potius referas ad Silenum Virgilianum,

Ἤειδεν δ' ὡς γαῖα, καὶ οὐρανὸς, ἠδὲ θάλασσα
Τοπρὶν ἐπ' ἀλλήλοισι μιῇ συναρηρότα μορφῇ,
Νείκεος ἐξ ὀλοοῖο διέκριθεν ἀμφὶς ἕκαστα.
Ἠδ' ὡς ἔμπεδον αἰὲν ἐν αἰθέρι τέκμαρ ἔχουσιν
Ἄστρα, σεληναίη τε, καὶ ἠελίοιο κέλευθοι.
Οὔρεά θ' ὡς ἀνέτειλε, καὶ ὡς ποταμοὶ κελάδοντες
Αὐτῇσι νύμφῃσι, καὶ ἑρπετὰ πάντ' ἐγένοντο.

Attexit deinde fabulas.

Hoc idem argumentū habes in primo Metamorphoseôn. In Sileno autem lōngè politiora & augustiora,

C *Nanq́; canebat vti magnum per inane coacta*
Semina terrarumq́; animæq́; marisq́; fuissent,
Et liquidi simul ignis: vt his exordia primis
Omnia, & ipse tener mundi concreuerit orbis.
Tum durare solum, & discludere Nerea ponto
Cœperit, & rerum paulatim sumere formas:
Iamq́; nouum terræ stupeant lucescere solem:
Altius atque cadant summotis nubibus imbres.
Incipiant syluæ quum primùm surgere: cumq́;
Rara per ignotos errent animalia montes.

Virgilii maiestatem suprà explicauimus in comparatione, qua describit apes: vbi cum Homerica conferebantur. nunc hîc Apollonii quoque ars, & diligentia spectetur in primo,

D Ὡς δ' ὅτε λείρια καλὰ περιβρομέουσι μέλισσαι
Πέτρης ἐκχύμεναι σιμβληίδος: ἀμφὶ δὲ λειμὼν
Ἑρσήεις γάνυται: ταὶ δὲ γλυκὺν ἄλλοτε τ' ἄλλον
Καρπὸν ἀμέργουσιν πεποτημέναι.

Est item suprà locus, in quo Vulcani officinam Virgilianam cum Homeri operis comparabamus: videndum est hîc Maroniano persimile argumentum ex eodem Apollonii libro. sic enim de Cyclopibus,

Ζηνὶ κεραυνὸν ἄνακτι πονεύμενοι: ὃς τόσον ἤδη
Παμφαίνων ἐτέτυκτο: μιῆς δ' ἔτι δεύετο μούνον
Ἀκτῖνος, τὴν οἵγε σιδηρείαις ἐλάαζον
Σφύρῃσιν μαλεροῖο πυρὸς ζείουσαν ἀυτμήν.

Quòd hîc ait, defuisse vnū tūc radium: diuinus Poeta, *pars imperfecta manebat*. Itaque, *Fulgores*

A *nunc terrificos, sonitumq́; metumq́; Miscebant operi*: & alia incomparabilia. Rudia illa verba eiusdem authoris,

-κακῷ δ' ἐπὶ κύντερον ἄλλο
Νῆσεν, ἀψαμένη βρόχον αὐχένι.

Sic expoliuit vt & deformitatem texerit,

Informis lethi nodum trabe nectit ab alta.

Tantum abesse oportet Heroem ab Epigrammate. nihilo enim pictius Apollonius, quàm Ausonius quum laqueum nominauit.

Illis quoque nihilo minora addita ornamenta. Ex eodem libro primo sunt hæc,

Τρὶς περὶ χαλκείοις σὺν τεύχεσι δινηθέντες
Τύμβῳ ἐνεκτερέιξαν:

Ex nostro vndecimo hæc,

Ter circum accensos cincti fulgentibus armis
B *Decurrêre rogos: ter mœstum funeris ignem*
Lustrauere in equis, vlulatusq́; ore dedêre.

Lepida illa, & accurata eiusdem,

Ὡς δ' ὅτε τίς τε μύωπι τετυμμένος ἔσσυτο ταῦρος
Πίσεά τε προλιπὼν καὶ ἑλεσπίδας, οὐδὲ νομήων
Οὐδ' ἀγέλης ὄθεται, πρήσσει δ' ὁδὸν, ἄλλοτ' ἄπαυστος
Ἄλλοτε δ' ἱστάμενος, καὶ ἀνὰ πλατὺν αὐχέν' ἀείρων
Ἵησιν μύκημα κακῷ βεβολημένος οἴστρῳ:

Longè alia ratione contexuit in tertio absolutissimi operis,

Est lucos Silari circum, ilicibusq́; virentem
Plurimus Alburnum volitans, cui nomen Asilo:
Romanum est: Oestrum Graij vertêre vocantes:
Asper, acerba sonans: quo tota exterrita syluis
Diffugiunt armenta: furit mugitibus æther
C *Concussus, syluæq́; & sicci ripa Tanagri.*

Temporis quoque curriculum matutini, quum describit Poeta in octauo,

Inde, vbi prima quies medio iam noctis abacta
Curriculo expulerat somnum: cen fœmina primum
Cui tolerare colo vitam, tenuiq́; Minerua,
Impositum cinerem, & sopitos suscitat ignes,
Noctem addens operi: famulasq́; ad lumina longo
Exercet penso: castum vt seruare cubile
Coniugis, & possit paruos educere natos:

Non multùm abest ab Apollonii cōsilio, qui simili ratione, alia opera expressit idem sub articulo vespertino,

Ἦμος δ' ἀγρόθεν εἶσι φυτοσκάφος ἤ τις ἀροτρεὺς
D Ἀσπασίως εἰς αὖλιν ἑὴν, δόρποιο χατίζων.
Αὐτοῦ δ' ἐν προμολῇ τετρυμμένα γούνατ' ἔκαμψεν
Αὐσταλέος κονίῃσι, περιτρίβων δέ τε χεῖρας
Εἰσορόων, κακὰ πολλὰ ἑῇ ἠρήσατο γαστρί.

Nuda etiam illa ex secundo libro comparatio,

Ὡς δ' ὅτ' ἐνὶ κνημοῖσι κύνες δεδεγμένοι ἄγρης
Ἢ αἶγας κεραοὺς, ἠὲ πρόκας ἰχνεύοντες
Θείωσιν: τυτθὸν δὲ πιταινόμενοι μετόπισθεν
Ἄκρῃς ἐν γενύεσσι μάτην ἀράβησαν ὀδόντας:

Quanta illis euasit,

Inclusum veluti siquando flumine nactus
Ceruum, aut Puniceæ septum formidine pennæ
Venator cursu canis, & latratibus instat.
Ille autem insidiis, & ripa territus alta
Mille fugit, refugitq́; vias. at viuidus Vmber
Hæret hians: iam iamq́; tenet, similisq́; tenenti

Increpuit

Increpuit malis, morsuque elusus inani est.

Cestuum pugnam non hîc ponam ex Marone. neque ex Apollonii secundo totam, sed illustriora, aut similiora loca tantùm, quæ doctorum iudiciis subiiciantur,

Τοῖσι δὲ μεσσηγὺς θεράπων Ἀμύκοιο Λυκωρεὺς
Θῆκε πάροιθε ποδῶν δοιοὺς ἑκάτερθεν ἱμάντας
Ὠμοὺς, ἀζαλέους· περὶ δ᾽ οἵγ᾽ ἔσαν ἐσκληῶτες.

In medium geminos immani pondere cestus
Proiecit. & mox,
Obstupuere animi tantorum ingentia septem
Terga boum: plumbo insuto, ferroque rigebant.

Οἱ δ᾽ ἐπεὶ οὖν σφ᾽ ἐν ἱμᾶσι διασφαδὸν ἠρτύναντο,
Αὐτίκ᾽ ἀναχόμενοι ῥεθέων προπάροιθε βαρείας
Χεῖρας, ἐπ᾽ ἀλλήλοισι μένος φέρον ἀντιόωντες.

Et paribus palmas amborum innexuit armis.
Constitit in digitos extemplo arrectus vterque,
Brachiaque ad superas interritus extulit auras.

Quod hic *arrectus in digitos:* ille,

Ἔνθα δ᾽ ἔπειτ᾽ Ἄμυκος μὲν ἐπ᾽ ἀκροτάτοισιν ἀερθεὶς
Βουτύπος οἷα πόδεσσι τανύσσατο.

Sic quæ de Darete, *-alternaque iactat*
Brachia protendens, & verberat ictibus auras.

Apollonius de Polluce, -πάλλε δὲ χεῖρας
Πρεσέζων, εὖθ᾽ ὥς περ ὑπ᾽ ἔγχαλοι φορέοντο.

Genua labant: vastos quatit æger anhelitus artus.

&, *Multa viri nequicquam inter se vulnera iactant:*
Multa cauo lateri ingeminant, & pectore vastos
Dant sonitus: erratque aures & tempora circum
Crebra manus: duro crepitant sub vulnere malæ.

-ὣς τοῖσι παρῆϊα τ᾽ ἀμφοτέρωθεν
Καὶ γένυες κτύπεον. βρυχὴ δ᾽ ὑπετέλλετ᾽ ὀδόντων
Ἄσπετος· οὐδ᾽ ἔλληξαν ἐπισχεδὸν οὐτάζοντες·
Ἔστε περ οὐλοὸν ἆσθμα καὶ ἀμφοτέρους ἐδάμασσε.

Comparat oppugnanti castellum Dareta Virgilius. Comparat Apollonius impetenti nauem curuo fluctui Amycum. Exitus tamen pugnæ alius alii. An verò Apollonii pugna cum Theocrito conueniat, ex huiusce Idyllio videndum est. Verùm prius Bebrycii pugilis immanitatem ex vtriusque descriptione intueamur. Apollonius sic,

Ἀλλ᾽ ὁ μὲν ἢ ὀλοοῖο Τυφωέος, ἠὲ καὶ αὐτῆς
Γαίης εἶναι ἔικτο πέλωρ τέκος, οἷα πάροιθεν
Χωομένη Διὶ τίκτεν.

Fusius ambit eius picturæ gloriam Theocritus,

Δεινὸς ἰδεῖν, σκληρῇσι τεθλασμένος οὔατα πυγμαῖς.
Στήθεα δ᾽ ἐσφαίρωτο πελώρια, καὶ πλατὺ νῶτον,
Σαρκὶ σιδηρείῃ, σφυρήλατος οἷα κολοσσός.
Ἐν δὲ μύες στερεοῖσι βραχίοσιν ἄκρον ὑπ᾽ ὦμον
Ἕστασαν ἠΰτε πέτροι ὀλοίτροχοι. οὕς τε κυλίνδων
Χειμάῤῥους ποταμὸς μεγάλαις περιέξεσε δίναις.

Quãto igitur hac designatione Theocritus superat, tanto splendore & arte ab Apollonio ipsa in pugna superatur. Nullam enim plagam narrat inflictam Polluci: sed semper Amycum pulsatum. Ac primùm quidem,

-τὸ δ᾽ ἄκρον τύψε γένειον
Τυνδαρίδης ἐπιόντος. Et mox,
Ἀμφοτέραισιν ἄμυσσεν ἀμοιβαδίς. Et statim,
Ἔστη δὲ πληγαῖς μεθύων· ἐκ δ᾽ ἔπτυσεν αἷμα

A Φοίνιον. Et mox,
Μέσσης ῥινὸς ὕπερθε κατ᾽ ὀφρύος ἤλασε πυγμῇ.
Πᾶν δ᾽ ἀπέσυρε μέτωπον ἐς ὀστέον.

Deinde eo ictu prostratũ permittit erigi. quod pugilum lege fiebat, ne iacens vulneraretur. vt intelligas quod apud Virgilium ignotum, pro noto prætereunt. Nam ex Entelli casu videbatur victoria Daretis. nondum tamen erat eam consequutus: nisi quum immobilis iaceret. Redintegrata deinde pugna mutuas verberationes miscet: sed in Polluce nullam signatam plagam,

Ἀλλάλους δ᾽ ὄλεκον στερεοῖς θείνοντες ἱμᾶσιν.
Ἀλλ᾽ ὁ μὲν ἐς στῆθός τε, καὶ ἔξω χεῖρας ἐνώμα
Αὐχένιος ἀρχαγὸς Βεβρύκων· ὁ δ᾽ ἀεικέσι πληγαῖς
Πᾶν συνέφυρε πρόσωπον ἀνίκατος Πολυδεύκης.
Σάρκες δ᾽ αἱ μὲν ἱδρῶτι συνίζανον. ἐκ μεγάλου δὲ

B Αἶψ᾽ ὀλίγος γένετ᾽ ἀνδρός. Exitus autem hic,
Σκαιῇ μὲν σκαιὴν Πολυδεύκεος ἔλλαβε χεῖρα
Δοχμὸς ἀπὸ προβολῆς κλινθεὶς, ἑτέρᾳ δ᾽ ἐπιβαίνων
Δεξιτερῆς ἤνεγκεν ἀπὸ λαγόνος πλατὺ γυῖον.
Ἀλλ᾽ ὅγ᾽ ὑπεκλίνας κεφαλῇ. στιβαρᾷ δ᾽ ἄρα χειρὶ
Πλᾶξεν ὑπὸ σκαιὸν κρόταφον, καὶ ἐπέμπεσεν ὤμῳ
Ἐκ δ᾽ ἐχύθη μέλαν αἷμα θοῶς κροταφοῖο χανόντος·
Λαιῇ δὲ στόμα τύψε, πυκνοὶ δ᾽ ἀράβησαν ὀδόντες
Αἰεὶ δ᾽ ὀξυτέρῳ πιτύλῳ δηλεῖτο πρόσωπον
Μέχρι συνηλοίησε παρῆϊα.

Apollonius autem tametsi in vitandis ictibus Pollucem declarat artificem meliorem, æquat tamen penè pugnam verbis. Etenim post duas comparationes,

-ὣς τοῖσι παρῆϊα τ᾽ ἀμφοτέρωθεν
C Καὶ γένυες κτύπεον: βρυχὴ δ᾽ ὑπετέλλετ᾽ ὀδόντων.
Ἄσπετος: οὐδ᾽ ἔλληξαν ἐπισχεδὸν οὐτάζοντες.
Ἔστε περ οὐλοὸν ἆσθμα καὶ ἀμφοτέρους ἐδάμασσε.

Itaque etiam interponit respirationem,

Στάν τε δὲ βαιὸν ἄποθεν ἀπεμόρξαντο μετώπων
Ἱδρῶ, ἄλις καματηρὸν ἀϋτμένα φυσιόωντες.

Committit deinde refectos altero congressu,

Ἂψ δ᾽ αὖτις συνόρουσαν ἐναντίοι, ἠΰτε ταύρω
Φορβάδος ἀμφὶ βοὸς κεκοτηότε δηριάασθον.

Sequitur ars alia ab arte illius,

Ἔνθα δ᾽ ἔπειτ᾽ Ἄμυκος μὲν ἐπ᾽ ἀκροτάτοισιν ἀερθεὶς
Βουτύπος οἷα πόδεσσι τανύσσατο. κὰδ δὲ βαρεῖαν
Χεῖρ᾽ ἐπί οἱ πελέμιξεν. ὁ δ᾽ ἀΐξαντος ὑπέστη
D Κρᾶτα παρακλίνας· ὤμῳ δ᾽ ἀνεδέξατο πῆχυν
Τυτθόν. ὁ δ᾽ ἄγχ᾽ αὐτοῖο παρὲκ γόνυ γουνὸς ἀμείβων
Κόψε μεταΐγδην ὑπὲρ οὔατος. ὀστέα δ᾽ εἴσω
Ῥῆξεν. ὁ δ᾽ ἀμφ᾽ ὀδύνῃ γνὺξ ἤριπεν.

Sunt præterea loca quædam valde affinia. Narratio nánque Heleni proximè accedit ad Phinei prædictionem, quam describit in secundo Apollonius. Vitandam Æneæ Scyllam, & Charybdim: vitandas Iasoni Symplegades. Legendæ oræ inaccessæ ferorum populorum huic: cauenda Æneæ littora Græcis occupata. Iasoni Venerem propiciandam: Iunonem placandam nostro. Nihil vero similius duobus excursibus: & eo, quem facit Æschyli Prometheus monens Io: & eo, quẽ Phineus Iasoni proponit. Cum Dionysio quoque in libello de situ Orbis pars hæc

A erit comparanda, qua Ponti populi describuntur. Fortasse illi palmam dederis. animi igitur gratia vnum atque alterum versum contemplemur: Apollonii hæc de pulcherrima fabula,

Αὐτίκα δ' Ἀσσυρίης ἐπέβαν χθονός· ἔνθα Σινώπην
Θυγατέρ' Ἀσωποῖο καθίσσατο, καί οἱ ὄπασσε
Παρθενίην Ζεὺς αὐτὸς ὑποσχεσίῃσι δολωθείς.
Δὴ γὰρ ὁ μὲν φιλότητος ἐέλδετο. νεῦσε δ' ὅ γ' αὐτῇ
Δωσέμεναι, ὅ κεν ᾗσι μετὰ φρεσὶν ἰθύσειε.
Ἡ δ' ἑὴν παρθενίην ᾐτήσατο κερδοσύνῃσι.

Dionysii verò hæc,

Τὴν δὲ μετ' Ἀσσυρίης προύχουσι χθονὸς ἐκτετάνυσται.
Ἔνθα δ' Ἀμαζονίδεσσιν ἀπ' οὔρεος Ἀρμενίοιο
Λευκὸν ὕδωρ προΐησιν ἑλισσόμενος Θερμώδων.
Ὅς ποτ' ἀλωομένην Ἀσωπίδα δέξατο Σινώπην:
Καί μιν ἀπειρεσίην προτέρῃ παρεσσάσσατο χώρῃ
Ζηνὸς ἐφημοσύνῃσιν: ὁ γὰρ φιλότητος ἔρωτι
Ἱέμενος, πάτρης ἀπονόσφισεν ἠδ' ἰδίων ὤν.

Apollonius illa quoque leuiter ac simpliciter,

—μετὰ δὲ σμυγερώτατοι ἀνδρῶν
Τρηχεῖαν Χάλυβες, καὶ ἀτειρέα γαῖαν ἔχουσιν
Ἐργατίναι. τοὶ δ' ἀμφὶ σιδήρεια ἔργα μέλονται.

Dionysius autem fusius & suauius,

Τοῖς δ' ἔπι καὶ Χάλυβες στυφελὴν καὶ ἀπηνέα γαῖαν
Ναίουσι, μογεροῦ δεδαηκότες ἔργα σιδήρου.
Οἵ ῥα βαρυγδούποισιν ἐπ' ἄκμοσιν ἑστηῶτες,
Οὔποτε παύονται καμάτου καὶ ὀιζύος αἰνῆς.

Verùm ad Virgilium redeamus.

Tempestatem Apollonius & naufragium describit in secũdo: in quibus illa potissimùm extant,

—ὦρτο δὲ κῦμα
Κεκληγῶς πνοιῇσι. κελαινὴ δ' οὐρανὸν ἀχλὺς
Ἄμπεχεν. οὐδέ πῃ ἄστρα διαυγέα φαίνετ' ἰδέσθαι
Ἐκ νεφέων: σκοτόεις δὲ περὶ ζόφος ἠρήρειστο.

E quibus videre liceat, an maximus Poetarum opus habuerit illius imitatione. nam cætera valde sunt plebeia.

Potes animaduertere tamen haud valde esse dissimilia quæ Virgilius,

Hinc mihi Massylæ gentis monstrata Sacerdos,
Hesperidum templi custos: epulasq́ue draconi
Quæ dabat, & sacros seruabat in arbore ramos,
Spargens humida mella, soporiferumq́ue papauer.
Hæc se carminibus promittit soluere mentes
Quas velit: ast aliis duras immittere curas:
Sistere aquam fluuiis, & vertere sidera retro.
Nocturnosq́ue ciet manes. mugire videbis
Sub pedibus terram, & descendere montib⁹ ornos:

ab illis Apollonii in tertio,

Κούρη τις μεγάροισιν ἐνιτρέφετ' Αἰήταο
Τὴν Ἑκάτη περίαλλα θεὰ δάε τεχνήσασθαι
Φάρμαχ', ὅσ' ἤπειρός τε φύει, καὶ νήχυτον ὕδωρ.
Τοῖσι καὶ ἀκαμάτοιο πυρὸς μειλίσσετ' ἀϋτμήν,
Καὶ ποταμοὺς ἵστησιν ἄφαρ κελάδοντας ἰόντας:
Ἄστρα τε, καὶ μήνης ἱερῆς ἐπέδησε κελεύθους.

Inter quæ iudicium tuum interpones. quemadmodum & inter illas duas comparationes,

Ἠελίου ὥς τίς τε δόμοις ἐνιπάλλεται αἴγλη
Ὕδατος ἐξανιοῦσα: τὸ δὴ νέον ἠὲ λέβητι
Ἠέ που ἐν γαυλῷ κέχυται: ἣ δ' ἔνθα καὶ ἔνθα
Ὠκείῃ στροφάλιγγι τινάσσεται ἀΐσσουσα.

Sicut aquæ tremulum labris vbi lumen ahenis
Sole repercussum, aut radiantis imagine lunæ,
Omnia peruolitat latè loca: iamq́ue sub auras
Erigitur, summiq́ue ferit laquearia tecti.

Sanè noster expressit vagam illam atque instabilem impressionem, quæ ex aquæ procedit crispatione. qua tandem quiescente, laquearibus subadhæret. Vbi in transcursu libet exercere ingenia Grammaticorum. Seruius enim minus rectè sic loquitur. *Repercussum*: aut vacat, Re: aut bene repercussum: quia primò aquam ferit: inde postea tendit ad tecta. Minus rectè inquam. sed ita dicendum fuit. Malè putant quidam, Re, vacare. sanè in aliis libris, & in Meteoris, & in secũdo De anima à nobis declaratum est: Lumen aut esse rectum, aut reflexum. ἀνακεκλασμένον vocat Aristoteles. Percutitur igitur aqua à lumine:
B deinde lumen ab aqua reflectitur. sicut & vox in Echo. Homerus in primo Iliados expressit per vocem illam, παλιμπλαγχθέντας. verùm hoc planius, illud paucis ignotum. Quare dixit imaginem lunæ? nam lumen non est ab *imagine lunæ*, sed à luna. imago enim est species rei. An diuinus vir sciebat hoc à Philosophis disputari, Lumen rés ne sit quædam suapte natura existẽs? id quod est: veluti color in herba viridis. an imago quædam corporis lucentis? qualis est viriditas in speculo ex vero herbæ colore manans. Iccirco lunæ imaginem, lumen ipsum intellexit: vt sit, Lumen in laquearibus esse lunæ imaginem exceptã atque repercussam. Libet, inquam, diuinum virum supra triuialia ingenia diuinitus interpretari: nusquã enim Musa illius mor-
C tale quicquam sonat.

Videantur etiam eius delineamenta fabulæ, qua vterque Saturnum in equum transformat ex quo tũ Chiron natus est. Sic enim in secundo,

—ὁ δ' ἐξ εὐνῆς ἀνορούσας
Ἔσσυτο χαιτήεντι φυὴν ἐναλίγκιος ἵππῳ.
Ἡ δ' αἰδοῖ χῶρόν τε καὶ ἤθεα κεῖνα λιποῦσα
Ὠκεανὶς Φιλύρη εἰς οὔρεα μακρὰ Πελασγῶν
Ἦλθ' ἵνα δὴ Χείρωνα πελώριον, ἄλλα μὲν ἵππῳ
Ἄλλα θεῷ ἀτάλαντον ἀμοιβαίῃ τέκεν εὐνῇ.

Ille autem in tertio perfectissimi operis,

Talis & ipse iubam ceruice effudit equina
Coniugis aduentu pernix Saturnus: & altum
D *Pelion hinnitu fugiens impleuit acuto.*

Quippe deprehensus vt ait Græcus,

Ῥείην ἐξαπάφων παρελέξατο. τοὺς δ' ἐνὶ λέκτροις
Τέτμε θεὰ μεσσηγύς.

Polyphemi quoque celeritatem agnoscas in Maroniana Camilla, ex primo Argonauticôn,

Τόν ῥα Ποσειδάωνι ποδωκηέστατον ἄλλων
Εὐρώπη Τιτυοῖο μεγασθενέος τέκε κούρη.
Κεῖνος ἀνὴρ καὶ πόντου ἐπὶ γλαυκοῖο θέεσκεν
Οἴδματος, οὐδὲ θοοὺς βάπτεν πόδας: ἀλλ' ὅσον ἄκροις
Ἴχνεσι τεγγόμενος διερῇ πεφόρητο κελεύθῳ.

Illa vel intacta segetis per summa volaret
Gramina, nec teneras cursu læsisset aristas:
Vel mare per medium fluctu suspensa tumenti
Ferret iter, celeres nec tingeret æquore plantas.

Agnoscas

Agnoſcas, inquam, pernicitatem, nõ celeritate, ſed grauitate ſuperatam. quemadmodum & illa Iaſonis ad matrem,

Μή μοι λευγαλέας ἐνιβάλλεο μῆτερ ἀνίας
Ὧδε λίην, ἐπεὶ οὐ μὲν ἐρητύσεις κακότητος
Δάκρυσιν, ἀλλ' ἔτι κεν καὶ ἄλγεσιν ἄλγος ἄροιο:

illis Turni ad Amatam,

Ne quæſo, ne me lacrymis, néve omine tanto
Proſequere in duri certamina Martis euntem
O mater. Traxit enim lacrymas diuinus Poeta ad augurium magna illarum, atque euentus affinitate.

In quarto quoque Æneidos ex eodem libro Argonauticôn expreſſam, auctam, ſuperatã inuenias comparationem,

Οἷος δ' ἐκ νηοῖο θυώδεος εἶσιν Ἀπόλλων
Δῆλον ἀν' ἠγαθέην, ἠὲ Κλάρον, ἢ ὅγε Πυθώ,
Ἢ Λυκίην εὐρεῖαν ἐπὶ Ξάνθοιο ῥοῇσι.
Qualis vbi hybernam Lyciam, Xanthiq́ fluenta
Deſerit, ac Delum maternam inuiſit Apollo:
Inſtauratq́ choros: miſtiq́ altaria circum
Cretesq́, Dryopesq́ fremunt, pictiq́ Agathyrſi.
Ipſe iugis Cynthi graditur, molliq́ fluentem
Fronde premit crinem fingens, atq; implicat auro:
Tela ſonant humeris.

Iunonis item oratio ad Iuturnam,

Scis vt te cunctis vnam, quæcunque Latinæ
Magnanimi Iouis ingratum aſcendêre cubile
Prætulerim, cæliq́ libens in parte locarim:

Neque planè videtur orta ex verbis Iunonis ad Thetidem in quarto, neque ſine illa facta,

Ἐξέτι νηπυτίης αὐτὴ τρέφον, ἠδ' ἀγάπησα
Ἔξοχον ἀλλάων, αἵ τ' εἰν ἁλὶ ναιετάουσιν:
Οὕνεκεν οὐκ ἔτλης εὐνῇ Διὸς ἱεμένοιο
Λέξασθαι. Sed & ibidem Iuno ad Thetidem ſolicita metu periculorum Argonautis imminentium, videtur haud abſimilis affectibus Veneris Neptunum orantis pro Æneæ claſſe. quo in loco Poetarum princeps non illum ſolùm poſt ſe longè reliquit, ſed imitandi ſpes omnium extinxit: tantus verborum ſplendor amœniſsimæ varietati coniunctus eſt.

Spirant etiam hæc in ſecundo operis incomparabilis,

Quem qui ſcire velit, Libyci velit æquoris idem
Diſcere, quàm multæ Zephyro turbentur arenæ
Aut vbi nauigijs violentior incidit Eurus,
Scire, quot Ionij veniant ad littora fluctus.

Illa ex Apollonii quarto, *—ὅσα τε πόντου*
Κύματα χειμερίοιο κορύσσονται ἐξ ἀνέμοιο,
Ἢ ὅσα φύλλα χαμᾶζε περικλαδέος πέσεν ὕλης
Φυλλοχόῳ ἐνὶ μηνί. τίς ἂν τάδε τεκμήραιτο;

Cuius rei imaginem habes etiam in ſexto diuini operis,

Quàm multa in ſyluis Autumni frigore primo
Lapſa cadunt folia: aut ad terram gurgite ab alto
Quàm multæ glomerantur aues: vbi frigid⁹ annus
Trans pontum fugat, & terris immittit apricis.

Illa Apollonii ſunt elaboratiora, noſtra ſimpliciora,

Ὡς δ' ὁπότ' ἂν δελφῖνες ὑπὲξ ἁλὸς εὐδιόωντες
A *Σπερχομένην ἀγεληδὸν ἑλίσσονται περὶ νῆα,*
Ἄλλοτε μὲν προπάροιθεν ὁρώμενοι, ἄλλοτ' ὄπισθεν,
Ἄλλοτε παρβολάδην: ναύτῃσι δὲ χάρμα τέτυκται.
Delphinum ſimiles, qui per maria humida nando,
Carpathium Libycumq́ ſecant: luduntq́ per vndas.

Epiphonema verò Apollonii haud penitus eſt tutum. Maxima enim ex parte delphines, quum ita ludunt, imminentem nunciant tempeſtatem. quare nautis nullam afferunt voluptatem.

Vnus, vt opinor, ſupereſt locus, quem cum Virgiliano comparemus. eſt autem in quarto,

Τὼς ἴδεν, ὥς τίς τε νέῳ ἐνὶ ἤματι μήνην,
Ἢ ἴδεν, ἢ ἐδόκησεν ἐπαχλύουσαν ἰδέσθαι.

Quæ ille non ſolùm excellentiſsimis numeris, ſed etiam fida exactáque rotunditate illuſtrauit,

Obſcuram qualem primo qui ſurgere menſe
B *Aut videt, aut vidiſſe putat per nubila lunam.*

Atque hæc quidem hactenus ex Virgilio atque Apollonio verorum Poetarum iudicio ſubiiciebamus. Superſunt aliqua ex eodem, quæ cum aliis noſtris comparentur. In primo Argonauticôn illa ſunt,

Πάντες δ' οὐρανόθεν λεῦσσον θεοὶ ἤματι κείνῳ
Νῆα, καὶ ἡμιθέων ἀνδρῶν μένος, οἳ τότ' ἄριστοι
Πόντον ἐπιπλώεσκον. ἐπ' ἀκροτάτῃσι δὲ νύμφαι
Πηλιάδες κορυφῇσιν ἐθάμβεον εἰσορόωσαι
Ἔργον Ἀθηναίης Ἰτωνίδος, ἠδὲ καὶ αὐτοὺς
Ἥρωας χείρεσσιν ἐπικραδάοντας ἐρετμά.

Quæ Catullus ſimpliciſsimè ſententia inuerſa,

Illaq́, atque alia viderunt luce marinas
Mortales oculi nudato corpore Nymphas
C *Nutricum tenus extantes è gurgite cano.*

Harpyias quoque volebam Ouidii cum Apollonianis comparare, verùm vix eas illum attigiſſe video. quare ad Poetarum metam recurrendum fuit, — *Harpyiarum comparatio.*

Ἀλλὰ διὰ νεφέων ἄφνω πέλας ἀΐσσουσαι
Ἅρπυιαι στόματος, χειρῶν τ' ἄπο γαμφηλῇσι
Συνεχέως ἥρπαζον. ἐλείπετο δ' ἄλλοτε φορβῆς
Οὐδ' ὅσον, ἄλλοτε τυτθόν, ἵνα ζώων ἀκάχοιτο.
Καὶ δ' ἐπὶ μυδαλέην ὀδμὴν χέον. οὐδέ τις ἔτλη
Μὴ καὶ λευκανίηνδε φορεύμενος, ἀλλ' ἀποτηλοῦ
Ἑστηώς: τοῖόν οἱ ἀπέπνεε λείψανα δαιτός.

Quæ non aſpernanda ſummis munditiis incluſit diuinus vir,

D *At ſubitò horrifico lapſu de montibus adſunt*
Harpyiæ, & magnis quatiunt clangoribus alas:
Diripiuntq́ dapes, contactuq́ omnia fœdant
Immundo. Tum vox tetrum dira inter odorem.

Et iterum,

Rurſum ex diuerſo cæli, cæciſq́ latebris
Turba ſonans, prædam pedibus circumuolat vncis:
Polluit ore dapes. Et mox,
Semeſam prædam, & veſtigia fœda relinquunt.

Vt ſit illud, *ἄλλοτε τυτθόν*. quanquam hoc ex propoſito, *ἵνα ζώων ἀκάχοιτο*: illud vi, quippe pulſæ, pulſatæque.

Eſt & quod è Lucano excipiamus, quicum hæc ex quarto componantur,

—ὁ δὲ φοίνιον ἕλκος ἀραιόν
Θαρσαλέως, ἐπεὶ οὔ μιν ὑπέρβιον ἄλγος ἔτειρε.

Σχέτλιος· ἤδη γάρ οἱ ὑπὸ χροῒ δύετο κῶμα
Λυσιμελές· πολλὴ δὲ κατ' ὀφθαλμῶν χέετ' ἀχλύς.
Αὐτίκα δὲ κλίνας δαπέδῳ βεβαρηότα γυῖα
Ψύχετ' ἀμηχανίῃ. ἑταῖροι δέ μιν ἀμφαγέροντο
Ἥρως τ' Αἰσονίδης, ἀδινῇ περιθαμβέες ἄτῃ.
Οὐδὲ μὲν οὐδ' ἐπὶ τυτθὸν ἀποφθίμενός περ ἔμελλε
Κεῖσθαι ὑπ' ἠελίῳ· πύθεσκε γὰρ ἔνδοθι σάρκας
Ἰὸς ἄφαρ· μυδόωσα δ' ἀπὸ χροὸς ἔρρεε λάχνη.

Quæ non est imitatus noster, sed huic simplicitatis vim attulit soni valentioris. Sunt autem in nono, *-miseriq; in crure Sabelli*

Seps stetit exiguus: quem flexo dente tenacem
Auulsitq; manu, piloq; affixit arenis.
Parua modò serpens: sed qua non vlla cruentæ
Tantum mortis habet. nam plagæ proxima circum
Fugit rapta cutis, pallentiaq; ossa retexit.
Iamq; sinu laxo, nudum est sine corpore vulnus.
Membra natant sanie, suræ fluxere, sine vllo
Tegmine poples erat, femorum quoq; musculus o-
Liquitur: & nigra distillant inguina tabe: (mnis
Dissoluit stringens vterum membrana: fluuntq;
Viscera: nec quantum toto de corpore debet,
Effluit in terras: sæuum sed membra venenum
Decoquit: in minimum mors contrahit omnia vir°.
Vincula neruorum: & laterum textura, cauumq;
Pectus, & abstrusum fibris vitalibus omne,
Quicquid homo est, aperit pestis: natura profana
Morte patet: manant humeri, fortesq; lacerti:
Colla caputq; fluunt: calido non ocyus austro
Nix resoluta cadit: nec solem cera sequetur.
Parua loquor: sanie corpus stillasse perustum:
Hoc & flamma potest: sed quis rogus abstulit ossa?
Hæc quoque discedunt, putresq; sequuta medullas
Nulla manere sinunt rapidi vestigia fati.

Deinde illud acutissimum epiphonema,

Cyniphias inter pestes tibi palma nocendi.
Eripiunt omnes animam: tu sola cadauer.

Tam infans videtur Græcus, quàm hic nimius, si inter se conferantur. Cæterùm quanquã Vulcani officinam apud Homerum atq; Virgilium diligenter excussimus: tamen huius nostri iudicii putauimus interesse: si Homericam iterum cum Apolloniana statuamus. Accedunt igitur in tertio Argonauticôn ad Vulcani insulã Iuno ac Pallas, quemadmodum Thetis in duodevicesimo Iliados. Illæ Venerem inueniunt. hæc Charin Vulcani vxores,

Ἡ δ' ἄρα μούνη
Ἧστο δόμον δινωτὸν ἀνὰ θρόνον ἄντα θυράων.
Λευκοῖσιν δ' ἑκάτερθε κόμας ἐπιειμένη ὤμοις
Κόσμει χρυσείῃ διὰ κερκίδι. μέλλε δὲ μακροὺς
Πλέξασθαι πλοκάμους. τὰς δὲ προπάροιθεν ἰδοῦσα
Ἔσχεθεν, εἴσω τέ σφ' ἐκάλει, καὶ ἀπὸ θρόνου ὦρτο,
Εἷσέ τ' ἐνὶ κλισμοῖσιν. ἀτὰρ μετέπειτα καὶ αὐτὴ
Ἵζανεν· ἀψήκτους δὲ χεροῖν ἀνεδήσατο χαίτας.

Charis autem,

Τόφρα οἱ ἐγγύθεν ἦλθε θεὰ Θέτις ἀργυρόπεζα.
Τὴν δὲ ἴδε προμολοῦσα Χάρις λιπαροκρήδεμνος,
Καλή, τὴν ὤπυιε περικλυτὸς ἀμφιγυήεις.

In quibus vicit illam Gratiam gratiis. Quã palmam sicuti de Homero tulit ille: ita de eo Claudianus. In Poematio nãnq; de Honorii nuptiis, de Venere sic,

A

Cæsariem tunc forte Venus subnixa corusco
Fingebat solio: dextra læuaq; sorores
Stabant Idaliæ. Largos hæc nectaris imbres
Irrigat: hæc morsu numerosi dentis eburno
Multifidum discrimen arat: sed tertia retrò
Dat varios nexus, & iusto diuidit orbes
Ordine, neglectam partem studiosa relinquens.
Plus error decuit. speculi nec vultus egebat
Iudicio: similis tecto monstratur in omni:
Et rapitur quocunque videt. dum singula cernit,
Seq; probat: nati venientis prospicit vmbram.

Quæ quum perpenderimus, inueniemus nostros nullis numeris, nullis apparatibus cedere Græcorum inuentioni. Quare quum Valerius Flaccus eandem quam Apollonius, materiam tractarit: proponenda sunt deinceps loca illa, quibus tanti viri certare videantur.

B

Ac primùm quidem, quod attinet ad situm orbis terrarum, quam Geographiam vocant, sanè quàm imperitus regionum videtur Apollonius fuisse. Quis enim dicat à Colchis tantùm distare Libyam, quãtum medium terrarum orbis ab ortu atque occasu. quibus in dimensionibus Herodotum quoque ineptissimum fuisse satis cõpertum est. De Istro verò, dii boni, quas fabulas? à Riphæis montibus labi, qui erumpit ex Occidẽtalibus nostris montibus. eum in duo scindi flumina, quorum alterum in Adriaticum erumpat: à cuius maris litoralibus montibus Saus & Draus nobiles fluuii in illum sese induunt, tanquam in sinum terræ depressiorem. Ex Adriatico deinde Minyas deducit in Tyrrhenum ita demum, si subeant Eridanum, per quem in Rhodanum subuehãtur. Inter quos editissimæ alpes partim imperuiæ, partim infames cadaueribus viatorum.

C

Quæ verò ex vtroque similia cõsiderari possunt, multa sunt sanè. Alius ordo eiusdem vel rei, vel facti. Aliæ orationes earundem personarum. Inter quas ea, qua Medea exprobrat Iasoni & merita sua, & illius fidem. Et illa qua ostenditur Æetæ animus erga Medeam fugientem. cantus Orphei. Lõgè enim aptius canit apud Flaccum Minyis, & Phryxum & Athamantẽ: quàm apud Apollonium terræ cælique creationem. quid enim viris militaribus, cum Philosophorum vmbris? Initiũ quoque operis Flacco grauius atque numerosius. tametsi quantum probemus, in sequenti libro satis est declaratum. Toto etiam opere, quanquam est ille nostra inferior expectatione, splendidior est Apollonio. Priuatĩ verò aliquot loca delecta sunt de multis.

D

In tertio Apollonii de Iasonis beneficio, hæc Iuno,

Ἐξότ' ἐπὶ προχοῇσιν ἄλης πλήθοντος Ἀναύρου,
Ἀνδρῶν εὐνομίης πειρωμένῃ ἀντεβόλησεν
Θήρης ἐξανιών· νιφετῷ δ' ἐπαλύνετο πάντα
Οὔρεα, καὶ σκοπιαὶ περιμήκεες. οἱ δὲ κατ' αὐτῶν
Χείμαρροι καναχηδὰ κυλινδόμενοι φορέοντο.

Γρηῒ δέ μ' εἰσαμένην ὀλοφύρατο, καί μ' ἀναείρας
Αὐτὸς ἑοῖς ὤμοισι διὲκ προαλὲς φέρεν ὕδωρ.

In primo Flacci Iason orans,

Omnipotens Regina, inquit, quam turbidus atro
Æthere, cæruleũ quateret quum Iuppiter imbrem,
Ipse ego præcipiti tumidum per Enipea nimbo
In campos & tuta tuli: nec credere quiui
Ante deam, quam te tonitru nutuq; reposci
Coniugis, & subita raptam formidine vidi.

Herculis aduentus ad Minyas,

Αὐτὸς δ' ἣ ἰότητι παρὲκ νόον Εὐρυσθῆος
Ὡρμήθη· σὺν καί οἱ Ὕλας κίεν ἐσθλὸς ὀπάων,
Πρωθήβης, ἰῶν τε φορεὺς φύλακός τε βιοῖο.

Protinus Inachijs vltro Tirynthius Argis
Aduolat: Arcadio cuius armata veneno
Tela puer, facilemq; humeris gaudentibus arcum
Gestat Hylas. velit ille quidẽ: sed dextera nondum
Par oneri, clauæq; capax.

Deducunt nauem,

Νῆα δ' ἐπικρατέως Ἄργου ὑποθημοσύνῃσιν
Ἔζωσαν πάμπρωτον ἐϋστρεφεῖ ἔνδοθεν ὅπλῳ,
Τεινάμενοι ἑκάτερθεν, ἵν' εὖ ἀραροίατο γόμφοις
Δούρατα, καὶ ῥοθίοιο βίην ἔχοι ἀντιόωσαν.
Σκάπτον δ' αἶψα κατ' εὖρος, ὅσον περιβάλλεται χῶρος
Ἠδὲ κατὰ πρώειραν ἔσω ἁλὸς, ὁσσάτιόν περ
Ἑλκομένη χείρεσσιν ἐπιδραμέεσθαι ἔμελλεν.
Αἰεὶ δὲ προτέρω χθαμαλώτερον ἐξελάχαινον
Στείρης. ἐν δ' ὁλκῷ ξεστὰς στορέσαντο φάλαγγας.
Τὴν δὲ κατάντη κλῖναν ἐπὶ πρώτῃσι φάλαγξιν,
Ὥς κεν ὀλισθαίνουσα δι' αὐτάων φορέοιτο.
Ὕψι δ' ἄρ' ἔνθα, καὶ ἔνθα μεταστρέψαντες ἐρετμὰ
Πηχυίοις προύχοντα περὶ σκαλμοῖσιν ἔδησαν.
Τῶν δ' ἐναμοιβαδὶς αὐτοὶ ἐνέσταθεν ἀμφοτέρωθεν,
Στέρνα θ' ὁμοῦ, καὶ χεῖρας ἐπήλασαν. ἐν δ' ἄρα Τῖφυς
Βήσαθ', ἵν' ὀτρύνειε νέους κατὰ καιρὸν ἐρύσσαι.
Κεκλόμενος δ' ἤϋσε μάλα μέγα. τοὶ δὲ παρ' αὐτὸν
Ὧ κράτεϊ βρίσαντες ἰῇ στυφέλιξαν ἐρωῇ
Νειόθεν ἐξ ἕδρης, ἐπὶ δ' ἐρρώσαντο πόδεσσι
Προπροβιαζόμενοι. ἡ δ' ἕσπετο Πηλιὰς Ἀργὼ
Ῥίμφα μάλ', οἱ δ' ἑκάτερθεν ἐπίαχον ἀΐσσοντες.
Αἱ δ' ἄρ' ὑπὸ τρόπιδι στιβαρῇ στενάχοντο φάλαγγες
Τριβόμεναι· περὶ δέ σφιν ἀϊδνὴ κήκιε λιγνὺς
Βριθοσύνῃ. κατόλισθε δ' ἔσω ἁλός. οἱ δέ μιν αὖθι
Ἂψ ἀνασειράζοντες ἔχον προτέρωσε κιοῦσαν.

Breuissimè Flaccus,

At ducis imperijs Minyæ, monituq; frequentes
Puppem humeris subeunt: & tento poplite proni
Decurrunt, intrantq; fretum: non clamor anhelis
Nauticus, aut blanda testudine defuit Orpheus.

Sic quæ Græcus prolixa narratione statuit, apparatum, sacrificium, orationem· noster paucis versibus,

Tum læti statuunt aras, tibi rector aquarum
Summus honor: tibi cæruleis in littore vittis:
Et Zephyris, Glaucoq; bouem: Thetidiq; iuuencam
Deijcit Ancæus. Non illo certior alter
Pinguia lethifera perfringere colla bipenni.
Ipse ter æquoreo libans carchesia patri
Sic ait Æsonides. Et cætera quæ sequuntur.

quibus illa designauit, -Οἱ δ' ἄρ' ἔπειτα
Χέρνιβα τ' οὐλοχύτας τε παρέσχεθον. αὐτὰρ Ἰήσων
Εὔχετο κεκλόμενος πατρώϊον Ἀπόλλωνα.

Sequitur oratio ad Apollinem, vt illa ad Neptunum. & post orationem partitur operam in sacrificio,

Ἦ, καὶ ἅμ' εὐχωλῇ προχύτας βάλε. τὼ δ' ἐπὶ βουσὶ
Ζωσάσθην, Ἀγκαῖος ὑπέρβιος, Ἡρακλέης τε.
Ἤτοι ὁ μὲν ῥοπάλῳ μέσσον κάρη ἀμφὶ μέτωπον
Πλῆξεν· ὁ δ' ἀθρόος αὖθι πεσὼν ἐνερείσατο γαίῃ.
Ἀγκαῖος δ' ἑτέροιο κατὰ πλατὺν αὐχένα κόψας
Χαλκείῳ πελέκει, κρατεροὺς διέκερσε τένοντας.

Illa quoque valde similia. hæc suprà quoq; cum Catullianis,

Πάντες δ' οὐρανόθεν λεῦσσον θεοὶ ἤματι κείνῳ
Νῆα, καὶ ἡμιθέων ἀνδρῶν μένος, οἳ τότ' ἄριστοι
Πόντον ἐπιπλώεσκον· ἐπ' ἀκροτάτῃσι δὲ νύμφαι
Πηλιάδες κορυφῇσιν ἐθάμβεον εἰσορόωσαι
Ἔργον Ἀθηναίης Ἰτωνίδος, ἠδὲ καὶ αὐτοὺς
Ἥρωας χείρεσσιν ἐπικραδάοντας ἐρετμά.
Αὐτὰρ ὅ γ' ἐξ ὑπάτου ὄρεος κίεν ἄγχι θαλάσσης
Χείρων Φιλλυρίδης· πολιῇ δ' ἐπὶ κύματος ἀγῇ
Τέγγε πόδας· καὶ πολλὰ βαρείῃ χειρὶ κελεύων,
Νόστον ἐπευφήμησεν ἀκηδέα νισσομένοισι.
Σὺν καί οἱ παράκοιτις ἐπωλένιον φορέουσα
Πηλεΐδην Ἀχιλῆα φίλῳ δειδίσκετο πατρί.

Quæ coniuncta hic, diuisit in suis Flaccus. Nam & scorsum abeuntes prosequitur Chiron. & deorum spectationem accommodat longè melius ad Solis metum,

Siderea tunc arce pater pulcherrima Graium
Cœpta tuens, tãtámque operis cõsurgere molẽ,
Lætatur: patrii neque enim probat otia regni.
Vnà omnes gaudent superi: venturáque mundo
Tẽpora, quæq; vias cernũt sibi crescere Parcæ.
Sed non & Scythici genitor discrimine nati
Intrepidus, tales fundit Sol pectore voces.

Chironis autem & Pelei affectus, infantísque ingenium longè felicius descripsit,

Iámq; aderat summo decurrens vertice Chi-(rõ,
Clamãtémq; patri procul ostẽtarat Achillẽ.
Vt puer ad notas erectum Pelea voces
Vidit, & ingenti tendentem brachia passu,
Adsiluit, caráque diu ceruice pependit.
Illum nec valido spumantia pocula Baccho
Sollicitant, veteri nec conspicienda metallo
Signa tenẽt. stupet in ducib', magnúmq; sonãtes
Haurit, & Herculeo fert comminus ora leoni.
Lætus at impliciti Peleus rapit oscula nati.

Deinde sequitur oratio cum votis.

Flacci tempestatem mox cum Virgiliana & aliis comparabimus: ad cuius tamẽ vel nitorem vel efficaciam minimè aspirat illa Argi apud Apollonium. quippe est sanè quàm frigida: ait enim Boream à Ioue missum folia mouere: tum autem,

Νυκτὶ δ' ἔβη πόντονδε πελώριος· ὦρσε δὲ κῦμα
Κεκληγὼς πνοιῇσι· κελαινὴ δ' οὐρανὸν ἀχλὺς
Ἄμπεχεν· οὐδέ πῃ ἄστρα διαυγέα φαίνετ' ἰδέσθαι
Ἐκ νεφέων· σκοτόεις δὲ περὶ ζόφος ἠρήρειστο. & mox,
Ἱστία δ' ἐξήρπαξ' ἀνέμου μένος, ἠδὲ καὶ αὐτὴν
Νῆα διάνδιχ' ἔαξε τινασσομένην ῥοθίοισι.

Quid sit ζόφος apud Hippocratem suo loco seri-

z.

ptum est. quid τυφῶν, tum apud illum, tum in Meteoris: Venti vehementiam è terræ marísve habitu. quo vento nihil violentius. Iccirco gigantem Tartari ac Telluris filium, τυφῶνα Græci nominarunt: alii τυφάονα, nonnulli τυφωέα. Quæ nomina vnius esse patet tum alibi, tum in Homericis commentariis. Igitur quum Virgiliana suprà descripserimus, non hîc repetemus: sed Flacci atque Apollonii loca, è quibus Græcas intelligas vanitates. Homerus enim Inarimen ei canit impositam: Apollonius Serbonidem paludem. Sic enim scribit in secundo, de Caucasi iugo quodam,

Ἔνθα τυφάονα φασὶ Διὸς κρονίδαο κεραυνῷ
Βλήμενον, ὁππότε οἱ στιβαρὰς ἐπορέξατο χεῖρας
Θερμὸν ἀπὸ κρατὸς στάξαι φόνον. ἵκετο δ' αὔτως
Οὔρεα, καὶ πεδίον νυσήϊον. ἔνθ' ἔτι νῦν περ
Κεῖται ὑποβρύχιος σερβωνίδος ὕδασι λίμνης.

Flaccus autem in Sicilia ponit,

-Sicula pressus tellure Typhoeus.
Hunc profugum, & sacras reuomentem pectore flammas, (tum
Vt memorât, prensum ipse comis Neptunus in al-
Abstulit, implicuitque vadis: totiesque cruenta
Mole resurgentem, torquentemque anguibus vndas
Sicanium dedit vsque fretum: cumque vrbibus Æt-
Intulit ora premens. (nam

Confudit igitur cum Encelado,

-Trux ille eiectat adesi
Fundamenta iugi. pariter tunc omnis anhelat
Trinacria: iniectum fesso dum pectore molem
Commouet experiens, gemituque reponit inani.

Hæc autem etiam inter Latinos comparabuntur.

Herculis oratio, Minyas ad Lemnum genio indulgentes castigantis,

Δαιμόνιοι, πάτρης ἐμφύλιον αἷμ' ἀποέργει
Ἡμέας: ἦε γάμων ἐπιδευέες ἐνθάδ' ἔβημεν
Κεῖθεν ὀνοσσάμενοι πολιήτιδας. αὖθι δ' ἔαδεν
Ναίοντας λιπαρὴν ἄροσιν λήμνοιο ταμέσθαι;
Οὐ μὰν εὐκλειεῖς γε σὺν ὀθνείῃσι γυναιξὶν
Ἐσσόμεθ' ὧδ' ἐπὶ δηρὸν ἐελμένοι. οὐδέ τι κῶας
Αὐτόματον δώσει τις ἑλὼν θεὸς εὐξαμένοισιν.
Ἴομεν αὖτις ἕκαστοι ἐπὶ σφέα. τὸν δ' ἐνὶ λέκτροις
Ὑψιπύλης εἰᾶτε πανήμερον, εἰσόκε λῆμνον
Παισὶν ἐσανδρώσῃ, μεγάλη τέ ἑ βάξις ἵκηται.
O miseri, quicunque tuis accessimus actis:
Phasin, & Æeten, Scythicique pericula ponti
Redde, ait, Æsonide. me tecum solus in æquor
Rerum traxit amor: dum spes mihi sistere montes
Cyaneos, vigilemque alium spoliare draconem.
Si sedet Ægæi scopulos habitare profundi
Hoc mecum Telamon peraget meus.

Hylæ raptus in primo Apollonii,

-αὐτίκα δ' ἥγε
Λαιὸν μὲν καθύπερθεν ἐπ' αὐχένος ἄνθετο πῆχυν
Κύσσαι ἐπιθύουσα τέρεν στόμα. δεξιτερῇ δὲ
Ἀγκῶν' ἔσπασε χειρὶ, μέσῃ δ' ἐνικάββαλε δίνῃ.

In tertio Flacci,

-nil vmbra, comæque,
Turbauitque sonus surgentis ad oscula nymphæ.
Illa auidas iniecta manus, heu sera cientem
Auxilia, & magni referentem nomen amici,
Detrahit: adiutæ prono nam pondere vires.

Theocritus autem nudam narrat summersionem. vbi aduertes etiam animum ad comparationem.

Ὡς δ' ὅτε τίς τε μύωπι τετυμμένος ἔσσυτο ταῦρος
Πίσεά τε προλιπὼν, καὶ ἐλεσπίδας: οὐδὲ νομήων,
Οὐδ' ἀγέλης ὄθεται, πρήσσει δ' ὁδὸν, ἄλλοτ' ἄπαυστος,
Ἄλλοτε δ' ἱστάμενος, καὶ ἀνὰ πλατὺν αὐχέν' ἀείρων
Ἵησιν μύκημα, κακῷ βεβολημένος οἴστρῳ.
Continuo volucri ceu pectora tactus asilo,
Emicuit Calabris taurus per confraga septis,
Obuia quæque ruens: tali se concitat ardens
In iuga senta fuga. Pauet omnis conscia latè
Sylua: pauent montes. Hæc quidem sonora magis: plus tamen arrident Græca.

Suprà ostendimus pugiles quales essent: nunc quantus Amycus,

Ἀλλ' ὁ μὲν ἢ ὀλοοῖο τυφωέος, ἠὲ καὶ αὐτῆς
Γαίης εἶναι ἔικτο πέλωρ τέκος: οἷα πάροιθεν
Χωομένη Διὶ τίκτεν. In quarto Flaccus,
-mortalia nusquam
Signa manent: instar scopuli, qui montibus altis
Summus abit, longeque iugo stat solus ab omni.

Cæterùm quum alio pugnent modo apud Flaccum, alio apud Apollonium, remitto studiosos ad illorum versuum lectionem, quos ponere piguit.

Nec minus Chalybum statuimus supra fodinas atque artem: Flaccus in eodẽ breuissimè,

Gens Chalybum, duris patiens cui cultus in aruis:
Et domat assiducta semper domus ignea massa.

Harpyiæ itidem Flacci cum superioribus repetendæ sunt,

Diripiunt, verruntque dapes: fœdataque turbant
Pocula. fragrat odor, surgitque miserrima pugna:

Et haud multò pòst,

Fragrat acerbus odor: patrisque aspirat Auerni
Halitus. & mox, *-inhiat Cocytia nubes*
Luxurians, ipsoque ferens fastidia visu.
Tum sola colluuie, atque illisis stramina mensis
Fœda rigant, strideuntque alæ, prædaque cruenta
Sæuit vtrinque fames.

Iasonis oratio ad Æeten longè est apud Flaccum luculentissima, atque artis plena. quicum Apollonii infantia ne est quidem conferenda.

E satione dentium nati, cui trium poetarum plus debeant ob illustrem narrationem, despiciendum est. Vbi βώλακας αἱ δ' ἐρχθεῖν ab Apollonio dicuntur: Flaccus Bellatricẽ appellat glebam. Versus sunt in tertio,

Οἱ δ' ἤδη κατὰ πᾶσαν ἀνασταχύεσκον ἄρουραν
Γηγενέες. φρῖξαν δὲ περὶ στιβαροῖς σακέεσσι,
Δούρασί τ' ἀμφιγύοις, κορύθεσσί τε λαμπομένῃσιν
Ἄρηος τέμενος φθισιμβρότου. ἵκετο δ' αἴγλη
Νειόθεν οὔλυμπόνδε δι' ἠέρος ἀστράπτουσα.

In Flacci septimo,

Martius hic primùm ter vomere fusus ab ipso
Clangor: & ex omni sonuerunt cornua sulco.
Bellatrix tum gleba quatit: pariterque creari,
Armarique phalanx, totisque insurgere campis.

Sequitur deinde cædes apud vtrumque: sicut

antecedit

antecedit opera, & labor tauris iungendis: quæ studiosi inter se cõferre poterunt. Libet tamen etiam ingeniosissimi poetæ versus ascribere his. quanquam haud multò pòst Latinos eum Latinis comparare instituimus. Igitur Ouidius in tertio Transformationum sedatius omnia,

Inde, fide maius, gleba cœpere moueri:
Primaq; de sulcis acies apparuit hasta:
Tegmina mox capitum, picto nutantia cono:
Mox humeri, pectusq;, onerataq; brachia telis
Existunt, crescitq; seges clypeata virorum.

Addit & comparationem,

Sic, vbi tolluntur festis aulæa theatris:
Surgere signa solent, primumq; ostendere vultus,
Cætera paulatim: placidoq; educta tenore
Tota patent, imoq; pedes in margine ponunt.

HORATII ET GRAECORVM COMPARATIO.
CAPVT VII.

CVm Maronis aliquot loca ex Apollonio excuteremus, ad Flaccum vsque prouecti sumus. nunc ad reliquos transeundum. Ac de Horatio quidem ita sentimus, Si Græcorum Lyrica extarent: futurum, vt illius furta quamplurima deprehenderentur. Qui tamen imitatores, seruum pecus appellare non dubitarit. Sanè ex Pindaro illa,

Quem virum aut Heroa, lyra, vel acri
Tibia sumis celebrare Clio? & reliqua.

Sic enim Pindarus,

Ἀναξιφόρμιγγες ὕμνοι
Τίνα θεόν, τίν᾽ ἥρωα
Τίν᾽ ἄνδρα κελαδήσομεν; & quæ sequuntur.

Ex Alcæo, vt opinor, multa: vt hæc,

Deprome quadrimum Sabina
O Thaliarche merum dyota.
Ἔγχευε, κίρνα παλαιόν. & illa,
Nunc est bibendum: & cætera.
Νῦν χρὴ μεθύσκειν, καί τινα ἐς βίαν
Πονεῖν. Item,
Nullam Vare sacra vite prius seueris arborem,

Ex eodem Poeta.

Μηδὲν ἄλλο φυτεύσῃς πρότερον δένδρεον ἀμπέλω.

Puto tamen eum fuisse Græcis omnibus cultiorem.

OVIDII CVM GRAECIS COMPARATIO. CAPVT VIII.

OVidii ingenium multis maius est visum, quàm vt quicquam de Græcis mutuaretur. quum tamen ille Trãsmutationum libros è Græcorum fabulis contexuerit: non dubito quin eorum adiutus argumẽtis, etiam siquid extaret illustrius, suis inseruerit. Præsertim quum μεταμορφώσεων titulo ab illis quoque sint editi libri. Inter quos etiam Callisthenem authorem prodidere. Sed & Polyphemi cantionem sumpsit è Theocrito: quam fatali sua illa luxuria non tam amplam, quàm vastam fecit. Ea est in tertiodecimo Trãs- A figurationum. & in Idyllio ad Nician, qui inscribitur Cyclops. quare inde petantur. Hesiodi autem secula ita est mutuatus, vt longè post se reliquerit:

Χρύσεον μὲν πρώτιστα γένος μερόπων ἀνθρώπων
Ἀθάνατοι ποίησαν Ὀλύμπια δώματ᾽ ἔχοντες.
Οἳ μὲν ἐπὶ κρόνου ἦσαν, ὅτ᾽ οὐρανῷ ἐμβασίλευεν.
Ὥστε θεοὶ δ᾽ ἔζωον ἀκηδέα θυμὸν ἔχοντες,
Νόσφιν ἄτερ τε πόνων, καὶ ὀϊζύος· οὐδέ τι δειλὸν
Γῆρας ἐπῆν. Horum ille nihil, sed alia lõgè meliora. Illa autem,

-Καρπὸν δ᾽ ἔφερε ζείδωρος ἄρουρα
Αὐτομάτη πολλόν τε, καὶ ἄφθονον.-
Ipsa quoque immunis, rastroq; intacta, sine vllis
Saucia vomeribus per se dabat omnia tellus.

Quod malè repetit,

B *Mox etiam fruges tellus inarata ferebat.*

Omisit autem illud Hesiodi, longè optimum in hac ætate,

Θνῆσκον δ᾽ ὥς ὕπνῳ δεδμημένοι.

Quæ autẽ de cæteris ætatibus in vtroque Poeta sentiamus, ad Hypercriticũ nostrum retulimus. Imitatio in illis,

Οὐδὲ πατὴρ παίδεσσιν ὁμοίϊος, οὐδέ τι παῖδες:
Οὐδὲ ξεῖνος ξεινοδόκῳ, καὶ ἑταῖρος ἑταίρῳ:
Οὐδὲ κασίγνητος φίλος ἔσσεται, ὡς τὸ πάρος περ:
Αἶψα δὲ γηράσκοντας ἀτιμήσουσι τοκῆας.

Viuitur ex rapto: non hospes ab hospite tutus,
Non socer à genero: fratrum quoque gratia rara est.
Imminet exitio vir coniugis, illa mariti:
Lurida terribiles miscent aconita nouercæ:
C Filius ante diem patrios inquirit in annos.

EIVSDEM fames in octauo,

Est locus extremis Scythiæ glacialis in oris,
Triste solũ, sterilis sine fruge, sine arbore tellus,
Frigus iners: illic habitãt pallórque, tremórque,
Et ieiuna fames. ET mox,
Deuenit in Scythiã, rigidsque cacumina mõtis:
Caucason appellant: serpentum colla leuauit,
Quæsitámque famem lapidoso vidit in agro.
Vnguibus & raris vellentem dentibus herbam.
Hirtus erat crinis, caua lumina, pallor in ore,
Labra incana situ, scabrique rubigine dentes,
Dura cutis, per quam spectari viscera possent.
Ossa sub incuruis extabant arida lumbis.
D Ventris erat, pro ventre locus: pendère putares
Pectus, & à spinæ tantummodo crate teneri.
Auxerat articulos macies. genuúmque tumebat
Orbis: & immodico prodibant tubere tali.

QVAE libentius recito, quod præceptores nostri optimi ac doctissimi putabãt sola excursione Callimachum, non etiam nitore vinci. Id igitur vt pateat, illius versus ex pulcherrimo hymno in Cererem,

Αὐτίκα οἱ χαλεπόν τε, καὶ ἄγριον ἔμβαλε λιμὸν,
Αἴθωνα, κρατερὸν μεγάλῃ δ᾽ ἐφλέγετο νούσῳ.

Vbi vides nihil hic comparari posse. Qui si damnant hanc descriptionẽ, Famam quoque Virgilianam vituperent necesse est.

Cæterùm nudis ille rebus addidit ornamẽta.

veluti quum oratione̅ attribuit Nymphæ. Callimachus solùm, κενὸν μέλεος ἴσχεν ἄλλαις. Sacerdotem excitat Ceres, vt Erysichthona castiget: Ouidius famulo attribuit. Ille minas à securi: hic plagam sine minis. In arbore noster elegantior, A

Stabat in his ingens annoso robore quercus,
Vna nemus, vittæ medium, memoresq́, tabellæ,
Sertaq́, cingebant, voti argumenta potentis.
Sæpe sub hac Dryades festas duxere choreas:
Sæpe etiam manibus nexis ex ordine, trunci
Circumiere modum: mensuraq́, roboris vlnas
Quinque ter implebant: nec non & cætera tantum
Sylua sub hac omnis, quantum fuit herba sub illa.

Ille autem,

Ἦς δέ τις αἴγειρος, μέγα δένδρεον, αἰθέρι κῦρον:
Τῷ δ' ἔπι ταὶ νύμφαι ποτὶ τὤνδιον ἑψιόωντο.

Quod hic μέγα δένδρεον: noster, *vna nemus*. Ea erat magnitudine, vt sola pro nemore haberi posset. Sed & meliore consilio Robur esse fecit Ouidius, quàm Populum Græcus. est enim sterilis, neque quicquam ad Cererem. Neque hæc arbor cum aliis, neque inter se illæ conueniunt quæ ibi memorãtur. Quis enim terrarum locus vnus Pyrum fert cum Vlmo, & Pinu, & Populo? Quinetiam inuasio atque impressio famis apud illum nulla: nobis adeò luculenta, vt nihil suprà, B

—altóque sopore solutum:
Noctis enim tempus, geminis amplectitur vlnis,
Seq́, viro inspirat: fauces q́, & pectus, & ora
Afflat: & in vacuis peragit ieiunia venis.

Affectum verò ipsum Callimachus vt effingat, tãto fusior ac laxior, quanto fuerat in cęteris vel parcior vel castigatior. Orsus enim ab operis ministrorum, C

Εἴκοσι δαῖτα πένοντο, δυώδεκα δ' οἶνον ἄφυσσον:

Pergit exequi particulatim minima quæque, vnde peteret opem ad extinguendam esuritionem,

—καταὶ δὲ μυχαὶ αὔλιες ἤδη
Τετραπόδων· οὐδὲν γὰρ ἀπεκρίνοντο μάγειροι.
Ἀλλὰ καὶ οὐρῆας μεγάλας ὑπέλυσαν ἀμαξᾶν:
Καὶ τὰν βῶν ἔφαγεν, τὰν Ἑστίᾳ ἔτρεφε μάτηρ,
Καὶ τὸν ἀεθλοφόρον, καὶ τὸν πολεμήιον ἵππον:

vsque ad felem,

Καὶ τὰν αἴλουρον τὰν ἔτρεμε θηρία μικκά.

Quæ noster bono iudicio neglexit: illáque est imitatus, quæ ingenii sui vi fecit vt essent sua, D

Ἐνδόμυχος δ' ἔπειτα πανάμερος εἰλαπιναστὰς
Ἤσθιε μυρία πάντα. κακὰ δ' ἐξάλλετο γαστὴρ.
Αἰεὶ μᾶλλον ἔδοντι. τὰ δ' ἐς βυθὸν οἷα θαλάσσας
Ἀλεμάτως ἀχάριστα κατέρρεεν εἴδατα πάντα.

Compones etiam comparationes,

Ὡς δὲ Μίμαντι χιών, ὡς ἀελίῳ ἔνι πλάγγων,
Καὶ τούτων ἔτι μεῖζον ἐτάκετο: μέσφ' ἐπὶ νευραῖς
Δειλαίῳ ἶνές τε, καὶ ὀστέα μοῦνον ἐλείφθεν.

Quæ postrema, fami, non Erysichthoni tribuit Naso. Quæ verò argutè acutéque, ac plusquam humano ingenio est prosequutus, non pigebit ascribere. Ipso in somno esurientem, dii boni, cuiusmodi?

Lenis adhuc somnus placidis Erysichthona pénis
Mulcebat: petit ille dapes sub imagine somni:
Oráque vana mouet, dentémq; in de̅te fatigat,
Exercétque cibo delusum guttur inani:
Próque epulis tenues nequicquã deuorat auras.
Vt verò est expulsa quies, furit ardor edendi:
Pérque auidas fauces, immẽsáq; viscera regnat.
Nec mora: quod pontus, quod terra, quod educat aer,
Poscit, & appositis queritur ieiunia mensis.
Inque epulis epulas quærit. Quódque vrbibus esse,
Quódque satis poterat populo, non sufficit vni:
Plusque cupit, quo plura suã demittit in aluum.

Avdi nunc comparationem,

Vtque fretum recipit de tota flumina terra,
Nec satiatur aquis, peregrinósque ebibit amnes:
Vtque rapax ignis nõn vnquã alimenta recusat,
Innumerásque faces cremat: & quo copia maior
Est data, plura petit, turbáque voracior ipsa est:
Sic epulas omnes Erysichthonis ora profani
Accipiunt, poscúntque simul. cibus omnis in illo
Causa cibi est: sempérque locus fit inanis edẽdo.
Iámque fame patrias, altísque voragine ventris
Attenuarat opes: sed inattenuata manebat
Tum quoque dira fames, implacatæque vigebat
Flamma gulæ.

In quibus eam vides vim sentẽtiarum, quam nemo est Græcorum consequutus. Nam qualia illa? *Inq́, epulis epulas quærit*. Et de igne, copia fieri voraciorem. Et, *Accipiunt, poscuntq́, simul*. Et, *cibus omnis in illo Causa cibi est*. &c, *semperq́, locus fit inanis edendo*.

OPPIANI CVM ALIIS COMPARATIO. CAPVT IX.

Qvæ igitur nostri de Græcis parare potuerunt, hæc sint satis: neque pauca, neque omnia. Non enim tãquam atrienses aut dispensatores apud herum putamus rationes: sed vt quæque optima visa sunt ad excitandam eo̅stituendámque nobilis Poetæ imitationem, ita à nobis carptim & accepta & proposita sunt. Nunc verò ne quid desit tam perfecto operi, contemplemur id quoque: An Græcorum vllus ad nostrorum regulam suas direxerit dimensiones. Atque Oppianus quidem inter Græcos adeò sublimis est, adeò numerosus, vt eorum vnus ad Virgilianam diligentiam aspirasse videatur. Quare siquid illi cum nostris commune fit, hîc apponetur. Est comparatio nobilis in primo Piscationum: quæ meretur studium & operam nostram,

Ὡς δ' ὅτ' ἀπ' Αἰθιόπων τε καὶ Αἰγύπτοιο ῥοάων
Ὑψιπέτης γεράνων χορὸς ἔρχεται ἠεροφώνων
Ἄτλαντος νιφόεντα πάγον, καὶ χεῖμα φυγοῦσαι,
Πυγμαίων τ' ὀλιγοδρανέων ἀβλῆτα φῦλα.
Τῶν δ' ἄρ' ἐπιπλαζόμενοι κατὰ στίχας ἠερίας ὁμοῦ
Ἠέρα τε σκιάουσι, καὶ ἄλλυτον οἶμον ἔχουσι.

Hanc quum ex Virgiliana, quam suprà posuimus, acceperit: iccirco tam grandibus numeris cecinit.

LVCANVS autem in quinto sic,

Strymona sic gelidum bruma pellente relinquunt
Poturæ te Nile grues: primoq; volatu
Effingunt varias casu monstrante figuras.
Mox vbi percussit tensas Notus altior alas:
Confusos temerè immistæ glomerantur in orbes,
Et turbata perit dispersis littera pennis.

Non potuit autem, neque decuit explicare totum locum illum Virgilii ex tertio absolutissimi operis Oppianus,

Interea toto non secius æquore ningit:
Intereunt pecudes: stant circumfusa pruinis
Corpora magna boū, & confertur vix cornib⁹ extant,

& cætera: quippe legibus comparationis in angusto cogitur,

Ὡς δ' ὁπότ' ἐκ δρυμοῖο σκιάσματι νιφάδεσσιν ἀολλεῖς
Ἐν στείνει ζοφόεντι θοὴν μὲν ἔχοιεν ἐπὶ γαίης
Κυανέησι δέοιεν ὑποφαίνεται· ἀλλ' ἄρα πᾶσα
Ἀργεννὴ χιόνεσσιν ἐπαστείβεσι κατάλυσθαι.

Etiam quod Maronis suprà posuimus de aquila & serpente, ipse diuinis modis transtulit ad ceruum & serpentem,

Ὡς δ' ὅτ' ἀνὰ ξυλόχους ὄφιν εἶδεν ἑλισσόμενον
Βενθόχεος ἔλαφος, μεγάλατον ἴχνος ἀείρει,
Χειλῶ δ' ἐσεφύκασι, καὶ ἕρπετὸν οὔρουσιν ἕξω.
Δάπτει δ' ἱμμαρέως· ὁ δ' ἑλίσσεται ἀμφί τε γυῖα,
Δεσμῶ τε, στρέφεται· τὰ δ' ἡμί' ἐρυτὰ κέχυνται
Ἄψεα· πολλὰ δ' ὀδόντες ὑπὸ στόμα διατρύουσιν.

Vide etiam quàm magnificè ædificauit super tenui illo Horatii fundamento,

Non missura cutem, nisi plena cruoris hirudo.

In secundo nanque sic,

Ὡς δ' ὅταν ἐν τῷ πολυμήχανος ἕλκος ἀφύσσων
Οἰδαλέον, τὸ πολλὸν ἀνάρσιον ἔνδοθεν αἷμα
Ἐντέμνων, βδελλαὶ δὲ γοναῖς κυανόχροα λίμνης
Ἑρπετὰ πυκαζόμεναι χερσὶ χροὸς ἐπιλέξῃ
Δαινύμεναι μέλαν αἷμα. τὰ δ' αὐτίκα γυρωθέντα
Κυρτοῦται, καὶ λύθρον ἐπιλείχεται, οὐδ' ἀνίενται,
Εἰσόκεν αἵματος ἀμφὶ ζωρὸν ποτὸν αὖ ἐρύσαντα
Ἐκ χροὸς ἀντικρὺ λίην πίοντα, μεθύουσιν ὁμοίως.

Par opera & laus in illis ex quarto operis incomparabilis, *-Meropesq; aliaeq; volucres,*

Et manibus Procne pectus signata cruentis.
Omnia nam latè vastant: ipsasq; volantes
Ore ferunt, dulcem nidis immitibus escam.

Ille in tertio piscationum,

Ὡς δ' ὁπότ' ἀπλώουσι φέρει βόσιν ὀρταλίχοισι
Μήτηρ, μαρτὺρ ζεφύρου προπτέσγαλος ὄρνις.
Οἱ δ' ἁπαλὸν τρύζοντες ἐπιθρώσκουσι καλιῇ
Γηθόσυνοι περὶ μητρί, καὶ ἱμείροντες ἐδωδῆς
Χεῖλος ἀναπλώουσιν· ἅπαν δ' ἐπὶ δῶμα λέλακεν
Ἀνδήροις ξεινοδόκοισιν ἤϊα κλάζουσι νεοσσοί.

Nec minus illa,

-& odora canum vis: tanquam disertus declamator, propositum argumentum felicissimè locupletauit, in quarto,

-οὐδ' ἐς ἴχνος
Κνώσσουσ' ἀείνων κυνὸς μὲν ἴχνος· ὃς τ' ἐν ὄρεσσι
Θηρὸς ἀπιχνεύει σκολιὴν βάσιν ἐξερεείνων,
Ῥεῖα δ' ὑπαγγελλεῖ προμορτῇ· καὶ τε μὲν ἄγρας
Μάρψε, καὶ ἐκ ἱμάντων, ἐὸν δ' ὑπαλύξατ' ἄεικτα.

A Quæ posuimus ad excitandam indolem iuniorum: vt haberent exempla vtriusque orationis vel breuioris, vel vberioris.

Nemo etiam dubitabit, qui hæc legerit Oppiani,

Ὡς δὲ καὶ ἐν ξυλόχοισιν ὀρίστεροι ἀγχόθι πέτρης
Εἷλον ἀναλκείην ἔλαφον δ' ἀγχίστι τύχῃ
Μυείνθην στέφαντες ἅπαν δρυός, ἀμφὶ δὲ κούφην
Ὀρνίθων δίκτυοισι θοὰ πτερά· ταὶ δ' ἐφόβησαν
Ἠλίβατον πτώσσουσα κενὸν φόβον, οὐδὲ πελάσσαι
Μαψιδίως πτερύγεσσιν ἀπειζόμενοι μεμάασιν,
Εἰσόκε θηρητῆρες ἐπαΐξαντες ἕλωσιν.

quin ex Virgilianis tam sublimē sumpserit spiritum: sunt autem in duodecimo diuini operis,

Inclusum veluti si quando flumine nactus
Ceruum, aut puniceæ septum formidine pennæ,
B *Venator cursu canis, & latratibus instat.*

Artem illam pennarum è Gratio disces.

Diuina quoque illa ex quarto politissimi operis,

Qualis populea mærens Philomela sub vmbra
Amissos queritur fœtus, quos durus arator
Obseruans nido implumes detraxit: at illa
Flet noctem: ramoq; sedens miserabile carmen
Integrat, & mœstis latè loca questibus implet:

Fuere pro Idea ad suauissima hæc quæ posuit in quinto ille,

Ὡς δ' ὁπότ' ὀρταλίχοισι χελιδόνα νηπιάχοισι
Νέρθεν ὑπεξ δεδαὼς τυχὼν ὄφις ἄγχι πελάσσῃ.
Καὶ τοὺς μὲν κατέπεφνε, καὶ ἔσπασεν ἔνδοθεν ὀδόντων.
Μήτηρ δ' αὖ ἐγγύθεν μὲν ἀποζομένη πωτᾶται
C Λοίγια πεπτηυῖα φόνου γόον.

Sunt & hæc ex eadem officina in primo venationum,

Ἔχθος, καὶ προχέει ἐπισζομένη ἀπορφῶν
Τὴν μεγάλην ἐπὶ τῆς ἴσης ἐπιταοι ἀοιδῆς.

LVCRETIVS enim,

Auia Pieridum peragro loca, nullius antè
Trita solo. Quæ suo more diuina fecit Maro in tertio consummati operis,

Sed me Parnasi deserta per ardua dulcis
Raptat amor: iuuat ire iugis, qua nulla priorum
Castaliam molli diuertitur orbita cliuo.

Sanè in secundo nihilo insuauiora,

D *Me verò primum dulces ante omnia Musæ,*
Quarum sacra fero, ingenti percussus amore
Accipiant. Quibus deinde addidit beati ingenii opes, quæ sequuntur.

Habes igitur maximi Græcorum, cum excellentissimo omnium Poetarum cōparationem. Nunc videamus an cum Gratio, aut Nemesiano quicquam illi conueniat: si prius picturam equi ex Marone designauerimus,

Βαιὸν ὑπὲρ ὑψηλῆς, μετήορον, ὑψικάρηνον,
Αἴρει μέγας αὐτὸς ἰδὼν πελαγίᾳ δ' ἔα
Ὑψικάρηνα· νάτω δ' ἐχόμενοι ποτὶ δυεσὶ νύσι.
Εὐρὺ πέλοι, φαιδρόν τε μεσόφρυον· ἐπὶ δ' ἄρα κόρσης
Ἀμφὶ μέτωπα τριχῶν πυκινοὶ σείοντο κόρυμβοι.
Ὄμμα πυρὸν, πυρωπόν, ὑποσκυνίοισι δεδορκός.
Εὐρεῖαι ῥῖνες, στόμα δ' ἄρκιον, οὔατα βαιά,
Γυραλέοι δηρὸ πολίδοι λασιαύχενος ἵππου.

Ὧς, ὅτι χαιτήεσσα λόφον νεύει ζυφάλεια.
Πολὺ πέλει στέρνον, δολιχὸν δέμας, εὐρέα νῶτα
Καὶ ῥάχις ἀμφιδύμος, μέσον ἰχία μαίνουσα.
Ἐκ δὲ θέει πολλὰ μετόπισθε τανύτριχος οὐρά.
Μηροὶ δ' ἀμφαγέες μυώδεες, αὐτὰρ ἔνερθεν
Ὀρθοτενεῖς, δολιχοί τε ποδῶν ἐπιμάκεες αὐλοί.
Καὶ μάλα λεπταλέοι, καὶ σαρκὶ λελειμμένα κῶλα,
Οἷα ταχυκραίροισιν ἀελλοπόδεσσ' ἐλάφοισι.
Καὶ σφυρὸν ἀζελίνοιτο, θέει δὲ περίδρομος ὁπλή,
Ὕψι μάλ' ἐκ γαίης, πυκινή, κερόεσσα, κραταιή.

Hęc an vera sint omnino, alterius est operæ. quæ ab Apolline nostro dicta sint videamus,

-illi ardua ceruix,

Argutumq́ caput: non solùm paruum. *breuis aluus*: non autem δολιχὸν δέμας. *obesaq́ terga*: non solùm lata.

Luxuriatq́ toris animosum pectus: non est satis, πολὺ στέρνον. Sed & ὅσα suprà declarabat,

-generosi pullus in aruis

Altius ingreditur, & mollia crura reponit: id est, non rigidè protenta: sed quod Aristoteles dicit, ὑγρά.

Primus & ire viam, & fluuios tentare minaces
Audet: & ignoto sese committere ponto.
Nec vanos horret strepitus. & hîc intermiscet,
-tum si qua sonum procul arma dedêre
Stare loco nescit: micat auribus, & tremit artus:
Collectumq́, premens voluit sub naribus ignem.
Densa iuba, & dextro iactata recumbit in armo.
At duplex agitur per lumbos spina: hoc erat ἀμφίδυμος: *-cauatq́*,
Tellurem: & solido grauiter sonat vngula cornu.

E' GRATIO verò hæc,

Nempe ingens, nempe ardua fundet in auras
Crura. Cætera de nationibus trahit. In quibus mirum quòd tum ipse, tum Oppianus profitetur,

Non tamen Hispano Martem tentare minacem
Ausim. Sic Grecus à celeritate sola dilaudatos, damnat tanquam imbelles,

Ἀλλ' ἄρα καὶ πάρδοισι μέγα προφέρουσιν ἴβηρες,
Ὠκυτέροισι πόδεσσι κραταίοντες πεδίοισιν.
Κείνοισιν τάχα μοῦνος ἐναντίον ἰσοφαρίζοι
Αἰετὸς αἰθερίοισιν ἐπιθύνων ξυνάλοισιν,
Ἢ κίρκος ταναοῖσι τανυσσάμενος πτερύγεσσιν,
Ἢ δελφὶς πολιοῖσιν ὀλισθαίνων ῥοθίοισι.
Τόσσον ἴβηρες ἔασι θοοὶ πόδας ἠνεμόεντες.
Ἀλλ' ὀλίγοι, βαιοί τε μένος, καὶ ἀνάλκιδες ἦτορ.

Nostris sanè vsibus nulla terrarum pars mittit præstantiores, siue dexteritatem, siue animum spectes. Nam & domino mites, & hostium hostes sunt. Impulsi in mucrones abeunt, iussu heri moriuntur. Cæsi non auertuntur: percussorem etiam appetunt: denique fiunt sæuiores. Vidimus nos inter animi fidesque miracula, vnum è commilitonibus auectum incolumem, equo ita saucio, vt etiam intestina per humum traheret. neque prius concidendi tempus esse ratus est, quàm sessor descẽderet, atque in socii terga subsiliret. quod tamen addit verum est,

Καὶ δ' ἔχμον ἐν πεύμασιν ἐλιξάμενοι σταδίων.

A Quòd autem non notos habuerit Hispanos equos, & hinc patet,

Ὁπλὴν δ' οὐ κρατερὴν πολύζηρον ἀμφιπέδιλον:

quum pauci equi meliore vngula fulciantur. Totáque Hispania scrupea, sabulosa, aspera, siticulosa sit: tantum abest vt limo lutóve vngulæ corrumpantur. Quare plerisque Hispaniæ locis calceos è cannabinis filamentis connexos gerunt.

NEMESIANVS autẽ sic, longè inferior illis,

Illis ampla satis leui sunt æquora dorso,
Immodicumq́ latus. de latere intellige, non vt ille, δέμας: id est corpus totum. animosiores enim sunt, neque eos deficit facilis spirandi vis, nec diuturna spiritus contentio labefacit: tum sequitur, *paruaq́ ingentibus alui*. Ita verò adul-

B tis: at pullum eme, cuius aluus par sit maternæ: verum, atque commune prouerbium militare. Causas hasce & alias reddidimus iis in libris, qui mihi ab amanuensi furto surrepti sunt. Et

Ardua frons, auresq́ agiles, capitique decoro
Altus honos, oculique vago splendore micantes:
Plurima se validos ceruix resupinat in armos:
Fumant humentes calida de nare vapores:
Nec pes officium standi tenet: vngula terram
Crebra ferit: virtusq́ artus animosa fatigat.

Canum verò formam quis horum trium absolutius descripserit, videamus,

Μηκεδανὸν κρατερὸν δέμας, ἄρμενον, ἠδὲ τέλειον
Κοῦφον, ἐΰσλιον, κυαναὶ σίλβουσιν ὀπωπαί.
Κάρχαρον ἐκτάδιον πλήθει στόμα, βαιὰ δ' ὕπερθεν
Οὔατα λεπταλέοισιν ἐπεστέλλοντ' ὑμένεσσι.
Δειρὴ μηκεδανή, καὶ στήθεα νέρθε κραταιά,
C *Εὐρέα. τὸ πρόσθεν δὲ τ' ὀλιζοτέρω πόδ' ἴσον,*
Ὀρθοτενεῖς, κῶλον ταναοὶ δολιχηρέες ἰσοί,
Εὐρέες ὠμοπλάται, πλευρῶν ἐπικάρσια ταρσά.
Ὀσφύες εὔσαρκοι, μὴ πίονες: αὐτὰρ ὄπισθεν
Στερεόν τ', ἐκτάδιος τε πέλει δολιχόσκιος οὐρά.

Hi ad cursum: ad pugnam verò,

Σιμότεροι μὲν ἔασι προσώπατά τε, δεινὰ δ' ὕπερθε
Νεύει ἐπισκυνίοισι μεσόφρυα, καὶ πυρόεντες
Ὀφθαλμοὶ χαροποῖσιν ἀποστίλβοντες ὀπωπαῖς.
Ῥινὸς ἅπας λάσιος, κρατερὸν δέμας, εὐρέα νῶτα.

Quales ait minus celeres, magis animosos, magísque fortes.

GRATIVS ad hunc modum,

D *Sint celsi vultus, sint hirtæ frontibus aures,*
Os magnum, & patulis agitatos morsibus ignes
Spirent: astricti succingant ilia ventris.
Cauda breuis. quo loco melius, quàm Græcus: magna nanque cauda venaticis cursoribus oneri est. sequitur, *-longumq́ latus, discretaq́ collo*
Cæsaries, non pexa nimis: non frigoris illa
Impatiens: validis tum surgat pectus ab armis:
Quod magnos capiat motus, magnisq́ supersit;

Diuinum profectò versum,

Effuge, qui lata pandit vestigia planta:
Mollis in officio. siccis ego dura lacertis
Crura velim, & solidos hæc in certamina calces.

AVRELIVS autem Nemesianus hæc,

-sit cruribus altis,

Sit

Sit rigidis: multamq́; gerat sub pectore lato
Costarum sub fine decenter prona carinam:
Quæ sensim rursus sicca se colligat alno.
Renibus ampla satis validis diductáq; coxas.
Cuiq; nimis molles fluitent in cursibus aures.

Quibus è locis haud paruum capias impetũ ad imitationem, atque exercitationem.

Ex Arato quoque & Nicandro fortasse educi possint aliqua: sed hæc impræsentia sint satis. Quòd si quæras adhuc alia: conferre possis Vulcani casum, qui & ab Homero & à Flacco descriptus fuit. Sunt in I, Iliados,

Ἤδη γάρ με καὶ ἄλλοτ' ἀλεξέμεναι μεμαῶτα
Ῥῖψε ποδὸς τεταγὼν ἀπὸ βηλοῦ θεσπεσίοιο.
Πᾶν δ' ἦμαρ φερόμην, ἅμα δ' ἠελίῳ καταδύντι
Κάππεσον ἐν Λήμνῳ: ὀλίγος δ' ἔτι θυμὸς ἐνῆεν.
Ἔνθα με σίντιες ἄνδρες ἄφαρ κομίσαντο πεσόντα.

In II, Argonauticôn,

Mox etiam pandæ tentantem vincula matris
Soluere, prærupti Vulcanum vertice cæli
Deuoluit. ruit ille polo noctémq; diemq́;
Turbinis in morem: Lemni cùm littore tandem
Insonuit, vox inde repens vt perculit vrbem:
Attonitum scopulo inueniunt: miserentq́; fouentq́;
Alternos ægro cunctantem poplite gressus.

LATINI CVM LATINIS COMPARANTVR, CAPVT X.

Neque paucis, neque plebeis exemplis comparatum nobis puto, vt inire possimus rationem rerum naturas exprimendi. Neque enim alio modo imitamur quę dixerint priores: quàm illi res ipsas imitati sunt. Vbi haud parum dubitandum est, vtrum potius eueniat nobis, Iuuemur ne aliorum inuentione: videmus enim & quæ viderũt illi: & quæ nobis, non visa sibi, vidẽda reliquerunt. An premamur iniquius: quippe præuenti, rarò meliora possumus addere bonis. Nam posteaquam liberum laxúmque dicendi genus ex Homero castigauit diuinus Maro: posteriores poetę, quid quóue modo dicerent, vix inuenere: quare Latinorum quoque ingenia sunt inter se conferenda: quorum iudicio nostri operis apparatus fiat luculentior. Primùm igitur certis materiis quasi capita quædam statuantur. deinde, si quid prætereà fecerit ad rem: vt sese illa dabũt, excipientur. A' pestilentia placuit incipere, quæ in III, limatissimi operis vicit omnium mortalium vel laudem vel obtrectationem.

PESTILENTIA, CAPVT XI.

Hic quondam cæli vitio miserãda coorta est
Tempestas, totóque Autumni incandvit æstu:
Et genus omne neci pecudum dedit, omne ferarum:
Corrupítque lacus, infecit pabula tabo.

LVCRETIVS in VI, ex Thucydide,

-mortifer æstus

A Finibus in Cecropis funestos reddidit agros:
Vastauítque vias: exhausit ciuibus vrbem.

OVIDIVS in VII,

Dira lues populis, odio Iunonis iniquæ
Incidit: exosæ dictas à pellice terras.
Principiò cælum spissa caligine terras
Pressit, & ignauos inclusit protinus Austros.
Constat & in fontes vitium venisse, lacúsque.

VIRGILIVS,

Nec via mortis erat simplex: sed vbi ignea venis
Omnibus acta sitis miseros adduxerat artus,
Rursus abũdabat fluidus liquor: omniáq; in se
Ossa minutatim morbo collapsa trahebat.

B LVCRETIVS,

Nec nimio cuiquam posses ardore tueri
Corporis in summo summam feruescere partẽ:
Sed potius tepidum manibus proponere tactũ.
Intima pars hominum verò flagrabat ad ossa.
Inciderunt ipso venientes ore patente:
Insedabiliter sitis arida corpora mersans
Æquabat multum paruis humoribus imbrem.

VIRGILIVS,

Quæsitæque nocent artes: cessere magistri
Phyllirides Chiron, Amithaoniúsq; Melãpus.

LVCRETIVS

Nec requies erat vlla: mali defessa iacebant
Corpora: mussabat tacito medicina timore.

OVIDIVS,

C Dum visum est mortale malũ, tantæque latebat
Causa nocens cladis, pugnatũ est arte medendi:
Exitium superabat opes, victæque iacebant.

SANE causa efficacior apud Ouidiũ, propter quam nullo vsui essent artes. quippe morbus non erat à vitio elementorum tantùm, sed etiã ab ira deorum. quare non solùm pro aliis frustra medici, sed pro se temerè: nempe,

-ínque ipsos sæua medentes
Erumpit clades: obstúntque authoribus artes.

SILIVS in XIIII,

Succubuit medicina malis: cumulantur aceerui
Labentum, & magno cineres sese aggere tollũt.

VIRGILIVS,

Sæpe in honore deũm medio stans hostia ad aram,
D Lanea dum niuea circundatur infula vitta,
Inter cunctantes cecidit moribunda ministros:
Aut si quam ferro mactauerat ante sacerdos,
Inde neque impositis ardent altaria fibris,
Nec responsa potest consultus reddere vates:
Ac vix suppositi tinguntur sanguine culteri,
Summáque ieiuna sanie infuscatur arena.

OVIDIVS,

Admoti quoties templis: dum vota sacerdos
Concipit, & fundit purum inter cornua vinum:
Haud expectato ceciderunt vulnere tauri.

ET MOX more suo iterum,

-mugitus victima diros
Edidit, & subitò collapsa sine ictibus vllis
Exiguo tinxit subiectos sanguine cultros.

VBI est plena Virgilianorum imitatio.

Fibra quoq; ægra notas veri, monitúsq; deorũ

Perdiderat.

HAEC quoq; illa referunt superiora.

VIRGILIVS,

Hinc lætis vituli vulgò moriuntur in herbis,
Et dulces animas plena ad præsepia reddunt.
Hinc canib' blādis rabies venit: & quatit ægros
Tussis anhela sues, ac faucibus angit obesis.

SILII quoque conatus attendere poteris: sicenim in XIIII,

Crinigeri astriferis Titan feruoribus auras,
Et patulam Cyanen, latéque palustribus vndis
Stagnantem, Stygio Cocyti oppleuit odore:
Temporáque Autumni lætis florentia donis
Fœdauit, rapidóque accendit fulminis igni.
Fumabat crassus nebulis caliginis aer:
Squallebat tellus vitiato feruida dorso,
B Nec victū dabat, aut vllas languētibus vmbras:
Atque ater piceam vapor expirabat in æthram.

HINC Homerum sequitur,

Vim primi sensere canes: mox nubibus atris
Fluxit deficiens penna labente volucris:
Inde feræ syluis sterni.

IN quos versus cùm à superioribus incidas, videaris balbutiētem scholasticum audire. quare nostros quoque versus qui in Rochi hymno simile tractant argumentum, hisce adscribere cepit impetus: & fecissem, nisi putassem inuidiosum. cessimus itaque pudori.

LVCRETIVS,

-cumprimis fida canum vis
Strata viis, animam ponebat in omnibus ægram,
Extorquebat enim vitam vis morbida mēbris.

OVIDIVS,

Strage canum primò, volucrúmq;, auiúmque, boúmque:
Inque feris subiti deprensa potentia morbi.

VIRGILIVS,

Labitur infelix studiorū, atque immemor herbæ
Victor equus, fontésque auertitur, & pede terrā
Crebra ferit: demissæ aures, incertus ibidem
Sudor, & ille quidem morituris frigidus aret:
Pellis & ad tactum tractanti dura resistit.

OVIDIVS,

Acer equus quōdam, magnæq; in puluere famæ
D Degenerat, palmæ veterúmque oblitus honorū
Ad præsepe gemit morbo moriturus inerti.

SILIVS,

Heu dolor! insignis notis bellator in armis
Ignauo rapitur letho.

DEinceps prosequitur Maro in armētis morbi signa & mortis, ac remedia diuinitus: quippe tum castissimè, tum luculentissimè. mox verò il la verè Apolline digna,

Ecce autem duro fumans sub vomere taurus
Concidit, & mistum spumis vomit ore cruorem,
Extremósque ciet gemitus. it tristis arator
Mœrentem abiungens fraterna morte iuuencū,
Atque opere in medio defixa relinquit aratra.

TVM illa cælo ipso profectò delapsa,

Non vmbræ altorum nemorū, nō mollia possūt
A Prata mouere animum: nō qui per saxa volutus
Purior electro campum petit amnis: at ima
Soluuntur latera, atque oculos stupor vrget inertes,
Ad terramque fluit deuexo pondere ceruix.

SATIS hæc erant ad deterrendū animos sapientum ab imitatione: verùm ea his addidit, quæ etiam obtererent audaciam,

Quid labor, aut benefacta iuuant? quid vomere terras
Inuertisse graues? atqui non Massica Bacchi
Munera, non illis epulæ nocuēre repostæ.
Pocula sunt fontes liquidi, atque exercita cursu
Flumina, nec somnos abrumpit cura salubres.

QVAE equidē malim à me excogitata atque confecta, quàm vel Crœsum vel Cyrum ipsum dicto habere audientem.

OVIDIVS autem properat: nullū enim spatium reliquit ille, in quo vestigiū poßet ponere,

Concidere infelix validos miratur arator
Inter opus tauros, medióque recumbere sulco.

VIRGILIVS,

Non lupus insidias meditatur ouilia circum,
Nec gregibus nocturnus obambulat: acrior illū
Cura domat. timidi damæ ceruíque fugaces
Nunc intérque canes, & circum tecta vagantur.

OVIDIVS,

Non aper irasci meminit: nec fidere cursu
Ceruа, nec armentis incurrere fortibus vrsi.
C Omnia languor habet. Syluísque, agrísq;, viísq;
Corpora fœda iacent: vitiantur odoribus auræ.

VIRGILIVS post hæc serpētum clades canit: ab illis nulla de auibus verò,

Ipsis est aer auibus non æquus. & illæ
Alta præcipitem vitam sub nube relinquunt.

LVCRETIVS simpliciter,

Nec tamen omnino temerè illis sedibus vlla
Comparebat auis.

VERVM quæ sequūtur non solùm narrationi, sed etiam cuiuis expectationi finem imponere poterunt,

Balatu pecorum, & crebris mugitibus amnes
Arentésque sonant ripæ, collésque supini.
Iámque cateruatim dat stragem: atque aggerat ipsis
In stabulis turpi dilapsa cadauera tabo:
Donec humi tegere, ac foliis abscondere discūt.
Nam neque erat coriis vsus: neque viscera quisquam
Aut vndis abolere potest, aut vincere flamma:
Nec tondere quidem morbo illuuiéque peresa
Vellera, nec telas possunt attingere putres.
Verùm etiam inuisos si quis tentarat amictus:
Ardentes papulæ, atque immūdus olētia sudor
Membra sequebatur, nec longo deinde moranti
Tempore contractos artus sacer ignis edebat.

LVCRETIVS,

Multáque humi cùm inhumata iacerēt corpora supra
Corporibus: tamen alituū genus atque ferarum
Aut procul absiliebat, ne acrem exciret odorē:
Aut

Aut vbi gustabat,languebat morte propinqua.
VIRGILIVS,
Præterea nec iam mutari pabula refert.
LVCRETIVS,
Nec refert,vtrum nos in loca deueniamus
Nobis diuersa,& cæli mutemus amictum:
An cælum nobis naturam intro corruptam
Deferat.

MVLTA præterea,quæ prolixius prosequitur Thucydides,omisit diuinus Poeta duabus de causis.nánque & fastidiū semper fugit: quæ virtus habenarum laxatores istos defecit:Lucanum dico, Statium atque alios. & de gregibus cùm scriberet,particulatim humanos interitus describēdos aliis permisit iudiciis:ipse suo est vsus.Lucretius autem,qui rerum naturam canit, iure minutiora persecutus est:nec minore Ouidius ratione:quippe in Pelei persona absumptū narrat populum.Non sunt igitur contemnenda si qua conueniant apud vtrumque. Spectemus igitur quid ad Lucretii puritatem addiderit Ouidius, LVCRETIVS,
Principiò caput incensum feruore gerebant,
Et duplices oculos suffusa luce rubentes.
Sudabant etiam fauces intrinsecus atro
Sanguine,& vlceribus vocis via septa coibat,
Atque animi interpres manabat lingua cruore,
Debilitata malis, motu grauis,aspera tactu.
Inde vbi per fauces pectus complerat,& ipsum
Morbida vis in cor mœstum confluxerat ægris:
Omnia tum verò vitai claustra lababant,
Spiritus ore foras tetrum voluebat odorem:
Rancida quo perolent proiecta cadauera ritu.
OVIDIVS,
Viscera torrentur primò,flammísque fatiscūt.
Indicium rubor est,& ductus anhelitus igni.
Aspera lingua tumet,tepidísque arentia ventis
Ora patent,auræque graues captantur hiatu.
Non stratum,nō vlla pati medicamina possunt.

SILIVS quoque aliquid,tanquam corniculameditatus est,
Arebat lingua:& gelidus per viscera sudor
Corpore manabat tremulo.descendere fauces
Abnuerant siccæ iussorum alimenta ciborum.
Aspera pulmonem tussis quatit:& per anhela
Igneus efflatur sitientum spiritus ora.
Lumina ferre grauem vix sufficientia lucem.
Vnca nare iacent,saniésque immista cruore
Expuitur:membrísque cutis tegit ossa peresis.
LVCRETIVS,
Multi præcipites lymphis putealibus altè
In fluuios partim gelidos ardentia morbo
Membra dabant,nudū iaciētes corpus in vndas.
Inciderunt ipso venientes ore patente.
Insedabiliter sitis arida corpora mersans
Æquabat multum paruis humoribus imbrem.
OVIDIVS,
-passim,positóque pudore
Fontibus,& fluuiis,puteísque capacibus hæret:
Nec sitis est extincta prius quàm vita bibendo.
LVCRETIVS,

A Nec requies erat vlla mali:defessa iacebant
Corpora. OVIDIVS,
Inde graues morbo nequeunt cōsurgere: & ipsis
Immoriuntur aquis.

SED repetit Lucretius mox hoc idem,
Multa siti prostrata viam per,próque voluta
Corpora:sic amnes ad aquarum strata iacebant,
Interclusa anima nimia dulcedine aquarum.

DE funeribus autem,
Omnia denique sancta deûm delubra replerat
Corporibus mors exanimis: oneratáque passim
Cuncta cadaueribus cælestum templa manebāt
Hospitibus loca,quæ complerant æditui entes.
B Nec iam relligio diuûm,nec numina magni
Pendebant: etenim præsens dolor exuperabat.
Nec mos ille sepulturæ remanebat in vrbe,
Vt pius hic populus semper consuerat humari.
Perturbatus enim totus trepidabat,& vnus
Quisque suum pro re consortem mœstus humabat.
Multáq; vis subita, & paupertas horrida suasit:
Nánque suos consanguineos aliena rogorum
Insuper extructa ingenti clamore locabant.
Subdebántque faces,multo cum sanguine sæpe
Rixantes potius,quàm corpora desererentur.
OVIDIVS,
Corpora missa neci nullis de more feruntur
Funeribus:neque enim capiebant funera portæ.
Aut inhumata premunt terras,aut dantur in altos
Indotata rogos, & iam reuerentia nulla est.
Deq; rogis pugnant,alienísq; ignibus ardent.
Qui lacryment, desunt, indefletæq; vagantur
C *Natorum matrumq; animæ,iuuenumq; senumq;:*
Nec locus in tumulos,nec sufficit arbor in ignes.
SILIVS,
Passim etiam deserta iacent,inhumatáq; latè
Corpora,pestiferos tetigisse timentibus artus.

LVCANVS igitur cùm vidisset communes hosce locos occupatos, materiæ summā satis habuit percurrere. Sunt autem in VI,
Corpora tum soluit tabes,& digerit artus,
Traxit iners cælum fluidæ contagia pestis
Obscuram in nubem. tali spiramine Nessus
Emittit stygium nebulosis aera saxis:
Antráque lethiferi rabiem Typhonis anhelant.
Inde labant populi.cæléque paratior vnda
Omne pati virus,durauit viscera cœno.
Iam riget atra cutis,distentáq; lumina rumpit:
Igneaque in vultus & sacro feruida morbo
D Pestis abit,fessúmque caput se ferre recusat.
Iam magis atque magis præceps agit omnia fatū:
Nec medii dirimunt morbi vitámque necémq;,
Sed languor cum morte venit: turbáque cadētū
Aucta lues,dum mista iacent incondita viuis
Corpora.nam miseros vltra tentoria ciues
Spargere,funus erat.

TEMPESTAS,
CAPVT XII.

NOn minor affectatio ad poeticā gloriam erexit ingenia in describenda tēpestate. cuius magnitudinem ex diuini viri numeris primo loco explicem'.

Incubuere mari: totúmque à sedibus imis
Vnà Eurúsque Notúsque ruunt, crebérq; procellis
Africus: & vastos voluunt ad littora fluctus.
Insequitur clamórque virûm, stridórq; rudētū.
Eripiunt subitò nubes cælúmque diémque
Teucrorum ex oculis. ponto nox incubat atra.
Intonuere poli, & crebris micat ignibus æther:
Præsentémque viris intentant omnia mortem.

PRofectò horror ex apparatu minacissimæ tempestatis hìc est pictus, potius quàm dictus.

OVIDIVS autem,

Cùm mare sub noctem tumidis albescere cœpit
Fluctibus, & praceps spirare valentius Eurus.

HACTENVS efficacia nulla: & tamen

Ardua iamdudum demittite cornua rector
Clamat, & antennis totum subducite malum,
Hic iubet. nimis properè illa: *impediunt aduersa iussa procella,*
Nec finit audiri vocem fragor aquoris vllam.

AT enimuerò nautas ita repētè facere amētes minimè decuit. nondum enim re desperata,

Hic rapit antennas: qua dum sine lege geruntur
Aspera crescit hyems. & mox,
Ipse pauet: nec se qui sit status ipse fatetur
Scire ratis rector, nec quid iubeátue, velítue.

DE ventis autem & fluctibus illa,

Quippe sonant clamore viri, stridore rudentes,
Vndarū incursu grauis vnda, tonitribus æther.
Fluctibus erigitur, cælúmque æquare videtur
Pontus, & inductas aspergine tangere nubes
Et modò cùm fuluas ex imo vertit arenas,
Concolor est illis: stygia modò nigrior vnda,
Sternitur interdū, spumísque sonantibus albet.

LVCANVS in V,

Primus ab Oceano caput exeris Atlanteo
Core mouens æstus: iam te tollente furebat
Pontus, & in scopulos totas erexerat vndas.
Occurrit gelidus Boreas, pelagúsque retundit:
Et dubium pendet, vento cui pareat æquor.
Sed Scythici vicit rabies Aquilonis, & vndas
Torsit, & abstrusas penitus vada fecit arenas.
Nec perfert pontum Boreas ad saxa: suúmque
In fluctus Cori frangit mare: motáque possunt
Æquora subductis etiam concurrere ventis.
Non Euri cessasse minas: non imbribus atrum
Æolii iacuisse Notum sub carcere saxi
Crediderim: cunctos solita de parte ruentes
Defendisse suas violento turbine terras.
Sic pelagus mansisse loco. nam parua procellis
Æquora rapta ferunt. Ægęas transit in vndas
Tyrrhenum: sonat Ionio vagus Adria ponto.

PRAETER has hyperbolas, illa ridicula,

Ah quoties frustra pulsatos æquore montes
Obruit illa dies: quàm celsa cacumina pessum
Tellus victa dedit! non vllo littore surgunt
Tam validi fluctus: alióque ex orbe voluti
A A' magno venêre mari, mundúmque coercens
Monstriferos agit vnda sinus. sic rector Olympi
Cuspide fraterna lassatum in secula fulmen
Adiuuit, regnóque accesit terra secundo.
Cùm mare conuoluit gētes, cùm littora Tethys
Noluit vlla pati, cælo contenta teneri.
Tunc quoq; tāta maris moles creuisset in astra.
Nì superûm rector pressisset nubibus vndas.

VIDES quas inanitates. Quónam tempore factum est, vt durius à molliori coerceatur? Vasta omnia, & insani potius, quàm poetæ: ita isti ea quæ reliquit Virgilius, tanquam minimè proba, dum quasi omissa & ignota illi,
B persequuntur: acquirūt damna nominis sui importuna sedulitate, quę ille modestia sua subterfugit. Quare eodem filo & hæc texuit,

Non cali nox illa fuit: latet obsitus aer
Inferna pallore domus: nimbisq; grauatus
Deprimitur: fluctusq; in nubibus accipit imbrem.
Lux etiam metuenda perit: nec fulgura currunt
Clara, sed obscurum nimbosus dissilit aer.
Tunc superûm conuexa tremunt, atq; arduus axis
Insonuit, motaq; poli compage laborant.

DVM ambit plausum admirantium, hæc mōstra edidit. Itaq; effertur sine habenis more suo, ita vt prudentioribus etiā verò furere videatur.

Extimuit natura chaos: rupisse videntur
Concordes elementa moras: rursúsque redire
C Nox manes mistura deis: spes vna salutis:
Quod tanta mundi nondum periere ruina.
Quantum Leucadio placidus de vertice pontus
Despicitur: tantum nautæ videre trementes
Fluctibus è summis præceps mare, cúmque tumentes
Rursus hiant vndæ, vix eminet æquore malus.
Nubila tanguntur velis, & terra carina.
Nam pelagus, qua parte sedet, non celat arenā,
Exhaustum in cumulos: omnísque in fluctibus vnda est.

POST hæc, qualia Ouidii postrema,

Artis opem vicere metus, nescitq; magister
Quam frangat, cui cedat aqua. discordia ponti
Succurrit miseris, fluctusq; euertere puppim
Non valet in fluctus. victum latus vnda repellens
D *Erigit, atq; omni surgit ratis ardua vento.*

Illud etiam præter ineptias, animaduertes ab eo peccatum, vbi Corum opponit Boreæ. nam cū excitat ab Oceano Atlantico, potuit excusari, si id appellationis etiam cum Callaico, aut Britannico facias communem: tametsi pro errore potius notari potest. Cæterùm detexit inscitiā suā cùm ait, à Coro motum pelagus à Borea retūdi. Sanè vtérque Septentrionis comes, atque stipator est. Corus ab Occidēti latere, Boreas ab Orienti. Quamobrem ab eorum vtrouis impulsus fluctus, ab altero repelli non potest: sed vtriusque vi in Austrum directà impingere. Præterea cùm dixerit: mare accipere in nubib' imbrē, id est, eò vsque attolli, vt subeat nubes ipsas, in quibus hauriat pluuias antè, quàm demittātur: quare nūc addit, *nubila tanguntur velis*, sané hoc

minus

minus est. at alia summi viri maiestas illa inculpata, *Hi summo in fluctu pendent, his vnda dehiscens,* A
Terram inter fluctus aperit, furit æstus arenis.

QVAE OVIDIVS,

Et nunc sublimis veluti de vertice montis
Despicere in valles, imúmq; Acheronta videtur.
Nunc vbi demissum curuum circũstetit æquor,
Suspicere inferno summum de gurgite cælum.
Sæpe dat ingentem fluctu latus icta fragorem:
Nec leuius pulsata sonat, quàm ferreus olim
Cùm laceras aries balistáue concutit arces.

SVMMA quædam hæc tempestatis: particulatim verò illa,

Vnam, quæ Lycios fidumq; vehebat Orontem
Ipsius ante oculos ingens à vertice pontus
In puppim ferit. Excutitur, pronusq; magister
B *Voluitur in caput. ast illam ter fluctus ibidem*
Torquet agens circum, & rapidus vorat æquore vertex.

OVIDIVS,

Frangitur incursu nimbosi turbinis arbor:
Frãgitur & regimẽ: spoliisq; animosa superbit
Vnda velut victrix, sinuatáque despicit vndas.

LVCANI illud luculentum: Virgilii enim, *-intentant omnia mortem,* sic *-totidemq; videntur,*
Quot veniunt fluctus, ruere atq; irrumpere mortes.

ILLA verò,

Talia iactanti stridens Aquilone procella
Velum aduersa ferit, fluctúsque ad sidera tollit.
Franguntur remi: tum prora auertit, & vndis
C Dat latus, insequitur cumulo præruptus aquæ mons:

QVANTO sunt hisce meliora quæ Lucanus anhelauit? -non plura loquuto
Auulsit laceros percussa puppe rudentes
Turbo rapax: fragilémque superuolitãtia malũ
Vela tulit. sonuit victis compagibus alnus.

AC sanè haud scio an modica nauicula, quã ta ab vnico nauta regi potest, si pes qui velum imum cohibet dirumpatur, ita vt velũ supra malum tollatur, vitare posfit submersionem.

QVANTO propius verò,

Iam validam Ilionei nauem, iam fortis Achatæ
Vicit hyems. laxis laterum compagibus omnes
Accipiunt inimicũ imbrẽ, rimísque fatiscũt.

NON enim strepitu quæsiuit gloriam carminis: sed splendore ac luce veritatis. Ouidius quo D que parcè & sobriè: sed tanquam interpres, aut discipulus à dictante,

Iámque labant cunei: spoliatáque tegmine ceræ
Rima patet: præbétque viam lethalibus vndis.

ILLA autem,

O *terq;, quaterq; beati,* & cætera. longè fusius,
Non tenet hic lacrymas, stupet hic, vocat ille beatos
Funera quos maneant: hic votis numen adorat,
Brachiáq; ad cælũ, quod non videt, irrita tollẽs
Poscit opem: subeũt illi materque, paterque:
Huic cũ pignoribus domus, & quod cuiq; relictum est.

TVM verò noctem repetit ac tenebras: nec semel, *Omne latet cælum, duplicataq; noctis imago est.*

A ET suprà, *-caret ignibus æther:*
Cæcaq; nox premitur tenebris hyemisque, suisq;.

Illud obseruabis, *cuneos* ab Ouidio dictos, non clauos ligneos: æreis enim olim, nunc ferreis pangunt naues: sed eas, quas Pacuuius illo versu subscudes vocat,

Nec vlla subscus cohibet compagem:

Tabellas ait esse Festus, quibus ligna coaxãtur. apud Vitruuium non semel inuenies. earum figura est, quasi cùm duos cuneos obtusi mucronis componas. Icciroo Italicum vulgus fabrorum, *caudas picæ* nominant. His etiamnunc Vasconicæ Britannicæque naues commissorũ asserum firmãt cohæsiones. Simile officiũ præstant ansæ ferreæ in lapidibus ad latera pontiũ & scalarum. Pictor igitur apud Vitruuium, vbi B loquitur de parietum farctura, subscudem pro ansa designauit. Nec minus illud obseruandũ, Decimum fluctum ab omnibus ferè poetis Latinis decantatum esse, pro maximo. verùm de his in Originibus,

OVIDIVS quoque tum alios, tum seipsum in 1, Tristium imitatus est,

Me miserum, quanti montes voluuntur aquarum:
Iamiam tacturos sidera summa putes.
Quantæ diducto subsidunt æquore valles:
Iamiam tacturas tartara nigra putet.
Quocunque aspicio nihil est, nisi pontus & aer:
Fluctibus hic tumidus, nubibus ille minax.
C *Inter vtrumque fremunt immani murmure venti:*
Nescit cui domino pareat vnda maris.

DEINDE cùm enumerauit ventos, subdit illa optima, *Rector in incerto, nec quid fugiátue petátue*
Inuenit: ambiguis ars stupet ipsa malis.

ET infrà.

Nec leuius laterum tabulæ feriuntur ab vndis,
Quàm graue balistæ mœnia pulsat onus.

ATQVE illa de Decumano,

Qui venit hinc fluctus, fluctus supereminet omnes,
Posterior nono est, vndecimoq; prior.

STATIVS autem modicis versibus hanc perstrinxit materiam: propterea quod in Hypsipyles persona deduxit narrationẽ, in quinto Thebaidos,

Iámque aderãt terræ, quantũ Gortynia currũt
D Spicula: cæruleo grauidam cùm Iuppiter imbri
Ipsa super nubem ratis armamenta Pelasgæ
Sistit agẽs. Inde horror aquis: & raptus ab omni
Sole dies, miscet tenebras: queis protinus vmbra
Concolor. obnixi lacerant caua nubila venti.
Diripiúntq; fretum. nigris redit humida tellus
Verticibus. totúmque notis portantibus æquor
Pendet, & æquato iamiam prope sidera dorso
Frangitur: incertæ nec iam prior impetus alno,
Sed labat. extãtem rostris modò gurgite in imo,
Nunc cælo Tritona ferens. nec robora prosunt
Semideûm Heroũ, puppémque insana flagellat
Arbor, & instabili procumbens pondere curuas
Raptat aquas: remíque cadũt in pectus inanes.

VBI insano epitheto insanam arborem appellauit: neque probè vsus est verbo, *flagellat*, de

re vasta ac solida.

HAEC intuenti, non quid aliud præterea, sed quonam alio modo hæc eadem dici possint, cõtemplandũ est. Quapropter quid item cecinerit Valerius Flaccus vt queat cognosci, versus eius ex Argonauticôn 1, subiiciamus,

-fundunt se carcere lati
Thraces equi, Zephyrusq́; & nocti concolor alis
Nimborum cum prole Notus, crinemq́; procellis
Hispidus, & multa flauus caput Eurus arena.
Induxere hyemem, rauco q́; ad littora tractu
Vnanimi freta curua ferunt. Iam primũ falsum hoc est. si enim quatuor spirant venti, ad litus nũquam impellent mare. Sequitur:

-nec sola tridentis
Regna mouent, vasto pariter ruit igneus æther
Cum tonitru, piceoq́; premit nox omnia cælo.
Excussi manibus remi. QVOD Virgilius,

Excussi manibus radii. conuersáque frontem
Puppis in obliquum resonos latus excipit ictus,
Vela super tremulum subitus volitantia malũ
Turbo rapit. ET MOX: tota cũ protinus alnus:

AVDIS insuauem numerum:

Soluitur, & vasto puppis mare sorbet hiatu.
Illã huc atq; illuc nunc torquẽs verberat Eurus,
Nũc stridens Zephyrus, aufert Notus: vndique feruent
Æquora, cùm subitus trifida Neptunus in hasta
Cæruleũ fundo caput extulit, &c. in quibus sese ille ad Maronis imitationem totũ cõparauit.

DIRÆ. CAPVT XIII.

AB his poteris præliorum apparatus, atque singulas congressiones, varias plagas, euẽtus, mortes diuersis ex poetis conferre. quibus nos superseden dum rati sumus, ne authores ipsi integri describerentur. quocirca nunc ad alia: atque imprimis ad Diras. est enim carmen, quo mala hostibus imprecabantur. priscum illud quidem atque in scenis primùm agitatum: mox ad recẽtiorum animos accommodatũ, quemadmodum suo loco dictum est. Ouidius Ibin suam variis fabularũ adornauit ambagibus. argumentum tamen est idem. Maronianæ quoque rudimenta musæ sũt in carmine ad Battarum: quæ politiore iudicio redegit ad pauca in Bucolicis, sub Damonis persona. Ac quanquam superiore libro diras Polyphemi cũ Elisæ imprecationibus cõparabamus: tamen vt felicius absoluantur iudicia, hic quoque describenda sunt: præsertim cùm ex nono quoque Iliad. quæ ibi no posuimus, afferamus. Polyphemus igitur hæc,

Κλῦθι ποσείδαον, γαιήοχε, κυανοχαῖτα,
Εἰ ἐτεόν γε σός εἰμι, πατὴρ δ' ἐμὸς εὔχεαι εἶναι:
Δὸς μὴ ὀδυσσῆα πτολιπόρθιον οἴκαδ' ἱκέσθαι
Τὸν λαέρτεω, ἰθάκῃ ἔνι οἰκί' ἔχοντα.
Ἀλλ' εἴ οἱ μοῖρ' ἐστὶ φίλους τ' ἰδέειν, καὶ ἱκέσθαι
Οἶκον ἐϋκτίμενον, καὶ ἑὴν ἐς πατρίδα γαῖαν,
Ὀψὲ κακῶς ἔλθοι, ὀλέσας ἄπο πάντας ἑταίρους
Νηὸς ἐπ' ἀλλοτρίης, εὕροι δ' ἐν πήματα οἴκῳ.

Phœnix patris diras recitat,

A -Πατὴρ δ' ἐμὸς αὐτίκ' ὀϊσθεὶς
Πολλὰ κατηρᾶτο, στυγερὰς δ' ἐπεκέκλετ' ἐριννῦς.
Μήποτε γούνασιν οἷσιν ἐφέσσεσθαι φίλον υἱὸν
Ἐξ ἐμέθεν γεγαῶτα. θεοὶ δ' ἐτέλειον ἐπαρὰς,
Ζεύς τε καταχθόνιος, καὶ ἐπαινὴ περσεφόνεια.

DIDO sic, -si tangere portus

Infandum caput, ac terris adnare necesse est:
Et si fata Iouis poscunt: hic terminus hæret.
At bello audacis populi vexatus, & armis,
Finibus extorris, complexu auulsus Iuli,
Auxilium imploret: videátque indigna suorum
Funera: nec, cùm se sub leges pacis iniquæ
Tradiderit, regno aut optata luce fruatur:
B Sed cadat ante diẽ, mediáq; inhumatus arena.
Hęc precor, hãc vocẽ extremã cũ sanguine fũdo.
Tum vos ô Tyrii, stirpẽ & genus omne futurũ
Exercete odiis: cinerésque hæc mittite nostro
Munera: nullus amor populis, nec fœdera sũto.
Exoriare aliquis nostris ex ossibus vltor,
Qui face Dardanios, ferróque sequare colonos,
Nunc, olim, quocunque dabunt se tẽpore vires.
Littora littoribus contraria, fluctibus vndas
Imprecor: arma armis pugnent.

DAMON autem postquam narrauit ea quæ suaderent mortem, subdit secundo loco rerum miracula. Postremo verò,

Omnia vel medium fiat mare. viuite syluæ.
Præceps aerij specula de montis in vndas
Deferar: extremum hoc munus morientis habeto.

Horatianus autem puer in Epodo,

Diris agam vos: dira detestatio
Nulla expiatur victima.
C Quin vbi perire iussus expirauero:
Nocturnus occurram furor:
Petámque vultus vmbra curuis vnguibus:
Quæ vis deorum est manium:
Et inquietis assidens præcordiis
Pauore somnos auferam.
Vos turba vicatim hinc, & hinc saxis petens
Contundet obscœnas anus.
Pòst, insepulta membra different lupi,
Et exquilinæ alites.

HIC, quæ alii vt eueniant imprecantur, minatur se effecturum. Quomodo etiam irata Iuno Virgil. *Sanguine Troiano & Rutulo dotabere virgo:* propterea quod ipsa est author malorum. neque enim deorum reginam vota facere decet ipsam, sed aliis rata facere. Itaque etiã apud Senecam in Hercule furente,

D *Non sic abibunt odia, viuacesq́; aget*
Violentus iras animus, & sæuus dolor
Æterna bella pace sublata geret.
Quæ bella? quicquid pontus aut aer tulit
Terribile, dirum, pestilens, atrox, ferum,
Fractum atq́; domitum est: superat, & crescit ma-(lis,
Iraq́; nostra fruitur: in laudes suas
Mea vertit odia. Quemadmodum Virgilius,
-quę memet in omnia verti.
Minorq́; labor est Herculis iussa exequi,
Quàm mihi iubere. vt illic adit furias: sic & hic,
Adsint ab imo Tartari fundo excita

Eumenides

Eumenides, ignem flammea spargant coma:
Viperea saeua verbera incutiant manus.
& amplificat, *Veniat inuisum scelus,*
Suumq́, lambens sanguinem impietas ferox,
Errorq́, & in se semper armatus furor,
Hoc hoc ministro noster vtatur dolor.
Per eadem vestigia OVIDIVS in IIII,
Non tulit: & secum. Potuit de pellice natus
Vertere Mœonios, pelagoq́, immergere nautas,
Et lacerandа sua nati dare viscera matri:
Et triplices operire nouis Mineides alis:
Nil poterit Iuno, nisi inultos flere dolores?
Idq́, mihi satis est. haec vna potentia nostra est.
Ipse docet, quid agam. fas est & ab hoste doceri.
Maluissem dicere iterum est.
Quidq́, furor valeat, Penthea cæde satisq́,
Ac super ostendit. cur non stimuletur, eatq́,
Per cognata suis exempla sororibus Ino?
mox vt apud SENECAM, furiæ comites,
-luctus comitatur euntem,
Et pauor, & terror, trepidoq́, insania vultu.
CLAVDIANVS autẽ eundẽ furiarũ apparatũ luculentis in Ruffinum versibus explicauit,
-glomerantur in vnum
Innumeræ pestes Erebi: quascunque sinistro
Nox genuit fœtu, nutrix Discordia belli,
Imperiosa Fames, letho vicina Senectus,
Impatiénsque sui Morbus, Liuórque secundis
Anxius, & scisso mœrens velamine luctus,
Et Timor, & cæco præceps Audacia vultu,
Et Luxus populator opum, cui semper adhærẽs
Infelix humili gressu comitatur Egestas,
Fœdáque Auaritiæ complexæ pectora matris
Insomnes longo veniunt examine curæ.
OMNIA pulchrè, sed omnia à cælesti fonte illo,
Vestibulũ ante ipsum, primísque in faucib' orci
Luctus, & vltrices posuere cubilia curæ:
Pallentésque habitãt Morbi, tristisq; Senectus,
Et Metus, & malesuada Fames, & turpis Egestas,
Terribiles visu formæ, Lethúmque, Labórque,
Tum consanguineus Lethi Sopor, & mala mẽtis
Gaudia, mortiferúmq; aduerso in limine bellũ,
Ferreiq; Eumenidũ thalami, & discordia demẽs
Vipereum crinẽ vittis innexa cruentis.
OVIDIANAE autem Hypsipyles clara admodum imprecatio est, -Quod si quis ab alto
Iustus adest precibus Iuppiter ipse meis:
Quod gemit Hypsipyle, lecti quoque succuba
Mœreat, & leges sentiat ipsa suas. (nostri
Vtque ego destituor cõiunx, matérq; duorum,
A totidem natis orba sit atque viro.
Nec maleparta diu teneat, peiúsque relinquat:
Exulet, & toto quęrat in orbe fugam.
Quam fratri germana fuit, miseróque parenti
Filia, tam natis, tam sit acerba viro,
Cùm mare, cùm terras contempserit, aera tẽtet:
Erret inops, expes, cæde cruenta tua.
Hæc ego coniugio fraudata Thoantias oro.
Viuite deuoto nuptáque, vírque toro.
QVAE neque tumida, neque vulgaria, ac tã rotunda, vt tam breui gyro, tam composita apud

A multos etiam excellentes possimus desiderare.
CATVLLI verò Ariadna hæc,
Quare facta virûm multàntes vindice pœna
Eumenides, quibus anguineo redimita capillo
Frons expirantes præportat pectoris iras,
Huc huc aduentate: meas audite querelas:
Quas ego nũc misera extremis proferre medullis
Cógor, inops, ardens, amenti cæca furore.
Quæ quoniam veræ nascuntur pectore ab imo:
Vos nolite pati nostrum vanescere luctum.
Sed quali solam Theseus me mente reliquit:
Tali mente, deæ, funestet, séque, suósque.
SINOVLA euenta designatius exequitur
B Valerius Flaccus in I, -tu nuncia fontum
Virgo Ioui: terras oculis quæ prospicis æquis:
Vltricésque deæ. fásque, & grandæua furorum
Pœna parens, meritis regis succedite tectis,
Et sæuas inferte faces. saeer effera raptet
Corda pauor: nec sola mei grauia arfore nati
Arma ratémq; putet: classéiq, & pontica signa
Atque indignatos temerato littore Reges
Mente agitet: sempérq; metu deducat ad vndas
Arma ciens. Mors sera viam, tentatáq; claudat
Effugia: & nostras nequeat præcurrere diras.
Sed reduces iam iámque viros, auróq; coruscũ
Cernat iter, stabo insultans, & ouantia contra
Ora, manúsque feram, tum vobis siquid inausũ,
Arcanúmque nefas, & adhuc incognita lethi
Sors superest: date fallaci pudibunda senectæ
Exitia, indecoresque obitus. nõ marte nec armis
Aut nati, precor, ille mei dignatus vt vnquam
Ense cadat. quem fida manus, quẽ cura suorum
Diripiat, laceretque senẽ: nec membra sepulcro
C Contegat. Hæc noster de rege piacula sanguis
Sumat, & heu cũctę, quas misit in æquora gẽtes.
VIDEMVS igitur vbíque inuocationes terrorũ numinũ ad vltionẽ, atque exitiũ. quæ sunt apud diuinũ Poetã excellẽtissimè in eodẽ IIII,
Sol, qui terrarum flammis opera omnia lustras,
Tuq́, harum interpres curarum, & conscia Iuno,
Nocturnisq́, Hecate triuijs vlulata per vrbes,
Et diræ vltrices, & dij morientis Elisæ,
Accipite hæc: meritumq́, malis aduertite numen:
Et nostras audite preces. Cuius luce aspersit sua STATIVS in I, Thebaid.
Dij, sontes animas, angustaq́, tartara pœnis
Qui regitis, tuq́, vmbrifero Styx liuida fundo
Quam video, multumq́, mihi consueta vocari
Annue Tisiphone, peruersaq́, vota secũda. & mox,
D Exaudi, si digna precor, quæque ipsa furenti
Subiiceres. orbum visu, regnísque carentem
Non regere, aut dictis mœrẽtem flectere adorti,
Quos genui quocunque toro. quin ecce superbi
Prô dolor! & nostro iandudum in funere reges
Insultant tenebris, gemitúsque odere paternos.
Hísne etiam funestus ego? (Sequũtur verè dira)
-& videt ista deorum
Ignauus genitor? tu saltem debita vindex
Huc ades. & totos in pœnam ordire penates.
Indue quod madidum tabo diadema cruentis
Vnguibus arripui: votísque instincta paternis

A.

I.media in fratres generis consortia ferro
Dissideant.da tartarei regina barathri,
Quod cupiam,vidisse nefas.nec tarda sequetur
Mens iuuenum:modò digna veni:mea pignora
noſces. Alivs modus apud Senec. in OEdi
po,ac ſimilior Horatianis minis,miſta tamen.
Te te cruenta ſceptra qui dextra geris,
Te pater inultus vrbe cum tota petam:
Et mecum Erinnes pronubas thalami traham,
Traham ſonantes verbera.inceſtam domum
Vertam,& penates impio marte obteram.
Proinde pulſum finibus regum ocyus
Agire exulem. Quodcunque funeſto gradu
Solum relinquet,vere florifero virens
Reparabit herbas:ſpiritus puros dabit
Vitalis aura.veniet & ſyluis decor.
Lethum,luéſque,mors,labor,tabes,dolor,
Comitatus illo dignus,excedent ſimul.
Et ipſe rapidis greſsibus ſedes volet
Effugere noſtras,ſed graues pedibus moras
Addam,& tenebo.Reptet incertus viæ
Baculo ſenili triſte pertentans iter,
Præripite terras,auferam cælum pater.

Qvo loco defecit à legibus imprecationũ poeticarum. Hoc enim agimus,vt quæ ex hiſtoriis cognouimus eueniſſe, id in vota imprecantium inferamus. At Polynices nunquam ad ſeniũ perueniſſe dictus eſt. Longè melius mutuas clades prædixiſſet,& in ipſis rogis flammæ diſsipationem. Euripidæ OEdipo in exilium abeũti hoc addidit Seneca. Sophoclis autem OEdipus in Colono bis.ſemel voto,iterum diris,

Ἀλλ᾽ οἱ θεοί σφι μήτε τὴν πεπρωμένην
Ἔριν κατασβέσειαν, ἐν δ᾽ ἐμοὶ τέλος
Αὐτοῖν γένοιτο τῆσδε τῆς μάχης πέρι,
Ἧς νῦν ἔχονται, κἀπαναιροῦνται δόρυ.
Ὡς οὔτ᾽ ἂν ὃς νῦν σκῆπτρα καὶ θρόνους ἔχει
Μείνειεν, οὔτ᾽ ἂν οὑξεληλυθὼς πάλιν
Ἔλθοι ποτ᾽ αὖθις. Hoc votum, hæ diræ,
Σὺ δ᾽ ἔρρ᾽ ἀπόπτυστός τε, κἀπάτωρ ἐμοῦ
Κακῶν κάκιστε, τάσδε συλλαβὼν ἀράς,
Ἅς σοι καλοῦμαι, μήτε γῆς ἐμφυλίου
Δορὶ κρατῆσαι, μήτε νοστῆσαί ποτε
Τὸ κοῖλον Ἄργος, ἀλλὰ συγγενεῖ χερὶ
Θανεῖν, κτανεῖν θ᾽ ὑφ᾽ οὗπερ ἐξελήλασαι.
Τοιαῦτ᾽ ἀρῶμαι, καὶ καλῶ τὸ Ταρτάρου
Στυγνὸν πατρῷον ἔρεβος, ὥς σ᾽ ἀποικίσῃ.
Καλῶ δὲ τάσδε δαίμονας, καλῶ δ᾽ Ἄρη
Τὸν σφῷν τὸ δεινὸν μῖσος ἐμβεβληκότα.
Καὶ ταῦτ᾽ ἀκούσας στεῖχε, κἀξάγγελλ᾽ ἰὼν
Καὶ πᾶσι Καδμείοισι, τοῖς σαυτοῦ θ᾽ ἅμα
Πιστοῖσι συμμάχοισιν, οὕνεκ᾽ Οἰδίπους
Τοιαῦτ᾽ ἔνειμε παισὶ τοῖς αὑτοῦ γέρα.

Eſt & apud Martial. epigrãma nõ abſimile diris.

COMPARATIONES,

Capvt XIIII.

In comparationibus autem deprehẽdemus manifeſtam vel felicitatẽ, vel curam,vel anxietatem,vel exuberãtiam,vel meticuloſam ſuperſtitionẽ. Sunt autem frequentiores de leone: quarum varietatem in hiſce ſpectare licet.

LEO.

Silivs in XI:

Illatus velut armentis ſuper ardua colla
Cùm ſeſe impoſuit,victorq́; immane ſub ira
Infremuit leo, & immerſis grauis vnguibus haſit:
Mandit anhelantem pendens ceruice iuuencum.

Nares potius occupat verbum languidum, *illatus*:& languidius *impoſuit*. In v,autem efficacior & quæ agnoſcat veſtigia Virgiliana,

Haud ſecus è ſpecula praceps delatus opaca
Subſidens campo,ſummiſſos contrahit artus,
Cùm vicina trucis conſpexit cornua tauri,
Quamuis longa fames ſtimulet,leo, nunc ferus alta
Surgentes ceruice toros,nunc torua ſub hirta
Lumina miratur fronte, ac iam ſigna mouentem,
B *Et ſparſa ad pugnas meditantem ſpectat arena.*

Penè omnia ex Marone. De leunculis autem idem in x,propria,ac ſatis leui inuentione,

Haud ſecus,ac Libyca fœta tellure leana,
Inuadunt rapidi iandudum,& inania tentant
Nondum ſat firmo catuli certamina dente.

Maiore ſono Lucani deſcriptio,atque operoſior in I,atque etiam propius accedens ad beſtię naturam. fremit enim ante aggreſsionem. Addit autẽ in extrema deſperatione feram cõſtantiã.

Æſtifera Libyes viſo leo comminus hoſte,
Subſidit dubius,totam dum colligit iram:

Eadem ſanè delineamẽta quæ & Silio,ſed addit
C ex ea,quam vulgò iactant,natura,

Mox,vbi ſe ſaua ſtimulauit verbere cauda,
Erexitq́; iubas vaſto & graue murmur hiatu
Infremuit.tum torta leuis ſi lancea Mauri
Hæreat,aut latum ſubeant venabula pectus,
Per ferrum tanti ſecurus vulneris exit.

Fruſtratum autem præda non ignobili carmine Claudianus libr. II, in Ruffinum,

-vacuo qualis diſcedit hiatu
Impatiens remeare leo:quem plurima cuſpis,
Et paſtorales pepulerunt igne cateruæ:
Inclinátque iubas,demiſsáque lumina velat:
Et trepidas mœſto rimatur murmure ſyluas.

Qvae tamen in II, de raptu Proſerpinæ eſt,exprimit idẽ argumẽtũ,quod ſuperiores:

Ille velut ſtabuli decus, armentíque iuuencam
D Cùm leo poſſedit:nudataque viſcera fodit
Vnguibus:& rabiem totos erexit in armos.
Stat craſſa turpis ſanie:nodóſque iubarum
Excutit,& viles paſtorum deſpicit iras.

Ex iis autem,quas ſex poſuit Papinivs diuerſis locis,quænam ſit excellentior,videamus. in VI, Thebaidos hæc,

Qualis vbi primam leo mane cubilibus atris
Erexit rabiem (verba eadẽ quę Claudiani) *& ſano ſpeculatur ab antro*: ſic Silius *opacam ſpeculam*:
Aut ceruum,aut nondum bellantem fronte iuuencum,
It fremitu gaudens,licet arma gregeſq́; laceſſant
Venantum: prædam videt, & ſua vulnera neſcit.

Sic Lucanus, *ſecurus vulneris*,

In eodem libro leonis nobilitatem,

Vt leo,Maſſyli cùm lux ſtetit obuia ferri.

Tunc

Tunc iras, tunc arma ciet, si decidat hostis,
Ire super satis est, vitamq; relinquere victo.

In nono autem quæ describitur, & quæ suprà ex SILII X, recitabatur, haud absimilis,

Vt leo, cui paruo mater Getula cruentos
Suggerit ipsa cibos. cùm primùm crescere sensit
Colla iubis, toruúsq; nouos respexit ad vngues:
Indignatur ali: tandémque effusus apertos
Liber amat campos, & nescit in antra reuerti.

ALIAS iras, aliúsque modi animum generosum, in XI,

-indomitos vt cùm Massyla per arua
Armenti reges magno leo frangit hiatu,
Et contentus abit: rauci tunc comminus vrsi,
Tunc auidi venère lupi, rabiéque remissa
Lambunt degeneres alienæ vulnera prædæ.

SATIATVS enim leo abit, relinquens quod superest ignobilioribus bestiis. Tametsi à physicis dictum est halare eum tetros odores in prędæ reliquias, qua fœditate ab iis abhorreāt feræ.

SEQVVNTVR duæ, altera effœti iam, atque viribus destituti: altera cicurati prior est in eodem,

-qualis leo rupe sub alta,
Quē viridē quondā syluæ, mōtésque tremebāt:
Iam piger & longo iacet exanimatus ab æuo.
Magna tamen facies, & non adeunda senectus.
Et, si dimissus veniat mugitus ad aures,
Erigitur, meminítque sui, viresque peractas
Ingemit, & campis alios regnare leones.

ALTERA in I, Thebaidos,

Vt leo materno cùm raptus ab vbere, mores
Accepit: pectísque iubas, hominémque vereri
Edidicit: nullásque ruit, nisi iussus in iras.
Si semel aduerso radiauit lumine ferrum:
It iurata fides: domitórque inimicus.

SIMILLIMA Lucani in IIII,

Sic vbi desuetæ syluis, in carcere clausæ
Mansueuere feræ, & vultus posuere minaces,
Atq; hominem didicêre pati: iam non à ferro, sed gustatu sanguinis efferari: *-si torrida paruꝰ*
Venit in ora cruor: redeunt rabiesq; furorq;:
Admonitaq; tumens gustato sanguine fauces.
Feruet, & à trepido vix abstinet ora magistro.

Sic etiā tradit cū cæteris Plinius: cicurē leonē lambētem nihil noui moliri: attenuata demum cute vbi ad sanguinis gustum deuentum sit, feritatem pristinam renouari.

Leæna — DE Leæna quoque, & eius amore erga catulos luculentè cecinit in X, PAPINIVS,

Vt Lea, quam sæuo fœtam pressere cubili
Venantes Numidæ: natos erecta superstat
Mente sub incerta, toruū, ac miserabile frēdēs.
Illa quidem turbare globos, & frangere morsu
Tela queat, sed prolis amor crudelia vincit
Pectora, & in media catulos circumspicit ira.

CVI placuit adiungere eiusdem Tigrin ex eodem,

Tigris — *-sic aspera Tigris*
Fœtibus abreptis, Scythico deserta sub antro
Accubat: & tepidi lambit vestigia saxi.

A *Nusquam ira: silet, & rabies, feritasq; fameſq;*
Oris- fames oris, duriusculum,
-eunt præter secura armenta gregesq;
at armenta nulla pascuntur illis locis.
Aspicit illa iacens, vbi enim quibus vbera pascat:
minus quadrat pascere vbera.
Aut quos ingenti premat expectata rapina.
at nō premit catulos præda, sed iuuat apposita.

VRSÆ,

Proxima leonis generositati vrsæ feritas est: quapropter è VI, Pharsaliæ Pannonicam feram, & assuetum Numidicis venatorem videamus,

Pannonis haud aliter post ictum sæuior vrsa:
B *Cùm iaculum parua Libys amentauit habena:*
Se rotat in vulnus, telúmque irata receptum
Impetit, & secum fugientem circuit hastam.

Non potuit planius depingi & fuga & conuersio bestiæ in vulnus simul. Hoc enim vidimus nos. Quippe hoc habent vrsi nostrates. non rarò sanè interfuimus venationi: vt telo potius, ac prius irascantur, quàm percussori. Contrà de leone proditum est.

TAVRI

Neque semper leoni cedit taurus. cicurem nánque leonem à tauro victum sępe audiuimus, semel vidimus. Mutua igitur eorum prælia recitabo primùm ex Idea poetarum: i. Georgic. III, deinde ex aliis. In libr. Aristotelis, atque in Originibus dictum est quid esset ἀπημαγκλεῖν. Id ex
C hac narratione facilè declaratur,

Illi alternantes multa vi prælia miscent
Vulneribus crebris, lauit ater corpora sanguis:
Versaq; in obnixos vrgentur cornua: vasto
Cum gemitu reboant, syluęq; & magnus Olympꝰ.

Placet etiam addere diuina illa ex historiis naturalibus,

Nec mos bellantes vnà stabulare: sed alter
Victus abit, longéque ignotis exulat oris:
Multa gemens, ignominiam plagásque superbi
Victoris, tum quos amisit inultus, amores.
Et stabula aspectans regnis excessit auitis.

PROSEQVENDVS ergo ad reditū vsque,

Ergo omni cura vires exercet, & inter
Dura iacet pernox instrato saxa cubili,
D Frondibus hirsutis, & carice pastus acuta.

POST hæc arguta illa & rotunda,

Et tentat sese, atque irasci in cornua discit,
Arboris obnixus trunco, ventosq; lacessit
Ictibus, & sparsa ad pugnam proludit arena.

HAEC exercitatio, hic reditus,

Post vbi collectum robur, viresq; receptę:
Signa mouet, præcepsq; oblitum fertur in hostem.

Deinde eam apponit comparationem, qua & alios omnes superat, & seipsum prouocat. quippe ex VII, diuini operis suprà posuimus hanc,

Fluctus vti primo cœpit cum albescere vento
Paulatim sese tollit mare, & altius vndas
Erigit, inde imo consurgit ad æthera fundo.

Hic verò hanc,

Fluctus vt in medio cœpit cùm albescere ponto
Longius, ex altóque sinum trahit, vtque volutus

Ad terras, immane sonat per saxa, nec ipso
Monte minor procumbit: at ima exęstuat vnda
Vorticibus, nigrámque altè subiectat arenam.

LVCANVS autem in II, sine metaphora tegnorum & signorum,

Pulsus vt armentis primo certamine taurus,
Syluarum secreta petit: vacuósque per agros
Exul in aduersis explorat cornua truncis:

QVANTO viuidiora illa Maronis?

Nec redit in pastus, nisi cùm ceruice recepta
Excussi placuere tori: mox reddita victor
Quoslibet in saltus comitantibus agmina tauris
Inuito pastore trahit. CONsiderabis an tauri comitentur nouum victorem.

STATIVS in II, Thebaidos vtitur Lucani verbis quibusdam,

-veluti dux taurus amata
Valle carens. pulsum solito quē gramine victor
Iussit ab erepta longè mugire iuuenca:
Cùm profugo placuere tori, ceruixque recepto
Sanguine magna redit, fractæq; in pectore vires
Bella cupit, saltúsque & capta armēta reposcit,
Iam pede, iā cornu melior. pauet ille reuersum
Victor: & attoniti vix agnouere magistri.

IN III, autē victorem taurum optimis describit versibus,

-sic nota in pascua taurus
Bellator redit: aduerso cui colla, suóque
Sanguine proscissíque natant palearibus armi.
Tunc quoque lassa tumet virtus: multúmque superbit
Pectore despecto. vacua iacet hostis arena
Turpe gemens, crudósque vetat sentire dolores.

DE eodem in IIII,

Vt possessa diu taurus meat arduus inter
Pascua, iam lassa ceruice, & inanibus armis:
Dux tamen. haùd illum bello attentare iuuencis
Sunt animi. Nā trunca vident de vulnere multo
Cornua, & ingētes plagarum in pectore nodos.

FLACCVS autem in II, Argonauticôn,

-qualis per pascua victor
Ingreditur, tum colla tumens, tum celsior armis
Taurus: vbi assueti pecoris stabula alta reuisit,
Et patrium nemus, & belloquos vltus, amores.

TANTVM verò pugnacis naturæ in hoc animali ab hoc poeta compertum est, vt etiam aliis duobus locis eius comparationibus ingenium suum exornarit. In VI,

Non sic ductores gemini gregis horrida tauri
Bella mouent: medio coniunx stat candida prato
Victorem expectans: rumpunt obnixa ferentes
Pectora: subdit amor stimulos ac vulnera sanat.

Neque de nihilo est, cùm candor additur iuuencæ. nam & nos equos habuimus, qui in cādidas essent feruidiores: & nūc mulus est nobis, qui equabus candidis plus mouetur. Quod autē suprà modestè dixit, victoriam minuere sensum doloris: hic audacius ait, amorē vulnera sanare. non enim sanat, sed prohibet acerbitatē. In XI,

Sic vbi regnator post exulis otia tauri
Mugitum hostilem summa tulit aure iuuēcus,
A Agnouítque minas: magna stat feruidus irá
Ante gregē, spumísq; animos ardētibus offert:
Nūc pede toruus humū, nūc cornib⁹ aera findēs.
Horret ager, trepidæque expectāt prælia vaccę.

APER.

Aper his proximum occupabit locum: cuius cōparatio est apud Statium in XI,

Fulmineos veluti præceps cùm comminus egit

Ira sues deinde mutat numerum: quemadmodum apud Aristotelem, Theophrastum, Terentium suis locis obseruatū est à nobis.

-strictisq; erexit pectora setis:

Igne tremunt oculi. posuit: *tremunt*, pro scintil-
B lant. nam sanè sunt ἀτενεῖς: intenti scilicet. qui est impetus & constantia, vt apud Plinium.

-lunataq; dentibus vncis
Ora sonant, spectat pugnas de rupe propinqua
Venator pallens: imo ardēs, & bonæ spei plenus: *canibusq; silentia suadet.*

SILIVS autem in I.

Fulmineus, ceu Spartanis latratibus actus:
Cùm syluam occursu venantum perdidit, hirto
Horrescit sæuus dorso, & postrema capessit
Prælia, candentem mandens aper ore cruorem,
Iamq; gemens geminum contra venabula torquet.

non est gemitus: quippe is affectus ex mœtore, quoties inclusi in corde spiritus erumpunt. At in apro hoc est quod in lignatore: qui conatus adiuuat aspiratione in ictibus. si hisce poetis notum fuisset, quantum ignis eo in furore concipiūt dentes: nō reticuissent. Hæc autem cū Virgilianis comparata lucem amittēt, quam possūt illorum absentia impetrare. essent enim optima
C si illa non fuissent.

LVPI.

Nunc lupi audaciam, versutiam, insidias spectemus in aliis poetis post Virgilium.

SILIVS in VII, -ceu nocte sub atra
Munitis pastor stabulis, per ouilia clausum
Impauidus somni seruat pecus: effera sæuit,
Atque impasta truces vlulatus turba luporum
Exercet, morsúque quatit restantia claustra.

AVDACIA hæc inconsulta: aperit enim pastori aggresiones suas. STATIVS autem in quarto propius imitatur circunspectionē Virg.

Ille velut pecoris lupus expugnator opimi,
Pectora tabenti sanie grauis, hirtáque setis
Ora cruentata deformis hiantia lana:
Decedit stabulis, huc illuc turbida versans
D Lumina: si duri comperta clade sequantur
Pastores, magníque fugit non inscius ausi.

AD illam verò Maronis: quæ est in II, diuini operis, in V, Thebaidos inuenies eam aspirate quam de Leæna scribit STATIVS,

-non aliter Scythicos armenta per agros
Hyrcanæ clausere Leæ, quas exigit ortu
Prima fames, auidiq; implerunt vbera nati.

Non minore studio in hac quoque eandem imitatus est,

-rabidi sub agmine mistlo
Sub noctem coiere lupi, quos omnibus agris,

Nil non

Vil non ausa fames, longo tenuauit hiatu.
Credo ita voluit: Attenuatos exercuit omnibus agris. Neque enim potuit fames omnibus locis attenuare. perpetua enim fuisset,

Iam stabula ipsa premūt, torquet spes irrita fauces
Balatusq́, tremens, pinguesq́, ab ouilibus agna.

Melius pauidæ: aut sic,

Balatusq́, frequens trepidis ab ouilibus.

Sequuntur similia illis Silii,

Quod superest, duris astringunt postibus vngues,

Languida vox, & iners hic, *astringunt.*

Pectoraq́, & siccos minuunt in limine dentes.

Astum verò in I, Achilleidos,

-ceu fœdere iuncto
Hyberna sub nocte lupi. licet & sua pulset
Natorúmque fames: penitus rabiémq; minásq;
Dissimulāt, humiléique meā t: ne nūciet hostes
Cura canum, & trepidos moneat vigilare magistros.

A D lupos quoque referas simul & ad ceruas aliorum, quę idē poeta posuit in v, Thebaidos,

-qualis cùm cerua cruentis
Circunuenta lupis: nullum cui pectore molli
Robur, & in volucri tenuis fiducia cursu:
Præcipitat suspensa fugam: iam iámque teneri
Credit, & elusos audit concurrere morsus.

L O N G E aliā à cerua illa Virgiliana.

EQVVS.

Brutorum nobilissimū pulcherrimúmque iā ex poetis pictum exhibeamus. Multa promes diuina ex III, consummati operis apud Poetā. Silius in x, de certatore,

Sic vbi prosiluit Pisæo carcere præceps,
Ante suos it victor equus, curruq́, per auras
Non solùm ante alios, sed enim (mirabile dictu)
Haud vlli durant visus æquare volantem.

At neque volant numeri: neque nō durum verbum, *durant*: Quid enim est? oculus non *durat æquare* currentem.

L O N G E felicius C L A V D I A N V S in nuptiis Honorii, ad normam Virgilianam,

Nobilis haud aliter sonipes, quē primus amoris
Sollicitauit odor, tumidus, quatiénsq; decoras
Curuata ceruice iubas, Pharsalia rura
Peruolat, & notos hinnitu flagitat amnes
Naribus accensis. mulcet fœcunda magistros
Spes gregis. & pulchro gaudent armēta marito.

P R I O R I comparationi similior ea quæ in I, Pharsaliæ, *-quantum clamore iuuatur*

Eleus sonipes, quamuis iam carcere clauso
Immineat foribus, pronusq́, repagula laxet.

Quæ verò in III, de equo scribuntur, non iam designant comparationem. poteris tamen inde petere: est enim narratio fessum equum longè latéque declarans. tu eligito meliora,

Quippe vbi non sonipes motus clāgore tubarū
Saxa quatit pulsu, rigidos vexantia frenos
Ora tenens: spargítque iubas, & surrigit aures:
Incertóque pedum pugnat non stare tumultu.

A V D I S quandam peregrinitatem,

Fessa iacet ceruix, fumant sudoribus artus:
A Oráque proiecta squallent arentia lingua:
Pectora rauca gemūt, quæ creber anhelit' vrget:
Et defecta grauis longè trahit ilia pulsus.
Siccáque sanguineis durescit spuma lupatis.
(Malim, *Rorsq́, sanguineis arescit*)
Iámque gradū neq; verberib', stimulísq; coacti
Nec quamuis crebris iussi calcaribus addunt.

Longè mollius possunt hæc & magnificentius,

Iam neq́, lenta gradū languentibus addere possunt
Verbera, frustratiq́, latus calcaribus vrgent:

vel sic: *nec fossi parent calcaribus armi.*

Tametsi hoc est maximum præceptum nostris imitatoribus proponendum. ne potius dicant, quæ alii dixerunt, quàm quæ non dixerunt: nisi lucem, numeros, venerem adiungere sese posse sperant, quæ Flacco, Lucano, Silio sæpe desunt.

B Q V A M Q V A M verò Latinorum comparationibus locus hic designatus est: libet tamē Oppiani absolutissimi Græcorum apponere quæ de equo in v, posuit Piscationum. -ὥστε τις ἵππος

Ἱδρῶτ' ἐξανύσας κεμαδῶνα, τέρμα τις ἄκρον
Ἀφρὸν ὑφ' αἱματόεντα φέρει σκολιοῖσι χαλινοῖς
Ἐμπνείει: θερμὸν δὲ δι' ὅλου σῶμα κέδραται ἆσθμα.

SERPENTIS.

Ad alia transeundū animalia. Serpentis comparationem habes in II, Æneid. quam suprà posuimus: nunc aliorū ingenia experiamur. Silius in XVII, *Qualis in æstiferis Garamantum fœta veneno Attollit campis feruenti pastus arena*
C *Colla Paretonius serpens, lateq́, per auras*
Vndantem torquet perfundens nubila tabem.

Cęterum vt locupletius queas aliquid explicare, cōstituenda sunt hic trium poetarum carmina, quibus serpentum narrationes luculentæ sunt. Silii in VI, cæteris impar,

-serpens centum porrectus in vlnas
Lethalem ripam, & lucos habitabat Auernos.
Ingluuiē immensi vētris, grauidámque venenis
Aluum deprensi satiabant fonte leones,
Aut acta ad fluuium torrenti lampade Solis
Armenta, & tractæ fœda grauitate per auras
Ac tabe afflatæ volucres: semesa iacebant
Ossa solo informi, latéque repletus, & asper
Vastatis gregibus, nigro ructabat in antro.
Isque, vbi feruenti concepta incendia pastu
D Gurgite mulcebat rapido & spumātibus vndis,
Nondum etiā toto demersus corpore in amnē,
Iam caput aduersæ ponebat margine ripæ.

L O N G E melioribus numeris Papinius in v,

Terrigena exoritur serpens: tractuq́, soluto
Immanem sese vehit, ac post terga relinquit.

Quia motus reptilium fluctuabundus est. cōstat enim ex pulsu primo, mox tractu: quemadmodū in cæteris quoque animalib'. Icirco se relinquit post terga: eam partem quam tracturus est, post impulsionem antecedentis. Sequitur, *Liuida fax oculis.* maluit liuidam lucē attribuere, quàm puram igneam: cuiusmodi sanè magis placet mihi,

-tumidis flat more veneni
Spuma virens, ter lingua vibrat: terna agmina adūci
Dentis, & aurata crudelis gloria frontis

Prominet. Agnoscas quantum & cuiusmodi, ex iis quæ facit, *-misera nunc robora syluæ*
Atterit, & vastos tenuat complexibus ornos.
Sæpe super fluuios geminæ iacet aggere ripæ
Continuus, squammisq; incisus adæstuat amnis.
& mox de siticuloso,

Sæuior anfractu laterum sinuosa retorquens
Terga solo, siccísque nocens furit igne veneni:
Voluitur, & vacuis fluuiorum in vallibus errat.
Incertúsque sui, liquidum nunc aera lambit
Ore supinato: nunc arua gementia radens
Pronus adhæret humo, si quid viridãtia sudent
Gramina: percussæ calidis afflatibus herbæ
Qua tulit ora cadũt, moritúrq; ad sibila cãpus.

DEINDE ponit comparationem, astque tãtum esse, quãtus anguis cælestis, qui inter vtrãque vrsam tenditur: sicut Silius in III. Ouidius horum multa, minore tamen sono, in III, transformationum,

Martius anguis erat, cristis præsignis, & auro.
Igne micant oculi, corpus tumet omne veneno.
Tresq; micant linguæ, triplici stant ordine dentes.
& mox, *-longo caput extulit antro*
Cæruleus serpens, horrendaq; sibila misit. nec multò pòst, *Ille volubilibus squammosos nexibus orbes*
Torquet, & immenso saltu sinuatur in arcum.
At media plus parte leues erectus in auras
Despicit omne nemus, tantoq; est corpore, quanto,
Si totum spectes, geminas qui separat Arctos.

Quemadmodum apud Statium, sic facit ille iactum lapidis in prima aggressione. Sic Ouidius denique,

-plenis tumuerunt guttura venis.
Spumáque pestiferos circunfluit albida rictus.
Terráq; rasa sonat squãmis: quísque halitus exit
Ore niger, stygio vitiatas inficit herbas.

POST hæc indulget ingenio,

Ipse modò immensum spiris facientibus orbem
Cingitur, interdum longa trabe rectior extat:
Impete nunc vasto, ceu concitus imbribus amnis
Fertur, & obstantes perturbat pectore syluas.

Habes multam lucem in hisce, multos recessus. verùm tot, tanta, tam bona, cum illis paucis cõparare non equidem ausim,

Ecce autẽ gemini à Tenedo tranquilla per alta,
Horresco referens, immensis orbibus angues
Incumbunt pelago, paritérque ad littora tẽdũt:
Pectora quorum inter fluctus arrecta, iubæque
Sanguineæ exuperant vndas, pars cætera pontũ
Ponè legit, sinuátque immẽsa volumine terga.
Fit sonitus spumante salo: iámq; arua tenebãt:
Ardentésque oculos suffecti sanguine & igni,
Sibila lambebant linguis vibrantibus ora.

ILLA verò splendidissima, numerosissima, rotũdissima, ex II, perfectissimi operis præterire mihi religio est,

Tollentemq; minas, & sibila colla tumentem
Deiice. iámque fuga timidum caput abdidit altè
Cùm medij nexus, extremæq; agmina caudæ
Soluuntur, tardósq; trahit sinus vltimus orbes.

Addamus & illa Apollineis non inferiora,

A Est etiam ille malus Calabris in saltibus anguis
Squammea conuoluens sublato pectore terga,
Atque notis longam maculosus grãdibus aluũ.
Qui, dum amnes vlli rumpuntur fontibus, & dũ
Vere madent vdo terræ, ac pluuialibus Austris,
Stagna colit, ripísque habitãs, hic piscibus atrã
Improbus ingluuiẽ, ranísq; loquacibus explet.
Postquam exhausta palus, terræque ardore dehiscunt:
Exilit in siccũ, & flãmantia lumina torquens
Sæuit agris, aspérq; siti, atque exterritus æstu.

AQVILÆ AC SERPENTIS,

Serpentis autẽ atque aquilæ comparationẽm
B suprà posuimus ex Marone: hic ex aliis. Pugnat pro pullis apud Silium lib. XII,

Haud secus occuluit saxi quos vertice fœtus
Ales fulua Iouis, tacitoq; ad culmina nisu
Euasit serpens, serretq; propinquus hiatu:
Illa hostem rostro, atq; assuetis fulmina ferre
Vnguibus incessens, nidi circumuolat orbem.

Virgilius, quemadmodum suprà posuimus, pugnam tanquam inter hostes. At Oppianus in V, Piscationum, quod hic de Aquila, ipse de hirundine: alio tamen euentu,

Ὡς δ' ὁπότ' ὀρταλίχοισι χελιδόνι νηπιάχοισι
Νήδυον ὑπὸ ἐρίπνῃσι τυχὸν ὄφις ἄγχι πελάσσῃ, &c.

Nam suprà posuimus in comparatione Maronianæ lusciniæ.

C SIMILLIMA in V, Thebaidos,

Ac velut aligera sedem fœtusq; parentis
Cùm piger vmbrosa populatus in ilice serpens:
Illa redit, querulaq; domus mirata quietem
Stat super impendens, aduectósq; horrida mæstos
Excutit ore cibos, cùm solus in arbore chara
Sanguis, & errantes per capta cubilia plumæ.

Virgilii autem filo texuit augurium suum Claudianus in bello Gildonico, *-fuluusq; tonantis*
Armiger ad liquidam cunctis spectantib' æthram
Correptum pedibus curuis innexuit hydrum.
Dumq; reluctantem morsu partitur obunco.
Hæsit in vngue caput, truncatus decidit anguis.

Aquilæ verò naturam in exploranda pullorum generositate, describit idem in præfatione quam dixit in tertium Honorii consulatum,

D Paruos non aquilis, fas est, educere fœtus,
Ante fidem Solis, iudiciúmque poli.
Nam pater, excusso saliit cùm germine proles,
Ouáque maternus rupit hiulca tepor,
Protinus implumes conuertit ad æthera nidos,
Et recto flammas imperat ore pati.
Consulit ardentes radios, & luce magistra,
Naturam, vires, ingeniúmque probat.
Degeneres refugo torsit qui lumine visus:
Vnguibus hunc sæuis ira paterna ferit.
Exploratores oculis qui pertulit ignes,
Sustinuítque acie nobiliore diem,
Nutritur: volucrúmq; potens, & fulminis hæres
Gesturus summo tela trisulca Ioui.

QVAE satis leuia Lucan' inelusit pulcherrima cõparatione: sic enim scribit in IX, vnde videtur ille sua deformasse,

Vtque

Vtq; Iouis volucer calido dum protulit oue
Implumes natos, solis conuertit ad ortus.
Qui potuere pati radios, & lumine recto
Sustinuere diem, cæli seruantur in vsus.
Qui Phœbo cessere, iacent.

PHOENIX.

In secundo de laudibus Stiliconis, pulchra Phœnicis comparatio apud Claudianum,

Sic vbi fœcunda reparauit morte iuuentam:
Et patrios idem cineres, collectaq; portat
Vnguibus ossa pijs: Niliq; ad littora tandem
Vnicus extremo Phœnix procedit ab Euro.

Ad quem locum attulissem similes sententias ex luculẽtissimo poematio eiusdem poetæ. verùm ea opera in sequentem librum dilata est: vbi certa loca cum Lactantii locis conferuntur.

DELPHINI.

Ex quinto libro diuini operis, Delphinorum comparationem suprà describebamus. cum qua quid cõueniat illi quæ in nono Thebaidos posita est, iudicare poteris,

Qualis cæruleis tumido sub gurgite terror
Piscibus: arcani quoties deuexa profundi

(Epitheton, *arcani*, importunum hìc)

Scrutantem delphina vident: fugit omnis in imos
Turba lacus: viridesq; metu stipantur in algas.
Nec prius emersi, quam summa per æquora flexus
Emicet: & visis malit certare carinis.

FERA IN CAVEA.

Inter leones ex Lucano feræ cicuratæ posuimus cõparationem: cui addẽdum est quod fecit Claudianus: aliò nánque spectat. Illa mansueta efferascit: hæc ferox stupet,

Vt fera quæ montes nuper dimisit auitos,
Altorumq; exul nemorum damnatur arenæ:

Notabis eloquutionem,

Muneribus commota ruit. Vir murmure contrà
Hortatur, nixusq; genu venabula tendit.
Illa pauet strepitus: cuneosq; erecta theatri
Despicit: & tanti miratur sibila vulgi.

Non *despicit*, sed suspicit: neque verò contemnit, si *pauet*. Neque satisfacit, *tanti*: aliud mallem.

Verè cicurem Statius dat in quinto Thebaidos,

Vt fera, quæ placido rabiem desueta magistro,
Tardius arma mouet: stimulisq; & verbere crebro
In mores negat ire suos.

GRVES.

Ex eodẽ Lucano Grues in superioribus iudiciis recensebantur. nunc è Statio afferamus. Ille nánque Thebaidos quinto sic,

Qualia trans pontum Pharijs defensa serenis
Rauca Parætonio decedunt agmina Nilo,
Quum fera ponit hyems: illæ clangore fugaci
Vmbra fretis, aruisq; volant: sonat auius æther.
Iam Borean, imbresq; pati: iam nare solutis
Amnibus, & nudo iuuat æstiuare sub Hæmo.

Non satisfacit, quum ait, *iuuat pati Borean*: imò, frui: neque enim gelidus est. Neque intelligo quid conferat gruibus natatio. nam *sub Hæmo* non ponẽte hyeme: sed, quanquã tunc vix quoque, sub cancro natatur.

APES.

Quid, quóque modo de Apibus statuas scribere, non potes aliunde melius capere cõsilium, quàm ex deo poetarum. Neque id solùm eo in libro, qui omnem humanam diligentiam superauit: quartũ dico Georgicôn: sed etiam in primo diuini operis. quæ quoniam suprà notauimus, non hic repetentur. Sed conferantur illa Claudiani in Ruffinum,

-veluti pastoris in ora
Commotæ glomerantur apes: qui dulcia raptu
Mella trahit, bellaq; cient, & spicula tendunt:
Et tenuis saxi per propugnacula cuncta
Rimosum patriam, dilectaq; pumicis antra
Defendunt: pronoq; sanos examine velant.

Ad lucem Virgilianam directis metaphoris. Alia ratio fugitiuarum apud eundem in primo, de sexto Honorii consulatu,

-qualis Cybeleia quassans
Hyblæus procul æra senex, reuocare fugaces
Tinnitu conatur apes: quæ sponte relictis
Desciuere fauis, sonituq; exhaustus inani,
Raptas mellis opes, solitæq; oblitæ latebræ,
Perfida deplorat vacuis examina ceris.

Post operam diurnam Silius reuersionem canit in secundo, aut imminente tempestate,

Aut vbi Cecropius formidine nubis aquosæ
Sparsa super flores examina tollit Hymettos:
Ad dulces ceras, & odori cortices antra:

Audis quàm hæret versus, nec properant, vt vult hìc,

Mellis apes grauidæ properant: densoq; volatu
Rimæum conuexa glomerant ad limina murmur.

Neque dicam Glomerare murmur.

Vicit Statius Claudianum in x, Thebaidos,

Sic, vbi puniceo pastor rapturus ab antro
Armatas erexit apes, fremit aspera nubes,
Inq; vicem sese stridore hortantur: & omnes
Hostis in ora volant. Mox deficientibus alis
Amplexæ, paruamq; domum, capsinaq; plangunt
Mella: laborantesq; premunt ad pectora ceras.

Altera verò Claudiani similior est ei, quam ponit Lucanus in nono,

-simul effœtas linquunt examina ceras:
Atque oblita faui non miscent nexibus alas:
Sed sibi quæque volat, nec iã degustat amarum
Desidiosa thymum: Phrygii sonus increpat æris:
Attonitæ posuere fugam, studiúmque laboris
Florilegi repetunt, & sacri mellis amorem.
Gaudet in Hyblæo securus gramine pastor
Diuitias seruasse casæ.

SEDVLITATEM Claudianus in secundo de raptu, *-credas examina fundi*

Hyblæum raptura thymum: quum cerea reges
Castra mouent: fagiq; cauo demissus ab alueo
Mellifer electis exercitus obstrepit herbis.

MARTIS. A

Ex Marone deducebamus Martis descriptionem: quãto sit ea Silius inferior, ex primo libro coniectari potes,

Quantus Bistoniis latè Gradiuus in oris
Belligero rapitur curru, telumq́ coruscans,
Titanum quo pulsa cohors, flagrantia bella
Cornipedum afflatu domat, & stridoribus axis.

Imò accendit bella, non *domat*. & in *afflatu* equorũ plus flatus est: atque in stridore axis plus strepitus quàm rei.

Breuius, sed non mollius Claudianus in Eutropium,

Ecce autem flauis Gradiuus ab vsque Gelonis
Arma cruentato repetebat Thracia curru:
Subsidunt Pangæa rotis, alteq́ sonoro
Strident axe niues. B

Magna Papinii prudentia, qui quum illa Virgiliana sese posse assequi desperaret: stilum cõuertit ad illius sedes describendas,

-vbi mille furoribus illi
Cingitur aduerso domus immansueta sub Hæmo,
Ferrea compago laterum. ferro arcta teruntur
Limina: ferratis incumbunt tecta columnis.
Læditur aduersum Phœbi iubar: ipsáque sedem
Lux timet, & durus contristat sidera fulgor.
Digna loco statio.

Explicat comitatum Virgilianum,

-primis salit Impetus amens
E' foribus, cæcúmque Nefas, Iræque rubentes,
Exanguésque Metus: occultísque ensibus astant
Insidiæ, geminúmque tenens Discordia ferrum. C
Innumeris strepit aula Minis. tristißima Virtus
Stat medio, lætúsque Furor: vultúque cruento
Mors armata sedet. Bellorum solus in aris
Sanguis, & incensis qui raptus ab vrbibus Ignis,
Et rerum Exuuiæ. circum & fastigia templi
Captæ insignibant gentes, cælatáque ferro
Fragmina portarum, bellatricésque carinæ,
Et vacui currus, protritáque curribus ora.
Pœnæ etiã, Gemitúsq; adeò vis omnis, & omne
Vulnus vbique ipsum, sed nõ vsquã ore remisso
Cernere erat.

CERERIS.

In duodecimo Thebaidos luculenta est admodum Cereris comparatio, D

Qualis ab Ætnæis accensa lampade saxis
Orba Ceres magnæ variabat imagine flammæ
Ausonium Siculúmque latus, vestigia nigri
Raptoris, vastósque legens in puluere sulcos.
Illius insanis vlulatibus ipse remugit
Enceladus, ruptóque vias illuminat igni.
Persephonen amnes, syluæ, freta, nubila clamãt,
Persephonen: Stygii tantùm tacet aula mariti.

Clavdianvs autem non iam ad cõparandum deduxit versus suos, sed ad iustam narrationem. Sic enim scriptũ est in tertio de raptu,

-retroq́ solutis
Crinibus, ascendit fastigia montis anheli:
Exuperatq́ æstus, & nulli peruia saxa:
A *Atque indignantes vestigis calcat arenas.*

Haud ita multò pòst,

Exitq́ reos flores, ipsumq́ rapinæ
Detestata locum, sequitur dispersa vicarum
Indicia: & pleno rimatur lumine campos.
Inclinatq́ faces. Omnis madet orbita fletu,
Omnibus adiungit: quocunque it, æquore fuluis

(Non semel fuluas vndas appellat)

Adnatat vmbra fretis, externaq́ lucis imago.
Italiam Libyamq́ ferit: clarescit Hetbruscum
Littus, & accenso resplendent æquore Syrtes.

Ouidius in quinto Transformationum,

-illa duabus
Flammiferas pinus manibus succendit ab Ætna:
Perq́ pruinosas tulit irrequieta tenebras.
Rursus vbi alma dies hebetarat sidera, natam
Solis ab occasu, Solis quærebat ad ortus.

B Pauca item ex Callimachi hymno in Cererem.

DIANAE.

Dianam post Virgilii comparationem, apud alios videamus. Eam describit cum Phœbo sub Latonæ cura Claudianus, in Probini consulatu,

Qualis purpureas præbebat candida vestes
Numinibus Latona suis quum sacra redirent
Ad loca nutricis iam non errantia Deli:
Illa ferox saltus, & desolata relinquens
Mænala, lassato Cretæ venatibus arcu:
Phœbus adhue nigris rorantia tela venenis,
Extincto Pythone ferens. Tunc insula notos
Lambit amica pedes: ridétque Ægæus alumnis
Lenior, & blando testatur gaudia fluctu.

Stativs in primo Achilleidos cum ipsis Nymphis & Pallade breuißimè,

-quales Siculæ sub rupibus Ætnæ
Naides Ennæas inter Diana, feroxq́
Pallas.

AMAZONVM.

Dianam igitur Palladémque sequatur Amazonum pictura. Claudianus exarmatas statuit in secundo de raptu,

Qualis Amazonidum peltis exultat ademptis

(Mallem positis, quàm *ademptis*: hoc enim vim designat.)

Pulchra cohors: quoties arcton populata virago
D *Hippolyte, niueas ducit post prælia turmas.*
Seu flauos strauere Getas: seu fortè rigentem
Thermodontiaca Tanaim fregere securi.

Nescio quare frangunt glaciem: quæ quò solidior atque cõstantior, eò tutiorem munit viam transituris. Placet autem, quæ huic iuncta est, subdere comparationem. est enim valde bona,

Aut quales referunt Baccho solennia nymphæ
Mæoniæ, quas Hermus alit: ripasq́ paternas
Percurrunt auro madidæ. Lætatur in antro
Amnis, & vndantem declinat prodigus vrnam.

Armatas Silius in secundo, & Maronianis similiores,

Quales Threiciæ Rhodopen, Pãgæáque lustrãt
Saxosis nemora alta iugis: cursúque fatigant
Hebrũ, innupta manus: spreti Ciconésq; Getæq;,
Et

Et Rhesi domus,& lunatis Bisthones armis.

STATIVS in primo Achilleidos breuē, sed luculentam, -quales Mæotide ripa
Quū Scythicas rapuere domos,& capta Getarū
Mœnia suppositis epulantur Amazones armis.

QVAS cum Virgilianis vt compares, hîc apponentur,

Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis
Penthesilea furens, medisque in millibus ardet:
Aurea subnectens exertæ cingula mammæ,
Bellatrix:audétque viris concurrere virgo.

HAEC in primo: in decimo hæc.
Quales Threiciæ quū flumina Thermodoontis
Pulsant,& pictis bellantur Amazones armis:
Seu circū Hippolyten,seu quū se martia curru
Penthesilea refert:magnóque vlulante, tumultu
Fœminea exultant lunatis agmina peltis.

ETIAM ex illis harum species imaginem,
At medias inter cædes exultat Amazon,
Vnum exerta latus pugnæ pharetrata Camilla.
Et nunc lenta manu spargens hastilia densat:
Nunc validam dextra rapit indefessa bipēnem.
Aureus ex humero sonat arcus, & arma Dianæ.

ENCELADI.

Quæ de Encelado cecinerit post Virgilium Claudianus, satis est suprà declaratum. STATIVS in tertio Thebaidos ad illius normam,& penè iisdem verbis,

Quantus Thyrreni gemitus salis: aut vbi tentat
Enceladus mutare latus: procul igneus antris
Mons tonat: exundant apices: fluctusq́ Pelorus
Contrahit: & sperat tellus abrupta reuerti.

LVCANVS in sexto nihil attulit noui aut acuti contra morem suum

Non sic Ætnæis habitans in vallibus horret
Encelado spirante Notum: quum tota cauernas
(languidum epitheton, *tota.*)
Egerit, & torrens in campos defluit Ætna.

Ex Flacci secundo notabamus in proximis animaduersionibus, Typhoeū nō Inarime,vt apud Virgilium, sed Sicilia premi. Id quod ab Ouidio quoque in quinto Transformationum scribitur hisce versibus, quorum repræsentatio in hoc loco est opportuna,

Vasta Gigantæis iniecta est insula membris
Trinacris,& magnis subiectum mollibus vrget
Æthereas ausum sperare Typhoea sedes.
Nititur ille quidem,tentátque resurgere sæpe:
Dextra sed Ausonio manus est subiecta Peloro:
Læua Pachyne tibi: Lilybeo crura premuntur:
Degrauat Ætna caput,sub qua resupinus arenas
Eiectat,flāmámque fero vomit ore Typhoeus.
Sæpe remoliri luctatur pondera terræ,
Oppidáq;,& magnos deuoluere corpore mōtes.
Inde tremit tellus,& rex pauet ipse silentum
Ne pateat,latéque solum retegatur hiatu,
Immissúsque dies trepidantes terreat vmbras.

QVAE vides rudia, atque inchoata simplicitate, quasi formulam quandam siue Ichnographiam picturæ plenioris.

A

PESTILENTIAE.

Et quoniam multis versibus à nobis descripta est variis ex Poetis pestilētia, Claudiani breuitas ad simile argumentum adducenda est ex primo in Ruffinum,

Ac velut infecto morbus crudescere cælo
Incipiens: primò pecudum depascitur artus:
Mox populos vrbesq́ rapit: ventisq́ perustos
Corruptos Stygiam pestem diffundit in amnes.

FRONDIVM CASVS.

Animarum frequentia in sexto diuini operis: quam in secundo de raptu Claudianus imitatus est, (mo

Quàm multa in syluis Autumni frigore pri-
Lapsa cadūt folia: aut ad terram gurgite ab alto
Quàm multæ glomerātur aues,vbi frigid' ann'
B Trans pontum fugat, & terris immittit apricis.

ILLE verò sic,
Conueniunt animæ: quantas violentior Auster
Decutit arboribus frondes,aut nubibus imbres
Colligit,aut frangit fluctus,aut torquet arenas.

SANE est admodum illustris.

COMETAE.

Cometam diuini Poetæ iam descripsimus, nunc aliorum alii recitandi sunt. Claudianus in primo eiusdē,ex illius verbis: sed cum præsagus,
-qualis laturus in orbem
Præceps sanguineo delabitur igne Cometes
(NON est *præceps*,neque *delabitur.*)
Prodigiale rubens. Non illum nauita tutò,
Non impune vident populi: sed crine minaci
C Nunciat aut ratibus ventos,aut vrbibus hostes.

IN iisdem vestigiis hæret Silius Punicorum primo,

Crine vt flāmifero terret fera regna Cometes
Sanguineū spargens ignem: vomit atra rubentes
Fax cælo radios,& sæua luce coruscum
Scintillat sidus,terrísque extrema minatur.

NVMEROSIVS fuisset, *Sanguineam spargens aciem.*

LVCANVS extra comparationem simplici narratione,in primo,

Ardentémque polū flammis,cælóque volātes
Obliquas per inane faces,crinémque timendi
D Sideris,& terris mutantem regna Cometen.

ITA etiam inuoluit τὸ διάστημα.

TEMPESTATIS.

Quemadmodum adduximus pestilentiam in comparationes, ex eodem Poeta deducamus & tempestatem. ea est in Poematio de bello Gildonico,haud satis magna cum re,

Sic quum præcipites artem vicere procellæ,
Assiduóque gemens vndarum verbere nutat
Descensura ratis: cæca sub nocte vocati
Naufraga Ledæi sustentant vela Lacones.

MARIS.

Maris autem, siue æstū, siue sonum, siue impetum,siue agitationem velis, ex his poteris co-

gnoſcere. Sonus apud eundem in Ruffinum primo, longè felicius,

-ceu murmurat alti
Impacata quies pelagi: cum flamine fracto
Durat adhuc, ſæuitq́; tumor: dubiumq́; per æſtum
Laſſa recedentis fluitant veſtigia venti.

Æſtum ex Virgilio, aut alluuionem ſuprà declarauimus. Cæterùm tanta eſt in illis numeris diuinitas, vt pudeat potius reliquiſſe, quàm ponere pigeat. ea eſt in vndecimo diuini Poematis,

Qualis vbi alterno procurrēs gurgite pontus,
Nūc ruit ad terras, ſcopulóſq; ſuperiacit vndam
Spumeus, extremámque ſinu perfundit arenam:
Nunc rapidus retro, atq; æſtu reuoluta reſorbēs
Saxa fugit, littúſque vado labente relinquit.

STATIVS in vndecimo materiam addidit, non auxit,

Ceu redeūt nubes, ceu circunflātibus auſtris
Alternus procumbit ager, ceu gurgite cano
Nunc retegit bibulas, nūc obruit æſtus arenas.

IMPETVM Lucanus in ſexto,

Quum mare laſſatur, quum ſe tollentibus Euris
Frangentem fluctus ſcopuli ferit: aut latus alti
Montis adeſt, ſerámque ſibi parat vnda ruinam.

VENTORVM.

Iure locum hunc ſibi depoſcunt venti. Silius in quarto admodum inſuauis,

Ceu gelidus Boreas, totum quū ſuſtulit imo
Icarium fundo victor mare: nauita vaſto
Iactatur ſparſus, lacerata claſſe, profundo:
Cunctáq; canenti perfunditur æquore Cyclas.

NIHILO venuſtius in quartodecimo,

Non aliter Boreas Rhodopes à vertice præceps
Quū ſeſe immiſit, decimóque volumine pōtum
Expulit in terras: ſequitur cū murmure molem
Eiecti maris, & ſtridentibus affremit alis.

LONGE numeroſior illa Statii ex vndecimo,

Vt Notus & Boreas, gemino de cardine mundi,
Hic Riphæa niue, Libycis hic paſtus arenis:
(NON placet, *paſtus*.)
Bella cient. clamant amnes, freta, nubila, ſyluæ:
(DECRESCIT oratio ad faciliora.)
Iámque patēt ſtrages. lugent ſua damna coloni:
Et tamē oppreſſos miſeratur in æquore nautas.

LVCANVS in ſecundo,

-vt quum mare poſsidet Auſter
Flatibus horriſonis: hūc æquora tota ſequūtur,
Si rurſus tellus pulſu laxata tridentis
Æolii tumidis immittat fluctibus Eurum:
Quanuis icta nouo ventum tenuere priorem
Æquora, nubiferóque polus conceſſerit Euro:
Vindicat vnda Notum.

NIVIS.

Poſt ventos habes imbres, grādines, niues. de illis ſuprà. de niuibus idem in quinto,

Talis hyperborea virides niue verberat agros
Iuppiter. obruitur campis genus omne ferarum,
Deprenſæq́; cadunt volucres (Nunquam niue cadunt) *-& meſsis amaro*
Strata gelu. Nuſquam tam altæ ſunt ſegetes, quum ingruit nix, vt ſternantur. Neque *meſſis*, hic proba vox. non enim dicitur niſi de matura ſegete. nam illud, *-tibi meſsis in herba eſt*, ſignificat ſpem meram eſſe, & falſam opinionem. Sequitur, *-fragor inde ingens: inde omnibus ira.* neque hoc ſatisfacit. non enim ex niue fit fragor. neque dum ningit, amnes tumeſcūt: ſed ſolutis niuibus. *Meſsis*

In fine primi Piſcationum Oppianus ſine ſtrepitu rē ſubiicit oculis nitidiſsimo carmine,

Ὡς δ' ὁπότ' ἀδρύμεθον σκιόεν νιφάδεσσιν ἀολλεῖς
Ἐσπείρει ζεφύροιο θεὸν μένος· οὐδέ τι γαίης
Κυανέης ἴδμεν ὑποφαίνεται, ἀλλ' ἄρα πᾶσα
Ἀργεννὴ χιόνεσσιν ἐπιστείβεις κατὰ ὕλας.

Non ignobilia ſanè vbi non extent Maroniana. At verò illa vbi ſeſe eduxerint è tertio nūquam ſatis laudati operis, oportet omnia ſilere. Obruuntur enim illius niuibus, *-neq; vllæ*
Aut herbæ campo apparent, aut arbore frondes:
Sed iacet aggeribus niueis informis, & alto
Terra gelu latè, ſeptemq́; aſſurgit in vlnas.
Semper hyems, ſemper ſpirantes frigora Cauri.

Mox de glacie: tum de niue,

Interea toto non ſecius aere ningit.
Intereunt pecudes. ſtant circumfuſa pruinis
Corpora magna boum, confertoq́; agmine cerui
Torpent mole noua, ac ſummis vix cornib⁹ extant.

Poſt hæc ea proſequitur ad quæ nemo ſapiens auſit aſpirare.

In octauo Thebaidos niues & imbres ſimul,

-non tanta cadentibus hœdis
Aeriam Rhodopem ſolida niue verberat Arctos:
Nec fragor Auſoniæ tantus, quum Iuppiter omni
Arce tonat. tanta quatitur nec grandine Syrtis
Quum Libyæ Boreas Italos niger attulit imbres.

Vbi, quare Auſoniæ fragorem poſuit, potius quàm alius loci, neſcio. Sanè opportuit loci nomen certum aponere, vnde tonitrua ingruerent. Itaque ſic mallem, *-quum Veſulus alta Arce tonat.*

FLVVIORVM.

Poetarum princeps fluuiorum comparationes aliquot fecit, quas ſuis diſpoſuimus locis. Ex primo eiuſdem operis pauca extra comparationem, ſed ſuo more, id eſt diuina,

Proluit inſano contorquens vortice ſyluas
Fluuiorum rex Eridanus, campoſq́; per omnes
Cum ſtabulis armenta tulit.

Adeò exūdans eſt Lucanus, vt & ipſum furentem ſuperet Padum,

Sic pleno Padus ore tumens (iam duro ore os attribuit) *-ſuper aggere tutas*
Excurrit ripas, & totos concutit agros.
Succubuit ſi quà tellus, cumulumq́; furentem
Vndarum non paſſa ruit: tum flumine toto
Tranſit, & ignotos aperit ſibi gurgite campos.
Illos terra fugit dominos. non fugit: ſed aufertur:
-his rura colonis Accedunt donante Pado.

Torrētem quoque ad rerum ſimilitudinem adduxit idem Maro: quemadmodum ſuperioribus

ribus commentationibus est animaduersum. Silius autem in quarto ad illorum regulam,

Vt torrens celsi praeceps è vertice Pindi
Cum sonitu ruit in campos: magnoq́; fragore
Auulsum montis voluit latus: obuia passim
Armenta, immanesq́; feras, syluasq́; trahuntur.
Spumea saxosis clamat conuallibus vnda.

SAXVM AVVLSVM.

Auulsum ergo saxum in septimo Thebaidos praecipiti ruina contremplemur in versibus nobilissimis,

Sic vbi nubiferum montis latus, aut noua ventis
Soluit hyems: aut victa situ non pertulit aetas:
Desilit horrendus campo timor: arma, virosq́;
Limite non vno, longaeuaq́; robora secum
Praecipitans: tandemq́; exhaustus turbine fesso
Aut vallem cauat, aut medios intercipit amnes.

PILAE SAXEAE.

Haud longè absimilis pilae Virgilianae casus in nono diuini Poematis,

Qualis in Euboico Baiarum littore quondam
Saxea pila cadit: magnis quam molibus antè
Constructam iaciunt ponto. Sic illa ruinam
Prona trahit, penitusq́; vadis illisa recumbit.
Miscent se maria, & nigrae attolluntur arenae.
Tum sonitu Prochyta alta tremit, durumq́; cubile
Inarime, Iouis imperijs impofita Typhoeo.

Quemadmodum id fiat, non dixere Grammatici. Quare petenda erit eius ratio ex Vitruuio. Eius autem Poetae Simia in quarto,

Haud aliter structo Tyrrhena ad littora saxo
Pugnatura fretis subter, caecisq́; procellis
Pila immane sonans, impingitur ardua ponto.

Epiphonema frigidum,

Immugit Nereus: diuisaq́; cerula pulsu
Illisum accipiunt irata sub aequora montem.

QVERCVS.

Sic cadit quercus in nono Thebaidos.
-Getico qualis procumbit in Haemo
Seu Boreae furiis, putri seu robore quercus
Caelo missa comas, ingentémque aera laxat.
Illam nutantem nemus, & mons ipse tremiscit
Qua tellure cadat, quas obruat ordine syluas.

In primo Pharsaliae,

Qualis frugifero quercus sublimis in agro
Exuuias veteres populi, sacrataque gestans
Dona ducum: nec iam validis radicibus haerens,
Pondere fixa suo est: nudósque per aera ramos
Effundēs, trunco non frondibus efficit vmbram.
Sed quamuis primo nutet casura sub Euro,
Tot circum syluae firmo se robore tollant,
Sola tamen colitur.

At in quarto diuini operis etiam oppugnata quamuis est iniuria potior,

Ac velut annosam valido cum robore quercum
Alpini Boreae nunc hinc, nunc flatibus illinc
Eruere inter se certant. It stridor, & altè
Consternunt terram concusso stipite frondes:
Ipsa haeret scopulis, & quantum vertice ad auras

A *Aetherias, tantum radice in Tartara tendit.*

Hactenus, quas memoria potuimus complecti; describendas curauimus comparationes. Neque sum nescius alias quoque adduci potuisse. Et omissae sunt à nobis aliquae minus dignae visae, quas persequeremur. Caeterùm antequā locum hunc claudamus, bene collocatum iri operam nostram puto, si quibus sententiis in serpentum natura conueniat cum Nicandro Lucanus, videamus.

LVCANI CVM NICANDRO. CAPVT XV.

Non sine magno vsu duo hi poetae comparabuntur: neuter enim vulgaris. Lucanus sentētiis anxius: Nicander verbis atque numeris accuratus.

B Vix inuenias apud Graecos Poetam politiorem: magna ei cura ne quid inepium, aut ineptè dicat. Itaque nitidissimè suos describit serpentes: quo nitore, atque elegantia tantum acquisiuit gloriae in Georgicis Maro. Lucanus autem suo more omnia ponit in excessu. Nam cùm Graecus illa satis habuerit ita dicere de Haemorrhoide,

Τῆς μὲν ὁ σὰρξ ἀμύξας, τὰ μὲν ἀδρέα πίμπραται ἄλλα
Ῥιζόθεν· ἐξ ὀνύχων δὲ κατείβεται ἄσπετον αἷμα,
Οἱ δὲ φόνῳ μυδόωντες ἀναπρίουσιν ὀδόντας:

Noster arrepta semel erumpentis sanguinis describendi occasione, largius effunditur, atque ipse cruor,

Vtq́; solet pariter totis effundere signis
Corycij pressura croci: sic omnia membra

C *Emisere simul rutilum pro sanguine virus.*

Particulatim deinde assurgit,

Sanguis erant lacrymae. Quaecunq́; foramina nouit
Humor, ab is largus manat cruor: ora redundant,
Et patulae nares. maius autem à minusculis venarum oris. *-sudor rubet: omnia plenis*
Membra fluunt venis. Repetit ergo eandem sententiam alia sententia. Sed & assurgit ad hyperbolem admodum excellentem,

-totum est pro vulnere corpus.

Dipsadem alibi, Sitiam Latinè sumus interpretati. Eius è morsu nocumenta Nicander,

Δάγματι δ' ἐμφλέγεται κραδίη πρόπαν· ἀμφὶ δὲ καύσῳ
Χείλε' ὑπ' ἀζαλέης αὐαίνεται ἄβροχα δίψης.

D Comparatio deinde,

Αὐτὰρ ὅγ' ἠΰτε ταῦρος ὑπὲρ ποταμοῖο νενευκὼς,
Χανδὸν ἀμέτρητον δέχεται ποτὸν, εἰσόκε νηδὺς
Ὀμφαλὸν ἐκρήξειε, χέῃ δ' ὑπερ-χθία φόρτον.

Lucanus autem ardentior ipsa siti,

Vix dolor, aut sensus dentis fuit: ipsaq́; lethi
Frons caret inuidia: nec quicquam plaga minatur.
Ecce subit virus tacitum, carpitq́; medullas
Ignis edax, calidaq́; incendit viscera tabe.
Ebibit humorem circum vitalia fusum
Pestis: & in sicco linguam torrere palato
Caepit. defessos iret qui sudor in artus
Non fuit: atque oculos lacrymarum vena refugit.

Qui sciebat hoc? non enim lacrymamur in doloribus, aut vulneribus, viri praesertim militares. Animi affectus prosequitur mirificè,

Non decus imperij, non mœsti iura Catonis
Ardentem tenuere virum, quin spargere signa
Auderet, totisq́ furens exquireret agris,
Quas poscebat aquas sitiens in corde venenum.

Addit deinde animi excursionem. mox subdit,

Nunc redit ad Syrtes, & fluctus accipit ore:
Æquoreusq́ placet, sed non sibi sufficit humor.
Nec sentit fatiq́ genus, mortemq́ veneni:
Sed putat esse sitim.

Addit deinde miseram ac tragicam audaciam,

-ferroq́ aperire tumentes
Sustinuit venas, atque os implere cruore.

Aspidem autem vterque breuissimè: accuratius Nicander,

Σαρκὶ γὰρ οὔτι τι δῆγμα φαείνεται, οὔτι δυσαλθὲς
Οἶδος ἐπιφλέγεται. καμάτου δ' ἄτερ ὄλλυται ἀνήρ.
Ὑπνολὸν δ' ἐπὶ νῶκαρ ἄγει βιότοιο τελευτήν.

-nulloq́ dolore
Accipis: & Stygias somno descendis ad vmbras.

Ex morsu Basilisci, Nicander multo plura,

Τύμματι δ' ἐμπρήθει φωτὸς δέμας. αἱ δ' ἀπὸ γυίων
Σάρκες ἀπορρείουσι πελιδναί τε ζοφοραί τε.
Οὐδέ τις οἰωνὸς κείνου νέκυν ἴχνια τύψει,
Αἰγυπιοί, γῦπές τε, κόρακές τ' ὀμβρήρεα κρώζον.
Οὐδὲ μὲν ὅσσα τε φῦλ' ὀνομάζεται οὔρεσι θηρῶν
Δαίνυνται, τοῖόν περ ἀϋτμένα δεινὸν ἰάπτει.
Εἰ δ' ὀλοῇ βουβρωστὶς ἀιδρείῃσι πελάσσῃ
Αὐτοῦ οἱ θάνατός τε καὶ ὠκέα μοῖρα τέτυκται.

Lucanus, sicut de Torpedine

-velox currit per tela venenum,
Inuaditq́ manum: quam protinus ille retecto
Ense ferit, totoq́ simul demittit ab armo.

Σῆπα, & σηπεδόνα vocant Græci serpētis speciem, cuius morsu diffluunt membra omnia. Tabiam Latinè diximus suo loco. In eius historia parcus & simplex Nicander: Lucanus adeò incitatus, vt seipsum antecedat,

Τῆς δ' ἤτοι ἐν ἐῷ καὶ ὑπώδυνον ἔπλετο ἕλκος
Σηπεδόνος· νέμεται δὲ μέγας ἀνοφαίοις ἰὸς
Πᾶν δέμας: ἀζαλέη δὲ περὶ χροῒ καρφομένη θρὶξ
Σκίδναται, ὡς γήρεια κατεψηχθέντος ἀκάνθης.
Ἐκ μὲν γὰρ κεφαλῆς τε καὶ ὀφρύος ἀνδρὶ τυπέντι
Ῥέονται. βλέφαρον δὲ μέλαιν' ἐξήριπε λάχνη.
Ἄψεα δ' ἐμπλήσαντες ἐπιστίζουσι καὶ ἄλφοι,
Λευκαί τ' ἀργινόεσσαι ἐπιστείβουσιν ἔφηλιν.

-nam plaga proxima circum
Fugit rapta cutis, pallentiaq́ ora retexit:

Vide quid præterea,

Iamq́ sinu laxo nudum est sine corpore vulnus.
Membra natant sanie: suræ fluxere: sine vllo
Tegmine poples erat: femorum quoque musculus o-
Liquitur: & nigra distillant inguina tabe. (mnis

Sic omnia minuatim,

Dissiluit stringens vterum membrana: fluuntq́
Viscera.

sed & illa mira,

-nec quantum de corpore debet,
Effluit in terras: sæuum sed membra venenum
Decoquit: in minimum mors contrahit omnia virus.

tum nimius,

Vincula neruorum, & laterum textura, cauumq́
Pectus, & abstrusum fibris vitalibus omne,
Quicquid homo est, aperit pestis.

declamare putes.

-natura profana Morte patet.

Redit insolens ad ea, quæ iam tetigit.

-manant humeri, fortesq́ lacerti:
Colla, caputq́ fluunt. calido non ocyus austro
Nix resoluta cadit.

Hoc præter Nicandri sententiam, qui morti spatium dat adeò, vt etiam vitiligines euenire canat. *-nec solem cera sequetur.* Non *sequetur*, sed abscedit. Auget tamen amplificatione minimè vulgari,

Parua loquor, corpus sanie stillasse perustum.

Imò ambustum. nam *perustum* non stillat.

Hoc & flamma potest: sed quis rogus abstulit ossa?
Hæc quoque discedunt: putresq́ secuta medullas
Nulla manere sinunt rapidi vestigia fati.

Conclusio autem argutissima,

Cinyphias inter pestes tibi palma nocendi:
Eripiunt omnes animam, tu sola cadauer.

COMPARATIONES

CAETERORVM LOCORVM variæ. CAPVT XVI.

SPero me aliquid attulisse momenti ad imitationis rationem. Quæ vt absolutior sit, expedienda sunt nobis cætera quoque loca: in quibus illustres isti viri, vel naturam omnes, vel alium alius expressere. Libet verò à Torpedine auspicari: in qua, quemadmodum in cæteris, Græcos à Latinis superatos ostendamus. Sunt igitur Oppiani hæc, Poetæ sanè maximi, atque elegantissimi,

Οἷον καὶ νάρκη πυριτρόχοι φάρμακον ἀλκῆς
Ἔμπεται αὐτοδίδακτον, ἐν εἰκαίοις μελέεσσιν.
Ἡ μὲν γὰρ μαλακή τε δέμας, καὶ πᾶσ' ἀμβλείη,
Νωθής τε βραδυτῆτι βαρύνεται: οὐδέ κε φαίης
Νηχομένην ὁρόων. μάλα γὰρ διερπύζουσα κέλευθα
Εἱλεῖται, παλιοῖο δ' ὅδ' ἀπὸς ἐρπύζουσα.
Ἀλλά οἱ ἐν λαγόνεσσιν ἀμφοτέροις δόλος ἀλκὴ
Κερκίδες ἐμπεφύασι δοιαί· πάλιν ἔνθα τε ἔνθεν
Ἀμφίδυμοι. τῶν εἴ τις ἐπιψαύσειε πελάσσας,
Αὐτίκα οἱ μαλερὸν σθένος ἔσβεσεν. ἐν δέ οἱ αἷμα
Πήγνυται, οὐδέ τι γυῖα φέρειν δύναταί τ', ἀλλά οἱ ἀλκὴ
Ἦ κε μαραινομένοιο παρείεται ἄφρονι νάρκῃ.
Ἣ δ' εὖ γιγνώσκουσα θεοῦ γέρας, ὅσον ἔδωκε,
Ὕπτιον ἀκλίνασα μένει δέμας ἐν ψαμάθοισι.
Κεῖται δ' ἀσπαιρὸς ἅτε νέκυς. ὃς δέ κεν ἰχθὺς
Ἐγχρίμψῃ λαγόνεσσιν, ὁ μὲν λάθε, κάππεσε δ' αὔτως
Ἀδρανίος, βριθὺς ὕπνῳ ἀμηχανίῃσι πεδηθείς.
Ἡ δὲ θοῶς ἀνόρουσε, καὶ οὐ κρατερῇ περ ἐοῦσα
Γηθοσύνῃ, ζωὸν δὲ κατέδει, ἶσα θανόντι.

Deinde auget hæc eadem etiam quasi afflatu,

Πολλάκι καὶ κατὰ λαῖτμα μετ' ἰχθύσιν ἀντιόωσα
Νηχομένοις. κραιπνὴν μὲν ἐπειγομένοισιν σβέσεν ὁρμὴν
Ἐγγὺς ἐπιψαύουσα, καὶ ἰσομόροις ἐπέδησεν.
Ἔστων δ' ἀναλκέες, καὶ ἀμήχανοι, ὅτι καλεῖσθαι
Δύσμορες, οὔτι φυγῆς μεμνημένοι. ἡ δὲ μένουσα
Οὐδὲν ἀμυνομένοις κατεδαίνυται οὐδ' ἀΐοντας.

Sic in primo sic in tertio,

Ναὶ μὴν καὶ νάρκη σφετερὴν νόον οὐκ ἀπολείπει
Πληγῇ ἀϊάζουσα, πεπαυμένη δ' ὀδυνῶσαν
Ὁρμῇ λαγόνας περιβλίεσται. αἶψα δὲ χαίτην

Γ'σπίνε

Γυμνὸς, ἀβληχρόν τι διέδραμεν, ἐς δ' ἁλιῆα
Δεξιτερὴν ἴσχανε φερέσβιον ἴχθυος ἄλγος.
Πολλάκι δ' ἐν παλάμῃς χάλα μοι πίσυν, ὅπλα τ' ὀδύ-
Τῶν γὰρ χρύσταλλος ἐπέζεται αὐτίκα χειρί. (νης.

Sine quibus non videtur Poematium illud fecisse Claudianus. in quo vtrumque coniungit,

Quis non indomitam diræ Torpedinis artem
Audijt, & merito signatas nomine vires?

hoc enim est illius, φερώνυμον.

Illa quidem mollis, segnisq́ obnoxia tractu
Reptat: & attritus vix languida serpit arenis.

Omnia penè illius, sicut & illa,

Sed latus armauit gelido natura veneno,
Et frigus, quo cuncta rigent animata, medullis

(imò κηρίον, quæ medulla carent)

Miscuit: & proprias hyemes per viscera duxit.

Hoc est illius κρύσταλλοι.

Naturam iuuat ipsa dolis. hoc est, αὐτοδίδακτον.

-& conscia fortis
Vtitur ingenio: longeq́ extenta per algas
Tactu fisa suo, successu læta resurgit,
Et viuos impunè ferox depascitur artus.

Melius, sopitos quàm *viuos*.

Nunc transit ad ea quæ ille de eius ingenio in venatione,

Si quando vestita cibis incautior æra
Hauserit, & curuis frenatos senserit hamis:
Non fugit: aut vano conatur vellere morsu:
Sed propius nigræ iungit se callida setæ:
Et meminit captiua sui: longeq́ per vndas
Pigra venenatis effundit flamina venis.
Per setam vis alta meat: fluctusq́ relinquit
Absentem vinctura virum.

inscitiâ Philosophiæ dixit hoc. continuatur enim vis: sed hæc alibi. Sequitur,

-metuendus ab imis
Emicat horror aquis: & pendula fila sequutus
Transit arundineos arcano frigore nodos:

Quod ille πήγνυται.

Victricemq́ ligat concreto sanguine dextram.
Damnosum piscator onus, prædamq́ rebellem.
Iactat: & amissa redit exarmatus auena.

Quod ille, ὅπλα τε θήρης.

Currus Cereris. Cereris currum tam CLAVDIANVS quàm OVIDIVS descripsere. verùm hic leuissimè, nec suo more, perstrinxit in quinto Metamorphoseôn,

-geminos dea fertilis angues
Curribus admouit: frenísque coercuit ora.

ILLE ambitiosius in primo de Raptu,

-sinuosa draconum
Mēbra regēs: volucrísque per auia nubila tractu
Signant, & placidis humectant frena venenis.
Frontem crista tegit. pingunt maculosa virentes
Terga notæ: rutilū squāmis intermicat aurum.
Nunc spiris Zephyros tranāt: nunc arua volatu
Inferiore secant. cano rota puluere labens
Sulcatam fœcundat humum. flauescit aristis
Orbita: surgentes scindunt vestigia fruges.
Vestit iter comitata seges.

Sirenes. IDEM Sirenes quoque descripsere. Sed OVIDIVS figuram tantùm, eodem libro,

-vobis Acheloides vnde
Pluma, pedesq́ auium: cum virginis ora geratis?

At CLAVDIANVS etiam naturam, illo pusillo poematio, leui quidem, sed non ineleganti,

Dulce malū pelago Siren, volucrésq; puellæ,
Scyllæos inter fremit^9, auidámque Charybdin,
Musica saxa fretis habitabant dulcia monstra.
Blāda pericla maris, terror quoque gratus in vn-
Delatus. licet huc incumberet aura carinis: (dis

FORTASSE legendum, *hinc*.

Implessentque sinus venti de puppe ferentes:
Figebat vox vna ratem, nec tendere certum
Delectabat iter reditus: odiúmque iuuabat:
Nec dolor vllus erat. mortē dabat ipsa voluptas.

INTER Maronis opuscula est etiam quod legas de Sirenibus. quæ non apposuissem, nisi eius iudicium maiore opera deprehendi posset,

SIRENES varios cantus, Acheloia proles,
Et solitæ miseros ore ciere modos:
Illarum voces, illarum Musa mouebat
Omnia, quæ Thymele carmina dulcis amat.
Quod tuba, quod litui, quod cornua rauca que-
Quódq; foraminib^9 tibia mille sonat. (rūtur:
Quódq; leues calami, quod suauis cātat Aedō:
Quod lyra, quod citharæ, quod moribundus olor.

NAM in sexto neque tam multa licere, neque tam humilia dicere censuit,

Iamq́ adeò scopulos Sirenum aduecta subibat,
Difficiles quondam, multorumq́ ossibus albos.

Quod de pyra diximus, déque funere Pallantis Virgiliani: hoc idem apud Papinium quærendum in sexto Thebaidos ad Archemori funus.

Sternitur extemplo veteres incædua ferro
Sylua comas: larga qua non opulentior vmbræ
Argolicos inter, saltusq́ educta Lycæos,
Extulerat super astra caput. Nimius & ambitiosus. *-Stat sacra senecta*
Numine: nec solos hominum transgressa veterno
Fertur auos: nymphas etiam mutasse superstes,
Faunorumq́ greges.

Opinio eorum, qui putant dæmones interire.

-aderat miserabile luco
Excidium: fugere feræ, nidosq́ tepentes
Absiliunt (metus vrget) aues. aut mendum, aut solœcismus. *-cadit ardua fagus,*
Chaoniumq́ nemus, brumæq́ illæsa cupressus.

Epitheton commune alus. aliud afferendum,

Procumbunt piceæ flammis alimenta supremis,
Ornią́ iliceæq́ trabes, metuendaq́ succo
Taxus, & infandos belli potura cruores
Fraxinus, atque situ non expugnabile robur.

Distinxit à quercu: quā suprà *Chaonium nemus*.

Hinc audax abies, & odoro vulnere pinus
Scinditur. acclinant intonsa cacumina terræ,
Alnus amica fretis, nec inhospita vitibus vlmus.
Dat gemitum tellus.

In Callimachi Sylua Cereri dicata satis animaduersum à nobis est: nullam esse tellurem, quæ vno in nemore tot alat arbores tam diuersas.

Addit deinde comparationem,

-non sic euersa feruntur
Ismara, quum fracto Boreas caput extulit antro.

Durum nimis, *fracto*.

Non grassante Noto citius nocturna peredit
Flamma nemus. Linquunt flentes dilecta locorum
Otia cana Pales, Syluanusq́, arbiter vmbræ,
Semideumq́, pecus.

Pulchros deos! qui pelluntur finibus suis à mortalibus. omnia verò ex ingenio suo Idylliis, & Syluis aptiori.

-migrantibus aggemit illis
Sylua: nec amplexæ dimittunt robora Nymphæ.

Deinde addit ritum ex eruditione,

Quum signum luctus cornu graue mugit obunco
Tibia.

Valde mutila loquutio.

-cui teneros suetum producere manes
Lege Phrygum mæstis.

Satis in aliis quid esset νόμος in Numeris dictum. Hæc igitur omnia si cum Virgilianis conferãtur, indicabunt, quicquid illis additũ sit, ostẽtationis esse, non operę.

Turni clypeus in septimo est diuini operis,

At leuem clypeum sublatis cornibus Io
Auro insignibat, iam setis obsita, iam bos,
Argumentum ingens, & custos virginis Argus,
Cælataq́, amnem fundens pater Inachus vrna.

In Thebaidos sexto,

-pater ordine iuncto
Lauus, arundineæ recubansq́, sub aggere ripæ
Cernitur, emissaq́, indulgens Inachus vrnæ.
Io post tergum, iam prona, doloreq́, parentis
Spectat in occiduis stellatum visibus Argum.

A'πόδοσις deinde nihilo melior.

Valerius autem Flaccus in quarto cum Ouidio videtur certasse ex Metamorphoseos I. quæ quia multa sunt, & nimia, lectorem eò remisimus.

In eodem libro, quod Latinis in quinto Virgilius de Entello, breuissimè de Hippomedonte dixit,

-ni se
Arduus Hippomedon Cauea stimulante tulisset
In medios.

Caueæ igitur adhortationibus & plausibus: Entellus Acestæ castigatione. Eodem modo Capaneus Daretis iactantiæ similis. Quẽ locum etiam cum superioribus, quos posuimus, conferes. vbi breuissimam efficacissimámque animaduertes comparationem,

-vt præceps cumulo salit vnda minantes
In scopulos: & fracta redit.

De Antæo ibidem Statius in comparatione,

-Herculeis prensum sic fama lacertis
Terrigenam sudasse Libyn: cùm fraude reperta
Raptus in excelsum: nec iam spes vlla cadendi:
Nec licet extrema matrem contingere planta.

Melius, *Nec matrem licet*, &c.

Lucanus in quarto post longã luctæ narrationem,

-sic fatus sustulit altè
Nitentem in terras iuuenem: morientis in artus
Non potuit nati tellus summittere vires.
Alcides medium tenuit: iam pectora pigro
Stricta gelu: terrísque diu non credidit hostem.

Tempestatis autem signa imminentis quum & Aratus, & Virgilius in primo

A perfecti operis, & Valerius Flaccus in primo Argonauticôn, & Lucanus in quinto: illi quidem duo exigente id rei argumento: hi immodicè, nec sine ostentatione recenseant: nolui facere, vt penè iusti operis implerem hic aures satietate.

Medeæ quoque veneficia apud eũdem Flaccum in septimo componere potes cum iisdẽ artibus quæ in septimo Metamorphoseôn, tametsi alium ad finem explicantur. Incantationes verò ex iisdem Trãsformationibus cum Virgilianis,

Quorũ ope quum volui, ripis mirantibus a-
In fontes rediere suos: cõcussáque sisto, (mnes
Stantia concutio cantu freta: nubila pello,
Nubiláque induco: vẽtósque abigóque, vocóq;
Vipereas rumpo verbis & carmine fauces:
B Viuáque saxa sua, conuulsáque robora terra,
Et syluas moueo: iubeóque tremiscere montes,
Et mugire solum, manésque exire sepulcris.
Te quoq; Luna traho: quãuis temerata labores
Æra tuos minuant. currus quoque carmine no-
Pallent: ac pallet nostris Aurora venenis. (stro

In IIII, autẽ diuini operis, tanquã magistri,

Hæc se carminibus promittit soluere mentes,
Quas velit: ast aliis duras immittere curas:
Sistere aquam fluuiis, & vertere flumina retro.
Nocturnósque ciet manes. mugire videbis
Sub pedibus terrã, & descẽdere mõtibus ornos.

In Ruffinũ primo eadẽ apud Claudianum,

-noui quo Thessala cantu
Eripiat lunare iubar: quid signa sagacis
C Ægypti valeant: qua gens Chaldæa vocatis
Imperet arte deis. Nec me latuere fluentes
Arboribus succi, funestarúmque potestas
Herbarum: quicquid lethali germine pollet
Caucasus: & Scythicæ vernãt in gramine rupes.
Quas legit Medea ferox, & callida Circe.
Sæpius horrendos manes, sacrísque litaui
Nocturnis Hecaten: & condita funera traxi
Carminibus victura meis: multósque canendo,
Quanuis restarent Parcarum fila, peremi.
Ire vagas quercus, & flumina stare coegi:
Versáque non prono curuaui flumina lapsu
In fontes reditura suos.

Eadem potentia apud Lucanum in sexto,
D iisdem sententiis,

Carmine Thessalidum dura in præcordia fluxit
Non fatis adductus amor.

Melius, *concessus*.

-flammisq́, seueri
Illicitis arsere senes.

Si ponas *concessus*, hic dices, *Ignotis*.

-nec noxia tantum
Pocula proficiunt. aut quum turgentia succo
Frontis amaturæ subducunt pignora fœtæ.
Mens hausti nulla sanie polluta veneni,
Excantata perit. Quos non concordia mixti
Alligat vlla tori, blandæq́, potentia formæ,
Traxerunt torti magica vertigine fili.

Plura, ac maiora, & immodica,

Cessauere vices rerum, dilataq́, longa
Hæsit nocte dies. legi non paruit æther.
Torpuit & præceps audito carmine mundus.

Axibus

Axibus & rapidis impulsos Iuppiter vrgens:
At axes neutiquam mouētur,nec poli quidem.
Miratur non ire polos. Nunc omnia complent
Imbribus,& calido producunt nubila Phœbo.
quod sequitur acutissimum est,

Et tonat ignaro cælum Ioue: vocibus iisdem
Humentes latè nebulas,nimbósque solutis
Excussere comis.ventis cessantibus æquor
Intumuit.rursus vetitum sentire procellas
Conticuit turbante Noto. puppímque ferentes
In ventum tenuere sinus.de rupe pependit
Abscissa fixus torrens:amnísque cucurrit
Quà non pronus erat. Nilum non extulit æstas.
Mæander direxit aquas. Rodanúsque morantem
Præcipitauit Arar.summisso vertice montes
Explicuere iugum.nubes suspexit Olympus.
Solibus & nullis Scythicæ,quum bruma rigeret,
Dimaduere niues.impulsam sidere Tethyn
Reppulit Æmonidum defenso littore carmen.
Terra quoque immoti concussit pōderis axem:
Et medium vergens titubauit nisus in orbem.
Tantæ molis onus percussum voce recessit:
Prospectúmque dedit circumlabentis Olympi.

NEC hisce contentus,

Omne potēs animal lethi, genitúmque nocere,
Et pauet Æmonias,& mortibus instruit artes.
Has auidæ tigres,& nobilis ira leonum
Ore fouent blando.gelidos his explicat orbes,
Inque pruinoso coluber distenditur aruo.
Viperei coeunt abrupto corpore nodi:
Humanóque cadit serpens afflata veneno.

VIX respiraui. sanè videor audire vnum quēpiam ex iis circulatorib⁹, qui vicatim pharmaca venditant sua. Ne tibi Musæ talem dederint mentem, vt insanus, non vates videare. Igitur ad alia,

IN sexto Sibylla diuini viri,
At Phœbi nondum patiens,immanis in antro
Bacchatur vates:magnum si pectore possit
Excussisse deum.tanto magis ille fatigat
Os rabidum,fera corda domans,fingitq; premendo.
Non hoc sono contētus Lucanus,in quinto addidit etiam vlulatus qui nusquam leguntur,
Spumea tunc primùm rabies vesana per ora
Effluit,& gemitus,& anhelo clara meatu
Murmura,tunc mœstus vastis vlulatus in antris,
Extremæq; sonant domita iam virgine voces.
In quarto diuini operis describitur
Fama,malum quo non aliud velocius vllum
Mobilitate viget.viréſque acquirit eundo.
Parua metu primo,mox sese attollit in auras:
Ingreditúrque solo, & caput inter nubila cōdit.
Illam terra parens,ira irritata deorum,
Extremam (vt perhibent) Cæo, Enceladóque sororem
Progenuit,pedibus celerem & pernicibus alis:
Monstrum horrendū,ingens:cui quot sunt corpore plumæ,
Tot vigiles oculi subter (mirabile dictu) (res.
Tot linguæ,totidem ora sonant,tot surrigit au-
Nocte volat cæli medio,terræque per vmbram
A Stridens,nec dulci declinat lumina somno.
Luce sedet custos,aut summi culmine tecti,
Turribus aut altis,& magnas territat vrbes.
Tam ficti prauíque tenax,quàm nuncia veri.

QVAE sequūtur etiam pertinent ad descriptionem,
Hæc tum multiplici populos sermone replebat,
Gaudens:& pariter facta atque infecta canebat.
Ab hisce deduxit sua Flaccus in II, (*neutem,*
Quam Pater omnipotens digna atq; indigna ca-
Spargentemq; metus,placidis regionibus arces
Ætheris.illa fremens habitat sub nubibus imis,
Non Erebi,non diua Poli:terrasq; fatigat,
Quas datur. Audentem primi faciuntq; fouentq;
Mox omnes agit,& montes quatit improba linguis.
STATIVS Martis currum dixit eam mouere,
B in tertio Thebaidos,
-at vigil omni
Fama sono,varios rerum succincta tumultus:
Melius: *rerum varios accincta.*
Antevolat currum:flatuq; impulsa gementum
Alipedum trepidas denso cum murmure plumas
Excutit.vrget enim stimulis auriga cruentis
Facta,infecta loqui. Bellica Marte stimulatur,
-curruq; infestus ab alto
Terga comasq; deæ Scythica pater increpat hasta.
Nescio quare *comas.*

IN eundem librum totum belli apparatum trāstulit ex optimo præceptore: à quo pro summa laude atque gloria duxit,superari posse.quis enim omnium mortalium ad illa aspiret?

Ardet inexcita Ausonia,atq; immobilis antè
C Pars pedes ire parat campis:pars arduus altis
Puluerulētus equis furit:omnes arma requirūt.
Pars læues clypeos,& spicula lucida tergunt
Aruina pingui:subigúntque in cote secures.
Signáque ferre iuuat,sonitúsq; audire tubarū.
Quinque adeò magnæ positis incudibus vrbes
Tela nouant; Atina potens, Tybúrque superbū,
Ardea, Crustumeríque,& turrigeræ Antemnæ.
Tegmina tuta cauant capitū:flectūtque salignas
Vmbonum crates.alii thoracas ahenos,
Aut læues ocreas lento ducunt argento.
Vomeris huc & falcis honos,huc omnis aratri
D Cessit amor:recoquunt patrios fornacib⁹ enses.
Classica iánque sonant.it bello tessera signum.

TVM illa verè militaria,quasi quum ad arma conclamatur,videor enim hoc ipsum agere,
Hic galeam tectis trepidus rapit:ille frementes
Ad iuga cogit equos:clypeumq;,auroq; trilicem
Loricam induitur fidoq; accingitur ense.
Nec imbellia illa Papiniana,sed optima,
-liquere domos,dilectaq; læto
Connubia,& primo plorantes limine natos:
Melius, *primo flentes in limine.*
Tantus in attonitos cecidit deus. Arma paternis
Postibus,& fixos superûm ad penetralia currus
Vellere amor.tum fessa putri rubigine tela:
Nimis audax epitheton, *fessa.*
Hærentesq;,situ gladios in sæua recuruant
Vulnera:& attrito cogunt iuuenescere saxo.

Hi teretes galeas,magnorumq́ area futa

Non ſunt *teretes* galeæ. Teretia ſunt longa.

Thoracum, & tunicas chalybū ſquallore crepantes
Pectoribus aptare ſuis. Gortynia lentant

Imò lenta & reterita,tendunt aut curuantur.

Cornua. Iam falces,auidis & aratra caminis
Raſtraq́,& incurui ſæuum rubuere ligones.
Cadere nec validas ſanctis è ſtirpibus haſtas:

Mallem ſacris,quàm *ſanctis.*

Nec pudor emerito clypeum veſtiſſe iuuenco.
Irrupere Argos:mœſtiq́ ad limina Regis
Bella animis,bella ore fremunt.

Sed etiam quod Alecto Maronis facit, hoc huius Bellona,

Prima manu rutilam de vertice Lariſſæo
Oſtendit Bellona facem:dextraq́ trabalem
Haſtam intorſit agens:liquido quæ ſtridula cælo
Fugit & aduerſa celſo ſtetit aggere Dirces.
Mox & caſtra ſubit:ferroq́,auroq́ coruſcis
Miſta viris turmale fremit:dat euntibus enſes:
Plaudit equos:vocat ad portas:hortamina fortes

Non placet vox,*hortamen*,in Heroico.

Præueniunt:timidiſq́ etiam breuis addita virtus.

Dixerat enim ille,

At ſæua è ſpeculis tempus dea nacta nocendi,
Ardua tecta petit:ſtabuli & de culmine ſummo
Paſtorale canit ſignum:cornuq́ recuruo
Tartaream intendit vocem:qua protinus omne
Contremuit nemus,& ſyluæ intonuere profundæ.
Audijt & Triuiæ longè lacus:audijt amnis
Sulphurea Nar albus aqua,fonteſq́ Velini:
Et trepidæ matres preſſere ad pectora natos
Tum verò ad vocem celeres,qua buccina ſignum
Dira dedit,raptis concurrunt vndique telis
Indomiti agricolæ.

Elyſii campi Tranſeamus ad amœnitatem quampiam. Elyſium ſuum Claudianus in ſecundo de Raptu,

Amiſſum ne crede diem.ſunt altera nobis
Sidera:ſunt orbes alij:lumenq́ videbis
Purius:Elyſiumq́ magis mirabere ſolem,
Cultoreſq́ pios.illic precioſior ætas
Aurea progenies habitat:ſemperq́ tenemus,
Quod ſuperi meruere ſemel. Acutè dictum,

-nec mollia deſunt
Prata tibi. Zephyris illic melioribus halant
Perpetui flores:quos non tua protulit Ætna.
Eſt etiam lucis arbor prædiues opacis,
Fulgentes viridi ramos curuata metallo:
Hæc tibi ſacra datur:fortunatumq́ tenebis
Autumnum:& fuluis ſemper ditabere pomis.

Ex Muſæi dictis in ſexto,

Nulli certa domus:lucis habitamus opacis
Riparumq́ toros,& prata recentia riuis
Incolimus. Quorũ deſcriptio paulò ſuperius,
Deuenere locos lætos,& amœna vireta
Fortunatorum nemorum,ſedeſq́ beatas.
Largior hic campos æther & lumine veſtit
Purpureo:ſolemq́ ſuum:ſua ſidera norunt.

Neque otium iners ac veternoſum:ſed

Pars in gramineis exercent membra palæſtris:
Contendunt ludo:& fulua luctantur arena
Pars pedib⁹ plaudunt choreas, & carmina dicunt.

Et mox,

Arma procul,curruſq́ virûm miratur inanes.
Stant terra defixæ haſtæ. nihil citius aut magis deprauat haſtas. *-paſſimq́ ſoluti*
Per campos paſcuntur equi. Quæ gratia currûm
Armorumq́ fuit viuis:quæ cura nitentes
Paſcere equos,eadem ſequitur tellure repoſtos.

Quinetiam,

Conſpicit ecce alios dextra læuaq́ per herbam
Veſcentes,lætumq́ choro Pæana canentes
Inter odoratum lauri nemus.vnde ſupernè
Plurimus Eridani per ſyluam voluitur amnis.

Quin & illorũ collatio locorum ex duobus magnis poetis illuſtris erit. STATII nánque Tireſias in quarto ciet Erebum,

Tartareæ ſedes,& formidabile regnum
Mortis inexpletæ:túque ô ſæuiſsime fratrum,
Cui ſeruire dati manes,æternáque ſontum
Supplicia,atque imi famulantur regia mundi:
Soluite pulſanti loca muta,& inane ſeueræ
Perſephones:vulgúſque caua ſub nocte repoſtũ
Elicite:& plena redeat ſtyga portitor alno.
Ferte ſimul greſſus,nec ſimplex manibus eſto
In lucem remeare modus. tu ſepare cœtu
Elyſios Perſæe pios,virgáque potenti
Nubilus Arcas agat.contrà per crimina functis,
Qui plures Erebo,pluréſque è ſanguine Cadmi
Angue ter excuſſo,& flagranti præuia taxo
Tiſiphone dux pande diem:nec lucis egentes
Cerberus occurſu capitum detorqueat vmbras.

Erichtho verò LVCANI in VI,lõge atrocior,
Eumenides,Stygiũque nefas,pœnęq; nocentũ,
Et Chaos innumeros auidũ confundere mũdos,
Et rector terræ:quem longa in ſecula torquet
Mors dilata deum: Styx,& quos nulla meretur
Theſſalis Elyſios. Cælũ,matrẽmq; peroſa (quã
Perſephone,noſtræque Hecates pars vltima: per
Manib⁹,& mihi ſunt tacitæ commercia linguæ:
Ianitor & ſedis laxæ:qui viſcera ſæuo
Spargis noſtra cani:repetitáque fila ſorores
Fracturæ:túque ô flagrantis portitor vndæ,
Iam laſſate ſenex ad me redeuntibus vmbris
Exaudite preces:ſi vos ſatis ore nefando,
Pollutóque voco:ſi nũquã hæc carmina fibris
Humanis ieiuna cano:ſi pectora plena
Sæpe dedi,& laui calido profecta cerebro:
Siquis,qui veſtris caput extáque lãcibus infans
Impoſuit,victurus erat:parete precanti.

QVVM autem vel ad preces vel ad imperia cunctarentur manes: in vtroque poeta eſt mox obteſtãtium minitantiúmque Necyomagorum modus. Hic enim,

Tiſiphone,vocíſque meæ ſecura Megæra,
Non agitis ſæuis Erebi per inane flagellis
Infelicem animam?iam vos ego nomine vero
Eliciam:Stygiáſque canes in luce ſuperna
Deſtituam.per buſta ſequar.per funera cuſtos
Expellam tumulis.abigam vos omnibus vrnis.
Teque deis,ad quos alio procedere vultu
Ficta ſoles,Hecate pallenti tabida forma

Oſten-

Ostendam,faciémque Erebi mutare vetabo.
Eloquar immenso terræ sub pondere:quæ te
Contineant Ennea dapes:quo fœdere mœstum
Regem noctis ames,quæ te contagia passam
Noluerit reuocare Ceres. Tibi pessime mundi
Arbiter,immittam ruptis Titana cauernis:
Et subito feriere die. Paretis?at ille
Compellendus erit,quo nunquam terra vocato
Non excussa tremit:qui Gorgona cernit apertã,
Verberibúsque suis trepidam castigat Erinnyn.
Indespecta tenet vobis qui Tartara -
(MELIVS,Vobis indespecta tenet) —cuius
Vos estis superi: Stygias qui peierat vndas.

TIRESIAS autem,

Testor,ait,diuos,quibus hunc sacrauimus ignẽ,
Læuáque conuulsæ dedimus carchesia terræ,
Iam nequeo tolerare moram. Cassúsne sacerdos
Audior?an rabido iubeat si Thessala cantu
Ibitis?& Scythicis quoties armata venenis
Colchis aget:trepido pallebunt Tartara motu?
Nostri cura minor:si non attollere bustis
Corpora,nec plenas antiquis ossibus vrnas
Egerere,& mistos cælique,Erebíque sub vnum
Funestare deos libet?aut exanguia ferro
Ora sequi, atq; ægras functorum carpere fibras?
Ne tenues annos, nubémque hanc frõtis opacæ
Spernite ne,moneo. Et nobis sæuire facultas.

TVM ad minas,

Scimus enim,& quicquid dici,noscísque timetis.
Et turbare Hecaten:ni te Thymbræe vererer.
Et triplicis mundi summũ quem scire nefastum
Illum:sed taceo. prohibet tranquilla senectus.

PENTHEI miseriam ex matris insania breuissimè perstrinxit Maro. Claudianus adduxit ad comparationem in Eutropium,

Quales Aonio Thebas de monte reuersæ
Mænades infectis Pentheo sanguine thyrsis:
Quum patuit venatus atrox:matriq; rotatum
Conspexere caput:gressus caligine figunt:
Et rabiem desisse dolent.

OVIDIVS in tertio rem ipsam luculẽtè narrat,

Hic oculis illum cernentem sacra profanis
Prima videt:prima est insano concita cursu:
Prima suum misso violauit Penthea thyrso
Mater:&,ô geminæ,clamauit,adeste sorores.
Ille aper,in nostris errat qui maximus agris,
Ille mihi feriendus aper.ruit omnis in vnum
Turba furens:cũctæ coeũt:trepidũq; sequuntur,
Iã trepidũ,iam verba minus violenta loquẽtem,
Iam se damnantem,iam se peccasse fatentem.
Saucius ille tamen,fer opem matertera,dixit,
Autonoe:moueant animos Actæonis vmbræ.
Illa,quis Actæon,nescit:dextramq; precantis
Abstulit:Inoo lacerata est altera raptu.
Non habet infelix,quæ matri brachia tendat:
Trunca sed ostendẽs deiectis vulnera membris,
Aspice mater,ait.visis vlulauit Agaue:
Colláque iactauit:crinémque per aera mouit:
Auulsumque caput digitis complexa cruentis
Clamat:iò comites,opus hoc,victoria nostra est.

INTER Idyllia Theocriti recensetur illud,

A in quo hæc scripta sunt,

Πενθεὺς δ' ἀλιβάτου πέτρας ἄπο πάντ' ἐθεώρει,
Σχῖνον ἐς ἀρχαίαν καταδὺς, ἐπιχώριον ἔρνος.
Αὐτονόα πρᾶτα νιν ἀνέκραγε δεινὸν ἰδοῖσα,
Σὺν δ' ἐτάραξε ποσὶ μανιώδεος ὄργια βάκχου,
Ἐξαπίνας ἐποῖσα, τὰ δ' οὐχ ὁρέοντι βέβηλοι.
Μαίνετο μὲν θ' αὐτὰ, μαίνοντο δ' ἄρ' εὐθὺ καὶ ἄλλαι.
Πενθεὺς μὲν φεῦγεν πεφοβημένος, αἱ δ' ἐδίωκον,
Πέπλως ἐκ ζωστῆρος ἐς ἰγνύαν ἐρύσαισαι.
Πενθεὺς μὲν τόδ' ἔειπε, τίνος κέχρησθε γυναῖκες;
Αὐτονόα τόδ' ἔειπε, τάχα γνώσῃ πρὶν ἀκοῦσαι.
Μάτηρ μὲν κεφαλὰν, μυκήσατο, παιδὸς ἑλοῖσα,
Ὅσσον περ τοκάδος τελέθει μύκημα λεαίνας.
Ἰνὼ δ' ἐξέῤῥηξε σὺν ὠμοπλάτα μέγαν ὦμον,
Λὰξ ἐπὶ γαστέρα βᾶσα· καὶ αὐτονόας ῥυθμὸς αὐτός.
Αἱ δ' ἄλλαι τὰ περισσὰ κρέα νομέοντο γυναῖκες.
B Ἐς Θήβας δ' ἀφίκοντο πεφυρμέναι αἵματι πᾶσαι,
Ἐξ ὄρεος πένθημα, καὶ οὐ πενθῆα φέροισαι.

In quibus,vt in cæteris penè omnibus, lõgè minorem spiritum poeticum inuenies in Græcis, quàm in Latinis. In vtrisque autem audaciam mendacissimam. Vix sex homines brachium auellere queant.

IN primo Argonauticôn vota concepit pro filio Peleus,

Hoc superi seruate caput.tu cætera Chiron
Da mihi.te paruus lituos,& bella loquentem
Miretur:sub te puerilia tela magistro
Venator ferat:& nostram festinet ad hastam.

Haud absimilia in tertio Honorii consulatu apud Claudianum, *-Rex ô stellantis Olympi,*

C *Talis perdomito redeat mihi filius hoste,*
Hyrcanas populatus opes,aut cæde superbus
Assyria,sic ense rubens: nimis coacta synecdoche: *-sic flamine crebro*
Turbidus,& grato respersus puluere belli:
Armaq; gauiso referat captiua parenti.

Gauiso,plebeium:*gaudenti*,non est ausus:*læto*,non explet numerum.

TALIA & Annibal SILII ad filiolum,in III,

-spes ô Carthaginis altæ
Nate,nec Æneadum leuior metus: amplior,oro,
Sis patrio decore:& factis tibi nomina condas:
Qui superes bellator auũ: ianque ægra timoris
Roma tuos numeret lacrymãdos matribus an-
D Ni præsaga meos ludãt præcordia sensus: (nos.
Ingens hic terris crescit labor:ora parentis
Agnosco,toruáque oculos sub fronte minaces,
Vagitũque grauẽ, atque irarum elemẽta mearũ.
Siquis fortè deus tantos inciderit actus,
Vt nostro abrumpat letho primordia rerum:
Hoc pignus belli coniunx seruare labora.
Cúmque datum fari:duc per cunabula nostra.
Tangat Elisæas palmis puerilibus aras:
Et cineri iuret patrio Laurentia bella.
Inde vbi flore nouo pubescet firmior ætas:
Emicet in Martem:& calcato fœdere victor
In Capitolina tumulum mihi vindicet arce.

Aiacis quoque Sophoclæi affectus idem,

Ὦ παῖ, γένοιο πατρὸς εὐτυχέστερος,
Τὰ δ' ἄλλ' ὁμοῖος· καὶ γένοι' ἂν οὐ κακός.

Et paulò pòst, -δεῖ σ' ὅπως πατρὸς
Δείξεις ἐν ἐχθροῖς, οἷος ἐξ οἵου 'τράφης:

Sed & Hector in sexto Iliados ea precatur, quæ nos quoque nobis euenire cupiamus,

Ζεῦ, ἄλλοι τε θεοί, δότε δὴ καὶ τόνδε γενέσθαι
Παῖδ' ἐμὸν, ὡς καὶ ἐγώ περ, ἀριπρεπέα Τρώεσσιν,
Ὧδε βίην τ' ἀγαθὸν, καὶ Ἰλίου ἶφι ἀνάσσειν.
Καί ποτέ τις εἴπῃσι πατρὸς δ' ὅγε πολλὸν ἀμείνων.
Ἐκ πολέμου ἀνιόντα, φέροι δ' ἔναρα βροτόεντα,
Κτείνας δήϊον ἄνδρα, χαρείη δὲ φρένα μήτηρ.

Claudianus in Proserpinæ tela cũ Ouidio certat de rerum sedibus post primam cõfusionem. vter igitur vincat, ex his manifestum erit,

Hic elementorum series, sedésque paternas
Insignibat acu. veterem qua lege tumultum
Discreuit natura parens: & semina iustis
Discessere locis. Quicquid leue fertur in altum.
In medium grauiora cadunt. incanduit Æther.
Egit flamma polum. fluxit mare. terra pependit.

NIHIL minus, sed cum vulgo loquutus est. In primo Metamorphoseôn,

Hanc Deus, & melior litem Natura diremit.
Nam cælo terras, & terris abscidit vndas:
Et liquidum spisso secreuit ab aere cælum.
Quæ postquã euoluit, cæcóque exemit aceruo:
Dissociata locis concordi pace ligauit.
Ignea conuexi vis & sine pondere cæli
Emicuit: summáque locum sibi legit in arce.
Proximus est aer illi leuitate, locóque.
Densior his tellus, elementáque grandia traxit,
Et pressa est grauitate sui. circunfluus humor
Vltima possedit: solidúmque coercuit orbem.

SED & zonas paulò pòst ad hunc modum digerit,

Vtque duæ dextra cælum, totidémque sinistra
Parte secãt zonæ: quinta est ardentior illis:
Sic onus inclusum numero distinxit eodem
Cura dei: totidémque plagæ tellure premuntur:
Quarum quæ media est, nõ est habitabilis æstu.
Nix tegit alta duas. totidem inter vtrámque locauit:
Téperiéq; dedit, mista cũ frigore flãma.

SIC & ille,

Addit quinque plagas: mediam subtegmine rubro
Obsessam feruore notat. squallebat adustus
Limes: & assiduo sitiebant stamina sole.
Vitales vtrinque duas: quas mitis oberrat
Temperies habitanda viris. cum fine supremo
Torpentes traxit geminas: brumáque perenni
Fœdat, & æterno constringit frigore telas.

IN primo perfecti operis,

Quinque tenent cælum zonæ: quarum vna corusco
Semper sole rubens, & torrida semper ab igni:
Quam circum extremæ dextra, læuaq; trahuntur
Cærulea glacie concretæ, atque imbribus atris.
Has inter, mediamq; duæ mortalibus ægris
Munere concessæ diuum.

DEORVM concilium Ouidius in eodem,

Est via sublimis cælo manifesta sereno:
Lactea nomen habet, candore notabilis ipso.
Hac iter est superis ad magni tecta Tonantis,
Regalémque domum. dextra, læuáque deorum
A Atria nobilium valuis celebrantur apertis.
Plebs habitat diuersa locis. à fronte potentes
Cælicolæ, clarísque suos posuere Penates.
Hic locus est, quem si verbis audacia detur:
Haud timeam magni dixisse Palatia cæli.
Ergo vbi marmoreo Superi sedere recessu:
Celsior ipse loco, sceptróque innixus eburno
Terrificam capitis concussit térque quaterque
Cæsariem: cum qua terram, mare, sidera mouit.

CLAVDIANVS in tertio de Raptu, Iouis iussu Irim de cælo deducit,

Illa colorato Zephyros transgressa volatu
Numina cõclamat pelagi: Nympháſq; morãtes
Increpat. & fluuios humentibus euocat antris.

SPECIOSIORA quàm Ouidiana illa. tum autem ciuilia,

B Ancipites, trepidíque ruunt. quæ causa quietos
Excierit: tanto quæ res agitanda tumultu?
Vt patuit stellata domus: considere iussi.
Nec confusus honor. Cælestibus ordine sedes
Prima datur. tractũ proceres tenuere secundum
Æquorei, placidus Nereus, & lucida Phorci
Canicies: Glaucum series extrema biformem
Accipit, & certo mansurum Protea vultu.
Nec non & senibus fluuiis concessa sedendi
Gloria: plebeio stat cætera more iuuentus.
Mille amnes: liquidis incumbunt patribus vdæ
Naides: & taciti mirantur sidera Fauni.

STATIVS in primo Thebaidos quamproximè ad palmam,

At Iouis imperio rapidi super atria cæli
Lectus concilio diuûm conuenerat ordo
C Interiore polo. spatiis hinc omnia iusta
Primæque, occiduæque domus: effusa sub omni
Terra, atque vnda die. Mediis sese arduus infert
Ipse deis, placido quatiens tamen omnia vultu:
Stellantíque locat solio. Nec protinus ausi
Cælicolæ: veniam donec pater ipse sedendi
Tranquilla iubet esse manu: mox turba vagorũ
Semideûm, & summis cognati nubibus amnes:
Et compressa metu seruantes murmura venti,
Aurea templa replent mistu. conuexa deorum
Maiestate tremunt. Radiant maiore sereno
Culmina, & arcano florentes lumine postes.

MARONIS maiestas suis cõtenta, nihil horũ,

Panditur interea domus omnipotẽtis Olympi,
D Conciliúmque vocat diuûm pater, atque hominum rex
Sideream in sedem: terras vnde arduus omnes,
Castráque Dardanidum aspectat, populósque
Confidunt tectis bipatentibus, (Latinos

OVIDIANVM Chaos aliis numeris prosequutus est Lucanus in primo,

-sic cum compage soluta
Secula tot mundi suprema coegerit hora,
Antiquum repetẽs iterum Chaos: omnia mistis
Sidera sideribus concurrent. ignea pontum
Astra petent. tellus extendere littora nolet:
Excutiétque fretum. fratri contraria Phœbe
Ibit: & obliquum bigas agitare per orbem
Indignata, diem poscet sibi: totáque discors
Machina

Machina diuulſi turbabit fœdera mundi.

PINGVIS ſanè excurſus,& oſtẽtationis pleniſſimus.nam Ouidius,quod aggreſſus eſt profiteri,iure narrat,

Vnus erat toto terrarum vultus in orbe:
Quem dixêre Chaos,rudis indigeſtáque moles.
Nec quicquã,niſi põdus iners,cõgeſtáque eodẽ
Non bene iunctarum diſcordia ſemina rerum.

ET interiectis carminibus de confuſione tandem,

Frigida pugnabant calidis,humentia ſiccis,
Mollia cum duris,ſine pondere habentia pondus.

Caci repræſentatio. Virgilianum Cacum duo poetæ diuerſis hiſtoriis repræſentarunt.Apud Flaccũ igitur in IIII, agnoſces illũ ex Amyci immanitate. apud PAPINIVM in I,Thebaidos ex Adraſti narratione,quã de vaſtatore monſtro inſtituit.In VIII,

Hic ſpelunca fuit vaſto ſummota receſſu,
Semihominis Caci facies quam dira tegebat,
Solis inaccesſam radiis:ſempérque recenti
Cæde tepebat humus:foribúſq; affixa ſuperbis
Ora virûm triſti pendebant pallida tabo.

AMYCI autem,

Littore in extremo ſpelunca apparuit ingens
Arboribus ſuper,& dorſo contecta minanti:
Nõ quæ dona deûm, non quæ trahat ætheris ignem:
Infelix domus,& ſonitu tremebunda profundi.
Vt varii pro rupe metus.hic trunca rotatis
Brachia rapta viris,ſtrictóque immortua ceſtu:
Oſſáque tetra ſitu:capitum mœſtisſimus ordo.

AT quemadmodum Euander de Caco:ſic Adraſtus de mõſtro verba facit inter ipſa ſacrificia.Illum interficit Hercules:hoc Corœbus:operepretium eius videre faciem viuentis,& vt ille Vulcano ſatus:ſic hoc,

-monſtrum infandis Acheronte ſub imo
Conceptũ Eumenidũ thalamis:cui virginis ora
Pectoráque,æternum ſtridens à vertice ſurgit:
Et ferrugineam frontem diſcriminat anguis.

ILLIVS quoque,

-nequeunt expleri corda tuendo
Terribiles oculos,vultum, villoſaq; ſetis
Pectora ſemiferi,atq; extinctos faucibus ignes.

Ita & huius,

-iuuat ire,& viſere iuſta
Liuentes in morte oculos,vteriq; nefandam
Proluuiem,& craſſo ſquallentia pectora tabo.

Nihil *ſquallet tabo*.ſed ſquallor eſt αὐχμός.ab aſperitate τῶν φολιδωτῶν:vt diximus in Originibus & in hiſtoriis Ariſtoteles.

Noctis & Somni. NOCTIS,& Somni deſcriptionem animaduertimus apud multos.Virgilius in V, ſimpliciſſimè,

Ecce deus ramum Lethæo rore madentem,
Viq; ſoporatum Stygia,ſuper vtraque quaſſat
Tempora, cunctantiq; natantia lumina ſoluit.

Somni verò tempus & noctis diuinitus,in IIII, quod & alibi poſuimus:cæterùm decies repetitum placebit,

Nox erat:& placidum carpebant feſſa ſoporem
A Corpora per terras:ſyluæque, & ſæua quierant
Æquora:cùm medio voluuntur ſidera lapſu:
Cùm tacet omnis ager,pecudes,pictęq; volucres
Quæq; lacus latè liquidos,quæq; aſpera dumis
Rura tenent,ſomno poſitæ ſub nocte ſilenti
Lenibant curas, & corda oblita laborum.

CVIVS lucis vmbra quædam eſt in VII,Punicorum,

Cuncta per & terras,& lati ſtagna profundi
Condiderat ſomnus,poſitoq; labore dierum
Pacem nocte datam mortalibus orbis agebat.

Ac quemadmodum ibi,

At non infelix animi Phœniſſa,nec vnquam
B *Soluitur in ſomnos,oculiſue aut pectore noctem*
Accipit. SIC apud SILIVM iiſdem verborum momentis,

At non Sidonium curis flagrantia corda
Ductorem,vigileſq; metus haurire ſinebant
Dona ſoporiferæ noctis.

IN V,Syluarũ PAPINIVS floridiſſima, atque amœniſſima. poſtquam enim deorum placidiſſimum appellauit,ſubdit,

Tacet omne pecus,volucréſque,feræque:
Et ſimulant feſſos curuata cacumina ſomnos:
Nec trucibus fluuiis idem ſonus:occidit horror
Æquoris,& terris maria inclinata quieſcunt.

IN I,Achilleidos breuius,

-totis vbi ſomnus inertior alis
C Defluit in terras,mutúmque amplectitur orbẽ.

AT in X,Thebaidos ſomni ſedem ingenioſe admodum,& Ouidianè,

Stat ſuper occiduæ nebuloſa cubilia noctis
Æthiopáſque alios,nulli penetrabilis aſtro
Lucus iners:ſubtérq; cauis graue rupibus antrũ

It vacuum in montem,quà deſidis atria ſomni
Securumq; larem ſegnis natura locauit.

IMO ſolers,ac vegeta ſegnem, nõ ipſa ſegnis,

Limen opaca quies,& pigra obliuia ſeruant,
Et nunquam vigili torpens ignauia vultu.
Otia veſtibulo,preſſiſq; ſilentia pennis
Muta ſedent,abiguntq; truces à culmine ventos.

non ſunt igitur *otia*, nullum enim negotioſius negotium,quàm *ventos* arcere,

Et ramos errare vetant, neque ramorum mo-
D tum errorem dixerim, *-& murmura demunt.*

Alitibus:non hîc pelagi,licet omnia clament
Littora,non illic cæli fragor, -non rectè poſuit de vno loco,*hîc*,& *illic*. *-ipſe profundis*
Vallibus effugiens,ſpelunca proximus amnis.

Non placet currens fluuius,ſed ſtagnum,

Saxa inter,ſcopuloſq; tacet.nigrantia circum
Armenta.omne ſolo recubat pec⁹ & noua marcent
Gramina:terrarumq; inclinat ſpiritus herbas.

Ipſe autem vacuus curis humentia ſubter
Antra ſoporifero ſtipatus flore tapetis
Incubat.exhalant veſtes:& corpore pigro
Strata calent.ſupráque torũ niger efflat anhelo
Ore vapor.manus hæc fuſos à tempore læuo
Suſtentat crines,hæc cornu oblita remiſit.

IGITVR OVIDIVM, qui hæc omnia penè dixit,aut imitatus:aut adhibito iudicio,qui-

busdam vltro omissis superare conatus est. Ille nánque in XI,

Est prope Cimmerios longo spelunca recessu:

Melius ad polum, quàm ad Occidētem, vt STATIVS. Nulla enim in parte occidens est, quin ibidem oriens quoque sit. Quare non est noctis locus, aut somni poti⁹, quàm diei ac vigiliç. sub polo autē sita loca procul à luce sunt & à calore.

Mons cauus, ignaui domus, & penetralia Somni.

Rectè *penetralia*: quia & recessum, & longè abductū dicebat: cætera sunt, è quib⁹ sua STATIVS.

Quô nunquā radiis oriens, mediúsue, cadénsue
Phœbus adire potest, nebulæ caligine mistæ
Exhalantur humo, dubiæque crepuscula lucis.
Non vigil ales ibi cristati cantibus oris
Euocat auroram: nec voce silentia rumpunt
Sollicitíue canes, canibúsue sagacior anser,
Non fera, non pecudes, non moti flamine rami.

CASTIGATIVS quàm PAPINIVS,

Humanæue sonum reddunt conuicia linguæ
Tuta quies habitat. saxo tamen exit ab imo
Riuus aquæ Lethes, per quem cū murmure labens
Inuitat somnos crepitantibus vnda lapillis.

Prudentius, quàm ille, non dedit fluuium alium de, quàm à Lethe. Neque motum dedit ei sine murmure ob somni conciliationem. Animaduerte tamen loquendi modum: *vnda labens per aquæ riuum.*

Ante fores antri fœcunda papauera florent,
Innumeræque herbæ: quarum de lacte soporem,
Nox legit, & spargit per opacas humida terras.
Ianua, ne verso stridorem cardine reddat,
Nulla domo tota: custos in limine nullus.
At medio torus est Ebeno sublimis in antro
Plumeus, vnicolor, pullo velamine tectus:
Quo cubat ipse deus membris languore solutis.
Hunc circa passim varias imitantia formas
Somnia vana iacent.

APPONIT deinde numerum.

Protei formas varias canit in IIII, perfecti operis vir diuinus,

Tum variæ illudent species, atque ora ferarum.
Fiet enim subitò sus horridus, atráque Tigris,
Squammosúsq; Draco, & fulua ceruice Leæna.
Aut acrem flammç sonitū dabit: atq; ita vinclis
Excidet: aut in aquas tenues dilapsus abibit.

SILIVS in VII,

Per varias lusit formas, & terruit atri
Serpentis squammis: horrendáq; sibila torsit:
Et fremuit toruo mutatus membra leone.

Et quemadmodum ad Aristæum,

Nam quis te iuuenum confidentissime, nostras
Iussit adire domos, quídue hinc petis?

Sic ille,

Dicite, ait, quæ causa viæ? quis'ue ora repente
Peruasit pallor? cur scire futura libido? & ibi,
Scis Proteu, scis ipse: nec est te fallere cuiquam.

& hic, *-nosti nostros præsage timores.*

Ouidius in VIII,

Nam modò te iuuenem, modò te videre leonē.
Nūc violētus aper: modò quē tetigisse timerēt,
A Anguis eras: modò te faciebāt cornua taurum.
Sæpe lapis poteras, arbor quoque sæpe videri.
Interdum faciem liquidarum imitatus aquarū,
Flumen eras: interdum vndis contrarius ignis.

IN XI, de Thetide penè eadem.

IN XXI, Iliados Xanthus, vt Achillem à Troianorum cæde arceat, magnis vndis, atque vorticibus intumescit. fluuii verò impetum reprimit Vulcanus. Sic Punicorum IIII, aduersus Scipionem turget Trebia: cuius insolentiam comprimit idem Vulcanus. Idem argumentum in IX Thebaidos, de Ismeno atque Hippomedonte.

Δεινὸν δ' ἀμφ' ἀχιλῆα κυκώμενον ἵστατο κῦμα.
Ὤθει δ' ἐν σάκεϊ πίπτων ῥόος. SILIVS,

-consurgens aggere aquarum
B Impulit: atq; humeros curuato gurgite pressit.
Arduus aduersa mole irrumpentibus vndis
Stat ductor, clypeóq; ruētem sustinet amnem.

PAPINIVS in ipsis incremētis diutius moratur. diluuium quoq; ipsum adauget alia materia ad opprimendum bellatorem:

-nec mole liquenti
Contentus, carpit putres seruantia ripas
Arbusta, annosásq; trabes, eiectáq; fundo
Saxa rotat. Sed & vt illi,
-& obiecta dispellit flumina parma.

Post multam denique pugnā, sedat Iupiter fluminis furorem.

C Punicorum V, Flamminii galea insignis scylla: Turni, verò chimærà,

Cui triplici crinita iuba galea alta chimæram
Sustinet Ætnęos efflantem naribus ignes.
Tam magis illa fremēs, & tristibus effera flāmis,
Quàm magis effuso crudescūt sanguine pugnç.

SILIVS,

Ære, atque æquorei tergo flauente iuuenci
Cassis erat munita viro: cui vertice surgens
Triplex crista iubas effundit crine Sueuo.
Scylla super fracti contorquens pondera remi
Instabat, sæuósque canum pandebat hiatus.

SIC Turni clypeus: quos versus adduxi suprà alia de causa,

At læuem clypeum sublatis cornibus Io
Auro insignibat, iam setis obsita, iam bos:
D *Argumentum ingens, & custos virginis Argus:*
Cælatáq; amnem fundens pater Inachus vrna.

Sic Flaminii,

Tum clypeum quatit, aspersum quem cædibus olim
Celticus ornarat cruor: humentiq; sub antro
Ceu fœtum lupa permulcens puerilia membra,
Ingentem Assaraci cœlo nutribat alumnum.

Ad imaginem autem diuini clypei suum Silius pro Annibale fabricatus est in II: in quo cùm cętera, tum hæc quoque de opulentissimo præceptore mutuatus est,

Condebat primæ Dido Carthaginis arces:
Instabatq; operi subducta classe iuuentus.
Molibus hi claudunt portus. his tecta, domusq;
Partiris iustè, Bitia venerande senecta:
Instant ardentes Tyrij. pars ducere muros:

molirīq;

Moliriq́, arcem: & manibus subuoluere saxa.
Pars optare locum tecto, & concludere sulco.

Serpentum causa in Africa ab OVIDIO in IIII, Metamorphoseôn.

Cúmque super Libycas victor penderet arenas:
Gorgonei capitis guttæ cecidêre cruentæ:
Quas humus exceptas varios animauit in angues.
Vnde frequẽs illa est, infestáque terra colubris.

SILIVS in III, breuissimè,

Fama docet, cæsæ rapuit cùm Gorgonis ora
Perseus in Libya dirum efflūxisse cruorem.
Inde Medusæis terram exundasse chelydris.

At nõ paucis in IX, LVCANVS. Persei nánq; fabulam totam inserit, tandem verò,

-fœcundaq́, nulli
Arua bono virus stillantis tabe Medusæ
Concipiunt, dirosq́, fero de sanguine rores
Quos calor adiuuit, putriq́, incoxit arenæ.

Inferorum regnum prolixa narratione describit in XIII, SILIVS: quem locũ, qui volet, conferet cum iis quæ in VI, diuini operis dicuntur: quęque in Orphei fabula scribit OVIDIVS. In XVI, quoque ludos edit idẽ SILIVS: queadmodum PAPINIVS in VI, longis vterque ambagibus, neque sine ineptiis interdum. cui erit otium, inter eos quid intersit, quid conueniat, iudicare poterit:

Quæ porricit Anchises in III, libamenta,

Tum pater Anchises magnum cratera corona
Induit, impleuítque mero: diuósque vocauit
Stans celsa in puppi,
Dii maris & terræ, tempestatúmque potentes,
Ferte viam facilem vento, & spirate secundi.

IN I, FLACCVS postquã de patera multa, Iasonem eadem porricientem facit,

Hac pelago libat latices, & talibus infit:
Dii, quibus vndarum, tempestatísque sonoræ
Imperium, & magno penitus par regia cælo:
Tuque freti, diuósque pater sortite biformes,
& quæ sequuntur,

Dædali fuga in VI, diuini operis,

Dædalus (vt fama est) fugiens Minoia regna
Præpetibus pennis ausus se credere cælo
Insuetum per iter, gelidas enauit ad Arctos.

SILIVS in XII, tanquam puer excipiens nutricis verba,

-ætherias aliena tollere in auras
Ausus se penna, atq; homini monstrare volatus:
Suspẽsum hic librãs media inter nubila corpus
Enauit: superósque nouus conterruit ales.
Natum etiam docuit falsæ sub imagine plumæ
Attentare vias volucrum, lapsúmque solutis
Pennarum remis: &c.

HOC idem in VII, Metamorphos. deprehendes: vbi etiam remigii mentio fit: sicut & apud Virgilium. Quod SILIVS, *pennarum remis*.

Hypsipyles autem & Iasonis conuiuium in II, Argonauticôn, totum eductũ est ex I, diuini operis.

Cimmerios ex Homericæ Vlyssææ XI, Stra-
A bo agnouit in I. Aiunt tamen Geographi eos esse Scythis affines. Quare non erũt vt scribit ille,

Ἡ δ' εἰς πείραθ' ἵκανε βαθυῤῥόου ὠκεανοῖο.
Ἔνθα δὲ κιμμερίων ἀνδρῶν δῆμός τε πόλις τε,
Ἠέρι καὶ νεφέλῃ κεκαλυμμένοι, οὐδέ ποτ' αὐτοὺς
Ἠέλιος φαέθων ἐπιδέρκεται ἀκτίνεσσιν,
Οὔθ' ὁπότ' ἂν στείχῃσι πρὸς οὐρανὸν ἀστερόεντα,
Οὔθ' ὅτ' ἂν ἂψ ἐπὶ γαῖαν ἀπ' οὐρανόθεν προτράπηται.
Ἀλλ' ἐπὶ νὺξ ὀλοὴ τέταται δειλοῖσι βροτοῖσι.

Hæc maximo cum dispendio veritatis: vt nõ sine magna caussa Plato vetuerit poetas ingredi suam ciuitatem. Quæ nánque tandem terrarum pars tam extra Solis radios est, vt nunquam eis
B illustretur? Quin & Latinorum quosdam eiusdem temeritatis populares inuenias. Nam quis Festum ferat scribentẽ, Cimmerios esse populos perpetuis frigoribus occupatos: qui inter Baias & Cumas habitarũt? saltem debuit eum pudere mẽdacii: cùm videret homo nominis Romani loca illa interdum etiam non ferẽdis æstibus exuri. Inter Scythas collocari vidẽtur à Flacco in VI, Argonauticôn. In III, verò quãto clarius numeris, tãto obscurius finium designatione. Ex Homeri tamen filis videtur illa texuisse,

Est procul ad Stygiæ deuexa silentia noctis
Cimmeriûm domus, & superis incognita tellus;
Cæruleo tenebrosa situ, quo flammea nunquam
Sol iuga, sidereos nec mittit Iuppiter annos.
Stant tacitæ frondes: immotaq́, sylua comanti
Horret verna iugo. specus, vmbrarumq́, meatus
Subter, & Oceani præceps fragor, aruaq́, nigro
Vasta metu, & subitæ post longa silentia voces.

Quæ à trinis promontoriis, incolarum Græco-
C rum lingua, Trinacria appellata est: eam cùm esset Italiæ continẽs atque perpetua, maris vi disiectam, atque iccirco Siciliam dictam prodidere. Hoc enim est [illegible], & secare: quemadmodum in Originibus scriptum est. Iccirco in III, diuini operis,

Hæc loca vi quondam, & vasta conuulsa ruina
(Tantum æui longinqua valet mutare vetustas)
Dissiluisse ferunt, cùm protinus vtraq́, tellus
Vna foret. venit medio vi pontus: & vndis
Hesperium Siculo latus abscidit, aruaq́, & vrbes
Littore diductas angusto interluit æstu.

Figura, Conuersio. potius enim abscidit ab Hesperio Siculũ, vt à toto partẽ. CLAVDIANVS in I, de raptu eadem, sed inferiore opera delineauit, *-Trinacria quondam*
D *Italiæ pars vna fuit, sed pontus & æstus*
Mutauere situm. nequaquam *æstus*. sed *æstu*, post mutatum à maris vi situm, vt dicebat ille, *interluit*. *-rupit confinia Nereus*
Victor, & abscissos interluit æquore montes:

Illud bonum,

Paruaq́, cognatas prohibent discrimina terras.

Pingitur in IIII, Mercurius à diuino Poeta: ex quo suum deprõpsit STATIVS in I, Thebaid.

Summa pedum properè plantaribus illigat alis:
Obnubitq́, comas, & temperat astra galero.
Tum dexteræ virgam inseruit: qua pellere dulces

Aut suadere iterum somnos, qua nigra subire
Tartara, & exangues animare assueuerat vmbras:
Omnia ex illo: quippe verba ipsa quoque veluti in eo versu qui hosce anteecedit,
Paret Atlantiades dictis genitoris. nam summus Poeta dixerat, *Ille patris magni parere parabat Imperio*, melius *parabat* quàm *paret*.
Apparatum nánque profectionis ostendit in ipsa talarium adaptatione,

-& primum pedibus talaria nectit
Aurea, quæ sublimem alis, siue æquora supra
Seu terram rapido pariter cum flamine portãt.
Tum virgam capit: hac animas ille euocat Orco
Pallentes: alias sub tristia tartara mittit:
Dat somnos, adimítq; & lumina morte resignat.
Illa fretus agit ventos, (Non solùm agitur vẽtis)
-& turbida tranat Nubila.

Qvae Ouidius in I, non ausus est, vt ille, interpolare: sed admiratus tantùm quasi digito indicauit,

Parua mora est, alas pedibus, virgamq́, potentem
Somniferam sumpsisse manu, tegimenq́, capillis.

Galerum omisit Maro.

Baccharum impetus atque discursus multis in locis legitur apud Ovidivm, Maronem, Papinivm. In VII, diuini operis latè. in III, Trãsformationum. in IIII, Virgilius attulit ad comparationem,

-qualis commotis excita sacris
Thyas vbi audito stimulant Trieterica Baccho
Orgia: nocturnusq́, vocat clamore Citheron.

In V, Papinivs penè eadem,

-insano veluti Theumesia Thyas
Rapta deo: cùm sacra vocant, Idæaq́, suadet
Buxus, & à summis auditus montibus Euan.

Lemniadum audaciam atque impietatem descripsere: Flaccvs ex Apollonio in II. Stativs in V, Inter quos exercere poterit suũ quisque ingenium. Iusti nánque operis instar sunt: neque hic inserenda.

In Adrasti sacris, Phœbi laudes canuntur apud Papinium, quemadmodũ ab Euãdro Herculis Pæan. Vtrobíque post cędem ibi monstri, hic Caci: de quibus suprà dictum est.

Eadem veneratione summum virum imitatur in IIII, Stativs: vbi Adrastũ ad Æneæ, Hypsipylen ad Veneris Ideam formauit,

Sic Silivs in VIII, Æneæ atque Elisæ historiam, ex Marone totam: itémque ex verbis verba ab illo, tanquam à dictatore, non solùm à dictante pendens.

Papinivs in X, Nisi atque Euryali tum cædes, tum interitum repræsentauit in Hopleo & Dymante. Si Idæ lamentationes comparabis cum luctu matris Euryali, in III, diuini operis,

-Alpheum, fama est, huc Elidis amnem
Occultas egisse vias subter mare, qui nunc
Ore Arethusa tuo Siculis confunditur vndis.

Stativs in IIII,

Qui te flaue natant, terris Alphæe Sicanis
Aduena, tam longo non vnquam infecte profundo.

Pyrrhum angui Virgilivs in II, ille Ty-

A deum in IIII,
Qualis vbi in lucẽ coluber mala gramina pastus
Frigida sub terra tumidum quẽ bruma tegebat,
Nunc positis nouus exuuiis, nitidúsq; iuuenta,
Lubrica conuoluit sublato pectore terga,
Arduus ad Solem: & linguis micat ore trisulcis.

-ceu lubricus alta
Anguis humo verni blanda ad spiramina Solis:

Non placent *spiramina Solis*.

Erigitur liber senio & squallentibus annis
Exutus: lætúsque minax intermicat herbis.
Ah miser, agrestum si quis per gramen hianti
Obuius: & primo siccauerit ora veneno.

B Ivre optimo vtriusque poetæ ponentur loca illa: in quibus apud Maronem Turnus, apud Statium Tydeus, edita luculenta pugna defatigati describuntur. Sunt hæc è II, Thebaidos,

-at tamen illi
Membra negant, lassusq́, ferit præcordia sanguis.

quomodo *ferit lassus*?

Iam sublatæ manus cassos defertur in ictus,
Tardatiq́, gradus, clypeum non sustinet vmbo,
Mutatum spolijs. gelidus cadit imber anhelo
Pectore. tum crines, ardentiáq́, ora cruentis
Roribus, & tetra morientum aspergine manant.

In IX diuini operis hæc,

Ergo nec clypeo iuuenis subsistere tantum,
C Nec dextra valet: iniectis sic vndique telis
Obruitur. strepitu assiduo caua tempora circum
Tinnitu galea: & saxis solida æra fatiscunt.
Discussæque iubæ capiti: nec sufficit vmbo
Ictibus. ingeminant hastis & Troes, & ipse
Fulmineus Mnestheus. tum toto corpore sudor
Liquitur. & piceum (nec respirare potestas)
Flumen agit: fessos quatit æger anhelitus artus.

Deinde vterque adiungit leonis comparationes: quæ suis positæ sunt locis.

Locum etiam quem caneret aptum insidiis, accepit idem ex XI,

Est curuo anfractu vallis, accommoda fraudi,
Armorumq́, dolis, quam densis frondibus atrum
Vrget vtrinq, latus, tenuis qua semita ducit,
Angustæq, ferunt fauces, aditusq́, maligni.

D Et posuit in II,

-gemini procul vrbe maligni
Faucibus vrgentur colles: quos vmbra superni
Montis, & incuruis claudunt iuga frõdea syluis
Insidias natura loco, cæcámque latendi
Struxit opẽ: mediásque arctè secat aspera rupes
Semita: quam subter campi, deuexáque latis
Arua iacent spatiis.

Divinvm est elogium summi Poetæ, in IX,

Fortunati ambo, si quid mea carmina possunt:
Nulla dies vnquam memori vos eximet æuo.
Dum domus Æneæ Capitoli immobile saxum
Accolet, imperiumq́, pater Romanus habebit.

Huic hæsit Flaccvs in II,

Sed tibi nunc quæ digna tuis ingentibus ausis,
Orsa feram, decus, & patriæ laus vna ruentis
Hypsipyle? Non vlla meo te carmine dictam

Abstu-

Abſtulerint, durent Latiis modò ſecula faſtus,
Iliacíque lares, tantíque palatia regni.

Fuſius PAPINIVS Thebaidos III,

Tu tamen egregius fati, mentíſq; nec vnquam
(Sic dignum) paſſure ſitum: qui cominus auſus
Vadere contẽptũ regis: quanquã ampla veniret
Libertas ſancire viam: quo carmine dignam
Quo ſatis ore tuis famam virtutibus addam,
Augur amate deis? TVM tãquam in ſuis ſyl uis vagus, *-non te cælestia fruſtra*
Edocuit, lauróque ſua eſt dignatus Apollo:
Et nemorum Dodona potens. Cirrhæáq; virgo
Audebit tacito populos ſuſpendere Phœbo.
Nunc quoque tartareo multũ diuiſus Auerno
Elyſias, i, carpe vias.

LVCANVS autem in IIII, de Curione,

At tibi nos, quando non proderit iſta ſilere,
A' quibus omne æui ſenium ſua fama repellit,
Digna damus iuuenis meritæ præconia vitæ.
Haud alium tanta ciuem tulit indole Roma:
Aut cui plus leges deberent recta ſequenti.

ALIBI ex IIII, diuini operis Atlantis poſuimus deſcriptionem: quam, quia eſt apud Ouidium, hîc reponere libitum eſt,

Atlantis duri, cælum qui vertice fulcit.
Atlantis cinctum aſsiduè cui nubibus atris
Piniferum caput, & vento pulſatur & imbri.
Nix humeros infuſa tegit. tum flumina mento
Præcipitant ſenis: & glacie riget horrida barba.

ILLE autem Metamorphoſ. libro IIII,

Quantus erat, mons factus Atlas: nam barba comæque
In ſyluas abeunt: iuga ſunt humeríq;, manúſq;.
Quod caput antè fuit, ſummo eſt in monte cacumen.
Oſsa lapis fiunt, tum partes altus in omnes
Creuit in immenſum.

TRIA ſunt Epithalamia Claudiani valdè bona: Catulli duo: vnum Papinii. Feſtiuitas in Catullianis multa, & pura Venus è vero Latio: Erectior Papinius: Claudianus neque numeris, neque inuentionibus cedit illis.

Multa præterea loca ſunt minutiora: eáque tot, vt vel pertinacisſimum fatigare queãt obſeruatorem: ſuo fretus ingenio, rariora mutuatur è Virgilio Lucanus. cæterorum penè nullus ſibi parcit. ponam igitur aliqua, vt nobis in mẽtem venerint. VIRGILIVS in VI,

Quàm ſi dura ſilex aut ſtet Marpeſia cautes.

STATIVS in V,

Illa velut rupes immoto ſaxea viſu Hæret.

VIRGILIVS in V,

Olli ſerua datur, operum haud ignara Mineruæ,
Creſſa genus Pholoe, geminiq́ ſub vbere nati.

STATIVS in VI,

-& generum famula ſolatur Achæa.

In iiſdem veſtigiis. nam VIRGILIVS,

-calcemq́ terit, iam calce Diores,
Incumbens humeris. STATIVS autem,
-quem deinde gradu premit horridus Idas
Inſpiratq́ humero, flatuq́ & pectoris vmbra

A *Terga premit.* Quibus in locis etiam eſt illorum imitatio,

Tutatur fauor Euryalum, lacrymæq́ decoræ:
Gratior & pulchro veniens in corpore virtus.

Quę STATIVS in anguſtum,

-acceſsit lacrymarum gratia formæ.

Illa quoque ſummi Poetæ, quemadmodum & alia quamplurima retulit in ſua idem. Nam quod ſuprà recitabamus,

-hæret pede pes, denſuſq́ viro vir:

STATIVS in VIII,

Iam clypeus clypeis, vmbone repellitur vmbo,
Enſe minax enſis, pede pes, & cuſpide cuſpis.

SIC, *Ad quem ſubridens mista Mezentius ira:*
Ille de Tydeo in eodem, *-& formidabile ridens.*

Longè ſanè felicisſimè. vterque melius quàm
B Homericus riſus Sardonius.

SILIVS verò illa,

Non mihi ſi linguæ centum ſint, oraq́ centum
Ferrea vox: ſic in IIII,
Non mihi Mæonia redeat ſi gloria linguæ
Centenaq́ pater det Phœbus rumpere voces.

STATIVS autem illa,

Non Diomedis equos, non currum cernis Achillis. in XII.
Non cum peliferis eſt hæc tibi pugna puellis:
Virgineas nec crede manus. hîc cruda virorum
Prælia. ILLA verò ſuauisſima ex XII, diuini operis,

C *Indum ſanguineo veluti violauerit oſtro*
Si quis ebur: vel miſta rubent vbi lilia multa
Alba roſa. Adeò ſunt admirati duo maximi poetæ, vt in ſua tranſtulerint. STATIVS, enim in I, Achilleidos,

Lactea Maſſagetæ veluti cùm pocula fuſcant
Sanguine puniceo, vel ebur corrumpitur oſtro.

CLAVDIANVS in I, de Raptu,

-non ſic decus ardet eburnum,
Lydia Sidonio quod fœmina tinxerit oſtro.

Duobus tantùm verbulis idem STATIVS in V,

-rapit ingenti conamine ſaxum
Quo diſcretus ager. illa diuina ex eodem,
-ſaxum circumſpicit ingens,
Saxum antiquum, ingens, campo qui fortè iacebat
Limes agro poſitus, litem vt diſcerneret aruis.

D NEC minore cura in eodem,

Illum & cognatæ ſtagna indignantia Lernæ,
Floribus & vernis aſſuetæ ſpargere Nymphæ,
Ac Nemees reptatus ager, lucóſque per omnes
Syluicolæ fracta gemuiſtis arundine Fauni,

SEQVVTVS eſt illa ex VII, quæ ſimplicisſima condimentis affecit hiſce,

Te nemus Angitiæ, vitrea te Fucinus vnda,
Te liquidi fleuere lacus.

In eodem Iunonis verba ad furiam,

-fœcundum concute pectus, STATIVS in II, Achilleidos, *-fœcundumq́ erige pectus.*

SILIVS in II, deduxit lineas ſuas ex momentis Virgilianis in III, elaborati operis,

It liber campis paſtor, cui fine ſine vllo
Inuetitum ſaltus penetrat pecus: omnia Pœnũ

Armenti vigilem patrio de more sequuntur,
Gesáque, latrator Cydon, tectúmque focíque
In filicis venis, & fistula nota iuueneis:

quæ adeò hærent diuinis illis, vt Paraphrasis esse quæpiam videatur. Ergo hæc, quibus ne Apollo quidem melius,

Sæpe diẽ, noctémq;, & totũ ex ordine mẽsem
Pascitur: ítque pecus longa in deserta sine vllis
Hospitiis: tantum campi iacet. Omnia secum,
Armentarius Afer agit, tectúmque, larémque,
Armáq;, Amyclæúmq; canẽ, Cressámq; pharetram.

Ex VIII, diuini operis,

Heu quantæ miseris cædes Laurentibus instãt!
Quas pœnas mihi Turne dabis! quàm multa sub vndis
Scuta virûm, galeásq;, & fortia corpora volues
Tybri pater!

E II, Punicorum tanquam discipuli,

Heu quantùm Ausonio sudabitis arma cruore!
Quas belli vindex pœnas mihi curia pendes!

Arborum altitudo. Arborum simplicem altitudinẽ descripsit LVCANVS in III,

Æthera tangentes syluas liquere Coastræ.

At MARO in II, perfecti operis addidit mẽsuram ex conatu sagittariorum,

-vbi aera vincere summum
Arboris haud vlla iactu potuere sagittę.
Et gens illa quidem sumptis non tarda pharetris.

Vbi & loquutionem attendes, *vincere summum arboris aerem.* plebeius poeta dixisset simpliciter *arboris cacumen.* De Hylæa Scythiæ regione idẽ canit FLACCVS in VI,

Densior haud vsquam, nec celsior extulit vllas
Sylua trabes. fessæque prius rediere sagittæ,
Arboris ad summum quàm peruenere cacumẽ.

Est in XV, Transformationum,

Coralium. Sic & Coralium, quo primùm contigit auras
Tempore, durescit: mollis fuit herba sub vndis:

CLAVDIANVS in nuptiis Honorii,

-vellitq; coralia Lotho
Vimen erat, dum stagna subit: processerat vndis,
Gemma fuit.

Videamus quantum ad illa quæ sunt in V, diuini operis,

Intextúsque puer frondosa regius Ida
Veloces iaculo ceruos, cursúque fatigat,
Acer, anhelanti similis: quem præpes ab Ida
Sublimem pedibus rapuit Iouis armiger vncis.
Longæui palmas nequicquam ad sidera tendũt
Custodes: sæuítque canum latratus ad auras.

ACCEDANT ea quæ sunt in I, Thebaidos,

Hinc Phrygius fuluis venator tollitur alis.
Gargara desidunt surgenti, ac Troia recedit.
Stant mœsti comites, frustráque sonantia lassãt
Ora canes, vmbrámque petũt, & nubila latrãt.

ILLVD verò conuiuium totum pendet ex Marone. quemadmodum,

-nec sic auersum fama Mycenis
Voluit iter:

imago illorum quædam est,

Nec tam auersus equos Tyria Sol iungit ab vrbe,

& alia penè innumera: sicut apud Claudianum in I, de Raptu,

A *Iam vicina toro plenis adoleuerat annis.* ex illo Poetæ,

Iam matura viro, iam plenis nubilis annis.

LVCANVS autem, quemadmodum dicebamus rarior. In III, tamen penè ad literam illa retulit, quæ sunt in X, diuini operis,

Vos etiam gemini Rutulis cecidistis in aruis
Daucia Laride, Thymbérque simillima proles
Indiscreta suis, gratúsque parentibus error,
At nunc dura dedit vobis discrimina Pallas.
Nã tibi Thymbre caput Euãdrius abstulit ensis
Te decisa suum Laride dextera quærit:
Semianiméśq; micãt digiti, ferrúmq; retractãt.

ILLE autẽ rudia, & quasi proponens thesin declamationis,

Stant gemini fratres fœcunda gloria matris:
B *Quos eadem variis genuerunt viscera fatis.*
Discreuit mors sæua viros: vnumq; relictum
Agnorunt miseri sublato errore parentes,
Æternis causam lacrymis.

Sic & illa ex X,

-non me quicunq; es inulto
Victor, nec longum lætabere: te quoque fata
Prospectant paria, atq; eadem mox arua tenebis.

His sic in VII,

-Stygias magno duce liber ad vndas,
Et securus eo. te sæuo Marte subactum
Pompeioq; graues pœnas, vobisq; daturum,
Cùm moreor, sperare licet.

Sic etiam ex I, inculpati operis,

Libra die, somniq; pares vbi fecerit horas:
Et medium luci, atq; vmbris iam diuidit orbem.

In VIII, æmulatus est,

Tempus erat, quo libra pares examinat horas
Non vna plus æqua die.

C In iisdem locis, quæ suprà commemorabamus, sunt eorundem authorum versus, tanquam discipuli ac præceptoris. CLAVDIANVS,

-niueos infecit purpura vultus,
Per liquidas succensa genas, castiq; pudoris
Illuxere faces.

Ille de Lauinia,

Flagrantes perfusa genas, cui plurimus ignem
Subiecit rubor, & calefacta per ossa cucurrit.

Siliana illa in XV,

Contrà Sidonius, Letho non terreor vllo:
Vtere Marte tuo:

ex Maronis Turno,

-non me tua feruida terrent
Dicta ferox. & mox, *Vtere sorte tua.*

Itẽ Elisæ,

Stat sonipes, & frena ferox spumantia mandit.

& Flaminii,

Stat sonipes, vexatq; ferox humentia frena.

D Sanè Silii huc adducere omnia loca, quęcunq; sibi comparauit ad effingendam Virgilii maiestatem, Grammatici potius intererit ad diligentiam ostentandam, quàm illius qui suo iudicio Poeseos virtutes sese persequi profiteatur. Proinde qui eo volet animum aduertere, singularẽ ponet operam. Nunc paucula, quæ supersunt, videamus,

Idem tractat argumentum GRATIVS, & NEMESIANVS apud nos: Gręcis OPPIANVS. Magnus hic poeta, sicuti sæpe à nobis dictũ est. quicum Græcorum neminem ausim compara-

rare

re. Quamobrem nostros quoque duos hosce ab illo puto longè superatos. quippe cuius vnius spiritu Virgilianam diuinitatem repręsentatam semper iudicaui. tantum abest vt cum huius numeris illorum versus conferri posse rear. Atque eos quidem ambos cùm plebeios iudicẽ: Gratii puritatem atque rotunditatem: denique inuentionem & ordinem antepono. Id quod sigillatim perpendenti omnia, satis patebit. Cęterùm in sequenti libro nõ inutilia quædam huic iudicio addita sunt. quare ad reliqua trãscamus.

Ex Proserpinæ Raptu loca decerpta sunt nobis aliquot sanè illustria: inter quę illa imprimis nobilia sunt, quæ cũ Ouidianis conferre queas,

Quaq; volat, vernus sequitur color: omnis in herbas
Turget humus: medioq; patent conuexa sereno.
Sanguineo splendore rosas: vacinia nigro
Induit: & dulci violas ferrugine pingit.

Et mox, -hæc lilia fuscis
Intexit violis: hanc mollis Amaracus ornat:
Hæc graditur stellata rosis: hæc alba Ligustris.
Te quoq; flebilibus mœrẽs Hyacinthe figuris,
Narcissúmq; metũt, nũc inclyta gramina veris
Præstantes olim pueros. Tu natus Amyclis:
Hunc Helicon genuit. te disci perculit error:
Hũc fontis decepit amor. te fronte retusa
Delius. hunc fracta Cephisus arundine luget.
Æstuat ante alias auido feruore legendi
Frugiferæ spes vna deæ. Nunc vimine textos
Ridentes calathos foliis agrestibus implet:
Nunc sociat flores.

Ovidivs autem in v, Metamorphoseôn,

-& aut violas, aut candida lilia carpit.
Dumq; puellari studio calathosq; sinumq;
Implet. & in IIII, Fastorum,
Hæc implet calathos lento de vimine nexos:
Hæc gremium: laxos degrauat illa sinus.
Illa legit calthas: huic sunt violaria curæ:
Illa papauereas subsecat vngue comas.
Has Hyacinthe tenes: illas Amarante moraris:
Pars Thyma, pars Rorem, pars Meliloton habet.
Plurima lecta rosa est. sunt & sine nomine flores:
Ipsa crocos tenues, liliaq; alba legit.

Ita laxior Ovidivs. compositior Clavdianvs. neque enim solùm prata floribus, sed etiam flores ipsos pingit coloribus fabularũ. Itaque & in illis pictior phrasis: quippe eius primarium argumentum est,

Forma loci superat flores. curuata tumore
Paruo planicies, & mollibus edita cliuis,
Creuerat in collem. niueo de pumice fontes
Roscida mobilibus lambebant gramina riuis.
Syluáque torrentes ramorum frigore Soles
Temperat & modico brumã sibi vindicat æstu.
Apta fretis abies. &c. quæ alibi recitauimus.

Simplicius in v, Transformationum,

Sylua coronat aquas, cingens latus omne, suisq;
Frondibus, vt velo, Phœbæos submouet ignes.
Frigora dant rami. varios humus humida flores.
Perpetuum Ver est. & in IIII, Fastorum,
Valle sub vmbrosa locus est aspergine multa
Humidus, ex alto desilientis aquæ.

A *Tot fuerant illic, quot habet natura colores,*
Pictaq; dissimili flore nitebat humus.

CONFERVNTVR PRINCIPIA ET FINES. CAPVT XVII.

Hæc ad hunc modum. Principia verò & Fines operũ quibus legibus tanti viri aggressi sint, vbi declaratũ fuerit: nihil iam huiusce operæ supererit nobis. Ac Græci quidem statim inuocant: simul inuocationi admiscent argumẽti propositionẽ. Nostri hanc primo loco: deinde implorãt opem: haud sine magna, quod alibi dicebamus, ratione. Cùm enim etiam rerum abditarum, etiam animorum momẽta atque discursus canere instituant: verisimile est non nisi deorum immortalium spiritu afflatos ea consequi posse.
B Alii igitur Musas, alii Phœbum, nõnulli vnum quempiam ex cæteris diis inuocarunt. Venerem Lvcretivs aptissimè: quæ sit author Romani generis: cuius lingua scripturus sit. tum autem princeps generationis: cuius principia, causas, elementa profitetur. Sic enim, vt aiũt, suos libros auspicatus est, *Ætheris & terræ genitabile quærere tempus.* Alii poetæ cùm viris illustribus libros suos dedicarent: quasi pro numine haberẽt ipsos, ausi sunt ab eis petere carminum suorum præsidium. Sic poetarum princeps ad Octauiũ conuertit vota sua: sic ad Neronem Lvcanvs, ad Vespasianum Flaccvs, Stativs ad Domitianum, Ovidivs ad Germanicum. Atque hic quidem leuiter. quippe speciosissima verba illa, *timidæ dirige nauis iter.* At maximus poetarũ effudit diuinitatem suam, vt deum faceret vnũ
C ex tribus carnificibus: Augustum dico, tum Lepidi tum Antonii prædem immanitatis. Quem fac innocentiæ plenum, à qua longè fuit alienus: quare optimum poetam, nobiliorẽ se ciuem relegat Ouidium, propter suæ filiæ impudicitiã. Quid igitur ille cæli afficit honoribus, qui ne terra quidem fuit dignus? Sic enim est in exordio perfecti operis,

Tuq; adeò, quem mox quæ sint habitura deorum
Concilia, incertum est, vrbésne inuisere Cæsar
Terrarumq; velis curam: & te maximus orbis
Authorem frugum, tempestatumq; potentem
Accipiat, cingens materna tempora Myrto:
An deus immensi venias maris, ac tua nautæ
Numina sola colant, tibi seruiat vltima Thule.
Teq; sibi generum Tethys emat omnibus vndis.

Post tot tantáque, etiam illud excogitauit,

D *Anne nouum tardis sidus te mensibus addas:*
Quà locus Erigonen inter, Chelasq; sequentes
Panditur? Ipse tibi iam brachia contrahit ardens
Scorpius, ac cæli iusta plus parte relinquit.
Quicquid eris (nam te nec sperent tartara regem:
Nec tibi regnandi veniat tam dira cupido:
Quamuis Elysios miretur Græcia campos:
Nec repetita sequi curet Proserpina matrem)
Da facilem cursum, atq; audacibus annue cœptis,
Ignarosq; viæ mecum miseratus agrestes
Ingredere, & votis iamnunc assuesce vocari.

Quod consiliũ diuino in opere cũ repudiasset:

A nihil enim horum quicquã ille, tametsi dicitur id opus Augusti iussu aut gratia conscripsisse: admonere potuit castigatæ eiuscemodi abstinẽtiæ cũ reliquis STATIVM: qui per initia Thebaidos ad eandem miseriam ita se composuit,

-tuq; ô Latiæ decus addite famæ:
Quem noua maturi subeuntem exorsa parentis
Æternum sibi Roma cupit. Tum illa, nihil nisi superiora, *-licet arctior omnes*
Limes agat stellas: & te plaga lucida Cæli
Pleiadum, Boreæq;, & hiulci fulminis expers
Sollicitet, licet ignipedum frenator equorum
Ipse tuis altè radiantem crinibus arcum
Imprimat, aut magni cedat tibi Iuppiter æqua
Parte poli: maneas hominum contentus habenis,
Vndarum terræq; potens, & sidera dones.
Tempus erit, cùm lanigero tua fortior æstro
(durum hoc œstrum lanigerum)
Facta canam. Id quod etiam Flacco placuit: sic enim scribit, *-tuq; ô pelagi cui maior aperti*
Fama, Caledonius postquam tua carbasa vexit
Oceanus, Phrygios prius indignatus Iulos:
Eripe me populis, & habenti nubila terræ,
Sancte pater, veterumq; faue veneranda canenti
Facta virûm. versam proles tua pandit Idumen.

Videntur aliqua deesse,

Namq; potens Solymo nigrantem puluere fratrem
Spargentemq; faces, & in omni turre furentem,
Ille tibi cultusq; deûm, delubraq; genti
Instituet: cùm iam genitor lucebis ab omni
C *Parte poli. neq; enim Tyrias Cynosura carinas*
Certior, aut Graiis Elice seruanda magistris:
Seu tu signa dabis, seu te duce Græcia mittet,
Et Sidon, Nilusq; rates: nunc nostra serenus
Orsa iuues, hęc vt Latias vox impleat vrbes.

Licuit fortasse his Virgilium sequi. at Lucano qui licuit? quippe ita est memoriæ proditum: Romæ quiddam recitaturũ, in præfatione (sic enim cõsueuerãt tũ ad attentionẽ comparãdam tũ ad poematis cõmendationẽ) ausum esse sese cum Virgilio ita cõparare, vt etiam anteferri gestiret. illi⁹ enim hęc, *Ecquantum mihi restat ad culicem.* Quid igitur illius ita verba excipit, vt faciat sua? Tum autem qui Iuliorum familiã vniuersam Hispanico ac plebeio odio prosequeretur: quibus numeris monstro illi (Neronem dico) potuit adulari? Audiamus igitur non iã Põpeii, sed sui transfugam,

D *-te cùm statione peracta*
Astra petes serus, prælati Regia cæli
Excipiet gaudente polo, seu sceptra tenere,
Seu te flammiferos Phœbi transcendere currus,
Tellurem q; nihil mutato Sole timentem
Igne vago lustrare iuuat. Tibi numine ab omni
Cedatur: iuriq; tuo natura relinquet,
Quis deus esse velis: vbi regnum ponere mundi.

Cum iis quæ sequuntur. STATIVS ad vnguẽ, *Sed neq; in Arctoo sedem tibi legeris orbe:*
Nec polus aduersi calidus qua vergitur Austri:
A *Vnde tuam videas obliquo sidere Romam.*
Ætheris immensi partem si presseris vnam:
Sentiet axis onus. libranti pondera cæli
Orbe tene medio. Pars ætheris illa sereni
Tota vacet: nullaq; obstent à Cæsare nubes.

Ab hoc excursu temperauerunt SILIVS & OVIDIVS. quorum iudicium ex Æneide sumptũ ego quoque sequendum puto. Opera verò sua sic item penè omnes clauserunt: Modestè VIRGILIVS ac more suo,

Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
Parthenope, studiis florentem ignobilis otii:
Carmina qui lusi pastorum, audaxq; iuuenta
Tityre te patulæ cecini sub tegmine fagi.

Veritus enim plagiariorum temeritatem tũ hic nomen posuit suum: tum pudẽter innuit initiũ
B diuini operis,

Ille ego, qui quondam gracili modulatus auena
Carmen, & egressus syluis: vicina coegi,
Vt quamuis auido parerent arua colono,
Gratum opus agricolis: at nunc horrentia Martis,
Arma virumq; cano. Quæ qui abstulere, suam faciunt Æneidem, non Maronis. Et erat apud priscos in more positum, vt non titulis solùm ascriberẽt nomẽ, sed operis statim principiis apponerent. Sic omnes Arabes, & Chaldæi, ac Prophetæ veteres: Visio Azahelis. Iudicium Abdię. Dixit Auenzabri. Sermo filii Zacuth. Propositiones Barthecuai. Sic Herodotus, sic Thucydi
C des. HORATIVS inflatior in operis sui cõmendatione. Nã cùm pudentissimè diuinus Parthenias, *Hæc super aruorum cultu, pecorumq; canebam,*
Et super arboribus: Ille,

Exegi monumentum ære perennius,
Regalíque situ Pyramidum altius:
Quod non imber edax, non Aquilo impotens
Possit diruere, aut innumerabilis
Annorum series, & fuga temporum. &c.

Haud multum absimilis OVIDIVS: modestior tamen,

Iamq; opus exegi: quod nec Iouis ira, nec ignes,
Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetustas.
(aboleuit Fastorum tamen libros sex.)
Cum volet illa dies quæ nil, nisi corporis huius
Ius habet: incerti spatium mihi finiat æui.
D *Parte tamen meliore mei, super alta perennis*
Astra ferar: nomenq; erit indelebile nostrum.

Modestissimè etiam STATIVS,

O mihi bissenos multum vigilata per annos
Thebai, iam certè præsens tibi fama benignũ
Strauit iter: &c.

LVCANVS autem quasi verus Vates præuenit exitium suum his versibus, qui nõ in fine operis, quippe imperfecti, sed in nono sunt,

Nam si quid Latiis fas est promittere Musis
Quantum Smyrnæi durabunt vatis honores, &c.

Hi fines igitur poematum, cum quibus nos quoque tam longo támque pertinaci labori finẽ faciamus.

LIBRI QVINTI FINIS.

IVLII CÆSARIS SCALIGERI
POETICES LIBER SEXTVS,
QVI ET
HYPERCRITICVS.

IVDICIVM DE ÆTATIBVS POESEOS LATINÆ
Caput Primum.

ATINÆ Poeseos ætates quinque in præsẽtia statuo: non quemadmodum quatuor mundi secula poetæ prisci: neque similes quatuor vitę spatiis, quæ à Philosophis in animalib⁹ agnoscũtur. motus enim, tractus ille qui certis temporum præscriptionibus secatur in partes, ac propterea seculi consecutus est appellationẽ, celebratus est in primordiis ipsis à pacatis elemẽtorum consensionibus: à qua perenni perpetuáque concordia incorruptissimi metalli, hoc est auri, formam ei designarunt. Ergo, vt res sese mortales habent, cùm in eo cõsistere nõ posset, neque fas esset ad meliora promouere: necesse fuit à deterioribus excipi. Vnde per argentum primùm, deinde per æs ad hoc vsque ferrum, quo nunc æuum miserrimè transigimus, deducti sumus. Vitæ verò nostræ curriculum longè alia dimensione ab infantia inchoatum, statáque ętate perfectum, declinat eò vsque dum rursus exolescat. At ipsam poesim multò diuersa metimur ratione. nánque rudimenta quædam primi illius exortus agnoscimus: flexũque ætatis tãquã per adolescentiã, à Liuio atq; Ennio, per Accium, Næuium, Plautũ ad cõsumatum florénsque transmissum robur: quod in Terentio, Catullo, Tibullo, Horatio viget, in Virgilio etiam luculẽtè splẽdet: à quo ad Martialem, Iuuenalem, Silium, Statium deuergens, paulatim effloreſcit. Tum autem quarto veluti decurso spatio, hęsit in senii vestigiis cum Sereno, Sidonio, Seuerino, Ausonio. Atque hæc quidem præ se ferre videbantur hactenus imaginem quãpiam inæqualis vitæ nostræ. verùm longo post hosce tẽpore, non secus atque intermortua, tandem penè derepẽtè satis magna, veluti Tages alter, extitit. Nam tametsi de integro rediuiua nouam sub Petrarcha pueritiam inchoasse, atque inde Philelphi studio clara admodũ incrementa cepisse visa est: haud exiguam tamẽ illam tum fuisse puto, quam constat penè illico multorũ illustrissimis ingeniis cõfirmatã, cum antiqua illa optima certare potuisse. Etenim si vnum modò Virgilium excipias (is enim non solùm humana superauit ingenia, verumetiã sese quasi parem extulit naturæ) Palingeniũ, Aonium, Politianum, Cerratum, Vidã, Pontanũ, Sanazarum, Fracastorium habes, quos cum quiuis veterum compares, multis, sed non ignobilibus anteponas. Quam rem vt cõmodius ac propius cognoscamus, ab iis quorum opera sunt nota nobis (multa enim latent nos in hac barbaria atque vastitate literarũ: ac raris, longinquis, difficilibus, & vix & serò commeatibus subuehuntur) auspicatus, iudicium nostrum ad ea vsque tempora deducere constitui, quæ sua fulta authoritate, reprehensionibus atque censuris carere videbantur. Tentandum nánque nobis est, perinde atque nobilium ac sublimium rerũ vel indagatoribus vel etiam vindicibus, an illa quæ ab ipsis dicta sunt, acutius, concinnius, rotundius, accuratius potuerint dici. Quæ fuit causa, vt ab iis, qui etiamnunc monumentis suis superstites sunt, duxerimus temperandum. simul vt & odium in castigando, & adulationis suspicionem in laudando vitaremus. Tum autem qui non omnium aut indolem, aut facta cognosceremus: si qui fortè propterea præteriti fuissent, ne id à nobis vel temerè, vel ignauè, vel etiã malignè factum putaretur.

Seculum mde.

IVDICIVM DE POETIS,
Caput II.

C quanquam à Quintiliano, summo est factũ iudicio, vt qualis quisque esset poetarum, cognosceremus: & iam superioribus libris non

pauca sunt à nobis commemorata: nonnihil tamen hic quoque dicendum est, quod ad imitãdi studium rationémque nos excitare queat. Vt igitur à vetustioribus initiũ faciamus: sunt qui Plauto Terentiũ anteponant · non desunt qui è contrario huic illum. quarum partium iudicium si quibus rationibus fulciatur, intelligamus, facilè vter vtri præstet, notum erit. Illud igitur imprimis, quod & alibi dicebamus, considerandum est: Vtriusque idem studium fuisse in Comœdia. Quod poematis genus cùm ad animos laxandos fuerit excogitatum: quæ propius accederent ad hilaritatem, ea sunt à populo, popularisque auræ studiosis expetita. quæ fuit causa vt Volcarius secundum à Cæcilio Plautum statuerit: Terentiũ in postremis. Quando verò res eò perducta est, vt nos in lingua patria, hoc est Latina, simus peregrini: quam ex nitidissimi cuiusq; authoris operibus emendicatam, ad ea quæ sentimus, applicaremus: atque in ea Terẽtianæ munditiæ potiores essent salibus Plautinis: quantum propter animi voluptatem tribuerent Plauto prisci, tantum ætas nostra ob linguæ cultum Terentio. Ille igitur illorum secunda fortuna commẽdatus: hic nostra miseria magnus factus est. Nam equidem Plautum vt Comicum, Terentium vt loquutorem admirabor. quanquam ne Plauto quidẽ quicquã est quod obiicias, præter antiquitatem. Sui nánque temporis hominibus fabulas dedit ille: Terẽtius verò ne abscederet ab illa quã affectauit, puritate discessit ab ea quã præstare oportuit, comitate. vt rebus verba Plautus, hic res verbis accommodasse videatur. Quæ tamẽ in horum Comœdiis meli⁹ aut fieri aut dici potuerint, videamus.

PLAVTVS, TERENTIVS.

CAPVT III.

Qvemadmodum igitur Plautus quibusdam Comœdiarũ inscriptionibus minus satisfecerit nobis: suo loco dictum est. nam neque Rudens explet indicationem argumenti eius fabulæ, cui id nomen fecit: neque in tota Trinummo, verbum hoc est nisi semel: & Truculẽtus sonum potius dat, atque expectationem sustinet, quàm rẽ præstet. longè commodius fecisset si pro Rudẽte, Tẽpestatem: pro Truculento, Rusticum: pro: Trinummo, Thesaurum inscripsisset. Priuatim verò errauit in Amphitruone: cùm in ea noctẽ longã illam decãtatam scripsit, in qua Hercules conceptus fuit. nã sanè in ista ipsa nascitur, non concipitur. In Curgulione verò, quibus artibus potuit parasitus annulum militi suffurari, quẽ secum semper soror eius habuisset, postquã cũ illo perierat? Sic enim ait Planesium,

Verùm hunc seruaui semper mecum vnà annulum,
Cum hoc olim perij.

Neque verò placet quod fingitur in Cistellaria· Alcesimarchus adolescens statuitur cũ ferro in scena, tanquam seipsum interfecturus. hoc enim tragicum, atque adeò atrox nimis. In eadẽ præterea idem adolescens cùm deos suorum dictorum testes faceret, ita iurat, *Itane dij magni, minutiq; & patellarij*. Hoc vt risum excuteret: nõ ex decoro vel rei vel personæ. id quod committit sæpe. verùm res esse oportet etiã ipsis in Comœdiis admodum verisimiles: vt, tametsi ficta, repræsentari potius quàm fingi videantur. Solũ illud licere liceat (libet enim quasi Comicè ludere) cùm duæ in scenis proximæ personæ, quasi in maximis interuallis ita loquũtur, vt à populo procul audiãtur: illi inter se nõ exaudiant. hoc igitur vsu poetarũ, theatrorũ cõsensu datũ acceptúmq; sit. Cætera omnia oportet quamproximè accedere ad veritatem. Itaque ne illud quidẽ vnquã est à me probatũ, cùm in captiuis & abit Philocrates, & redit Philopolem⁹ ab Ætolis Aulidem perpauxillis horis. non minore culpa tragici Græci, apud quos Athenis Thebas Theseus momento temporis, etiam cum exercitu, etiã prælium fit, etiam post victoriam nũcius. Ridiculus potius in Mercatore Charinus quàm facetus aut vrbanus, cùm furit: nequominus ineptus tum ipse tum pater, dum mutuis contentionibus licẽtur. vt omittã loca aliquot in quibus, sicuti dicebamus, antiquã exercet Comœdiam. quemadmodum & in Bacchidibus,

Etiam Epidicum, quam ego fabulam æquè ac meipsum amo,
Nullam æquè inuitus specto: si eam agit Pellio.

Hæc igitur inter alia, quæ quasi melius fieri potuerint, visa sunt recensenda. Nã sanè dictionis genus non est nostrum emendare: qui illi sanè barbari sumus: aut si Latini, Latini profectò illius beneficio. Numeros nõ desideram⁹. Versus aliquot in VII. libr. perpensi sunt. Antiquas dicendi figuras non nisi inepti carpere ausint: cuiusmodi sunt ex Aulularia, *Pici diuitiis qui aureos montes colunt*, *Ego solus supero*: & ex Amphitruone, *Naucratem quem volui conuenire, in naui non erat*. Erant enim Romę tũ Atticismi, quos curiosius seculum postea est aspernatum.

Terẽtii verò quod immutemus, sanè habem⁹ nihil: summa enim ille arte omnia, accuratáq; imprimis nitescit oratione. nã quę tria reprehendunt in ipso viri docti, illis potius quàm ei sunt oneri. Primũ est· In Prologo Heautontim. ita scriptũ est, *Ne cui sit vestrûm mirum cur partes seni Poeta dederit quæ sunt adolescentium, Id primùm dicam: deinde quòd veni eloquar*. Aiunt aliter proponere, aliter exequi. Itaque suo quisque arbitratu inuertit. Mihi verò ad vnguẽ distribuere quæ statuerit, videtur. nã primũ reddit rationem, tametsi leuẽ. Menãder enim cùm ita inscripserit: satis habuit Poeta illius sequi indiciũ. ait igitur hæc per illa, *Ex integra Græca, integram Comœdiam Hodie sum acturus, Heautontimorumenon*. deinde ait, *Nouam esse ostendi, & quæ esset: nunc qui scripserit, Et cuia Græca sit, ni partem maximam Existimarem scire vestrûm, id dicerem*.

Deinde declarat quare ita prodierit in scenam. Ratio ergo ab ipso hæc adducta est, à Menandri

à Menãdri authoritate. Quanquã ego arbitror, non omnis Comœdiæ partes esse adolescẽtuni: sed eius personæ quę in fabula aut insigniot, aut frequentior. Est autẽ maximè insignis in ea Menedemus, tum quia eius causa abfuit Clinia, tũ quia etiam cùm præsens ęst, abest. agũtur enim omnia penè in ædibus Chremetis: tum quòd cõpilatur senex. Postremò quia fabulæ hilaritas in Catastrophe, tota pertinet ad senis miseriam diluendam. Hoc primùm obiiciebant: alterũ hoc, Vasta, inquiunt, & hians, atque inanis Comœdia est. tota nánque intercedit nox. Nam per initia cœnam curant. postea Chremes ait, *lucescit*. Sanè igitur abiit nox. Hæc est illorum obiectio: quam sic diluimus, Datam actámque fabulã ludis Megalensibus. itaque dimidium fabulæ actum vesperi: noctem transactam ludis: alterum dimidiũ reliquum sub lucem. vnã igitur quasi duas. Id quod cùm esset per præconem pronuntiatũ iussu Ædilium, pollicitus est ipse quoque Poeta in Prologo, versu illo, *Duplex quæ ex argumento facta est simplici*. Tertia hæc animaduersio est in Andria: Introducitur enim Glycerium parturiẽs cũ hisce verbis, *Iuno Lucina fer opem*. At, inquiunt, cùm hæc Comœdia palliata sit, non erant inserenda nomina Romana. Lucinæ enim nomen quomodo notũ Glycerio, quæ Græca persona est? Respondemus, Prolepsis poetica est: ex poetæ sanè persona personis attribuuntur multa: quemadmodum suo loco dictum est de Lauinis litoribus & de Velino portu apud Maronem. & Romanis cùm recitarentur, Romanas voces interponere licuit. Id quod ab aliis quoq; factũesse cõstat ex Plautinis fabulis. Ille enim Thebis cùm ageret, Amphitruonem ita facit narrãtem Sosiã,

Prolepsis poetica.

Quid faciam nunc si tres viri me in carcerem compegerint? Sic in Captiuis nominat *Subbasilicanos*, cùm in Ætolia esset: item *velabrum*. cæterùm ne multis aliis excutiẽdis locis ostẽtem diligentiã, legatur Choragi ecstasis in Curculione. ea est,

Qui periurum hominem volt conuenire eat in Comitium: Qui mendacem, & gloriosum, apud Cluacinæ sacrum: Dites damnosos maritos sub Basilica quęrito. Pręterea *forum infimum, forum medium, Canalem, Lacum, Thuscũ vicum*: quæ omnia quũ Romæ sint, atque ea fabula in oppido Epidauri agatur: palàm est, hoc veteribus poetis licuisse, quod nostris Grãmaticis carpere non liceat.

RECENTIORES.

CAPVT IIII, MARVLLVS.

Posteaquam ex priscis illis expediuimus nos, à nostro seculo auspicari libet: vnde per proximam ętatem ad superiorem facto gradu, tandem in vltima illa optima atq; eius optimo principe Virgilio quiescamus. Primus, quod equidem sciam, PETRARCHA ex lutulenta barbarie os cælo attollere ausus est. Cuius, quemadmodum diximus alibi, quòd nihil videre licuerit: eius viri castigationes, sicut & alia multa, relinquam studiosis. Simile fatum PHILELPHI quoque: sanè

A quod ad nos attinet. quare ad alios transeamus, MARVLLVS totus durus, morosus, aliorũ obtrectator, sui admirator simul, & diffidẽs. Anxius enim quo dicat modo, hæret negotiosus, omnino inuenustus. Quem cùm Crinitus tantoperè commendarit: accuratius perspiciendum est, vtra potior fuerit: amicitiáne apud illũ, an apud nos veritas. Iam primùm ad Neęram Epigrãma, quod maximè videtur delitias facere, id verò maximè est insuaue. neque potest animus meus ei acquiescere orationi, quæ fœminam vocet Passerem aut turturem. Nam tametsi sexus est sub vno articulo vterque: tametsi non sunt acceptæ voces illæ pro epithetis. tamẽ aures eruditæ, veréque poeticæ aliud requirunt. Præterea cùm proponeret tria, regna, aurum, messes Arabum: B tria conclusit, sed non eadem. sic enim dixit,

O prius peream ipse, regna, & aurum.

Dices non esse philosophum, sed poetam: at verus poeta dicat, se in Epigrãmate oportere esse philosophum. accedit enim bonum Epigramma ad virtutes Epicherematis. Ad hæc decrescit oratio. pluris enim erat eum perire, quàm regna· pluris regna, quàm aurum. quare aut ita, aut melius dixerit alius, *Ah prius pereamus, omnia vnà Arabum bona, regna, & aurum, & ipse.* vt tribus, quæ dicebat, repetitis, etiam seipsum addiderit. Quanquam etiam exercitationis gratia molliusculè illi futurum fuisse sic putamus,

C Salue nequitiæ meæ Neęra,
Plusquam nequitiæ tui Marulli.
Meum mel, mea suauitas, meum cor,
Meum suauiolum, mei lepores,
Te ne ego sine regna? te sine aurum?
Aut messes Arabum velim beatas?
Te ne viuere ego queam relicta?.
Ah prius pereamus: omnia: ite hinc
Arabum bona, regna, & aurum, & ipse,
Qui meipsum in domina mea reliqui.

SVBDIDIMVS versiculum duobus, quibus anteibat. Plus enim est id quod positũ est in hac interrogatione. plus, inquã, nõ posse *viuere* sine ea, quàm posse regno carere. Et magni affectus est verbi numerus ille, *pereamus*· & quod subditur: *omnia*. Deinde Gorgotes cum contemptu: D *ite hinc*. tandem cùm seipsum expellit. Postremò, indignum seipso, quem reliquerit in *relicta*. Etiam possis acuere apposito contrario ad hũc modum, *Ah prius pereamus: omnia, ite hinc*

Rerum summa, regna, & aurum, & ipse.
Quin nihil pereat, nec hac, nec illa.
Quum meipsum in domina mea reliqui. Quòd si quis hoc facile factu putat: vt aliena corrigãtur, periculũ faciat. Citius & cõmodius mille de suo fabricatus fuerit, quàm aliena decẽ vel praua direxerit, vel squallẽtia nitore affecerit. sed ad alia.

Alterũ quoq; Epigrãma sanè multis arrisit. Inuentio tamen adeò vulgò iactata, adeò protrita est, vt Gręca, Latina, Thusca lingua iampridẽ circunferatur. Metiamur verò tum illius tractũ vniuersũ, tũ partes singulas: postremò verò cõclu

sionem. Primùm dicit stupefactum, deinde con-iectum in fugam: inde spoliatum: Neæram potitam telis deos figere: illum errare inermem. Languidior igitur est conclusio. minus enim est Amorem esse inermem, quàm à fœmina deos vulnerari. Cùm igitur sic dicat,

Induiturq́; humerum: pariterq́; homine sq́; deosq́;
Vna ferit: victus errat inermis Amor:

malim equidem hunc ad modum,

Ergo infesta ferit pariterq́; hominésq; deosq́;
Atq; nouus telis facta triumphat Amor.

Quanquam argutius ita finxeris: Ille sic dicit,

Sed dum fortè fugit, plenę cecidere pharetrę,
Deuicti spolium quas tulit illa dei.

Deinde sequitur illa conclusio. Tu sic,

Dumq́; fugit cecidere faces, arcusq́;, pharetraq́;
At trepidi spolium non tulit illa dei.
Atque ait, His puer, i, ferias hominesq́; deosq́;:
Sat mihi sunt oculi, non tua tela, mei.

Vt omittam, minus placere mihi vocem illam *pharetræ*, in numero plurali: versus enim gratia factum videtur. Primi quoque duo versus non satisfaciunt.

Inuenta nuper neruum cùm tenderet acrem,
Obstupuit visa victus Amor domina.

Voluit dicere, arcum tendenti Neæram superuenisse. nam quomodo inuenerit eam, si nõ vidit? quare post *inuẽta* addidit *visa*? melius igitur ne fugiat: sed adeò incẽdatur ab illa, vt primùm obstupescat, mox spolietur. melius, inquam, nõ fugere à tam bella puella, sed rara neque amplius visa specie capi.

Inuenta rerum dominum cum tenderet arcum
Obstupuit dominæ luce retusus Amor.
Obstupuit: spatiísque immobilis hæsit in iisdẽ,
His iisdem in spatiis, in quibus antè fuit.
Illa grauẽ telis pharetrámque arcúmq; sonantẽ
Sustulit: at flenti reddidit inde deo.
Atque ait, His puer, i, ferias hominésq; deósque:
Sat mihi sunt oculi, non tua tela, mei.

Qvae verò ad Falconem scribit, iis languidulas illas Catulli conclusiones imitatus est. Totus quoque tractus Epigrammatis ad illius Ideã deductus est. Multa tamen videntur reprehendi D posse. Primùm vniuersus ductus orationis. malim enim castigare Falconem atque incusare, quàm insectari maledictis. Neque enim ingratũ potest eum appellare, qui sese vindicat in libertatem ex eius heri seruitio, cuius nutu multum pẽsi exhauriendũ habeat in opere quotidiano, parum demensi: propterea quòd ex ea famis cõparatione voluptas multa domino sit euẽtura. tãto minus Insulsum aut ineptũ appellare queat. tũ autẽ ineptiat is qui illũ vocet perfidũ. captus enĩ forte, inuitus, in nexu aut neruo, nullã Tyrãno dedit aut debet fidẽ. Ignauũ verò quis dicat Falconem: qui ab quotidiano certóque cibo transferat sese ad fortuitas dapes, nec nisi multa opera consequẽdas? nam hanc spiritus libertatem atque magnanimitatẽ pro impietate agnoscere, planè dementia est. Quare alia dicendi cõ-

A stitutione, quã ductum vocant, agendũ fuit sic,

Præpes volantum verè splendor alitum
Magnanime Falco: siue quæ terræ sola
Præter remisso pressa radunt impetu:
Seu quæ supremum fulminis ritu ætherem
Findunt coruscæ: te ne Regis optimi
Olim ministrum, operísque consortem ardui,
Victoriarum marte partarum tuo
Laudem impudenti prodidisse nunc fuga?
Cùmque obsoletæ sordibus vitæ vltimis
Tam splendidam mutasse fortunam: vt tui
Sis transfuga? Nam clarus olim qui fores
Cum Rege Rex, nunc bestia es cum bestiis.

B Oratio igitur neque Falconi conuenit, vti diximus, neque Regi, vt dicemus. quippe cuius amorem erga Falconem comparat puellari ac fatuo amori. Qua comparatione cùm vellet dictionem suam facere molliusculã, Regis maiestatem non effœminauit solùm in sexu, sed in ætate quoque infatuauit. Præterea duo addit, quorum alterum neutiquam Regẽ deceat, alterum ne virum quidem. nam neque Rex fugitiuã auem persequatur aut captet, neque vir lassus sit vnius diei opera, ídque in equo sedens. Auxit autem ignauiam, cum addidit, *vix*. Ad illud inuitus venio, quando ne literatoria quidẽ Latinitas constare videatur. Quis enim non animaduertat illa minimè cohærere? *quascunque* & C *solæ*. sic enim scribit,

Ingrate Falco, & crimen alitum omnium
Quascumque mollis aura subleuat solo:
Cælumq́; pennis, nubila & tranant suis.

& statim ab eodem relatiuo,

Ac regna solæ cælitum & vident domos. Est igitur sic: *quascunque aura leuat. & quæcunque solæ vident regna cælitum*. Præterea cùm *cælum* dixit, quare addidit *nubila*? An accepit *cælum* non pro aere (quod tamen putandum est) sed pro quinto corpore naturali? ait enim solas aues videre *cælitum domos*: ridiculè sané.

Ad hanc dicendi castitatem permulta illius viri posſis redigere: ne supinum hoc seculum ista leuia atque incondita miretur oscitanter. nã pleráque talia sunt: plurima plebeia & sordida. D multa ex aliena inuentione: Græca scilicet, aut Latina. Est enim Ausonii inuentio illa qua vtitur ad Antonium principem Salernitanum,

Quærite Mæonidem Musæ, redit alter Achilles,
Quærite Pelidem, Mæonides remeat.

E Græcis verò quæ sumpsit, vt in gemma Dido describeretur, haud valdè vegeta fuit: Si, inquit, de pudica fœmina mentiuntur poetę, ita vt impudicam scribant: quídnam scribent de impudica? De qua propterea quòd in nostris Heroinis extat Epigrãma: hîc nullum ponam nouũ. vnum tantũ hîc dicam: me non intelligere versum illũ, *Vera hæc effigies, nec vera est, hospes Elisæ.* quid enim? Etiámne ibi præsens erat Æneas insculptus? at nõ aderat cùm se interimeret. quod si, *hospes* est ξένε, Hellenismus est: viatorẽ Latini Hospitem vocant nusquam.

Ad Neæra cũ scribit, se nisi vratur, fore vt in lacrymas soluatur. nisi lacrymis madeat, vstũ iri: lepidissimè ac rotundissimè deducit. Quum igitur quot versiculis narrauerat vstionem, totidem lacrymas tanquam recurrẽdo renarret: addidit illum,

O vitam miseram, & citò caducam!

Non verum est. imò sanè temperatam vitam. & elegantius finiatur Epigramma illa rotunditate. Verùm ne curiosa sedulitate efficiamus operam nostram viliorem: vilescit enim singulis aut recensendis aut corrigendis: quum ex hisce patuit aditus huiusce castigationis studiosis. relinquamus ipsis quantum est reliquum: atque ad Hymnorum iudicia conuertamus orationem nostram. Quos Hymnos tanto impensius à nobis esse tractandos existimamus, quò fuerunt ignauius à seculo nostro cõsiderati. neque enim defuerũt qui ita scripserint, Principes Latinæ linguæ viros à Marullo superatos. Quocirca permultùm interesse videtur reipublicę literarię, vt & ipsi Marullo, & cæteris optimis viris sua cuiq; laus ac dignitas aut attribuatur, aut retineatur. Quum igitur Poesis, vti dicebamus, ex rebus ac verbis, quemadmodum omnis quoque oratio, constituta sit: in vtrísque confusam operam Marullus posuisse videtur. nam quod ad res attinet, ea quæ supra naturam sunt, cælesti spiritu de eis fidem faciente: quãdo neque sensuum captu, neque mentis agitatu comprehẽdi queunt, vnà cũ hac ipsa rerũ inferiorũ humilitate commiscuit: ac si quando seorsum tractauit separata, in alteris altera promiscuè repetiit. quinetiam quod minus tolerabile fuit, Græcanicis fabellarum mendaciis conspurcauit. Quod verè spectat ad ipsum filum orationis: profectò nihilò constantius tumores Statianos ad humillimum ac maximè plebeiũ dicendi genus infeliciter demisit. Hoc enim viri illius ingenio maximo atque præclarissimo vitium fuit peculiare, vt magnifico spiritu scribere aggressus, elanguesceret in orationis tractu feruor ille: egregióque primos illos impetus iudicium deinceps destitueret, aut voluntas. Nam quibus in poematiis sese voluit nauiter exercere, verus sanè poeta est, ac diuinus. velut in Elegia de exilio suo. recta enim est, & plena, efficax, rotunda. Maius etiam numen afflauit illum in Martis Hymno. longè excellentius atque augustius in Æternitatis explicatione spirat. penè enim solum poema illud vniuersas illius famæ rationes sustinere potest. Cæterùm vt quod de rebus ipsis dicebamus, eluceat: quis non videt primum Hymnum non conuenire propositæ inscriptioni? Titulus enim quum sit is, Hymni naturales: & Natura nihil aliud sit, quàm vis mutationis atque conseruationis: & mutatio non sit nisi rei existentis, vt id quod non est, aut simpliciter aut tale sit: hæ sanè leges his circunscriptæ limitibus, nullam queunt habere necessitudinem communionis aut proportionis cũ Creatoris infinitate. Solus

Hymnorum iudicia.

Marullus reprehenditur.

Natura quid sit.

enim creat infinitus: eiúsque actionis principiũ nullum est, ex quo fiat quod creatur, sed vnde tantùm, efficiens scilicet ipse. Nam quæ Natura capere potest in Diuinis, trium personarum in infinita substantia vnitatem, quam hic canit ille? Quare quid ei cum Iouis appellatione, quam communem cum Planeta mox faceret? Aut quem hîc Dei filium agnoscit: vt in Pallade postea prostituat colubris & Medusæ? Quid ibi facit Inachus? Quid versus illi?

Siue in remotis optimis regnis patris,
Dignata mortales parum.

Nonne dominus Iesus non solùm regno Patris in cælo, sed etiam suo sanguine nos in terris dignatus est? Nõne quotidiana præsentia dignatur: qui nos inter affuturũ sese pollicitus est, quibuscunque terrarum locis eius nomine conuentus indicetur? Quid eam cum veterum nugacissimis figmentis equestrem facit in Gigantum pugna? at Dei Sapientia non eget vehiculo, non auxilio, non supplemento. quis enim addiderit infinito? Vniuersa verò materia rotundius omnino dici potuit. Vt autem ad primum hymnum illum redeamus, eius inæqualitatem, quæ in hymno quoque Solis deprehenditur, videamus. Quid enim grauius illo, aut sonorũ magis?

Ipse animum vati, mentem ipse ministra
Sancte Pater, siue æthereo delapsus Olympo
Enthea diuino præcordia concutis œstro:
Ignotasq; vias aperis: teq; ipse recludis.

Quid illis obscurius?

Siue iubes cinctum Solis caput igne tuentem
Ingenio, mentisq; oculis per inane leuatis
Eminus informi quæsitum ostendere in vmbra.

Quid illis plebeium magis?

Ipsi inter facies, simulacraq; mille ferarum
Impia Circææ depasti pocula mensæ,
Obscœnis stabulamur haris: nec tecta paterna
Respicimus: dulcemq; Ithaco de culmine fumum:
Iampridem in fœdas dociles transire figuras.
Sed te Moly tamen nobis tribuente beatum,
Securi Dominæ atq; dapis: quo numina monstrant,
Nitimur immensum venerari carmine puro.

Vt ad Satyræ tabernas quamproximè accedũt: neque ex Christiana veritate scripta sunt illa,

Nam quum tota graui torperet machina aceruo.

Ex nihilo nánque creata sunt, non autem ex decantata illa congerie atque confusione vel exempta, vel digesta omnia. Exulet igitur à Theologiæ libris aceruus ille: à Philosophiæ verò monumentis *vacuum*, quod se iactat in illo versu,

Et vacuum sola inane teneret.

Nam quum scribitur in sacris libris, Terra erat inanis & vacua, significatur id quod ἀργὸν dicũt Græci, id est iners, & cessans ab opere: non autem τὸ κενὸν: quod omnino nusquam est in natura sine corpore: nusquam vel in natura, vel extra naturam sine Deo. Hoc autem non satis habuit *vacuum* dicere, nisi etiam verbosa palilogia subderet *inane*. Sed & mala vsus est loquendi ratione, quum dicit,

Aridaq́ ostentas mediis sola prodiga in vndis.

nam *prodiga* sunt effusa: at terrarum aspectus tollitur ab aquis. occulitur enim. ergo vel coercetur, vel castigatur. Non igitur prorsum se adigit: sed quominus agas cohibetur. Postea verò quàm dixit hoc, quare addidit?

Apparent subito, dictu mirabile, terræ.

Quanquam ne hoc quidem verum est, terram prius Oceano tectam, postea extitisse. Illa deinde luxuriant,

Diuitijsq́ suis capitur iustissima tellus.

Nullus enim telluri sensus, sed sola vel materia vel locus est eorum quæ in ea generãtur. Aliunde nánque formas capiunt. Quapropter inconsultam continuat ambitionem,

Atque animum facies mouet, & varientia rerum.

Nam si hoc studuit, vt faceret non mouetur animus post generationem: postquam enim recepta est in materiam forma, cessant affectus: sed ante generationem mouetur efficiens ab Idea quam in se habet. Quòd si quis è triuiis obstrepat, hæc esse sophismata, & à Musarum leporibus aliena neque verum dixerit. nihil enim solidioris eruditionis à Musarum sacrariis alienum est: & vnico eóque leuissimo verbo respondeatur: Non igitur hymnos esse naturales. neque vera canit illis,

Solida eruditio nequaquam à Musis aliena

Cælumq́ profundum erigis.

Caue sanè dixeris, in imo cum elementis confusum fuisse cælum. Quòd si cælum aquæ sunt, quas ab aquis nostris separauit Deus (Hebræis enim Cæli nomen aquam & ignem cõtinet) qui stet versus ille?

Cælum.

Æquoreasq́ iubes discludere moles.

Si cælum, inquam, est aqua: nostras aquas ab aquis cælum quo discludat modo? Et quum dicere voluit, præfecisse diei solem, sic scripsit,

Portantem Auroræ præponis lumina Solem.

non enim anteposuit *Auroræ*, sed postposuit. Quòd si potius intellexit, portare lumen Auroræ: verbum illud frustra sit. Cui nánque præposuerit? Illud autem priscorum delirium temerè nimis arrisit ei,

Solem sidereæ moderantem frena choreæ.

Si enim cæterorum cursus astrorum penderent à vi nutúq; Solis, Sol esset ipse Deus, aut prima Mens. Quin ne Mẽs ipsa quidẽ prima temperat subiectas sibi rotationes: sed diurna sola rapiẽs, suã nihilo secius cuique permittit. Nã qui reliquos cælos regat Sol, quos ne tangit quidẽ, quibus non assidet? Sed de his suo loco. nã hîc vel satis, vel etiam nimis. Scilicet etiam deformes buccæ suos habent basiatores. quarum fœditates apertius vt pateant, arcessenda sunt huc quæ cõgessit mox in Iouis hymnum. Sub eo nánque nomine si verum summúmque Deũ canit, non bono consilio repetit ex primo: temeréque Falciferum malignum sidus ei patrem dat. sin Iouem celebrat planetam: quibus legibus terrarum & æquoris patrem nuncupat? Tum autem nihil frigidius Ioue fulguratore. vbi secutus patrias

A nugas, eundem facit Hyperionem & Saturnum, qui fecit Hyperionem Solis patrem: vt idem sit Sol & Iupiter, aut Iupiter Solis frater, Titanis filius, qui Titanas tamẽ interfecit: Nugæ. Multi autem ibi versus infelices: totus tractus poematis vulgaris. sicut & quod Terræ dixit. Nihil ibi generosi, nihil præter humilẽ allegoriam positam in parabola sobolis & parentum. Inuenustus etiam in Venerem: quem decuit esse lepidissimũ. Sic & in Lunam, quum multa po[illegible], nihil eruditum: durum ferè quodcunque ea[illegible], & insuaue. denique totum multò elegãtius dici poterat. Sex primores excipio versus: sunt enim belluli. Illi verò,

Ego ne relictis, heu miser, vobis queam
Exilia perpeti altera:

B vt sunt duriusculi, an sic possint emolliri?

Vobis relictis exilio exilium prius
Mutare cogar altero? Ibi etiam,
Vel tu virorum fortium, aut laudes deûm:

nescio cur coniunxerit *vel* cum *aut*. &,

Proinde gratis hinc & inde cantibus:

melius quàm sermonibus: & efficacius quàm amicis: Et, *Via leuanda tædis,* mollius quàm incommoda. Aut (quippe suis numeris duriusculis) *Vel longum iter fiet breue.* Et vieta illa putrísque Græcorum licentia discerpendi voces, tanquam Absyrtum aut Pentheum, atque in disiectos versus distrahendi, omnino antiquanda est: qua ille frequẽter abutitur. Illi quoque in Martem numeri minus placent,

C *Ad' ue suetus Leones*
Comminus exagitare, aprosq́.

An sic numerosius?

Suetus leonis, suetus apri
Sistere fulmineos furores. aut, *Fulmineas domitare flammas.* Ignescit enim dens. Languidum est epitheton ibi,

Sereno iam propior, propiorq́ cælo:

Melius, timenti, aut pauenti. Sic,

Et iam profana versa acies retro.

Acrius, *Et iam minaces.* aut etiam viuidius,

Tinget minacem iamq́ aciem metus. aut, *tentat.*

Et, loco, metus, fuga. Et illa malè ordinantur,

Et procellosa per aperta vitæ Flectere gressum:

D Concinnius, *per aperta gressum Flectere vitæ.* neque bonum illud,

Siue mutato iaculis veneno: Mutatur enim iaculum veneno, non iaculo venenum. Sed nec felicior hymnus in Mercuriũ, *Neque mollior Calitibus.* Cælo, miserrimi anapæsti: quíque ex aliquo monotarum cœtu erupisse videri queant. In eo illud considerandum: cùm dicit de Mũdo,

Qui par nulli, similis vni,
In te totus, tuus es totus. Potius, *Cui par nihil.*

Nam tametsi in affirmatiua relatione parilitatis mutuus est respõsus: tamen in negatione cùm fiat disparis comparatio: minor semper ad maiorẽ debet referri. itaque dicimus, Nihil Deo par, non autem, Deus nulli par. Et pessimè dixit, Mundum deorum patrẽ. Hymnus in Saturnum bonus

bonus est, & candidus, nihil tamen abditi, quum & multa forent ad manus, & ipse profiteretur illis verbis, *Nihil insigne nisi inusat,indicium q.* Pulchre quoque stellas canit. at ille versus,

Hinc omne principium omnibus, hinc modus:

Commodius, *Hinc omne cunctis principium.* Quo verò Pana celebrat, multas habet bonas partes. Est autem illustre argumentum Vniuersitatis. Quocirca minus rectè deorum patrem dicit. Est enim Pan mundus ipse, aut cum diis, aut à diis, vnâ. Itaque imæ partes brutæ, ipsius terræ sunt symbola: aquæ inguina: semen enim aqua. Et aqua hyle Chaldæis ac Syris. ὕλη Græcis materia. Tum est aer in pectore, ignis apparitor, id est cordis. Caput cælum est cum oculis, id est sideribus. Cornibus designatur vis Æternitatis, quæ & præter & supra omnia est, & in se reflexa, sēséque respiciens. Fistula totius est consensio in concentu, & consona dissonātia, atque inæqualis æqualitas. At in Ætheris hymno quamobrem se dicturum pollicetur Magnum, nec vlli auditum opus antehac? nam de cōfusarum in Chao rerum digestione iam bis antea: in primo scilicet semel, iterum ad Palladem. & ante ipsum quis non? Tum de Ætheris in omnia versione. hoc enim Heracliti fuit. Sed & veteres euertit allegorias. nā qui fecerit Musas innubas? Quippe & aduersatur historiis, quæ filios aliquot illarum narrant: & Naturæ ipsi. Fœcundissima nánque oportet esse numina. semper enim aliquid & parturiunt & pariunt. Non minore incuria priscis fabulatoribus assensus est: vbi dicit, Iunonem decreuisse perpetuam virginitatem. Sanè si Iuno aer est, coniunctissima esse discupit Ætheri, qui profectò Iupiter. Elementa verò quod semel appetunt, semper appetunt, neque appetere nequeunt. quæ si ipse, ipsiúsque fautores ignorabant, discant: sin habuere nota, iam culpa fit ex errore: qua quum posset carere, maluit deprecari. Hymnus in Oceanum, vt plerique alii, sanè quàm immodicus. Eruditio illa de Charybdi etiam est apud Aristotelem in Æsopi Æno. Cæterùm satis ridicule, sub terris esse locum vacuū, quo vniuersus humor capi queat. tum autem quid metueret Oceanus? Ibi nánque futurus erat, idque totus, nō autem discerptus terrarum sinubus, neque Solis radiis obnoxius: quibus & quotidie carpitur, & salsuginis vitio fit insuauior. Quemadmodum verò poetices elegantiæ fuit aliquando parum studiosus: ita ei nimis addictus interdum, quum enim legisset apud Poetam, *illusas auro vestes*, ausus est idem orationis lenocinium attribuere vestibus Æternitatis. vafrum sane aurum, & miseram Æternitatē, si ab illo illudatur. Sic excedit pudentem rotunditatem, quum dicit in Hymno Cælitum: *mascula firmitate.* Aristoteli ἀνδρεῖον, robustū. Quæ verò cecinit Amori, ad Dei Spiritum sanctum nisi dirigantur, tota impia sunt: si dirigantur, ridicula. Nam Cupidinem geminum ex matre gemina cū Platonicis agnoscit. at Amor in diuinis cum hoc nostrate haud vnus est. Et facit Patrem ab eo vulnerari. nefanda profectò Atheologia! Non mouetur à Spiritu Pater, sed ipsum producit. Inter Græcorum errores fuit is: vt geminum crederent Spiritum sanctum. Et turpiter admiscet Anancem antiquorum, quâ cohiberetur Chaos. Nullum numen præter Deum. Nulla necessitas potuit Mūdi partes distinere: quominus suo quæque loco potiretur. nam sicuius elementi portio continetur extrà sedem suam, ab alio vim patitur elemento, non ab vllo Necessitatis imperio, quod in omnia exerceatur. Esset profectò deus is alius, & contrarius quidem vero atque vni Deo. In Hymni extremo quum precatur Amorem, vt sese curis eximat prophanis; & Amor is ei sit geminus: alter purus, alter idoneus & voluptatibus & inanibus curis: vtri fecerit eiusmodi vota, disceptato opus fuit.

Græcorū error de gemino Spiritu sancto.

Solis hymnus initiò tumidus, & Statium spirans: sed in saltibus, nedum in syluis, id est horridus: mox concidit. Ille tumor vulgaris. *Mens fremit: Procul este prophani. Mens repugnat: Oestro.* Bacchantum rabies sanè hic importuna, atque adeò ridicula. Et, *agitatu anhelo.* ibi sonus deficit. &, *longum interprete cassa*, & alia innumera. Pessimè Solem vocat Regem hominum ac deorū. Quare ineptè dat eius natalia ad Acheloum. Nō rege natus quomodo rex est? In terris natus quomodo cælestium rex? Sed &, quemadmodum imperitè Solem sub Mercurio collocauit; ita falsò scribit, eum esse in medio lucis & vmbræ. Nulla sub ipso, nulla super ipsum est vmbra. Ipse in medio suæ lucis agitat. Vmbra est aeris affectus luce priuati, terræ opacæ obiectu contingens. Et illa procul à veritate, Ab eo fugere cætera sidera. Nam & alia suo quæque circuitu congressus appetunt: & Luna menstruo cursu. Ac quanquam combusti Planetæ fiunt infirmiores, nō tamen omnes: nō enim Venus. Quin eodem in puncto qui eum illo iunguntur: ii tum pollent maximé. Nolo alia pene innumera persequi. non enim obtrectamus optimo ac fortissimo viro, cuius fati atque fortunarum, fatum meum atque fortunæ sunt simillimæ: sed propositis quæsitæ perfectionis in re poetica præceptis, monemus huiusce spirit' iuuenes studiosos: vt à plebeiis atque factiosis caueant iudiciis.

Vmbra quid sit.

Restabat Hymnus in Bacchum. qui propterea quòd est operosissimo carmine conscriptus: nolui sigillatim castigare licentiam quam exercuit authoritate nunquā satis laudati poematis Catulliani. Cæterùm vt videant Musarū candidati quid præstare potuerit, si animum ad similem diligentiam appulisset: ascripsimus nostrum integrum. Qui si minus probabitur: at excusabunt horæ vix duæ, quibus inter infinitas occupationes effusus est:

Teneræ patrem quietis, genitore Ioue satum,
Iubet alta mens Cybeles tereti pede canere:
Sacra iuncta quos ouantes simul abdita decorāt.

Age Thyrsiger, Bicornis, Dionyse, Bigenite, A
Eleleu, euœ Bimater, Semelesemorigena,
Animi mei tumentis furiata loca subi.
Laticis deæ potentes, virides hyalieubæ,
Vaga Nais amnicultrix, soror & pelagidoma,
Rigidóq; tecta querc' pigra corticeHamadryas:
Simul Euas Hippa pictis redimita nebridibus,
Refer has preces alumno: paret ara propitium.
Phrygios relinque campos dea: Tmolus initiò
Vbi vagienti Opteria tinnula dederat.
Ioue patre digna proles, Bary&yperibro-
Reparator almefessi venerabilis animi, (mie,
Quid erit prius canenti, quid posterius?
An vt artibus dolosis soror aeria Iouis
Semele necem suasit, rata pignora memorans,
Rata fulgurantis ignitona pignora thalami?
Furibunda flamma plenū einem dedit vterum:
Nihil illa læsit alto sacra membra Ioue sati. B
Famulatur ignis igni, coma fulminea tuæ:
Noua flāma iuncta flammæ duplicata tibi furit:
Tibi spirat hisce puris tonitrusona numeris.
An vt inde semicretum assuerit sibi femori
Pater arbiter sereni, pluuiæque dator aquæ:
Quòd integrum deo sera dies daret habitum.
Viden' hinc choros Euantum: viden' agmina propera?
Sacra tecta fronde, plexis sacra condita caneis?
Viget hinc tenellus infans puerūq; video mox.
Barymeni, Bassareu, Euie, Gegeneophone,
Age solue viperini fera cingula catuli:
Et eo recinge flagrum: face verbera tumeant.
Date, dura terra, nubes: date vos nemora locū.
Mora nulla, nec quieti modus vllus adorere,
Quate, pelle, cæde, Penthei memor, & memor Acati,
Sola quo secante ponti latro dux Lydius erat.
Modò falsa adunci rostro vada corpore varians.
Supere, Infere, omnia vnus, Lye, Lysie, Nomie,
Nihil est tibi quod obstat: nihil est tibi quod obest:
Colubérve dirus æstu, Libyeæve iuba Leæ,
Rigidúsve mōtis aspri, nemorúm ve ferus apex,
Fluuiúsve curuieurior, Thetis aut reciprocipes,
Notus aut periculosus, Boreásve maritimis,
Zephyrúsve dona Veris genitabilia ciens.
Tua lege sensit acri iuga decolor Oriens:
Tua prima Dithyrambi nota, clamor Io, io:
Tua prima sunt Triūphi noua stēmata titulis:
Acies tuis vt armis truculenta, gigas obiit:
Rabies reflexit in seipsa bipennifera cadens.
Canimus, tot atque tantos domitare sacrilegos:
Male pœnitere Mineidas artis & operæ:
Temerarios tumultus vbi sancta celebritas
Simul hausit: & simul tum fuit vlta facinora.
Peregrine, Semitalis, Myrionyme, Xenie,
Hyperemeroclophypnē, Ploinerterobathypne,
Geminúsque, & vnus idem: varius, similis item:
Nomius, Thyonieus, Nyctilieus, Oreodromus:
Tua lympha pura fontis: tua munera laticis
Salientis è rotundis sinubus grauis acini.

Tibi prima mella pingues dederūt liquida faui.
Neque soli aratra iactat sibi suleisecа Ceres:
Neque Vesta mater auctos sibi montipera lares:
Neque iura sanctasummo Themis ardua solio:
Neque sceptra Iuppiter vindicat aurea sine te.
Animantibus repletur tibi terra, tibi mare:
Comes est recens Iuuentas stata, nescia tenebræ,
Bona sempiterna vitæ vegetantia cumulans.
Duce te super supremi ferimur spatia poli:
Fruimúrque Cælitū vi, fruimúrque dape deūm.
Sine te deus fatigat temerè pius Helicon:
Temerè impedita languet pigra vena, cita prius.
Mihi Tauriformis Euan, mihi Merotrophe
Modò lenta siste vestigia munere ferulæ: (veni.
Modò sustine, profanis fera pectora feriens.
Genitus bis ex eodem, semel antè satus eras.
Pater, obstetrix, & idem fuit ille, pia parens.
Toties satus, biformis, modò fœmina, modò vir:
Temesa idē, Iacchus idē: dubius, neque dubius.
Igitur si Eleusin aris Cerealibus agitas:
Erycina siue Cypro Cytherea Venus alit:
Vel amas Osiris vndas colocasiopatulas:
Tibi temporum reponunt variante pede vices;
Saturas hyems quietes, aliæque viridia
Modò serta flore picto, modò fructibus obita.
Comes vda cymbalísq; crotalísq; fit Hecate
Hera, mutuata puri tua lumina radii,
Vlulata noctilucis per inania triuiis,
Facies triplex in vna, triplici vnica facie. (nes,
Ades ô Nysæe, ades Carpine, Botrypyrige-
Fremie, Agriota, Leneie, Manice, Hymenie,
Opulentitatis altor Genius triticiferæ:
C Tibi spica ventilatis acerosa reliquiis
Opera tua, atque vanni officio liquida nitet.
Dator alme Bacche pacis, dator alme reme-
Iuga siqua seruitutis mala blanditia parat. (dii:
Metus ipse tu deorum, neque lætitia minor:
Prout explicata cordis cita feminia sipas:
Tua siqua vis ligarit: tua soluerit eadem.
Reliquum, quod est in orbe hoc, nihil est ad ea labor.
Cryphomista, Die, Licnita, Sabazie, Chtho-
Abige incubantis immania tædia senii, (nie,
Referens retrò fugacē ambrosiæ latice diē. (tit?
D Subitus sed vnde mi corda furor trepida qua
Feror, auferor, fatigor: vacua in specua rapit.
Comitatus iste, quisnā? quis ad hoc iter adigit?
Thyas hinc, & hinc Edonis trieterias vlulat:
Vbi tibias Mimallon biforesmeribibula,
Vbi rapta mugienti sua funera vitulo
Tremibōboraucus inflat duo cornua capripes.
Rubicūda bucca turget: rubidus tumet oculus.
Nigra flexicrus corymbi comat orbibus hedera.
Manus inquieta thyrsum colubrigerula rotat,
Latitantium ferarum populans domicilia.
Fremit orba solitudo, nemora auia reboant.
Sed vbi leuē relinquo Saliū caprisemorem,
Calamicinē Lupercū, lubidum, choretisequam,
Sibi Pana flantem acutis noua sibila tubulis.
Sonat ille sic nouenis ab arundinibus Herum.
Thrasota blande pando residēs pecore senex,
Tity-

Tityrisca vis vocat te, teretismata titubans,
Crepericrepante crispans caua tympana digito.
Ita torquemusta spument tibi præla, tibi vehes:
Ita vinolenta Mænas tremulum regat equitem:
Neque canthari fideles sitis attenuet opes:
Sed onustior perennis fluat agmine scatebra:
Adbibe me alumni ad almi sacra mystica sociū:
Mala cuius Ata frustra cupit esse familiare,
Stygis Ata facta diræ famula obruta scelere.
Hagne, Liber, Orgiastes, Nooorme, Vitulifrons,
Holodesme, Brasmocrator, Pericionie vigor,
Aperi parata solis mihi crypta loca piis,
Procul artibus profani popularis humilibus.

HAEC sunt in quibus potes diligentiā, eruditionem, spiritum comparare. Nam quum sint versus operosissimi: si antipodiarū laxitates admittantur, æquè faciles fiunt & populares, atque ipsi Aristophanei anapæstici: qui nihilo differunt à præcisionibus solutæ orationis. vt omittam etiam Choreos apud Catullum. nā ille planè senarius anapæsticus est,

Dimellit lactes sibi acuti pondere silicis.

Ad eruditionem verò pertinet tum id, quū docuimus quare liceret nobis in Bacchi celebritatibus vti Galliambicis. Nam Callimachus Baccho poema fecit versibus, in quibus Choriambos quatuor claudit Bacchius. tū præter vulgatas nuncupationes, aliæ permultæ ex antiquis erutæ monumentis. Ad hæc Hippa, Temesa, Tityri, teretismata, Dithyrābus, vnde etiā triumphus. Nam quemadmodum Protothyræa priscis mysteriis Latina Lucina est: sic à duplici natali dictus Bacchus, ἐπὶ διθυραίῳ ἀντίων.

VEGIVS, BIGVS, AVGVRELLVS, ANGERIANVS.

BIGI nihil quicquam peruenit ad nos, ac vix nomen ipsum. AVGVRELLI multa vidimus, Lyrica, Sermones, Chrysopœiam, Iambica. Sanè præse fert egregiam animi æquabilitatem. parum potest, parum præstat, parum conatur. In Lyricis vix ferēdus. Vult genus id poematis ingenium vegetum, voluptatem accuratam, acre iudicium, politam dictionem, candidam, efficacem, numerosam. ille quauis humilitate humilior, exanguis, sine colore & anima. Sermones verò nihil aliud sanè quàm sermones. Nitor abest. omnia plebeia, ne dicam sordida. aceti aut salis nihil. Elaboratior ipsius Chrysopœia. ceterùm vix adeò spirat: ita languida omnia, ac penè emortua. trepidationis potius quàm limæ agnoscas vestigia. Iambicis multā dedit operam. Quæ Lyricis admista sunt, minus feliciter fluūt: illa præsertim quæ solis ex Iambis constant. ea nánque hærent, neque cohærent. Iuncturæ enim numeríque dissiti disiectíve. Posteriora non sunt contemnenda: in quibus vnū poematium inter cætera nobilius: cuius arbitror (neque enim nunc penes me sunt libri illi) initium est,

Amœna Petre quæ vides vagus loca,
Putato vana te videre somnia.

A Sanè faceta & luculenta. Verùm, nisi memoria me fallit, ne in eo quidem sibi constitit. Nam quū per multos admodum versus solis Iambis deduxerit suas sententias, neque alias quas in animo habebat iisdem legibus consequi posset, alios admiscuit pedes. qua inconstantia nihil esse potuit turpius.

MAPHAEVS Vegius grandis profectò poeta est, nec indignus gratia doctiorū. Tātus eo seculo extitit, in quo nihil penè bonarum literarum vigeret. Cuius, quoniam à præceptoribus meis optimis atque doctissimis contemnebatur, ponam versus aliquot illustres ex illius accessione; quam adiunxit Virgilianæ diuinitati,

Turnus vt extremo deuictus Marte profudit
Effugientem animam: medioq; sub agmine victor
B *Magnanimus steterit Æneas, Mauortius Heros:*
Obstupuere omnes: gemitumq; dedere Latini.
Et durum ex alto renomentes corde dolorem
Concussis cecidere animis.

In quibus Virgilianæ lucis vestigia inuenias. Tolle enim vocē illam, *renomentes*, cætera omnia optimi poetę opinione digna sunt. Nec minoris aut operæ aut gratiæ sexdecim proximi versus qui sequuntur. in quibus duæ illæ comparationes longæ optimæ: neque iis inferiores quæ in Luciani atque Statii libris positæ sunt: ac fortasse etiam meliores. Oratio deinde Æneæ frigida. nec multo meliora quæ deinde ponit. nec plenior aut felicior oratio Latini. Comparationes quoque priorum duarum gloriam auferunt.

C In Dauni Epicedio multa sunt quæ tolli velis: illa tamen haud penitus aspernanda,

Nate, vbi forma nitens? niueaq; in fronte serenus
Ille decor, dulcisq; oculorum aspectus, & alta
Sidereus ceruicis honos? hic gloria Martis
Contigit auspicijs? talin' rediture paratu
Discedens, voluisti auidis te credere bellis?

Et mox, *-felix tam grato cædis Amata*
Successu lætare tua: quæ tanta dolorum
Fugisti monumenta, grauisq; immania casus
Pondera. Quid misero genitori plura paratis,
O Superi? Et haud multò pòst,
Deerat adhuc sors ista patris suprema senectæ.

D Et illa non ignobilia,

Interea ipse vrbem labefactam, & vulgus inerme
Componit: solidatq; animos: requiemq; futuram
Spondet, & æternam ventura in secula pacem.

Neque illa displicent,

-manimes vt fronte serena
Occurrant genero venienti: & pectore toto
Excipiant gentem Iliacam: magnisq; receptent
Plausibus: optataq; effundant pacis amores.

Illa verò comparatio valde bona est,

-ceu quando longus & ingens
Agricolas tenuit resolutus nubibus imber
Suspensos: cunctumq; diu requieuit aratrum:
Tum si clarus equos spatioso limine Titan
Laxet, & aurato cælum splendore serenet:
Lætitia exundant, & se exhortantur agrestes.

Nuptiæ verò, & conuiuium non sine ineptiis:

neque cetera meliora ad finem vſque: qui ſanè non eſt ignobilis,

Tum corpus nati abluere, & deferre ſub vndas
Quicquid erat mortale iubet. dehinc læta recitem
Felicemq́ animam ſecum ſuper Æthera duxit:
Immiſitq́ Æneam aſtris: quem Iulia proles
Indigetem appellat: templisq́ imponit honores.

Andrelianus arguta multa, ſed parum argutè. neque enim ſatis eſt ſententias pedibus cõcluſiſſe. Romanis dico: nam Græci modò dicant, quo dicant modo nihil penſi habent. Græcè igitur ea ſi eſſent ſcripta, pro diuinis haberentur. nunc autem Latina puritas alias leges poſtulat. Eius igitur honoris gratia vnum ponam illius Epigramma: ſapidum illud quidem, atque argutum: ſed impolitum, & carens cultu,

Floribus intextam diuerſis mitto corollam:
Quam feci manibus nunc tibi Vita meis.
Vt cingat flauos crines, & tempora circum
Fulgeſcat, tepidi munera veris habes.
Sunt hîc, ecce vide, ridentia lilia, pulchri
Narciſſi, atque tuæ pulchre Hyacinthe comæ:
Necnon Idalio maculati ſanguine flores:
Atque alij, Tellus quos modo fœta tulit.
Si quæris, donum quid vult ſibi tale: Corolla
Vt viret hæc, paruo tempore forma viret.

Primus verſus plebeius eſt: alter mollicellus, & Elegiam, & Epigramma ſapit amatorium. Sic quarti pars, bona. quæ inter ea ſunt, vulgaria. Si ſeuerius agamus: ne apoſtrophe quidem probabitur. nam qui Cæliam allóquitur: quare ad alium conuerſam interſerit orationem? Pulcherrimus verſus ſeptimus, & octauus bonus. Concluſio elegans, & ab aliis quoque iactata. Videamus exercitatio quid valeat: & an hæc fieri potuerint meliora,

Aſpice conſpicuos cæli vernantis honores:
Quam facit hos: in te, quos imitetur, habet.
Hos tibi ver, Venus ipſa ſuos finxere labores:
Cui totum ſimili tempore ſeruit opus.
Candida luteolis arrident lilia Calthis:
Luteola at Violis Calthula pallidulis.
Vis & Acidalio lucentes ſanguine flores
Ipſa videre tuas luce referre genas?
Quidnam opus eſt, quæ flos florum es, tibi mittere
Vt videas, quanto tempore forma viget. (flores?

quanquam melius, *Quàm paruo vt videas tempore.*

FIERA, MYCILLVS, QVINTIANVS, MANTVANVS, DAMPETRVS.

BAPTISTA FIERA doctus valde, valde accuratus, ſed durus. Eius popularis CARMELITA longè diuerſiſsimus: mollis, lãguidus, fluxus, incõpoſitus, ſine numeris, plebeius: non ſine ingenio, ſed ſine arte. dummodo ſcribat quod in mentem venerit, edat quod ſcripſerit, ſúſque déq; habet. Hoc propterea dico, quia in noſtro tyrocinio literarũ triuiales quidã pædagogi etiam Virgilianis paſtoribus, huius hircos prætulere. adeò ſui quiſque ſequitur Ideam ingenii. Nã quòd verſus illi ita erãt ruri nati, vt nihil vrbanũ ſaperẽt, eos ruſtica ingenia vrbana ruſticitate potiores arbitrata ſunt. Nõ meminerũt Agaſones iſti, nobiles homines, etiam quũ ruſticantur, animos à nobilitate remittere, non amittere. Ita condiendam vrbanam ſeueritatem agrorum amœnitatibus, vt ſyluis accedat decor: non vt aruorum præſentia, ſplendor abſit ciuilitatis. Denique hoc ita cenſendum eſt: Agros ſine vrbanis delitiis feros eſſe aut ſordidos. Idcirco dixit acerrimus harum rerum iudex Horatius, *—molle atque facetum*
Virgilio annuerunt gaudentes rure camœnæ.

Pro quibus, de Carmelita poſsis ita dicere,

—putri atque caduco
Carmelum imbuerunt ſordentes rure cicadæ.

Quòd ſi verſus immodicos, illotos, ſcabioſos huc afferre aggrediar, tẽpus ſimul cũ viribus me defecerit. Animi tamen gratia, duo deſcribẽtur,

Impiger Orlandus vires dabat omnibus: omnes
Calones, lixas, fortes reddebat Achilles.

MYCILLVS Ouidio ſimilior, eodem in poemate ſui diſsimilis: vt exiſtimem fuiſſe eum ingenio tam alieno, quàm ſuo.

QVINTIANI aſperitatem atque amentiam in proſa oratione caſtigarunt pedes. Itaque in Poemate videtur cura ac iudicium, quod eſt in ſoluta dictione exultantia quædam ſpiritus: ſic enim de illo libet loqui. Quippe Beroaldos, ac Pium ſequutus, eorũ vitia auxit ingenii ſui magnitudine. Periochæ Ouidianarum fabularum ſatis oſtendunt, nihil ei præter iudicium defuiſſe. quam tamen culpam diluit Tragœdia ſua. neque enim eſt contemnenda. Vt eſt argumentum maximè difficile quod venuſta componas oratione, ita ſunt optimi verſus: quaſi in materia volenti quæſita, non oblata detrectanti.

DAMPETRI Poematia vidimus aliqua, in quibus (quod in primis arduum atque perrarum eſt) nullum clauſtrum, nullã inuenias cucullam. tanta eſt dictionis facilitas, vix vt admittere numeros: tantum numerorum, vix vt lenitatem vllam poſſe admittere videantur. Sententiarum verò plena omnia: ſed earum quæ auditorem ducant, non angant: ſaturent, non afficiant faſtidio: alliciant, non rapiant: denique ſuum faciant volentem, non inuitum.

ACCIVS, RODERIVS, VVLTEIVS, CORDVS, MOLOSSVS, AMASEVS, ALEXANDER, GAIDANVS, MOMBRITIVS, RHODOPHILVS, DOLETVS.

ACCIVS is, quem faciunt Æſopicarum authorẽ fabularum, ſiquis alius, tum accuratus, tum argutus poeta eſt. Illud obſeruarãt præceptores noſtri: ab eo nuſquam Ecthlipſin vllam factam in carmine ſyllabarum. videmur tamen nos alicubi vnam aut alteram deprehendiſſe. De ipſo verò ita iudico: quæ dixit, à me nullo modo melius dici poſſe. quare cum poetis nouitiis non ſolùm ediſcendum ob fabularum vtilitatem, ſed etiam propter verſuũ munditias

ditias imitandum. Parcius tamen concludendum sententias arctißimis illis gyris moneo. quod vnum sanè illi potest obiici: cuiusmodi est illa vocum allusio,

Assuitur muro reptile muris onus.

Neque enim eiusce generis agnominationes nisi in argutiis Epigrammatum commẽdantur. Talis apud nos in Epigrammate de Roma,

Orbem, non vrbem. Hic verò *murum & murem* simul composuit.

ROGERIVM puto fuisse Aurelianum. Eius Hendecasyllabos vidimus aliquot valde bonos. Hanc enim, quam isti tabernarii commendant, fluiditatem compescuit numeris admodum & facetis & decoris. Sententiarum quoque connexiones curauit vt essent concinnæ. quódque ab iis qui viuunt neglectum est, breuis fuit: & aculeum in cauda reliquit.

VVLTEIVS ad omnia pronus argumenta, quasi fœmina impudica. id quod maximè ab illustri poeta fugiendum est. Selecta esse oportet quæ proponas tanto theatro, quantus est ambitus vniuersæ linguæ Latinæ: tractus ætatis orbis vniuersæ. maiorem laudem cõsequuturus ex gloria vulgari, quam contempserit: quàm famam bonam ex opinione, quam affectarit. neque enim poeticæ diuitiæ in copia, sed in electis opibus consistunt.

CORDI ingenium varium, nec vulgare: cæterùm tantum sibi placens, quantum aliis hærere velit. Eius itaque laudatio, vel vituperatio aliorum est.

MOLOSSI spiritus ingens, nihil sonans plebeium: multa bona in eo poematio, quo duorum certamen quoddam scripsit. malim tamen aliqua non potuisse. Hoc plerique vitio laboramus: vt libros grãdiores atque offertiores nostros esse velimus.

Minor in numeris AMASEVS, atque liberior: purus tamen & candidus: tum autem versus non vulgares: tametsi argumentum non admodum felix ad tanti ingenii exercitationem.

Cõtrà T. ALEXANDRO fortuna gratiam fecit. Quid enim quiuit ille maius, quod tunc caneret, excogitare: quàm illius Regis laudes, quæ maximorum poetarum voluntates solicitare, ingenia explere facilè potuerunt? quare in tam spatioso campo ita cursum exercet ille, vt etiam in maximis viribus, magnam temperationem intelligas.

GAIDANVS paulò humilior est. MOMBRITIVS generosioribus vtitur dicendi legibus. & quum multa admittit, constat sibi tamen: neque deiicitur de animi contentione.

Duæ sunt præterea poeseos febres, RHODOPHILVS, & DOLETVS. Extat enim illius comœdia: qua nihil auersum magis à comitate. adeò enim insulsa est, vt misericordiam potius quàm risum excitet. Quem non nominassem: nisi sese sub poetæ nomine obtulisset nobis, qui ita constituimus: Eorum, sicuti suprà dicebamus, qui vita functi sunt: nullum (modò eius scripta extent hîc) prætereundum.

DOLETVS verò etiam Musarum carcinoma aut vomica dici potest. nam præter quàm quòd in eo tam grandi corpore (vt ait Catullus) ne mica salis quidem: vult insanus agere Tyrannum in Poesi. ita suo arbitratu Virgilianas gemmas suæ inserit pici, vt videri velit sua. Ignauus loquutuleius, qui ex tessellis Ciceronis febriculosas quasdam conferruminauit (vt ipse vocat) orationes: vt docti iudicant, latrationes: putauit tantundem licere sibi in diuinis opibus Virgilianis. Ita dum optimi atque maximi Regis Francisci fata canit: eius nomen suo malo fato functum est. quódque tum illi, tum illius versibus debebatur, solus passus est Atheos flammæ supplicium. flamma tamen eum puriorem non effecit: ipse flammam potius effecit impuriorem. In Epigrammatum verò colluuionibus atque latrinis illis, quid eius tibi sordes dicam? Languida, frigida, insulsa, plenißima illius vecordiæ, quæ summa armata impudentia ne Deum quidem esse professa est. Quapropter quemadmodum summus philosophus Aristoteles in Natura animalium fecit: vt post enarratas partes quibus constituuntur, etiam excrementorum facit mentionem: hîc ita eius legatur nomen, non tanquam poetæ, sed tanquam poetici excrementi.

VERINVS, EGNATIVS, STROZZI, MVTIVS, PALINGENIVS, PIERIVS, COTTA, AONIVS, BEATIANVS, NAVGERIVS, COLLATIVS, ALCIATVS, CASTILIONEVS, FAVSTVS, BONINCONTRVS, LANCINVS, ERASMVS, ALTILIVS, MELANCHTHON, GERMANI.

CIrcunferuntur MICHAELIS VERINI adolescentis quædam carmina maturo digna viro. quibus ob illius probitatẽ, ob ipsorum grauitatem nõ solùm à me nulla castigatio, sed etiam ab omnibus poetis debetur summa laus.

EGNATII nihil ad nos peruenit. Memini tamen illum cum Venetis legatis post Helueticum triumphum Regi optimo maximo Francisco dedisse quædam carmina, præsentibus nobis: quæ postea quum essemus Bononiæ, diu quæsita, non sine magno spiritu, multáque luce Virgiliana facta, visa sunt nobis tunc. agitur nunc annus circiter tricesimus sextus. quare quid in illis fuerit, haud sanè nunc diuinare licet.

De STROZZIS quid dicam? Patre melior poeta filius videtur. Hymni tamen inferiores sunt illius ingenio. vterque enim maximè voluit à vulgo abesse poetarum: ídque multis in locis præstitere.

Vicinus hisce MVTIVS AVRELLIVS & natali solo, & dictione. Mantuanum enim fuisse arbitror; illos scio Ferrarienses. Multò tamen

maiora spirat is. Numerorum diligentissimus non obseruator modò, verùm captator quoque. speciosorum verborum iudex, elector, collocator. nihil non cultum, rotundum, molitus exit in sententias aut suas penitus, aut quæ ex aliis acceptas accurrato genere dicendi fecit suas. Multa eius olim vidimus, quæ à doctissimis viris valde probabantur. nunc Elegia sola nobis est ad Leonem Papam, sanè bona. In ea enim cùm & suam fleat, & vniuersam damnet paupertatem: tota pigmenta excussit ex arculis Catullianis: sed ita vt ne Catullum quidem ipsum meliora audere posse iudicem, si nunc viueret. quin quum æquè vrbanus, æquè elegans sit: longè est illo compositior. Principium sanè grandem ostendit poetam: finis argutum: totus tractus candidum ac politum. quid enim illo grandius?

Dum tu orbem immensum paribus compescis babe-
Atq; animo terras prospicis & maris. (*nus,*

Quid illis argutius?

Me neq; tantillum quantum est, seruare deorum
Iam poterit: non si mox velit ipsa salus.

Quid illis politius?

Quare quid mirum est, si aurum quoque iudicibus
Vulgus amat: largas diuitiasq; probat? (*dys*
Vt quæ vna valeant facere & seruare beatos:
Et dare compositi lætitias animi.

PALINGENII poema totũ Satyra est: sed sobria, non insana, non fœda. eius dictio pura. versus ac stilus in imo genere dicẽdi. quare si noluit melius: ne à nobis quidem id tentãdum est. Non placet tamen cõsilium inscriptionis. etenim cùm Humanæ vitæ Zodiacũ profiteretur: aut secundum signorum similitudinem, aut ex eorum vi deducere debuit argumenta ad vitam nostram explicandam. at ille in Ariete de Bono disputat. Quòd si ita instituit, quia pro signorum principio censetur Aries (enimuero Bonum, hominis finis est vltimus: Beatitudo nanque, vt suo loco declarauimus, fruitio Boni est:) hîc ego Infantiam hominis posuissem, atque eius institutionem: in Tauro Pueritiam: in Geminis Adolescentiam: in Cancro principiũ Iuuẽtutis: in Leone Iuuentutis siue statum, siue maturitatem, siue vigorem voces, idem est: in Virgine Statam ætatem, quam virilem vocant: in Libra eius consilia, apparatum ad opes ac potentiam: in Scorpio animi perturbationes: in Sagittario opera & artes: in Capricorno initia senectutis: in Aquario Senium: in Piscibus vitæ finẽ. Ita in Infantia sensus: in Adolescentia perturbationes: in Iuuentute affectuum opera, Iram, Odium, Amorem, Bella. in Matura ætate Virtutes: in Senectute Iudicia, vitiorum insectationes: in Senio Morositates. hæc itaque aut his similia. Quæ si cum Zodiaco non conueniant: ne faciundum quidem, vt Zodiaci afficiantur appellatione ipsa poemata. At sanè quid Tauro cum vitiorum insectatione? quippe in eo libro etiam Venereas libidines rectissimè insectetur, in Veneris regno (hoc enim

Zodiacus humanæ vitæ

A Taurus habet) temerè agitat. Sic ne cætera quidem respondent: non enim quicquam Geminis cum disputatione illa Epicuri aut Aretes. In Cancro etiam Lunæ oportuit supplicatum, Soli autem in Leone: at hîc de Amore maximè sanè alieno loco. at in Leone de Felicitate. vbi etiam multa miscet ridicula. quippe de seruanda vxoris pudicitia ea canit, quæ de media plebe quotidie audimus. In Virgine, quid attinet de morte contemnenda disputare? nam neque ad hoc signũ pertinẽt ea, nec cohærent cum superioribus. Quare quum quintus liber pendeat à quarto: sextus suus totus est. nihilominus septimus ab illis omnibus separatus. quippe in quo de Deo, ac de Anima dicuntur omnia. at hæc pertinent non ad vnum authorem. sanè Deus ad Metaphysicum:

B naturalis animam considerat. quorũ opera cum Libræ signo nusquam conueniunt. Quare autem Scorpio tribuerit Fati cognitionem, profectò nescio. huius tamen libri finis admodum luculentus est. De moribus quoque quum differit in Sagittario, materiam repetit quam reliquerat in quinto. Capricorni etiam initiũ à Satyra constituit, illa quidem & lepidissima & verissima: cæterùm longè diuersa ab iis quæ sequuntur. Quare hominem non ignarum bonarum literarũ arbitratus sum: sed leuis ingenii. & plusquam poetam fuisse suspicor: quisque extra omnem Zodiaci ambitum millies in hora auferri rapique solitus fuerit. Iam verò docet hîc, quonam modo quis fieri possit Sapiens: at suprà quomodo

C Beatus esse. Sapientiæ autem finis Beatitudo. aut igitur antè debuit hoc statui, aut continuò sequi. Aquarius quoque traxit ipsum ad cælorum descriptionem: quæ statim cum ipso Deo coniungi oportebat. Ac ruditer quidem pingit ea quæ à Græcis authoribus Phænomena dicuntur: non veritus hîc illa stridere, quæ tres Maximi poetæ luculentissimè descripsere, Germanicus, Manilius, & Pontanus. hæc temeritas: ibi error. Hæc enim quum scripsit: disputat de substantia cæli. at quid cælum est, primò quæritur: mox quale aut quantum vtraque quantitate. tum apponitur causa, quam Finalem vocant Philosophi. Ordinem quoque inuertit. nam quum de Deo scri-

D psisset ab hominibus discedens, subiecit de anima. Posthæc de sapientia, cùm antea de vitiis disputasset. deinceps de numero partibúsque cælorum. Hinc de substantia cæli. deinde de Meteoris. Quod consilium qui probarit: viam ac rationem sciẽdi sese nescire fateatur, necesse est. Veniamus ad vltimum librum: in quo, ab imperfectissimis mistis quũ discessit, cælos transcendit ipsos. vltra quos de substantiarũ disputat infinitate. Ita in Piscibus qui in natura ima hebetes, manci, muti, bruti, in cælo vim habent ad efficiendos homines bardos: maximè vocalis factus est. nã & ea tãgit quæ potissimũ spectãt ad ingenia supranaturalia, & ea affert argumẽta, quę quũ videntur acutissima, tum sunt remotissima à veritate. Ait enim sic, Finitum quidem cæli corpus vltimi infinitam

finitam autem vltra illum rem quandam: Huius probatio propositionis duplex. Deus infinitus: rectè. Altera, Infinitus non potest non infinita facere: non rectè. Tertia additur longè peior: Deus quodcunque potuit, & quantum potuit, fecit: potuit autem infinitum. Hic tametsi non est tam arduæ rei definiendæ locus, & iam in nostris libris supranaturalibus à nobis accuratissimè refutata: tamen nequid ille officiat studiosis, hac quoque in parte frenandus est. Falsissima illa: Quantum potuit Deus, fecit. nam antequã mundum conderet: poterat, neque faciebat. & si Aristoteles illud diceret: tamen ei aduersaretur ratio par. nunc enim non agit Deus quantum potest. Neque detrahitur hac oratione Deo quicquam: Non agit, quia non vult posse: Posse nánque & velle in illo vnum. Non vult, quia non optimum. non enim est optimum illi quicquam sibi creare par. Lucem ait Palingenius esse rem illam, quæ supra cælos infinita sit: eámque à Deo procedere. quæro, Lux ista aut est substantia, aut accidens: non accidens, si à Deo & in Deo. Si substãtia: ergo idem cum Deo: non est igitur creata res. Sed de his nimis. Illud, quod ad castigationes poeticas adduci potest, obseruemus: multa millia versuum auferri posse ex hisce libris. nam siquid semel arripuit ad dicendum, omnes illius rei vicinias, omnes excutit affinitates. neque prius quiescit aut abstinet, quàm exhauserit omnia, vel minima quæque. vt omittã esse etiam quæ Grãmaticus iure obiicere: quæ syllabarum obseruator meritò possit.

Olim PIERII non pauca vidimus: quæ propter tẽporis longinquitatẽ nunc excidêre nobis. etiam nescio quid de Carpione & Catullo. Verùm earum scriptionum nihil extat apud nos impræsentia. Fortè inter alias librorum congeries eius, Ioathas repertus est à me. quare de ipso aliquid etiam dicendum arbitror. Quem equidem huic subiunxi: quòd vterque longè abhorrebat à profanis atque impudicis argumentis. Ille vitia insectando, præmia bonis proponendo: hic exemplo diuini illius viri, qui pro IESV nomine mortem cum vita cõmutare minimè dubitauit. Præsertim cùm affixa Poemati epistola & viri Christiani sapiat animum, & eadem dicat quæ Palingenius: sed talibus adornata numeris ac figuris orationis, vt non solùm sapiens, vt ille: sed etiam poeta, non versificator (quod neglexit ille) appellari mereatur. In opere autem ipso cùm materia tenuis est & ieiuna, tum vulgaris. quare vix capere potest poeticæ corpus eloquentiæ. Ille autem contrà nititur multis conatibus obruere splendore orationis, nihilque omittere quod cũ simplici Christiana veritate inoffensum poetæ studium coniungere valeat.

Ioathas Pierij.

COTTA quum sese ad Catulli mollitiẽ totum effinxisset: tantam numerorum nequitiam addidit, vt etiam affectasse palàm sit. Epigrãmata igitur duo, versibus hendecasyllabis cõscripta, & illius exprimunt, & Catullianorũ explent animum.

A quare in illis quod mutẽ non habeo. At eiusdem Lyricũ de Liuiano indignum sanè quod legatur. nánque & durũ est, & laxũ. Elegiacum Epigramma ad Lycorin adeò molle est, vt vel conatũ, vel etiã vota superarit. Tantũ enim habet amatoriarũ gratiarũ: vt nihil addi, nihil demi, nihil mutari eo in genere dicendi possit. Scazontẽ cõtrà auersis Musis, & *Apolline* (vt ille [illegible]*llo fusum*, potius quàm fabricatũ, fugito. [illegible] insuauius.

AONII materia illustris [illegible] difficilis: quare stilũ quoque sumpsius d[illegible]é fuisse par est. Assurgit ergo interdũ, neq; negligit figuras: aliâs serpit humi, docere contẽtus. Adeò verò fuit superstitiosus, vt etiã hemistichia quædã reliquerit imperfecta. quæ quia neglexit ipse facere integra: ne nobis quidem in hisce est satagendum. ac B neque in cæteris: quum ipsum constet ad Lucretii amussim omne opus suum direxisse.

AVGVSTINI BEATIANI extat epistola ad Clementẽ Papam sine arte, sententiis & numeris vulgaribus: vt in ea neque puritas sit epistolæ, neque maiestas Heroici. Epigrammata præterea nonnulla haud magna cum re: vnum excipio, cuius rotunditas fecit vt hic adscriberetur,

Quam debere putem tibi, si Giberte requiris:
Quantum animo, atq; anima me dare posse datur.
Verùm animo atque anima, quando tibi reddere (quantum
Debeo, non vllo tempore posse puto:
Saltem aliqua vt meritis referatur gratia tantis,
Hunc tu iure tuo sume animum atque animam.

NAVGERII stilus generosus totus: semper enim aliquid vult quantum potest. Ecloga tamen C ad Iulium Pontificem minus suauis est: nihil enim affert noui, quod excitet.

ALCIATI, præter Emblemata, nihil mihi videre cõtigit. ea verò talia sunt, vt cum quouis ingenio certare possint. Dulcia sunt, pura sunt, elegantia sunt: sed non sine neruis. sententiæ verò tales, vt etiam ad vsum ciuilis vitæ conferant.

Longè excellentissimus in poesi spiritus BALTHASSARIS CASTILIONEI. nihil dulcius Elegia, nihil elegantius, tersius, lepidius. Profectò eam mihi vnam malim, quàm magnũ numerum Propertianarum. Illius verò Cleopatra, non vt il- D la viuens Reges tantùm ac dictatores capere possit: sed omnes animos, quorũ interest vacare musis. Est in ea fastigium illud summum in acrimonia sententiarum, quod tantopere est quæsitum à Lucano. Cæterùm Maroniana suauitate adeò tẽperatur: vt quantum absterreris asperitate Lucani, tantum huius lenitate alliciaris. Igitur capitur animus antè quàm cõgrediatur. Qui si omnia sic scripsit: nulli post Virgiliũ secundus, illius comes haberi mereatur. Lãcinauit ille fortassis aures pædagogorũ illo versu: *Neu longæua vetustas factis famam aboleret*: poterat enim, *Neu famam posset longæua abolere vetustas*: sed quæsiuit inter tam delicatas epulas ex embãmate varietatem. Itaque aures atq; animus in eo tractu hærens, sequẽti mollitia facilè delinitur, *Aut feris mea sors ignota nepotib⁹ esset.*

APOLLONIVS COLLATIVS Fastos edi-

dit: in quib^9 pietatē laudes. Frigidiusculus tamen poeta est: & quū discedit ab Elegiaco, etiā infelix.

Lancini Cvrtii animus idē: nec melior fortuna. Neque enim dat poesi sacra Mysteria meditanda: sed poesin vincit compedibus diuinarum historiarum. Equidem aut aliter dicta, aut rudi oratione [illegible]luta maluerim legere. quemadmodum pi[illegible]um operæ, qui Dauid Psalmos suis c[illegible] inustos sperarant efficere plausibilio[illegible] Spiritus diuinus eius modi placet, quo [illegible]um ingessit à Patre: non quemadmodum ab hominibus distortus est. neque Dauid illa cantica admirabilia sunt mihi, nisi quibus legibus ab illo dicta sint, hauriantur.

Fausti facilitas viuentis in scribēdo secundo plausu excepta est. scholas tamen sapit illa iuniorū à qua nihil aliud quàm hoc ipsum expectes.

Erasmi in vertendis Græcis felicitas multa fuit. ergo ex illorum ingeniis poeta, ex suo versificator fuerit. Neque sanè puto ambiisse illū laudē hanc: quanquā non defuerit ei animus ad eam omnē gloriolam in literis affectandā sibi, quam in aliis, cùm se inferiorē animaduerteret, irrideret.

Rerum cælestium Lavrentivs Bonincontrvs edidit libros tres: quorū argumento stilus est longè inferior. non pauca tamen attentius legenti placere possunt.

Gabriel Altilivs Epithalamium cecinit longè optimum: excellentissimum verò futurum, si sibi ille temperasset. dum enim vult omnia dicere, afficit auditorem aliquando fastidio tanto, quanta in aliis voluptate. est enim nimius. Quod vitiū illi gēti est peculiare. est enim totis illis Italiæ tractib^9 perpetua loquēdi fames.

Ne Melanchthon quidem abhorruit ab ea laude, quæ ex poeticis artibus comparatur. Tamētsi nōnulli eius populares insanis quibusdam præceptionibus è Christiana republicā poetas exigendos exclamarunt. quorū barbarissimā amentiam non verbis: neque enim nugis aut clamoribus vinci queunt: sed contrariis effectionibus doctissimus quisq; damnauit. Illius igitur ingenium magnum, atque ad omnia comparatum intelligemus ex iis poëmatiis, quibus Solis Lunæq; defectiones cecinit. Nam & tēpora variè describit eadem versibus luculētis: & eodem nitore præsagia statuit. cuius vestigia sequuti sunt non ignobili ingenio Germani aliquot: Stigelivs, Æmilivs, Acontivs, Volfivs, Camerarivs. Idem Philippus in Epigrammate iucundus atque festiuus. nam aliorum ingenia Germanorum rarò quicquā scribunt, quin iocorum aliquid agāt. quò fit vt risus è vulgo, non admiratio à sapiētibus sequatur. Quæ tamen verterūt Græca (iis enim gens illa dedita est imprimis) non inuita Minerua faciunt. sed hîc illis recēsendis non est locus. Dicēndi nanque facilitas, bene dicendi affert difficultatem.

Cerratvs, Bembvs, Politianvs, Vida, Pontanvs, Sannazarvs, Fracastorivs.

A Maiore apparatu constituēdum est iudicium de septē, qui reliqui sunt, poetis: Cerratum dico, Bembum, Politianum, Vidam, Pontanum, Sannazarum, Fracastorium. Tales enim tātique extitere: vt iis qui nunc degunt, magnam reliquerint difficultatem ad certandum de primo loco. nam vt à Cerrato incipiā, magniloquo atq; illustri dicendi genere vsus est. Non, ille muscam si describat, demittere possit animū ad plebeiam orationē. Breuis est, splendidus, innumerosus, plenus, candidus. quē perpaucis in locis cupias aliter dixisse. quanquam principium magis probarem: si pronomine abstinuisset. ait enim,

Virgineum decus ipse cano memorabile terris,
Et cælo. Sic igitur fortasse,
Virgineum decus, & superûm memoranda deorum
Dona cano. aut, *& magni memoranda Tonantis.*

B Quæ quum dico, ità dico vt illius admirator. quum enim quatuor animæ sint Poeseos, neruus, numerus, candor, venustas: nihil huic præter horum vltimum deesse arbitror. Id quod ei non euenit ingenii aut iudicii vitio, sed argumenti. est enim seuerum, ne dicā asperiusculum: quódque ægrè admittat colores illos, quib^9 lucis amœnitas cōparatur. Vnum adducam versum, in quo illius iudiciū, tanquā ex vngue leonē, agnoueris,

Et ni continuo se mœnibus inferat altis.

Non oblitus Virgilianæ artis, quæ in illo esset,

Et ni docta comes tenues sine corpore vitas

Tantùm valent veri poetæ aures: vt curtam maluerint vocem, quàm illam vsitatam, *Nisi.* Quod arrisisset inerti cuipiam dactylorum captatori.

C Vbi tamen dixit, *& tergora calce fatigant.* maluissem, *vestigiis calce fatigant.* Neque verò placet Virginitatis comitem Pacē myrto coronari. nam neque Pacis signum myrtus est, sed oliua: & Veneri dicata fuit: Dianæ penitus odio digna, si memineris quæ de Dictynna dicuntur à Callimacho. Præterea quum describit Virginitatem, imprudenter, vt mihi quidem videtur, illa posuit,

partem obscœnam velabat amictus.

Nihil enim in virgine obscœnum. dixissem ego, *partes tacitas*: vt etiam duriuscula metaphora auerteret auditoris cogitationem. Neque sanè aspernanda illa translatio. expertes enim operæ sunt, & re & voluntate. Satis igitur erat poetæ

D verbis velatas eas partes, quàm amictu quem apponit. Felicissimè verò vbique diuinum Maronem simili spiritu imitatur: quemadmodū & ibi,

& Ingentem frustra spectabis Olympum.

Dixerat enim ille,

Ingentem alterius frustra spectabis aceruum.

Ponam etiam eius versum longè tum sententia diuina, tum numeris optimum: itémque nostrum non tam numerosum, sed figuratius: vt ex his intelligas quousque tandem ingenio tuo vti possis. Ille, *Inq; necem fratrum ne te manus effera obarmet.* Nos, *ne te manus efferet armis.* nam & plenius, & numerosius, *obarmet*: nostrum pictius.

Bembo quæ probitas atque æquabilitas animi puram suppeditauit orationem: ea sustulit

lit magnitudinem. Quum enim cãdorem esset multa opera assequutus, etiã numeros quæreret atque inueniret: venustate sæpe, neruis ferè semper destituitur. Duo tantùm eius apud me sunt poematia: Hymnus in diuum Stephanum, & Benacus. in hymno tam parũ suauitatis: vt nusquam minus. Cogor hìc efferre quæ diu concepit animus: Malo nostro fato comparatum fuit, vt in lingua patria partim peregrini, partim etiã barbari & videremur & essemus. Maxima igitur pars nostrûm, vt aliquid egregiè dicere videretur: sumptis dicendi formulis quibusdam è Cicerone, ad eas animos nostros, etiam importunis accersitísque temerè argumentis, applicamus. Sed & illud lõgè miserius contigit: vt, quò eruditiores videamur, quod semel excidisset Ciceroni, nostras in orationes transferamus. Id quod, quum multi ambiant eandẽ gloriam, eodem periculo multis euenire necesse est. Iccirco toties inuenias Dilaudare, Facere medicinam, Trãsmittere tempus, Est in more positum, Res friget, Romam cogito, & alia eiusmodi. Quo ex vitio maximis incommodis sæpe affectus sum. quippe cùm tales dicendi formulas materia quam tractaremus requireret, non raró sunt à me prætermissæ. Idem obtigit forte eadẽ poetis nostris. quibus enim dicendi modis à vulgo segregari posse arbitrarentur. eos maximè sunt sequuti. iccirco nemo est qui non aliquid de Echo. In Hendecasyllabis, elegantiarum, facetiarũ, leporũ: in Epitaphiis, Charites, Veneres, Cupidines, Lilia, & eiusmodi. Quoties legis Macte? Apud quot illorum versum illum? *-magnam decus addite diuis.* &, *-magnum Iouis incrementum.* Quæ & alia eiusmodi tandem aliquando toties ingerere, iam sit aliquis pudor: qui sanè in illo hymno fugit Bembũ, in quo tamen multi sunt versus optimi. Idem etiam cùm Dominum Iesum Heroa vocat, valde me cõmouit sanè vox impia & vtroque indigna. ne argutetur quispiam Heroem è semisse Deum, ex altero semisse hominem. non possunt monstrorum figmenta vero Deo nostro cõuenire. nam qui ei magnanimi quoque adiecit epithetũ: aut Aristotelem, aut ipsum Iesum ludere dicetur. Benacus verò quum ad Catulli lucernam vigilatus videatur, profectò illius exhibet tenuitatem: à lepore longè abest. quare non est animus eius articulos particulatim persequi. Vnum tamen vehementer miror. vbi nánque Gibertum illum suum, tanquam Platonicam Ideam è Cælo deduxisset in valles Apœnini: sanè viatorem, & quod aiũt, nuncium Papalem ita describit,

[Ciceronis simia.]

Sæpe illum abruptis in vallibus Apœnini
Versantem, luctantis equi quum frangeret armos,
Præcipitansq́, viam obstrueret torrentib' imber.

Vt illa diceret speciosa, non est veritus tãta verborum mole decantare cantherium, quo stationario vtũtur cursores ad certa spatia magnis itineribus cõficienda. Istos equidẽ equos, etiã subsessoribus principibus, vidi nunquam non aut

A ephippio, aut calcaribus vlceratos. tantum verò abest vt luctentur confossi, vt notissimas vias etiã sponte trãsuolent, modò fessi ne sint. sin fracti laboribus detrectent cursum: non id animo declarẽt, sed ignauia. Quid quòd quum ab Echo tẽperare non posset, eã fecit respondere vocibus oratoris, qui apud reges Galliæ atque Hispaniæ verba faceret? Sanè verò bellũ Ciceronem, cuius vox atque latera tanta sunt, vt ex basilica ripas resonare faciant. sic enim scribit,

Hæ nam te insolitè orantem, auersasq́, suorum
Flectentem regum mentes Giberte videbant:
Acceptos conuersa sonos quum vocis imago
Redderet, & dociles iterarent nomina ripæ.

Extat & ara Corycia, quam tuetur author, non authorem ipsa.

B POLITIANVM traxit ardor eruditionis ad stilum Syluarũ. Itaque & lectionis variæ conditoris, & impetu excursúque Statio propior ac similior. Quare neque candorẽ quæsiuit, & amisit venerẽ: numeros verò etiã contẽpsit. In Nutritiis modò ostenret se multa aut recondita nota habere, satis habet. in quibus suũ aperuit ingenium, quod laudaret in Lucano. Longè tamen & illo & ipso Statio inferior. nihil enim ad illorũ acutè dicta. In Rustico vena par, idem cõsilium: suauiusculus tamen vt sit, argumentũ ipsum facit. Manto sua inscriptione primùm, mox etiam propositione vehementer mouit. apparaueram enim totum animũ ad illius viri laudes ab ingeniosissimo poeta audiẽdas: cuius vnius viri imaginẽ cũ vnius imagine Aristotelis in musarum mearũ sacrario veneror. & merebantur tãti carminis auspicia non vulgarem attentionem. At enimuero haud ita diu nos tenuit illa spes: qua mox in ipsa statim progressione frustrati sumus. ille enim pro laudib' texit cõpendium operum Virgilianorũ. Ingenuè mihi huiusce frustrationis atq; doloris apud posteros memoria hæc literis mandanda fuit. Longè cõsultius in Ambra. nánque & poetica est inuẽtio in Homeri natalibus: & laudes illius in fine multæ ac maximæ post Epitomẽ illi similẽ Maronianę: stilus quoq; paulo rotũdior. Elegia pro epicedio valde bona est, ingeniosa, plena, numerosa, candida, arguta, efficax: planè digna tanto viro: & quã equidem scripsisse malim, quàm quæ dicitur ab Ouidio in morte Drusi missa ad Liuiam. Epigrammata sibi quisque examinet. nã Elegidium ad Lalagen optimum est. ipsæ quoque Violæ suauissimæ. Græcis verò quæ puerũ se conscripsisse dicit: ætatem minus prudenter apposuit suam. tam enim bona sunt, vt ne virum quidem Latina æquè bene scripsisse putem.

Surgit deinceps opus nobis: quóque progredimur magis, plus itineris video conficiendũ. M. HIERONYMNS VIDA, etiã dum viueret magni fuit nominis. nũc illũ audio à plerisq; statui nostri temporis principem poetarum. quo nobis acrius laborandum est, vt quæ illius sint tot tantæque virtutes cognoscamus. Ab eius igitur

poetica initium sumere placet. Est enim præclarum poema: quódque deceat gaudere hac tanquá prærogatiua militari: quippe hanc eandem, quam nos hisce in libris, materiam tractat. Præterea tãto maiore laude, quàm Horatius dignus est: quãto artificiosius de arte agit hic quàm ille. Verùm eam quoque Horatii operã suo loco agnoscemus. nunc verò hoc sic aggrediendũ est: Latini veteres quum Græcos poetas suorum ingeniorum haberent authores, non tamen commisere, quin quæ melius dicturos sese sperarent, incastigata relinquerent. Ad hũc enim modum ita crescunt artes, vt ex posteriorũ iudicio prioribus fiat accessio commendationis. quare illi quum in exordiis poematum simul & proponerent & inuocarent: consultius nostri eas partes ita segregauere, vt opus suum primo loco profiterentur: deinde auxilium ad exequẽdum implorarent. Id quod quum in vnum iam vel maximè obseruandum artis huius præceptum ac legẽ potius trãsierit: mirũ quibus artibus se tueri posit hic, qui in ipso artis vestibulo vtrunque cõfudit. sic enim scribit cũ venia & inuocatione,

Sit fas vestra mihi vulgare arcana per orbem
Pierides, penitusq; sacros recludere fontes: & quæ sequuntur, sanè ad Syluæ sonum propius, quàm ad iusti poematis formam accedentia: quam Ideam etiam in illis continuat,

Ecquis erit iuuenum, segni qui plebe relicta
Sub pedibus, pulchræ laudis succensus amore
Ausit inaccessa mecum se credere rupi.

Pulchra sanè carmina. malim tamen *rara*, quàm *pulchra*. Neque placet is qui iuuenum animos à labore alienos, prius deterruerit quàm illexerit, proposita opera adeũdæ rupis, quæ inaccessa est. Illa verò quæ sequuntur, pertinent ad loci commendationem. Quid tamen præmii est pro tantis laboribus? Illa sanè friuola,

Lætæ vbi Pierides: cithara dum pulcher Apollo
Personat: indulgent choreis, & carmina dicunt.

Maiora itaque proponenda sunt, quæ leuent opinionem asperitatis illius. Et valde sunt humilia, quibus tã magnũ Heroa ad poeticen inuitet:

Primus ades Francisce: sacras ne despice Musas:
Regia progenies: cui Regum debita sceptra
Gallorum, cùm firma annis accesserit ætas.

nec explet aures clausura illius versus,

Hæc tibi parua ferunt iam nunc solatia dulces.

Languet enim hoc loco epithetum illud. neque rectè dicit, *procul à patria raptum*. onerat nanque inuidia diuinum virum patrem: pro cuius assertione datus fuit obses. Et quare deiicit eius animum, quem nos semper excelsum & agnouimus & iudicauimus? Deiicit autem fœda illa oratione, *Parce tamen puer ò lacrymis.*

Volens nánque atque etiam libens pro patris libertate subiit illius fortunæ vices. quin si fleuisset, poetæ intererat affectum illum puerilem aut silentio, aut verbis tegere. Quanto ille consultius de puero altero regio,

Ante annos animumq; gerens, curamq; virilem.

Et nimis vel vulgata vel nuda sunt, quæ deinceps dicit de postliminio. quare longè alia ratione ingressus essem. Iaciatur igitur alea. pro illis ergo: *Læta vbi Pierides* &c. sic dixerim, *(multis*

Magnum opus, atq; animis quod se intractabile
Obtulit. At iam nobilibus nisi degener ausis
Abstiterit: deus ecce deus dux noster, & ingens
Gloria, nec longa hanc peritura in secula fama.

Pro illis, *Primus ades*:

Ergo sibi comitesq; viæ blandiq; laboris
Dum legit, ipse quibus cælum det magnus Apollo:
Te primum Francisce vocat. cui Regia sceptra
Debita perpetuus regnorum destinat ordo.

Et quia ad Regem scribit, tanquam illum instituat: alio consilio deducenda sunt. Igitur pro illis, *Hæc tibi parua ferunt*:

Hæc tibi dum procul à patria, amplexuq; parentis:
Cuius amore vices rerum has, fatumq; tulisti:
Non ingrata dabunt tanti solatia casus.
At te olim in regno reducem, sceptrisq; futuris,
Mox vbi sollicitis onerantes Æthera votis
Excipient matrumq; manus, procerumq; catervæ:
Ipse tibi maiora dabis nostro auspice Phœbo.
Nam te ne pudeat positis Puer aureæ sceptris,
Sumere plectra manu, Musasq; adiungere Marti.
Regum opus hoc. seu magnanimum miraris Achil-
Siue Palæstini capiunt te oracula vatis. (lem:
Ipse etiam in patriis numeris Pater, aspice, quan-
Assurgat, nulli sceptris aut Marte secundus. (tum

Quæ siquis minora illis putet: sunt enim extemporanea, in æstu, in strepitu familiarium: sanè non repugno, & assentior potius. Cæterùm si illa aut bona aut bene dicta putat: non assentior. quare aliis hanc eandem prouinciam tum in iis, tum in cæteris relinquo. Nam si omnia quæcunq; mihi minus satisfaciunt, concinnare contendã, ætas me simul atque vires deficient. Persequamur tamen aliquot alia loca: Non vera dixit, vbi ait versus ad sacra deorum tantùm inuentos. nam in agresti vita apud Pastores extitisse versus primos diximus in nostro Historico. Id verò quod ait, Apollinis nullum oraculum alio carminis genere, quàm Heroico editum, est communi cum aliis errore falsum, si illud verum est quod aiunt à Pythia responsum,

Ἀνδρῶν ἁπάντων Σωκράτης σοφώτατος.

Et sæpe in historiis soluta oratione legimus respondisse: & elegiaco, vt alibi dictum est. Verùm de eius vi atque arte in poetica, non de eruditione nunc agimus. Animaduertimus igitur, vniuersum pene opus hoc esse quasi parodiam sumptam atque formatam è Virgilianis. non eas dico partes, in quibus apponit exempla: sed illa, quibus sua ipse præcepta dat, ac leges sancit. Ac profectò is imitationis modus, vt est omnibus bonis poetis peculiare: id quod superiore libro satis à nobis ostensum est: oportet eum tamen verum esse modum, id est cum modo, non immodicum. In hoc autem libro tanta est talium frequentia locorum: vt cẽto quasi quidam iudicari posit. Multa nihilominus diuina sunt,

atque

atque omni maiora obtrectatione. nam qualia illa, quæ de emendatione?

Carmina, quæ tantum antè recens confecta placebant,
Miratur tacitus: nec se cognoscit in illis,
Immemor: atq; operum piget, ac sese increpat vltro.
Tum retractat opus, commissa piacula docta
Palladis arte luens. nunc hæc, nunc reiicit illa,
Omnia tuta timens: melioraq́; sufficit illis:
Attonderq́; comas stringens: syluamq́; fluentem,
Luxuriemq́; minutatim depascit inanem,
Exercens durum imperium: dum fundit us omnem,
Nocturnis instans operis, operisq́; diurnis,
Versibus eluerit labem, & commissa piarit.

Quæ deinde sequuntur, tãto studio Virgilium imitandi perfecta sunt, vt propè parem felicitatem assequuta esse videantur. nec deteriora Lucretianis, quorum speciem ambiunt,

Atq; ideo ex priscis semper quo more loquamur
Discendum, quorum depascimur aurea dicta,
Præcipuumq́; auidi rerum populamus honorem.

Et illa non inferiora,

Námq; aliqui exercent vim duram, & reb' iniqui
Natiuam eripiunt formam indignantibus ipsis:
Inuitasq; iubent alienos sumere vultus.

Quare facetus aliquis iocari posſit: eum suas sequutum leges, suis principiis ea quæ sequerẽtur dedisse meliora. id quod nequis obiicere posset nobis, fortè his ita constitutis, curare tentauim' pro illis: *Sit fas vestra,* &c.

Quæ rerum in numeris facies, quis cult' hadendis:
Magnanimisq́; adeò quis spiritus additus ausis:
Seu lectus sit iudicio, seu ductus ab astris

(Vel *Seu partus sit.* vel *Siue datus sit iudicio.*)

Dicam aliis: tu diua mihi: quæ mentis anhelæ
Magna agitas molem, & placido te lumine misces.

Deinde Franciscum appellaret. tum autẽ principium institueret alia quàm fecit, ratione. neque enim à versuum diuisione auspicandum illi fuerat: qui hoc primo libro nihil nisi ætatem primam curat. quòd si propterea fecit, quia Heroicum imprimis commendaret: alio consilio aggrediendum fuit ei propositum opus. quippe non carmina, sed poematum genera fuerunt inter se comparanda. neque Heroicũ poema à carmine, sed à poemate carmen deducere. iccirco, ad hunc, opinor, modum consultius cœpisset,

Principiò teneris multum quæsitus ab annis,
Delectusq́; puer: seseq́; ipsa indole maior,
Ipse petatq́;, acuatq; animum curamq́; magistri.

& alia quæ ponere possem: sed sit modus.

Nunc ad Scachiam transeamus. Inuẽtio nõ inepta: iuuenilis tamen, & quæ interdum officiat decoro. Rerum verò ἐμμέλεια felicissimi ingenii est. Stilus in parodia Virgiliana. Bombyx castigatior atque elaboratior, propiúsque accedẽs ad curam poetices. Is enim liber rex est librorũ Vidæ. nam Hymni & Eclogæ puerilia sunt aut plebeia. Catulli venerẽ dum vult assequi, delicias lenociniis plebeias fecit. Christias verò meretur summã laudẽ. nõ enim nisi à viro pio atq; etiã optimo proficisci illa potuere. Dicat aliquis,

A Nõ hoc quærimus, poetã quærim', quẽ hic profiteris. Mihi videtur, quanquã hoc quoq; nõ caruit obtrectatoribus, in legibus disponendi materiam, non posse quenquam meliorem operam posuisse. de stilo autem ista censeo: Esse sui dissimillimum. Lectissimæ quidem inuẽtiones ad cõparationes: quibus præter Oppianum nemo omnium frequentius vsus est. in eis verò est & venustas, & robur, & cãdor, & efficacia. Tametsi nollem Iesum Eridano comparare, ita vt ille fecit, auctum aliorum fluuiorum accessione: de comitatu verum est, de Christo impium. nam & grauiora multa sunt, quæ deprehẽdas atque reprehendas, tanquam nebulas, ac potius maculas & simplicis illius veritatis, quã spirare debet authsor eiusmodi narrationis, & diuinitatis: quod
B vocant religiosi nostri, ἐλαφρομυεῖν. vix enim hæc sine labe aliqua tractata sunt ab istis omnibus. Dum splendorem addunt à suis Musarum legibus, adimunt cælestẽ lucem. Dissimilis verò character est hunc ad modum. Catulli, Virgilii, Lucretii commiscuit imitationes. itaque sæpe discinctus est: interdum ἀρχαΐζων. penè semper properat, vbi hæret Lucretio. Non aspersit næuos, veluti pictor exesas rupes, diruta palatia, columnas dimidiatas, nutãtia fastigia, pyramides trũcas: sed refersit ita, vt vlcera quasi quædam facta sint. multi tamen inter alios extant illustrissimi versus, multi ingeniosissimi: vt ille,

Nec sine Sole suo lux, nec sine luce sua Sol.

Sequitur PONTANVS: qui cũ illa quatuor cõplecti summa cura conatus sit: Neruum dico,
C numeros, cãdorem, venustatem: profectò est omnia consequutus. quintum autem illud, quod est horum omnium vita veluti quædam: modũ intelligo: penitus ignorauit. Aiunt Virgiliũ cùm multos versus matutino calore effudisset, pomeridianis horis nouo iudicio solitum ad paucorũ numerum reuocare. Contrà quidem Pontano euenisse arbitror. quæ prima quæque inuẽtione arrisissent: iis plura postea, dum recognosceret addita: atque ipsis potius carminibus, quàm sibi pepercisse. Itaq; candidus ille, amœnus, venustus, neruos numeris vbi quæsiuit, longis ambagibus eorum amisit contentionem. Ergo effusus, exuberans, exultans, ita sibi ipse instans, vt in
D se recurrat: à quo vitio sit reuocandus, facilè ostendit. Ac sanè in Vraniæ propositione statim ostendit ingenium;

Qui cælo radient ignes (profectò sunt stellæ) *quæ sidera mundo*
Labantur tacito (profectò sunt ignes) *Stellis quibus emicet ardens*
Signifer: profectò sunt sidera. & cum dixit, *sidera*: interponit *stellas*: deinde dicit, *errantia*. nõne idem est, in *cælo ignes* esse: in *mundo labi sidera*? Præterea cùm proponat stellas signiferi, & planetarum cursum secundo loco: tertio verò, vnde hominum genus, & Telluris varios fœtus: de Zodiaci stellis secundo loco, de cælo subiectis terris tertio, de planetarũ motu primo statim.

Castius sic,

Qui cælo radient ignes: quę sidera terris
Dona ferant: homini quę sit fatalis origo . aut sic,
Qui cælo radient ignes: quibus explicet orbes
Verticibus: quæ fata ferat vi luminis Æther,
Dic dea, quę nomen cognato ducis Olympo.

Sic stellas dicer eum suis orbibus: sic stellis subiectas terras: sic à stellis varia hominum vel ingenia in terris, vel fortunas. neque omnium omnibus in angulis poematum prostitutam illam Echo abducat huc ab lusibus pastorum ad tã seriam ac diuinam materiam: quo fatalis lasciuię tenore semper admiscet Charites, Dryades, Napæas,

Ipse canit: teneræ cantus risere Napææ.

Neque Heroicus aut Vranicus poeta carmẽ illud dicat, *Miscuit & femori femur.* Alius Maronis, quẽ sequitur, pudor: alius Claudiani: cùm Veneris pompam describit hic, ille Elisæ consuetudinem, Vulcaníq; delitias. Imprudenter quoque nimis indulsit sibi. dei sedẽ statuit in medio: à dextris Sapientiam, Amorem à sinistris: diuinitus. Sub pedibus Naturam, Tempus, Locum, Fortunam. nihil exactius. tum Saturnum, Iouem, Martem, alios rectè. His autem in concilio cùm assignat pro sedibus sua cuíque signa quæ insunt in Zodiaco: quo modo Arietem & Scorpium Marti: Geminos & Virginem Mercurio: Veneri Taurum & Libram. tam longè dissita? nam si in Sagittario & Piscibus sedeat Iupiter: in Capricorno & Aquario sedentis Saturni humeris insidebit. inter Veneris crura erunt Mercurius, Luna, Sol. at ea debet poeta comminisci, quæ à pueris pucrilia irrideri non possint. Iam quæ ingenii luxuria multis in locis? animaduerte adiurationes in secundo Vraniæ ad Auroram, in Meteoris ad Vraniã. semel tantùm Virgilius, & duobus penè verbis,

Sic tibi cùm fluctus subterlabere Sicanos
Doris amara suam non intermisceat vndam.

In Meteoris itaque risum mouit mihi: cùm de Vrania sic, *- nec multa loqui, nec garrula curat.* Sanè verò igitur ille non ex illius ore loquitur. Sic toties Nymphas admiscet: vt videar nuptialibus ludis iocísq; interesse. Sic ab earundẽ Nympharum inuocatione auspicatur Hortos suos. Sic in eorum fine centum circiter in easdẽ insumit versus. Lepidinę initia lepida sanè, suauia, & composita. cæterùm si pompas illas deducas omnes: profectò lactis obba illa, antequã absoluęrentur, bibenda fuit Lepidinæ. Sunt autem innumera quę reprehendas: nisi aliorum operum tueatur authorem magnitudo. Versiculi illi duo lepiduli,

Tunc Orcus si nos vnà rapuisset: amantum
Vna futura anima: vna etiam simul vmbra futura.

quanquam malim ego, *simul vmbra fuisset.*

Mammas autem cùm voluit laudare, ait,

Nec liquido cedunt argento, aut pondere plumbo.

De duritia voluit: de pondere falsus est, põdere enim omnia deorsum vergunt: vnde & pẽde-

A re. quæ verò maior mammis turpitudo aut fœditas? Quare nihilo felicius in Lyricis,

Fluitantq; vuda æquore mammæ.

At quis velit puellæ suæ mammas æquè atque capillos fluitare? In libris Amorum festiuissimè imprecatur Somno vigilias. nihilò secius atq; si ei imprecareris orationis temperationem. Sũt sanè venustissima,

At tibi Somne tuis semper sopor absit ocellis,
Imprecor: & semper lumina aperta geras.
Quaq; papavereu tecum fers pocula succis,
Rupta cadant.

Hactenus scitè ac lepidè: at cùm subdit, *- & sis peruigil ipse diu:* ludit imprudens seipsum. Precabatur prius vt sempiternis vigiliis angeretur: nunc satis habuit si diu vigilet. Obseruatione dignum illud, Eum

B in librum quæcunque vnquã scripserit, omnia congessisse. quare cunctanter & cum iudicio illa tibi legenda sunt. Vel Scazõtem specta de amantum qualitate: quo carmine nihil esse quit insuaui⁹. sine cura multa: vt in Hendecasyllabo,

Si non sunt satis hæ osculationes. dicerem poti⁹, *Si hæ non sunt.* & ibi *bracas* posuit pro subligaribus, ex vsu vulgi. Iambos verò tractauit vel infelicissimé. igitur penè omnia inuertenda. saltem ad illius normam,

Sumus hìc tot inferi, quot homines viuimus. sic cõmodius, *Tot inferi sumus, quot homines viuimus.* vel sic, *Quot viuimus, tot inferi miseri sumus,*

C Libros duos de Amore cõiugali cùm inscripsisset: primum quidem expleuit ęquali argumẽto: alterum verò longè diuersa materia diuulsit, amore lasciuo puellarum, militia, rure, næniis. In sexta Nænia memini aliter scriptum olim in Aldinis exemplaribus,

I citus hinc alias: i pue, quære alias:

pro *puer.* qui nunc ita legitur,

I puer hinc alias: i male, quęre alias.

Equidem non mutassem. licuit enim è nutricularum balbutientium blandimentis lepores fingere etiam in medio Latio. Tumulorũ libri penè constant vniuersi verbis hisce: Rosæ, Violæ, Lilia, Hyacinthi, Blanditiæ, Nequitiæ, Lusus, Ioci, Decor, Nardus, Ver, Corolla, Thus, Mars, Pallas, Venus, Charis, Crocum, Laurus, Myrtus,

D Vnguẽta, Costũ, Lacrymę, Myrrha, Musę, Clio, Aganippe, Aon, Pieris: *Spiret ver: Floreat vrna: Fregit Amor pharetram: Ambrosius liquor.* qui odores toties iterati fœtent, sordent munditiæ. Ver fit Hyems, Musæ raucescunt, Amor odium fit. Adeò placuit ille sibi: vt quicquid commentaretur, posteritatis auribus dignũ esse iudicaret. Contrà equidem, si poetę nomen mihi quęrere statuissem, malim ex perpauxillis meliorum opinionem mihi comparare. at ille nũquã quicquam detraxit sibi. In tumulo mendici,

Nudus eram viuus, mortuus ipse tegor.

Quid est illud *ipse?* meli⁹ *ecce.* Vbi de Inscriptionibus à nobis actum est, inde colligi potest, non esse ab co rectè inscriptum librum, De laudibus diuinis, sed Laudes diuinæ. nihilo melius quàm

si

si inscribas De hymnis, potius quàm, Hymni. nõ enim quibus modis laudandus sit Deus, docet ibi: sed laudes ipsas canit. Maiore culpa recentiores, cùm Hymnorũ libros inscripserint, immiscuere laudes hominum priuatorũ: quibus non venisset in mentem, quantum interesset inter ὑμνεῖν καὶ αἰνεῖν, aut ἐγκωμιάζειν. sed de his alibi. nam in illis iisdem libris etiam Fescenninum inseruere. Sic sub titulo Epithalamiorum, Elegidia, Epicedia, de Aula atque curis familiaribus. cæterùm parcamus viuis: qui etiam defunctorũ poetarũ manes veneramur. Est ex hymnis Pontani,

Christus, cui parent sidera, terra, fretum.

Non potest hic reprehendi: qui Ouidium quoque authorem habet, quem sequatur. Ille enim in pentametri fine ponit *fretum*. Mihi videntur duæ illæ consonantes tãtum flatus habere: altera verò tantum etiam, cùm priori adiungitur, vibrationis: vt antecedẽtem dactyli syllabam auribus quidem meis remoretur. Itaque eius loco vbique libens reposuerim *mare*, aut *salum*. Sunt & illa,

Inuideat latis audax Germania terris,
Diues aquis, populis diues & ipsa suis.

Sic malem,

Inuideat populosa suis Germania terris,
Vi populi diues, vi quoq; diues opum. vel
Munere aquæ diues, munere diues opum.

Baiana carmina elegantia & lasciuia, prouocant ipsa Catulliana. sunt enim quædam supra illius aleam. planè accommodata illius ingenio redũdanti. dictionem tamen rotundiorem cura tua poisis efficere. Exempla igitur aliquot proponã ad exercitationem,

Et crinem lanis, & comam repectis.

Verbum coactum. quod vt facias genuinum ac requisitum, sic dixeris,

Depectis torulos, comam repectis. oportet enim vt *pectere* antecedat. Itaque etiam sic,

Crinem sedula pectis & repectis.

Etiam diminutiua cauendum, ne pedum causa posita esse videantur, sed cum ipsis orta sententiis: vt in illo,

Lassi, languiduliq;, fessuliq;. Geminatio enim illa fouet ipsam diminutionem. quare minus accuratè in illo altero,

Huc deferte minutuli citiq;. Malim: *Huc deferte minutuli, pusilli.* Aliud,

Quod vos ea precium, aut manet voluptas? melius:
Nam quod vos precium. adhuc,
Nam quod vos teneros minutulosq;
Precium manet, aut manet voluptas? Posita enim particula, & voce præcedenti repetita, fiũt mollissimi. *Manet, aut manet.* Sic ipse alibi,

Et ludunt simul, & simul lauantur.

Nostrum extat natum sine arte tale: at quouis artificiosissimo operosius,

Nox breues nimis, ah nimis breuis nox. Vtrinque enim & tantundẽ verborum, & eadem. Aliud,

Quot suspiria, murmura, & cachinnos. Infelix cõiunctio: cuius vsus apud illum tam frequens, vel geminatæ, vel repetitæ, vel inconcinnæ postpositæ, vt iam ferulã poscat. nolo citare loca, quæ legendo tantum mihi negotii facessunt, vt etiã faciant abhorrere. Quid enim insuauius?

Tarpeia pro rupe, canit tuba & ænea martem.

Semel aut iterum apud Virgilium inuenias, sed varietatis causa: tollendíque, non vt hic pariendi fastidii. est enim plus mille locis. Quin etiam in soluta oratione geminata, prodit hominis aut incuriam aut obliuionem. nam iudicium non est quod accusemus: fuit enim ille vel acerrimo. & illud, *nudo pectore te ne deambulare*: dixissem, *te deambulare*. Sic illud minus placet,

Verno passere, & albulis columbis. Diminutiuũ enim adiectiuo non dederim: nisi & eodẽ flexu afficiatur substantiuum. Melius dicam albũ columbulum, quàm albulum columbum: aut vtrunque, vt Catullus,

Vt albulus columbulus Dionæus. Dicam igitur,

Verno passere, candidis columbis. Vt in his odi illas intẽpestiuas copulatiuas: ita in illo desiderabã, *Quem cultæ fugiunt nurus amorq;*. dic, *nurusq; amorq;*. Quæ verò præter hæc sunt animaduersione digna, penè infinita deprehendes. quare cùm & ingenii rapiditate auferatur auius ab ea moderatione, quæ mens est poeseos: & frequẽti incuria, aut amore sui, sordidus etiam alicubi aut malè cultus videatur: ne ipse quidẽ poetarum nostri temporis sibi vindicet principatum.

Actius Sincerus — *Fracastorius*

Reliqui duo sunt: Actius Sincerus Sannazarus, & Hieronymus Fracastorius. quorum vterq; cùm præter illa quatuor à nobis toties decantata, etiam castigatissima fluat vena, atq; moderatissima: non potest committi quin aut alter aut ambo pari æqualíque gloria nomen suũ tueantur. De SINCERO igitur prius:

Pacius Aquilius

Qua tempestate melioris vitæ officia Bononiæ auspicatus sum: habui studiorum sociũ Pacium Aquilium ciuem Romanum, qui antea militiæ quoque fuerat contubernalis. E' Calabria igitur commeatus gratia Neapolim cùm venisset, decedens inde, secum attulit Eclogam Sannazari, cui titulus est, Lycõ, ac præter eã ex Christeide (sic enim appellabat) aliquot carmina sanè quàm luculenta. quorum mihi nunc cùm in mẽtem venit: non possum non didicisse ex iudicio tanti viri, qui opus diuinum illud suum mutato cõsilio postea non Christeidẽ, sed De partu Virginis inscriptum maluit. Quare verò prioris inscriptionis titulum repudiarit, cognoscere, satis in promptu est. Etenim vitam actáque Christi cùm in eo neutiquã narret, sed natalia tantùm canat: simplicissimè profectò Latinis verbis expressit operam suam. Insuaue fuisset, Parthenotocia, & Theotocia. Atque vt hæc valdè probamus: ita minus illud placet, cùm & per initia dicit in numero plurali, *Virginei partus*: & in fine operis, *partusq; verendos*. Omnino, inquã, displicet mihi, neque acquiescam diluere conanti iudicium hoc. Et maluissem, *summo parenti*, quàm *magno*. non enim designat Deum vox illa, *ma-*

gno:ſed altera. Præterea plus ſatisfacit, *verum pa-* A *rênti*. neque numerus arridet, *quæ æquæua*. ſed ſic, *& ſummo æquæua parenti*. & malim, *ſub auras*, quàm *per auras*. numerus enim compoſitior, & ſententia efficacior. Preterea Muſas quid attinet admiſcere? nam & numina Ethnica ſunt, & ficta, atque etiam à poetis proſtituta. Ipſe in ſecundo negat Muſis notũ antrũ rectè illo verſu,

Nunc age Caſtaliis quæ nunquam audita ſub antris.
Muſarúmve choris celebrata, aut cognita Phœbo.

at hic notũ ait. quos verò fontes optat, aut quas rupes? vnus fons Ieſus: vna rupes crux. à quibus deducere debuit venam ſuã. Ad hæc, quæ connexio illorum eſſe queat?

Veſtras nemora ardua rupes. nam neque rupes nemora, neque nemora rupes noſtrates ſunt. cõ B ſultius Angelos aduocaret, qui conſcii fuerunt omnium myſteriorum. Ridiculum verò: poetã vnius Dei concentorem appoſuiſſe illa, *Spes fida deorum*. nam quorum deorum ſpes fida eſt ſemper Virgo? Neque placet *mille acies*, & *mille currus*: vt in ſingulas acies, ſinguli tantũ currus ſint diſtributi. Impræſentia ſic venit in mentem,

-quàm mille acies, tota Ætheris alti
Militia, igniti currus. Et quia maximè omniũ cultui ſtuduit, illum verſum,

Informeſq́; domos, obſcuraq́; regna ſubire:

ita corrigerem, vt in illud infinitiuum ne deſineret: ſed ſic,

Informeſq́; domos tentare, obſcuraq́; regna. Si nõ placet verbum *tentare*, aliud ſubſtituito. Neque verò ſi eiuſmodi tractem argumentum, adeò admirer Virgilium: vt quos ventos Mercurio C attribuit adiutores, eoſdem Gabrieli. Maro,

Vade age nate, voca Zephyros. quapropter & ipſe, *Ille altum Zephyris per inane vocatis*. Neq; prudenter poſuit in Virginis manibus libros Sibyllinos. potius Iſaiæ. Cætera ibi diuina omnia: vt verſus ipſos è cælo deduxiſſe videatur. inter quos illum admirere,

Nec ſceptri iam finis erit, nec terminus æui.

Potuiſſet etiam, *Imperij nec finis erit*. Quæſitam verò ſeruatámque vbique orationis moderationem contaminauit inſolita luxuria,

-aduerſo qui carceris antro
Excubat inſomnis ſemper: rictuq́; triſauci
Horrendum ſtimulante fame, ſub nocte profunda D
Perſonat, & morſu venientes appetit vmbras.

Tolle, *ſtimulantem famem*, & *noctem profundam*, quæ hic nihil præter ſonum quærunt. Confer cũ Cerbero illo Virgiliano: & aequieſces iudicio noſtro. habuit enim ſatis ille, ſi terreret vmbras, non autem deuoraret. Iſte verò, ſi deuorat, etiã per aluum demittat: quod eſt admodum puerile. Quòd ſi dicas non eſſe verbum hoc odioſum, Deuorare: ſed, Appetere. At ô bone: nullum, quod fame affici poteſt, aliquando non comedet. verum profectò monſtrum. Mihi verò tametſi quæ ponam non admodum placent: minus tamen quàm illa diſplicent:

-aduerſo carceris antro,
Excubat, æternum latrans, rictuq́; triſauci A
Turbam infelicem trepidantes territat vmbras.

Neque Dauidem cùm facit canentem, faciat oculos intorquere inſanorum more, qui malo aſflantur ſpiritu. Ex Æthiopia Magos ait venturos: nihil minus. ex Oriente nánque venerunt. Nec de ſapientiſsimæ Virginis modeſtia, atque diuinorum ſactorum aſſenſione detraxerit tãtũ maternus amor, vt ei attribuas è medio plebeiorum affectuum vlulatum. Nimis arriſit ſonitus ille verborum,

-tum luctiſono vlulatu
Cuncta replens. Equidem ne clamaſſe quidem eam vnquam putauerim: quam ſimul cũ eo munere quo Dei mater appellaretur, illis quoque affectibus temperauit Deus: quibus eius anim' B eſſet Deo, quem geſſiſſet, ſimillimus. non enim vnquam locus locati diſsimilis eſt. Neque decorum ſeruat illa metaphora,

-quis te mihi fluctus ademit? nec dixerit,
Stygias tecùm duc nate ſub vmbras. quippe ſciebat reuerſurum, ſi ſciebat eò deſcendiſſe. deſcẽdiſſe enim, vt cum captiuis liberali cauſa manu aſſertis reuerteretur: quos decuit expectare, atque beneominatis vocibus proſequi in cęlum abeuntes. Non igitur deterius ſaperet quàm latro: cuius verba illa fidei plena & ſapiẽtiæ: Memento mei Domine, cùm veneris in regnum tuum. Igitur ſi (vt ſubdit) ſperat *Erebum* eius opera euerſum iri: quem parat *comitatum*, quem *ſudorem* pollicetur abſterſuram? Prorſus pulchra carmina: ſed quæ alii conueniant perſonæ: qua- C lem aiunt Lyſiæ pro Socrate orationem. Sic in illis quoque illius modeſtię minus conſultũ eſt, cùm ſcribit, *Crudelia dicit ſidera*. Nònne hæc eſt cui arcana omnia aperta ſunt de Filio Dei? nònne eſt hæc ancilla Dei? Rapuit bonum virũ ardor imitationis: ait enim Virgilius,

Atq; deos, atq; aſtra vocat crudelia mater.

Quid item futuri nunciam iudicii tubam vocat, *martiam*? A' ſomniis quoque Briarei, & Cẽtaurorum, & Gorgonum, & Scyllæ, & Sphingis, & Chimęræ, & Hydræ, & Harpyiarum abſtinẽdum fuit. nec dignam duxerim Orgiorum vocem, quam intererem veris Dei rebus,

Longaq́; perpetuis indicimus Orgia faſtis.

D Et quid eſt, *longa*? præſertim cùm addatur perpetuitas. Mitigauerit tamen profanæ vocis aſperitatem ſi dicat, *Et noua perpetuis*. In tertio eſt oratio Dei patris ad Angelorum choros,

Ac primùm duris parui ſub cautibus antri
Gramineos luſtrate toros: luſtrate beatam
Pauperibus ſedem calamis: cunctiq́; recentes
Summiſſi cunnas accedite. At quis putarit, non tantò antè Dei optimi maximi natalibus choros omnes Angelorum aſtitiſſe? Quare ipſe quoque in II, *Miratur lucem inſolitam, miratur ouantes Cælicolum cantus ſenior*. & paulò ſuprà, *ſuperum cingente caterua Aligera*. & ante hæc,

Ecce autem nitor ex alto nouus emicat: omnemq́;
Exuperat veniens atræ caliginis vmbram:

Auditiq́;

A *Auditiq́; chori ſuperum, & cæleſtia curuas*
Agmina pulſantûm cytharas, ac voce canentûm.

In fine orationis hæc ſunt,

Procumbit pecus, ac domini veſtigia lambens
Peruigilat longos fundit dum tibia cantus.

atqui nondũ paſtores aduenere. Iordanes quoq; fluuius ſcitiſsimè introductus eſt ad acta Domini prædicenda. cæterùm nemo ſanus eiuſce prædictionis Proteum fecerit authorem. Quot Prophetæ in illius fluminis ripis extitere, quib⁹ ea pars diuinorum officiorum attribuenda fuerat? In verbis ac numeris quid ſequi probaréve poſsis, tu ipſe adnimaduertes, veluti cum Cellam, Virginis cubiculum vocat. & cùm dicit,

Interea terra parta iam pace. primum eſt · *terea terra.* deinde vocalis illa vaſta nimis frequẽs hic. malim, *At parta interea terris iam pace.* Præterea B quatuor penè cõtiguis verſibus videas eodẽ modo ac filo differri verbum in proximi carminis initium,

-lætitiam choreis tum fortè vacantem
Aduocat,
-hæc magni motusq́; animosq́; Tonantis
Temperat.
-quæ Cælicolum per limina ſemper
Diſcurſat.
-lacrymasq́; exo'ſa virago
Exultat. & cùm dixit,
-Spinasq́; clauosq́; : vix ſeptimo verſu abſtinuit,
-lunamq́; ſtellasq́; . quam ambitionem in ſola C poetica Vidæ plus decies animaduertas: Ludit verò nos SINCERVS, cùm Iudæum paſtorem vocat Ægonem: quiſque *Maſſylis paſcuis* adeò fuerit diues: vt centenos habuerit greges. Atqui à Iudæa in Maſſylorum terram tam facile eſt tranſmittere, quàm è Gallia in Epyrum. Idem primus Epigramma cultum dediſſe creditur à nobis: primúſque argutias terſas oſtendiſſe. In carmine quoque paſtorali ſolus legi dignus omnium qui poſt Virgilium ſcripſere. Memineris illud oraculum noſtrum: Pauca licere perfecto poetæ. Non quoduis argumentum, non quæuis vox, non quæuis iunctura vel vocum, vel numerorum inter genuinas legitimáſque referri debet. hoc ille, ſi quiſpiam alius, præ oculis habuit. In Phyllide tamen quare dixerit *leues Thynnos,* D me quidem fugit ratio. Sunt enim grandes, graues, atque inter Cetacea vt diximus in Hiſtoriis. Melior verſus & doctior,

Actius Sincer⁹.

Præcipitem lenta expectans ad retia Thynnum.

Exime illud carmen ex optimis,

Quis mihi, quis tete rapuit dulciſsima Phyllis.

Ecloga verò Galatea longè optima eſt. eam antè etiam quàm ederetur, manu noſtra deſcriptã habuimus. non igitur operam perdidi. quod enim nunc legitur,

Æquora colluſtrant flammis: ita ſcriptum fuit,
Æquora rimantur flammis: vt intelligas magni viri iudicium. Item,
-plures Neſis mihi ſeruat Echinos: legebatur,
-totidem virides mihi Neſis Echinos
Seruat adhuc. Quæ ſequebantur in memoria non habeo. reſtant veſtigia tamen iudicii caſtigati: eùm redegit ad pauciora. Atque vt hæc optima, ita Salices peſsima: tametſi eam ſcio placuiſſe ei, cui meum iudicium non diſplicebat.

Ad HIERONYMVM FRACASTORIVM tandem aliquando deuentum eſt: in quo cũ nihil ſoleam deſiderare, admirationi potius erit locus, quàm caſtigationi. Quanquam ne ſuperiores quidem operæ tanquam cenſoris accipiendæ ſunt: ſed quaſi veſtigatoris. Hoc vnum agimus, vt Poeta noſter ad maxima quæque ſeſe accingat. quæ ſi ego in aliorum animaduerſionibus non ſum aſſequutus: at excitarim ſaltem nobiles animos ad expetitam illam perfectionẽ. Diuinum igitur poema cùm ſit eius Syphilis: B quid agendum ſit nobis, ſi ab ſua ipſe magnitudine diſceſsiſſe credi poteſt aliquando? Eſt igitur quod in rebus ipſis: eſt quod in legib⁹ poeſeos animaduertamus. Non acceſſerim ad eam ſententiam, quæ illo verſu continetur, tametſi vetus eſt apud Laertium,

Fracaſtorius.

Aer quippe pater rerum eſt, & originis author.

Quis enim ſtatuat Aerẽ vel principium ſolùm materiale, vel, quod eſt tam nouum quàm falſum, cauſam effectricem? hoc enim eſt patrem eſſe. Neſcio verò quemadmodum tantus aſtrologus (fuit enim ſummus) apſidem, quã Arabes Augem vocãt: oblitus fuerit ſub Cancro eſſe. de C Sole enim ſic ſcribit,

Apſis ſub Cancro.

Idem vbi nos Cancro propior ſpectauit ab alto.

ſed tuendus eſt. dixit *propiorem*, propter radiorum directionem. dixit *altum*, propter apſidẽ. Illud præter animi moderationem,

-Sol ipſe nouum (quis credere poſſet?)
Curret iter. Cùm verò negat animalia cætera præter hominem, morbo Gallico tentari: cũ multis quidem facit. nos tamen vidimus canem ea lue captum: qui heri ſui emplaſtra linxiſſet. at quòd ait morbũ hunc extinctũ iri: ac certis poſtea ſeculis fore vt denuò renaſcatur: atque iccirco ſeſe parare ſuo carmine remedia quæ tum vſui futura ſint: non intellexit eum qui ita ſentiat, illud quoque ſentire neceſſariò, vt & eius tã præclarum intereat poema: & aliquando tam poe- D ma, quàm poematis author idem renaſcatur. Id quod non min⁹ abſurdè deducitur ex mũdi æternitate: quàm ex mundi creatione mutatio in Deo. Neque poteſt defendi in illis verbis,

Canis morbo Gallico corrept⁹.

-lux alma dici
Ceſſerat, & noctis triſtes adduxerat vmbras.

Nemo enim dicat, à die recedẽte adduci noctẽ, ſed eius deceſsione ſubire noctem. nec prudentis medici fungitur officio, cùm dat Erucã Gallicano. acuit enim muccos illos ita vt vrant: neque Crithmum: præſertim cùm ipſum ibi ſalũ vocet. Turbith Arabum putauit è lib. Serapionis eſſe Dioſcoridæ Tripolium. qui error quãtus ſit, ſuo loco eſt diſputatum. Illud quoque,

Quorum ſuffitu pertingunt corpus acerbo.

Ex vſu vulgi dictum eſt. at philoſophi, mediciq́;

interest acerbum vel saporem vel odorem (sic enim suo loco disputatũ est) ab acri distinguere. de Cinnabari, Stibio, Minio igitur cùm loquatur: hunc non illum debuit attribuere. De eruditione hæc: de poesi quæ sequuntur. Primũ illud sese offert in inuocatione. cùm enim dixit *Dic dea*, subdit suam ipse, non Musæ narrationẽ more aliorum Poetarum. ait enim per interrogationem,

-nam tempore ab illo, &c. post quæ ipsemet iudicium facit sic.

At verò si ritè fidem obseruata merentur
Non ita censendum. De elemẽtis quoque cùm loquitur: minus probarim epithetum,

Sic elementa modis varijs se grandia vertunt.

Sonus est in voce: at malim, *mutua*. quid enim est *grande elementum*? Est etiam sic scriptum,

Aspice candentes magni qua Cancer Olympi
Excubat ante fores, & brachia tendit aperta.

Malim tamen *summi*, quàm *magni*: quibus locum declararem. neque *fores* ibi cæli: sed arx potius. in Ariete verò aut Capricorno fores: hinc enim redux annus. Tum *Cancer* pro excubitore ineptus est. accommodatior Scorpius: atque hoc ipso Leo. Præterea ignaua illa, *brachia pandit aperta*, aut *otiosa*. In illis autem præter loquutionem nescio quam, dicat quare *prælia* cùm posuit, *arma* addidit. sic enim scribit,

Bellipotens Mauors: animis cui prælia & arma,
Vindictaque manent. Sanè in prælìis arma sunt: loquutio verò est, vt illa Homerica,

Ἀλλ' οὐκ Ἀτρείδῃ Ἀγαμέμνονι ἥνδανε θυμῷ.

Sic exuberat *sopor* post *somnum*,

Interea dulces somnos, noctisque soporem
Omnia per terras animalia fessa trahebant.

Nescio an alius dixerit, *trahere soporem*. & cætera, non *omnia* dicendum: ipsi enim quoque erant animalia. In illis autem decrescit oratio,

-summisque voluti montibus amnes,
Præcipites secum syluas, secum aspera saxa,
Secum armenta trahunt. Minore enim opera trahetur armentum quàm sylua. Sic depressiores sunt domus quàm syluæ. ille tamen dixit,

-super & nemora alta domosque
Turbidus. Neque probes modorum mutationem: paupertis enim ingenii est, aut negligentis, aut confidentis,

Qui status illorum fuerit, quæ signa dedere
Sidera, quid nostris cælum portenderit annis.

Etiam illa, *-Stygiaque ab sede laborem,*
Pestemque, horribilemque famem, bellumque, necemque:
aliter dicerem, *-Stygiaque ab sede furorem,*
Pestemque, horribilemque famem, bellique labores.

Neque illud vllo modo placet,

En etiam ceu nos agerent crudelia nulla.

Neque de ceruo vno, *capita* in numero plurali,

Cui nuper ramosa ferens ego cornua cerui
Aeria victor si vi capita ardua quercu.

Neque enim sic dicam vt *pectora*. vsus enim hoc extorsit: illud non admisit.

Hîc dea vicino quæ sese fonte lauabat
A *Calliroe, liquido ex antro per lubrica musco*
Saxa fluens. Quomodo dea fluens? Quomodo fluens lauet se fonte? Multis hoc euenit summis viris: vt cùm quædam mutent, ea relinquant quæ cùm inductis non cohæreant. Ibi quoque exundat,

Qui solis violatis aues, sacrasque volantes
Hesperij. Sed & quod oblitus fueram dicere: valde abscedit à vera philosophia,

-Nascuntur pecudesque, feræque
Sponte sua. Qui hoc dicat, possit in hac scientia facere progressus ad hominis vsque fortuitam generationem. Quod verò attinet ad numeros, versus ille minus placet,

Et faciles ortus habet, & primordia præsto.

B Neque, si causam quæras, vllam impromptu habeo quam dicam: solùm id profiteri possum, degenerem mihi videri. neque næuum esse in tam bello poemate, sed luxationem. ille verò diuinus est,

Nec monumenta patrum seri vidêre nepotes.

Malim tamen *sensêre* quàm *vidêre*. Iudiciũ quoque tanti viri in illo considerandum,

Omnis & euentus tanti via prima patescet:
potius quàm *patebit*. at ille minus satisfacit,

-æquabit pelago freta lata sonante. plus arridet, *-vastis freta lata ruinis.* Sic ne ille quidem aut animum aut aures explet,

Sidere sub certo fieri, & per secula longa. malim, *& per secula gigni.* Sed & quod per initia positũ est, vellicat acrem auditorem,

C *Europam, partimque Asia, Libyaque per vrbes.*

Offendit enim prima syllaba secundæ vocis, sequens sibi similem vltimam prioris. Pręterea vt non per totam *Europam*: ita aduerbium *partim* minus consultò attribuitur *Asiæ*. melius videtur *Diresque Asiæ*. Sic illũ pauci, quanti sit, designabũt,

Quarta luce frequens fato perdebat acerbo.

Nam neque epithetum hîc hoc placet, & syllabæ postremæ vtriusque vocis eãdem habent cõsonantem. denique versus mihi plebeius videtur. cui quẽ volui subsistere, longè fuit deterior,

Fato instructa fero, paucis lux quarta pepercit.

Posui verò ingenuè, vt intelligeres quàm parũ mihi plaudã: & quàm raròbene cadat, bene scribere. Hunc verò nequeam mutare, nisi etiam superiores, qui optimi sunt, inuertantur. Illa autẽ faciliorem admittunt censuram,

D *Ecce aliquam tussis subitò irrequieta tenebat:*
Nec longè mora mortis erat. namque acta repente
Circum præcipiti lapsu, renomensque supremam
Ore animam, socias inter moribunda cadebat.

Huius vltimi verbi sonus non placet. neque scio quid sit, extrema anima. & nõ cohęrẽt illa duo, aduerbium *subitò*, & verbum *tenebat*. Hoc enim est τόνος: subitum autem, tenorem habet nullũ. neque neges fuisse mortis moram *longè*. profectò prope quem mors est, procul ab eo est *mora mortis*. Ita scriptum est in duabus editionibus: cæterùm quia descriptores isti deformant optima quæque: fortasse *longa* fuit epithetum,

non

A non aduerbium. Fauendum est enim ciui optimo, præstantißimo post Virgilium, poetarum. Ne sic quidem tamen carebit calumnia. nemo enim dicat, longā mortę. sic igitur olim cōmentus fuerā, *Ecce grauis motu correptam tußis acuto:*

Nec certa mora mortis erat, agitata repentè

Pulso pectore corda quatit, vehemensq́; supremam: vel, *fundénsq́; ruētem Ore animam, socias inter moribunda reliquit*. sicut est apud Virgilium,

-vitamq́; reliquit in astris. Videtur autem posuisse animæ vomitum propter tußim. at vomitus à vētriculo: tußis à pulmone. quare illa quoque ausus sum, *Ecce autem subitò tußis quassata tumultu*, aut *concussa: Præcipitíq; grauis lapsu circum acta repentè Corruit infelix, animamq́; reliquit in armis.* Secundi libri initiò,

Nunc age, quæ vitæ ratio, quæ cura adhibenda: maluit, quàm *petenda*. quod admonui, vt maximi poetæ iudicium ne te præteriret. Ille sonus infelix, *Ille subit magnos terræ miratus hiatus*. & verbi tempus præsens, quàm præteriti participiū magis conuenit. malim sic,

Ille autem vastos terræ miratur hiatus. aut, *Ille autem subiens*. PONTANVS coniunctioni non pepercisset, *-subit magnos terræ & miratur*.

QVARTA AETAS. CAPVT V.

HActenus non solùm cum opinione hominum, verumetiam cum inuidia luctati sumus. quorum alterum iudicio nostro maximum negotium facessere potest: alterum etiam boni viri nomen labefactare. veterum enim poetarum opera exa- C minare nulli vitio datum est: nos verò qui non paucis monumentis eandem quęsiuimus gloriā, cuius aditus tot tantísque ætatis nostræ viris patuit: non defuturi sint, qui putēt illorum depreßione ac ruinis extollere nostra velle, atque aliis anteferre. quorum ego animos neque castigo, neque mihi potius quàm meum censeo respiciendos, quem scio candidißimum atque humanißimum, non tam sibi velle comparare principatum, quàm aliis ostendere. In nostris etiam poematiis, id quod multis aliis in locis quoque professi sumus, si quis suum dignetur exercere iudicium, magnam à me is inibit gratiam: cuius opera nostri labores meliorē speciem consequātur. Sciat ille tamen, quod in alienis fecimus, in nostris item facere potuisse. cæterùm vel alia studiorum genera, vel negotia, vel ipsum otium D quoque obruisse non ignauam voluntatē. Nūc ad proximam nobis ætatem transeamus,

MACER, SERENVS, SIDONIVS, CALPHVRNIVS, NEMESIANVS, BOETIVS, AVSONIVS, PAVLINVS, CLAVDIANVS.

MACRVM, qui Augusti fuit tēpore, nō hūc esse cuius de herbis circūfertur poema, satis constat tū ex quibusdā barbaris nominibus, tū ex Plinii ætate: cuius authoritatē cū ille suis versibus interponit, quānā ratione ab Ouidio inter æquales suos recēseatur? Is igitur cuius opus in manibus habemus, neq; poeta fuit, neque bonus medicus, neque sincerus versificator.

Paulò mundior SERENVS SAMMONICVS: verùm adeò tenuis, vt nullum vnquam æquè meminerim. vtitur tamen vocibus valde bonis. vt, *Porrigo, Oscedo*: & poeticis, vt *sanescere*. ausus & cōponere *dulcacidus*, quæ Africani vocant *Mezi*. verùm, vt tumor dicitur: ita ab eodē, *duror*. Paucißimis figuris vtitur:

Seu Salamandra potens, nullisq́; obnoxia flammis
Eximium capitis tactu deiecit honorem.

SIDONIVS accuratus: aliquādo etiam anxius: plenus electorum verborum & sententiarū, quas acutas breui concludit gyro.

CALPHVRNIO qui post Maronem primas deferant, inueni. Quod iudicium neutiquā B probatur mihi: laxus enim & tumidus est. Is tamen cùm versus sæpe fundat non contemnendos, permittit me legentem dormitare. nusquā acuit, nusquam tenet: adeóque frequenter absoluere quæ vixdum occœpi videre. primam igitur Eclogam ad Pollionis Virgilianæ normā cùm elaborarit, diuinitatem illam planè rusticam fecit. nec minus in secūda Musam Damonis & Alphesibœi: in qua etiā cùm pastoralium cantionum admiratores faciat Satyros & Faunos, iudicem constituit Thyrsin, non illorum quenquam. neque cùm illo dicas,

Et mea frondenti circumdas tempora teda.

Teda enim nullo modo frondet: nullis argumētis humanis inclinari potest ad plicationes. quare igitur non dixit, *Pinu*?

De teda quid sit, satis est à nobis dictum apud Theophrastum. Tum autem quid est, *matura Pomona*? post tot secula iam sit omnibus matura. Qui sequūtur versus sexdecim, nō sunt aspernandi: cæteri parum sapiunt. Tertia puerilis. & illo versu agnoscas illius ambitionem, *Teda*

Et matutinas reuocat palearibus herbas.

quod enim taurorū genus ruminat *palearibus*? Par cura cùm in eadem, *acerbam* dicit noctem. Lycidę quoque carmen totum nihil nisi rus est: sed illud Catullianum: scilicet infacetum. Quarta verò, propterea quod immodica est: placuit ad hæc pauca reducere,

Dū medio somnus tacitū pecus obsidet æstu:
Nos quoq; lęta sinu gelido iuuet vmbra canētes
Murmure dū certat cantantibus humida rauco
Ripa, leuátque diem vicini spiritus amnis.
D Ab Ioue principiū, si quis canit Æthera: sed qui
Carmina Cęsareas trepidus meditatur ad aras:
Vota sui cantus, & semina sumat ab aris.
Ipse mihi, qui nunc præsenti numine terras
Perpetuámq; fouet cælesti pectore pacem,
Pierium decus augusto spirabit ab ore.
Huc ades ô, nec sperne feros mitißime montes,
Sacra triumphales vbi pascit laurus honores.
Ecce pater patrium qui altè tibi tēperat orbē
Iuppiter, imperio furtim digressus ab alto,
Creßia rura petit facilis: cui ísque solutus
Carmina dictæis audit Curetia syluis.
Aspice, vocales audito vt Cæsare syluæ
Excipiant cantum faciles, notóque fruantur

Numine:& eductus cælo vigor excitet agnos?
Proximus ille deo est, deus est vt proximus illi.
Cuius ad auditi cælestem nominis auram
Iam distenta magis demittunt vbera matres,
Prata virent, rident horti, fœcunda grauantur
Arbuta: pigra prius, non noto semine tellus
Incaluit, vernatque frequens hyemalibus aruis:
Fascinus exul abest, nec succo exhausta malignis
Messis hebet loliis, nec inertibus albet auenis.
Iam positos fessus poterit spectare ligones
Fossor, & inuento lætus requiescet in auro.
Dii precor hunc iuuenem: quem vos (nec fallor) ab ipso
Æthere demissum, voluistis condere terras:
Vincere longæuum famulantia sæcla iubete:
Et date perpetuo cælestia fila metallo.
Sit deus hic: nolit mutare palatia cælo.

VERVM nimis in hoc laborauimus, NEMESIANVS enim vocat nos, longè hoc castigatior. Ad quem Flauius Vopiscus cùm scribit missas Eclogas à Calphurnio: iudicandum relinquo vter alteri furatus sit versus illos

CALPHVRNIVS,

Te sine, væ misero mihi, lilia nigra videntur,
Nec sapiunt fontes, & acescunt vina bibenti:
At tu si venias, & candida lilia fient,
Et sapient fontes, & dulcia vina bibentur.

OLYMPIVS,

Te sine, væ misero mihi, lilia nigra videntur,
Pallentesq; rosæ, nec dulce rubens hyacinthus:
Nullos nec myrthus, laurus nec spirat odores.
At tu si venias, & candida lilia fient,
Purpureæq; rosæ, tum dulce rubens Hyacinthus:
Tum mihi cum myrtho laurus spirabit odores.

IDEM,

Idas ille ego sum Donace, cui sæpe dedisti
Oscula, nec medios dubitasti rumpere cantus:
Atque inter calamos errantia labra petisti.

CALPHVRNIVS,

Ille ego sum Lycida, quo te cantante solebas
Dicere felicem: cui dulcia sæpe dedisti
Oscula. atque illa eadem.

CALPHVRNIVS,

Vt Lycidas domina sine Phyllide turbidus erro.

NEMESIANVS,

Pallidior buxo, violæq; simillimus erro.

D Idem verò De venatione librũ edidit valde bonum, valdéque luculentum: de quo nunc nihil. Cum Gratio nánque in optima poeseos ætate comparauimus.

BOETII SEVERINI ingenium, eruditio, ars, sapientia facilè prouocat omnes authores: siue illi Græci sint, siue Latini. Seculi barbaria eius oratio soluta deterior inuenitur: at quæ libuit ludere in poesi, diuina sanè sunt. nihil illis cultius, nihil grauius. neque densitas sententiarum venerem, neque acumen abstulit candorẽ. Equidem censeo paucos cum illo comparari posse. Valla docet eum Latinè loqui: at Vallã BOETIVS bene sapere.

IAM verò cum PAVLINO suo sese offert

A AVSONIVS. Paulini igitur probitatem legis in ipsius epistolis. neque solùm hoc, sed etiam animi æquabilitatem, quam cum suo stilo communicauit. Ferè enim quibus quisque motib⁹ præditus est, eos etiam transfundit in suam dictionem. id quod & in Messala notauit, & in Cæsare Quintilianus. Ausonii verò ingeniũ magnũ, acutũ: stilus duriusculus. Multa scripsit, nõ solùm varia, sed etiam variè. quare quid facere potuerit, non quid fecerit potius iudicandum. Vtinam Epigrammata ne scripsisset. nam & inculta sunt penè omnia, & omnia dura: quædam etiam inepta, aut frigida, aut friuola: vt è Græcis satis habuit quæ exprimeret. nonnulla verò adeò fœda atque detestanda, vt neque scriptore, neque auditore digna, non in spongiam incum- *Pontius Paulin'.*
B bere merita sint, sed solis flammis expiari posse videantur. Sanè sibi multùm placuisse cõstat ex incuria scriptionum, futurorum seculorum securum, cùm sibi videretur sui esse princeps. cum verò piguisse castigationis videmus in ipsis Iambis: quos cum puriores inchoasset, lutulentos fieri permisit. Nonne potuit?

Contentus esto Paule mi
Ludente Paule pagina. At maluit Spondæo cõtaminare, *Lasciua ô Paule pagina.* Sic,
Declinas, vt Lucas boues. potuit purius, *Horrescis.* Ad eundem modum, cùm tamen longè concinniora posset, neglexit curam in ludo septem
C Sapientum. ponemus igitur ad iuniorum vtilitatem, quæ voluit & quæ potuisset,

Septem Sapientes, nomen quibus istud dedit,
Septem Sapientes, nomen hoc quibus dedit.
Quod erubescis, tu togate Romule? O togate Romule.
Scenam quòd introibunt tam clari viri, Scenam tuam introire.
Campus comitiis, vt conscriptis curia, Campus comitii est, vt Senatus curia.
Ædilis olim scenam tabulatam dabat, Ædilibus olim scena tabulata extitit.
Subitò excitatam nulla mole saxeam, Subitò excitata mole nulla saxea.
Octauianus, concertantes sumptibus, Æmulantes sumptibus.
Sed quid ego isthæc? non hac causa huc prodii,
Verùm quid ego hæc? non hacce causa.
Quis condidisset primas partes mœnium,
Prima septa mœnium.
Scitis profectò quæ sint, sed si memoria,
Scitis profectò quæ, sed hic si memoria.
Rebus vetustis claudit, veniet Ludius,
Ecce Ludius.
Finem intueri longæ vitæ, quo iubes, Longæ intueri terminum vitæ iubes.
Καιρὸν γνῶθι, quod, tempus vt noris iubet, Καιρὸν γίγνωσκε. aut si vis id seruare,
Cognosce tempus, γνῶθι καιρὸν est idem, aut, Quod nosce tempus,
Sed καιρὸς iste tempestiuum tempus est. quãquã veteres comici etiã suis in carminibus ita pronunciarunt,

nũciarunt, vt ne consonantiũ quidẽ positione ef ficeretur quominus syllaba breuis, breuis esset: alii tamen nulli poetarum licuit. illi enim soli quasi quotidiano sermone vtebantur. Itaque vox hæc *tempestiuum* vbi libuisset, media priore correpta enunciabãt: id quod etiam hoc in versu Ausonius facere poterat. quippe vt *temporis* media breuis, ita & eius compar in deducto. At verò castior lex in hisce versibus. quare & festiuus,

Sed καιρὸς iste, tempus ipsum est temporis.

Sanè peracutè,

Quod est Latinè, plures hominum sunt mali: imò, *plurimi*. sic & versus purior erit, & Græcum expressius, *οἱ πλεῖστοι*.

Ἄριστον μέτρον esse dicit Lindius, Ἄριστον esse μέτρον, inquit Lindius.

Neque esse me primum, vnum vestrûm existimo,
Neque me esse primum, vestrum at vnum.
Quærentem, quis nam primus Sapientum foret:
Vt in orbe tereti nomen insertum incideret.

& mutila est oratio, & versus non boni.

Nam sciscitanti ritè cui primas daret
Sapientiæ: imperauit vt ille omnium
In orbe tereti nomina ipsa incideret,
Vt quod dixisse Crœso regi existimor.
Vt me quod vni dixi Crœso existimant.
Rogat beatum prodam, si quem nouerim.

Iisdem verbis alia collocatione satisfacias,

Prodam beatum, nouerim si quem rogat.

Sic & illo, *Telena dico ciuem non ignobilem*, Ciuem Telena dico.

Pro patria pugnans iste vitam obiecerat.
Pro patria, cui pugna vitam dempserat.
Fines agelli proprij nunquam excesserat,
Fines agelli excesserat nunquam sui.

At ille ridens, Quo deinde me ponis loco? Aufer *ridens*, vel

Ridens, at ille, Me ergo quo ponis loco?

Beatus orbe toto qui solus vocor, Toto beatus orbe.

Relinquo regem, bellum ille in Persas parat,
Exercitum in Persas parat.
Profectus, & deuictus, & regi deditus,
Profectus, atque victus, atque captus est:

non enim deditionẽ fecit, sed proditus fuit, vt ait Herodotus in 1.

Per ministrorum ducitur lectam domum. Puto esse mendum, Eo per ministrum: vt sit genitiuus concisus, vt apud Terentium *Æquûm & iniquûm.*

Reliquum quod esset vitæ totum degeret, Id omne degeret,

Ego duorum regum testimonio
Laudatus, & probatus ambobus fui.

concinnabimus & versum & sententiam. nam qui sensus hîc, Testimonio Crœsi & Cyri, laudatus fui Crœso & Cyro? etenim iudex laudat, aut vituperat ex testimonio. est autem iudex aliud à testibus. quare sic accipiendum est: Ab

A vtroque vtriusque testimonio probatus fui. at hoc ea verba non sonãt. sic igitur dixerim, Ego regis vtriusque testimonio.

Quodq; vni dictum est, quisque sibi dictum putet, Vnique dictum quisque,

Ego itum peregi qua de causa huc prodij, Cuius ergò huc prodii.

Lumbi sedendo, oculi spectando dolent. non immurabimus, quia Plauti est. quare non rectè addiderunt copulatiuam, *oculiq;*.

Manendo Solonem, quoad sese recipiat. insuauis versus. & vox illa, *manendo*, aliud quærit quod doleat: sicuti *oculi spectando, lumbi sedendo*. Quid igitur *manendo*? quare sic dixerim, Vtrique manendo, Solon quoad se recipiat.

B *Breuitate nota, qua Lacones vsi sunt.* ausim dicere scriptum à poeta, *Vtuntur.*

Dixi. Valete memores, plausum non moror, Memores valete.

Cleobulus ego sum paruæ ciuis insulæ, Ciuis exiguæ insulæ,

Ἄριστον μέτρον, quem dixisse existimant, Quem μέτρον ἄριστον protulisse existimant.

Interpretare tu, qui orchestræ maximus
Gradibus propinquis in quatuordecim sedes:
Ἄριστον μέτρον, an sit optimus modus.

voluit Plautissare,

Interpretare tu, qui ad orchestræ latus
Gradibus in istis quatuordecim sedes:
An μέτρον ἄριστον optimus siet modus.
Per ordinem dixisse ex isto loco
Afer poeta videtur, Ne quid nimis.
C Per ordinem videtur ex isto loco
Sumpsisse Afer poeta suum, Ne quid nimis.
Rebus creandis dixi, vt vates Pindarus, Vt ex me Pindarus.
Dedêre piscatores extractum mari.

hîc videntur deesse aliqua, neque cohærẽt quæ sequuntur,

Namq; hi iubente Delio me legerant.
Cuiq; munus hoc sapienti miserant. Quomodo si legerant Thaletem, miserant cæteris aliis? quare non rectè inferret,
Ego recusans, non recepi, sed dedi
Ferendum ad alios, & quæ sequuntur. quare si dixissem,

D *Tripodem ex profundo retibus tractum mari*
Apolline id iubente, tanquam principi,
Septem sapientum dedêre piscantes mihi:
Ego recusans non recepi, &c.

Is, qui ego sum. causa sed in scœnam fuit, Dixi, Quis ego sim,

Ἐγγύα, πάρα δ' ἄτα, ecce dicimus.
Latinum id est, Sponde: noxa præsto est tibi.

melius

Sententia mea est, ἐγγύα, πάρα δ' ἄτα.
Latina, Sponde: noxa præsto sit tibi.
Gratum hoc officium maneat ambobus tamen.
Pars plaudite ergo: pars offensi explaudite.

inuerte priorem,

Gratum maneat officium hoc ambobus tamen.
Pars plaudite ergo: offensa pars explaudite.

Bias Prieneus dixi, οἱ πλεῖστοι κακοί. non collidit,

Latinè dictum, dictum Latinè.

Malos sed imperitos dixi, & barbaros, Malos sed accipe imperitos.

Qui ius, & æquum, & sacros mores negligunt, Et sacra morum.

Iam fugit illum inuisum nomen mali, Iam fugit illum hoc nomen inuisum.

Et esse καιρὸν tempestiuum quod vocant, Est καιρὸς is quem temporis articulum vocant.

Romana sic est vox, Veni in tempore, Romana quoque vox illa, Veni.

Reputate cuncti, quotus offensam incidat, Reputate nunc cuiusmodi offensam,

Μελέτη τὸ πᾶν, qui dixi, & dictum probo, Qui dixerim, dictum probo.

Locare sedes, bellum gerere, aut ponere, Gerere bellum.

Agere volentem semper meditari decet, Semper volentes agere.

Nam segniores omnes inceptis nouis, Nā segnior fit omnis.

Incogitantes fors, non consilium regit, Incogitātes sortè, non consultò agunt.

Sed ego me ad patres iam recipio. Plaudite,
Meditari vt vestram rem curetis publicam.
Sed ego domum iam me recipio. Plaudite,
Vestram meditari rem studeatis publicam.

Hæc ita sunt ex illius viri ludo Sapientū. In quibus maiore scribendi, quàm commentandi labore affecti sumus. Non vt bonum poetam lacesseremus: illius enim adeò fuimus studiosi, vt præter vulgatas emendationes, amplius quadraginta loca, sed illustria, restituerimus. Nihil verò magis excitare possit ingenia studiosorū, quàm hæc iudiciorum concertatio. Proinde in hisce nos exercitatos sciant poeseos candidati: vt procul ab ignauia nihil incultum, nihil plebeium aut cogitemus, aut excogitatum foueamus. contrà enim nobis atque Iurisconsulti sanxere faciendum est: illis enim ita videtur, Præclarius cōsuli rebus humanis, si decem sontes absoluātur, quàm si vnus innocens damnetur. At enimuerò poetæ id agendum est, vt potius centum bonos versus iugulet, quàm vnum plebeiū relinquat. Ac nuper extitere quidam versileguli, qui sine numeris, sine sale miserrima quędā Epigrāmata edidere. atq; ipsis cōmentum placet. quos tantū abest vt probem: vt eos cum Megarensibus neque secundos, neque tertios: sed neque in numero poetarum, at enimuerò ne in vmbra quidem numeri existimem. verùm ad Ausonium. interest & illud poeticæ Reipub. vt quid illis senserit versibus, videamus.

Sententia Iurisconsultorum.

Qua caret Æthiopum plaga peruigil, irrequies gēs.
Semper vbi æterna vertigine clara nitet lux.

Siqua enim gens minimo die vtitur, & æquè minima nocte, ipsi sunt Æthiopes: siue qui sub

A Ægypto sunt: siue qui in extremis Africæ partibus agitant. Longo enim interuallo supra Lunę orbem habitent necesse est, qui extra terræ vmbram perpetua luce vti volent. Inter cætera verò eius poematia sunt quæ ipse partim εἰδύλλια, vt Gryphum de numero ternario: partim vocat Eclogas. sic enim inscribitur ea quæ vitæ nostræ miserias describit: valde sanè bona, & quouis magno poeta digna. sed longè illustrior illa in qua Cupido cruciatur. Est enim docta, cādida, neque carens numeris. velut illis versibus, in quibus est tergemina distributio,

Parte truces alia strictis mucronibus omnes
Et Thisbe, & Canace, & Sidonis horret Elisa.
Coniugis hæc, hæc patris, & hæc gerit hospitis ensem.

B quanquam etiam melius puto,

Coniugis hæc, patris hæc, ast hæc gerit.

In illo Epigrammate sibi contradicit,

Non est diues opum, diues: nec pauper, inopsq;
Infelix: alio nec magis alter eget.
Diues eget nummis, cereali munere pauper:
Sic cùm egeant ambo, pauper egens minus est.

In secundo versu negat alterum altero egētiorem: in quarto affirmat diuitē plus egere. quod sic poteris castigare. *Si plus alter eget: pauper egens minus est.* memini olim à nobis breuiore congestum gyro hunc ad modum,

Non est diues, opum diues, si discupit vltrà:
Diues erit solo nomine, quisquis eget.

In illis verò videtur abiecisse spem seruandi modum. etenim in Epigrammate de fratrum fal-
C sis nominibus, pro elegiaco pentametro senarium posuit,

Falsum nomen vtrique, sed vt verum sit vtrique.

Ego verò etiam à tyrunculis poeticæ puto posse substitui quinarium: cuiusmodi fuerit ille,

Falsa ita, verùm ita tu nomina vera dabis.

Etiam acutius de statua Rufi sic,

Hęc Ruffi statua est, immò si saxea Ruffus
Ipsemet, vnde id ais? saxeus ille fuit.

Operam verò totam in illo perdidit, cuius argumentum lepus est à cane marino captus: nánque & pelagius piscis est canis. & lepus aquas odit. Potus autem gratia non petet mare: sed & tres caniculas auferat è mari fuga sua lepus, si ab illis pede mordicus corripiatur. Heròicum quod initium libri facit, non est contemnendū. meretur enim laudem tum argutia, tum nume-
D ris. Multa nánque in eo bona sunt, & magno poeta digna. quare verò mihi non penitus satisfaciat declarandum est: Ponit in Imperatore virtutes duas, belli & eloquentiæ poeticæ. Concludit tamen vnum tantùm: de poetica scilicet,

Exulta Æacide, celebraris vate superbo
Rursum, Romanusq; tibi contingit Homerus.

At in principio duplicem petebat coronam: hîc vnam dat à poesi. Nobis commodius videbatur si nō Homerum solum, sed & Achillem faceret: neque sic languidè, sed hac argutia, vt Augustus esset Achilles Homero, Achilli autem Homerus,

Ingentem

Ingentem Æacidem celebras Romanus Homerus.
Idem Mæonio vati celebrandus Achilles,

Qui verò versus positi sunt in præfatione, pleni sunt ingenio, candore, venustate. In illis tamen duobus versibus non deest quod offendat,

Insanum quamuis hyemet mare, crudaq; tellus
Seminibus, bello nec sit aperta manus.

haud enim scio an dicas manum apertam bello. Pręterea secundum membrũ illud, *crudaq; tellus Seminibus*, caret verbo. neque ei accommodare possis aut præcedens, *hyemet*: aut sequens, *nec sit*. negat enim. Quare vt hoc reddi queat: potius dicam *coctaq; tellus*: scilicet, *non sit*. *-coctaq; tellus,*

Seminio, aut bello non sit aperta manus.

& quia *cruda* epithetum arridet, sic etiam liceat,

-crudaq; tellus
Arua neget: id est, arationem. excogitaueram etiam illud, *sit segeti*. cæterùm vt & quod sequitur cõponas meliorem in modum, ita dixerim,

Seminio, & bello sit minus apta manus.

Quod si refugis vocum illarum allusiones, *minus, manus*: sic agas, *nulla sit apta manus*. Mosellã adeò excoluit, vt ea sola magni poetæ nomẽ sibi comparare potuerit. est enim in ea multa ars tum dispositionis, tum eloquutionis. Multa lumina figurarum, multum ingenii deprehendas. Candidè simul atque acutè dicta multa, quę ad iudiciorum exercitationem subiecimus,

-luceq; latétq; Calculus.
Vibratas patiuntur aquas.
-vicíniq; timent decrescere montes.
sens
Tota natant crispis iuga motibus, & tremit abPampinus.

Nonnulla tamen loca sunt, in quibus acquieuisse videtur fiduciæ suæ. Contẽtus enim fuit tum vocabulis, tum numeris minus exquisitis: qualia sunt, *simulamine*, *decoramine*, *alius flexus*, *solamen*, *luctamen*: sic, *triboria*: quo & alibi vtitur. Etiam eum dixit,

Subterlabentis tacito rumore Mosellę,

videtur posuisse *rumorem* pro strepitu. sed & verbum *fluitare* non ausim statuere pro natare. neque dixerim pisces fluitare, qui natant: sed cùm mortui sunt, & salo agitantur. sic fluitant ligna, quæ fluore temerè feruntur. at ille de Glauco dixit,

Inter captiuas fluitarit prædo cateruas.

quo in versu etiam animaduertas, non natasse Glaucum inter captiuos pisces. Quos enim nõ teneret: quónam modo diceret *captiuos*? nisi intelligas eos qui antea capti, saltu libertatẽ vindicarant. Omnino autem *fluitare* est quod Græci ἐπιπολάζειν. Sed & eundem Glaucum iam piscem factum, cùm appellat nouum ponti accolã: abutitur Latina puritate. antè enim quàm piscis fieret, accola maris erat: piscis verò factus, incola. Villas quoque ac prætoria vbi describit: alia in rupibus, alia in collibus, alia in recessu, posita semel ea quæ in pratis sunt, repetit iterum. Vsurpat etiam vocem hanc, *fluores*, pro fluentis, haud satis accuratè. sed & fluuiorum nomina

A fœminini fecit generis,

Nanq; & Pronea, Nemesaq; adiuta meatu
Sura, tuas properat non degener ire per vndas.
Sura interceptis tibi gratificata fluentis:
Nobilius permissa tuo sub nomine, quàm si
Ignoranda patri confunderet ostia ponto.

Numeros autem valdè obscurant duæ, præter cæteras, voces: *natatu* & *meatu*. nánq; alium audis in illis sonum: *-frustrata vocatus Hasta meos.* atque huius quidem tanta frequentia est, ac potius inculcatio: vt vellicet aures auditoris. Itaq; iniuriam fecit sententiæ generosæ illius versus cauda,

Et sulcata leui crispatur arena meatu.

Malim sic,

Quod sublata leui flexu crispatur arenę.

B Insuauis & ille,

Tu mihi flumineis habitatrix Nais in oris.

Nouies enim exilis illa vocalis posita est.

Tu mihi cæruleis ludens lasciua sub vndis,
Lubrica fluminea Nais vetus accola ripæ
Squammigeri gregis ede choros: patrioq; sub alueo
Disstere perpetuo florentes amne cateruas.

Mutabis & illa,

Sic viret Ismarius super ęquora Thracia collis:
Sic mea flauentem pingunt vineta Garumnam:

ad hunc modum,

Sic viret Ismarius latè super æquora collis
Thracia: sic celerem pingunt vineta Garumnam.

C neque enim flauus vnquam Garumna est, nisi cùm Tarnem excipit turbidum è Rutenis. & cùm dixit,

-Pangæa Lyæo: quinto ab eo versu,

Conseritur viridi fluuialis margo Lyæo:

non potest insuauius disponi *margo Lyæo*. concinnius *ripa* quàm *margo*. quam vocem si retinere velis, ita digeras,

Conseritur viridi margo fluuialis Iaccho.

Par superiori numerus exilis vocalis.

Summis quippe iugis tendentis in vltima cliui.

malim,

Quippe iugis pronus quà tendit in vltima cliuus: vel

Quippe iugis quà deuexus petit vltima cliuus
Pingitur amnicola margo fluuialis Iaccho.

D Verùm satis hæc futura spero ad acuẽdam eius quem formamus poetæ diligentiam. Permulta nánque sunt in quibus vel vim, vel venustatem, vel denique cultum desideres. Cæterùm tanta sunt merita cæterorum locorum, vt gratia sua facilè obruere possint animos perfectionis studiosos. nunc ad Claudianum transeamus,

Maximus poeta CLAVDIANVS, solo argumẽto ignobiliore oppressus, addit de ingenio quãtum deest materiæ. Felix in eo calor, cultus non inuisus, temperatum iudicium, dictio candida, numeri non affectati, acutè dicta multa sine ambitione: quorum aliqua posui,

Dissensuq; alitur rumor. vbi *rumor* non procul abest ab eo significatu, quem suprà notabamus apud Ausonium. & illud,

-spatium non inuenit ira: Nec locus est odijs.
-& puluere raro
Per partes tegitur: nusquam totiesq́; sepultus.
Iret adhuc in verba dolor.
Restitit in speculis fati. Idem de eunucho Eutropio consule,
-titulumq́; effœminat anni. De eodem,
-nubas duc áswe licebit: Nunquam mater erit, nunquam pater.
-& pax à fonte profecta Cum Reni crescebat aquis.
Et illud,
Atq; illic domitus, vix tandem interprete casu,
Agnouit dubijs illusa vocabula fatis. &c,
Plus error decuit: de cultu & comptu Veneris.
De Phœnice,
Componit bustumq́; sibi partumq́; futurum.
Et illa de eodem,
O senium positure rogo, falsisq́; sepulcris
Natales habiture vices. qui sæpe renasci
Exitio, proprioq́; soles pubescere letho.
Et elogium de eodem,
O felix, hæresq́; tui. &c,
-moritur te non pereunte senectus.
Item illud Maronis, *Rimanti telum ira facit:*
In iaculum, quodcunq; gerit, dementia mutat:
& quæ sequuntur. De Apono,
Admisitq́; oculos, quò vetat ire calor.

Cuiusmodi argutias tam ex hoc quàm ex aliis, operæpretium est subiicere oculis poetæ nostri. excitant enim languentes animos ad non vulgares inuentiones: multúmque conferunt ad Epigrammatum conclusiones. Quærunt autem doctiores, recténe factum sit à Claudiano, cùm ma-
C ximæ suorum librorum parti affixerit præfationes. nam quod apud alios nõ inueniatur, apud illum vitium putant. primus, quod equidẽ sciam, & solus veterũ fecit id Persius. Arbitror ego, cùm recitaturus esset sua poemata Claudianus, citharœdorum more versiculos illos prælusisse. Licuit verò, quia libuit. quę si quẽ offendant, iis omissis illico iustum opus aggredi ius esto. Ac quanquam libri de Raptu Proserpinæ sunt candidi, culti, tersi, numerosi: nonnulla tamen animaduersa sunt à nobis, è quorum castigatione multum fructus capere possimus. Iamprimum non placet illud,

D *Mens congesta iubet.* Quid enim est, *mens congesta*? nonnisi multa congeruntur: ac ferè congeries sine ordine. Quod aliis dictum est, *procul procul este profani*: ipse dixit, *gressus remouete profani.* est autem Syluę propior impetus, quàm iusti operis aggresio: simillisque Callimachi Hymno quem Apollini nuncupauit. & illa,

Angues Triptolemi strident: melius, *Triptolemi strident angues.* & malim *rutilas cristas*, quàm *roseas*. nimis enim delicatum epithetum. quare verò adiunxerit Bacchum Hecatæ, non cuiusuis est explicare. Sanè τὰ σκζάζια nocturna sacra Libero, cum Hecatæis concelebrari solita erant. habes apud Oppianum. apud Demosthenem σκ-ζοῦ, vt δοῖ. Ego verò ferocem Proserpinam neu-

A tiquam dicerem, cùm rapta fuit: quippe virgo simplicissima, ac lenissimæ deæ filia, ac Iouis opulenti. non damnabo quod ponam, sed conferam cum pari, quod videbimus an sit melius,
-& dira riget inclementia forma. sanè bene præponitur epithetum: non tamen sæpe optimé. Iam vidimus illud Maronis,
-& vinclis innaret Chlœlia ruptis: sic puto accuratius futurum fuisse,
-& forma riget inclementia dira. Nam suspẽsus animus in forma, expectat cuiusmodi futura sit. & diritas est in ipsa voce, *dira*: qui sonus explet animum in fine orationis.
-si nobis noxia vires
Cum cælo fortuna tulit: non robur & arma
Perdidimus. Fugit me ratio, quare *vires* à ro-
B bore disiunxerit. Dixerim,
-si nobis noxia sedem
Cum cælo sors eripuit. Neque ambiguo vteris. verbum nánque *tulit*: & attulit est, & abstulit. Importunè autem causam quærit incendiorum Ætnæ ex persona sua. quid enim nũc agat Physicum? Si quem hęc narrantem introduxisset, pateremur. nunc excurrit ipse suo relicto argumẽto. Ad solicitandum Proserpinæ fatum in futuras nuptias, iussu Iouis agit in Siciliam Venerẽ. sanè rectè. Palladem addit: sanè non rectè. Dianam verò etiam ridiculè: vtranque virginẽ: hanc verò etiam vindicem virginitatis. id quod cùm mirarer: atque reputarem à viro doctissimo nequaquam temerè factum: inueni apud Diodorũ in v, fabulam: Dianam, Mineruam, Proserpinã
C socias in Sicilia flores legisse, atque ex eis vestẽ Ioui confecisse. Quibus nunc poeta Venerem adiunxit ob futuras nuptias. De equis Ditis,
Crastina venturæ spectantes gaudia prædæ.
At vnde id sciebant equi? Ne verò versum illum reposueris inter inculpatos,
Qualis Amazonidum peltis exultat ademptis. sed sic, *Qualis Amazonidum positis agit agmina peltis,*
Cum gelidam socijs Arcton populata virago.
Non placet: & puto esse mendum,
-ille nouo madidantes nectare pennas: reponerẽ *manantes*. Suppudebat penè mouere de statu suo initium libri tertii. est enim magnificum, & elegans, & politum. sic tamen plus arrideat nobis,
Iuppiter interea varijs Thaumantida nimbis
D *Præcinctam ire iubet, totoq́; arcessere mundo*
Numina. quæq́; polum radiantibus incita flammis
Quæq́; orbis medias sedes, insanaq́; ponti
Murmura, & immota moderantur pondera terræ:
-& placide mirantur numina Fauni. melius *stupidi.* Ibi autem epithetum ignauum est,
-heu fuluas animo transgressa leænas.
Homericum est, otiosa accidẽtia apponere substantiuis. quid enim est fuluo & diro cõmune? *Sæuas* igitur dicas. Neque assimilatio proba est. nõ enim *crudelis Ceres* quę nihil scit. Quod autẽ in Ausonio notabamus, in hoc quoque obseruãdum est: In fine carminũ *volatu* & *natatu* nobis non placere. Posuit etiam *datur* pro dicitur:

sicuti

ficuti *da* prodic. versus est in tertio,

Ægida, captiuamq́, pater post prælia prædam
Aduexisse datur. Quo nihil insuauius remotiúsve à castitate Latinæ loquutionis. Illud quoque minus conuenit naturæ rei,

Et rigidæ multo suspirant fulmine pelles.

Tument enim pelles, aut distenduntur, aut crispantur: non autem *suspirant.* Malim,

Exhaustæq́, rigent infesto fulmine pelles.

Quam naturam æquè infeliciter interpretatus est in Cupresso: ex qua faces attribuit Cereri. neque enim cupressus tedam habet, vnde fiebant olim faces: & nunc etiam in vicinis nostris mõtanis fiunt è picea. quòd si à Græcis desumpsit: malim castigare quàm sequi.

TERTIA ÆTAS. CAPVT VI.

B ASscendẽdum est ad tertiam ætatem, quæ post Augustum ad externos vsque Imperatores demissa (Neruam dico, & alios) certum suúmque genus poeseos comprehendit. Quum enim à superioribus, vnóque Virgilio exhausta essent argumenta omnia, ipsæ dicendi leges, omnes excussæ veneres: coacti sunt nouè eadem dicere, ne idem dicere viderentur. quare necesse fuit, vt illa gratia simul periret cum ipsa simplicitate. Quum tamen essent grandes & pleni: id quod prætulissent ei, quàm pauci cõsequuti sunt, suauitati. Eos igitur aggrediamur:

MARTIALIS, VALERIVS FLACCVS, STATIVS, IVVENALIS, PERSIVS, SENECA, SILIVS, SVLPITIA, LVCANVS. C

A Fœmina incipiendum est. Aiunt enim SVLPITIAM fuisse temporibus Domitiani. eius Satyra falsò Ausonio attributa fuit: satis enim patet à fœmina factos versus, in quibus Musa cultricem appellat suam: quæque ait sese primam docuisse Romanas mulieres posse cum Græcis poetriis comparari,

Primaq́, Romanas docui contendere Graijs.

In ea multum dexteritatis, ad Satyricam amarulentiam aspirantis. Numeri verò, vt in eo genere poematis, non contemnendi. Igitur vt tam D laudabilis Heroinæ ratio habeatur: non ausim obiicere ei iudicii seueritatem.

PERSII verò stilus, morosius: & ille ineptus. qui quũ legi vellet quæ scripsisset, intelligi noluit quæ legerentur. quanquam nunc à nobis omnia intelliguntur. at fuit tempus, cùm inter ignota haberetur. illum igitur mittamus.

IVVENALIS autem candidus: ac Satyrorum facilè princeps. nam eius versus longè meliores quàm Horatiani: sententiæ acriores: phrasis apertior. Hos autem omnes hoc in genere dicendi missos faciamus. quippe Horatius modò purè diceret, nihil pensi habuit. de his mox. PERSIVS ostẽtator febriculosæ eruditionis cætera neglexit: Iuuenalis paulò cultior, hac ipsa diligentia censuram nostrã meritò deprecatur.

A Ne MARTIALEM quidem trãsferre libet ad meliora. De illius libris alibi satis à nobis dictum est. Multa sunt eius Epigrammata diuina: in quibus & sermonis castitas, & argumenti species luculenta est. versus verò candidi, numerosi, pleni, denique optimi. Alia fœda ne legerim quidem, tantùm abest vt ad censuram vocem.

Quatuor supersunt maximi poetæ, (nã SILIVM his annumerare, sanè religio est) quorum SENECA seorsum suas tuetur partes, quem nullo Græcorum maiestate inferiorẽ existimo: cultu verò ac nitore etiam Euripide maiorem. Inuentiones sanè illorum sunt: at maiestas carminis, sonus, spiritus ipsius. In quibus Sophoclis se esse voluit similiorem, frustra fuit. quare ipsum quoque intactum relinquamus. B non quòd omnino desperemus quædam melius dici posse: sed quia ex aliis tribus satis erit nobis suppeditatum, vnde poeta noster quid fugiat, quid sequatur intelligere queat.

Est igitur VALERIVS FLACCVS excusatione dignus. Cuius cùm esset ingenium felix, iudicium magnum, diligentia non vulgaris: immatura morte prçuentus, acerbum item poema suum nobis reliquit. Est autem omnino duriusculus: penitus verò nudus gratiarum comitate. Principium verò, quod (vt ait Pindarus) illustre oportet esse atque luculẽtum, maximè est insuaue,

Prima Deum magnis canimus freta peruia natis,
Fatidicamq́, ratem: Scythici quæ Phasidis oras
C *Ausa sequi, mediosq́, inter iuga concita cursus*
Rumpere, flammifero tandem consedit Olympo.

Sonus carminis multus: & ipse artifex non vulgaris. nam quum versus magnitudo constet aut accẽtuum frequentia, aut longorum verborum tractu: illo muniuit initium diuini operis Maro. octo enim voces disposuit. STATIVS autem hoc probauit magis: quatuor enim tã longas posuit, vt pronuntiãtis exhauriant anhelitũ,

Magnanimum Æaciden, formidatamq́, tonanti.

Quatuor inquam hic, ibi octo accentus numero: nam copula præcedentem sequitur. sic Do-D natus in Adelphis, ait à Terentio octosyllabam vocem positam: ea verò est, *immisericorditerq́,* quæ duo nisi vnum censeas, nõ fit octo syllabarum. Flaccus igitur qui harum legum ignarus non esset: septem dictionibus expleuit versum, sonorum sanè, sed quod mihi nulla ratione satisfaciat. non quòd ibi quicquã vitiosum sit: sed quia venustas absit. neq; illi fuerũt nautæ deorũ, qui aduersis fatis toties afflicti sunt: pars etiã eorum ipsa in nauigatione interière. sola Pallas dicitur nauis author fuisse: nauigationis non item. Quónam verò modo hic dicantur *prima freta peruia,* quum ipsemet in primo canat *Pharias, Tyriasq́, carinas?* APOLLONIVS autem naues Iasoni obuias in ponto scribit. Præterea classis apparatum Æetæ vterque commemorat: Catullus quoque, qui dixit,

Illa rudem cursu prima imbuit Amphitriten: qua ratione pingit in ea nauigatione vestem Thetidis cum Thesei naui? vt omittã Dionysii authoritatem, cuius hi versus,

Τῶν δ' αὖ Φοίνικες, οἱ ἐρυθραίων γεγάασιν.
Οἱ πρῶτοι νήεσσιν ἐπειρήσαντο θαλάσσης.
Πρῶτοι δ' ἐμπορίην ἁλιδινέος ἐμνήσαντο.

Et durum est illud, *Oras sulca sequi*. neque enim præibant oræ. nisi dicas vt *secare viam*: quia *sequi* & *secare* indidem sint. Quòd autem dicit, *fatidicam*, neque extet in toto opere: id factum est fati culpa. etenim morte affectus, non expleuit fabulã. at loquitur apud Apollonium. Nos in gratiam studiosorum hisce ingenium exercitauimus, vt ipsi quoque audeant,

Æquora fatidica primùm sulcata carina,
Cognatumque, cano fulgentis tergoris aurum.
Item,
Prima rudem quæ ferre nouo discrimine pontum
Ausa, grauem canimus fulgentis vellere puppim.
Proditaque hospitibus placito connubia furto.
Etiam sic,
Intentata prius fidentibus æquora nautis,
Fatidicamque cano concepto numine puppim:
Diuæ opus, ætherias celsis in montibus arces
Quæ colit, & patrios iaculatur callidus ignes.

Quòd si eam desideras propositionis partẽ quæ in cælo nauẽ illã collocat, valde placet. cæterùm omnino velleris ipsius mentionem fieri decet. post igitur nostros binos versus, collocabis hos,

Diuæ opus, illa feras Scythici quæ Phasidis oras,

& quæ sequuntur. In reliquo operis tractu permulta sunt maiore cura legenda, quàm quanta scripta fuerint. Nescio an sint per metaphoram illa dicta, *Ignis crinem, ignis linguam*: an verò sint eruta è libris Aruspicum. Neque illud placet,

—& fictis dat vultum, & pondera dictis.

melius *verbis*. Achillem ante eam nauigationem natum canit Flaccus: Catullus in eo matris illius celebrat nuptias. Non decet Boream irasci naui in qua eius essent filii, Zethus & Calais. quare alium expediret ventum ad eam tempestatem. neque sibi constat illis versibus,

—tota quum protinus alnus
Soluitur: & vasto puppis mare sorbet hiatu.

Etenim si tota soluitur: quo modo potest deinde præstare quin nulla sit? & vastos hiatus nequeunt satiare nautæ. Illi verò plebeii, in II,

Iam non dura toris, Veneri nec iniqua reuersa.

& *Inuidisse Deum tantum maris æquor adortis.*

cuiusmodi multos inuenias. In quinto autem abstinuisse ab illo participio,

—ante omnes secum dequesta labores.

Et in illo malus sonus,

Rex Hypsionide, quem per freta tanta petendum.

Antequam Statium aggrediamur, SILIVM expediamus. quẽ equidem postremũ bonorum poetarum existimo: quin ne poetam quidẽ. Non neruos, non numeros, non spiritum habet. adeò verò ab omni venere alienus est, vt nullus inue-

A nustior sit. Totus hæret, trepidat, vacillat: vbi audet, cadit. Acutè dictum vnum modò inueni,

—in magno præcedens agmine ductor
Imperium perferre suum.

Comparatio quoque calculi in aqua circulos efficientis, non illepida est. Etiam vehemẽter miror quemadmodum solum Boream ad Monœcum regnare scribat. quòque modo Borea flante ait, *—iniecto conduntur gurgite montes.* Imò verò illius flatu abducitur fluctus, & montis vadorúmque ima nudantur. Quum verò dicat Veronam Athesi circũfluam: nescio an credam ita fuisse. nunc enim contrà est: clauditur nànque ab vrbe fluuius. Cæterùm relinquamus ipsum scolasticis declamatoribus. ad meliora transeamus.

B De STATIO doctiores ita iudicant: Meliores esse Syluas Thebaide atque Achilleide. cura igitur & cultu detractum vel robur orationi, vel numeros versibus, vel gratiam vtrisque. at ego contrà sentio: Magnum in vtrisque: maiorem vbi ille esse conatus est. Græculi quidã eum tanquam tumidum damnarunt. sanè quem tumorem dicant nescio. nam neque metaphoris ferreis vtitur è Pindaro, quem illi gentilẽ suum non audent iudicare: & sonum si spectes in carmine, id verò tumidum non est. alioqui tumidus etiam fuerit Maro. Sed neque viuidam orationem tumidam voces: hoc enim de Sallustio dixeris. Denique quis tumor est in principio Thebaidos? mihi verò videtur admodum sedatum atque compositum,

C *Fraternas acies, alternaque regna profanis*
Decertata odiis.

Nihil simplicius. An verò tumor est, quum Achillem vocat *magnanimum*? quum *Æacidem*? at Virgilius quoque Æneam sic. An quum ait, *formidatam Ioui progeniem*? nonne hoc Themis dixit? & vulgatum est. Sanè illi nesciũt quid sit tumor in oratione. est enim tumor nõ in sono tantùm, sed in sentẽtiis abditis, & figuris inusitatis. Qui verò Syluas præponunt, nugãtur: delectati calore illo vago, cuius impetu quasi per saltus omnia carpat oratio. quare desultoriũ poema Syluas ipsas appellare solitus sum. Multa tamen aut

D aliter dicta, aut non dicta ab eo vellem. nam quæ fuit illius audacia, quũ in ludis funebribus cursus certamen scribit post Virgilium? quare puerilia addidit. quis enim cursorem ferat, qui præcurrentem crine retractum, ab se victum atque præteritum dicat? hoc tamen ille de Ida & Parthenopæo scribit. Alpinam verò Cupressum vbi inuenerit, nescio. vniuersas penè alpes peragrauimus nos: at nulla cupressus visa est. Cæterùm maximus ille, vt dicebamus, poeta, cuius nomen haud quaquam tam friuolis recessibus obscurari decuit. Multis profectò locis nulli poetarum secundus. Acutè dicta penè innumera. Ex quinto Syluarum,

Obtusæque aures nisi quum vox sola mariti
Noscitur. In primo Thebaidos,

Angustaque,

-angustaq; tartara pœnis
Qui regitis. In secundo,
-& magna lacrymas incluserat ira.
-iam socium cœptis iam pectore fido
Æquantem curas. Fortasse illud paulò tumidius de Apro, *-& adunca fulmine malæ.*
Illud luculentum de angustiis loci,
Insidias natura loco, cæcamq; latendi
Struxit opem. Illud molle ex tertio,
Non secus ac longa ventorum pace solutum
Æquor. at sequitur tumidum,
-& imbellis recubant vbi littora somno.
De fera mansueta, *In mores negat ire suos.*
In eodem quinto, . *-donec lassauit euntes*
Lux oculos. In sexto,
-sic omnia casum
Fecimus: & vires auxit fortuna nocendi.
In octauo, *-Stygis sq; emissa tenebris*
Mors fruitur cælo. Rotundissimum illud in eodem,
Cultor Ion Pisæ cultorem Daphnea Cirrha.
Illud magnificum,
-neque enim mihi cura supremi
Funeris. odi artus, fragilemq; corporis vsum
Desertorem animi. Pulchrum illud in decimo,
Condiderant iam vota diem: nox addita curas
Iungit. In eodem,
Par operis iactura lucro. Illa verò diuina,
-feruent discursibus arces:
Miscentur clamore viæ. ferrum vndiq; & ignes
Mente vident, sæuas mente accepere catenas.
Consumpsit ventura timor. iam tecta replerant,
Templaq; & ingratæ vallantur planctibus aræ.
Vna omnes eademq; subit formido per annos.
Poscunt fata senes: ardet, palletq; iuuentus.
Atria fœmineis trepidant vlulata querelis.
Flent pueri: & flendi nequeunt agnoscere causas,
Attoniti, & tantùm matrum lamenta timentes.
Illas cogit amor. Melius, *vrget.*
-nec habent extrema pudorem.
Ipsæ tela viris, ipsa iram animosq; ministrant:
Hortanturq; vnaq; ruunt: nec auita gementes
Limina, nec paruos cessant ostendere natos.

Deinde sequitur nobilissima comparatio. quæ sola satis esse possunt ad ineundā rationem contemplandi cultissimi poetæ atque ingeniosissimi artificium. neque enim vllus veterū aut recentiorum propius ad Virgilianam maiestatem accedere valuit. etiam propinquior futurus, si tam propè esse noluisset. Siquidem natura sua elatus, sicubi excellere conatus est, excreuit in tumorem. At profectò Heroicorum poetarum, si phœnicem illum nostrum eximas, tum Latinorum, tum etiam Græcorum facilè princeps. nā & meliores versus facit quàm Homerus: & figuris frequētior, & officiorum, habitudinum, animorum prudētior distributor, & castigatiorum author sententiarum. Nunc ad Lucanum transeamus.

LVCANVM igitur, si diis placet, etiam Maroni parem facere ausi sunt. qui non tam illius
A magnitudinem, quàm suam insolentiam iis ineptiis prodidere. Fatemur in illo ingenium magnum. equidem etiam plusquā poeticum condonabo. Effrenis mens, sui inops, serua impetus, atque iccirco immodica, raptáque calore simul & calorem ipsum rapiens, hostem maximum eius temperamenti, quod in vno omnino Marone & admirabile est & diuinum. Proinde vt nimis fortasse liberè dicam, interdum mihi latrare, non canere videtur. Non igitur perdemus operā, si paulisper in eius Pharsalia immoremur.

Principiò, quod & alibi monuimus, pessimo consilio inscripsit Pharsaliam. quippe ne tantilla quidem operis pars illius ea regio, eáve in regione bellum factum fuit. sic enim Thebais, Ilias, & eiusmodi: ad quas, aut propter quas vrbes omnia quæcunque in illis libris continen-
B tur, gesta sunt. Multa tamen in eo opere acutè dicta: ac nescio an nimis multa. qualia,
Iusq; datum sceleri. & in secundo,
-æquataq; vulnera membris.
& de Scæua, *-seq; ipse minatur.*
& *-nondum compage soluta*
Naufragium sibi quisq; facit. At verò quid dicemus de illa loquutione, quæ in nono est?
Quid prodest miseri Basiliscus cuspide Murri
Transactus? Latinè aliter dicimus, Quid prodest basiliscū transactum cuspide fuisse? nam basiliscus neque viuus neque mortuus prodest: sed factum ipsum, id est, totum hoc: basiliscum esse transfixum. Par fides loquutionis in illis,
Iustitium latuit: imò *patuit*. Ius enim latet in
C Iustitio: quippe in bello. Versus plebeius,
Crinibus effusis toti prælate Comatæ.

Etiam dubitandum an purè loquatur, qui Veneris comam cæsariem appellat: id quod fecit Claudianus. sic & Lucanus in primo, *Liquidam palæstram* nimis ambitiosè dixit. Multos excursus captauit: vel quum Pompeius rebus accisis extremo & in metu & in periculo otiosè tanquam Græculus nugatur, aut nugantem audit de rerum Natura & nauiculatoria. Quem virum quum laudandū suscepisset: eiúsque partes ambitiosè foueret, deformat tamen mirum quantum. Introducit enim sic: scire sese quanti esse
D queat iugulum suum apud Cæsarem: quippe quantum ipse pro Cæsaris ceruice daret. Sed & pauitātem ignauo animo eundem facit in principio octaui, sanè versibus pudendis atque indignis viro. Et quis eum ferat excietem Iuliæ vmbram: quam ab Elysiis exactam scribat, ob culpam criménque viuētium? neque verū est quod ait, Timauum esse vbi est Aponus. nam & fluuius Medoacus haud parum distat ab Apono: & Timauus Virgilianus, *-per ora nouem vasto cum murmure montis It mare præruptum.* at in toto agro Patauino nihil eiusmodi. Par error quum dicit,
Fundat ab extremo flauos Aquilone Sueuos
Albis. nam Sueui Reno propiores. Extremi nánque eam ad partem Germanorum sunt.

Albim verò mediam secare Germaniam & scriptum est ab authoribus, & nomen ipsum id indicat. quippe ea vox Medium significat. De Pado verò nugatur,

Non minor hic Nilo: si non per plana iacentes
Ægypti Libycas Nilus stagnaret arenas.

Quid est hoc, *Non minor Nilo*, nisi Nilus maior esset? Nam quod ait per plana decurrere, falsum est: hoc enim vtrique commune & Nilo in Ægypto, & Pado ad Ferrariam. Quanquam maiores aquas colligi par est in alueis conuallium, quàm in campis patentibus. Insanit verò in alia collatione,

Non minor hic Istro: nisi quod dum permeat orbem
Ister, casuros in quælibet æquora fontes
Accipit, & Scythicas exit non solus in vndas.

Nam qui vtrunque flumen norit, nequaquam hæc æquo animo ferre queat. Primùm hoc ipso
Ister & Padus. fluuiorum regem potuit appellare Maro, cui tot clari fluuii seruiāt. deinde quis non videt longè pauciores amnes in Istrum ferri, quàm in Padum? Sanè totidem sunto. neque enim riuos omnes habemus innumerató. Verùm tanti sunt illi qui in Danubium erumpunt, vt etiam non minores sint Pado ipso. quippe quorū aliquot vidimus. inter quos Vag permagnus est. maior Saua: Tibiscus verò atque Draua lōgè maximi. Padus autem, nisi alienas acciperet aquas, quid esset ille tandem? pusillo nánque atque ignobili de fonte exit, adeò humilis, vt ne ripas quidem vllas habeat. vix primorum articulorum vestigia equi nostri in eo tingebant. Mox ex iisdem vnde ille fertur Alpibus, populares suas populatur aquas: tot numero vt ne describere quidem vacet. quippe inter Pœninum, & Vindelicos, atque Noricos montes depresso sinu colligit omnia. Quid Sebinum memorem, quum præsto sit Larius & Verbanus quasi vasta quædam ma-
Benacus ria: orbísque delitiæ Benacus noster, qui innumeras riuorum scatebras in ipsum refundit Padum? sed iam sit modus, ne declamare videamur. Neque vero Lucani affinis Seneca, Montanum appellet Ouidium oratorum: propterea quòd idem bis aut ter dicat. Hoc enim vitium tam est
Repetitio peculiare Lucani vitium. Lucano peculiare: vt penè sibi proprium fecerit. nam quid aliud est quàm Cometes?

-crinemq́ue timendi
Sideris, & terris mutantem regna Cometen.

De excursibus dicere occœperamus: quos ille tam ambitiosè quęsiuit, quàm ineptè persequutus est. Figuli igitur commentatio tota, in primo libro tota frigida, nec Matheseos vmbra digna. Sed & fabula Persei nihil intempestiuius. satis erat perstrinxisse. Titus Liuius damnat huiuscemodi diuerticula: quæ tātopere videtur Herodotus appetisse. at iste vulgaris aut falsæ ostētator eruditionis, inscitiam suam prodidit non semel. nam quid illa sunt?

-Sol tempora diuidit anni.
Mutat nocte diem, radijsq́ue potentibus astra
Ire vetat, cursusq́ue vagos statione moratur.

Sunt
A hæc scutica digna. quis enim dicat ἐποχὰς Planetarum fieri à Solis cursu? quanto minus à radiis? In illis verò quid dicat, nescit. de Ebeno enim sic scribit,

-quæ quamuis arbore multa
Frondeat, æstat en nulla sibi mitigat vmbra.
Linea tam rectum mundi ferit illa Leonem.

Sanè verò bellum hominem. quasi verò tota æstate nihil aliud sit quàm meridies. At post & ante meridiem profectò vbique terrarum vmbra est. In tertio quoque de vmbris Arabum nugatur,

Ignotum vobis Arabes venistis in orbem,
Vmbras mirati nemorum non ire sinistras.

Atqui dextrum & sinistrum non est, nisi animalium ratione. quare dextra erit vmbra arboris, quæ fuit sinistra: nec alia fiet. Quid quòd Py-
B thagoras, & Aristoteles dextrum mundi & sinistrum non ad Austrum aut Aquilonem refert, sed ad Orientem & Occidetem. Neque verisimile est ex Arabia felici, quæ sola vltra circulum Solstitialem protenditur, aduenisse in Thessaliam. neque enim militant illi: sed ex Petræa, & deserta latrunculi nomades. verùm vt hoc hic diceret, huc eos adduxit ille. Nequeo verò satis mirari, quid ei venerit in mentem quum dixit,

Æthiopumq́ue solum, quod non premeretur ab vlla
Signiferi regione poli: nisi poplite lapso
Vltima curuati præcederet vngula Tauri.

Duo hic errores: alter ab eruditis solis castigandus: alter vel à pueris Astrologorum irridēdus. Primùm igitur animaduertendum est, extra Signiferi latitudinem curuare genu Taurum. at
C non minus eius contrarium Scorpionem penè totum exire spatium illud. Deinde quis ignorat, si Tauri vngula dirigitur quasi μεσουράνημα siue Zenith ad Æthiopum regionem, necesse esse regionem illam tegi aliis signis: quippe Geminis, Cancro, Leonéue: quorum inclinationes ei respondeāt parallelo qui Tauri secat vngulam? Quàm verò fuerit sciēs orbis terrarum, etiam illis ostendit,

Quà colitur Ganges: toto qui solus in orbe
Ostia nascenti contraria soluere Phœbo
Audet, & aduersum fluctus impellit in Eurum.

D Nonne Padus, nonne Ister in Orientem fluunt? Quòd si vult dicere è directo Solis orientis: hoc quoque falsum est. Gāges enim in Austrum exit. at Raptus fluuius Æthiopiæ rectà in Orientem sub mari rubro: rectà Doamas fluuius nobilis in eandem partem actus, excipitur à sinu Indico, cui Magno cognomen est. Posset etiam illud à Criticis exagitari, quod scribitur in v,

Primus ab Oceano caput exeris Atlantæo
Core, mouens æstus.

Neque enim Atlantico è mari spirat, sed Britanico. Hoc tamen ferri potest. at quod sequitur, etiā alibi castigauim',

Occurrit gelidus Boreas: pelagusq́ue retundit.

Non potest ferri. nam neque *occurrit Boreas*: sed vterque ad angulum eundem trigonum efficiunt: neque *retundit pelagus*: sed cum Cauro simul propellit rectà in Austrum: quemadmodum

A dum Tigris & Euphrates, vbi in vnum conuenere. Lucanus Europæ Libyam esse partem: eius ratio est, tantundẽ abesse ab extremo litore Occidentali ad mare Rubrum atque ad Tanaim. at Silius contrà,

Æstifero Libyæ torquetur subdita Cancro,
Aut ingens Asiæ latus, aut pars tertia terris.

profectò meliore consilio. Continens enim est Asia atque Africa: cum Europa nihil habet Africa commune. Quòd si per segmẽta, quos Meridianos circulos vocãt recẽtiores, partitur terras, earúmque terminos aut coniunctiones designat: nequaquam decuit tam inæquales facere portiones. vix enim est quinta pars reliquæ terræ ne quid exactius dicamus. Est enim versus in primo non negligendæ censuræ,

Dum terra fretum, terramq́; leuabit Aer.

B Neutrum enim verum est. siquidem vnicuique elementorum suus est attributus locus. neque si terra deficiat, eius in locum non descendet aer ita vt cadat: sed ne detur vacuum. Hoc autem in nobiliore scientia declaratũ est. Præterea si terra sustinet mare: mare eadẽ ratione sustinebit aerem: non autem ab aere sustinebitur. Sic Iarchas Apollonio respondit in tertio apud Philostratum: Terram ab aqua ferri. quod quemadmodum fieri possit, sanè me latet. Eius verba sunt, Εἰ μὲν πρὸς τὴν θάλατταν ἡ γῆ ἐξετάζοιτο, μείζων ἴσως. τὴν γὰρ θάλατταν αὐτὴ ἔχει. εἰ δὲ πρὸς πᾶσαν τὴν ὑγρὰν οὐσίαν θεωροῖτο, ἐλάττω τὴν γῆν ἀποφαινοίμεθα ἄν· καὶ γὰρ ἐκείνην τὸ ὕδωρ φέρει. Hanc quoque quæstionem maioribus operis suo excussimus loco.

Cæterùm vt studiorum meorum ratio constet posteritati: nos enim nullum laboris genus deterruisse, quominus poeticæ perfectioni consuleretur: ausi sumus Antæi fabulam, quæ in quarto est, reducere ad illud temperamentum, quod in huius viri impetu atque licentia desideratur. Quam fabulam quum totam neque probaremus neque damnaremus, effusum calorem illum ad certas leges redegimus æquabilitatis. Recisa nánque sunt à nobis superflua, quasi Syluã declamantis de Briareo & aliis. præterea sublata sunt quæ non constabant. Ait enim Antæum sesearenis cõsperfisse: vt ex eiusmodi terræ contactu perpetuas vires consequeretur. nequaquam igitur ab Hercule tunc fuisset victus: quippe qui terram semper tetigisset. Ad hæc in ipsa lucta scribit Antæi crura ab Hercule percussa manu. hoc igitur qui potest? quarè nos genu, non manum posuimus ibi. Illud quærẽdum ab antiquis: quum staret Antæus in lucta, terram pedibus cõtigisse. quemadmodum ergo vel deiici vel tolli potuit: si parentis contactu dicitur inuictus fuisse? selegimus autem quę essent optima: nostráque adiunximus, quasi semicentonem: sed suo stilo. nostro enim longè alios numeros addidissemus.

Terra parẽs, nec post genitos effœta gigãtes:
Sed quasi collectis vteri conatibus vni,
Extulit Antæum, tanta se mole ferentem,
Vt vetus hoc solo steterit tum gloria fratrum.
Illi etiam, ne fortè foret superabilis vllis
Viribus, hoc dederat munus sæuissima mater,
Quàm materna diu contingere tergora posset
Infractus, seipso & melior, reparabilis esset.
Ille igitur hominũque met⁹, ter rórque leonum,
Omnia vasta dabat. cæsis cultoribus agri,
Et saltus pastore vacant, & littora nautis.
Fama mali terras monstris æquòrque leuantem
Magnanimum Alcidẽ Libycas exciuit in oras.
Ille Cleonæi proiecit terga Leonis
Antæus Libyci. tum duro brachia nexu,
Immotúmque caput rigida ceruice tenetur.
Mirantúrque habuisse parem. Certamine primo
Noluit Alcides effusis viribus vti:
Pòst, vbi colla diu frustra tentata lacertis:
Exarsit pudor: incũbítque, trahítque, quatítq;,
Exhauritque virum. tum creber anhelitus olli
Arida corda quatit: gelidus fluit vndique sudor.
Tum ceruix excussa premi, tum pectore pectus
Vrgeri, tum euruato percussa labare
Crura genu. iam terga viri cedentia victor
Duplicat: & medium compressis ilibus arctat,
Inguináque infertis genubus dirũpit. ibi omnẽ
Explicuit sine lege virum: tremit excita tellus
Pondere. vix pressus tetigit grauis arua, repentè
Intumuere tori, vacuósque induruit artus.
Et stetit: & visus melior quàm cœperat antè.
Rursus inexpletæ repetunt certamina pugnæ:
Rursus opes reparant: telluris viribus ille,
Ille suis. plus miratur Ioue natus, ab illo
C Quàm patitur: quoties defessum deiicit hostem,
Surrexisse nouum: postquam victoria damno
Constitit: & toties victor, dum vincitur, exit.
Consilium subit Alcides: tactæque parentis
Sẽsit opem. Stãdum est ergo mihi, dixit: & vltrà
Non credẽre solo: miseróve iuuabere casu.
In me Antæe cades. Sic fatus sustulit altè
Luctantem in pectus iuuenem. moriẽtis in artus
Non potuit nati tellus summittere vires.

Sed iam nos ad felicissimam ætatem conferamus.

SECVNDA ÆTAS.

Caput VII.

D Qvum virtutes alii aliæ ætati datæ sint à natura: cunctæ simul inuentæ sunt in secunda. Cæterùm candor ei venustásque peculiaris. ac ne vnum quidem affectatæ dictionis inuenias authorem. singulos igitur adeamus.

Gratius, Cornelius Gallus, Quintilius Varus, Sabinus, Propertius, Ovidius, Tibullus, Catullus, Horatius.

Cvm duo elegantes poetæ venationis præcepta poemate tractarint, Gratius & Nemesianus: de hoc suo loco nõ diximus: quem in animo haberemus cum Gratio comparare. Tolletur enim labor noster, aut leuabitur saltem. neque enim nostri versus suppone-

tur illis:sed alter alterius aut lima aut cēsor esse poterit. Igitur Nemesiani stilus candidus, nec vulgare sonans. minus tamen prudenter in operis principio numerum mutauit. vbi nánque dixit *cano*, subdit *pandimus*.

Venandi cano mille vias, hilarésq; labores:
Discursúsq; citos, securi prælia ruris
Pandimus. Præterea Syluæ propior, atque effusus. GRATIVS castigatior. solo enim versu proponit, & semiuersu inuocat. tum narrat candidissimè,

Dona cano diuûm, lætas venantibus artes,
Auspicio Diana tuo. Malim tamen aliud quàm *lætas*: siue *placidas*, siue aliud melius excogites. Nemesianus autē falsam sibi vindicat gloriam, quum ait,

-ducitq; per auia, qua sola nunquam
Trita rotis. nam ante illum Gratius. Multa quoque faciunt mihi negotium,

-& latè campos metatur apertos. Equidem metam nullam ponerem: sed potius *ostentat*, quàm *metatur*. & quid opus habet *curru* venator? *-iuuat aurato procedere curru.* nec muscus inest pratis,

-intacto premimus vestigia musco. & loquutio dura, *-qua sola nunquam Trita rotis.* *Nullis* potius quàm *nunquam*. Et illa dura, & partim plebeia, partim affectata,

Obuia Calliope facies insistere prato
Complacito. rude hoc. illud affectatum,

-rudibus qua luceat orbita sulcis. Quomodo lucet si nō est *trita*? quomodo, si *nunquam* sulcos habet à *rotis*? hoc enim est *orbita*. Nimis quoque immoratur in fabulis recensendis. ad septuaginta versus impendit, extra materiam expatiatus, antequam venationem aggrediatur. Quod pudentissimus omnium poetarum Maro paucissimis absoluit,

-quis aut Eurysthea durum: & quæ sequuntur. Ille quoque versus è triuio,

Sit chlamys aurato multum subtegmine lusa.

Et ille,

Fœcundos aperit partus matura grauedo.

& pessimus numerus, & abusus est Romana voce. *Grauedo* enim pectoris tātùm morbus est. De canibus vterque longè elegantissimè. Hoc errat Nemesianus, quòd in principio quum partitus sit canū genera in Lacedæmonium, Molossum, Britanum, Hispanum, Pannonicum, Libyeum; ac mox faciem, quæ optima esset, descripserit, deinde exercuerit ad tentamēta venationis, tum morbos leuiter attigerit: redit ad canum patrias,

Grauedo (margin)

Quin & Thuscorum non est extrema voluptas.

Longè exactius ille simul cum natalibus ipsis designat mores, animos, vires, celeritatem, sagacitatem, faciem. & sanè diuini versus multi: velut ille,

Sed premit inuentas, non inuentura latentes
Illa feras. Sed & festiuus. nam quum Geloni populi sint ad prælia acerrimi: canes ait illorum martem detrectare: contrà Acarnanes tam viri quàm canes similes,

Sic & Acarnanes subierunt prælia furto:
Sic canis illa suos taciturna superuenit hostes.

Quæ verò vtrobique describuntur species, poterunt inter se comparari. Illud vulgare epithetum simul & insuaue,

Verùm vbi Caurino perstrinxit frigore vesper.

Vbi verò canum tum morbos tum remedia describit Gratius, satis ostendit ætatis suæ felicitatem. sunt enim luculentissima. Omnino verò ei Nemesianus impar: atque etiam lōgè minor,

CORNELIVS GALLVS durior. sententiarum tamen lepore ac festiuitate condiuit asperitatem numerorum. Quod Lyricum inscribitur, illius sanè non est, sed inepti cuiuspiam. ea verò Elegia, in qua canitur Aquilina, quāquam habet sententias elegiacas, tamen hominis est Græcæ literaturæ ignari, & quem ratio fugerit syllabarum. In sequenti,

Atque sub exhausto pectore pingue femur.

Non est *femur* sub *pectore*. neque pectus exhaustum probaueris, quasi Phthoe laboret. melius Ouidius,

Et castigato suberat sub pectore venter. Oportet ventrem castigatum esse, femur pingue, plenum, tumidum, teretibus toris firmum. Pectus semiplenum, pressum, cōstans: non laxum, non tumidum, non siccum.

Ætna tanta est: vt non penitus temerè Virgilio attributa esse videatur. Quidā tamen Quintilii Vari autumāt: quibus nos quoque interea facilè assentimur. nam Maronis non esse maximum est argumentum, quòd nusquam ei similis est. id quod in Diris, & in Ciri planè animaduertimus. nam ne culicis quidem ita spreuit omnia, quin seipsum sit imitatus. quod enim fuit in Culice rude,

O bona pastoris: si quis non pauperis vsum
Mente prius docta fastidiat, & probet illi
Omnia luxuriæ preciis incognita, curis
Quæ lacerant auidas inimico pectore mentes.
Si non Assyrio fuerint bis lauta colore
Attalicis opibus data vellera: si nitor auri
Sublaqueare domos animum non angit auarum,

& quæ sequuntur: miris versibus excoluit in secundo perfectissimi operis,

O fortunatos nimium, sua si bona norint,
Agricolas: quibus ipsa, procul discordibus armis,
Fundit humo facilem victum iustissima tellus.
Si non ingentem foribus domus alta superbis
Mane salutantûm totis vomit ædibus vndam:
Nec varios inhiant pulchra testudine postes,
Illusásq; auro vestes, Ephyreiáq; æra:
Alba nec Assyrio fucatur lana veneno, & quæ sequuntur: tum iccirco huc adducta, vt ostenderem quod dicebam, seipsum imitatum esse Maronem, expolitis versibus atque sententiis quas in primoribus studiis excussisset: tum vt cognosceret leges modósque poeta noster, quibus commodiores nobis ipsis esse possimus. Quare & alios videamus. & in eodem poematio, de quercubus

cubus loquens, ait,

Illas Triptolemi mutauit sulcus aristis.

In primo Georgieôn,

Chaoniam pingui glandem mutastis arista:

Item,

Et piger aurato procedit Vesper ab Oeta.

Damon ait, *-tibi deserit Hesperus Oetam.*

At eorum omnium quæ in Ætna legũtur, ne vllum quidem in tribus operibus extat vestigium. Quin idem argumẽtum vbi tractatur, tam sunt diuersæ phrasis, numeri, spiritus, vt nihil aliud ad testimonium opus sit. Toto quidem poemate canitur Ætna: at priuatim illa quãtum distant à Virgilianis?

Pellitur exustæ glomeratus nimbus arenæ:
Flagrantes properant moles: voluuntur ab imo
Fundamenta: fragor tota nunc rumpitur Ætna:

B Grandis igitur poeta Quintilius: nec temerè ab antiquis dilaudatus. Splendida sanè oratio, & non vulgaris. etiam sententias quærens & inserens. nihil tamen quod nos detineat.

SABINVS autẽ adeò tenuis, vt verè sit vmbra Ouidii, & quasi eius ἀντεγχειρήσις. neque dignus in cuius censura multũ operæ ponamus.

PROPERTIVS facilis, candidus, verè elegiacus: tersior tamẽ quàm existimatus est à Criticis. nam & amat quædam quæ minimè sunt vulgaria: & quibusdam locis paucorũ iudicium sequutus videtur. nam & principiũ operis tum elegans est, tum compositum. In primo tamen libro apparet ambitio quædam claudendi pentametrum vocabulis multisyllabis. qui numerus mollior iudicatus est etiam in Iambicis. Penè igitur eòquisisse atque corrogasse voces existimatur, quibus obnoxias efficeret sententias. id quod manifestius deprehẽditur ad calumniã constituendam, quòd in sequentibus libris aliter instituit: quasi defecerit eum similis materia. aut fortè castigatus vel ab amico, vel à seculi iudicio elimatiore: quod iam probarat & Ouidium & Tibullum, frequentius alterum vtentem bisyllabis, alterũ longis illis penè nunquam. Sequutus verò Corinnæ consilium est, quod illa Pindaro dederat, ne sine fabulis poemata conderentur: esse nánque eas illorum animam. inculcat igitur quantum potest. Cæterùm cùm D ea omnia iam sint vulgata, nostrum poetam vehementer tum ab ipsis, tum ab ignotis abstinere iubeo. nam quemadmodum in illis nulla gratia, ita in his etiam odium subesse arbitror. Pro his igitur sententiæ sunto dulces, luculẽtæ, non languidæ, non affectatæ, non nimis frequentes.

Iam verò ad eum peruenimus locum, in quo & ingenii magnitudo, & acumen iudicii exercenda sunt. Quis enim de OVIDIO satis dignè dicere possit: nedum vt eum audeat reprehendere? Dicendum tamen non obtrectationis causa: sed vt illius magnitudine nos quoque crescere valeamus. Incipiamus igitur ab eo loco, in quo suam accusat negligentiam. neque enim quæ ibi dicũtur, inter se videntur conue-

A nire. ait enim,

Corrigere est tantò res est magis ardua, quantò
Maior Aristarcho magnus Homerus erat.

Qui si id vult, vt emendandi vel studium, vel opera, vel labor longè sit difficilior quàm calor ille componendi: quónam pacto hisce carminibus maiorem facit authorem compositionis, id est Homerum, quàm castigatorem, hoc est Aristarchum?

Fastorum stilus facilis, candidus: eruditio prisca & multa. ac tametsi materia non semper admittat cultum, ingenium autem viri non sæpe: multis tamen in locis seipso limatior atque tersior est. Quòd siquis nolit eius vel lasciuiam vel licentiam tolerare, aliis numeris penè omnia illius poemata poterit interpolare. hoc tamen vetat pudor animos nobiliores: qui non B insectando, sed admirando antiquitatem, ineunt gratiam à posteritate. Paucula igitur ex propemodum infinitis,

Edidit hos nobis ore priore sonos.

Concinnius, *voce priore*. vox enim soni species est. & sequens pentameter sic staret,

Quod petis: & mentem concipe mente meam.

Quæ verò aut in hisce, aut alibi acutè dixerit, penè sunt infinita: velut illa,

In precio precium nunc est.

-mille animas vna necata dedit.

Et illud in Epistola,

Medea Medea forem. Versus autem ille diuinæ est rotunditatis,

Cedere iussit aquam: iussa recessit aqua.

C & in epistola Deianiræ,

Speq́; timor dubia, spesq́; timore cadit.

Et Hypermestra,

Quæ bos ex homine est, ex boue facta dea.

Tanto minus laborati libri tristes. nam de Tristibus malè inscriptos suprà declaratum est: quemadmodum & de Ponto, nihilo maiore cura commendandi. Epistolæ omnium illius librorum politissimæ. nam & sententiæ sunt illustres, & facilitas composita, & numeri poetici. Quæsitus quoque splendor ex imitatione simulatæ veteris simplicitatis: velut,

Castori Amyclæo, & Amyclæo Polluci.

D Non placet tamen,

Nil mihi rescribas, attamen ipse veni.

quid enim aduersatiua? *Ocyus ipse veni.*

Hanc tua Penelope (an memeris?) tibi mittit V-
Scribendi periit tempus: at ipse veni. (lysses.

Et solœcon est,

Denique quisquis erat castris iugulatus Achiuis:
Frigidius glacie pectus amantis erat.

Quid enim facit illud, *Quisquis*?

Victa suis Troica fata canunt.

Non erant *victa fata*: imò Troianum fatum vicit. vicit enim Troianorum vota: quia in fatis erat Troiam capi.

Omnia nanq́; tuo senior te quærere misso
Retulerat nato Nestor.

Neque hic vlla causa reddẽda est. Igitur illud

nanq́, diſpungendum. non enim relatio Telemachi efficiebat, vt Græci prælia pingerent vxoribus. Durum eſt, A

-muras, quod fuit antè ſolum.

Murus enim nunquam *fuit ſolum*: Itaque melius in Faſtis,

Hîc vbi nunc Vrbs eſt, tunc locus Vrbis erat.

In Epiſtola Briſeidis,

Auxerunt blanda grandia dona prece.

Vide an melius, *blanda preces.*

Iuro: fallentem deſeruiſſe velis.

Inſuauis & languida oratio. malim ſic,

Iuro: ſi fallam, deſere: pœna decet: aut *placet.*

Nec tibi magnificum: fœmina iuſſa mori.

Melius per interrogationem, *An tibi?*

Eſt mihi qui foſſo pectore ſanguis eat.

Magis placet, *Vt tibi dilecto pectore.* B

In Phædræ epiſtola peſsimè cõſuluit perſuaſioni, illo verſu,

Et pariter noſtrûm fiet vterque nocens.

Omnino eum ſuſtulerim, atque hunc aut huic ſimilem ſubſtituerim,

Quæ mihi amor certus, quæ tibi fata parant.

In Oenones, verſus leoninus,

Vim licet appelles, & culpam nomine veles.

Sicut & in Hermiones,

Vir precor vxori, frater ſuccurre ſorori.

Itaque malim, *Vim licet hanc dicas.*

Alterũ haud facile mutare eſt. oportet enim tota illa ſtare, *auxilium fratris, mariti, ſorori, vxori.* impræſentia illud excogitaui,

Fratrem orat ſoror, vt pugnet pro coniuge cõiunx. C

Illud ſimplicius,

Vxorem tibi vir, frater defende ſororem.

Illud coactius,

Ecce ſoror fratrem expecto, coniunxq́, maritum.

Illud rectius,

Fratris opem ſoror imploro, coniunxq́, mariti.

Multa aliter poſſum, quæ nolo, ac ne hęc quidem à me eſſent poſita, niſi neceſſe fuiſſet oſtendere quantum vir ille ſibi pepercerit, quum meliora multò poſſet. Inter Heroidas Dido artificioſiſsimè, cõpoſitiſsimè, ſcitiſsimè, elegantiſsimè loquitur. Muta illud,

Oppoſitæ frondes, vellera & alba tegunt.

Iam alibi monuimus, non minus feliciter coniunctionem illam poſtponi. Sane commodius, D

-velleraq́, alba.

Nota mihi freta ſunt Afrum tangentia littus.

In aliis codicibus, *frangentia.* & ſanè accedit ad maris naturam ſonus numerorum, *Frum, Fran.* mihi tamen plus placeat, ſi dicat *mutantia*. nihil enim melius exprimat Syrtium naturã: quarum infida ſede litus Africæ modò propius ſit certam pelagi profunditatẽ, modò longinquius. Hermione,

Hæc tibi ſub domino eſt Pyrrhe puella ſuo.

plus ſapiat,

Hæc tibi de domino Pyrrhe petenda truci.

Aſpera pro charo bella tuliſſe toro.

etiam potuit *vacuo.* Deianira,

Se tibi pars terræ, tibi ſe tota æquora debent.

Si intelligas ob monſtrum Heſiones pacata maria: non erunt tota. quare ita dicendum,

Se tibi terra omnis, tibi ſe multum ęquora debent.

quòd ſi illud malis, intellige tota æquora ob Oceanum admiſſum in Mediterranea, & in Oceanũ emiſſum Mediterraneũ: vt peſsimi Græci pluſquam fabulantur,

Si cumulas ſtupri facta priora nota.

plenius *notis*. nam tametſi vnum erat crimen, tamen ſic dixit Cicero, Notas inurere: multis enim notis vnum deſcribitur nomen. Denique poetis licet numerum alterum alteri ſupponere. ſic pectora & corda de vno tantùm. ſic ipſe in epiſtola Medeæ, Abſyrti corpus, *corpora* dicit. à quo tamen abſtinere malim. Illa verò planè Ouidiana, id eſt arguta, ac digna quouis Epigrammate,

Falleris & neſcis, non ſunt ſpolia iſta leonis,

Sed tua: tuq́, feræ victor es, illa tui.

Videamus Medea quibus verſibus aggreditur accuſationem ſuam,

Vt tibi Colchorum, memini, Regina vacaui:

Ars mea, quum peteres, vt tibi ferret opem.

Profectò neque ſtructura, neque numerus laudabilis. quid enim eſt hîc, *memini?* aut quo pacto *Regina*, viuo patre, viuente ſucceſſore? An verò audeamus ſic reformare,

Quum te prætuleram demens, patriæ atq, parenti:

Vt fieres noſtra perfide victor ope. aut,

Quum te præferrem Colchorum perfide regnis:

Et potui puras conſcelerare manus.

Quid illa?

Iſſet anhelantes non præmeditatus in ignes,

Immemor Æſonides, oraq́, adunca boum.

Immemor hîc nihil eſt, niſi addas beneficii aut mei, aut promiſſorum. neque *boum ora* fuerunt *adunca*: ſed cornua.

Iuiſſet meritos non præmeditatus in ignes

Et ferro æripedum cornua torua boum.

vel loco huius pentametri illum poneres,

Texiſſet dubiam tunc mihi morte fidem.

aut illum,

Præueniens fractam nunc mihi morte fidem.

Tunc ego te vidi, tunc cœpi ſcire quis eſſes.

argutius, *-nec cœpi ſcire quid eſſes.*

In Paridis epiſtola mutilus ille locus eſt,

Forma, vigorq́, animi, quamuis de plebe videbar,

Indicium tectæ nobilitatis erant.

neque enim cohærent cum ſuperioribus. Itaque aliquot verſus deſiderari videntur: quibus declararetur quemadmodũ paſtoribus datus fuiſſet ad alendum. quo facto fatum vitaretur. Sicut ergo deſunt hîc, ita ibi redundant,

Quum Venus, & Iuno, Pallasq́, in vallibus Idæ

Corpora iudicio ſuppoſuere meo.

Cuius rei duo ſunt argumenta: primum, quod in verſu pręcedẽte nomen eſt Palladis: ait enim,

Contempta eſt virtus, Pallade dante mihi.

Hæc infãtia lõgè abeſt ab ingenioſiſsimo poeta. Alterũ, quod ſuprà latius omnia narrauit. quod iudicium

iudicium nostrum est illis contrarium, qui superiora tollenda putant, non autem hæc. sunt enim illa Ouidii nitida & luculenta, non dura, vt illis videbantur. tum verò in responsione repetitur eorum sententia,

Vnaq; quum regnum, belli daret altera laudem:
Tyndaridis coniunx, tertia dixit, eris.

Quam Helenæ responsionem frustra simul ac temerè amouerunt ab Ouidianarum cēsu Critici. nam & easpirat vigétque illius ingenium: & stilus idem, ac nescio an maior in hac sit ars. etenim per initia tractat causam tanquam iniquam: deinde quasi dubiā: postremò cedit. Sententiæ verò in illa diuinæ: quantas qualésque materia illa pati potest. Ponam igitur aliquas, in quibus elucet vis illius ingenii similis sui,

Esset vt officii merces, iniuria, tanti?
Qui sic intrabas: hospes an hostis eras?

Similis enim in Laodamiæ, de eodem Paride,

Tam sis hostis iners, quàm malus hospes eras.

Et nonne illud verè Ouidianum?

An quia vim nobis Neptunius attulit Heros:
Rapta semel, videor bis quoque digna rapi?
Crimen erat nostrum, si delinita fuissem.
Quum sim rapta: meum quod, nisi nolle, fuit?

In illis expressus Ouidius,

Nec tamen irascor: quis enim succenset amanti?
Si modò, quem præfers, non simulatur amor.

& quæ sequuntur omnia: vt,

Quòd tam per longas, Spes tua venit aquas.
Hei mihi iam didici, sic quoque posse loqui.
Non tu plus cernis. sed plus temerarius audes.

Illis seipsum imitatur in Oenones,

Quid bibulum curuo proscindere littus aratro?
- quid arena semina mandas?
At tu dissimula, nisi si desistere mauis:
Sed cur desistas? dissimulare potes. &,
De facie metuit: vita confidit. & illum
Securum probitas, vita timere facit.

& illud igneum ex Ouidiana fornace,

Quod malè persuades, vtinam bene cogere posses:
Sic mea rusticitas excutienda foret. &,
Certus in hospitibus non est amor: errat, vt ipsi.

Quis neget illud Ouidii?

-cum ventis noster abibit amor. sic,
Demophoon ventis & verba & vela dedisti.

sed & illa prorsus,

Tu quoque quî poteris fore me sperare fidelem:
Et non exemplis anxius esse tuis?

Etiam illo se imitatur,

Is tibi soliciti causa timoris erit. Penelope,
Res est soliciti plena timoris amor. &,
Oblitus nostro crimen inesse tuum.

& quod alibi toties, *Da veniam fassæ.*
& alia multa penitus ex eadem officina. Quòd siqua præterea videntur curiosis meliore cura perfici potuisse: iidem meminerint hoc quoque cæteris Epistolis obiici posse. nā sanè versus hic in illa plusquam monachalis est,

Si te vidissem primus de mille fuisses.

verùm ad alia. Acontii epistola tenuis admo-A dum & lasciua: neque satisfacit. quæ iccirco aliquādo penè persuasit mihi, se non esse Ouidii. Responsio verò duriuscula, quanquā arguta, facit etiam plus dubitare. Tres epistolæ, Vlyssis, Demophoontis, Paridis ad OEnonen, sanè parui sunt momenti. quas propterea qui negāt Sabini esse: si Sabinus quantus fuerit nesciunt, quónā pacto negare audeāt? non meminere illo quoque seculo extitisse Marsos, Suffenos, Volusios, Bauios, Meuios, Anseres. Cassii quoque Parmensis scripta minus accurata fuisse prodiderunt. sed de Epistolis satis.

Amores ipse suos olim castigauit. Libros enim quinque ad trium redegit compendium. Multa arguta, multa culta, multa lasciua, luxuriantia, effusa: multa in quibus omnia præter licentiam à nobis desiderantur. noluimus tamen B laborare, quum pigeret libelli. Lōgè verò magis lesit animum ars illa amatoria. nihil enim aliud quàm nugæ. Illud animi gratia paulò attentius cognoscendum est. In vndecima Elegia secundi amorum videtur fuisse versus ille, quem scribit Seneca Criticorū animaduersionibus esse sublatum. cæterùm in libris Senecæ mendum est: sic enim legitur,

Gelidum Boream, gelidum nomen. hoc enim nihil est. Ego puto sic scriptum,

Egelidum Borean, egelidumq; Notum.

Argutia est in ambiguo significato eiusdem vocis, attributæ duabus contrariis vētorum naturis. quippe *egelidus* est vt enodis: item *egelidus* vt edurus. Arbitror igitur fuisse in prima quinque C librorum editione illum: qui quum Criticis non placuisset, mutatum esse à poeta in secunda editione: vbi sic nunc legitur,

Et gelidum Boream, præcipitemq; Notum.

Verùm sanè Auster minimè præceps est. non enim ab excelso, sed ab imo loco flare dicitur. sic igitur potius,

Præcipitem Borean, egelidumq; Notum.

Hoc quoque non est contemnendum, quod de principiorum splēdore diximus alibi: atque hic considerandum est. non enim probantur quæ insuauia & coacta sunt: quale illud,

D *Siquis in hoc artem populo non nouit amandi.*

Quis non videt coactum à versu disiecisse membra, quæ sua cohærent natura? Alius dixisset,

Siquis in hoc populo leges non nouit. aut *morem.*

Denique potius sic, *Artem siquis in hoc, &c.* De Metamorphoseôn verò libris quid sentiamus, declarandū est. Sanè digni quos felicior fortuna sequuta esset, vt essent emendatiores. id quod & ipse cōqueritur versibus luculētis: inter quos ille diuinus,

Sed quasi de domini funere rapta sui. Quāobrē tot locis reformari possūt: vt propior iniuriæ castigatio esse videatur. Sunt tamē in ipsis penè infinita, quæ alius viri ingenio nunquā meliora effici posse putē. neq; verū est quod aiebat ille, Ouidiū nullo alio duce quàm seipso militasse. nāq; & totū Trāsformationū argumentū trā-

A stulit è Græcis. quippe tum Parthenius, tum alii eandem materiam tractauere: & multa sunt quę ex antiquis Latinis, ex Græcis ipsis Tragœdiis expedire in promptu sint: Medeæ, Myrrhæ, Penthei, & aliorum: qualia sunt quæ ad Io, quæ ad Ino pertinent. Armorum quoque iudicium, quod propter summum ac rarum artificium est admirabile, ex Accii fabula potuit illi repręsentari. Igitur quum multa liceret nobis aut reprehendere, aut tollere, aut addere, aut castigare, aut immutare: paucis erimus contenti, ne penitus eum contempsisse videamur. Ergo principium operis admodum infelix censeri potest,

In noua fert animus mutatas dicere formas
Corpora. dij cœptis: nam vos mutastis & illas:
Aspirate meis.

Sanè breuitas pura & scita: at numerus non bonus, *animus mutatas.* syllabæ nánque iisdem concurrunt elementis. B Præterea non est vsitata illa dicendi ratio, *formas mutatas in corpora.* non enim sic loquar, Æneas mutatus est in nouas sedes: sed, mutauit sedes. Philosophi quoque mutant corpora sub formis. materia enim per formam fit hoc. Accepit igitur *mutatas*, pro eo quod est trāslatas: aut *formas* pro figuris. Pręterea quid est, *& illas*? & illas: & quid aliud? Iccirco sic ausi sumus,

Quas mutata nouas immotis corpora formis
Induerint facies: se vt mirarentur in illis:
Tecta fide veterum canimus miracula vatum.
Dii, quibus imperium hoc, rerum variare figuras:
Et fluxo reparare orbi sua semina cœptis
Aspirate meis.

Malè quoque sibi constat. negat fuisse mare ac terras. ait enim, *Ante mare & terras.* tum autem, *Quaq; erat & tellus, illic & pontus & aer.* nam qui poterant esse, si non erāt? Præterea non poterāt, si erant, esse in eodem loco. voluit sic: Ante terrā, scilicet, in suum reductam globum. Ad hæc, si erant habentia pondus & carentia pondere: satis manifestum est non potuisse pugnare quin per seipsa vincerent. ex lite enim fit amicitia: ita vt quod succumbit, velit succūbere. verùm hæc supra poetæ crepidam. Quo verò modo dixit illud? *–circumfluus humor Vltima possedit.* neque enim aqua vltima est. Duæ sunt Philosophorū veterū opiniones. quidam aiebant mare esse quasi lacum in terra: D ambiri enim ab ea, atque in sinu contineri, circuniectis quasi ripis. alii è contrario, Terram vniuersam esse insulam. id quod sanè verum est. nullum enim mare est, præter Caspium, quod non continenti tractu cum alio mari coniungatur atque perpetuetur.

Tota terra est insula.

Illud,

Et subiecta tegunt curua vineta carina:

sic efficies efficacius,

Et curua sulcata tegunt vineta.

In secundo autē ratio reddenda est Phaethōteæ aurigationis. Perducit enim ipsum per totū Zodiacū eadem die: quod spatiū annuo labore exhauritur à Sole. idq; non ab Oriēte vulgato in Occidentem: sed à suo oriente, qui orienti diurno contrarius est. ac de his satis.

A Facilius è TIBVLLI locis expediemus censurā nostram. Vniformis ille penè totus est: vtque discedens ab seipso, eodem penè gyro concluditur. audis enim casas, focos, rura, nemora, prela, spicas, sacra tum sæpe, tum multùm. Omnium verò cultissimus, nec redundās in Elegia. In fine quarti Epigrammata sunt & dura, & languida, & insuauia. Elegiam quoque ad Iunonem non optimo consilio confectam iudices. orat enim eā pro impudicitia suæ puellæ: quod esset numen matronalis castitatis. Quod verò etiam apud Ouidiū designari potuit, in hoc authore tam frequens non placet vsus infinitiuorum illorum, Cōtinuisse, discubuisse, increpuisse, pertimuisse, & alia vsque ad fastidium: etiam persoluisse: quorum tum flexus, tum crebritas arguit hominem vel ignauum, vel inopem B consilii in verbis corúmque sonis tum inueniendis, tum collocandis. Laxior etiam est aliquando, quàm quantum ab eruditiorum auribus ferri debeat: vt in illis,

Tunc tibi lena precor diras. satis anxia vinas:
Mouerit è votis pars quotacunque deos.

& satis plebeium est tertii principium,

Martis Romani festa venere calendæ.

Tot spondæi, tantus eiusdem penè vocalis sonus: saltem ita disponeret,

Romani festa Martis.

nec illud politius,

Sed primùm Nympham longa donate salute.

quid si sic?

Sed teneram facili donate salute puellam.
Sed dominam rata primùm donate salute.

C Quinetiam copulatiua verbo addita vehementer apud me malè audit: vt in illo,

Fœmina præfractas conqueriturq; fores.

quod tametsi & à magnis poetis, & à nobis quoque factum est olim: nunquam tamen, ac ne tunc quidem quum facerem, probaui. Poematium quo laudat Messalam, adeò laxum est, adeò vacuum numeris: vt primo effusum calore, nunquam castigatum: prius penè editum, quàm absolutum fuisse videatur. modò nánque dicat aliquid, parū quo dicat modo curat. Quē cùm, vt ipse profitetur, maximum canat Heroem: splendida oratione, compositis numeris dicere decuit. D nunc verò humi repit: atque ita repit, vix vt vsquam sese attollere audeat. nam qualia?

Quisque tibi maiora gerit castris ve foróve.

&,

Nec tamen hinc, atque hinc tibi laus maiór ve minórve.

Vlysseam verò, quippe rem vulgatam, ineptè excutit, vt interserat. tandem verò quum Vlysis errores percurrit, ait,

Sit labor illius, tua dum facundia maior.

Præfert Messalæ facundiam Vlysi. infert tamen non aptè,

Nam te non alius belli tenet aptius artes.

Particula *nam*, non reddit facundiæ causam: sed transit ad bella.

In illis autem mala connexio,

Aut quis equum celerémve arcto compescere freno
Possit: & effusas tardo permittere habenas?

vacat enim *ve*. & illa non cohærent, *permittere habenas tardo*: imò *auido*.

Quadrupedemq́, arcto celerem compescere freno.

aut, *Quadrupedem luctantem arctus componere fre-*

Posset: & vndates auido permittere habenas. (uis

E' triuio inde carmina,

Instant: compertum est veracibus vt mihi signis.

Fortuna, vt mos est illi, ne aduersa fatiget.

Solus vtroque idem diceris magnus in orbe,

& alia permulta: in quibus quũ sint errores non pauci, abstinui à castigationibus. Cæterùm illa non meliora,

Teq́, interecto mundi pars altera Sole.

Et nulla incœpto perlabitur vnda liquore.

Dixeris,

Lubrica nec facili tractu perlabitur vnda.

Illud bonum,

Densa riget glacie, faciemq́, induta niualem.

Recentiorũ tamen ambitio aliquorum ad hanc ideam fortasse detorsisset,

Densa rigent duram in faciem niuis aut crystalli:

vel, *Sed stupet in faciem niuis, & rigida crystalli.*

In illo,

Cui fuerant flaui ditantes ordine sulci:

si non placet *ditantes* pro diuites, da illum,

Vndantesq́, nouo Cereales ordine sulci.

Importunè quoque coactus à numeris, mutat tempora. quod siquis alius fecit: vt sanè fecit: fecit mollius. Sunt autem hæc,

Quin rapidum placidis etiam mare constitit vn-

Vlla nec aerias volucres perlabitur auras: (dis,

Nec quadrupes densas depascitur aspera syluas.

Ad hæc in die festa magis probarim volantium cantillantiúmque auicularum lasciuiam. è quibus non solùm voluptatem, sed etiam capias auguria. hinc enim est & præpes & oscen. Neque epithetum *aspera*, placet. nam si agro sunt otia & impunitas herbis: etiam mites absistere par est, non solùm feras. Quanto purius noster Imperator, *nulla neque amnem*

Gustauit quadrupes, nec graminis attigit herbam.

CATVLLO docti nomen quare sit ab antiquis attributum, neque apud alios comperi: nequedum in mentem venit mihi. nihil enim non vulgare est in eius libris. eius autem syllabæ cùm duræ sunt, tum ipse non rarò durus: aliquando verò adeò mollis, vt fluat, neque consistat. Multa impudica, quorum pudet: multa languida, quorum miseret: multa coacta, quorum piget. nam inuitum tractum esse, & multùm & sæpe constat, à suis versibus. Cur enim aliter sentiam, quandiu in memoria habeo tot spondæos in Hendecasyllabis dactylorum expulsores? & ibi deest pronomen,

Ait fuisse nauium celerrimum.

& toties productam breuem finalem à subsequenti, *Propontida trucemq́, ponticum sinum:* vbi maluit quàm *Propontidem*, propter *trucem*: ob soni similitudinem. quæ fuit ratio vt etiam dixerit,

Arida modò pumice expolitum: non *arido*. quæ

A vocalis bis erat in sequenti aduerbio.

Et inde tot per impotentia freta.

Nec deprecor iam si nefaria scripta.

Nulla fugæ ratio, nulla spes.

Neque curat elidere vocales,

At tu Catulle obstinatus obdura.

quod semel Cicero ab se factum excusat ibi,

Qui Etesiæ esse feruntur:

at ille etiam atque etiam,

Deferri mane inquio puellæ.

Malè est me Hercule, & laboriosè.

Vno in lectulo erudituli ambo.

Te in circo, te in omnibus libellis.

& dissitas dictionum syllabas transferre,

Qui illius culpa cecidit, velut prati.

Quanam te mala mens misselle Rauide.

Salisubsiliq́, reconditorum.

B *Gallicum Renum, horribilesq́, vltimosq́.*

vbi etiam redundat copula. Nec tibi sine iudicio prætereundæ sunt voces quædam, aut venustæ, aut poeticæ, aut peregrinæ, aut alio flexu, quàm visa sint secula politiora. *Gaza, Plexemum, Carbatina, Myrmice, Anilitas, Creui, Deposiuit*, & alia talia. Galiambicum carmen diuinum est, frustráque à nobis sæpe tẽtatum. Argonauta quem inscripsit librũ, falsò inscripsit, quemadmodum alibi quoque dictum est: argumentum enim est, Achillis natalia. cæterùm Ariadna maximam item partẽ agit. Depicta verò vestis illa fuit Græcorum imitatione, qui clypeos etiam intulerunt in sua poematia tales tantósque, vt vniuersa opera occuparint. cuiusmodi

C Hesiodo quoque ascribitur. Stilus mollis, tersus, rotundus: qualem alibi diximus in Ciri Virgiliana. verus sanè aditus, gradúsque ad Æneidis diuinitatẽ. Profectò mediocre hoc dicẽdi genus Criticorũ aut superat, aut etiã eludit diligẽtiam. Admisit verò hoc in opere spondaicos tam frequentes, vt vltro eos ad elegantiam quæsisse videatur. Amauit etiam nonnulla suo arbitratu dicere: vt *pergignunt* quàm progignunt, *gnate* quàm nate. *Rectas* quoque *lauros* inuenit, prodidítque ille vnus omnium. nullam equidem vnquã recto stipite à nobis visam memini. Paucula sunt præterea, neque magni momenti, quæ

D animaduertas,

Putridaq́, infirmis variabunt pectora palmis.

Non conuenit *putrida*: potius,

Et tenera infestis. Mœstáque luctisonis.

Quum teres excelso coaceruatum aggere bustum.

potius;

Funereum celso congestũ ex aggere bustum.

Nam simulac fessis dederit fors copiam Achiuis.

commodius,

Nam simulac dederit fessis fortuna Pelasgis.

Nam simul annuerit fessis fors obuia Graiis.

Proijciet truncum summisso poplite corpus.

Si *corpus truncum* est, quomodo ipsum illa *proijciet*? neque placet omen virgineæ cædis in Epithalamio. In carmine ad Ortalum, tantum est hyperbaton, vt quatuordecim versus

exhauriat. excuſabitur, quòd fratris pathos ad eum vſque locum abſtulerit orationem.

Hactenus multo labore, nõ ſine maximis periculis defuncti ſum'. Cæterùm hîc nobis cùm haud liceat conquieſcere: id ſupereſt conficiendum, vt penè nihil egiſſe mihi videar. quis enim HORATII ſtilo putet vllam cenſurã eſſe potiorem? Eſt enim omnium Latinorum Græcorúmque poetarum elaboratiſsimus. nam in Lyricis quem ſonum, quos numeros, quam maieſtatem quæſiuit, obtinuit. quæ omnia quum in aliis neglexit operibus, omiſit ſine gloriæ diſpendio. quam puritatem, elegantiam, venuſtatem in vtriſque appetiit, cõſequutus eſt. Duritia tamẽ quæ in Lyricis tegitur, in dactylicis offendit. nam ſi quis arbitratur ſatis eſſe, verſum pedibus ſenis concludere, haud mecum ſentit. Voluit purè loqui: eſto. at ea puritas quominus officiat dictionis lenitati, danda opera eſt. Lutulẽtum ait fluere Lucilium: at ego ipſum ne fluere quidem dico. Et quoniam quidam ſtolidi ita eum ſunt admirati, vt ſolum ſciſſe Satyram ſcribere iactitarent: Iuuenalem verò non Satyrum, ſed declamatorẽ exiſtimandũ: perpendendum eſt acrius quis ſit Satyræ finis. Ac Satyram quidem eſſe à tragicis introductam ad diluendam ſæuiorum dramatum atrocitatem: ſatis eſt ſuo loco dictum. quum verò riſus captaretur, iſque duceretur vel à ridiculis euentis, vel à dicacitate qua populũ perſtringerent: interdum vtrunque, nonnũquam alterutrũ deducebãt in ſcenã. Poſtea verò quàm etiã Mimi ſunt introducti: ſolis iis iocularia reliquerunt Satyri, ſibi maledicentiam reſeruarunt. quod inſtitutum ſequutus LVCILIVS, eò acrimoniæ progreſſus eſt, vt meritus ſit à Iuuenale ſic deſcribi,

Satyra à Tragicis introducta

Enſe velut ſtricto quoties Lucilius ardens
Infremuit: rubet auditor, cui frigida mens eſt
Criminibus: tacita ſudant præcordia culpa.

Inde iræ & lacrymæ. Igitur non ſemper quæritur riſus: hoc enim væcordiæ potius atque amentiæ: ſed obiurgatio, quæ eſt altera pars ſapientiæ. quippe quum primum eius officium ſit, eiuſmodi præcepta dare, quæ ad bene beatéque viuendum noſtros animos comparare poſſunt: quod reliquum eſt, auerſa ingenia reprehendat. Quòd ſi hanc partem concedunt nobis, riſum ſibi vendicãt: videamus quemadmodum ne hac quidem profeſsione ſimus inferiores. quod antequam aggrediamur, recenſenda ſunt in Iuuenale nõnulla, quæ adeò ſunt acutè dicta, vt vix vni aut alteri par ſit Horatius,

Iuuenalis

Exul ab octaua Marius bibit, & fruitur dys
Iratis: at tu victrix prouincia ploras.

Quid enim argutius dici queat, quàm nos fructum capere ex ira deorum: vt quod obeſt, iuuet? quid tam diſsimile, quàm victorem plorare? At quomodo ſcribit ſumptus inanes?

Qui bona donauit præſepibus.

Quid de ſceleſtus, qui per mala facinora ſunt locupletati?

Criminibus debent hortos, prætoria menſas.

quúmque adoraretur pecunia, admirabile id,

-nullas nummorum ereximus aras.

Et illud deſperatorum,

-votáq; deponunt.

Et de ſumma ſcelerum,

Omne in præcipiti vitium ſtetit.

De ſimulatore,

Frontis nulla fides.

Feſtiuiſsima figura de vitæ reſiduo,

Et ſupereſt Lacheſi quod torqueat.

Adulatorem,

Nocte dieq; poteſt alienum ſumere vultum.

Diminutio oratoria,

Hoc precium ſquammæ? Potuit fortaſſe minoris
Piſcator quàm piſcis emi.

Auarum quàm rotundè,

-diues tibi, pauper amicis.

Sed illud valde feſtiuum,

Anſeris ante ipſum magni iecur, anſeribus par.

Acutè & hoc,

Et melior fatis donaret homuncio.

Sanè nihilò minus,

Virro ſibi & reliquis Virronibus.

Et alius modus attributionis,

-& cum tota Carthagine migra:

quia Carthaginem victam in ore haberet.

Connexio quoque cõtrariorum iucundiſsima,

-illam quam laudibus effert,
Horreat.

& modus dicendi feſtiuus,

-quam ſextus & octogeſimus annus
Pulſat.

Sicut & illud de fœmina ſatagente,

Quæ fugit à ſexu.

Notatio rhetorica de ingenio muliebri,

-iram atque animos à crimine ſumunt.

Nihil illo ſalſius,

-ſed quis cuſtodiet ipſos
Cuſtodes?

Nihil illis acrius,

Túne duos vna ſæuiſsima vipera cœna?
Túne duos? ſeptem, ſeptem ſi fortè fuiſſent.

Hoc acceptum eſt fortaſſe de Ciri Virgiliana: ſic enim ibi,

Téne ego plus patrio dilexi perdita regno?
Téne ego?

Sed & id vrbanum,

Tunc par ingenio precium.

Illud diuinum,

Summum crede nefas, animam præferre pudori:
Et propter vitam viuendi perdere cauſas.

De periculis,

-quanti ſua funera vendant.

Quàm generoſum illud?

Ergo ignominiam grauiorem pertulit omni
Vulnere.

Multa tegitur illis verbis: & efficaci indicatione oſtenditur fœcunditas,

-dedimus quod famæ opponere poſsis.

Hoc acutum & feſtiuum ſimul,

-madidiq; infantia naſi.

Illud ex opinione vulgi ſtolidiſsimi: præſertim in Gallia,

A cenſu famam trahit.

Non potuit illis clarius deſcribi anxietas habendi,

-propter patrimonia viuunt.

Erepti

Erepti è naufragio,

-fatumq́, valentius Euro. &,

Spes vitæ cum Sole redit. Illo verò non potest quicquam salsius aut amarulentius,

-si curant cunctos punire nocentes:

Quando ad me venient? Hæc è multis pauca, quę ita, nō plebeia dicēdi ratione posita sunt ab illo. ne adducam sententias ita crebras, vt ne tamen conquisitæ sint. De risu autē ita censeo, neque in hoc, neque apud Horatium quippiam ridiculum esse, qualia fabricatus est Aristophanes. Cæterùm vrbana & salsa multò plura Iuuenali attribuas, quàm excipias ab Horatio. sunt autem multa loca tanquam fundamenta quædam festiuitatis. Ab irrisione,

Quo tondente grauis iuueni mihi barba sonabat.

A notatione,

-veniat lectica Mathonis

Plena ipso. Cum indignatione,

Partes quisque suas ad mensuram inguinis hæres.

&, *-si Laurenti custodit in agro*

Conductas Coruinus oues. &,

Nuper in hanc vrbem pedibus qui venerat albis.

&, *-Speculum ciuilis sarcina belli.* Ex ambitione,

Aut Lugdunensem rhetor dicturus ad aram.

Ex nequitia dissimulata,

Doctus & ad calicem vigilanti flectere naso.

Ex illusione de malo versu,

Qualemcunq́, potest: quales ego, vel Cluuienus.

Ex importuno,

-& Augusto recitantes mense poetæ.

Ex despectu & vilitate notatio,

Iudæis, quorum cophinus fœnumq́, supellex. &,

-sequitur sua quemque culina. &,

Propter quod Romæ cum boccare nemo lauatur.

Notationes præterea multæ,

Lectus erat Codro Procula minor. & quæ sequūtur, vsque ad illum versum;

Nil habuit Codrus, quis enim negat? & tamen illud

Perdidit infelix totum nil. &,

-stantis conuicia mandræ

Eripiunt somnum Druso, vitulisq́, marinis. &,

Corbulo vix ferret tota vasa ingentia, & quæ sequuntur omnia festiua. Ex tenuitate,

Me, quem Luna solet deducere.

Ex impotenti auiditate,

Sic inde huc omnes tanquam ad vinaria currunt.

Ex definitione,

Si rixa est: vbi tu pulsas, ego vapulo tantùm, & quæ sequuntur: vt,

-libertas pauperis hæc est:

Pulsatus rogat, & pugnis concisus adorat:

Vt liceat paucis cum dentibus inde reuerti.

Quid illo magis expressum?

-hoc tu fui cinctus patria quondam

Crispine papyro: Illusio ex contrario,

-iam quartanam sperantibus ægris, pulchram sanè spem. Ex calumnia valde sapidum,

Non dubitaturi fugitiuum discere piscem.

Et de eodem adulatio festiua.

Ipse capi voluit. Ex comparatione, siue collatione,

Quantum vix redolent duo funera. Apparatus verò concilii, & quasi S.C. de Rhombo adeò est elegās & vrbana, vt nihil suprá. Ab amentia,

Qui nunquam visa flagrabat amore puellæ.

Attributio ex historia: vt ibi de figulo,

-subitusq́, Prometheus. Adulatio in re inepta & absurda, *-sed ex hoc*

Tempore iam Cæsar figuli tua castra sequantur.

Ab impuritate,

Vnus Iberinæ vir sufficit. Ocyus illud

Extorquebis, vt hæc oculo contenta sit vno.

Ex ritu,

Et vetus indulget senibus clementia porcis.

Qua vrbanitate vsus quoq; Augustus est: cùm dixit, Malle se esse Herodæ porcum, quàm filiū.

Ex ridiculo,

-citharœdi cauda magistri. quis enim non rideat hoc? Ex decoro,

In Corum atque Eurum solitus sæuire flagellis,

Barbarus, Æolio nunquam hoc in carcere passos.

Acumen est in seruitute ventorum apud Æolū, quæ designatur per vocem illam *carcere.*

Ex indignitate, *-ardis*

Iuppiter hæc, nec labra moues cùm mittere vocem

Debueras vel marmoreus? maluissem, *fulmen* quàm *vocem.* Illa etiam salsiora ex veritate,

-vt video: nullum discrimen habendum

Effigies inter vestras, statuamq́, Bathylli.

Illud ex eruditione profectò festiuum,

Et qui nec Cynicos, nec Stoica dogmata legit,

A Cynicis tunica distantis. seueram sanè differentiam, si *tunica* tantùm distant.

Illo verò nihil salsius, de Claudio,

-tremulumq́, caput descendere iussit

In cælum. quia inter diuos relatus, in Orchū raptus fuit. Sanè valet facetum illum titulū: ἀποκολοκύνθωσιν dico, quem ἀντὶ τῆς ἀποθεώσεως posuit ad irrisionem,

HORATIVS autem pauca horum similia. Fabellas quidem & Apologos interserit suauissimos: sed quibus nullo modo risus moueatur. Acutè dixit illud, Horati⁹.

-quàm sibi non sit amicus. &,

-famæ seruit ineptus. &,

Inuidiam placare paras virtute relicta. &,

Non horam tecum esse potes. &,

Teq́, ipsum vitas fugitiuus. &,

Ad strepitum citharæ cessatum ducere curam.

Risus ex dicto festiuo in hoc,

-equi frenato est auris in ore.

Simile est vrbanis definitionibus nostris, Quid est vxor? scabies animi mariti. Quid est popul⁹? mare seipsum mouens. Et ex Publii Mimis multa eiusmodi,

Hæredis fletus sub persona risus est.

Ex facto ridiculo, in quinta Satyra secundi, de anicula vncta. sed illud præter expectationem omnes superat vrbanitates,

O Laertiade, quicquid dicam, aut erit, aut non.

Quod deprauant Grammatici.

Hæc igitur cùm ita sint: non est à Satyris excludendus temerè Iuuenalis: sed eum tantò anteponere decet Horatio, quantò melior Horatius Lucilio iudicatur. Si neque argumentorũ varietate par est illi Horatius, neque dexteritate tractandi, neque vbertate inuentionis, neque crebritate sententiarum, neq; acrimonia reprehensionis, neque acumine dicendi, neque facetiis aut vrbanitate: istorum Criticorũ vel ineptum, vel malignum, vel factiosum iudiciũ deprehendetur. Age verò quando non solùm Satyra ipsa, verùm etiam quoduis opus scripturáque simplex esse debet & vnum: neque in Satyris, neque in Epistolis, at ne in Poetica quidem, in qua hoc ipsum præcipit, obseruauit. quippe qualencunque materiam aggressus fuerit, illico erumpit in Satyricas reprehensiones. credò ad id rapiente ingenio suo. id quod vt clarius pateat, non pauca loca nobis adducenda sunt. In prima statim Ode mortaliũ studia excutit, quẽadmodum in I, Satyra. In II,

Audiet ciues acuisse ferrum, &c. In III, tum alia tum illa, *-si tamen impiæ*

Non tangenda rates transiliunt vada.

In sequenti,

Iam te premet nox, fabulæq; manes.

In sequenti,

Miseri quibus intentata nites.

Illa est tota reprehensio,

Lydia dic per omnes,

Te deos oro, Sibarim cur properes amando,

Perdere? sicut & XI.

De quartadecima, nihil dicendum: seipsam enim prodit: nec minus ea quæ sequitur. non parum duodeuicesima, & vicesima quinta. Item altera ab hac, & vndetricesima. sed & idem sapit tricesima tertia & quarta, & quinta, & octaua. Qua diligentia si in cæteris quoque vtaris, eundem spiritum deprehendes. Iam verò Epodos præter paucula, nihil aliud spirat. hos enim Parios Iambos Romanos ab se primo factos temerè gloriatur. quis enim nescit à Catullo id antea felicissimè factitatum? nam cuiusmodi sint Horatiani, mox videbimus. Verùm vt ad id vnde digressi sumus redeamus. non semper quod semel orditus est detexit. quippe tertiam Satyram cùm ita incœpit, vt in Tigellio damnaret homines inæquales: oportuit hoc prosequi. at ille transilit ad malignos animos, qui peruersè omnia interpretantur. postremò diuertit ad disputandum contra Stoicos: quòd peccata paria nõ sunt. at quæ disputatio? nempe quæ id concludat: Stoicum neque esse regem, neque sapientẽ. In secunda Satyra cùm proponat extrema esse vitiosa, ac propterea medium eligendum: iubet abstinere à matronis: rectè sané. narrat incõmoda atq; pericula illis, *Hic se præcipitem dedit,* &c. Nec puduit eadem in fine repetere ibi, *- ne vir rure recurrat.* Quod loquacitatis, & obliuionis, aut negligentiæ vitium non prætereũdum. hic primus error. alter illo, cùm deletis præceptis

A modò positis, laudat concubitus meretricios. Quinta Satyra tota frigida: à qua nihil doceri queas. Eam quam posuit Messi atque Sarmenti altercationem, puto esse omnium insulsissimam: nisi huic anteponas cœnam Natidieni, aut Rupili cum rege ineptissimam controuersiam. in qua etiam plus octo versuum hyperbaton animaduertendum est. Cùm verò Vlyssem ita loquentem inducit,

Visne tegam spurci Damæ latus: etiam atque etiam videndum est, an per poeticam prolepsim defendi queat. alias debuit introducere personas. non enim cogitur ab historia. sicut & id dubitare possumus: vbi gentium inulas inuenerit acidas. Quibus è locis neque temerè, neque frustra contendemus, Iuuenalem longè accura-

B tioris Satyræ authorem esse. Sanè prima adeò pulchra est, adeò rotũda: vt nihil extet. Sexta diuina tota, & quæ grandem spiret poetam. Decima quoque optima est. Quod si damnant in Iuuenali copiam exemplorũ, atque propterea per conuicium declamatorem vocant: eadem ratione philosophi nomen à Cicerone tollant, declamatoris attribuant. quis enim eo copiosior, siue legas quæstiones Tusculanas: siue libros tum de Fato, tum de Diuinatione? Aristotelis quoq; liber secũdus Oeconomicôn, post aliquot præcepta totus absoluitur exẽplis historiarũ. quid? soli oratori licebit vti ad subsellia exaggeratione? distributione? Nonne vel communium rerũ

C exemplis, vel priuatis tum fabellis tum historiis addenda est anima scriptis nostris: sine quibus tota poesis mortua est? quid? nonne idem ab Horatio factitatum est? nam quot quantáque de Auaro in prima Satyra? Primùm enim defodit aurum. deinde de aceruo. tum de iugeribus. postremò conferuntur vel commoda vel voluptates haurientium hinc è flumine, inde ex vrna. ad hęc exempla duo, Atheniẽsis cuiusdam, & Tantali: ac mox de Vuidio. In secunda de mœchis exempla vsque ad fastidium. Secunda pars tertiæ pura est declamatio. Idem potest obiici ex illis quartæ,

Hic nuptarum insanit amoribus, & aliis quæ sequuntur. Obseruabis etiã quæ ex prima & ter-

D tia secundi afferre queas. Eadem verò argumẽta si vtrinque conferantur, nunquam inuenies Iuuenalem inferiorem: sæpe etiam præstantiorem. Octaua enim longè est excellentior quàm sexta Horatii. Etenim perpauxilla de virtute, cũ qua comparat vulgarem nobilitatem: multa de seipso.. vbi non eum pudet ignauam commendare vitam, nullisque ciuilibus officiis luculentam: vt natalia sua libertina verè prodat. Decima quoque Iuuenalis cum prima Horatii comparetur, de votis studiisque mortalium: sanè ille tibi poeta videbitur, hic ieiuni cuiuspiam theseos tenuis tentator. Multis etiam locis astrictior, & castigatior Iuuenalis est: veluti de formica in sexta,

Tamen vtile quod sit

Prospiciunt aliquando viri: frigusq; famemq;
Formica tandem quidam expauere magistra.

at HORATIVS multo tractu orationis,

Paruula nam exemplo est magni formica laboris.
Ore trahit quodcunque potest, atque addit aceruo
Quem struit, haud ignara ac non incauta futuri.

Ampullatur deinde supra Satyram,

Quæ simul inuersum contristat Aquarius annum,
Non vsquam prorepit: & illis vtitur antè
Quæsitis, patiens. tum autem quid est *patiens*? tiam profectò nihil tum patitur: non igitur *patiens*, sed genialiter gaudens. In verborum quoque collocatione non semper optimus obseruator. coactus enim truditur aut ad asperitatem aut ad licẽtiam. veluti cùm postponit quæ ex vsu præponi consueuere. quemadmodum fecit ibi, *Aulæa ruunt si.* quam temeritatem castigauit atque irrisit olim Ariphrades, comœdiæ veteris author: cùm illuderet Tragicis qui dicerẽt, *δωμάτων ἄπο.* verùm hæc labes allata fuerat antea ab ipso Homero, non sine maximo flagitio decoris atque suauitatis, *οὐρανόθεν πρό*: cælitus ad. tantum potuit versus vis, & authorum ignara securitas, contemptúsque posteritatis. Sic,

Et qui nocturnus sacra diuûm legeris, melius, *diuûm sacra.* & inconcinna illa,

Penè macros arsit, dum turdos versat in ignẽ:

neque in igne versabat,

Pene arsit macros turdos, dum versat ad ignem.

Etiam in illis dubito,

Flere vt si filius immaturus obisset:

mihi videtur adultus magis lugendus.

Nõ omnibus placet Dau' illius, cùm philosophatur. nã tametsi adducit ea tanquã audiuerit de Crispini ianitore: tamen multa memini me audire à philosophis disputata, quorum ne nũc quidem ausim me idoneùm recitatorem profiteri. Sic & inepti profligatíque & pudoris & iudicii barbari, suis in colloquiis Lanium ac Salgamarium de rebus diuinis tanquam theologos faciunt disputare. De Satyris hæc: de Epistolis deinceps videamus.

Erasmi colloquia

Eiusdem stili Epistolæ, sed nitidioris. harum verò argumenta cùm varia sint, suo quæque iudicio metienda ac perpendenda erit. Quædam enim sunt familiares, haud magna (vt ille ait) cũ re. tertia pura est admodum, miniméque ambitiosa. quartam auxit præceptionibus bene viuẽdi. quinta quoque valde familiaris est: exit tamen ad loquendum de ebrietate, præter propositum. Aliæ sunt commendatitiæ, vt nona: nihilo vtilioris operæ. aliæ conatus habent philosophi ad frugalitatem & libertatem: vt decima. de temperantia, vt duodecima. Cæterùm in sextadecima, vbi rus descripsit, exilit temerè ad discutienda præcepta sapientiæ. Sic in duodeuicesima, ingressus eam disputationem qua reducit virtutem ad medium ab extremis: saltuatim agitur per præcepta diuersa, quæque inter se nulla cohærent affinitate. Septima adeò elegans est, adeò vrbana, vt ad eas virtutes nihil addi posse

A videatur. at sexta nugatrix de beatitudine: vtitur autem verbo *admirari* ambiguè. nam admiratio in Philosopho est impressio rei nouæ ad causam disquirendam. quæ sola via fuit prima tum ad virtutem, tum ad scientiam: atque ex hisce porrò ad beatitudinem. at hic ait nil admirari creare felicitatem: intelligit percelli rerũ æstimatione. Harum autem, vt ita dicam, sapientium Epistolarum ratio atque natura, neutiquam differt à Satyra. nam quemadmodũ medicina aut præseruat à morbis, aut eos tollit: Ita Epistolæ proponũt ea quibus à vitio abstineamus: Satyra illis pugnat quibus vitia extirpentur. quamobrem qui versus in Satyra septima, idem in Epistola prima,

B *Leuo suspensi loculos tabulamq; lacerto.*

Maxima pars primæ Satyra est, & secundæ, & quintædecimæ. tota vndeuicesima lacerat imitatores: ad Augustũ, veteres poetas & populi iudicium. In vltima verò postquã de poetis scribere cœpit, proripit se ad insectationem auiditatis: secunda verò adeò ineptus est, vt ab eruditioribus nequeat tolerari. quis enim dicat Homeri nugas esse potiores præceptis philosophorum? An rectè facit Agamemnon, cùm petenti patri negat se daturum virginem? hoc sequeris tu? Nam quare cœtus vniuersus non diremit litem? non erat rex Agamemnon populi, nõ procerum, cuius libidine exercitus morbo periclitaretur: sed imperator ad bellum tantùm. Non rapit ei Chryseidem Achilles, sed reddit patri,

C donat deo, mutat pro salute populi. Quare pro Paride sustinet bellum Priamus? bellum? imò interitum filiorum. quare pro mœcha? Quare deos adulteros, ignauos, seditiosos, factiosos facit? Quæ Vlyssis sapientia, cùm iret ad Polyphemũ ignotum? cùm ad Antiphaten? illius vafritiam anteponit Crãtoris & Chrysippi sapientiæ. Nolo impræsentia cum Homeri puerilibus ineptiis ineptire. Satis ostendit Plato quanti eum faceret, quando interdixit sua Republ. Prima verò Epistola quouis melle dulcior est. Sẽtentiæ appositæ, dictio casta, rotunda, suauis. quapropter arbitror postremam omnium factam, primã positam ob luculentam raritatem. Itaque dicit,

Nunc igitur versus, & cætera ludicra pono.

Quarè etiam Epistolarũ librum Satyris postponendum censeo. Id quod cùm in vetustis ex-

D emplaribus videamus: nescio quid cõsiliũ in mẽtem venerit iis qui inuẽtum ordinem subuertêre. Grammatico nihil infelicius. credo quod viderent versum illum, *- summa dicende camœna*: quasi verò non hanc ipsam postremam intelligeret. Sunt in ea quoque ad institutionem sapientiæ præceptiones. verùm vbi ait,

Nunc in Aristippi furtim præcepta relabor:

quomodo res sibi, non se rebus summittat? nãque Aristippum, vt ipse ait, omnis decuit & status & res. quippe omni & loco, & tẽpori, & personæ non solùm cedebat, verumetiam seruiebat. Haud ita Diogenes, qui ne Polypo quidẽ cru-

do sese voluit summittere. Hæc de Epistolis in vniuersum: illa priuatim, Multi versus frigidi aut incompti. quid enim ineptius illo?

Viribus veris, per riuos, flumina, lamas.
Verùm vbi oues furto, morbo periêre capellæ.

Apud nos quidem ouis pecus morbosius: quanquam in libris pastionum aliter scriptum est. Etiam est animaduertendum quo vsu Penelopes procos appellat Sponsos. Quis eos spopōdit, aut despondit? Præterea ne illud quidem prætereūdum: ait enim se *ponere versus, & cætera ludicra*: at verò qui sibi constat, tot postea versibus compositis, non depositis?

De arte quæres quid sentiam. Quid? equidem quod de arte sine arte tradita. nam quod principium? nempe Satyræ. Summa tot versuū hæc. Ea scribere quæ inter se conueniant. tum statim de modo inter breuitatem & laxitatem: & quantū ibi Satyræ rursus? Tertio loco, quod in primo esse decuit: deliberatio de materia eligeda. Quarto de ordine: quem sanè mutilè docet. In quinto iā de partibus eloquutionis. quod præceptum trahit cauda sententiarum: at interea poeta suspensus nihil discit. Sexto de accommodatione versuum ad materiam. Septimo de venustate. hoc tamen pertinet ad vim legésque eloquutionis: simul de efficacia. Octauo de personis, earúmque oratione atque moribus. Nono de imitatione. Decimo de prudentia in scripturæ modo. Vndecimo de modo rei ipsius, quod est argumenti. Duodecimo redit ad personarū mores ab ætatibus. Tertiodecimo de repræsentatione fabularū. Quartodecimo de chori officio & apparatu. Quintodecimo de Satyrarum tum argumentis tum phrasi. Sextodecimo de pedibus. Septimodecimo de prudentia ad edendū, simul & exhortatio ad imitandum. cùm tamen alibi vocet imitatores, *seruum pecus*. Decimooctauo insectatur veterum iudicium. Decimonono de Tragœdiæ inuentione. Vicesimo casti gat præcipitatam editionem. Vicesimoprimo Satyram exercet aduersus poetas. Vicesimosecundo ostendit vnde peti possit materia rectè scribendi. Vicesimotertio redit ad Græcorum commendationem. Vicesimoquarto Satyra est aduersus studia illiberalia Romanorum. Vicesimoquinto statuit virtutes duas poeseos: docēdi, delectandi. Vicesimosexto repetit modū scriptionis. Vicesimoseptimo materiæ rationem. rursus repetit virtutes supradictas. Vicesimooctauo dat leges excusationum. Vicesimonono examinat poematum naturas. Tricesimo statuit poeseos excellentiam. Tricesimoprimo quod primò admonuerat repetit, Ex ingenio suo cuiq; laborādum. Tricesimosecundo hortatur ad iudicia & castigationes. Tricesimotertio poeseos ortum atque honorem. Tricesimoquarto disputat ad poesim vtrum plus conferat, ingenium an ars. Tricesimoquinto informat poetæ futuri vitam. Tricesimosexto Satyra contra recitatores, quam vsque ad finem deducit. Hæc est Ho-

A ratii ars: quam si præceptores nostri nobis olim ad hunc modum partiti essent, eius sanè facies nota fuisset, ita vt aliundè auxiliū petendū esse intelligerem. tūc autē admirāda erat simplicitati nostræ: propterea quòd vbi illā prælegeramus, nihil incremēti cepisse animos nostros satis cōstabat, vel ad inueniendū, vel ad inuenta eloquendum. tibi verò opera ac diligentia nostra, & vniuersum propositū, & partes, & ordo qualis est, manifestè patet. Nunc ad politissima eius carmina contemplanda transeamus, in quibus considerandis maior laudis atq; admirationis, quàm castigationis apparatus erit.

Carminum igitur libri, vel iucunda inuentione, vel puritate sermonis, vel figurarum tum nouitate tum varietate, maiores sunt omni non B solùm vituperatione, sed etiam laude: neque solo dicendi genere humili, quemadmodum scripsit Quintilianus, contenti: verumetiam sublimi maximè commendandi. quid enim altius aut præclarius illis?

Post ignem æthereà domo
Subductum, macies & noua febrium
Terris incubuit cohors:
Semotiq; prius tarda necessitas
Leti corripuit gradum. &,
Scriberis Vario fortis, & hostium
Victor Mæonij carminis alite. &,
Quis martem tunica tectum Adamantina
Digne scripserit: & quæ sequuntur. &,
Sub lacrymosa Troia
Mœnia, aut virilis
C *Cultus in cædem, & Lycias proriperet cateruas*
&, *Permitte diuis cætera: qui simul*
Strauêre ventos æquore feruido
Deprœliantes, nec cupressi,
Nec veteres agitantur orni.

Hæc & alia per portiunculas. At tota illa, *Quem virum, aut Heroa lyra vel acri,* & quæ sequuntur. Item XIIII, & XV. quarta & vicesima. Tricesima verò prima adeò assurgit, vt facilè probet iudicium nostrum. nec inferior tricesima quinta. Prima quoque secundi est altiloqua: sicut & quintadecima. Par spiritus in vndeuicesima, & in sequenti. sed & prima tertii magnifico dicendi genere structa est, & secūda. ter- D tia verò grauissima. Quarta nec Pindaro cedit, ac ne quinta quidem. quin sexta quoque altissimè sonat: haud paulò minor sextadecima. at vicesimanona incipit lenissimè. tum verò semper assurgit eo vsque, quò nemo aliorum peruenire possit. Vltima eiusdem libri miscuit etiam fastum cum maiestate. Quarta verò quarti, profectò aliarū nulli cedit magniloquētia. quā quæ sequitur, tametsi eò non aspirat, in eadem tamē luce versatur: sicut & sexta, quæ simul nitore quodam venustatis perfusa est. Nona altior est, & seuerior. qualis & quarta decima: nec minor eam sequens. Quæ recensere coactus sum, vt virum maximum, atque etiam cum ipso Pindaro in hisce conferendum, à calumnia vindicarem.

Nam

Nam & Pindaro accuratior est, & sententiis crebrior, neque sibi, vt ille indulgens: sed nô sine auditoris reuerentia, audax ad eam præstandam magnitudinem, quæ neque illi oneri, vt nobis miraculo sit. In eo nihil laxum est, nihil hiat. omnia cohærent, ita vt vnum tota illa esse videantur. Cæterę cantiones partim in humili dicēdi stilo, vt,

Vitas hinnuleo me similis Chloe. &,

Ne sit ancillæ tibi amor pudori: atque aliæ, partim in mediocri, vt illæ,

Mecœnas atauis edite regibus. &,

Otium diuos rogat in patenti: atq; aliæ. Omnes inquam tantæ sunt venustatis: vt & mihi & aliis prudentioribus omnem ademerint spem taliũ studiorum. Inter cæteras verò, duas animaduerti quibus ne ambrosiam quidem aut nectar dulciora putem. Altera est, tertia quarti libri,

Quem tu Melpomene semel

Nascentem placido lumine videris.

Altera, nona ex tertio,

Donec gratus eram tibi.

Quarum similes malim à me compositas, quàm Pythionicarum multas Pindari, & Nemeonicarum. quarum similes malim composuisse, quàm esse totius Tarraconensis rex,

Igitur tametsi tam magnificè de Horatii carminibus sentio: tamen dabunt ingenuo nobilíque pudori nostro veniam studiosi, sicubi etiam optauimus potiora.

Principiò nos offendit idem argumentum tot locis tractatum. nam vt omittam quæ in Satyris atque Epistolis ad hanc eãdem tractantur rationem: vide nihil differre materiã primæ cãtionis primi, & primæ tertii. Eædem sententiæ decimæ, & sextædecimæ secundi. multis quoq; aliis in locis aut eadem, aut similia repetuntur. Quod verò ad dictionem attinet, sanè duriusculus est in prima. neque placet illud. ait enim, Si quis ambiat honores & magistratus: aut, Si quis horreo condidit vniuersum Libyæ frumentum: horum neutrum moueri posse vt fiat pauidus nauta. Quid mirum? Potius diceret, ambitiosum illum non posse allici ad agriculturam, etiã propositis diuitiis ex Libya vniuersa. Malim etiam legere,

Sublimi feriam vertice sidera, quàm *sidera vertice*. In sequenti verò non pauciora sunt dispiciēda. Primùm, non est portentum niuis copia, sicut grandinis. neque nocet nix. deinde haud satis intelligo quamobrem conqueratur Ilia. neq; enim si doleat Romanorum vices ex seditionibus, adiungat etiam à fluuio diluuii calamitatem. neque Iliæ potius quàm Romuli interest. Neque finis respondet principio. & illud nimis laxum,

Omne cùm Proteus pecus egit altos

Visere montes. Neque enim omnes egit pisces: & verbum *visere* non satisfacit. Preterea quamobrem Regis monumentum, aut Vestæ templũ diruit fluuius ob ciuile bellum? num Vestæ au-

A det Ilia incommodare? Denique si omnia fato fiunt: quare non probat Iupiter? aut si Iupiter non probat, cur aduersus fatum Tyberis ruit? Sine vult Cæsaris vltor esse: quid igitur Romæ pulcherrima ac religiosissima quęq; demolitur; cùm Romam ipsam Cæsaris nepotibus promiserunt fata? Ait item summas vlmos fuisse colũbarum sedem. vix hoc persuadeas rerum Naturæ consultis: nisi columbas accipias pro palũbis.

In t i i, Ode ait, Austrum præter cæteros ventos summum habere imperium in mare Adriaticum. quod esse falsum intelliget, qui sciet Adriaticum rectà excurrere in Vulturnum. cuius impetu etiam crescit Ionio subinuecto Adriaticum. Boreæ quoque subiectũ est, qui ex alto spirat: quamobrem miræ vastitatis fluctus B excitantur. premit enim: itaque etiam sustollit. Hoc enim aquæ proprium est, vt quæ pars deprimitur, subeat in proximam: atque ita tollat ad curuationem. Auster autē ex decliuiore parte flans, frangitur Apœnino. quamobrem non subruit, sed radit. Iccirco quod notauit Gellius, etiam postquam cessauit, mare adhuc est fluctuabundum. Præterea non est verum ab Austro Adriaticum aut aliud pelagus trãquillari: quare igitur dixit *ponere*? & commodius præposuisset hoc illi: *Ponere seu tollere*: crescet anque oportet orationem. Atqui maiore vi opus est ad ciendas tempestates, quàm si permittas mare suo tantùm motu ferri.

C In quarta, *Vulcanus ardens vrit officinas.* Non vrit caminos: deficerent enim. at non deficiunt. Et quænam *machinæ carinas siccas trahunt*? in aqua sanè fluitánt. Quòd si dicas hyeme subductas, deduci in mare: neutiquam id machinis aut tractu fit: sed pulsu, phalis subiectis. nec placet epithetum officinarum, *graues*. neque cohæret tota ea pars parti cui subest. Quid enim Gratiis choros ducantibus cum marculis Cyclopum? an excusabis eò quòd χάρις est apud Homerum vxor Vulcani? oportet enim commento quopiam subuenire, ac referre gratiam magnis viris. Melius, *vrget officinas*. quippe magistri est operas vrgere. Nec prudenter appellauit, *exilem Plutoniam domum*. nihil quippe capacius. quid enim non potuit recipere? aut quid satur remi-D sit, quod grauaret regnum?

In quinta, quæ merum nectar est, verbum posuit paulò languidiusculum, *emirabitur*. neq; enim explet ambitum animi amatoris. quippe merus verúsque furor est. Equidem probarim *detestabitur*: dixit enim *flebit*. nō tamen damno: nempe stuporem voluit intelligere.

In sexta, *Imbellisq; lyræ Musa vetat potens*: arrideat magis, *Musa potens vetat*.

In octaua, quæ pulcherrima & mundissima est, *Quid latet, vt marinæ*

Filium dicunt Thetidis sub lacrymosa Troiæ

Funera? Non sanè conuenit, Latet Achilles in Scyro sub Troiæ funera.

In nona, *nec dulces amores*

Sperne puer, neque tu choreas. Versus coegisse videtur eum, vt pronomen interponeret.

In decima, *Voce formasti catus & decora*

More palæstræ. melius, *lege palæstræ*. resonatio nánque illa insuauis, *decora More*. neque est sicut in Satyra,

-quarta vix demum exponimur hora.

Ora manusq́; tua lauimus Feronia lympha.

Sicut alibi notauimus ex Homero, [illegible]. Præterea minus satisfacit epithetum *decora*: sicut neque illud,

Ilio diues Priamus relicto. Quid enim hic *diues*, qui esset omnium miserrimus mortalium? orbus penè liberis omnibus: vniuerso penè regno spoliatus. Potius *mærens* aut *infelix*,

Vndecima si à nostri temporis poeta quopiam scripta esset, nequaquam inter probas admitteretur.

In duodecima, *cuius recinit iocosa*

Nomen imago: Echo interpretamur. potius dato quàm accepto indicio significatus. est enim vocis imago. quam vocē nisi addideris, nihil sonat. Malim de vera imagine, *cuius referat vetusta Nomen imago*. Quo in poematio nobilissimo notabis numerum in illis,

-temerè insecutæ: non autem simpliciter, *sequutæ*: duabus de causis. Primùm idem sonus quinquies repeteretur: quater sanè, & similis in diphthōgo. deinde quòd elisio auget numeri magnitudinem,

Cæsaris fatis data: melius, *fato*

In tertiadecima nō conuenit rosea ceruix: sed lactea. Et cùm dixit, *roseam ceruicem, cerea brachia*: colorem quoque indicare suspicabimur. sicut apud poetam, *Cerea pruna*: profectò plus sapiat, *lactea*, vt in Epigrammate Græco, [illegible], aut lygdina.

In quartadecima, animaduertēdum est quibus legibus de vna modò naui dixit, *carinas* in numero plurali,

Nil pictis timidus nauita puppibus,

Fidit: imò fidebat Brutus, neque timidus erat. quare *tumidus*, non *timidus*: & *fidat*, non *fidit*.

In quintadecima, duo consideranda. Primū,

Sublimi fugies mollis anhelitu.

non intelligo ex toto Galeno quid sit sublimis anhelitus. dixerim,

Pulsanti fugies pressus anhelitu: etiam *quassus* plus habet efficaciæ. Alterum, cùm ait Achillis classem prolaturā diē Ilio. non enim fuit classis: sed ipse.

In sextadecima, *-nec tremendo*

Iuppiter ipse ruens tumultu. quanquam pronomen emphaticon est. tamē ne versus id persuasisse videretur, maluerim abstinere, & in hæc mutare ac meliora, *Iuppiter horrisonus tumultu*, vel, *nec tremenda Fulminis horrisoni ruina*. nec cum ipso dixerim, bilem stomacho appositam. neque boni Philosophi interest, existimare partes nostras exceptas esse ex aliorum natura animalium

A quibus nos constitueremur. neque Prometheus coactus fuit, aut coactus fecit. Et quid est, cor è limo facere, bilem de Leone mutuari? neque rectè dicas, *muris aratrum* impressum: sed murorum loco deiectorū. & Aristoteles & alii apud Laertium philosophi, hominem rerum naturalium regulam dixêre.

In decimaseptima metiendus ille tibi versus est non incautè,

Nec Martiales hædilia lupos. etenim vox *hædilia* ex Spondæo & Pyrrichio constat. vnde neq; integer dactylus ex prioribus, neque ex vltima syllaba dactyli principium cōstitui potest: ex vtroque tamen duo dactyli. quod suspicor ad Græcorum exemplum factum.

B Duodeuicesima tota insuauis, coactísq; numeris quæsita, potius quàm oblata.

Vicesimaquinta in humili genere dicendi est. Illa duo membra sine copula non cohærent.

-audis minus, & minus iam:

Me tuo longas pereunte noctes

Lydia dormis. Neque satis mollis illa loquutio, *Flebis mœchos arrogantes*: nisi addas effectos. Leuem autem pro nuda videtur posuisse, satis duré. Illa quoque omnia, *-bacchante magis sub interlunia vento*, videntur esse vnum epithetum Boreæ: alioqui ipso Borea frigidiora sint. Neque *vlcerosum* seruit potius iecori indicando, quàm metro sustinendo. Illa verò,

Læta quod pubes hedera virenti

Gaudeat, satis intelligo. at illa, *pulla magis, atque*

C *myrto*, malè disposita. Illa verò,

Aridas frondes hyemis sodali,

Dedicet Euro: potius *dedicet igni*.

Vicesima quoque octaua nihilo altius surgit. singultim tamen membra interrupta sunt: nec absimilis ab Satyra tractus totus. Numeri quoque ipsi adhærescunt. laborauit enim hac infelicitate in senariis dactylicis Horat. Quid quod sibi contradicit? etenim quid rogat nautam, vti terram sibi pusillam iniiciat inhumato: quem ipso statim Odes initio puluere tectū ait? *Mensorem cohibent prope littus parua Matinum munera pulueris exigui*. satis enim erat vel minima terra partem quampiam corporis tegi.

In tricesimatertia, *Insignem tenui fronte Lycorida*. nunquam vel in viro vel in fœmina laudarim tenuem frontem, neque ad decorem, neque

D ad venustatem.

In prima secundi, stilum vertit à laudibus Pollionis ad deplorandas clades ciuiles. id quod ex proposito fecerat in secunda primi, & in tricesimaquinta præter propositum, sicut & hic.

In secunda non placent illa,

Nullus argento color est auaris

Abdito terris. sanè color nunquā abscedit, sed nitor. Neque satisfacit illud, *inimice lamnæ*. nam si est auaritiæ hostis Sallustius: quare docet eū Horatius hoc? quid igitur ait?

Latius regnes auidum domando

Spiritum. Neque seruant tenorem propositæ

sententię

ſententiæ verba illa, *& aquoſus albo Corpore languor.* non enim languor cauſa ſitis eſt in Leucophlegmatia: quem deſignat hîc.

Tertiæ argumentū tractauit iā in quarta primi, & repetiit in viceſimaoctaua. vbi verò ait, *– & ſororum Fila triūm partiuntur atra*: abſcedit à rei natura. vitæ nánque fila ſunt: at vita, aut lux aut lucis. etiam in XIIII tertii, & XVIII, & II tertii.

In quarta non placet illud verbum, *& ademptus Hector tradidit pergama feſſis Graijs leniora tolli*. Duriſsimum, inquam, verbū *tradidit*. quomodo Hector adēptus queat tradere? neq; verbum, *mœret*, poteſt vtrique membro ſeruire in illis, *Regium certè genus & penates Mœret iniquos.* nam quos intelligit *penates*, non ſuos, ſed hoſtieos eſſe oportet. Quid enim *iniquos* appellaret? Mœret igitur captiuitatem. at non eodem vſu ſignificandi dicas, *Mœret regium genus ſuum.* Hæc vt concinnes, addes verbū ſubſtātiuum, *regium genus eſt*,

In quinta quoque durum illud. *– & illi quos tibi dempſerit Apponet annos.* nō *annos* ſanè, ſed vires, aut calorē ab annis. ſic erat ſententia ſi verſus pateretur: *Illi quod tibi dempſerint, apponent anni.*

In ſexta, neſcio quemadmodum tam diuerſas terras eſſet aditurus. Quantum enim diſtat Cantaber à Syrtibus? an ſeruiuit varietati? pręterea tanquam qui maximè placeret, optat locū & ſedem ſenectutis Tibur. quónam igitur modo, ſi fatorum vi ab eo prohibetur, quod reliquū eſt Tarenti degere appetat, ita vt dicat illum angulum ſibi præter omnes arridere? hunc igitur primum pro ſede exoptauerit, non Tybur.

In ſeptima, *Cùm fracta virtus & minaces*
Turpe ſolum tetigere mento. Quod ex Homero, ὀδὰξ, voluit dicere. & verbum *tetigere* languidius eſt, quàm rei atrocitas exigit. & mallem, *minaci mento*, quàm *minaces*. multis itaque modis mutare, aut ſubſtituere potes:

Cùm fracta virtus inſolenti, aut *obſtinato*
Cedere non verita eſt furori.
Oblita virtus cùm vetuſtum
Perdere non timuit pudorem.

Quæ ſi non ſunt illis meliora: at pro exemplo atque exercitatione admittātur ad imitationē. Animaduertes flexum illarum vocum hic bis, alibi frequentem: Æſtuoſis, obliuioſo, periculoſæ, libidinoſus, otioſo, luctuoſæ, precioſus, damnoſa, vitioſus, ſumptuoſa, ſtudioſa, ſpecioſa, caliginoſa, maculoſum, belluoſus, ſiticuloſæ, imperioſum, vlceroſum, generoſum, cerebroſus, plagoſum, laborioſi, iniurioſis, formidoloſus, doloſo, tumultuoſum, faſtidioſus, operoſa, vmbroſam, famoſus, bellicoſis, iocoſæ, animoſus, fabuloſo, ventoſum, probroſis.

In octaua ille Adonius monachalis eſt. *Sæpe minati*, &, *miſeraq́ nuper*,

Virgines nuptæ tua ne retardet
Aura maritos. ſi iam nuptæ ſunt, ductæ ſunt, domi ſunt, non retardabuntur: melius, *tuáne reflectat*, redundat, repellat, aut quid melius.

A In vndecima, *Adria Diuiſus*. Memineris quoties ea voce claudat verſum. quot locis naues, litus, ventos, maria, & eiuſmodi: vt Myrtoū, Creticum, Caſpium, Boſphorum, Tybur, Geloni, Britanni, Medus, Ponticum, Getę, Carpathium.

In tertiadecima ait, ex Alcæi ſono Prometheum pœnæ, Orionē venationis obliuiſci. nōdum apud inferos hæc inueni.

In quartadecima perſpiciendum quo conſilio merum ſuperbum dixit.

Vndeuiceſimæ finis admodum languidus, & *recedentis trilingui*
Ore pedes, tetigitq́ crura.
Videntur hæc inopis poetæ, non diuini, qualis ipſe eſt.

B Vltima ſanè magni ſpiritus eſt, & digna tāto ingenio. Illa tamen non conueniunt loco, *non ego, quem vocas*,
Dilecte Mecœnas obibo. Quid enim? quod *nōdes*? Imò nihil mirum: poetam qui placeat Mecœnati, interire.

In prima tertii, *– carmina non prius*
Audita Muſarum ſacerdos
Virginibus pueriſq́ canto.
Quid? quæ ſequuntur carmina plena ſapientiæ, numeroſa, ardua, virginúmnę ac puerorum auditione ſeipſis minora fient?

In viceſimanona, *Sole dies referente ſiccos.* haud ſemel monui, epitheta quæ in fine verſuum exiſtunt, ſæpe eſſe argumento coactę loquutionis, quaſi ſint carminis ſupplementa. Idcirco malim
C hîc, *Sole graues referente luces.*
In ſecunda quarti,
Concines maiore poeta plectro
Cæſarem: quandoq́ trahet feroces. poſuiſſe videtur, *quandoque*, pro quandocunque.
Plenius maior reſonante plectro
Cæſarem dices: trahet vt feroces.
In quarta ita loquitur de pullo aquilæ,
Olim iuuentas & patrius vigor
Nido, laborum protulit inſcium:
Verniq́, iam nimbis remotis:
Inſolitos docuere niſus
Venti pauentem.
Iam adultum pullum deſcribit, cùm attribuit ei iuuentutem. præterea eùm demittit in agnos & in dracones. Quare non poteſt hîc veris facere mentionem. nam primo ineunte vere parit.
D incubat tricenis diebus. vix ſexto menſe ad venationem apti ſunt pulli. quippe Septembri etiā ſunt inualidiuſculi. *Fama deos habuere rectos.* Olim diſplicebat nobis carmē hoc. cúmq; multos in modos vertiſſemus, nullus placuit: quamobrem ne hîc quidem ponam. tota verò cantione hac & ſeipſum, & omnē Græciam ſuperauit.

In ſexta, *Diua quem proles Niobæa magnæ*
Vindicem linguæ ſenſit. Nolim à me Niobes iactantiam attribui magnitudini. neque enim eſt vitium magnitudo. Fuit ſtulta vecordia Niobes, non magniloquentia, *Lyncas & ceruos cohibis arcu.* verbo *cohibere* fortaſſe duriuſculè vſus fuit. nodo faſces cohibemus, carcere, & clauſtris:

Non autem sagitta ceruum, quem interficimus. A

Septima Ode tota est quarta primi: tantùm differt secundis versibus. Sic animaduertes Horatium consistere intra gyrum ingenii sui: sæpéq; multísq; in locis circa idem versari argumẽtum, Maris pericula, vina, excusationem Lyricorum à grauioribus modis, commendationem mediocritatis, poeseos vis & laus, propositio fatorum ante oculos, amores, atque eiusmodi quę loca si inter se comparentur, magnopere faciant ad cultũ animorum nostrorum, atque ad leges imitationis.

In quintadecima, *Lydis remisso carmine tibijs.* offendit carmen Remissum, quod antea nõ fuerit mistum. Muta omnino in quoduis aliud audacter, *Suffulta Lydis carmina tibijs*, scilicet canemus, *Et Troiam*, &c. Epodi versus Iambici à nobis non semel duri dissipatíque animaduer- B si sunt. nolim tamen omnia excutere. Illa sunto ad exemplum: *Quid nos? quibus te vita sit superstite Iucunda.* longè concinnius, *Quibus iucunda te superstite Sit vita.*

-decet Quem ferre non molles viros. melius, *-viros Quem ferre non molles decet.*

Vt assidens implumibus pullis auis
Serpentium allapsus timet

Magis relictis. Comparatio contrarii: *Si auis* præsens plus timet quàm absens relictis: contrà est quàm dicebat, *Comes minore sum futurus in metu.* Quòd si tueri voles optimum poetam, coniunges illa duo in vnum membrum: *Magis relictis.* minus timet assidens, plus autem relictis. Tunc vides hiantem orationem, neque potest assidens reliquisse.

In secunda, quæ sanè longè pulcherrima est, vides quem ambitum orationis. nánque ab eo vers. *Quod si pudica mulier in partem iuuet Domum:* vsque ad illud, *Vel hœdus ereptus lupo.* quo in tractu versus continentur (vt puto) duo & viginti. *Vel agna festis cæsa terminalibus.* Et numeri cõcinnitas, & elegãtia dispositionis magis probabit id, *Et cæsa festis agna.*

Disiunctio quoque duorum versuum postremorum odiosa est, *Omnem relegit Idibus pecuniam, Quærit calendis ponere.* quia versus non patiebatur *relectam.* Sic tamen possumus mederi huic næuo, *Omnem vt redegit.* Verùm huic vi- D tio non rarò est obnoxius: nõ solùm in carminibus, verumetiam in aliis poematum generibus. is dicitur à nobis, Hiatus.

In tertia, non est illud supino aut oscitanti iudicio admittẽdum, quippe ait Iasonem à Medea perunctum allio, scilicet vt eo medicamento esset à tauris tutus: at enimuerò eadem quo modo vnxit vestem qua Creusa flagraret?

In quarta illud quoque considerandum. *Lupis, & agnis quanta sortitò obtigit.* Si Sors & Fors vnum est: quare *sortitò* hic naturam dicit: fortuitũ autẽ non naturam, sed aut casum, aut casus similem euentum. siquidẽ Aristoteles à casu fortunam distinguit. An igitur Sors est εἱμαρμένη, Fors autem τύχη? sic enim videtur hic. an bene alibi diximus, *Othone contempto sedet.* Quomodo cõtemnebat Othonis legem: quæ permittebat habenti quadringenta millia, sedere in quatuordecim? Præterea nescio an ora dicamus nauium rectè, quia & rostrum. nam sanè rostrum triremibus est: os non est.

In quinta sunt aliquot loca minus ingenua: anxia dico, neque libero spiritu edita. qualis ille versus, *Herbasq́; quas & Colchos atq; Iberia Mittit venenorum ferax.* Ex coniunctiones inter se non respondent. & est sonus insuauis, *quę quas.* *Quæ terra plantas Thessala atq; Iberia.* Neque Colchos repetes vt ipse, qui mox,

Flammis aduri Colchicis. ita inde stirpes, hinc flãmas appones. & ille versus obscurę dignitatis,

Abacta nulla Veia conscientia: imò *multa conscientia*, multorum sibi facinorum cõscia. sed in- B telligendum est non fuisse abactam, i. distractã à malis facinoribus. Omnino durũ est: & sonus quanquã dispar tẽporibus, tamẽ idem plebeius. neque intelligo quid sit, *quantum extant aqua Suspensa mento corpora.* quænam in patibulo suspẽsa extant ab aqua? Et illa ignota mihi,

Interminato cùm semel fixæ cibo
Intabuissent pupulæ. imò *terminato.* nam Interminatus est infinitum: at ille finitum ostendit, cùm dixit, bis terue mutatã dapẽ. Et qua natura doctus scripsit fixas esse pupulas ab inedia? *Senem quòd omnes rideant adulterum.* posuit, *quod*, pro *vt.* *Quid accidit? cur dira barbaræ minus Venena Medeæ valent?* Hæc diligentius inspicienda. nánque accipit hic sua venena, quæ ait efficacia fuisse Medeæ, sibi minus valere. at quę venena? quibus cremauit pellicem. at ea non exercuit aduersus Varum: sed philtris tantùm egit. Itaq; ait hic, amoris esse poculũ: &, *Non vsitatis Vare potionibus Ad me recurres.* ego potius dicerem: *cur dira barbaræ magis Venena Medeæ valent*: scilicet, quàm nostra. *Indormit vnctis omnium cubilibus Obliuione pellicum.* Neque structura placet. & hæc hiant, disiuncta à superioribus. & verbum *indormit* insuaue est.

Ad me redibis. nec vocata mens tua Marsis redibit vocibus. Si fiet amens, quomodo fastidiat poculum quod mox minatur? & omnino illa sũt durissima, *Venena, magnum fas nefasq; non valent* D *Conuertere humanam vicem.* Profectò si iam lapidibus insectata est plebs, si interemptæ anus, si insepultæ à lupis, & auibus laceratæ: quid addit, *Neque hoc parentes, heu mihi, superstites Effugerit spectaculum.* quid enim agant parentes tunc? Animaduerte vocem hanc, *alites*, multis in locis ab Horatio repetitam: quam adeò amauit, vt maluerit hic, quàm quod potuit, *Vultures.* & fugisset licentiam neglectæ collisionis.

In sexta dispositionis quoque paruam curam habuit, *Inultus vt flebo puer?* nunquam sic loquor. quasi non potuerit tũ commodius tum simplicius, *Inultus vt puer fleam?*

In septima, nec capio illũ loquẽdi modũ: *Neq; hic lupis mos, nec fuit leonibus, Vnquam nisi in dispar feris.* Non enim vsquam apud quempiam inueni. An

ni. An est *in dispar mos* ? an *dispar feris*, pro disparibus. miserè concinnant . *in dispar* addunt, genus. Neque verum est Britannum fuisse intactum. vel lege Cæsaris Commentarios.

Octauam & duodecimam nebulonis ac nequam esse oportuit, non Horatii.

In nona minus bene appellatur Antonius, *dux Neptunius*. Est & illud molle ac languidũ, *actus freto*. victus, pulsus, aut tale quid. sed pes repugnabat, *Vt nuper actus dura cùm ducem fuga*

Seruauit vstis nauibus

Vrbi minatum vincla.

Illa verò ferre nequeo,

Ad hunc frementes verterunt bis mille equos

Galli canentes Cæsarem.

nam & insuauia sunt: neque conueniunt pugnæ nauali. Sed & illi duo versus odiosi,

Hostiliumq; nauium portu latent

Puppes sinistrorsum citæ.

Quid *citæ*, si *latent*? aut si *latent puppes*, proræ nõ latent. Neque enim circunloquutio est, *puppes nauium*, id est, naues. Quid illa?

Curam metumq; Cæsaris rerum iuuat

Dulci Lyæo soluere.

nam quomodo parta victoria possit esse in metu, quem vino soluat?

Vndecima aspera est & insuauis, neque digna legi.

Tertiadecima similis est aliarum. inuitat enim ad vinum ex temporum occasione. Quod hîc de Achille, idem in septima primi Teucer. Sic bibit ille & vere, & æstate, & hyeme, & semper, & vbique, & multum.

In quintadecima cùm scribit de inertia, inseruit amores Mecœnatis. Neque verò excusetur, quòd illos cum suis comparet. non enim idem sunt, inertia quæ prohibet scribere, & amor qui iubet.

Sextadecima elaborata est, alternis iambicis puris. Iccirco & factu difficilis, & emendatu. Durissima sanè multis in locis, & quasi inuitas quasdam partes habens. tota igitur inepta est. Quis enim paululum modò pudens ausit hortari trecenta millia ciuium Romanorum ad vrbẽ deserendam: præsertim cùm in bello ciuili necesse sit alteram partium vincere? Durum epithetum, *Cærulea Germania*: ab oculis opinor: sanè inepté. Antiquè nimis vsus est verbo *carent*.

Quæq; carent ventis & solibus ossa Quirini.

Sicut Plautus ad Ianuam, *Caruit ne te febris heri*? At Cicero in Tusculanis aliter docet nos, nõ enim egent ventis ossa Romuli: non igitur carent, vbi non habent. Sic mox, *carere laboribus*. quia & apud idoneos authores inuenimus dictum, *carere molestia*. Qui sequitur versus profectò à me non intelligitur,

Forte quid expediat communiter aut melior pars

Malis carere quæritis laboribus? Nisi dicas, *quæritis communiter*, i. omnes, *quid expediat. aut melior pars quæritis carere laboribus*. at idem est. vides verò quantam duritiem. & quæ sequuntur

A etiã asperiora, Hęc sit optima sentẽtia: ire quocunque fors tulerit, velut profugit Phocẽium ciuitas. Verùm deest relatiuum: quæ, scilicet, *reliquit agros*, &c. Mancus sanè sæpe est Horatius ad hunc modum. & illa plebeia, *simul imis saxa renarint Vadis leuata*. & quod sequitur, *pigeat*, melius liceat. sic respondebit, *ne sit nefas*.

Ametq; salsa leuis hircus æquora.

vbi reperit hircum, quem hîc poneret abhorrẽtem à mari? nam nullum est animalium quod magis amet sal. quare non aut simiam, aut felẽ dixit potius, quib' bestiis nulla peius odit aquas?

At pars indocili melior grege mellis, & expes

Inominata perprimat cubilia. sic lego *at*, nõ *aut*: vult enim illos qui in ista iurarint, abire: alios

B verò remanere domi. Illos igitur abire, quemadmodum apes abeunt: hos autem non. Iccirco dixit eos meliores *grege mellis indocili*. qui nequit doceri, ne deserat lares suos. Cæterùm vox illa *melior*, non conuenit sententiæ. nam si sunt meliores apibus, ergo & iis qui apes imitãtur. igitur sententia tua non optima, qua suades fugam. Hos igitur qui malint frui malis præsentibus quàm sperare commodiora, ait male ominatis incubaturos cubilibus, i. mansuros Romę: vbi coniugia à fatis damnata sunt bellorum ciuilium infelicitate. Verùm illud verbum *perprimat*, fœtet auribus puris. quod autem substituã, haud sanè nunc in mentem venit: *Sordidet* ta-

C men, non displicet. quo etiam augeatur contemptus pusillanimorum. Quid verò dicam de vinea, quæ semper floret? puto eam nullum vnquã fructum laturam. ait tamen,

Et imputata floret vsq; vinea. posuissem, *turget*, aut *fundit*, aut aliud melius: vt *fœtat*. omnia hæc miracula quæ incitent peregrinum ad iter instituendum patria relicta. Illud vulgare, atq; hic otiosum,

Leuis crepante lympha desilit pede. neque conuenit *leuis* epithetũ desilienti. *desilit* enim quia grauis. Tuearis tamen ex Hippocrate & aliis, leues aquas salubriores. Multis modis mutari posit, *crepante pura*, & alia. cùm dixit capellas venire ad mulctra, quid addidit?

Refertq; tenta grex amicus vbera. & appositio illa *amicus*, languida, ac pedi potius quàm sententiæ seruiens. non ausim reponere *beatus*: non re-

D pugno tamẽ: *Saturq; tenta grex reportat vbera*. verbum verò *circumgemit*, non conuenit vrso irato. sed circumfremit. Ad hæc, qui ita cecinit,

Reddit vbi cererem tellus inarata quotannis: quid potuit mox subdere? *pinguia nec siccis vrantur semina glebis*. id quod Iouis assignat benignitati, qui temperati aeris beneficio affecerit illas insulas.

Carmen in Canidiam nõ est palinodia, vt scripsere: sed dissimulata recantatio: nec tam dissimulata, quin appareant opprobria manifesta,

O nec paternis obsoleta sordibus, &c. sed & apertius, *Amata nautis multum, & institoribus*, & quæ sequũtur. Itaq; eadẽ est tũ materia tũ finis, quæ & in iis poematiis quib' illã insectatur, oratio-

nis autẽ, quem Græci rethores Ductum vocant, alius. nibilo felicius in hoc fluit, atque in aliis. Responsio quoque haud multò illustrior. Iam illud nequaquam verum est,

Luxere matres Iliæ addictum feris
Alitibus, atque canibus homicidam Hectorem:
Postquam relictis manibus rex procidit
Heu pernicacis ad pedes Achillei.

Neque enim fuit Hector addictus auibus, postquam Priamus eius cadauer impetrauit ab Achille: sed à patre sepultura affectus fuit. nisi dicas, prius expositũ feris, postea redemptum eas luxisse. Illa verò nõ cohærent,

Dedi satis superq́, pœnarum tibi.

Quid tum postea? sequitur quod non consequitur, *Fugit iuuentas.* Quinetiam ruborem iuuenilem in Venefica, minus prudenter appellauit verecundum. Res ita est: at communicatio significatus non est ex decoro. Præterea quis dicat, colorem reliquisse ossa? non igitur debuit dicere *ossa amicta pelle*: sed reliquisse pellem amicientem ossa. Par dissolutio & in illo,

Tuis capillus albus est odoribus:

quid enim sit, nescio. præsertim cùm & quod sequitur, æque disparatum sit,

Nullum à labore me reclinat otium.

vt videantur ab alio illa tota interposita,

Amata nautis multum, & institoribus
Fugit iuuentas: & verecundus color
Reliquit ossa pelle amicta lurida.
Tuis capillus albus est odoribus.

Nec conueniunt comparationes. Ardeo vt Hercules. rectè. Ardeo vt flamma. non rectè: sed vt Ætna. non autem flamma in Ætna. Malam quoque ineat gratiam ab ea voce, *prudens*: quã tam scelerato loco statuit,

Nec in sepulcris pauperum prudens anus
Nouendiales dissipare pulueres.

Et vltimus versus, quemadmodum alios tum suprà tum alibi designauimus, dissitus à proximo, & inconcinnus: quid enim est,

Vtcunq́, fortis exilis puerpera?

In responsione posuit nautas nudos in hyeme,

Non saxa nudis surdiora nauitis.
Neptunus alto tundit hybernus salo.

Sed sit satis. ne omnia excutiam, quorum sanè tædet.

Seculare carmen, doctum, plenum, tersum,
laboratum, felix. D
Argumentum ex formula & præscripto à Pontificibus per libros Sibyllinos constituto, non potuit lenius tractari quàm factum est. Vides enim temperaturam pedum duriusculam. id quod in hoc solo poematio frequentius euenit, quàm in libris carminum quatuor. Hoc autem contingit, quoties duæ syllabæ dactyli priores in eadem voce sunt, quod & in quarto monuimus: veluti,

Lenis Ilithyia tuere matres.

Sic fit in sequentibus, Lucina, decreta, regina, mutare, muniuit, bellante, responsa, neglecta, fulgente, Diana, sentire. Quod si, vt ex Donato

A docuimus, vnam facias vocem cum copulatiua, adiunges his, certámque, acceptúsque, apparétque, Albanásque, terráque, prolísq;, syluarúmque. ita fiet vt paulò minus quarta parte iis numeris tam bonum poema fiat insuaue.

Quæ verò aut nouè aut acutè dixit in carminibus, hæc sunt & eiusmodi,

Nec partem solido demere de die.

Sic te diua potens Cypri, i. domina: quod Homerus, ἐϋδόξοιο πέρι ἀνάσσης.

Africum decertantem Aquilonibus, omissa præpositione.

Semotiq́, prius tarda necessitas lethi corripuit gradum.

Simplex munditiis.

B *Mæonij carminis alite*: i. auspiciis.

Ambiguam tellure noua Salamina futuram,

id est alteram Salamina: quare nomen ambiguũ futurũ est: verius fuerit.

Sanguine viperino cautius vitat. Sic alibi, *cane peius & angue.*

Auritas quercus, audientes Orpheum,
Animaeq́, magnæ prodigum Paulum.

Ventis debes ludibrium: sicut alibi, *debetur gratia*: è Græco.

Coniurata tuas rumpere nuptias.

Mille locis vtitur his infinitiuis: vt mox,

Furit te reperire.

Defendit æstatem capellis. sic Virgilius,

Solstitium pecori defendite. quare non oportuit Gellium tam laborare. Et vtitur hîc, *vtcunque*,
C pro quandocunque.

Nullam Vare sacram vite prius seueris arborem.

pro potius aut melius: ex Græco, vt mox docebimus,

Quis desiderio sit pudor, aut modus.
Quæ Liris quieta mordet aqua taciturnus amnis.
Insanientis dum sapientiæ consultus erro.
Bruta tellus
Ferre iugum pariter dolosi
Fortunaq́, dulci ebria.

Sic Anacreon, ἔρωτι μεθύων. durius apud Theocritum de Amyco, ἦν δὲ πληγαῖς μεθύων.

Quo locorum, quo loco, vbi locorum.
Obliquo laborat lympha fugax trepidare riuo.
Cuius octauum trepidauit ætas claudere lustrum.
Desine mollium querelarum.
Periculum fulgens contremuit domus: transitiuè.
Ille dies vtranq́, ducet ruinam.
Non Siculæ dapes dulcem elaborarunt saporem.
Flagitio additis damnum,
Dedecorum pretiosus emptor.
Conuerso in pretium deo.
Languidiora vina, crassa vetustate, aut dulcedine
Sollicitam explicuere frontem.
Qua notam duxit niueus videri.
Densum humeris bibit aure vulgus

Dilapsam in cineres facem: quia iuuenis meretrix, fax: anus, cinis.

Integer vitæ (vt integer æui) *& sceleris purus.*

Horatium verò magnis operibus sese ad Græco-

Græcorum lyricorum imitationem comparasse, multáque ex illis expressisse, alibi dictum est à nobis. Quorum libri si extarent, vehementer conferret ad efformandos animos nostros iis legibus, quæ nos docent quomodo ponendi sint pedes in vestigiis antiquorum. Cùm igitur alibi quædam loca designata sunt à nobis, tum ex Alcæo quæ descripsit Athenæus, hęc sunt. Direxit igitur illa, *Vides vt alta stet niue candidum Soracte*, ad istorum normam:

* ὠρανῷ

Ὕει μὲν ὁ Ζεὺς, ἐν δ' * ἀερίῳ μέγας
Χειμὼν, πεπάγασιν δ' ὑδάτων ῥοαί.
Κάββαλλε τὸν χειμῶν', ἐπὶ μὲν τιθεὶς
Πῦρ, ἐν δὲ κίρνας οἶνον ἀφειδέως
Μελιχρόν. αὐτὰρ ἀμφὶ κόρσᾳ
Μαλθακὸν * ἀμφίβαλον γνόφαλλον.

* ἀμφὶ

Et illa, *Nunc est bibendum, nunc pede libero*, &c. ad hæc,

Νῦν χρὴ μεθύσκειν, καί τινα πρὸς βίαν
* Πιεῖν, ἐπειδὴ κάτθανε Μύρσιλος.

* πίνειν

Et illa ad verbum, quod & alibi monstrauimus,

*Nullam Vare * sacram*, &c.
Μηδὲν ἄλλο φυτεύσῃς πρότερον δένδρον ἀμπέλω.

* sacra

Et illa, *Vitas hinnuleo me similis*: ex Anacreontis illis suauissimis,

Οἷά τε νεβρὸν νεοθηλέα,
Γαλαθηνὸν, ὅς τ' ἐν ὕλῃ
* Κερόεσσης ἀπολειφθεὶς
Ἀπὸ μητρὸς ἐπτοήθη.

κερόεσσης

Illa etiam, *Natis in vsum lætitiæ scyphis*, transtulit ex Anacreontis illis,

Ἄγε * δὖτε μηδ' οὕτω
Πατάγῳ τε, κἀλαλητῷ
Σκυθικὴν πόσιν παρ' οἴνῳ
Μελετῶμεν, ἀλλὰ καλοῖς
Ὑποπίνοντες ἐν ὕμνοις.

* δηῦτε

ARÆ P. VIRGILI MARONIS.

QVÆ nobis videbantur ad imitationis commoda conferre posse, duobus libris ita explicata sunt: vt vel nobis ipsis, vel etiam optimo cuique poetarum negotium facere ausi simus. non calumniæ authores, à qua longè semper nobilitatis vis abhorrere fecit: non gloriæ cupidi, quam si affectemus, multò maioribus operibus in vniuersa philosophia satis mihi superque paratam puto: sed more nostro, ne quid acrioris perfectionisque iudicii in libris nostris desideraretur. Quam diligentiam veritus ne quis expectaret à nobis in diuinitate Virgiliana: illam vt par est, perinde atque fastigium quouis humano ingenio altius admirati, hic ei Aras statuimus: quæ ex suo modo finem imponat progressibus nostris.

LIBRI SEXTI

QVI ET HYPERCRITICVS INSCRIPTVS,

FINIS.

IVLII CÆSARIS SCALIGERI

POETICES LIBER SEPTIMVS,

QVI ET

EPINOMIS,

RATIO RECENSIONVM,

CAPVT I, PARTIS PRIMAE.

IAM hinc ad speratum (spectabat finem tot) vt sibi quidem videbatur) laboribus defunctus animus noster: cùm ei sese eiusmodi obtulerunt impedimenta, quibus animaduerteret, in tã secura sui opinione minimè licere sibi conquiescere. retrò nánque legens vestigia progressuum suorum, multas inueniebat quasi per stationes B dispositas difficultates: quas (ne commentationum cursum retardarent) omissas, illis absolutis expediendas sibi esse existimabat. commodiore sanè loco tractari posse, ipso quasi corpore Poeseos cõstituto, quàm si per initia nondũ cõformatos auditores diduceret ad disceptationes. Cùm igitur eius leges & inuentæ feliciter, & prudenter digestæ, & subtiliter essent examinatæ, accuratiore opera de istis ipsis iudiciis rursũ noua facere iudicia non dubitaui. vt neque aliis temerè obsecũdarem, neque mihi insolentius C aut parcerem, aut etiam placerem. id quod cùm affert multas maximásque labes ciuilibus officiis, tum in ipsa rerum naturæ cognitione nihil esse videtur pestilentius. Quamobrem cùm in iis quæ ad formam ac finem Poeseos pertinent, quæque eius complectuntur materiam, multa ex hominum opinionibus facessere nobis negotiũ consueuerint: de nobilioribus primo quoq; loco disceptandum est. quod vt plenius atque explicatius fieri possit, altius ordiendum censeo.

RERVM DIVISIO.

CAPVT II,

OMne quod est, Rei appellatione demonstratur. at harum rerũ quædã primariæ sunt, quædam illarum sunt imagines. Primariç, bos, homo, quercus: horũ imagines, picturç aut aliusmodi expressiones. *Primariæ res.* Subtilius atque acrius intuenti, harum imaginum aliæ sunt ab arte tota: alias totas sibi Natura vindicat. nonnullæ mistæ sunt, in quibus ars addidit aliquid Naturç. exempli gratia, A Quæ imitationes sunt immateriales, ex solç cõstant arte: veluti saltationes. quoniam solo corporis habitu motúque conficiuntur. his nullam suppeditat Natura materiam: simia tota est in Naturæ censu. hominis enim ibi effi͏̃cta forma est. Mistæ verò sunt quarum materias à Natura mutuatas, imposita facie quapiam, suas facit ars. hoc multis adeò modis fit. ac quædam sanè manifestç sunt, vt pictura, plastæ, marmoraria, fusoria. quædã vulgo obscuriora, non tamẽ latuere B sapiẽtes. nã si equus ad gestationẽ fuit à Natura comparatus, equum profectò trituratores imitãtur, vbi phalangibus paleas gerunt ad fœnilia. Quinetiàm domus imago quæpiam videtur antri. Vacuas natura specus vbi primi mortales animaduertissent, earúmq; commoditatibus vsi essent: principiò ipsi quoque rupes excauarũt sibi: mox etiam contignationes excogitarunt. Maxima ergo artium pars imitatio est: quippe etiam Cerdonica ex corticum fortuitis vtilitatibus, spectatis in animalium genere munimen- *Cerdonica.* C tis vngularum, sese comparauit ad perones & carbatinas conficiendas: quarum rudimẽtis adiunxerunt facies elegantiores pòst ingenia commodiora. Sutrina quoque frõdium expressit operimẽta. *Sutrina.* Textrina ab aranearum operis tum fila, tum interconnexiones meditata est. *Textrina.* cæterùm huiuscemodi inuentorum rationes alibi tractãdæ sunt. Quod verò ad Rem pertinet: illud imprimis considerandum, omnẽ imitationẽ cuiuspiam finis causa institui. Nánque honoris ergò statuæ positæ sunt ab antiquis ad eorum memo D riam qui præclarè gessissent rem: vt talibus exẽplis ipsi quoque posteri ad paria edenda facinora inflammarentur. Nulla igitur imitatio propter se. nempe ars omnis extra se prospectat quod alicui conducibile sit. non enim ensis sui causa fabricatus est, sed propter domini tuitionẽ. His ita constitutis, satis patet omnẽ sermonẽ nostrũ nihil aliud esse quam imaginẽ. Rerũ nãq; sunt notiones ipsa nomina. vnde etiã ducta est appella-

appellatio. Est autem res omnis (prẹter Deũ) aut substantia, aut in substãtia, aut ã substãtia, aut ad substantiã (nam Deus neque substãtia est, neque accidẽs: sed ipse) In substantia sunt accidentia: à substantia sunt actiones per qualitates, aut sine medio: ad substantiam sunt generationes, quas quũ Philosophus dixit esse medias inter esse & non esse, imitatus est seipsum: vbi itẽ dixit, dormientem esse medium inter viuentem & non viuentem. hæc autem dicta sunt ἀσυντέρως. Ergo quodcunque est, est aut hoc, aut sic. verba igitur nuda ac singularia significant hoc, id est, quod quidque est: vt hominem aut album. composita verò significant sic: vt homo albus. Quarum igitur artium instrumẽtum oratio est, eæ omnes imitatione constituuntur. at imitatio non vno modo: quando ne res quidem. alia nanq; est simplex designatio, vt Æneas pugnat: alia modos addit atque circunstantias. verbi gratia: Ense, armatus, in equo, iratus. iam hic est pugnantis etiam facies, non solùm actio. Ita adiunctæ circunstantiæ, loci, affectus, occasionis, temporis, orationis, euentus, pleniorem adhuc atque torosiorem efficiunt imitationem: qua oritur, præter æquabilitatem atque tenuitatem delineationis, vmbra, lux, recessus, partium promotio, vigor, efficacia. Hæc igitur omnia quum poetæ opera effingantur: eius finem totum fecit Aristoteles imitationem, quam omnium animantium soli homini attribuit tanquam peculiarem. Eiusmodi verò sententiam quum semel positam, sæpe repetitam perpetuò foueret: in duas nos abduxit absurditates. Altera est, vbi non solùm poesim in genere: sed ipsam quoque speciem Epopœiam cõmunem fecit & Sophronis mimis, & Alexamenis Teii dialogis, soluta conscriptis oratione, de Philosophia. Altera, quum ait, Herodoti historiam, si pedum legibus astringatur, nihilo secius historiam futuram. quorũ primum adeò est absurdum, vt imo fecerit genus solutæ orationis. De historia verò haud ita est. erit enim non historia, sed poesis historica. propterea quòd non est poetices finis, imitatio: sed doctrina iucunda, qua mores animorum deducantur ad rectam rationem: vt ex iis cõsequatur homo perfectam actionem, quæ nominatur Beatitudo. Quòd si sola imitatio poeseos finis est: si quicunque imitatur, is poeta est: etiam Socratica persona in dialogis, etiam orator poeta fiet in Prosopopœiis: etiam Plato poeta erit in suis Legibus, quibus excludit à suis legibus poetam: etiam in mercatu erit institor poeta, quum Heri iussa suis verbis explicabit. præterea Epicus, vbi introducet, poeta erit: vbi loquetur ipse, non erit. Simul Ilias & poema erit ex personis fictis: ex Homeri persona, non erit. Ad hæc, multa sunt genera carminũ, multa poematum, quorũ nullum iam hoc in censu reponeretur, Lyrica, Scolia, Pæanes, Elegiæ, Epigrammata, Satyræ, Syluæ, Epithalamia, Hymni, alia: in quibus nulla extat imitatio, sed sola nudáque

A ἐπεξήγησις, id est enarratio aut explicatio eorum affectuum, qui ex ipso proficiscuntur ingenio canentis, non ex persona picta. nam quod poetæ nomine defraudat Empedoclem: minus rectè fit. quin ipsemet eidem attribuit verbum sæpenumero, eũm de illo verba facit: ὡς ἐπιεικῶς ἐμφαντικῶς, inquit. Sic Pythagoras, Solon, Phocyllides, Theognides, Parmenides, Nicander, Aratus, Oppianus, poetæ sunt ethici, naturales, theologi. Tum si quis Herodoti suauitates pedibus fecerit numerosas: efficiet is historicum poetam. quamobrem dicendum est, Poetæ finem esse, docere cum delectatione: Poesim verò esse politiæ partem, quæ sub legis latore, quanquam alia facie atque colore, continetur. Nam quæ iussa sunt in legibus, quæ sunt apud concionatorem, moderatorémque populi stationes: *Finis Poetices.*

B hæ poetices opera certa atque separata, comparabuntur quibusdam amœnitatibus ad institutionem ciuitatis. Quare non est verum quod aiunt: cohærere Sophisticæ Poeticen, ita vt poetæ proprium munus sit, adornare mendacium. nam hoc surrepsit postea, seséque immiscuit ei simplicitati, quæ eum ipsa primùm poetice orta fuerat. Per initia nánque nudam recitarunt veritatem in Comœdiis: vt quæque gesta, facta, actum erat. postea propter rerum nouitatem, ficta res, quas nunquam spectator audisset antea, magis placuere. Ex quo plausu patuit aditus atq; ingressus in scenã mendacio. Sic iidem vehementer errarunt, quum scripserunt orationis esse proprium, significare verum necessarium.

C Quum enim non omnis res sit necessaria: & omnis rei oratio nota sit: non omnis erit oratio necessaria. Veritas, vt alibi dicebamus, est adæquatio notionum cum iis rebus, quarum notiones sunt. Orationis igitur proprium est significare. at necessarium significare, non omnis orationis: sicuti neque cuiusuis numeri par est proprium, sed alicuius tantùm. Frustra quoque alii à rerum magnificentia poeseos formã deduxere: sicut ii qui Comœdiã poematis appellatione indignam existimabãt propter humilitatem: quorum errorem suo quoque loco sustulimus.

D Quamobrẽ ita concludendũ est: Non ab imitatione: non enim omne poema imitatio: non, qui imitatur, omnis est poeta. Nõ à fictione ac mendacio: non enim mentitur poesis, aut quæ mentitur, mentitur semper. esset ergo poesis eadem, & non poesis. Denique imitationem esse in omni sermone. quia verba sint imagines rerum: Poetæ finem esse, docere cum iucunditate.

VTRVM POETA DOCEAT MORES, AN ACTIONES.

CAPVT III.

Studiosarum actionum quasi forma quædã est ea, quam rectã rationem vocant Philosophi. Prauarũ verò an forma vlla est? nulla. sed illius absentia mali sumus, aut neque boni neq; mali. Quid igitur poeta docet? Vtrúmne actiones, quæ ab

affectibus animi, quas διαθέσεις dicimus, proficiscuntur: an eam viam, qua tales euadamus, vnde bene agendi facultas oriatur: & malorum facinorum fugiẽdorum ratio ineatur? Aristoteles ita censuit: Quum poema comparatũ sit ad eam ciuium institutionem, quæ nos ducit ad beatitudinẽ: beatitudo verò nihil aliud quàm perfecta sit actio: neutiquam ad mores cõsequendos deducet poema, sed ad facta ipsa. Rectè sanè. neque verò aliter sentimus nos. verùm quod addit, paulò est incõmodius: ait enim Tragœdiam sine facto constare non posse, sine affectibus posse. sic enim ἤθη interpretor mores ipsos impræsentia. sui nanque tẽporis Tragicos poetas scripsisse ferè fabulas ἀήθεις. Sic Zeuxin pictorem nullos in operibus suis expressisse mores: Polygnotum fuisse optimum ἠθογράφον. At enimuero si ἦθος est habitus ad agendũ, sique à factis Tragicis excludatur, erũt omnia fortuita, aut omnino temerè contingẽtia. Nam sanè Orestes semel occidit matrem: hîc ἦθος nullum. non enim suo more fecit. at suo more fecit Ægisthus: suo Polymestor, Pylades, Euclio, Pseudol', Ballio, Dauus. Itaque nõ est quærendũ, doceátne ἦθος poeta, an πράξεις: sed vtrũ διαθέσεις, an euenta. nam tametsi præter morẽ fiunt multa: non tamen sine affectu fiunt. hoc igitur quærendum. soluitur autẽ ex iis quæ suprà dicta sunt. Docet affectus poeta per actiones: vt bonos amplectamur atque imitemur ad agendũ: malos aspernemur ob abstinendum. Est igitur actio docẽdi modus: affectus, quem docemur ad agendum. quare erit actio quasi exemplar, aut instrumentum in fabula: affectus verò finis. At in ciue actio erit finis, affectus erit eius forma. Quæ si cui subtiliora quàm res postulat, videbuntur: ne molestè ferat nostram diligentiam. nihil ei facilius quàm his carere, si vti nolit. Etiam præter methodi rationem ab eodẽ factum est: qui hoc attribuit Tragœdiæ soli, quæ debetur vniuersæ Poeseos operæ. quemadmodũ quum leges statuit numerorũ ex vocibus vocúmque partibus: quas tamen leges in illis promulgatas postea nusquã seruit.

DE PARTIBVS TRAGOEDIAE, ET SPECIEBVS. CAPVT IIII.

QVas omnino partes idem Tragœdiæ facit: δέσιν id est compositionẽ, etiam fasceationem dicas si liceat, sicuti fasciatim: & λύσιν, id est solutionem atq; explicationẽ rerum complicatarũ, quæ in exitu est. Posteriores catastrophen appellarũt. traiectionem verò illam, qua partes hasce coniungit, μετάβασιν, hoc est transitionem. Quæ tamen partes in poematis compluribus inueniuntur. ac semper quidem in Epigrammate quod alicuius momenti sit. Species verò Tragœdiæ facit quatuor. Vnam πεπλεγμένην, id est implicatam euẽtis & agnitionibus: vt Iphigeniæ & Orestæ. Secũdam παθητικήν, vt Aiacem. Tertiam ἠθικήν, vt Philocteten Sophoclis. Quartã non designat

A per formas, sed indicat: Qualis, inquit, Prometheus, & quæ apud inferos agũtur. In iis deorum personæ erãt: & omnino ab humanis abhorrentia spectacula. Quam partitionẽ accuratius obseruare nos decet. nanque ad hanc rationẽ aliæ quoque species inuehentur. quippe ἁπλῆ, id est simplex ac deducta. cuiusmodi pleręque Æschyli. ea enim quæ inscribitur Persæ, penè simplex narratio est. Item erunt quædam compositæ ex lætitia & luctu: vt ex Ægisthi interitu Electræ exultatio. Aliç totæ luctus: vt in OEdipo. Nonnullæ totæ lætæ: vt Sophoclis Philocteta. Sed & illarum quædam omnibus communes sunt. quæ nanque Tragœdia non est παθητικὴ, aut ἠθική; est enim vtriusque affectus plenissima Prometheus. Est eadem valde πεπλεγμένη, atque ex maximè contrariis quidem. nam & vagus error I-

B nachidos est, cum Promethei affixione. Et Prometheus semideus interit, vbi prædicitur iuuẽcæ ἀποθέωσις. ἤθους verò expressio planissima ex fabro Vulcano, Mercurio caduceatore, Necessitate, Promethei obiurgatione, atque etiam exprobratione, denique Inachidis conquestione: vbi & πάθη sunt valde miserabilia.

AN FIGVRÆ DICTIONIS AD HISTRIONEM PERTINEANT. CAPVT V.

HAud parum operæ posuimus in iis præceptionibus, quibus ad ornatum instituti nostri, dictionis figuræ cõtinerẽtur. Aristoteles tamen ait non

C interesse poetę, sed histrionis. non enim esse officii nostri statuere quid sit ἐντολὴ, εὐχὴ, διήγησις, ἀπειλὴ, ἐρώτησις, καὶ ἀπόκρισις. cui sentẽtiæ quo minus assentiamur, non pauca efficiunt. Principiò negamus iussionem, votum, narrationem, comminationem afferre orationi faciem aliam ab ea quæ vulgo vsui est. at hæc erat figuræ definitio. Deinde etiam si ita sit: non tamẽ à poetæ & cognitione & vsu aliena esse debere. tum autẽ in gestu haudquaquam consistere optationem, sed in eo verbi flexu, quẽ Modũ Grãmatici nominarunt. Præterea nihil agit histrio nisi quod accipit: atq; eo quippe modo quo à poeta factum, figuratum, dispositum est. itaque ne id quidem

D quod ibi additur, ad rem facit. Ait Homerum à Protagora castigatum, quòd vbi proponere debuerat, inuocauit. Nihil, inquam, ad sententiæ confirmationẽ. quin potius ostenditur, inuocationem aliam esse à propositione: neque per gestum aut actionem, sed per modum precandi atque indicãdi esse diuersa. Quo tamen ex loco elicias Latinorum tum morem tũ iudicium: qui hac in parte Protagoræ censurã libentius quàm Homeri legem sunt sequuti.

DE DICTIONE. CAPVT VI.

QVomodo diceremus ea quæ fuerint excogitata, satis plenè demõstratum est à nobis. Aristoteles quũ hoc ageret, partitus est voces in hæc, κύριον, γλῶτταν

γλώττας, μεταφορικὸν, ἐκτεταμένον, ὑφῃρημένον. quare quod negabat λέξεως σχήματα poetices esse, nunc euertit. hæc nánque posteriora, dictionis figuræ sunt. Omnis enim vox aut est propria, hoc est ex vsu cõmuni eius nationis, cuius est oratio poetæ: aut est alia facie, idque nõ vno modo. quippe aut est peregrina: hoc ille γλώττας vocat· quia duæ fuerunt linguæ, Dorica & Ionica: aut est gentilis, sed efformata tamen. nánque aut non mutata facie proportionẽ habet significationis: hæc est metaphora. Ridere enim Latinum est: at Ridere prata, ita Latinũ, vt aliud à proprio significet. Aut mutat faciem duobus modis: nempe quãtitate vel variata, vel nõ variata. Manente eadem quantitate, veluti quum literarum fit trãspositio, vt λακάρυζα, καλάρυζα: & verborum, vt *Transtra per & remos*. Mutatur quãtitas additione aut exemptione. Additio fit in principio, medio, fine: sic & ademptio. quorum exempla habes apud Grammaticos. Γλώττας ille ponit exemplum σίγυννον, quod Cyprii lanceolam significare tradiderũt. Galenus Thessalis λιμένα esse, quod aliis ἀγοράν. at λιμένα aliis portus. legimus alibi σεβαίζειν, aliàs ζεβαίζειν apud Syros. Horum multa sunt apud nos: *Gesa, Gaza, pero, caterua, magalia, mapalia, meddix, suffex, sagmen, tiara, dolones*, alia. Huius figuræ proportionem præ se fert Archaismus. *-cui me fortuna precari, Tibi decet, Silicernium*, N:no, *Pipulo*. Sic πίσυρες apud Homerum, quod præter cæteros etiam Galenus animaduertit. Peregrinitatẽ irridet Plautus in Trinummo. *Tammodo*, inquit, *Prænestinus*. Γλώττῃ etiam vtitur, quum dicit *techinam* pro dolo. Et λᾶγει λέγειν, & ῥύονται, ἵνα κἀγὼ ῥυσαίμην. sed vrbanius diuinus vir in Poematio, *Aedon* pro Philomela. habet enim nescio quid suauitatis. & in quarto consummati operis, *hyalum* pro vitri colore posuit, tanto iudicio ac venustate, quanta fuit à Grãmaticis ignorata. sic in quinto, *acta* pro litore. & ad eundem significatum, *-actæo Aracyntho* in Corydone. Habes præter hæc coniunctiones & seiunctiones verborum. *Antemalorum.*

Quæ me cunque vocant terræ.

DE CHORO VETERIS COMOEDIAE. CAPVT VII.

QVemadmodum à primis rudimentis fecerit Tragœdia progressus, non latuisse hominum obseruationes atque memoriam scribit Aristoteles: propterea quòd id genus poematis summo primarióque in honore fuerit apud Athenienses. Videtur autem ex Satyra Tragœdiã ille gignere. quod si ita sit: iam de nomine ambigendum non est. Quid enim est aliud Satyrus, quàm hircus? ex ridicula igitur factam nõ solùm seriam, sed etiam sæuã. Iccirco à tetrametris abductum sermonem ad Iambos. quod genus carminis magis esset statarium. Nobis tamẽ videtur per initia introductam omnium actionum miscelam cuiuscũque generis: postea verò certis iudiciis per materias argumenta separata: vt alia diceretur esse Comœdia, alia Tragœdia. Satyrã neque parentem, neque sobolem, neque partem fuisse Tragœdiæ: sed inter atrocitatẽ à propria scena euocatam atque interositam, ad leniendum exasperatas aures animósque spectatorum. ait ille tamen eò deductam ab humilioribus atque etiam ridiculis principiis. Satis constat ex eius historia, atque Philostrati narratione, rudẽ illam extitisse ad Æschyli vsque tempora. Eũ primùm inconditam, ac feram immanitatem à priscis acceptam, tradidisse & auditoribus mitiorem, & scriptoribus cõpositiorem. Primus enim cædes à scenis atque spectaculis abductas, satis habuit per nuncios repræsentare. Quũque essent Tragœdiæ monoprosopi, diduxit recitationẽ in diuerbia. quare declarauit πρωταγωνιστὴν eum, qui primas ageret partes: id est, qui potissimùm, & plura, is clara atque alta voce vtebatur. Alter dictus est δευτεραγωνιστὴς, cuius opera minor ac secundaria· vox summissior. quod & suprà scriptum est. Aiunt Sophoclem addidisse tertiam: falsò quidem. tres enim sæpe apud Æschylum: apud omnes etiam quatuor aliquãdo. Igitur & huic legi nomen fecere. nempe quarta quũ loqueretur, παραχορήγημα dicebatur. Author Pollux. Et profectò Varietas ita est poetices κομψότης, sicuti Cypassis Corinnæ Ouidianæ. Adeò veró per gradus (velut cætera quoque vniuersa hominum monumenta) fuit exculta Tragœdia, vt quod in superioribus fecerat Æschylus, hoc in eo exercuerint posteriores. Itaque Athenienses quum Plebiscito cauissent, vt ex iis poetis tragicis qui vita functi essent, solius Æschyli fabulæ recitarẽtur: huic honori notam addidere, quum iuberent eas, non nisi castigatas deintegro in scenam referri. id quod ab eius filio Euphorione sæpe factum prodidere. Comœdiæ verò mutationes, emendationes, progressus, culturas, incrementa, perfectiones, omnia fuisse obscuriora scribit Aristoteles: neque tã planè constare de tẽporibus atque authoribus, quæ, quando, quisq; inuenerit, dẽpserit, addiderit, digesserit: propterea quòd eius longè minus fuerint Athenienses studiosi. Quare sicuti Comœdiam sibi Dores vindicabant: ita se Tragœdiæ iactabant authores Athenienses. Adeò verò despectam fuisse operã Comicorum scribit ille: vt eis serò datus sit chorus à magistratu. Hæc verba quum interpretes docti, & boni viri explicarẽt: arbitrati sunt, ob maledicentiã nõ prius in scenã fabulas prolatas, quàm recensuisset chorũ princeps ciuitatis: qui ἄρχοντος titulo, summus esset annuus magistratus. is si chorum sobrium atque temperatũ inuenisset: permittere solitum vt daretur populo fabula. sin acerbitatem in eo deprehendisset, agi vetuisse. verùm haud ita est. Dari chorus à magistratu dicebatur, quia sumptui non sufficeret poeta. Itaque ære publico id curabatur. neque verò partua erat impensa illa: quando magnus personarum numerus condu-

cendus esset: atque in iis Choragus & Coryphæus, vnde illi discerent. Oportuit enim fuisse bene doctos artis Musicæ. Gratis ergo nolebant prodire, qui eo quæstu vitam sibi parabant, ideirco ibi Philosophus ait, ἐθελονταὶ sese olim obtulisse aliquot ad choros, quasi *Volones* dicas: hoc est, vltro, nõ quæsitos, neque allectos precio. Igitur priori tempestati rudes, pluris postea fieri cœpti pro scientiæ dignitate. Quòd verò ita sit, palàm est ex maledicentissimis non solùm choris, sed etiam fabulis integris: quas & dare & agere per illos ipsos licuit magistratus. Ea sanè licentia serò sub triginta primùm Tyrãnis compressa fuit. paucorum enim arbitratu res agebatur: penes quos poetarũ metus, & ius vlciscendi simul erat. Nam florentibus antea populi rebus, publicæ prætorũ insectationes & impunè exercebãtur à Comœdiis, & libẽter à spectatoribus, propter potẽtiorum offensiones, excipiebantur.

DE POETICES DIVISIONE. CAPVT VIII.

PEssimo consilio Græci Grammatici genera omnia poeseos ad duo summa fastigia retulere, quæ secundũ loca distinguerẽt: Omnis, inquiũt, poesis aut scenica, aut lyrica est. Lyrica diuiditur in Pyrrhicã, Gymnopædicã, Hyporchematicam. Principiò in scena gen' omne poematis recitatũ esse cõstat. deinde nõ rectè faciunt, quũ poesim partiũtur à saltationibus. tũ non omnis scenica sine harmonia est ea quæ fidibus aptabatur. Ad hæc saltationes quoque nihilosecius tibiarum numeris componebantur. At tibiæ pro scenicis instrumentis semper habitæ sunt. Præterea magnus est poematum numerus: quorum nullum concinitur ad lyram: neque tamen in scenam propterea prodit, tanquam altera poeseos necessaria pars: Epigrammata, Syluæ, Satyræ. Postremò sunt & ad lyram dramaticæ confectæ cantiones: qualis illa, *Donec gratus eram tibi.* quin & Epigrammata quædam talia, ac sine lyra quidem. Epopœia verò est & scenica, & non scenica: eadémque & ad tibiã accõmodabat sua carmina, & ad lyram. Item non omnia ad lyram, sed & ad barbiton, & scindapsum, & citharam, & psalterium, & fistulam, & phorminga, & assa voce multa ac maxima ex parte. Denique scena posterior est omni poemate, præter quatuor: Græcam Satyram, Mimum, Comœdiã, Tragœdiam. quin hæ ipsæ agitatæ sunt absque scenis. Primum enim Æschylum meditatum esse aiunt σκηνογραφίαν. Sed & ante recitatores illos Lydiastas, qui postea dicti sunt ab Opicis Ludiones, actæ sunt fabellæ per priuatas ædes à comessatoribus: quemadmodũ in primo libro diximus. Ipse quoque Philosophus esse negat Tragœdiæ partem scenam, cæterúmque apparatũ omnem: aitque Tragœdiam extra scenam esse nihilominus Tragœdiam. & quemadmodum diximus in primo, Laertius tradit à solo choro primùm actas fuisse Tragœdias.

A Hæc sunt quæ de poeseos fine ac forma recensebamus: nunc quibus cõtrouersiis eius materia fuerit agitata, repetendum est.

DE NEGLIGENTIA AVT inscitia professorũ. De temporibus in pronunciãdo. De pedibus scenæ conuenientibus. Versuum quorundam dimensio ac restitutio.

CAPVT I, PARTIS SECVNDAE.

QVibus artibus poetarum ingenia excolerẽtur, quũ esset à nobis superioribus libris explicatũ: non prius absoluisse opus illud videbamur, quàm addita de versibus comicis cõmentatione institutum teneremus. nam de origine, generibus, partibus fabularum, quæ in scenam afferrentur, & ab aliis olim, & à nobis ipsis perfecta disputa-
B tione, in animo habebamus totũ hoc negotium legare iis qui de pedum quantitate, déque versuum ratione conscriberent. Verùm quum & maximus vir Erasmus, & post eum plerique alii ita hanc conficere prouinciam aggressi sint: vt & ille his non pauca reliquisse, & hi eadem illa aut nescisse, aut prætermisse videantur: coactus sum hac quoque opera tenuiore poetã nostrum eo prouehere, quò illorũ auspiciis frustra peruenire tentasset. Ac sanè ipsa dimensionum cognitio cùm est per se necessaria, tum etiam si non esset, videntur tamen viri illi talẽ effecisse: siue ad eorum magnitudinem intuere, quã ad huiusmodi lucubratiunculã demisissent: siue negligentiam spectes, qua mutilã deprauatámq; relinquerent.

Ac primùm quidẽ quam Erasmus affert, ve-
C reor vt accipienda sit dubitatio: Sit nécne certis pedibus astricta Comœdia. nam quanquam videtur hoc dixisse Quintilianus: non tamen pedum leges potius quàm trimetrorum præscriptionem desiderauit. idque nõ in omnibus, sed in Terentianis tantùm: quarum gratiam, quam orationis elegantia atque puritate consequutæ essent, diminutam putabat licentia versuum longiorum: quum tamen Plautus nihilo sit in trimetris frequentior. Hoc autem amplius eadem in quæstione peccat Priscianus: Quosdam esse,
D qui in Terentii fabulis extare metra negent: atque eosdẽ tamen ait, illa quasi arcana quædam, sibíque solis cognita profiteri. Quid enim est hoc? negare numeros in versu quopiã: eosdémque numeros in eodem versu se solos dimetiri posse. Hanc sentẽtiam more suo de illo mutuatus Erasmus commodiorem fecit. diuidit enim eam: eiúsque partes ad diuersa refert iudicia. Alios inquit negare: alios quasi inutilem eiuscemodi existimare inuestigationem. Quorum vtrunque quum ipse reiecisset: quod erat priore loco, meritò quasi iudicatum omisit. Alterius autem rationem hanc reddere instituit: Non operam perdere nos indagandis versuum generibus. Tali enim diligentia effici, vt quæ librariorum incuria transpositæ voces sint, suis ex sedibus restituantur. Ego verò neque hoc esse video necessarium,

necessarium, & plus cõferre ad solutæ orationis libertatem. Nam neque vbiuis transpositæ voces, versus tollent connexionem: & frequentissimè deprehendimus, ob numeri necessitatem ita transpositas, vt si candē sentētiam in epistolam sis allaturus, cogaris aliis sedibus digerere: veluti quum Terentianus Simo ait,

Si sensero hodie quicquam in his te nuptijs
Fallaciæ conari, quo fiant minus.

Nam priore versu multa inuertas sine dispēdio numerorum. in altero autem & quotidiano sermone, & forensibus contētionibus aliter loquare. Itaque si librarii ita scripsissent,

Fallaciæ conari, quominus fiant, ex eorum temeritate hoc fructus capiamus, vt minore negotio imitemur. Hoc igitur non negamus: versuum legibus duci nos ad verborum sedes inuestigādas: sed in eo vllam esse vtilitatem, hoc verò negamus. imò conducere interdum magis, si transposita sint: quo ordine orationem nostram instituamus. Sed profectò hac opera plus fuit laboris sumptum, quàm captum emolumenti: vt non sine causa miraremur, summos viros tantùm studii in dimetiendis illis versibus posuisse, Priscianum, Donatum, Asprum, Iubam, Scaurum, Probum, Sulpitium, Varronē ipsum. quorum frequentiæ quum mihi in mentem venit, apparet illico aut obscura diligentia, qui infecto negotio eguerint successore: aut res ipsa perdita, quæ vel ab vno alteróve tantorum virorum nequiuerit confici. Quare ea quoque causa, sed potissimùm ea, inquam, esse potuit, vt ad hanc contemplationem studium nostrum adhiberemus. neque enim sola res petenda iam nobis est, sed ipsa contentione de clarissimis viris victoria reportanda. Atque vt eorum iudicia hac quoque in parte emēdemus, simul ad parem operam incitemus ingenia literatorū: qui non minimā pronuntiandi rationem ex hac cõmentatione consequi sese posse intelligant, quemadmodum vbi animaduerterint neque aspirationem, neque sibilum, neque mutā inter se conspirare valuisse, vt prima syllaba in voce *isthic* produceretur. corripitur enim in Asinaria,

Quid isthuc est? aut vbi isthuc est terrarum loci?

Qua in voce qui putant sibilū extrudi pronuntiando, neque morem seruarunt, neque etymologiā obseruarunt. Æoles enim, quos Latini maximé sunt imitati, quod alii ἐσθλὸν dicerent, ipsi ἐσλὸν pronunciabant. Ita in verbo *isthuc*, satius fuit mutam abiicere. & fuit ratio: nam *is* pronomen integrum manet: cauda illa, quam nonnulli syllabicam vocant adiectionem, nullo dispēdio expuncta, etiā leniori locū relinquit cõiunctioni. Præterea multis in locis animaduertas, positura consonantium non produci vocalem: sed suapte natura niti breuitate: vt *in*, *sed*, *ad*, *quod*, *aliud*, *simul*. in quibus qui existimarunt oportere postremum elidi elementum, vehementer errarunt. Sed longè facilius videtur admitti posse breuitas in disiūctis, quàm vbi in eadem dictio-

A ne coniunguntur. minus enim cohærent. At in coniunctis itá pronunciabant, vt positura nihil adderet moræ naturali breuitati. Sic *insidias* & *inferos* primam producere dixerunt: *indicationem* autem & *incautum*, corripere. quare si hoc vno in tractu atque tenore faciebant: multò commodius interiecto eo interuallo, quod separatis vocibus debetur, efficere potuere. nam si dicas *in sano*, atque ibi præpositio breuis sit, quæ in ipsis compositis lõga extitisset: quātò facilius breuis erit, si dicas *in diem*? quæ si componas, breuem quoque retinent. Exēpla verò huiusce pronunciationis tot sunt, vt non tam omittendis, quàm afferendis locis culpā mereri posse videamur. Non diuersæ, non eædem geminatæ vsum illum corrumpere aut impedire valuerunt.

In Captiuis,

B *In occulto miseri victitant succo suo.*

Primus pes est Anapæstus: quia *ob* natura breuis. In Pseudulo & hoc cõparet: id quod postea dicemus de proceleumatico,

Ædium dominum lenonem Ballionem quærito.

Nona enim syllaba cum tribus subsequentibus pede vnico amplectitur. In Milite,

Et quidem ædepol omnes mores ad venustatem in- (giter.

Tres priores syllabæ in voce *venustatem* anapæstum conficiunt. Natura nánque breuis est secunda, sicut in *Venere*. ita etiā in *tempestate*, quia in *tempore*. In Epidico,

Illam ridibundam atque hilaram huc adducit si- (mul.

Primis tribus syllabis constat anapæstus.

In Asinaria,

C *Sed quid ego cesso ire ad forum, quod inceperam?*

Ex duodecima & duabus sequentibus anapæstum vides. In Casina,

Nunc ne tu respondere postules me tibi.

In verbo *postules* prima corripitur: quia à *possum* ducitur: hoc autem à *pote*. Quare miserum verbum *potest*, miris modis decurtarunt: vt in Trinummo,

Potest fieri prorsus quin dos detur virgini.

Vbi ex quatuor primis proceleumaticus fit. hæc igitur in coniunctis. In diuersis autem penè infinita. Pseudulo,

Lubet nunc venire Pseudulum scelerum caput.

D Primus anapæstus. Captiuis,

Vel extra portam trigeminam ad sacculum licet.

Vox *sacculum*, dactylus, si nolis creticum: de quo mox. Par iudicium etiam ex Gurgulione,

Sitis hæc anus: quantillum sitit? modica est. capit?

Octaua syllaba cum duabus sequentibus efficit aut tribrachum, aut creticum. In eadem,

Sedatum te: quàm longè à me abest? lumen hoc vide. Septima syllaba collisa, præpositio & pronomen & verbum faciunt dactylum: & alterum dactylum tertia & secunda à fine, aut duos creticos. Rursus,

Sed grandiorem gradum ergò fac ad me obsecro.

Quinta, sexta & octaua, elisa septima, anapæstum creant, aut dactylum, aut potius tribrachum, si nolis creticum. Quippe quinta breuis natura,

octauam vulgò rentur longam, vnde fiat anapæstus. Aliquis putarit primam longam tot consonantibus, frustra: ex quibus speret dactylũ. nos in Originibus ostẽdimus *ergo* Græcam esse: vbi obiter deprehendes *fac* longum, contra Grammaticos recentiores.

In Adelphis est tribrachus in tertia sede,

Indicio de se ipse erit: vos eritis iudices.

Duo dactyli ex eadem fabula,

Ille futilis, somnium, sineres verò illum tuum.

duo, inquam: illo, *somnium*: & illis, *verò illum*.

In Hecyra anapæstus ex sexta syllaba, septima & nona, octaua elisa. verbum enim substantiuum corripit.

A' Myrrhina hæc sunt mea vxore exorta omnia.

In Amphitruone dactylus,

Inimicos esse sum semper obtuerier.

nam *semper* primam producit natura. fuit enim *semoopere*: sicut *toper, toto opere. nuper, nouo opere.*

In Asinaria,

Deam fili inuocet quam lubebit propitiam.

Sexta, septima, octaua, tribrachus. non enim ausim exterere ex verbo *inuocet*, tertium elementum quasi digamma Æolicum, quod alibi fecimus. Est enim ἐϝοϝῶ τὸ βοᾶν. In Casina duo,

Aut quasi lumbricus terram quidem te postules.

Primus dactylus, quia dicebant *quase* sicut *mese*, *sibe, here*. Alter tribrachus, octaua, nona, decima. Ex eadem anapæstus,

Quid facies? concludere in fenestram firmiter.

Sicut in Rudente,

Illustriores fecit, fenestrasq́, indidit.

In Aulularia dactylus,

Ædepol mortalem parcè parcum prædicas.

Neque enim placet aduerbium illud iurãdi per concisionem pronuntiatum. Quid enim esset *Æpol*?

De verbo verò substantiuo multa quoque sunt exempla. In Milite,

Censen' verò adeò esse parcum, & miserè viuere?

&, *Dicas vxorem tibi esse necessum ducere.*

Et in Gurgulione,

Huic anni non satis est soli. canem esse hanc quidem.

Est etiam operæpretium obseruare quot interpolationibus opus fuerit in aliis vocibus ad sustinendam pedum integritatem, vnde veteris pronuntiationis leges deprehendantur. nã quotus quisque hactenus putauit mediam natura corripi in hac voce *voluptas*? At corripitur. id quod & exemplis & ratione manifestũ erit. Sanè *volupe* & *peto* confecerunt nomen illud: quæ vtraque tota breuia sunt. Quamobrem inconsultò, vt sæpe, Erasmus sustulit vocalem de medio ex illo Andriæ,

Quod voluptates eorum propriæ sunt. nam mihi immortalitas.

Non nihil sanè fit, si mihi fuerit ita pronũtiandũ, *volptas*. nihil enim ad Theutonicũ sonũ accedere potest propius. Hoc igitur vt effugiamus, constituatur in prima sede, ex iis quæ posuimus præceptis, anapæstus. tribrachũ tamen esse con-

A stat ex multis aliis locis. Sunt versus in Casina quatuor,

Sine tuos ocellos deosculer voluptas mea.
Quid deosculer te? quæ res? quæ voluptas tua?
Et meis inimicis voluptatem creauerim
Ob istthanc rem quin te deosculer voluptas mea.

In Rudente,

Eat in Siciliam: ibi esse homines voluptarios.

In Pseudulo,

Minis viginti vendidit voluptas mea.

Animaduertemus præterea quàm celeriter multas vocales pronuntiando expediuerint, vt etiam cum sequentibus confusas obscurarint. veluti in illis, *scias sua, tuos, fuit, dies, deos, prius*: quæ omnia fiebant monosyllaba. sed & in aliis vocibus, quemadmodum in hisce exemplis deprehensum est. Cistellaria,

B *Persequar hac iam hoc loco cum altero constitit.*

Non potes dimetiri quin aut bacchius sit, aut concisio exempta media ex voce illa *altero*. quo modo etiam nunc vulgus Italicum pronunciat. Gurgulione,

Viden' vt aperiuntur ædes festiuissimæ?

Quatuor syllabæ, quæ tres primas sequitur, pedem vnum constituant necesse est. quare aut vna ex mediis eximetur: aut erit epitritus primus. melius vt primus sit proceleumaticus. Captiuis,

Tibi ille vnicus. mihi etiam vnico magis vnicus.

Quinque primis vocalibus vnus pes fit: quippe coactis in anapæstum. Quia *ti* pro *tibi* pronunciabant. sic & *mi* pro *mihi*, Æolensium more, quos imitati sumus. Quare ex octaua, nona, decima,

C vndecima, duodecima, tertiadecima, est alter conflatus anapæstus. Quod verò dixerunt de duobus comparatiuis, *potius* & *melius*, passa esse eandem fortunam, ita vt ex ipsis fierent totidem pyrrichii: non est verum in illo quem adducunt ex Andria,

Dabit nemo. inueniet inopem potius quàm te corrumpi sinat.

Aiunt enim *potius quàm*, esse anapæstũ. nos proceleumaticum agnoscimus. quemadmodum in aliis multis. Nam Erasmus quum sedibus imparibus receptum scribebat pro iambo spõdæum, dactylum, tribrachum, anapæstum: proceleumati-

D cũ non rectè omisit, qui, vt puto, memoria excidisset: creticum verò, quem sanè putaret non admitti. nam si eam in sedem posse duci sperasset, nequaquam tam multa carmina subuertisset. Proceleumaticus autem quum proximè ad naturã dactyli accedat: tribus modis sonum suum explicat. Aut enim mollis est, atque adminiculis quibusdam dactylo similior effectus: vt *Genua labant, ariete, parietibus*. duabus enim vocalibus constitutis, prior consonãtis vim quandam videtur obtinere. Aut est apertior: vt in versu Enniano,

Capitibus nutantes pinus, rectasq́, cupressos.

Aut est coactus, ademptis consonantibus, quibus syllabarum breuitas impeditur: qualis est in Andria,

Sine

Sine inuidia laudem inuenias, & amicos pares. Itaq; hunc ad versum quũ peruenisset Erasmus, neque in eo vellet metiri proceleumaticũ, quem in suis legibus nõ recẽsuisset: & putaret duriusculè fieri, si Æolicũ digãma tolleretur, vt proceleumaticus exiret: sustulit alio consilio. quippe vt exciperetur tribrachus in duabus syllabis primoribus huius nominis, *inuidia*: & ex duab' postremis vocalibus vna syllaba cõcreta esset. Cæterũ vt in natura, ita in arte illius imitatrice nobis faciendũ est: nihil enim vel otiosè, vel superfluò agere. Igitur vt constet ratio dimensionis, si recipias proceleumaticũ: vnum tantùm moliris; quũ aufers digãma. sin malis tribrachũ: tum & hoc idẽ tibi curãdum est, vt amoueas: tũ præterea duabus confertis syllabis deformanda vox. Quòd si (ac verius quidem fortasse est) ita pronũciemus, vt ex iis duabus vocalibus prior quasi B consonantis obtineat sonũ: iam ille primus pes, non amplius sit tribrachus, sed anapæstus. nam hunc ad modũ pronunciari, & in quibusdã proceleumaticis ostẽdimus, & apparet ex spondæo illo coacto poetæ,

Stellio, & lucifugis congesta cubilia blattis. (tis.

& apud Horatiũ, *Vt Nasidieni iuuit te cœna bea-* Oportet enim esse quadrisyllabum nomen, vt tolerari queat alio versu. non autem pudenter inuertêre Grammatici sic, *Nasidieni vt iuuit*. sicut, *Nasidienus ad hæc*. Sic & Catullus, *pituitæ* primam quum produxit, *Muccusq́; & mala pituita nasi*. non corripuit Horatius, *Nisi quum pituita molesta est*. Sed trisyllabũ posuit ita, vt medium elementum, Æolicum fiat digamma. quod C & elicitur ex AElii Stolonis iudicio, qui à petẽdo vitã, duci ratus est. Verùm quod in *inuidia*, fecit, vt vnã ex duabus efficeret syllabam: commodius fecisset in *iniuria*, illo versu, *Quo iure quaq́; iniuria præcipitem me in pistrinum dabit*? Id quod si animaduertisset, non ausus esset eximere pronomen illud *me*, quod magna cũm emphasi ac gestu ad timorem personæ positum est, & in omnibus legitur exemplaribus. Proceleumatici vérò habes exempla tam frequentia, vt penè legitimi, non subdititii esse videantur. Ex Andria, *Mala mens, malus animus: quem quidem ego si sensero.* &, *Tibi generum firmum, & filiæ inuenies virum.* Qui mollior est in hoc secundo, propterea quod, vtì diximus, *mi* & *ti* mõnosyllaba fuere: sicut & *tu*, *me*, *te*. Quod & alibi sæpe, & in Gurgulione,

Vnde pituita dicatur.

Curato. ego tibi quod amas, iam huc adducam.

In Aulularia,

Eam ego hodie faciam vt hic senex de proximo.

In Asinaria dubitari potest an sit proceleumaticus. Nánque in verbo *ostendo*, prima producitur natura, (phum.

Agedum istum ostende, quem conscripsisti syngra-

Commodius cõcides illud præteritum sic, *conscripsti*, sicut mox *scripsti*.

De cretico autem, quẽ isti omni conatu subterfugêre, pluribus tum rationibus, tum exem- A plis est disputandum. Nam si in Heroicum admittitur: si in Tragœdia, quod est poema clarum, nobile, elatum, castum, locum inuenit: quare in medium ac vulgatum sermonem non recipitaur? est sanè apud Poetam,

Et naufragum Scyllæorum. Dicent non fuisse librum emendatum. at Variae Tucæ iudicio emendatum fuit hoc, quod relinquerent. at est in emẽdatissimo, quod suprà adducebamus, si audias sine interpolatione,

Stellio, & lucifugis. At etiam illud existimat Terentianus, non autem dactylum,

Insulæ Ionio in magno. At est apud Euripidem in Ecuba,

Δυοῖν δὲ παιδοῖν δύο νεκρὼ κατόψομαι.

Quum dicere licuisset, παιδοῖν δυοῖν. Itaque nos quoque in Nemesi studuimus & auribus & gra B uitati, *Heu genus nefandum!* Poteramus enim, *Heu gens nefanda!* Et alio loco posuimus *finistra*, potuit dici *scæua*. Cæterùm perpaucis aures poeticæ daræ sunt. Præterea si dactylus & anapæstus in iambi loca suffecti sunt, quorum vteruis vna illum & syllaba & tempore superaret: quare eam licentiam sermonis eadem puritas nõ coegerit recipere quasdam voces, in quibus esset creticus? præsertim quum ex ipsis solis aliquot integri versus constent. qualis in Andria, *Vt malis gaudeant, atque ex incommodis.* Nam & prior coniunctio producitur positione poetæ arbitratu, & posterior primam habet longam eadem lege. præpositio verò breuis est natura, ἐξ. Ad hæc ea nomina & verba, *Deus*, *dies*, C *fuit*, *mea*, *tua*, *sua*, & eiusmodi de quibus suprà diximus: eò pertinent vt quum collectionem in vnam syllabam patiantur, doceant nos in cretico idem quoque fieri posse, vt emolliatur pronunciatione. Quis verò paulò diligentior non animaduertat antibrachium esse apud Homerum: αἰγυπτίου: in tam nobili versuum genere. & rursus, ἀιδρείῃσι, si ita legas, non ἀϊδρείῃσι. Et ex bacchiis omnib' tres toti Plautini in Amphitruo- (ne,

Nec æquum, anne iniquum imperet, cogitabit.
Ergo in seruitute expetunt multa iniqua.
Habendum & ferundum est hoc opus cum labore.

Quas rationes Erasmus si notas habuisset, non D transtulisset, *ex*, præpositionem in Andriæ prologo sic,

Qui bene vertendo, & eas describendo malè, ex
Græcis bonis Latinas fecit non bonas.

Quod equidem vt non improbo: ita consilium non laudo, quo est adductus vt id comminisceretur ob amphimacrum vitandum. qui si his rationibus non acquiescat, exemplis saltem credere cogatur. Hæc verò quum essent propè infinita multa omisi tamen, in quibus tergiuersari possent: & alia quanquam firma penè innumera, ne tædium parerent. paucis ergo contenti simus. Ex Hecyra igitur quum illud possemus adducere,

Eam calamitatem vestra intelligentia:

supersedebimus duabus de causis. tum quia

ipse liquidam non geminat in postrema dictione; tum quòd nos pronomen primo loco positum, monosyllabum agnoscimus. quare audiamus ex Asinaria,

Fortè si tussire occœpsit, ne sic tussiat.

Nec repugnarim si velit ita legi, *Fors si.* nam is erit magis ferendus, quàm qui putabat si corripi. id quod non fit, vt in compositis, *nisi, quasi, siquidem*. Acrius tamen intuenti neutrum probabitur. sed *Forté*, pyrrhichium putandum, *περὶ τὸ φέρειν*. In Gurgulione manifestius,

Peruelim sepultam. sed quum adhuc naso odos meo.

Odos enim vltimam producit natura.

Ex Andria,

Siue ista vxor, siue amica est, grauida è Pamphilo est.

Quo è versu creticum vt tolleret, non veritus est vniuersæ orationi detrahere ornamentum: B pronomen illud scilicet, quod in secũdo statim loco legitur. Ex Eunucho duo,

Quæ cum amatore suo quum cœnant, liguriunt.

Nam hîc effugere non possumus, quin aut prima in sede creticus sit, aut in quinta. Etenim secundam vocem si non collidas, sed integram relinquas (id quod frequenter fit: vt apud Horatium, *Si me amas.* & Plautus sibi licere voluit in Pseudulo,

Si de damnosis natis, aut de amatoribus:)

creticus sit ineuitabilis in quinta. Prima nánque pedis illius syllaba lõga est natura, non positione. quippe *cœnare*, mediam natura producit. Si verò collidas, tum in prima sede hoc eueniat. Poteram & illum adducere ex Heautontimorumeno, C

Ita ne comparatam esse hominum naturã omnium.

Quem qui trochaicum rentur, nugas agunt. potius ad superiorum censum deducendus: quorum ratione vox illa *comparatam*, primam corripit. In Adelphis,

Quam aut hîc non manere tandiu, aut nunc persequi.

Est enim *nunc*, *νῦν* circumflexa: igitur & natura longa. Quomodo in Eunucho ad trochæos confugiant ibi?

Sed neminem curiosum interuenire nunc mihi.

Quem pro senario imprudenter nimis metitum sese Erasmus putat. In Aulularia,

Nempe sicus dicis. quid hic? non poterat de suo?

Aduerbium enim asseuerationis à Græco ductum *ναὶ*, producit natura primam. Quis verò eximet à cretico illum in Trinummo?

Sit taciturnitati clam fidei ac fiduciæ.

Nisi qui ad miseram trochæorum aram confugerit. Quare illo obruantur ex Gurgulione: quem iambicus quin sit, vt sese in omnia vertant, efficere nequeant,

Liberi lepos. vt veteris vetusti cupida sum.

Non minoris efficaciæ in Amphitruone,

Conferas sermonem, nec ioco, nec serio.

Atque initio quidem arbitror vocalium imbecilliorum mollitie factum, vt subirent pedes alieni. sic dicimus, *χρυσῷ, πηλιάδεω, πόλεως, ὄφεως.* etiam vt bacchius receptus sit illo versu, hac ea-

A dem ratione,

Et laneis ocreas lento ducunt argento.

At hunc versum spondaicum existimat Diomedes vir doctus, non malè: vt mollior vocalis subeat fortiorem. Sic creticum interposuit, vt spondæũ faceret in verbo *aureo*. Quòd si in Tragœdia cretici sunt, in heroicis bacchius & antibacchius, vt tum Homeri, *βορέου*, tum Virgilii, *fluuiorum*, taceam anapæstum: non videatur fuisse tot monstra necessaria, quot isti eximendo elementa crearunt in *quidem, sicut, simul*, atque aliis. neque excludendas integras fuisse voces, aut alias spurias ingenuis supponendas. id quod fecisse Erasmum & suprà declarauimus, & in aliis ostendemus. Ad quæ antequam accedamus, de anapæsti quoque, vt de cæteris, receptione dicendum est. de quo Priscianus quum scriberet, excidit ei sententia sanè absurda: Erit, inquit, probabilis iambicus versus, & Tragœdiis aptus, si secundum & quartum pedem, non alios feceris quàm iambos, aut eum qui tribrachus est, aut anapæstus: quoniam sunt pares. Qua enim lege fretus anapæstum tribracho parem dixit? nam quod ait, etiam sedibus paribus anapæstum ritè collocari, verum est. sic enim multis in locis deprehendes: vt superflua sint exempla. In Pluto,

Ὡς ἀργαλέον πρᾶγμ' ἐστὶν, ὦ Ζεῦ καὶ θεοί.

Et bis in eodem,

Οἱ δ' ἐξετράποντο, κοὐκ ἐδόκουν μ' ὁρᾶν ἔτι.

Verùm hoc est illi adeò frequens, vt nullus pu- C dor Latinis sit iam futurus, quibus linguæ ratio persuasit, ne hoc attentius curarent: præsertim quum in Tragœdiis quoque hoc admiserit, grauius sanè ac longè castius poema. Obseruantior Sophocles: Euripides minus obnoxius. minus enim parcit illis sedibus,

Γλῶτται δ' ὑπερκάσουσι ἰδίᾳ τῆς φρενός.

Neque solùm in illis anapæstum: sed & in vltima in Oreste.

Αὐτουργὸς οἵπερ καὶ μόνοι σῴζουσι πόλιν.

Quem si tribrachum esse arguteris: syllabam nunc respicias, non legem illam qua vltima indifferens habetur.

Hunc Euripidæ versum ita legimus in no- D stro manuscripto. Impressum habet *γῆν*. At Æschyli quoque est tribrachus in Prometheo,

Οἷς μὴ πλάζειν, ἀλλ' ἀλιτόνους γόμφους.

Quod verò suprà dicebamus: tolli Æolicum elementum aliquando: cuius exemptione detur locus syllabis pedes cõficientibus, multis exemplis obseruari potest. Cæterùm nequaquam ex Phormione, quemadmodum prædicabant illo versu, *Qui sæpe propter inuidiam adimunt diuiti.* Erit enim proceleumaticus ex septima, octaua, nona, vndecima, elisa decima. Sed tutius ex illo,

Liberius viuendi fuit potestas. nam antea.

Neque temeré. est enim *viuo*, Græcum *βιῶ*. Cui quum sit additum digamma, quare non & auferatur? vt quod sonus posuerit, lex sustulerit. Sic in Pseudulo,

Boues qui conuiuas faciunt, herbasq; aggerunt.

Nam quemadmodũ in libris De causis, & in Exercitationibus dictum est, puto non admodum vegetam, contentámque fuisse literæ illius pronunciationem. sicuti neque in *suo*, neque in *esue*. quæ vt apud nostrates Germanos asperrima est, ita Vasconibus penè vocalis, non consonans: nedum vt duplex vspiam sit. Sed nequaquam par fuit ratio aut necessitas, vt cliderctur idem digamma in verbo hoc, *inueniet*: eo versu ex Andria, quemadmodum iidem commenti sunt,

Dabit nemo. inueniet inopem, potius quàm te corrumpi sinat.

Neque enim mutatur versus dimensio, siue tollatur, siue relinquatur: sed in principio Amphitruonis eximitur ex ea voce, *iuuentutis*. atq; ita fit anapæstus primus pes. propterea quòd secũda syllaba natura breuis est: B sicut in affini suo, *iuuenis*. Eadem natura & ars in illo ex Gurgulione,

Iuuentute, & pueris liberis, ama quod lubet.

Longè alia ratio in Captiuis,

Nulla spes iuuentutis: sese omnes amant.

Nam neque aufertur Æolica litera: & prima ipsa quæ erat consonans, fit vocalis, vt formetur dactylus in secunda sede. sic audias proceleumaticum in Captiuis,

Aliquem inuenire suum quicum mutet filium.

Fit enim ex quinque syllabis: quatuor cõstantibus, vna collisa, & extrito digamma. Atque hæc quemadmodum vera putẽ, satis dictum est: illud autẽ, quod aiunt, non est verisimile. Ad eundem modum extrudi consonantem illã Æolicam ex C coniunctione, *enimuero*. nam quid esset, *enimero*? Verùm vnicam syllabã fuisse, *enim*, quũ vellent, arbitror. siquidem Græcũ fuit *ἐν*, & *ἐνί*. Neque repugnat longa vocalis: id quod etiã in libris Originum docuimus: sicut neque in *crepida, κρηπίς*: neque in *venio, βαίνω*. Posteriorem autẽ vocalem *ἐνί*, pro consonante acceptã libet existimare: veluti in *cui*, & *Pompei*, & *Gai*. sunt enim monosyllaba, sicut & *hui*. & quod æquè durũ est propter sequentem consonantem, *huic*. At profectò quid tandẽ mirum sit? Nonne *suadeo* & *suauis* ita pronunciantur, vt secundũ elementum nullum augeat numerum syllabarũ ad pedes conficiendos? Et quot mõstra inuenias apud Homerum, præsertim in Odyssea? tot iambos, tot trochæos, tot nescio quid. Oppianus quoque *μάλιστα* ita metitur, vt duas priores syllabas corripiat. In quarto Piscationum,

Δελφῖνος μάλιστα μετὰ στόμα δέξατο τέχνην.

Vbi duæ mutæ sunt, non muta & liquida. Sed & creticum posuit in primo Venationum,

Ἠ πῶς αἶα δίδεχαν ἀναφαινόμενοι ὀπωπαῖς.

Vbi nisi ex cauda verbi tollas duo postrema elementa, etiam sibilum exterendũ est, vt fiat tertia dactyli syllaba. & sic tamẽ legitur. Apud Apollonium quoque in secundo, considerandum est quis sit pes ille primus in hoc carmine,

Ἀτρυχίους. ἔσσαι δ᾽ ὄφρα δοιὼ σφίσιν ἐπ᾽ ἀμοιβαίων.

A Vulgò igitur ita quoque loquutos esse arbitror, non laturos scenarum barbariẽ, quæ de medio sumptum sermonem vsurparent. Qua ex re non vulgaris, neque mediocris oritur dubitatio. Si illi versuum generi licuit, vt quum vellent, suo modo: quum liberet, vulgatis legibus loquerentur: quare nõ & in alia poemata ius eiusmodi receptum est? Ergo in tãta licentia quis mirabitur, versuum quoque multã variámque mutationem tolerari potuisse? quippe quum alii curtissimi, alii adeò longi sint: vt mihi libeat cũ Plautino trapezita iocari, qui sic ait,

Dum vnũ scribo, expleuit mihi totas ceras quatuor.

Quibus dimetiendis & negotium sibi exhibuere docti: & causas reddere conati sunt consiliorum quibus adducti sint poetæ, hoc vt agerent, sed quas causas mox videbimus. Quantus verò B ille in Eunucho?

Et magnifica verba: verba dum sint. verùm si ad rem conferentur, vapulabit.

Hic enim sunt sedes vndecim trochæorũ. quare hic quoque ab illis dissentio, qui vnum esse versum arbitrati sunt. mihi sanè videntur duo: Ac prior quidem trochaicus dimeter brachycatalecticus: alter verò octonarius. Sic enim pronunciauit, vt quum sic dixisset,

Et magnifica verba. Substitit, affixitque ibi propositum in verbis. postea cum re simul sententiam mutauit: vt pro factis facta redderet, & verba minitaretur. Priscianus distinctionis causa breuiores insertos versus dicit. verùm neque ille distinctio hæc quid esset declarauit: neque nos, quid sibi velit, sanè scimus. Nam C quæ distinctio debet esse, non solùm in eadem scena, sed etiam persona? quæve in primo statim ingressu grauissimæ fabulæ Amphitruonis? vix in scena pedem posuit, quum ostendit se sibi non constare. Quid distinguit ibi rerum, quas nullas adduxerit? aut quæ varietas in Pamphili conquestione: cuius vna tantùm materia, duritia patris. Ergo qui in eodem argumento, quod proposuerat, perstaret: quo consilio tetrametris illud inseruit dimetrum?

Quod si fit, pereo funditus.

D Alii, vt sibi videbantur acutiores, è rebus ipsis duci nõ solùm pedum statum aut cursum, sed etiam versuũ tractus prodidere: In re perturbata mutari versus, pedésque ipsos confundi: in celeritate trochaicos trudi: grauibus personis statarios sermones fieri ex spondæis. Afferunt huc non tam pro teste, quàm pro iudice prudentiam Virgilianam, diuinam illam profectò mihi, ac venerabilem: qui rem verborum nitore, ac numerorum æquabili concinnitate oculis subiiciat. ego verò vt horum amplector diligentiam: quam tanto studio in meis poematis exprimere conatus fuerim: ita in Comœdiis, in quibus ista fieri profitẽtur, falsum simul atq; superuacaneũ animaduerti. Nam si in personarũ statibus diuersis, si in continuis negotiis, si in fabularum partibus maximè inter se dissimilibus, idem pes,

idem pedum ordo, idẽ carminum genus ostendatur: iam nulla causa est quin horum sentẽtia, tãquam vana explodatur. Ergo in diuina fabula ac verè Thesauro (quam leui nimis de causa, vt alibi dicebamus, Trinummũ inscripsit Plautus) Protasis trimetro iambico tota constat, itẽ Epitasis, tũ Catastrophe. Stichus è cõtrario, tota trochaicis lõgis. In Mostellaria adolescenti Philolacheti perdito ganeis, & luxu atque otio corrupto, quísque vnam modò rem ageret, vt inseruiret ventri, dati suot versus omni pedũ penè genere pleni. Tranioni autem seruo trepido, in re desperata versus compositi, atque sibiipsis constãtes. Seni Teuropidæ, viro graui, parco, læto, aucta re, amoto maritimorum metu periculorum, seoarii iambici. Quid grauius Amphitruone? quid statariũ magis, quàm finis fabulæ conuersæ? concluditur tamen fabula trochaicis. In Sticho verò tam iambis potant, quàm trochæis. Gurgulio currens in re noua, nouo nuncio vehitur quidẽ trochæi rotis. at Acanthio in Mercatore, haud absimili in re quadratis vtitur iãbicis. at iisdem in Terentiana Phormione Geta pari in negotio. Ergasilus verò parasitus in Captiuis, tam trochaicis quàm aliis: qui tameo ageret similem cursuram. quemadmodũ & Dinacium puer in Sticho nuncii author noui, vtrisq; mistim vsus est. Præterea trochaicis Harpax Cacula militaris in Pseudulo, dum lenonem quærit. Trochaicis Erotiũ meretrix in Menæchmis, vt obsonium comparandũ curet. at è contrario trochaicis Lysiteles adolescens, & grauis, & frugi in Trinũmo & Chremes senex, vir bonus atque temperatus, in Andria, seria imprimis de re, paterno animo, constanti conquestione. quòd si ad Dauum respiciant, qui sequenti scena iam otium atque tranquillitatem imperando sibi, bellissimos fundit trochaicos: iam ipsi illa de celeritate aliquid consultius remittunt. Quid? quot quoties choros viderunt currentes? & tamen sciunt Tribrachum ab ipsis Chorium cognominatũ. quare Sophocles in OEdipo Tyranno, accurrentem Theseum, atque opem ferentem, trochæis adornet ex horũ sententia: nisi eiusdem chorus iisdẽ pedibus claudat fabulam. Quòd si argutulè cõminiscantur id eò factum, quia chorus esset discessurus: quid Æschyli choro faciemus, qui in Persis stat, neque abit? quid Darii spectrũ, quod ab inferis veniens cum matre diu loquitur trochaicis? Neque secius Euripidæ Pylades cum Oreste. apud quem Eteocles quoque cum Polynice fratre ad manus iã iam venturus, non alio pede vtitur in cõtentione. In eiusdem Troadibus vnicã orationem tam iambicis, quàm trochaicis habet. verùm exemplorũ satis etiã ex ipsa Tragœdia. Poetas profectò istos comicos nostrates, vt in mentem venerant res arripuisse, eisq; numeros arbitratu potius suo quàm legibus alienis accõmodasse reor. Hi verò legumlatores noui plerique hoc suis ingeniis obtineot peculiare: semel alicubi siquid

A deprehẽdêre, illico pro necessario præcepto habent. quod hominum genus maxima ex parte piget laboris. atqui longo multóque opus est studio, & opus consilio prudenti: acri iudicio opus est. Quanquã equidem non negauerim, fabularum initiis, vbi animos aurésque spectatorum trimetris versibus imbuissent: ipsi sibi suo quasi iure agerent deinceps interspersis alicubi eiusdem generis longioribus. ídque neque semper, neque coactos, neque consultò factitasse existimamus. Fuit tamẽ hoc illis in more positum: vt narrationibus trimetros maiore ex parte adaptarent: neque solùm in Argumẽtis, aut Prologo, aut Protasi: sed etiã eiusmodi personis attributos, quæ vel aliud agerẽt. veluti Dau⁹ in Andria, cũ de aliis rebus loqueretur, alia vtitur versuũ dimẽsione: vbi ad narrationẽ deuentum est, B de naui fracta apud Andrũ, ad trimetros diuertitur, *Ad hæc mala, hoc mihi accedit etiam.*

Hæc Andria. Eadẽ in Epistolis quoq; obseruatio. In Pseudulo à longis in senarios deflectitur. In Asinaria quoque, quod pactũ cõscriptum est inter adolescentẽ & lenam, senariis expletur: quoniã fit narratio quædã. quanquã ne ibi quidẽ semper. Longis enim versibus narrat in Rudẽte Grippus, euẽtis fortunæ suæ sese bene acceptũ: at in eadẽ, senex somniũ trimetris. Ex vtrisque verò, atque etiam aliis mistis, Sosia Amphitruonis. tametsi vbi iam conseritur prælium, iamborum vim atque alacritatẽ minutiore gyro flectit ac vibrat. Quum igitur tam inconstantem legẽ videamus: vt poetis illis neque cuC ræ fuerit vt id facerẽt: neque saluo puri sermonis nitore efficere potuere, vti numeris vterentur astrictioribus: nos sic inuenta, aut qualia existunt, esse permittamus: vt siquid sinistri sese offerat, ne odiosè tanquã ius nostrum vel persequamur, vel etiam extorqueamus. præsertim quum licentiæ vitium à Græcis sumptum, laxiore, vti solet, negligentia fecerint cumulatius. Vt non tam monstrosi nobis versus quidam videri debeant: quàm miraculo ii qui puriores exeunt atque commodiores. Nam sanè vel illum primum ex Rudente, non impiger atque hisce in lectionibus exercitatus dimetiatur,

Proh dii immortales tempestatem quoiusmodi.

D An statuas in vltima tribrachum tam luculẽto aditu, imò verò ipso in limine fabulæ? non sanè placet. An postremã vocẽ ita pronunties vt trisyllaba sit? Qui fiet id? extritáne duplici consonante? tum verò quid erit, *quoiusmodi*? Quis sic loquatur? quid igitur agendum? videtur mihi interiectio illa esse extra versum, *Proh.* Cui senarius deinde substituatur. sicuti, *quũ* & *Huinam* ipsam corripere simul & primam huius vocis, *immortales*, vt anapæstus excitetur: mihi sanè religio est. Similis versus in aurea Trinummo, *Proh dii immortales conditionem quoiusmodi.* & in Andria, *Nam qui cum ingeniis conflictatur eiusmodi.* vt omnino mihi augeat suspitionem distortæ pronuntiationis.

Plautinæ & Terentianæ Comœdiæ quibus numeris constent.

Illud verò quod aliqui dubitando, quidam etiam asseuerando negabant, Terentianas fabulas trimetris circūscriptas: falsum esse deprehendimus. Nam & apud eū poetam plus esse huius carminis inuenies: & cōtrà, apud Plautum quadratos, aliáque longiorum genera frequentiora. Andria penè ex æquo diuisa in vtranque partem est. haud enim ita multò ab longis senariorum numerus superatur. In Eunucho, & Heautontimorumeno item. at in Adelphis penè ex quadrante longi ab senariis exceduntur. Phormionem potior senariorum numerus cōficit. Hecyra laxior fabula, ac pedestrior est. Itaque omnium Terentianarum ad quotidianum sermonem quamproximè accedit. est tamen in ea senariorum plus tertia parte. At contrà Plautinæ Amphitruonis & Rudentis vix totus quadrans expletur senariis. Asinaria, Epidicus, quam tantopere ipse author commendat, Mostellaria, Menæchmi, Miles, Mercator, Pseudulus, Aulularia, Casina, Gurgulio, Bacchides aut ex vtrisque æquè constant, aut etiam minus habent senariorum. Captiui verò, & Persa, & Pœnulus, plus dimidio textæ sunt longis. Trinummus legebatur hactenus tota quadratis ferè: eam nos ita restituimus pristinæ sinceritati, vt ad quingentos senarios excusserimus. quorum tamen numero præstant longi versus duplo. Quā operam etiā Truculento quū impendissemus, paulò minus ducētis reformatis: tantam longiorum inuenimus multitudinem, vix vt illorum hi essent pars quinta. Atque is labor haud temerè susceptus est: quum tam facilè mendaciū Quintiliani authoritate tegeretur. Nam isti magni viri, dū nihil inexcussum volunt, & fastidiūt leuiora, plus vsurpant nominis quàm ponant operæ. id quod Erasmo quoque euenisse tum suprà ostendimus, tum ex multorum versuum deprauatione cōstare potest. veluti ex Eunucho,

Habeat dessecatam: & quæ nos semper omnibus cruciant modis. Vbi genuinam lectionem deprauauit, dum fugit creticum: neque potest prætendere trochaicam dimensionem. Itaque languidam atque inuenustam substituit vocem, *suspectam*. Auxit hūc errorem maiore culpa, cùm ex eadem illum profitetur è puris creticis,

Siccine agis? quis tu homo es? quid tibi vis? quid cum ea rei tibi est? Quem tamen & iambicum quadratum agnoscas: & nulla in sede creticum possis collocare. Pari infelicitate & illum ex Andria creticis conclusit, qui esset integer senarius,

In denegando modo quis pudor est paululum.

Restituta nánque per initium præpositione, quam ille nimis confidēter sustulerat in prioris finem, tolles illius & errorem & audaciam: simul deprehendes crassam temeritatē hominis, qui creticum ex tribus vocibus confectum iri sperauit illis, *quis pudor est*. Verùm præceps ille fuit authoribus emendandis. nam ex Seneca versum illum fortasse Publianum,

Arcum intensio frangit, animum remissio. sic inuertit, *Remissio animum frangit, arcum intensio.* vbi Grammaticum agit non poetam. Dixisset commodius, quod ad pedes attinet, sic legi posse: nunc quum statuit necessitatem, causam suam facit deteriorem. nam ad hunc quoque modum senarius est: & in aliis apud eundem authorem senariis non obseruatas magis leges intelligas, quàm in Comœdiis, aut aliis fabulis. Quòd si acrius contemplere, longè concinnior sententia est: quam deformat ille sua subuersione. Etenim sententia tametsi æquabiliter de arcu atque de animo pronnnciat per cōtraria: animum tamen ad arcum referre vult: quoniā de animo quærere statuerit. Itaq; non ab eo incipere, sed eo sententiam terminare oportuit: præsertim quū præter expectationē de animo sentiat. nihil enim mirum intensione arcū: at mirū remissione animū frangi. Quare & crescit oratio, & adeò vegeta est, vt quauis pedum dispositione potior sit atque accuratior. Adeò curiosa hæc ingenia, sui confidentia iudicio destituta, & se & alios fallunt.

De comicorum versuum materia, partiúmque quantitate satis disputatum est. de ipsarum partium numero deinceps videamus: Principiò quod superioribus libris statuebamus, hîc repetendū est, Versus per initia breues fuisse, duobus ad summum contentos pedibus. id quod etiam ratione comprehenditur. Partes enim toto priores sunt. Prius casa quàm vicus: vicus quàm vrbs. Exempla quoque in promptu sunt. sic enim ortum esse primum senarium in Apollinis pugna dicebamus: illa simplici acclamatione, ἰὴ παιάν.

Quam quum & iterarent & frequentarent, natum aiunt senarium,

Ἰὴ παιὰν, ἰὴ παιὰν, ἰὴ παιάν.

Quare apud authores fabularum audias singulari voce contentum versum: vt in Eunucho,

Occide. sed & monosyllabum vti dicebamus, φεῦ. Et eadem geminata voce, in Pluto, ἆ ἆ. hîc quidem distincta, alibi coniuncta: vt in Philoctete,

Ἀπαπαπαί. Repetitis deinde tractibus productiores facti, Ἰοὺ, ἰού.

Hoc quoque ita in Trinummo duplicatum fuit, vt dimeter fieret,

O *Callicles, ô Callicles.*

Ergo cùm duûm pedum essent genera: alterum motorium, alterum statarium. Qui versus è motoriis constarent, in iis binos pedes singulis collectos tractibus feriebant. qui verò è statariis componebantur, satis habebant suum cuique sedi pedem referre. In priore classe fuit pyrrhichius. cuius versus Enoplios dictus fuit: quo vsi sumus nos primi toto poematio in natalia Sileni: cuius initium,

Modò citus ego pede celere magis ago numeros:
Abeoq; Venere duce loca super alia volans.

Scenici chori certis locis: vt in Oreste,

Χρύσεος ἰμόλετέ ποτε. Ἀνὰ νάλλαδις ἀπὸ λέχεος.

Eiusdem generis est iambus, trochæus, tribrachus. In secundo censu spondæus, dactylus, anapæstus, proceleumaticus, cretic', amphibrachus, bacchius, palimbacchius. neque verò sine ratione fuit hoc. In his nánque vocibus accẽtionum natura quatuor aut quinque tẽporibus frequẽs est. Ergo statarii versus ex pedum numero nomen obtinuere: ita vt heroici, quoniã sex spondæis constarent, senarii dicerentur: motorii verò non item: qui ob celeritatẽ satis haberent, ex dimidio tantùm nomen sibi vindicare: propterea quòd bini prodirent simul. Atque ita factum est, vt quibus essent pedes bini, ii Monometri vocarẽtur: quibus quatuor, Dimetri: quib' sex, Trimetri: quibus octo, Tetrametri: Apud Græcos hæc. Latini verò his nominibus etiã alia addidere: non ab dimensionibus, quæ binos caperent pedes, sed à numero, quaternarios, senarios, octonarios: tantò commodius, quum vnica tantùm voce etiam imparibus constitutos pedibus nominabant quinarios, septenarios. Nam hos Græci, Brachycatalectici adiectione agnoscunt, quanti sint. Illud non eo inficias, carere nos Latina voce, vbi vnica syllaba vel defectos, vel abundã tes designare volumus: quos Græci Catalectos, & Hypercatalectos nominarunt. Verùm de his alibi. Octonarios autem etiam quadratos appellauim': quemadmodũ in cubica figura anguli sunt octoni: quã quũ dicerẽt Quadrãtalem, eodem nomine hosce versus insignitos voluere. Etenim constituta quadrata superficies si fluat, atque postea sistatur, quadrantal creat. Quam ob causam corpus hoc Latini Græca voce Tesseram vocitarũt: non à laterum numero, vt quidam putauere, sunt enim sex: sed ab radice constitutionis sic enim appellãt Mathematici. Præterea quum senarii plus in vsu fuissent, primúsque Boistus produxerit octonarios: eos ab ipso tractu longos nominauere. Ergo neque Gellius Ennianos versus Quadratos rectè appellauit trochaicos illos,

Hoc erit tibi argumentum semper in promptu situm:
Ne quid expectes amicos, tute quod possis agere.

Neque Varro in septimo de lingua Latina illos ex Eunucho,

Heri aliquot adolescentuli coimus in Pyræo.

Siquidẽ Ruffinus author est: eundẽ Varronẽ ita sensisse: versum septenariũ fieri, quum ad senarium pes trisyllabus adderetur: apponítque exemplum iisdem numeris ex Hecyra,

Nam si remittant quippiam Philumenæ dolores.

Non solùm igitur à se dissentit ipse, verumetiam errat definiendo. Nam & minores sunt octonariis, & maiores septenariis: & trisyllabus pes, bacchius præsertim, iambo nõ solùm est aduentitius, sed etiam alterius tractus diuersi, neque dignus qui in Iambici definitionem admittatur. Et ridiculum est, non potius ex septenis fieri septenarium, sicut è senis senarium: quàm è senario, & vno pede, tãto minus trisyllabo. Sed profectò magnos viros authoritas sæpe texit, etiam malè sentientes. sicuti Ciceronem quoque fugit ratio, quum in prima quęstione Thusculana septenarios vocat illos,

Heu reliquias semiassũ Regis denudatis ossibus
Per terram sanie delibutas fœdè diu vexarier.

Erasmus Varronem sequutus Tetrametrũ nihilo prudẽtius explicauit illis verbis: Iambicum tetrametrum interdum in fine fraudari vna syllaba producta penultima: quoties Iambico dimetro accinitur dimeter catalecticus. Nam quid attinebat dicere penultimam productam? Neque enim necessarium hoc est: quo loco & tribrachus esse potest, & dactylus: quorum syllabæ postremæ breues sunt. Aut quæ est illa explicatio? quasi quũ dicas, Homini interdũ pes deest: quoties integro semihomine, alteri semihomini pes deest. At enimuero quis nescit tetrametros, non è duobus dimetris, sed ex quatuor dimensionibus constare? Si quis vel partium consideret rationem, quarum singulis æquale ius sit in versu: vel originem intueatur. Neque enim Boistus ille, aliúsve quispiam, dimetro dimetrum aptauit: sed trimetrum, quem tum longissimum inuenerat, monometro produxit. Præterea quis hoc audiens, non putaret esse nefas, cæsuram facere in quinto pede? siquidem ex duobus dimetris tetrametrum ita consarcinandum est: vt integro integrum addatur. Quid quod idem abusus est dimetri, trimetríque appellatione? Nam imprudẽter nimis sanè versum illum ex Andria iambicum dixit pentametrum,

Hoccine credibile est, aut memorabile.

Constare nánque ex decem sedibus iambicis oportebat. Quare trimeter brachycatalecticus agnoscetur. neque enim idẽ esse *μέτρον* & pedem, suo loco declaratum est. *μέτρον* enim capere motorios pedes binos. Hunc verò tam ridiculum errorem etiam in illo continuauit,

Noui rem omnem. sed est Simo intus? est.

Nihil igitur mirum, qui motorios pedes suo defraudet iure, id quod illis abstulerit, ad statarios temerè trãstulisse. Illum nánque versum ex Andria, *Vt malis gaudeant, atque ex incommodis.* Ausus est creticum dimetrum nominare. Qui tamen pes quum sit non solùm syllabarum numero, sed etiam temporum quãtitate prolixior quàm spondæus: quare solus vnam dimensionem non expleat, si spondæus implet? Eum tamen sequutus Riuius, parẽ erroris admisit proportionem. Siquidem trochaicis anapæstũ nonnunquã interseri scripsit, causa celeritatis. quod dictum cum illo superiore sanè conuenit. Idem nánque sentiunt, quũ ille creticũ ad iambũ, hic anapæstũ referat ad trochæũ. At qui pes ita esset quatuor præditus tẽporibus, vt duo simul vnã efficerẽt syllabã plenã ponderis & grauitatis, nõ potuit inter cursores illos annumerari: præsertim quũ iambo similior esset anapæstus, quàm trochæo. vterq; enim à breuib' incipit, in lõgam desinit. quãtò enim est iambus grauior trochæo, tantò est anapæstus dactylo. Quamobrẽ haud

leui

A leui de causa factum est, vt grauissimi poematis grauissima pars chorus ad grauissimi pedis maiestatem sese conferret, scilicet anapæstum. Quid quòd ille nullam posuit rationem, propter quam trochæus esset iãbo volubilior. at verò cùm Græcum nomen excitabat nos: tum suberat ratio. Nã qui & syllabarum numero, & temporum ratione par esset iambo, nõ potuit eo esse celerior, nisi sanè temporum, temporáque differentium syllabarum situ, qua re vna fieret illi dissimilis. Trahit enim trochæus syllaba priore vocem ita, vt in posteriore emollescat, ac quasi euanescat. Iambus è contrario, celeritatem professus, grauitatem præstat. Itaque sanguinarius pes, & ad vulnerandum promptus, indicat & impetum primò, & statariam pugnam mox.

Trochæ' qua ratione Iambo volubilior.

Iambus pes sanguinari'

B Id quod Hipponax acerrimo vir ingenio cùm animaduertisset: quam rationem impetus in pede agnosceret, eam in peculiarem pedi versum transtulit. vt sicut iambus in syllaba longa pertinaci pugnaret: sic ex iambo constãs versus in longum pedem incumberet. Leuiorem nánq; ratus iambum, quàm vt ad impressionem faciendam satis esset: in quintam prælato sedem, succedere ei spondæum fecit. quare id quoque iudicio consequuti sumus nos: propius ad naturam particum accessurum fuisse totum versum, si iãbus imparibus, trochæus paribus sedibus cõstituti fuissent, cuius rei exemplum, quia res est minus visitata, è nostris poematiis subiiciemus. hoc ex iambicis, *Malis fortuna cornucopiæ fundit.* hoc ex trocha C icis, *Si plaudit malis Fortuna, quid iustis fit?* Qui numerorum sonus, aut flexus sicut videatur absurdus: is meminerit, aurium consuetudinem violẽtam esse: ac propterea noua, & inusitata non tã semper admirari quàm sæpe respuere. Verùm magnoperè nostra interest, qui quoad licet Aristotelis exemplo rerum causas inuestigamus, venari rationem, propter quam cùm iambo sedem assignarent prisci, maluerint ei deferre pares. Nam si in senario, siue ille fuit dactylicus, vna tantùm satis fuerit, quinta scilicet: siue spondiacus, vna item contentus est, quippe sexta: quare trochæo impares, alias iambo designarunt. nempe hoc præter naturam factum videtur. Etenim per initia si solis, aut iambis, aut trochæis constabant versus: videtur sanè prima quæque sedes vtrique æquè debita fuisse. quibus vt respondeam, sic mihi agendũ D est. Non esse rerum naturam secutos veteres poetas. Multa illis pro libidine facta fuisse: multa fortuitò excidisse, quę postea pro legib' probarẽtur. Vnũ illud satis cõstat: cùm trochæo sedem primã retinuissent: non inconsultò diuersam ab ea, & aliis imparibus aduerso pedi iãbo cõstituisse. quare autem hanc huic, illam illi reddiderint, profectò haud facilè est iudicatu. Atque hìc quidem ita sentit Priscianus. quoniam, inquit, in secundo pede cum dimetiendo feriretur versus, minor ei loco mora debita est. At mihi contrà videtur: maiorem deberi moram in pronunciando, vbi tempore ipso immoramur. & falsum esset: ibi positum pedem, quia feriretur: sed contrà, verum: ibi feriri quia pes poneretur. At hoc quærimus nunc nos, quamob causam ibi positus sit. Præterea si ea ratio est: quomodo constabit in trochaicis, qui ibidem feriuntur? Vt igitur quæstionis naturam cõsideremus, docebit nos verborum inuentio, initia vocum à longis esse, in breues desinere. Nam tametsi breuis syllaba natura sua prior est quàm lõga, quippe simplicior: tamen per initia inuentionum cunctabantur primùm, quæ causa est, vt vocum fines in pronuntiatione obscurentur, ita enim meditantis & consulti animi, suspendere vocem non præcipitare. Quapropter tam in versib' quàm in soluta oratione, postremarum syllabarũ nulla est habita ratio. His argumentis iambo trochæum fuisse antiquiorem, & anapæsto dactylũ, par est. ergo trochaicum versum iambico priorẽ. Quare cùm primæ quæq; sedes trochæo fuerint peculiares, alteræ illi relictę sunt. adhæc cùm esset pes volubilis trochęus, statim sese ingessit in versum. Iambus autem grassator ille idem fecit, quod ciuilibus in rebus plurimis consueuimus. quippe curam' vt oratio in principiis grauis ac sedata sit. Pugnam quoq; cautius aggredimur primò, quæ postea incitatu efferuescat. Sic ad saltum vbi nos comparamus, fortius pedem figimus, vt statariæ moræ maiorem impetum subiiciamus, sic Aristoteles imperator noster, omnium bonarũ artium dictator perpetuus, motum omnem sub finẽ probauit esse concitatiorem. Ita proposito spondæo, & iãbo, satius fuit ab hoc illum excipi, præterea recentissima quaq; memoria ferè metimur ipsas res. Igitur assignata prima sede trochaico, vltima quoque necessariò finitur trochæo. quæ sedes, primã dico, si iambi fuisset, in vltima iambũ nullum haberemus. nunc in hac ille cùm sit: pares ei sedes, quippe quæ huic responderent, attribuendæ fuère: vt recentissimo sono, scilicet nouissimo, aures spectatorum captæ detinerẽtur.

QVÆ PARTICVLATIM SINT ANIMADVERSA. CAPVT II.

HÆc ferè sunt, quæ de vniuersa re dicẽda erant. Reliquum est, vt ad ea, quæ particulatim animaduersa sunt, descẽdamus. atque equidem vt sese offerẽt, ita ea describam. Sit ergo quod affert Erasmus ab Adelphis eo versu, *Quid is fecit? quid ille fecerit? quem neque pudet.* Cùm enim agnosceret senarium, neque rationem inire posset dimensionum, abstulit alterum è liquidis in pronomine: *ille*. id quod vt ego fateor, & posse, & solere: ita tria dico. Primum non esse opus amotione liquidæ illius ad syllabã corripiẽdã: id quod suprà satis demõstrauimus. Secũdũ, ab eo creticum in quarta sede constitutum: quem tamen pedem adeò euitarit, vt euerterit multa. Postremò versus aut ab eo disiectos, dissipatósque, aut aliorum incuria solutos ipsum præterisse. sic enim legendi sunt,

Quid tristis es? rogitas me? vbi nobis Æschinus
Siet? quid tristis ego sim? dixine hoc fore? quid is
Fecit? quid ille fecerit? quem neque pudet. vbi ver-

bum *fiet*, quod & alibi sæpe, vnica syllaba concretum fit. Sic ex Andriæ illo sibilum abstulit, nõ vnde debuit, *Quis igitur est relictus obiurgandi loc*⁹? sibilum, inquit, in pronomine *quis* eliditur. at verò cùm necessariò iambicus sit: nullo pacto ad eũ modum secari possit. sed ex participio tollendũ est. Sed & illum malè dimetitus est, *Perij obsecro, tam infandum facinus, mea tu ne audiui quidem.* ait esse trochaicum catalecticum: qui sit integer quadratus iambicus: neq; ad trochaicum distorqueri possit. Etiam plus in illo errauit, *Fortè ad nos venerit, vise amabo num sit, iam faxo scias.* Nam vt euaderet Amphimacrum, non est veritus sui trochaici caudam etiam vltra pedes octo trahere. Quod si arguet *scias* esse monosyllabum: quis erit tã impudens, vt tertium pedem trochæum posse dici putet? Cæterùm cæteri omnes sint quadrati: etiam hũc, qui sequitur, iambicum malim, nulla facta in prima voce collisione, *Quo ille abire ignauos possit longius, nisi si domum*. In prologo autem Andriæ eo versu, *Nam in prologis scribundis operam abutitur.* Cùm diceret vocis huius *prologis* primam syllabam esse à Terentio productam, addidit sanè friuolam rationem: Latina, inquit, consuetudine: quibus mos est, eam præpositionem productam habere. at enimuerò in Latinis vocibus producant, in Græcis Græcè agant. Itaque & in Heautontim *Oratorem voluit esse me, non prologum*. id quod neutiquam vocalis ratione, aut temerè factũ est. sed vi sequentis liquidę, sicut in illo,

Vt pernoscat ie ecquid spei sit relliquum. Geminaram igitur ibi quoque sentio. etenim hoc nisi essent soliti facere: mille aliæ erant viæ ad eadem penè verba versu cõcludenda, vt rem nouam aut inusitatam euitaret. Cæterùm noua neutiquam erat, sed peruetus, vel ab Homero vsque. nã in Hymnis μέλ☉, in Iliade ἐλλάεια, atque alia multa eiusmodi produxit. atque etiamnunc plurimæ nationes adeò crassè pronuntiant eã literã: vt intus esse aspiratio videatur: Ruteni, Gabali, Aruerni, Germani, Taurini. Thusci verò & Hispani tãtùm addũt spiritus, vt vbi Latinè geminatur, aliud audias adiunctum. Sed nulla gens pinguius enuntiat eum quàm Turcę quibusdam in vocibus. quanquã in illo prologi versu comminisci queas, quominus, si nolis, geminetur. Sanè coniunctionem, quæ prima in eo vox est, ne collidito: quod sæpe tum in ea fabula, tum in aliis factitatum est: veluti in Eunucho, *Vnà ire cum amica imperatorẽ in via.* quippe si ita legas. nam alii sic, *Vnà ire amica cum:* sicut, mecum. Verùm ad producendas breues præpositiones, geminatæ sunt & aliæ cõsonantes: Reppulit, Reddidit, Rettulit. Illud autem à Donato in Hecyræ prologo, *Prope iam remotum iniuria aduersarium:* minus rectè. ait enim ibi geminatã. at tametsi geminari consueuisse fatemur, non tamen eũ fuisse locum affectandæ nouationi: qui locus sibi iambum, quandocunque posset, ascisceret. Sicuti non minus infeliciter Priscianus. qui cùm *redducit* geminare mutam diceret: idque exemplo vellet probare: dimetrum attulit ex Epodo ad hunc modũ, *Redducit in sedem vice.* quid enim aiat si negem? neque enim pedis necessitate nobis persuadebitur. Quid si contendam ab Horatio non esse factum: qui quóad potest, iambos etiam aucupatur? cur igitur abiecerit genuinum pedem? quã ob causam admiserit superuacaneum elemẽtum, vt illum excluderet? Melius fecisset si ex Hecyra,

Remissam opus sit vobis, an reductam domum. Sed hoc alibi quoque disputatum est In scena quoque primi actus quinta, cùm Pamphili orationi interuenisset Mysis, atque suis vterque seorsum affectibus vteretur: versus interseruit diuersos quoque poeta, quos Erasm⁹ cõfudit. sic igitur sunt legẽdi,

Hócne est humanum factum, aut inceptum? Hoccine officium patris? *Quid illud est?*
Proh deûm atq; hominum fidem, quid est, si non hæc contumelia est? sic enim etiam alio genere Mysis vtitur iterum,

Miseram me! quod verbum audio? cui respondet illud Pamphyli, *Quod si fit, pereo funditus*. In eadem verò scena versum illum,

Proh deûm atque hominum fidem! nullóne ego. appellat dimetrum redundante pede: laxè nimis sanè. nam quamobrem non quinarium? quare non trimetrum brachycatalecticum? quis audiuit vnquam versum vllum pede esse redundante? nonne ipse ille versus talis est hoc ipso pede, quem dicis redundare? Illud quoque malè dignoscere visi sunt, cùm actus secundi initium putarunt esse debere caudam eius versus, qui primũ claudit actũ. Sic enim legunt,

Hoc ad morbum, hoc etiam teneo Quid ais Birrhia? Nemo enim dicat à dimidio versuum incipere actus. Deinde apparet Mysidis abeuntis festinatio, vt Glycerium consolaretur. quare actus rectè ibi terminatur. Abrupit ergo sermonem, & versum mutilũ reliquit. Præterea sicuti diximus in primo, inter actus Comœdia vetus interserebat choros, diuerbia, conuersiones, affationes atque alia eiusmodi. noua Comœdia rarò gregem, nisi in fine. Choragum etiam legimus apud Plautum. omnino verò tibicen canebat: quod è Pseudolo etiam alibi recitauimus,

Dum concenturio in corde sycophantias.
Tibicen vos interea hic delectauerit.

Tanto igitur interuallo, quibus artibus Charinus Mysidis explesset versum, quem non audiret? In eadem verò scena ita peruersè legit, vt alterũ nouenarium faciat, alterum pro senario reliquit sic,

Quæso adepol Charine, quoniam id fieri, quod vis, non potest velis
Quod possis, Nihil aliud nisi Philumenam volo.

Cùm tamen optimi sint octonarii, si verbum *velis* subducas in principium posterioris. Etiam eodem cum superiore consilio monometrum vocat illum,

Ab quanto satius est. Dimeter enim est brachycatalecticus. sed & nulla necessitate mutat *abi* in *abin'*, siue *abeas*: cùm frustra putat alioqui nõ posse constare versum. nam & trochaicus est, si collidas: & iambicus, si non collidas. Ad hæc maxima

vis

vis eius vocalis, quam videmus vltimam in verbo *abi*. vt illo pulcherrimo versu, quem è sua Ciri transtulit ad pastores diuinus Poeta, *Vt vidi, vt perij, vt me malus abstulit error.* Et aspiratio prohibet elisionem: velut ibi, *Hecyra est huic nomen fabulæ. hæc cùm data est.* Sic imprudenter nimis elidit sibilum ex pronomine illius versus, *Sed istud quidnam est? hodie vxorem ducis? aiunt Pamphile*: qui per se ipse nulla facta interpolatione rotundissimus sit octonarius. Nam quod monet, in nomine *suspitio* tertiam à fine produci, verum est: sed neque noua res, neque sine ratione. nam & Plautus ita scripsit, *Et ne in suspitione ponatur stupri.*

Et clandestina vt celetur suspitio. Sed satis nimis, cùm & apud Ausonium sint exempla. Tum autè satis liquet, duas in vnam vocales coaluisse. nánq; ab eo quod esset *suspicitum*, suspicitio fuit. Itaque vbi erit breuis, tum intelligetur syncope: vbi longa, synæresis. Ex eo quoque versu Andriæ, *An non dixi hoc esse futurum? dixi. quid meritus es? crucem*: Prisciani authoritate dicit, tolli verbum substantiuum. Quo in loco mihi oblatam sentiam occasionem, duos simul emendandi magnos viros: illũ qui errarit: hunc, qui nõ correxerit. est enim octonarius integer. Illud verò eius propriũ, cuius culpam in alium trãsferre nequeat. nã verbum substantiuum *adfuerunt*, trisyllabum professus est eo versu, *Cùm in pariundo aliquot adfuerunt liberæ*. qui tamen versus senarius iambum habet in quarta. Ferendus tamen erat quasi lapsus, nisi altero errore culpam cumulasset: cùm primam auferri syllabã iubet ex eo versu, *Aufugisti? her a, factum. satin' id tibi placet?* Integer enim senarius est, etiam nulla facta detractione: spõdæis duob', anapæsto, duob' dactylis, iãbo. Ibi temerè trãsfert inferioris syllabã in superiorẽ: contrà debuit trãsferre in Hecyr. neq; trãstulit, *Quæ dico parui pendent. porto hoc iurgium ad Vxorem: hæc cuius fiunt consilio omnia*. sicut interiectionem quoque debuit ascribere priori versui in Adelphis, vt sic legeretur, *Syre, præceptorum plenus istorum ille. phy, Domi habuit vnde disceret. fit sedulò.* Restituisset etiam in Hecyræ versu verbum, vt sit septenarius, ac priori par: sic, *Tecum ferantur. dixi: ita vt iubes faciam pater.* nõ oportet errati loco censeri in Andria, eo versu, *Tu rem impeditam & perditam restituas? hem quo fretus sim.* in quo dicit *hem* extra versum ab alio potius additum, quàm positum à poeta: cùm tamen sine eo mutila sit sententia. & sibilus elidatur, vt alibi sæpe, quo fit iambus in octaua. sic audacter nimis aufert verbum *cupio*, ex illo Eunuchi, *Cupio aliquos parare amicos beneficio meo*. vbi commodius eximeret sequentem vocem, sine vllo carminis detrimẽto, etiam constante sententia rotundiore: verùm aut sit proceleumatic' primus pes, & alter amphimacrus: aut pronomen quod in postremo loco est, demittatur in versum alterum subsequentem, qui nihilò secius sit senarius: sic, *Meo, id amabo, adiuta me, quò id fiat facilius*. possit *facilius* esse trisyllabũ, sicut *potius* bisyllabum. & apud Lucretium, aliud est pyrrichius dactyli dimidium. Rectius erit, si

A quemadmodum alibi, *meo* sit monosyllabum. Igitur elidetur in vocalem sequentem, vt fiat anapæsti vltima syllaba in secunda vocis huius, *amabo*. Iniquior verò fuit illi versui ex Hecyra, *ex quo*, dũ particulã expletiuam deleuit: qui tamen ita vt est, cum sequentibus cúmque præcedentibus octonarius sit, *Mane dum sodes, timeo ne aliud credam, aliud nuncies.* Hoc ibi cùm abolet: ita alibi æquè importunè addit de suo. veluti ad eũ versũ ex Eunucho, *Par pari referto, quod eam mordeat*: modò addit *nunc*: modò, *mox*: modò, *sic*: modò nescio quid. ego verò nihil immutandum censeo de cõsilio poetæ. qui integrũ prouerbiũ, sicuti circũferebatur, ita interseruit trochaico tractu. Quare audacius etiã *remordeat* suppositũ est. nam siquid adiungas, B versum labefactes: si nihil, nihil item ad cõcinnãdum versum opus est. præsertim cùm hoc exemplo non solùm legatur in omnibus exemplaribus: verumetiam recitetur à Cic. in Epist. ad Lent. & Plautus in mercatore. ita impunè ille sibi putauit licere, si in quoslibet versus debaccharetur. Qua impudentia illi quoq; apposuit, nũc: *Alio pacto honestè quo hinc modo abeam, nescio.* neq; enim eliditur vocalis: sed incolumis sua natura perstat lõga ante aduerbii aspirationem, *hinc*: atque ita decurrit trochaicus octonarius catalecticus. quemadmodum in verbo monosyllabo nulla item collisio sit, neque in aduerbio eo versu, *Ora me, obsecro te verò Phædria. i, intro. hei, hei.* Corrupit etiam syllabarum quantitates: velut in illo eiusdem fabulæ, *Sic est inueniam hodie parem, vbi pol referam gra*C*tiam.* Ausus est dicere: aduerbii huius, *hodie*, primã produci: Quoniam, inquit, idem sit, ac si dicas, hoc die. At quod nusquam est, narrat. Etenim cũ est Hoc die, propter positionem producitur. nam suapte natura breue pronomen est: sicut eius cõpar, hic: Græcum enim, ὁ. Quare illud Virgilii,

Hoc erat alma parens: non solùm propter interrogationem: sed etiam ob syllabæ seruitutem legunt, hocce, ii qui existimati sunt doctiores. Breue nánque fuisse, vel inde deprehenditur: vbi cõsonante amissa in aduerbio *hodie*, correpta est. Id quod & in aliis, & in Hecyra deprehendas,

Visum est. certòne? certè, deus sum fil. oc ita est, verum reperies. Est enim pronomen *hoc*, secunda syllaba dactyli, qui est in quinta sede. Quapropter versus, de quo nunc est controuersia, septenarius iambicus existit. In conuiuio autem poetico illũ D ex Eunuchi prologo,

Habeo alia multa quæ nunc condonabuntur. ait mẽdosum esse, neque enim Scazontes in ea genera carminum admitti. Itaque vt metrum corrigeret, linguam Latinam deprauauit, cùm supposuit *condonabitur*. nam quis alius quàm Batauus dicat, Tu condonaberis à me commentarios? An fortasse, vt nihil non audet, ausus est ἀσυγκρίτως, ac nihilominus casum apponere? quidam tamen malè cõciliati sequi maluerunt eius temeritatem, atque suis typis ita scriptum euulgarunt. Quod si pro se facere putant versum ex Phormione illum, *Argentum quod habes condonamus te*, vehementer errant.

Est enim hoc illi simile, *Vrbem, quam statuo, vestra est*. Et hoc illis, ex Aulularia, *Pici diuitijs, qui aureos montes colunt, ego solus supero*. & ex Amphitruone, *Naucratem, quem volui conuenire, in naui non erat*. & aliis alibi multis. At equidem puto veteres excitãdi spectatores gratia, næuos hosce aspersisse. neque in ea re falsus sum. Nam qui decuit minus, spondęo claudere iambum, quàm dactylicum sistere? Terentius sanè non sine arte grauitatem, & lenitatem, & constantiam animi ostendens, remisit de iambi acerbitate. néue sine exemplo vetustiorum factum putes: multa tibi loca excutienda sunt. Amphitruone *Quod ego huc processi sic cum seruili schema*. Qui quia suspectus est ob flexionis nouitatem: habeas alium, *Age nunc reside iam. caue modo ne graxeris*. Nõ enim melius fugerit ad *graxeris*, quàm ad *faxeris*, vbi *faxis* legitur. Accipies etiam vnum ex eadem fabula, *Aues me ferè consimilem faciam, vt prædixti*. Adducerem & è Casinæ prologo: nisi suspicarer verba esse transposita, *Clerumenoe hæc vocatur Comœdia Græcè*. Tamen si transponas, nihil profeceris. neque enim constãt dimensiones. Eadem ratio ex Truculẽto, *Rediit animus, deme soleas. cedo vinum*. Ex Casinæ prologo eadem cautio.

Ratione vtuntur, ludos neminem poscunt. posis enim transferre. at non in Pœnulo, *Gerræ germanæ, atq; ædepol λῆροι λῆροι*. neque in Mostellaria, *Numquid ad merendam isthic ero? quid nunc? quam mox?* & altero eiusdem, *Vide vt fastidit simia. mihi sum, sic sum*. in Cistellaria, *Tibi nunc prodimus, ac confitemur cistellam*. nisi sit *cistula*: vt alibi in eadem. Quod autẽ eiuscemodi terminatio grata fuerit: patet etiã ex catalecticis, vt in Captiuis, *Cui nunquam vultum tranquillauit gratis*. & in Aulular. *Nam si ignis viuit, tu extinguere extemplò*. alii legunt; *extempulo*. Nondum memini, & vox Hethrusca est, non Latina. & in Asinaria, *Qui mi auscultabunt, facient obsequelam*. sed & Aristophanes ἀχαρνεῦσι, Αἴξον τ' ἀθλιωτέραν ὦ φιλοδρακίς ca. Quin etiam in octonariis, in quorum fine maximè videtur expetendus iambus, vt aliquem modum statuat tractui pedum longiorũ, nõ pepercit vetustas illi sedi, quominus occuparetur spondęo, quemadmodum in Amphitruone, *Quid enim? pugnas pugnatas prolocuta, & Pterelam oppugnatum*. & ille, *Id Sosia factum est opera, qui me hodie quoq; præsentem ausit*. Ac ne in illis quidem seruauit Latinitatem, *Ne te iratus suis sæuis dictis protelet. scio*. Substituit enim pro *sæuis dictis: sæuidicis*. at sæuidicum mobile nomen est: cui igitur hærebit? An ille inuenit vsquam in naturæ legibus, accidens sine substantiuo: vt imponeret Grammaticis adiectiuũ sine substãtiuo? in eadẽ verò scena etiã pedũ numerus eum fugit. Nánque iambicũm senariũ hypercatalecticum dixit illum, *Non possum adesse, ah quid agis? quo abis Antipho? mane*. Habet enim ante postremum pedem, qui est iambus, tres pedes trisyllabos, duos dactylos, vnum anapæstum. Atque verò indoctè illum quoque eadem sectionis inscitia metitus est. quippe brachycatalecticum appellauit. in quo periculũ potius imminet, nequid redũdet, *Et illam simul cum nuntio tibi hîc ego affuturum*

A *hodie scio*. Est enim, nisi interpoles, longior octonario toto pede. Primus pes, vt sit tribrachus, inde iambus, spondęus, creticus, iambus, spondęus, anapæstus, iambus. Ad conficiendum verò creticum, quinque syllabis opus est, ita vt ex octaua & nona vna fiat. sicut illum quoque minus bene octonarium hypercatalecticũ, *Probè. huic filium scis esse, audiui in Asia. non est pater*. Si enim talis est: ergo postrema syllaba vocis huius *pater*, ea est quæ redũdat. quare necessariò præcedat trochæus. Quòd si ita sit vt trochaicum efficias, anapæstum pones in prima sede, non elisa posteriore vocali huiusce aduerbii *probè*. Tum verò, quid facias? vocis huius *Asia*, duas syllabas posteriores in vnam cogere coegeris. quid tum postea? tandem verò exit septenarius, B non octonarius, vt dicebat. Sin malis iambicum quadratum, *induy*: pronunciandum, vt *Asia* sit anapæstus, & *probè* iambus. Mihi plus placet vt *filium* sit bisyllabum. *probè* non elidat vltimam. sic erit octonarius. In Phormione frustra laborat trãsponendo verba: vt numeris consulat eo versu,

Vt ad pauca redeam, & mittam illius ineptias: mauult ita legi, *Ad pauca vt redeam*. at verò verbum *redeam* bisyllabum esse vel sexcentis locis, vbi opus est, constat. Eximit etiam vocalem huius præpositionis *per*, eo versu Adelphorum, *Per oppressionem vt hanc mihi eripere postulet*. nempe frigidum admodum est, ne dicam absurdum fugæ nouum genus, quo euitet ereticum fatalem illum: cùm tamẽ C adeò molliter pronunciari posit: vix vt diuertat à natura spondæi. Quem si tantoperè exhorret: at sciat primas tres syllabas, ex iis, quas diximus legibus, conficere tribrachum. nomen enim hoc, *oppressio*, primam corripit, quæ est *ob* præpositio, & secundam, quia est à verbo *premo*. Sed iam vereor nequis eorum, quos ille multis locis premit fabulis atque irridet, reponat ei gratiam: cùm in verbo hoc, *postulo*, sciant ab ipso extritam mediam vocalẽ. magno enim in periculo est, ne ab illis barbarus appelletur: propterea quòd Germani præsertim nostrates Vindelici, Carni, Norici, itẽ Sueui, Saxones ita illud verbum pronuntiant: vt vix ea vocalis exaudiatur. Verùm equidem neque irridebo maternos auos meos, neque hominis consiliũ: quippe qui memor sim eius versus ex Cásina, *Nunc ne tu respondere postules me tibi*: in quo non maD gnum faciat flagitium, si ita pronuntiet sicut in periclo. tametsi alio modo metiti eum sumus: non igitur iudicium reprehendo, sed iudicii locum. Ei nánq; versui optimo atq; pulcherrimo quadrato hãc iniuriã faciebat, *Cùm is nihil promereas postulare id gratiæ apponi sibi*. Verùm & hîc nihil necesse habeas concidere: & memineris in verbo, *tollere*, vnde fit, primam natura breuem esse: quod patet magis in præterito, *tuli*. Non enim geminasse veteres & Varro author est in voce *tera*, & Verrius in multis, vt ex Festo constat. Cæterùm Erasmus eã curam in alium versum vtinam trãstulisset ad nomen hoc, *periculo*, potius quàm tolleret omnem sermonis elegantiam, atq; adeò Atticismum scilicet pronomẽ. hoc est autem ex Andria, *Sine omni periculo*

periculo. Nam hocce haud dubium est quin Chremes. Præsertim cùm anapæstus esse potuerit in prima sede. Etenim *omnis* primam corripit natura. ductũ ἀπὸ τῷ ἰῶν. Vniuersitas sanè fit ex rerum coniũctione. nempe vniuersum, extra quod nihil est. Illas verò, mutam dico siue semiuocalem & liquidã, non potuisse cogere syllabam ad producendum. & pueri sciũt, & Priscianus docet ex Callimacho.

QVÆ EX BEMBI CODICE TERENTIANO. CAPVT III.

Quæ nobis videbantur animaduersione digna, ne præceptorum nostrorum inscitia aut incuria, quæ nostros animos occuparat, diutius grassaretur: satis explicata puto. Neq; præterea quod adderetur, quicquam mihi in mentem veniebat: nisi Bembus & suam & vetusti codicis obiecisset authoritatem. quę quãti faciẽda sit, ex his colligi potest: Ex Andria in nostris legitur sic, *Quæ si non astu prouidentur me aut herum pessundabunt.* Ille verò ita legit vocibus trãspositis, vt cretici offam istis ob os obiiciat, *Quę si astu non prouidentur, me aut, &c.* creticus enim est in tertia sede: nisi Æolico elemento exacto, fiat anapæstus. fiet autem septenarius. Itẽ in Heautontimorumeno sic legit ille, *Pergin' mulier odiosa esse? nullámne ego rem in vita mea.* at in nostris sic, *Venire in mentem. mi vir. ob pergin' mulier esse? vllámne ego.* vbi vides, si addas omnia verba illa quæ præcedunt exprobrationem senis: versus fiat stadio longior. At illi octonarii sunt. Quin lepor quoque in illis maior est, *Ob pergin' mulier esse?* plus enim est, esse mulierem, quàm odiosam. In altero autem sequente, *Rem vnquam volui. quin tu in ea mihi aduersatrix fueris Sostrata:* Bembus ita legit, vt vna desiat syllaba, sic, *Volui, quin tu in ea mihi fueris aduersatrix Sostrata.* Locutionem quoque ne leuiter pertranseas: ille enim dicit, *nullámne rem volui.* sanè tolerabilis sermo cum hoc verbo *volo.* negatio enim quæ in nomine est, in verbum transit: & fit, *vllam rem nolui.* nequeas verò cum verbo substantiuo, *nullane res est?* Quo nánque modo esset, si nõ est? Neque melius procedit in illo ex eadem. sic enim legit, *Sustulisti? sic est factum. Domin'? ergo herus damno auctus est.* Nostri sic, *Sustulisti? sic est factum. Domina, ergo herus* &c. at duo sunt, quæ dissuadent recipiendum. Primum, versus: qui trochaicus sit. quare in quinta sede iambum ille statuit, nos anapæstum. Et minus simile veri fuit, domi educatam, atque herum tandiu latuisse. erat enim Comica domus, i. modica: quam vel vna Bacchidis cœna senex penè accisam quereretur. Icirco inepta fuisset interrogatio. Neque erat auctus dãno, quòd educasset domi. Longè enim minus impensarum fit si domi, quàm si foris alãtur liberi: sed quoniam filiã sustulisset, quam exponi iusserat, cui dos paranda foret. Sed ille in Eunucho, toto verbo longior est, temerè repetito. sic enim legit, *Idq; adeo visam. visam si domi' st. quisnam hinc à Thebaide exit?* Sed profectò videtur quispiam non pessimi iudicii neglectis numeris leporem quæsisse orationis. sicut in eadem fabula, *Nihil præter*

A *promissum.* nam nos legimus, *nihil prætermissum.* & bene cecidit: quod hic argutia etiam dimẽsionibus locum reliquit, si *nihil* sit monosyllabũ, quod sanè volumus. Vult autem dicere, Phædriam nihil præstaturum eorum quæ militi pollicebatur: neque quicquã illum præter promissum, i. verba, non rem, laturum. sed in eadem lepor item nitidissimus est, iis versibus, *Illum liquet mihi deierare mensibus Sex septem prorsus non vidisse proximis.* Nostri enim vulgatè nimis legebant, *Sex vel septem:* Cæterùm & à numero excluditur coniunctio, & sermonis puritate: sicuti si dicas, Quinquaginta pl' minus ãnos natus sũ. & Horat. ita loquut' est. & mod' idẽ cùm dicimus, Plerįq; omnes. est enim figura augens per emendationem. *sex,* imò, *septem, plerįq;,* imò *omnes.* Illud quoque lepidius apud Bẽ-

B bum in Heautontimorumeno, *Confitere tu? an obsecro istthuc inimicis fiet,* quàm quod legitur ab Erasmo & aliis, *Confitere tuum non esse? ah obsecro te, istthuc inimicis fiet.* Splendidior est oratio, negatione repetita sensu, non verbis. & necesse est ita legi: quoniam præcedentes versus hic concinnat: quos versus tã Bẽbus quàm Erasm' malè disponit. Bẽbus sic,

Subditum se suspicatur. subditum? ain' tu? certè sic erit mi vir. Erasmus sic, *Subditum se suspicatur. subditum? ain' tu? certè inquam mi vir.* Verùm vterque longior est: Erasmianus vna syllaba, alter etiã pluribus. quare ita legendi sunt, vt sint trochaici octonarii catalectici, *Subditum se suspicatur. subditum? ain' tu? certe inquam. Mi vir. confitere tu? an obsecro istthuc inimicis fiet.* Sic etiam in Adelphis neuter est il-

C lis duobus versibus audiendus. Bembi codex sic,

Obsecro mea nutrix, quid nunc fiet? quid fiet, rogas?

Rectè edepol spero. modo dolores mea tu occipiunt primulum. Erasmus sic, *Obsecro mea tu nutrix, quid nunc fiet? quid fiet. rogas? rectè.* Erasmus in primo malè collocat aduerbium *rectè:* Bembus malè omittit pronomen *tu:* vt sint Iambici quadrati. Hæc quidem manifesta lectio. At illa ambigua vtra sit probior. In Heautontimorumeno vetus exemplar sic habet, *Huncine erat æquum ex illius more, an illum ex huius viuere?* & *Quòd vllum insimulat durum, id non est. nam parentum iniuria Vniusmodi sunt fermè: paulò qui est homo tolerabilis Scortari crebrò nolunt, nolunt crebrò conuiuarier.* Bembus & aliquot

D eximit verba, & alia serie digerit numeros, *Huncine erat æquum ex illius more, an illum ex huius viuere? Et quod illum insimulant durum, id non est. Nam parentum iniuriæ, vniusmodi sunt fermé. Scortari crebro volunt, volunt conuiuarier.* Sed numeros obterit Bembus quarto versu: in quo & trochæum inuenias tertia sede, & iambum septima. Quare errorem subesse necesse est. & confundit versuum tum genera, tum quantitates. nostra autem lectio nihil horum. Sed asperior paulò visa est sententia: quæ tamen non sit. ita enim dicit, Patres duros nihil remittere de imperio, quod in liberos exerceant: omnia animi laxamenta prohibere. at qui paulò est tolerabilior, aliqua sanè patiatur: sed nequaquam crebrò ea fieri. mutauit autem nominum numerũ Terentius, cùm in singulari dixit *paulò qui est tole-*

rabilis: debuit enim subdere, *non vult crebro scortari liberos suos*: sed retulit numerum ad vniuersitatem patrum. Et in singulari tolerabilẽ posuerat, quoniam sunt rariores. Ita mutat numerum in Eunucho, *Eunuchum porrò dixti velle te: Quia sola vtuntur his regina.*

Quem locum alibi ostendimus è philosophiæ fontibus deriuari. Pluralis enim numerus est, quasi dicat de specie in communi. Singularis, quia de hoc solo Eunucho. Aristoteles & Theophrastus sua vterque in historia frequentissimè vsurpant hanc transitionem. Quam mutãdi vel ra- A tionem vel licentiam hoc loco aliquis minus licere cùm putaret: sublatis illis verbis, *paulò qui est homo tolerabilis*: quæ vitia prohiberent patres in nostra lectione, ea fecit patrare filios in sua.

Antequam exeamus ex hac scena, laudabitur lepos ac venustas eorum versuũ in Andria: in quibus clauduntur iambi trochaica dipodia: quã mistionem in extremo primi declarabamus:

Adhuc Archillis quæ assolent, quęq; oportet
Signa ad salutem esse, omnia huic esse video.
Nunc primum fac isthæc vt lauet. pòst deinde
Quod iussi, ei dare bibere, & quantum imperaui.

HÆc sunt, Sylui fili, quæ laboriosissima opera excussi tibi: maioré-ne tędio tot ineptiarum, an metu ne pari inscitia caperère, nescio. Omisi verò multa carmina cõtrouersa, aut ambigua, aut vasta: quæ etiam si ad sanitatẽ redigantur: at cura hac nostra, vel sic, longè minora sint, Verùmenimverò neque tibi puerilia videri debent, qui ista ætate literariæ laudis aditum omnem explorare iuberis ab indole tua, quæ magna ac multa promittit nobis: neque mihi plebeia adeò, in quibus (omissis studiis grauioribus) tantos illos viros elaborare non pœnituit. Qui si quibus in locis lapsi sunt, vel hoc ipsum eis debeatur, quod nos excitarint ad veritatẽ. cuius splendorem, fili mi, quouis nomine chariorẽ habere debes. Magnum fuit Erasmi nomen, præsertim in Germania literis ipsis renascentibus: maius futurum, si ille minor esse voluisset. nunc fretus ingenii sui magnitudine, multa tractare aggressus est, paulò minus accuratè. Ita à nominis claritate profecta confidentia præcipitem illum egit, non sine dispendio multorum studiosorũ: qui omnes cùm docti esse vehementer exoptarent, pauci autem laborarent. omissis ærumnis, quæ ipsis in antiquorũ assiduis lectionibus multæ exequendæ erant, compendium nacti eorum, quæ Erasmus in vnum coegisset, ei de omnibus fidem ita habuere, vt etiam extantibus priscorum monumentis, vnde ille vel aliquando non bona fide accepisset, Erasmi nomen non pro teste, sed pro iudice statuant in medium: atque alieni laboris, non tanquam beneficiarium, faciant authorẽ. quare vobis omnibus eius nominis studiosis, inter quos me quoque sanè non nolim, commodè ostẽdimus atque opportunè, quid cuiusque iudicia sequeremini. Quòd si quis (vt est ingeniũ quibusdam barbarum ac ferum) pertinacius negligat, foueátque ignauiam suam: te saltem habeamus ab erroribus eiusmodi vindicatum.

IVLII CÆSARIS SCALIGERI

LIBRORVM POETICES

FINIS.

LECTORI,

QVANQVAM in his Poetices libris conscribendis, Scaliger noster, vt erat cùm ingenii acumine excellenti, tum, quod in hoc homine præcipuum est, iudicio incomparabili, ea vsus sit methodo, vt totus liber quantus est, tabula dici meritò possit: adeò, inquam, vir ille pro innata sibi dexteritate, perspicuè & ordine singula tractauit, quibus non modò perfectum, omnibúsque, quod aiũt, numeris absolutum poetam informare conatus est (& perfecit profectò, si ad Syluium filium, pro quo pater omnia circunspexit, vt in omnibus scientiis quamplurimum illi fieret, oculos conuertas) verumetiam oratoriæ facultatis studioso non parum luminis hoc scripto attulit. Nos tamen res non vbique obuias, quæque nisi attentum valde lectorem præterire queant, quia multum ad vtriusque linguæ (Græcæ nimirũ & Latinæ) authores intelligendos faciunt, qua potuit fieri summa diligentia, ex quatuor primis potissimùm libris (nam quæ in reliquis continentur, ipsi ferè capitum tituli in fronte voluminis ascripti, indicabunt) excerpsimus: vt quæ doctorum cognitione dignissima iudicauimus, hoc Indice, suo quæque loco quàm minimo negotio, inueniri possent.

INDEX.

A.

Ἀνάπαι

Authores

Choragi

Crocotula

E.

Elegia

Ἐξόρα

F.

G.

H.

Helico-

Ion

L.

Monga

O.

P.

Παροιμιακὰς

Poetæ

Q.

Quiri-

Sympoſium

X.

Y.

Z.

FINIS.

